ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI: 819
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar XII

HAYDUT MONTARİ

DİPLOMALI KIZ

GÜRCÜ KIZI YAHUT İNTİKAM

RİKALDA YAHUT AMERİKA'DA VAHŞET ÂLEMİ

Hazırlayanlar

Erol Ülgen-M. Fatih Andı-Kâzım Yetiş

ANKARA, 2003

Türkiye Cumhuriyeti'nin 80. Yılı

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI: 819
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar XII

HAYDUT MONTARİ
*
DİPLOMALI KIZ
*
GÜRCÜ KIZI YAHUT İNTİKAM
*
RİKALDA YAHUT AMERİKA'DA VAHŞET ÂLEMİ

Hazırlayanlar

Erol Ülgen-M. Fatih Andı-Kâzım Yetiş

ANKARA, 2003

5846 sayılı kanuna göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları
Türk Dil Kurumuna aittir.

Ahmet Midhat

Haydut Montari; Diplomalı Kız; Gürcü kızı yahut intikam; Rikalda yahut Amerika'da vahşet âlemi / Ahmet Midhat; Hazırlayanlar Erol Ülgen, M. Fatih Andı, Kâzım Yetiş.— Ankara: Türk Dil Kurumu, 2003.

VIII, 891 s.; 20 cm.— (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 819. Yeni Türk Edebiyatı Kaynak Metinleri Dizisi; 2. Ahmet Midhat Efendi Bütün Eserleri Romanlar; XII)

ISBN 975-16-1618-2

1. Türk Romanı I. Ülgen, Erol (haz.) II. Andı, M. Fatih (haz.) III. Yetiş, Kâzım (haz.) IV. k.a. V.k.a: Diplomalı Kız VI. k.a: Gürcü Kızı yahut İntikam VII. k.a.: Rikalda yahut Amerika'da Vahşet Âlemi

813.42

İnceleyen: Prof. Dr. İsmail PARLATIR

ISBN : 975-16-1618-2

Baskı sayısı: 2000

İÇİNDEKİLER

Ön Söz • V-VIII

Haydut Montari • 1-293

Diplomalı Kız• 295-399

Gürcü Kızı yahut İntikam • 403-613

Rikalda yahut Amerika'da Vahşet Âlemi • 617-892

ÖN SÖZ

Ahmet Midhat Efendi, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı etkisinde değişmeye başlayan edebiyatımızın önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. Şiir hariç, roman, hikâye, tiyatro, anı, seyahat yazısı, tenkit, deneme, gazete makalesi gibi hemen her çeşit edebî türde eser kaleme almış, Batı edebiyatlarından tercüme yahut uyarlamalar yapmış, geniş bir yelpazede küçüklü büyüklü çok sayıda fikrî eserler, küçük çaplı eğitici popüler kitaplar ve ders kitapları yayımlamıştır.

Ahmet Midhat Efendinin basın ve yayın hayatındaki çalışmaları, devrinin hemen her ihtiyacına cevap vermiştir. Çıkardığı dergilerin yanı sıra sahibi ve başyazarı olduğu *Tercümân-ı Hakîkat* gazetesi de XIX. yüzyılın Türk kültür ve siyasî hayatının en önemli yayın organlarından biri olmuştur.

Ahmet Midhat Efendi, yazdıklarıyla bir devri dolduran adamdır. Eserleriyle zamanına ve sonrasına üç beş kitaplık bir külliyat değil, neredeyse hemen her konudaki eserlerinden oluşan bir kütüphane vermiş bir kültür adamımızdır. Ona, bu yazı faaliyetinin yoğunluğu dolayısıyla devrinde "yazı makinası", bu çalışmalarında halkı bilgilendirmeyi ve eğitmeyi amaç edindiğinden dolayı da bir eserinin adından hareketle "Hâce-i Evvel" (ilk öğretmen) isimleri verilmiştir.

Ahmet Midhat Efendinin en fazla eser verdiği edebî tür romandır. Ona göre roman "cihan içinde bir cihan"dır.

Romancı, yaşadığı dünyayı beğenmez. Beğenmediği bu dünyanın önüne, okuyucunun daha çok beğeneceğini ümit ettiği yeni ve yapay bir dünya koymaya çalışır. Bunu yaparken de kurduğu yeni dünyadaki her şeyi kendi anlayışına göre düzenler. Romanı "hakîkat-i ahvâl-i beşeriyyenin tasviri" olarak gören Ahmet Midhat Efendi, bu yeni dünyanın insana uygun olarak kurulmasını da ister. Romancının çevresine bakmasının yeterli olacağına inanır. Romanlarda hayal ürünü olan olay ve şahıslara da yer verilebileceğine işaret eden yazar, ancak bunların gerçekmiş gibi canlandırılmasını ister.

Onun romanlarında okuyucuya hemen kendisini gösteren taraf, gevşek ve rahat bir üslûpla, bir sohbet havası ve yârenlik edasıyla yazılmış olmalarıdır. Bu rahatlık ve yârenlik edasının arkasında ise bir yandan yüzyıllar boyu meddah hikâyeleri dinlemiş bir toplumun önüne, okuması için koyduğu yeni edebî türü yadırgamaması, diğer yandan bütün hayatı boyunca yazma eylemine biçtiği fonksiyon kendisini gösterir. Onun romanları, neredeyse "tıkış tıkış" abartmasına hak verdirecek oranda bilgi yüklüdür. Yazar, romanı bir araç olarak kabul edip okuyucuyu, konunun vardığı her alanda, sözün gittiği her konuda iyi kötü biraz daha bilgilendirmeyi hep birinci plânda tutmaktadır. Ahmet Midhat Efendinin romanı "malûmat-furûş" bir romandır. Cemil Meriç'in, onun bütün eserlerini göz önünde bulundurarak hakkında yaptığı bir niteleme ona son derece uygundur: "Tek kişilik akademi".

Romanlarında Ahmet Midhat Efendinin yapmak istediği bir şey daha vardır ki Ahmet Hamdi Tanpınar *XIX. Asır Türk*

Edebiyatı Tarihi isimli eserinde vurucu ve özetleyici bir tespitle dile getirir: "Hakikatte Ahmet Midhat Efendinin bütün eseri bir halk okuma odasıdır." Tanpınar'a göre o, zamanının insanına okuma zevkini vermiş, bunu giderek bir alışkanlığa dönüştürmüştür: "Namık Kemal'de ve benzerlerinde mütalâa bir nevi mücadele idi. Onda dinlenme ve hülyadan gelen sıcaklıkta ısınma oldu. Birdenbire onun kitaplarıyla, çalışan insanın hayatına dinlenme saati girdi. Okumaya ayrılan saat. İşte cemiyetimize getirdiği şey. Ve onunla küçük insanların hayatı değişti. Küçük ahşap evlerde lâmba başındaki saatler, başka bir mana ve hüviyet kazandılar. Bütün aile, okuma bilenin etrafında toplandı ve okunanı münakaşaya başladı."

Tanpınar'ın bu tespitleri Ahmet Midhat Efendinin romanlarındaki sohbet üslûbunu, sıkmama amacını ve bilgilendirme gayretinin sebebini çok iyi anlatmaktadır.

Ahmet Midhat Efendiye göre başarılı romanlar, birbiri içine girmiş, ancak gelişmeleri ve çözümleri birbirine bağlı olaylardan kuruludur. Okuyucu da böyle kurulmuş romanları sever. Ona göre efsaneler, menakıbnameler ve tarihî olaylar da roman şeklinde yeniden kaleme alınabilir.

Ahmet Midhat Efendinin romanları konuları bakımından büyük bir açılım ve zenginlik taşır. Tarihî olaylardan, aşk, macera, polisiye, fen, ahlâk konularına, Avrupa şehirlerinden Afrika, Güney Amerika içlerine, uzak diyarların insanlarından yerli hayatın ayrıntılarına, imparatorluk şehirlerinin sakin mahalle yaşayışlarından hareketli çarşı pazar hayatına, zamanının genç kız hülyalarından maceraperest delikanlı taşkınlıklarına kadar dağılan bir yelpazeyi alabildiğine zengin ve renkli tonlarla

karşımızda açar. Onların bu canlılığı, konu ve ilgi çeşitliliği, bu romanları bugün bizim için de hâlâ okunabilir, alâkamızı üzerine çekebilir kılacak niteliktedir. Öte yandan ise bu eserler, böylesi geniş bir açılımla, hayatla, geçmişle ve gelecekle kurduğu ilişkileri araya giren bir yüzyıldan fazla zaman tortusunun üzerinden atlayarak bize taşımaları ile de bu dönem hakkında yapılacak çok çeşitli disiplinlerdeki çok farklı araştırmalara kaynaklık edecek, onlara zengin malzeme sağlayacak, bugünün okuyucusunda da hoş ve meraklı ilgiler uyandıracak bir kültür hazinesidir.

Bu düşüncelerden hareketle, Ahmet Midhat Efendinin romanlarını bir külliyat hâlinde yeni yazıya aktarmış bulunuyoruz.

Bunu yaparken, bu eserlerin edebiyat, dil, sosyoloji, sosyopsikoloji ve sosyal tarih ve dil çalışmaları bakımından dönemlerinin birer belgesi olmaları gerçeğini göz önünde bulundurarak, romanların dilinde herhangi bir sadeleştirme ve değiştirmeye gitmedik. Metinlerde geçen şahıs ve yer adları orijinal imlâlarıyla yazılmıştır. Ancak bazılarının orijinal yazılışları bulunamamış, bunlar eski harflerin verdiği imkânlar çerçevesinde okunmuştur. Okumayı kolaylaştırmak ve imlâ birliğini sağlamak amacıyla Türk Dil Kurumunun 1996'da basılan İmlâ Kılavuzu'nu esas aldık. Romanlardaki yabancı kelime ve terkiplerin İmlâ Kılavuzu'ndaki şekillerine bağlı kaldık. İmlâ Kılavuzu'nda bulunmayan kelime ve terkipleri aslına uygun olarak çevirdik.

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar XII

HAYDUT MONTARİ

Hazırlayan

Erol Ülgen

ANKARA, 2003

HAYDUT MONTARİ

Muharriri
Ahmet Midhat

İlk defa olarak
Maarif Nezâret-i Celîlesinin (834) numaralı ruhsatnamesiyle tabo-
lu 1- - Babıâli civarında Ebussuud Caddesinde numara 6 ve 8

Dersaadet
1305

HAYDUT MONTARİ
(İfâde-i Mahsûsa)

Bu serlevha ile karilerimizin nazar-ı rağbetlerine arz eylediğimiz şu roman bir tercüme değildir. Ahîren meydân-ı intişâra vaz' eylediğimiz Şeytan Kaya ve Alexandre Stradella romanları gibi Avrupa müellifîn-i kirâmının birer eser-i nefîsinden iktibas veyahut nakl ve kalp suretiyle de yazılmamıştır. Doğrudan doğruya bu muharrir-i âciz tarafından tahayyül ve tasavvur ile tasvir ve tahrir kılınmıştır.

Fakat bu yoldaki âsâr-ı âcizânemizin kâffesinde iltizam edildiği üzere hikâyemiz hangi memlekete ve hangi zamana isnat edilmekte ise, o zaman ve mekânın ahvâl-i tabiiyyesine hikâyenin havi olduğu vukuat tamamıyla mutabık düşmek için ziyadesiyle itina kılınmıştır.

Bir adam için kendi mahsûl-i tab'ını beğenmemek kabil midir?

Mahsûl-i tab' olan şeyleri evlâda benzetenlere göre kabil olamaz. Fakat bizim de iltizam eylediğimiz vechile "mahsûl-ı tab'" dediğimiz âsâr-ı kalemiyye sanâyi-i sâirenin mamulâtı gibi bir mamuldür. Bir sanatkâr bazı şeyi yapar da kendi arzusuna mutabık yapmadığı ve başkalarının tarifine, siparişine muvafık yaptığı için beğenmez.

Bizim şu romanımız da nev'amâ böyle sipariş nev'inden bir mamuldür.

Sair birkaç eserimizin bu yoldaki ifâde-i mahsûsalarında beyan etmiş olduğumuz vechile, bizce romanlarda garâbet-i muğlaka ve tesâdüfât-ı acîbe ve esrâr-ı garîbe o kadar dakîk sanayiden addolunmaz. Roman her günkü müşâhedât-ı tabiiyye derecesinde sade olmalıdır. Fakat mevzuu âlî ve tafsilâtı karinin intifâ'-ı sahihlerini mucip olacak derecelerde müfid bulunmalıdır.

Bu itikadımıza göre birçok emsalini kendimizin de yazmış bulunduğumuz vechile, gayet girift ve muğlak romanlar yalnız enzâr-ı kariinde bir kuru parıltıdan ibaret kalıp bâdi-i nazarda mucib-i hayret olabilirler ise de, havi oldukları vukuatın cidden ve hakikaten imkân ve adem-i imkânı bir fikr-i amîk ile teemmül edilince, adem-i imkânın tahakkuku o ilk hayretin itidalini müstelzim olur.

Fakat ne yapalım ki bir gayret-i müsâbaka-kâri bizi bu romanı yazmaya mecbur eylemiştir. Bir vakit Monte Cristo hikâyesinden aldığımız gayretle Hasan Mellâh'ı yazdığımız gibi.

Vakıa Hasan Mellâh'ın plânı Monte Cristo'nun plânı kadar vâsi değildi. Bu Haydut Montari romanının plânı da naziresi ittihaz eylediğimiz "Simon ve Marie" romanının plânı kadar vâsi değildir. Ancak Hasan Mellah'ın havi olduğu vukuat Monte Cristo'nun vukuât-ı mütazamminesine nispetle ihtimalâta daha ziyade karib olduğu gibi, bu Haydut Montari romanının tahavvülâtı da Simon ve Marie romanının müştemilâtına nispetle hakayık-ı tabiiyyeye akreb görüleceğini kat'iyyen ümit eyleriz.

Bizce en müntehib ve makbul romanlar sadelik içindeki hakikatten ve o suretle tecelli edecek hikmetten ibaret iken, bu arzunun fevkinde olarak bir de şöyle bir roman yazdığımızdan dolayı muâteb olur muyuz?

Biz karilerimizden bunun hilâfını me'mul ederiz. "Yazı makinesi" diye şöhret aldırılmış değil miyiz ya? Ta'bir-i âherle bir yazı amelesiyiz. İşçi kısmına nasıl iş ısmarlanır ise o yolda işleyip hele mahsulünü o işi sipariş edenlere beğendirmeye de muvaffak olur ise, bundan büyük sevinç tasavvur edilebilir mi?

Zannedersek bu işi bize sipariş edenler kimler olacağı sual buyurulacaktır. O suali "mukadder" farz edelim de cevabını da şimdiden verelim. Siparişcimiz "rağbet-i âmme"dir. Xavier de Montépin'in bin esrarı bir ukdede cem ederek, bin tesadüfü bir noktaya bağlaması kariin-i Osmaniyyeden bir cemm-i gafîr nezdinde mazhar-ı takdir olduğunu görünce velev ki pek acizâne, pek tilmizâne bir surette olsun, bir de Xavier de Montépin'e peyrev olmak hususundaki gayretimizi men kabil olabilir mi? Biz ki, kâh Alexandre Dumas'ya, kâh oğluna, kâh Octave Feuillet'ye, kâh Richebourg, kâh Gaboriau'ya, hatta Paul de

Kock'a varıncaya kadar birçok Avrupalı eâzıma peyrev ola ola ve eserlerini kâh tercüme ve kâh tanzir ede ede romancılık sanatındaki çalışkanlığımızı karilerimiz efendilerimize epeyce beğendirmişiz.

İspanya'da bir âdet varmış. Tiyatroya gidenler son perdeden evvel oyunun hile-i esâsiyyesine akıl erdirirler ise muharriri tezyifen ıslık çalarlarmış. Bu romanı yazarken aklımıza şu fıkra da geldi. Sırr-ı aslî ve esâsiyi bir dereceye kadar ketm ederek tâ netice de meydana çıkıncaya kadar bu mektumiyetin muhafazasını iltizam eyledik. Varsın bu da bir tecrübe olsun. Derece-i makbûliyeti hikâyemizin hitamından sonra tahakkuk ederek iyi mi olduğunu yoksa fena mı görüldüğünü sonra anlarız.

Ahmet Midhat

Birinci Kitap

Sinyor Giorgino

Nazar-ı müşâhedemiz önünde vâsi bir salon vardır ki yaldızları şuradan buradan çatlayıp dökülmüş ve bazı tamirat ve termîmât eski nakışlarını bozmuş ise de bir ehl-i dikkat bunları gözden geçirecek olsa vaktiyle en mahir üstatlar tarafından nakış ve tezhip edilmiş bir âli salon olduğunu derhâl anlar.

O ehl-i dikkat kocaman pencerelerde asılmış olan perdeleri ve azîm konsollar üzerine konulan aynaları ve her biri birer vaz'iyyet-i zarafet-şinâsânede yerleştirilmiş olan sadr ve kanepe ve koltuk ve sandalyeleri vesaireyi de nazar-ı müsâmaha ile telâkki eylemez ya.

Vakıa akmişeye dair olan şeyler hayli solmuş ve duvarlarda gerili olan kadifeler bazı cihetlerinden kabarıp potlaşmış veyahut yırtılıp sarkmış oldukları gibi, konsol ve masa ve sandalye, ayak ve pervazlarından bazıları kırıldıkca yerlerine eskileri kadar müzeyyenen oymalı parçalar konulamadığından, salonun bu misillü ahvali, sahibinin bir vakitki servet ve kudreti kalmadığına delâlet eylemekte bulunmuş ise de, yine bu eşya ve mefruşat şu salon sahibinin bir zamanki yesâr ve iktidarı pek fevkalâde olduğunu ispattan aciz kalamaz.

Biz nazar-ı müşâhedemizi sevk eylediğimiz esnada bu salonun içinde kadın erkek otuzdan mütecaviz halk var idi. Fakat öyle şetâretperestâne bir içtima hâli görülmüyordu. Vakit bile gece olmayıp gündüz bulunarak herkesin simasında bir hüzün alâmeti zahir idi. Daha vazıh ve daha doğrusu bu halk civarda kâin ve küçük kiliseden avdet eylemişti ki, orada dahi bundan on sene evvel vefat eylemiş olan bir zatın sene-i vefatı günü olmak hasebiyle ruhu için bir dua okutmuştu.

Böyle bir içtimada kahkahalar ve beşûşâne zarafetler beklenemez ya? Herkes ikişer üçer, birer tarafta ictimâât-ı husûsiyye akd ederek ağızdan kulağa fısıltılar ile hasbihâllerde bulunurlar.

Böyle gizli olan faziletlere kulak vermek muvâfık-ı edeb olamaz ise de bazı fısıltılar olur ki insan cibillet-i mütecessisânesini men için ne kadar cebr-i nefs edecek olsa, kulağı kendi ken-

disine kabararak o fısıltıyı anlamak gayretine düşer. Ancak bu gün şu salonda fısıltının öyle câlib-i sem'-i tecessüs olacak türlüsünü de pek bulamayız. Bazı taraftan derin göğüs geçirmeyi müteakiben:

- Zavallı Kont! Ne de gaddarâne bir surette katl olunmuştu.

Sözünü işiteceğimiz gibi bazı taraftan da:

- Servet ü sâmânı elden gittikten sonra katl edilmese bile intihara mecbur olacaktı.

Tarzında sözler işitebiliriz ki vakıa hiç vâkıf olmadığımız ahval için olsa o misillü sözler dahi merakımızı tahrik ederler ise de, biz dahi bu şatonun içinde bulunmak hasebiyle ima olunan vukuata vâkıf sayılacağımızdan o yoldaki sözlerin bizim merakımız üzerinde hiçbir tesiri olamazdı.

O gün şu salonda olsa olsa yalnız bir fısıltı sem'-i dikkat ve ehemmiyetimizi celp edebilirdi ki, o salonun bir köşesinde "klâvsen" denilen ve şimdiki piyanoların eslâfından olup vaktiyle kibar salonlarını tezyin eyleyen ve salonun şimdiki hâl-i harâbisine nazaran mutlaka kırık ve bozuk olması derkâr bulunan- bir sazın yanına oturmuş bir taze kadınla bir de genç adamın fısıltıları olabilirdi.

Bu genç adamın o taze kadına "evet Matmazel Angelina" veyahut "Hayır! Matmazel Del Castelnora" diye hitabına nazaran mezburenin bir madam değil bir matmazel olduğuna şüphe kalmaz ise de, böyle bir ihtar bulunmasa kadıncağızı ya müteehhil veyahut taze dul ve her iki hâle göre de epeyce hırpalanmış ve yıpranmış bir kadındır diye hükmeylerdik. Çünkü yaşı bize otuza karîb görünür. Zayıf endamı, solgun benzi ve yüzünde tebessüm ve beşâşetin fıkdân-ı küllîsi bu zavallıda öyle parlak bir cemal dahi tasavvur ettiremez. Meğer insan pek müdekkik olmalıdır ki o baygın gözlerde, o solgun dudaklarda ve hasbe'z-za'fiyye sivrilmiş olan çenede besbelli lâyenkati' ağlamasından dolayı kızarmış ve şekli değişmiş olan burunda velhâsıl bir felâket-i müdhişe kudret-i tahribiyyesinden baki kalabilmiş olan o vücutta bir cemâl-i esâsî bulunduğunu keşfeyleyebilsin.

Yanındaki genç adam ise yaşça otuz beş kadar tahmin olunabilir. Yine gençtir ya. Zira erkeğin otuz yaşına kadar olanına delikanlı ve kırk yaşına kadar olanına genç ve babayiğit denilen erkek kısmı elli yaşına kadar da kâmil addolunarak, ondan sonra yavaş yavaş ihtiyarlık merâtibine kadem basmış sayılır.

Bu zat zayıfça endamlı bir şey ise de esmer renginin parlaklığından ve siyah gözlerinin yıldır yıldır oynaklığından hem kaviü'l-bünye, hem de gayet zekâvetli olduğu anlaşılacağı gibi, kuzgunî siyah ve epeyce gümrah bıyıkları ve saçları ve yuvarlak burnu ve ince dudak ve değirmi çenesi epeyce bir hüsn-i merdâneye nailiyetini de hükmettirir.

Herifin Matmazel'e "Del Castelnora" diye hitap etmesinden kızın asilzadegândan olduğu anlaşılacağı gibi, Matmazel Angelina'nın da bu adama "Evet Sinyor Giorgino" yahut "Hayır ekselâns" diye mukabele ve muhatabasından herifin de kibardan olduğu anlaşılır.

Vakıa bu salonun nerede ve bu halkın hangi milletten olduklarını henüz sırası gelip de izah edemedik ise de, kızın unvanı "Matmazel Del Castelnora" olması karilerimizden pek çoklarına anlatmıştır ki, burası İtalya ve şu adamlar dahi İtalyandırlar. Hatta İtalya ve İtalyanlar ahvaline vâkıf olan bazı karilerimizden bu memlekette asilzadelik denilen şey pespayelikten ekser ve agleb olduğunu ve kont ve baron gibi asaletlere malik olarak ekselâns gibi unvanları haiz olanlardan pek çoklarının kundura boyamak ve hafif hamallıklarda bulunmak suretiyle geçindiklerini de bileceklerinden, öyle olur olmaz asalet unvanlarına ehemmiyet bile vermezler ise de anasl pek âli, pek müzeyyen salonlardan ma'dudiyetini şimdiki hâl-i harbisinden de istidlâl etmek mümkün olan şu salon içinde, asaletin bu sureti mutasavver olamayıp, binaenaleyh unvan sahiplerinin kudemâ-yı kibardan olduklarını kabule de zihinleri meylederler. Fakat ilk zanlara hiçbir vakitte aldanmamalıdır. Bâdi-i emirde insan bir şeyi şöyle zannettiği hâlde netice-i hâlde zannının bilkülliye batıl olduğunu görüp kendisi de şaşar. Zaten sem'-i dikkatimizi celp eden şey, bu iki gencin ağızdan kulağa fısıltıları değil miydi? İşte o fısıltılara kulak verecek olur isek on sene mukaddem katledilmiş bulunan bir kontun re's-i sene-i vefa-

tında kilisede dua okumaktan avdet olunduğu bir yevmü'l-münâkede bu iki gencin aşk ve muhabbet hakkında söz ettiklerini işitir ve anlardık.

Aşk ve muhabbete dair mi?.... Vakıa bir adam velev maktulen vefat etmiş olsun ye's ve matemi on sene mümted olmaz ya. Hem bakalım bu gençler o mateme müşterek olanlardan mıdır? Bu misillü gençlerin henüz taze bir cenaze alayında bile sevdaperestâne musahabeleri pek çok def'alar işitilmektedir.

Zihnimiz silsile-i hikâyenin önüne geçmemelidir. Evet. Kariben anlayacağımız vechile Giorgino değil ise de Angelina o mateme müşterek olmak şöyle dursun, hatta matem doğrudan doğruya kendi matemidir. Zira sair cemaatin fısıltılarından bir sûret-i gaddarânede maktuliyeti müstebân olan kontun kızıdır. Ama aşk ve muhabbete dair ettikleri sözün mahiyeti malûm olur ise, o zaman bîçare Angelina'nın isbat-ı ma'zûriyeti için bir maktulün matemi on sene devam eylemiş olduğunu düşünmeye de hacet kalmaz. Zira sevdayı tervîc ve netice-i nâmuskârânesi olmak üzere izdivacı teklif eyleyen Giorgino idi. Herhangi bir kıza böyle bir söz açılsa velev ki, kabul etmeyecek olsun yine münbasit kalacağı tabiat-ı nisvâniyyeden iken, Angelina Giorgino'nun tekliflerini kabule müstaid görünmek şöyle dursun bu türlü musâhabeden gayet dilgîr olduğunu bile ketm eyleyemiyordu.

Musâhabenin sonlarına doğru kızcağızın dilgîrliği o kadar arttı ki, zaten meyusâne ve mahzunâne olan çehresine birtakım gazap alâmetleri de munzam olarak âdeta karşısındakini korkutacak bir hâle geldi. Eğer o zaman Angelina'nın tehditkârâne denilebilecek tavırla Giorgino'ya söylediği söze kulak vermiş olsaydık:

- Biraz haddinizi bilseniz fena mı olur? Muçoluktan yetişme bir senyör Giorgino'nun Castelnora hanedanı gibi üç yüz senelik bir hanedanı kendisine küfüvv görebilmesi şaşılacak şeylerdendir.

Dediğini işitiyorduk. Bu söz Giorgino'yu da fena hâlde gazablandırdı. Güya yine kızın kulağına söylüyormuş gibi davrandığı hâlde, hemen yanında bulunanlara işittirecek derecelerde cehr ile dedi ki:

- Muçoluktan yetişmek uşakzade olmaktan daha ma'yûb

sayılamaz ya? Andrea'yı kendinize küfüvv bulduğunuz hâlde ...

Angelina hemen yerinden fırladı. Sözünü bitirmesi için meydan bırakmaksızın Giorgino'ya:

- Onu hanedanımıza küfüvv bulan ben değilim mağdur babacığımdır.

Deyip herifin yanından tebâüdle kır saçlı, şişman ve âli tavırlı bir kadının koltuğu altına sığındı ki, bu hareket zaten huzzarın enzâr-ı hayretini celp etmeye kâfi iken, kızcağızın şiddetli bir sıtmaya duçar olmuşçasına zangır zangır titremeye başlaması ve gözlerinden yaş boşanması bütün huzzarı oraya celp ve cem eyledi. Şişman kadıncağız bir yandan kızı okşayarak teskine çalışmakla beraber diğer taraftan huzzâr-ı müctemiaya da:

- Bilmez misiniz? İşte o hâl yine üzerine geldi.

Sözleriyle beraber bir de me'yusâne ve mahzunâne bir tavır gösterdi ki bu sözler ve bu tavır cümleyi ziyadesiyle müteellim eyleyerek bazıları yalnız birer baş işaretiyle resm-i vedâı icra eyledikleri ve bazıları hiç de veda edemedikleri hâlde, birer birer salondan çekilmeye başladılar.

Kızın etrafında bu ahval cereyan ederken diğer cihetten Giorgino dahi ayağa kalkarak gazap ve me'yûsiyetinden bembeyaz kesilmiş olan çehresinde öyle bir çirkinlik peyda olmuştu ki, biraz evvel bu adamda epeyce bir hüsn-i merdâne bulunduğunu biz kendimiz hükmeylemişken suretini şimdi görmüş olsaydık, pek menfur ve pek müstekreh bir adam olduğunu hükmeylerdik.

Fakat derhâl haber verelim ki huzzar kızcağızın duçar olduğu buhranla meşgul olduğundan, Giorgino'nun bu hâline dikkat eden bulunamadı. Hatta bilâ-vedâ salondan çıkıp gidenlerin birincisi bu adam oldu.

Misafirler gittikten sonra o ak saçlı, şişman kadının zavallı Angelina'yı kucağına alarak yatağına kadar götürmek suretiyle mübâşeret eylediği tedavide devamı bizce ol kadar hüküm götürecek mevaddan değil idiyse de kızcağızı güya teskin için:

- A canım! Sen de pek hırçınlık ediyorsun ya! Adamcağız sana muhabbetini temin ettiği için müthiş bir cinayette mi bulunuyor? Bir kıza izdivaç teklifi hakaretlerden mi addolunur.

Kabul etmeyecek isen, etmeyiverirsin. Kendini helâkın ne manası vardır? Hatta işin bencesini sorar isen bu adem-i kabule de mana veremiyorum. Genç, zengin, âkil, şen bir adamı .....

Diye başlamış olduğu sözün bazı esrar ve hafayayı bize işrap etmesinde hikâyemizce büyücek bir ehemmiyet olduğu kabil-i red ve inkâr değildir. Zira kelâmın şu mebdei Giorgino'nun Angelina'ya mülâzemeti ve izdivaç derecesindeki cür'eti bu şişman kadın nezdinde mültezim olan umurdan bulunduğunu anlatmaktadır. Fakat Angelina meydan bırakmadı ki kadıncağız meramını bir kat daha izah eylesin. Sinirlerinin buhranından dolayı artmış olan kuvvetiyle kollarını şişman kadına doğru uzatarak:

- Sus halacığım, sus! Şu vahşinin lehinde söz söyleme. Onu gördükçe zannediyorum ki karşımda taze bir mezarı açıp içindeki naaşı yemiş de ellerinin ve ağzının kanıyla yanıma gelmiş bir cadıdır. Bu herifin mülâzemeti encâm-ı kârını helâk edecektir.

Demesi kızın halası olduğunu anladığımız şişman kadını me'yusen sükûta mecbur eylediği gibi, onun da tavrında epeyce hiddet alâmetleri peydasına sebep olmuş idiyse de, şöyle acınacak bir hâlde bulunan kızcağızı daha ziyade üzmüş olmamak için sözün ilerisine varmamıştır.

-2-

Sinyor Giorgino'nun salondan çıktığını haber vermiştik. Şimdilik izahatın yalnız şu kadarcığını olsun i'tâya lüzum ve zaruret vardır ki: Bu salon İtalya'da Napoli civarında "Castelnora" denilen meşhur bir şatonun en büyük salonu olup Castelnora hanedanının üç yüz seneliğe takarrüp eden kıdemi müddeti zarfında bu salonda o kadar balolar, suareler filânlar verilmiştir ki, duvarların dilleri olup da söyleseler okuyanları duçâr-ı hayret eyleyecek bir tarih vücuda gelir.

Hatta mezkur salon şatonun yegâne bir salonu sayılmaz. Ondan biraz daha ufarak olarak diğer salonlarla irili ufaklı on beş yirmi kadar odalar, dört köşesinde birer de müdevver kulesi bulunan bu şatonun taksimat-ı dahiliyyesini ikmal eylemiş olurlar.

Sinyor Giorgino büyük salondan çıktıktan sonra kemâl-i isti'câl-i gazubâne ile birkaç dar koridorlardan geçerek ve birkaç da minare merdiveni gibi dıştan inşa olunmuş döner merdivenlerden inerek avluya indi ki, orada birkaç araba ve beş on müzeyyen katır yukarıdaki misafirleri beklemekteydi. Giorgino kendine mahsus olan ve bundan yarım asır kadar mukaddem İtalyaca pek moda hükmünde bulunup şimdiki landolara biraz benzeyen karusasına tehditkârâne bir işaret eyleyince, arabacı diğer arabalar arasından sürünerek çıkıp geldi. Arabasını efendisinin rükûbüne en elverişli bir mevkie getirdi.

Giorgino'nun Angelina'dan aldığı cevab-ı muhakkirâne üzerine arabasına nasıl binip şatonun dış kapısından dışarıya nasıl çıktığını âdeta kendisi de bilemeyecek hâldeydi. Nereye gideceğine dair arabacıya emir vermediğinden, arabacı kendi kendisine Napoli yolunu tutmuş ve sık sık arkasına dönüp efendisine bakarak yanlış yola gidiyor ise irşat edilmesine intizar eylemiş ise de, efendisi tarafından hiçbir işaret alamayınca Napoli yoluna devam eylemiştir.

İşbu Castelnora Şatosu Napoli şehrinin şimal tarafında vaki Miano karyesi civarında ve elyevm Napoli ahalisinin seyrangâhı olan Boschetto yani ormana nazır bir mevkide kaindir ki araba ile bir buçuk iki saatte oradan Napoli'ye gelinebilir. Sinyor Giorgino şatodan ayrıldığı zaman güneş ufk-ı garbîye doğru epeyce meyleylemiş bulunduğundan, Napoli'ye girmesi âdeta gurub zamanına müsâdif olmuştu. Bu zatın Napoli'de elyevm Via Cara Civilo denilen rıhtım civarında gayet güzel bir konağı bulunarak arabacı doğruca konağın kapısından içeriye girinceye kadar pek dalgın bir hâlde bulunan senyör Giorgino, ancak araba durduğu zaman o dalgınlık hâlinden uyanarak kendisini arabadan indirmek için koşup gelmiş olan uşağa dayanmak ve abanmak üzere elini uzattıkta uşak demişti ki:

- Sinyor Gargula bir buçuk saattir salonda sizi bekliyor.

Uşağın bu sözü Giorgino'nun bir kat daha tezâyüd-i bîdârîsini mucip olarak arabadan indiği zaman vücudunu silkti, sarstı ve bu suretle aklını epeyce başına topladıktan sonra konağından içeriye girdi.

Şimdiki hâlde Via Cara Civilo denilen rıhtım Napoli'nin

en kalabalık yerlerinden olup Chiagia dereciği ile bu rıhtım arasında "Villa Nazionala" namıyla güzel bir köşk ve etrafında muntazam bir umumî bahçe ve onun da içinde "akvaryum" namıyla bir hayvanât-ı bahriyye müzesi var ise de, bundan yarım asır kadar mukaddem oraları bayağı tenhalık olarak Napoli kibarının seyrek seyrek sayfiyeleriyle müzeyyendi.

Sinyor Giorgino'nun konağı tarz-ı cedîd-i mimarîde olmak üzere yeni yapılmış ve mükemmelen tefriş edilmiş bir konaktır ki, kadın erkek birçok hizmetçiler, uşaklar kemâl-i telâşla kirdâr-ı umûr-ı beytiyyeye koyulmuş görünürler ise de, bu konakta sakin olan familya halkı bir Giorgino ile bir de hemşiresi Margarita'dan ibaret bulunmasına nazaran bu kadar huddâm ü haşem mücerret gösteriş olmak üzere cem edilmiş olacağına şüphe kalmaz.

Hemşiresi Margarita elli yaşına takarrüp etmiş bir duldur ki, gençliği zamanında Napoli'nin esmer tenli, kara gözlü, gayet zeki ve şuh dilberlerinden olduğu hâlâ anlaşılabilir. Castelnora'da Matmazel Angelina'nın şiddetli bir can sıkıntısıyla Giorgino'ya ihtar eylemiş bulunduğu muçoluk zamanında, bu güzel Margarita'nın Napoli şehrinde deniz kenarlarındaki kahve ve gazinolar önünde gayet güzel sadasıyla o meşhur Napoliten şarkılarını çağırarak para kazandığını bilenler hâlâ mevcut olup, bu işvebazâne ticareti esnasında papa hazretlerinin hassa zabitanından birisi kendisine alâka ederek bittezevvüc Roma'ya götürmüş ve on, on beş sene birlikte yaşadıktan sonra Filorantenler ile vuku bulan bir muharebede kocası maktul düşmesi üzerine, Margarita tekrar Napoli'ye gelmiştir ki, o zamanlar kardeşi artık zenginleşmiş bulunup familya halkı olmak üzere başka bir kimseleri de bulunmadığından, iki kardeş birleşmişlerdir.

Şu izahât-ı mütekaddimeyi i'tâdan maksat arabadan inerken uşağın salonda intizarını haber verdiği Senyör Gargula'nın bu intizarındaki ehemmiyeti tefhime mukaddeme hazırlamaktır. Çünkü Sinyor Gargula denilen adam dahi gemicilikten yetişmiş ve ekseriya ya zengin olan gemiciler gibi bunun da müverrid-i serveti nazar-ı âlemde epeyce meçhul olarak peyda olmuş bulunup, müddet-i ömründe hiç teehhül etmediği hâlde ar-

tık altmışıncı senesine vasıl olan ömrünün sonlarını Margarita'nın tezevvücüyle bahtiyar etmek azmine düşmüştür. Herif orta boylu, çelimsiz, esfâr-ı bahriyyede sıcağın, soğuğun yekdiğerini takibinden dolayı derisi sertleşmiş, dişleri dökülmüş ve anasl güzel olmadığı hâlde bu esbabdan dolayı bir kat daha çirkinleşmiş bir şey olduğundan Margarita bu adam ile tezevvüce rıza göstermediği gibi kendisi de artık ihtiyarlandığını dermiyanla yalnız Gargula'yı değil, daha ziyade heves edilebilecek adamları da kabul edemeyeceğini biraderine ityândan hâli kalmıyor idiyse de, Giorgino bu adamla refakat-ı kadîmesinden ve herifi âdeta üstad addeylemekte bulunmasından dolayı, hemşiresi hakkındaki hevesini bittakdir şu izdivacın vukuu tarafını iltizamda bulunuyordu.

Binaen-alâ-zâlik salonuna girdiği zaman Margarita'yı bir tarafta bozulmuş ve Gargula'yı da diğer tarafta me'yusen somurtmuş bir hâl-i sükûn ve sukûtta bularak şu neşesizliği izale için:

- O! Enzâr-ı iştibâhı celp ve davet edecek bir hâl! Bu ne? Bir taze dul ile bir ergen adam müzeyyen bir salonda yalnızca birleşsinler. Âlemde o kadar ahmak bir insan tasavvur olunabilir mi ki, şu hâlden dolayı duçâr-ı iştibâh olmasın?

Diye lâtifeler serdine başladığından Gargula dahi gevrek gevrek gülerek:

- Hakkınız var Sinyor Giorgino. Hakkınız var. Fakat ikimizin de arzumuz en meşru ve en mukaddes arzulardan bulunmakla şu mülâkat ve musâhabe-i âşıkânemizi gözleyen ağyarın teşnî' ve ta'yîbine lâyık görülemeyiz.

Diye Giorgino'ya muavenete başladı ise de Margarita bu soğuk lâtifelerden münbasit olamadı. Sözü değiştirmeye ve daha doğrusu biraderinin o gün Castelnora'ya vuku bulan azimeti üzerine ne iş görebilmiş olduğunu anlamaya medar olmak için dedi ki:

- Bu konağın ihtiyacı öyle bizim gibi saçları ağarmış, dişleri dökülmüş, derileri kemiklerine sarılmış ihtiyarların yapacakları düğüne kalmamıştır. İleride Sinyorina Giorgino Del Villanora olması arzu edilen matmazelden ne haber vardır? Ona

bakalım.

Bu söz Giorgino'nun suretinde bir çatgınlık peyda eylediğinden, o gün dahi hiçbir şeye muvaffak olamamış bulunduğu derhâl anlaşılmıştı. Hatta Giorgino dahi bu adem-i muvaffakiyyetini ketm etmedi. Dedi ki:

- O mütekebbir kızı yola getirmek epeyce müşkül olacak. Me'yus değilim a, çalışacağım. Hevesimin bu mertebe-i kemâlini de hâsıl etmeyecek olduktan sonra bu kadar servet ü sâmân neye yaramış olur?

Gerek hemşiresinin ve gerek Gargula'nın tavırlarında birer alâmet-i istisvâb peyda oldu. Gargula dedi ki:

- Zaten yaptırmakta bulunduğunuz yeni villa dahi hitam bulmadı ya. Hem zannıma kalır ise bu iki binanın namını kendinize bir unvân-ı asalet ittihaz etmek için vuku bulan teşebbüsât-ı resmiyyenizin de henüz neticesini istintac edemediniz.

Giorgino kemâl-i taazzum ve tekebbürle dedi ki:

- Muamelât-ı resmiyye der-dest-i icrâdır. Ben paraları verdim. İşin bu en mühim cihetini bitirdim. Şu saatte Castelnora familyası gibi ben de bir asilzadeyim. Evet ben de bir Sinyor Giorgino Del Villanora'yım. Hem o mütekebbir Angelina'nın babası gibi üç yüz senelik bir familyayı söndürmüş bir asilzade değilim. Bundan sonra üç yüz, beş yüz sene devam eyleyecek bir familyanın müessisi olmuşumdur. Ben Matmazel Castelnora'yı tezevvüce heveskâr isem, bu hevesim ne kendisine aşkımdan, ne de unvan-ı asaletine ihtiyacımdan değildir. Kendisini tezevvüc eylediğim zaman onun ismi ile yâd olunmayacağım. O benim ismim ile yâd olunacaktır. Şuradan pespaye bir kız bulup alacak bile olsam, o da benim şan ve şerefime biliştirak bir senyora olabilir. Fakat kendim için değil çocuklarım için arzu ediyorum ki, ben yeni bir hanedanın müessisi isem, zevcem dahi üç dört yüz senelik bir hanedanın kızı olsun da çocuklarım valide cihetinden kadîm ve peder cihetinden cedîd bir asalet sahibi olsunlar.

Giorgino'nun bu mağrurâne sözlerini Gargula gayet beşuş bir çehre ile istima eylemekte bulunduğu gibi hemşiresi Margarita dahi biraderinden daha mağrurâne bir suretle dinlemekteydi. Giorgino söze fasıla verdikten sonra Margarita başlayarak dedi

ki:

- Bu kızın kibrine, inadına da bir mana verilemez ya. Kardeşim onların sakin oldukları şatoyu da mübâyaa ederek onun zımnında "Kont Del Castelnora" unvanına da sahip olmuş demektir. İsteyecek olsak şatomuzda ikametlerine müsaade vermeyerek kapı dışarı edemez miyiz?

Bu söz Giorgino'nun gururunu arttırmasıyla:

- Ona şüphe yok. Angelina'dan ziyade halası Markiz'in hatırını saydığım için işi bu derecelere vardırmıyorum. Zavallı kadıncağız o mütekebbir kıza benden daha lâyık hiçbir koca bulunamayacağını bildiğinden, ikna için elinden geleni diriğ etmiyor ise de demir kafalı kıza meram anlatabilmek mümkün mü?

Diye o günkü vak'ayı anlatmaya başladı ise de Angelina'dan işittiği muhakkirâne sözleri kale almayacağı derkârdır.

Bu sırada uşak salona girip taamın hazır ve amede bulunmasını haber vermesiyle hemşire ve birader misafirleriyle beraber taam salonuna geçtiler ve mukaddimesi şu yolda başlayan sözün bakıyyesini de ona göre yürütmekte devam eylediler.

Biz şu işitmiş olduğumuz sözlerden bu iki familyanın ahvaline dair epeyce haberler almışızdır ki, şimdiki hâlde haberlerin bu derecesiyle iktifa eyleyebiliriz.

Hikâyemizce asıl izahı lâzım gelen bir şey var ise o da İtalya'da zenginlik ile asilzadeliğin istihsal olunabildiği kaziyyesi olarak bunun için de deriz ki:

Yalnız bundan yarım asır mukaddemleri değil şimdilerde bile İtalya'da asilzadelik unvanı satın alınabilir. Serveti kâfi olanlar bu bapta muayyen olan bedeli i'tâ eyledikleri hâlde kendilerine asalet unvanı tevcih olunuyor. Hele bizim Giorgino Yeni Villa namıyla bir de sayfiye yaptırarak onun namını unvan-ı asalet ittihaz eyledikten sonra, nice asırlık kademlere malik olan asilzadegândan bile daha ziyade müşerrefiyyet iddiasında bulunmasına kimse itiraz edemez. Bundan yarım asır mukaddemleri ise İtalya ülkesi şimdiki yekparelik hâlinde bulunmayarak krallık, grandükalık gibi türlü unvanlar ile birçok hükûmât-ı müstakileye münkasım bulunduğundan, bunların hü-

kümdarları her arzu eyledikleri adamlara asalet unvanı tevcih ede ede asilzadegânın miktarını o kadar çoğaltmışlardır ki, muahharen kıt'a-i mezkûrenin duçar olmuş bulunduğu inkılâbattan nâşi, eski servetlerini kaybeyleyen işbu asilzadegân tiyatro ve oyunculuğuna ve hoteller hizmetkârlığına varıncaya kadar tenezzül eylemişlerdir.

-3-

Nümunesini daha evvelce salonda görmüş, işitmiş bulunduğumuz muhavere ve musahabe ile taamı da hitama isal eyledikten sonra, Margarita gayet sevdiği roman mütâlâasıyla vakit geçirmek için kendi odasına çekilip Gargula ile Giorgino dahi salona avdet eylemişlerdi. Başka vakitler gerek Gargula ve gerek Giorgino Margarita'nın böyle erkenden salondan çekilmesini tecvîz etmeyerek kendi musahabelerine iştirak için ricaya, ibrama, ısrara kadar varırlar idiyse de, bu akşam şu arzu ikisinde de görülmemişti. Bu hâl birbirine bu akşam için daha başka ve daha ciddî bir musahabe ile iştigâli ihsas eyledi. Evvelâ söze Gargula başlayarak dedi ki:

- Giorgino. Şu Margarita'nın benimle izdivaca takarrüp etmemesine ne mana vereceğimi bilemiyorum.

- Angelina'nın benimle izdivaca rıza göstermemesine ne mana verilebilir ise, buna da ancak o mana verilebilir.

- Hayır, hayır. Daha ciddî söyleşelim. Sakın Margarita bizim servetlerimizin ne surette hâsıl olduğunu bildiğini bildiği için benden müteneffir olmasın?

- Margarita'yı o kadar ahmak zannetme. Zenginlik denilen şey babadan kalma olmaz ise meğer insanda pek büyük bir hüner ve marifet bulunmalıdır ki yeniden hâsıl olabilsin. Öyle hüner ve marifeti olmayanların peyda eyledikleri servet-i cedîde helâlinden mi, haramından mı hâsıl olduğunu araştırmak caiz olamayacağı lüzumunu Margarita pekâlâ bilir.

- Öyle ise demek oluyor ki sen hemşireni cinayetlerimiz esrarına vâkıf eylemişsin ha?

Gargula bu sözü pek büyük bir havf ü hirâs tavrıyla söylemişti. Giorgino kaşlarını çatarak bir tekdir ve ta'zîr tavrı ta-

kınarak dedi ki:

- Budalamısın be! Margarita'yı esrarımıza vâkıf etmekte ne menfaat umulabilir ki, böyle bir şeye ihtimal verilebilsin? Bu esrar ikimiz arasında mahfuzdur. Hatta daha doğrusunu ister isen sana şunu da söyleyim ki hemşirem ile tezevvücünüzü en ziyade arzu ettiğime sebep bu esrarın mahfuziyetini bir kat daha temin arzusudur. Yoksa?

- Ey! Yoksa? Hemşireni bana vermek istemezdin öyle mi?

Gargula'nın bu sözüne Giorgino yalnız hain hain bir nazarla mukabele eyledi. Bu bakışın mânâ-yı müdhişi ne demek olduğunu Gargula derhâl anladı. Hatta müthiş ve manidar bir tebessümle dedi ki:

- Yoksa beni de içine oynatıp şu âlemde vâkıf-ı esrâr hiçbir kimse bırakmazdın. Öyle mi?

Giorgino'ya da zarurî bir tebessüm ârız oldu. Gargula ise sözünde devam eyliyordu. Diyordu ki:

- Yok Giorgino, yok. Sen elin varıp da bana kıyamazsın. Ben senin yalnız üstadın değilim, pederin mesâbesinde bir adamım. Sendeki zekâveti ben tahrik ve ikaz eylemişimdir. En büyük kahramanları korkularından ra'şeye düşürecek isti'dâd-ı mücterâneni inbisata getiren benim. Vakıa icraat-ı fiiliyye hususunda senin cesaret ve cür'etin benden ileriye varmış olduğunu inkâr edemez isem de, sen de inkâr edemezsin ki tertibatın esası hep benim irşadım, tedâbirim ile tesis olunmuşlardır.

Giorgino'nun suretinde şükrân-ı ni'mete delâlet edebilecek bir hâl göründü. Yüreği yumaşadığı anlaşıldı. Bunun üzerine Gargula o dehşetli gence elini uzatıp dedi ki:

- Al bakayım, al. Şu eli öp. Zihninden öyle olmayacak şeyleri de çıkar.

Demesiyle filvaki Giorgino ihtiyarın kurumuş elini alıp dudaklarına götürdü. Biraz sonra dedi ki:

- Emin ol dostum. Esrarımıza dair hemşireme harf-i vâhid çıtlatmış değilim. Hem elbette sizi birbirinize tezvîc edeceğim. Aramızda bu sıhriyyet peyda olmaz ise ne sen benden bihakkın emin olabilirsin, ne de ben senden tamamiyle emin olabilirim.

Gargula dahi Giorgino'nun elini kemâl-i muhabbetle tutup sıkarak şu merdâne sözlerine teşekkür eyledi. Bu ihtiyar kendi hâl ve mesleğinde bulunan her sâl-hurde gibi gayet müsevves ve müştebih bir adam olduğundan kendisince halli ehem ve elzem olan diğer bir mesele daha kaldığını dermiyan ederek, Giorgino'nun merakını tahrik ve i'tâ-yı te'minât için arzu eylediği istidadı hâsıl ettikten sonra dedi ki:

- Şu Angelina'nın seninle izdivacı kabul etmemesi sakın onun da bizden bir iştibahına mebni olmasın?

Giorgino kemâl-i istiğrab ile ihtiyarın yüzüne bakmaya başladı. Gargula hemen sözün arasını kesmeksizin dedi ki:

- Ama inayet et kız yirmi üç yirmi beş yaşında ancak vardır. Bu yaşta olan kızların gelin olmaktan başka hiçbir düşünceleri olamaz. Sen ise hiçbir kızın reddeyleyebileceği kocalardan değilsin. Yaşın otuz üç, nihayet otuz beş. Güzelsin, zekisin. Hele ol kadar zenginsin ki, bu konağı yaptırmaktan maada Castelnora'yı da mübâyaa etmekle kalmayarak işte Villanora'yı da inşa ettirmeye başladın. Angelina budala mıdır? Seni kat'iyyen reddedip de aba ve ecdadının sakin bulunduğu şatodan kapı dışarı edileceğine bu konağa ve Villanora'ya da malik olmak arasındaki farkı takdir edemez mi? Hele halası Markiz dahi elde bulunduğundan şimdiye kadar kızı seninle izdivaca çoktan irzâ etmeliydiniz. İşin şimdiye kadar teehhürü benim ziyadesiyle merakımı mucip oluyor. Elbette bir sebebi olacak. O sebep dahi elbette pek büyük, pek mühim esbabdan bulunacak. İşte buraları düşündüğüm için bir türlü içim rahat olamıyor. Babasını tarumar etmeye sebep olan ve nihayet canına da kıyan biz olduğumuzu bu esrar küpü içli kız mutlaka çakmış olacaktır diyorum. Zira ....

Giorgino birdenbire kaşlarını çatıp tehdidkârâne vaz'ını tekrar ederek dedi ki:

- Sana son defa olarak bir rica daha edeyim mi?

- Rica et, emr et, ne ister isen et de yüreğimi rahatlandır.

Eğer Kont Del Castelnora'yı tarumar edip öldüren möldüren biz olduğumuzu bir daha ağzından işitecek olur isem, bilmiş ol ki ne pederim makamında bulunduğunu, ne üstadım olduğuna fi-

lâna bakmayarak seni ebediyyen söyletmez bir hâle koyarım.

İhtiyar korkusundan titremeye başladı. Yutkunarak mutkunarak dedi ki:

- Be canım burada kim var? Dört duvar içindeyiz.

- Dört duvarın da kulağı var derler. Bence dili bile vardır. İşittiğini söyleyebilir. Ne hacet? Bana bilmediğim bir şeyi haber veriyor değilsin a? Unutuver. Elimizdeki servetin nereden geldiğini de hiç düşünme. Zengin olduk, zenginiz, zengindik vesselâm!

- Pekâlâ dediğin gibi olsun. Tövbeler tövbesi olsun. Bir daha ağzımdan öyle bir şey işitir isen ağzımı yırt. Boynumu kes. Fakat istediğim temin ve teşrihi diriğ etme. Şu sebep nedir ki Angelina seni tezevvüce rıza göstermiyor?

Uşak içeri girdi. Dedi ki:

- Düşkün Giordano gelmiş. Sizi görmek istiyor.

- Uşağın vürûdu ikisinin de canını sıktı. Giorgino:

- Düşkün Giordano mı? Düşkün Giordano'ın kim olduğunu bilmiyor musun ki bizi taciz ediyorsun? Eline beş on para ver, def olsun gitsin. Hem haydi sen de def ol git!

Diye uşağı savdıktan sonra Gargula'ya tevcîh-i hitabla:

- Gördün mü Sinyor Gargula? Dört duvarın da ağzı kulağı olabileceğine kurumuş akılcağızını erdirdin mi?

Diye arkadaşının yüzüne bakmıştı da, o da hakkını teslim ve zekâvetini tasdik vadisinde bir baş sallamıştı. Badehu Giorgino söze başlayarak:

- Angelina'nın esrarımıza kat'iyyen vukufu yoktur. Vakıa beni sevmiyor ise de benden nefreti öyle esrarımıza vukuf veyahut ol bapta edna bir zan peyda eylemiş olduğu için de değildir. O Nicola Satagna yok mu?...

Derecesine kadar sözü ilerletmişken uşak tekrar kapıdan girdi. Hatta evvelki zılgıt üzerine bîçare uşak gayet havf ve haşyetle girmişti. Hâl ü şânıyla efendisinin affını istirham ederek dedi ki:

- Akçe verdim kabul etmiyor efendim. "Ben her zaman ihsanlarına, sadakalarına nail oluyorum" diyor. Size mühim bir

mektup getirmiş olduğundan onu teslim için görmek istiyormuş.

Giorgino bu defa dahi uşağı tekdir ile Düşkün Giordano'ın getirdiği mektup ne ise kendisiyle göndermesini ve her hâlde Giordano'a beş on para vermesini emir ve uşağı iade eyledikten sonra sözü nerede bıraktığını birdenbire derhâtır edemediğinden:

- Ne demiştim?

Diye Gargula'nın yüzüne baktı. Gargula dedi ki:

- "O Nicola Satagna yok mu?" diyordun. Hâlbuki Nicola Satagna yok olduğunu ve vak'a gecesi gebertildiğini unuttun mu?

- Muradım o şeytanın oğlunu dermiyan etmekti.

- Andrea'yı mı?

Evet. İşte ortada bir Andrea bulunduğu içindir ki benimle izdivaca rıza göstermiyor. O şeytanzade şeytan mevcut oldukça hiç de rıza göstermeyecektir.

- Demek oluyor ki Sinyorina Angelina Nicola'nın oğlu Andrea'yı seviyor ha? İşte buna gülmelidir.

- Evet. Gülmelidir ama ...

- Gülmelidir zahir. Nicola Satagna ne idi? Kontun avcısı. Yani âdeta bir uşak. Andrea nedir? Âdeta bir bendezade. Hah hah hah hah! Sinyorina Angelina cenapları uşağın oğlunu seviyor ha?

Bu aralık uşak tekrar içeriye girdi. Hatta tavr-ı hâifânesi evvelkinden daha gülünçtü. Zavallı herif:

- Efendim mazur görünüz. Sizi çok rahatsız ettiğimden dolayı ben de müteessif isem de deli herife meram anlatmak kabil olamıyor ki.

Mukaddemesiyle özür dileyerek Sinyor Giorgino'nun:

- Uzatma, uzatma. Bir de sen meram anlatacağım diye kafamızı yorma. Çabuk söyle.

Diye isti'câli üzerine uşak:

- Efendim getirdiği mektup pek mühim imiş. Kendi eliyle size teslim edeceği için bir de yemin vermiş. Bu işte kendi başından da korkuyormuş. Her hâlde huzurunuza girmek istidâsındadır.

Demesiyle Giorgino hiddetinden bembeyaz kesildi ise de redd-i kat'îye muktedir olamayarak:

- Beş dakika kadar sabretsin. Çıngırağı çektiğim zaman alıp buraya getirirsin.

Emr-i muvafakatkârânesiyle uşağı tekrar savdı.

Fakat bu defa Gargula'ya söylediği sözü nerede bıraktığını büsbütün unutmuş. Hatta bunu Gargula bile birdenbire derhâtır edemedi. Nihayet düşüne düşüne yine Giorgino'nun hatırına gelerek dedi ki:

- Angelina'nın uşağı oğlunu sevmekte bulunduğuna şaşıyordun. Sevip sevmediğini bilemem. Benim bildiğime göre bu Andrea babası olan iblise şeytanet dersi vermeye muktedir zeki bir habîs olup Kont Del Castelnora daha küçük yaşında iken bu oğlanın zekâvetini, cesaretini beğenmiş. Söz sırası geldikçe Andrea'yı baronluk rütbesine nail ederek kızını da ona vereceğini söylermiş. Hatta müteveffa zevcesi buna itiraz ettikçe Kont inadına Andrea'yı "mini mini baron" diye çağırıp herkesin de öyle çağırmalarını emr eylermiş.

- Ey böyle bir lâtifeden ne çıkar sanki?

- Lâtife mi ya? Bu hâl Kont için pek ciddî imiş. Kızı Angelina'ya da daima "Senin kocan budur" diye şu arzuyu hatırından çıkarmamasını vasiyet yollu tavsiye eylermiş. Şimdi işin içindeki hakayıkı anladın mı ihtiyar?

Gargula düşünmeye başladı. İşittiği hikâyeye pek ziyade ehemmiyet verdiği hâl ü şânından anlaşılırdı. Bir aralık tefekkür deryasından baş kaldırarak:

- Bu dediğin şeyler Castelnora'daki uşakların ağzında gezen hikâyelerden değil midir?

Diye sordukta Giorgino:

- Hayır. Angelina'nın halası Markiz'den işitmiş olduğum sözlerdir ki, Markiz yengenin benden nefretine sebep mahza babasının bu sözü olduğunu da temin eylemiştir.

Cevabını verince Gargula bir kat daha düşünceye varmıştı. O zeki ve cür'etli ihtiyarın bu tefekkürleri şu işin içinde müşkilât-ı azîme bulunduğunu gösterebilirdi.

Şimdilik söze bir fasıla gelmiş olduğunu gören Giorgino kol kalınlığında ipekten mamul ve bir ucu tavana merbut olan çıngırak kordonuna el uzattı ki, şimdilerde elektrik çıngırakları bunları modadan düşürmüş ise de, bundan yarım asır mukaddem kibar konaklarının salonlarında, yatak odalarında âdi odalarının şömineleri yanında, bu kordonların sallanması pek moda idi. Kordon çekildikten birkaç dakika sonra uşağın arkası sıra Düşkün Giordano kapıdan içeri girdi.

-4-

Düşkün Giordano denilen adamın suretine baksanız pek o kadar ihtiyar olmadığını ve kırk, kırk beş yaşında ancak bulunduğunu tahmin eylersiniz. Fakat müthiş bir fakr ve sefalet içinde yaşadığından saçının sakalının ağı siyahına pek galiptir. Sakalının yalnız çene cihetinde bir franklık kadar bir yeri siyah olup yanakları hemen kamilen beyazdır. Saçının ense ciheti henüz ağarmamış ise de şakakları ve tepesi bembeyazdır.

O kadar kansız cansız bir adamdır ki yüzüne iğne batırılsa kan yerine irin çıkar. Hatta söz söylediği zaman nefesi hemen kesilip geberiverecek kadar zayıfâne ve miskinâne bir sada ile söylediğini muhataplarına ancak işittirebilir.

Daimî suretle gözleri ağrıdığından ve kendisi de epeyce murdar tabiatlı bir adam olduğundan gözleri daima çapak içindedir. Bazı kere gözlerinin ağrısı arttıkça bir parça kirli bezi zağferan içine batırıp kaşları üstüne koyarak diğer bir bez parçasıyla onun da üzerinden bağlar ki, bu hâlde bilkülliye müstekreh bir şey olur kalır.

Boyundan bosundan bahsedemeyiz. Çünkü fazla olarak sağ ayağı topal olmakla dizini bir kütük üzerine yerleştirmiş ve bu kütüğün sapı koltuğuna doğru uzun olduğundan, onu da bir koltuk değneği makamında istimal eylediğinden daima bir yana mailen yürümekte bulunmuştur.

Elbisesi gayet pejmürdedir. Zaten sadaka-i umûmiyyeye el açan bir adamın üstü başı temiz de olamaz ya?

Düşkün Giordano fakir ise de feylesof mizaç bir adamdır. Bazı sözleri de pek manidar bulunduğundan müstemi'lerini dü-

şündürür. Rivayete göre bu adam Montblanc dağları arasında daimî karlara müstağrak bir köyde tevellüt ederek Milano şehrine gelip daima darülmaarif talebesinden dilenmeyi itiyat eylemiş olduğu gibi, talebe-i merkumenin umumî derslerini de istimââ rağbet ederek bilgisini hayli arttırıp âdeta feylesof olmuştur. Aralıkta bir bilbedahe şiir bile söyler. Fakat okuyup yazması ancak bir ücra köyde papazın ufak çocuklara tedris edebileceği dereceden öteye geçmemiştir ki, buna da okuyup yazması yoktur demek daha münasip görülmekte bulunmuştur.

Başka bir akşam gelmiş olsa idi gerek Giorgino ve gerek Gargula bu tuhaf fakiri kahkalarla telâkki ederlerdi. Zaten Milano'da isbat-ı vücud edeli üç seneyi mütecaviz olup bu müddet zarfında nereye girmiş ise hep kahkahalarla telâkki olunmak bu adamın mahsusâtı hükmünü almıştır. Fakat bu akşam Giorgino ile Gargula mühim müzakerede iken gelip rahatlarını bozduğu için Düşkün Giordano güleryüz ile telâkki edilememiştir.

Güler yüz ile telâkkisine nasıl imkân tasavvur olunabilir ki elinde bir mektup olup onu behemehâl yed-be-yed teslime mecbur olduğunu ve bu işte kendi başından da korktuğunu ihbar eylediği zaman, Giorgino mektub-ı mezkûrun olsa olsa ya Angelina'dan veyahut halası tarafından gönderilmiş bulunacağını hükm ile bir de azîm meraka düşmüş idi.

İşte bu merak ile mektubu Giordano'dan istediği zaman herif:

- Hayır efendim. Bunu bana teslim eden adam "Sinyor Giorgino yapyalnız iken eline teslim etmelisin" dedi. Ve verilecek cevabı kendisine nasıl isal etmek lâzım geleceğini de uzun uzadıya tarif eyledi. Ben başımdan korkarım efendim. Sizde benim zavallı başcağızıma acıyınız.

Demesin mi? Al Giorgino'da bir hiddet daha. Şu zevzekliklerden vazgeçmesini ihtarla hemen mektubu vermesini ve insanı kızdırmamasını Giorgino emir ve ihtar eyledi ise de Düşkün Giordano:

- Hayır efendim, hayır. Nafile tehdit etmeyiniz. Bu mektubu bana teslim eden adam tehdidini ika'a sizden ziyade muktedirdir. Sizin merhametiniz benim gibi sakat bir zavallıya el

kaldırmanızı tecvîz etmez ama, ah o zalimin zulmü!...

Demekle beraber güya maksudu olan zalim orada bulunmak muhtemelmiş de, bu küstahlığından dolayı hemen üzerine hücum edecekmiş gibi kemâl-i havfla etrafına bakınıp aranmaya başladı.

Bu hâl Giorgino'da, Gargula'da da zarurî bir tebessümü mucip olarak biribirinin yüzüne baktılar. Nihayet Gargula:

- Çare yok Sinyor. Ben çekileyim de siz yalnız kalınız.

Demesiyle Giorgino:

- Artık bu zahmete katlanmalısınız. Fakat rica ederim bütün bütün çekilip gitmeyiniz. Size daha söyleyeceklerim vardır.

Dediğinden Gargula:

- Şuraya sizin yatak odanıza kadar gideceğim.

Diye çekilmeye başlamıştı ki Düşkün Giordano:

- Vay! Kibar olanın oturduğu oda başka, yattığı oda başka mı olurmuş? Ne saadet! Ne bahtiyarlık! Aman şunu göreyim. Hiç olmaz ise gözlerim görsün. Hiç olmaz ise bu bahtiyarlık gözlerime nasip olsun.

Diye Gargula'yı takibe başlamış idi. Hatta Giorgino sureti ekşiterek:

- Ey! zevzekliği bırak. Mektubu ver de cehennem ol git!

Dediği zaman feylesof Giordano:

- Alınız efendim, alınız ama ah hâlâ korkmaktan tek dizim de titriyor. Bunun cevabını da almaksızın gidemeyeceğim. Ah efendim! Pek zannederim ki bu mektubu bana veren adam ya o Montari haydudu idi. Veyahut onun adamlarından birisi. Çünkü gözlerinden kıvılcımlar fırlıyor idi.

Diye mektubu vermekle beraber cevabını da almak için orada beklemeye davranmış idi. Giorgino "Montari" sözünü işitince tüyleri ürpermiş gibi bir hareket ederek:

- Montari mi? Montari mi?.....

Demekle beraber hemen mektubu da açmaya can atmış idi. Mektubu açıp da ilk nazar-ı tecessüsü imzaya atf ettiği zaman bilâ-ihtiyar ağzından:

- Vay habîs! Gerçek Montari imiş!

Sözleri dökülüverdi. Mektubu okudu. Hatta hiç de mufassal olmayan bu mektubu bir değil iki defa okudu. Okur iken rengi uçup kül kesilmiş ve dudakları bembeyaz olarak gözleri kararmaya, başı dönmeye başlamıştı. Nihayet dizlerinin bağı da çözülerek bir sandalye üzerine oturup soğuk soğuk terler dökmeye başladı.

Bu hâlde dahi mektubu bir kere daha okuduktan sonra Düşkün Giordano'a:

- Anladım. Cevabını hemen bu gece vereceğim. Fakat sen biraz dışarıda beklemelisin.

Diye yerinden kalkıp dışarıya çıktı ve beraber çıkmasını işaret eylediği Giordano'ı uşakların koğuşuna götürüp kemâl-i cebr-i nefs ile teessürünü men ederek dedi ki:

- Şu zavallı adamcağızın karnını doyurunuz. Birkaç kadeh de âlâ Messina şarabı veriniz ki kanının cevelânına sür'at gelsin de kuvvet bulsun.

Uşaklar bu emrin icrasına müsaraat ede dursunlar Giordano dahi:

- Ah efendim! Ne kadar keremkârsınız. Çoktan beri zavallı canıma böyle şaraplı filânlı bir ziyafet çektiğim yoktu.

Diye sevine dursun, Giorgino uşaklarından birisine göz kırparak yanına takrîb eyledikten sonra kulağına eğilip:

- Hiçbir kimseye bir şey sezdirmeksizin şuradan çıkıp gitmeli. Jandarma yüzbaşısına yavaşça söylemeli ki yanına beş altı adam alarak hemen buraya gelsin.

Emrini vermişti. Uşak kemâl-i maharetle bu emrin icrasına müsaraat eylediği sırada kendisi de salona gelip yatak odasındaki Gargula'yı çağırdı. Gargula salona geldiği ve hâl ü şânıyla gelen mektubun nasıl şey olduğunu sorduğu zaman Giorgino dedi ki:

- O Montari dedikleri çapkın bana şu mektubu yazmış olur ise şaşarsın ya?

Montari ismi Gargula'ya fena hâlde tesir eyledi. Onun da betibenzi atarak:

- Montari mi? Çapkın mı?

Diye bilâ-ihtiyar mırıldanmaya başladı. Giorgino'nun:

- Çapkın ya! Montari gibi denîlerde çapkınlıktan başka ne mahiyet tasavvur olunabilir? Bir rezil haydut değil mi?

Demesine mukabil Gargula:

- Evet haydut! Haydut ama rezil veyahut çapkın olması öyle kolay kolay tasdik edilemez.

Cevabını vermiş ve Giorgino:

- Rezil olmasa, çapkın olmasa şuna buna tehditname yazarak para ister mi idi?

Dediği zaman dahi ihtiyar Gargula:

- Ne yapsın? O da kesbini bu yolda arıyor.

Diye mukabele eylemiş idi. Fakat bu muhavereyi bir kâğıt üzerinde yazılmış olarak okuyanların istidlâl eyleyebilecekleri hüküm, Giorgino ile Gargula'nın hâl ü tavırlarından istihrâc olunamayıp, bunların hâl ü tavırları bu hükmü bilâkis tekzip eyliyor idi. Zira Giorgino aldığı mektuptan mütevellit havf ve endişesini ketme cebr-i nefs eylediği hâlde yine ketm edemeyip Gargula ise âdeta titremek derecesinde bir gevşeklik ile hemen ödü patlamak derecelerinde bulunduğunu gösteriyor idi. Nihayet gelen mektubun ne olduğunu sordu. Giorgino ihtiyar arkadaşının yanına sokularak kâğıda ikisi de bakıp ikisi de birlikte okudukları hâlde cehr-i kelâm yalnız Giorgino'nun ağzından şu vechile işitilir idi:

"- Azizim Sinyor Giorgino Del Villanova. Evvelâ arz-ı selâm olunur. Saniyen bize bir atiyye-i mahsusa olmak üzere yirmi bin livre irsal etmeniz temenni kılınır. Bunu bir ikrâz addederseniz müteveffa Kont Del Castelnora'nın zimmetinizdeki yüz binlerce franklarından mahsubunu icra edebilirsiniz. Meblağ-ı mezkûrun tarafımıza isali memuriyeti feylesof, nüktedan Düşkün Giordano cenaplarına havale kılınmıştır. Bizi der-dest ettirmek ümidiyle bu zavallı adamcağızı takip ettirmekte bir fayda olamayacağını hükmeylersiniz ya? Böyle bir küstahlıkta sizin için faydadan ziyade tehlike-i azîme melhuz olacağını kestirecek kadar zekâvetiniz müsellemdir. Benim tarafımdan şöyle bir ricaya mazhar olmak ve hele ricamı kabul eylemek sizin gibi ki-

bar asilzadegân için hem müstelzim-i selâmet ve hem de mucib-i şeref ve şöhret olur.

Montari"

Mektup okunup bittikten sonra iki arkadaş yüzyüze bakıştılar. Güya ikisi de yekdiğerinden alacakları cevap pek müthiş olacakmış gibi daha istimâından mukaddem ondan korktuklarını ketm eyleyemiyor idi. Nihayet Giorgino'nun sual ve istizâh makamında sağ gözünü kırpıp başını da sallaması üzerine Gargula kemâl-i ihtirâzla dedi ki:

- Biraz ziyadece istemiş ama çare yok vermeli.

- Yirmi bin livre.

- Benden sekiz bin istemişti.

- Sekiz bin mi? Senden de istedi ha? Verdin mi?

- Şüphe mi edersin?

- Hiç böyle köpeklerin avavesinden korkulup da para mı gönderilir? Gönderdin ha? Buna dair bana hiçbir şey söylememiştin.

- Montari gibi adamların bu misillü emirleri derhal icra edilmek lâzım gelir. İcrasından sonra da ona dair hiçbir kimseye hiçbir sır verilmemek iktiza eder. Köpek diyorsun ama ne yaman kuduz olduğunu kaç kişiyi de daladığını bilmiyor musun? Vakıa yirmi bin livre çok para ise de ....

Giorgino kemâl-i gurur ile Gargula'nın yüzüne bakarak ve sözünü keserek dedi ki:

- Velevki sekiz bin olsun. Velev daha aşağı olsun. İş paranın miktarında değil. Şükür Allah'a yüz bin bile olsa vazife etmeyebilirim. Fakat işin içinde namus belâsı var.

Bu defa Gargula'da epeyce müstehziyâne bir dıhk peyda oldu. Vakıa Giorgino bu dıhka da bir tavr-ı gazubâne ile mukabele gösterdi ise de Gargula bunu pek de vazife edinmedi. Dedi ki:

- Namus belâsı mı var? Eğer namus belâsından korkuyor isen yirmi bin livreyi maatteşekkür gönderdikten maada taltifen, iltifaten bir beş bin livrecik daha ilâve etmelisin.

- Eğlenyor musun?

- Haşa! Pek ciddî söylüyorum. Hem senin menfaatin, senin selâmetin için söylüyorum. Bir kere düşünsen a "namus belâsı" diyorsun. Haydut Montari ise kendisine gönderecek akçeyi bir istikrâz sayar isen müteveffa Kont Del Castelnora'nın zimmetinde olan yüz binlerinden, milyonlarından mahsubunu icra etmeli diyor. Öyle bir haydutun zaten vâkıf olmadığı esrar mı bulunur? Ya bu sırrımıza vâkıf ise? Ya bir mektup ile polise ihbar eder ise?

Giorgino bir kahkaha koparmak istedi ise da kahkahası pek kuvvetsiz, pek süreksiz oldu. Dedi ki:

- Esrarımıza nereden vâkıf olacak? Onunkisi bir orman taşlamaktır. Kont'un sayesinde para kazandığımızı bildiği için böyle bir söz atıvermiştir. Velev ki polise ihbar etsin. Sözüne kim ehemmiyet verecek? On yıldır sönmüş olan bir ocağı kim karıştırıp da kıvılcım arayacak?

İhtiyar öfkelenmeye başladı dedi ki:

- Etme Giorgino. Bu sözü senin zekâvetine verememem. İşitmedin mi ki bu Montari en gizli bir surette vuku bulan birkaç cinayetin faillerini polise ihbar ederek ahz ü girift olunmalarına doğrudan doğruya onun ihbarı sebep olmuştur? İtalya'da şimdiye kadar yüzlerce haydut rüesâsı diğer binlercesine isbat-ı tefevvuk eyleyerek şöhret almıştır. Fakat Montari derecesinde şöhreti şayia hangisinde görülmüştür? Bu habîs bir cihetten haydut, diğer cihetten polistir. Kendisi bir cinayet ika eder polisler o cinayeti başkalarından ümit eyleyerek takibe başladıkta hükûmete bir mektup gönderip cinayet-i mezkûreyi kendisi ika eylediği beyanıyla nafile başkalarının ızrâr edilmemesini ve poliste bir kuvvet ve kudret var ise kendisinin takip edilmesini ihtar eyler. Bazı cinayetler dahi olur ki hükûmet onu Montari'den umar. O ise bir mektupla canileri haber verip ne suretle ele geçirilmek lâzım geleceğini de tarif eder. Bu yoldaki ihbarâtı hiçbir vakit yalan çıkmamış olduğundan bizim hakkımızda da polise muhbirlik edecek olur ise pek korkarım ki büyük tesiri olur.

Giorgino bu âkilâne sözleri dinlediği sırada ehemmiyet-i vâkıasını takdirden geri kalmadığı aralıkta bir suretinde peyda olan işmi'zâzlardan anlaşılır idiyse de, inat ve gururuna bir türlü

galebe edemediği dahi görülüyor idi. Gargula sözünü bitirdikten sonra dedi ki:

- Sen de artık işi pek i'zâm ediyorsun ya. Habis ateş olsa cürmü kadar yer yakar. O bir Montari ise ben de Giorgino'yum. Servet ü sâmâna ermek için biz şu âkilâne gizli ve kestirme yolu iltizam etmemiş olsa idik Montari'den aşağı mı kalır idik? Hem Montari olmuş da koz mu kırmış? Ne kazanmış? Dilenciliğin o bir türlüsü olacak bir surette şuna buna avuç açarak kendisini meydana koymaya bile cesareti yok. Ben onu bir tuzağa düşüreyim ki o da şaşsın âlem de beğensin.

Tamam söz bir noktaya geldikte uşak salonun kapısına gelip bir baş ve göz işaretiyle jandarma yüzbaşısının gelmiş olduğunu anlatınca Giorgino ihtiyar refikine:

- Artık iş işten geçti. Jandarmalar geldiler.

Dedi ve gelenleri salona ithal için uşağına emir verdi.

-5-

Başlarında ikişer karış tüylü şapkalar ve arkalarında kenarları kırmızı şeritli gömlekler ve ayaklarında pantolondan ziyade potura benzer şeyler ve tozluklar ile o zamanın jandarmalarının kıyafeti elyevm tiyatrolar üzerinde görüldükçe âdeta haydutlara teşbih olunurlar. Bellerinde bir karış enli köseleden mamul kayışlar bulunup, bunun iki taraflarına çifte ateşli birer tabanca sokmuşlar ve sol taraflarına birer kasatura asmışlardır. Ellerine de birer karabina almışlardır ki şu hey'et-i müsellâhaları hakikaten en metin kalplere bile ilka-yı havf eyler.

Önde bir yüzbaşı ve arkada altı adam olarak bu kuvve-i zabıta salona girdiği zaman Gargula'nın vücudu buz kesilmişti. Kendi ahval ve esrarını kendisi de bilmez olamaz ya. Hasbe'l-insaf hükm ü teslim eyliyordu ki gerek kendisi ve gerek Sinyor Giorgino Del Villanova dahi işte böyle müthiş jandarmalar tarafından tutulup kıskıvrak bağlanmaya lâyık eşkiya-yı hafiyyedendirler.

Binaenaleyh Gargula harf-i vahid tekellümüne muktedir olamaksızın bir kenara çekilip vukuatı temaşa ededursun, Giorgino biraz evvel Haydut Montari'den kendisine gelmiş olan

mektubu zabite uzattı. Zabit bu mektubu kemâl-i dikkatle okuduktan sonra:

- Evet. Montari'nin mektubu. Hem kendi yazısı. Mektuplarını bin defa görmüş ve dikkatle okumuş bulunduğum için pekâlâ tanırım.

Diyerek bazı yerlerini biraz daha süzdü. Badehu dedi ki:

- Bu müteveffa Kont Del Castelnora dediği adam haniya şu sekiz on sene mukaddem Yel Değirmeni'nde katlolunan Sinyor değil midir?

Giorgino öyle bir cebr-i nefs eyledi ki rengini bile kaçırmamaya muktedir oldu. Zabitin bu sözüne mukabil:

- Evet efendim. Ben onun bendegânından değil miydim ya?

Zavallı velinimetim. Sayesinde para kazanmış olduğumu Montari besbelli haber aldığı için bu surette herze-gûluk ediyor.

Dedi ki böyle bir metânet-i harikulâde ile ve bu derece fütursuzlukla başladığı sözün arkasını alıncaya kadar öte tarafta Gargula'nın içinden kaynar kanlar akıyordu. Zabit dedi ki:

- Evet. O habîslerin bu misillü soğuk zarafetler âdetleridir. Şimdi biz ne yapacağız? Emriniz nedir? Konağınızı bekletmek için mi bizi çağırdınız?

- Hayır efendim. Montari'nin vasıta-i muhaberesi olan herifi tevkif etmenizi rica ederim. Bir sıkı istintaka çekilecek olur ise, bu mektubu kendisine kim ve nerede vermiş olduğunu ve benim tarafımdan alacağı cevabı haydûd-ı merkume nasıl teslim etmesine karar verildiğini elbette söyler ki, bu iz takip olunduğu zaman elbette ele geçirmeye yol açılır.

Zabit bu re'ye karşı bıyık altından hafif bir tebessüm eyledi. Dedi ki:

- Evet. Bu tedbir zabıtanın daima hatırına gelmiş ve fakat daima semeresiz görülmüştür. Bu misillü işlerde haydutların istihdam eyledikleri adamlar daima en zavallı, en ziyansız bîçareler olur. Hatta zabıta sizin beyan eylediğiniz suretten daha incesini bile düşünmüştür. Haydutun istediği parayı göndertip parayı götüren vasıtaların arkasından sûret-i hafiyyede adamlar saldırmak yolunu da bulmuştur. Fakat emin olunuz ki bu tedbir-

den de fayda görülememiştir. Zira o vasıtanın yanına gelecek olan adam tâ uzaktan bizim tebdil-i kıyafet ettirdiğimiz efradı görünce sokulmamak emriyle memurdur. En tuhafı ister iseniz şuna istiğrab ediniz ki böyle mütebassırâne sokulmaya memur olan adam ne hayduttur, ne yatak. O da bir ziyansız adam olup gördüğü tehdit üzerine bu hareket-i mütebassırânede bulunur. Gönderilen para ihtimal ki dördüncü elden sonra ancak haydutun yatağı veyahut kendi eline vâsıl olur.

Zabit bu mülâhazaları beyan ederken öte tarafta yavaş yavaş istirahat-ı kalbiyyesini iade etmekte bulunan Gargula etvar ü evzâında bin türlü harekat ve alâmât-ı tasvibiyye ile mülâhazât-ı mezkûreyi tasdik eyliyordu. Bir söz dahi kendisi söylemiş olmak için zabit sözünü bitirdikten sonra dedi ki:

- Ben size demedim mi Sinyor Del Villanova? Bu tedbirlerden zannolunduğu kadar fayda görülemez.

Giorgino bir nazar-ı huşûnetle arkadaşını korkutup susturduktan sonra zabite:

- Her hâlde Montari'nin vasıtasını tevkif etmelisiniz. Rica eylediğim istintak ve takip neticesinde pek büyük bir fayda görüleceğine kalbim şehadet ediyor.

Demesiyle zabit dahi:

- Pekâlâ! Bu da hakkınızdır.

Demiş ve o vasıtanın nerede olduğunu sorarak cümlesi birlikte uşakların odasına gidip de Montari tarafından gelen vasıta Düşkün Giordano olduğunu görünce aşikâr bir kahkahayı bir türlü men edememiştir.

Zabitin kahkahası Giorgino'nun canını sıkmamak kabil midir? Bu can sıkıntısıyla:

- Zabit efendi. Maksadımız lâtifelerle eğlenmek değildir. Hâl ü şânı miskin, pejmürde olan bu herif haydut yatağıdır. Siz onun zahiri olan meskenetine bakmayınız. Tevkif ediniz.

Demeye başlayınca bîçare Düşkün Giordano alık alık etrafına bakınarak:

- Kim tevkif olunacak? Meskenet-i zahiriyyesi haydut yatağı olan habîs kimdir?

Diye uşaklar arasında şâyân-ı tevkif bir adam aramaya başlamıştı. Giorgino:

- Sen o komedyayı kime oynuyorsun? Tecâhülden, tegâfülden mi geliyorsun? Teslim ol habîs. Yanında silâhın var ise sakın ha! davranmayıp hüsn-i rızanla zabit efendiye teslim et.

Diyor idi. Bîçare Düşkün Giordano'ın bu sözler üzerine arttıkça artan alıklığına salt zabit ve jandarmalar değil, oradaki uşaklar dahi gülümsemekten kendilerini alamıyorlar idiyse de Sinyor Giorgino'nun hareketi lâtifeden ibaret olmayıp ciddî olduğunu gördüklerinden hiçbir kimse mukabele ve mümânaata cesaret edemiyordu.

Kanunen dahi hakkı yok mu? Düşkün Giordano'ı tevkif eyliyor ise hemen boynunu vuracak değiller ya. Bu mektubu kendisine kimin verdiğini ve nerede nasıl verdiğini ve Sinyor Giorgino'dan cevap alsa idi mahalline ne suretle tebliğ eyleyeceğini haber verecek vesselâm.

Bu mülâhazalarını zabit efendiye beyan edince ne onun, ne de sair hiçbir kimsenin diyeceği kalmadığından zabit efendi Düşkün Giordano'a:

- Feylesof. Düş bakalım önüme. Anlıyorsun a?

Kumandasını verdi. Bîçare Giordano olanca aklını başına toplamakta olduğunu gösterecek bazı gülünç evzâ ile davranarak dedi ki:

- Zabit efendi, vakıa ben bu tevkiften pek memnun olmalıyım. Çünkü yiyeceğim bir kuru ekmeği dilenerek kazanmaya mecbur iken sizin mevkuflara ekmekten maada velev ki yavan olsun bir de çorba verdiğinizi bilirim. Nerede akşam eder isem geceyi orada geçirmeye mecbur benim gibi yersiz yurtsuz bir adam için tevkifhane âdeta köşk, konak hükmündedir. Fakat ben hergün istediğim yerde bilâ-mâni ve lâ-mezâhim serbest serbest gezmeye alışmış bir adam olduğumdan yalnız işte bu hürriyetimden mahrum kalacağıma müteessifim.

Düşkün Giordano'ın bu sözleri uşaklara varıncaya kadar herkesin dıhkını arttırdı. Giorgino ise:

- Bak artık müstantiki bu soytarılıklarla aldatabilirsen aldat.

Diye Düşkün Giordano'ı tersledikten sonra zabite dahi:

- Zabit efendi. Bu adamı iştintak edecek olan müstantike benden selâm söyle. Haber ver ki kaleme alacağı ve Giordano'a da imza ettireceği istintaknameyi bizzat kendim kemâl-i dikkatle okuyacağım. Bir de Giordano'a dahi anlatsın ki bu işte kendisi için hiçbir tehlike olmayıp zabıtaya muâvenet edecek olur ise istihsaline sebep olacağı muvaffakiyyetine göre mükâfatını da göreceğine emin olabilir.

Diyor ise de Düşkün Giordano:

- Ben hiçbir vakitte mükâfat ümidiyle bir adım bile atmış adam değilim. Bu mektubu getirmekliğim zavallı başımın korkusundandır. Fakat müstantik başımı da kesecek olsa bildiğimden ziyade bir şey söyleyebilmeye imkân yoktur.

Diye bilâ-fütur Sinyor Giorgino'ya cevaplar veriyordu.

Nihayet zabitin verdiği emir üzerine zavallı Giordano neferlerin önüne düşerek konaktan çıktı, gitti.

Bu tevkif işi vakıa sessiz sadasız bir surette görülmüş idiyse de, ne kadar sessiz sadasız olsa zaten uyumayıp roman mütâlâasıyla vakit geçirmekte bulunan Margarita yine haberdar olmuştu. Ancak jandarma kalabalığı konak içinde iken dışarı çıkmayı tecvîz etmeyip herifler gittikten ve emr-i tevkife mahsus olan şamata-i cüz'iyye dahi bittikten sonra salona geldi ve işin aslı ne olduğunu biraderinden sordu.

Vukû'-ı hâli Margarita'ya anlatmak için tafsilât-ı tâmmeye lüzum görülecek değil a? Haydut Montari'den bir mektup gelerek ba'de't-tehdit para istendiği ve fakat istediği para gönderileceğine vasıtası tevkif ettirildiği beyan olunup, fakat tevkif ettirilen bu vasıta Düşkün Giordano olduğu dermiyan edildiği zaman Margarita dahi kahkahalarla güldü. Giorgino dedi ki:

- Ne gülüyorsun? Zabıtamız eğer lüzumu derecesinde gözü açık bir zabıta ise böyle Düşkün Giordano gibi hâl ü şânı daima nazar-ı iştibahı dâî olmak lâzım gelen mazanne-i sû' adamlar aleyhine gözü açık bulunmalıdır. Bin defa görülmüştür ki zahir hâlde papaz kıyafetinde ve zühd ü salâh içinde görülen adamlar bile polisin fatînâne tedkikat ve takibatı neticesinde haydut

yatağı ve belki doğrudan doğruya haydut çıkmıştır.

Gargula dahi bir sözü reddedemedi. Bilâkis:

- Evet. Hakkınız vardır. Hatta haydut denilen şey dağlarda, bayırlarda da gezmeye mecbur değildir. Büyük şehirler dahi haydutlar için me'men olabilir. Bunlardan ne kadarı şehir içinde ve bir hâl-i refah ve saadette yaşarlarken tutulmuşlardır.

Dedi ki bu sözün sonları biraz da kendilerine müteallik olduğundan, Giorgino'nun yüzü kızarır gibi olduysa da yine derhâl kendisini topladı ve teessürât-ı derûnundan hemşiresine renk vermemeye muktedir ve muvaffak olabildi. Nihayet Margarita:

- Öyle ise bence bir iş kalmamıştır. Zaten de yok imiş ya. Romanımı en tatlı yerinde bırakmıştım. Okuduğum bir fıkra dahi bir cinayet kumpanyasına ait idi. Ama öyle Haydut Montari gibi dağlarda, ormanlarda gezip mağaralarda yatan erbâb-ı cinayet değil. Şatolarda, villalarda güzel güzel kadınlar içinde nefis taamlar, şaraplar hayat-efzâ müzikalar ile vakit geçiren gizli erbâb-ı cinayet. Giorgino, romanı okuyayım bitireyim de sana ağızdan hikâye edeyim. Bak ne hayret-efzâ esrar ve hafâyâyı hâvidir.

Diye çıktı gitti ki, kadın giderken Giorgino'nun arkasından baka kalması ve badehu Gargula ile yüzyüze bakışakalmaları hakikaten pek manidar ve bir usta ressamın fırçasıyla tasvire sezavâr idi.

Margarita gittikten ve iki arkadaş yalnız kaldıktan sonra Gargula:

- Evlât. Ne ise bir iştir oldu ama hiçbir faydası melhuz olmayıp bana kalır ise pek de tehlikeli ve zararlı bir iş oldu.

Diye bir muhâvere-i tenkidiyye daha küşat eyledi. Hatta Giorgino'nun:

- Düşkün Giordano gibi bir dilencinin tevkifine bu kadar ehemmiyet veriyorsun.

Demesine mukabil Gargula:

- Hayır. Montari'yi kızdırmaktan korkuyorum. Habis intikamında musırr bir inatçıdır. Kızar da intikam sevdasına düşer ise pek ileriye varır diye endişe ediyorum.

Demişti. Giorgino biraz düşündükten sonra dedi ki:

- Korkma dostum, korkma. Montari dedikleri çapkın bizim gibi zenginlerin parasına muhtaç bir cabbar dilenci oldukça kendisiyle musâlâha kolaydır. Gayeti senin de evvelce dediğin gibi yirmi bin livre üzerine taltifen ve tekrimen beş bin daha ilâve edince dermanı kesilerek bize karşı hareket edemez. Haydi sen git de rahatça bir uyku çek.

Filvaki vakit dahi nısf-ı leyle takarrüp eylemiş olduğundan ihtiyar Gargula genç arkadaşını kemâl-i muhabbetle kucaklayıp veda ederek çıktı, gitti.

-6-

Sinyor Giorgino'nun bu geceyi pek de huzur ve rahatla ve mutadı olan bahtiyarâne uyku ile sabaha isal etmiş olmasına ihtimal veremezsiniz ya? Hakkınız da vardır. Zaten hain olanın hâif olacağı müsellemât-ı kadîmeden olup, velinimeti olan Kont Del Castelnora hakkında irtikap eylemiş olduğu hıyânet-i mel'unâne üzerinden on sene mürur eylediği ve kendi itikat ve emniyetine göre bu cinayetin hiç izi belli olmayıp bu sırra kimse vâkıf bulunmadığı hâlde, bir de Haydut Montari'den gelen mektupta Kont Del Castelnora'nın malından bahsolunmuş bulunması pek ziyade merakına dokunmuştu.

Vakıa kendisinin Gargula'ya dahi demiş olduğu üzere Montari'nin bu hakayıktan asla haberdar olmaması yine mümkündür. Kont'un sayesinde zengin olmuş bulunduğunu ima ediyor diye emniyet dahi olunabilir. Ancak bu emniyet bir emniyet-i kat'iyye olamaz.

Zira aksi hâlinde, yani Montari bu sırra vâkıf bulunduğu surette o kadar işler açılabilir ki neticesinde elde olan gittikten maada ihtimal kelleyi de kurtarmak mümkün olamaz.

Giorgino buralarını düşündükçe Gargula'nın verdiği nasihatleri kabul eylemek lüzumuna da takarrüp eyliyordu.

Montari ile muannide edeceğine habîsin istediği akçeyi gönderip elinden kurtulmak daha ziyade akla muvafık bir kâr olacağını düşünmeye başlamıştı. Fakat düşündükçe ve düşüncesini derinleştirdikçe hatırlarına yeniden yeniye hutur eyleyen şeyler

üzerine iltizam eylediği hareketi yine güzel bulmaya tahavvül eyledi. Kendi kendisine dedi ki:

- Çapkın herif yirmi bin ile iktifa ederek benden kat'iyyen el çekeceğini bilsem Gargula'nın da dediği vechile taltifen, inayeten bir beş bin daha, bir on bin daha ilâve eylerdim. Lâkin onun gibi haydutlar bir kere insanı yıldırırlar ve pençe altına alırlar ise bir daha yakasını bırakmazlar. Düşkün Giordano'ı tevkif ettirdiğim pek musîb oldu. Onun istintaktan alınacak netayic ve bu netayicden husule gelecek ser-rişteler üzerine bizzat taharriyata girişerek elbette şu Montari'nin vücudunu ortadan kaldırırım. Hem âlemi öyle belâlı bir hayduttan kurtarmış olurum, hem de esrâr-ı cinâiyyeme vâkıf olan o vücûd-ı müz'ici kaldırıp kendi selâmetimi de temin eylemiş olurum.

Böyle Giorgino gibi umurunda mısırr ve muannit olan adamlar başka dostların verdikleri nasihatleri bir aralık kabule takarrüp eyleseler dahi, zihinleri dönüp dolaşıp yine kendi vermiş oldukları karar-ı evvele ric'at ederler.

Hem Giorgino'nun Montari ile uğraşmayı göze alması istiksâr olunacak mevaddan mıdır? Sanki Giorgino Montari'den daha az haydut mudur? Bir aralık arkadaşı Gargula'ya da çıtlatmış olduğu üzere min cihetin Montari'den bile daha muvaffak bir hayduttur. Montari şunu bunu tehdit ederek beş on para dilenip hâlâ kendisini ortaya koyamıyor. Giorgino ise namını lekelendirmeksizin o kimseye ser-rişte vermeksizin milyonlar peyda ederek işte senyörâne bir surette tehiyye eylemiş olduğu refah ve saadetin mukaddimesine ayak atmıştır.

Hele Giorgino'nun zengin de olması Montari aleyhine iltizam edeceği takibatta mutlaka muvaffakıyyetini temin eder. Para ile bin haydudu, bin katili kendisine râm ederek Montari aleyhine ordular kaldırabilir.

İşte bu son mülâhazat biraz yüreğini rahatlandırmış olmasa o gece Giorgino'nun gözlerine hiç de uyku girmeyecekti. Vâkıa bu mülâhazatın mucip olduğu istirâhat-ı kalbiyye üzerine gözlerine biraz uyku girebilmiş ise de, o gözleri eğer odasının pencereleri cihetine tahvil eylemiş olsa idi, Napoli'nin şark cihetinde kâin "Torre del Greco" yani Rum kulesi denilen binâ-yı kadîm üzerinden sabahın gereği gibi ağarmış olduğunu görürdü.

Uykuya bu kadar geç varabilmiş olduğu hâlde de uykusunun kimbilir ne kadar rahatsız olduğunu ve rüyasında Montari'yi takip ederek bıçak bıçağa gelmiş olmak derecesinde sıkıntılar ile ne kadar korkular geçirdiğini karilerimizin mülâhazalarına terk edelim de biraz da Sinyor Gargula'ya tahvîl-i nazar eyleyelim:

Şu Montari beliyyesinden Gargula'nın Giorgino'dan ziyade müteessir ve müteellim olduğunu görmüştük. Bu müvesvis ihtiyar bir güzel hanede müste'ciren ikamet eylemekteydi ki, eğerçi o da helâlinden, haramından ve bilhassa haramından olarak gereği gibi zengin olmuş ise de, elbette kariben Margarita ile izdivac ederek Giorgino'nun konaklarında, villalarında, şatolarında ikamete başlayacağından, nafile bir hane iştirası ve mefruşat tedariki ile paradan çıkmak istemiyordu. Böyle ömrünün kısm-ı ahîrinde bahusus haramından olarak zengin olmuş bulunanların hasette pek ileriye varacakları derkârdır.

İşte Giorgino'nun konağına pek de uzak olmayarak böyle müste'ciren ikamet eylediği haneye nısf-ı leyle karîb bir zamanda geldiği vakit Gargula o kadar müteessirdi ki icabına göre kavga, niza derecelerine kadar da vararak şu Giorgino'yu Giordano'ın tevkifinden niçin men etmemiş olduğunu düşündükçe yüzü gözü ateşler içinde yandığını kendisi de hisseylemekteydi.

Hanesine gelir gelmez hemen yatağına yuvarlandı ise de uyku için olmaktan ziyade bir hastanın başı yatak araması kabilinden olarak yatağa düşmüştü. Bütün nabız damarları donuk donuk atmakta ve damarlarındaki kaynar kan bütün vücudunu cayır cayır yakmakta ve beyni sızlamakta iken uykuyu ümit eylemek kabil mi olabilir?

Montari'nin ne belâlı bir herif olduğuna dair bin hikâye işitmiş ve binaenaleyh bu haydutun tehlikesini bihakkın takdir eylemiş bulunduğundan, vasıtası olan serseri Giordano'ı tevkif ettirmiş olmasını Giorgino'ya mümkün değil affedemeyerek behemehâl intikama kalkışacağı havfını bir türlü kalbinden def edemiyordu. Bir aralık kendi kendisine:

- Giorgino'yu perişan eder ise etsin. Bana ne? Ben dostluğum iktizasınca vermeye mecbur olduğum nasihati verdim, gitti. Kabul etmediğinden dolayı bin pişman olacak yine kendisidir.

Ben ise Montari'nin istediği parayı gönderdim, kurtuldum.

Diye nefsine teselli vermeye çalıştı ise de müteselli olabilmek mümkün mü? Birtakım mahuf, müthiş esrâr-ı cinâiyyeyi Giorgino ile müşterek olmasalar belki müteselli olabilecek ise de asıl korktuğu şey Montari ile Giorgino gerek hafiyyen, gerek alenen işitmeye başladıkları zaman kendinin de müşterek olduğu bu esrarın ortaya çıkması kaziyyesidir. Hatta öyle bir ifşâ-yı esrâr hâlinde memâlik-i ecnebiyyeye firar edeceğini de düşünerek kendi kendisine:

- Napoli'de bir dikili ağacım bile yok. Gözümün gördüğü yere kadar kaçar, giderim.

Dedi ise de Fransa ve Avusturya ve Almanya gibi yerlere kaçacak olsa kendi hükûmet-i matbuası tarafından vuku bulacak müracaat üzerine tahte'l-hıfz iade olunacağını ve daha uzak yerlere gidecek olsa o zamana kadar peyda eylemiş olduğu ümitlerin kâffesini mahv ile beliyye-i iğtiraba duçar olmuş bulunacağını düşünerek bununla da yüreğini teskin eyliyemiyordu.

Erbâb-ı cinayet işte böyledir. Lâyık oldukları mücâzât-ı kanuniyyeden bin belâ ile kafalarını kurtarabilseler bile, cinayet yolunda güya iktisap eylemiş oldukları saadet dahi kendilerini daima böyle şübühât-ı cüz'îye üzerine makhur edecek derecelerde bîzarlıklardan kurtulamaz. Bu ise mahza adalet-i ilâhiyye muktezasıdır.

Şu ızdırâb-ı elîm içinde sabaha kadar yuvarlanmış olan Gargula, sabah açılarak güneşin de doğmuş olduğunu görmesi üzerine yatağından kalktı ve müste'cir bulunduğu hane halkından kendisine hizmet eylemekte bulunan orta yaşlı bir kadına çıngırak ile işaret vererek mezburenin getirdiği kahve ile beraber âlâ şark tütünü ile doldurmuş olduğu piposunu da çekiştirmeye başladı. Münebbih olduğu tıbben sabit olan kahve ile Gargula'nın a'sabı üzerinde pek büyük tesiri olan tütün ihtiyar gemicide bir nevi neşe hâsıl ederek içinden:

- Adam... Her şeyin kolayı bulunur ya.

Demeye başladı. Bir de bu aralık birdenbire hatırına bir şey gelmesin mi? Hem de hatırına gelen şey kendisince o kadar musîb idi ki derhâl çehresinde azîm bir beşâşet hâsıl oldu. Her

taraftan bin türlü ümit yüzüne gülmeye başladı. Kendi kendisine dedi ki:

- Gider miyim, giderim. Vakıa Giorgino dediğinden dönmez bir dik başlı ise de teklif edeceğim suret o kadar nâfiadır ki hem Montari'nin adavetinden kendisini kurtarır, hem de Sinyorina Angelina Del Castelnora ile arzu eylediği izdivacın husulünü temin etmiş olur.

Bu mülâhaza ve ümitte zerre kadar şüphesi olmayan koca ihtiyar sanki kuvvet-i vücudu bundan yirmi sene evvelki derecesine avdet eylemiş gibi bir çeviklik ve sür'at ile yerinden fırlayıp derhal giyinerek soluğu Giorgino'nun konağında aldı ise de Giorgino'nun da hâli malûmumuz ya? Sabaha karşı dalmış olduğu uykudan henüz uyanmamıştı. Margarita mutadı olan sabah gezintisini yapmak için giyinmiş kuşanmış ve şapkasını da başına koymuş olduğu hâlde büyük salonda Gargula'ya tesadüf eylemiş olduğundan, biraderinin henüz uykudan uyanmamış olduğunu Gargula'ya haber vermişti.

Giorgino'nun da o gece geç uyuyabilmiş olacağını kıyas-ı nefsle hükmeylemiş bulunan Gargula bu teehhürden bîzar olmadı. Margarita ile musahebe dahi en ziyade arzu eylediği şeylerden olmasıyla Giorgino ve Montari'nin arasını bulacağı ümidinden dolayı kalbinde mütehassıl olan neşeye bir de Margarita hakkındaki hevesi munzam olarak dedi ki:

- Letafetli Madam. Şu güzel sabahta icra eyleyeceğiniz gezinti için yanınızda bir kavalye bulunmasını arzu etmez misiniz?

- Asla!

İşte bu cevap sanki yekpare bir buz imiş de def'aten ciğergâhını istilâ eylemiş gibi bîçare ihtiyar âşıkı donduruvermişti. Margarita bu cevabı bazı işvebazân-ı nisvanda pek çok emsali görüldüğü üzere kırılıp dökülerek cilvelere, şivelere dökerek vermiş olsa idi, Gargula'da tesiri o derecelere varmazdı. Ancak gereği gibi tünd bir suretle vermiş olduğundan heveskâr ihtiyar epeyce şaşaladı, kaldı.

Bununla beraber alâyim-i mağlubiyet izharı politikasına muvafık düşebilir mi? Bu misillü ahvalde Gargula Margarita ile olan habl-i münasebeti bir pamuk ipliğinden ibaret olduğunu bi-

lerek onu da kopmayacak bir surette idareye epeyce alışkındı. Şu alışkanlıktan mütehassıl maharetle ister istemez gülmeye çalışarak dedi ki:

- Vakıa sizden böyle bir cevap alacağımı bilirdim Madam. Bildiğim hâlde de refakat teklif edişim nasıl bir mecburiyet-i kalbiyyeden neşet eylediğini izah ve tafsile hacet yoktur.

Margarita tebessüm eyledi. Fakat tebessümü âdeta müstehziyâne tebessümlerdendi. Dedi ki:

- Bilmez miyim ya. Mecburiyet-i kalbiyyenizin derecesi meçhul müdür? Bu misillü gönül mecburiyetleri gençlik muktezıyatından olmakla her ehl-i insaf nazarında mazur görünürler.

- İstihza etmeyiniz Madam. Altmışlık bir adam olduğumu unutmakta değilim..

- Maşukanızın da ellilik bir kadın olduğunu ....

- Evet evet. İkimiz de öyleyiz. Fakat yaşlarımızı tayin eyleyen rakamların biraz büyümüş olmasında ne beis vardır? Lezâiz-i sevdadan tamam kâmilâne zevk-yab olacak çağdayız. Aşkı çocuk oyuncağı olmaktan halâs eyliyeceğiz. Hem sinnim altmış ise de, vücudum da gönlüm gibi ergendir. Ciddî bir sevdayı ilk defa olarak gönlümde hissetmekteyim.

Margarita evvelki müstehziyâne tebessümü dıhk derecesine vardırdı. Dedi ki:

- Ben ise bilâkis ne cismaniyeten ve ne de ruhaniyeten bakir değilim. Sevdanın her türlüsünü tezevvuk eyledim. Gönlümde zerre kadar bakıyye-i arzu kalmadı. Ak saçlarımla gelin olarak kendimi âleme ve hatta size de maskara mı edeyim?

Müteakiben çehresindeki alâyim-i istihzâyı pek bedihî ve aşikâr bir ciddiyet-i dostâneye tahvil ile sözünde bi'd-devam dedi ki:

- Vazgeçiniz Sinyor Gargula, vazgeçiniz. Dost olalım. Yalnız dostluk lezzetiyle iktifa edelim. İster iseniz dostluğu kardeşlik derecesine kadar vardırabilirsiniz.

Kadın bu sözü söyleyerek yürüyüverdi. Gargula dahi arkasından bakakaldı. Ama kendisini ye'se kaptırmıyordu. Margarita ile izdivacı Giorgino tarafından da arzu edilmekte

bulunduğuna göre bu muannit kadının elbette yola getirileceğini muhakkattan olarak ümit eyliyordu.

Margarita ile mükâmelesi yarım saat üç çeyrek kadar zamanı kolayca geçirmeye sebep olmuş idiyse de, Giorgino bu müddet zarfında henüz uyanmadığı gibi daha bir zamana kadar da uyanabilmesi me'mul değildi. Bu yeni yetişme kibar her vechile tezyin eylemiş olduğu konağında bir de kütüphane vücuda getirmiş ise de, kütüphane denilen şey ile vakit geçirebilmek gemici eskisi Gargula'nın şanı mıdır? Duvarlarda birçok levhalar dahi asılı ise de bunlardan bahriyeye dair olanların asıl hakayıkı kendi gözlerini doyurmuş, bıktırmış olduğu gibi beriyyeden olanların dahi muharebata dair bulunanlarından Gargula hiçbir şey anlayamaz. Sahra ve bahçe hâllerini tasvir eyleyen birkaç güzel levhaya baktı ise de bazılarını pek karanlık ve bazılarını pek aydınlık diye beğenmeyerek, fakat birkaç kız resmi karşısında epeyce zaman geçirebildi.

Giorgino ise hâlâ uykuda....

Gargula bir aralık bahçeye çıkıp çubuğunu doldurarak çiçekler arasında gezinmeye başladı. Vakıa tütünden ziyadesiyle lezzet alıyor idiyse de gûnagûn renklerle nazar-rüba ve dilârâ olan çiçekler herifin ne gönlünü, ne de gözünü celp edemiyorlardı. Yed-i mahâret-i hilkatin bu misillü masnûât-ı lâtifesinden zevk-yâb olmak için insanın kalben ve nazaran başka bir terbiye almış olması iktiza eder ki, o terbiye eğer Gargula'da bulunmuş olsa idi saadet-i hâlin en tatlısı olan istirahat-i vicdaniyyesini gayr-i muhik ve gayr-i meşrû bir servete nâil olacağım diye nankörlük ve hıyanet yolunda ebediyen mahvedip gitmezdi.

Bahçede çubuğu bir iki defa tazeledikten sonre öğle vaktine karîb bir zamanda konağın balkonundan Giorgino'nun sesi geldi. Gargula bir yay ile müteharrik imişçesine bir hareket-i serîa ile dönüp balkonda genç arkadaşını görünce selâmlaştılar ve iki dakika sonra salonda birleştiler.

-7-

Giorgino o geceki rahatsızlığından şikâyete başlamıştı. Gargula:

- Sen yine beş altı saat uyumuşsun. Ben hâlâ hiç uyuyamadım ya.

Diye arkadaşının şikâyette haklı olduğunu hükmeyledikten sonra Giorgino tarafından vuku bulan sual ve istizâh üzerine uykusuzluğunun sebebini de anlatmaya başlayarak dedi ki:

- Öyle bir hâl içinde bulunuyoruz ki her ciheti ehemmiyetlidir. Evvelâ ben Margarita'nın ve sen Angelina'nın kibir ve inadına karşı birer müşkül mevkideyiz. Saniyen başımıza bir de Montari belâsı çıktı ki ....

Giorgino herifin sözünü keserek:

- Sen o Montari işini bana bırak.

Dedi ise de Gargula:

- Sana bırakacak iş yok. İşleri sana bırakacak olursak vay hâlimize!

Diye genç arkadaşını sükûta mecbur edip kendi sözünde ber-vech-i âtî devam eyledi:

- Montari'den maada işin bir köşesinde de bir Andrea Satagna var. Bence işin en mühimi işte bu Andrea Satagna'nın bulunduğu köşededir. Bu kadar müşkilâta mukabele edip de muvaffak dahi olabilmek için elde hiçbir ümit eseri göremiyorum. Hiç olmaz ise ittihaz eyleyeceğimiz tedâbir için bizim aramızda bir ittifak bulunsa yine yüreğim yanmazdı. Yine uykusuz kalmazdım. Heyhat ki biz böyle bir ittifaktan bile mahrumuz.

- Ne demek istiyorsun sanki?

- Ne demek istiyeceğim? Şu Montari ile uğraşmayı kat'iyyen göze almışsın değil mi?

- Mutlaka muvaffak da olmak ümidiyle beraber.

- Fakat sana sorarım ki Angelina ile izdivacınızı men eden Montari midir? Yoksa Andrea mıdır?

- Dün anlattık ya! İşte elbette Andrea'dır.

- Öyle ise Montari ile uğraşmak için sarf olunacak kuvveti Andrea aleyhine çevirsek ve Montari'nin kuvvetini de kendi kuvvetimize katsak fena mı olur?

Giorgino düşünmeye başladı. Siyah bıyıklarını üç parmağı

ile o kadar kuvvetli büküyordu ki bazı kıllar kalınlıklarıyla beraber parmaklarının altında çıtır çıtır kırılmaktaydılar. Gargula bu suretle Giorgino'da husule gelen mukaddime-i teessürü kuvvetlendirmek için sözde devama müsaraat eyledi. Dedi ki:

- Bana kalırsa şu Andrea'nın vücudunu kaldırmaksızın Angelina'yı yola getirmeye imkân bulunamayacak. Bu işte Montari'yi istihdam eyleyecek olursan kelbi hınzır üzerine saldırmak nevinden bir ustalık icra eylemiş oluruz.

Şu söz Giorgino'nun tahsinine mazhar oldu. Bıyık falına nihayet vererek dedi ki:

- Ben o Andrea'nın vücudunu kaldırmayı birkaç defa hatırlamıştım. Fakat nerededir? Nasıl adamdır? Ne ile meşguldür? Bilmiyorum ki. Ortada bir Andrea'dır gidiyor ama hepimizce meçhul bir adam.

Çocukluğunda birkaç defa görmüş idiysem de sonraları ve bahusus Kont'un vefatından beri hiç gördüğüm yoktur.

- Ben de öyle. Hatırımda kalabilmiş olduğuna göre vefatına karîb zamanlarda bu Andrea müteveffa Kont tarafından ikmâl-i tahsil için Floransa'ya gönderilmişti. Acaba hâlâ orada mıdır?

- Daha işin buralarını düşünmeye sıra gelmemiştir. Sen teklif eylediğim plânı kabul edecek olur isen Andrea'nın nerede ne iş ile meşgul bulunduğunu ve ne kıratta bir adam olduğunu kolayca tahkik eyliyebiliriz.

Giorgino biraz daha düşündükten sonra dedi ki:

- Montari'ye filâna minnet edeceğimize Andrea işini de şöylece kendiceğimiz göremez miyiz?

- Mümkünsüz değil ama buna ne hacet var? Bir taş atıp iki kuş vurmak daha doğrusu bir kurşunda iki domuz tepelemek daha ustalıklı sayılmaz mı? Hem böyle gizli ve tehlikeli işlere artık biz girişmemeliyiz. Bîçare bravolar dahi beş on para kazanmasınlar mı?

İtalya tarihine vâkıf olanlar için Gargula'nın "bravo" tabir eylediği şey demek olduğunu uzun uzadıya tarife ihtiyaç görülmez. Bunlar ücretle istihdam olunur gizli canilerdir ki biri

birinden intikam kastında bulunanlar bu heriflere ücret vererek istedikleri işi gördürebilirdi.

Giorgino Gargula'nın âkilâne teklifleri üzerine gittikçe yumuşamaktaydı. Son teklifi üzerine dedi ki:

- Andrea üzerine memur edeceğimiz bravo, Montari olsun diyorsun. Öyle mi?

- Fena mı diyorum?

- İyi söylüyorsun ama bakalım Montari bu hizmeti kabul eder mi?

- Hiç şüphen olmasın. Sen o işi bana bırak. Montari paraya muhtaç mıdır, değil midir? Yirmi bin livre için senin gibi bir adamı tehdit eden ve elbette tehdidini ika için her müşkilâtı göze aldırmaya hazırlanmış bulunan bir Montari'ye istediği paranın iki mislini gösterdiğin gibi, Andrea yerin dibinde olsa bulup çıkarır ve kafasını vücudundan ayırır.

İki arkadaş arasında bir sükût vaki oldu. Giorgino gözlerini yere dikip kafasını kaşıyarak düşünüyor ve Gargula şu muvaffakiyetinden dolayı kemal-i derece mahzuziyetle müthiş delikanlının yüzüne bakarak gülümsüyordu.

Aradan epeyce zaman mürur eyledi. Badehu Giorgino başını kaldırarak dedi ki:

- Söylediğin şey fena değil. Fakat acele etmeye gelmez.

- Ben de sana acele edelim demiyorum ya.

- Teklifin esasen şâyân-ı kabuldür. Ancak bir parça tadil etmek ister.

- Ne gibi?

- Şu Andrea hizmetini Montari'ye derhâl doğrudan doğruya teklif etmek istemiyorum. O haşarı haydudu biraz sıkıştırayım. Benim ne derecelere kadar muktedir bir adam olduğumu gereği gibi anlasın. Sonra bana hizmet eyler ise hem pençemden kurtulacağını ve hem de umduğundan ziyade paraya nail olacağını anlatalım. Böyle hareket edersek herif âdeta kapımızda pençikli kul olur, kalır.

Gargula bu sureti bittabi tahsin edemedi. Fakat ziyade üstüne varacak olsa Giorgino'nun inadı arttıracığını bildiği için

ileriye geçmedi. Musahabe ve müzakerenin bundan ilerisinde kendisine sormaksızın fiilen hiçbir teşebbüste bulunmayacağı vaadini Giorgino'dan kopartabildi ki, o misillü muannitler verdiği vaatlerde son derecelere kadar sabit olacakları Garguła'nın malûmu olmasıyla, muvaffakiyetinin bu derecesinden de memnun ve mutmain kaldı.

Ba'de'z-zuhr harâret-i şemsin her tarafı ziyadece ısıtması Gargula'nun uykusuz vücudunu epeyce gevşettiği gibi, Giorgino'nun mümkün mertebe yola gelmiş bulunması da itminân-ı kalbini müstelzim olduğundan arkadaşına:

- Artık beni uyku bastı. Gidip rahat edeceğim. Fakat akşama kadar dün gecenin uykusunu uyuyacağım gibi bu gece dahi ona mahsus olan uykuyu uyuyacağımdan, seninle ancak yarın sabah görüşebileceğiz.

Demiş ve o zamana kadar hiçbir şeye karar-ı kat'î veremeyeceğine ve verse bile icraata kalkışmayacağına dair Giorgino'dan söz aldıktan sonra gerine gerine ve esneye esneye çıkıp hanesine gitmiştir.

Giorgino yalnız kaldıkta artık vakti geçmiş olan kuşluk taamıyla henüz vakti gelmemiş bulunan akşam taamını birleştirmek suretiyle bir âlâ karnını doyurdu. Badehu karusasına binerek zabıta dairesine kadar gidip Düşkün Giordano'ın ilk icra olunan istintakı fezlekesini gördü ise de birçok tuhaflıklardan başka sadra şifa verecek hiçbir şey göremeyince canı sıkılıp hanesine avdet eyledi. O akşam Gargula'nın gelmeyeceğini hemşiresi Margarita'ya bildirdiği zaman o âşık garibin göz süzmelerinden ve göğüs geçirmelerinden o akşam vareste kalacağı için Margarita dahi memnun oldu.

Giorgino Andrea'nın izâle-i vücudu hakkında Gargula tarafından serd olunan re'yi zaten kendi hatırına da hutur eylemiş bulunmasından dolayı gittikçe müstahsen bularak icabının icrasını zihninde büyültmekte idiyse de, Montari'yi amana düşürürcesine tazyik etmeksizin bu işi kendisine havale etmek uyamayacağı mütalâasını da zihninde büyülttükçe büyültüyordu. Dün geceki rahatsızlığı üzerine bu gece Giorgino dahi erkence yatmaya mecbur oldu. Hele Montari ile Andrea'yı birbirine tutuşturup uzaktan seyirci gibi bir âlâ temaşadan sonra Andrea'nın

izâle-i vücudu münasebetiyle Angelina'nın da artık inat edecek vesilesi kalmayacağından, karîben onunla da izdivacı vukua geleceğini ve badema ömrünü namlı şanlı bir asilzade gibi müreffehen ve mes'uden geçireceğini düşüne düşüne gayet tatlı bir uykuya daldı, gitti.

Hakikaten delikşiz olduğuna iştibah lâzım gelmeyen bu uyku müddetinde Giorgino'nun kendisini ne mükemmel bir selâmet ve istirahat içinde bulmuş olacağını hükmeylersiniz ya? Uykuda kendisini rahatsız edecek hiçbir rüya bile görmemiştir. Hanesi derununda ise çoluk çocuktan eser bulunmadığı için ihlâl-i hâba sebep olabilecek zerre kadar bir patırtı olamaz.

Sabah olup bu mes'ut adam yatağı içinde gözlerini açtığı zaman pek uzun bir zamanı bu yatakta geçirmiş olduğunu tahmine başladı. Dün geceki noksanı bu gece ikmal eylemiş olduğundan vakıa dokuz buçuk saat kadar uyumuştu. Fakat öyle acele işi olanlar gibi derhâl yatağından fırlamaya mecburiyet hissetmedi. Bilâkis açık gözle hülya edercesine yine kendi işlerini düşünmeye başladı ki bu hayalin netice-i kararı olmak üzere dahi:

- Bu gün zabıtaya gitmeliyim. Serseri Giordano'ın sebilini tahliye ettirmeliyim. Bu divanenin zabıtaca istintakından nafile hiçbir ser-rişte alınamayacak. Asıl kendim istintak edecek olursam belki daha kolay söyletmeye muvaffak olurum. Gerçekten hiçbir şeye vukufu olmayan sade dillerden ise Montari'ye götürmek üzere biraz para ile bir de mektup veririm. O mektupta Montari'ye söylenecek sözleri Gargula'nın tensibi vechile yazarım. Her hâlde işe serseri Giordano'ın tahliye-i sebîlinden bed' etmeliyim.

Dedi ve yavaş yavaş yatağından aşağıya indi.

Aman ya Rab! Yatağın önüne serilmiş olan bir güzel İzmir kaliçesi üzerinde bir engerek yılanı mı gördü? Ne oldu? Giorgino'nun bütün tüyleri dimdik kesilerek gözleri çeşmhanelerinden fırlayıp patlayacak zannolunan bir hâle geldi. Güya kendisini bu kadar korkutmakta bulunan şey hemen suretine fırlayacakmış gibi ellerini bir cür'et-i müdâfakârâne ile ileriye sevk edip başını da kemâl-i havfla geriye çevirmeye mecbur oldu.

Biraz sonra gayretini toplayarak kaliçenin üzerinde bulunup kendisini bu derecelerde korkutmakta olan şeylere doğru

uzanmak ve eğilmek istedi. Yine korktu. Hatta bu defa iki hatve geriye çekilerek o şey-i mahûfu dikkatle temaşaya başladı. Nihayet ikinci defasında bütün cesaret ve cür'etini toplayıp takarrüp ile elini de uzattı.

Yerde gördüğü şey bir bıçak hem de epeyce büyük bir Catalan bıçağı idi ki, bu bıçağa evvelâ bir kâğıt delinip geçirilerek badehu kuvvetlice bir el onu kaliçeden parkenin meşe tahtalarına saplanabilecek kadar kuvvetle yatak önüne saplamış.

Bıçağa geçirilen kâğıt yazılıydı. Hatta gayet hâifâne bir ihtirazla bıçağı çıkarıp kâğıda baktığı zaman Montari'nin yazısını tanımakta suubet çekmediği gibi, satırların nihayetinde o müthiş haydutun imzasını da görmüştü.

Azîm bir iştibah tavrıyla etrafına bakınmaya başladı. Sanki Montari odanın içindeymiş de onu görmeye çalışıyormuş gibi etrafını arandı. Karyolasının altına da baktı. Kimse yok.

Badehu güya bir kimseyi uyandırmaktan havf ediyormuş gibi yavaş yavaş oda kapısına takarrüple kilidi, sürmeyi yokladı. Bunlar akşam kendi kapamış olduğu hâldeydiler. Kapının diğer cihetindeki rezeleri de yokladı. Hiçbiri zorlanmamış, kırılmamış.

Nihayet odanın iki penceresini muayene için pencereler tarafına geldi. Hâlbuki bu pencerelerden adam girmek muhal. Zira pencerelere kalın demir parmaklıklar merbuttur ki aralarının açıklığı bir insan kafası müruruna müsait ise de insan vücudu geçirilmesine asla müsait değildir. Bu parmaklıklar da hiç zorlanmamış, eğilmemiş.

Giorgino merakından çıldırmak derecelerine geldi. Odanın içinde fırıl fırıl dönüp bu tehdidin kimler tarafından ve ne suretle ika edilmiş olacağını arıyor, düşünüyor idiyse de hiçbir emare göremiyordu. Gözleri kararmaya başlayarak hemen yüz yıkayacak takıma koştu. Bu serin su ile yüzünü gözünü bir güzelce yıkayarak lavantalar da istişmâmıyla epeyce zihnini toplayabildikten sonra Montari'nin mektubunu okumaya başladı.

Mektubun sûret-i mütercemesi ber-vech-i âtîdir:

"Azizim Sinyor Giorgino Del Villanova. Tarihe vâkıf iseniz biliyorsunuz ki böyle hançer ucuyla bir adamın yatağı

yanına mektup saplamak bundan yedi sekiz asır mukaddem Kürdistan tarafında Hasan bin Sabbah'ın 'Haşişiler' denilen adamları tarafından da ika edilmiş tedâbirdendir. Onlar dahi eslâfımızdan demektirler. Canlarına rahmet olsun. Fakat Haşişiler ümeradan bir zatın başı ucuna hançer saplattıkları zaman o zatın cariyelerinden birisini ele almışlardı da bu işi ona gördürmüşlerdi. Sizin yeni peyda eylediğiniz bendegânınız miyanında o cariye kadar müstaid adam bulunamaz ki bu nazik hizmeti kendisine ihale edelim. Binaenaleyh kendi işimizi kendimiz görmeye mecbur olmuşuzdur. Affınızı dilemeye hacet yoktur. Zira işimizi görürken sizi hiç rahatsız etmedik. Şimdi gelelim sadede:

Ben sizi terbiye-i merdâne içinde perveriş-yâb olmuş bir kahraman yerine koymuştum da mertçe davranmıştım. Siz ise Düşkün Giordano gibi âciz bir adamcağızı zabıtanın pençe-i kahrına teslim ettirmek misillü alçakçasına bir suretle mukabeleye başladınız. İkimizin muamelesi arasındaki farka dikkat eyliyorsunuz ya? Meramınız benim nerede olduğumu bu suretle anlamak ise ikametgâhımı Düşkün Giordano gibi bir serseri feylesofa gösterecek, bildirecek kadar ahmak olmadığımı anlamalıydınız. Mahaza yalnız kendi kuvvetiniz benim yalnız kendi kuvvetime kifayet edebileceğinden emin olup da ikametgâhımı benden sorsaydınız, onu size ben haber verirdim. Şunu bunu tevkife mecbur olmazdınız. Fakat siz öyle tek başına iş görmeyi göze aldırabilecek kahramanlardan değilsiniz. Arkanızda jandarmaların tüylü şapkaları bulunmayınca bizim taraflara takarrüp bile edemezsiniz.

Ben sizden yirmi bin livrecik istedim. Servetinize göre çok mudur? Ol servet-i bî-nihâyeye göre ki, sizden onun hesabını sorsa sorsa yalnız zevi'l-intikam olan Cenab-ı Hak sorabilecektir. Bu akçeye ihtiyacım olmasaydı, onu sizin gibi bir alçaktan istemezdim. Ben kimlerden nasıl para istenilmek lâzım geleceğini kimseden öğrenmek ihtiyacında değilim. Bütün zenginlerin esrarına vâkıfım. Vukuf peyda eylediğim esrarı şuna buna ve bilhassa hükûmete satacak edânîden de değilim. Vakıa bazı kere polise muhbirlik ettiğim vardır. Ama bir sûret-i hâmda casusluk tarzında değil. İhkak-ı hakka yardım yolunda aklın başında ise şu 'ihkak-ı hakk' sözünden tirtir titremelisin.

İşte size şimdilik bu kadar söylerim. Verilecek cevabı bana nasıl tebliğ ve isal etmesi lâzım geleceğini Düşkün Giordano'a etrafıyla anlatmış olduğumdan, cevabınız yine o vasıta ile i'tâ olunabilir. Fakat ettiğiniz işin cezası olmak üzere evvelki talebe on bin livre daha zammeyledim. Otuz bin livreden bir tane eksik gönderirseniz başınıza gelecek belâdan dolayı kabahati kimsede aramamalısınız. Bu miktar parayı altın olarak göndermek ağırlığı mucip olacak ise açık bonọ dahi kabul edebilirim. Hatta şimdiden size haber vereyim ki bonoların üzerine işaret koydurup da bedelini almaya gelenleri tutturmak suretindeki tedâbir dahi işe yaramaz. Bu misillü hizmetlerde kullandığım vasıtalar o kadar emin ve müstakim adamlardır ki zabıtanın kendilerine vuku bulacak müracaatını esbâb-ı ma'kûle ve kemâl-i nezâketle redderek uhde-i emanetlerine tevdi eylediğim işleri bir istikamet-i tâmme ile görürler. Çünkü siz henüz öğrenememiş iseniz de Montari'nin kim olduğunu onlar pekâlâ öğrenmişlerdir.

Şimdilik bu kadar. İktiza eder ise yine görüşürüz, ama bunu iktiza ettirmemeniz sizin için pek hayırlı olur.

Montari"

İntihâ-yı kitâb-ı evvel

İkinci Kitap

Tevsî'-i Muârefe

-1-

Bu hikâyemizin birinci kitabı yalnız iki günlük bir tarih demektir ki, bir gün vakt-i zuhurdan sonra Napoli'nin şimal tarafında kâin Castelnora nam şatoda salondan başlayarak o akşam ve ertesi gün ve akşamıyla üçüncü sabahın kuşluk vaktinden evveline kadar kırk sekiz saat miktarı bir zaman zarfında Angelina Del Castelnora ve halası ve Giorgino ve hemşiresi ve Gargula ve bir de Düşkün Giordano arasında vesair bazı zevât-ı müteallikanın da huzurunda güzeran eyleyen ahvali mübeyyindir.

Bu iki günlük tarih bize gerek şu adamları ve gerek el-hâletü hâzihi ber-hayat olmayan diğer birtakım kimseleri tanıttırmış ise de birinci kitapta bazı hususâttan derece-i ehemmiyyet ve garabetini istidlâl eyleyebileceğimiz ahvale nazaran muarefenin bu derecesi kâfi görülür mü? Elbette kendileriyle peyda eylediğimiz muarefeye lüzumu derecesinde tevsîe mecburuz ki, bu münasebetle ahvâl-i maziye dahi nazarımızda tavazzuh eyleyecek demektir.

Castelnora familyası İtalya'nın şu kadîm hanedanlarındandır ki ezmine-i mütevassıtada ve hatta ezmine-i cedîdenin mebâdi-i hulûlünde bile bu familyalar İtalya kıt'asını beyinlerinde taksim ederek doğrudan doğruya hükümranlık suretiyle asalet-i kadîmelerinin zevkini süregelmişlerdir. Kont ve dük ve marki vesair unvanlar ile bu hükümranlıkta bulunan familyaların İtalya'daki miktarı sekiz yüzden mütecaviz olduğu tarihlerde mukayyettir. Bunlar biribirini vurarak yekdiğerinin malikânelerini gerek paylaşmak ve gerek doğrudan doğruya zapt etmek suretiyle kendi mülklerine katarak bir taraftan miktarları azalıyor idiyse de, diğer taraftan istiklâl ve ikballerini muhafaza edenlerin malikâneleri büyüdükçe büyüyordu.

Biz çocukluğumuz zamanında coğrafya okurken İtalya kıt'ası üzerinde Papalık ve Toscana ve Sardegna vesaire namıyla sekiz on devlet ve hükûmet-i müstakile ta'dâd

eyliyorduk ki, muahharen Üçüncü Napolyon'un sevk eylediği Fransız kuvvetiyle bu hükûmetlerin kâffesi Savova hanedanı yed-i vahide-i idaresinde cem edilmişlerdir. Bizim evân-ı tufûliyyetimizden evvel yani bu hikâyemizin zaman-ı güzerânı olan bundan yarım asır kadar evvelleri İtalya üzerindeki hükûmât-ı müstakile daha ziyade idiyse de, hülâsa-i ahval-i tarihiyyesini haber vermekte olduğumuz Castelnora familyası daha bundan seksen yüz sene mukaddem istiklâl-i hükümranîsini kaybederek a'zâsı diğer bazı müstakil prensler hizmet-i askeriyyesinde bulunuyorlardı.

Napolyon Bonapart İtalya taraflarını herc ü merce geldiği zaman Castelnora asilzadeleri Fransızlara ibraz-ı âsâr-ı sadakat eyleyerek miralaylık, generallik rütbelerini ihraz etmişler ise de Bonapart'ın idbarından sonra sair taraftarânı gibi bunlar dahi duçâr-ı idbâr olmuşlardı. Ancak birinci kitapta maktuliyetini anlamış olduğumuz Kont Giovanni Del Castelnora'nın babası Kont Carlo Del Castelnora bir sûret-i siyasiyyeden ibaret bulunan şu idbarından fütur getirmemiştir. Vakıa o zamanlar hatta bir dereceye kadar şimdilerde bile görüldüğü üzere unvân-ı asaleti haiz olanların politika ve askerlik ve mülkiye memuriyetlerinden maada öyle umûr-ı ticariyye ve sarrafiyye ile iştigalleri maâyibden sayılırken Carlo Del Castelnora:

- Kuru kuruya unvân-ı asalet fayda vermez. Ticaret ise asla mûcib-i istikrâh-ı mesâlikten değildir. Yine hemşehrilerimiz demek olan Cenevizliler ile Venedikliler mahza ticaret tarîkiyle cihanı istilâ etmişlerdi. Ülkeler derecesinde Benderler ve malikâneler peydasıyla bu memleketlerin zimâm-ı idâre-i hükümranîsini de ellerine almışlardı.

Diye olanca mesaisini ticarete hasrederek büyük bir idâre-i ticariyye vücuda getirmişti.

Bir yandan Mont-Blanc dağlarında birkaç mermer ocağı keşf edip işletir ve diğer taraftan yine bu cibâl-i şâhikanın birçok münbit vadilerinde yetişen meşe ve dişbudak ve kara ağaç gibi gayet sert ve kıymettar ağaçlardan marangozluk işine yarayacak keresteler kestirir ve bunları en yakın ve münasip iskelelere indirip kendi gemileriyle Fransa ve İspanya ve İngiltere'ye gönderir, ortakları vasıtasıyla sattırırdı. Diğer cihetten Fransız

ve İspanyol ve İngiliz ve tâ Danimarka ve İsveç, Norveç fabrikalarının gûnagûn mamulâtıyla gemiler doldurtup Tunus, Mısır ve Anadolu ve İstanbul ve Karadeniz cihetlerine sevk ettirdiği gibi, oralardan da gemilerine zahireler doldurup Avrupa sevahiline naklettirirdi.

İşte Angelina'nın babası Kont Giovanni Del Castelnora'dan böyle bir idare-i azîmeye vâris olduğu zaman henüz yirmi beş, yirmi yedi yaşında bir genç adam idi ki eğerçi hava ve hevese epeyce inhimakı var idiyse de gayet serbest fikirli, hoş tabiatlı çalışkan bir adam olduğundan on, on beş sene bu işleri idare eyleyerek pederinden menkul miktarı eksiltmek şöyle dursun bir kat daha arttırmıştı.

Zavallı adamcağızın maktuliyetinden on sene kadar mukaddem servet ü sâmânı yüz elli pare kadar gemi ile bütün bu gemilerin hamil oldukları emtia ve zahâir derecesine varmıştır ki kıymet-i nakdiyyeleri tahmin edilmek lâzım gelse on beş milyon franktan aşağı tahmin etmeye imkân tasavvur olunamaz. Birçok çiftlikler ve mülkler bu hesaptan hariç kalır ki bunlar miyanında bilhassa familyasının namını haiz olan Castelnora Şatosu dört beş yüz bin frank sarfıyla belki de vücuda getirilemeyecek ebniye-i kadîme ve nefîsedendir.

Giovanni Del Castelnora için serbest fikirli, hoş tabiatlı çalışkan ve hava ve hevese dahi epeyce münhemik bir adam demiştik.

O zamanlar için İtalya taraflarında serbest fikirlilik yalnız bir adamın mahsusâtından addolunamaz. Nice asırlardan beri taassubun bir sûret-i müdhişede ferman-fermâ olduğu bir memlekette asıl tedeyyün denilen şey küllîyen hükümden düşmek zaruriyyattandır. Zira taassub-ı cahilâne deyince halisiyet demek değildir. Açıktan açığa bir riyakârlıktır ki bununla da yalancılık arasında fark azala azala hiç kalmayacak dereceyi bulur. Bir yalancı kendi yalanına âlemi inandırabilse dahi kendisi inanabilir mi? İşte itikadiyat hususunda taassubun ifratı derhâl riyakârlığa meydan açmakla o da gitgide âleme inandırılmak lâzım gelen şeye kimsenin inanmasına müsavi bir netice hâsıl eyler.

Giovanni ise hiçbir şeye inanmak hususunda emsaline faik

idi. Lâkin bu itikadsızlığı sair bazı emsalinde görüldüğü üzere her rezîleyi mübah addettirecek yolda değildi. Hava ve hevese münhemik ise de bu inhimak kimlerde yoktur? İşte tarih. Acaba hiçbir asır olmuş mudur ki, erbabı nezdinde hava ve hevese inhimak bulunmasın? Bu cihette perhizkâr olanlar her zaman her yerde erbâb-ı faziletten addolunmuşlardır. Nevâdirden olmasalardı böyle addolunmazlardı. Zira umumî olan şeyler fazilet addolunmayıp âdet ve kaide hükmünü alırlar.

Ancak hava ve hevese inhimakın da bir derece-i ma'kulesi vardır ki erbabını süfehâdan addettiremez. Bir aralık gençlik ve bir aralık da ikbal ve iktidar insana bazı mertebe gülüp oynamak hususunda bir cür'et-i mütezâyide verebilir. İşte Giovanni hava ve hevese böyle bir sûret-i ma'kulede meyyaldi ki zevcesi Caterina eğerçi tam çağında ve hüsn ü cemali kemalinde bir kadın olmaktan naşi kocasının heveskârlıklarından müştekî olmaya haklı idiyse de:

- Giovanni daha gençtir. Vücudu zindedir. Îş ü işret ve zevk ve safa için harc edeceği para iflâsını mucip olmaktan havf edilmez. Benim de gönlüm hoştur. Varsın eğlensin.

Derdi ki böyle müsaadekârlık yüzü göstermek bin kadında bir ümit olunamayacak fazilet-i nâdire hükmünde görüleceği derkâr ise de bu fazilet yalnız Caterina'ya da verilemez. Eğer Giovanni hevaperestlik yolunda birtakım harekât-ı ma'yûbede bulunur süfehâ-yı sahîheden olsaydı ilk şikâyetçisi Caterina olacağı derkârdı. Ama Kontes Del Castelnora gayet sîret-i hasene sahibi bir kadın olmakla beraber Kont dahi îş ü nûş âlemlerini işine gücüne mani olacak derecelere vardırmadığından ve bahusus fukarasını, zua'fâsını hiç unutmayıp servet ü sâmânının müsaadesi derecesinde herkese iyilik eylediğinden biraz da hovarda mizaç olmasını yalnız karısı değil, husûsiyet-i ahvaline vâkıf bulunan ukalâ-yı ahbabı da şâyân-ı muahezede görmezlerdi.

Kont Del Castelnora'nın serbest fikirli ve hoş tabiatlı bir adam olmasını nazarlarımızda en ziyade izah ve ispat eyleyecek mesele hemşiresi Blanca'yı, Marki Bellaroza ile sûret-i tezvîcidir.

Bu kız kitâb-ı evvelde Giorgino ile Angelina'nın

Castelnora salonunda vuku bulan muhaverelerin neticesinde Angelina'nın sinirleri tutarak koltuğu altına sığınmış olduğunu haber verdiğimiz sırada "kır saçlı, âlî tavırlı" diye tavsif eylediğimiz şişman bir kadındır ki on sekiz, on dokuz yaşlarında bir nihâl-i taze iken şimdiki kır saçlı, lâtif bir koyu kumral renginde ve şimdiki şişmanlık dahi endamına gayet ziynet veren bir balık eti derecesindeydi.

Giovanni Del Castelnora'nın dâr-ı dünyada Blanca'dan maada hiçbir kimsesi kalmamış bulunduğundan, ana ve baba ve hısım ve akraba muhabbetini hep bu kızda cem eylediği gibi Blanca dahi işbu zevi'l-kurbâya ait hissiyatının kâffesini kendisinden beş altı yaş büyük olan kardeşi Giovanni'ye hasreylemiş ise de, gerek kadın ve gerek erkek zevi'l-kulûb için ne valideyn ve ne de birader ve hemşire muhabbetlerine makis olmayıp familya haricinde bir vücuda taallûk etmek muktezâ-yı hükm-i tabiat olan bir sevdâ-yı diğeri de Marki Bellaroza hakkında olmak üzere gönlünde hıfz eyliyordu.

Bu genç Marki hem hüsn-i merdâneye ve hem ahlâk-ı mâlikâneye sahip bir genç ve zengin asilzade idiyse de babası Castelnora familyasıyla aba ve ecdattan müntakil birtakım muhalefetlerden dolayı Angelina ile izdivacına bir türlü müsaade göstermiyordu.

Bu iki gencin pâk-i sevdalarına vâkıf olan Kont Giovanni Del Castelnora bir gün hemşiresiyle âşıkını huzuruna cem ederek yekdiğerini tezevvüç derecesinde ciddiyetle mi seviştiklerini sual edip ikisi tarafından da kemâl-i safvet-i kalble aldığı tasdik-i cevabına zamîmeten genç Marki'nin pederi tarafından gösterilen muhalefet sebebini de dermiyan etmesi üzerine koca Kont:

Allah Allah! Aba ve ecdadımız arasında muhalefet ve hatta adavet varmış ise ondan dolayı biz neden mesul olacağız? Aba vü ecdadımız iyi Hristiyanlar idiyseler bu münâferette devam etmeyip yekdiğerini af ve safh ile barışmalıydılar. Onlar musafaha etmemişler ise biz iyi Hristiyanlar olalım da işi musalahaya dökelim:

Mukaddimesinden başlayarak bir aralık genç Marki'nin:

- Her hâlde pederim sağ oldukça bu izdivaca müsaade

vermeyecektir.

Demesine karşı da Giovanni:

- Yok! Kendi mes'udiyetiniz için pederinizin vefatına muntazır olmak mürüvvet-i insaniyye şanından değildir. Varsın o da yaşasın. Siz de bahtiyar olunuz. Bu işte asıl re'y benim re'yim olacaktır. Ben size müsaade veriyorum. Derhâl şatonun günah çıkarıcısı papazı çağırıp gizlice bir nikâh kıyarız. Burada kimseye renk ve serrişte vermeksizin arzu ettikçe birleşip bahtiyar olursunuz. Haminiz benim.

Demişti ki, şu inâyet-i pederâne iki gencin ikisini de bir hiss-i minnettarâne ile Kontu kucaklayıp yüzünden gözünden öpmeye mecbur eylemişti. Filvaki pederinin vefatına kadar Marki Bellaroza zevce-i hafiyyesiyle bekâm olduğu hâlde bu gizli izdivaçtan kimsenin haberi olmayarak bilâhare bu sır meydana çıktıkta Kont'un şu mürüvveti bilcümle sahib-i dilânı tahsin ve aferine mecbur eylediği gibi hemşiresiyle damadını da kendisine o derecelerde minnettar etmiştir ki, günün birinde Marki Bellaroza'nın Kont Del Castelnora uğrunda fedâ-yı can eylemiş bulunması bu iki zatın ikisinde de hissiyât-ı kahramanânenin mükemmeliyetini cümle nazarında ispat eylemiştir.

Bu izdivaç Kont'un serbest fikirli ve hoş tabiatlı bir adam olduğunu ispat ve izaha medar olacak hususattan değil midir?

Vakıa Marki'nin pederi vefat edip de sır meydana çıktığı zaman kendi şatosu dahilinde böyle bir alış verişe müsaade eylemiş bulunmasından dolayı Kont'a istihzaen bıyık altından gülenler pek çok olmuş idiyse de, öyle âlemde gördükleri ahval-i merdâne ve kerimâneyi mekârim-i ahlâk ve ulüvv-i cenaba mugayir zannederek bıyık altından gülenlerin ekseriya o kadar maâyibi olur ki onlara bıyık altından değil aşikâra kahkahalarla gülmekte herkes haklı olur da yalnız yine onların istihza eyledikleri tabâyi'-i kerîme erbabı kendilerinde böyle bir hak göremeyerek gülmekten nefislerini men ederler.

-2-

Kont Giovanni Del Castelnora'nın serbest fikirli ve hoş tabiatlı âlicenap bir adam olduğunu bize gösterecek olan şeyler

yalnız bu hemşiresinin sûret-i tezvîcinden de ibaret değildir. Bu adamın, hatta hava ve heves yolundaki sergüzeştleri miyanında bile o kadar büyüklükleri görülmüştür ki, bunlar bir kalem-i mahâretle bast ve temhîd edilecek olsalar ihsâs-ı nâzike-i beşeriyyeyi en ziyade rikkate getirecek en güzel romanlar teşkil ederler.

Ezcümle Nicola Satagna ve oğlu Andrea meselesi ki bu iki isim ve bilhassa ikincisi kitab-ı evvelde bir nebzecik görmüş olduğumuz ahvale nazaran şu hikâyemizde en büyük ehemmiyeti haiz olan veya ihraz edecek bulunan zevattandır.

"Satagna" demek şeytan demektir ki bu lâkabı haiz olan Nicola Kont Giovanni Del Castelnora'nın avcıbaşısıydı. Ama öyle zıpçıktı adamlardan değil. Gençliği zamanında pederi Kont Carlo'nun en sadık bendegânından olmak üzere oğlunun muhafazasına lâyık gördüğü bir adam ki, âdeta Giovanni ile birlikte büyümüşler demektir.

Nicola Satagna hâl-i daimisinde gayet şen şatır lâtifeperest bir adamdı.. "Şeytan" lâkabına liyakatini ispat eyleyecek ahvalden olmak üzere o derecelerde şeytanetkârâne muziplikler tertip eylerdi ki, kapı yoldaşlarını herc ü merc ederek gerek büyük Kont'u ve gerek oğlu Giovanni'yi ve kızı Blanca'yı gülmekten kırardı. Meselâ kapı yoldaşlarından birisi aleyhine gayet tuhaf bir iftira tertip ederek tahkikat ve muhakemâtına girişildikte, nice tuhaf emârât ve berâhîn ile netice-i hâlde iftira-gerdeseni kurtarır idiyse de haftalarca devam eyleyen bu komedya ile cümleyi eğlendirirdi.

Bununla beraber ciddiyâta gelindi mi Nicola Satagna'nın tavrı bilkülliye tebeddül ediverirdi. Meselâ muhafızı bulunduğu genç Kont da mertlikçe ulüvv-i cenabça pek de beklenilmeyecek bir hâl görmüş. Nicola Satagna o şetâret-i şeytanetkârânesini büsbütün kaybeder. Kont Giovanni sebebini soracak olsa:

- Hey gözüm hey! Artık şenlik şetaret zamanındamıyız. Dünya bozulmuş. Ne günlere kalmışız. Üç yüz senelik familyalara mensup genç kontlar görüyoruz ki kibarlıklarıyla âleme hüsn-i misal gösterecek yine halk için su-i imtisali mucip olacak hâllerde bulunuyorlar.

Diye bir mukaddime açar ki Giovanni bundan Nicola'nın

meramını derhâl anlayarak o günlerde beklenilmeyecek ne gibi bir harekette bulunmuş ise tahattur edip özürler dahi dilemeye müsâraat eyler.

İşte Nicola Satagna böyle bir Nicola Satagna iken günün birinde bu adama birdenbire bir ye's târî olmuştu. Ama ne büyük keder. Bunun derecesini tayin için hiçbir vak'a tasavvur olunamaz ki emsal ittihaz edilebilsin de Nicola Satagna'nın derecei ye'si mukayese olunsun.

O zamanlar ihtiyar Kont Carlo'nun vefatı üzerinden bir hayli seneler geçmişti. Kont Giovanni zimâm-ı idareyi ele alarak işlerini gittikçe ileriye götürmekte bulunmuştu. "Acaba Nicola'nın bu hâli yine bende bir kusur görmesinden midir?" diye bir hayli düşündükten maada sadık avcıbaşısına da bin antlar, bin yeminler ile sordu ise de Nicola:

- Hayır Sinyor, hayır. Pederinizin vefatından beri sizde hiçbir kusur görmediğime inanmalısınız. Bu defa kusur bendedir, bende.

Demesiyle Kont Giovanni:

- Sende kusur olamaz Nicola. Sen bir insan-ı kâmilsin. Bilerek hiçbir kusur etmezsin. Bilmeyerek bir kusurun var ise onu da bana söyle. İtiraf et. Eğer kabulü bana ait şeylerden ise işte kabahatin ne olduğunu sormaksızın, öğrenmeksizin seni affediyorum.

Demişti. Bunun üzerine sadık Nicola gözlerinden tufannişan bir bârân gibi yaşlar boşaltarak demişti ki:

- Sinyor. Bu meselede sizi yalnız bir velinimetzade velinimet addedersem ve ona göre lütfunuza, merhametinize iltica eyler isem, kâfi değildir. Fazla olarak bir de papaz, hem benim papazım, benim günah çıkarıcım sıfatını takınmalısınız ki, cesaret edip de günahımı söyleyebileyim.

Nicola Satagna'dan bu kadar mühim bir söz o zamana kadar hiç işitilmemiş olduğundan Kont Giovanni en büyük ciddiyet tavrıyla:

- İşte o sıfatı takındım. Söyle! dedikte Nicola gözlerinin yaşını silerek demişti ki:

- Âlemde herkes anasından bî-günah doğar. Zaman-ı sabâ-

vetinde pek çok kusur ve kabahat eder ise de masumiyetine bağışlanır. Fakat benim gibi otuz yaşını tecavüz eden bir adam bir işvekâr kızın cazibe-i hüsn ü anına meczup olur da akıl cihetinden meczup olan bîçarelerin bile muktedir olamayacakları bir cinayet olmak üzere şu elemhâne-i âlemde bir bedbaht daha artmış olmak için bir de zavallı oğlancağız tevellüdüne sebep olur ise ne dersiniz?

Kont bu sözü işitir işitmez bilâ-tereddüt:

- Oğlancağız mı? Ne diyeceğim? Memnun olurum. Dest-i himâyet ve sıyâneti beşiğine uzatarak bu amca muhabbetiyle sallarım.

Demesin mi? Bîçare Nicola işittiği sözlere inanamamakta olduğunu gösterecek şaşkıncasına bir tavırla Kont'un yüzüne baka kalmıştı. Kont hâl ü şânıyla sözünü bitte'yîd dedi ki:

- Nicola. Biz seninle kardeş gibi değil miyiz? Âdeta kardeş sayılmaz mıyız? Senin bir oğlun olsun da ben onu yeğenliğe kabul etmeyim olur mu? Böyle bir zanda bulunmak benim aleyhimde o kadar nâ-reva bir iftiradır ki, bunu da senden ümit eyleyemem.

Gariptir ki Nicola Satagna'ya hâlâ itminan gelemiyordu. Diyordu ki:

- Teşekkür ederim Sinyor. Teşekkür ederim ama tevlîd eylediğim çocuk bir veled-i meşrû değil, bir piçtir.

Koca Kont. Âlicenap adam. Bu sözün üzerine kaşlarını çatarak demişti ki:

- O nasıl lâkırdı? Piç diye pederi tarafından kabul olunmayan çocuğa derler. Düşünmüyor musun ki doğan çocuk senden doğduğuna emin olmasan bile "evlâdımdır" diye kabul eyledikten sonra kavânin-i medeniyye nazarında dahi yine senin mevlûd-ı meşrûun addolunur. Hâlbuki senin sulbünden tevellüdünü senden işittiğim bir çocuğun senin tarafından ret olunduğunu görsem bile, o çocuğu piç sıfat-ı kerîhesi altında bırakamam. Sen evlâtlığa kabul etmezsen ben kabul ederim. O çocuk için "Vis-conte Del Castelnora" unvanı hazırdır.

Avrupa ahvaline vâkıf olanlara malûmdur ki kontzadelere "Vi-kont" unvanı verilip İtalyanlar dahi kendi telâffuz-ı

mahsûsalarıyla bunu "Vis-conte" telâffuz ederler.

Nicola Satagna Kont'tan bu sözleri işitince hemen ayaklarına kapanarak göz yaşlarıyla çizmelerini ıslattıktan sonra:

- Ah Sinyor! Susunuz! Susunuz! Üç yüz senelik asaletiniz aleyhine böyle bir hakarette bulunmayınız. O bedbaht çocuğu bendezadeliğe kabul ederseniz, gözlerimin yaşlarını dindirmek için bundan acil ilâç olamaz. Muhtî pederinin cürmünü affa zamîmeten o masum bedbahtı da himayeniz altına kabul etmek hakikaten ümitlerimin fevkinde bir saadettir.

Demişti. Nasıl? Efendiyi de, bendesini de beğendiniz ya? İşte bu bedbaht değil bilâkis bahtiyar ıtlâkına şayan olan çocuk Andrea'dır ki, Napoli'ye gidip geldikçe kendi güzel sesi, güzel bir şarkıcı kıza Nicola Satagna'nın alâkasından husule gelmiş ise de Kont Del Castelnora rızâ'-i müddetinin hitamına yani yirminci ayına duhulüne değin çocuğu validesinden ayırmak şöyle dursun bilâkis validesine müstevfâ atiyyeler ile ikisini de himaye etmiş ve ondan sonra Andrea Satagna'yı şatosuna kabul eylemiştir ki, gerçekten bir beyzade gibi büyütmüş olduğu bu çocuğu ileride asilzadelik mertebesine isal niyetine de düşmüştü.

O zamanlar kendisi müteehhil olduğu gibi hemşiresini de Marki Bellaroza'ya tezvîc eylemiş ise de ikisinin de evlâdı olmadığından Andrea şato içinde cümlenin evlâdı olmak suret ve sıfatını almıştı. Sekiz on yaşına kadar şatoda terbiye edilip badehu Napoli'de bir mektebe verilmiştir. Ondan sonra Kont'un zevcesi Angelina'yı tevlit eyledikte şatonun ikinci çocuğu Angelina olup fakat Andrea'nın ehemmiyeti eksilmeyerek artmıştır. Hatta birinci kitapta manzurumuz olduğu vechile Angelina sefîd ve siyahı fark ve temyize başladığı zaman Kont kızına:

- Senin kocan budur. Bunu kocan nazarıyla telâkki etmelisin. Bu vasiyetimi de hiçbir vakitte hatırından çıkarmamalısın.

Sözünü söyler ve daima tekrar dahi eylerdi.

Kitab-ı evvelde Andrea'nın kendisini görmedik ise de ismini işittik ya? İşte bu zât ile muarefemizin şu suretle tevesüü nazar-ı muhakememizde bir hakikati tavzîh eylemiştir ki, o da Castelnora Şatosu'nda Giorgino'nun teklif eylediği izdivacı

Angelina'nın ret eylemiş bulunması kaziyyesidir.

Hikâye hatırımızdadır ya? Giorgino'nun izdivaç teklifinde biraz da ısrar etmesi üzerine Angelina fena hâlde müteessir olarak:

- Biraz haddinizi bilseniz fena mı olur? Muçoluktan yetişme bir senyör Giorgino'nun Castelnora hanedanı gibi üç yüz senelik bir hanedanı kendisine küfüvv görebilmesi şaşılacak şeylerdendir.

Demişti de bu söz Giorgino'yu fena hâlde dilgîr ederek:

- Muçoluktan yetişmek uşakzade olmaktan daha ma'yûb sayılamaz ya? Andrea'yı kendinize küfüvv bulduğunuz hâlde ...

Demesine mukabil dahi Angelina:

- Onu hanedanımıza küfüvv bulan ben değilim. Mağdur babacığımdır.

Cevabını vermişti. Bereket versin ki Giorgino Andrea'nın nikâhsız bir kadından mütevellit olduğunu bilmiyordu. Bunu bilseydi "uşakzade" unvanını bile bîçare Andrea'ya çok görürdü. Fakat bu sırra kim vâkıftı ki Giorgino vâkıf olabilsin? Bu sır bir âlicenap efendi ile birde sadık ve yine âlicenap bir bende arasında o kadar mektum kalmıştır ki, hatta Madam ve Mösyö Bellaroza bile hakikat-i hâle vâkıf olamayarak Nicola Satagna bir köyde müteehhildir de bu çocuk zevce-i menkûhasından doğmuştur itiyadında idiler.

Her hâlde Andrea Satagna ile şu tevessü'-i muârefemiz Angelina'nın Giorgino'ya verdiği cevab-ı redde haklı olduğunu bize gösterir. Halası Markiz'in Giorgino tarafına dönmüş bulunmasındaki adem-i isabeti bile ispat eyler. Şimdiki hâlde bunlara tamamıyla kani olmayacak bile olsak hikâyemizin alt tarafları kanaatimizi ikmal eyler.

Biz Andrea'nın sûret-i tevellüdü hakkındaki esrara Kont ile babasından maada iki zatın daha vâkıf olduklarını şu sırada bilmeliyiz. Bunun birincisi Andrea'nın kendisidir. Koca Nicola! Yalan söylemek adam, adam aldatmak bu pâk-tıynet adamın kârımıdır ki sırr-ı vilâdetini oğlundan ketm eylesin? Bilâkis bunu ona tebliğ eylemek vazife-i zimmet-i ni'met-şinâsıdır. Oğluna:

- Andrea! Ciğerparem! Bilmiş ol ki sen bir valide-i menkûha mahsulü değilsin. Bir serbest sevda mahsulüsün. Fakat müteessif olma. Benim veled-i meşrûum olmaklığın öyle büyük bir tasdik tahtındadır ki eğer ismin Andrea Satagna konulmayacak olsaydı "Vis-Kontu Andrea Del Castelnora" olacaktı. Fakat ben sulb-i sahîh ferzendimin kendi namımdan başka bir namla tesmiyesini asla arzu etmeyeceğim gibi, senin de, benim de velinimetimiz olan bir zatın unvanı bendezadesine intikal etmesini hiç tecvîz etmediğim için seni kendi namımla tevsîm eyledim.

Sözünü her münasebet düştükçe tekrar ederek kendisi velinimeti olan Kont'un inayetine ne derecelerde minnettar ise, bu minnetdarlığın Andrea'ya da intikalini tavsiyeden gaflet göstermezdi.

Bu sırra vâkıf olanların dördüncüsü de Andrea'yı tevlit eylemiş olan kız idi. Zira Nicola Satagna çocuğun tevellüdünden sonra da onu tevlit eden kız ile münasebetini ihlâl etmemişti. Hatta Kont Del Castelnora bu kız ile tezevvüç etmesini def'atle Nicola Satagna'ya tavsiye ve icbar dahi eylemiş idiyse de Nicola:

- Sinyor. Bu emrinizi geri almanız rica ederim. Zira insana metres olabilmeye kabil olan kızların, kadınların mutlaka zevce olmaya da liyakat ve kabiliyeti iddia olunamaz.

Diye reddedip Kont sebebini izah etmesi emrini verdiği zaman dahi:

- O kız temiz kanlı bir kız olmamalıdır. Kendi haysiyet-i nisvâniyyesini bilse sayenizde benim ona verdiğim para ile kanaat eyleyerek hiç olmaz ise rıhtımlar üzerinde birtakım erbâbı işrete karşı şarkı çağırıp raks etmek denâetini irtikaptan vaz geçerdi. O ise ..... Ah Sinyor! O habîs ise bir iki seneden beri tabiat-ı reddiyyesine bir kat daha vüs'at vermiştir. Ben onun amanı (dostu, hamisi) olmaktan bile ihtiraz mecburiyetinde giriftar oldum. Şimdiye kadar bazı bazı Andrea'yı kendisine göstermekteyken beş altı aydan beri onu da men etmeye mecburiyet elverdi.

Diye izah-ı meram eyliyordu.

-3-

Castelnora halkıyla şu iki bapta muarefemiz tevsî' eylemiş olmakla hikâyemizce epeyce hakayıka vasıl olmuşuzdur. Ezcümle Sinyor Giorgino Del Villanora velev ki muçoluktan yetişmiş olsun Castelnora'yı da mübâyaa eylemiş olduktan sonra bakıyye-i ahalisini kapı dışarı etmeye hak kazanmış demek iken Angelina hakkındaki hevesinden dolayı bu hakkından istifade tarîkine gitmediği hâlde, Angelina'nın bu yeni yetişme Sinyor'e karşı gösterdiği mekâbire ve muannide hususundaki mazuriyetini görmüş, anlamışsınızdır.

Hâlbuki bu asilzade kız bir aralık halasına Giorgino hakkında:

- Onu gördükçe zannediyorum ki karşımda taze bir mezarı açıp içindeki naaşı yemiş de, ellerinin ve ağzının kanıyla yanıma gelmiş bir cadıdır.

Sözünü de söylememiş miydi? Vâkıa halası bu sözde bir mana ve mefhum bulamadığı gibi ihtimal ki Angelina bile Giorgino'dan sebeb-i nefreti bu derecelere varmasındaki sır ve hikmeti bilmediği hâlde kitab-ı evvelin bazı mebâhisi bizi bu sırada bir dereceye kadar vâkıf eylemişti. Fakat gerek Giorgino ve gerek refîk-i hassı olan Gargula ile peyda eylediğimiz muârefeyi biraz daha tevsî eyleyecek olur isek, Angelina'da Giorgino için mevcut olan istikrah ve nefretin hakayıkını daha etraflı bir surette görüp anlayarak kıssadan maksat hisse olduğuna göre hikâyemizin bizi isal eyleyeceği hikmet yolunda daha aydınlık içinde seyran eylemiş oluruz.

Gargula dediğimiz ihtiyar herif, büyük Kont'un zaman-ı hayatında adi bir gemiciydi ki, sabah akşam kuşluğu ve akşamlığı zeytin ekmek, soğan ekmek gibi şeyler olup bazı günler sade suya nohut veyahut bakla veya mercimek haşlandığı zaman sevincinden güverte üzerinde bir de hora teperdi.

Bu adamın asl ü neslini taharride daha ziyade ileriye gitmeye ne lüzum vardır, ne imkân. Zira bu misillü bedbahttan halâyıkın ağlebi kendi asl ü nesillerini kendileri de bilmezler. Pek küçükken terk etmiş oldukları köylerinin belki isimlerini yadlarında hıfz edebilsinler. Fakat resimleri mutlaka hatırlarında kalmamıştır. Analarını, babalarını hayal meyal tahattur

edecek olsalar şimdi gördüklerinde tanıyamayacakları gibi kendileri köye gidecek olsalar kim olduklarını tanıttırmak için pek çok zahmet çekeceklerdir. Bu gibi ince işleri takdir için insanın yirmi otuz sene mukaddem bulunmuş olduğu yere yirmi otuz sene sonra gidip de evvel o yerin yerlisinden iken muahharen nasıl yabancısı olup kaldığını tecrübe eylemiş bulunmak lâzım gelir. Nezd-i İslâmda bu hâl nazar-ı hikmeti celp eylediği için yedi senede bir kere sıla-i rahmi kaide ittihaz etmeye lüzum görülmüştür ki, filvaki gerek insanın kendi vatanını unutması ve gerek ehl-i vatanı tarafından unutulması için bu yedi sene müddetin bile bir dereceye kadar kifayeti müsellemdir.

Avrupa hükemâsı hesap ve tahmin ederler ki bir adamın kendi memleketinde bilkülliye yabancı kalması için kırk senelik bir müddet gaybubet kâfidir. Zira o müddet zarfında kendi akranından yüzde beş adam kalmış olamayıp kendisi gibi onların da gençlikleri pîrliğe tahavvül eylemiş olduğundan vatandaş değil, öz kardeş olsa dahi yekdiğerini tanıyamazlar. Kendi zamanında sıbyandan ma'dud olanlar bile o vakit ağarmış sakallarıyla tanınmak ihtimalinden tebaüd eylemişlerdir.

Hakikat! İnsanın hâl-i sabâvetinde terk eylediği mahalle bilâhare avdetinde öyle bir garîbe-i fizyolojikiyye ve psikolojikiyye meydana çıkar ki erbâb-ı hikmeti ziyadesiyle düşündürmeye salihtir. Meselâ çocuk iken terk eylediği yerlerin vüs'atini ve binaların cesâmetini o zaman zihninde muhafaza etmiş olduğu ölçüye nazaran, avdeti esnasında pek küçük bulur. Geldiği zaman kendi tahminine göre yedi sekiz arşın arz ve tûlü olmak lâzım gelen bir odayı dört beş arşın arz ve tûlünde görerek kendisi de şaşar. Çocukluğunda pek büyük ve dik zannettiği dağlar şimdi kendisine küçük veya yavan görünür. Bunun sebebi ise kendi cismi gibi kabiliyet-i ruhiyyesi dahi küçücük iken müşâhedâtını isti'zâm eylediği hâlde kabiliyet-i cismaniyye ve ruhaniyyesi büyümüş olmaya mütenasiben evvelki müşahede-gerdeleri olan şeylerin büyümemiş olmalarıdır. On beş sene kadar gaybubetten sonra İstanbul'a avdetimde sakin olduğum mahallenin sokakları ve hanemizin odaları, sofaları bana pek küçük göründükten maada her zaman devam eylediği Tophane'de Kılıç Ali Paşa Camii dahi çocukluğumda bir ucundan diğer ucuna koşa koşa gitmekle bitmez bir meydan-ı vâsi iken muahharen bana pek küçük görün-

müştür. Bu hâli kendimden maada pek çok kimselerden de işitmiştim. Her ne ise sadedden tebaüd etmeyelim. Gargula gibi türedilerin mebde'-i neş'eti olmak üzere ihtiyar Kont Del Castelnora'nın gemilerinde adi tayfa bulunduğu zamanı tahattur kâfidir. Giorgino ise kendisinden on, on iki yaş büyük olan hemşiresi tarafından kırmızı soytarı rubası giydirilerek ve her tarafına iskambil kâğıtları ta'lîkle tezyin olunarak Napoli'de deniz kenarındaki rıhtımlar ve meydanlarda perende ve takla attırılıp şundan bundan beşer onar para tesâülüne vasıta ittihaz edilirken Gargula tarafından görülüp nâil-i merhamet olarak:

- Bu çocuk bu gidişle ne olur? Bari şunu gemiye alayım da adam olsun.

Diye gemiye alınmış ve vermemek için Margarita'nın bağırıp çağırmasına rüfekasından diğer birkaç gemici ile beraber tavr-ı tehdid iraesi suretiyle bilmukabele o akşam dahi geminin kalkması üzerine denize çıkarılmıştı. Bu mebde' dahi Giorgino için az şerefli bir başlangıç mıdır?

Bunlar senelerce deniz üzerinde gezdikten sonra Kont Carlo'nun vefatı vukua gelerek oğlu Kont Giovanni ise her gemi Napoli'ye uğradıkça zabitan ve efradını tanımak için sûret-i mahsûsada muayenesine gelmeyi itiyat eylediğinden, Gargula ve Giorgino'nun rakip oldukları gemi dahi Napoli'ye vâsıl olduğu zaman onun da muayenesine gelmişti.

Bu idarenin gemileri yalnız başkalarının malını nakl hizmetinde deniz hamallarından olmayıp her geminin sermayesi dahi bulunduğundan gemilerde birinci ikinci kaptanlardan ve pilot ve lostromo gibi zabitandan maada birkaç da idare memuru bulunurdu.

Kont Giovanni bunlar ile görüşerek nerelerden ne çeşit mal alıp ve nerelere getirmiş ve her yerdeki ortaklar ile ne yolda hesaplaşmış olduklarını defterlerinin mütalâasıyla muayene ve tedkik eyledikten sonra, mevcut tayfanın defter-i esâmisi mucibince yoklaması icrasına ibtidar olundukta birinci lostromodan sonra ikinci lostromoluk yeri açık olup ondan sonra da Gargula'nın ismini ve karşısında şahsını görünce hâl ü tavrında zekâvet ve sanayi-i bahriyyece maharet umarak derhâl ikinci lostromo tayin eylemişti. Hele nöbet muço Giorgino'ya gelince o

zaman henüz on iki, on üç yaşlarında bulunan ifritin çehre-i pürfetaneti Kont'un nazar-ı istiğrabını celp ederek Gargula'dan:

- Efendim! Bu oğlan benim ahiret oğlum demektir. Sokak ortasında bulmuşumdur. Kendi bildiğim kadar okutup yazdırdıktan sonra yazıcılardan tederrüs ve tahsilde devam ederek okuyup yazması beni fersah fersah geçmiştir. Şeytan gibi akıllı bir bendenizdir.

Sözlerini de işitince şeytan çocuğun çenesini okşayıp:

- Öyle ise bu da yazıcılar yanında yamak olsun.

Demişti. Şu tevcîh Giorgino'yu o kadar mağrur eylemişti ki Kont gittikten sonra diğer tayfalar kendisini bu gururundan dolayı istihzaya başladıklarında Giorgino:

- Ne anlıyorsunuz? Ben artık sizin gibi eli yüzü katranlı âdi tayfalardan mı ma'dudum? Yazıcı yamağıyım zahir. Gitgide yazıcı olacağım. Acenta olacağım. Kont'a ortak olacağım. Kont bile olacağım, kont....

Demişti ki bu hâl gemi halkının kahkahalarını tezyîd eylemiş idiyse de Gargula:

- Gülmeyiniz be, gülmeyiniz. Bu iblis oğlu ibliste öyle parlak gözler, öyle yaman bir akıl vardır ki her şey olabileceğine ben kaniim.

Mütalâasını serdle filvaki arkadaşlarından bir haylisinin tasdikini de kazanmıştı.

Bir aralık Kont Giovanni Akdeniz sevâhilindeki ortak ve acentalarıyla görüşmek için icra eylediği seyahatta bittesadüf bunların gemisine binmişti. Giorgino'nun amirleri tarafından görülen istihkakı üzerine ambarcı tayin edilmiş bulunduğunu görmüş ise de, Gargula henüz ikinci lostromolukta baki idi. Çocuğun zekâvetini takdiren maaşını tezyit eylediği gibi pederi mesâbesinde bulunan Gargula'yı da yine mücerret Giorgino'nun hatırı için baş lostromo yapmıştı. Giorgino dört ay kadar mümted olan bu seyahatta fetânet-i fevkalâdesiyle Kont'un o kadar gözüne girmiştir ki, seyahatin hitamında ambarcılık uhdesinde kalmakla beraber ikinci yazıcılık dahi memuriyetine ilâve kılınmıştır ki, henüz sabi bir çocuğa bu kadar mühim işler havale edilmesi kaptanlar vesairenin taaccübünü mucip olmuş ise de, o

zamana kadar Kont'un bendeperverliği gemilerin ta'yînât-ı ekliyye ve şürbiyyesini arttırmak ve elbise miadlarını kısaltmak suretiyle cümlenin nazar-ı şükranını celp eylemiş bulunduğundan, bu taaccübü itiraz derecesine vardıramamışlardır.

Zekâvet ve fetânet denilen şey vakıa Hak Teâlâ hazretlerinin nev'-i beşere inayet buyurduğu avâtıf-ı celîlenin en büyüklerindendir. Ancak bunlar bir sûret-i şeytanetkârânede olurlar ise, erbabı için mucib-i necat olacağına sebeb-i helâk olur. Akl ü zekânın böyle sûret-i şeytanetkârânede olanlarına kıyasen hemen belâhet derecelerine takarrüp eyleyen saf-derunluk tercih edilebilmek mümkündür.

Eğer Giorgino'nun hâli misal ittihaz edilecek olur ise bu hükmü imkân derecesinde bırakmayıp kat'iyyet mertebesine vardırmak bile caiz olur. Zira habîs iz'ân ve fetâneti sayesinde bir feyz ve rif'at mukaddimesine ayak atmışken sadakat ve istikametle çalışarak hakk-ı şükranını ifa edecek yerde daha o sabâvet hâliyle beraber hırsızlığa yol bulup Gargula'yı da kendisine uydurmuştu.

Taifenin me'kûlât ve meşrubat ve melbusatına ikinci yazıcılık hasebiyle kendisi karışarak ona mukabil kontrol ise baş lostromonun elinde bulunacağından, miadları altı aya tenzîl edilen çizmeleri yama üzerine yama vurdurmak suretiyle bir buçuk sene giydirerek o müddet zarfında beher tayfadan ikişer çift çizme kalmak bir medâr-ı mukayese ittihaz olunmalıdır da, pantolon ve gömlek ve yağmurluk ve iç çamaşırı ve kalpak gibi melbusattan et'ime ve eşribeden ne nispette sirkatler ettiğini ona göre düşünmelidir. Hele ambarcılık hasebiyle geceleri ambara inerek kahve ve karabiber gibi kıymetli emtia çuvallarını şişeleyip çuvallar bayağı gevşeyinceye kadar derunlarından mal çıkarmak ve çuka ve akmişe-i harîriyye toplarını açıp bir hayli arşınlık parçalar kesmek gibi sirkat-i adiyye bile o çekirdekten yetişme haydudun en büyük medâr-ı istifadesi olup her seferde bu suretle çaldığı şeyleri Gargula vasıtasıyla sattırır ve peydasına başladığı serveti bu yolda gittikçe arttırır oldu.

Bazı zabitan ve kaptanlar bu habîsten baş acentaya şikâyet edecek oldular. Hayfa ki ettikleri şikâyetin sadmesine yine kendileri duçar oldular. Zira şeytânet-i mahsûsası iktizasınca

Giorgino kendisine isnat edilen kabahatleri üstünden attıktan maada, müştekilerini birer bühtan ile lekelemeye kadar varmıştır ki, bilâhere zavallılardan bazıları hizmetlerinden bile tart olunmuşlardır.

On altı, on yedi yaşlarına vardığı zaman Giorgino bir âfet kesilmişti. Herkes bu iblisin şerrinden Cenab-ı Kibriyaya istiâze mecburiyetine düşmüştü. Birtakım acentaları ve hatta bir iki ortağı bile sirkat maksadında kendisine uydurup bu suretle teksîr eylediği paraları her memlekette bir gûne sarrafa ve bankaya yatırıp işletiyordu. Gerçekten zengin oluyordu. "Oluverdi" değil, olmuştu bile. Daha o zamanlar serveti kırk elli bin frangı tecavüz eylemişti.

Kont'a gelince doğrudan doğruya kendi tarafından himaye edilen bu habîs hakkında bazı asdikanın verdiği haberleri garaza, hasede hamlederek:

- Giorgino zekâveti hasebiyle hariçten ufak tefek ticaretler ederek zengin olduğu ve bana sadakat gösterdiği ve kabahatlerin harekâtını haber verdiği için çekemiyorlar.

Diye o afetin meydan-ı cür'eti tevessü' ettikçe etmesine kendisi sebep oluyordu. Hatta bir aralık Giorgino'yu gemilerden çıkarıp Napoli'de baş acentalık mevkiine getirmiştir ki bu mevki şu ticaret idaresinin Kont'tan sonra en büyük müdürlüğü demek olduğundan ve Giorgino'nun kendi namına bir kaç gemi peyda etmesine Kont hazretleri müsait olduğu gibi böyle zekâvetli, fetânetli bir adama ne kadar maaş verilse az görüleceği hasebiyle maaşa mukabil bir de ticaret-i umumiyyeden hisse tertip eylemişti.

Giorgino için bütün acentalar ve ortaklarla münasebet-i kat'iyye peyda ederek franklarını öyle ellişer, yüzer bin miktar ile saymaya meydan açılmış olduğu görüldükten artık terakkiyât-ı tâmmesindeki sür'ati şerh ve tafsile hacet mi görülür? Fakat bu terakki bir sûret-i hafiyyede idi. Servet-i sahîhasının ancak beşte birisini kendi hesabına işlettiği gemilerde gösterip, beşte dördünü ise bütün Akdeniz sahilindeki sarraflara, bankalara, ticaret kumpanyalarına faiz ile yatırmış olduğundan bazı kimseler miyanında Giorgino'nun bir milyon franktan mütecaviz kuvvet ve yesarı olduğu söylendikçe pek çok taraflardan:

- Adam sende. Serveti topu dört beş çürük gemiden ibaret değil mi? Onları da Kont sayesinde helâlinden, haramından tedarik edebilmiştir.

Yollu mukabeleler edilirdi.

Bu yoldaki terakkiyât-ı mel'ûnâneyi yalnız Giorgino'ya mahsus kalıyor zannetmiyorsunuz ya? Gargula'nın da kendi hâline münasip bir surette tezyîd-i servet etmekte bulunduğunu elbette düşünüyorsunuz.

Evet. Gargula dahi ilerlemişti. Hem bir geminin lostromoluğunda kalmak suretiyle değil, bir aralık gemilerde baş idare memurluğuna kadar vardıktan sonra Giorgino Napoli'de umumî acenta olduğu zaman Gargula dahi umum gemilerin tehiyye-i levazımına merkez olan levazım ambarı memuru olmuştu. Tuttuğu defterlere nazar edilecek olur ise Castelnora idaresinin gemileri yılda birkaç defa kalafat ediliyor, tamir görüyor zannonulur. İp, halat, çıma, yuma gibi levazımın mükemmeliyetine şüphe kalmaz. Zira defterler zift, üstübü, reçine vesaire masarifiyle mâlâmâldir. Hâlbuki gemiler kalafatsızlıktan daima su alarak armaların da serenleri, çubukları kaldıramayacak derecede çürümüş olmaları kaptanları daima şikâyete mecbur eyler ise de, zavallı adamlar kimden kime şikâyet edecekler? Baş acentaları Giorgino olduktan sonra şikâyetleri mesmû' mu olacak?

-4-

İdare denilen şey içinde öyle bir sırr-ı hikmet vardır ki, umûr-ı idareye bir kere fesat karışacak olur ise betbereket kalmayıp işler daima tersine giderler. Her taraftan zararlar, ziyanlar birbirini takibe başlarlar.

Bu keyfiyet-i ma'neviyyeye cihanın her tarafında dikkat edilmiştir. Hatta bizim yerli esnafımız miyanında bile dikkat olunmuştur. Bakkal ve şekerci gibi fareler taarruzundan dolayı daima tehdit altında bulunan esnaflar derler ki: Bir dükkânda hırsızlık olmadıktan sonra maharet-i sârikânesinden dolayı hırsızlığın pîri addolunmak lâzım gelen fare dahi hiçbir şeye dokunmazlar. Fakat çıraklar, tezgâhtarlar sirkate alışacak olurlar ise, o dikkânı fare ziyanından kurtarmaya imkân bulu-

namaz.

Bu akîdede biraz mübalâğa görülse bile işlerine fesat karıştırılan idarelerin felah bulmadığı mücerrebât-ı umûmiyyedendir. Bu hâlin bir tecrübesi de bîçare Kont Del Castelnora idare-i cesîmesinde görülmüştür.

Bu hafta Septe Boğazı'nda bir gemi battığı haberi gelir. Diğer hafta İzmir'deki ortak iflâs etmiş olur. Bir aralık acentalardan veyahut gemilerdeki idare memurlarından birisi yed-i emanetinde terâküm eyleyen mebâliği çalıp savuşur. Kâh filân yerden filân yere gönderilen mal değer-i bahasını bulamayarak zararına satılmış olur. Kâh şeker gemisinin ambarına bir fırtına esnasında su girerek malı eritmiş olduğu görülür. Günün birinde gemilerden veyahut ambarlardan birisinde harîk zuhur eder. Diğer bir vakitte dahi idare memurundan birisi vefat ederek defterlerinden bir doğru hesap çıkarılamayıp zimmetinde binlerce frank kaldığı zann-ı tahtına girer.

Hangi birini ta'dâd edelim? Bu kadar büyük ve şümullü bir idarenin işlerindeki kesret-i nev'iyyete göre, sık sık bir beliyye baş göstermeye başlamıştır ki vakıa bunların birçoğu âfât-ı hakikiyyeden olmayıp, meselâ filân yerde batmış denilen geminin içindeki mal filân yerde Giorgino'nun hesabına satıldıktan sonra kuru teknesi bililtizam batırıldığı ve derununda külliyetli mal ile batmış denilen ambarın boş olduğu ve yüz binlerce frangı hamilen kaçan idare memurunun Giorgino ile şerîk bulunduğu vaki ise de, zayiâtın diğer birçokları da Giorgino'nun ihtiyarı haricinde vukua gelmiş hakikî felâketlerden olduğuna şüphe edilemez.

Ezcümle Mont-Blanc dağındaki bu mermer ocağı gayet nefis mahsul verirken, o nefis damar, münkatı' olup tükenmiş, diğer damarların beş para etmez kaba mermerden olduğu görülmüştür ki bunu da Giorgino'nun yapmamış olduğu derkârdır.

Şu âfât-ı mütetâbia zavallı Kont'un ciğergâhında peyderpey yaralar açmakta bulunduğuna şüphe edilemez. Ancak açılan yaralara merhem-sâz olabilmek kimin elindedir? Adamcağız ıslah-ı umûr için elinden geleni diriğ etmiyor ise de, talihin çarhı bir kere tersine dönmüş olduğundan onu devr-i aslîsine tahvil edebilecek kudret ve kuvveti Hak Teâlâ Hazretleri nev'-i beşere

vermemiş ki Kont dahi muktedir olabilsin.

Zavallı adamcağız yine bir kalb-i metîn sahibi olmasıyla bu mütetâbi'ü'l-vürud olan felâketlerden dolayı ye's ve fütur-ı küllîye duçar olmuyor. İşleri gittikçe bozulduğu ve her bozgunlukta servetinin bir kısmı munkarız olduğu hâlde, yine sabır ve metâneti elden bırakmayarak etrafında bulunanları güler yüz ve tatlı dil ile tervîce çalışıyor.

Ancak Giorgino'nun bir sandalı bile kazaya uğramadığı hâlde kendi gemilerinin peyderpey kazazade olması ve Giorgino'nun kendi işine tayin eylediği adamlarda hiçbir kusur görülmediği hâlde, idare-i umûmiyye memurunun daima kusurlarından Giorgino şikâyet ederek kabahatli, kabahatsiz birçok adamların tebdil edilmesi gibi ahval, nihayet Giorgino aleyhinde Kont'a bir büyük şüphe vermekle o kıymetli Giorgino'yu yavaş yavaş bürudet ve ruûnetle telâkkiye ibtidar eylemişti.

O zamanlar Giorgino yirmi üç, yirmi dört yaşında bir mel'anet hususundaki tecrübelerini ikmal eylemiş bir âfet-i mükemmele olup Kont'un hâl ü tavrından kendi aleyhindeki iştibahını derhâl hisseylemişti. Vakıa artık konta monta ihtiyacı kalmamıştı. Muçoluktan kâtip yamaklığına terfi eylediği zaman demiş olduğu vechile hemen hemen bir kont da kendisi olmuştu. Binaenaleyh şu idare işlerinden sıyrılıp çıkıvermesini pek arzu eyliyor idiyse de bunun bir kolayını bulamadığı için üzüm üzüm üzülüyordu.

Bir akşam pederi makamında olan üstadı Gargula ile buna dair bir hasbihâle girişti. Taamdan sonra kendi odalarına bir miktar şarap getirterek ve pipoları yakarak epeyce dumanlı bir kafa ile evvelâ söze Giorgino başladı. Dedi ki:

- Ey azizim Gargu! Bizim Kont Giovanni Del Castelnora nalları dikti demektir.

- Ne o? Bir tehlikeli hastalık mı var?

- Vücutça yok ise de idarece öyle bir hastadır ki üçüncü, dördüncü dereceye varmış olan müteverrimde ümit vardır da Kont'ta yoktur.

- Ha şunu mu söylemek istiyorsun? Onu ben de biliyorum ama işin derece-i hakikiyyesinden malûmatım yoktur. Nereden

malûmatım olacak? Hesap benim elimde değil ki.

- Hesap benim elimde olduğu için benim malûmatım vardır. Bendeki malûmat sana kâfidir. Kont bugün hâl-i iflâstadır azizim. İflâs-ı küllî hâlinde.

- Acayip!

- Evet pek acayip! Fakat biz Kont'un iflâsını düşünecek değiliz. Kendi başımızın çaresini düşüneceğiz.

- Kont'un iflâsından bize ne? Bundan dolayı sana bir mes'uliyet gelir mi? Hesapların kitapların yolunda değil midir?

- O! İşin bu cihetinden hiç endişe etmem. Fakat bu işin içinden şöyle çıtsız pıtsız bir çıkılıvermek yolu olsa da ....

- Yani bir istifa ederek işi başka bir baş acentaya kavança etmek, öyle mi?

- Hayır. O surette epeyce müşkilât çıkar. Korkarım ki bazı serrişteler vererek kendimizi bir şüphe altına düşürmüş oluruz.

- Ey buna ne çare düşünüyorsun?

Giorgino şu son sualin cevabını derhâl veremedi. Düşünmeye başladı. Zihninden birçok şeyler geçtiği suretinden anlaşılıyor idiyse de bir türlü söyleyemiyordu. Nihayet Gargula'nın:

- Söyle söyle. Sen elbette bunun bir çaresini düşünmüşsündür ama söylemekten ihtiraz ediyorsun.

Demesi üzerine Giorgino ezilerek, bozularak, yutkunarak mutkunarak demişti ki:

- Şu aralık Kont bir vefat ediverse.

- Vefat mı ediverse? Herif daha ölümüne intizar olunacak kadar ihtiyar değildir. Mahaza vefat eylemiş farz olunur ise bundan sence ne menfaat, ne suhulet hâsıl olabilir.

- O, o zaman iş başkalaşır. Vakıa görülecek hesaplar neticesinde iflâs yine meydana çıkar. Fakat iş yalnız bir Kontes'in elinde kalır. Kızı Angelina on üç, on dört yaşını bulmuştur. Ben Kontes'in ayaklarına kapanarak "Bir servetiniz zail oldu ise de diğerini de size ben tehiyye ettim. Sayenizde kazandım. Ben de evlâdınız sayılırım" diye Angelina'nın parmağına bir nikâh halkası taktığım gibi halkın iştibahını bilkülliye def

eyledikten maada bu hareketim ni'met-şinâslığa, sadakata hamlolunarak tahsin ve aferin-i umûmîye bile mazhar olurum.

Gargula dahi düşünmeye başladı. Hem düşünüyor hem dudaklarından bilâ-ihtiyar:

- Gerçek be! Ne ince, ne düşünülmüş bir hesap. Vakıa Kont vefat ediverse....

Sözleri dökülüyordu. Biraz sonra başını kaldırıp görenlerin tüylerini diken diken ürpertecek mel'unâne bir suretle dedi ki:

- Giorgino. Sanki biz meram etmiş olsak Kont'un vefatını ta'cîl etmiş olamaz mıyız?

- Birkaç defa hatırıma bu da geldi, ama beceremeyiz diye korkuyorum.

- Neden beceremiyelim? Bu kadar bravolar var hangisine bir avuç altın sıkıştıracak olsak, altın anahtar her kapıyı açar derler. Meşhur meseldir.

- Hayır Kont'un iyiliği çoktur. Öyle bir adama bıçak çekecek bravo ise bu zamanda kalmamıştır. O bravolar eski zamanın bravoları imiş.

- Ey sanki bu işi biz mi deruhte edelim demek istiyorsun.

- Yalnız biz de kifayet edemeyiz. Kont yalnız gezmez ki. Kendisi cesur olduğu gibi yanından zerre kadar ayrılmayan o ihtiyar Satagna dahi cesur bir avcıdır. Sair birkaç adamları da daima beraber bulunur.

- Anlaşılıyor, anlaşılıyor. Âkilâne bir müzakere ile kolayı bulunmayacak hiçbir kâr-ı müşkil olamaz. Yanımıza birkaç adam alarak bu işi kendimiz deruhte edecek olur isek, başa çıkabileceğiz demektir.

Giorgino'nun tavrında pek büyük alâim-i itminân-ı mel'unâne nümâyân oldu ise de memnuniyyet-i kalbiyyesini zahiren nümâyân etmek istemiyordu. Güyâ dalgın dalgın ve meyus meyus epeyce düşündükten sonra dedi ki:

- Yanımıza alacağımız adamları bu civarlardan tedarik etmek olmaz. Uzak yerlerden mesela Piemonte taraflarından celp etmeliyiz ki, bir iş görebileceklerine itimat eyleyebilelim.

Bu söz Gargula'yı pek memnun eyledi. Kemâl-i inbisatla

dedi ki:

- O da mümkün. Hepsi mümkün. İşin içine bizim girmekliğimizi kabul eyledikten sonra iş kolay. Piemonte'den değil a İsviçre'den bile istediğin kadar bravolar tedariki benim boynumun borcu olsun.

Müzakere bir kere bu mertebeyi bulduktan sonra netice-i kat'iyyede müşkilât görülemeyeceği derkârdır. Vakıa o gece karar-ı kat'î verilemedi ise de ondan sonra birkaç müzakerede bu karar dahi verilmiş oldu. Gargula bizzat Piemonte taraflarına adam tedarikine gitti. Onun avdetinde tedarik eylemiş olduğu on nefer bravo ikişer üçer Napoli etrafındaki köylere dağıtılıp ihfâ edildiler.

Giorgino'ya gelince Sicilya taraflarındaki bazı acentalar ile hesap görmek için bir ay kadar gaybubet edeceğini ilân ile kendi gemilerinden birisine binerek Napoli'den mübâadet eylemişti. Hâlbuki gemisi Sicilya'ya gideceğine Napoli'ye birkaç saat mesafede kâin tenha limanlardan birisine demir atarak Giorgino dahi karaya çıkmıştı. Oradan piyade olarak gittiği bir köyde Gargula ile birleştiği gibi tedarik eylemiş oldukları bravoları da daha yakın mevâkie celp ederek tebdil-i kıyafet eylemiş oldukları hâlde bizzat kendileri Castelnora havalisini taht-ı tarassuda aldılar.

Kont Giovanni sayd ü şikârı ziyadesiyle sever gibi görünüyor idiyse de bu merakı o kadar fevkalâde meraklardan olmayıp, asıl sayd ü şikâr bahanesiyle uğrayacağı köylerde köylü kızlarıyla eğlenmek olduğundan sık sık ava çıkardı. Hele işleri tersine gitmeye başladıktan sonra şu eğlencelere ihtiyacı artmış olduğundan uzacık yerlere doğru sayd ü şikâr seferleri tertibinden de hâlî kalmamaktaydı.

Kont'un tebdil eylediği mevâkie göre Giorgino ile Gargula dahi kendi mevkilerini tebdil eyledikleri gibi, bravoları da evvel bulundukları mevâkiden daha yakın yerlere celp hususunda o kadar ustalıklı davranmaktaydılar ki, İtalya'nın bu yolda en ziyade maharet sahibi olan kudemâ-yı eşkiyası bile şu tertibe vâkıf olsalar pesend edeceklerine şüphe yoktur.

Nihayet bir akşam Kont'un bir yel değirmeninde misafir olduğunu hîn-i ta'kibde görerek tasmîm eyledikleri cinayeti

orada ika'a karar verdiler.

Bu yel değirmeni epeyce mürtefi bir çıplak bayır üzerinde bina olunmuştu ki, yanında oraya zahire getiren köylülerin hayvanlar ile arabalarıyla, yükleriyle barınıp misafir olmaları için birkaç odayı ve ahır ve sayvânat vesaireyi hâvi bir de küçük han vardı. Maiyetlerindeki eşkiya ikisi üçer, birisi dört kişiden ibaret olarak bir iki saat mesafedeki köylerde muhtefî bulunmalarıyla Giorgino ile Gargula olanca kuvvetlerini bacaklarına vererek arkadaşlarını celp için köylere gittiler.

O akşam gurûb-ı şemsden iki saat sonra on iki eşkiyadan mürekkep olan işbu çete, yüzlerinde maskeler olduğu hâlde yavaş yavaş yel değirmenine dahi takarrübe başlamışlardı ki gökte ay yok idiyse de gayet berrak bir havada bunlar hayal meyal görünebilerek şu hâlde sûret-i meşy ve hareketlerine bakılsa ve boğuk sadaları ile yavaşça teati eyledikleri kelimâta kulak verilseydi, ne yaman bir kast ile bu yola düştükleri anlaşılarak kalplerde nefretle karışık bir havf ü haşyet peyda olurdu.

-5-

Bravoların beşini Gargula ve diğer beşini Giorgino kumandaları altına almıştılar. Şu baskında nasıl bir ta'biye ile iş göreceklerini daha arkadaşlarını almaya giderlerken yolda bilmüzakere kararlaştırmış olduklarından, bakıyye-i müzâkereyi de yel değirmeni bayırının eteğine vâsıl olarak çimen üzerine yüzü koyun uzanıp yatmak suretiyle el etek bilkülliye çekilinceye kadar imrârına lüzum gördükleri zaman zarfında ağızdan kulağa fıs geçmek suretiyle ikmal eylediler.

Aralıkta bir Giorgino yavaşça ayağa kalkıp değirmen ve han tarafına bakar ve hatta bayırın öte tarafına kadar yine etek hizasıyla yürüyüp hanın diğer cihete nazır olan pencerelerini de gözden geçirirdi.

Yel değirmeninin dört koldan ibaret bulunan azîm çarhı, aralıkta bir rüzgârın yelkenlere daha ziyade kuvvet veren sağanaklarıyla sür'atini arttırdıkça gıcır gıcır gıcırdaması, işitenlerin içini gıcıklatmaktaydı. Bir teşbih-i şairâne yapmak lâzım gelir ise denilir ki bu gıcırtı sanki bayırın dameninde muhtefî olan eşkiyanın tasmîm eylemekte bulundukları cinayet-i mel'u-

nâneye karşı kudret-i intikamiyye-i Rabbaniyyenin diş bilemesinden peyda olan bir gıcırtıdır.

Değirmenin yelpazeleri hep dönmekte devam eyliyorlar idiyse de, gecenin nısfına karîb bir zamanda handaki ışıkların kâmilen sönmüş oldukları görüldü. Vakıa yel değirmenin mahrutiyyü'l-şekl olan külâhını teşkil eyleyen tahtalar arasından bir ziya görünür idiyse de, Giorgino ile Gargula biliyordular ki bu ziya sabaha kadar devam edecektir. Değirmenci taşın tıngır tıngır dönmesini kendisine bir ninni ittihaz eyleyerek uykuya dalacaktır. Yalnız gece değil a, gündüzleri bile değirmencilik şanının bundan ibaret olduğu bu mel'un canilerin meçhulleri değildir.

Giorgino biribirine nazır olan han kapısı ile değirmen kapısı arasında kendisi mevki tutarak adamlarından ikisini değirmen kapısını tarassuta tayin eyledi ki kapıdan sinek bile çıkacak olsa derhâl vurmak vazifeleri idüğini bu iki adama lâyıkıyla tefhim eylemişti. Diğer üç adamdan ikisini de hanın bu cihetindeki iki pencereye karşı nişan alabilecek bir mevkie koyup, kendisi diğer bir adam ile kapıyı hedef ittihaz eylemişti.

Hanın öte cihetinde bir ahır kapısı ve bir koltuk kapı ve üç de pencere bulunduğundan, bunların her birine birer adam tayin ederek oralardan kim fırlayacak olsa vurmak emrini verdiği gibi Gargula'yı bu adamlar ile kendi mevkiinin arasında ve hanın köşesi mukabiline koyarak hîn-i iktizâda o beş adama kumanda edebileceğinden maada lüzumu görülür ise kendi imdadına da çağırabilecekti.

Bu gibi bir teşebbüste eşkiyanın cümle-i tedâbir-i ihtiyatkârîsinden olmak üzere hiçbir kimsenin ismi telâffuz edilmeyeceğinden bravolara "bir, iki, üç" diye ona kadar esmâ-yı a'dâddan birer isim takıldığı gibi "on bir" Gargula'nın ve "on iki" dahi bizzat Giorgino'nun ismi olmak kararlaştırılmıştı.

İtalya köylerinde köpek çok bulunmayıp değirmende ise yanaşmanın yediği bir lokma ekmeği bile istiksarla kıskanan değirmenci asla köpek bulundurmadığından şu hâl canilerin işini ziyadesiyle teshîl eyleyen müsâidelerdendir. Vakıa Kont'un av köpekleri var ise de bunlar yalnız sayd arkasından bağırarak bekçilik vazifesini bilmedikleri için yabancıya bile havlamazlar. Zaten o köpekleri de izzet ve ikramla bir odaya konulmuş-

lardı. Eşkiya ta'biye-i matlûbeyi ikmal eylediği zaman ses ve sadaya dair hiçbir şey olmayıp yalnız ahırın çatısı arasında tünemiş bulunan tavuklar miyanında bir horoz nısf-ı leyl nağmesini icra eylemiştir. Âlemde bundan daha masumâne hiçbir avaze tahayyül ve tasavvura bile sığamaz.

Her tertip tamam olduktan sonra Giorgino evvelce neft yağına bulamış olduğu iki parça paçavradan birisini birkaç kibritle beraber Gargula'ya vererek tarifi vechile hanın öte cihetinden icabını icraya gönderdi. Diğerini kendisi alıp kapıya kadar sokularak zaten bir kattan ibaret bulunan çatıya sühuletle yetişip soktu ve kibriti çakıp tutuşturduktan sonra yine eski mevkiine geldi.

Öte cihetten incerek bir beyaz dumanın savrulmaya başlaması Gargula'nın da ifâ-yı me'muriyyet eylemiş bulunmasına delâlet eyliyordu. Hanın tavan arası samanlık olmak hasebiyle konulan ateş mevzu oldukları yerlerde çatı kirişleriyle, tahtalarına henüz tamamıyla tesir etmeksizin hanın kiremitleri arasından ziyadesiyle duman çıkmaya başladığı gibi tavuklarda, horozlarda da bir telâş, bir çırpıntı, bir yaygara peyda oldu. Buna dikkat eden Giorgino ince dudaklarıyla kısa bir ıslık çalarak:

- Hazır olun. Gözünüzü açın. Nişan alın.

Kumandasını verdiğinden herkes karabinalarını memur oldukları kapı ve pencerelere çevirdi.

Bir dakika sonra damın her tarafından birden alevler fışkırmaya başlayıp ahırdaki hayvanlar canhıraş avazeler ile tepinmekteydiler. İkinci, üçüncü dakikalarda han içinden insan avazeleri de peyda olarak yine bu esnada Gargula'nın adamları tüfek ve tabanca patlatmaya başladılar. Arası çok sürmedi. Giorgino'nun müterassıd olduğu kapıdan dahi üç, dört adam birden dışarıya can atmaya davrandılar ise de yanında bulunan bravo ile beraber "dan, dan" birbiri arkası sıra attıkları kurşunlar ilk çıkmaya çalışan adamın göğsüne kıvılcım peyda eylediler ki adamcağız arkasında bulunan refiklerinin kucaklarına yıkılırcasına filhâl yere serildi.

Arkasındaki adamlar şecîâne naralar ile hücum etmesinler mi? Giorgino ile refiki tabancalara davrandıktan maada iki

pencereye memur etmiş olduğu adamlara da Giorgino:

- Yedi, sekiz, bu tarafa!

Kumandasını verdiğinden hücum edenlere karşı dördü birden ateş etmeye başladılar. Öte taraftan Gargula takımı da gırıl gırıl bir tüfek ve tabanca muharebesine koyulmuşlardı. Yangın ise tabanca gırıltılarından daha dehşetli bir çatırtı ile eflâke ser çekmişti.

Giorgino yangının aydınlığında kendi tarafına hücum edenler Marki Bellaroza ile avcı başı Nicola Satagna olduklarını görmüş bulunduğu kapıdan çıkarken ilk düşen bizzat Kont olduğunu da fark edebilmişti.

O aralık arka tarafından patlayan iki tüfek sadasına telâşla baş çeviren Giorgino baktı ki değirmen kapısı önünde vurulmuş bir adam henüz yere düşemeyerek gözlerinin kararması ve başının dönmesiyle sallanıp, sendelenip duruyor. Fakat Marki ile avcı başı kendisinden birkaç adım önde bulunan iki bravo üzerine birer savlet-i şîrâne ile saldırmış olduklarından bir saniye bile vakit kaybına imkân göremeyen Giorgino:

- On bir, çabuk buraya!

Emrini vermesiyle Gargula elinde bir kasatura bulunduğu hâlde hemen imdada yetişti. Gargula ve Giorgino ile beraber miktarları beşe varan canilere karşı Marki ile Nicola fütur getirmeyerek tabanca sıkmakta, bıçak sallamakta ve bravolardan ikisi yere düşüp can çekişerek debelenmekte idiyseler de diğer bravo ile Gargula ve Giorgino bu iki kahramanı da yere sermiştiler.

Bu esnada müthiş bir patırdı ile hanın çatısı çöküp kül toza ve toz dumana karışarak havaya doğru müthiş bir manzara ta'lî eyledi. İki üç dakika sonra da bu mevki-i müdhişde eşkiyadan başka kimse kalmadı.

Naaşları yoklama ettiler. Kapı önünde Kont'un naaşı yarı yanmış bir hâle gelerek tanınabilmekteydi. O bîçare ile Marki ve Nicola ve değirmenciden maada diğer cihette Gargula'nın adamları birisi Kont'un köpekçilerinden ve diğeri köylülerden olmak üzere iki adamı yere sermişler ise de köpekçi şedîden mecruh olduğu hâlde henüz vefat etmemişti. Bunların derhâl ettiği

hesaba göre ya han içinde birkaç adam yanmış veyahut kurtulup kaçmıştır.

Eşkiyadan ise Giorgino'nun yanındaki iki bravo gebermiş ve Gargula'nın adamlarından birisi pek fena mecruh olmuştu. Ancak bu mecruh arka tarafından sol omuzu üzerine isabet eyleyen bir kurşunla bekâ-yı hayatı ümit edilemeyecek derecelerde tehlikeli surette vurulmuş olup zayi eylediği kan ile sekerât hâlinde bir şeyler mırıldanıyordu ki, Gargula ile Giorgino kurşunun semt-i mürûrundan o herifin anlaşılmaz mırıltılarından kendisini vuran yine kendi arkadaşlarından birisi olduğunu anlayarak fakat yine renk vermiyorlardı.

Kazaen mi vurmuş?

Orası bilinemez. Hatta bu yolda istihdam olunan eşkiyanın ekseriya biribirinden alınacak öçleri olur da onu da böyle birer münasip fırsat esnasında alırlar.

Mecruhlardan birisi de bizim mel'un Giorgino idi. Nicola'nın salladığı Katalan bıçağı sol omuzuna isabet eylemiş idiyse de besbelli bîçare Nicola daha evvelce helâk derecesinde mecruh olarak izâa eylediği kan hasebiyle kuvveti de kalmamış olduğu içindir ki bıçağı lâyıkla işletememişti. Elbisenin üzerinden görüldüğüne nazaran yaranın uzunca bir şey olduğu anlaşıldı ise de habîs kolunu sallayarak harekete mani olacak ağrı sızı hissetmeyince:

- Zararı yok. Kemiğe işletememiş.

Diye hem kendisi mutmain oldu, hem Gargula'yı temin eyledi.

Başladıkları işi böyle matlublarının fevkinde itmama muvaffak olduktan sonra baki sekiz nefer bravonun hakları hemen oracıkta verildiği gibi bu paraları çıkardığı kese içinde daha ne kadar altın kalmış ise silkip boşaltarak onları da bahşiş makamında eşkiyâ-yı merkumeye taksim eyleyen Giorgino:

- Senin yanında para var mı? On bir.

Diye Gargula'ya sual ederek:

- Var. Ne yapacaksın? İstersen kesesiyle al.

Diye uzatmış olduğu keseyi de alıp derunundaki parayı

kâmilen heriflere taksim ile dedi ki:

- İşte pazarlığın iki katı para aldınız hemen şimdi buracıktan yolunuza revan olarak memleketinize kadar gitmelisiniz. Ne bir şey gördünüz, ne de işittiniz. Anladınız mı? Size verdiğimiz silâhlar dahi sizin olsunlar.

Bravolar maatteşekkür yollarına düzüldüler. Giorgino ile Gargula dahi Giorgino'nun gemisi demirli olan liman yolunu tuttular.

Bundan evvel dahi ihtar etmiş bulunduğumuz vechile Gargula epeyce hissiz bir adam olduğundan esnâ-yı râhda:

- Hepsi iyi ama bravolara pazarlıktan iki üç kat ziyade niçin para verdin? Yalnız benim kesemde otuzdan ziyade kremiç altınıyla, yirmi kadar da Venedik florini vardı.

Sualini irat eylemişti. Giorgino tavr-ı müstehziyâne ile arkadaşının yüzüne bakarak dedi ki:

- Sen saçlarını ağartmışsın ama değirmende ağartmışsın. Dişlerin dökülmüş ama kuru peksimet yemekten dökülmüş. Biz iki kişi olduğumuz hâlde onlar sekiz kişi olurlar da üzerimizde daha bir hayli para kaldığını görürler ise neden bizi de öldürüp paraları almasınlar?

- Hayır Giorgino. Bu bravolar namuslu adamlardır.

- Namuslu adamlar mıdır? Amma yaptın ha! Namuslu adamın böyle cinayet işlerinde iştiraki mi olur?

- Evet. Hem cinayet işlerinde iştiraki olur, hem de namuslu adamlardır. Verdikleri sözden asla nükûl etmezler.

- Vakıa eski İtalya'nın bravoları öyleymiş ama şimdi İtalya değişmiştir. Ne o eski bravolar kalmıştır, ne eski haydutlar. Şimdi alelumum kancıklık hüküm sürüyor.

Şu söz Gargula'nın namusuna dokundu. Bir gayret-i mel'anet-perestî ile dedi ki:

- Yok, ama fazail-i milliyyenin inkâr ve tahkîr edildiğini istemem. İtalya'nın haydutlarında da, bravolarda da hâlâ mertlik bakidir.

- Pekâlâ öyle olsun. Senin kesede otuz kremiç ile yirmi florin vardı değil mi? İade edileceğinden emin ol.

Hayır, hayır! Kremiçler otuzdan ziyadeydi.

- Kırk var mıydı?

- Hemen de vardı.

- Kırk diyelim de sözü kısa keselim.

Vakıa İtalya'nın o zamanki bravoları ve haydutları daha eski zamanlar eşkiyası derecesinde mert olmadıkları hakkında Giorgino'nun mülâhazası doğrudur. Zira opera müelliflerinden iki mahir zatın tanzim eylemiş olduğu Rigoletto nam oyunda gösterildiği vechile bravolardan birisi bir herifi öldürmeyi deruhte ederek hemşiresi o adamı sevdiği için katline mümânaat eyledikte bravo efendi:

- Benim namusum vardır. Taahhüt ettiğim şeyi icra etmeliyim. Demiş ve hemşiresi:

- Bir adam öldürmeye müteahhit değil misin? Başka birisini bul da öldürüver.

Mülâhazasını beyan etmesi üzerine bravo bu surete razı olarak hemşiresinin âşıkını öldürmemeye razı olabilmiştir. Ancak bravolara bilkülliye emniyet edilemeyeceği hakkında Giorgino'nun söylediği sözler doğru olamazlar. Zira o zamanlar İtalya bravoları kendilerinin haydut ve hırsız olmamalarıyla hizmetlerine mukabil ücret almakta bulunmalarıyla iftihar ederlerdi ki, meşhur romancı Alexandre Dumas bunların şu iftiharını suver-i lâtife ile tasvir eylemiştir.

-6-

Mel'un-ı dûzah-makrûn Giorgino bizim belki de tafsilât-ı hakikiyyesini lâyıkıyla tasvir ve takip edememiş olduğumuz bu hıyaneti o kadar ustalıklı bir surette tertip ve icra eylemişti ki, bilfarz ol âteş-i cân-sûzdan canını kurtarıp kaçabilmiş olanlar bulunsa bile hükûmet-i adliyyenin parmağına dolaştırabileceği hiçbir serrişte ve hafiyelerin ve müstantiklerin takip eyleyebilecekleri hiçbir eser bırakmamış olduğuna tamamıyla mutmaindi.

Hatta gemisine geldikten sonra Gargula'yı karadan Napoli'ye gönderip kendisi ise filvaki Sicilya'ya kadar bir seyahat-ı devriyye ve teftişiyye icrasına gitti ve yirmi gün, bir ay

sonra Napoli'ye avdet eylediği zaman, zavallı Kont Giovanni Del Castelnora'nın duçar olduğu felâketi güya ilk defa işitiyormuş gibi telâkki eyleyerek sebeb-i devleti olan velinimetinin bu felâketi doğrudan doğruya bendegânının felâketi demek olduğunu beyanla feryad ü figanını ayyuklara çıkardı.

Bir dereceye geldi ki habîsin âdeta çıldıracağından korkanlar:

- Yahu Giorgino! Aklınızı başınıza alın Sinyor. Bunca hesabat sizin elinizdedir. Size bir hâl olacak olsa Castelnora hanedanı için Kont'un felâketinden büyük felâket tahakkuk eyler. Siz iktidarınızı sarf ederseniz bu familyayı kurtarabilirsiniz.

Diye o habîse teselliler vermeye mecbur olmuşlardı.

Nihayet Giorgino güya perişanî-i hâtırına bir düzen vererek ciddiyât-ı umûr ile iştigale başladı ki, bunların birincisi, Kontes Del Castelnora ile Markiz Bellaroza'yı tesliyet meselesiydi. Kont'un hemşiresi ve Marki Bellaroza'nın zevcesi Blanca hem biraderini, hem kocasını kaybeylemiş olduğu hâlde kazaya rıza esas-ı metînesi üzerine mübtenî bulunan fikr-i selim idiyse de, Kontes bu faciadan dolayı ol kadar müteellim olmuştu ki müthiş bir hastalık ile yatağa serilmişti.

Etıbbanın Kontesten ümidi münkatiydi. Pençe-i helâkten kurtarılması bir farz-ı ba'îd ile farz edilecek olsa bile aklını, zihnini muhafazaya imkân bulunamayacağını kat'iyyen hükmediyorlardı.

Herkesin ümidi Giorgino'da olup Giorgino zavallı Konteste gayet kuvvetli bir ümit peyda eyleyebilecek surette mûcib-i tesliye olabilir ise bu sadmenin hasta için pek mühim bir hüsn-i te'sîri görülebileceği intizar olunuyordu. Fakat hayfa ki Giorgino zihninde tedarik eylemiş olduğu güzel sözleri söyleyerek Kontesin sıhhatine yardım etmek için huzuruna girdiği ve bîçare kadın gayet şiddetli bir humma dalgınlığından gözlerini açarak Giorgino'yu gördüğü zaman vücudunu şiddetli bir ra'şe istilâ ederek ve havf ve nefretinden tüyleri ürpererek:

- O ne? Bunu buraya kim koydu? Bu domuzu. Ağzının murdar salyalarıyla yatağımı telvîs edecek. Çıkarınız, çıkarınız!.

Demeye başlamasın mı? Gerek Markiz ve gerek kızı

Angelina domuz değil Sinyor Giorgino'nun gelmiş olduğunu anlatmak istediler ise de gözlerini kapayarak hâlâ:

- Domuz domuz! Nasıl olmuş da ahırdan kaçmış odama kadar girdiğini görmemişler mi?

Diye sayıklamakta devam eden bîçare kadıncağız tekrar gözlerini açıp Giorgino'yu görünce evvelkiden ziyade duçâr-ı dehşet olarak âdeta yatağından fırlamak derecesinde bir hareketle:

- Kurtarın! Can kurtaran yok mu? Öldürüyor! Öldürüyor!

Diye haykırmaya başlamıştı.

Bu hâl odada bulunanlara hayret verdi. Hayretin en büyüğü ise yine Giorgino'da görüldü. Markiz Blanca'ya:

- Şimdi pek rahatsızdır. Beni görerek daha ziyade rahatsız oluyor. Şimdi çıkayım da biraz müsterih olduğu zaman gelirim.

Diye odadan çıkıp başka bir odaya gitmiş ve orada kuruyasıca kafasını avuçları içine alıp hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı.

Evet! İnanınız ki o zavallı melek-sîret Kontesin bu hâlini gördükçe ağlamamak metaneti kimde tasavvur olunabilir ki, Giorgino dahi mutasavver olabilsin? O taş yürekli şakî bile böyle üç, dört yüz senelik bir hanedanı velev ki kendi eliyle olsun işte mahvolup gitmekte olduğunu görünce bu inkırazdan kendisi için tehiyye eylemiş olduğu ikbali de ferâmuş eylediğine göre, bu bükâ-yı şedîde duçar olmuştur.

Ağlama mel'un, ağlama! Velinimet-i sebeb-i devlet olan bir hanedana böyle kaynar göz yaşlarıyla ağlamak kulûb-ı sâdıka erbabına mahsus bir hiss-i mukaddes bir fazilet-i celîledir. Sen ise gülmelisin ey mel'un! Allar giyinip sevinmelisin. İşte arzu ve tertip eylediğin mel'unâne teşebbüste netice-i muvaffakiyyet-i müstekreheni görüp duruyorsun.

Bîçare Kontes bu son duçar olduğu sadmeye bir vechile tâb-âver-i mukavemet olamayarak o gece sabaha karşı:

- Ne fena yangın! Ah Giovanni Giovanni! Eyvah Giovannim yandı! Tüfekler patlıyor! Vuruldu, vuruldu! Yüzü

maskeli haydutlar.

Diye haykıra haykıra son işkencesini çekerek felâket-zede ruhcağızını teskin ve teşrîh için âlem-i ukbaya gönderdi. Kurtuldu, gitti.

Bu yevm-i felâkette zavallı Angelina'yı der-hâtır etmiyor musunuz? O bîçare dahi şâyân-ı merhamettir. Vakıa on üç, on dört yaşındaki o melek-simâ servet ü sâmân ne olduğunu ve iflâs ve harabî ne demek olacağını bilemez ise de valide ve peder muhabbetini pekâlâ takdir eyledikten maada eniştesi Marki Bellaroza ile bende-i sadık Nicola Satagna'yı da gayet sevdiğinden dört taraftan keder ve matem içinde kalmıştı.

Giorgino'nun verdiği teselliler safi ve masum kalbine asla istirahat veremeyip olsa olsa Andrea Satagna bu zavallıcığa teselli verilebilir idiyse de, o dahi tekmil-i tahsil için tâ Floransa'da bulunup henüz felâketten haber almış bulunduğu cihetle gelip yetişememişti.

Biz Andrea Satagna'yı yine Floransa'da ve şu bîçare familyayı bu hâl-i ye's-iştimal içinde bırakalım da Giorgino'nun netice-i umûru sûret-i tesviyesine bakalım.

Giorgino velinimetinin firâk-ı ebedîsi acısıyla hiç olmaz ise namus-ı ticârîsini olsun kurtarmaya çalışan ni'met-şinas bir sadık tavrıyla bir yandan hesapları tehiyyeye başlayıp diğer taraftan dahi taşralardaki en mühim acenta ve ortaklara mektuplar yazarak Girit cezîresinde Kandiye'yi her taraftan gelecek olanların içtimaına münasip bir nokta adıyla kendisi de evrâk-ı lâzımeyi müstashiben oraya azimet eyledi. Bu muhasebe dört beş ay kadar devam etti. Zira elde kalan çürük çarık otuz kırk geminin ashab-ı maâşâtı birkaç seneden beri yılda ancak beşer altışar aylık alabilerek binaenaleyh onar, on beşer aylık alacakları oldukları gibi acentaların ve ortakların hemen kâffesinin hesabât-ı cariyyesinde idare-i merkeziyye borçlu görünmekteydi. Bu hesabâtın tetkik ve mukabelesi ne uzun bir iş olduğunu umûr-ı hesabiyyeye vâkıf olanlar pek kolay anlarlar. Bahusus ki, her cihetle verecek, alacağı galip olan böyle bir hesabın altından çıkabilmek Giorgino için ne büyük müşkilâttan olduğunu tafsile hacet görülemez.

Anha minha netice-i muvâzenesi alınan bu muhasebede

Kont'un gemileri ve Napoli'deki bazı emlâki ve Mont-Blanc tarafındaki madenleriyle, ormanları bedelât-ı hakikiyyelerine birer miktar da zammeyledikten sonra borçlarının yekûnunu tesviyeye yine kifayet etmeyeceği ve daha bir iki yüz bin franga lüzum görüleceği anlaşılmıştı. Bundan dolayı erbâb-ı matlûb:

- Kont'un Napoli civarındaki Castelnora Şatosu iki yüz bin frank eder mi ki hesap tamamlaşsın?

Dediklerinde Giorgino fevkalhad müteessirâne bir tavırla:

- Efendiler! Bu kadar mürüvvetsizlik reva mıdır? Şurada yirmi otuz adamsınız. Bunca senelerden beri ahz ü i'tâ ederek bu kadar parasını kazandığınız bir adamın familyasına şu iki yüz bin frankcağızı bahşedemez misiniz?

Demiş ise de bazıları:

- Kont cenapları israf ve sefahat yolunda milyonlar batıracağına bir gün olup da iflâs topunu atacağını da düşünmeliydi.

Ve bazıları:

- Hatta işittiğimize göre en sonra duçar olduğu felâket dahi iğfal eylemiş olduğu bir kızın kardeşiyle âşıkı tarafından ika edilmiştir.

Yollu mukabelelerde bulunup hele birisi:

- Sinyor Giorgino! Sinyor Giorgino! Kont'un asıl iyiliğini gören bir adam var ise o da sizsiniz. Siz de az zengin değilsiniz. Efendinizin familyası halkı bunca asırlık şatolarından kapı dışarı edildiğini tecvîz eylemiyor iseniz iki yüz bin frangı kesenizden ödersiniz de mükâfaten bir nîk-nam kazanırsınız.

Demesiyle bu söz Giorgino'nun gayretini tahrik ederek:

- Başüstüne efendiler. Re'yinizi kabul ettim. İki yüz bin frangınız da bendedir.

Demişti ki bize malûm olan hakayık-ı müdhişeye vâkıf olmayanlar Giorgino'nun bu eser-i sadakatine hayran olmuşlar kalmışlardı.

İşte asâlet-i kadîmesinden kat'-ı nazar bunca senelerden beri namus-ı ticârîsine de halel gelmemiş olan koca bir Castelnora ocağı bu sûret-i müdhişede sönmüş gitmiş olup itfâ

eden dahi Giorgino laîni olduğu hâlde âlem nazarında öyle bir hüsn-i sît kazanmış oldu ki zikrolunan ocağın bâdi-i intifâsı kendisi olduğu zannedilmek şöyle dursun Castelnora ticarethanesinin son namusunu kurtaran da kendisi olduğu hükmedildi.

-7-

Umûr-ı hesabiyyeyi bu surette tesviye edip bitirerek Napoli'ye avdet eylemiş olan Giorgino'nun nasıl müftehiren ve mağruren gelmiş olduğunu tafsile hacet yoktur. Hele familyanın valideliği makamında kalmış olan Markiz Bellaroza'nın huzuruna girdiği zaman efendisinin namusunu iki yüz bin franga kurtarabilmiş olmasından dolayı fevkalhad alkışlanacağına asla şüphesi yoktu. Ancak Angelina dahi hazır olduğu hâlde Markiz'e hesabın sûret-i cereyânını anlatarak nihayet sözün sonunda:

- Markiz. Muvâzene-i umûmiyyede iki yüz bin frank bir açık zuhur eylemişti. O mürüvvetsiz ortaklar, acentalar sayesinde bunca paralar kazanmış oldukları zavallı velinimete şu kadarcık bir fedakârlıkta bulunamadılar. Şatonuzu sattıracaklardı. Zimmet-i sadakatime müterettib bir vazife-i şükrân olmak üzere o açığı da ben tesviye eyledim. Kabulünüzü rica ederim.

Dediği zaman Markiz bir tavr-ı beşûşâne ile hemen teşekküre takarrüp eylemiş idiyse de, Giorgino'nun hesaba dair o zamana kadar söylemiş olduğu sözleri güya bir büyük kadın imiş gibi gayet fatinâne bir suret ve kibarâne, bir tavırla dinlemekte bulunan Angelina halasına meydan bırakmayarak:

- Yok, yok. Biz kimsenin muavenetine, sadakasına muhtaç değiliz. İflâs ederek fakir düşmüş olduğumuz hâlde bize bu koca şatonun ne lüzumu vardır? Bu daireyi, debdebeyi hangi servetimizle idare edeceğiz? Şu anda şato benim malım değil midir? İşte ben emrediyorum ki kıymet-i hakikiyyesiyle ve satılsın da herkes alacağını alsın.

Demesiyle bu söz Markiz'in de Giorgino'nun da sem'-i hayretlerine çarçabuk nazar-ı dehşetlerini fırlatmıştı. Giorgino güya arz eylediği sadakatin kabulüne medar olur ümidiyle:

- Matmazel. Bu kadar yüzlerce senelerden beri namı hanedanınızın namıyla imtizaç peyda eylemiş bulunan şu aba vü ecdat ocağını elden çıkarmak nasıl caiz olabilir?

Demiş ise de âlicenap kızcağızın gözleri yaş ile dolarak:

- Hain caniler pederimi âteş-i gadre yakmak ile hanedanımızın namını da ebediyen o yangının remâdına karıştırarak mahv edip bitirmişlerdir. Babamın erkek evlâdı kalmamıştır ki unvan-ı asaletini ibka eyleyebilsin. Ben ise şayet şu hâl-i iflâsımda bir koca bulacak olur isem kocamın namını taşıyacağım. Binaenaleyh Castelnora hanedanı mahv olmuş demek olduğundan şatonun da bize lüzumu kalmamıştır.

Cevabını verip mini mini yürekciği acının bu derecesine mütehammil olamadığı için hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Halası Markiz ile Giorgino birbirinin yüzlerine bakışarak o gün için kızcağızı daha ziyade üzmek caiz olamayacağını biribirlerine anlattılar. Nihayet Giorgino:

- Elbette sizin emrinizden harice çıkacak değiliz ya Matmazel. Fakat böyle mühim işlere de bir günde, bir defada karar verilemez. Hiç acelemiz yoktur. Her şey yoluna girer.

Diye muktedir olabildiği kadar etvâr-ı nazikâne ile Marki'yi ve Matmazel'i selâmladı, çıktı gitti.

Angelina'nın bu muamelesi bir asalet-i sahîha muktezası olduğuna şüphe edebilecek acaba bir adam tasavvur olunur mu?

Evet olunur. Hem vardır da. O da bizim Giorgino'dur. Onun kadar bed-tıynet, bed-sîret bir adam için koca Angelina'nın bu muâmele-i âlicenabânesi şâyân-ı tahsîn mi görülür? Habis bunu bir kibir ve gurur-ı hâm eseri zannederek hem müstehziyâne bir mel'anetle gülmüş ve hem de makhurâne bir gazapla telâkki eylemişti de kendi kendisine demişti ki:

- O!..... Mini mini mütekebbir. Sen bu akılda gezecek olur isen çok pişman olursun. Haydi şimdilik bu istiğnayı iki yüz bin frank demek ne demek olduğunu anlayamadığına hamledelim de ses çıkarmayalım. Fakat iki yüz bin frangını kabul etmediğin Angelina'nın dest-i izdivacını da ret eyleyecek kadar kibri, gururu sinn ü sâlinle beraber tezyîd eyleyecek olur isen, işte o zaman müşkilâtı artırmış olursun. Korkarım ki en sonunda yine pişman

kalacak sen sayılırsın.

Aradan birkaç gün mürurundan sonra Giorgino bir daha şatoya gelerek bu defa Markiz Blanca Bellaroza ile sûret-i hususiyyede hasbihale meydan bulabildi. Markiz Angelina'nın o gün redd-i takaddüme yolunda göstermiş olduğu istiğnayı beğenmeyerek kızın muamelesini takbih ve Giorgino'nun eser-i sadakatini tahsin suretiyle söze başladığından Giorgino cesaretini arttırarak dedi ki:

- Markiz hazretleri. Ben pek fakir bir adam iken servetimi mücerret müteveffa velinimetim sayesinde milyonlar derecesine vardırmışımdır. Bunu asla inkâr edemem. Küfrân-ı ni'meti kat'an kabul edemem. Hatta gerek servetimi ve gerek sadakat ve hiss-i şükrânla memlû olan gönlümü yine bu hanedana takdim eylemek emel-i mahzım ise de ah .....

Markiz merkum Angelina'nın bu ahtan sonra söylemesi lâzım gelen sözler ne olacağını hiç keşfedememiş değil ise de bunları asıl Giorgino'nun kendisine söyletmek arzusundaydı. Binaenaleyh dedi ki:

- Söyleyiniz Sinyor Giorgino, söyleyiniz! Ben gayet serbest fikirli, sözü, gönlü açık ve bahusus hanedanımızın sizin gibi asdikasına müteveccih bir kadınım, serbest söyleyiniz. Gönlünüzü açınız.

- Teşekkür ederim Markiz hazretleri. Serbest söyleyeceğim zahir. Bilhassa bu müsaade ve teşvikiniz üzerine asla ihtiraz etmeksizin söyleyeceğim. "Gönlümü de bu hanedana takdim istiyorum" demek Matmazel Angelina'da olan heves ve ümidimi arz etmektir. Beni ta'yîb etmezsiniz ya? Vakıa yeni yetişme isem de, yeni yetişme olmak kadîm bir hanedanı mahv eden asilzadelere kıyasen hiç de şâyân-ı ta'yîb değildir. Angelina şimdiye kadar bir servet-i azîme içinde zaman geçirmiş olduğu hâlde bundan sonra fakr ü zarurete nasıl tahammül edebilecek? Servet ü sâmânını zayi eyleyen asilzade erkek olsa yine ne ise ne. Pek çok zengin kızlar bulunur ki, onların mücerret unvân-ı asâletine heves ederek milyonlarını tehî keselerine doldururlar. Lâkin aba vü ecdadının servetinden mahrum kalan asilzade kız olduğu hâlde böyle bir servet-i cedîde güç umulur Markiz hazretleri, değil mi?

- Hakkınız var Sinyor Giorgino hazretleri, hakkınız var.

Söyleyiniz. Şu sözleriniz hem gayet âkilâne ve fatinâne oldukları ve hem de şükrân-ı ni'met gibi bir hiss-i mukaddes tarafından telkin olundukları için pek hoşuma gidiyor.

- İşte ben bu familya sayesinde kazandığım serveti yine bu familyanın vâris-i yegânesi olan Sinyorina Angelina Del Castelnora hazretlerine takdim ile beraber o serveti, o hediyeyi bir güzel buket farz ederseniz frenkbağının arasında ismim, unvanım, tırazım olarak "sevda ve şükrân-ı ni'met ile meşhun gönlüm" kelimelerini yazmak arzusundayım.

Bu söz, bu zarafet Markiz'in fevkalhad hoşuna gitti. Kemâl-i inbisat ile dedi ki:

- Herhâlde memdûh-ı müstahsen bir arzudasınız Sinyor. Eğer kabul ederseniz bu arzunuzun husulü emrinde beni de kendinize muavin sayınız.

Maatteşekkür. Maaliftihar. Zaten Matmazel'in biraz gururuna nazaran onu akl ü hikmet tarîkine celp edebilmek için yalnız bir adamın, yalnız benim sa'y ve gayretim kâfi görülemeyecektir. Siz o sevimli hırçının vâlide-i sâniye ve bakiyesisiniz. En büyük istinadgâhım sizsiniz. Açık yürek ile serbest serbest söz söylemekliğimi emr etmiş olduğunuza istinaden size bu işte medar-ı mahz hevesimi de arz edeyim. Evvelâ Angelina'nın hüsnünü, zekâsını beğenmemek o melek-simâ ve melek-sîreti sevmemek meftunu, mecburu olmamak kabil değildir. Saniyen kendi şan ve şerefimi de düşünmekteyim ki yar ve ağyar: "Şu çocuk Castelnora hanedanı sayesinde feyz aldı ise de feyzini de servet ü sâmânını da cism ü canını da yine o hanedana feda etti" demelerini istiyorum. Ben guşe-i ikbalde murabba-nişin bulunduğum hâlde velinimetimin necl-i yegânesi hazîz-i acz ve ihtiyaçta görmekle zevk-yâb olamayacağımı hükmeyliyorum.

- Âlicenapsınız Sinyor. Bu hâl sizde bir asalet-i sahîha hükmettiririyor. Gönlünüz bu kadar temiz olduğuna göre bu arzunuza nail olacağınız gibi, böyle meşru ve mukaddes olan her arzunuza da nail olacağınıza asla iştibahınız olmasın.

Zavallı Markiz. Düşünmelisiniz ki bu kadıncağız Kont Giovanni'nin o serbest fikirli, hoş tabiatlı, güzel adamın hemşiresidir. Öyle sarf-ı ulüvv-i cenab ve asalet-i tab tarafından telkin olunan sözlerden mütehassis ve müteessir

olmaması kabil midir?

Ah ne bilsin ki bu yaldızlı sözlerin nakşı yılan nukuşu gibidir? Sevâd işlemekte en mahir olan kuyumcuları hayrette bırakan nukûş-ı mar o cildimizin altında bir de zehr-i helâhil tutar?

Kadıncağız müddet-i ömründe üç adam tanımıştı. Biri mukaddes babası, biri muhterem kardeşi, biri de sevgili kocası ki, bu üç adamın üçünü dahi biz de tanımış olduğumuzdan, onların ahlâkıyla mütehallik ve hissiyâtıyla mütehassis olan bir Blanca'nın ne mükemmel bir kadın olacağını zihnimizde bulabiliriz. Şimdi dördüncü adam olmak üzere bir de Giorgino'yu tanıyor. Bu kadar güzel sözlerini işittiği hâlde olanca meftuniyet-i vâlihânesiyle bağlanıp kalmaması kabil midir?

O tıynet-i pâke o kalb-i safa şeytânat denilen şey asla fürce-yâb-ı duhûl olamamışken, orada Giorgino aleyhine bir vesvese, bir iştibah nasıl peyda olabilir ki Blanca denilen kadın için nev-i beşer miyanında sîret-i haseneden maada hiçbir cibillet hayal ve hatırdan bile geçmemiştir.

İşte o mel'un-ı duzah-makrûn bu kadıncağızın şu safiyetinden ne derecelere kadar istifade eyleyebileceğini zihninde bir güzelce kararlaştırmış olduğundan bugün hasbihalini yukarıda gördüğümüz surette dökmüş ve me'mûl eylediği neticeyi istintac dahi etmişti.

Üç beş gün sonra bir münâsebet-i hasene düşürerek tasmîmât-ı zihniyyesinin mukaddimesini Angelina'ya açtı. Hatta duçar olmuş bulundukları felâket-i iflasın kendisi gibi birkaç yüz senelik kibarzade bir kız için ne müthiş müşkilâttan olduğunu o kadar güzel anlattı ki kızcağızın teessüründen gözleri doldu. Fakat sözü Giorgino'nun gönlü cihetine tahvil eder etmez Angelina'nın kaşları çatılarak ve gözleri parlayarak:

- Giorgino mu? Onunla tezevvüç mü? Halacığım ben daha kadın olmadım ki tezevvücü düşünüyorsun. Gelinlik çağına gelmiş olsam bile eğer kızların gönülleri hoşlanan adam ile teehhülleri meşru ise benim gönlümün Giorgino'dan asla hoşlanmayacağını şimdiden hükmetmelisiniz.

Diye halasını me'yus eyleyecek bir söz ile mukabele eyle-

mişti.

Sözü uzatmayalım. Bu mesele bir ayda, bir yılda hâl olunabilecek mesail hükmünü alamadı. Bir yandan Angelina'nın sabâveti ümidin devamını mucip olarak işte birinci kitabımızda görmüş olduğumuz vechile on seneden beri bu mücahede devam ede geldi. Kızı iknaa medar olmak için kaç defalar hemen şatodan çıkarılacakları bile mevki-i bahse kondu. Zira biraz zaman sonra yine Angelina'nın icbarıyla şato dört yüz elli bin franga satılmak takarrür edip bu para dahi iki yüz bini mahsup edilmek üzere Giorgino tarafından verilmişti. Her ne tedbir bulundu ise Angelina ona mukabil bir medâr-ı itiraz bularak bir aralık:

- Halacığım, mukaddes pederimin her münasebet düştükçe tekrar eylediği vasiyeti unuttun mu? "Senin kocan Andrea'dır. Bunu asla hatırdan çıkarmamalısın" diyordu. Yalnız bu vasiyet Giorgino'nun arzusuna mukavemet için kâfidir.

Sözünü bile ortaya koymaktan çekinmemişti.

Bu âlicenap kızda metanetin şu derecesini görmek şâyân-ı istiğrab mı addolunuyor? Hâlbuki asıl şâyân-ı istiğrab bir şey var ise o da Giorgino'nun sebatıdır. Bir arzuda on sene sebat. Hem de yılda on defa ret olunan arzuda. Giorgino'dan başka kim olsa, hatta Angelina'ya çıldırasıya âşık bulunsa bu kadar üzüntüye dayanamayarak o yüzden umduğu saadeti fedaya çoktan mecbur olurdu.

Lâkin bu adam o erbâb-ı metanettendir ki karşısında bulunan müşkilât tezyîd-i kuvvet eyledikçe o da tezyîd-i mukavemet eyler. Ric'at şanından değildir. Böyle sebat ve metanet sahibi bir muhacimin karşısında Angelina'nın dahi mukavemet-i mütemadiyyesine hakikaten hayran olmalıdır. Hele şu son senelerde zavallı kızcağız için her cihetle ümitler bilkülliye münkatı olmuştu. Şato bedelinden mütebaki akçe dahi tükenmişti. Kendi şan-ı asaletine halel getirmeyecek surette muallimelik gibi bir hizmet bulsa can atacağını bile düşünmek mecburiyeti elvermişti. İşin en kötü ciheti şu ki birkaç seneden beri Andrea'dan da eser zuhur etmeyerek zavallı kızcağız için bu medâr-ı temessük bile elden gitmişti.

Şimdi düşünmeliyiz ki, Castelnora Şatosu'nda vukuunu gör-

düğümüz sene-i vefat duası gününde Giorgino'nun kızcağızı bayıltıncaya kadar ısrarı ve halasının bile o baygınlık hâlinde de merhamet etmeyerek zavallı Angelina'yı da tazyîki böyle her taraftan çare ve ümidin inkıta'-ı küllîsinden neşet eylemiştir.

Şu kitab-ı sânide romanımızın a'zâ-yı vak'asıyla daire-i muârefeye tevsî eylemiş olmaklığımız faideden hâlî olmadı değil mi? Sabıka ait her vak'ayı tamamıyla öğrendik. Her şahsı bihakkın tanıdık. Bu hâlde âtîye taallûk edecek hususatı daha dikkatli bir nazarla telâkkiye muktedir olacağız.

Ha! Bir de Düşkün Giordano'ımız kaldı. Öyle değil mi?

Filvaki bu romanda en mühim eşhasımızdan birisi ve belki de yegânesi bu Düşkün Giordano'dır. Onu da tanımalıyız, onunla da peyda eylemiş bulunduğumuz muarefeyi ileriye götürmeliyiz. Lâkin bunun için öyle eşhâs-ı sâire hakkında olduğu gibi birkaç satırlık izahat kifayet edemez. Zaten Düşkün Giordano ile muarefemiz pek yenidir. İşin henüz pek mukaddimesindeyiz. Binaenaleyh kitab-ı âtîyi münhasıran bu Düşkün Giordano'a hasretmeliyiz ki ehemmiyet-i şahsiyyesine mütenasip ve lâyık bir iş görmüş olalım.

İntihâ-yı kitâb-ı sâni

Üçüncü Kitap
Düşkün Yordan

-1-

Kitab-ı evvelde feylesof Düşkün Giordano'ın Haydut Montari'ye vasıta-i muhabere olmak sıfatıyla Sinyor Giorgino Del Villanova tarafından tevkif ettirilerek müstantik yedine teslim olunduğunu ve ertesi gün bizzat Giorgino zabıta dairesine giderek serseri-i merkumun istintakından ne serrişte alınmış olduğunu anlamak istemiş ise de, birtakım gülünç şeylerden başka Giordano'dan bir şey işitilemediğini görerek müteessir olduğunu beyan eylemiştik.

Serseri-i merkumdan alınan cevapların müstemileri güldürecek tuhaflıklardan ibaret olacakları daha hîn-i tevkifinde görülen ahvalinden de istidlâl olunamaz mı? Herif her gün yiyeceği bir lokma kuru ekmeği şuna buna avuç açıp dileneceğine, hapishanede o ekmeği velev sade suya olsun bir de sıcak çorbaya bandırabilmekten ve her zaman yağmura, rüzgâra karşı açıkta yatmakta ise hapishanede dam altında, velevki samandan ibaret olsun bir yatak üzerinde yatmaktan her cihetle memnun kalacağını bildirmişti. Hele Montari namı yad olundukça korkusundan zangır zangır titremeye başlıyordu ki, böyle bir adamı şakî-i merkumun vesait-i muhaberesinden addetmek jandarma zabitini ve zabtiyeleri bile güldürmüştü.

Vakıa müstantik o mektubu kendisine kim verdiğini ve Sinyor Giorgino tarafından cevap verilecek olur ise nereye getireceğini filânı ber-vech-i usûl sormuş ise de Giordano:

- O mektubu bana veren öyle bir adamdı ve onun gözleri şu'le-i şekavetle o kadar parlamaktaydı ki korkumdan mıdır nedir, âdeta yüzüne bakamamak derecesinde gözlerim kamaşmış olduğundan şeklini tarif edemem. Alacağım cevabı nereye götüreceğime dair bana bir tembih etmedi. Fakat beni sık sık görüp cevabı soracağını söyledi. Yani cevap bana verilmiş ise ben de kendisine teslim edip kurtulacağım vesselâm. Hatta bu hizmetimin mükafatına mahsup edilmek üzere enseme bir de tokat vurmuştur. Rica ederim müstantik efendi. Lâ ve naam, nîk ü bed bir cevap ve-

riniz de bittebliğ kendimi kurtarayım. Sizin pençenize düşmek benim için ayn-ı ni'met ise de o habîsin hapishanesi ta'yîni, yatağı yoktur. Bir kurşunda zavallı cancağızımı çıkarıverir ise ben ne yaparım? Belâya bakınız ki arkamdan ağlayacak kimsem bile yoktur.

Diye ciddîyi zevzekliğe karıştırarak verdiği cevaplar istintakname sahifelerinde teksîr-i sevâddan başka bir netice göstermemişti.

Bununla beraber Giorgino'yu Giordano aleyhindeki suizannından dolayı bilkülliye tahtıe eylemek dahi doğru olamaz. "Ehl-i hâl birbirini bilmemek insaf değil" demişler. Vakıa bu misillü mahiyetlerin ta'yîninde hatanın ekser olacağı derkâr ise de bazı bazı isabet dahi edilmiş olur. Giorgino'nun bunca mel'anetleri icraya kifayet eylemiş olan fetânet-i şeytânetkârîsi Düşkün Giordano'ın hâl ü tavrından dolayı azîm bir iştibaha yol açmıştı ki vakıa odasına mektup konulması üzerine bu serserinin istintakından bir fayda hâsıl olamayacağını da hükmetmiş ise de Montari tarafından muhaberenin yine Düşkün Giordano vasıtasıyla icrası tavsiye edilmiş bulunduğuna nazaran, bu adamı nazar-ı ehemmiyyetten düşürmemek lüzumuna yine kanaat-ı kâmilesinde daim idi.

Hele biz şu Giordano ile muarefemizi tevsî'de devam edelim:

Giordano o geceyi hapishanede geçirip ertesi gün ilk istintakını verdikten sonra bir aralık hapishane dairesinden dışarıya çıkmaya davrandı. Kendisi asıl mahkumlar, prangalılar veyahut cidden istintak ve işkence altında bulunan caniler yanına konulmuş olmayıp kabâyih-i hafîfe ile maznun olanlar için hapishane dışında ve hademe dairesi yanında bulunan bir koğuşa konulmuş idiyse de, dışarıya çıkmak için yine nöbetçiler önünden geçmek lâzım gelirdi. Nöbetçi kendisini görünce:

- Hey Giordano! Nereye?

Sualini irat eyledikte Giordano:

- Sinyor jandarma. Sizin misafirperverliğinize diyeceğim yok ise de konağınız hem pek sıcak, hem de müteaffin olduğundan şöyle bir cevelan ile hava alacağım. Korkma Sinyor,

korkma! Kaçmayacağımdan emin ol. Kovsanız bile bir tarafa gitmem. Akşam çorba zamanından evvel yine buradayım. Mahpus değil miyim ya?

Diye nöbetçiyi güldürüp geçmiş gitmişti. Bu gibi aptalların her hâline herkes güler. Filvaki akşam üzeri avdet eyledikte.

- Gördünüz mü? Nasıl avdet ettim. Sizin mahpuslarınız içinde benden ziyade sözüne sağlam hiçbir mert bulunamaz.

Diye doğruca koğuşa gidip ancak orasını sabahkiden daha müteaffin bir hâlde bulmakla sulayıp süpürmeye teşmîr-sâkı ihtimam eylemişti. Hem bu hizmeti görüyorum hem de:

- Söz sırası geldikçe benim sakatlığımdan, kayıtsızlığımdan, pislemekten, murdarlığımdan bahsolunur. Bakınız bakınız yirmi otuz sağlam ve nazif adamın ikametgâhı ne kadar murdar, ne kadar müteaffin.

Diye mırıldınırdı. Hatta akşam taamını ettikten sonra Düşkün Giordano nöbetçilere:

- Benim kahraman nöbetçilerim. Bu koğuş hem cehennem gibi sıcak, hem de it yatağı gibi taaffün içinde. Onların burunları bu kokuyu almıyor ise de ben daima açık ve ferah yerlerde yatmaya alışmış olduğumdan koku beni bîzar ediyor.

Diye muvafakatlarını istihsal eyledikten sonra onların karşısında ve kapının kemeriyle siperlenen duvar dibine uzanıp yatmıştı.

Giordano'ın tuhaf tuhaf masalları ve hikâyeleri vardı. Bunlar ile nöbetçileri birkaç saat eğlendirdikten sonra iki nöbetçinin birisi diğerine:

- Artık hapishane halkının kâffesi uykuya vardı. Biz burada beyhude pinekliyoruz. İkimiz birden rahatsız olacağımıza, her gece yaptığımız gibi ben biraz rahat edeyim de sonra sen beni kaldırırsın.

Diye jandarmalar koğuşuna çekilip bir saat sonra diğeri de karakol kulübesi içinde horlamaya başladı.

Düşkün Giordano bunu görünce hapishanenin büyük kapısının bir kanadına rabt edilmiş olan ve içeriden rezzesine çivi sokulmak üzere kapanan küçük kanadını yavaşça açıp dışarıyı fır-

ladı. Nöbetçi işitecek, görecek bile olsa Düşkün Giordano'dan ihtiraz mı edecek? Hâlbuki Giordano'ın çıkmasından nöbetçi haberdar bile olmadı. Giordano ise var kuvveti bir bacağıyla bir de dizine rabt eylediği kütüğe verip sekerek, sıçrayarak kemâl-i sür'atle yol almaya başladı. Gitti gitti tâ Giorgino'nun hanesine kadar vardı. Dış parmaklık kapıdan bahçeye girip insan boyu uzanmış olan taflan tufaları içinden ip yığıntısı gibi bir şey çıkardı. Bir kaç da sopa parçaları çekti çıkardı ki bunlar bizim ocak süpürücülerinin sırıkları gibi uçlarındaki vidalardan birbirine eklenip matlup olan derecede uzandılar.

Badehu ip yığıntısıyla beraber bu uzun sırığı da alıp hanenin pencereleri dibine geldi. İpin bir ucunu bu uzun sırığın kancasına takarak ikinci kattaki pencerenin demir parmaklığına doğru kaldırdı. İpin ucunda da bir çengel bağlı olduğundan onu şu sırık vasıtasıyla pencere parmaklığına takarak sırığı aşağıya aldı. Bu suretle pencereye rabt eylediği ip kalınca bir mumdan biraz daha kalın ve şurasına burasına büyük büyük düğmeler vurulmuş üç kulaç kadar bir şeydi ki pencereye rabt olunduktan sonra ucu aşağıya kadar bile yetişmemekteydi.

Düşkün Giordano sağ dizini yerleştirdiği kütüğü çıkarıp iki ayağı üzerinde kaimen durarak sağ ayağını birkaç defa öne arkaya, sağa sola doğru gerip uzattıktan ve birkaç kere dahi yeri tekmeleyip kımıldattıktan, yani uyuşmuş olan dizine kuvvet verdikten sonra düğmeli ipin ucundan tutup kendisini yukarıya doğru almaya başladı.

En alttaki düğüme ayaklarını iliştirdikten sonra ellerini daha yukarıki düğümlere uzatıp sımsıkı tutuyor, vücudunun sıkletini yukarıdaki düğüme doğru kaldırdıkça ayaklarını aşağıki düğümün üst tarafında bulunan diğer düğüme yapıştırıyordu.

İncecik bir dal üzerinde yürüyen tırtıl böceği gibi bu vechile sürüne sürüne pencereye kadar vardıktan sonra Giordano aşağıya sarkan ipin fazla ucunu pencerenin diğer parmaklığına bağladı. Cambazların "ecel beşiği" ve jimnastik erbabının "trapèze" dedikleri şey gibi bir şekle sokarak iki ayağını bunun üzerine bastığı zaman yalnız gemilerinin gabya serenine çıkıp uca kadar giderek ayakları altındaki halata vücudunun sıkletini tahmîl ile yelken saran tayfaya benzedi.

Giordano evvel emirde pencereden içeriye baktı. Fakat dışarıda aydınlık içeriden ziyade olmasıyla odanın derununu güzelce göremiyordu. İki parmaklık arasından başını içeriye sokarak diğer parmaklık arasından da ellerini sokup cama tamamıyla temas ettirdiği yüzünün iki tarafını elleriyle kapayarak ziyayı men ile cam aşırı oda içini görmeye çalıştı. Ama yine lâyıkıyla muvaffak olamadı.

Eğer konağın içinde derin bir sükut hakim olmasaydı, Giordano belki de tasmîm eylediği şeyi icraya muktedir olamazdı. Etrafı dinledikten maada kulağını da pencereye temas ettirerek odanın derununu dahi dinledi. Nihayet mutmainâne bir cür'etle pencerenin sürmesini yukarıya doğru kaldırmaya başladı.

Sürme kalkarken patırtı etmesin diye son dereceye kadar takayyüd ve ihtimam eyliyordu. Vakıa bu itinası boşa çıkmadı. Patırtısızca bir suretle sürmeyi yukarıya kadar kaldırıp pirinç mandalını çevirerek tevkîf eyledi. Ondan sonra pantolonun kemeri ile bel kemiği arasına sokmuş olduğu büyücek bir bıçağı kınından çıkarıp, diğer cihetten de koynundan çıkardığı bir kâğıdı bıçağın ucuyla deldirerek kabzaya kadar yürüttü. Aradan cam kalkıp dışarıdaki ziya odanın içine de in'ikas eylediğinden, Giordano görmeye muhtaç olduğu yerleri arzusu vechile görebiliyordu. Tasmaladı, tasmaladı da bıçağı fırlattığı gibi bıçak burnu aşağı yere düşüp kuvvet-i sükutuyla saplanıverdi.

Bu esnada bıçağın "tık" diye oda içinde peyda eylediği bir ses mutlaka Giordano'ın yüreğini oynattı ise de, o sesten bir netice hâsıl olmaması herifi yine mutmain eyledi. Biraz bekleyip itminanını itmam ettikten sonra açtığı sürmeyi yavaş yavaş tekrar kapadı. Ve ipin muahharen parmaklığa rabt etmiş olduğu ucunu çözüp aşağıya doğru sallandırdıktan sonra yukarıya çıktığı zaman çektiği güçlüklere nispetle âdeta sühulet addolunabilecek bir çapkınlıkla aşağıya bahçeye kadar indi.

Orada yarım dakika kadar soluk alıp dinlenmeyi müteakip mahut enli sırığı kaldırarak düğümlü ipin çengelini pencere parmaklığından kurtardı. Sırığın vidalarını ters çevirip parçalarını ayırdıktan ve ipini evvelki gibi bir yığın bir kangal suretine koyduktan sonra, dizini yine mahut kütüğe rabt eyledi ve ip

ve sırıkları omuzlayıp çıktı, gitti.

Avdette Düşkün Giordano deniz kenarında birtakım harap odaların yanından geçerek bunların birisine arkasındaki yükü bıraktı ki, bunları zaten o gün yine oradan almıştı. Orası gemicilerin, balıkçıların fazla kürek ve kanca ve lenger ve halat ve yelken vesaireyi koydukları yerler olup hâlbuki erbâb-ı cinayetin böyle duvar aşmaya ve evlere girmeye yardım edecek olan edevâtı da yine buralara saklanırdı.

İşte bizim Düşkün Giordano şu meşguliyet-i leyliyyeyi icra ve ikmal edip de hapishaneye avdet eylediği zaman daha sabaha birçok vakit olup, ol istirahat ve uykuya gitmiş olan nöbetçi uyanmış gelmiş ve nöbetçi kulubesi içinde uyumakta bulunan arkadaşını uyandırmıştı da konuşmaya başlamışlardı.

Giordano büyük kanada merbut olan küçük kapıyı açıp içeriye girdiği zaman nöbetçiler kuşkulanarak:

- Kimdir o? ..

Nidâ-yı ma'hûdunu i'lâ eyledikleri vakit Düşkün Giordano bu nidanın her zamanki cevabı bulunan:

- Yabancı değil.

Diye kendini bildirmişti. Nöbetçiler Giordano'ı hatırdan bile ferâmuş eylediklerinden, bu suretle isbat-ı vücûd eylemiş olması üzerine akıllarını başlarına aldılar. Birisi sordu ki:

- Nereden geliyorsun be? Nereye gitmiştin?

- Şurada kapı önünde geziniyordum. Sizin konuşmaya başladığınızı işittim de müsaade eylerseniz sohbetinize iştirak etmeye geldim.

- Gece vakti hapishane kapısı açılır mı? Ya bir müfettiş buradan geçip de kapıyı açık görseydi? Biz başımızdan korkmaz mıyız?

- Kapıyı açan Düşkün Giordano olduğunu söylediğiniz gibi mes'uliyetinden kurtulmuş olurdunuz. Hem müfettiş deli mi olmuş ki gece yarısı rahat yatağını, tatlı uykusunu, mini mini karısını bıraksın da, açık veyahut kapalı kapıları yoklamaya çıksın?

Filvaki nice aylar yıllar geçmiş olduğu hâlde müfettişin böyle bir eser-i teyakkuzu görülmemiş olduğundan, nöbetçiler

Giordano'ın bu sözüne karşı gülümsediler. Giordano ise gevezelikte devam eyliyordu. Diyordu ki:

- Şimdiye kadar hudud-ı serbestîsi ve daire-i ihtiyatı mahdut olmayan benim gibi muhtar kel bir adam için mahpusluk fena şeymiş yahu. Ben yerim içerim, yatarım kalkarım diye sevinmiştim ama böyle kapıların üzerime kapandığını görünce merakıma dokunuyor. Siz uyanık oldukça, sizinle konuştukça yine fikir dağıtıp eğleniyordum. Fakat ikiniz de uykuya vardıktan sonra içim sıkılmaya başladı. Of! Patlayacağım! Baktım ki olamayacak hemen kapıyı açıp dışarıya fırladım. Bir aşağı bir yukarı sokakların arzını, tûlünü şöyle adımlayarak ölçtükten sonra tab'ıma biraz itidal geldi. Ne ise şimdi da uykum geliyor. Siz konuşmakta devam ederseniz, sohbetiniz bana ninni yerine geçerek şuracıkta bir âlâ uyku kestiririm.

Nöbetçiler Düşkün Giordano cenaplarına dadılık etmeye müşerref ve müftehir olacakları beyanıyla gülüşmekte olsunlar, Giordano nöbetçi kulübesiyle duvar arasına sokulup büzülerek çok geçmeksizin bir de âlâ uykuya daldı, gitti.

-2-

Nasıl Düşkün Giordano'ımızla muarefenizin tevessü etmekte olmasından dolayı memnun oluyorsunuz ya? Sabrediniz. Bu memnuniyetiniz daha ziyade tevessü eyleyecektir.

Düşkün Giordano'ın şu cevelân-ı leylîyi icra eylediği gece bizim Sinyor Giorgino Del Castel Villanova'nın nasıl bir istirahatle uykuya dalmışken sabahleyin yatağı yanında bir bıçak ile yere saplanmış olan mektubu gördüğü zaman ne kadar şaşmış ve korkmuş olduğunu hatırdan çıkarmamışsınızdır. Bu mektup Giorgino'nun nazarında da Düşkün Giordano'ın ehemmiyetini arttırarak muarefesini tevsî eylemiştir. Zira Haydut Montari bu ikinci mektupta da yine Giordano'ın vesâtetinden emniyetini beyan eyliyor ki Giorgino daha ilk mektupta Giordano'ın adi bir serseri olmadığını anlamaya başlamış olduğundan, o şeytan fikirli müvesvis bu ikinci mektup üzerine Giordano hakkındaki şüphelerini bilkülliye arttırmıştı.

Hakkı da varmış ya.

Giorgino bu serserinin zevzekçesine istintak ve isticvabından bir serrişte alınamayacağını ve hiçbir fayda görülemeyeceğini daha yatağı içindeyken hükmederek o gün zabıtaya bilmürâcaa sebilini tahliye ettirdikten sonra bu herifi kendine celp için ıtmâ'a çalışmak lüzumunu zihnine yerleştirmişti.

Daha kahvaltı zamanı bile gelmemişken Giorgino bu ihtiyacı da düşünemeyerek alelacele gitti ve soluğu zabıta dairesinde aldı. Vakit ol kadar erkendi ki dairede memurlardan kimse yoktu. Ancak Sinyor Giorgino şu serseri Giordano ile bir dakika evvel mülâki olmak ihtiyacında bulunduğundan, jandarmanın birine birkaç frank bahşiş sıkıştırdıktan sonra herifi müstantikin hanesine gönderip bir an evvel daireye gelmesi ricasını tebliğ ettirdi.

Müstantik gelip Giorgino mülâhaza ve kararını anlattığı zaman bu karar-ı âkilâneyi o da tasdik eyledi. Dedi ki:

- Evet Sinyor, evet. Bu gibi işlerde ekseriya bizim tedkikât-ı resmiyyemizden ziyade iş sahiplerinin kendi tahkikat-ı hususiyyeleri faide-bahş olur. Eğer Giordano'da filhakika haydutlar ile bir münasebet var ise, onu bizim itiraf ettirebilmekliğimizden ziyade siz meydana çıkarabilirsiniz. Herifin Montari'den öğrendiği ne olabilecek? Siz ise onu ihya edebilirsiniz. Bize gelince biz ıtmâ'adan ziyade daima tehdit cihetine müracaat eyliyoruz. Ne yapalım? İdare-i zabıta teşvik ve ıtmâ' meselesinin muhtaç olduğu masarifi tesviyeden acizdir. Biz böyle yed-i istintakımızda bulunan maznunlara mükafata bedel işkencelerle muamele eyliyoruz. Gayret ediniz. Herhangi dakikada bizden muavenet isterseniz hazırız.

Müstantik bu sözleri Giorgino'yu fikir ve mütâlâasının isabeti itikadında bir kat daha takviye eyledi. Giordano'ın ihzarı için hapishaneye adam gönderildi. Halbuki Giordano henüz uykudan uyanmamıştı. Serseriyi uyandırıncaya kadar hayli zahmet çektiler. Herif:

- Canım sabahın tatlı uykusunun safasını yalnız kibar olanlar mı sürecekler? Biz Hak Teâlâ hazretlerinin bütün kulları için tamîm eylediği bu inayetinden de mi mahrum bırakılacağız?

Dedikçe böyle bir karakol kulübesiyle duvar arasında ve toprak üzerinde yatan abdalın sabah uykusu safasını sürmek he-

vesinde bulunmasına herkes kahkahalarla gülüyordu.

Güç hâl ile Giordano'ı uyandırdıktan sonra çapaklı gözlerini yıkamak için de epeyce bir zaman sarfı lâzım geldi. Öyle ya. Herif sabah tuvaletini icra etmeksizin müstantik efendi gibi bir kibarın huzuruna nasıl çıkabilsin?

Elhasıl Giordano'ı daire-i zabtiyyeye götürüp müstantik ile Giorgino'nun huzuruna çıkardılar. Hatta uyandırılması hususunda görülen müşkilâtı da haber verdiler. Müstantik efendi bu sözleri tuhaf bularak gülüyor idiyse de, Giorgino hiç gülmüyordu. Bilâkis serseriyi ümid-i tam nazarıyla müdekkikâne tedkik eyleyerek şu herifin mutlaka Montari ile yakından bir münâsebet-i mühimmesi bulunacağına şüphe edemeyerek şunu nasıl bir ıtmâ' ile kendisine bend edebileceğini kemâl-i heves-i mütehalikâne ile düşünüyordu. Müstantik Giordano'a dedi ki:

- Feylesof. Senden şikâyetçi olan zatın ne kadar lütf ve mürüvvet sahibi bir adam olduğunu anla ki yine sana şefaat etmek için işte kendisi gelmiştir. Tahliye-i sebîlini iltimas ediyorlar. Biz de kabul ediyoruz.

Giordano birkaç defa yerlere kadar eğilip bu efendileri selâmladıktan maada:

- Ah efendim! Sinyor Giorgino cenaplarını bilmez miyim. Her zaman inayetlerine, sadakalarına nail olmaktayım. Vakıa hapishanede yiyecek, içecek mebzul ise de yattığımız koğuş pek sıcak, pek müteaffin olduğu gibi insanı kapıdan dışarıya çıkarmamaları da fena hâlde taciz ediyor. Teşekkür ederim efendim. Şu merhametinizden dolayı minnetdarınızım.

Diye lisanen dahi beyân-ı teşekküre müsaraat eylemişti. Hele Sinyor Giorgino:

- Ben buradan konağa gidiyorum. Sen de doğruca oraya gelirsen, iki gündür çektiğin zahmetlerden dolayı hatırını yapmak ve kusurumu affettirmek için istediğin surette sana iyilik edeceğim.

Dediği zaman Giorgino pek büyük alâyim-i memnuniyyet ve şükran izhar ederek bir dakika evvel bu lütufa nail olmaya çalışacağını beyanla filvaki Giorgino arabasına binerek konağına doğru çektirmesini müteakip Giordano dahi o yola düzül-

müştü.

Yarım saat sonra Giorgino'nun konağında bir ufak salonda konak sahibi ile Düşkün Giordano birleştiler. Giordano'ın bittabi karnı aç olduğu için ilk istidâsı karın doyurmak hakkında vâki olmuştu. Giorgino dahi henüz kahvaltı etmemiş bulunduğundan, hemen oraya ihzar ettirdiği sofraya ikisi beraber oturdular. Yemeklerin kâffesini sofra üstüne koydurup uşakları da dışarıya çıkardılar. Hem taam ediyorlar, hem konuşuyorlardı. Giorgino diyordu ki:

- Giordano, teslim eder misin ki sen bir adi adam değilsin? Sen âdeta kemâlât-ı hikemiyye sahibi bir gerçek feylesofsun. Her şeyin nîk ü bedini temyîze muktedirsin.

- Şüphe mi edersiniz efendim. Ezcümle âlâ tereyağı ve taze yumurta ve yanbol ile yapılmış olan şu omletin hergün yediğim kuru ekmekten farkı pek büyük olduğunu temyîz ve hükümde asla tereddüt etmem.

- Fakat zevzekliği bırakalım.

- Yok efendim, yok. Emrederseniz şu omleti bırakabilirim de, yine zevzekliği bırakamam. Benim bu âlemde saadet-i mahzam o zevzeklikten ibarettir.

- İyi ama gayet ciddî şeylerden bahsedilmek lâzım gelse?

- O başka. O zaman ben dahi gayet ciddî bir adam olurum.

- Tamam yine şu pek beğendiğin omleti misal ittihaz edelim. Kuşluk, akşamlık böyle mükemmel yemekler yiyerek ve insan gibi temiz, pak giyinip kuşanarak, pamuk şiltelerde yatarak bu âlem-i fânide insan oğlu için müyesser olabilecek rahat ve saadete nailiyeti arzu etmez misin?

- Ah efendim! Bana açık göz ile rüyalar mı göstermek istiyorsunuz?

Giordano bu sözü gayet ciddî bir tavırla söylemişti. Hatta o sabah her sabahkiden ziyade yıkamış olmak itikadında bulunduğu hâlde çapakları eksilmeyip artmış bulunan gözlerine yaş bile dolmuştu. Giorgino sözünde devam ile dedi ki:

- Öyle ise bu saadete nailiyet senin kendi elindedir. Birtakım şeytan-sîret haydutlara hizmetkârlık etmeyip de sa-

dakatini bize hasredecek olsan...

- Haşa efendim. Ben haydutlara hizmeti asla kabul etmem. Size Montari tarafından bir mektup getirmiş isem de nasıl bir mecburiyet üzerine getirmiş olduğumu zanneder isem anlatmıştım.

- Evet. Bizden alacağın cevabı da kendisine tebliğe mecbursun. Değil mi?

- Evet efendim. Hele şu kotletlerin rengine bakınız. Patateslerini de bir âlâ kızartmışlar, bir âlâ şişirmişler ki.

- Bu memuriyetini de ifa edebilirsin ve hem edeceksin. Ancak Montari ile benim aramda mürâsele ve muharebenin biraz uzanacağını tahmin ediyorum. Şu hâlde ikimiz arasında sen elçi olacaksın. Senden isteyeceğim şey kalbin Montari tarafına meyyal olacağına, benim tarafıma meyyal olmasından ibarettir.

- Canım Sinyor. Hiç ben Montari'yi size tercih edebilir miyim?

- Sabret! Beni dinle kalbin bizim tarafa meyyal olmakla zararlı çıkmaz, kârlı çıkarsın. Zira Montari'den nail olabildiğin mükâfatın elli mislini bende görürsün.

Giordano âdeta hiddetlenmeye başladı. Eline alıp etlerini yemiş bitirmiş olduğu kotletin kemiğini tabağa vurarak dedi ki:

- Siz beni gerçekten Montari'nin vasıtası, yatağı zannediyorsunuz ha?

- Bu bapta zerre kadar şüphem bile yoktur Giordano. Bir kere yüzüme dikkatli baksan a. Ben kaç yaşında bir Giorgino'yum. Vakıa sinnim henüz otuz ile otuz beş arasında ise de, sen işitmedin mi ki ben bu servet ü sâmâna muçoluktan başlayarak nail olmuşum?

- İşittim Sinyor, işittim. Herkes söylüyor. Fakat kimse kıskanmıyor. Sizi bu saadete herkes lâyık buluyor.

- Bir adam muçoluktan bu dereceyi bulmak için ne kadar serencamlar çekmiş olmalı. Ne kadar adamlar görmüş bulunmalı. Binaenaleyh ben senin ne olduğunu daha pek nazarda tanımış, anlamışımdır. Nafile beni aldatmaya çalışma. Beni aldatmaktan umabildiğin menfaatin elli katını hâsıl edeceksin diyorum.

İnanmıyor musun?

- Namını haiz olduğum San Giordano namına yemin ederim ki inanıyorum.

- Ha! Sana şunu da izah edeyim ki seni kendi tarafıma celp etmek arzusunda bulunuşum, Montari aleyhinde bir maksada mebni değildir. Asıl buna emin olmalısın. Maksadım Montari ile de münasebet peydasından ibarettir. Onu da kendime celp etmek istiyorum. Montari gibi cesur ve zeki adam bana lâzımdır. Benim gibi zengin muteber bir hamiye de Montari'nin ihtiyacı vardır. Ben kendisinden bir hizmet isteyeceğim. Onu kabul ederse, umduğundan ziyade paralar vereceğim. Kabul etmediği surette dahi yazdığı mektupta istediği parayı diriğ edecek değilim a?

Giordano fevkalhad bir taaccüp ve istiğrab tavrıyla:

- Vay! Montari size yazdığı mektupta para mı istemiş?

Dediği sırada odanın kapısı açılarak Margarita içeriye girdi. Hemşiresi her ne zaman yanına girecek olur ise memnuniyet ve hürmet ile telâkki eyleyen Giorgino, mezburenin bu defa vürudundan memnun olamamıştı. Bu memnuniyeti ketm edemeyecek bir tavırla sordu ki:

- Ne geldin Margarita? Ne istersin hemşirem?

Ne tuhaf hâl! Şu "Margarita" isminde sanki bir kuvve-i elektrikiyye varmış da, sür'at-i âniyyesi ile Giordano'ın bütün vücutlarını cevelân eylemiş gibi serseri-i merkumda müddeti ancak lemha-i basarla ölçülebilecek bir sarsıntı peyda eyledi. Ama bu hâle ne Margarita, ne Giorgino hiçbirisi dikkat edemedi. Zira Margarita'nın:

Kahvaltınızı yemek salonunda tenâvül etmediğinizi işittim de taaccüp eyledim. Bir de misafiriniz olduğunu ve misafirinizin ise feylesof Giordano bulunduğunu öğrendiğim zaman taaccübüm arttı. Giordano ile birlikte tenâvül eyleyen kahvaltı esnasında bir müzâkere-i mühimmeniz olamaz ya? Binaenaleyh sizi rahatsız etmeyeceğime emin olarak hem sizi görmek, hem de feylesof Giordano'a bir bonjur demiş olmak için geldim. Zira ismini pek çok kere işitmiş olduğum gibi kendisini de uzaktan def'atle görmüş isem de yakından gördüğüm yoktu. Bonjur sinyor feylesof. Keyfiniz nasıldır, iyi midir?

Diye söylediği sözleri kardeşi Giorgino bir dikkat-i ca'liyye ile dinliyordu. Hâlbuki o dikkatin asıl ciddîsi Giordano'da görülürdü. Çapaklı ve kızıl gözlerini Margarita'ya dikmiş olduğu hâlde dudaklarından çıkan her kelimeyi zabt ve kayda memur bir stenograftan ziyade sadasındaki ahenk ve nağmeyi nota kâğıdı üzerine yazıp zabt etmeye sâî bir müzikacıymış gibi, öyle adi adamlarda emsali tasavvur olunamayacak bir dikkat ile dinliyordu.

Eğer serseri Giordano'ın bu dikkati esnasında zihninden geçen şeyleri ağzı ile de takrir etmesi lâzım gelseydi, vakıa takririnden bir şey istifade olunamazdı. Çünkü ağzından çıkan sözler:

- O! Vallahi o! Ta kendisi ahval-i hariciyyesi hayli tebeddül etmiş ama sadası hâlâ o! Margarita'dan ibaret kalırdı.

Asıl Giordano'ın ahvalindeki tagayyüre dikkatle bu mülâkatın ehemmiyet-i fevkalâdesi anlaşılabilirdi. Lâkin metîn feylesof o kadar metânet ve kuvvetle nefsini icbar eyledi ki, sözün sonunda Margarita kendisine iltifat eylediği zaman elindeki çatalı, bıçağı sofra üzerine bırakıp gayet terbiyeli bir adam tavrıyla ayağa kalkarak ve birkaç defa eğilip doğrularak madamı selâmladıktan sonra :

- Bonjur Senyora. Çaker-i mahibbinizim. Sizin gibi âlicenap kadınların iltifatına mazhariyetimden dolayı keyfim dahi bir kat daha âlâlaşmıştır.

Sözleriyle de hüsn-i mukabelede kusur etmedi.

Hemşiresinin vürudundan dolayı canı sıkılan Giorgino hemşiresinin Giordano ile musahabeyi ileriye götürmeye başladığını ve Giordano'ın o pejmürde hâli içinde bir ciddiyet ve edep tavrı peydasına çalışarak söylediği sözler Margarita'yı ziyadesiyle eğlendirdiğinden, kendilerini yalnız bırakmak için odadan çıkmak şöyle dursun bir sandalye üzerine bile oturduğunu görünce Giorgino hemşiresinin hatırı kırılacağına da bakmayarak kendilerini yalnız bırakması ricasına davranmış ise de, der-akab bu kararından nükûl eylemişti. Zira düşünmüştü ki Montari ile kendi arasında Giordano'ı vasıta-i muhabere ve mürâsele ittihazı suretiyle başlayacağı iş, def'aten hitam-pezîr olamayacaktır. Giordano bu haneye pek çok defalar gidip gelecektir. Âdeta hane halkından birisi addolunmak mertebesini bulacak-

tır. Er geç hemşiresi bu adam ile kendi arasındaki münasebete vâkıf olacağından, şu maksadı Margarita'dan setr ve ketm etmekten ise onu da bu sırra, fakat bir dereceye kadar mahrem etmek belki de Giordano'ı ikna için faydayı bile mucip olacaktır.

Giorgino'nun bu mülâhaza-i cedîdesi pek dakik, pek musib bir mülâhaza olduğuna güzelce dikkat olunmasını tavsiye ederiz. Kadınların erkekler üzerinde daima bu nüfuzu vardır. Ama hangi kadın olur ise olsun, hangi erkek olur ise olsun. Şu Giorgino ve Giordano meselesi gibi mesâil-i iknaiyyede bu nüfuz bir kat daha tesir gösterir. Bahusus ki kadından ketm olunan şeyleri mutlaka merak ederek taharriyi çalışmak, kadınların mecbul oldukları cüst-ü-cû istidâdının en büyük mukteziyatındandır. Teşebbüsât-ı vâkıada na-mahrem addolunmasından dolayı Margarita tarafından duçâr-ı müşkilât olmaktan ise onu da esrâr-ı vâkıaya ortak etmekte elbette fayda görüleceğini nazar-ı hikmete alan şeytan Giorgino, hemşiresini odadan çıkarmaktan fazla onu da teşebbüsât-ı vâkıaya mahrem ve müşterek etmeyi tercih eyledi. Bu tezekkür ve kararı üzerine Margarita ile Giordano'ın bir müddet mülâtafada devamlarını men etmedi.

-3-

Kahvaltı edilen odada yalnız Giorgino ile Giordano arasında bed' eylemiş bulunan mükâlemenin bundan sonrası oldukça bir tarz-ı diğer peyda eylediğine karilerimizin dikkat eylemeleri lâzım gelir. Zira şeytan Giorgino'nun yalnız Giordano'ı değil hemşiresini de teşebbüsât-ı vâkıasına yalnız bir dereceye kadar vâkıf etmek isteyerek sırası geldiği zaman ancak Montari'ye açabileceği esrarın tamamını bunlara ifşa etmek belâhetinde de bulunmayacağı derkârdır.

Binaenaleyh bir fetânet ve şeytânet-i iblis-pesendâne ile Giorgino:

- Aziz hemşirem! Ben sana feylesof Giordano'ı yalnız çok bilir ve tuhaf söyler bir adam olmak üzere tavsiye etmeyeceğim. Belki büyük adamlar ile münâsebet-i mühimmesi olan ve bir mühim işte bana yardım etmeye muktedir bulunan bir adam diye tavsiye edeceğim.

Mukaddimesiyle Margarita nazarında Giordano'ın ehem-

miyetini büyülttükten sonra içtimadan maksat ne olduğunu hem Giordano'a, hem de Margarita'ya anlatmak için dedi ki:

- Cihana malûm olduğu üzere ben bu servet ü sâmânı müteveffa Kont Giovanni Del Castelnora sayesinde kazanmışımdır. O hanedanın nesl-i yegânesi olmak üzere ortada yalnız bir Angelina kalmış olup elimdeki servet ile beraber ismi ve gönlümü de kendisine takdim etmek istediğim hâlde kabul ettirememişimdir. Bunun sebebi ise Nicola Satagna'nın oğlu Andrea'dır.

Şu sözün Andrea'ya ait fıkrasından maadası herkese malûm olduğu gibi Margarita ve Giordano'a dahi malûm olduğu hâlde, yalnız bu son fıkranın meçhul bulunduğundan mıdır nedir ikisinin de birdenbire nazarıdikkatleri açıldı. Bahusus mevzubahis olan meselede bu nokta bizim henüz takdir edememiş olduğumuz bir derece-i fevkalâdede mühim olduğundan mıdır nedir, gerek Margarita ve gerek Giordano'ın nazarıdikkatleri bir sûret-i mühimme ve fevkalâdede açıldı. İkisi birden "Andrea mı?..." kelimelerini bilâ-ihtiyar ağızlarından düşürdüler. Giorgino sözünde devamla dedi ki:

- Evet Andrea'dır. Bu bî-vefa delikanlı bir hayli senelerden beri Angelina'yı da, velinimetinin ocağını da terk ederek kendisini kaybetmişken, o vefakâr kızcağız hâlâ onu unutamayarak dert ve elemi ile ölüm derecelerine gelmiştir. Ben sadakat-ı mahsûsam hasebiyle kendi hevesimden de vazgeçtim. Kızcağızın derdine düştüm. Fakat Andrea'yı nerede bulmalı? Düşündüm, taşındım bu işte Montari gibi becerikli cesur bir adamın istihdamına lüzum gördüm.

Bu defa dahi Montari sözü, fakat yalnız Margarita'nın hayretini mucip oldu. Bir tavr-ı mütedehhişâne ile:

- Montari mi? O dehşetli hayduttan ne umulur?

Deyince Giorgino manidar bir tebessümle izah-ı merâm ederek dedi ki:

- Montari ismi yad olunur olunmaz korkmamalı. Montari korkacak adamlardan değildir. Geçen gün bana bir mektup göndermiş, biraz para istemiştir. Paraya ihtiyacı olan adam teklif olunan hizmeti de kabul eder. Şu Montari vasıtasıyla Andrea Satagna'nın nerede bulunduğunu zahire çıkartıp servetimin yarı-

sını Angelina'ya takdim ile Andrea'yı tezvîc etmek emelindeyim.

Her dakika hayretten hayrete intikal eyleyen Margarita bu sözden de duçâr-ı hayret oldu. Dedi ki:

- Acayip! Sevdiğin bir kızı kendi elin ile rakibine tezvîc edeceksin ha!

Giordano - Çok ulüvv-i cenab!

Giorgino - Ne taaccüp ediyorsunuz? Bir adamın sevdiği uğrunda ne kadar fedakâr olacağını bilmiyor musunuz? Canını, malını feda edenler az mıdır? Ben ise sevdamı da feda etmek suretiyle sair âşıklara tefevvuk etmiş olacağım. Ah ne yapayım? Bari bu suretle müteselli olayım.

Giordano ile Margarita biribirinin yüzlerine bakakaldılar. Fakat gariptir ki Margarita'nın yüzüne baktıkça Giordano'da belli belirsiz bir sarsıntı peyda oluyordu. Giorgino ise efkârını daha ziyade izah ederek dedi ki:

- Montari'nin bana gönderdiği mektubu feylesof baba Giordano getirmiş olduğundan, elbette o cesur haydut ile aralarında bir münasebet olacağını düşünüp, şu Andrea hakkındaki efkârımı kuvveden fiile ihraç için Giordano'ın muavenetine arzı ihtiyac eyliyorsam da, hayfa ki Giordano güya haydutların vasıta-i muhaberesi olduğunu meydana koyar ise yakayı ele verecekmiş gibi korktuğundan ricamı kabul etmiyor.

Bu söz üzerine Giordano dahi mukabeleye başlayarak gerek onun mukabelesi ve gerek Giorgino'nun tavzih-i merâmda devamı Margarita'yı vukû'-ı hâle tamamıyla vâkıf eyledi. Ne hikmete mebni ise Andrea meselesi bu kadın nezdinde ehemmiyetini arttırdıkça arttırıyordu. Bir yandan kardeşinin gösterdiği semahati pek büyük ve pek ziyade şâyân-ı tahsin ve aferin bularak vakıa servetinin nısfı elden çıkması Margarita'yı biraz derince düşündürüyor idiyse de :

- Andrea için olduğuna göre ..... Angelina için olduğuna göre ....

Diye bu fedakârlığın değerli olduğunu def'atle istisvâb eylediği gibi, gariptir ki def'atle hep Andrea'nın ismini Angelina'nın ismine takdim eyliyordu. Bu takdim ve tercihe en

ziyade dikkat eden de Giordano olarak kendi kendisine:

- Mutlaka odur. Andrea hakkındaki iltizamkârâne sözlerinden de tahakkuk ediyor ki mutlaka o Margarita'dır.

Diyerek Giorgino'nun beyan eylediği semahatın takdir ve tahsininde de Margarita'ya peyrev oluyordu.

Nihayet Düşkün Giordano'ı iknâ'a Margarita dahi yardım etmeye başladı. Âdeta müsted'iyâne ve müsterhimâne bir tavırla:

- Feylesof efendi. Ben de rica ederim. Bu meselede elinizden bir muavenet gelebilirse, diriğ etmemenizi rica ederim. Bu iş bakınız ne kadar muvâfık-ı insaniyyet bir iştir. Andrea mes'ut olacak. Angelina bahtiyar olacak. Kardeşim Giorgino dahi bunların bahtiyarlıklarını istihsal ile velinimetinin eltafına bir şükrâne-i fiiliyye göstermiş olacak. Sizin de mükâfatınız geri kalmayacaktır, mürüvvet ediniz. Bu işi isti'zâm ve isti'âb etmeyiniz. Bu sırra zabıta vâkıf olamayacak. Esrarımız yalnız bizim içimizde kalacak.

Diye o kadar ilhâh ve ibram eyledi ki, nihayet Giordano yumuşadı. Ezilip büzülmeye ve Montari ile münasebetinin bir münâsebet-i mecbure olduğu beyanıyla özürler dilemeye başladı. Nihayet dedi ki:

- Montari'den gelen mektuba cevap yazılacak değil miydi? O cevap dahi benim vasıtamla tebliğ olunmayacak mıydı? Sizi yeminler ile temin ederim ki bu işte sıdk ve istikametle çalışacağım. Cevabınıza mukabil Montari'nin tebliğ ettireceği şeyleri de size tebliğ ve isalde kusur etmeyeceğim.

Giorgino - Ey kendi tarafınızdan Montari'yi ırzâ ve iknâ'a dair bir söz söylemeyecek misiniz?

Giordano - Bakınız buna emin olunuz ki ben doğrudan doğruya Montari ile münasebette değilim. Aramızda bir vasıta daha vardır. O vasıtayı da sizin tarafınıza meylettirebilirim.

Giorgino - İtirafın bu derecesine teşekkür ederim Giordano. Fakat ben sizden başkasına emniyet edemem. Mümkün olamaz mı ki siz kendi münasebetinizi doğrudan doğruya Montari'ye kadar vardırabilesiniz? Zira işin gidişine nazaran zannederim ki bizzat Montari ile görüşmeye kadar ihtiyacım olacak.

Düşkün Giordano manalı bir surette güldü. Dedi ki:

- Sinyor. Doğrudan doğruya Montari ile münasebet peydası bence belki ümit olunabilir. Fakat Montari ile kendinizin mülâkatını asla ümit edemem. Bu adam gayet muhterizdir. Zira düşmanları pek çoktur. Polisten de korkar, herkesten de. Kendisi ile bir kerecik görüşmüş isem de kendini bana bile bildirmekten ihtiraz eylemişti. Güya Montari kendisi değilmiş gibi görüşmüştü.

Bu söz üzerine Giorgino ve Margarita ikisi birden Montari'nin ne şekil ve kıyafette adam olduğunu kemâl-i merak ve tehalükle sual etmeleri üzerine Giordano dedi ki:

- Benim gördüğüm Montari üstü başı bir kibarzade gibi temiz, pak bir adamdır. Uzunca boylu, kır bıyıklı gayet kırmızı yüzlü, kırk beşlik, ellilik bir adam olup, hiç yüzü gülmez. Sözlerini asla uzatmaz. Ricaları bile emir suretindedir. Gayet tünd suratlı, gazub-meşreb bir heriftir.

Giorgino - Tevekkeli âlemi titretmemiş. Fakat bu kıyafeti şehirli kıyafetidir. Öyle değil mi? Dağda bu kıyafetle gezemez a.

Margarita - İhtimal ki hiç de dağlara çıktığı yoktur.

Giordano - Hayır. Zannıma kalır ise ekser vakitlerini dağlarda geçirir. Rivayete göre dağlarda bulunduğu zaman dahi Calabria dağlıları kıyafetine girermiş.

Giorgino - Anasl nereliymiş?

Giordano - Onu bilmiyorum. Bir kere Savoue vilâyetindendir diye işitmiştim.

Margarita - Fransız mı?

Giordano - Hayır. Benimle İtalyancayı en fasih bir İtalyan gibi söylüyordu. İsmi de Montari olduğuna nazaran elbette İtalyan'dır.

Giorgino - İtalyan'dır, İtalyan. İtalyan olduğuna hiç şüphe etmemeli. O kadar ustalıklı haydutluk Fransızlarda bulunamaz. Fakat ben zannetmem ki Savoue'lı olsun. Bu herif mutlaka yine Calabria taraflarından olmalıdır. Ne ise her kimden ihtiraz eder ise etsin, benden etmesin. Benden ona hiçbir zarar gelmez. Bilâkis fayda gelir. Kendisine anlatmalı ki ben ipten bile adam

kurtarabilirim.

Giordano - Bu teminatı i'tâda bizim tarafımızdan kusur edilmez. Giordano'ın şu kadar yola getirilmiş olması Giorgino'yu da, Margarita'yı da ziyadesiyle sevindirdi. Sofradan kalkıp büyük salona gelerek Giorgino hemşiresiyle Giordano'ı beraber musahabe etmeleri için salonda bırakıp kendisi mektup yazmak için yatak odasına girdi.

Giorgino'nun gaybubetinden sonra Düşkün Giordano Margarita'ya dedi ki:

- Sizi Andrea hakkında pek mürüvvetli gördüm Madam. Galiba bu adamı tanırsınız?

- A! Siz tanımaz mısınız?

- Hayır. Yine Sinyor Giorgino'nun Matmazel Angelina ile izdivacı meselesinden dolayı bazı bazı şundan bundan ismi kulağıma değmiş ise de, şahsını hiç görmemişimdir.

- Ben de ... Ah ben de nice yıllardır ki görmemişimdir.

- Neden müteessir oluyorsunuz? Kendisiyle münasebetiniz pek mi dostâneydi? O hâlde nice yıllardır neden görüşmediniz?

Margarita'nın teessürü arttıkça arttı. Dedi ki:

- Sormayınız Giordano, sormayınız. Herkesin kalbinde birtakım şeyler bulunur ki onu kimseye faş edemez.

- O! Öyle ise filvaki sormaya hakkım yokmuş. Hatta şu kadarcık bir sualimden dolayı bile affınızı rica ederim.

- Bununla beraber Andrea'yı sizin nazar-ı mürüvvetinize tavsiyeden geri durmam. Andrea bulunur, meydana çıkarılır, bahtiyar edilirse beni pek büyük bir minnet altına almış olacağınızı temin ederim.

- Emin olunuz Madam. Hatta tarafınızdan nasıl telâkki olunacağını bilmediğim hâlde, gönlümde hâsıl olan bazı şeyleri yine size tevdi edebileceğim. Maksadım da teminimi teyitten ibarettir. Malûm a bu Giorgino ve Angelina meselesi halkın dillerinde destan olmuştu. Neler söylenmişti, neler.

- Bu söylenen sözler miyanında Andrea'nın bir veled-i meşrû bile olmadığı rivayeti dahi vardı.

Margarita'nın vücudunda bir ra'şe peyda olmuştu. Sadası

çatal çatal çıkmaya başladı. Buz gibi terler dökerek dedi ki:

- Acayip! Bu rivayeti ne münasebetle meydana çıkarmışlardı?

Angelina'yı Sinyor Giorgino'ya karşı gösterdiği inat ve muhalefetten dolayı muaheze münasebetiyle. "Öyle zengin âlicenap bir sinyoru istemiyor da validesi bile belli olmayan bir veled-i tabiîyi tercih eyliyor" diyorlardı.

Bu sözlerin her kelimesi birer yıldırımmış da, Margarita'yı vurdukça yüzünden gözünden ateşler saçıyormuş gibi tesiratı görülüyordu.

Halecanından, hafakanından tıkana tıkana Margarita dedi ki:

- Validesi kimmiş? Bunu da söylüyorlar mıydı?

- Hayır Madam. Validesi kim olabileceği ihtimali hiçbir kimsenin hatırına gelmiş şeylerden değildir. Yalnız işte sizde âsârını görmekte bulunduğum azîm bir şefkatten istidlâl ediyorum ki ...

- Hayır Giordano, hayır. Hata ediyorsunuz. Ben Andrea'nın validesi değilim, sizi temin ederim ki ...

- Hacet yok Madam. Sizi ben temin ederim ki bana tevdî eylediğiniz esrara benden başka kimse muttali olamaz. Kardeşiniz bile. Bakınız "kardeşiniz bile" dediğime dikkat ediniz. Demincek vuku bulan müzakereden anladım ki Andrea sizin oğlunuz olduğunu kardeşiniz bile bilmiyor. Hem de yine bilmemelidir. Fakat siz o çocuğu bahtiyar etmek istiyorsanız, bu sırrı bana tevdîden ihtiraz etmemelisiniz. İhtimal ki o zavallı Andrea dahi validesinin kim olduğundan haberdar değildir.

Margarita'nın gözleri büsbütün yaş ile dolduktan maada pek dolgun damlalar yanakları üzerinden de tekerlenmeye başladılar. Teessürün bu mertebe-i gayesiyle:

- Ah! Zavallı çocuk! Nereden bilecek ki!...

Deyince feylesof Düşkün Giordano işi arzusu derecesinde pişirmiş olduğunu görüp, memnuniyetinden kabına sığamayacak bir hâle geldi. Dedi ki:

- Hâlbuki validesinin kim olduğunu bilse ve Giorgino'nun

yarı servetine malikiyetle beraber Angelina ile de bekâm olması gibi bir saadete mücerret validesinin kendi hakkındaki şefkati sayesinde nail olmakta bulunduğunu anlasa, asıl tamami-i bahtiyarîsini bittakdir kimbilir ne kadar sevinirdi.

- Öyle ya! Öyle ya!

- Sizin ile görüşmeyeli ne kadar zaman oldu?

- Ah! Sekiz yaşından sonra bir daha güzel yüzünü göremedim.

Bu sözü ağzından çıkardıktan sonra Margarita birdenbire aklını başına toplayarak güya sözünü geriye almak için:

- A! Aklımı mı bozuyorum ne oluyorum? Ne oluyorum? Sayıklıyor muyum, ne yapıyorum?

Demeye davrandı ise de Düşkün Giordano bir tavr-ı muzafferâne ile gülerek:

- Korkmayınız Madam. Emin olunuz diyorum. Ben pejmürde kıyafet bir merd-i bedbaht isem de sîretimi suretim ile mukayese etmeyiniz. Beni kendinize en büyük dost biliniz. Esrarınızdan kardeşinizin bile haberdar olamayacağına emin olunuz.

Diyerek kadına te'minât-ı lâzımeyi i'tâya başladı ki, o aralık Giorgino'nun ayak patırtısı mektubunu yazıp salona gelmek üzere yerinden kalkmış olduğunu i'lâm etmesiyle, zavallı Margarita pejmürde feylesofun ayaklarına kapanırcasına bir tavr-ı müsterhimâne ile:

- Aman! Ocağınıza düştüm. Esrarımdan kardeşim bile haberdar olmayacağı hakkındaki vaadinizi unutmayınız.

Dedi ve Düşkün Giordano'ın kemâl-i ciddîyetle ancak bir:

- Emin olunuz.

Diyebileceği kadar zaman zarfında Giorgino elinde bir mektupla çıkageldi.

-4-

Pek çok feylesoflar nev'-i nisvân ile erkekler arasında hukukça, vezâifçe, her şeyce tesâvî arzusunda bulunduklarından, şu arzularını kabul-i âmme ile tasdik ettirmek için hılkaten dahi bunlar arasında müsavât-ı tâmme bulunduğunu iddia ederler.

Zekâvet ve şecaat gibi şeylerde bile kadınların erkeklerle müsavi olduğunu ve hatta bu faziletler hususunda emsalinden pek ileriye varmış olan bazı nisvânın bir çok ahmak ve korkak erkeklere tefevvuk bile ettiğini yazarlar. Hissiyât-ı muhibbâneleri bilhassa erkeğe galip olduğunu hükümde tereddüt etmezler. Elhasıl iki nev'i biribirinin tamamıyla aynı olarak halk olunmuş gösterip, binaenaleyh medeniyet-i beşeriyyenin mevcudiyeti için tahmin olunan altı yedi bin seneden beri kadın nev'ini ricalin madununda gösteren bilcümle kavânin-i medeniyyeye haksızlık isnadından geri durmazlar.

"Fazilet" denildiği zaman bunun zımnında türlü türlü hasenât mündemic olarak filvaki nev'-i nisvânın ağleb-i vücûh-ı fazâilce erkeklere galip olduğu kolay kolay reddolunamayacak hakayıktandır. Hatta bu güzel nev'in şerâit-i ictimaiyye-i beşeriyyece en memduh ve muteber ve müşerref mevâkide addolunması, her insaflı gönüllerin arzu edecekleri mevâd-ı nâzikedendir. Nisvânın kadri ne kadar tebcîl olunur ise anaları böyle mübeccel-i zenândan mütehassıl olan o cemiyet-i medeniyye, faziletin evc-i âlâsına kadar varabilmek hususunda bu hâlden pek büyük istifadeler edeceği zerre kadar şüphe götürmeyecek hakayık-ı bedîhiyyedendir.

Lâkin erkek ile kadın arasında hılkaten tesâvî-i tâm iddiası esrar ve hafayâ-yı hilkati tetebbu ve teşrihe mahsus olan birçok fenlerle dahi tevfîk-i kabul edemeyecek iddialardan görülür.

Şâzz ve müstesna olan şeyler hiçbir vechile bir kaide-i külliyye suretini alamayacaklarından, bazı nisvânın fazâil-i maddiyye ve ma'neviyyece bazı ricale tevaffuku görülse bile, bununla kaide-i hılkatin tahallüfü lâzım gelmeyip her hâlde fennen müspet ve muhakkaktır ki kadın nev'inin metânet-i cismaniyyece erkekler madununda bulunması, metânet-i ruhiyyece dahi böyle bir hüküm ika eyler. Hatta bunların ahval-i nisvâniyyeleri bilfiil hüküm gösterdiği esnalarda bazı gûne hastalıklara da duçar oldukları eğerçi haricen enzâr-ı âdiyye erbabı nezdinde câlib-i dikkat olamaz ise de tabâbet-i cismaniyyeyi tabâbet-i ruhaniyye ile mezc eden ve iki manasına göre de hekîm olan müdekkikler nezdinde câlib-i dikkat

olmuştur. Âdât-ı şehriyye ile tevlîdi müteakip bir buçuk mah zarfında ve ondan sonra on altı ay kadar müddette kadınlarca bu hastalık, şefkat-i mutlakanın cinnete takarrübü suretini alıp bunun haricinde bazı ihtinâkat zamanı dahi görülmektedir ki, kadın kısmı kendiliğinden çıkıp bir mahlûk-ı diğer zannolunacak ahvale girer. Bazı erkeklerin geçinmek mümkün olamayacak itikadında bulundukları titiz ve hırçın ve çılgın kadınların ahvali güzelce tetebbu edilecek olsa, bu dediğimiz şeyler o kesim kadınlarda daha ziyade kuvvet ve bedâhetle görülüp enzâr-ı hayreti calip olur.

İşte nev'-i nisvânı fizyoloji ve psikoloji fenlerine tatbiken pişgâh-ı tetebbua alanlar her hâlde bu sevimli mahlûkun dizgini erkeklerin yed-i iktidar ve irşadında bulunmasına lüzum görürler ve gösterirler ki, fikr-i hikmet dairesinden harice çıkmaksızın hakikati hayal suretinde göstermek için yazılan romanlarda za'f-ı nisvânın bin türlü ahvale göre, bin sûret-i diğerle tecelli ettirilmekte bulunması da bundan neşet eyler.

İşte şu romanımızda Margarita'nın validelik şefkatine mağluben Düşkün Giordano'a kendisince o zamana kadar biraderinden bile mektûmiyeti derecesinde hıfzı iltizam olunan bir sırr-ı azîmi fâş edivermesi, erkeklerde vukûu ender olduğu kadar kadınlarca ekser olan bir za'f eseridir ki kendisini bu derecelerde mağlup eyleyen valideliğin yirmi seneden mütecâviz bir zamandan beri hükümden münkatı düşmüş olması düşünülecek olur ise, bu kadının bilâ-inkıtâ ümmiyeti devam etmiş olacağı farz eylediği zaman hiss-i mâderâneye mağlubiyeti daha ne derecelere kadar acîb ve garip eserler göstermiş olacağı başkaca mütalâaya muhtaç kalır.

Bereket versin ki şüyûundan ihtiraz eylediği bu esrara vâkıf olan zât feylesof Giordano idi. Zira kadıncağıza vermiş olduğu emniyet mucibince elindeki mektupla salona girmiş bulunan Giorgino'ya sırr-ı vakıa dair hiçbir renk vermeyerek taharrisi matlup olan Andrea hakkında Margarita ile hiçbir söz sebk etmemiş gibi davrandı.

Giorgino'nun hazırlamış olduğu mektup mazruftu. Zarfın üzeri kırmızı mühür balmumuyla üç yerinden memhur olup üzeri: "Sinyor Montari Cenaplarına" diye yazılıydı. Bunu Giordano'a

teslim ederek dedi ki:

- Şu mektup Montari ile aramızda ilk münasebeti husule getirecek şeydir. Akçe meselesi Montari'nin bu mektuba vereceği cevaba vabestedir. Görüşmeye gayret ederek mektubu mutlaka kendi elinizle teslim eyledikten maada şifahen dahi tatmin ve teminine gayret eyleyeceksiniz, anlatacaksınız ki ben makasıdının husulü emrinde paradan kaçan adamlardan değilim. İzdivacıyla kendimin bahtiyar olamadığım bir kızı tezevvücünde bahtiyarlık umduğu bir delikanlıya vermek bence makasıd-ı esâsiyyeden olmak hükmünü almıştır. Bu maksadıma hizmet edenleri umduklarından ziyade mükâfatlandıracağım. Anladınız mı feylesof Giordano?

Zaten Giorgino her cümleyi irat eyledikçe Giordano başını sallayıp tasvip ve tahsin alâmetleri izhar eylediğinden son suale yeniden cevab-ı tasdik vermeye hacet yok idiyse de, Giorgino'nun böyle herkes için mümkün ve müyesser olamayacak derecelere varan ulüvv-i cenab ve sümüvv ü semâhatını uzun uzadıya tahsin eyleyerek Montari'yi bizzat görmek için elinden gelen gayreti diriğ etmeyeceğini vaat ve temin eyledi. Mektubu aldı. İkisini de selâmlayıp salon kapısından dışarıya çıktı. O zaman Giorgino feylesofu teşyî tavrıyla koridorda tekrar durdurarak ve cebinden çıkardığı bir keseyi vererek:

- Şu da şimdilik size bir küçük harçlıktır. Hizmetimde bulundukça şuna buna avuç açmanızı istemem. Hem rica ederim üstünüzü başınızı, kılığınızı kıyafetinizi de biraz ıslah etmelisiniz.

Dedikte Düşkün Giordano keseyi memnuniyet ve teşekkür ile kabul eyledi ise de üstünü başını ıslah etmesi teklifinden memnun görünemedi. Dedi ki:

- Sinyor. Nezafet denilen şeyin levâzım-ı insaniyyeden olduğunu bilmez değilim. Fakat insanın üstü başı temiz, pak olduğu zaman her istediği yere uzanıp yatamaz. Edna bir lekeden korkar. Bir tarafa ilişip yırtılmaktan pek çok çekinir. Nezafetin muhafazası bir büyük ihtimama lüzum gösterir ki o da benim gibi azadeler için mucib-i zahmet bir külfettir.

- Ben de size gayet süslü bir şık olunuz demiyorum a! Şöyle görenlerin iştihasını kaçırmayacak derecelerde mümkün mertebe

bir temizlik muhâlâttan değildir zannederim.

- Evet mümkün mertebe. İstitâat derecesinde.

Bu son iki sözü söylerken Giordano yerlere kapanırcasına ta'zîmli selâmlar ile Giorgino'yu selâmlayıp veda ederek çıktı, gitti.

Giorgino salona avdet eylediği zaman hemşiresi Margarita'yı epeyce derin bir dalgınlıkta buldu. Sebebi bize malûm ise de biraderine malûm olmadığından bu sebebi istizaha mecbur oldu. Haniya demezler mi ki, asıl fikir ve hissini ketm hususunda kadın kısmı pek mahirdir? Vakıa asıl düşündüğü şeyin zahirde başka türlüsünü gösterebilmek kadınlarda pek çok görülen maharetlerden olup Margarita dahi validelik şefkatinin birkaç dakika evvel kendisini duçar etmiş bulunduğunu mağlubiyetinden kurtulmuş olduğu için bu ketm-i hakikat, mahâret-i nisvâniyyesini tekrar ele almıştı. İşte o maharetle kardeşine dedi ki:

- Montari denilen haydut hakkında bin şeyler işittik bunlardan anlaşıldığına göre herif gayet muhteriz ve müvesvis bir şey olacaktır.

- Ona şüphe yok. Montari gibi haydutlar babalarına, kardeşlerine bile emniyet edemezler.

- Ben de bu itikatta bulunduğum içindir ki, Giordano gibi bir serseriye tevdî eylediğim işte, Montari Giordano'a emin olamayacaktır zannına düşüyorum.

- O! Bu zan hatadır. Öz kardeşine, öz babasına emniyet edemeyen haydutlar işte böyle Giordano gibi heriflere emniyet ederler. Hem de onlar filhakika şâyân-ı emniyettirler. Sen Giordano'ın zahir hâline bakıp da aldanıyor musun? Hatta herifin serserilik, dilencilik tavrıyla şuna buna el uzatıp avuç açmasını gerçek mi zannediyorsun? Bunlar hep yapma şeylerdir. Enzâr-ı dikkati kendilerinden sarf ettirmek için iltizam olunan tedbirlerdir. Ne var ise bunlarda vardır.

- Acayip!

- Acayiptir zahir. Bu günkü günde İtalya kıt'ası haydutluk maharetince dünyanın sair her tarafını geçmiş bir yerdir. Hâlbuki bu kadar şakavet icra olunur da yine meydanda hiç

haydut yok, ne hacet sekiz on sene mukaddem velinimetimiz sebeb-i devletimiz Kont Del Castelnora'yı bir değirmende kuvve-i külliyye ile basarak cayır cayır ateşlere yaktıkları hâlde şakilerin izi bulunabildi mi? Onların her tarafta elleri vardır. Hiç kimseyi zahir hâliyle mukayese ve mülâhaza etmemeli. Burada bir Düşkün Giordano görürsün ki, birkaç santim sadakaya muhtaçtır. Fakat iktiza eder ise âlemin nazar-ı merhametine uzattığı el ile avuç avuç altın saçtığını görürsün. Buna mukabil öte tarafta bir büyük sinyora tesadüf edersin ki elmaslara, altınlara müstağraktır. Fakat iktiza eylediği zaman onu Düşkün Giordano'dan daha pejmürde bir kıyafetle bir kilise kapısında dilencilik hâlinde bulursun.

- Aman ya Rab ne korkulacak ahval.

- Sen merak etme. Mütabassırâne davrandıktan sonra korkulacak hiçbir şey yoktur. Akıl denilen şey paraya da, silâha da her şeye galiptir. Kuvâ-yı maddiyyenin kâffesi aklın kumandası altındadır. Sana şimdiden vaat ve temin edeyim ki bu işin sonunda ziyadesiyle memnun olacaksın.

- İnşallah kardeşim, inşallah! Benden dua.

Tamam iki kardeş sözlerini bitirdikleri sırada uşak salon kapısından başını uzatıp Sinyor Gargula'nın gelmekte bulunduğunu haber verdi. Margarita bu haberden asla memnun olamayarak biraderine:

- Ah artık siz Gargula ile görüşürsünüz. Ben de gideyim şu romanımı bitireyim. Bir de meraklı yerinde kaldım ki.

Diye odasına doğru teveccüh eylemişti. Giorgino hemşiresinin arkasından:

Senin şu Gargula'dan daima ictinâb edişin yok mu? Hiç hoşuma gitmiyor. Hâlbuki ben Angelina ile Andrea'nın bahtiyarlıklarını arzu eylediğim gibi, bu arzuya hiç de kıyas kabul edemeyecek derecelerde bir fevkalâdelik ile asıl seni ve Gargula'yı bahtiyar etmek emelindeyim.

Dedi ise de Margarita bu sözlere cevap vermeyerek ve dönüp arkasına bile bakmayarak çıktı, gitti. Zaten cevaba hitaba meydan dahi yoktu. Zira Giorgino lâkırdısını bitirir bitirmez Gargula salona girmişti. Müthiş ihtiyar gayet beşuşâne

bir tavırla Giorgino'yu selâmlayarak:

- Bu gün mutlaka senden iyi havadisler alacağım. Zira yolda Düşkün Giordano'a rast geldim.

Dedi. Giorgino ise Gargula'nın arzu eylediği iyi havadisleri i'tâdan evvel sordu ki:

- Benden umduğun iyi havadislerin müjdesini Giordano'dan mı aldın?

- Evet. Serseriyi pek sevindirmişsin. Para vermişsin. Sana o kadar dualar ediyor ki.

- Başka daha neler diyor?

- Ne diyecek? Methler, senalar ediyor.

- Daha? Daha? Bir iş müzakeresine dair filân?

- Hayır. Hiç Giordano o bapta sır verir mi? Fakat ben bittabi işi çaktım. Hem memnun bile oldum. Giordano'ın memnuniyeti Montari ile aranızda bir musalâha, bir münasebet hâsıl olduğunu gösterir ki benim fikir ve emelim de bundan ibarettir. Söyle bakayım ne yaptınız?

Bunun üzerine Giorgino Düşkün Giordano ile vuku bulan müzakeresini kâmilen anlattı. Yalnız o gece hançere saplı olarak odasına bir mektup bırakılması fıkrasından maada hiçbir cihetini ketm edecek ihtiyat-ı ihtirazkârânede bulunmadı. Söz bittikten sonra Gargula'nın:

- Ey! Andrea hakkındaki arzuların gerçek mi olacak?

Diye sorduğu suale Giorgino kahkahalarla gülerek dedi ki:

- Sen de hemşirem gibi, Giordano gibi budala mısın be? Yabanın piçi için servetimin nısfını ve sevdiğim kızı feda mı edecekmişim. Hâlbuki "sevdiğim kız" dediğim zaman bundan da bir muhabbet-i ciddîye anlayacak olur isen, yine aptalsın. Bu da bir hevestir. Kont'un her şeyine malik oldum. Kızına da malik olmak istiyorum.

- Biliyorum a. Sen de beni büsbütün aptal yerine mi koyuyorsun?

- Her şeyi biliyorsun ama bilmediğin bir başka şey daha

vardır ki sence pek mühim olmak lâzım gelir.

Bu söz Gargula'nın çeşm-i dikkatini fırlattı. Epeyce halecanla sordu ki:

- Acayip! Bence pek mühim olduğu hâlde henüz öğrenmemiş olduğum şey neymiş?

- Söyleyeceğim. Söyleyeceğim ama asıl budalalığı bu sır üzerine iltizam etmeyip birtakım hayalâtı muhafaza edeceğim diye asıl menfaat-i maddiyyeyi elden kaçırmamalısın.

- Giorgino. Bazı bazı böyle ağzından kaçırdığın sözlerden anlıyorum ki hâlâ bana emniyet-i kâmile ile emniyet göstermiyorsun.

- Bunu da yanlış anlamışsın. Ben senden eminim. Yalnız gençliğin zamanında pek zekâvetli olmadığın hâlde ihtiyarlık hasebiyle biraz da bunaklık geldiğinden ....

Gargula kızmaya başladı. Dedi ki:

- Ben mi bunamışım? Beni bunak yerine koyduğun için mi benden tamamıyla emin olamayarak korkuyorsun?

- O! Korku denilen şey hiç olmaz ise senin tarafından olsun bana asla vâki olamaz. Yalnız bir şeyden korkuyorum ki o da ezcümle sana şimdi fâş edeceğim sır gibi hayalâttan ibaret şeylere menâfi-i sahîhayı feda edersin de kuru kemik kesilmiş olan göğsüne bir hançer sokmaya mecbur olurum havfıdır.

- Canım söyle bakalım şu sır neymiş?

- Hemşirem ile izdivaç kararını hiçbir sebepten dolayı bozmayacaksın ya?

- Buna hiç şüphen olmasın.

- Bu vaadin kat'idir. Değil mi?

- Bence bir mes'ele-i hayatiyye derecesinde.

- Öyle ise bilmiş ol ki Andrea dediğimiz adam benim hemşirezademdir.

Bu söz üzerine Gargula azîm bir hayrete daldı. Fakat hayreti de epeyce ma'tûhâneydi. Andrea'nın Giorgino'ya hemşirezade olması sırrına vâkıf olduğu hâlde de bu meselenin neden dolayı ehemmiyeti olacağını takdir eyleyemiyordu. Gargula'nın bu

hâline Giorgino dikkat eyleyerek dedi ki:

- Hemşirezadem diyorsam hemşiremin nikâhlı kocasından mütevellittir demek istemiyorum. Hemşirem Kont'un avcıbaşısı Nicola Satagna'nın hiçbir vakitte zevcesi olmamıştır. Bu çocuk ikisi arasındaki bir münâsebet-i gayr-i izdivâciyyeden tevellüt eylemiştir. Şimdi bu sırra vâkıf olduktan sonra: "Margarita vaktiyle şuna buna arz-ı visâl etmiş bir kızdır" diye izdivaç kararından nükûl etmezsin ya?

- O! Korktuğun bu ise emin ol. Margarita'nın evâil-i ahvalini benden âlâ kim bilir? Haniya şu seni maymun gibi oynattığı zamanlar.

Bu söz üzerine Sinyor Giorgino Del Villanova pancar gibi kızardı ise de teessürü pek çabuk geçti. Dedi ki:

- Fakat iyi dikkat et. Andrea denilen mahlûk hemşiremzadem olduğuna vâkıf bulunduğumu hemşirem Margarita bilmez. Hem bundan böyle de asla bilmeyecektir. Bilmesi nasıl olabilir ki, teşebbüsümüzün gayeti Andrea'yı içine oynatıp ortadan vücudunu kaldırmak maksadına mebnidir. Bu Andrea mutlaka ortadan kaldırılmalıdır. Zira Angelina'dan dolayı benim aleyhimde tehlikeli ve dehşetli bir müntakim sayılır. Angelina'yı tezevvüç hususunda mani-i yegâne kendisi olmasa bile yine vücudu kaldırılmalıdır. Zira tezevvüçten sonra dahi bu oğlan başımıza bir belâ çıkartabilip bizi rahatsız eder.

- Anlıyorum, anlıyorum.

-5-

Giorgino meramını daha ziyade izahat ve tafsilat ile Gargula'ya anlatadursun ve Gargula dahi bu meramları daha ziyade etrafıyla anlayadursun, biz Giorgino'nun konağından çıkıp giden Düşkün Giordano'ın arkasına düşelim:

- Napoli şehrinin şimal tarafı yani sahra ciheti birkaç fukara mahallesi ile mahduttur ki, mahallât-ı mezkûre ahalisi ne büsbütün şehirli ve ne de köylü addolunamayarak iş buldukça bağları çapalamak gibi hizmetler için köylere, çiftliklere giderler ve iş bulamadıkça kırlardan, dağlardan topladıkları yabani çiçekleri ve kokulu otları şehre getirip işin içine dilenciliği ka-

tarak ahz ü i'tâda bulunurlar.

Şimdilerde bile İtalya'da dilencilik en münteşir sanatlardan olup hele hikâyemizin zaman-ı güzârı olan bundan yarım asır mukaddem bu sanat daha ziyade münteşir olmakla beraber bir ciheti cabbarlığa, hırsızlığa kuttâ'-i tarîkliğe kadar da müntehî olurdu. Pelâs-pûş dilencilerin yırtık rubaları altında birer de hançer bulunurdu.

Ha! Napoli civarındaki mahallelerde sanâyi-i nefîseden müzikacılık, tiyatroculuk sanatları da revaçta olup, takım takım Avrupa'nın her tarafına giden operacılar hep bu mahalleden toplanırlar. Oğlan, kız daha küçük yaşlarındayken hangileri soprano ve kontralto ve hangileri tenor ve basso sadalarına malik olduklarını kendi kendilerine tayin ederek hanendeliği ileriye götürürler. Bizim Düşkün Giordano gündüzleri deniz kenarlarında rıhtımların en kalabalık yerlerine, ticaret mahallerinde gemiciler, balıkçılar mecma'larında velhasıl en büyük tacirler ve bankacılar mahafiline varıncaya kadar her yerde geşt ü güzâr eyledikten sonra, akşamları şevk ve şetâreti kibar mahallelerine galip olan bu fukara mahallelerine dönüp mahsul-ı suali olan akçe ile içeceği şarabı burada mandoline, harpa ve keman sadalarına peyrev olan kadın, erkek hanendeler nagamatını istimâ ederek içerdi.

Bugün eğerçi henüz akşam olmamış ise de Giorgino'dan bir kese dolusu para almış olduğu gibi bir de merkuma karşı mühim bir taahhüt altına girmiş bulunduğundan artık şurada burada dolaşıp eğlenmeyerek doğruca şehrin haricine vardı ki, bekâr çamaşırı yıkamakla meşhur bir koca karının kulübesi ekseriya en çok müracaat eylediği yer olmasıyla bugün dahi soluğu orada aldı.

Bu koca karıya Gabrielle namı verilir ki altmışını mütecaviz bir kadın ise de gayet güçlü, kuvvetli, çalışkan bir şey olup, hele şarabı pek sevdiğinden bu hevesine müşterek olan Düşkün Giordano ile pek kafadardırlar.

Giordano oraya vardığı zaman Gabrielle:

- Üç dört gündür nerede kaldın feylesof? Giusella her gün gelip seni soruyor. Her gün de bir mektup getirip bırakıyor. İşte dün getirdiği mektup ile üç mektup birikti ki yeşil kavatanın

içindedir.

Dediğinden Giordano epeyce bir telâşla yeşil kavatanın mevzu olduğu rafa koşup derunundaki mektupları aldı. Bunlardan birisi epeyce kalıncaydı. Zarfın üzeri yazısız olup onu yırttıkta içinden bir mazruf daha çıktı ki ufarak bir yazılı kâğıda melfûf olup o mazrufun üzeri de yazılı değildi.

Giordano evvelâ bu varakayı ber-vech-i âtî okudu:

"Çoktan beri o bîçareden haber alamadığım için pek merak ediyorum. Acaba yine tebdil-i mekân mı etmiş? Nerede bulunduğunu elbette siz bilirsiniz. Onun da, benim de hakkımızdaki merhametinize iltica ile melfûf mektubu kendisine göndermenizi ve ona dair malûmatınız var ise yazmanızı rica ederim".

Giordano gayet derinden bir göğüs geçirerek: "Zavallı Angelina! Zavallı Andrea! Zavallı Giordano!" diye birkaç da hayıflandığı sırada diğer iki ince mazrufları da açtı ki bunların da üzerleri yazılı değildi. Evvelâ tarihlerine bakarak birincisini ber-vech-i âtî okudu:

"Dün Giusella sizi Gabrielle'in hanesinde bulamamış. Mektubumu Gabrielle'e teslim etmiş. O da her zaman size gönderdiğim mektupları koyduğu bir yeşil kavata içine koymuş. Gabrielle'den eminim ama merakımdan çatlıyorum. Lütfen birkaç kelime ile beni müteselli ediniz".

Diğer varaka dahi ber-vech-i âtî okundu:

"Giusella sizden hâlâ bir haber getiremedi. Hasta mısınız? Yoksa mekânınızı tebdil mi ettiniz? Her tarafımı merak bürüdü. Aman sağlığınızdan, varlığınızdan bana bir haber gönderiniz".

Düşkün Giordano bu varakaların her birini okudukça teessürünü arttırıyordu. Nihayet ilk zarfın içinden çıkan melfûfu da açıp mektubu önüne koydu ise de, evvelâ Gabrielle'e bağırıp en yakın şarapçıdan bir portakal şarap getirmesini rica ile:

- Bu kadar mühim memuriyetler altında ezilen bîçarelerin imdatçısı şaraptır.

Dedi ve o mektubu okumaya başlamazdan evvel Giorgino'nun Montari'ye götürülmek üzere kendisine verdiği mek-

tubu da açıp önüne koydu. Kendi kendisine dedi ki:

- İkisi de Andrea Satagna'ya ait.

Biraz sonra Gabrielle yarısına kadar şarap dolu bir binlik ile bir de bakırdan mamul elli dirhemlik kadar bir kadeh getirip Giordano'ın önüne koydu. Giordano kadehi leb-rîz olarak doldurup nûş eyledikten sonra:

Şu daha muhtasar. Evvelâ şunu okuyalım.

Diye en evvel Giorgino'nun vermiş olduğu mektubu bervech-i âtî okudu:

"Azizim Montari. Mahut serseri ile gönderdiğiniz mektup vâsıl oldu. Serseriyi tevkif ettirmiş olmaklığım ne hikmete mebni olacağını anlayamadığınız için, hiddetlenerek ikinci mektubunuzu da ustalıklı bir suretle odama kadar isal etmişsiniz. Bu maharet sizin tarafınızdan vaki olduğu için istiğrabımı mucip olmadı. Sizi bundan istidlâl olunacak derecenin bile fevkinde bir muktedir adam tanırım.

Serseriyi tevkif ettirişimin sebebi evvelâ onu kendime celp eylemekti. Benim istersem bir adamı tevkif ve istersem sebilini tahliye ettirmeye muktedir olduğumu görsün de, sizinle aramızda kendisini vasıta ittihaz için vuku bulacak teklifime muvafakatta taallül etmesin diye idi. Filvaki tahminim doğru çıktı. Ümit ederim ki serseri-i merkum şimdi benden emindir.

Gelelim ciddî işimize: Benden istediğiniz para diriğ olunmayacaktır. İstediğiniz miktarın ziyadesi bile diriğ edilmez. Hem sizden korktuğum için değil. Bilmelisiniz ki öyle olur olmaz patırtılara pabuç bırakacak müvesvislerden değilim. Karşımdaki adam Montari olduğunu kafama koyacak olduktan sonra ben de öyle birtakım tedbirler ittihazına muktedirim ki, hançer ucuyla beni yatağımda rahatsız etmek fırsatını badema bulamayacağınızdan maada, benim hançerimin ucundan kendi sinenizi nasıl muhafaza edebileceğinizi bilemeyerek şaşırıp kalırsınız".

Düşkün Giordano kadehi bir daha doldurup yuvarlayarak ve acı acı gülümseyerek kendi kendisine:

- Bilirim zalim! Teslim ederim gaddar! İddia eylediğin dereceden daha ziyadesine bile muktedirsin. Fakat Montari

dahi senden aşağı kalmaz. Onunla savaşta senin için muvaffakiyet güçtür. Zira o haktır, sen batılsın. Hakkın butlân üzerine galebesi pek kolaydır.

Dedikten sonra yine mektubu okumukta devam eyledi.

"İşte görüyorsunuz ya. Sizden korktuğum için değil bilâkis sizden bir hizmet ümidinde bulunduğum için istediğiniz parayı verdikten maada fazlasını bile i'tâdan geri durmamak taahhüdü altına giriyorum. Bu hizmet sizin için güç bir şey değildir. Derecesini şu iki sualimdem anlayabilirsiniz. Evvelâ bundan on sene kadar mukaddem sûret-i katli elbette malûmunuz olmak lâzım gelen Kont Giovanni Del Castelnora'nın avcıbaşısı Nicola Satagna'nın oğlu olup Andrea Satagna namıyla herkesin bildiği delikanlının nerede olduğunu bilir misiniz? Veyahut öğrenmeye muktedir misiniz? Saniyen bu delikanlı hakkında edilecek muameleye dair size gönderilecek olan bir mektub-ı mahsus hükmünü ale'l'amyâ bir itaatle harf-be-harf mevki-i icrâya koymayı şimdiden taahhüt eyler misiniz?

İşte sizden istediğim hizmet bundan ibarettir. Bu hizmetlere mukabil istediğiniz kadar mükâfat-ı nakdiyyeden maada size bir de minnetdarlığımı arzeylerim ki asıl bu minnetdarlığımın sizce ne derecelerde ehemmiyeti olacağı muhtac-ı tafsil değildir. Temeddühe hamletmeyiniz. Temin ederim ki takipte tazyik olunduğunuz zaman polise vuku bulacak bir ihtarım takibinize memur jandarmaları altı saatlik mesafeye kadar geriye çektirebilir. Taht-ı tevkife alınmış olsanız altın anahtarlarım mahpus olacağınız zindanın kapılarını açtırmakta yanılmaz. Şayet mahkumiyetle cellât önüne götürülmüş olsanız, Napoli'de emsal-i nadir olmadığı vechile birkaç yüz kadar yüzü maskeli bravolar ile sizi cellâdın satırı altından kurtarıp, Calabria dağlarına kadar teşyî ettirmek bile bence muhâlâttan olmadığına emniyet-i kâmile ile emin olmanızı rica ederim.

Feylesof Giordano kadehin üçüncüsünü de yuvarladı. Derin derin birkaç göğüs geçirdikten sonra dedi ki :

- Hepsi müsellem ey gaddar! Dediklerinin hepsini yapmaya muktedirsin. Çünkü o milyonlar sende bulundukça kuvvetin bu derecelere kadar varabilir. Yürü bakalım. Şimdiki hâlde meydan sana açık. Fakat .... Ah fakat!...."

Mektup zaten hitama takarrüp eylemişti. Baki çend satırı da Düşkün Giordano ber-vech-i âtî kıraat eyledi:

"İşte şu ilk mektubumda size söyleyeceğim sözler bundan ibarettirler. Nasıl? Bâlâdaki iki sualime muvafakat cevabı verebilecek misiniz? Kim olduğumu bildiğinizden imzaya hacet göremem". Giordano kendi kendisine dedi ki:

- Cevap verecek zahir. Hiç Montari'ye böyle bir mektup gelir de cevap vermez olur mu? Böyle bir cihetten binlerce frank atiyye gösterilip de diğer cihetten dahi cellâdın satırına varıncaya kadar her belâdan kurtarmak hakkındaki teminat Montari'yi ırzâ etmez ise onu başka türlü ne ile ırzâ mümkündür? Aranılan adam Andrea Satagna değil mi? Na işte Andrea Satagna elimizdedir.

Diye önündeki masa üzerinde açık bulunan diğer mektup üzerine avucuyla birkaç defa vurdu. Bir şarap daha içti. Giorgino'nun mektubunu bir daha okudu. Bu ikinci defasında o kadar derin tefekkürler ile mütalâa eyledi ki zahir hâline nazaran âdeta mektubu ezberlemeye çalıştığı zannolunurdu.

İkinci mütalâayı da bitirdikten sonra mektubu devşirip katladı. Yırtık pırtık rubalarının içini bir hayli araştırarak tâ vücuduna temas eden ve bir gaytan ile gerdenine merbut bulunan meşinden mamul cüzdan gibi bir keseyi bulup çıkardı. Derununda birkaç kâğıt vardı. Onların içine Giorgino'nun mektubunu da koyup düğmesini düğmeleyerek cüzdanı yine vücudu ile elbisesi arasına yani eski yerine yerleştirdi. Badehu bakır kadehi bir daha doldurmaya başladı. Bu defa şarabı yüksekten dökerek köpürte köpürte dolduruyordu. Öyle bir sûret-i mey-perestânede doldurdu ki kadehin üzeri kâmilen habab denilen elmas paralar ile murassa bir hâle geldi. Bunu meyperest bir şair görseydi kim bilir ne beliğâne kasidelerle medh ü senâsına şitap eylerdi.

İşte bu kadehi de Düşkün Giordano büyük bir keyif ve tamam bir neşât ve beşâşetle yuvarladıktan sonra kendi kendisine:

- Ey şimdi nöbet sana geldi. Ey Angelina'nın Andrea'ya yazdığı mektup. Zavallı çocuklar!

Diye ikinci mektubu da eline aldı.

-6-

Angelina'nın Andrea'ya gönderilmek üzere Giusella namında bir kadın ile Düşkün Giordano'a irsal eylediği mektup ber-vech-i âtî idi:

"Zavallı Andreacığım. İşte yine aylar geçti ki senden bir haber alamadım. Nerelerdesin? Ne hâldesin? Niçin bana sıkça mektup göndermiyorsun? Benim ne büyük merak ve müşkilât içinde bulunduğumu bilsen benim hakkımda daha merhametli ve mektup irsali hususunda daha gayretli olursun. Hem benim hâlim sana malûmdur da. Zira ben yazdığım mektuplarda kendi hâlimi dosdoğru tasvir ediyorum. Sen ise .... Vakıa sen de mektuplarında ne hâlde bulunduğunu tarif ve tafsil eyliyorsan da doğrusu ya ben tamamıyla inanamıyorum.

Hâlin vaktin iyi. Zatın ve sıhhatin selâmette bulunduğunu daima yazıyorsan da, her gece rüyama girdikçe seni sıkıntılar içinde görüyorum. Binaenaleyh zannediyorum ki pek büyük sefalet içinde makhuren sürünüyorsan da, tek ben üzülüp rahatsız olmayım diye hâl ü şânını bana hüsn-i sûrette tasvir eyliyorsun.

Ben de bu zannı tevlit eden şey, muvaffakıyyet ve intikam günlerinin takarrüp eylemekte bulunduğuna dair yazdığın ümit-vârâne sözlerdir. Heyhat! Muvaffakıyyeti kendisinde gören adam senin gibi mi olur? Nerede bulunduğunu bile kimseye bildirmiyorsun. Sadık ve vefakâr Angelina bile mahall-i ikametin neresi olduğundan haberdar değildir. Milano'dayım diyorsun. Napoli'deki düşmandan Milano'da bulunduğun hâlde nasıl intikam alacaksın? Bulutlara tevdîen yıldırımlar gönderip de onu vurdurmak suretiyle mi intikam alacaksın?"

Düşkün Giordano'ın gözlerinden alevler saçılmaya başladı. Müthiş bir tebessümle gülümseyerek kendi kendisine homurdanmak nev'inden bir sûret-i garîbe ile dedi ki:

- Vakıa Milano'dan bulutlara tevdîen yıldırımlar gönderip düşmanı vurdurmak, mahvetmek istib'âd olunur. Ama adalet-i ilâhiyye yerini bulmak lâzım gelir ise bu da mümkündür. Hele okuyalım, okuyalım. Zavallı kızcağız. Ne de masumâne yazıyor.

Bir şarap daha nûş ederek bu teessür-i gazubâneyi mümkün

mertebe ta'dil eyledikten sonra mektubu ber-vech-i âtî okumakta devam eyledi:

"Doğrusunu istersen ben bu ümitlere hiç inanamıyorum. Hatta böyle olmayacak sözler ile beni ümide düşürmek gayretinde bulunduğuna nazaran hâl ü vaktine ve refah ve afiyetine dair verdiğin teminatın bile hükmü nazarımdan düşüyor. Sen ne kadar teselli vermek istedikçe, benim ye'sim o nispette artıyor. Her tarafımı meyusiyet zulmeti ihata eyliyor. "

Ma'zûr değil miyim? Bak ezcümle sana şu son günlerin vukuatını ihbar edeyim:

"Tarih-i mektubdan dört gün mukaddem Giorgino şatodaydı. O gün zavallı babacığımın re's-i sene-i vefatıydı. Duçar olduğumuz felâketten dolayı bizi bilkülliye terk eden ca'lî ahibbadan maada asıl sahih ve sadık dost addolunan bazı kimseler hazır bulundukları hâlde, avlusunun kapısı şatomuzun bahçesine açılan ve büyük pederim tarafından yaptırılmış olan minimini kilisede zavallı babacığımın ruhu için dua okutmuştuk. Ben her zaman zavallı babacığımın oturduğu peyke mukabilinde diz çökerek ağlıyordum. Zaten gözlerinden yaş dökmedik kimse yoktu ya.

İşte böyle kalbim pür-halecan ve gözlerim yaşlı olarak salona avdet etmiş bulunduğum günde bile, o zalim Giorgino her zamanki teklif-i menhusunu tekrar etmesin mi? Malik bulunduğu milyonları saydı, döktü. Para kuvvetiyle satın aldığı asalet unvanlarını anlattı. Maksadı kendi bahtiyarlığından ibaret olmayıp asıl beni bahtiyar eylemek arzusunda bulunduğuna dair her zaman tekrarından hâlî kalmadığı hezeyanları birer birer irat eyledi. Ben her zamanki gibi bugün dahi sabr ü tahammül ile mukabele için olanca kuvvetimi sarf ederek cebr-i nefse çalıştım ise de o gün za'fım bittabi ziyade olduğundan nihayet metanetimi tükettim. Bu yoldaki sözlerinden asla mütelezziz olamadığımı ve kat'an olamayacağımı dürüştâne ve gazubâne bir tavır ile anlattım.

O edepsiz cür'etini toplayarak bugünkü günde şatoya da, her şeye de kendisi malik olduğunu ve sabrı son dereceye varır ise bizim hakkımızda hayırlı olamayacağını beyan etmesin mi? Yani bizi şatodan kapı dışarıya edeceğini bile makam-ı teh-

didde dermiyan ederek kendisiyle izdivaca beni ırzâ değil icbar etmeye kadar göze aldırdığını gösterdi.

Nihayet ben de:

- Biraz haddinizi bilseniz fena mı olur? Muçoluktan yetişme bir Sinyor Giorgino'nun Castelnora hanedanı gibi üç yüz senelik bir hanedanı kendisine küfüvv görebilmesi şaşılacak şeylerdendir.

Deyiverdim. Vay bu sözüm o habîsi ne kadar gazablandırdı. Gazabından çıldıracak derecelere geldi. Zaten müstenfer olan sureti alâyim-i gazabla bir kat daha müstekreh olarak:

- Muçoluktan yetişmek uşakzade olmaktan daha ma'yûb sayılamaz ya? Andrea'yı kendinize küfüvv bulduğunuz hâlde ...."

Diye yerinden fırladı ise de ben bu edepsizce söze mukabil:

"Onu hanedanımıza küfüvv bulan ben değilim, mağdur babacığımdır.

Sözünü söyleyebilerek ve fakat sadmenin bu derecesine dayanamayarak bayılıvermişim. Ah Andrea! O günkü ıstırabımın derecesini bir vechile tarif edemem. Keşke bayıldıktan sonra bir daha ayılmamış olsaydım. Zira baygınlık benim için yine bir istirahat sayılabilirdi. Ayıldıktan sonra kendimi halam Markiz'in âguşunda buldum. Buldum ise de ne çare ki tesliyete bedel ondan da ber-mu'tad derdimi arttıracak muameleden başka bir şey görmedim.

Mektubun bu fıkraları Düşkün Giordano'a gittikçe daha ziyade tesir eylediği serserinin hâl ü şânından nümayan oluyordu. Bir kadeh daha şarap yuvarladı. Hatta şişeyi pencereden gelen ziyaya mukabil tutarak içindeki şarabın bitmeye yüz tuttuğunu görünce buna da öfkelendi. Şişeyi masa üzerine indirirken öyle bir şiddetle oturttu ki az kaldı şişe kırılıp bakıyye-i gıdası da dökülecekti.

Giordano'ın bu harekâtı hemen de ne yaptığını bilmemek suretinde bir dalgınlık ile vuku buluyordu. Zira aklı fikri okumakta bulunduğu mektupta olup, hatta şişe ile ettiği mücadele esnasında ağzından:

- Çok şey. Bak iş ne derecelere gelmiş de haberim yok.

Vak'anın bu sûret-i müdhişesinden böyle haftalarca sonra mı haberdar olmalıyım?

Sözleri de dökülüyordu ki yaptığı iş ile söylediği sözler arasında hiçbir münasebet bulunmaması da zihninin başka yerde olduğuna delâlet eder." Nihayet yine mektubu okumakta devam eyledi:

"Canım bu halamın merhametine ne zaman ve ne suretle nail olabileceğim? Ben bu dert ile helâk olduktan sonra mı halam bana merhamet edecek? Bir kalb-i bî-ruh-âsâ buz gibi donmuş vücudum kolları arasında bulunduğu zaman bile bana merhamet edeceğine şu hâlimi hırçınlığa hamlediyor. Giorgino bana muhabbet iddiasında bulunup o muhabbetini temine çalıştığı için, müthiş bir cinayette mi bulunuyormuş? Bir kıza izdivaç teklifi hakaret mi addolunurmuş? Kabul etmeyeceksem, etmeyivermeliymişim. Kendimi helâkte ne mana varmış.

İşte kabul etmiyoruz, etmediğimizi de anlatıyoruz, ama anlayan, dinleyen var mı? Hala hanım benim bu hâlimde bile işin bencesini sorarsan bu adem-i kabule de mana veremiyorum. Genç, zengin, âkil, şen bir adam diye hâlâ Giorgino'yu gözüme sokup duruyor. Ah Andrea! Bence tahammülün bundan sonrası tükendi. Evvelce dediğim vechile ben senin verdiğin intikam ümitlerine de ehemmiyet veremiyorum. İnanamıyorum. Hem istemem. İntikamı da istemem. O zalimden Cenab-ı Hak intikam alsın! Zati beni tazyikinden ve seninle bahtiyarlığımı men'den başka bize ne fenalık ettiği var? Pederim sayesinde zengin olmuş nihayet üç yüz yıldan beri aba vü ecdadımızın ikametgâhı bulunan şatomuzu da elimizden almış diye herife buğz edişimiz pek de haklı değildir a. Ne yapalım dünyada servet ve ikbal denilen şeyleri ebediyen bir familyaya temin ederek başka familyaları da külliyen mahrum etmek için bir kanun konulmamıştır. Bugün bizde olan nimet yarın diğerlerine intikal eder. O bir gün dahi Hak Teâlâ bize başka taraftan bir nesîm-i inâyet estirir."

Koca Giordano derinden derine bir göğüs daha geçirdi. Dedi ki:

- Bîçare masum. Giorgino'nun size ne fenalık ettiği var? Zavallı babacığının milyonlarca muâmele-i ticariyyesini mah-

vetti. Paraların üstüne kendisi oturdu sonra da adamcağızı gadr kurşunuyla, zulm ateşi arasında tepeledi. Nihayet şatosunu da elinden aldıktan maada şimdi de kızını bir hiss-i muzafferâne ile âguşuna çekmek istiyor. İşte bu kadar. Bundan dolayı bîçare Giorgino'ya buğz edişimiz pek de haklı olamaz ya.

İşte bu defa şarabı kadehe doldurmayı da düşünemeyerek binliği ağzına dikti. Yarısı ağzına ve yarısı göğsüne dökülmek üzere şişeyi son katresine kadar boşaltıp bir tarafa bırakıverdikten sonra mektubun alt tarafını okumakta devam eyledi:

"Bu mütalâam pek ciddîdir Andrea. Ben halam Markiz gibi servet ve ikbal şeydası bir kız değilim. Kifâf-ı nefs ile kendimi bahtiyar bulabilirim. Dünya Napoli'den, İtalya'dan da ibaret değildir. Sen muvafakat edecek olursan dâr ü diyarı terke hazırım. En uzak, en ücra bir yere gidelim, ikimiz de çalışalım. Resim, müzika, raks gibi sanâyi-i nefîsede muallimlik etmeye muktedirim. İktiza eylerse telif ve tahrir sanatına da sülûka istidat ve iktidarım vardır. Senin ve benim bahtiyarlığımız için olduktan sonra çalışmak hususunda benden naz ve tembellik göremezsin. Hele sen pek çalışkan bir adamsın. Neye ihtiyacımız var sevdiğim? Açlıktan ölmeyecek kadar yemeğe ve soğuktan donmayacak kadar kemiğe değil mi? Bana şatolar, salonlar, elmaslar, milyonlar lâzım değildir. Bunların on seneden beri elden çıkmış olmalarını nimet addedelim. Bundan sonra en ciddî bahtiyarlığımız esbabını ikmale elbirliğiyle çalışalım."

Giordano fenalaştıkça fenalaşıyordu. Sersem sersem etrafına saldırarak şişeyi aradı. Boşanmış olduğunu unutarak tekrar ağzına dikti ise de içinden bir şey çıkmayınca kemâl-i gazabla yere çarpıp, kırdı. Şişenin şangır şangır inkisarı Gabrielle'in sem-i dehşetine çarparak kapı önünden:

- Ne yaptın Giordano? Her ihtiyacımız görüldü de, bir de şarapçının şişesini ödemeye mi mecbur olacağız?

Deyince Düşkün Giordano aklını başına alarak evvelâ kendi kendisine ....

- Ne yapıyoruz? Aklımızı mı bozduk? Hiçbir şeyden haberdar olmayan koca karıya her esrarı anlatacak mıyız?

Diye mekânet ve metânet tavsiyesini icradan sonra

Gabrielle'e dahi:

- Evet bir felâkettir oldu. Şişe elimden düştü. Bereket versin ki içinde bir şey kalmamış olduğu için şarabı ziyan etmiş olmadık. Fakat merak etme. İki üç gündür kazandığım para ile böyle bir kaç şişe tazmîn edebilirim.

Sözleriyle teselli verdi. Badehu Angelina'nın mektubunu tekrar okumaya koyuldu ki bakıyyesi ber-vech-i âtî idi:

"Bu teklifimi kabul edecek olursan feylesof Giordano'a göndereceğin cevapnamede kabulünü tasrih et. Nerede birleşeceğimizi yaz. Ne yolda talimat verirsen ben o yolda hareket ederim. Artık yirmi beş yaşına varmış bir kadınım. Validem, pederim sağ bile olsalar benim üzerimdeki hükûmet-i pederâne ve maderâneleri resîde-i hadd-i hitam olmuş bulunacağından, istediğim yolda hareketimi men edemezlerdi. Halam ise bu hakka hiç malik değildir. Giorgino aleyhindeki adavetin şu ricamı kabule mani olmasın. Bu adavette haklı bulunduğunu teslim ederim. Ancak şu hiss-i intikamı bana feda etmeyi rica eyliyorum. Sence şu yoldaki bir ricam makbul değil midir? Düşünmeli değil misin ki Giorgino benim uğrumda servetini feda etmeye hazır bulunduğundan dem vuruyor. Sen bana yalnız bir haklı intikamını feda edemez misin?

Sana şurasını da kat'iyen haber vereyim ki böyle yıllarca imtidat eden bir işkenceye bende tahammül kalmadı. Halamın dört günden beri her gün vuku bulan tazyikatı beni canımdan bile bîzar etmek derecesini buldu. Ya onun tazyikatına mağlubiyetle Angelina'nın zevciyetini kabul etmek veyahut kendi canıma kendim kıyıp şu dünyadan kurtulup gitmek cihetlerinden birisini ihtiyar ve tercih niyetindeyim. Beni bu iki belânın ikisinden de kurtarabilecek bir kuvvet mutasavver ise, o da sana ettiğim ricayı kabulden ibarettir.

Görüyor musun mesele ne kadar mühimdir sevgili Andreacığım? Halâs ve necatımı senden bekliyorum. Sen âlicenap, civanmert bir kahramansın. Beni meyus ve mahzun bırakmazsın. İşte bu ümid-i tâmla kendi kendime teselli vermeye çalışıyorum, ama beni asıl müteselli edecek olan şey şu mektubuma mukabil senden alacağım cevab-ı muvafakattan ibaret olacaktır"

-7-

İşte Angelina'nın mektubu bu suretle hitama resîde oldu. Bu mektubun Düşkün Giordano üzerinde peyda eylediği tesirat hakikaten mucib-i hayret olacak derecelere varıp, baba Giordano yarım binlik şarabı içtiği gibi iki üç gündür malûmumuz olan metâib ile yorgun dahi bulunduğundan bu hâller adamcağıza sıtma gevşekliği gibi bir gevşeklik verdi. Önündeki kâğıtları toplayıp, katlayıp koynuna koyduktan sonra Gabrielle'in Giordano için daima hazır bulundurduğu bir saman minder üzerine uzanıp yine kendisine mahsus bulunan bir eski abayı üstüne çekerek daldı, gitti.

Gabrielle kulübesi içine girdiği zaman şişe kırıklarını toplamaya başlayarak hem topluyor, hem de kendi kendisine:

- Şimdi şarapçıya nasıl meram anlatmalı? Tazminden başka bir şey ile meram anlayabilmesi kabil midir? Ah sarsak feylesof! İnsan böyle eline aldığı her şeyi kırar, döker mi?

Diye homurdanıp, mırıldanırdı. Ancak iki üç gündür vuku bulan iktisap böyle birkaç şişeyi tazmîne kifayet edeceği hakkında Giordano'ın söylediği sözlere kemâl-i emniyetle inanmış bulunduğundan yalnız bu cihet koca karıyı müteselli edebiliyordu.

Bu Gabrielle Düşkün Giordano'a hem acır, hem muhabbet eder, hem de Giordano'ın getirdiği harçlıklar ile daima müstefid olduğunu kâr sayar. Vakıa Giordano'ın elinde def'a-i vâhidede külliyetli para görülmez ise de adamcağız hiç de parasız kalmaz. Hem Giordano öyle edânîye avuç açmak istihkârı altında da değildir. Dilenciliği kibarca eder. Tuhaf tuhaf sözleri herkesi güldürdüğünden bazı akşam gelip:

- Gabrielle. Yine bugün iş yolunda. Bu zenginler de ne tuhaf adamlar. Herifleri sövüp sayıyorum da yine gelip hoşlanarak bana paralar veriyorlar. Bak bugün sana ne kadar yuvarlak gümüşler getirdim, bak.

Diye dört beş frank veyahut florin parlatınca Gabrielle'in de gözleri parlar. Bazı kere de Gabrielle ya meyhanecinin, ya bakkalın bir pusulasını Giordano'a tutuşturup:

- Buna ne yapmalı buna. Hesabın yekunu bak öyle bir mik-

tara varmış ki sekiz on geminin tekmil tayfasının bitli çamaşırlarını bir günde yıkayabilecek olsam, yine tesviye edemem.

Deyince koca feylesof gülerek:

- Sen onu bana ver. Ben onu sarraflarımdan birisine havale ederim. Derhâl tesviye eder. Zira ne kadar zengin var ise hepsi benim sarraflarımdır.

Derdi ki filvaki ya o akşam veyahut ertesi gün pusulanın havi olduğu yekundan ziyade para getirirdi. Artık böyle bir Giordano'ı çamaşırcı Gabrielle sevemez de ne yapar?

İşte Giordano'ın bu muhassenâtına mebnî Gabrielle o gün şişeyi kırmış olması kabahatini de affederek akşam feylesof uykudan uyanınca karnını doyurmak için bir makarna kaynatmak tedarikine düştü. İtalyan köylülerinin ekseriya yaptıkları vechile bakkaldan bir miktar taze tuzlu balık alıp kaynatarak onun suyuna bir makarna saldığı gibi, balığı da haşlama olarak yenilmek üzere şöylece bir tarafa koydu.

Bîçare Giordano pek yorgun düşmüş bulunmalıdır ki ta akşamdan sonra ancak uykudan uyanabilerek uyanır uyanmaz dahi:

- Gabrielle, karnım aç. Açlıktan geberiyorum. Yiyecek bir şeyin var mı?

Diye bağırmaya başlamıştı. Gabrielle makarna ile balığı o gün Giordano'ın şarap içtiği ve mektupları okuduğu masa üzerine koyup pişkinliği yanıklık derecesine vardırarak patlıcanî bir renk peyda eylemiş olan bir kulaç uzunluğundaki ekmeği de kaldırıp masa üzerine fırlattıktan sonra:

- Şarap ister misin? Daha şarap içecek misin?

Sualini de irat eyledi. Düşkün Giordano'ın gündüzden içtiği şarabın humarı hâlâ başını ağrıtmakta idiyse de:

- Canım balığı şarap içinde boğmalı demezler mi? İtalyanların en eski sözlerindendir, fakat o hilekâr herife söyle ki bugün gönderdiği şaraba su katılmıştı. Öyle karışık şeyleri yutamam.

Tembihatıyla şaraba bir iştihâ-yı taze gösterdiğinden Gabrielle komşu şarapçıya gidip bu defa tastamam dolu bir binlik ile avdet eyledi. İkisi karşılıklı olarak sofraya oturdular.

Fakat ikisi için yalnız mahut bakır kadehten başka kadeh olmadığından, ya nöbetle içmekte veyahut nöbet beklemeye bazı kere sabırları kifayet edemeyince ikisinden birisi de şişeyi kafalarına dikmekteydiler.

Evvelce dahi dedik ya! Bu Gabrielle bizim Giordano'ın pek kafa dengi bir kadın olduğundan bilhassa şarap müsabakasında feylesof arkadaşından aşağı kalmamaya elinden geldiği kadar gayret etmek mutadıdır.

Hem zannetmeyiniz ki bu iki fakirin taamı neşesizdir. Bilâkis en neşeli sofralar fukara sofraları olduğu gibi onların da en neşelisi Gabrielle ile Giordano'ın sofrasıdır. Gabrielle gençlik hikâyelerini söyleyip söyleyip bitiremez. On sekiz yaşındayken şöyle bir ser-güzeşt-i âşıkânesi olduğunu ve yirmi iki yaşındayken filânı tanıdığını ve müteveffa zevci dahi o aralık kendisine mülâzemet-i âşıkâneye başlamış ise de bir balıkçı tayfasından gebe olduğu için çocuğu tevlîd edinceye kadar bittabi yavuklusu ile izdivaç edemediğini ve bu çocuğu Santa Maria Manastırı'na tevdî etmiş ise de ömrü vefa etmeyip öldüğünü ve kocasına vardıktan sonra bir sene kadar herifi sevebilmiş ise de ondan sonra herif her gün dayak atmaya başladığı için muhabbeti zail olduğunu ve nihayet herifi kapı dışarı ederek çamaşırcılığa koyulduğunu nakle başladı mı, artık çeneleri gevşeyerek sözü bitirmek bilmez. Şarabı içtikçe çenesi gevşer. Ve çenesi gevşedikçe hikâyeyi uzatır. Bilhassa:

- Ah çamaşırcılığı da o zaman etmeliydi. Şimdiki gibi gemicilerin bitli çamaşırlarını mı yıkardım? O zaman ben de yaş otuz beş, otuz altı. Nihayet olsun olsun da kırk olsun. Hep muteber adamların çamaşırlarını yıkardım. Marangoz Sotiri, çilingir Giuseppe, avcı Giovanni gibi.

Tarzında kırk yıl evvelki çamaşırcılığı hikâyeye başladıktan sonra sözü bir türlü bitirmek bilemeyerek, Düşkün Giordano sofra üzerinde pinekleyip sızmaya başladığı zaman dahi Gabrielle hikâyelerinde hâlâ devam eder, giderdi.

Bu akşam dahi bu hâlin aynı tekerrür eyledi. Sofranın mebâdisinde Düşkün Giordano Angelina'nın mektubundan mütehassıl teessürünü defe medar olmak için mecburî bir şetâret gösterip koca karıyı teşvik eylediğinden, Gabrielle çenelerini yine gev-

şetmişti. Ancak sofranın sonlarında Giordano derin bir dalgınlığa duçar olarak Gabrielle'in sözlerine kulak bile vermediği hâlde geveze koca karı yine sözü bitirmediğinden ve bîçare Giordano uykudan henüz uyandığı cihetle her zaman olduğu gibi pinekleyip uyuklamaya da muktedir olamadığından encâm-ı kâr:

- Sen biraz da kendi kendine söylen. Bana da müsaade ver ki çıkıp şöyle bir kolaçan edeyim.

Diye kalktı kulübeden dışarı can atıp gecenin serinliği ile kızgın kanına itidal vermeye başladı. Gabrielle boş kapları kaldırmaya vakit bulamayarak onları bile sofranın üzerinde terkle kendisini yatağı üzerine öyle bir atış attı ki, hemen sızarak gençliği evânına mahsus olup biraz evvel Giordano'a anlatmakta bulunduğu hikâyeleri rüyasında görmeye başladı.

Giordano'a gelince, iki tarafı bahçelik yollardan aheste reviş ile gezine gezine kim bilir kaç saat yürüdükten sonra bir yerde irkildi, durdu. Bu noktadan şimâl-i garbî cihetine doğru sevk eylediği nazar-ı temaşası mukabilinde âlî bir bina tecelli eyledi ki, köşelerinden sivrilip yükselen kuleleriyle bir şato şeklindeydi. Hem de Castelnora Şatosu.

Bu mesafeyi kat edinceye kadar gecenin serinliği sarhoşluğunu ta'dîle hayli hizmet ederek epeyce aklını başına getirmiş olduğundan, Düşkün Giordano gayet muntazam yapılmış bir avlu çitine dayandı. Castelnora Şatosu'nu hazin hazin temaşaya başladı. Zihninden kim bilir neler geçiyordu. Fakat dudaklarından:

Zavallı kızcağız! Koca Angelina!

Sözlerinden başka hiçbir kelime dökülmeyip yüzüne bakılacak olsa hâl ü şânından adamcağızın pek büyük bir ıstırap içinde bulunduğu anlaşılabilirdi.

Yarım saat kadar orada zaman geçirdikten sonra kalktı, gelmiş olduğu yola tekrar revan oldu. İşbu avdette azimet esnasındaki gibi dalgıncasına bir reftâr-ı serseriyâne ile yürümüyordu. Güya epeyce müsta'cel işi olan bir adam gibi yürüyordu. Oradan Gabrielle'in kulübesi yarım saat bile mümted olamayacak bir mesafe-i karîbede bulunduğundan, Giordano bu mesafeyi bir çeyrekten az bir zamanda kat eyledi. Kulübeye vâsıl oldukta kapısının açık bulunmasına nazaran Gabrielle'in henüz uyuma-

dığını tahmin ile seslendi ve vakıa içeriden bir de ses geldi ise de, bu gelen ses kendi sadasına cevap olmayıp koca karının sayıklamalarından ibaret, kesik ve manasız bir iki kelimeden ileriye geçmedi.

Giordano kendisine yatak ittihaz ettiği saman minderin baş tarafını kaldırıp altından bir siyah cüzdan çıkardı. Bu cüzdanın içinde kalem ve kâğıttan maada ağzı vidalı bir de hokka bulunduğundan, kitabet-i levâzımını bittehiyye cüzdanı altlık ittihaz ederek yazı yazmaya başladı.

Serserinin yazısı haylice uzanmıştı. Yazdığı şey bir mektup suretini alıp, mektup bittikten sonra bunu bir de zarf içine koyarak üzerini de yazdı. Nihayet mektubu yine o siyah cüzdan içine ve cüzdanı dahi yazdığı minderin baş tarafı altına koyarak kendisi de uzanıp uykuya daldı.

Düşkün Giordano ikinci def'ada olarak uykuya daldığı zaman gecenin nısf-ı evveli geçmişti. Gerek hüsn ve gerek su-i teessürâtını kolayca def hususunda nefsine meram anlatmayı pek çok meşk etmiş ve bu isti'dâdı kendisinde tamamen hâsıl eylemiş bulunmalıdır ki, Giordano derin ve rahat bir uykuya istiğrakta teehhür etmedi. Koca karı Gabrielle her günkü mutadı vechile o sabah dahi şafakla beraber uykudan uyanıp Giordano'a baktıkta feylesof efendinin horul horul uyumakta olduğunu görerek:

- O kadar şarap içildi. Benden sonra elbette o da sızmıştır. Ben uyandım, o hâlâ uyuyor.

Diye Giordano'ın tembelliğini bilistihza teknesini, sabununu ve bir iki bohça kirli çamaşırlarını yüklendiği gibi kulübesinin karşısında ufacık bir meydanın orta yerinde bulunan çeşmenin arka tarafına vardı ki, soğuk su ile yıkamak mutadı olan çamaşırlarını daima burada yıkardı.

Güneş hayliden hayliye yükselmiş olduğu hâlde Giordano henüz uykudaydı. Hatta birkaç günden beri hergün gelip Giordano'ı yoklamakta bulunan Giusella o sabah dahi gelerek Gabrielle'den Giordano'ı sorduğu zaman feylesof efendi hâlâ uyanmamış bulunmasıyla Gabrielle:

- İşte Giordano kulübe içindedir. Tamam on dört saat oluyor ki uykudadır. Sekiz saat kadar da dün gündüz uyumuştu. Besbelli

pek tatlı rüyalar gördüğü için uyanmasını canı istemiyor. Zavallı herifin dünyadan bir nasip aldığı yok ki, bari uykusunda bahtiyar olsun.

Demiş ise de Giusella bir mektup daha getirmiş olduğundan, Giordano'ı uyandırmak lâzım geldi. Bu ise epeyce düş-vâr bir iş oldu. Feylesof efendi:

- İnsana rahat rahat bir sabah uykusu uyutmuyorlar be.

Diyerek mırıldanarak yatağından kalkıp Giusella'nın verdiği mektubu okudu ki ber-vech-i âtî idi:

"Canım ne oldunuz? Sizi büsbütün kaybettik. Bugün dördüncü gündür ki Giusella sizi göremiyor. Sizden bir haber getiremiyor. Merakımdan çıldırmak derecelerine geldim. Bu sabah bizzat kendim, gelip sizi aramak istemişsem de hastalığım, za'fım mani oldu. Allah aşkına olsun beni müteselli ediniz".

Düşkün Giordano güya Giusella'nın suretinden de bir mana istihrac edecekmiş gibi bir aralık kızın yüzüne baktı ise de, Giusella'da o kadar bî-haberâne bir tavır gördü ki Angelina kendisine bazı şeyler açmış olsaydı bu kadar bî-kaydâne bir tavırda bulunmayacağı aşikârdı. Bunun üzerine Giordano dahi kıza hiçbir kelime söylemeyip yalnız yatağı altındaki cüzdana müracaatla içinden çıkardığı bir mektubu Giusella'nın eline teslim ederek Giusella'yı iade eyledi.

İntihâ-yı kitâb-ı sâlis

Dördüncü Kitap

Anderya Satagna

-1-

Hikâyemizde en mühim eşhâs-ı vak'adan birisi Andrea Satagna olduğu şimdiye kadar sebk eylemiş bulunan üç kitabın havi olduğu tafsilât miyanında karilerimizin malûmu olmuştur.

Tafsilât-ı mezkûreyi hatırımızda cem edecek olursak görülür ki Andrea Satagna Kont'un avcıbaşısı Nicola Satagna'nın bir alüfte kızdan tevlîd etmiş olduğu veled-i gayr-i meşrudur ki, o kız dahi bilâhare Giorgino'nun hemşiresi Margarita namıyla bu hikâyemizi teşkil eyleyen eşhas miyanında epeyce mühim bir mevki ihraz eylemiştir. Nicola Satagna yedi sekiz yaşlarına kadar oğlu Andrea'yı validesi olan Margarita'ya aralıkta bir gösterirmişse de, sonraları mezbureyi bu merhamete de lâyık bulamadığından çocuk ile asla görüştürmemiştir. Daha sonraları Nicola Margarita hakkındaki merhametini tecdîd ve tekrar bile etmiş olsaydı beyhude olacağı derkârdı. Zira mebhas-ı mahsûsunda haber almış olduğumuz vechile o kız papa maiyetindeki asâkir-i muhafıza zabitanından birisiyle bitteehhül Napoli'den tebaüd eylemiştir.

Hâsılı Andrea Satagna'nın Kont Giovanni Del Castelnora nezdinde ne derecelerde makbul olarak büyümüş bir çocuk olduğunu ve tedrisât-ı ibtidaiyyeyi ikmalden sonra itmam-ı kemalât için Floransa'ya gönderildiğini ve Kont'un duçar olduğu akıbet esnasında yine Floransa'da bulunduğunu buraya kadar sebk eden tafsilâttan anlamışsak da ondan sonra Andrea'nın izi hikâyemizce kaybolmuş, gitmiştir.

Vakıa Angelina'nın yazdığı mektub-ı mufassal yine bu Andrea hakkında bazı malûmatı bize işrab ve ifham eyleyebilir ise de, Kont'un vefatından bu zamana kadar Andrea'nın hülâsa-i ahvâlini görmekliğimiz hikâyemiz sırasınca zaruret hükmünü almıştır. Şöyle ki:

Gerek Kont'un ve gerek babasının duçar oldukları felâket haberi Andrea'ya vâsıl olup da müdavim olduğu mektepten ruh-

sat alarak Napoli'ye gelinceye kadar aradan iki üç ay miktarı zaman mürur eylemişti ki, çocuğun vürudu da tamam Giorgino'nun muhasebât-ı umûmiyyeyi rü'yet için Girit'e gitmiş bulunduğu zamana musadif olmuştu. O zamanlar Andrea on dokuz, yirmi yaşında bir delikanlı olarak Angelina dahi on beş yaşında bir nev-civan demek olduğundan bunlar yekdiğerinin zevc ve zevcesi olduklarına dair muhterem Kont'un def'atle tekrar eylemiş olduğu vasiyeti artık bir tavr-ı tıflâne ile telâkki edecek çağda değildiler.

Angelina'nın halası Markiz Bellaroza dahi Andrea Satagna hakkında biraderinin derkâr olan teveccühüne müşterek ve vesâyâ-yı mükerreresine riayetkâr olduğundan Andrea, Angelina'yı tesliyetleriyle tervîc ve tesrîh için güzel güzel sözler söyleyerek kuvvetli kuvvetli ümitler verdiği sırada Markiz cenapları dahi Andrea'yı teyit ve takviye eylemekte bulunduğundan, Kont'un vefatından dolayı husule gelen teessür ve ye's-i fevkalâde olmakla beraber bu iki nev-civan kendi bahtiyarlıklarının husulünü bilâ-mâni'-i yakîn görerek pek tatlı ümitlere düşmüşlerdi.

Ancak Andrea'nın Floransa darülmaarifinde daha iki senelik tahsili kalmıştı ki, böyle yarı yolda devamını kesecek olsa o zamana kadar emek sarfeylemiş bulunduğu seneler dahi beyhudeye gideceğinden ve müteveffa Kont kendi sağlığında tekmil müddet-i tahsiliyye bedelini tediye eylemiş bulunduğundan, tedrisât-ı âliyye müddetini ikmal edinceye kadar orada kalması için Angelina'dan da, Markiz'den de ruhsat istihsal ve tekrar gaybubet eylemişti.

Hayfa ki Giorgino Girit'ten avdet eyleyip de Kont Del Castelnora'nın muhasebât-ı umûmiyyesi yekûnunu Markiz'e tebliğ eylediği ve iki yüz bin frank açık meselesini ortaya koyduğu zaman Markiz'in nazar-ı dehşeti birdenbire açılmış olduğu gibi Giorgino kendi servetini de, gönlünü de Giusella'ya takdim daiyyesinde bulunduğu zaman Markiz bu teklifi Andrea'nın Angelina'yı tezevvücünden daha ziyade hâl ü maslahata ve Angelina'nın da menfaatine muvafık bulmuştu.

Markiz Blanca Bellaroza Giorgino'yu Andrea'ya tercih eylediğinden dolayı şâyân-ı muaheze görülebilir mi? Angelina bir

parasız kalmış. Andrea ise zaten bir parasız doğmuş. İki çıplak olsa olsa bir hamamda yaraşır derler. Hâlbuki bu sözün doğruluğu da pek muvakkattır. Bir hamamda yaraşabilen çıplaklar dahi hamamdan çıktıktan sonra giyinmeye muhtaçtırlar. Öte tarafta Giorgino ise milyonlardan dem vuruyor. Bu milyonlara yalnız Angelina değil Markiz'in kendisi de muhtaçtır.

Evet. Kendisi de muhtaçtır zahir. Bîçarenin kocası Marki Bellaroza eğerçi pek muteber asilzadegândan idiyse de, babası kendisine bir kuru unvân-ı asâletten başka hiçbir şey terk etmemişti. Familyanın servet-i kadîmesini İtalya operalarının primadonnalarıyla bir hayli esip savurduktan sonra bir aralık da ikbal arkası sıra Paris'e kadar giderek parlak salonların büyük madamlarıyla zedeleyerek, nihayet oğluna kaht-ı kanaat idare eylerse ancak elbise parasını tesviye edecek cüz'î bir varidât bırakabilmişti. Genç Marki ise teehhül esnasında bu sermaye-i cüz'îyi def'a-i vâhidede sarf edip, onu da cep harçlığına varıncaya kadar hep o mürüvvetli, civanmert Kont Giovanni idare eyliyordu.

Bîçare kadıncağız kocasının ve biraderinin vefatıyla iki familyayı da idare eden servetten mahrum kalması üzerine hem Angelina'yı, hem kendisini düşünmek gibi bir dûr-endîşlikten dolayı nasıl şâyân-ı muaheze görülebilir?

Evet. Biraderinin vasiyeti Markiz nezdinde de pek makbul ve mukaddes addolunuyor idiyse de, bu misillü vasiyetler icra cihetindeki derece-i kabiliyete göre muteber ve mer'î tutulabilir. Ya meselâ Kont Giovanni kendi vefatından sonra Andrea Satagna'ya yüz bin frank verilsin diye bir vasiyetname bırakmış olsaydı, serveti ile borçları arasında iki yüz bin açık varken bu vasiyetin de hükmü tutulabilir miydi?

İşte Angelina hakkındaki vasiyeti de böyledir. Kendisi sağ olsaydı, arzusu vechile hareket eyleyebilirdi. Fakat vefatının vukuuyla bir de kızcağız beş parasız kalmış olursa artık vasiyet-i mezkûre tabiatıyla hükümden sakıt olur.

Markiz Blanca Bellaroza işte bu mütâlâat-ı ma'kuleye mebnî daha ilk teklifinde Giorgino tarafını iltizam eyleyerek Andrea Satagna'dan gönlünü geriye almıştı ki, sözün doğrusu istenilir ise bu tahavvülden Markiz dahi müteessirdi. Angelina'yı

da o kadar seviyordu. Fakat bir şey ki zaruret hükmünü almıştır, bu zarurete cümlenin boyun eğmesi mecburîdir.

Bîçare Markiz evvel emirde bu mülâhazatı, bu hakayıkı Angelina'ya anlattı. Kız da tahsin ve kabul emaresi göremediği hâlde iknâı için lâzım gelen delillerin kâffesini irat eyledi. Bâdi-i emirde Angelina'nın henüz gelin olacak zamanı gelmemiş olduğu hakkındaki özürlerle beraber, Andrea'nın da gaybubeti kaziyyesi gerek Giorgino gerek Markiz nezdinde tazyik ve isti'câl-i maslahata lüzum göstermiyordu. Lâkin zaman denilen şeyin müruru ne kadar serîdir. İki sene denilen zaman iki defa göz açıp yumuncaya kadar geçti, gitti. Andrea dahi müntehilik şehadetnamesini alarak Napoli'ye geldi. Andrea'nın avdetinden sonra işlerin rengi bilkülliye değişti. Zira en evvel Giorgino Angelina'yı Andrea'dan kıskanmaya başlamıştı ki bundan dolayı hala cenaplarına ettiği şikâyetler dahi bittabi makbul görünürlerdi. Öyle ya, o zamana kadar Angelina'yı yola getirmeye mani olan şey Andrea değil midir? Vücudu baîd iken ika eylediği muhalefet bu kadar kavi olduğu hâlde bademe gece gündüz kızın yanında bulunacağından, artık Angelina'yı ırzâdan bilkülliye meyus kalınmak lâzım gelmez mi?

Markiz Blanca gayet akıllı ve ihtiyatlı bir kadın olduğu gibi Giorgino dahi gayet sabırlı ve itaatli bir adam olduğundan, bu nazik meselede asla acele edilmemek lüzumuna dair Markiz tarafından verilen nasihatleri kabul ederek, hiçbir işte isti'câl yüzü göstermiyordu. Sabır ediyordu, ama işte sabır dahi bir seneye vardı. Angelina'da ise hâlâ yumuşamak ihtimali yok. Ona bedel gece gündüz Andrea ile baş başa hasbihallerde bulunmak hasebiyle Giorgino'ya karşı mukavemetteki kuvveti artıyor.

Bir aralık Andrea'nın bu şatoda daha ne zamana kadar oturacağı meselesi meydana çıktı. Bu da pek doğru, pek makul bir şeydi. Herif yirmi üçünü bitirmiş yirmi dördüne doğru yol almaya başlamış. İtmâm-ı tahsil eyledikten sonra hangi mesleğe süluk edecek ise etmeli değil mi? Kendisini Castelnora hanedanına ilâ-nihaye besletip gidecek değil a. Zaten bu bedbaht familyanın kendi idaresinden aczi mertebe-i tahakkuka varmıştır. Şato bedelinden ellerine geçen iki yüz elli bin frank üç senedir sarf olunuyor.

Bîçare Markiz Blanca örs ile çekiç arasında kalmış gibi bir hâle geldi. Bir tarafta Giorgino'nun sabrı, metaneti ulüvv-i cenabı ki adamcağıza karşı özür olarak irat olunacak kelime-i vâhide bulunamaz. Diğer taraftan Angelina ki söz anlatmak kabil olamaz. Çünkü meselenin lüzum gösterdiği derecelerde kuvvetli söz söylenerek felaket-i mevcûdenin derecesi bihakkın irae edilse, yani şu şatoda artık alâkaları kalmadığı ve mücerret Giorgino'nun müsaadesi sayesinde ikamette devam eylediği ve Giorgino bugün istese kendilerini şatodan çıkarabileceği anlatılsa, hırçın kız Giorgino'nun ihracını beklemeyerek:

- Ben şatoda ikamet edeceğim diye Giorgino'nun tahakkümü altına giremem. Onun çıkarmasına ne hacet? İşte ben kendim çıkıp gidiyorum.

Diye başını alıp çıkacak gidecek ki bu hâlde de iş bilkülliye bozulacak. Andrea'nın Angelina'yı yalnız bırakmayacağı tabiî bulunduğundan, o da kendisiyle beraber gidip ilk birleşecekleri yerde izdivaçlarını icra edecekler.

İşte tedbirde vuku bulacak zerre kadar bir kusur işi buralara kadar vardıracağı ve bu neticeler gerek Giorgino, gerek Markiz'in gözünde bedahet suretinde görünmekte bulunduğu cihetle, bunlar kızı daha ziyade tazyik ve icbara muktedir olamıyorlardı. Hatta bir defa Angelina bir gazab hâlinde irat eylediği sözlerle böyle bir tehdidi icra dahi eylemişti. Halasına demişti ki:

- Halacığım. Beni bu kadar niçin tazyik ediyorsunuz? Benim sûret-i maişetim size mi dert olmuş? Bu derde tahammülünüz yok ise, ben o derdin çaresini bilirim. Sizi de kendimi de halâs etmek elimdedir. Şuradan Napoli şehri üç çeyrek mesafeden ibarettir. Opera tiyatrosuna dehalet eylediğim gibi maalmemnuniye kabul olunurum. Aklınızca beni nail etmek istediğiniz elmaslara, rubalara orada da nail olabilirim. Hem sanatım sayesinde nail olabilirim. Velev ki cemalim sayesinde nail olayım. Giorgino gibi bir ifritin minneti altında kalacağıma, bir primadonnalık mahcubiyeti altında kalmayı tercih eylerim.

Yapar mı? Yapar. Zaten böyle bir işi ilk yapmış olacak kız, kendisi olacak değil a.

Evet. Hem bu işi yapar, hem de gerek sanatı ve gerek ce-

mali sayesinde süslere, mücevherâta da müstağrak olur. Hatta bir mükemmel koca bulması bile muhâlâttan değildir. Emsali çok. Tiyatrocu olmakla haysiyet-i nisvâniyyesini ihlâl etmiş olması da lâzım gelmez. Kız iken haysiyet-i bâkirânesini herkese tanıttırarak bir mecburiyet-i ta'zîmkârâne ile âlemi serfürû etmeye mecbur eyleyen oyuncular az mıdır? Gönlünün istediği adamla ba'de't-tezevvüc hem bir sadık zevce, hem de bir mahir oyuncu vazifelerini beraberce icra edegitmiş kadınlar nevâdirden midir?

İşte bir sene kadar zaman dahi bu mücahede içinde geçmişti. Fakat Andrea'yı da şâyân-ı muaheze görmemelidir. O bîçare dahi Angelina'nın dam sevdasına tutulmuş, kalmıştır. Bir yandan gönlüne mağlup olmakla beraber diğer taraftan Markiz'in mütalâatını haklı bularak Angelina ile vuku bulan hasbihallerinde hep Markiz'in teşebbüsâtını takviye eyleyecek lisan kullanılmaktadır.

Vakıa bu hakikatten Markiz haberdar olmadığı gibi, kendi huzurunda söz oldukça Andrea'nın kendisini teyiden Angelina'ya nasihatler vermesindeki ciddiyet ve hâlisiyete de inanamayarak bu hâli delikanlının riyakârlığına, münafıklığına hamleyliyorsa da biz hikâyenin muharriri sıfatıyla tasdik eyleriz ki kıza verdiği nasihatler pek ciddîdir. Hele bir defasında:

- Sinyorina, emin olunuz ki halanız sizin menfaatinizi, sizin selâmetinizi düşündüğü için size Giorgino'yu tavsiye eyliyor. Ben de itiraf ve teslim ederim ki Giorgino bin defa bana müreccahtır. Geliniz sizinle kardeş olalım. Zaten babam Nicola razı olsaymış pederiniz beni evlâtlığa kabul edecekmiş. Kardeş olursak onun da ruhunu şad etmiş oluruz. Vasiyetine muhalefet etmiş sayılmayız. Ben sizi bu hâlde bırakıp bir yere gidemiyorum. İstikbalinizin temin olunduğunu görürsem çıkar, gider ben de bir meslek-i maişete süluk ederim. Yahut enîştem olacak Sinyor Giorgino'nun bunca hizmetlerinden birisini de ben deruhte ederim.

Demişti ki bu sözlerin ne kadar âkilâne sözlerden olduğu şerh ve tafsile muhtaç değildir. Fakat Angelina'ya bu sözler dahi tesir edememişlerdi. Bir kere karar verdiği şeyden bir daha

dönmesi muhal-ender muhal olan besâletli, salâbetli kız:

- Andrea. Gönlümden arzu edip zihnimde kararlaştırmış bulunduğum şeylere öyle bir sûret-i kat'iyyede karar vermişimdir ki, icrası için hiçbir kimsenin muâvenetine ihtiyacım yoktur. Senin için ayak bağı olmak istemem dostum!. Sencesi üç, bencesi beş yıldır devam eden bu mücahedede sonuna kadar devam için kendinde kuvvet göremiyorsan git azizim, git. Ben etrafımdaki müşkilâta tek başıma da mukavemet iktidarını kendimde buluyorum.

Diye Andrea'yı da tersleyip mahcup bırakmıştı.

-2-

Andrea'nın Angelina'ya şu son nasihati verdiği zaman söylediği sözlere dikkat edildi mi? Bu sözlerin pek hâlisâne, pek ciddî olduklarını hikâyenin muharriri sıfatıyla biz tasdik eylemiştik. Yine de tasdik ederiz. Deriz ki bu sözlerin delâletinden de istidlâl kılınacağı vechile bu zamana kadar Andrea, Kont ve Marki ile babasının sûret-i maktuliyetleri içindeki esrardan haberdar değildi. Bu habere sonradan nail oldu. Şöyle ki:

Bir gün Angelina'nın sipariş eylediği bazı müzika notalarını mübâyaa için Napoli'ye inmişti. Orada Kont'un eski köpekçilerinden Giaco namında birisine tesadüf eyledi ki, elindeki teknesiyle balık satıyordu. Bu Giaco'nun da Kont ile beraber yangınında yanmış kül olmuş olduğu zannolunuyorken, herifin bu suretle ber-hayat olması Andrea'nın hayretini mucip olarak Giaco'ya aşinalık eyledi. Giaco kemâl-i ta'zîm ile Andrea'nın aşinalığına mukabele edince delikanlı o fâci' vak'aya dair bu adamdan bazı istizâhatta bulunmak arzusunu bir vechile men edemeyerek, herifi adi bir meyhaneye davetle musahabeye başladı.

Giaco harîkin vukuuyla herkesin uykudan uyanarak can havline düştükleri saate kadar vuku bulan macerayı hikâye edip bitirdi ki, bu tafsilât o def'aki sayd ü şikâr seferinde Kont'un hangi köyleri dolaşarak neler vurup ve hangi kızlar ile eğlenip yeldeğirmenine kadar nasıl geldiği hikâyatını mübeyyin olmakla karilerimizce mûcib-i istifade olamayacağı gibi, Andrea'ca dahi hiçbir istifadeyi mucip olamadı. Nihayet

Andrea:

- Herkes seni o gece yanmış helâk olmuş bilirken sen nasıl kurtuldun? O felâketten kurtulmuş bulunduğun hâlde niçin şatoya gelerek vuku'-ı hâli hikâye etmedin.

Suallerini irat eyledikte Giaco dedi ki:

- Ben yanmadım. Fakat sağ omuz başımdan bir kurşunla tehlikeli surette vuruldum. Bir hayrathanede tamam dört buçuk ay yattım. Hem yalnız değildim. Seyis yamağı Pietro dahi oradaydı. O bîçare yanmıştı. Ah zavallı Pietro! O kadar yanmıştı ki, kaba etleri pişmiş külbastı gibi dökülmüştü. Bîçare bir hafta kadar yaşayabilerek vefat eyledi. Bereket versin ki ikrarını verdi, itirafını etti de öyle vefat etti.

Bu "ikrar" ve "itiraf" sözleri üzerine Andrea'nın aklına mühim bir şey gelerek kemâl-i halecanla sordu ki:

- Hangi ikrarı? Hangi itirafı?

Giaco derinden bir göğüs geçirerek dedi ki:

- Ah! Hey kuzum hey! Siz o sırra vâkıf değilsiniz. Hoş hiçbir kimse de vâkıf değildir ya. Hem vâkıf da olamaz.

- Ben de mi?

- Evet. Siz de. Çünkü öyle söz verdim. Yemin ettim.

- Kime?

- Hayrathanedeki papazlara. Herifler bana dört buçuk ay baksınlar da onların verdirdikleri yemine riayet etmemekliğim caiz olur mu?

Andrea'nın merakı gittikçe artmaya başladı. Hatırına gelen şey büyüdükçe büyüyor ve kuvveti arttıkça artıyordu. Dedi ki:

- Giaco. Bu sır mutlaka zavallı babacığımın ve Kont'un ve Marki'nin sûret-i katllerine dair olacaktır. Gel beni bu sırra agâh et. Ben de sana söz veririm, yemin ederim ki, bu sırra benden başka hiçbir kimse vâkıf olamayacaktır.

- Olamaz delikanlı, olamaz. Herif sağdır. Gayet zengin, muktedir bir adamdır. Korkarım sana da bir ziyanı dokunur.

- Anladım, anladım. Sen söylemeden ben anladım. Vakıa

hem zengin, hem muktedir, hem de Kont'umuzun kızına namzettir değil mi?

Giaco'nun tavrında azîm alâyim-i istiğrab nümâyan oldu. Dedi ki:

- Vay bunu kimden haber aldınız?

- Senin nene lâzım. Bu işi yapan Giorgino olduğunu ve şimdi de Kont'un kızını almakta bulunduğunu zaten biliyorum. Senden rica ettiğim şey ise vak'anın tafsilinden ibarettir. Gel Giaco kerem et. Müteveffa babacığımın elinden bir kadeh şarap olsun içmedin mi? Onun hakkı için.

Nicola Satagna avcıbaşı olmak hasebiyle maiyetindeki köpekçilere daima lütf ile muamele eylediği gibi, bilhassa Giaco cümlesinden ziyade lütfunu görmüş olan adamlardandı. Herifceğiz müteessir olarak dedi ki:

- Söylerim ama bu sırrı kimseye faş etmeyeceksiniz.

- Asla!

- Zaten faş etseniz bile kendi başınızı belâya sokmuş olursunuz. Bana soracak olursalar benden pâk inkâr.

- Emin ol.

- Öyle ise dinle.

Dedi ve Giaco ber-vech-i âtî hikâye-i hâle başladı:

- Ben ahırın bir tarafında köpeklerle beraber yatarken yangının zuhuruyla ahır kapısından dışarıya fırladım. Çıkar çıkmaz sağ omuzumun üzerine bir ateş değdi. Yukarıdan düşmüş de beni yakmış zanneyledimse de, bu ateş ile hemen bir anda karşı tarafımda şimşek gibi bir yalın parlayıp bir de tüfek sadası peyda olduğundan, acaba vuruldum mu diye elimi yüzüme götürdüğümde elim ıslandı. Sürdüğüm elimi ateşe karşı tutup baktığımda kıpkırmızı kan olduğunu anladım. O sırada gözlerim kararıp düşmüşüm. Gözümü açtığım zaman ahır çökmüş. Ses sada kesilmişti. Yüzü maskeli birçok herifler konuşuyorlardı. İçlerinden birisi diğerlerine para dağıtıp, hatta yanı başındaki bir adamdan bir kese daha alarak onu da dağıttı. Para alanlar şimâl-i garbîye ve para veren iki adam cenuba doğru yürümeye başladılar. O saat anladım ki ayrılıp gidenler bu ikisinin

arkadaşı olmayıp ücretle tutulmuştur.

Seyis yamağı Pietro'yu da yanı başımda gördüm ki, kıçları yanmış olduğundan yerde sürüklenmeye çalışıyordu. Onu o hâlde bırakıp cenup tarafına giden iki herifin arkasına düştüm. Benden ziyade kan akarak zaafım artmış bulunduğundan, heriflere yetişemiyordum. Fakat şöyle iki bin kadar adım mesafeden gördüm ki bunlar yolun sağ tarafındaki meşe çalılığına dalarak müteakiben bir de kibrit yaktılar. Bu kibritin ziyasıyla hemen oracığa oturduklarını gördüm. Yavaş yavaş sokulmaya başladım. Aralıkta bir ufacık bir ateş parlayıp yine sönmekte ve bana bunların nerede olduklarını göstermekteydi. Biraz daha takarrüpten sonra anladım ki meğer bu ateş birisinin içmekte bulunduğu çubuk ateşiymiş. Hâsılı sokuldum, sokuldum nihayet gördüm, fark ettim şüphe kalmadı ki heriflerin birisi baş acenta Giorgino ve diğeri baş ambarcı Gargula'dır.

Andrea - Ah gaddarlar!

Giaco'nun hâl ü tavrı Andrea'nın bu âhını ve gadr hakkında verdiği hükmünü tasdik eyledi. Sözünde devamla dedi ki:

- Sözlerini bile işittim. Ancak daha ziyade takarrüp ile kendimi heriflere gösterebilir miyim? Hele bîçare Pietro'yu da hatırımdan çıkarmadığımdan, döndüm onun yanına kadar vardım. Ben oraya vardıktan sonra beş altı adam geldiler ki içlerinden birisi Santa Maria Manastırı'nın papazlarındandı. Uzaktan yangını görmüşler de gelmişler. Beni mecruh ve Pietro'yu mahruk görünce aldılar manastıra doğru götürdüler. Yolda köylüler vak'anın nasıl olduğunu bize soruyorlar idiyse de, yalnız yangının vukuuna kadar olan ahvali söyleyip bu işi kimlerin yaptığını söylemedik. Ben yalnız Pietro'ya söylemiştim ki bu şakavet Giorgino ile Gargula tarafından ika olunmuşlardır. Meğer Pietro dahi kendisini dışarıya attığı zaman "Gargula" diye bir nida işitmiş ve bu ses Giorgino'nun sesi olduğunu tanıdığı gibi müteakiben kumanda yollu birkaç sözlerinden de bu sadanın sahibi Giorgino olduğunda şüphesi kalmamış.

Andrea - Ey! İş daha ziyade ehemmiyet peyda ediyor.

Giaco - Manastıra vardığımız zaman papazlar bizi istintaka başladılar. Eşkiyanın kimler olduklarını bilmediğimizi onlara da söyledik ise de, bizi öyle bir surette istintak ve ikna etti-

ler ki, inkâra mecalimiz kalmadıktan maada bu sırrı kendilerine tevdî etmeyecek olursak pek büyük günaha girmiş olacağımızı ve onlara tevdî-i esrâr eylediğimiz surette ise esrarın kimseye faş edilmeyeceğini anlattılar. Öyle ya papaz kısmı esrar küpüdür.

Andrea - Evet. Onlar kendilerine tevdî olunan esrarı hiçbir kimseye faş etmezler.

Giaco - Bildiğimizi söyledik. Sözlerimizi bir deftere kaydettiler. İmza için elimize birer kalem tutuşturdular. Pietro yalnız imzasını yazacak kadar yazı bilir bir cahil idiyse de, ismini benden güzel yazdı. Ben ise sağ omuzumdan yaralı olduğumdan ve artık yaram acımaya başlamış bulunduğundan, imzamı pek güçlükle, pek fena yazabildim. İki gün sonra Pietro vefat eyledi. Benim yaram üç ay kadar kapanmayıp işledi ki vücudum iğne iplik olmuş bulunduğundan, oda içinde bile gezinemiyordum. Yaram kapandıktan sonra bir buçuk ay daha beni bırakmayıp beslediler. Tamam kuvvetim yerine geldikten sonra bu esrarı hiçbir kimseye ve hatta bir papaza bile faş etmeyeceğime dair bana yemin verdirerek cebime epeyce harçlık da koyup uğurlar olsunu bastırdılar. İşte hâl bundan ibarettir.

- Kolunda çolaklık filân kaldı mı?

- Hayır. Yalnız sağ kolumu yukarıya doğru pek çok kaldırır isem omuz başımda fena bir ağrı hissediyorum. Zannederim ki kurşunun açtığı delik içeride bozulmuştur da, kolumu ziyade kaldırdığım zaman gerildiği için bu ağrı hâsıl oluyor. Her hâlde bizim balıkçılığa mümânaat ettiği yoktur.

- Hayrathâneden çıktıktan sonra niçin bir kere şatoya uğramadın?

- Uğradım. Fakat sen orada yoktun. Hem şato alt üst olmuş, büsbütün değişmişti. Eski kapı yoldaşlarımızdan hiçbir kimse kalmamıştı. Artık kapıda bana da ekmek kalmamış olduğunu anladığımdan, boynumu büküp şehre kadar geldim. Hatta gelirken yolda gözlerimden biraz da yaş döküldü. Ne kadar olsa ekmeğini yedik, velinimetimizdi.

Giaco bu son sözü söylerken yine gözleri sulanıp, burnu akmaya başlayarak âdeta ağlama başladı. Andrea ise cebinde ne kadar para var ise Giaco'ya verip Giaco'nun:

- Bak ama bu sır aramızda kalacaktır. Günahı boynuna.

Diye teklif eylediği ketm-i esrârı bir daha temin eyledikten sonra kalktı şatonun yolunu tuttu. Esnâ-yı râhda Andrea'yı görmüş olsaydınız sarhoş zannederdiniz. Vâkıf olduğu esrarın kendi üzerindeki tesiri zavallı delikanlıyı âdeta sarhoş gibi bir hâle koymuştu. Vukuatın Giaco tarafından hikâye edilen noktadan sonrasını da zihninden geçiriyordu. Kendi kendisine diyordu ki:

- Papazlar istintaknâmeyi Giaco ile Pietro'ya imza ettirdikten sonra bir gün Giorgino'yu manastıra davet eylediler. Bu istintaknâmeyi nazargâh-ı mütâlâasına arz ettiler ise de sağında solunda en güçlü kuvvetli iki papaz hazır ve amade bulunduğundan, önündeki defteri paralayıp istintaknâmeyi mahv etmek imkânı olmadığını Giorgino dahi anlıyordu. Sonra kendisine getirdiler ki bu hayrathâneye verilecek para yalnız şu esrarın muhafazası ücreti de addolunmaz. Umûr-ı hayriyyeye sarf olunacaktır. Bunun üzerine pazarlığa giriştiler. Artık on bin mi? Yirmi bin mi? Yoksa kırk elli bin mi? miktarını kimse tayin edemez ya. Zengin caniyi istedikleri gibi ikna ederek paraları aldılar ki, işte on seneden beri bu sırrı filvaki hiçbir kimseye faş etmemeleri de taahhütlerindeki sebatı gösterir.

Andrea'nın kendi buluşu demek olan bu sureti hakikat-i hâlden baîddir zannetmeyiniz. Yanlışı var ise pek azdır. Cüz'î bir tashih ile bu mütalâa âdeta şu vak'anın resmî zabıtnâmesi addolunabilecek kadar doğrulmuş olur. İtalya'da papaz takımının böyle günah çıkarmak ve son vasiyetleri almak suretiyle vâkıf oldukları nice mühim esrardan ne yolda istifadeler eyledikleri yalnız romancılar tarafından tasvir edilmekle kalmayıp, âdeta bir mes'ele-i târihiyye hükmünü de almıştır.

Bu sırra vukufunu müteakip sevda-yı intikam Andrea'nın zihnine girmiş yerleşmişti. Lâkin hükûmete müracaatla Giorgino ve Gargula'yı muhakeme altına aldırabilir mi? Elinde ne delili var, ne bürhanı. Filânca manastırda böyle bir kayıt olduğunu irat eylesin. Hiç papazlardan esrâr-ı mezkûreyi kurtarabilmek kabil mi olur? Herif evvelkiden daha zengin, daha nüfuzlu.

Vakıa Santa Maria Manastırı'nda bu esrarı kurtarabilmek muhal derecesinde müşkilâttan olması mûcib-i ye's olacak ah-

valden idiyse de, Andrea gibi hem efendisinin, hem babasının intikamını kafasına koymuş olan bir haklı müntakim için öyle olur olmaz mevâni'den ürkerek intikamdan vazgeçmek dahi kabil olamaz. Kendi kendine demişti ki:

- Önümüzde meydan çok. Zamanımız gayet geniş. Aceleye asla mecbur değiliz. Elbette bir kolayını buluruz. Adalet-i ilâhiyye dahi bize yar ve muîn olacağından ve Kont'tan yediği ekmek elbette o gaddarın ayaklarına dolaşacağından, ömrüm vefa ederse babamın da, velinimetimin de intikamlarını o katilden alırım.

Bu fikir ve mütalâa ile şatoya vardığı ve mübâyaa ettiği müzika notalarını Angelina'ya verdiği zaman bu sırrı ona da tevdî etmeye davranıp, hatta ilk söyleyeceği söz dudaklarına kadar gelmiş idiyse de, şimşek lem'ası gibi bir mütâlâa-i serîa Andrea'yı caydırarak yine sükût eylemişti. Kendi kendisine demişti ki:

- Aceleye asla mecbur olmadığımızı hükmetmedin mi? Bu sırrı Angelina'ya faş etmekte ne fayda olacak? Ya hüsn-i muhafazasına muktedir olamaz ise? O zaman intikam hakkındaki teşebbüsümüz bilkülliye muhale ta'lîk edilecek. Herif zengin. Her teşebbüsü men'e, her tedbiri icraya muktedirdir. Hele müntakim ben olduğumu sezecek olursa, evvel be-evvel beni mahv etmek onun için işten bile sayılmaz.

Yalnız o gün değil daha beş on gün müddet Andrea'nın bu dalgınlığı devam eyledi, gitti. Zihninden hiçbir şeye karar veremiyordu. İş öyle kolay kolay karar verilebilecek mesailden midir? Yalnız bu sırrı hiçbir kimseye faş etmemek lüzumuna kat'iyyen karar vermiş olduğu gibi, bir de mukaddemce Angelina'yı Giorgino ile izdivaca teşvik edecek surette söylemiş olduğu sözlerden de nedamet getirerek, badema şu izdivaca elinden geldiği kadar mümânaata kat'iyyen karar vermişti. Kendi kendisine demişti ki:

- Zavallı Angelina! Meğer pederinin katili bu hınzır olduğu o pâk ü tâb-nâk kalbine akseylemiş. Ben de Giorgino'dan nefreti bu dereceye kadar varmasına taaccüp eyliyordum. Herifi görünce bir ifrit görmüş olduğunu söylüyordu da şaşıyordum. Hakkı varmış, hakkı. Ben bu esrâr-ı müdhişeye vâkıf olduktan

sonra yine Angelina ile izdivaca teşvik edecek olursam âdeta Giorgino'nun hıyanetinden daha büyük bir hıyaneti kendim irtikap eylemiş olurum. Öyle bir sûret-i âkilânede davranmalıyım ki hem bu izdivacı men ve hem de katilden intikamımızı ahz etmeliyim.

-3-

Andrea'nın bu konakta vücudu zaid görüleceği hakkında peyda olan fikir ejder yavrusu hakkındaki rivayet gibi soludukça büyümekte olduğunu nazarıdikkat ve ehemmiyetten uzak tutamayacağız. Giorgino zaten Angelina'nın kendi teklifine ademi rızası bu delikanlının vücudundan dolayı iken Andrea şatoda bulundukça kızın muhalefeti bilkülliye artacağı gibi âşıkı olduğu ve dest-i izdivacına talip bulunduğu kızın yanında kendine rakip olan böyle bir muhibbin gece gündüz hem sır olmasını kıskanmak hususunda da haklı bulunduğunu bir gün Markiz'e sûret-i kat'iyyede anlatarak gayet ciddî tavırla:

- Affınızı rica ederim Markiz hazretleri. Sinyor Andrea Satagna'nın bu şatoda müddet-i ikametine hatime çekmek sizin vazifenizdir.

Teklifini de dermiyan edince böyle bir vazifeyi ifadaki güçlük kadıncağızın nazarıehemmiyetini celp ederek:

- Sinyor Giorgino. Böyle erkekçesine olan işleri yine siz kendi aranızda görseniz daha münasip olmaz mı?

Diye bir sûret-i âkılânede redd-i teklif eylemişse de Giorgino:

- Mülâhaza buyurunuz Madam. Biz bu işi erkekçe tesviye etmeye kalkışacak olursak korkarım ki neticesi bir düelloya müncer olur. Kendi hayatım için endişe ediyorum zannetmeyiniz. Pak ve masum elime Andrea'nın kanı bulaştığını da istemem. Bahusus ki Andrea Angelina nezdinde makbuldür. Talih bu düelloda ölüm neticesini Andrea üzerinde gösterir ise sonra Angelina'nın muahezesinden nasıl kurtuluruz. İşimiz bilkülliye sarpa sarmış olmaz mı?

Deyince Markiz derhâl hakkı teslim ederek bu vazifeyi de deruhte eyledi. Hatta aradan çok zaman geçmeksizin bir müna-

sebet-i hasene düşürerek keyfiyeti Andrea'ya da açtı. Söylediği sözleri nezaket-i mahsusasıyla tezyîn eylemek cümle-i meziyyatından bulunan bu terbiyeli kadın velev ki gayet haklı olsun teklif-i mezkûru her hâlde anîf bularak:

- Azizim Andrea. Geçen gün siz kendiniz dahi diyordunuz ki Castelnora familyasının menfaat ve selâmeti için Angelina Giorgino'yu size tercih etmelidir. Bu ulüvv-i cenabınızdan dolayı hakikaten minnettarınız kalmıştım. Madem ki bu familyanın selâmeti, saadeti sizce dahi matlûp ve mültezimdir, bu bapta size bir fedakârlık teklif edeceğim. Teklifim gayet ağır düşecekse de ondan başka çare bulunamayacağını siz de teslim eyleyeceksiniz.

Mukaddimesiyle delikanlıdan fedakârlık istidadını inbisata getirmişti de onun tarafından:

- Söyleyiniz Madam. Emrediniz. Elimden bir fedakârlık gelebilecek olursa icrasıyla kendimi bahtiyar addederim.

Sözünü aldıktan sonra hem de yine bir mahcubiyet-i fevkalâde ile:

- Siz Angelina'nın yanında bulundukça bu kız yola gelmeyecektir. Anlıyorsunuz ya? Rica ederim beni daha ziyade tavzîh-i merâma mecbur etmeyiniz. Hicabımdan yerlere geçiyorum.

Diyebilmişti. Vakıa Andrea kaziyyeyi anlamıştı. Hatta:

- Hakkınız var Madam. Hem bunda mahcup olacak bir cihet de göremiyorum. Ortada bir Giorgino bulunmasa bile kendimi size böyle yıllarca müddet bâr eylediğimden dolayı ben mahcup olmalıyım.

Diye nazik Markiz'in filhakika gerdene kadar bütün yüzünü gözünü mosmor eden hicabını def'e gayret dahi eylemişti. Markiz demişti ki:

- Yok Mösyö Andrea, yok. O delikanlı hakkında da suizan ve su-i mütâlâada bulunmayınız. Giorgino sizi sevmez değildir. Angelina'yı kendisiyle izdivaca ırzâ için vuku bulan muavenetinizden de haberdar olup, bundan dolayı sûret-i mahsûsada taht-ı minnetinize bile girmiştir. Eğer şu izdivaç maksadı hâsıl olmuş bulunsaydı, siz dahi ebediyen bu şatonun erkânından olurdunuz. Yine olacaksınız. O mes'ut izdivacın husulüne şuradan bir gaybûbet-i muvakkata ile de yardım eylemenizi rica eyliyoruz.

- Başüstüne Madam. En yakın bir müddet zarfında bu emrinizi icra edeceğim.

- Ama bize gönlünüz kırılmaksızın, değil mi?

- Size gönlüm kırılmaya ne hakkım var?

- Yalnız bana değil.

- Anlıyorum Madam. Giorgino'ya da gönlüm kırılmaya hakkım yoktur.

- Hatta Angelina ile veda eylerken son defa olarak en müessir bir surette kendisine biraderâne nasihatlar vereceğinizi de me'mûl ederim.

- O! Buna hiç şüpheniz olmasın.

Andrea bu son sözü en ziyade kuvvet-i lisan ve itminân-ı cenânla söylemişti. Zira ağzıyla bu sözü Markiz'e söylerken gönlünden dahi kendi kendisine diyordu ki:

- Zavallı gafil kadıncağız. Evet hiç şüphen olmasın ki hîn-i müfârekette Angelina'ya en biraderâne, en hâlisâne nasihatlar vereceğim. Şu kadar ki bu nasihatların tasmim eylediğiniz izdivacı vukua getirmeye hiç yardımı olmayacaktır. Muâvenet-i ma'kûsesi görülecektir.

Markiz Andrea'nın gönlünde bir arslan yattığını hem de ne müntakim, ne müfteris bir arslan yattığını bilmediğinden, delikanlının şu sözünden ziyadesiyle memnun oldu. Babası müteveffa Nicola Satagna gibi kendinin de pek sadık, pek âlicenap bir adam olduğunu ve müteveffa Kont'un daima vird-i zeban edinmiş olduğu vechile yüz yıllık asilzadelerden ziyade unvân-ı asâlete lâyık bulunduğunu dermiyan eyleyerek, delikanlının medh ü senasında hemen mertebe-i ifrata takarrüp eyledi. Markiz bu sözleri söylerken Andrea dahi gönlünden kendi kendisine diyordu ki:

- Evet. Yalnız o kadar âlicenap olmakla da kalmayacağım. Nimet-şinâslıkta, velinimetime sadakatte o mağdura vekâleten intikamda ne derecelere varacağımı bilsen, daha şimdiden bana bir kahraman unvanı verirdin. Hak teâlâ hazretleri fırsat verir de muvaffak olursam, sen bu unvanı bana vermekte yine tereddüt etmezsin ey âlicenap kadın. Çünkü gönlün temiz ve kalbin

safidir.

Markiz ile Andrea arasında bu sözlerin teatisinden iki gün sonra Andrea Angelina'yı gördü. Ne yolda hareket eyleyeceğine karar-ı kat'î vermiş olduğundan, o gün kızcağız ile veda edecekti. Evvelâ Markiz'in kendisine söylemiş olduğu sözleri gayet mülâyemetle ve mümkün mertebe bir kelime noksansız olarak kıza anlattı. Bu hikâye arasında Angelina birkaç defa:

- Evet, evet biliyorum. Seni buradan teb'îd etmek çoktan beri onlarca mültezim ve mukarrerdi.

Demişti. Nihayet söz sırası kıza vereceği nasihata gelince Andrea dedi ki:

- Gelelim size i'tâsı vaadinde bulunduğum nasihata: Angelina. Elbette hatırınızdadır ki size birkaç defa bu adamın tekliflerini kabul etmenizi tavsiye eylemiştim. Bugün benden o tavsiyelerin zıdd-ı kâmilini işiteceksiniz. Size diyeceğim ki zinhar bu herif ile izdivaca rû-yı rıza göstermeyiniz. Benim tarafımdan ika edilecek neticeyi bekleyiniz.

Bîçare kızcağız zekâvet-i müsellemesiyle beraber Andrea'nın bu sözden maksadı ne olduğunu anlayamayarak bir tavr-ı istizahla yüzüne baka kaldı. Andrea gayet mütevazıâne ve kahramanâne bir tavırla dedi ki:

- Matmazel. Sizi canımdan ziyade sevmek iddiasıyla bu tekliflerde bulunuyorum zannetmeyiniz. Ben "ham ervâh" ıtlâkına şayan olan o miskinlerden değilim ki, bir kızı seviyorum diye ona nailiyetle kendimi bahtiyar etmek için sevdiği kıza "Benden başka bir kimseyi mes'ut etmeyeceksin, sen benimsin" tarzında hodkâmâne tekliflerde bulunayım.

- Bilmez miyim Andreacığım. Ah senin ne kahraman olduğunu bilmez miyim.

- Kerem ediniz Matmazel. Sözümü bitireyim. Siz beni sevdiğinizi yalnız sözünüzle değil hâl ü şânınızla ve benim için duçar olduğunuz işkencelere sabır ve tahammülünüzle de gösteriyorsunuz. Hakikaten bahtiyarlığınız benim yüzümden hâsıl olacak ise, muvaffakiyetiniz için Cenab-ı Hakka dualar ederim. Ben sizi sevmesem ve sizinle bahtiyar olmayacağımı bilsem bile, bu arzunuzun, bu bahtiyarlığınızın husulü için kendimi feda ederim.

Zira hanedanınızın minnetdâr-ı ni'meti bir bende-i sadıkıyım.

- Aman Andrea ne söylüyorsunuz?

- Ayaklarınızı öpeyim Matmazel. Müsaade ediniz de sözümün neticesini getireyim.

- Söyleyiniz.

- Ben size son neticeyi işaret edinceye kadar şu Giorgino'nun tekliflerine rû-yı rıza göstermemenizi teklif ediyorsam bundaki hikmet şudur ki: Ben bu adamla uğraşacağım. Cenkleşeceğim. Meydan-ı muharebe burası olamayacağı için buradan gaybubet eyleyeceğim. Kendime daha vâsi bir ma'reke peyda edip takatim tak oluncaya kadar mübarezede sebat göstereceğim. Bu esnada siz hasmımın tekliflerini kabul edecek olursanız benim mücahedeme mümânaat etmiş, hatime çekmiş olursunuz. Tâc-ı serim olan kadının kocasıyla adavet benim şân-ı sadakatime tevfîk kabul eder mi? Ben bu dakikada Giorgino'nun canını almaya hazırım. Hâlbuki sizin zevciniz olduğu dakikadan itibaren onun kılı düşecek olan yere kellemi düşürüp o hasm-ı canım uğrunda can fedasına mecbur olurum.

Söz bu dereceleri bulunca bu sözlerin mutazammın olduğu manalara zihince daha bin mana katan zavallı Angelina âdeta müthiş olmaya başladı. Fakat ne diyeceğini de kararlaştıramayarak o tavr-ı mütedehhişânesiyle Andrea'nın yüzüne bakakalmıştı. Andrea kızcağızın bu hâlini anlayarak acıyor ve yüreği parça parça oluyor idiyse de, bu hâl kendi sözlerini gûş-ı canla telâkkiye temin edeceği için yine memnun oluyordu. Nihayet Angelina dedi ki:

- Andrea. Rica ederim benim tarafımdan tamamıyla emin ol. Ortada sen bulunduğun için değil. Sen olmasan dahi ben bu ifrit-sûret-i dîv-sîret mel'unun refikası olamam.

Andrea'nın vâkıf olduğu esrara karilerimiz dahi vâkıf bulunduklarından, kızın bu sözleri Andrea'nın efkârını ne derecelerde teyit ve mukarrerât-ı zihniyyesini ne mertebelerde takviye eylemekte bulunduğunu karilerimiz bizim tarafımızdan izaha hacet bırakmaksızın elbette takdir buyururlar. Biz muhaverenin sûret-i devamını hikâye etmeye bakalım. Andrea dedi ki:

- Buradan gaybubet edeceğim dedim. Size haber vereyim ki yalnız buradan değil bütün dünyadan gaybubet edeceğim. Kendime gayet vâsi bir ma'reke-i savaş peyda edeceğim dedim. Bunu bütün dünya kadar vâsi bir surette teşkil eyleyeceğim. Çünkü ben Giorgino'ya karşı ilân-ı harb edersem o benimle musalâhada devam edecek değil a. Hâlbuki o servet-i azîmesinden dolayı bir kuvvet-i mutlâka. Ben ise züğürtlüğümden nâşi bir acz-i mutlak. Herif arzu ederse benim defter-i vücuttan mevcudiyetim kaydını bile hak ettirebilir. Sanayi-i harbiyyece eldeki kuvvet hasmın kuvvetinden akall olursa pusular kurmak, gece baskınlığı tertip etmek ve her güne hiyel ü hud'-i harbîden istifade eylemek gibi tedâbire müracaat ayn-ı hikmet olup, öyle bir sûret-i merdânede meydan muharebesine çıkışmak ise hamakat hükmünü alır. İşte size buralarını izah ediyorum ki benim izim kaybolduğu ve haberim kesildiği zaman, kat'an meyus olmayarak netice-i hâle muntazır olasınız.

Angelina'nın gözleri doldu. Dedi ki:

- Artık sizden hiçbir haber alamayacak mıyım?

-Hiçbir haber alamayacağınızı zihninizde yerleştirirseniz, kârlı çıkarsınız.

- Ya ben buna nasıl tahammül edebilirim?

- Kârlı çıkarsınız demedim mi ya. Ben bir kolayını bulup size haberini isal edebilirsem, bunu kâr sayarak müteselli olursunuz.

Kızcağız bu işittiği ağır sözlerden dolayı o kadar müteessir olmuştu ki, şu ahvâl-i elîmeye karşı zihninde bir gûne çare bulamadığından dolayı teellümü bir kat daha artıyordu. Nihayet hatırına bir çare geldi. Hatta bu hatırasından dolayı pek ziyade memnun olarak yüzünde gözünde nice alâyim-i sürur ve beşâşet bile nümayan olmuştu. Dedi ki:

- Andrea. Niçin işi böyle birçok müşkilât vadilerinden dolaştırıyorsun? Şuradan ikimiz sırra kadem basacak olsak fena mı olur? Yalnız sen değil ikimiz birden izimizi ve nam ü nişanımızı kaybediverelim.

- Hey Matmazel. Hiç bu gaybubetten emin olabilmek kabil midir? Ben yalnız olduğum hâlde bile esbâb-ı gaybubetimi nasıl

tekmil edebilirim diye düşünüyorum. Siz dahi yanımda bulunacak olursanız kendimizi üç gün gizleyemeyiz. Dünyanın öte tarafına gidecek olsak, Giorgino'nun yed-i intikamından kurtulamayız. Siz burada bulundukça, tâ ben hücuma başlayıncaya kadar Giorgino beni takibe lüzum görmez. Burada sizinle meşgul olur. Fakat beraber gidecek olursak sizin buradan gaybubetiniz anlaşıldığı dakikadan itibaren Giorgino takibimizdedir. Ben yalnız bulunacak olursam müdafaada yalnız kendimi düşünüyorum. Yalnız kendimi muhafazaya belki kudretim, tedbirlerim kifayet eyleyebilsin. Fakat yanımda siz de bulunacak olursanız acz-i mutlaktan ibaret olduğunu beyan eylediğim kudret, ikimizi birden müdafaaya nasıl kifayet eyleyebilir? Hele hücumda siz bana bilkülliye ayak bağı olursunuz. Bindiği attan maada bir diğer atı da yedinde sürüklemeye mecbur olan süvariden hîn-i hücumda hizmet beklenemez. Siz burada kalmalısınız ki burada kalmaklığınız benim için ayn-ı muâvenet sayılır.

Vakıa Angelina Andrea'nın şu mülâhazatını pek musîb buluyordu. Hatta bu sözleri o zamana kadar asla işitmemiş olduğu sözlerden bulunmak hasebiyle bu delikanlının ne kadar çok bildiğine ve ne mertebelerde derin düşündüğüne hayran oluyordu. Ancak Andrea'nın gaybubeti hâlinde kendisi de yapayalnız kalarak o hâlde bir taraftan Giorgino'nun ve diğer taraftan halası Markiz'in vuku bulacak muhacematına nasıl tâb-âver mukavemet olabileceğini bir türlü zihnine sığdıramayarak me'yûs oluyordu.

Bir aralık Andrea'yı ta'dîl-i karara mecbur edebilir tasavvuruyla dedi ki:

- Zannedersem sen de işi zihninde biraz ziyadece i'zâm ediyorsun. Giorgino aleyhinde şiddetin bu derecesine kadar lüzum var mıdır ki o şiddete mütenasiben onun tarafından bir sûret-i müdâfaakârânede ittihaz olunacak tedâbirden dahi bu kadar ihtiraza lüzum görülsün?

Andrea gülümsedi. Lâkin bu tebessümün mana-yı sahîhini Angelina'ya şerh ve izaha muktedir olabilir mi? Kendisini böyle bir azm-i kat'îye mecbur eden esrâr-ı müdhişeyi hiçbir kimseye, hatta Angelina'ya dahi tevdî etmemeye karar vermiş. Bu kararı bozmaksızın meramını kıza anlatmak için dedi ki:

- Matmazel bir tiyatroyu temaşa etmeye gidersiniz "kodesen" denilen ukde-i esrâra evvelden vâkıf olmadığınız hâlde bu ukdenin hiç muntazır olmadığınız bir zamanda hiç me'mûl etmediğiniz bir suretle çatır çatır sökülüverdiğini görünce nasıl hayrette kalırsınız? Eğer Rabbim muvaffakiyyet verir de ben bu işteki ukde-i esrârı o surette hâlledecek olursam o zaman .... işte yalnız o zaman sizin kocanız olmaya bir liyakat-ı sahîha ispat eylemiş, bir kahraman-ı sahîh olurum. Rica ederim şimdiden bana bu yolda bir ihbarda bulunmayınız. Bu iş mühimdir. Sizin tahmin ve zannınızın bin kat fevkinde mühimdir.

Angelina bu sözden tedehhüşünü arttırarak yelkenleri suya indirdi. Andrea ise hâsıl etmiş olduğu bu tesiri takviye için sözüne de devamla dedi ki:

- Ben şu anda Giorgino'ya rağmen ve halanıza muhalefeten alenen sizi tezvîc edemem değil mi? Bir sûret-i merdânede alenen muvaffak olamadığım şeyi hafiyyeten icraya hiç de tenezzül edemem. Bana biraz zaman veriniz. Fakat pek az değil. Bu zamanı haftalarla, aylarla tayin etmeyiniz. Yıllarla tayin ediniz. Çünkü bir acz-i mutlakın bir kuvvet-i mutlakaya galebesi zaman ile mümkün olabilir. İngilizler "nakdin yapmadığı işi vakit yapar" derler. Yalnız şundan emin olunuz ki ben ümidimi külliyen kat' edecek olursam sizi bu füturumdan haberdar ederim. O zaman istediğiniz gibi harekette muhtar kalırsınız. Şimdi ise ümidim ber-kemaldir. Mutlaka muvaffak olabileceğimi inâyet-i Haktan me'mûl ediyorum.

Delikanlının gösterdiği bu ümit zavallı kızcağızı tervîc eyledi. Sordu ki:

- Benden kaç sene mühlet istersiniz?

- Mikdarını tayin edemem.

- Korkmayınız. İsterseniz kırk sene deyiniz. Müddet-i muayyen olursa sabrım, metânetim tevessü eder.

- O! Kırk sene demek itiraf-ı fütur etmektir. Bunun nısfının nısfından bile aşağı.

- On sene mi?

- Çok aşağı, çok aşağı. Zihnimde tasavvur eylediğim şeylerin icrası on seneye lüzum gösterirse sizden pek çok evvel benim

bedbahtlığım takarrür ve tahakkuk eder.

- Beş mi?

- Daha aşağı Matmazel, daha aşağı.

Andrea'nın bu hesabı Angelina'yı da ümit ile mâl-â-mâl eyledi. Dedi ki:

- Beş seneye düşman yetişmesin. Kararından geri kalma kahraman Andrea. Beş sene kadar mütemadiyen aç kalsam, yine helâk olmam. Sabır benden, gayret senden.

-4-

Bu muhaverenin vukuundan iki gün sonra da Andrea, Castelnora Şatosu'nu terk eyledi. Veda ettiği gün kendisinin de, Angelina'nın da gözlerinden yaş boşanmakta olduğu gibi, yaşların daha ziyadesi Markiz Blanca'nın gözlerinden boşanıyordu. Çünkü Andrea'nın müfarekatına âdeta Angelina kadar Blanca dahi müteessif oluyordu.

Müfârekat-ı teessürüne Blanca'nın da bu suretle iştiraki, bîçare Angelina'nın birkaç ay rahatını temin eyledi. Zira Sinyor Giorgino Andrea'nın gaybubetinden umduğu istifadeyi mevki-i husûle getirmek arzusunu ortaya koydukça Markiz Blanca:

- Bu def'ada benim hatırım için sabır buyurmanızı rica ederim. Evlât gibi elimizde büyümüş olan Andrea'nın hanemizden mübâadeti beni bile müteessir eyledi. Angelina'nın teessürü benden ziyadedir. Bu hâldeyken tazyike başlayacak olursak işi müşkülâta sardırmış oluruz.

Mülâhazasını serd eyliyor ve Giorgino bu mülâhazayı reddeyleyecek söz bulamıyordu.

Aradan dört beş ay kadar zaman mürur eyledi. Bu müddet zarfında Andrea'dan hiçbir eser, hiçbir haber zuhur etmedi. Angelina vakıa delikanlıya metanet ve sabır vaat eylemiş idiyse de, birdenbire delikanlının haberleri münkatı ve izi kayboluvermesi bîçare kızcağızı pek acı bir yalnızlık içinde bırakmıştı. Buna zamîmeten bir de Giorgino ve Markiz'in tazyikatı baş göstermesin mi?

Zahir ahvale nazaran artık Angelina için hiçbir özür kal-

mamış demekti. Bir zamanlar çocukluğundan ve gelinlik zamanı gelmemiş olduğundan bahsediyor idiyse de işte yaş yirmiyi tecavüz ediyor. Bir manastıra rahibe kaydolunup da tecerrüd-i küllî ikrarı vermiş ya verecek değil a. Bir zamanlar Andrea'yı vesile ittihaz eyliyordu. İşte o da ortadan kalktı. Beş altı aydır hiçbir haberi gelmediği gibi bundan sonra dahi ebeden haberi gelmeyecektir.

Evet. Markiz'in itikadınca bundan sonra dahi ebeden haberi gelmeyecektir. Hatta son defa olarak Andrea Angelina'ya verdiği nasihatlar miyanında bademe kendisinden bilkülliye kat'-ı ümîd etmesini de bildirmiş olduğunu Markiz kat'iyen ümit eylemektedir. Bunu Angelina'ya dahi ihtarla diyordu ki:

- Andrea'nın sana son defa olarak söylediği sözler hakikaten pek merdâne, pek âlicenabânedir. Delikanlı o sözleri bana da açmıştı. Kendisinden kat'-ı ümîd etmek lâzımdır. Buradan müfarekatı da senin kendisinde olan ümidini kesmek içindir.

Bu sözler Angelina'yı ikna edeceğine bilâkis istihza tebessümleriyle beraber iğzâb dahi eyliyordu. Çünkü Andrea'nın Markiz'i şaşırtmak için böyle bir söz söylemiş olacağını düşünerek asıl kendisine ne yolda nasihatler, vaatler verdiğini düşündükçe bir yandan Markiz'in aklını şâyân-ı istihza bulup, diğer taraftan da Andrea'nın gaybubetinin daha dördüncü, beşinci ayında bu derecelerde tazyikata duçar edilir ise yıllarca imtidadı lâzım gelen mukavemet ve sebatı nereden bulabileceğini düşünüp me'yûs oluyordu.

Beş altı ay değil on ay, bir sene mürur eylediği hâlde Andrea'dan henüz haber yok. Giorgino mülâzemeti bir dereceye vardırmıştı ki modacıların, kuyumcuların, terzilerin biri diğerini takiben metâaları Angelina'nın nazarırağbetine arzolunuyorlar ise de, kızcağızda bunların hiçbirisine rağbet görülmüyor. Bu bapta Markiz'in söylediği teşvik ve temin yollu sözlerin hiçbir hükmü görülmüyor. Kendisine Giorgino'nun muhabbetinden bahsolundukça iki gözleri ağlamaya başladığı gibi Andrea'dan bir daha ümid-vâr olmamak lâzım geleceği temin olunduğu zaman dahi bu hâl vâki oluyor.

Hatta zavallı Angelina bir aralık Andrea'dan da iştibaha başladı. Kendi kendisine:

- Acaba o da beni aldatıp filvaki bir daha varlığından, sağlığından nam ve nişan vermemek için mi savuştu, gitti?

Diye delikanlıyı itham eylemek istiyor ise de Andrea'nın böyle bir hıyaneti olsa Giorgino ile tezevvücünü men etmemesi lâzım geleceği gibi, Giorgino ile tertip eylediği muharebenin neticesine intizar için o kadar teminat da vermemesi iktiza eyleyeceği mütalâaları derhâl delikanlının berât-ı zimmetini hükmettiriyor.

Elhâsıl Andrea'nın gaybubeti üzerinden tamam iki sene zaman mürur eyledi ki gerek Giorgino ve gerek Markiz Blanca artık bu delikanlının mevcudiyetini bile tahattur etmeyerek mübâhesât-ı vâkıada ismini de kale almaz olmuşlardı. Angelina ise mukavemet için artık hiçbir özür bulamamaya başladığından çar-nâ-çar Giorgino'ya biraz iltifat yüzü göstermeye mecbur olmuştu. Zeki kızcağız herifin muhacemâtını bu suretle ta'dîle lüzum görmüştü. Bu da bir hud'a-i harbiyye değil midir? Açıktan açığa mukavemet kabil olamayınca bir âkil kumandan düşmanıyla bir mütareke akd ederek şerait-i sulhîde müzakereye başlamak suretiyle vakit kazanır ki o müddet zarfında umduğu vechile tecdîd-i kuvvete muvaffak olduktan sonra, sulh şartlarından birisinde husule gelen muhalefet cengin teceddüt ve devamına sebep olur.

Angelina'nın Giorgino'ya biraz yumuşak yüz gösterdiği esnada gerek Markiz'in, gerek Giorgino'nun inbisatlarını, neşelerini tafsile hacet yoktur. Ne hulyalar! Ne tertipler! Düğünden sonra Avrupa'yı devre çıkacakları veyahut gemilere binip şark taraflarını seyahata gidecekleri yaz mevsimlerinde şöyle ve kış mevsimlerinde böyle yaşayacakları tarzındaki rüyaları Angelina hep hayra yormakta idiyse de içinden bu rüyalara gülmekteydi.

Nihayet günün birinde Angelina şato civarındaki ormanda gezinirken karşısına pelâs-pûş bir herif çıkıverdi. Sağ ayağı topal, gözleri kör değil ise de ağrıklı. Za'fın son derecesine varmış. Sesi kısık. Hasta mizaç bir şey. Bu adam işte bizim Düşkün Giordano ise de, Angelina o zamana kadar baba Giordano'ı tanımamış olduğundan, bu tesadüf kendisini haylice ürkütmüştü.

Hakkı da vardır ya. O zamanlar İtalya'nın dilencileri

böyle tenha ormanlarda Angelina gibi zayıf kadınları değil âdeta benim diyen erkekleri bile amansız bir kertede yakalayıp, bir hançer derbesiyle canını ve üzerindeki parasını, malını alıp sırra kadem basarlardı ki bu da vukuât-ı nâdireden değildi.

Düşkün Giordano kızın havfını anlayarak evvel-be-evvel teminine lüzum gördü. Dedi ki:

- Sinyorina Angelina Del Castelnora. Korkmayınız. Cihan sizin hanedanınızdan yediği ekmeğin minnettarıdır. Size kimseden zarar gelmez. Hele benden asla. Size teslim olunmak üzere bana bir mektup vermiş olduklarından, onu teslime yol bulabilmek için iki üç gündür buralarda gezip dolaşıyordum.

"Mektup" sözü kızcağızın yüreğini oynattı. Andrea'dan başka dünyada kimi var ki mektup bekleyebilsin? Kemâl-i tehâlükle:

- Veriniz bakayım. Kimdenmiş?

Dediği ve Giordano'ın uzattığı mektubu lerze-nâk elleriyle eline aldığı sırada Giordano dahi:

- Kimden olduğunu bilemem. Temiz pâk bir delikanlı bir florin bahşiş ile beraber verdi.

Cevabıyla mukabele eylediyse de Angelina bu cevaptan ziyade mektubun zarfından istifade eyledi. Yazısını görür görmez Andrea'nın yazısı olduğunu tanıyarak güzel yüzünü lâtif bir humret istilâ eylediği gibi gözlerinden de memnuniyet ve beşâşet nurları intişara başladı. Her gördüğü şeye dikkat edip her dikkatinden de bir mana çıkarmak şân-ı zekâveti iktizasından olan kızcağız zarfı açmaksızın:

- Demek oluyor ki kendisi de Napoli'dedir. Zira bakınız zarf gayet temiz. Hiç yıpranmamış. Uzaktan gelmiş olsaydı, hem kirlenir, hem yıpranırdı.

Diye bir keşifte bulunduğu gibi Giordano'a dahi:

- Ben bu mektuba cevap yazacak olursam cevabımı da Andrea'ya isal edebilir misin?

Sualini sormuştu. Giordano dedi ki:

- Andrea'ya mı? Zannıma kalır ise o delikanlının adı Andrea olmamalıdır.

Angelina derhâl tebdîl-i efkâr eyledi. Andrea namını ağzından kaçırması bir hata olduğunu anlayarak, bu hatası bir daha tekerrür etmemek üzere kendisini duçâr-ı nedâmet eyledi. Dedi ki:

- Her kim olursa olsun. Bir yere gönderilen mektubun elbette cevabı da olur. Onun için size bir şey söyledi mi?

- Söyledi. Cevap yazacak olursanız benim buralarda dolaştığım bir gün yine bana verirsiniz. Götürürüm.

- O delikanlı ne şekil ve simada bir adamdı?

- Vallahi Matmazel nasıl diyeyim. Pek de göz alıcı şekil ve siması yoktur. Şöyle ortadan biraz daha kısaca boylu, gayet zayıf vücutlu, çakır gözlü, saçları, bıyıkları, kaşları, kirpikleri beyaza karîb lepiska.

- A öyle ise o değil. Her hâlde cevap yazacak olursam sizi yine buralarda arayıp bularak cevabımı teslim ederim.

Düşkün Giordano ile muhavereye bu surette hitam verdikten sonra Angelina koşa koşa şatoya vardı. Hemen yatak odasına kapanıp mektubu okudu ki ber-vech-i âtî idi:

"Azizim Angelina. Ben Roma'dayım. Vücutça sıhhatim, âfiyetim ber-kemaldir. Bütçemi yoluna koyuncaya kadar biraz sıkıntı çektim ise de şimdilerde muvâzene-i maliyem dahi o kadar yolundadır ki, size olan ubudiyet-i hususiyye ve fevkalâdeme itimaden bana çekeceğiniz poliçelerin derhâl bedeli tediye olunabileceğini de arz ederim. Ama bu sözümü refahta bulunduğumun ispatı için şöylece söylenivermiş sözlerden addetmeyiniz. İçinde bulunduğunuz buhranın bir ciheti de maliyece olduğundan, size bu cihetten muâvenet-i ciddîye vaat eyliyorum ki benim size olan ihtisasımdan ziyade sizin bana teveccüh ve emniyetiniz olduğunu bildiğimden, bu teklifin ulüvv-i cenabınıza dokunmayacağından da eminim.

Kendim Roma'daysam da gözlerim, ellerim, ayaklarım Napoli'dedirler. Muharebe plânımı tanzim etmişim. Elde edilmesi lâzım gelen noktaları zapt eylemişim. Düşman her taraftan mahsur ise de daire-i muhasara henüz pek vâsi olduğu cihetle mahsuriyetinden haberdar değildir. Hatt-ı muhasara en geniş bloküslerden daha geniştir. Fakat yavaş yavaş darlaştıkça onun

hâli dalyana girmiş bir balığın hâline benzeyecektir. Malûm a dalyan kapısı kapandığı zaman derunundaki balık mahsuriyetinden haberdar olmayıp bir yandan ağı çekerek, daire-i serbestîsi daraldıkça başına gelen belâyı anlayıp çırpınmaya başlar ise de fayda vermeyip müteakiben kendisini balıkçının pençesine giriftar olmuş bulur.

Bu mektubu size isal edecek olan Düşkün Giordano vakıa pejmürde kıyafet bir zavallı adam ise de fazail-i ilmiyye ve kemalât-ı hikemiyye sahibi pâk-nihâddır. Ondan bize hiç ziyan gelmez. Bilâkis menfaat ve hizmet umulur. Bu adam ile muamelenizi ileriye götürdükçe kendisini pek ziyade seveceksiniz. O bizim esrarımıza vâkıftır. Lâkin o derecelerde ketumdur ki ne kadar istintak etseniz size bile ağzından bir kelime kaçırmaz. Düşmanlarım aleyhine sevk ettiğim ordunun kumandanı diyemez isem de pîşdârı diyebilirim. İşte ehemmiyetini bundan anlayınız. Bana yazacağınız cevabı kendisine tevdî ediniz. O da diğer bir vasıta ile bana isal etmeye memurdur.

Size bu mektubumun vüsulünden halanız Markiz hazretlerini haberdar edecek kadar saf-derun değilsiniz ya? Benim nâm ü nişanım kesilmiş olduğuna onlarca kanaat hâsıl olduktan sonra mevcudiyetimi kendilerine tekrar ihtar etmek bizim ta'biyetü'l-ceyşi berbat eder. Düşman vaktinden evvel haberdar olur. Binaenaleyh bu mektubun size vüsulünden ve kıraatinden sonra onu ateşe atıp yakar mahvederseniz pek âkilâne bir harekette bulunmuş olursunuz".

Bu mektubun mütalâası Angelina'yı fevkalhad memnun eyledi. İlk kırâatı müteakiben birkaç daha okuduktan sonra Andrea'nın emrine muhalefet etmemiş olmak için hemen bir kibrit yakıp şömine içinde mektubu ihrâk eyledi de, yazacağı cevabı ondan sonra yazmaya başladı. Kaleminden dökülen kelimeler şu mektubu teşkil eylemiştiler:

"Azizim Andrea. İki sene sükuttan sonra Giordano ile gönderdiğiniz ilk mektup beni ihya eyledi. Hakikaten ben bir meyyit idim de bana taze hayat verdi. Bu müddet zarfında ne kadar ıstıraplar çektiğimi izah ve tafsile hacet göremem. Zira elbette o ıstırabâtın bir kısmı da sende olacağından ne yaman azab-ı elîm olduğunu takdir edersin.

Muvâzene-i maliyeṇ yolunda bulunmasından dolayı memnun oldum. Şimdiki hâlde akçeye ihtiyacım yoktur. Vakıa halamın rivayetine göre şato bedelinden bakıyye iki yüz elli bin frank çoktan tükenmiş ise de halam bulup buluşturup bizi idare ediyormuş. Zannedebilirim ki istikraz namıyla Giorgino'dan para almaktadır. Mahaza akçeye ihtiyacım olur ise elbette size müracaat ederim. Bizim nemiz vardır ki aramızda müşterek olmasın? Gönlümüzü, ihtiyarımızı bile birbirimize vermişiz. Öyle değil mi?

Düşmanı abluka altına almış olduğunu pek kuvvetli yazıyorsun. Ancak bu sözlere ne tamamıyla inanmaya ne de inanmamaya muktedir değilim. Çünkü izahat yoktur. İzahat istemiş bile olsam vermezsiniz. Bir büyük kumandan demiş ki: Tertibatımdaki sırr-ı azîmi yalnız ben bilirim. Ona gömleğim vâkıf olacak olsa çıkarır yakarım. Şimdi sen dahi bu kumandan hâlindesin. Mevlâ muvaffakiyyet ihsan eylesin. Bizim gibi acezenin elinden gelebilecek şey ancak duadır.

Giordano hakkındaki sözlerin bence tamamıyla makbul oldular. Adamcağızı ilk gördüğüm zaman biraz tevahhuş eylemiş idiysem de birkaç söz teatisinden sonra o tevahhuşum zail oldu. İşte bu cevabımı da ona tevdî eyliyorum.

Bundan sonra mektuplarını sıkça sıkça ümit eyleyebilir miyim? Eğer bana bu ümidi de verirsen, âlemde hiçbir şeyden endişem kalmaz. Benim de sıhhatim yolundadır. O cihetten şikâyetim yoktur.

Düşmanın benim üzerimdeki tazyikatından sana biraz bahsetmek ister idiysem de, bu tafsilât seni müstefit etmekten ziyade müteessir edeceği için hacet göremedim. Bu hâl sence mechulât-ı kat'iyyeden de değildir. Markiz hâlâ onun gayretini görmektedir ki mazuriyeti de müsellemdir. Bakalım azizim ümit bizden, inayet Allah'tan".

-5-

Bu iki mektuptan müsteban olan ahvalin ağlebi bilâhare fiilen ve maddeten tahakkuk eyleyip yalnız bazıları Angelina'nın zan ve ümidine biraz muhalif çıkmıştı ki onların birisi de sıkça sıkça mektuplaşmak meselesi olmuştu. Bu mekâtibe

ve mürâsele vakıa devam edegittiyse de Angelina'nın ümidi gibi sık sık değil, seyrek seyrek hem de gereği gibi seyrek olarak devam eylediğinden, kızcağızı ekseriya şikâyete mecbur eyliyordu.

Tahakkuk eden şeylerin birisi Angelina'nın Düşkün Giordano'a emniyet ve muhabbeti kaziyyesi oldu. Yalnız mektup götürüp cevap almaya geldiği zamanlara da münhasır kalmaksızın Düşkün Giordano aralıkta bir şato civarındaki Bosco'ya gider Angelina ile görüşürdü. Hatta Giusella namıyla Angelina'dan Gabrielle'in hanesine mektup getirdiğini bundan evvel gördüğümüz kız, şatoya karîb bir mandırada peynir yapmak üzere yanaşma olarak Giordano ile Angelina arasında vasıta-i muhabere ittihaz edilmiş olduğundan, Giordano Bosco'ya gittikçe evvelâ mandıraya uğrayıp Giusella ile Angelina'ya haber gönderir ve bu haber üzerine Angelina kimseye sezdirmeksizin ormana çıkıp tenha bir mahalde Giordano ile görüşürdü.

Bu mülâkatlar esnasında Giordano'dan pek çok hakîmâne sözler işitmiş ve âkilâne nasihatler almış olduğundan, feylesofun kadri kızcağızın nazarında o kadar büyümüştü ki, içinde bulunduğu tazyikât ve müşkilâttan dolayı Giordano'ı âdeta kendisine bir dert ortağı sayarak:

- Andrea yanımda yok ise Düşkün Giordano var ya. Onun muaveneti de bana kâfidir.

Diye müteselli olurdu. Aralıkta bir Andrea'nın mektuplarına ve Giordano'ın tesliyetlerine nailiyetinden dolayı cür'et ve cesareti artmış bulunduğundan, bir aralık Giorgino'ya mümâşâta görmüş olduğu mecburiyeti de üzerinden atmış ve habîse evvelkiden ziyade mukavemete başlamıştır ki, halası Markiz Blanca kızda gördüğü bu tahavvül-i cesurâneye bir mana veremeyerek büsbütün şaşmış kalmıştır.

Muhabere-i mütekaddimeden müsteban olan ahvalin bilâhare mertebe-i tahakkuka varanlarından birisi de mes'ele-i mâliyyedir. İlk muhabere üzerinden bir sene kadar daha zaman geçerek vakıa Angelina'nın masarif-i zâidesi olmadığı cihetle paraya da ihtiyacı yok idiyse de, Andrea'nın kendisine beyan eylediği iktidara filvaki mâlik olup olmadığını anlamak için bir mektubunda muhibbinden biraz para istemişti de, Andrea dahi taleb-i vukûunun üzerinden üç hafta mürur etmeksizin Giordano

vasıtasıyla kendisine altın olarak beş bin frank göndermişti. Angelina'nın bu paraya ziyadesiyle memnun olduğuna şüphe mi edilir? Pederinden sonra en makbul ve meşru olarak gördüğü para, bu para olmasından kat'-ı nazar kendisinin de evvelden hükmetmiş bulunduğu vechile Andrea hâl-i iktidarda bulunmasa böyle büyücek bir meblâğı "şimdilik! ve meblâğ-ı cüz'î" kayıtlarıyla irsal edemezdi. Nakit hususundaki bu iktidar düşman aleyhindeki tertibat hususunda da Andrea'nın muktedir olduğuna delâlet eylediği için, Angelina'yı ziyadesiyle memnun eylemiştir.

Bu paradan bin frangını Düşkün Giordano'a bahşiş vermek istemişti. Giordano ise:

- Matmazel benim paraya hiç ihtiyacım yoktur. Yalnız masrafsız bir adam olduğum için değil, hamilerim beni hiç parasız bırakmadıkları için ihtiyacım yoktur. Zaten bin frank denilen meblağ benim için o kadar büyük bir hazinedir ki, onu nerede hıfz edeceğimi bilemeyeceğimden fazla olarak bir de rahatsızlığına duçar olmuş olurum.

Diye bu inayeti reddetmesiyle Angelina nazarındaki makbuliyetini bir kat daha arttırmıştı. Hatta o sırada Andrea'ya yazdığı bir mektupta Giordano'ın bu tok gözlülüğünü yazarak beyân-ı memnuniyyet eylediğinden maada şu fıkrayı ilâve eylemişti ki:

"Fakir Giordano bu kadar tok gözlülük göstermiş olduğu hâlde benim etmiş olduğum arsızlığa ne dersin? Çünkü benim de masrafım olmadığından paraya ihtiyacım yoktu. Fakat bu arsızlığımı affet. Senin derece-i iktidarını bununla muvazene ederek muvaffakiyetin hakkında verdiğin ümitlere ona göre itimadı kat'î ile inanmak için bu tedbiri kurmuştum".

İşte Giusella ve Düşkün Giordano vasıtasıyla Angelina ve Andrea arasında bu suretle açılmış olan muhabere ve mürâsele meselesi kızcağızı lâyenkati duçar olduğu muhacemâta karşı teyit ve takviye eylediğinden, gerek Giorgino'ya ve gerek halası Markiz Blanca'ya karşı mukavemette metanetini arttırdıkça arttırmış ise de zaman geçtikçe bu kuvvet dahi mübeddel-i fütur olmaya başlamıştı. Hele bir aralık Andrea'nın haberi büsbütün kesilerek aylar geçtiği hâlde bir mektup alamaması, zavallı

Angelina'yı meyus etmeye kâfiyken, yine bu müddet zarfında ez-cümle Castelnora Şatosu'nun büyük salonunda görmüş olduğumuz muamele gibi Giorgino'nun muamelâtı tazyik-i bî-edebâne derecesine varmış olduğundan, zavallı Angelina da metânet-i mekânet denilen şeyden eser kalmamıştı ki, en sonra Andrea'ya yazdığı mektupta işte bu ye's ve füturunu tasvir eylemişti.

O mektubu hatırdan çıkarmadık ya? Çamaşırcı Gabrielle'in hanesinde Giordano'ın bir binlik şarabı içerek nihayet şişeyi de kırdığı gün okuduğu mektuptur....

Bîçare Angelina bu mektubun cevabına lâ-akal üç hafta zarfında nail olabileceğini hesap eyliyordu. Zira o zamana kadar cereyan eyleyen muhaberatı üzerine icra eylemiş bulunduğu hesaplar kendisine ancak bu neticeyi göstermişti. Hiç olmaz ise ormanda Düşkün Giordano ile mülâkat ederek ondan işiteceği hakîmâne sözler ile müteselli olmak ihtiyac-ı azîmi içindeyken üç dört gün mütemadiyen Giusella gidip geldiği hâlde Giordano'dan dahi bir haber getiremeyince bedbaht kızcağızın ye'si, ıstırabı ne derecelere varmış olacağı kıyas-ı adi ile anlaşılamaz mı?

Bir de dördüncü gün Giusella Andrea'dan bir mektup getirdi ki beş gün evvel kendi tarafından yazılan mufassal mektubun cevabı olduğunu tarihler hesabıyla anlayınca Angelina'nın sevinci âdeta "çıldırasıya" diye tavsif olunacak bir dereceye vardı. Hele mektubun mündericâtı memnuniyet-i vâkıayı bu derecenin de fevkine çıkaracak suretteydi. Zira Andrea yazıyordu ki:

"Zavallı Angelinacığım! Size evvel-be-evvel şunu rica ederim ki bana böyle aklımı çilesinden çıkaracak mektuplar yazmamalısınız. İşte mesaimizin sonuna vardık. Ne olacak ise hemen şu haftalar zarfında olacaktır. Düşmanımızın etrafındaki muhasara dairesini küçülte küçülte o kadar tazyik eyledik ki, düşman dahi etrafı muhasaraya alınmış bulunduğunu anladı. Tamam hücum noktasındayız. Bu hücumun müşkilâtı ne büyük olduğunu anlayamaz değilsiniz ya. Hele düşman dahi badema bize karşı müdafaa için olanca iktidarını istimal edeceğini düşünüyorsanız müşkilâtın derecesini daha doğru tayin edebilirsiniz. Biz böyle yaka yakaya, pençe pençeye gelmiş olduğumuz bir dakikada sizin ye's ü nevmîdî ile memlû olan

mektuplarınız zihnimi bir kat daha perişan etmez mi?

Hem malûmunuz olsun ki ben bir haftadan beri Napoli'deyim. Düşkün Giordano'a yazdığınız tezkereleri de gördüm. Onu da aradığınız yerde bulamadığınız için telâş ediyorsunuz. Bîçareye kabahat bulmayınız. O da benimle meşguldür. Kendisine 'ordumuzun pîşdârı' dememiş miydim? Ordu gelip düşmana çattığı zaman pîşdarları dahi hatt-ı harbe iltihak ederler. İşte bundan anlayınız ki Giordano dahi ateş içindedir. Mahaza ifadât-ı şifahiyyesi ile sizi müteselli ve mutmain etmek için şu bir iki gün zarfında sizinle mülâkat edecektir".

....."

Karilerimiz tahattur ederler ki Angelina'nın yazmış olduğu mufassal mektubu Gabrielle'in hanesinde okuduktan sonra, Düşkün Giordano gayet müteessirâne bir hâl ile Castelnora Şatosu'na kadar bir cevelân-ı leylî yaparak badehu gelmiş yatağı içinde yazı yazmıştı. Ertesi gün henüz kendisi uykudayken Giusella geldikte bu mektubu cüzdandan çıkarıp kıza teslim eylemişti. Hatta karilerimiz nâs beyninde topallık ile meşhur olan Giordano'ın bıçak ucuna sapladığı bir mektubu Giorgino'nun yatak odasına attığı zaman topallığının da sahteliğini görmemişler miydi? İşte Giordano'ın düşkünlüğü de, feylesofluğu da sahte olduğu karilerimiz nazarında daha bu müşahede ile mertebe-i tahakkuka varmış olduğu gibi, ahîren Andrea'nın mektubu olmak üzere Angelina'ya gönderilen mektubun da Giordano'ın kaleminden çıkmış olması bu adamdaki sahteliği bilkülliye meydana vurmuştur.

Evet. Hikâyemizin bu mahalline kadar Düşkün Giordano diye tanıdığımız zat Andrea Satagna'nın kendisidir. Vakıa kendisi öteden beri Napoli içinde bulunarak aralıkta bir Angelina ile mülâkat eylediği ve bîçare kızcağızı ekseriya takat-güdaz ye'sler içinde bulduğu hâlde, yine kendisini bildirmemesi bâdi-i nazarda büyücek bir merhametsizliğe ve lüzumsuz bir ihtiyata hamlolunabilir ise de, hasmı olan Giorgino'ya karşı kurduğu tedâbirin ne derecelerde dakîk ve mühim olduğuna karilerimiz vukuf hâsıl eyledikleri zaman, bu fatîn, mukdim, cesûr, müntakim delikanlının ihtiyatta bu derecelere kadar varmasındaki mazuriyetini teslim ederler.

Angelina'nın da bir mektubunda demiş olduğu vechile böyle teşebbüsât-ı mühimmede bulunanlar, hakikat-ı esrarlarını gömleğinden bile ketmetmelidirler. Meşhur bir eski sözdür ki: "Sen esrarını kendin muhafaza edemeyip de şuna buna tevdî eylersen, şu busenin esrarını muhafaza edebileceklerine nasıl emniyet eylersin?" Hele bir kadına. Hele bir genç kıza.

Andrea'nın mektubunda haber verilmiş olduğu vechile bu mektubun Angelina'ya vüsulünden üç gün sonra Düşkün Giordano Giusella'nın mandırasına gelip Angelina'ya haber gönderdikten sonra Bosco'da gezinmeye başladı. Beş on dakika sonra Angelina dahi oraya gelip, görüştüler.

Kızın bugün hâl ü tavrındaki beşâşet o kadar parlaktı ki dört beş senedir kaybeylediği ve hasretini çektiği Andrea'sıyla mülâkata gelmiş olsaydı, ancak bu derece beşâşetli olabilirdi. Karşısındaki adam Andrea gibi iri yarı kaviü'l-bünye, cesur, güzel bir delikanlı olmayıp, gözleri kör olmak derecesinde kanlı, çapaklı, çehresi irin renkli, yaştan ziyade sefaletten beli bükülmüş, kısık sesli bir topal olmakla beraber, az kalmıştı ki Angelina sevincinden bu pejmürde serseriye sarılıp yüzünden gözünden öpsün.

Selâm vermeyi bile tahattur etmeksizin yavaşça söyleyeceği lâkırdıyı işittirebilecek kadar takarrüp eder etmez dedi ki:

- Buradaymış ha? Bir haftadan beri Napoli'deymiş.

- Kim?

- Kim olacak Andrea.

- Haberim yok.

Giordano'ın bu inkârı kızcağızı ziyadesiyle üzdü. Dedi ki:

- Canım feylesof. İhtiyatın, ihtirazın bu derece-i gayr-ı lâzımesini hâlâ elden bırakmayacak mısınız? İşte kendisi yazıyor.

- Matmazel. İhtiyatın, ihtirazın bu derece-i lâzıme ve vâcibesini asıl şimdi ele alacağız.

- Benden de mi ihtiraz?

- Asıl sizden ihtiraz.

- Ah ben ise madem ki Napoli'ye kadar gelmiştir, bir kere-

cik olsun görüşebilmek ümidindeydim.

- O! O! Bu ümidi sahife-i hâtırdan siliniz. Napoli'ye vürudunu size yazmışsa müthiş bir hatada bulunmuş.

- Merhamet ediniz Giordano. Görmüyor musunuz ki ben şâyân-ı merhamet bir hâle geldim?

- Size edilecek en büyük merhamet yine size bu surette merhametsizlik göstermekten ibaret kalır. Tamam dama düşürmekte bulunduğumuz şikârı, damdan kaçırmakla me'yûs kalacak olsak ne ise ne. Fakat o şikâr, bir masum karaca, bir ziyansız geyik değildir. Dehşetli bir kurt, tehlikeli bir canavardır. Biz onu der-dest etmez isek, emin olunuz ki o bizi der-pençe eder.

- Mektubunda diyor ki ne olacak ise bu haftalar zarfında olacakmış.

- Bunu pek doğru söylüyor ama yine siz bilmiş olmayınız. Sizin bize edebileceğiniz en büyük muavenet her şeyden ama her şeyden külliyen ve kat'iyyen bî-haber bulunmanızdan ibarettir.

- Ne yapayım sabrederim. Bu kadar senelerden beri çekmiş olduğum ıstıraba birkaç hafta daha munzam oluversin.

Angelina'nın mahzun mahzun bu sözleri söyleyişi Giordano nam-ı sahîh Andrea'yı ne derecelerde dilhun eylediğini karilerimizin müşfik kalpleri elbette hissederler. İhtimal ki Andrea'nın hemen kendisini ortaya koyarak Angelina'yı tesliyet-i kâmile ile bahtiyar edivermesine bile lüzum görürler. Fakat nâ-be-hengâm olan bu mürüvvetin Andrea için de ne derecelerde müthiş ve mühlik olacağını nazarıhikmete alırlarsa, Andrea'yı muahezeden ziyade tahsine, aferine şayan görürler.

-6-

Bizim Düşkün Giordano hikâyemiz sırasınca Andrea Satagna olmak üzere taayyün eyledikten sonra, Castelnora Şatosu'ndan bilmüfâreke bu zamana kadar geçirmiş olduğu seneleri ne gibi işler arkasında geçirdiğini izah eylemek pek de tatvîl-i kelâma ihtiyaç bırakmaz.

Castelnora'dan gaybubet eyledikten sonra delikanlı filvaki Roma'ya gitmişti. Roma'da tam bir sene kalıp bir gazetehanede musahhih, bir tiyatroda müstensih, bir avukat nezdinde

mübeyyiz olmak gibi bir kaç hizmete girerek peyda eylediği akçeden kuvvet-i lâ-yemût geçindikten sonra birazını da biriktirmek mecburiyetine duçar olmuştu.

Ama bundan maksadı bilâhare vuku bulacak teşebbüsatının ilk ihtiyaç göstereceği masarifi hazırlamaktan ibaret değildi. Maksat bundan ibaret olsaydı, o paranın daha çoğunu sûreti diğerle Napoli'de de kazanabilirdi. Asıl maksat iz kaybeylemekti ki bundaki isabeti müsellemdir. Zira kendi müfâreketinden sonra Giorgino bu işte bir hud'a olup olmadığını ve Andrea'nın tebâüdünde ciddiyet bulunup bulunmadığını anlamak için Napoli'de delikanlının izini pek çok taharri ettirmiş ve aradığı izi bilâkis Roma'da bularak hasmının bazı hidemât-ı hissiyyede istihdam olunmakta bulunduğunu öğrenmekle müsterih olmuştu.

Andrea Roma'da bir sene kadar kaldıktan sonra kendisini Düşkün Giordano kıyafetine koyarak Santa Maria Hayrathanesi'ne gitmişti. Bu suretle tebdil-i kıyafet edebilmesi için ne yolda davranması lâzım geleceğini tafsile hacet var mıdır? Tiyatrocular düzgünlerin o kadar envaını istimal ederler ki, düzgün denilen şeyin en süslü madamlar nezdinde maruf olan mahiyeti solgun çehreleri beyazlattırıp pembelendirmekten ibaret olduğu hâlde, tiyatrocular nezdinde envaı yirmiye, otuza varan bu düzgünlerin bir nev'i de pembe çehreleri soldurmaktadır. Frenk turpu gibi pespembe bazı oyuncu kızlar oynayacakları oyuna göre, meselâ müteverrim olarak vefat etmek lâzım gelince, öyle bir düzgün istimal ederler ki görenler sekiz aydır esîr-i firâş imiş sanırlar.

Diğer cihetten samg-ı arabînin sarı renklileri az suda koyuca bir surette eritilerek kirpiklere, göz kapaklarına sürülünce matlûp olan çapaklar husule getirilmiş olur. Biraz zağferanı da bu surette eritip göz kapakları derununa sürme gibi çektikten sonra, işte gözler al kan içinde kaldılar, gittiler. Asıl marifet her gün mü, haftada bir iki nöbet mi her ne mi'yârda ise bu tuvaleti enzâr-ı ağyardan mestur olarak icra edebilmektedir.

Santa Maria Manastırı Napoli'ye iki saat kadar mesafede kâindir ki mecruhlara, hastalara bakmaktan bed' ile piçleri büyütmeye kadar bir çok hayrata merkez olmak için tesis olunmuş-

tur. Pek çok evkafı vardır. Hangi dindar Katolik vefat eder ise, malından bir cüz'ünü mutlaka bu manastıra verir. Bir tarafı rahiplere ve diğer tarafı rahibelere mahsus olarak büyük bir daire teşkil eyleyen bu manastırdaki maişet-i sefihâne aleyhine İtalyan muharrirlerinden birçokları birçok şeyler yazmışlar ise de hasenâtıyla seyyiatı muvazene edilecek olursa hayrathane yine şâyeste-i muhabbet ve memduhiyet görülür.

Bizim Düşkün Giordano'ın buraya müracaattan maksadı köpekçi Giaco'dan haber almış olduğu üzere müteveffa Pietro ile beraber merkumun imza etmiş olduğu itirafnameye dest-res olmak kaziyyesiydi. Kendi kendisine demişti ki:

- Vakıa bu emelin husulü pek güçtür. İtirafnameyi bir deftere kaydetmişler. O defteri çalabilmek hemen muhalâttandır. Ah onu ele geçirmek mümkün olsa kim bilir daha ne kadar esrâr-ı mühimmeyi havi olduğu görülür. Çalabileceğimi ümit edemem, istinsahına muvaffak olsam kâfidir. Vakıa bu da güç bir iş ise de çalışacağım. Tekmilini istinsah edecek kadar vakit bulamasam, bile parça parça okuyup az bir müddet yazabilirim. Eğer fırsat düşürebilirsem o yaprağı koparıp alırım. Her hâlde Giorgino'nun canı bu kâğıtla beraber benim elime geçmiş olacaktır.

Hayfa ki evdeki pazar çarşıya uymadı. Andrea vakıa tazarruât-ı miskinâne ile kendisini manastıra kabul ettirebildiyse de, topallığı hasebiyle teklif olunan hizmet-i mutfakta aşçı yamaklığından ibaret kalıp, hele papazlar bu miskinde artık müzmin hâline girmiş olan göz ağrısını tedavi arzusunu da meydana koyunca, feylesof Giordano orada dikiş tutturamayacağını anladı. Çünkü gözlerinin ilâcı yalnız bir defacık kuvvetlice yıkanmaktan ibaret olup bu hilesi meydana çıkacak olursa, kendisini papazların elinden kurtaramayacağı derkârdı.

Üç beş gün manastırda bulunarak hiç olmazsa taksimât-ı dahiliyyesini öğrenebilmiş olduğunu kâr saydı. Badehu bir sabah sırra kadem basıp Napoli'ye geldi.

Napoli'de Castelnora familyasıyla Giorgino ve Gargula gibi zevatla münasebeti olan adamlardan bilkülliye mütebaid olarak dilenciliğe en adi mahâfile devam suretiyle mübaşeret eyledi. Asıl şöhretini esâfil-i nâs miyanında peyda eylerse refte refte tezyîd-i şöhret eyledikçe eâlînin iştibahına duçar olmaya-

cağını hesap eyliyordu. Bu hesabı pek de doğru çıkmıştır. Zira işte en son zamanlarda Giorgino'nun konağına kadar yol bulabilmek derecesine vardığı görülmüştür.

Bu serseriyâne cevelânları esnasında Düşkün Giordano'ın ne kadar sabıkalı sabıkasız erbâb-ı şekavetle münasebet peyda eylemiş olduğu câlib-i nazar-ı ehemmiyyet bir keyfiyettir. Zira işte ez-cümle Giorgino ile peyda eylediği münasebet esnasında deruhte etmiş bulunduğu hizmetten anlaşılmış olacağı vechile, şakî-i meşhur Montari ile de bilfiil münasebette bulunduğunu gördük.

Zaten Andrea gibi meşru ve müthiş bir intikam arkasında dolaşan adamların işleri kibar vasıtasıyla yine bir sûret-i kibarânede görülebilmek kabil midir? Kendini bilen kibarın kâffesi yine kendi umuru kaydında bulunurlar. Vukuât-ı cinâiyye ise bunları eğlendirecek ciddî dramlar yerine geçer.

Andrea'nın vaktiyle rıhtımlar üzerinde şurada burada şarkı çağırıp raks ederken bilâhare cemalini de sermâye-i taayyüş ittihaz eylemiş olan bir kızdan doğduğunu ve o kızın da Giorgino'nun hemşiresi Margarita bulunduğunu haber almıştık. Andrea vakıa böyle bir âlüfteden doğmuş olduğunu biliyorduysa da muahharen validesi papa zabitanından birisiyle bittezevvüç izini kaybeylemiş olduktan sonra mezbureyi Nicola Satagna bile unutmuş olduğundan, validesi hangi kadın olduğu Andrea'nın meçhulüydü. Yalnız sağ bazusunun omuza karîb bir yerine daha pek küçük iken validesi iğne ile dövüp lâtin hurufundan **A** harfini nakş ettirmişti. Babası Nicola bunu gördüğü zaman:

Habis! Oğlumu da kendisine benzetmiş. Onun da sağ bazusunun tamam bu yerinde kendi ismini mübeyyen olan bir **M** harfi dövülmüştür.

Diye Margarita'yı muaheze eylediği Andrea'nın hatırında kalmış idiyse de rast geldiği kadının omuzunu yoklayıp:

- Dur bakalım burada bir harf menkuş mudur? Sen benim validem misin diye yoklamaya kalkışacağı vârid-i hâtır olamaz ya. Hatta Andrea yedi sekiz yaşlarına kadar aralıkta bir validesini gördüğünden karının şekli bir dereceye kadar hafızasında mahfuz idiyse de gezdiği yerlerde o şekl-i mahfuza müşabih hiçbir kadın görememişti ki validesi hatırına gelsin.

Validesinden bir kere ayrıldıktan sonra bir daha mevcudiyeti hiçbir vakitte zihnine mütebadir olmamıştı. Binaenaleyh Giorgino'nun hanesinde kahvaltı ederken ilk defa olarak Margarita'yı yakından gördüğü zaman bile validesini der-hâtır edemeyip, tâ Andrea ismi Giorgino'nun hemşiresinde pek mühim bir tesir hâsıl eylediğine dikkat ettiği zaman, karşısındaki kadının kendi validesi olduğunu anlayıp yüreği oynamış ve pek büyük bir cebr-i nefs ile heyecan-ı derûnunu men edebilmişti.

Bu muarefe üzerine bir aralık Andrea'nın hatırına:

- Vay canına! Hasm-ı canımız dayımızmış be!

Mütalâası da gelmişti ki bu mütalâa hem müellim, hem de mudhik olabilirse de dayısı olan habîsin nasıl bir gaddar olduğunu da tahattur eyleyince:

- Eyvah! Ben Nicola Satagna gibi sıdk u istikametle ârâste bir adamın oğluyum diye seviniyordum. Meğer nesebde böyle Giorgino gibi bir leke de varmış. İnşallah o lekeyi yine habisin kendi kanıyla yıkayıp üzerimden temizlerim. Babam kendi velinimetine nasıl sadık idiyse ben de o yolda bir sadakat eseri gösterip dayıma lâyık yeğen değil, babama lâyık bir oğul olduğumu kendi vicdanıma da temin ederim.

Diye ettiği azm ü cezm ile ancak def'-i teellüm eyleyebilmişti.

Napoli'de cevelân-ı serseriyânesi esnasında Giorgino'nun ahvalini ne surette tahkik ve onun aleyhindeki teşebbüsatını ne yolda tertip eylemiş bulunduğunu uzun uzadıya tafsile hacet yoktur. Çünkü Giorgino'nun Andrea aleyhindeki maksadını Montari vasıtasıyla istihsale tavassut için taahhüt altına girmiş olması, teşebbüsât-ı vakıasını o zamana kadar ne mertebeye isal eylediğini nazar-ı ıttılâımızda tasvir eyler ki, ıttılâın şimdilik bu derecesi kâfidir. Hatta çamaşırcı Gabrielle'in hanesinde Giorgino'nun mektubunu kıraat eylemiş olduğu da malûmumuz bulunduğundan, bundan da anlaşılır ki Düşkün Giordano bu tavassutu da öyle körü körüne deruhte etmiş olmayıp, çapaklı gözlerinin nazarıdikkatini her cihete ta'mîm ve fikr-i nukadının kuvvetini her tarafa şamil eyliyor.

Biz teşebbüsâtının bundan sonrasını haber verelim ki:

Giorgino'nun hanesinden Montari'ye mektup götürmek için müfâreket eyledikten beş gün sonra Düşkün Giordano Montari'den aldığı cevapla yine konağa avdet eylemişti. Şakî-i merkum ile nerede ve ne suretle görüştü bunu Giordano o derecelerde gizli olarak becermiştir ki, hikâyenin muharriri sıfatıyla biz bu sırra da vâkıf isek de onu şimdiden yazacak olsak Andrea nâm-ı diğer Düşkün Giordano gibi gayet müdebbir ve âkil bir adamın Angelina gibi candan dost olduğu kızdan bile esirgemek derecesinde mektum tuttuğu esrarı nâ-be-hengâm olarak biz fâş etmiş oluruz. Buna da insafın kail olmayacağı derkârdır.

Montari'den getirdiği mektubu beş gün mukaddem kahvaltı etmiş oldukları odada Giorgino'ya teslim eylediği zaman Margarita dahi oradaydı. Giorgino hemşiresine:

- Siz Sinyor Giordano ile konuşunuz.

Ve Giordano'a:

- Kimse ile görüşmekten mahfuz olmayan hemşirem, sizin ile musahabeden pek ziyadesiyle mütelezziz oluyor. Ben gelinceye kadar ahbaplık ediniz.

Diye ikisini de o odada bırakıp kendisini, mektubu yalnızca okumak için odasına çekilmeye davrandı. Bu aralık Giordano:

- Efendim şifahen dahi bazı tebligatı vardır. Onu ne zaman arz edeyim sualini irat eyledikte Giorgino:

- Evvelâ şu mektubu okuyayım da ifade-i şifahiyyeyi de sonra istimâ eylerim.

Diye çıkmış, gitmişti. Giorgino gittikten sonra Margarita ile Giordano yalnız kaldıkları zaman kadıncağız kemâl-i telâşla sordu ki:

- Ne haber Sinyor Giordano? Oğlumdan ne haber getirdiniz?

- Andrea'dan değil mi Madam? Hamdolsun bu itirafınıza beni mahrum edecek kadar emniyetinizi kazanmışım.

- Sizde gördüğüm ulüvv-i ahvale nazaran hakkınızda emniyet ve itimadımın ber-kemal olduğuna şüpheniz olmasın efendi. Ne kadar olsa valide değil mi? Oğlumun saadetine ait

olan meselede elbette pek meraklı olurum.

- Hakkınız var. Velâkin oğlunuz galiba kolaylıkla huzurunuzda isbat-ı vücud edemeyecek.

- Aman Allah aşkına çabuk söyleyiniz. Oğlumu buldunuz mu?

- Madam, bizim bulamayacağımız adam, göremeyeceğimiz hizmet, yapamayacağımız iş mi olur?

- Neredeymiş?

- Roma civarında kibardan bir adamın çiftlik kethüdalığı hizmetindedir.

- Ey buraya gelebilmesi neden kolaylıkla müyesser olamayacakmış?

- Doğrusunu isterseniz kardeşiniz Sinyor Giorgino'nun Montari'ye yazdığı mektup pek de emniyet-i kat'iyyeyi mucip olacak surette görülmedi. Kardeşiniz meramını tayin etmiyor. Andrea'ya dair teklif olunacak bir hizmetin icrası için heriften söz istiyor. Olabilir ki o hizmet zavallı oğlunuzun kafacığını kesivermekten ibaret çıkar. Vakıa Montari hayduttur, filândır ama pek mert, pek doğru bir insandır. Mukavele kat'iyyen ve tasrihen tayin olunmadıktan sonra teklif edilen işi deruhte etmek istemiyor.

Margarita düşünmeye başladı. Biraz sonra dedi ki:

- Demincek kardeşime ifade-i şifahiyyem var dediğiniz şey bu muydu?

- Buydu ama lâf beynimizde. Ben sizin esrarınızı kardeşinize fâş etmeyeceğim gibi, siz de benim size tevdî ettiğim şeyleri ona açmamalısınız ki eğer bu Andrea işini bir hüsn-i neticeye isal etmek matlûp ise, bir başka cihetten biz dahi buna çalışabilelim.

Margarita Giordano'a istediği kadar teminat vermekle beraber validelik hasebiyle Andrea işi için kendisi de elinden geldiği kadar çalışmak mecburiyetinde bulunduğunu anlattı. Bunun üzerine Giordano dedi ki:

- Benim de zannıma kalırsa gerek Montari ve gerek ben bu meselede biraderinizden ziyade size emniyet edeceğiz. Doğrusunu isterseniz biz miktarı milyonlara varan bir servet-i azîmenin nıs-

fıyla bir de sevdiği kızı rakibine bahş edivermek olur olmaz kahramanların yapabilecekleri fedakârlıktan olduğuna pek güç inanabileceğiz. Çünkü kardeşiniz bunu Montari'ye gönderdiği mektupta tasrih etmemiş. Ben şifahen söylediğim zaman Montari gülüvererek şu saf-derunluğumdan dolayı beni âdeta istihza eyledi.

Kadın tekrar düşünmeye başladı.

Hatta bu defa daha ziyade ciddiyetle daha derin düşündüğü de hâl ü şânından müsteban oluyordu. Badehu sordu ki:

- Bana edeceğiniz emniyet neden dolayıdır? Yani benim elimden bir hizmet gelecek de ondan mı ümîd-vârsınız?

- Buna dair Montari ile henüz bir söz etmedik. Fakat benim bildiğime kalırsa bu işte en büyük hizmeti elbette sizden umacağız. Ama bu hizmetin neden ibaret bulunacağını ben şimdiden kendi kendime tayin edemem. Sizin tarafınızdan mezuniyete nail olursam Montari ile bunu ayrıca müzakere eylerim.

- Hay hay! Benim tarafımdan yerden göğe kadar mezunsunuz. Fakat malûm ya biraderimin hiçbir şeyden haberdar olmaması şartıyla.

- Bu şartı asıl biz size teklif edeceğiz. Bizim iştibahımıza göre şayet biraderinizin, oğlunuz Andrea hakkında emeli başka türlü ise, sizinle olan teşebbüsümüzü isticar eylediği anda size de, bize de ziyanı dokunur. Bu işi öyle bir sûret-i âkilânede rü'yet etmeli ki biraderiniz Sinyor Giorgino oğlunuz Andrea hakkında bize açmış olduğu fikir ve emelinden rücu etmek istese bile rücu edememeli. Bizi "şu işte istihdam olunacaksınız" diye ikna ve temin eylediği hâlde bize yalnız o işi, yani oğlunuzun da, Matmazel Del Castelnora'nın da bahtiyarlığı işini gördürmeli. Anladınız mı?

Bîçare kadıncağız vakıa anlamıştı. Hatta anlaşılması asıl lâzım olan derecenin fevkinde bir mükemmeliyet ile anlamıştı. Derunundan o kadar memnun oluyordu ki, haricen dahi bu memnuniyetin sevkine ittiba eyleyecek olsa, hemen kalkıp feylesof Giordano'a sarılarak yüzünden, gözünden öpmesi lâzım gelirdi.

O sırada uşak girip feylesof Giordano'ın efendisi Sinyor

Giorgino tarafından davet olunduğu haberini getirdi. Giordano dahi filhâl odadan çıkıp büyük salonu aykırılayarak Giorgino'nun yatak odasına vardı ki kapıdan girer girmez gözleri bilâ-ihtiyar sağ taraftaki pencereye mün'atıf olmuşlardı.

-7-

Giorgino hemşiresiyle Giordano yanından ayrılıp odasına vardığı zaman Montari'den gelen mektubu derhâl okumaya can atmıştı ki mektub-ı mezkûr ber-vech-i âtîdir:

"Sinyor hazretleri. Mektubunuzu kemâl-i dikkatle iki defa okudum. Her ne kadar sizinle vicâhen muarefem yok ise de ne kadar fetânetli, şecaatli bir adam olduğunuzu zaten öğrenmiş bulunduğum gibi, mektubunuzun şivesi de bunu bir kat daha tasdik ettirdi. Evet. Sizin gibi bir hamiye benim ve benim gibi bir adama da sizin ihtiyacınız vardır. Hem bu ihtiyaç yalnız hizmet-i vâhide için değil, sair bin türlü şeyler için daimî bir ihtiyaçtır. Bu bapta yararlığımın derecesini size göstermek için Andrea nam kimesne hakkında vuku bulacak emrinize ittibaı vaat eylerim. Ama iş yolunda ve sırasında gitmelidir. Bunun için dahi evvel-be-evvel sizden istediğim otuz bin livreyi inayet buyurmalı. Bu inayetiniz beni ve arkadaşlarımı semahat-ı aliyyenizden emin ve ümîd-vâr eyleyecektir. Saniyen Andrea hakkındaki maksadınız ne ise onu harf-be-harf tasrih eylemelidir. Zira bu adam için bize gördüreceğiniz hizmet bir selâm irsalinden veyahut hâl ve hâtır-ı istifsârından ibaret olamayacağı derkârdır. Biz bu gibi hizmetlerde mükafattan evvel mücâzat cihetini düşünürüz. Vakıa bizi ipten kazıktan bile kurtarmaya muktedir olduğunuzu inkâr etmeyiz. Ama bu taahhüdünüzün kâğıt üzerine konulmasını talebe hakkımız yok mudur? Sözü açık söyleyelim. Ya hîn-i hacette bizi himaye etmeyecek olursanız? O hâlde biz size ne yapabiliriz? Elimizde bir emr-i sarîhiniz bulunursa biz de onu meydana koyarak sizi bîzar eylemiş oluruz. Vakıa siz kanunen bir âmir-i mücbir sayılamayacağınız gibi muîn-i katil dahi addolunamayacağınızdan ve haysiyet ve nüfuzunuz ber-kemal bulunduğundan, pençe-i kanuna düşmek tehlikesinden azadesiniz. Hiç olmazsa mektubunuz enzâr-ı ammeye vaz olunduğu zaman dillerde dâstan olmaktan havf edersiniz de,

bize karşı vuku bulan taahhüdâtınızı ifaya kendinizi mecbur görürsünüz.

İşte ben size meseleyi, maksadı sarahaten yazdım. Siz de benim gibi açık yürekli, doğru sözlü olmalısınız. Şunu da şimdiden arz ve ihtar edeyim ki emr-i sarîhi havi yazacağınız mektubu başka bir yazı ile yazdırıp da kendi yazınızdır diye göndermek hilesini hatırınızdan bile geçirmeyiniz. Zira ilk mektubunuz bende mahfuzdur. Onun yazısı sizin kendi yazınız olduğunu Giordano bana temin eylemiştir. Bu mektuba yazacağınız cevabı da kendi gözleri önünde yazdırması için Giordano'a emr-i kat'î verilmiştir. Birbirimizi aldatmayalım. Özü doğru insanlar gibi hareket edelim. İyi mukavele iyi dostluk husulüne sebep olur. Mukavelemizi iyi tanzim edelim ki ileride dostluğumuz bozulmasın".

Bu mektubu okuduktan sonra Giorgino epeyce zaman derin derin düşünmüş taşınmış ve bir kulpunu kolayını bularak paraları Montari'ye göndermedikten maada, istediği emr-i sarîhi de yazmaksızın Andrea hakkındaki arzusunu icra ettirtecek tedbirler aramış idiyse de bulamamıştı. Ne derecelerde şeytan olduğu işte mektuplarının reviş ü ifadesinden anlaşılıp duran Montari'yi öyle kolay kolay aldatmaya imkân mı tasavvur olunabilir?

Nihayet şu Andrea'yı aradan çıkarmak hırsı ve bahusus kendisine dost olabilecek olan o dehşetli haydudu, düşman edebilmek havfını Giorgino'yu bu mektuptaki teklifleri kabule mecbur eylediğinden, işi bir kere de Giordano ile de müzakere için serseri-i merkûmu yatak odasına kadar davet eylemişti.

Giordano kapıdan girer girmez sordu ki:

- Sen bu mektubu okumuş musun?

- Hayır. Fakat mündericâtı malûmumdur. Çünkü Montari bunda ne yazdığını bana anlatmıştır.

- Senin getirdiğin ilk mektuptan sonra ve bu mektuptan evvel Montari bana bir mektup daha göndermişti. Ondan da malûmatın var mı?

- Ben mahpus iken size bir mektup daha gelmiş ama siz o mektuptan bana malûmat vermemiştiniz. Montari'nin yanına git-

tiğim zaman kendisi haber verdi.

- Bu defa Montari ile vicahen artık kendisini sizden de setr etmeye lüzum görmedi mi?

- Canım bu gibi işlerde insan edeceği itirafları pek tedrici eder. Tevdî eylediğiniz iş gayet mühim olduğundan, doğrudan doğruya kendisini görmeye mecbur oldum. O zaman bana ikinci mektuptan da haber verdi. Hatta müsvettesini bile okutturdu.

Bu son lâkırdı Giorgino'yu kıpkırmızı bir mahcûb-ı mücessem hâline koydu. Zeki Giordano evvel-be-evvel şu sû-i te'sîri def için dedi ki:

- Bu gibi yârânlıklar büyük alış verişlerde hiçbir hükm götürmezler. Siz ikiniz de büyük cesurlardansınız.

- Hüsn-i zannınıza teşekkür ederim. Şimdi demek oluyor ki sen bu işin her köşesine vâkıfsın değil mi?

- Montari kaç köşesine vâkıf etmişse o kadar köşesine vâkıfım. Ondan ziyadesine ne vukufum vardır, ne de aklım erer.

- Montari bu mektupta iki teklifte bulunuyor. Birisi otuz bin frank, diğeri de emr-i sarîh.

- Evet. Bana da şifahen söylediğine göre ilk istenilen yirmi bin frangın diriğ edilmesi sizin iddia eylediğiniz semahat hakkında şüphe verecek şeylerdendir. Bu defa meblağ-ı mezkûru otuz bine bil-iblâğ bir eser-i semahat gösteremeyecek olursanız, evvelâ ulüvv-i cenâbınıza, servetinize, himayenize dair yazdığınız şeylerin hiçbirisine emniyet kalmayacak. Saniyen Andrea için bizden istediğiniz hizmeti kat'iyyen tasrîh etmeyecek olursanız, bizim tarafımızdan bir gûne taahhüt altına girmek şöyle dursun, Andrea hakkındaki suikasti kendisine bittebliğ mükâfatımızı ondan isteyeceğiz.

Şu mükâfat sözüne Giorgino kahkahalarla gülmeye başlayınca Giordano işin bu cihetini şerh ile dedi ki:

- Evet biliriz ki Andrea fakirdir. Fakat çok veren maldan, az veren candan verir derler. Bir para vermeyecek bile olsa bu ihbarımızla şöhretimizi arttırmış oluruz. Âlem görür ki Montari yalnız saha-i vukua gelen ahvalin hakayıkını bilmekle kalmıyor. Henüz kuvvede bulunan şeyleri de mevki'-i fiil ve icraya çıkmaksızın haber alıyor. Bu şöhret dahi nakid kadar şâyân-ı

heves şeylerdendir.

- Beyhude nefes tüketme. Ben zaten teklifin ikisini de kabul ediyorum. Fakat altın olarak sana vereceğim otuz bin frangı nasıl götüreceksin?

- Adam sen de! O da bir şey mi? On kilo kadar bir yüke tahammül edemeyecek miymişim? Birazını şu dizimi koyduğum kütüğün kovuğuna sıkıştırır ve birazını da sucuk gibi belime bağlar giderim.

- O fena değil. Fakat ikincisi bundan daha mühimdir. Evvel-be-evvel beni sen temin etmelisin. Bu ikinci meseleye dair vâkıf olacağın esrarı hiçbir kimseye faş etmeyeceksin.

- Hayır efendim. Biz kimseye teminat vermeye, yemin etmeye mecbur değiliz. Biz papaz gibi adamlarız. Yemini bir kere etmişiz. Bir papaza tevdî'-i esrâr edecek olursanız kimseye ifşâyı esrâr etmemesi için teminat ister misiniz?

Giorgino bu defa evvelkinden ziyade sürekli bir kahkaha ile güldü. Dedi ki:

- O, ne muazzez adamlarmışsınız. Pekâlâ. Geçen gün hemşirenin yanında demiştim ki Andrea'yı bulacak olursam malın nısfı ile beraber Angelina'yı da kendisine tezvîc edeceğim.

- Evet. Bunu demiştiniz ama ben bu söze güldüğüm gibi Montari dahi kahkahalarla gülmüştü.

- Neden?

- Olmayacak şey de ondan.

- Vakıa ben de kalben gülerek söylemiştim. O kadar avanak bir adam olmadığıma emniyet edersin ya. Bu sırra hemşirem vâkıf olmasın diye öyle bir ağız kullanılmıştım. Şimdi evvelâ şifahen sana tasrîh edeyim ki muradım Andrea denilen o rakibi yok etmektir, içine oynatmaktır. Anladın mı?

- Çoktan.

- Öyle ise işte yazıyorum. Sen de, bak gör de Montari'yi ona göre temin et.

Bunun üzerine Giorgino evvelâ kalemi eline alarak Montari'ye şu mektubu yazdı:

"Azizim yiğit Montari. İkinci mektubunuz dahi geldi. Uzun

sözün kısası, hülâsası olmak üzere derim ki istediğiniz otuz bin frank, bin beş yüz Fransız altını olduğu hâlde emin adamınız feylesof Giordano'a teslim olundu. Tekrar edeyim ki bu para sizden istediğim hizmetin ücreti değildir. O hizmeti de gördükten sonra itimat etmemek istediğiniz semahatimin derecesini size göstereceğim. İşte hizmet-i mezkûreyi de tesrîh ve tayin edeyim: Mümkün olduğu kadar yakın bir zaman içinde Andrea'nın vücudu mevcudiyet âleminden kaldırılacaktır. Hangi sureti münasip görürseniz o suretle bu delikanlıyı öldüreceksiniz. İşte şu mektubum elinizde bulundukça ben de sizin şerîk-i cinâyetiniz sayılacağımdan, sizi himaye hakkındaki taahhüdümde de halef etmeyeceğim aşikârdır".

Düşkün Giordano mektubun hitamından sonra dedi ki:

- Buna bir de hâmiş yazmalı. Mektup benim gözüm önünde yazıldığını bildirmeli. Ben de onu tasdiken birkaç kelime yazmalıyım.

- Vay. Sen yazı yazmak biliyor musun?

- Neden bilmeyeyim? Hem öyle bir yazı yazayım ki papa hazretlerine başkâtip olmak için liyakatim ber-kemal olduğunu dahi teslim edesiniz.

Filvaki Giordano'ın tavsiye eylediği hâmişi yazdıktan sonra Giordano dahi kalemi eline alarak onun altına:

"Bu mektup benim gözüm önünde yazılmıştır. Ben ki feylesof Düşkün Giordano'ım".

İbaresini öyle bir maharetle yazdı ve yazısı o kadar güzel düştü ki Giorgino şaşakaldı. Kim bilir ne fikre mebnî Giorgino Giordano'ın yazısını derhâl Montari'nin mektubu yazısıyla mukayese ve tatbik eyledi. Badehu dedi ki:

- Senin yazı Montari'nin yazısından bin kat âlâ. Montari âdeta yazı hususunda gereği gibi acemi görünüyor.

- Dağ adamı ile şehirli bir feylesof kıyas mı kabul eder?

İşte mektup bu surette yazılıp bittikten sonra bin beş yüz Fransız altını dahi tamamıyla sayıldı ki, Giordano üzerine dizini koyduğu kütüğe diz altı olarak koyduğu paçavraları kaldırınca, onun alt tarafı yine paçavra dolu bir büyük kovuk olduğu görüldü. Liraların altı yüz kadarını oraya sığdırabildiler.

Bakıyyesini de Giordano'ın belindeki muşamba kemer isti'âb edebildi.

Bu işler görülüp bittikten sonra Giordano Giorgino'yu ve diğer odadaki hemşiresi Margarita'yı veda ederek çıktı, gitti.

İntihâ-yı kitâb-ı râbi'

Beşinci Kitap
Montari

-1-

Buraya kadar sebk eylemiş olan dört kitabımız Haydut Montari'nin nasıl türeyip şöhret aldığı hakkında karilerimizde bir fikr-i mahsus peyda eylemiştir ki, şimdilik merkum hakkındaki malûmatın bu derecesiyle iktifaya mecburuz. Zaten malûmatın daha ilerisine de geçebilmek kabil midir ki, Montari herkesten son dereceye kadar muhteriz bir adam olarak kimseye izini de bildirmemektedir.

Burada şakî-i merkûmun asıl ta'yîn-i mâhiyyetine medar olabilecek malûmata ihtiyacımız var ise, o malûmatı da bundan yarım asır kadar evvelleri İtalya kıt'ası üzerinde haydutluğun ne derecelere kadar terakki eylemiş bulunmasına hasretmelidir.

Hâlbuki bu kaziyyeyi de biz sair romanlarımızda temhîd ve tafsil eylemiş olduğumuz gibi birçok Avrupa muharrirleri de roman ve dram ve opera gibi eserlerinin esasını şakavet-i mezkûre üzerine bina eylemiş bulunduklarından, "İtalya'da şakavet" denildiği zaman bunun her ciheti, her sureti karilerimizce derhâl mütebadir hatır olur. Olur da Montari'nin asla göze gözükmediği hâlde her arzu eylediği cinayeti ikaa muktedir bir belâlı adam bulunduğu dermiyan edilince böyle bir adamın vücudu istib'âd dahi edilmez.

Hikâyemizden buraya kadar sebk eden aksamda Montari'nin Gargula'ya yazdığı bir mektuba merkumun derhâl meblâğ-ı matlûbu irsal suretiyle cevap vermeye mecbur olması gibi şeyler adi ahvaldendir. Yalnız Düşkün Giordano gibi zahir hâlde sakat bir dilenci zannolunan herif ile Giorgino'nun tâ odası içine bıçak ucuna saplı bir mektup fırlattırmış olması, bir dereceye kadar ehemmiyetle telâkki olunacak mevaddan görülür. Ancak Montari'nin nasıl düşündüğü şeyi etrafıyla düşünür, yaş yere basmaz, zeki ve ihtiyatlı bir adam olduğunu asıl nazarımızda tayin edebilecek olan madde, şu Andrea Satagna'nın vücudu ortadan kaldırılmak için Giorgino ile akdeylemekte bulunduğu mukavele kaziyyesi olacaktır ki, bu mukavelenin iki

tüccar beynindeki kontratlar ve hatta iki hükûmet arasındaki muahedeler derecesinde esaslı ve etraflı bir şey hükmüne girdiğini gördüğümüz zaman işin derece-i ehemmiyetini takdire kusur etmemeliyiz.

Lâkin bu mukavelenin akdinden evvel bir de Giordano ile Giorgino'nun kız kardeşi Margarita arasında diğer bir mukavelenin in'ikadını görmeye hikâyenin silsilesi iktizasınca mecburuz.

Bundan evvelki kitabın nihayetinde beyan olunan mektubu alıp gitmesi üzerinden dokuz gün mürur eylediği hâlde, Giordano'dan henüz bir haber zuhur etmemesi Giorgino'nun canını sıkmaya başlamıştı. Buna dair Gargula ile bi'd-defaât hasbihale girişerek, hatta Montari'nin bir kancıklık edebilmesi ihtimalâtına kadar vârid-i hâtır olabileceğini dermiyan eyledikçe Gargula:

- Hayır! Böyle bir şey asla mutasavver olamaz. Montari zaten kancık bir adam değildir. Haydut kısmı için alelumum kancıklık merduttur. Zira bir kancıklığı, bir yalanı tahakkuk edecek olursa, itibardan sakıt olarak yalnız senin benim gibi namuslu şehirliler nezdinde değil, kendi meslektaşı olan haydutlar miyanında da emniyetini kaybeylemiş olur. Fakat bunlar teklif eylediğimiz iş gibi dakîk ve nazik ve mühim bir işi deruhte edecek oldukları zaman, keyfiyeti bir sağlam kazığa bağlamak için son dereceye kadar ihtiyatlı davranıyorlar. Onlar asıl bizim şehirlilerin kancıklarından korkarlar. Çünkü şehirlilerin elleri altında koca bir polis vardır ki her dakikada onun kuvvetinden istifadeye muktedir bulunurlar. Bu misillü mukavelât içine hafiyyen polisin de parmağı girerek koca bir haydut reisini yüzlerce arkadaşlarıyla beraber zindana tıkmak ve cellâda teslim etmek gibi vukuât-ı hud'akârâne dahi nevâdirden değildir.

Gibi sözler ile Gargula Giorgino'nun merakını, şüphelerini def'e muvaffak olabilirdi.

Müfârekatının onuncu günü bade'z-zuhur Düşkün Giordano Sinyor Giorgino Del Villanova'nın konağında isbat-ı vücud eyledi. Uşaklardan efendiyi sorarak beş dakika evvel arabasıyla çıkmış olduğu cevabını alınca:

- Öyle ise Madam Margarita cenaplarıyla görüşmek isterim. Kendilerine haber veriniz. Beni derhâl huzurlarına kabul

edecekleri derkârdır.

Demiş filvaki Margarita'ya Düşkün Giordano'ın vürudunu haber verdikleri zaman bir dakika bile bekletmeyerek hemen huzuruna kabul eylemişti. Margarita:

- Vah vah vah! Geciktiğinizden dolayı biraderim ne kadar merak ediyordu. Beş dakika evvel gelmiş olsaydınız, kendisini burada bulurdunuz da o dahi gayet memnun olurdu.

Deyince feylesof Giordano gülümseyerek:

- Evvel-be-evvel biraderiniz Sinyor hazretleriyle görüşmek arzusunda bulunsaydım, beş dakika değil beş çeyrek saat bile evvel gelebilirdim. Bililtizam onu burada bulamamak için böyle geldim Madam. Şurada yol başında bekledim de araba ile teşriflerini gördükten sonra geldim. Zira teşriflerinden evvel sizinle görüşmeye mecburum.

Deyince Margarita'nın nazarıdikkati açılmıştı. Oğlundan mutlaka bir haber geldiğine şüphesi olmayan Margarita bir tavr-ı istizahla Düşkün Giordano'ın yüzüne baktığı zaman Giordano tavzîh-i merâm ederek demişti ki:

- Madam. Tâ Roma'dan geliyorum. Giderken de, gelirken de birer muvafık hava seyahat-ı bahriyyemizi tesrî etmemiş olsaydı, belki de daha ziyade gecikmeye mecbur olurdum. Montari dostunuz Andrea oğlunuzla bir müzakere etmeyince bu işe girişmemeyi göze aldırıp, o müzâkere-i mühimmeyi de bana havale eylemişti. Şu topal ayacığım ile Roma'ya kadar gidip oğlunuzu gördüm.

Giordano'ın kendi oğlu ile görüşmesi kaziyyesi Margarita'nın ihtiyarını selb eyledi. Kemâl-i telâşla sordu ki:

- Gördünüz mü? Oğlum ile mülâkat ettiniz mi? Ne hâldedir? Kendisini yakışıklı bir kahraman buldunuz mu? Çünkü daha yedi sekiz yaşındayken on bir on iki yaşındaki çocuklardan daha iri, daha gürbüzdü.

- O! Maşallah! Hem iri yarı, güçlü kuvvetli bir pehlivan, hem de gayet zekâvetli dûr-endîş bir merd-i kâmil.

- Babası gibi. Ah o da öyleydi. Ömrümde bir adamı muhabbet-i ciddîye ile sevmişsem o da Andrea'nın babasıydı, ama ah ne eyliyeyim ki, gençlik belâsı ile pek çılgınlık zamanıma te-

sadüf etti de ....

- Hikâyenin bu ciheti bizim için karanlıktır Madam. Aydınlanmasını da arzuya hiçbir mecburiyetimiz yoktur. Ben sizinle daha başka, daha mühim bir ciheti müzakereye memurum. Biraderinizin Montari'ye yazdığı ikinci mektup evvelkiden daha ziyade manidardır. Âdeta oğlunuz Andrea'yı bulunduğu yerden kapıp güneş ziyası göstermeksizin kendi eline teslim edebilmesini yazıyor. Andrea'ya iyilik etmek daiyyesinde bulunan bir adamın bu külfetlere ihtiyaç görebilmesi vârid-i hâtır mı olur? Yalnız bize vuku bulan ifade-i şifahiyyesinde güya Andrea kendisinden muhteriz olduğu için açıktan açığa edilecek bir davete icabet gösteremeyeceğini ve bu suretle onu der-dest eyledikten sonra malının nısfını vererek Angelina ile de bahtiyar eylemek suretiyle minneti altına alacağını anlatıyor. Lâkin Montari gibi müvesvis bir adam bu ağızlara gelebilir mi?

Şu sözler Margarita'nın da merakını tahrik eyliyorlardı. Karıcığı dalgın dalgın düşündürüyorlardı. Giordano ise Margarita'da hâsıl eylediği şu ilk tesirden memnun olarak bahsi asıl kendi arzu eylediği cihete getirmek için diyordu ki:

- Montari tarafından verilen talimat ve edilen tembihât mucibince ben oğlunuz Andrea ile görüştüğüm zaman dayısı, Giorgino'nun kendi hakkındaki ne hüsnüniyetinden, ne suikastından hiçbir şeyinden bahsetmedim. Hatta Montari ismini bile ortaya koymadım. Doğrudan doğruya sizin tarafınızdan gönderildiğimi mukaddime ittihazıyla sizin kendisiyle validiyet ve mevlûdiyet münasebetini tecdîd eylemek arzusunda bulunduğunuzu söyledim.

- Pekiyi etmişsiniz. Bu teklifi nasıl kabul eyledi? Memnun göründü mü?

- O! Hâlinde, şânında pek büyük alâyim-i hoşnudî nümayan oldu.

- Beni valideliğe kabul edecek ha?

- Ona şüphe olmadıktan başka ben asıl meseleyi buraya gelip dayısı ile de birleşmesi maksadı üzerine bina eyledim. Buna da muvafakat eyleyecektir. Lâkin bir şart ile diyor ki: "Validem ile aramızdaki münasebet-i vâlidiyet ve mevlûdiyeti

ispat eyleyecek elde bir resmî kâğıt bulunmadığından ....

Margarita memnunâne bir telâş ile Giordano'ın sözünü kesti. Dedi ki:

- Santa Magdalena Kilisesi'nde vaftiz olunmuştur. Daire-i belediyede dahi kaydı vardır.

- Bunu kendisi de biliyor. Lâkin vilâdetini ispat için bu kayıtları mutazammın olan kâğıtlar vaktiyle pederi nezdinde kalmış olmaktan maada bilâhare kendisi bu kayıtlara müracaat eyledikte yalnız pederi Nicola Satagna namına muharrer olduklarını ve valide olmak üzere sizin namınızı hâvi bulunmadıklarını görmüş. Anlıyorsunuz ya? Adamcağız bundan evvel bile sizinle münâsebet-i ferzendânesini tayin edecek esbabı taharri etmiş. Eğer Nicola Satagna ile aranızda bir nikâh olsaydı, kayıtlarda sizin isminiz mezkûr ve muharrer olmaya lüzum da kalmazdı. Zira bu misillü kayıtlar ekseriya familya namıyla yazılarak 'zevc ve zevce Satagna' suretiyle iktifa ederler. Andrea diyor ki: 'Beni yalnız Margarita evlâtlığa kabul edecek olursa babam olarak dahi nazar-ı kanunda menkûhası olan adam tanınır. Hâlbuki ben öteden beri babamın namıyla yad olunmuşum, yine kendi babamın namıyla yad olunagitmek isterim".

- Ey bunun çaresi neymiş?

- Acele etmeyiniz Madam. Buraya kadar arzettiğim şeyler işin yalnız Andreacasıdır. Andrea'nın ise makasıd-ı sâireden yani Giorgino'nun kendi hakkındaki arzularından haberi bile yoktur. O yalnız sizin tarafınızdan resmen evlâtlığa kabul arzusunu gösterdi. Hâlbuki ondan aldığım malûmatı Montari'ye tebliğ eylediğim zaman, mülâhazanın en derinini, en sevabını Montari dermiyan eyledi.

- Vakıa öyle. Bu işte asıl mürettip Montari sayılır.

- Montari dahi Andrea'nın sizin tarafınızdan evlâtlığa kabulü için elde bir varaka-i resmiyye bulunmasını istiyor. Ama onun nokta-i nazarı başka. O demek istiyor ki Andrea'yı kapıp kaçırmak suretiyle mi olur, temin ve ıtmâ' tarîkiyle mi olur, her hâlde buraya îsâl-i me'mûriyyetini kardeşiniz Giorgino'dan değil, doğrudan doğruya sizden almış olsun. Anlıyorsunuz ya?

Düşkün Giordano bu "anlıyorsunuz ya" sualini gayet

manidar bir tavır ile sormuştu. Kendisinin anlatmak istediği şeyi Margarita'nın anlayıp anlamamış olduğunu bilemeyiz. İhtimal ki Margarita başka bir şey anlamış olmalıdır. Her neyi anlamış olursa olsun, o da bir tavr-ı manidar ile başını sallayarak anlamış olduğu cevabını verince Giordano dedi ki:

- Böyle bir varaka-i resmiyye ile Andrea sizin oğlunuz olduğunu ispata imkân hâsıl edilmiş olduktan sonra, onu buraya getirip elinize teslim etmek dahi bizim için bir cinayet sayılmayacaktır. Bundan maada şayet biraderiniz Giorgino'nun oğlunuz aleyhinde bir suikasti varsa, onu da men'e medar olabilecektir. Zira bizim zannımıza kalırsa bu delikanlı sizin oğlunuz olduğundan kardeşiniz asla haberdar değildir.

- Hayır. Hiç bilmez.

- Encam-ı kâr bu işe vâkıf olup bilecek değil midir?

- Onu işin gelişi bilir.

- Gelişi de bilir, gidişi de bilir. Eğer bize dediği vechile oğlunuzu bahtiyar edecekse şu büyüklüğü yalnız sevdiği Angelina'ya göstermekle de kalmayıp, semahat-ı vâkıası diğer cihetten bir de yeğen için vuku bulduğu elbette meydana çıkmalıdır ki, yeğen denilen şey dahi ya evlât, ya birader addolunur. Yok Andrea hakkında bir suikasti var ise bir karabet yine meydana çıkmalıdır. Zira olabilir ki Giorgino karabet-i mezkûreden haberdar olmadığı için bu suikastte bulunuyor. Her hâlde Madam şu oğlunuz ile aranızdaki ümmiyet ve bünüvveti bir varaka-i resmiyye ile tayin etmeniz lâzım geliyor.

Margarita düşünmeye başladı. Hem düşünüyor hem de:

- Böyle bir muâmele-i resmiyyenin hiçbir tehlikesini, ziyanını göremiyorum.

Mülâhazasını o dalgınlık hâliyle serd ediveriyordu. Giordano dahi diyordu ki:

- Bunda tehlike ve ziyan tasavvur olunabilir mi? Ortada başka türlü mehâlik ve mazarrat bulunmak muhtemel ise bu hâl onlara karşı da en kuvvetli bir ihtiyat hükmünü alır. Aradan birkaç dakika sükut ile geçti. Bir aralık Giordano hatırına yeni bir şey gelmiş gibi "ha! ....." âdât-ı tenbihiyle Margarita'yı ikaz ederek kadın kendi yüzüne bakması üzerine Giordano dedi ki:

- Oğlunuzun bir sırr-ı mektumu bana ketm edercesine haber verdiğine göre, validesi olan Margarita'nın sağ kolunun omuz hizasında mavi renk ile **M** harfi dövülmüş olacaktır. Kendi sağ kolunun omuz başında da yine bu suretle **A** harfi menkuşmuş.

Margarita fevkalhad hayret ve istiğrab tavrıyla:

- Vay! Bu esrarı da size tevdî eyledi ha?

Deyince feylesof Giordano:

- Buna istiğrab etmeyiniz. Memnun olunuz Madam. İş bizce ne derecelerde sağlam tutulduğunu ve hatta oğlunuz Andrea'nın da bu meselede ne kadar ciddiyetle davrandığını bundan istidlâl ediniz de, kendinize de ona göre emniyet gelmiş olsun.

Sözlerini öyle bir mutmainâne ve tatminkârâne tavırla irat eyledi ki Margarita'da dahi kanaat-ı kâmile husule geldiği çehresinde peyda olan memnuniyet ve istihsan emarelerinden müsteban oldu. Badehu Düşkün Giordano koynundan bir kâğıt çıkarıp kadına uzatarak dedi ki:

- İşte size bir müsvedde. Bunu alıp ya noterinizi celp eder veyahut kendiniz onun nezdine gidersiniz. Orada, yani noterinizin gözü önünde bu müsveddeyi kaleminiz ile tebyîz edip noterinizin de defterine kaydettirirsiniz. Tasdik muamelesini ba'de'l-îfâ bu kâğıdı bana iade eylersiniz.

Margarita kâğıdı okumaya başladı. Mukaddimatında hâl ü şânı pek beşâşetli görünüyordu. Ancak sonlarında çehresine bir tahavvül geldi. Kâğıdın sonlarını birkaç defa okuduktan sonra:

- Bu dördüncü ve beşinci maddelere neden dolayı lüzum görüldüğünü anlayamadım. Ben neye malikim ki?....

Deyince Giordano karıcığın kelâmını tekmil etmesine hacet göremeyerek dedi ki:

- Eğer o maddeler konulmasa Andrea'yı evlâtlığa kabulünüzden dolayı hiçbir maksadınız bulunmamış olmak lâzım gelir. Şimdiye kadar pederinin namıyla Satagna diye yad olunan bir adam için "benim oğlumdur" iddiasını serd etmeniz bilkülliye sebepsiz ve beyhude olabilir mi? Bu bir muamele-i resmiyyeden ibarettir. Maddî olarak ortada bir şey yok ya? Yani demek istiyorsunuz ki bunca senedir yekdiğerimizden mehcur iken şimdi arayıp münâsebet-i validânemi tecdîd etmekliğime sebep işte

budur. Meseleyi böyle bir maksad-ı kanunî üzerine bina etmelidir ki mukavelât-ı muharrerenize de emniyet gelerek iş bir ciddiyet-i kanuniyye, bir metânet-i resmiyye peyda eylesin.

Margarita bir hayli daha düşündü taşındı ve zikrolunan dördüncü ve beşinci maddelerin muzır değilse de bile mutlaka beyhude olacağını birkaç defa daha tekrar eyledi. Fakat her defasında feylesof Giordano dahi yukarıki mülâhazatını ta'bîrât-ı diğerle ve izahat ve delâil-i cedîde ile tekrar eylediğinden nihayet Margarita'ya kanaat geldi ki filhakika iş kendi zannı gibi beyhude bile olsa, bir güne mazarrat-ı maddiyye mutasavver olamayacağı için istis'âba lüzum dahi yoktu.

Margarita ile Giordano arasında şu mülâkat bir saatten ziyade mümted olup neticesi Margarita tarafından teslimiyet-i kâmileye müncer olduysa da Sinyor Giorgino henüz konağına avdet etmemiş bulunduğundan, Giordano o akşam gelip onunla da mülâkat edeceğini ve mümkün olursa müsveddesini verdiği varaka-i resmiyyeyi noter tarafından musaddak olarak Margarita'dan alacağını beyanla çıkıp gitmek istedi. Margarita bu işin akşama kadar görülüp bitirilebileceği ihtimalinde biraz tereddüt eyledi. Giordano ise:

- Arzunun elinden hiçbir şey kurtulmaz. Bu işi bir an evvel görmelidir ki şayet bu akşam biraderiniz ile vuku bulacak mülâkatım üzerine hemen yine bu gece Montari'nin nezdine avdet etmekliğim lâzım gelirse, eli boş gitmiş olmayıp talep eylediği varaka-i resmiyyeyi de götürmüş olayım.

Deyince Margarita'ya bir kanaat geldi. Giordano'ın konaktan çıkıp gitmesini müteakiben Margarita dahi giyinip kuşanarak ekseriya sabahları icra etmesi mutat olan sabah gezintisini bugün ba'de'z-zuhr icra eylemiş olmak bahanesiyle o da konaktan çıktı, gitti.

-2-

O akşam gurûb-ı şemsden evvelce Sinyor Giorgino konağına avdet eylediği zaman daha uşaklarından gündüz kendisi gider gitmez Düşkün Giordano'ın gelmiş olduğunu haber alarak sevinmişti. Hemşiresi Margarita kendisinden daha evvelce avdet eylemiş olduğu vechile, Giorgino hemen hemşiresinin yanına gide-

rek Giordano'ın ne haber getirmiş olduğunu sordukta, Margarita demişti ki:

- Bana uzun uzadıya izahat vermediyse de memur oldukları iş ile sizi memnun edebileceklerine itimâd-ı tâm peyda eylediklerini göstererek pek keyifli görünüyorlardı.

- Montari'den mektup getirmiş mi?

- Ona dair hiçbir şey söylemedi. Giorgino da büyük bir itminân peyda olduğu yüzündeki tebessüm-i beşuşâneden anlaşıldı. Kendi kendine dedi ki:

- Hiç Giordano senin gibi nâkısetü'l-akl kadınlara sır verecek kurtlardan mıdır?

Sular kararır kararmaz Giordano dahi çıkageldi. Evvel-beevvel karnı aç olduğundan bahseylediği cihetle Giorgino dahi sofraya üç tabak konulmasını uşaklara emretti. Hatta Giordano üstünü başını tanzim eylemiş bulunduğu için, Giorgino hoşlanarak ve hemşiresinin de Gargula'dan tevahhuşu aksine olarak Giordano'dan hoşlanmakta bulunduğunu lâtifesine katarak dedi ki:

- Koca feylesof! Bu süs ne? Bu nezafet ne? Hiç şüphe etmem ki bunlar bana yaranmaktan ziyade hemşirem Margarita'ya yaranmak içindir. Haydi bakalım? Şu Andrea ve Angelina izdivacını çifte düğün suretinde icra ederek bana bir de Giordano ve Margarita düğünü yaptırabilirseniz sayarım sizi.

Bu söze Margarita kahkahalarla güldü. İş her ne kadar bir lâtifeden ibaret ise de besbelli Düşkün Giordano'ın pek hoşuna gitmiş olmalıdır ki:

- Ne bilirsiniz Sinyor Giorgino. Ne bilirsiniz? Gönül denilen şey gayr-i kabil-i teshîr bir kal'a zannolunur ki, nice nâmdar kahramanlar hücumlarında âciz kaldıkları hâlde öte taraftan bir âkil zuhur eder ki vaz ettiği hatt-ı muhasaranın dördüncü günü kal'ayı teslim alır.

Demesiyle bu söz Giorgino'yu da bir kahkahaya mecbur eylemişti. Demişti ki?

- Bizim bunca senedir Angelina'nın kal'a-ı diline ettiğimiz hücumlar gibi.

- Evet onun gibi. Sanki ne demek istiyorsunuz? Vakıa bir kahramansınız, ama işte üç beş senedir hücumlarınızda âciz kalmışsınız. Onun içindir ki benim üç beş gün zarfındaki muvaffakiyetlerimi kıskanıyorsunuz. Durunuz bakalım ben daha neler yapacağım. Geçen günkü ihsanınız üzerine etıbbaya da müracaat eyledim. Gözlerimi tedavi ettirmeye başladım. Şu belâdan kendimi kurtarıp da biraz da sofranızda nail olduğum taamlar gibi kuvvetli şeyler yiyerek benzime kan gelecek olursa, Madam nezdindeki muvaffakiyyetlerimden siz de, Madam da daha ziyade korkmalısınız.

Kahkahalar arttıkça artmaya başladı. Uşak sofranın hazır olduğunu haber verdiğinden üçü birlikte yemek salonuna doğru yürüdüler. Margarita diyordu ki:

- Doğrusu sorulursa itiraf ederim ki teehhül arzusunda bulunacak olsam Sinyor Giordano'ı Gargula'ya bin defa tercih ederdim. O zaman roman okumaya ne hacet. Bir mücessem romana malik olmuş bulunurdum.

Giordano - Gördünüz mü Sinyor Giorgino, gördünüz mü? Meydân-ı muvaffakiyyette nasıl ser-firaz bir kahraman olduğuma dikkat eyliyor musunuz?

Şu yolda başlayan mülâtafa sofranın devam eylediği müddetçe hep devam ederek ve kuvvetli şaraplar dahi neşeleri arttırarak hakikaten o kadar keyifli bir taam ettiler ki, Giorgino müddet-i ömründe bu kadar neşeli bir taam etmemiş olduğunu itiraf eyledi.

Vakıa pek doğru söylüyordu. Müddet-i ömründe kendisine en büyük nimetleri sebk eden sebeb-i devletini ızrârdan, mahvdan başka hiçbir şey düşünmemiş ve daima sirkat ve hıyanet yolundaki şürekâ-yı cerâîmi ile düşüp kalkmış olan o habîs zavallı Andrea Satagna gibi muallem, müeddeb, serîü'l-intikal, zarif adamlar ile ne zaman hem-bezm olmuştu ki, musahabe denilen ni'met-i azîmenin lezzetini tatmış olsun?

Taamdan kalktıktan sonra Giorgino hemşiresine:

- Biraz da Giordano ile yalnız konuşmaklığımıza müsaade edersin ya? Sen de romanını okursun. Mutlaka yine bir tatlı yerinde kalmışsındır.

Yollu bir i'tizârla Giordano'ı kendi yatak odasına götürmüştü. Orada bir küçük yazıhane yanındaki iskemlelere oturur oturmaz sordu ki:

- Ne haber?

Giordano kendisini çekip çevirerek ve o dakikaya kadar devam eden neşeli tavrını bir ciddiyet-i mahsusaya tahvîl eyleyerek dedi ki:

- Haberler fena değil. Fakat habîs işin suubetini i'zâm eyliyor.

- Habis kim? Montari mi?

- Öyle ya.

- Duymasın.

- Artık bu herifin de kulağı her yere vâsıl değil a.

- Ne ise. İş neden ibaret bakalım? Herif paralardan memnun oldu mu?

- O! Bundan hiç şüpheniz olmasın. O kadar memnun oldu ki semahatın bu derecesini ömründe hiçbir kimseden görmemiş olduğunu itiraf eyledi. Fakat hayır ve şerrini temyîz hususunda emsali nadir bir meleke-i mümeyyizeye, bir fetânete malik olan o şeytan herif sizin paranızdan ziyade dostluğunuzu kıymetli buluyor.

- Bunda hakkı vardır.

- Diyor ki: "Sinyor Giorgino'nun parası daima bizim kesemizde demektir. Fakat onunla dostluğu ileriye götürecek olursak başkalarının milyonlarına müştereken konarız".

- Vay beni de kendisi gibi haydut etmek istiyor ha?

- O! Sizin fetânetinize, zekâvetinize bahusus cesaretinize, şecaatinize itimadı pek fevkalâdedir. Sizi emsali nadir kahramanlardan addediyor.

Bu pehpehe Giorgino'nun koltuklarını kabarttı. Mahaza keyfiyeti lâtifeye bozarak vâsıl-ı maksadı der-dest bulunan işin müzakeresine girişmek olduğunu göstererek dedi ki:

- Bu hüsn-i zanlarına teşekkür ederiz. Fakat iş ne merkeze geldi. Onu söyle bakalım.

- Kendi ifadesine göre Andrea elimizdedir.

- Bence de öyledir. Hiçbir şeyden iştibahı bile yok. Çiftlikte öyle bir gaflet ve emniyet-i tâmme içinde ki, isterseniz kulağından tutup çeke çeke buraya kadar getirebileceğiz. Lâkin Montari bu işteki iştirakinizin biraz daha tevessüünü istiyor.

- Nasıl tevessü?

- İşte bunu size gönderdiği mektupta izah eyliyor ki bu mektubu benim yanımda yazdığı cihetle ben de okumuşumdur.

Bu sözden sonra dizi altındaki kütüğün mahut kovuğundan çıkardığı mazrufu Giorgino'ya teslim eyledi. Giorgino zarfı yırtıp içinden iki kâğıt çıkardı ki elkabında kendi ismi musarrah olan, birisi asıl mektup olduğu anlaşılarak evvel-be-evvel onu okumaya başladı. Bu mektup şöyle muharrerdi.

"Arkadaşım, azizim Sinyor Giorgino Del Villanova hazretleri. İnayet ve ihsan eylediğiniz otuz bin franga azîm teşekkürler ederim. Bu semahatınız ispat eyledi ki bendegânınızı her vechile mükâfatlandırmağa kadir bir Sinyorsünüz. Andrea hakkındaki emr-i sarîhinize de teşekkürler ederim. Bu da ispat eyledi ki bizi her vechile itimat ve emniyete şayan buluyorsunuz. Zira el yazınız ile muharrer olan bu kâğıdı bize tevdî edişiniz, sizi âdeta bizim fırkaya dahil etmiş olmak derecesinde bir taahhüt altına sokmuş demektir. Fakat korkmayınız. Bizim şanımız sır verip ser vermemek demektir. Şimdi sizden bu taahhüdün biraz daha tevessüünü isteyeceğiz. Esas yine o esastır. Yalnız fürûun tavzîh ve tayini arzusundayız. Bizim sınıfımızda bulunan adamların bir âdeti vardır ki o da yapılacak işler için evvelâ bir 'prosa verbale' zabıt varakası tanzim eylemektir. Vakıa resmî gayr-i resmî her umûr-ı ciddîyede böyle bir prosa verbale yapılırsa da onlar iş yapıldıktan sonra tanzim olunurlar. Bizim âdetimiz ise evvel yapmaktır. Matlûp olan varakayı işte ben kendi elim ile yazıp imzamı da koyarak size takdim eyledim. Siz dahi bunun bir aynını el yazınız ile yazarak ve imzanızı koyarak bana göndermelisiniz ki evvelce verdiğiniz emrin şerhi demek olan bu varaka hatt-ı hareketimizi mübeyyin olsun da ona göre derhâl icab-ı keyfiyyeti icra edelim."

Mektubu okuyup bitirdikten sonra varaka-i melfûfeyi

okumaksızın Giorgino Giordano'ın yüzüne bakarak dedi ki:

- Senin Montari gerçekten işi i'zâm ediyor ya.

- Bunu ben daha evvel söyledim. Görülecek iş bir iş olduğu hâlde bu kadar ince eleyip sık dokumaya hacet yok ama onun itikadınca aranızda bundan sonrası için de matlûp olan ittifak ve ittihat bu suretle teyit eyleyecekmiş.

- Canım işin bundan sonrası bana lâzım değil.

- Ah Sinyor! Bunu ben de bilirim ama size bu işin içindeki kendi entrikamı da arzedeyim ki, hem beni mazur görünüz, hem de kendi işinizi bir de kendi muannideniz ile tas'îb etmiş olmayasınız.

- Vay! Senin de bir entrikan var mı?

- Olmaz mı ya? Müddet-i ömrümde bir hayduda hizmetkâr olup kalacak değilim a. Şu münasebetle sizin gibi bir efendiye nail olacağımdan benim gibi yüzlerce adamı beslediğiniz hâlde elbette bana da bir lokma ekmek bulursunuz. Anladınız mı? Ben bu işte Montari'ye değil, kendimi size beğendirmek isterim. Montari'nin bundan sonra size lüzumu olmayacağından bahsetmeyiniz. Onun da sizden ümidi pek büyüktür. Me'yûs olmasın ki şimdi aranızda peyda olmaya başlayan vifak dahi nifaka mübeddel olmasın.

- Bunda hakkın var.

- Zaten evvel verdiğiniz emr-i sarîh sizi bu taahhüt altına sokmuştur. Bir kere de o varakayı okuyup bakınız ki evvelki verdiğiniz emrin tavzih ve tefsirinden başka bir hükmü hâvi değildir. Vakıa bu da bir i'zâm sayılır. Benim bile canım sıkıldı, ama herifin üstüne varılamaz ki:

Giorgino Giordano'ın kendisine göstermek istediği sadakatten memnun oldu. Bu adamın fetanet ve iz'ânı zaten tasdikgerdesi idi. Binaenaleyh teklifi vechile varaka-i melfûfeyi de açıp ber-vech-i âtî kıraat eyledi:

"Andrea Satagna nam kimesne hakkında Sinyor Giorgino Del Villanova ile reis-i eşkiya Alessandro Montari Barbarago arasında ber-vech-i âtî akd-i mukavele olunmuştur:

Birinci madde - Andrea Satagna'nın mahv-ı vücudu mat-

lûpdur. Bu iş için bir ücret-i muayyen olmayıp matlûbun husulünden sonra Sinyor Giorgino derece-i memnuniyyetine göre kendi tarafından tayin eyleyeceği miktar ile Montari'yi mükâfatlandıracaktır.

İkinci madde - Andrea Satagna Roma civarında bir çiftlikte kethüda sıfatıyla sakin olduğundan, sûret-i idâmı için karar-ı âtî ittihaz olunmuştur. İdâm sâkin olduğu köşkün ihrâkı suretiyle icra kılınacaktır. İhrâk dahi kırk liralık bir barut variline ateş verilmek suretiyle vukua getirilecektir ki, köşk ahşap olduğundan bu kuvvetle ber-heva edilemeyecek bile olsa derhâl ateş alabilecektir.

Üçüncü madde - Köşkün ihrâkı hâlinde şayet Andrea yanımızda dışarıya fırlayacak olursa, köşkün etrafını kuşatmış bulunan Montari ve adamları tarafından icabına göre, ya kurşun veyahut âlet-i katıa ile katledilip naaşı derhâl ateş içine atılacaktır.

Dördüncü madde - Gerek bu cinayetten ve gerek Montari'nin bundan evvel vuku bulan cinayetlerinden dolayı Montari ve avanesi şayet zabıta eline yakayı verecek olurlarsa mutlaka tahlîsi için Sinyor Giorgino bütün kuvvetini istimal eyleyecektir.

Beşinci madde - Elden geleni yaptığı hâlde muvaffak olamadığına dair Sinyor Giorgino tarafından edilecek özür makbul olmayıp o hâlde Montari şu mukaveleyi meydana koyarak hiç olmazsa mumaileyhin namını lekedâr eylemek suretiyle intikama kalkışacak olursa ma'yûb sayılmayıp mazur görülecektir.

Hatime - Bu varaka iki kıt'a olarak tanzim edimiştir ki, birisi Montari'nin hatt-ı destiyle yazılıp imzasıyla mumzâ olduğu hâlde Sinyor Giorgino'ya verildiği gibi, diğeri de Sinyor Giorgino'nun hatt-ı destiyle yazılıp imzasıyla mumzâ olduğu hâlde Montari'ye teslim kılınmıştır."

Giorgino bu varakayı hem okuyor hem gülüyordu. Okuyup bitirdikten sonra Giordano'a dedi ki:

- Ne muntazam mukavelename? Sinyor Montari cenapları vaftiz ismini ve familyası lâkabını da yazmış. Alessandro Montari Barbarago ha!

Giordano dahi gülerek cevap verdi ki:

- Yiğit lâkabıyla anılır.

- Mukavelenin bilkülliye muvafık-ı nizam olması için yalnız bir noktası kalmış. O da Andrea Satagna'nın kimin çiftliğinde ve hangi mevkide bulunduğunu tasrîh kaziyyesidir.

- O! Burası benim de aklıma geldi. Montari'den sormuştum. "Herifin yeri belli olursa Sinyor Giorgino'ya bizim ne lüzumumuz kalır?" dedi.

- Vay köpek oğlu köpek, vay! Gerçekten şeytanlara mel'anet dersi verecek iblis-i a'zâm imiş.

Bu mülâtafa vadisindeki sözler hitam bulduktan sonra Giorgino derin derin düşünmeye başladı. Giordano dahi hiç ses sada çıkarmaksızın netice-i hâle muntazır duruyordu. Giorgino varaka-i melfûfeyi bir daha okuduktan sonra dedi ki:

- Montari varakayı imza edip göndermiş. Demek ki benim tarafımdan da böyle mumzâ bir varaka almışçasına taahhüd-i kat'î altına girmiştir. Bu itimat ise evvelce benim verdiğim emr-i kat'îye mukabele-i bilmisl addolunuyor. Değil mi?

- Öyle olduğunu kat'iyen bilmiyor isem de her hâlde pek merdâne, pek sağlam bir hareket olduğuna şüphe yoktur.

- Bir de senin dediğin gibi ilk emr-i sarîh ve kat'îyi verdikten sonra bu varakayı da vermekte o kadar büyük beis göremiyorum.

- İşte ben de size işin bu cihetini anlatmak istiyordum.

- Bununla beraber bu kadar ehemmiyetli, ihtiyatlı davranmak beyhude bir i'zâm sayılır. Montari'nin de dediği vechile bu işi bir iki bravoya gördürebilirdim. Ama Andrea'nın ikametgâhını öğrenmek güç olacakmış. Roma civarında sakin olduğunu tayin ile gaflet gösterdiniz ya. Her hâlde buldurabilirdim.

- Âciz kalmazdınız efendim. Şu kadar ki böyle bir işi her kime gördürecek olsanız, yine böyle bir mukaveleye imza vaz etmeniz lâzım gelecekti. Malûm a, İtalya erbâb-ı şakaveti beyninde bu mukaveleler mutaddır.

- Adam sen de. Öyle bravolar var ki ücreti bolca vaat ettikten sonra yalnız bir parmak işaretiyle bin adam öldürürler.

- Bu sözünüzü tamamıyla tasdik edemeyeceğimden dolayı

affınızı rica ederim.

Giorgino Giordano'ın bu son sözüne karşı biraz gülümsedi. Ne kadar olsa feylesofluğu hasebiyle biraz da saf-derun olması lâzım gelen bu serserinin gafletine şaşıyordu. Zira kendisi Gargula vasıtasıyla on nefer bravo buldurup koca bir Kont Del Castelnora'yı yanında bir de Marki bulunduğu hâlde etbâıyla beraber cayır cayır yakıp yağmur gibi kurşunlar yağdırmıştı da, hiç de böyle bir mukavele imza etmemişti.

Bu suret hatırına geldiği zaman az kalmıştı ki Giorgino mukavele-i matlûbeyi imzadan istinkâf eylesin. Fakat serîü'l-intikal herif derhâl bir kaziyye daha tahattur eyledi. Bu hâtıra-i cedîdesi üzerine kalben kendi kendisine:

- Vakıa o zaman böyle bir mukavele imza etmemiştiysem de işi bizzat kendim icra eylemiştim. Bu hizmeti yalnız bravolara gördürecek olsaydım, ihtimal ki onlar dahi bana böyle bir mukavele imza ettirirlerdi.

Diye bir aralık hatırına gelen istintaktan vazgeçti. Hemen kalemi eline alıp kendi armasını hâvi olan bir kâğıt üzerine makuleyi aynen istinsaha başladı.

Bunu gören Giordano'ın ve nâm-ı sahîhi ile Andrea Satagna'nın ne derecelerde memnun olduğunu tarife hacet var mıdır?

Giorgino gerek mukaveleyi ve gerek Montari'nin mektuba cevaben kaleme alınmak lâzım gelen diğer bir mektubu yazıp Giordano'a teslim eyledi ki, bunların mündericâtı maslahatın zaten sûret-i cereyanıyla karilerimizin malûmu olduğundan, aynen buraya derc olunmalarına lüzum yoktur. Giordano kâğıtları alıp çıktı, gitti.

Unuttu zannetmeyiniz. O gün Margarita'nın gezmek bahanesiyle kendi noterine kayıt ve tasdik ettirmiş olduğu diğer bir varaka-i resmiyyeyi unuttu zannetmeyiniz. Vakıa Margarita çoktan uykuya dalmış ve Giorgino ise kendisini dış kapıya kadar teşyî eylemişti. Ancak Giordano mezbureden alacağı kâğıdı sofrada örtü altından elden ele teati suretiyle alıp cebine bile yerleştirmişti.

-3-

Düşkün Giordano'ın bu tebaüdü üzerinden dahi tamam on bir gün mürur eyledikten sonra bir gece ba'de't-taam Sinyor Giorgino Gargula ile musahabet eylemekte ve Gargula'nın:

- Ey arkadaş! Sen işini yoluna koydun. Bu hafta değilse gelecek hafta Andrea belâsından kurtulmuş olarak güzel Angelina'yı sineye sarmış olacaksın. Ya ben ne yapacağım? Ben de güzel Margarita'yı ne yolda icbar edeceğim? Artık bu işi de ciddî bir surette düşünecek zaman geldi.

Yollu hasbihallere mukabil Giorgino dahi:

- Senin işin kolaydır. Başka çaremiz kalmazsa hemşireyi âdeta icbara kadar varırız. Bu izdivaçta yalnız onun hissiyat-ı kalbiyyesi ehemmiyet götürecek mevadd-ı esâsiyyeden olmayıp işin içinde bir de menfaat-i azîme bulunduğunu anlatırız. Bazı kibarda olduğu vechile velev ki odalarınız ayrı olarak yaşamak suretiyle olsun bu izdivacın zaruriyyât-ı muhakkakadan olacağını hemşiremin dik kafacığına sokarız.

Diyerek teselli etmekteyken bir de Giordano çıkagelmesin mi?

Giorgino'nun yüreği oynadı. Bu halecanını ketm edemeye edemeye:

- Hayır haber feylesof?

Sualini irat eyledikte Giordano dedi ki:

- Haberin en hayırlısını vermeye geldim. Her şey hazır ve amadedir. İki direkli, iki lâtin yelkenli ceylan gibi bir kayık bizi bekliyor. Montari dostunuz mahsus selâm söyledi. Andrea dostunuzun mâî alevler saçarak köşk içinde nasıl yandığını görmek isterseniz birlikte buyurmanızı rica eyledi.

- Beni mi? Beni mi davet etti?

- Evet. Zatıâlinizi. Hem denizde ne güzel mehtap var. Hava tamam muvafık. Yarın akşam Tiber nehrine girebiliriz.

- Montari cenaplarının bu davet-i nâzikânelerine yalnız arz-ı teşekkürle iktifa ederiz. Biz bu zahmeti kendilerine tahmil ettik ki şöyle bir Roma seyahatinden kurtulalım diye.

- Onun da sizi icbar ettiği yok a. Fakat kendisi de birlikte

bulunduğu için hazır bu münasebetle görüşmüş olurdunuz.

Şu mülâkat meselesi Gargula'nın efkârına pek muvafık geldi. Dedi ki:

- Hakikat Sinyor. Başka bir mani tasavvur etmiyorsanız birlikte giderdik.

Giorgino - Canım divane mi oldun?

Sayd ü şikâra mı gidiyoruz? Vakıa Montari ile mülâkat, ziyadesiyle arzu olunacak şeylerdendir. Ancak bir kere bu işin ehemmiyetini düşün de ona göre söyle. Cüz'îce şüphe altına girecek olursak haysiyetimizin bilkülliye ziyaından maada hükûmetin yed-i şiddetine kendi kendimizi bilâ-lüzum atıvermiş olmaz mıyız?

Gargula - Vakıa orası da öyle.

Giorgino - (Giordano'a) Sen dostum Montari'ye mahsus selâm söyle. Bu defalık beni mazur görsünler. İnşallah düğünü yaptığımız zaman kendisini bir Sinyor suretinde misafir kabul ederim. O zaman birkaç gün şatomuzda kalarak yer, içer, gezer, yürür, zevk ve safalar ederiz.

Giordano - Baş üstüne efendim. Sözlerinizi tamamı tamamına tebliğde kusur etmem adiyö.

Giorgino ile Gargula feylesofu merdivene kadar bitteşyî:

- Uğurlar olsun. Muvaffakiyyetinize duacıyız.

Taltifatıyla gönderdiler ki Giorgino hîn-i avdette doğruca buraya gelip netice-i icraatı haber vermesini de Giordano'a başkaca tembih eyledi.

Bu defasında Giordano Margarita ile görüşmeksizin gitmişti. Şu tertipten maksadı ne olduğunu karilerimiz miyanında şayet anlayamamış olanlar varsa izah ederiz ki, Giordano Giorgino'yu tamamıyla bittemin teşebbüsât-ı vakıada hiçbir şek ve şüphesini bırakmamak için bu daveti lâzım addeylemişti. Yoksa edilen davete Giorgino'nun icabet etmeyeceği derkârdı.

Karilerimiz miyanında Montari ve Giorgino'nun ve rüfekasının rakib oldukları sefineyi takiben Roma'ya kadar birlikte gitmek arzusunda bulunanlar varsa kendilerini temin ederiz ki bu zahmetleri beyhudedir. Düşkün Giordano dediğimiz adamın biz-

zat Andrea Satagna olduğunu bildiğimiz hâlde, herifin kendi kendisini ihrâk bi'n-nar ettireceğine inanacak kadar saf-derûn değiliz ya? Hatta aradan bir hafta kadar zaman mürurıyla Roma gazeteleri Andrea'nın köşkü içinde yanmış olduğunu yazdıkları ve Napoli gazeteleri bunu nakl ve zîrine bazı mülâhazalarda ilâve eyledikleri zaman, âlemin bu havadise hemen inanıvermiş olmasına da biz gülüveririz. Öyle değil mi? Çünkü işin içindeki esrara vâkıfız.

İşte Roma'ya kadar giderek hazırlamış oldukları barut fıçısını eşkiyanın nasıl vaz ve ta'biye etmiş olduklarını müşahedemize hacet kalmamak üzere Napoli gazetelerinden birisinin buna dair yazdığı fıkra ile ilâve eylediği mülâhazayı görmekle iktifa edelim ki fıkra ber-vech-i âtîdir:

"Roma'dan son gelen çektiri ile vâsıl-ı nazargâh-ı mütâlâamız olan gazeteler ahîren Roma civarında gayet müdhiş bir cinayet ika edildiğini yazıyorlar.

Roma'ya bir buçuk saat mesafede ve Tiber vadisinde Sinyor Castalani namında bir adamın çiftliğinde Andrea namında bir kethüdası varmış. Bu adam her neden dolayı ise bir fırka eşkiya ile adavete başlamış. Eşkiya birkaç defa kendisini tehdit eyledikleri hâlde fütur getirmemiş ise de mâh-ı hâlin on dördüncü pazar gününü on beşinci pazartesi gününe isal eden gecede nısf-ı leylden üç saat sonra mumaileyh Andrea'nın sakin olduğu köşkte birdenbire ateş zuhur eylemiş. Ateşin tesiri gayet seri olarak bir dakika zarfında köşkün her tarafını ateş sarmış olduğuna göre, buraya öyle adi kundak vaz edilmiş olduğuna zehab edilemeyip ihtirâkı serî bazı fişeklerin birçoğu birden yakılmak suretiyle köşkün de muhterik olduğu anlaşılmaktadır.

Bîçare Andrea köşkün içinde kalıp yanmışsa da bereket versin ki o akşam köşkte başka hiçbir kimse bulunmadığından şu felâkette Andrea'dan başka insanca bir ziyan görülmemiştir.

Roma zabıtası derhâl taharriyata müsâraat eylemiş olduğundan, bu cinâyet-i müdhişeyi göze aldırmış olan canilerin kariben ele geçecekleri ümit olunuyor".

İşte Roma gazetelerinden naklen fıkra bu surette yazıldıktan sonra Napoli gazetesi dahi altına kendi ilâve-i mahsûsası

olmak üzere şunu yazmıştı:

"Bazı esbaba mebni biz zannetmek istiyoruz ki bu cinayetin failleri Montari ile avanesidirler. Hatta ahîren Napoli zabıtası reis-i eşkiya merkum Montari'nin Napoli içinde bulunduğunu istihbar ederek takibine çıkardığı adamlar habîsin izini de bulmuşlar ve tamam yakalamak kertesine gelmişlerken şakî-i merkûm iki direkli ve iki lâtin yelkenli bir Korsika kayığına rakiben denize açıldığını lede'l-istihbâr me'yûs kalmışlardır. Şimdi Montari'nin bu kayık ile Roma'ya kadar giderek cinâyet-i mezkûreyi ika eylediği pek çok erbâb-ı iz'ân nezdinde kaviyyen zannedilmekte bulunmuştur.

Bu havadisi havi olan gazete Giorgino ile Gargula'nın nazar-ı mütâlâalarına vâsıl olduğu zaman, Düşkün Giordano henüz gelip teşebbüsün neticesini ihbar eylemişse de Giorgino haberin bu derecesiyle de biliktifa arabasını yaptırdığı gibi soluğu Castelnora Şatosu'nda almıştı".

Dosdoğru Matmazel Angelina'yı görmeye gitmez ya. Bu kadar da terbiyesiz midir? Evvelâ Markiz'i görerek gazeteyi göstermişti. Zavallı Markiz bu havadis-i elîmeyi okuduğu zaman gözlerinden şıpır şıpır yaş dökmeye başlamasın mı? Giorgino Andrea'nın felâket-i akıbetini filvaki böyle müşfikâne göz yaşlarına lâyık bularak demişti ki:

- Vakıa bendeniz zatınız kadar sinir za'fına müptelâ olmadığımdan ağlayamamışsam da bununla beraber delikanlının felâketine yine yüreğim pek acımıştı. Fakat sizden ziyade ben Matmazel Angelina'yı düşünüyorum. Kim bilir bu kara haber o bîçareye ne kadar tesir edecektir?

- Ah efendim! Hiç sormayınız. Zavallı kızcağız bu kara haberin tesiriyle helâk oluvermezse bunu gerçekten bir mucize derecesinde addetmelidir.

- Ne yapsak Madam? Şunu ne yolda haber versek?

- Ah Sinyor Giorgino bu haberi Angelina'ya hiç vermesek olmaz mı?

- Er geç öğrenecek değil mi? İhtimal ki başkaları vehleten ve bir sûret-i müessirede söyleyiverirler de kızcağıza tesiri daha ziyade olur. Bendenize kalırsa geç olacağına tez olsun daha iyi-

dir. Hiç olmazsa teessürü bir an evvel zail olmasına faydası olur.

Markiz gözlerinin yaşlarını silerek düşündü. Badehu dedi ki:

Bu hâlin felâket-i azîme addolunacağına şüphe yoksa da sizin menfaatinize muvafık düşeceğini bilirim. Bundan dolayı sizi mazur da görürüm.

- Değil mi Madam? Mahaza felâketin derecesini lüzumundan ziyade büyütmeye de hacet yoktur. Zavallı biraderiniz ile zevcenizin felâketlerine nispetle ....

- O! Onlara kıyas bile kabul etmez. Yalnız Angelina'ya her hâlde tesiri çok olacağı için düşünmekteyim.

- Her hâlde bu haberi kendisine bugün zemin-i zamana muvafık bir tavırla siz isal etmiş olsanız fena olmaz. Bu bapta hiçbir kimse sizden daha âkilâne davranamaz.

Markiz biraz daha ihtiraz ve tereddüt ile düşünüp taşındıktan sonra nihayet Giorgino'nun böyle bir talepte haklı görüleceğini bitteslim gazeteyi eline aldı. Kalktı Angelina'nın odasına gitti. Giorgino dahi arkası sıra yürüdüyse de odanın içine girmeyip vuku'-ı ahvâle kapıdan nazar-ı sem'-i dikkati havale eyliyordu.

Markiz Angelina'yı alıştırmak için:

- Kızım. Fena bir haber aldık. İnşallah aslı çıkmaz. Pek de o kadar korkacak bir şey değilse de... gazetelerin her yazdıklarına da inanılamazsa da..... Andrea'nın sakin olduğu hanede yangın çıkarak kendisi de biraz mecruh olmuş ....

Yollu bir mukaddimeye başlamıştı. Angelina fevkalhad meraklı ve mütecessis bir tavırla halasının elinden gazeteyi kapıp yukarıdan aşağıya kadar okudu ki, netice-i havadis Andrea'nın mecruhiyetine değil, makhûriyetine müncer olduğunu anlayınca pek ziyade müteessir ve müteessif olarak, pek çok alâyim-i keder izhar eylediyse de halasının evvelce dahi söylemiş olduğu sözlere:

- Gazete lâkırdısıdır kızım. Birdenbire inanıp da kendini üzme. Velev ki doğru çıksın insan değil miyiz? Ölüm hepimiz için muhakkaktır. Fakat gazeteler bir yazdıkları havadisi bin defa tekzîb veyahut tashih ederler. Şimdiki hâlde mekânet ve metâ-

net lâzımdır.

Diye ilâve eylediği nasihatlar üzerine filvaki ta'dîl-i teessürle tesliyet-yâb olmuş göründü. O sırada Giorgino dahi odaya girdi. Bir zamandan beri Angelina Giorgino'ya göstermekte bulunduğu bürûdeti bugün birdenbire tadil ederek âdeta rû-yı iltifat gösterdiğinden, gerek halası ve gerek Giorgino bunu Andrea'nın vefatından dolayı artık teklif olunan izdivacı kabule yanaşmak isti'dâdını almakta bulunduğuna hamleylediler. Mahaza ikisi de biribirinin yüzlerine bakıp göz kuyruklarıyla işaretler vererek şu mütalâalarını Angelina'ya anlatmayıp tesliyet ve nasihatta devam eylediler.

Angelina havadis-i mezkûrenin adem-i sıhhatine kailiyette pek ziyade sür'at göstermiş idiyse de Giorgino'ya o kadar mülâyemet ve mümâşatta bulunuyordu ki, halası kızın hissiyât-ı derûnunu keşfetmiş olmakla asla hata etmediğine kanaatle içinden:

- Seni hasba, seni. Sen zavallı Andrea'nın cayır cayır yanıp gittiğine inandın ya. Fakat mini mini kalbinde olan hisleri bize çaktırmamak istiyorsun. Daha bu saatten itibaren Giorgino'ya yanaşmak tedbirini ele almışsın. Zararı yok. Bizim de istediğimiz bundan ibaret değil mi?

Diye memnun oluyordu. Hatta Giorgino şu kara haberden dolayı ne kadar olsa müteessir olmuş bulunacağından bahisle, arzu eylediği ve kabul buyurduğu surette şöyle Bosco'ya doğru mâşiyyen bir gezinti yapmayı teklif eylemişti de, Angelina bu teklifi bile kabulde müşkilât göstermemişti ki mümâşâtın bu derecesi halası Markiz'i bile hayrette bırakmıştı.

Kol kola vererek şatodan çıkıp aheste revişle Bosco'ya kadar vardılar. Esnâ-yı meşy ü seyrde Giorgino'ya güzel diller döküyordu. Ömründe ilk defa olmak üzere bugün kendisini bahtiyar bulduğundan bahseyliyordu. Ah! Şu Angelina'nın inat ve ısrarı olmasa böyle kol kola oldukları hâlde Avrupa'nın en mamur yerlerinde en güzel bahçelerinde de gezinmek bahtiyarlığına nail olacağını anlatıyordu. Castelnora hanedanının en kadîm bendegânından bulunduğunu ve şöyle şâkir-i ni'met, böyle fedakâr idüğini sayıp döküyordu.

Garip değil midir ki Angelina şimdiye kadar bu yoldaki

türrehâta asla havale-i sem'-i itibar etmezken, bugün şu sözleri can kulağıyla dinlemeye başlasın? Buna Giorgino pek ziyade dikkat ederek ve pek çok sevinerek kendi kendisine diyordu ki:

- Meğer aradaki mani o çapkından ibaretmiş. O piç aradan çıkar çıkmaz böyle yola geleceğini bilseydim, habîsi çoktan kül eder de külünü havaya savururdum.

Angelina'nın bugün birdenbire peyda eylediği tavr-ı mümâşât Giorgino'yu o kadar ümitlere düşürmüştü ki izdivacı bugün son defa olarak bir daha teklif eylerse kızın mutlaka kabul eyleyeceğine de şüphe edememeye başlamıştı. Fakat biraz teennîyi farîzadan addeyledi. Bu günlük muvaffayiyyetin şu derecesiyle biliktifa bu son hücumunu birkaç gün sonraya ta'lîk ile yavuklusunu şatosuna getirip bıraktı ve bu baptaki memnuniyet-i fevkalâdesini Markiz'e de bittebliğ sevine sevine çıktı, konağına gitti.

-4-

Hâlbuki bugün değil Giorgino eğer bir hafta mukaddem gelmiş olsaydı, Angelina da bugün gördüğü tahavvülü bir hafta mukaddem bile görecekti. İhtimal ki bir hafta mukaddem şu tahavvülü gördüğü hâlde bugüne kadar izdivâc teklif-i kat'îsini dermiyana da cür'et bulacaktı.

Bakınız bu işin içerisindeki hakikat neden ibaretti:

Bundan on gün mukadem Düşkün Giordano ormana gelip Giusella ile gönderdiği haber üzerine Angelina'yı celp ile mülâkat eylemişlerdi. Düşkün Giordano Andrea tarafından getirmiş olduğu bir mektubu kıza teslim ile mektup hemen oracıkta açılarak ikisi tarafından biliştirak kıraat ve mütalâa olunmuştu ki, sureti dahi ber-vech-i âtî idi:

"Aziz ve muhteremim Angelina. Düşman etrafına çevirdiğimiz hatt-ı muhasara darlaşa darlaşa düşmanın da duçar olduğu tehlikeden haberdar olacağı mertebeye vardığını ve onun da can havliyle müdafaaya hazırlandığını size yazmıştım.

Bakınız habîs ne kadar ustalıklı davranmış ki benim bu dünyadan vücudumu kaldırmak için ittihaz olunabilecek tedâbirin en doğrusu ve kendisi için en kolay ve kat'isi hele benim için

en müthişi olmak üzere şakî-i meşhur Montari'ye müracaat eylemiş. Fakat hınzırın haberi yok ki Montari bizim tayfada dahildir. Bu bapta kendisiyle ettiği muharebeye tamamen vâkıfım. Nihayet benim idamımı tasrîhen emreder surette yazdığı mektup dahi elime geçti. Sözün doğrusu emr-i mezkûru bana yine Montari tebliğ ettirdi. Hatta merkumdan istihsal eylediğim mezuniyet üzerine sizin tarafınızdan da görülmek ve Giorgino'nun mel'anet ve şakavette ne derecelerde lâîn bir hınzır olduğu anlaşılmak için mektub-ı mezkûru aynen dostum Giordano'a bittevdî gönderdim. Giorgino'nun yazısını tanırsınız ya? Bu mektupla tatbik edersiniz.

Fakat mektub-ı mezkûr aynen yine bana iade edilecektir ki ben de Montari'ye teslim edeyim. Montari bizim tâifede dahil bulunduğuna göre benim katlime tasaddî etmeyeceğinden elbette emin olursunuz. Fakat biz zahir hâlde Andrea'yı idam etmiş gibi görüneceğiz. Böyle görüneceğiz ki benim idamım için yazmış olduğu bu mektup o hınzırın katli için bir ilâm hükmünü almış olsun.

Şimdi nasihatlerime dikkat ediniz. Bu sırdan hiçbir kimseye zerre kadar bir şey sezdirmeyeceksiniz. Hatta Giorgino'ya da ziyadesiyle temellûk göstereceksiniz. Herifi o kadar aldatacaksınız ki sizinle izdivacı mertebe-i tahakkuka varmış olduğuna hiç şüphesi kalmasın. İsterseniz izdivaç vaadini de sûret-i kat'iyyede olarak kendisine veriniz. Lüzum görürseniz size takdim edeceği nişanı da kabul eyleyiniz. Bu sırada o güzel mübarek elinizi öpmek isterse bile diriğ etmeyiniz. Sebebini anlıyor musunuz? Şayet habîs bir şey sezecek olursa, sizin hayatınıza kadar da kastedebileceğinden veyahut ettireceğinden emin olamıyorum. Bu mel'un her şeye müstaid ve muktedirdir. Sizi başka türlü onun şerrinden muhafazaya da imkân bulamıyorum. İki gözüm Angelina. İşte mesaimizin tam sonuna geldik. Biraz vakit daha gayret, sebat ve metanet isterim. Baki tafsilâtı Giordano'dan alırsınız".

Artık bu mektubun mütalâası Angelina'yı ne derecelerde memnun ve müteşekkir eylemiş olduğunu karilerimiz düşünedursunlar. Biz Giordano ile Angelina arasında muhaverenin sûret-i devamına bakalım.

Giordano'ın getirdiği mektup Giorgino'nun Montari'ye en sonra makale yollu imza eylediği varaka değildi. Belki maksadını tasrîhen yazmış olduğu ikinci mektuptu. Giordano bu mektubu da açıp Angelina'ya gösterdi. Mektub-ı mezkûr zaten malûmumuz ise de, şimdi düşen münasebet üzerine karilerimizin bunu bir daha okumalarını çok görmeyiz. Haydi Angelina'ya peyrev olalım. Kızcağız da bu mektubu ber-vech-i âtî kıraat eyledi:

"Azizim yiğit Montari. İkinci mektubunuz dahi geldi. Uzun sözün kısası, hülâsası olarak derim ki istediğiniz otuz bin frank, bin beş yüz Fransız altını olduğu hâlde emin adamınız feylesof Giordano'a teslim olundu. Tekrar edeyim ki bu para sizden istediğim hizmetin ücreti değildir. O hizmeti de gördükten sonra itimat etmemek istediğiniz semahatın derecesini size göstereceğim. İşte hizmet-i mezkûreyi de tasrih ve tayin edeyim. Mümkün olduğu kadar yakın bir zaman içinde Andrea'nın vücudu mevcudiyet âleminden kaldırılacaktır. Hangi sureti münasip görürseniz o suretle bu delikanlıyı öldüreceksiniz. İşte şu mektubum elinizde bulundukça ben de sizin şerîk cinayetiniz sayılacağımdan sizi himaye hakkındaki taahhüdümde de halef etmeyeceğim aşikârdır".

Mektupta "emin adamınız feylesof Giordano" fıkrasına gelindiği zaman Angelina bir tavr-ı taaccüble Giordano'ın yüzüne bakmıştı. Giordano kızın bu bakıştan meramını anlayarak yere doğru eğilip selâmladıktan sonra demişti ki:

- Evet Matmazel. Öyle bir meşhur reis-i eşkiyanın en emin adamlarından bulunmakla iftihar ederim. Hatta, şimdi size ihtar eylerim ki beni burada ilk gördüğünüz gün benden korkup ürkmekte mazurdunuz.

- Hâlbuki müteakiben sizi gönlüm pek sevmişti.

- Ona şüphe yok. Bu muhabbet ve emniyetinize lâyık ve müstahakım da onun için.

Bu mülâtafadan sonra mektubun alt tarafını okumakta devam eden kızcağız tamam Andrea'nın ölümüne dair olan satırlara gelince hiddetinden titremeye başlamıştı. Fakat Giordano kızın bu teessürünü de teskine muvaffak olabildi. Dedi ki:

- Andrea kendi katline dair olan bu kâğıdı okuduğu zaman

böyle hiddetlenmemişti. O besaleti sizde de görmek isterim. Bahusus ki Andrea'nın da yazdığı vechile bu mektup bir katl emrini hâvi ise o emir yine mektubu yazan Giorgino üzerinde icra olunacaktır.

Giordano'ın bu lâkırdısı Angelina'nın nazar-ı ehemmiyetini açtı. Sordu ki:

- Gerçek mi söylüyorsun feylesof?

- Böyle şeyde lâtifeye imkân var mıdır?

- Nasıl katl olunacaktır?

- Onu bilemem.

- Bilirsiniz ama söylemezsiniz.

- Söylemeyeceğimi bildiğiniz hâlde niçin söyletmek istiyorsunuz? Kerem ediniz de Andrea'nın verdiği nasihati kat'iyen kabul ediniz.

- Muhalefet edebilir miyim?

- Andrea'nın bana şifahen tarif eylediği vechile bu işte halanıza da zerre kadar emin olmamalısınız. Kendisi fena bir kadın olduğu için değil, idaresiz ve Giorgino tarafına meyyal bulunduğu için.

- Bu bapta Andrea'ya istediği kadar teminat veriniz. Esrâr-ı vâkıadan Giorgino'ya belki serrişte verebileceğime ihtimal versin de, halama asla serrişte vereceğime ihtimal vermesin.

- Öyle ise ben bile müsterih oldum. Artık bana müsaade ediniz. Zira işlerimizin pek mühim, pek müsta'cel olduğunu bilirsiniz.

Düşkün Giordano şu mülâkattan avdet eylediği zaman Angelina dahi şatoya gelmiş ve kalbindeki memnuniyeti, tavrındaki beşâşetle bile halasına anlatmak için odasına kapanmıştı. İşte Andrea tarafından aldığı bu talimata mebni eğer o günlerde Giorgino kendi nezdine gelmiş olsaydı, herifte bir hafta on gün sonra hâsıl olan memnuniyeti daha o gün hâsıl etmeye başlayacaktı.

Ertesi gün Napoli şehrinde Montari'nin derdest edildiğine dair garip bir havadis çıkmasın mı? Bâdi-i emirde:

- İşit de inanma.

Diye beyân-ı mülâhaza edenler bini bir paraya. Hiç Montari ele mi girer? Herif şu günlerde Napoli civarında bile değilmiş. İşte Roma taraflarında bir köşk içinde bir adam yakmış.

Bu yoldaki mülâhazata diğer daha tuhaf mülâhazalarda peyrev olmaya başladı. Rivayete göre Tiber nehri sahilindeki köşk yanmış ama içinde adam yanmamış. Diğer bir rivayete göre bu köşkü yakan da Montari değilmiş.

Bir kere iş kal ü kîle güft ü şenîde döküldükten sonra yekdiğerini nâkıs-ı münkaz ne kadar sözler söyleneceği cihanın her tarafında binlerce edilen tecrübeler iktizasınca herkese malûmdur. Ancak bulanık suyun durulması gibi rivayetler dahi yavaş yavaş tashih etmeye başlayıp da Montari'nin filvaki der-dest edilmiş olduğu hemen mertebe-i sübûta varmaya takarrüp edince, Giorgino'nun korkusundan beti benzi uçtu. Hemen Gargula'nın hanesine koşup bittesadüf odasında bulmaya da muvaffak olarak dedi ki:

- Haberin var mı?

- Montari'nin tutulduğu hakkındaki rivayetten mi?

- Öyle ya! Öyle ya! Bu rivayet sahih çıkar ise hâlimiz ne olacak?

- Çocuk musun be? Hiç Montari ele geçer mi?

- Sen de bunak mısın? Bir kere hesap etsen a. Tamam herifin Roma'dan avdet eylediği zamana musadif bir rivayet. Zati buradan gitmezden evvel de Napoli'de görülmüş, tanınmış.

- Ben onun görülüp, tanındığına da inanamam.

Giorgino fena hâlde hiddetlenmeye başladı. Öfkesini esirgemeye de lüzum göremeyerek dedi ki:

- Bunaklığı bırak Gargula. Herif gerçekten tutulmuş ise hâlimiz haraptır. Elinde hatt-ı destimizle bu kadar evrak var.

- Müsterih ol yavrum. Eğer Montari filvaki yakayı elevermiş ise bile elindeki evrak-ı mühimmeyi mümkün değil zabıtanın eline geçirmez. Başka türlü mahvın çaresini bulamaz ise ağzına atıp yer, yutar. Sen bana bunak diyorsun ama bazı kere öyle bir çocuk oluyorsun ki, âdeta hâline güleceğim geliyor. Farz

et ki Montari tutulmuş olsun. Hülâsa kimden ümit edecek? Senden değil mi? Herif seni de tehlikeye koyup da soluğu cellât önünde alacak değil a. Aklını başına topla da git zabtiye dairesinden işi anlayıp sahih ise Montari'yi tahlis etmenin çarelerini düşünmeye başla.

"Hain hâifdir" dememişler mi? Ne kadar serveti, nüfuzu, kuvveti bulunursa bulunsun hıyaneti muhakkak olduğu cihetle Giorgino'nun havfı da muhakkak olduğuna şüphe etmemelisiniz. Fakat Gargula'dan aldığı nasihat üzerine aklını başına ve cesaretini kalbine toplayıp doğruca zabtiye dairesine gitmişti. Birkaç hafta evvel kendi hanesine gelmiş olan yüzbaşıyı görünce hâl ü tavrında sahte bir beşâşet eseri göstererek sordu ki:

- Habisi der-dest etmişler diyorlar. Gerçek mi?

- Gerçeğe benzer bir surette haber veriyorlar. Dün akşam Benevento taraflarından bir süvari geldi. Bu haberi getirdi. Onun hesabına göre yarın Montari Napoli'ye vâsıl olacakmış.

Giorgino güya bu haberden dolayı bir hiss-i intikam ile pek ziyade memnun görünerek yüzbaşının yanından ayrıldıysa da konağına geldiği zaman hâlâ endişesi pek ziyadeydi. Zaten Gargula'da gelmiş kendisini bekliyordu.

Giorgino Andrea'nın ihrâk olduğuna dair o sabah konağa gelen gazeteyi hemşiresine göstermediğinden ve Margarita şayet eline bir gazete alacak olursa yalnız tefrika ve mütenevvia kısımlarını okuyup öyle havadis sütunlarına göz bile gezdirmediğinden, oğlunun felâketine dair olan haberi henüz işitmemiş bulunduğu hâlde Montari'nin ahz ü girift olunduğuna dair olan rivayet derhâl onun da sem'-i ıttılâına vâsıl olmuştu. Kardeşini görür görmez:

- Aman gerçek mi Montari tutulmuş diyorlar?

Sualini yapıştırdı. Giorgino derd-i derûnundan hemşiresine renk vermemek için:

- Adam sen de. İşit de inanma diyorlar. Montari'yi kim ele geçirebilecek?

Diye bürümeden bir cevap verip Gargula ile beraber hemen kendi odasına çekilmişlerdi. Orada Giorgino dedi ki:

- Havadis gerçekleşiyor. Herifi yakalamışlar. Jandarma

yüzbaşısı da inanmış görünüyor. Yarın buraya vâsıl olacakmış.

- Öyle ise hiç telâşın lüzumu yoktur. Evvel-be-evvel jandarma başkumandanını görmeli. Ben de hapishane muhafızı ile görüşmeliyim. Sen jandarma kumandanından alacağın cevaba göre bir aralık da müstantiki görmelisin. Çünkü Montari'yi ya hapishaneye sokmaktan kaçırmalı, ya müstantikin huzuruna çıkmadan. Nihayet müstantike bir men'-i muhakeme kararı verdirmeli. Ama o herifin üzerinde pek çok cinayetler bulunduğundan o men-i muhakeme kararını istihsal edebilmeyi pek de ümit eyleyemem.

- Benim asıl ümidim hapishaneden kaçırmak cihetindedir. Çünkü gardiyan başıyı daha ucuzca elde edebiliriz.

- Hay hay! Bu da muvafık bir tedbirdir ya! Hemen hiç vakit kaybetmeyip, daha bu akşamdan işe başlamalıyız.

Montari'nin tutulması meselesi bütün Napoli ahalisi miyanında o kadar büyük bir velveleyi mucip olmuştu ki her taraftan: "Asılmalı, kesilmeli, kazığa vurulmalı, cayır cayır ateşlere yakılmalı" tarzındaki re'yler ayyuka çıkarıldığından, bunlar gerek Giorgino'nun ve gerek Gargula'nın sem'-i dehşetine vâsıl oldukça ödleri kopuyordu. Gargula yalnız bir medâr-ı tesliyet bularak kendi kendisine:

- Herif gelir gelmez şayet ahali üşüntü ederek paralayacak olurlarsa Montari'den de kurtulmuş oluruz.

Diyor idiyse de şayet Giorgino'nun kâğıtları herifin üzerinde bulunacak olursa o zaman işin sarpa saracağını düşünerek bu ümidin de pek kuvvetsiz olduğunu derhâl teslim eyliyordu.

O akşam kardeşi jandarma başkumandanını ve müstantiki görmeye gitmiş olduğundan, konakta yalnız kalan Margarita şayet Montari'ye dair bir havadis varsa okumak için tekmil gazeteleri celp ve ihzar eylemişti. Bunlar da Montari'nin ahz ü girifti havadisine bedel Andrea'nın ihrâkı havadisini görmesin mi?

Vakıa gazetelerde bu ihrâk olunan Andrea'nın kendi Andrea'sı olduğuna dair sarahat yok idiyse de, cinayet-i mezkûrenin Montari'ye hamlolunduğunu gördükten maada bir vakit kendi oğlu Andrea'nın Roma civarında bir çiftlikte kethüdalık

eylediğini Düşkün Giordano'dan işitmiş olduğu için, bu Andrea kendi Andrea'sı olduğuna şüphesi kalmadı. Binaenaleyh:

- Eyvah! Düşkün Giordano'ın hakkı varmış. Meğer kardeşimin oğlum hakkındaki kastı yamanmış.

Diye odasına kapanarak hüngür hüngür ağlamaya başladı.

-5-

Bazı zenginlerin kendilerinde olan kuvvet-i nakdiyyeye itimadları âdeta gurur derecesine varır. Bunlar zannederler ki para ile her iş görülebilir. Zira kendi itikadlarına göre iffet ve istikamet denilen şeyler pek nisbî olup aralarındaki nispeti de ancak para tayin eder. Bahusus elindeki servet ü sâmâna nice hileler, sirkatler, cinayetler ile nail olmuş bulunanlar için iffet ve istikamet gibi şeyler bilkülliye lâfz-ı bî-mana menzilesinde kalıp, paranın kudret-i iknaiyyesine baş eğmeyecek ferd-i vâhid tasavvur edemezler.

Elindeki servet ve iktidara itimadı böyle gurur derecesine vararak hiçbir kimsede namus kaydı ve iffet ve sadakat gayreti bulabileceğine ümit veremeyenler miyanında bizim Sinyor Giorgino Del Villanova'nın birincilik mertebesini haiz bulunduğuna şüphe edilemez ya. Bu zat Gargula ile verdiği karar üzerine jandarma kumandanı nezdine gittiği zaman o mevki'-i resmînin kendisince hemen hiçbir ehemmiyeti olmadığını tavr-ı mağrurânesiyle meydana koyarak selâm sabah yollu ve istifsâr-ı hâl ve hatıra dair birkaç sözden sonra demişti ki:

- Sizi pek yiğit bir adam görüyorum. Böyle yiğit adamlar ile makasıd-ı mühimmeye dair söyleşilecek sözleri uzatmaya ihtiyaç görülmez. Öyle değil mi?

Jandarma kumandanı böyle bir tarz-ı garîbde işittiği sözlerden husule gelen istiğrabını ketm edemedi. Mahaza Giorgino'nun servet ü sâmânla müştehir bir adam olması hasebiyle ta'zîminde kusur edemeyeceğinden dedi ki:

- Hakkımdaki hüsnüzannınıza teşekkürler ederim efendim. Vakıa uzun uzadıya zevzekliği sevmem. Emirleriniz ne ise derhâl icrasına hazır bulunduğumu temin ile emirlerinize muntazırım.

Giorgino kumandanın bu sağlam sözlülüğünden memnun oldu, dedi ki:

- Galiba rütbeniz kaymakam rütbesi olacaktır.

- Evet.

- Maaşınızla tayin bedeliniz de ayda dört yüz franga varır mı?

- Onun gibi bir şey. Yılda beş bin frank.

- Başka taraftan bir kazancınız?

- Şayet mühim bir iş görebilirsem bazı kere mükâfat-ı nakdiyyeye de nailiyet ümidi varsa da bunu nevâdirden, yani yok hükmünde saymalıdır.

- Yılda beş bin frangı en sağlam faiz olarak yüzde beş hesabıyla sermayeye tahvil edecek olursak yüz bin frangın faizi öyle değil mi?

- Sarraf olmadığımdan bu hesaplara pek de aklım ermez.

- Bunda akıl ermeyecek ne var? Yüzde beş hesabıyla diyorum. Yüz frangın faizi beş frank olursa, yüz bin frangın da faizi beş bin frank eder. Buna koca karıların bile aklı erer.

- Vakıa öyle.

- Hatta bir adamın yılda beş bin frank maaşı olacağına yüz bin frank sermayesi olup da ondan beş bin frank faiz alsa bu faiz o maaşa müreccah görülür. Sizce dahi böyle değil midir? Azli yok tardı yok. Bir yandan bu iradı aldıktan maada diğer taraftan insan kendisine hafif ve eğlenceli bir iş bularak yılda birkaç bin frank da ondan kazanabilir.

- Orası da öyle.

- Buna da ne hacet? Sizin gibi bir jandarma kumandanlığı mevkiinde bulunan adam hem o mevkii kaybetmemiş, hem de yılda beş bin franklık sağlam bir varidat edinmiş olursa memnun kalır ya.

- Elbet! Elbet!

Jandarma kumandanı bu tasdik cevaplarını bittabi pek neşeli bir tavır ile veriyordu. Bu neşe Giorgino'nun da emniyetini arttırıyordu. Bu ümid-i tezâyüd ile dedi ki:

- Kumandan. Yüz bin frangı şuracığa sayacak olursam Montari'yi ya Napoli'ye girmeksizin ya hapishaneye sokulmaksızın kurtarmaktan ibaret bir hizmeti deruhte eder misiniz?

- Montari'yi kurtarmak mı?

- Evet. İtikadıma kalırsa sizin için pek de müşkil hizmet değildir. Jandarmalar elinden mahpusu(n) firar etmesi ilk defa olarak vukua gelmiş olacak değil a. Sizin için matrûdiyyeti mucip olacak derecelerde bir tehlikesi ümit olunamaz. Pek başınız sıkılırsa kabahati jandarmalara bulup birkaçını tart edersiniz ki sonra da bunlara birer mikdar-ı münâsib de tazminat vererek gönüllerini almak mümkünattandır.

Jandarma kumandanı düşünmeye vardı. Giorgino herifi ıtmâ' için daha birçok kelimât-ı teşvikiyye bularak dermiyanda devam eyliyordu. Kumandanın düşünmesi pek de uzamadı. Dedi ki:

- Vaadleriniz pek âlicenabâne ve teminatınız pek âkilânedir. Fakat namus meselesini ne yapalım?

Giorgino* bu "namus" kelimesi üzerine az kalmıştı ki kahkahalar ile gülsün. Fakat kumandan bu mukaddes kelimeyi pek büyük bir ehemmiyetle telâffuz eylemiş olduğundan, öyle bir istihza ile işi bozmuş olacağını anlamakla kahkahasını zabt için cebr-i nefs eyledi. Dedi ki:

- Bu sır aramızda kalarak buna ferd-i âferîde vâkıf olmayacak olduktan sonra namusunuz için ne tehlike tasavvur edebilirsiniz?

Kumandan öyle bir tavr-ı mağrurâne ile başını kaldırdı ki, gurur denilen şey hiçbir özür ile makbul olamasa bile bu noktada makbuliyetine kimsenin şüphesi kalmaz. Koca herif dedi ki:

- Velev sellem hiçbir kimse bu sırra vâkıf olmasın. Vâkıftır ya. Şimdiye kadar yüzümde hiçbir leke olmaksızın namus ve istikametim ile yaşamışken bundan sonra aynaya baktıkça nasiye-i makhuriyetimde 100 000 rakamını görerek gözlerimi kemâl-i mahcubiyetle yere dikecek değil miyim?

---

* Metinde "Montari" yazılmıştır.

Giorgino alıklaştı. Kumandanın aklına hiffet mi geldiğini düşünüyordu. Kendisi için böyle bir mütâlâa ya belâhat-ı külliyyeden veyahut cinnet-i kat'iyyeden başka hiçbir şeye hamlolunamazdı. İstiğrâb-ı tâmla dedi ki:

- Vay! Siz bu mütâlâadasınız ha?

- İnsan için bundan başka türlü mütalâa olabilir mi?

- Canım yüz bin frank beğenilmeyecek şeylerden midir?

Ziyadesiyle beğenilecek şeylerdendir.

- İşte bıyıklarınız kırarmış. Şu yaşa gelmişsiniz. Nail olmuş bulunduğunuz rütbeye memuriyete mütevâzin bir irada def'aten nail olacaksınız. Rütbe ve memuriyetinizi de hiçbir tehlikeye koymuş olmuyorsunuz.

- Biliyorum Sinyor. Sarraf değilsem de bu kadarcık bir hesaba aklım erer. Yüz bin frank değil uğrunda fedâ-yı cana her dakika hazır bulunduğum devlet-i metbûamdan bin franklık bir mükâfat-ı nakdiyyeye nail bile olsam, sevincimden kabıma sığamam. Fakat haiz olduğum rütbe ve memuriyetin sizce bahası yüz bin franktan ibaret bile görülse bence milyonlarla dahi kıymeti takdir olunamaz. Ne diyorsunuz Sinyor? Ben o rütbe ve o memuriyet uğrunda her dakika can fedasına hazır bulunuyorum diyorum. Artık benim nazarımda ona mukabil nakdin ne hükmü kalır? Saye-i devlette neye ihtiyacım var? Mevkiime göre maişetimi temin edecek maaşa nail olmuşum. Her taraftan hürmet ve tazim görüyorum. Kibrime, gururuma hamletmeyiniz ama sadakat ve istikametimi düşündükçe kendimi bu hürmetlere, bu teveccühlere lâyık da buluyorum. Mikdarı ne kadar çok olur ise olsun sûret-i gayr-i meşrûa da bana verilecek paraya avuç açmayı rütbe ve memuriyetimin haysiyet ve şanına mugayir görerek namusuma, vicdanıma muhalif buluyorum.

Koca kumandan bu sözleri öyle bir vakar ve azamet tavrıyla söyledi ki, karşısında bulunan ve birçok milyonlar sahibi olan Giorgino küçüldükçe küçülerek kendi milyonlarının sıdk ve istikamet mükâfatı olarak kazanılmış bulunan bir kaymakamlık rütbesinden, bir jandarma kumandanlığı memuriyetinden daha büyük olamadığını anlamaya başladı. Evvelki hesabına göre bir milyon denilen şey on jandarma kumandanına müsavi olup kendi-

sinde ise beş milyon bulunduğundan, elli yüz jandarma kumandanları cebi içindedir zannederken bu zannın butlânını anlayarak, kendisi küçüldükçe karşısında namuslu kumandan büyümekteydi.

Bir aralık Giorgino kumandanın bu sözlerini safderûnluğa hamlederek teşvikte yine devam için frankların miktarını arttırmaya lüzum görmüş idiyse de kumandan:

- Elverir Sinyor. Verdiğim izahat ile meramımı anlamış olacağınızdan beni ıtmâada bundan sonraki devamınızı sıfat-ı me'mûriyetime karşı hakaret addederek sizi tevkif ve hapse kadar mecbur olurum. Şimdiye kadar söylemiş olduğunuz sözleri istimâa tenezzül ve tahammülüm zihninizi tağlît etmesin. Beni para ile celp olunabilecek edânîden addetmek için ilk zannınızda mazur görülebilirdiniz de onun için ben de size mukabele-i nâzikânede bulunmuştum. Israr edecek olursanız bendeki sıfat ve memuriyet yüz bin frank değerinde midir yoksa milyonlara malik bir Sinyor Giorgino Del Villanova'yı hapse atmaya kadar de değeri var mıdır? Bu hakikate pek acı bir surette vâkıf olursunuz. Buyurunuz efendim kapıdan dışarı.

Sözünü söyleyip de son emrini bir de el işaretiyle teyit eyleyince, Sinyor cenapları bir an evvel kapıdan dışarıya çıkmaya gayet acı bir mecburiyet hisseylemiştir.

Artık Giorgino nazarında jandarma kumandanının ne kadar fena bir adam göründüğü tafsile hacet yoktur ya? Zavallı milyoncu bu edepsiz kumandana şöyle azl ettireceğinden, böyle tart ettireceğinden bahisle kendi kendisine teselliler vermeye çalışıyordu ki kumandanı azl ve tart ettirebilmek hususunda itimat eylediği kuvvet dahi hep milyonlarından ibaret olup işte şu dakikada milyonların zerre kadar hükmü olamadığını görmüşken yine mütenebbih olamaması hep bu paraperestlik şanındandır.

Jandarma kumandanının yanından çıktıktan sonra bir de divan-ı cinayet müstantikini görmek istedi. Akşamın böyle geç vaktinde müstantik efendiyi adliye dairesinde bulamayacağını bildiği hâlde yalnız ikametgâhını öğrenmek için daire-i adliyyeye giderek yanına aldığı bir hademe ile müstantikin hanesine kadar vardı. Fakat müstantik henüz hanesine de gelmemiş bulunduğundan, bu akşam talihinin ma'kûsiyetinden dolayı müte-

zayit olan hiddetiyle konağına kadar geldi ki hemşiresi odasında kapalı ve ihtimal ki uykuya dahi varmış olarak yalnız Gargula kendisini beklemekteydi.

Gargula, Giorgino'dan haber sormak hususunda pek mütehâlik görünüp bu tehâlükün daha ziyadesiyle Giorgino dahi ondan haber sordu. Dedi ki:

- Sen zindan memuruyla bir iş görebildin mi?

- Hay hay! Gördüm ama zindan memuruna gördüreceğimiz hizmet evvel-be-evvel jandarma kumandanını ele almakla hâsıl olacaktır. Jandarma kumandanı işe biraz vâkıf olursa hapishane muhafızı Montari'ye kapıları açacaktır.

- Öyle ise sen de bir iş görememişsin demektir.

Diye jandarma kumandanının ne söz anlamaz, ahmak, mağrur bir adam olduğunu mukaddime ittihazıyla onun nezdindeki adem-i muvaffakiyyetini hikâye eyledikte, Gargula dahi kumandanın yüz, yüz elli bin frangı kabul etmemesini belâhet-i mahzasına hamleyledi.

Her taraftan yüz gösteren me'yûsiyet ihtiyar Gargula'yı da genç Giorgino'yu da makhuriyet derecesine vardırdığından bunlar "sabah ola hayr ola" sözüyle biribirinden ayrıldılarsa da eğer her ikisi asıl gönüllerindeki şeyi yekdiğerine söyleyecek olsalardı, muntazır olan sabahtan da bir haber ümit edemediklerini itiraf eylerlerdi.

Ne Gargula, ne Giorgino o geceyi rahat ve huzur ile geçiremediler. Vakıa Gargula Montari elinde kendisinin ne hattı ve ne imzası bulunmadığından, merkumun tevkifinde kendisi için o kadar muhakkak bir tehlike göremiyor idiyse de, Giorgino'nun tehlikesine iştirak mecburiyetinde bulunduğu için rahatsız oluyordu. Giorgino'ya gelince yalnız Montari elindeki hat ve imzasından dolayı değil bu herifi kurtarmak için verildiği vaadi ifa edemeyecek olur ise Montari'nin idamından sonra bile arkadaşları tarafından duçâr-ı intikam edileceğini düşünüp ye'sinden helâk derecelerine varıyordu.

Bu anda birisi gelip de Angelina ve Andrea'dan kendisine bahsedecek olsaydı, ihtimal ki Giorgino bu isimlerin sahiplerini birdenbire tahattur edemeyerek bunların kimler olabileceğini

düşünmeye mecbur olacaktı. Zira Montari'nin ahz ü giriftinden dolayı husule gelen me'yûsiyeti zihninde yalnız bu belâdan başka hiçbir şey bırakmamıştı. Ertesi sabah gerek Gargula gerek Giorgino yekdiğeriyle buluştukları zaman ikisi de biribirinin çehresini gayet solgun bularak o geceki rahatsızlıklarını anladılar. Biribirine de anlattılar. Gargula:

- En evvel Benevento tarikiyle getirilecek olan Montari'yi istikbale gidelim. Herkes Otocalli'ye kadar gidip Montari'yi karşılamak niyetinde bulunduklarını sokaklarda biribirine söylüyorlardı. Böyle erkenden hangi memura gidecek olsak bir iş göremeyiz.

Demesiyle Giorgino dahi bu re'yi tahsin eyledi. Derhâl arabasının hazırlanmasını emrederek iki arkadaş birlikte Otocalli nam mevkie kadar gittiler ki, burası Napoli şehrinin müntehâ-yı şimalîsinde bir mahalde olup vakıa binlerce ahali dahi bazıları arabalı ve bazıları piyade olarak o tarafa doğru dökülmekteydiler.

Bu halkın intizarı çok vakit devam etmedi. Uzaktan, hatta Castelnora Şatosu tarîki üzerinden birtakım süvari ve piyadelerden müteşekkil bir kervanın vürudu görülünce ahali-i muntazıra: "Montari! Montari geliyor!" gürültüleriyle daha ileriye doğru koşmaya başladılar ki filvaki gelenler dahi Montari'yi getirmekte bulunan süvari ve piyade jandarmalarıydı.

Ahalideki: "Vurunuz! Öldürünüz, hemen doğruca cellâda teslim olunsun!" gibi nidalardan maada bazıları Montari'ye yumruğunu göstererek gûnâ gûn şetmlerde bulunmakta ve bazılarıysa Montari'den tarafa taş atarak adaveti fiilen dahi ispat ve irâe eylemekteyse de bu taşlar Montari'ye vâsıl olacaklarına yine etrafındaki jandarmalara isabet eylediğinden, jandarmalar halkı teskine çalışmaktaydılar.

Zaten Montari'nin refakatindeki piyade ve süvari efrad herifin etrafını ihata eylemiş bulunduklarından, yüzünü görebilenler pek az olduğu gibi jandarma kumandanı halkın bu izdihamını evvelden tahmin ederek şayet ahali jandarmalar üzerine hücum eder de şakî-i merkûmu vaktinden evvel pare pare eyler mütalâasıyla Napoli'de ne kadar jandarma varsa cümlesini is-

tikbale göndermiş bulunduğundan, bunlar dahi gelenlere iltihak etmek suretiyle Montari jandarmaların arasında âdeta kaybolmuş hükmündeydi. Jandarmalar önlerindeki ve yanlarındaki ahali-i mütehaşşideyi yarmak suretiyle kendilerine ancak yol açabilirlerdi.

Şehir içinde Montari'nin geçeceği sokaklar hizasındaki hanelerin pencerelerini epeyce gâlî ücretlerle isticâr eylemiş olanlar daha kârlı çıktılar. Çünkü bunlar Montari'yi istedikleri gibi görebildiler. Vakıa çehresi ber-vech-i matlûb görünemiyordu. Çünkü Montari başını önüne eğerek pek dalgın bir hâlde gidiyordu. Ancak bu herifin gayet iri boy adamlardan olduğu görüldüğü gibi kolları arkasına sımsıkı bağlanmış ve fakat boynuna lâle ve ayaklarına pranga takmaya lüzum görülmemiş olduğu ve bu boğazına bağlanan ipin ucunu arka taraftan iki zaptiyenin tuttuğu da müşahede olundu.

Ahalinin arzusuna ittibâ edilmek lâzım gelseydi Montari'yi hemen oracıkta idam edivermeliydi. Fakat jandarmalar herifi hapishaneye kadar isal ederek yalnızca bir mahzene soktular. Orada bulunan jandarma kumandanının bütün gardiyanlara hitaben:

- Eğer bu haydudu kaçıracak olursanız cümlenizin birden kurşuna dizileceğine hiç şüphe etmeyiniz. Olabilir ki size Montari'yi kaçırmak için yüz binlerce franklar vaat edilsin. Sakın ha paraya tam'an bu teşvikata kapılmayınız. Pek ciddî söylüyorum ki hayatınızı tehlike altına atmış olursunuz.

Diye verdiği emir üzerine dördü Montari ile mahzen içinde oturmak ve diğer dördü kapıda beklemek üzere muhafazasını sekiz nefer gardiyana tevdî eylediler.

Ahali-i müzdahime hapishaneye kadar birlikte gelmişti. Montari bu vechile habs ü tescîn kılındıktan sonra dahi ahalinin nümayiş ve izdihamı saatlerce müddet devam eyleyerek nihayet fırka fırka herkes yerli yerine çekilmeye başladılar ki, halkın bu izdiham ve galeyanını gören Giorgino ile Gargula'da Montari'yi kutarmak ümidi bilkülliye mahv olup Gargula:

- Bu herifi cellât elinden kurtarmak kudreti Papa hazretlerinde bile bulunamaz.

Deyince Giorgino Gargula'nın bu sözünü tasdike mecbur oldu. Mahaza bir kere de müstantik ile mülâkat lüzumunu bir vechile reddedemedi. Doğruca daire-i adliyyeye gidip müstantik ile hususî bir mülâkat arzusunda bulunduğunu beyan etmekle müstantik bu arzuya muvafakat gösterdi.

Jandarma kumandanından almış olduğu o renk üzerine Giorgino bu defa müstantik efendiye aldığı maaşı faiz itibar ederek ne miktar sermaye ile bu maaşın bedeli alınabileceğinden filândan bahse girişemedi. Belki Montari hakkında halkın gösterdiği etvâr-ı hasmâneye beyân-ı istiğrabdan söze girişerek bu herif vakıa bir fırka-i eşkiya reisi ise de nice cürm ve cinayet erbabını zabıta-i adliyyeye haber vermek suretiyle hüsn-i hizmeti de müşahede olunan adamlardan olduğunu anlatıyordu.

O sırada bir mahkeme hademesi içeriye girip müstantik efendinin eline bir mazruf verdi. Müstantik mazrufu açdıkta içinden bir varaka ve ona melfuf bir de bina plânı çıktı. Bir yandan bunları okumakta ve diğer yandan Giorgino'nun Montari hakkındaki mülâhazatını dinlemekte idiyse de sözün doğrusu müstantik efendi varakayı okudukça tavr-ı ihtimamı başkalaşarak vakıa sık sık Giorgino'nun yüzüne bakıp güya sözlerine ehemmiyet veriyormuş gibi görünür idiyse de asıl meşguliyeti yeni gelen evraka münhasır olduğunu ve bu evraka pek büyük ehemmiyet verdiğini Giorgino bile görüp anlıyordu. Bir aralık:

- Evet efendim. Dinliyorum efendim. Vakıa Montari pek de fena adam değildir efendim.

Diye Giorgino'yu sözünde devama teşvik ile beraber kendisi yazıhanesi üzerinden pusulalık bir küçük kâğıt alıp üzerine beş on kelime yazdı. Bunu bir zarfa koyup temhîr dahi ederek ve zarfın da üzerini yazarak çıngırak işaretiyle çağırdığı hademenin eline tutuşturmakla hademe çıktı, gitti. Kendisi yeni gelen evrakı içinden çıkardığı zarfa tekrar okuyup kemâl-i ihtimamla ceketinin koyun cebine yerleştirdi.

Bu müddet zarfında Giorgino hep sözünde devam eyliyordu. Hatta bir aralık Montari'nin kendisini eşkiya-yı saire şerrinden muhafaza eylemek suretinde bir de hüsn-i hizmetine nail olmuş bulunduğunu da anlattıktan sonra, bu adamın hiç olmaz ise cezasını tahfîf ettirmek kendisince minnettarlık mukte-

ziyatından sayılacağını anlatmaya kadar cür'et almıştı. O zaman müstantik dedi ki:

- Vakıa me'mûrîn-i adliyye erbâb-ı cerâime karşı yalnız bir hey'et-i intikamiyye addolunamaz. Kanunun müsaadesi derecesinde mücrime mürüvvetli olması dahi hey'et-i adliyyenin me'mûriyet-i nâzikesine ait ahvaldendir. Ancak bir mücrimin kanunen lâyık olduğu cezadan az ceza ile mücâzatı tarafına gitmek o hey'et-i adliyyeye gösterilmiş olan emniyeti suistimal sayılır.

Giorgino müstantik efendinin bu sözündeki hükm-i esâsîyi anlayamadı. Nasıl anlayabilsin ki, o zamana kadar olanca anlayışı tahrîf-i hesab ve sirkat ve envâ'-i cinayet ile zengin olmaktan başka bir şeye sarf olunmamıştır. Hakayık ve dekayık-ı adliyyeyi hatırından bile geçirdiği var mıdır ki müstantik efendinin böyle itinalı bir sözdeki meramını anlayabilsin.

Mağrur milyoncu bu sözlerden müstantikin maksadı hey'et-i adliyyeye tevdî olunan emniyeti suistimal ettirecek kuvvet hangi kuvvet olabileceğini zımnen sualdir zannıyla dedi ki:

- Vakıa bu dediğiniz tahfîf-i me'mûrîn-i adliyye için bir fedakârlık sayılır ki onun mukabilini beklemekteki haklarını da inkâr edemem.

Bu defa da anlayamamazlık müstantik efendide görüldü. Fakat müstantik efendi:

- Anlayamadım efendim.

Diye adem-i tefehhümünü itiraftan da çekinmedi. Giorgino tavzîh-i meram için dedi ki:

- Yani Montari hakkında sizden istediğim inayete mukabil siz de benden her ne isteyecek olursanız haklı olacağınızı ve emrinizi ifadan geri durulmayacağını .....

Müstantik efendi müthiş bir tavırla milyoncu efendinin sözünü kesti. Dedi ki:

- Anladım efendim. O! Lüzumundan ziyade bile anladım. Fakat bilmiş olunuz ki bu teklifinizle yalnız hukuk-ı umûmiyyeye karşı değil, müstantikin hukuk-ı husûsiyyesine karşı da müthiş bir taarruzda bulunuyorsunuz.

Giorgino bu defa kendisini daha müstahkir bir hâlde buldu. Der-akab:

- Şey efendim ... Anlayamadınız efendim ...

Diye tamire müsâraat göstermeye çalıştıysa da âdeta nutku tutularak söyleyecek söz bulamadı. Gerek hicabından gerek korkusundan dolayı eğer yer yarılıp da yerin dibine geçmiş olsa kendisini selâmete ermiş addedecek bir hâle duçar oldu.

Eğer bu anda milyonları birer şekl-i münasibe girerek karşısına çıkmış olsaydılar Sinyor Giorgino cenapları:

- Yıkılınız karşımdan mel'unlar! Ben sizde bir kudret ve keramet vardır zannıyla sizi cem için bunca senelerden beri makhûriyet derecesinde üzüntüler ile uğraşmıştım. Bunca canlar yakıp hanümanlar söndürmek derecesine varmıştım. Meğer siz de bir jandarma kumandanına, bir divân-ı cinâyet müstantikine ricamı kabul ettirmek derecesinde bile kuvvet ve hasiyyet yokmuş. Def olunuz! Lânet size!

Diye vücutlarıyla müftehir ve mağrur olduğu o milyonları mutlaka huzurundan tart eylerdi.

Hakikat! Servet ü sâmân pek memduh ve makbul olabilir. Ancak fazilet-i insaniyyeyi mahvetmemesi şartıyla. Âlemde kudret ve keramet-i sahîha, meziyyet-i insaniyye ve fazilet-i beşeriyyededir. Bunlar ile ârâste olan insan için zenginlik dahi bir ziynet-i zâide hükmünü alır. İnsan şakî-tıynet, denî-meşrep olduktan sonra milyonlar, milyarlar onun rezalet-i mecbulesini arttırmış olmaktan maada bir netice göstermez. Öyle bed tıynette büyüklük görenler dahi birtakım edânîden ibarettirler ki onların da nazarında paradan başka kudret mutasavver değildir. Fakat ahîren tanıdığımız jandarma kumandanı ve müstantik gibi adamlar, işte edânî-i merkûmenin perestiş derecesine vardırdıkları para denilen rezilin yüzüne tükürüvererek namus ve istikamet ve vicdanın bahası olmadığını pişgâh-ı ibret ve intibaha atıverirler.

Giorgino müstantik dahi kendisini jandarma kumandanı gibi kapı dışarı edeceğinden korkarak bir ihtirâz-ı miskinâne ile oracıktan sıvışmaya davranmıştı. Fakat müstantik jandarma kumandanından daha nazik bir adam olmasıyla korkuda bu de-

rece-i ifrâta lüzum olmadığını Giorgino'ya pek çabuk anlattı. Dedi ki:

- Montari'yi şefaata gelmeniz ihtimal ki onun ne makule bir adam olduğunu bilmediğinizden neşet eylemiştir. Eğer bilseydiniz emrinizi icraya kendisini mecbur addeyleyecek olan bir müstantikin de bu adamın halâsına iktidarı yetmeyeceğini anlardınız efendim. Montari dediğiniz adam iki defa gıyaben idama mahkûm olmuştur.

Giorgino'nun aklı başından gitti. Dedi ki:

- İdama mı? ..... İki defa mı? .....

- Evet efendim. İki defa idama gıyaben mahkûm olmuştur. Bu hükümler üzerine itiraz hakkından da sakıttır. Zira hükûmet adliyeye teslim-i nefs etmesi için vuku bulan teklifleri reddeylemiştir. Zannedersem iki güne kadar hükm-i idâm icra olunur. İhtimal ki yarın bile.

- Yarın bile mi?

Giorgino için artık bir dakika bile müstantik huzurunda oturabilmek imkânı kalmadı. Vazife-i vedâi muktezâ-yı nezâketi filânı da unutarak hemen kapı dışarı fırladı. Güya idam hükmü kendi aleyhine verilmiş kadar havf ve hirâsa düşerek Gargula'nın nasihatlarına, tesellilerine ihtiyac-ı azîmini his ile soluğu Gargula'nın yanında aldı.

Biz nazarıdikkat ve fikr-i tecessüsü birkaç dakika daha müstantikin odasından ayıramayacağız.

Giorgino gider gitmez müstantik efendi çıngırağı çalıp içeriye giren hademeye:

- Jandarma kumandanını davet eylemiştim. Teneffüs odasında beklenmesini rica etmiştim. Şimdiye kadar gelmiştir. Tarafımdan kendisine rica ediniz de buraya buyursunlar.

Emrini vermesiyle hademe çıkıp üç dakika sonra jandarma kumandanı odaya girdi. Müstantik efendi bu kumandanın istikamet ve şecaatini nice defalar tecrübe eylemiş olduğundan, hakkındaki riayeti pek fevkalâdeydi. Kaymakamı tâ kapıdan istikbal ederek elinden tutup yanına oturttuktan sonra dedi ki:

- En mücerreb, şecî, gözü açık adamlarınızdan bir on kada-

rının üniformalarını taktırıp tanınmayacak kıyafete koyduktan sonra Giorgino Del Villanova'nın konağını taht-ı nezarete almağa memur eyleyiniz. İçlerinde bir de dirayetli zabit bulunsun.

Kumandanın tavrında bir beşâşet peyda oldu. Dedi ki:

- Montari'nin yatağı, hamisi, muini olduğu için mi?

- Neden biliyorsunuz?

Kumandan dünkü gün Giorgino'nun kendisine ettiği müracaatı müstantike haber verdi. Müstantik:

- Hayır yalnız onun için değil. Bir de şunları görünüz.

Diye Giorgino oradayken kendisine gelmiş olan kâğıtları koynundan çıkarıp kumandana verdi. Kumandan bunları kemâl-i dikkat ve ehemmiyetle okudu ki, okudukça hâl ü şânında fevkalhad taaccüp ve istiğrab emareleri peyda oluyordu. Ba'de'l-mütâlâa kâğıtları müstantike iade eyledi. Dedi ki:

- Öyle ise siz bu iş için de benden adam istersiniz.

- Yalnız adam mı ya? Bizzat sizin de beraber olmanızı isterim.

- Başüstüne. Ne zaman gideceksiniz?

- Ben şimdi hazırım. Siz evvelâ dediğim işi yapınız da ...

- Gerek ben, gerek adamlarım tebdil-i kıyafet edecek miyiz?

- Hacet yok. Üniformanız ile geleceksiniz.

Kumandan ayağa kalkıp müstantik efendiyi selâmladı. Müstantik dahi kumandanı kapıya kadar teşyî eyledi.

Kumandan adliye dairesinden çıkar çıkmaz daire pîşgâhındaki meydanda azîm bir kalabalığa rast geldi. Bu kalabalık heyecanı artmış olan ahalinin kalabalığı olup Montari'nin behemehâl hemen o saatte idamını talep eyliyordu.

Vakıa Napoli ahalisinin bu suretteki harekatı tarihin bu şehre ait olan kısmına vâkıf olmayanların istiğrabını mucip olabilirse de bundan yarım asır kadar dediğimiz zamanda Napoli şehri Sicilyateyn denilen devletin merkez idaresi bulunup, bir yandan Sardenya ve Lombardia ve diğer taraftan Fransa ve Avusturya devletlerinin nüfûz-ı siyâsiyyeleri hasebiyle orada

karışıklık asla nadir olmayıp nizam ve intizam denilen şey kıl ucuna bağlı olduğundan, halkın böyle olur olmaz işlere müdahalesi hemen her gün emsali görülen vukuât-ı âdiyyeden ma'dûd olduğuna tarih-şinâsân vâkıftırlar.

İşte ahalinin Montari hakkındaki bu galeyanı velev ki lüzum-ı sahîhi derecesinden hariç bulunsun, hükûmetin nazar-ı ehemmiyetini celp ederek tamam Kral İkinci Ferdinand tarafından mahpusun cellât eline teslimi emri i'tâ olunduğu sırada bizim Düşkün Giordano var kuvvetini tek bacağına vererek bu halka karışıp:

- Ey ahali! Yanlış ediyorsunuz. Montari'dir diye bir mazlum hemşehrinizin canına kıyacaksınız. Taht-ı tevkîfde bulunan herif Montari değildir. Bir masum köylüdür. Sabrediniz ki hakikat-i hâl ortaya çıksın.

Diye avazı çıktığı kadar bağırmaya başlamasın mı? Düşkün Giordano'ın ağzından çıkan sözler diğer bin ağızla tekrar edilerek ahali-i müzdahime miyanında:

- Montari'dir diye getirilen herif meğer Montari değilmiş. Hata edilmesin. Bir masum kanı dökülmesin.

Sözleri cevelâna başladı ki birkaç dakika zarfında halka sabun köpüğüne acı su katılmışçasına bir kesiklik gelerek herkesi bir hayret-i azîme bürüdü.

Jandarma kumandanı olan kaymakam bu hâli görünce bir aralık müstantikin kendisine tevdî etmiş olduğu işi de tehire mecbur olmuş idiyse de derhâl ortaya çıkan rivayet üzerine halka peyda olan hayreti ve bu hayretin mucip olduğu sükunu görünce ve bahusus tevkif eyleyen herifin filhakika Montari olamaması ihtimalini kendisi dahi derhâtır eyleyince, o ana mahsus olmak üzere en ziyade isti'câli lâzım gelen iş Giorgino'nun hanesini taht-ı tevkîfe aldırmak işi olacağını hükm ve icabını da icra eyledi.

Ahali-i müzdahime derhâl içlerinden altı adam intihap ederek şu Montari meselesinde her nasıl bir sır varsa meydana çıkarılması ricasıyla ve Düşkün Giordano'ı da bunlara terfîk ile müddeiumumî nezdine göndermişlerdi. Düşkün Giordano Montari tarafından kendisine gönderildiği beyanıyla müddeiumumîye bir

mektup tebliğ eyledi ki, onu mütalâa eyleyen müddeiumumî mebuslara:

- Gidiniz arkadaşlarınıza tebliğ eyleyiniz ki bu işte bir büyük yanlışlık olmak hakikaten melhuzdur. Hükûmet bu işi arîz ü amîk tedkik ü tahkik eyleyerek neticesini gazeteler vasıtasıyla resmen ilân eyleyecektir.

Diye gayet âkilâne ve kâr-şinâsâne bir suretle meram anlatıp iade eyledi.

-6* -

O zamanki Napoli ahalisi gibi olur olmaz bir mesele üzerine izdiham ve patırtılara, kütürtülere kıyam eyleyen ahalinin şöyle birkaç söz ile teskini de umûr-ı müşkileden sayılamaz. Müddeiumumî yanından avdet eyleyen mebuslar kahvelerde, meyhanelerde, mahafil ve mecâmi'-i nâsa karışarak aldıkları cevabı tebliğ edince herkes bu işin sonuna intizaren galeyanını tadil ve teskin eylemişti. Hatta bu havadis bizim Gargula ile Giorgino'ya dahi vâsıl olarak bir aralık inanamayacakları geldi ise de, ahz ü tevkîf edilen adamın Montari olmadığı havadisini çıkaran Düşkün Giordano olduğunu da haber alınca ve hatta Giordano'ın Montari tarafından bir de mektup getirdiğini işitince mahpus herifin Montari olduğuna cümleden evvel ve kemâli kuvvetle emniyet hâsıl eden bunlar oldular.

Bîçare Giorgino'nun on nefer tebdil-i kıyafet jandarmalar tarafından taht-ı nezârete alınmış bulunduğundan haberi yok a. Tutulan herifin Montari olmaması ve Düşkün Giordano'ın meydana çıkarak Montari namını müdafaaya başlaması herifi o kadar mutmain ve müsterih eylemişti ki:

- Hiç Montari ele mi geçer? Şu adam ile dost olduğumuza hakikaten isabet eyledik.

Diye Gargula'ya beyân-ı memnûniyyet eylediği zaman Gargula:

- Ben sana dememiş miydim? Senin telâşların, korkuların kâmilen beyhudeydiler. Halkın patırtılarına, gürültülerine kulak vermeyelim. Yan gelip safamıza bakalım.

---

* Metinde (7) yazılmıştır.

Demişti de filvaki o akşam en âlâ şaraplar ile bir taam ederek badehu yan gelip safalarına bakmıştılar.

Neden yan gelip safalarına bakmasınlar? Akılları varsa şu Montari meselesinin ortaya çıkmış bulunmasından dolayı memnun bile kalmalıdırlar. Öyle değil mi? Çünkü Roma gibi uzak ve yabancı bir memlekette ihrâk edilen Andrea Satagna'nın ne kadar olsa Roma gazetelerini işgal edebilmesi ve havadis kahtında araya taraya nihayet bu Andrea Satagna'nın nasıl bir Andrea Satagna olduğunun meydana çıkarılması, yani Giorgino Del Villanova ile Angelina Del Castelnora'nın izdivaçlarına şimdiye kadar mani olan bu delikanlı iken, onun şu kazaya uğrayarak vücudu kalkması üzerine işte izdivacın da akd olunmaya başladığına dair sözler söylenmesi muhtemelât-ı karîbeden iken, şu Montari meselesinin meydana çıkması gazeteleri onunla meşgul ederek yeni bir mesele ile iştigalden men edecektir.

Vakıa Giorgino polis kumandanı ile müstantike Montari'yi tahlîs için bilâ-lüzum ve lâ-iktizâ müracaat ederek herifleri biraz da kızdırmış olduğunu düşündükçe, şayet Montari yüzünden kendisine de bir belâ sıçrayabilmesi ihtimalini der-hâtır eyliyor idiyse de, bu hatırayı da pek kolay defedebilirdi. Kendi kendisine diyordu ki:

- Artık beni Montari'nin yatağıdır diye taht-ı tevkîfe alacak değiller ya. Böyle bir iftirayı ne ile ispat edecekler? Montari ele geçmedi ki ona yazdığım mektuplardan bir tehlike umayım. Yarın Kral Ferdinand'a kadar gidip bütün kibar ve eâzım nezdindeki nüfuzumu bilistimal şu jandarma kumandanı ile müstantiki azlettirdikten sonra o endişe dahi ber-taraf olur, gider.

Bugünkü günde şu saat ki saatte ye's ve matem içinde yalnız bir zat vardır ki, o da Giorgino'nun hemşiresi bîçare Margarita'dır. Onun aklında ne Montari var, ne Gargula, ne de Giorgino. O zavallı kadıncağız yalnız yirmi seneden mütecaviz bir zamandan beri kaybeylediği oğluna kavuşmak ümidini bayağı temin eylemişken, ciğerparesi evlâdının ihrâk binnâr eylediği haberini alarak cihan kendi nazarında zindan kesilmişti. Hem de ne fâci' felâket ki oğlunu bu suretle mahveden katil yine kendi kardeşi Giorgino'dur. Demek oluyor ki kadıncağız hem bir oğuldan, hem de bir kardeşten olmuştur. Zira bundan böyle karde-

şinin yüzüne baktıkça karşısında oğlunun katilini görerek kemâl-i nefret ve ye's ile yüreğinden kanlar tereşşuh eyleyecektir.

Düşkün Giordano ile Angelina'ya gelince Montari'nin ahz ü tevkîfine dair edilen patırtılar bunların yüreklerini oynatmak şöyle dursun neşelerini bile arttırmaktaydı. Hatta Montari'dir diye elleri arkasına bağlı olduğu hâlde Benevento taraflarından getirilip Castelnora önünden geçirilen adamcağızı Giordano ile Angelina birlikte olarak temaşa eyliyorlardı. Angelina:

- Dikkatli bakınız Giordano. Biraz gözlerinizin çapaklarını siliniz de dikkatli bakınız. Sakın filvaki Montari bu herif olmasın?

Diyordu da Giordano kahkahalar ile gülerek cevap veriyordu ki:

- A canım! Bu adamın tutulduğundan iki gündür haberdarız. Montari'nin Benevento taraflarında ne işi var? Roma'dan ne zaman avdet eylediğimizi bilmiyor musunuz? Montari Napoli'dedir.

- Ey şimdi bu masum adamcağızı Montari'dir diye öldürürler ise yüreğiniz razı olacak mıdır?

- Allah göstermesin! Adamcağızı kurtarmak için elimizden her ne gelirse icrasından geri durmayacağız.

İşte Montari'dir diye tutulan herifi Castelnora Şatosu önünden geçirdikleri zaman Düşkün Giordano Angelina ile şöyle bir musahabeye nihayet vererek alayın arkasına düşmüş ve topallaya topallaya zaptiyeleri uzaktan uzağa takibe başlamıştı. Otocalli'ye gelindiği zaman ahali-i mütehaşşidenin mevkûf herif etrafında izdihamı Düşkün Giordano'ın gözünü korkutarak bunların ayakları altında ezilmektense şöylece bir tarafa çekilip kendisini kaybeylemişti. Bu gaybubetinden beş saat sonra yukarıda beyan eylediğimiz vechile ahali-i mütehaşşide içine gelip bağırmış olan Giordano, Montari ile görüşmek ve mevkûf herifi kurtarmak gibi bir müzâkere-i mühimmeyi ve onun tetimmâtından olan tehiyyatı hep bu zaman zarfında icra eylemiş olmak şöyle dursun, hatta ahali arasında zuhurundan bir saat kadar evvel müstantik dairesi önünde de görülmüştü ki, müstantik bile haberi olmadığı hâlde biz hâkim-i mumaileyhin Giorgino ile

esnâ-yı mülâkatında bir hademe tarafından kendisine teslim edilmiş bulunan mazrufun, o hademeye de yine feylesof Düşkün Giordano tarafından verilmiş olduğunu temin eyleriz.

Zahir hâlde Düşkün Giordano sıfatıyla iktisab-ı şöhret eylemiş bulunan adamın Andrea Satagna olduğuna ve arzu-yı yegânesi Giorgino'dan intikamdan ibaret bulunduğuna karilerimiz zaten vâkıf oldukları gibi bir de müstantike verilen evrakın Giorgino'yu nezâret-i hafiyye altına almaya lüzum gösterdiğini müstantikin jandarma kumandanı ile vuku bulan kısa mülâkatı esnasında görmüş olurlarsa bu işin de Andrea nâm-ı diğer Düşkün Giordano tarafından yapılmış olacağını bizim izah etmekliğimize hacet kalmaksızın kendi kendilerine anlamış olacakları derkârdır.

Zaten hikâyemizin kâffe-i esrar ve hafâyası ortaya çıkıverecek zaman dahi hülûl etmiş değil midir? Tehiyyât-ı lâzımenin kâffesi itmam edilmemiş olsaydı, Andrea açıktan açığa hücuma başlar mıydı?

Evet. Düşkün Giordano'ın müstantike gönderdiği mektup ve bir ebniye plânı ve bunları mütalâa eyleyen müstantikin en seçme on nefer tebdil-i kıyafet jandarma vasıtasıyla Giorgino'nun konağını nezaret altına aldırması ve diğer adamlar ve jandarma kumandanı ile beraber bir mühim iş için bir yere gitmeye karar vermesi velhasıl dakîka fevt olunmaksızın idamı binlerce ahali tarafından talep edilen bir adamı tahlis için "Montari bu değildir" diye Düşkün Giordano'ın meydana fırlayıp işi müddeiumumîliğe kadar vardırması Andrea Satagna'nın her taraftan birden hücuma kalkışması demektir ki, bu hücumların ne kadar şiddetli ve dehşetli hücumlar olduğu ber-vech- âtî kitâb-ı sâdisde görülecek netâyicden anlaşılacaktır.

İntihâ-yı kitâb-ı hâmis

Altıncı Kitap
(Netâyic)
-1-

Ahalî-i müzdahime tarafından intihap olunan altı nefer mebus ile beraber Düşkün Giordano müddeiumumî nezdine vardığı zaman, Montari'nin kendisine göndermiş olduğu bir mektubu müddeiumumîye tebliğ eylediğini haber vermiştik.

Mektub-ı mezkûr yalnız Montari'dir diye taht-ı tevkîfe alınan adamı beyhude bir ölümden kurtarmak maksadıyla yazılmış olmayıp, bunun için de sair birtakım makasıd-ı mühimme dahi bulunduğundan, ber-vech-i âtî aynen derc etmeye lüzum görüyoruz.

Mezkur mektup, Napoli Divan Cinayeti Müddeiumumî-i Kralîsine hitaben ber-vech-i âtî yazılmıştı:

Müddeiumumî efendi hazretleri.

Siz adalet-i kraliyyenin öyle bir timsâl-i mücessemi addolunursunuz ki, ortada müddeîsi bulunmayan hukuku biliddiâ ihkak ettirmek gibi derece-i kudsiyyet ve ehemmiyeti herkesin tasavvuru fevkine çıkan bir vazife ile muvazzafsınız. Gerek size ve gerek ihkâk-ı hakk emrinde dest-i yemîniniz hükmünde bulunan müstantik efendiye ihkâk-ı hakka yardım eyleyecek surette arîzalar takdimi şerefine birinci defa olarak nail değilim. Şimdiye kadar birçok maddelerden dolayı ikinize de pek çok mektuplar yazıp, pek mühim haberler vermişimdir ki bu haberlerin hiçbirisinde garazım ivazım değil a, sehv ve hatam bile vukuu bulmamıştır. Binaenaleyh şimdiye kadar nezdinizde kazanmış ümidinde bulunduğum itimada dayanarak işte size ber-vech-i âtî birçok hakikatleri arz eyliyorum:

Montari'dir diye Benevento taraflarında tutulup götürülen herif ben değilim. Ben olmadığımı işte şu hatt-ı destim size ispat eyler ki gerek sizin ve gerek müstantik efendinin nezdinde mahfuz olması lâzım gelen diğer birçok mektuplarım ile tatbik eylerseniz bu mektuptaki yazı benim hatt-ı destim olduğuna kanaat hâsıl edersiniz. Bu adam Amalfi ahalisinden Giuseppe namında

bir gümrük kaçakçısıdır ki vakıa kaçakçılık dahi namuslu adamların kârı olmayacağı derkâr ise de haydutluk gibi idamı mucip ahvalden de değildir. Şurada burada Montari şöhretini ağzından çıkarmış olduğu için zabıta-i hafiyye Montari'dir diye kendisini taht-ı tevkîfe almıştır. Napoli şehrinde Amalfi ahalisinden pek çok kimseler bulunacağından, bunlar ile bilmuvacehe Giuseppe'nin Montari olmadığını pek kolay ispat eyleyebileceğinizden maada, zaten Amalfi, Napoli'ye kaç saatlik mesafedir ki merkumun hüviyetini mahallinden tahkike muktedir olamayasınız?

Ben şu günlerde Napoli şehrinde bulunmasaydım bîçare Giuseppe'nin beyhude yere kanına girilmiş olacaktı. Yine sizin nazar-ı adalet ve hakkaniyetinize arz olunacak bazı mesâlih-i zâtiyyem zımnında Napoli'ye gelmiş olduğum için işte hakikat-i hâli meydana vaz eyliyorum.

Giuseppe'nin ahz ü girifti münasebetiyle bundan mukaddem benim namıma gıyaben iki defa verilmiş olan idam hükümleri yine efvâh-ı nâsa düşmüş olduğunu kendi kulağımla işittim. Pek büyük istiğrâb eyledim. Bana isnat olunan iki müthiş cinayetin failleri ben olmadığımı vaktiyle size beyan etmemiş miydim? Bunların kimler olduklarını esami ve eşkâlleriyle yazarak, hatta hangileri kimlerin gemilerine tayfa veyahut yolcu sıfatıyla girip nerelere savuştuklarını da bildirmemiş miydim? Hükûmetimizin her tarafta konsolosları bulunduğundan, bu gemilerin vardıkları yerlerde icrâ-yı tahkikat muhâlâttan değilken biraz külfetlice olduğu için girişemeyerek beni gıyaben mahkum ettirmek gibi işin kolay cihetini tercih ediverdiniz. Buna adalet-i ilâhiyye razı olur mu? Beni itiraz-ı alelhükm hakkından bile ıskat ederek ele geçirildiğim anda idam olunacağımı bîçare Giuseppe'nin ahz ü girifti münasebetiyle anladım.

Beni hiçbir vakitte ele geçiremeyeceğiniz cihetle aleyhimdeki bu hükümlerden de endişem yoktur. Hatta bu mektubu yazmaktan asıl maksadım sizi protesto eylemek dahi değildir. Evvelâ Amalfil'i Giuseppe'nin nafile yere günahına girmemenizi ihtar eyledikten sonra size benim namıma son defa olarak isnat olunan Roma cinayetinin de hakayıkını ihbarla elinize öyle bir

cani teslim edeceğim ki er iseniz onun hakkından gelmelisiniz. İcrâ-yı adalete muktedir olduğunuzu o zaman teslim ederek size aferin diyeceğim.

Gazetelere yazılmış olduğu vechile ben Roma civarında Tiber nehri sevahilinde bir çiftliğin kethüdalığı hizmetinde bulunan Andrea nam kimesneyi çiftliği içinde yakmışım. Ne hayal! Fakat, bu hayal içinde mühim bir hakikat vardır.

Vakıa Roma gazeteleri böyle bir çiftlik köşkü yandığını yazdılar. Onu ben yazdırdım. Ücret-i neşriyyesini de ben verdim. Gazetelere derc ettirilecek olan şeylerin beher satırı şu kadar kuruşa neşr ve ilân olunacağı sernameleri etrafında bildirilip dururken, istediğim gibi bir bend yazdırmaktan beni kim men edebilir?

Hakikat-i hâle gelince Tiber nehri sahilinde köşk değil a, kümes bile yandığı yoktur. Roma gazetelerine derc ettirdiğim işbu bendleri Napoli gazeteleri de kendiliklerinden ahz ü nakl eylediler. Hatta Roma gazeteleri bu cinayeti bana isnat etmemişlerken, Napoli muharrirleri işin içine beni de kattılar. Memnun oldum. Çünkü bu cinayet filvaki musammem olup işin içinde şerîklerim dahi bulunduğundan, onların bana tahmil etmek istedikleri vazife, benim tarafımdan ifa edilmiş olduğu zannında bulunmaları işime gelirdi.

Andrea Satagna denilen adamla benim bir gûne adavetim bulunmak şöyle dursun, o zavallıyı pek mazur ve muavenet ve himayeye şayeste bir bîçare addeylerdim. Giorgino Del Villanova diye kendisine bir de unvân-ı asâlet uydurmuş olan mahut herifin bundan on sene mukaddem Kont Covanni Del Castelnora gibi namuslu ve hayırlı bir Sinyor'u Piemonte taraflarında bir yel değirmeninin kurbundaki handa bütün arkadaşlarıyla beraber öldürmüş olduğunu bildiğim gibi, bin hile ve hud'a ile Kont'un bütün servetine konduktan sonra nihayet kızı Angelina'yı biliğfal tezevvüc dâiyyesine dahi düşerek fakat bu izdivaca Andrea Satagna'yı mani addeylediğini de bilirdim. Andrea'nın cihet ve sûret-i mümânaatı kariben malûmunuz olacaktır.

Artık tesadüfe mi hamledersiniz ne yaparsınız Sinyor Giorgino cenapları Andrea Satagna'nın izâle-i vücudu hizmetini

bize gördürmeye kalkışmasın mı? Kendisi Kont'un bunca milyonlarına bir sirkat-i adiyye suretiyle konmuş bulunması hasebiyle şu milyonların bir cüz'-i lâ-yetecezzâsından bize de bir sadaka vermesi hakkında yazdığı mektubu ve ettiğim müracaatı fırsat addederek hizmet-i mezkureyi doğrudan doğruya bize havale etmeye kalkıştı. Bilirsiniz ya mazlumların ahz-ı intikamlarını ve ihkâk-ı hakkı pek sevdiğimden, Giorgino'nun bu baptaki teklifini bir fırsat addeyledim. Kendisiyle bilmuhabere bu bapta tasrihat-ı lâzımeyi havi hatt-ı destiyle yazılmış mumzâ emirlerini de aldım ki, suretleri melfufdur. Bu emirler Giorgino'yu kasten ikâ-i harîk ve amden katl-i cinâyetlerinin mürtekibi olmak üzere ithama kâfidir. Tasmim eylemiş olduğu cinayetler vakıa mevki-i icrâya çıkarılmamışlarsa da kendi yed-i ihtiyarlarında olmayan esbâb-ı maniadan dolayı mevki-i icrâya çıkarılamamış sayılmakta imkân kalmamak üzere işte kendisine vasıta edindiği adamlar tarafından men ve hükûmete ihbar edilmiş hükmüne girmiştir.

Bu cinayeti size ihbardan evvel asıl sahib-i taallûk demek olan Andrea Satagna'ya haber verdim. Kendisini şu tehlikeden kurtardıktan maada hîn-i hacette müdde-i şahsî sıfatıyla mahâkim-i adliyyede isbât-ı vücûd eylediği zaman yedinde ihticaca salih senet olsun diye suretleri leffen size gönderilen evrakın asıllarını da kendisine teslim ettim.

Fakat Giorgino'yu yalnız bu kasten ifâ-yı harîk ve Andrea aleyhinde amden irtikâb-ı katl cinâyetleriyle ithamı kâfi göremem. Şu göze aldırmış olduğu iki cinayet kendisinin ne mahiyette bir adam olduğunu size yolunu gösterdikten sonra asıl maksadım merkûmun Kont Del Castelnora aleyhindeki cinâyeti müdhişesi hakkında size yolunu göstereceğim tedkikatı icra ettirmektir. Ben o sırra nice senelerden beri vâkıfım. Hatta birkaç defa size ihbar-ı keyfiyyet emeline de düşmüştüm. Lâkin tarif edeceğim yolda tedkikat icrası biraz külfetli olup Giorgino'nun milyonlara malik bir asilzade ve muteber adam olduğu da sizce muhakkak bulunduktan sonra, o külfetli tahkikata girişmeyeceğinizi bildiğim için ihbar etmemiştim. Bu ihbarda beni tamamiyle ümîd-vâr eyleyen şey, merkum Giorgino'nun şu son cinayet-i cedîdesi kendi hatt-ı destiyle mertebe-i sübûtta bulunması kaziyyesidir. Böyle bir habîsten diğer cinayetin sudurunu da mu-

hakkakattan addeyleyeceğiniz cihetle tarif edeceğim tedkikatı mühimseyeceğinizi kaviyyen ve kat'iyyen ümit eyleyerek tekmîl-i esrârı şimdi ortaya koymaya cesaret aldım.

Yel değirmeninde Kont Giovanni Del Castelnora'yı idam edenler bu Giorgino ve avanesi olduklarını mevki-i sübûta çıkaracak bir kayd-ı mühim vardır ki, o da Santa Maria Hayrathanesi itirafât defterinde Pietro ve Giaco imzalarıyla mukayyed ve mahfuzdur. Böyle esrar mezarı addolunmakla şayan bulunan bir manastırdan kayd-ı mezkûru meydana çıkarıp ele geçirmek olur olmaz müstantiklerin bile kârı değil ise de, sizin divân-ı cinâyet baş müstantik Mösyö Tacodari pek namuslu ve gayretli bir adam olduğunu bildiğimden bu işi de ona havale eyledim. Tahkikat-ı lâzımeyi ne yolda icra edeceğini kendisine tarifat ve tafsilat maksadıyla yazdım. Bilâ-şüphe ümid-vârım ki o gayretli hâkim dakîka fevt etmeksizin bu tahkikatı icraya müsaraat eyleyecektir. Zira bana itimad-ı tâmmı bulunarak benim tarafımdan haber verilen şeylerde zerre kadar hata mutasavver olamayacağından emindir.

İşte ey müddeiumumî efendi! Siz beni def' atle idama müstahak bir şakî olmak üzere telâkki eyliyorsunuz ama, ben mazlumun intikamını zalimden almak ve hukuk-ı mukaddeseyi ihkak eylemek emrinde sizden daha gayretli bir hâkim sıfatında bulunuyorum. Bu defa Giorgino hakkında size verdiğim şu malûmat o kadar mühimdir ki, nezâret-i adliyyenizin sît ü şöhret-i adaletini ayyuklara çıkaracaktır. Hem bu işte benim zerre kadar menfaatim veyahut garazım ve adavatim filânım da olmadığına elbette emniyet eylersiniz. Yedi sekiz kişinin maktuliyetini müntec olan bir cinâyet-i azîmenin esrarı Santa Maria Manastırı'nda mahfuz bulunduğunu bilip dururken sükuta nasıl muktedir olabilirim? Vicdanınızı temin ve gayretinizi tahrik için size şunu da haber vereyim ki bu itiraf kaydının altında imzaları bulunan adamların ikisi de yine o yel değirmeni cinayetinde zarar-dîde olanlardandır. Birisi yangında duçar olduğu ihtiraktan dolayı ölümden yakasını kurtaramayarak birkaç gün zarfında Santa Maria Manastırı'nda vefat eylemiştir. Diğeri el-hâletü hâzihi ber-hayat olup Giaco namıyla Napoli Körfezi'nde balıkçılık eder ve sağ eli hâlâ çolak bir adamdır. Bunları gerek şahit ve gerek müddeî sıfatında hüsn-i kabul ede-

bilirsiniz. Defter-i itirafta münderic olan bu kayıt, o heriflerin kendi takrirleri olduğu papazlar tarafından da kaydın zîrinde ba-imza musaddak olmak usul-i iktizasından olup şayet böyle bir tasdik görülmeyecek olursa papazları da istintak ve muhakeme altına almak cümle-i vezaif-i mukaddesenizdendir. Zira bu yoldaki esrarın hiçbir tarafa ifşa edilmeksizin on seneden beri mahfuz tutulması bedava olamayacağı da muhakkakattan bulunup, pek ziyade ümit ederim ki manastırın on sene evvelki muhasebe defterlerine müracaat ederseniz Sinyor Giorgino Del Villanova tarafından verilmiş külliyetlice bir sadaka veya iane kaydına da zafer-yâb olabilirsiniz.

- 2 -

Müddeiumumî efendi bu mektubu okuyup bitirdikten sonra yazısı Montari'nin kendi el yazısı olduğuna mahfuz bulunan diğer mektuplarıyla da bittasdik kanaat hasıl ederek bir taraftan Kral İkinci Ferdinand'a ve diğer taraftan meraklarını son dereceye vardıran ahaliye kadar iktiza eyleyen teminatı i'tâ etmiş ve gerek Napoli'de bulunan Amalfili gemicilerden ve gerek Napoli Körfezi'nin şark-ı cenûbu cihetinde ve Napoli'ye pek yakın mesafede olan Amalfi hükûmet-i mülkiyye ve adliyyesine de bilmüracaa mevkuf adamın filhakika oralı ve fakat serseri makulesinden olduğunu mertebe-i tahkike vardırıp, yalnız kaçakçılara mahsus ceza ile mücâzât ettirmişti. Bu bapta Napoli ahalisinin efkârını tatmin ve kulûbunu tesrih için Montari'nin mektubunda Giuseppe'ye ait olan fıkraları aynen gazetelere de bittebliğ neşr ü ilân ettirmişti.

Bu mektupta Giorgino'nun irtikap eylediği cinâyet-i saireye dair olan fıkarât-ı mühimmeye gelince, müddeiumumî dahi karilerimizin müstantik Mösyö Tacodari'nin icra eyleyeceği tedkikat neticesine intizar mecburyetinde bulunarak, şimdilik işin mevcudiyeti esrâr-ı mühimme-i adliyyeden add ile ona dair kimseye serrişte vermemişti.

Montari'nin müstantik Mösyö Tacodari'ye yazmış olduğu mektubun mahiyeti neden ibaret bulunduğunu müddeiumumînin mektubundan gereği gibi anlamışızdır. İkmâl-i ma'lûmât için yalnız şu kadarcık izahata muhtacız ki:

Montari müstantik-i mümaileyhe yazdığı mektupta müddeiumumîye verdiği malûmatı hülâsa vechile bade'l-ihbar Santa Maria Manastırı'na nasıl girilmek ve taharriyatı ne yolda icra eylemek lâzım geleceğini tafsil ile beraber manastırın bir de plânını leffen irsal eylemişti ki vaktiyle Andrea'nın feylesof Giordano kıyafetine mebadi-i duhulünde bu manastıra kendisini kabul ettirerek biraz vakit eğlenmiş olduğunu zaten bildiğimizden, Montari için doğruya bayağı karîb olabilecek bir de plân tanzimi umûr-ı müşkileden addolunamayacağını elbette takdir eyleriz.

Müstantik Tacodari Giorgino ile sebk eyleyen muamelesinden de anlamış olacağımız vechile memuriyetine âşık umûr-ı me'mûresinde mukdim ve gayet namuslu bir adam olup, refakatine aldığı jandarma kumandanı da iffette, ismette sa'y ve gayrette yektalardan bulunmakla yirmi kadar jandarmaları maiyetlerine alarak yola düzülmüşlerdi.

Bu Santa Maria Hayrathanesi Napoli'nin şimal taraflarında kâin Capua nam kasabacık civarında ve Volturuo nehri sahilinde bir manastır olduğundan ve Napoliye mesafesi dört buçuk saat kadar imtidat eylediğinden, bizim hey'et-i tedkikiyye memleket haricine çıktıktan sonra esterlere râkib oldukları ve sıkıca yürüdükleri hâlde bile gurûb-ı şemsten sonra manastıra ancak vasıl olabildiler.

Gurûb-ı şemsten bir çeyrek mukaddem manastırın tekmil kapıları kapanmak mutad olup, fakat gece vakti istimdat ve istiâne için gelenler ile mükâlemeye mahsus bir küçük pencerecik açık bulundurulurdu. Bu pencere önünde nöbetçi bulunan rahip, zabıta-i adliyyenin vürudunu görür görmez manastırın superiorine haber göndermekle beraber, bunlar gerek misafir olmak için gelmiş olsunlar ve gerek bir işe memur bulunsunlar, her hâlde ihtiraz câiz olmayan zevattan oldukları için derhâl de kapıyı açtı.

Müstantik Tacodari kapıcı rahibe i'tâ-yı selâmla içeriye girer girmez, Montari tarafından kedisine gönderilmiş bulunan plânı eline alarak etrafına bakınmaya başladı. Dış kapıdan girildiği zaman bir avluya girilmiş olur ki, bu avluya beş altı kapı nazır olup, bazıları mutfağa, yemek salonuna ve ibadethaneye

methal oldukları hâlde yalnız sağ cihette bulunan bir tanesi çan kulesine suud için yol verir. Müstantik efendi doğruca bu kuleye teveccüh eylemişti. O zamana kadar birkaç kapıdan birçok rahipler baş gösterdiğinden, jandarma kumandanının ihbar ve ihtarı üzerine Mösyö Tacodari:

- Hiç kimse yerli yerinden çıkmayacak. Kapıcıdan başka şu avluda kimse bulunmayacak. Bu emre muhalefet edecek olanların cevabı bir tabanca kurşunudur. Yalnız manastırın superioreu olan Monsinyore buraya gelmelidir.

Kelimatını tekellüm eder etmez kapılardan dışarıya çıkıp birkaç hatve ilerlemiş bulunan rahipler güya korkunç bir şeyden ürkmüşler gibi derhâl çıktıkları kapılardan içeriye can attılar. Yalnız superiore olduğu cür'et ve vekarından anlaşılan lahm ü şehm sahibi bir rahip ilerleyip demişti ki:

- Efendiler! Sizin kim olduğunuzu ve ne sıfatla buraya geldiğinizi anlamış değilim. Fakat merakınız neyse emir buyurunuz ki icrasında kusur vaki olmasın.

Müstantik efendi kemâl-i ta'zîm ile Monsinyore superioreu selâmlayıp teşekkür eyledikten sonra dedi ki:

- Şimdiki hâlde meramımız şu kapının açılmasından ibarettir.

Superiore - O kapıdan çan kulesine çıkılır. Hâlbuki çanı tahrik için işte aşağıya kadar sarkan bir halat vardır. Meramınız çan çalmak ise bu halatı çekelim. Kapıyı açmak ise buna tamirden tamire ihtiyaç görüldüğünden, anahtarı bile nerede olduğunu güç tahattur edebiliriz.

Koca müstantik, rahip efendinin bu sözünden asla memnun olmadı. Muvakkaten o kapıyı bırakıp avluya nazır olan diğer kapıların kâffesinden birer kere girdi. Kapıcı odası, mutfak, çamaşırhane, yemek salonu, hastahane gibi taksimatın herbirisinin kapısının önüne birer ve bazı iki kapıya bir nöbetçi bırakıp, nihayet rahiplerin koğuşuna ve başrahip ile muavin ve kâtibinin odalarına girdiği zaman nöbetçileri bu koğuş ve odaların derunlarına bırakarak:

- Buralardaki mevzu-ı eşyaya hiçbir kimse el sürmeyecek. Dolap, sandık, yazıhane gibi hiçbir şeyi açıp, karıştırmayacak.

Muhalefet edenlerin derhâl beyinlerine birer kurşun sıkmaya mezunsunuz.

Emrini verince başrahip fena hâlde korkarak:

- Efendi hazretleri, meramınızı tasrih buyursanız da, böyle icbar ve ihafa gibi tedbirlere hacet görmeseniz daha âlâ olmaz mı?

Dediyse de mukaddemki sözü üzerine superioreu tazimkârâne selâmlayıp teşekkür dahi eylemiş bulunmasından âdeta nadim ve pişman görünen müthiş müstantik sert bir çehreyle rahip efendinin yüzüne bakarak:

- Demincek size meramımızı tasrih ettik ise de doğru bir cevap alamadığımızdan....

Demiş ve sözünü bitirmeye de hacet görmeyerek yine çan kulesinin kapısına gelmişti. O zaman en kuvvetli neferlerinden bir kaçına:

- Bakalım şu kapıya omuz birliğiyle bir dayanınız. Metanetini bir tecrübe edelim.

Deyince başrahip vakıa kapının birkaç omuz sadmesine mukavemet edecek kadar metânetli olmadığını biliyor idiyse de, bu hamlelerle açılamayan kapıyı vesait-i sâire ile kırmaya kadar hâkim efendinin göze aldıracağını anlayınca:

- Zahmet etmeyiniz efendim. Anahtarı arayalım.

Demişti. Müstantik efendi:

- Anahtar uzun uzadıya tahrirata mecburiyet göstermeksizin filhal bulunacaksa sabredebilirim.

Dediği zaman Monsinyore superiore bir isim nida ederek anahtarcı sıfatını haiz olan rahip kocaman halkaya geçirilmiş yirmi otuz kadar irili ufaklı anahtarları hamilen çıkagelince müstantik efendi bıyık altından gülümsemeye başlamıştı.

Anahtarcı kapıyı açtı. Müstantikin işareti üzerine başrahip en öne düşerek çan kulesine çıkmaya başladılar. Bu kule manastırın çatısından on metre kadar daha mürtefi olup, tamam çatı hizasına gelindikte sol tarafta ufarak bir kapı görünmüştü. Başrahip bu kapıya hiç iltifat etmeyerek daha yukarıya doğru ilerlediyse de Mösyö Tacodari kapı önünde durarak arkadan

gelmekte bulunan anahtarcıya bu kapıyı işaretle açmasını emreyledi. Anahtarcı derhâl kapıyı da açarak evvelâ müstantik ve müteakiben jandarma kumandanı içeriye girdiler. Maiyetlerindeki jandarmalardan birkaçına fener yakılması emrolunarak zabıta memurlarına mahsus cep fenerleri yakıldı. Başrahibi de oraya idhal eyledikten sonra bütün maiyet-i mevcûdeyi ve anahtarcı rahibi dışarıya bırakarak kapıyı kapadılar.

Burası manastırın boylu boyuna imtidad eylediği bir tavan arasıydı ki, beşik örtüsü biçiminde olan örtünün ta orta yerinde bir adam pek ferah gezebilirdi. Mahall-i mezkûr muntazam bir kütüphane suretinde tanzim edilmişti. Müstantik efendi, başrahibe dedi ki:

- Rahip efendi, kulenin anahtarını bulmak hususundaki müşkilât burada da gösterilecek mi? Burada mevcut olan kitapların kâffesini birer birer taharriye bizi mecbur edecek misiniz? Düşünmelisiniz ki bu zahmeti biz yalnız çekecek değiliz. Bu gece sabaha kadar mı, yarın akşama kadar mı bu taharri ne kadar devam edecek ise hep beraber çalışacağız.

Rahipte telâş arttıkça arttı. Dedi ki:

- Efendim emriniz neyse söyleyiniz de icabına bakalım.

- Bundan on sene evvel kadar mukaddem Piemonte civarındaki yel değirmeninde ika edilen harîk ve katl-i nüfus cinayeti esnasında bir sûret-i mucizkârânede ölümden kurtulan Pietro ve Giaco namında iki adam buraya iltica etmişler.

- Evet efendim. Biri mahruk ve diğeri mecruh olduğu hâlde.

- Teşekkür ederim Monsinyore. Bunlardan Pietro vefat etmiştir. Giaco ise dört buçuk ay bu hayrathanede bakılıp himmetlerinizle hayatı iade olunduktan sonra çıkarılmış.

- Evet efendim. Hatta Pietro'nun vefatından mukaddem bu iki adama bir de itirafname imza ettirildiğini de dermiyan edeceksiniz değil mi?

- Azîm teşekkürler ederim, Monsinyore. Biz bu akşam buraya yalnız bu itirafname için geldik. O kaydı havi olan defteri isteriz.

- Diriğ edilmez efendim. Fakat elbette bilirsiniz ki bize tevdi' olunan esrar âdeta en mukaddes emanetlerdendir.

- Evet. Bunu bilir ve tasdik ederim. Fakat bir iş mahkeme-i adliyyeye taallûk ederse, adaletin kudsiyeti daha büyük görülür. İtiraf-ı mezkûra behemehal zafer-yâb olmalıyım rahip efendi.

- Muradım onu ketm etmek değildir efendim. Fakat o defterde sair muteriflerin de esrarı vardır. Size lüzumu olmadığı hâlde âlemin esrarını taharrî etmezsiniz ya?

- Asla!... Zannıma kalırsa siz usul-i muhakemât-ı adliyyeye de vâkıfsınız. Aradığımız kayda bizi zafer-yâb etmek hususunda muavin çıkarsanız aksi hâlindeki mücâzât-ı kanuniyyeden kendinizi kurtaracağınızı bilirsiniz.

Papaz efendi gevrek gevrek gülmeye başladı. Göz göz tefrik edilmiş bulunan kütüphanenin birkaç gözüne başını sokup çıkarıldıktan sonra birisinden bir de büyük defter çıkarıp şîrâze cihetindeki yazıları okuyabilmek için fenerlere sokuldu. Aradığı defter de buymuş. Yazıhane gibi bir şeyin üzerinde defteri açarak birçok yaprakları çevirdikden sonra bir sayfayı müstantik efendinin nazar-ı mütâlâasına arz eyledi. Müstantik bu sayfayı derhâl gözden geçirircesine bir mütâlâa-i serîa ile okumaya başlayıp verdiği müsaade üzerine jandarma kumandanı da bu kıraatte kendisine peyrev oluyordu. Kıraat hitam bulduktan sonra müstantik dedi:

- Montari'nin verdiği haber harf-be-harf doğruymuş.

Kumandan - Zaten o adamın zabıta-i adliyyeye verdiği haberlerin hiçbirisi, hiçbir harfi yanlış çıkmış değildir ki! Bizim mahkemeler herifi iki defa idama mahkum ettiler. Bence nişan takılacak mükâfat-ı nakdiyye verilecek bir zabıta-i hafiyye ehemmiyetini haizdir.

Müstantik efendi başrahipten kâğıt, kalem istedi. Kapalı olan kapı açılıp anahtarcı rahip çağırılarak bu emir ona tebliğ olunduktan beş altı dakika sonra kâğıt, kalem geldi. Kapı yine kapandı. Müstantik defteri önüne alıp kumandan dahi kalemi eline alarak müstantik söyleyip kumandan yazmak ve usûl-i adliyyeye vâkıf olduğu anlaşılan başrahip dahi ikisinin de söyle-

diğine ve yazdığına bakıp dikkat etmek suretiyle defter-i mezkuredeki kayıt ber-vech-i âtî istinsah edilmeye başlandı:

Bin sekiz yüz otuz şu kadarıncı sene-i milâdiyyenin filân mâhın şu kadarıncı günü Piemonte civarında kâin yel değirmeninde Kont Giovanni Del Castelnora ve Marki Bellaroza maiyetiyle ve sayd ü şikâr niyetiyle misafir olmuştuk. Hayvanâtımızla beraber beytutet eylediğimiz odalar ve ahırlar değirmene nihayet seksen hatve kadar uzak olup gecenin nısfından sonra vehleten bir yangın zuhur eylemişti. Can havliyle kendisini dışarıya atanların üzerine yüzleri maskeli birtakım adamlar tarafından yağmur gibi kurşun yağdırılıyordu. Ben Giaco veled-i Gino sağ omuz başımdan kurşun ile vurulmuşum. Ben de Pietro veled-i Pavlo vücudumun kıç ve but tarafları nârı harîk ile yanmış. Bizi bu hâl-i mecruhiyyette vefat eylemiş zanneden eşkiya konuştukları esnada içlerinden birisinin diğerine Gargula diye hitap eylediğini ben Pietro işittim. Ben Giaco ise mecruhiyetimin müsaadesine mebni daha ziyade dikkat eyleyebildim. Yüzü maskeli haydutlardan ikisi diğerlerine keselerinde bulunan akçenin kâffesini verip onlar şimal-i garbîye doğru tebaüd eyledikten sonra zikrolunan iki haydut cenuba doğru yürümeye başladılar. Za'f-ı hâlim iktizasınca arkalarına düştüm ise de yetişemiyordum. Nihayet yolun bir noktasında bunlar oturup birisi çubuk içmeye başladı. Yanlarına sokuldum. İkisi de yüzlerinden nikablarını çıkırmışlardı. Yüzlerini görüp tanıdım ki birisi Castelnora ticaret kumpanyasının baş acentası Sinyor Giorgino'dur. Diğeri de ambar memuru Gargula'dır. Hatta sohbetlerini de işitip şu cinayeti ika eylediklerinden dolayı pek memnun olduklarına yakîn hâsıl eyledim. İkimiz dahi bu esrarı Santa Maria Hayrathanesi'ne tevdî eyliyoruz. Zira ikimizi de ölüm hâlindeyken lütfen ve merhameten kabul edip yaralarımıza bakan bu mukaddes hayrathanenin ruhbân-ı merhamet unvanıdır.

İtirafname bu suretle istinsah olunduktan ve Pietro ve Giaco'nun imzaları da işaret kılındıktan sonra altında Lâtin lisanıyla yazılmış bir tasdik ve onun da altında birkaç rahip imzası bulunduğundan cümlesi istinsah varakası üzerine aynen yazılıdır. Badehu müstantik Tacodari başrahibe dedi ki:

- Burada başrahip sıfatıyla şu itirafı tasdik eyleyen zat siz

misiniz?

- Evet efendim. On yedi senedir bu manastırda başrahibim.

- Diğer imzaların ashabı da sağ mıdırlar?

- Hepsi sağdırlar. Yalnız bir tanesi haniya buraya kâtip sıfatıyla imzasını koyan zat Fransa'dadır.

- Öyle ise kerem ediniz de şu suret dahi aslına mutabık olduğunu çend kelime ile bu kâğıdın altına yazıp imza eyleyiniz.

Başrahip bu emri de icra eyledikten sonra müstantik efendi dedi ki:

- İsterseniz şu itirafname tarihine mutabık olan irat ve masraf defterinizi getiriniz. Yok bu zahmeti çekmemek istediğiniz surette söyleyiniz ki şu esrarı manastırınızda muhafaza eylemek için Giorgino Del Villanova size, yani manastırınıza sadaka namıyla ne kadar para verdi?

Papaz efendi taallül etmeye başladı. Dedi ki:

- İşte, size lâzım olan esrara vâkıf oldunuz. Bu derecesiyle iktifa buyursanız olmaz mı?

- Sizi usûl-i adliyyeye vâkıf görüyordum. Bilmeniz lâzım gelir ki tahkikat-ı evveliyyemizin bu derecesi nakıstır. Demek oluyor ki defteri getireceksiniz?

- Hayır, efendim! Ne hacet, söyleyeyim. Seksen bin frank sadaka etmiştir.

- Mahaza ileriki tedkikata medar olmak üzere o deftere yine lüzum vardır. Getiriniz de şimdiden açmaya lüzumumuz olmayacağından açmayız. Yalnız bununla beraber bulunsun.

Papaz efendi o defteri de aramakla iştigale başladığı sırada jandarma kumandanı müstantikin yanına sokularak bir mülâtafa olmak üzere dedi ki:

- Şimdi mürüvveti bunların hangisine vereceksiniz? Montari'ye mi, Giorgino'ya mı?

- Neden dolayı?

- Ya Giorgino size de, bana da Montari'yi tevkifden kurtarmak için ricaya gelmiş olduğu hâlde işte Montari size de müd-

deiumumîye de Giorgino'yu kafası kesilecek bir cani olmak üzere nev'amâ elleri de bağlı olarak teslim eylemiştir.

- Şüphe yok ki mürüvvet Montari'dedir. Zira Giorgino'nun teşebbüsü samimî bile olsa neticesi ne demektir. Bir haydudu kurtarmak değil mi? Montari'nin hareketi ise garazkârâne bile olsa neticesi bir caniyi pençe-i adalete düşürmek demektir. Harekat ve teşebbüsatta daima netice-i hâsılayı nazarıdikkate almalıdır.

- Evet, hakkınız var. Ben de bu fikirdeyim.

Öte tarafta papaz efendi elinde tozlu topraklı bir defter olduğu hâlde gelip defteri diğer itirafât defterinin üzerine koydu ve bir sahifeyi açıp onda bir kalem gösterdi ki miktarı evvelce haber vermiş olduğu miktara müsavî olup hizasına da "Asaletlü Sinyor Giorgino Del Villanova hazretleri tarafından" ibaresi yazılıydı.

Müstantik bunu da gördükten sonra defterlerin ikisinin de dörder dil'ından sarılmak üzere birer sicim bağlayıp düğüm yerini mühr-i balmumîsiyle tılâ ve memuriyetine mahsus olan mühr-i resmîyi balmumlar üzerine tabeyledi. Hem kapıdan dışarıya çıkmaya mütevvecih olup, hem de başrahibe dedi ki:

- Bunları şimdilik beraber götürmeye lüzum görmüyorum. Birer hazîne-i esrâr demek olan bu defterleri mahkeme-i adliyye lüzum görecek olursa celp edebilmek üzere burada terk eyliyorum. Fakat yalnız bunların memhur kalması kâfi değildir. Şu kapıyı da temhîr edeceğim.

Bu sözü bitirinceye kadar dışarıya dahi çıkmışlardı. Çatı kapısının sicim geçirilip mühür vurulmaya müsait halkası filânı yok idiyse de her ihtimale karşı tedarikli bulunan müstantik efendi cebinden bir kutu ve onun içinden iki halka çıkardı ki, halkaların çivileri uçları vidalıydı. Biz gibi bir şey ile evvelâ ufarak birer delik açarak bu halkalardan birisini kapıya ve diğerini sövkeye vidalamaya başlayıp beş dakika zarfında bu işi bitirdikten maada bir sûret-i mahirânede halkalardan geçirmiş olduğu sicimin bir ucunu kapı ve diğer ucunu da sövke üzerine yapıştırarak temhîr etti. Jandarma kumandanı:

- Bağın ortasından yalnız bir mühür vurulmuş olsaydı yi-

ne kifayet ederdi.

Dediyse de zeki ve tecrübekâr müstantik:

- Halkalar perçinli olsalardı dediğiniz mümkündü. Fakat vidalı olduklarından hangisi tersine çevrilecek olsa çıkarılabilir ki mühür hiç bozulmaksızın kapı da açılabilirdi.

- 3 -

İşbu müfreze-i adliyye Napoli şehrine avdet eylediği zaman âdeta sabah açılıp güneş dahi doğmuştu. Bu misillü harekât-ı bedeniyye ve uykusuzluk müstantik efendinin alışkın olmadığı şeylerden bulunmasıyla adamcağız ziyade yorulmuştu. Binaenaleyh:

- Siz kerem ediniz de şu Giorgino'yu şimdi taht-ı tevkife alınız. Ahz ü girift emrini badehu tahrir ve imza ile size i'tâ ederim. Ben gideyim biraz istirahat edeyim. Hâ! Unutmayınız. Netice-i tahkikatımızdan müddeiumumîyeye de malûmat veriniz.

Diye jandarma kumandanına bir emir vererek kendisi doğruca hanesine gidip o gece yatmadığı cihetle henüz bozulmamış olan yatağına yuvarlanıvermişti.

Jandarma kumandanı Giorgino'yu tevkif için bir yüzbaşı memur eylediğinden, bu memur Giorgino'nun konağına gelmezden evvel Düşkün Giordano orada bulunuyordu. Hatta bu sabah oraya erken gelmişti. Montari'nin tutulduğu hakkında mütecessis Napolitanları cûş u hurûşa getiren haberi kemâl-i şetâretle muaheze ve istihza eyledikten sonra Andrea'nın sakin olduğu köşkü nasıl yaktıklarını hikâye ederek Giorgino dahi kemâl-i ehemmiyetle bu hikâyeleri istima ediyordu.

Bu aralık uşağın haber vermesine de meydan bırakmaksızın jandarma yüzbaşısı tâ Giorgino'nun hususî odasına kadar girivermesin mi?

Giorgino'nun benzi atıp fena hâlde bozuldu ise de asıl telâş feylesof Giordano'da görüldü. Çırpınarak:

- Yine mi bizi tevkif? Ben hapishanede yer, içer, yatarım dedim, ama serbestî dairesinin orada mahrumiyetinden hiç de memnun kalamamıştım.

Yollu sözler ile iştikaya koyulmuştu. Hele yüzbaşının arkasından tebdil-i kıyafet olarak müthiş suratlı beş altı kişi daha odaya giriverince Düşkün Giordano güya firara yol bulmak için kemâl-i telâşla şuraya buraya baş vurarak harekât-ı vâkıasına mütenasip sözler dahi söylüyorduysa da, bu sözler evvelki soytarılıkları gibi kimseyi güldüremiyordu.

Jandarma yüzbaşısı Giorgino'ya dedi ki:

- Sinyor. Kanun namına mevkufsunuz. Giorgino'nun aklı başından gitmemek kabil midir? Beti benzi kireç kesilmiş olduğu hâlde solgun dudakları titreyerek dedi ki:

- Ben mi?... Sakın bir hata olmasın. Ben ha?

- Evet efendim. Sakın muhalefet edeyim, davranayım, filân edeyim demeyiniz.

- Hayır. Teslimim ama... Neden beni tevkif ediyorsunuz?

- Orasını bilemem. Yalnız müsaade ediniz de iki elinizin baş parmaklarına şu mini minicik halkaları takayım.

Bu sözü söyleyen jandarma yüzbaşısı cebinden anahtar halkası gibi fakat çelikten mamul ve yekdiğerine merbut iki halkacık çıkarmıştı ki, bunlar kelepçeye bedel canilerin baş parmaklarına takıldığı zaman meğer o parmaklar kopmalıdır ki iki elleri birbirinden ayrılabilsinler.

Bu halkaları gördüğü zaman Giorgino'nun büsbütün gözleri kararıp üzerine bir de baygınlık geldi. Hemen bir koltuk sandalyesi üzerine düştü. Feylesof Giordano tuvalet takımı üzerindeki şişelerden birisini alıp Giorgino'nun burnuna tutarak ve yüzüne biraz su serperek ikazına muvaffak olduktan sonra jandarma yüzbaşısı mevkufun parmaklarına halkaları da taktı. Ama Giorgino'nun bütün azası zangır zangır titrediğinden halkaları parmaklara geçirinceye kadar haylice zahmet çekmişti.

Gariptir ki bu anda firar etmek ve hatta kendini öldürmek için çareler, imkanlar taharrisi Giorgino'nun hatırına gelebilmiş olduğu hâlde o kadar itimat-gerdesi olan sevgili milyonları hiç de hatırına gelmemişti.

Zaptiyeler Giorgino'nun koltuklarına girerek yıkılmaksızın yürüyebilmesine yardım ede ede koca sinyoru götürdüler.

Konak içindeki bu şemâtet uşakların kâffesini salona, koridora, merdiven başına, filâna yığmış idiyse de hiç kimsenin ağzından harf-i vahid çıkmıyordu. Hatta Margarita bile odasının kapısı önüne çıkarak kardeşinin götürüldüğünü görmüşken büsbütün nutku tutulmuş olmak hasebiyle bir kelime tekellümüne muktedir olamıyordu.

Zabıta-i adliyye memurlarının tabirince her şey muntazaman icra olunup bitti. Yani tevkifi lâzım gelen adam kaldırıldı, götürüldü. Giordano bîçare Margarita'ya teselli vermek için konakta kalmıştı. Margarita, Giordano'ı görünce boynuna sarılmak derecesinde bir tehallükle koşup:

- Aman Sinyor Giordano. Nedir bu bizim başımıza gelen belâlar? Dün zavallı oğlum Andrea'nın eşkıya tarafından ateşlere yakıldığını gazetelerde okudum. Bugün gözlerimin önünde kardeşimi tevkif ettiler. Ne oluyoruz? Allah aşkına beni haberdar ediniz. Bu hâller ne?

Diye hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. Bu misillü ahvalde ağlamak insana ferah vermek için devâ-yı âcil olduğundan Giordano, Margarita'nın ağlamasına biraz müsaade göstermekle beraber dedi ki:

- Evvela oğlunuz Andrea'nın ateşe yakılmış olması havadisi bilkülliye yalandır.

Şu söz kadıncağızın yarı derdini izale eylediğinden gözlerinin yaşları birdenbire diniverdiler. Giordano sözünde devamla dedi ki:

- Oğlunuz bugün yarın gelip âguş-ı şefkatinize teslim-i vücud eyleyecektir.

- Aman Giordano gerçek mi söylüyorsunuz?

- Bir kelime mübalâğam bile yoktur. Hatta oğlunuzu asıl kurtaran da sizsiniz ki, bunu Andrea'nın kendisi de biliyor.

- Kurtaran ben miyim?

- Evet. Aranızdaki vâlidiyet ve mevlûdiyet münasebetini benden ketm etmediğiniz gibi bir de o sofra altında bana teslim eylediğiniz mumzâ ve musaddak varaka bu münasebeti resmen dahi teyit eylediğinden oğlunuzun sizin hakkınızda emniyetini

kazanabildik. Zira bir taraftan kardeşiniz kendisini yok etmek için Montari'ye emr-i sarîh i'tâ ederek Montari ise hasbe'l-mürüvve bu emri Andrea'nın kendisine de tebliğ eylediği hâlde delikanlıyı sizin tarafınızdan temine asla muvafık olamazdık.

Margarita oğlu yüzünden müsterih olarak kardeşinin de duçar olduğu belâyı anlamak için sordu ki:

- Ya kardeşimi niçin tevkif ettiler? Siz elbette bunu da bilirsiniz.

- Şüphe yok. Bu âlemde benim bilmediğim ne iş olabilir?

- Aman pek rica ederim Sinyor feylesof. Bu hakikatten de beni haberdar ediniz.

- Kardeşinizin asıl sebeb-i tevkifi yine oğlunuz hakkındaki suikastıdır. Zannım Montari ile kardeşinizin arasında bir eski macera olduğundan Andrea'nın itlâfı için kendisine verdiği emri Montari hükûmete tebliğ eylemiş.

- Eyvah! Gördünüz mü bir kere felâketin en büyüğünü? Şimdi kardeşimi pençe-i adaletten nasıl kurtarabileceğiz?

- Buna hiç imkan tahayyül etmeyiniz Madam. Vakıa şimdilik gücünüze gidecekse de her hâlde bilmiş olunuz ki gerek kardeşiniz Giorgino ve gerek onun yâr-ı kadîmi Gargula bizim Montarilere, filânlara dokuz taş çıkaracak eşkıyadanmışlar.

- Ne söylüyorsunuz, Sinyor?

- Ben söylediğimi bilirim Madam. Karîben mahkeme-i adliyyede siz dahi görür, işitirsiniz. Bunlar dolandırıcılıktan sirkati adiyyeden bed ile emniyeti suistimale kasten ika-yı harîk ve katl-i nüfusa varıncaya kadar en müthiş cinayetleri irtikap eylemişlerdir.

Margarita'yı o kadar hayret bürüdü ki işittiği sözler zihnine dokunuyor da hemen çıldırıyor zannolunacak bir hâle geldi. Giordano her hâlde metânet ve sabır tavsiyesinde kusur etmiyordu. Nihayet kadın dedi ki:

- O Gargula habîsinden ben her şeyi memul ediyordum. Bana yaranmak için türlü temellüklerde bulunduğu hâlde bir türlü habîse ısınamıyordum. Meğer nefret-i kalbiyyemin hikmeti varmış. Fakat kardeşim?...

Giordano acı acı gülümsemeye başladı. Dedi ki:

- Unutuyor musunuz Madam? Bilkülliye masumiyeti, çocukluğu, saffeti hasebiyle gönlü sizden daha hassas olan Angelina namındaki bir kız dahi biraderinizden müteneffirdir. Biraderinizin ne milyonları, ne asalet unvanları, ne gençliği, ne güzelliği o kızcağızı kendisine ısındıramamıştır.

Margarita gözlerini bir tavr-ı mahcubâne ile yere indirdi. Ve:

- Hakkınız var, efendim.

Diye düşünmeye başladı. Kadının bu zaafından, bu teslimiyetinden istifade arayan Giordano dedi ki:

- Evet Madam. Hakkım vardır. Kardeşiniz dahi işte böyle bir şakîdir. Âlemin rivayetine göre çocukluğunda rıhtımlar üzerinde sürünüp, soytarılık ederken muço sıfatıyla Kont Giovanni Del Castelnora'nın gemilerine girmiş ve on, on beş sene zarfında birçok milyonlara malik bir asilzade olmuş. Acaba bu milyonların kaçını kendisi kazanabilmiştir?

Margarita'nın mahcubiyeti arttıkça artıyordu. Fakat hâl ü tavrı Giordano'ın sözlerini musaddık görünüyordu. Giordano sözünde devamla diyordu ki:

- Adalet-i ilâhiyye ne zaman olsa yerini bulacaktır Madam. Siz yine nezd-i ilâhîde makbul bir kadın olmalısınız ki, Hak teâlâ size boyunuzdan uzun bir oğul ve tahayyül ve tasavvurunuzdan fazla bir servet ihsanıyla son bahtiyarlığınız esbabını istikmal ediyor gibi görünüyor.

Margarita, Giordano'ın yüzüne baktı, baktı da nihayet gözleri sulanarak dedi ki:

- Feylesof!. Size her hâlimi, her hissimi doğru söyleyim. Bir papaz önünde itirâf-ı esrâr eden günahkâr gibi her şeyi ikrar edeyim.

- Bu derece emniyetinize mazhar olduğumdan dolayı teşekkürler ederim Madam.

- Ben de afv-ı ilâhîye mazhariyete lâyık olmaklığım için bir iyilik olmuşsa, o da zevcime olan sadakatimden ibarettir. Benim evâil-i hâlim dahi kardeşim Giorgino'nun mebadisinden iyi

olmak şöyle dursun beş beterdi. Ben de rıhtımlar üzerinde sürünerek büyümüş ve büyüdükten sonra bile sürünmekte devam etmiş bir sefil kızdım. Bugün medâr-ı tesliyet ve iftiharım olmak lâzım gelen oğlum Andrea'yı o zamanlar benim için yüz karası olacak bir bedbaht olmak üzere dünyaya getirmiştim. Fakat bir namuslu asker bana taaşşuk ederek tezevvücüme de talip olduğu zaman benden bir tövbe ve istiğfar istedi. Serserilik ile iffet ve namus arasındaki farkı kahramanca ve feylesofça bir tavırla bana gösterip, eğer müstakbel için iffet ve sadakatten ayrılmayacağıma yemin edersem o da benim muayyeb-i maziyyemi bilkülliye affedeceğini temin eyledi. Kabul ettim. O kahraman askerle teehhül eyledim. On beş sene kadar birlikte yaşadığımız hâlde tövbe ve istiğfarıma ve yemin ve taahhüdüme muhalif kıl kadar bir hareket-i ma'yubede bulunmadım.

- Aferin!

Düşkün Giordano, bu aferini hakikaten ez-dil ü can irat eyledi. Margarita sözünde devam edip dedi ki :

- Bu adam fakir bir zabitti. Maaşına, tayin bedeline kanaatle daha ziyade vüs'at-ı maişet bile arzu etmedim. Her emrine imtisal, her nehyinden ictinâb eyleyerek kocamı bahtiyar ettim. Benden hoşnut olarak vefat eyledi. Bir koca kendi zevcesini ölüm hâlinde ne sûret-i mükemmelede takdis eylerse, kocam da beni öyle takdis etti. İşte nezd-i ilâhîde bana bir makbuliyet ümit ettirebilen hâl olsa olsa ancak bu hâl olabilir.

Kadın bu sözleri söylerken Giordano'ın da çapaklı gözleri yaşarmaya başlamıştı. Bir aralık sordu ki:

- Ya oğlunuz Andrea'nın babasıyla niçin izdivaç etmediniz? Asker kocanıza gösterdiğiniz sadakat-ı afîfâneyi ona niçin vaat ve temin etmediniz?

- Ah! Nicola Satagna beni tezevvüce talip çıkmadı. Size şunu da izah ve temin edeyim ki, gönlüm erkek nev'inden bir adamı cidden sevmiş ise o da Andrea'nın babası Nicola olduğu gibi cismime ilk malik olan da odur. Beni ilk defa olarak o iğfal eylemişti. Beni muğfel bir kız hâlinde bırakmayıp da oğluna hürmeten olsun tezevvüc etmiş olsaydı, ben daha sonraları duçar olduğum sefalete de duçar olmazdım.

- Hakikat, kabahat Nicola'daymış.

- O adam gayet namuslu ve binaenaleyh gayet kıskanç müvesvis, mutaassıp bir şeydi. Beni iğfal eden kendisi olduğu hâlde kendisi tarafından muğfel olduğum için bana yine âşüfte nazarıyla bakardı. Bir zamanlar ona sadakat-ı tâmme ile metreslik ettim. Sadakatımdan bahis ve teminata giriştiğim zamanlar beni men ile: "Madem ki bana teslim-i vücud eyledin başkalarından da diriğ etmeyeceğin derkârdır" diye nihayet bu kaziyyenin doğru bir kaziyye olduğunu yine zihnime o koymuş ve sadakat ve iffet denilen şeyin ehemmiyetsizliğini bu yoldaki muâhazâtıyla bana yine kendisi öğretmiştir.

- Of! Pek fena etmiş. Pek büyük zulmeylemiş.

Düşkün Giordano, bu son sözü söylerken o kadar müteessir olmuştu ki, o sırada babası Nicola bir kuru kadit olarak mezardan çıkıp karşısına gelmiş olsaydı, gazabından babasına da, mevtaya da edilecek hürmeti unutarak kemiklerini kırardı.

Feylesofun bu hiddetine Margarita dahi hiddet eyledi. Âdeta istigrâb-ı tâmla dedi ki:

- Size ne oluyor? Siz neden hiddet ediyorsunuz?

- Ne mi oluyor?..... Şey!....

Az kalmıştı ki Düşkün Giordano kendi mahiyet-i sahîhasını ortaya koysun da:

- Bana ne olduğunu mu soruyorsun? Ben senden ve Nicola Satagna'dan tevellüt eyleyen Andrea olduğum hâlde pederimin bir hâm taassup, boş kıskançlık ile seni duçar-ı sefalet eylediğini yine senin ağzından işitip dururken bana ne olduğunu sormak lâzım gelir mi?

Diye validesini kucaklayıversin. Ancak bunca zamanlardan beri ketm-i teessürü meşk ede ede kalbine meram anlatmakta yektalık mertebesini ihraz eylemiş olan o kahraman çocuk tamam neticesini ele getirmeye muvaffak olduğu işleri şayet bozarım mütâlâa-i dakîka-endîşânesiyle yine kendisini zapt eyledi. Dedi ki:

- Ah! Madam! Bir mazlum kadıncağızın bu yoldaki itirafatını işittiğim hâlde müteessir olmamak kâbil midir? Vah! Vah!

Vah! Eğer Nicola Satagna'nın zevcesi bulunmuş olsaydınız, bilâhare asker kocanıza göstermiş olduğunuz afifâne ve müstakimâne sadakati Nicola'ya göstermiş olacaktınız.

Margarita derinden bir göğüs geçirdi. Dedi ki:

- Daha ziyadesini bile. Zira evvelce dediğim vechile nisvaniyyet âleminde ilk açılmış olan gözüm Nicola'yı görüp gönlüm de onu sevmişti. Asker kocamı öyle bir muhabbet-i âşıkâne ile sevmeyip beni duçar olmuş bulunduğum çirkâbdan kurtardığı için bir muhabbet-i minnettarâne ile sevmiştim.

- Ey, bu ahvalden oğlunuz Andrea haberdar mıdır?

- Ah! Nasıl haberdar olabilecek? Kim haber verecek? Babası Nicola bana dair oğluna bir haber vermiş ise o da mutlaka benim aleyhimde olacaktır.

Giordano kalben bu sözü tasdik eyliyordu. Çünkü babası filvaki kendisine Margarita'nın ismi bile kale alınmaya şayan olmayan bir sefil olduğunu anlatmıştı. Dedi ki:

- O hâlde oğlunuzla mülâki olduğunuz zaman bu esrarı kendisine açarak affını dilemek gibi bir emelde bulunuyor musunuz?

- Şüphe mi edersiniz? Oğlum nazarında isbat-ı berâetle bir zaman-ı muvakkat için duçar olmuş bulunduğum sefaleti bana affeder ise ahval-i ahîrem iktizasınca kendi muhabbetine lâyık bir valide olduğuma kanaat eylemesi bence en büyük arzulardandır. Bu arzumun husulü emrinde siz de bana yardım eder misiniz, Sinyor Giordano?

- Elimden, dilimden ne gelirse diriğ etmeyeceğime emin olunuz, Madam.

- 4 -

Bu hasbıhalin Margarita'yı ne derecelerde memnun eylemiş olduğu muhtac-ı tafsil değildir. Hele Giordano'ın derece-i memnuniyetini tayine hiçbir mikyas bulunamaz. Zavallı delikanlı validesine dair bugün destres olduğu malûmata bu dakikaya kadar malik değildi. Margarita'nın selâm bile vermeye istihkakını teslim için hiçbir meziyeti olabileceğine ihtimal vere-

miyordu. Şimdi ise bu kadıncağızı bir aralık çirkâba düşüren adama yine kendi pederi olduğuna kanaat-ı kâmile hâsıl ederek Margarita gibi bir valideden tevellüt eylemiş bulunduğu hakkındaki nedametini tadil eyledi.

Düşkün Giordano, Giorgino'nun hanesinden çıktıktan sonra limana kadar inerek bir gemiye girmişti ki, bu gemi geçen hafta Roma'ya gitmek için isticar eylediği gemiydi. Düşkün Giordano sıfatıyla kıç altında kain kamara gibi bir yere girdikten bir saat sonra Andrea Satagna sıfatıyla oradan çıktı ki uzun boylu, geniş omuzlu, taze matruş, kumral bıyıklı, gayet yakışıklı bir delikanlı olmuştu. Giydiği rubalar Napoli'nin son modasına muvafık olup saati, kordonu, yüzüğü, boyun bağı, iğnesi, bastonu filânı da o zaman bu şehr-i cesîmin en şık delikanlılarında görülen şeylere mutabıktı.

Hemen bir araba isticarıyla:

- Castelnora'ya, emrini verdi. Araba Napoli şehrinin en meşhur caddesi olan "Strada di Toledo" yani Tolet caddesinden alabildiğine giderken yolun ilerisi bir kalabalık ile tıkandığını gören arabacı tevkife mecbur olmuştu. Andrea Satagna dikkat eyledikte iki hâl gördü ki ikisi de hiss-i intikamını inbisata getirerek ziyadesiyle mahzuziyetini mucip oldu.

Bu iki hâlin birisi Amalfili Giuseppe'nin sebil-i tahliye kılınmasından dolayı hemşehrileri tarafından bir bando müzikaya peyrev olarak, alkışlanarak hüsn-i nümâyişle götürülmekte bulunması ve diğeri ise Gargula'nın dahi parmakları çelik kelepçelere takılarak beş on zaptiyeye terfîkan hükûmete doğru sevk edilmekte olması kaziyyeleriydi.

Meğer jandarma kumandanı Santa Maria Kilisesi'nden istinsah etmiş oldukları itiraf kaydına Gargula isminin de münderic bulunduğunu tahattur ederek müstantik Tacodari her ne kadar Gargula'ya dair kendisine bir şey söylememiş ise de, kendiliğinden olarak merkumu taht-ı tevkife aldırmışmış.

Bu kalabalık dağılıp araba için mürur imkânı hâsıl oluncaya kadar beklemeye mecbur olan Andrea Hak tealâ hazretlerinin şu tevfîk ve ihsanına müteşekkiren ve kalben bir hayli ibadet-i halisâne icra eylemişti. Yol açıldıktan sonra arabacı hayvanları

kamçılayıp yarım saat sonra da Castelnora Şatosu önünde durmuştu.

Andrea Satagna arabacının ücretine zamîmeten bir ücret kadar da bahşiş i'tâsından sonra, hemen şatodan içeriye can attı. Eski debdebe ve dârât nerede? Mukaddemleri şato kapısında beş altı kapıcı ve uşak bulunurken şimdi yalnız bir ihtiyar kapıcı bulunup o da sonradan alınmış olduğu cihetle Andrea'yı tanımadığından:

- Hey, nereye gidiyorsunuz? Buraya hiçbir erkek uğratılmaması Sinyor Giorgino Del Villanova hazretlerinin emr-i kat'îsi icabındandır.

Diye bağırdı ise de Andrea Satagna kapıcıya iltifat bile etmeyerek soluğu doğruca üst katta aldı. Angelina ile Düşkün Giordano arasında vasıta-i muhabere olan Giusella koridorda bulunuyordu. Sadık peynirciyi ihtiramkârâne bir suretle selâmlayarak:

- Haydi hem Matmazel Angelina'ya hem Madam Markiz'e haber ver ki, Andrea Satagna gelmiştir.

Haberiyle iktiza eden odalara gönderip kendisi doğruca büyük salona girdi.

Beş dakika sonra zavallı Angelina çıldırasıya bir sevinç ile koşup bunca vakitten beri hasretini çektiği Andrea'sıyla sarmaş dolaş olduğu sırada kapıdan Markiz Blanca dahi epeyce soğuk bir tavırla girmişti. İki genci böyle muannaka hâlinde görünce bittabi hiddetlendi, dedi ki:

- O ne Angelina? O ne? Ne yapıyorsunuz? Sinyor Satagna! Bu hâl ikinize de yakışır mı?

Angelina - Mazur görünüz halacığım. Kaç senedir kayıptı.

Markiz - İmtidâd-ı gaybubetin böyle bir cür'et verebileceğini ümit etmiyordum. Giorgino bundan haberdar olacak olursa duçar olacağımız haklı gazabından bizi Sinyor Satagna halâs edemez.

Andrea - Mazur görünüz Madam. Hem müsterih olunuz. Giorgino bundan haberdar olamayacaktır. Vakıa kendilerine hürmet ve ta'zîm-i ubudiyyetkârâne mecburiyetinde bulundu-

ğum Matmazel Angelina ile bu derecelerde laubaliliğe hakkım ve haddim olmadığını bilirsem de, kollarım arasına kendi kendilerini atmış bulunduklarından eğer redd ü men edecek olsaydım daha ziyade affolunmaz bir terbiyesizlikte bulunurdum.

Markiz bu ağızlara gelecek kadın mıdır? Andrea'yı bu şatodan çıkarıncaya kadar zaten başına hâller gelmişti. En sonra delikanlının kaza ateşine uğrayıp yanması haberinin vürudu üzerine Angelina dahi Giorgino'ya takarrübe başlamıştı. Şimdi bu tehlikeli delikanlının çıkagelmesi işleri yeni baştan ve kamilen bozup bundan beş seneki hâle irca eylemiş oluyor.

İşte bu mütalâa üzerine Markiz Blanca gerek Angelina'dan ve gerek Andrea'dan özürler dileyerek delikanlının hemen şu saatte çıkıp gitmesi ve bir daha bu şatoya avdet etmemesi lüzumunu kat'iyyen anlatmıştı. Hatta bir aralık Angelina halasına mukavemet kabil olamayacağı zannına düşerek, mahzun ve meyus da olmaya başlamıştı. Ancak Andrea Markiz'in sözlerini hep bir tebessüm-i lâtif ile dinleyerek söz sırası kendisine geldiği zaman dedi ki:

- Markiz Hazretleri! Velinimetimin ocağına bu suretle rücûumdan dolayı Giorgino tarafından bir gûne itiraza duçar olmayacağınızı size temin ederim. Şu dakikadan itibaren Giorgino bu itirazı edemeyecek bir acz-i mutlak hâline duçar olmuştur.

Markiz alıklaştı. Karşısındaki delikanlı aklını mı bozuyor gibi bir zanla yüzüne bakakalmıştı. Andrea tavzîh-i merâm ederek dedi ki:

- Giorgino cenapları refiki olan Gargula ile beraber tevkif olunmuşlardır. O kadar müthiş cinayetlerle maznundurlar ki duçar olacakları cezanın en hafifi müebbeden pranga cezası olabilir.

Markiz - Sayıklıyor musunuz Sinyor Satagna?

Angelina - Vay, muvaffakiyeti bu dereceye götürebildiniz ha?

Andrea - Hayır Madam! Sayıklamıyorum. Ciddî lâkırdı söylüyorum. Evet, Matmazel. Hamdolsun muvaffakiyeti bu dereceye kadar getirip kendimi meydana çıkarabildim.

Markiz'de hayret son dereceye vardı. Dedi ki:

- Ey! Giorgino'dan zannolunan cinayetler neymiş bakalım?

Andrea - Evvelâ beni ihrak ve itlâf için şakî-i meşhur Montari ile akd-i mukavele etmek.

Markiz - Hâlbuki o adamın size hiçbir gûne buğz ve adaveti yoktu. Siz buradan çıkıp gittikten sonra buğz ve adavete lüzum dahi kalmamıştı.

Andrea - Safvet-i kalbinizi tahsin ederim Madam. Mahaza benim için Montari'ye yazmış olduğu mektupları görürseniz, riyakârlığı hasebiyle size o derecelerde hoş görünen o Giorgino'nun ne mel'un, ne gaddar olduğuna şüpheniz kalmaz.

Angelina - Ah, halacığım. Ben o hınzırın Montari'ye yazdığı mektubu...

Andrea elini kızın ağzına götürürcesine bir cür'etli haraketle Angelina'yı susturdu. Dedi ki:

- Siz, yalnız halanıza söyleyeceğim sözlere kulak veriniz Matmazel. Markiz hazretleri benim gibi aciz bir adamın katlinden ne olur? Fakat karîben bir mahkeme-i adliyyenin muhakeme-i aleniyyesi ve karar-ı kat'îsi ile mertebe-i tahakkuka varacaktır ve göreceksiniz ki kocanızı, kardeşinizi ve benim de babamı sair birçok adamlarıyla beraber bundan on sene evvel itlâf eden hınzır işte bu Giorgino ile refîki Gargula olup bu sabah ikisi de böyle bir müthiş maznuniyet ile taht-ı tevkîfe alınmışlardır.

Bu son söz yalnız Markiz'in değil Angelina'nın da gözleri önünde azîm bir humbara patlamışçasına havf ve hayretlerini mucip oldu. Kâh birbirine ve kâh Andrea'nın yüzüne bakışarak akıllarını kaybetmişlercesine saçma sapan suallerin beşini onunu birden irat eyliyorlardı ki Andrea bu suallerin hangisine cevap vereceğini bilemeyerek şaşırıp kalıyordu.

Bir aralık kanapeler üzerine oturup daha ziyadece itidal-i dem ile muhaverede devam eylediler.

Nihayet Andrea'nın verdiği izahat üzerine Sinyor Giorgino cenablarının şu anda taht-ı mevkufiyette bulunduğuna inanabilmişlerse de müteveffa Kont Giovanni ve Marki Bellaroza ve Nicola Satagna'nın katilleri Giorgino ile Gargula olmasına Markiz Blanca kat'an ve katıbeten ihtimal veremediği gibi,

Angelina bile bunu istib'âd eyliyordu.

Andrea esrarın o dakika için lüzumundan ziyadesinin inkişafını arzu etmediğinden bu kadınlara kendiliğinden hiçbir şey söylemeyip Napoli'deki mesmuâta binaen hikâye-i hâl eylediği için Markiz ile Angelina'nın inanmamaktaki ısrarlarına itiraz etmedi. Yalnız Giorgino'nun Gargula ile beraber mevkufiyeti muhakkak olduğunu ve kendi tarafından re'yü'l-ayn görüldüğünü temin ile iktifa eyleyip hatta:

- İçinde doğmamış isem de içinde büyümüş olduğum bu şatoda birkaç günceğiz misafir olmaklığıma yine müsaade buyurulmayacaksa, bu kadar zamandan beri alışmış olduğum kuşe-i iğtirâba tekrar çekilebilirim ve size de yüreğim rencide olmaz.

Sözleriyle bu haberi kendilerine isalden maksadı kendisini şatoya kabul ettirmek bile olmadığını temin eyledi. Angelina:

- Hiç öyle şey mi olur? Koca şato bomboş duruyor. Ezcümle pederiniz Nicola'nın dairesi bilkülliye ayrı ve müstakil bir dairedir. Orada ikametinize hiçbir mani yoktur.

Diye Andrea'nın bir daha gaybubet etmemesi reyini meydana koymuştu. Markiz eğerçi Andrea'nın orada ikametine hâlâ cevaz veremeyerek burnunu şişirdi ise de, şayet delikanlının verdiği haberler sahih çıkacak olur, yani Giorgino'nun sıfırı tükenmiş bulunursa, hem Angelina'ya hem Andreya'ya karşı pek mahçup kalacağından muvakkaten bir sabr ü sükûtu lâzım görmüştü.

O akşam Andrea şatoda misafir kaldı. Müddet-i gaybubetinde nereleri gezip neler görmüş olduğunu hikâye eyliyorsa da bu hikâye içinde ne Montari, ne Düşkün Giordano, ne de Giorgino vesaire bulunmadığından, ifadât-ı vâkıanın safi uydurma bir roman olduğuna Angelina şüphe edemeyerek mücerret halasını eğlendirmek için söylendiğini bildiği bu masalı bir inbisât-ı derûn, bir şetâret-i mahsûsa ile dinliyordu.

Ertesi sabah erkenden kızcağız Andrea'nın odasına hizmetçiyi gönderip civardaki ormana kadar birlikte bir seyahat-ı subhgâhı yapmak teklifini tebliğ ettirdi. Bu seyahati Andrea dahi kabul etmekle ikisi birlikte boscoya çıkarak her zaman Düşkün

Giordano ile mülâkat eyledikleri yere kadar beraber gittiler. Koca Andrea bu yerlerde Düşkün Giordano sıfatıyla Angelina'yı gördüğü demleri hatırlayarak yüreğinden sıcak sıcak bir şeyler geçtiğini hisseyliyor idiyse de hâlâ ifşâ-yı esrârı tecvîz eylemiyordu. Hatta Angelina:

- Koca Düşkün Giordano sizin tarafınızdan mektup veyahut haber getirdikçe benimle işte buralarda görüşürdü.

Diye bir de Düşkün Giordano'a dair söz açmış olduğu hâlde bile Andrea'ya hissiyât-ı derûnunu men eyleyerek:

- Evet. Pek sadık bir adamdır. Bize pek çok işler görmüştür. Doğrusu ya gayretinin minnettarıyız.

Diye sözü Giordano'ın medh ü senasına bozmuştur.

Burada Angelina Giorgino'ya isnat olunan cinâyet-i müdhişenin ciddî olup olmadığını tekrar Andrea'dan sual eyledi. Andrea dedi ki:

- Matmazel. Sözlerime halanızın inanmaması belki mazur görülebilir. Fakat sizin inanmamanız mûcib-i taaccüb olmaz mı? Bunca senedir hep bu işin arkasından koşmuyor muyum? Emin olunuz ki pederinizin iflasına sebep olan da, canına kıyan da hep bu hınzırdır.

- Ey! Mahkeme-i cinâyet bu habîsi mahkum edecektir diye inanıyor musunuz?

- Bence şüphe yoktur. Fakat size tafsil-i ahvali nakl ü hikâyeye zaman müsait değildir. Yaptığım işleri, ettiğim tertibatı etrafıyla anlatacak olsam birçok günleri yalnız bu işe hasretmeliyim. Hâlbuki ondan evvel müddeişahsî sıfatıyla siz mahkemeye celp olunarak icra olunan tedkikat-ı resmiyye münasebetiyle vuku'-ı hâli öğrenirsiniz.

Angelina'nın tavrında pek dehşetli alâyim-i nefret ve gazap peyda oldu. Dedi ki:

- Müddeişahsî sıfatıyla mı? Ben bu sıfat ile dahi o mekruhun suratını bir daha görmek istemem.

- Vay! Babanızın kanını, katlini helâl mi edeceksiniz?

- Öyle ise siz dahi müddeişahsî sıfatıyla mahkemede isbat-ı vücud edeceksiniz demektir.

- Yalnız siz ve ben değil Markiz Blanca ve Giorgino'nun hemşiresi Margarita ve köpekçi yamağı Giaco dahi müddeişahsî veyahut şahit sıfatlarıyla mahkemede isbat-ı vücud eyleceklerdir.

Angelina'nın hayreti arttıkça artarak dedi ki:

- Margarita mı? Müddeîler miyanında onun ne işi var?

- Giorgino'nun Montari vasıtasıyla ateşe yaktırıp vücudunu kaldırmak istediği Andrea'nın validesidir de onun için.

Sanki birisi Angelina'ya çimdik vurmuş gibi kız birdenbire yerinden fırladı. Dedi ki:

- Vay sizin valideniz Margarita mıdır?

- O imiş. Bu defaki tahkikatım esnasında anladım. Ne o? Müteesif olmaya başladınız. Margarita gibi bir kadını bana valide olmaya lâyık bulmadınız mı?

- Hayır, estağfurullah! Hatta bu kadının nasıl bir kadın olduğunu da bilmem. Ne hanemize gelmiş, ne hanesine gitmişiz. Yalnız Giorgino'nun Margarita namında bir hemşiresi vardır diye işitmiştik.

Andrea, Angelina'nın bu madde hakkında dikkat-i mahsusasını rica ile söze başlayarak dedi ki:

- Matmazel! Siz benden daha küçük olduğunuzdan belki babamın validem hakkındaki söylediği sözleri işitmemiş iseniz de, ondan sonra benim nasıl bir sefil kadından doğmuş olduğuma dair elbette birçok sözler işitmişsinizdir. Bu sözlerin hiçbirisi validemin lehinde bir fikir, bir teveccüh hâsıl edecek yolda olmadıklarından, beni doğuran kadından ben müteneffir bulunuyordum. Hâlbuki o benim kim olduğumu bilmediği hâlde kendisiyle vuku bulan mülâkatımda ancak bir papaza açılabilecek birtakım esrarı bana açarak sefalet hâline yalnız müvesvis ve mutaassıp babamın sebep olduğunu ispat eyledi. Babamdan sonra vardığı kocaya sadakat-ı kâmile ile hizmet eylediğini anlattı. Size şu kadar derim ki validem beni doğurduğu zaman ilk erkek olmak üzere babamı görmüş bir masume olduğu gibi, şimdi bana validelik sıfatını tecdîd etmesi takarrüp eylemiş olan zamanda dahi ihtiram-ı tâmme istihkakı müsellem bir kadındır.

Angelina bu sözlere şaşırıyordu. Andrea ise kızı bir kat daha tesrîh için diyordu ki:

- Mahaza validemi valideliğe kabulünüz için zinhar sizi icbar edeceğim sanmayınız. Bu misillü ahvale dair size son sözümü söyleyeceğim zaman, göreceksiniz ki validem hâlâ selâma sabaha lâyık bir kadın addolunmasına bile yine sizin şân-ı maâlî-nişânınıza zerre kadar halel vermeyecektir.

-5-

İşte boscoda Angelina ile Andrea arasında vuku bulan mülâkatta söylenen sözlerin en mühimi şu son söz olup Andrea'nın şehirde görülecek birkaç mühim işleri bulunmak hasebiyle kızdan bilistizan Napoli yolunu tuttu. Şatoda araba ve hayvan gibi rükube kabil bir şey olmadığından, bu yolu piyade olarak gidiyordu ise de şimdiye kadar yalnız bir ayak ile kat'ına alışmış olduğu bu mesafeyi şimdi iki ayak ile kat etmekten asla üşenmiyordu.

Andrea şehre girerken çamaşırcı Gabrielle'in hanesine uğrayıp Düşkün Giordano'ı sordu. Zevzek ve sarhoş Gabrielle artık Giordano kendisini terketmiş olduğu beyanıyla gayet müteessifâne bir yolda şikayetler edince Andrea:

- Hayır Gabrielle. Giordano hakkındaki itikadını bozma. Giordano şimdi Nizza taraflarındadır. Sana teslim edilmek üzere bana beş Fransız altını vermiştir. Al şu emaneti teslim edeyim.

Diye koca karının eline yüz frangı tutuşturdu ki Gabrielle'in sevincinden gözleri fırlayarak:

- Hay Allah razı olsun! Çok kadirşinas adammış. Burada borçlar çoğaldığı için ne yapacağım diye düşünüp duruyordum.

Mukaddimesiyle duaya, senaya başladı ki, eğer Andrea kulak verecek ve söz bitinceye kadar dinleyecek olsaydı, orada saatlerce vakit geçerdi de koca karı sözünü yine bitiremezdi. Gabrielle'in ne geveze olduğu malûmu bulunduğundan hemen derûn-ı şehre doğru alıp yürüyüverdi.

Bu gidişle soluğu Giorgino Del Villanova'nın konağında aldı. Uşaklar hiç tanımadıkları bir efendinin vürudundan dolayı yeniden yeniye duçar-ı havf oldular. Bu adamı da adliye me-

murlarından sanmışlardı. Andrea kendisinin "Andrea Satagna" namıyla Madam Margarita'ya ihbar olunmasını uşaklara emr ile ilk günü Giorgino ile beraber kahvaltı eylemiş oldukları küçük odaya girdi.

Sekiz on dakika sonra Margarita bet beniz kül gibi olarak kemâl-i telâşla bu odaya girip iki çeşm-i hasreti patlatırcasına açtı ve Andrea'ya baktı, baktı da:

- Ta kendisi! Hâlâ çocukluğundan baki birtakım ahvali çehresinde görüyorum. Oğlumdur, Andrea'dır.

Diye kollarını açarak üzerine yürüdüyse de kadının tavrında bir anda bir tebeddül peyda olarak zavallı kadıncağız kemâl-i havfla buz gibi dondu kaldı ve:

- Beni kabul etmeyecek misiniz oğlum? Beni kendinize valide olmaya lâyık bulmayacak mısınız?

Diye mahzun, meyus boynunu bükerek durdu, kaldı. Bunun üzerine Andrea kendisini Margarita'nın kolları arasına atarak kadını bir yandan öpüp koklamasına mukabil diyordu ki:

- Giorgino'ya lâyık hemşire olmak liyakatından ne kadar baid iseniz, bana valide olmak liyakatını o nispette haiz bir muhterem kadın olduğunuzu bana feylesof Giordano temin eylemiştir. Siz beni evlâtlığa kabul eyledikten sonra benim de sizi valideliğe kabulüm cana minnettir.

Validiyet ve mevlûdiyet münasebetinin bu suretle teceddüdü ikisini de hakikaten bahtiyar eylediği hâl ü şânlarından müsteban oluyordu. Bir aralık Andrea:

- Valideciğim. Gerçek beni tanıdın mı? Şimdiki çehrem çocukluk çehremi andırıyor mu?

Sualini sormuştu. Margarita dahi demişti ki:

- Şüphen bile olmasın. Vakıa pek çok tagayyürler varsa da çehredeki esas yine çocukluk esasıdır. Lâkin sen beni tanıyabildin mi?

- Görür görmez. Hele sende biraz ihtiyarlıktan başka hiçbir tebeddül yok.

- Ah oğlum!

- Ah anacığım!

Bu ahlar gözlerden birkaç katre tatlı gözyaşların isalesiyle başlayarak bir musâfaha ile nihayet bulmak bu gibi ahvalin cümle-i mukteziyât-ı tabiiyyesindendir.

Ana ile oğul arasında biraz da birisinin pederi diğerinin velev ki gayr-ı meşru olsun kocası olan Nicola Satagna'ya dair söz edildi. Adamcağızın duçar olduğu suikastın tahatturuyla Margarita âdeta ağlamaya başladı. Hele Andrea gerek babasının ve gerek Kont Del Castelnora ile Marki Bellaroza'nın katilleri de Giorgino ile Gargula olduklarını dermiyan eylediği zaman Margarita sâmia-hırâş bir çığlık ile yerinden fırlayıp işittiği sözlerin sıhhatini istib'âden kulaklarına emniyet edemeyeceğini dermiyana başladı ise, müteakıben Düşkün Giordano'ın "Kardeşiniz de, Gargula da sirkat-i adiyyeden ve emniyeti suistimalden başlayarak ihrâk-ı büyût ve katl-i nüfusa kadar varmış eşkıyadandırlar" diye söylemiş olduğu söz dahi hatırına gelince oğlunun sıdk-ı ifâdesini kabule mecbur oldu.

Andrea Giorgino ile Gargula'nın asıl sebeb-i tevkifleri işte bu cinâyet-i müdhişe olduğunu validesine bittefehhüm öyle bir menhus birader için hayıflanmak da caiz olmadığı beyanıyla kadıncağızı müteselli eylemeğe gayret ve himmetten geri durmadı.

O gün validesi ile mülâkatı hemen akşama kadar devam eyledi. Margarita oğlunun artık kendisinden ayrılmayacağı zannıyla sevinmekteyken, akşam üzeri Andrea'nın kalkıp gitmeye hazırlandığını görünce ziyadesiyle mahzun olmuştu. Fakat Andrea:

- Öte tarafta bir de Angelina olduğunu unuttun mu? Zaten beni evlâtlığa kabul için seni ilk gayrete düşüren şey, Angelina ile bahtiyarlığımız arzusu değil midir?

Deyince kadıncağızın neşe ve şetâretini iade ederek:

- Git oğlum, git. İkiniz de mes'ut olunuz. Bahtiyar olunuz. Fakat yarın, hatta her gün gelip beni de bahtiyar etmek hususunda mürüvvetini diriğ etmezsin değil mi?

Demiş ve oğlu tarafından aldığı teminat üzerine bir daha sarmaşıp koklaşarak oğluna ruhsat vermiştir.

Akşam üzeri bir arabaya rakiben doğruca Castelnora Şatosu'na vardığı zaman Andrea Satagna Markiz ile Angelina'yı bir

odada müctemi ve bir müzâkere-i mühimme ile meşgul bulmuştu. Yanlarına girer girmez bunların irae eyledikleri resmî varakalardan anladı ki, ikisi de müstantik nezdine resmen davet olunmuşlardır.

Celp pusulalarında izahat-ı kâmile yok idi ise de, müteveffa Kont Del Castelnora ve Marki Bellaroza ve Nicola Satagna vesairenin Giorgino Del Villanova ve Gargula taraflarından keyfiyet-i katl ü ihrâklarından dolayı idüği tasrih kılındığından, Markiz'in ayakları suya erdiği gibi Angelina'nın da mel'anet-i vâkıada hiç şüphesi kalmamıştı.

Biçare Markiz Andrea'yı görür görmez pek büyük bir mahcubiyetle özür dilemeye başladıysa da Andrea evvelce kendi sözüne itimat edilmemiş olması bu işin hakikaten kolay itimat olunamayacak derecelerdeki garabetinden neşet eylediği beyanıyla Markiz'in itizarını kabul eyledi ve asıl sadedden harice çıkılmamış olmak üzere dedi ki:

- Böyle bir davet bana da gelmeliydi. Çünkü maktullerden birisi benim babam olduğundan ben de müddeişahsîyim.

Markiz - Demek oluyor ki bir iddiâ-yı şahsîde bulunacaksınız.

Andrea - Vay! Siz bulunmayacak mısınız? Kardeşinizin, kocanızın katilinden meşruen müstahak olduğunuz intikamı almayacak mısınız?

Markiz'in gözleri yaşarıp tavrında müthiş bir nefret alâmeti peyda oldu. Dedi ki:

- Bana kalsa katillerin adlarını bile anmam. Allah belâlarını versin! Zaten de vermiştir ya!

Andrea - İyi düşününüz Madam? Vakıa siz hukuk-ı şahsiyye iddiasından vazgeçseniz bile müddeiumumî, hukuk-ı umûmiyye iddiasından vazgeçmeyecek ise de o mazlum maktullerin ruhlarını bîzar etmiş olacaksınız. Yarın ahirette sizin yakanıza sarılarak kanları davasından vazgeçtiğiniz için sizi muaheze eyleyeceklerdir.

Angelina - Ben babamın kanından bir katresini affetmeyeceğim. Kavanin-i adliyye bana her nasıl bir hak vermişse hak-

kımdan tamamiyle istifadeye çalışacağım. Ne dersiniz Andrea?

Andrea - Gayretinizi takdis ederim, Matmazel. Davetnameler yarın değil öbür gün içindir. Değil mi?

Angelina - Evet.

Andrea - Umarım ki o zamana kadar Markiz hazretleri dahi fikirlerini tashih ederler.

Bunlardan aldığı gayret üzerine Markiz daha o anda fikrini tashih eylemişti. Dedi ki:

- Bittabi ben de sizden ayrılmam.

Markiz'in işbu muvafakatı iki genci memnun ederek maktullerin intikamını şöyle alacaklarından, böyle mutmain olacaklarından bahisle musahabeye koyulmuşlardı ise de, Markiz bu intikamdan memnun ve Giorgino haininden müteneffir olmakla beraber, Angelina'nın merkum ile mukarrer olan izdivacı bu suretle bilkülliye hükümden düştükten sonra, bu zavallı kızcağızın servet ü sâmân yüzünü bir daha nerede göreceğini zihninde bulamayarak, o cihetten derin derin düşünceye dalmıştı.

Ne yapalım? Her güzelin bir kusuru olur derler. Zavallı Markiz Blanca Bellaroza'nın her hâl ü şânı güzel idi ise de servet ü sâmân ve refah ve mebzuliyet cihetini biraz ziyadece düşünmek suretinde bir kusurcağızı vardı ki, onu da mazur görüvermeliyiz.

Bu akşam Andrea'nın şatoda kalması caiz olup olmayacağına dair Markiz tarafından hiçbir mesele ika edilmedi. Hatta ba'de't-taam salonda iki gencin yapayalnız kalıp konuşmalarına da ilişmedi.

Bu akşam Andrea, Giorgino aleyhinde ne yolda tertibatta bulunduğuna ve ne cihetten muvaffak olduğuna dair Angelina'ya bir hayli izahat verdiyse de, Düşkün Giordano namıyla birçok işgüzarlığı görülmüş olan feylesof kendisinden ibaret bulunduğu tarzındaki esrarı açmayıp, yalnız Napoli ve civarının birçok sabıkalı adamları ile muarefe peydasından sonra Giorgino ve Gargula'yı doğrudan doğruya nazar-ı tecessüs altına aldığını ve bunları zabıta nezdinde def'aten bir maznuniyet ile tevkif ettirmek için Montari vasıtasıyla kendisini idam arzusuna düşmele-

rinden en büyük istifade eylediğini, filânı hikâye ve beyan eylemişti. Zira Andrea işi bu dereceye getirmiş olduğu hâlde bile Giorgino hakkında lâzım gelen şedâid-i kanûniyyenin icrasına kadar muvaffakiyet husulünü bir sûret-i kat'iyyede ümit eyliyemiyordu. Ümidi böyle kısa olduğu için işin bu muhakemeden sonra daha ne gibi ahvâl-i mesrûre gösterebileceğini ve Castelnora Şatosu'nun eski devr-i ikbali yine avdet eyleyeceğini, filânı kızcağıza vaat etmeye bir türlü cesaret bulamıyordu. Bu geceyi de sabah eyledikleri zaman Andrea Satagna erkenden müstantik Tacodari'nin hanesine varıp Markiz Blanca Bellaroza ile Angelina Del Castelnora'ya ihzar pusulaları gönderilmiş olduğu hâlde kendisine niçin gönderilmediğini sordu. Müstantik efendi bu delikanlı Andrea Satagna olduğunu anlayınca pek ziyade memnun olarak:

- Sizin burada olduğunuzu bilmiyorduk. Bu suretle isbatı vücud eylemiş olmaklığınızdan dolayı pek memnun olduk. Hemen bugün size de bir ihzar pusulası göndeririz.

Diye Andrea Satagna'yı taltif eyledi. Delikanlı dedi ki:

- Zannıma kalırsa validem Margarita'dan da haberdar değilsiniz.

- Nasıl Margarita?

- Benim valide-i tabiiyyem. Yani vaktiyle pederimin metresi olarak beni tevlit etmiş olan kadın. Hatta cümle-i garâibden olmak üzere mevkuf Giorgino'nun da hemşiresidir.

- Vay! Öyle ise demek oluyor ki Giorgino sizin dayınızdır.

- Evet. Ben de onun yeğeni sayılırım.

- Ey sizin hakkınızda vuku bulan suikastten dolayı Margarita biraderi aleyhinde dava mı ediyor? Zannıma kalırsa kanunen hakkı olamaz. Valide-i meşruanız değildir ki, bu meselede sizin için âdeta yabancı bir kadın sayılır.

- Hayır efendim. Beni evlâtlığa kabul etmiştir. Kendi noteri nezdinde mukayyed ve musaddak olan şu kabulname ile kanunen Margarita'nın oğluyum.

Diye cüzdanından çıkardığı bir varaka-i resmiyyeyi müstantike verdi ki, bu varakanın filhakika Margarita tarafından

yaptırılıp akşam taamı edilirken sofra altından gizlice feylesof Giordano'a verilmiş olduğu elbette hatırımızdadır.

Zekî müstantik varaka-i mezkureyi okudukça gülümsemekte ve tavrında bir beşâşet-i fevkalâde hâlleri göstermekteydi. Dedi ki:

- Tebrik ederiz. Pek akıllıca davranmışsınız. O mel'una böyle bir akıbet yakışır. Müsterih olunuz oğlum. Şimdi daire-i adliyyeye gidergitmez bir ihzar varakası da valideniz Margarita'ya gönderirim.

Andrea müstantikin kendisine gösterdiği âsâr-ı teveccühe azîm teşekkürler ile sevinerek kalktı, Giorgino'nun konağında validesini görmeye gitti. Akşama kadar zamanını orada geçirip Margarita'ya birçok talimat dahi i'tâ eyledi ki, tafsilat-ı mezkure şimdilik hikâyemizin bu noktası için zaid görünür.

- 6 -

Giorgino ile Gargula'nın huzur-ı adaletteki ahvalini görmek için işe tevkifleri dakikasından bed etmekliğimiz lâzım gelecektir.

Esnâ-yı tevkifte Giorgino'nun nasıl baygın bir hâlde duçar olduğunu ve iki koltuğuna giren iki nefer jandarmalara yaslana yaslana ancak yürüyebildiğini görmüştük. Jandarma kumandanı karşısına çıkarıldığı zaman kalbindeki havf ve hirasa bir de bu zabit ile mülâkat-ı ahîresinden dolayı mütehassıl olan mahcubiyet munzam olmasıyla Giorgino gerçekten acınmaya şayan bir hâle gelmişti. Jandarma kumandanı pek mürüvvetli bir adam olarak şöyle bir felâket dakikasında herife serzeniş etmeyi, mürüvvet-i merdânesine muvafık bulmadı. Parmaklarındaki halkaları söktürüp bir de kuvvetli limonata ikramıyla epeyce aklını başına aldırdıktan sonra:

- Merak etmeyiniz Sinyor. Hey'et-i adliyyenin belki bazı mertebe hataları olabilirse de, hiçbir kimseye garaz ve nefsaniyyeti olamaz. Kendiniz istediğiniz gibi müdafada serbest olacağınızdan, size isnat olunan cinayetlerden berâet-i zimmetiniz var ise teberrîyi muhakkakattan sayarsınız.

Gibi tesellileri dahi diriğ etmeyerek tevkifhanenin mer'iü'l-hâtır dairesine gönderdiyse de, onun arkası sıra

hapishane muhafızına da iki adam gönderip milyonlara malik olan bu adam, her ne gûne itmâ'da bulunacak olursa olsun zinhar aldanmamasını ve maznûn-ı merkum elden kaçırılacak olur ise terettüp edecek mes'uliyetin pek vahim olacağını tefhîm eyledi.

Giorgino kendisinin ne gibi bir cinayetle maznûn tutulduğunu jandarma kumandanından sormayı birkaç defa niyet eylediyse de, güya alacağı cevabı istimaa muktedir olamayacakmış gibi bir türlü cesaret edememişti. Mahaza olsa olsa Montari'nin bir hıyanetine duçar olmuş bulunduğunu muhtemel görüp, merkum yedinde bulunan mektupları meydana bile koyacak olsa tehdidine mukabil bir hile, bir tedbir addederek mutlaka müstantiki kandırabileceği ümidiyle tesliyet-yâb oluyordu.

On sene evvelki cinâyet-i müdhişe dahi hatırına gelmemiş değildir. Fakat bu cinayetin esrarı Santa Maria Manastırı'nda medfun olduğundan ve ondan başka hiçbir yerde bir iz, bir emare olmadığına emin bulunduğundan, hâtıra-i mezkure Giorgino'yu ol kadar meyus eyleyememişti.

Yine o gün Gargula dahi taht-ı tevkife alınarak kumandanın huzuruna getirildikte kumandan:

- Gargula, siz re'sen bir cinayet sahibi değilsiniz. Yalnız cani Giorgino'nun refîki, şerîki sayılırsınız. Onun tarafından iğfal edildiğinize hey'et-i adliyyeyi inandırabilirsiniz. Fakat bunun için inkâr filân vadilerine sapmanız lâzım gelir. Bildiğiniz şeyleri tâyıan ikrar etmelisiniz ki, mahkeme dahi muğfel olduğunuza kanaat eylesin de, ya berâet-i kat'iyyenizi hükm veyahut cezanızı tahfîf eylesin.

Diye gayet müessir bir nasihatle bunu da tefkifhaneye göndermişti. Gargula Giorgino'nun tevkifi Andrea hakkındaki suikast tertibinden ibaret bulunduğunu muhakkak addiyle kendi kendisine:

- Öyle ya! Neyi inkâr edecekmişim? Bana ne, ne bir satır yazım var, ne imzam. Her bildiğimi söylerim vesselâm.

Diye ikrar ve itiraf isti'dadını hazırlamıştı.

Zekî müstantik balıkçı Giaco'yu da daire-i istintakiyyeye celp ederek, istintaka en evvel ondan başlamıştı. Santa Maria Manastırı'ndaki defterde mukayyet itiraf ve imza kendilerinin

olup olmadığını sualden girişerek herifi öyle bir söyletmişti ki, bu şahidin şehadetinde şâyân-ı iştibah bir zerre bile bulunmadığına kanaatle vicdanı Giorgino'yu kat'iyyen taht-ı ithama almıştı.

Badehu Gargula'yı istintaka çekti. Andrea Satagna'nın ihrak suretiyle idamı için Giorgino'nun Montari ile muhaberesini Gargula tâyıan itiraf eyledi. Zaten inkâr mümkün mü? Montari'ye yazılan mektupların suretleri meydanda olduğu gibi asılları da Andrea'nın elinde. Nasıl ki gönderilen ihzariyyeler üzerine Angelina ve Markiz ile beraber Andrea dahi geldiği zaman bu mektupların asıllarını da müstantik efendiye teslim eylemiştir. Fakat iş on sene evvelki cinayete gelince Gargula cenapları şaşalayarak inkâr cihetine can attı. Müstantik her ne kadar:

- Gargula, bu inkârınızı istintaknameye derc etmeyeceğim. Hem de etmemeliyim. Yine sizin hakkınızda pek muzır olacaktır. Geliniz bunu da tav'an ikrar ediniz ki, men'-i muhakemeniz mümkün olamasa bile mahkeme tarafından berâetinizi hükme medar olabilir.

Yollu nasihatleri de diriğ etmedi ise de yine ikrar ettirmek mümkün olamadı.

Giorgino'ya gelince bu habîs Montari ile olan muhaberesini inkâra hiç lüzum görmeyip:

- Ben Montari'nin vasıta-i muhaberesi olan Düşkün Giordano'ı tevkif ettirmiştim ki o haydudu takibe medar olsun diye. Hâlbuki zabıta-i adliyye tarafından lüzumu vechile muavenet göremedim. Herif tehdidini arttırdı. Onu böyle bir cinayete teşvik ettim ki esnâ-yı îkaında yanında bulunarak bizzat ahz ü girift edeyim diye. Nasılsa ben bulunamadığım hâlde habîs cinâyet-i musammemeyi ika edivermiş.

Tarzında kaçamaklı sözlerle mes'uliyetinin tahfîfine yol aramaya başlamıştı. On sene evvelki yel değirmeni cinayetinden bahsedildiği zaman ise bunu kat'iyyen üzerinden atarak hatta Santa Maria Manastırı'ndaki itiraf kaydının da hazeleden iki adamın sözleri olmak mülâsebesiyle hiçbir ehemmiyeti olamayacağını ve manastıra birkaç bin frank iane vermiş ise de kendisi kadar zengin olan bir adam için bu ianenin istiksar edilemeyeceğini müstantiğin nazar-ı ehemmiyetine arz eylemişti. Müstantiki

tağlîten temin için demişti ki:

- Ben velinimetime karşı bu kadar nankör ve hain bir adam olsaydım, yedi sekiz senedir kızını, kız kardeşini el-yevm kendi mülküm olan şatoda oturup maişetlerini temin derecesinde bir fedakârlıkta bulunabilir miydim? Vakıa velinimetzadem olan Angelina ile teehhül arzusuna düşmüş isem de, bu arzu meşru bir arzu olmaktan bir de kendisini içinde doğup büyümüş olduğu şatodan ve vüs'at ve refah-ı hâlden mahrum etmemek hiss-i insaniyetkârisiyle bu arzuya düşmüştüm. Marki Blanca Bellaroza'ya sorunuz. Onun vereceği munsifâne haberlere razıyım.

Vakıa merkum Giorgino'nun bu sözleri epeyce tağlît-i ezhân edecek yolda ise de, müstantik Tacodari için böyle safsatalar ile yanıltmak ihtimali olmayıp, Giaco ve Pietro'nun itirafnamelerinden maada Giaco'nun ifade-i şifahiyyesi dahi te'yid-i müddeaya yardım eylediğinden, müstantik efendi Giorgino'nun da, Gargula'nın da lüzûm-ı ithamına karar vererek keyfiyeti hey'et-i ithamiyyeye arz eyledi ve oradan da keyfiyet tasdik olunup ithamnamesi tanzim edildiği gibi, müddeiumumîliğe havale olunan evrak ba'de'l-mütâlâa iddianamede bittanzim hâsılı usûl-i muhâkemât-ı cezâiyye ahkâmınca keyfiyet mahkeme-i cinâyete havale olundu.

Giorgino'nun az zamanda çok servete nail olarak kibir ve azameti ayyuklara çıkarmış olması, Napoli'de pek çok kimselerin gıptalarını, hasetlerini mucip olduğundan, bu defa şu suretle ser-nigûn olması üzerine efkâr-ı nâs âdeta sûret-i müntakimânede mutmain olmuştu. Hele merkum baş acenta bulunduğu müddet pek çok kimseleri bigayr-i hakkın hizmetinden ihraç ve tard eylemiş bulunduğundan, bu defa ser-nigûn olması üzerine bunların da cümlesi gayret-i intikam hasebiyle fevkalhad sevinmişlerdi. Binaen-alâ zalik mahkeme-i aleniyyenin icrasına karar verildiği gün mahkemenin müstemiîn peykeleri hıncahınç dolmuştular.

Muhakeme-i aleniyye gününde Markiz Blanca Bellaroza ve Matmazel Angelina Castelnora ve Mösyö Andrea Satagna müddeişahsî sandalyelerinde oturup, Giorgino Del Villanova ve Gargula müttehem sandalyelerinde bulunuyorlardı. Giorgino'nun hemşiresi Margarita iddiâ-yı şahsîden vaz geçtiği cihetle yal-

nız şahit sıfatıyla ihzar edilmiş olduğu gibi, balıkçı Giaco ve Santa Maria Hayrathanesi'nin başrahibi dahi şehadet için davet olunmuştu.

Müddeiumumînin iddianamesi ve hey'et-i ithâmiyye mazbatası vesairenin alelusul kıraatiyle müttehimler taraf-ı riyasetten isticvâba başladıkta, hîn-i istintaktaki ifadelerini tekrar ederek Montari ile muhaberelerini itiraf eylediler ise de, yel değirmeni cinayetini ikisi de kat'iyyen inkâr eylemişlerdi.

O zamana kadar Markiz'e karşı bir tavr-ı âlî-cenâbânede bulunarak Angelina'ya ise Andrea'ya irtibattan dolayı tahkir derecesinde bîzar eyleyen Giorgino habîsi bugün şu iki genci kendi kafacığını cellâda teslim ettirmek için babalarının gayret-i intikamıyla mütehassis gördükçe o kadar mahkur oluyordu ki, hemen o anda yüreğine inip geberse kendisini kurtulmuş farz edecekti. Fakat can tatlı olmaktan ziyade Angelina ile Markiz huzurunda berâet-i zimmetinden ne büyük şan ve şerefe nail olacağını bilhesap işte bu gayret ile çalışıyordu.

Vakıa tarafeynin birer değil birkaçar avukatları var ise de, iş henüz müddeîler ile müttehemlerin isticvâbı kertesinde bulunduğu için avukat efendilere maharet ve talâkatlerini gösterecek zaman henüz gelmemişti.

Nihayet hayrathane başrahibi defter-i itirazı ret için Giorgino'nun:

- Bir manastır defter itirafâtı hüccet-i kat'iyye addolunamaz. Onlar dahi yalandan, garazdan âri sayılamaz.

Demesinden müteessir olarak:

Reis efendi hazretleri! Manastırların hey'et-i adliyyenizi şikayete mecbur edecek bir hâli olabilir ise, o da ketm-i esrâr hususundaki mecburiyet-i ma'neviyyelerinden ibarettir. Yoksa Sinyor Giorgino gibi adamların namuslarını, hayatlarını tehlikeye koyacak garazlar manastırlarda yer tutamazlar. Bu dünyanın neye tahammülü vardır? İşte yaşım yetmişe takarrüp eylediğinden bir yetmiş yıl daha yaşayamayacağım derkârdır. Bu sinde yalan ve garazla lekelendirmek istenildiğime pek büyük teessüf ederim. Bu itirafı edenlerin birisi işte ber-hayat ise de diğeri birkaç gün sonra vefat eylemiştir. Hayatından kendisi de

kat'-ı ümîd eylemişti. O Pietro dini bütün bir Hristiyandı. Vakıa itirafı yalnız esnâ-yı cinayette Gargula namını işitmiş olmaktan ibaret ise de Gargula ile Giorgino'nun yekdiğerinden gayr-ı münfekk yâr-ı vefadâr olduklarını da âlem bilir.

Demişti ki bu söz Giorgino'yu fevkalhad hiddetlendirmişti. Bir de Giorgino bu hiddet ile:

- Müteveffa Pietro Gargula'nın ismini işitmiş ise bana çok şükür ki benim ismimi işitmemiş. Giaco dahi Gargula'nın pipo içtiğini ve piponun ziyasıyla Gargula'nın yüzünü gördüğünü söylüyor. Rivayetine göre beni de görmüş ama kısacık bir pipo asıl onu içen adamın yüzünü tenvir eder. Onu tanımış bulunmasına emniyet edilebilir. Ben ise uzakta kalmış olacağımdan, beni kat'iyyen görebilmiş olduğuna emniyet olunamaz.

Demesin mi? Gargula kaşlarını çattı. Yüzünü ekşitti. Dedi ki:

- Topun ağzına beni bağlamak istiyorsun ha? Zati demincekten beri Sinyora Angelina'nın yüzüne baktıkça babasını görüyorum zannederek hafakanımdan boğuluyorum. Seni muçoluktan beni lostromo muavinliğinden alıp bütün umûr-ı ticariyyesini elimize teslim eden o semahatli âlicenap efendinin karşımda tecelli eden timsalinden mahcup oluyordum. Sanki bu kadar hile ile hud'a ile şirkat ve cinayet ile beş on para biriktirdik de ne hayrını gördük? Lostromo iken yediğimiz bir lokma ekmek ve giydiğimiz yelken bezinden mamul rubalar, beni daha ziyade bahtiyor ediyorlardı. Bunca cinayetler ile biriktirdiğimiz para bizi kendisine bekçi ederek bîtap ve bîhuzur ettiği hâlde bize hiçbir zevk sürdürmedi. Gece gündüz gönül azabından başka bir şey duyduğum yoktur. Madem ki kendini kurtarmak için cellat önüne benim kellemi atmak istiyorsun, bak ikrar ve itiraf denilen şeyin nasıl olacağını ben sana göstereyim.

Gargula bu sözleri Giorgino'ya hitaben söylemişti. İşin neye müncer olacağını derhâl anlayan Giorgino, bu kelimelerin her birini bir baygınlık ile dinliyordu.

Nihayet Gargula re's-i meclise tevcîh-i hitab ederek yel değirmeni vak'asından dolayı kendi aleyhlerine ikame edilen davanın pek haklı ve Pietro ile Giaco'nun itirafları pek doğru olduğu ve şimal taraflarından kendi marifetiyle isticar olunan

bravoları alıp, mahall-i cinâyete kadar Kont'u nasıl takip ede ede gittiklerini ve hanı yakıp harice fırlayanları ne surette vurduklarını ve Giorgino'nun nasıl yaralandığını filânı hepsini ikrar ve itiraf eyledi.

Aman ya Rab! Gargula bu itirafı ederken o mahkemenin hâlini görmeliydi. Hıncahınç dolu olan müstemilerde ses seda şöyle dursun nefes bile almaya iktidar kalmayıp herkes bu itirafı can kulağıyla dinliyordu. Gargula itirafını bitirir bitirmez Napolitanların ekseriya bu gibi ahvalde âdetleri olduğu vechile müstemiler: "Gargula kurtuldu. Giorgino'yu cellâda!" tarzında sözlerle gürültüye başlamışlardı ise de reis-i mahkeme:

- Şamata filhâl kesilmeyecek olursa şimdi topunuzu dışarıya çıkartırım. Huzur-ı mahkemede terbiyesizlik edenleri tedip hususunda zerre kadar müsamaha ve müsaadem yoktur.

Dediğinden müstemiler hadlerini bilerek sükuta varmışlardı.

Mahkeme Giorgino'nun da, Gargula'nın da mücrimiyetlerine karar vererek avukatlar mücrimleri müdafaa için olanca talâkat ve belâgatlarını sarfa başladılar ise de, zırva te'vîl mi kabul eder?

Nihayet mahkeme Giorgino'nun idamına ittifak ve Gargula'nın müebbeden pranga-bend olmasına ekseriyet-i ârâ ile karar verdi ki, Gargula hakkındaki ihtilâf-ı ârâya sebep yine bu itirafı kaziyyesi olup, eğer merkum daha müstantik huzurunda cinayetini ikrar etmiş olsaydı, muvakkaten kürek cezasına mahkum olacak ve ihtimal ki yedi sekiz sene ile kurtulabilecekti. A'zâdan birkaçı şu son itirafını da tav'ân ikrar addederek merkumun cezasını muvakkat kürek cezasına indirmek re'yinde bulundukları için bu ihtilâf vâki olmuştu.

Reis efendi mahkemenin kararını mahkumlara tebliğ eylediği zaman Giorgino'ya ber-vech-i usûl:

- Me'yûs olmayınız. Mahkemenin kararı fevkinde bir karar daha vardır ki o da aff-ı hükümrânîdir. Son dakikaya kadar bu aftan ümîd-vâr olabilirsiniz.

Kelimât-ı tesliyetkârânesini irat eylemiş idiyse de Giorgino bu söz her mahkuma söylendiği hâlde hükm-i mahke-

meyi icra hususunda hemen hiçbir tesiri olamayacağını ve vakıa milyonlarının kuvveti bir iş görebilecek derecede ise de böyle yedi sekiz adamın birden helâkine edilen kasdı da, milyonların da hiçbir iş göremeyeceğini kendisi de hükmeyliyordu.

Habîsin ye's ü nevmîdîde ne dereceye vardığını tarife gerçekten imkân yoktur. Hele Angelina ile Andrea'nın karşısında böyle bir mahkumiyete duçar olması kendisi için canlar dayanmaz bir işkence hükmünü almıştır.

Jandarmalar mahkum merkumun koltuklarına girerek mahkemeden çıkarlarken Andrea ile Angelina'nın yüzüne mel'unâne bir nazarla bakarak demiştir ki:

Mes'ut olunuz. Bahtiyar olunuz. Ben bu arzu yolunda işte siyasetgâha gidiyorum. Siz ise dosdoğru zifafgâha.

Ne Angelina ile Andrea, ne de Markiz bu son me'yûsâne söze harf-i vahid ile mukabele etmemişlerdir.

-7-

Adliye dairesinden çıkıldıktan sonra Andrea o akşamı validesinin yanında geçirmek için Markiz ile Angelina'dan ruhsat istedi. Dedi ki:

- Koskocaman bir konakta kadıncağız yapyalnız ne yapar? Bahusus ki sahib-i hanenin idama mahkum olduğunu işiterek bittabi müteessir olmuştur.

Angelina ile Markiz Andrea'nın bu mütalâasını tasvip ve tahsin ederek kendileri için delikanlı tarafından istihzâr edilen arabaya rakiben şatolarına gittiler.

Andrea ise o kalabalık içinde validesini bulmuştu ki kadıncağızın gözleri yaşlıydı. Buz gibi donmuş olan ellerini kendi elleri içine alarak yavaş yavaş adliye dairesi içinden harice çıkardı. Onu da bir arabaya irkâben konağa kadar getirip bu geceyi birlikte geçireceklerini beyan eylediği zaman zavallı kadıncağız pek ziyade memnun olarak teşekkürler etti.

O gece Margarita'nın boğazından hiçbir lokma geçmedi ise de Andrea'nın verdiği teselliler kadıncağızın izâle-i te'sîrine pek büyük yardım eylediler. Andrea bademe kendisinden asla ayrılmayacağı teminatıyla Margarita'ya ümit ve sevinç ver-

meyi icra hususunda hemen hiçbir tesiri olamayacağını ve vakıa milyonlarının kuvveti bir iş görebilecek derecede ise de böyle yedi sekiz adamın birden helâkine edilen kasdı da, milyonların da hiçbir iş göremeyeceğini kendisi de hükmeyliyordu.

Habîsin ye's ü nevmîdîde ne dereceye vardığını tarife gerçekten imkân yoktur. Hele Angelina ile Andrea'nın karşısında böyle bir mahkumiyete duçar olması kendisi için canlar dayanmaz bir işkence hükmünü almıştır.

Jandarmalar mahkum merkumun koltuklarına girerek mahkemeden çıkarlarken Andrea ile Angelina'nın yüzüne mel'unâne bir nazarla bakarak demiştir ki:

Mes'ut olunuz. Bahtiyar olunuz. Ben bu arzu yolunda işte siyasetgâha gidiyorum. Siz ise dosdoğru zifafgâha.

Ne Angelina ile Andrea, ne de Markiz bu son me'yûsâne söze harf-i vahid ile mukabele etmemişlerdir.

-7-

Adliye dairesinden çıkıldıktan sonra Andrea o akşamı validesinin yanında geçirmek için Markiz ile Angelina'dan ruhsat istedi. Dedi ki:

- Koskocaman bir konakta kadıncağız yapyalnız ne yapar? Bahusus ki sahib-i hanenin idama mahkum olduğunu işiterek bittabi müteessir olmuştur.

Angelina ile Markiz Andrea'nın bu mütalâasını tasvip ve tahsin ederek kendileri için delikanlı tarafından istihzâr edilen arabaya rakiben şatolarına gittiler.

Andrea ise o kalabalık içinde validesini bulmuştu ki kadıncağızın gözleri yaşlıydı. Buz gibi donmuş olan ellerini kendi elleri içine alarak yavaş yavaş adliye dairesi içinden harice çıkardı. Onu da bir arabaya irkâben konağa kadar getirip bu geceyi birlikte geçireceklerini beyan eylediği zaman zavallı kadıncağız pek ziyade memnun olarak teşekkürler etti.

O gece Margarita'nın boğazından hiçbir lokma geçmedi ise de Andrea'nın verdiği teselliler kadıncağızın izâle-i te'sîrine pek büyük yardım eylediler. Andrea badema kendisinden asla ayrılmayacağı teminatıyla Margarita'ya ümit ve sevinç ver-

mekle beraber, böyle velinimeti ve sebeb-i devleti olan âlicenap bir adama hıyanetle namustan, insaftan, mürüvvetten bîbehre olduğunu ispat eyleyen kardeşine kendisi gibi bir oğulun müreccah tutulması lâzım geleceğini anlatıyordu.

Margarita buralarını bilmiyor değildi. Kardeşi için ettiği teessür onu o dehşetli mahkumiyetten kurtarabilmek temennisi yolunda da değildi. Fakr-ı zaruret içinde bile bulunsa özü doğru bir insan için böyle bir gaddarlığı göze aldırmak mutasavver olamayacakken, Kont sayesinde bu kadar servet ü sâmâna nail olmuşken o velinimete kıymak derecesinde irtikab-ı mel'anet eyleyen bir herifin hemşiresi bulunduğu için bu derecelerde müteessir oluyordu.

Andrea o geceyi validesinin yanında geçirdiği gibi ertesi gün şatoya gidip akşama kadar Markiz ile Angelina'ya refakat eyledikten sonra, akşam yine validesi yanına geldi ve bu suretle yirmi günden mütecaviz zaman geçerek delikanlı hep gündüzleri şatoda ve geceleri validesi yanında bulundukça kadıncağızın ulüvv-i ahlâkını inbisata getirecek hakimâne nasihat ve tesliyetleri bast ve temhid ederek Angelina ile Markiz'in yanında bulundukça dahi lütf-ı Hak ile kendileri için namuskârâne bir müstakbel tehiyye edildiğini anlatıyor idiyse de, lüzum ve iktizâ-yı hâl ve maslahatın fevkinde harf-i vahid söylemiyordu.

Şu üç hafta zarfında daire-i adliyyece son muâmele-i lâzime ifa olunarak mahkum Giorgino taraf-ı kralîden mazhar-ı af olamamasıyla hükm-i i'lâm icra kılındı. O misillü icraat-ı müdhişeye mahsus olan yerde salb olunmuştu. Hîn-i salbinde Giorgino kemâl-i dikkatle etrafı taharri ederek Angelina ve Andrea orada iseler görmeye pek çok çalıştı ise de göremedi. Zaten ne bunlar ve ne de Margarita ve Markiz siyasetgâha gitmemişlerdi ki görsünler.

Andrea validesinin bilkülliye def'-i teessürüne medar olmak üzere muhtasarca bir Roma seyahati yapmaya lüzum gördü. Roma şehri Margarita'nın vatan-ı sânisi demek olduğundan, orada imrâr eylediği bir iki hafta zarfında müteveffa kocasıyla gezip yürüdüğü yerleri görerek tesliyet-yâb olması emrinde bu tenezzüh ve teferrücün faide-i azîmesi müşahede olundu.

Roma seyahatinden de avdet edildikten sonra bir gün

Margarita'nın mukavelât muharriri Mösyö Polinari konağa gelerek Madam ile hususî bir mülâkat talebinde bulundu. Bu Polinari kocasıyla gayet dost geçinir adam olduğundan, bu dostluk Margarita'ya da bilintikal noter efendi hakkında Margarita'nın itimadı pek fevkalâdeydi.

Mösyö Polinari gayet nazikâne ve zarifâne mukaddimeler ile müteveffa kardeşi Giorgino'nun serveti yedi milyondan biraz yukarı ve sekizden biraz aşağı olup, fakat muâmelât-ı mütebakiyye-i ticariyyesinden dolayı erbâb-ı taallûk ile kat'-ı hesab lâzım geleceğini ve müteveffanın muamelesi gayet sağlam olmak hasebiyle işbu muhasebe neticesinde borçlu çıkması şöyle dursun, alacaklı bile çıkması me'mûl bulunduğu filânı anlattı da dedi ki:

- Ahîren oğlunuz için bana bir varaka kayd ve tasdik ettirmiştiniz hatırınızdadır ya.

Madam Margarita noter Mösyö Polinari'nin milyonlara dair ettiği sohbeti pek de harîsâne bir sem' ile dinlemiyordu. Mahaza noterin son sözüne cevab-ı tasdik vererek.

- Evet. Tamamıyla hatırımdadır.

Demesiyle Mösyö Polinari dedi ki:

- Sizin gibi âlicenap bir kadının bu misillü taahhüdâtı hatırdan feramuş etmeyeceği zaten muhakkaktır ve oğlunuzun bahtiyarlığını da elbet arzu eylersiniz?

- Ona şüphe mi var? Oğlum Matmazel Angelina Del Castelnora gibi asaletle ulüvv-i cenabla şöhret-şiar olmuş bir familya kızını alarak bahtiyar olursa dünyada benim için de başka türlü bahtiyarlık tasavvur olunabilir mi?

- O hâlde şu imzanız altında bulunan mukaveleyi bir kere size okumaklığıma müsaade verirsiniz ya?

- Ne hacet Mösyö Polinari. Mündericatı harf-be-harf ezberimdedir.

- Hayır Madam. Bunu bir kere size okumak muktezâ-yı usuldür.

Diye Polinari beraber getirmiş olduğu defterden bir sahifeyi ber-vech-i âtî kıraat eyledi:

"Birinci madde - Ben ki anasının babasının kimler olduğunu

bilmeyen ve 'Casa Dio' yetimhanesinde büyüyen ve yetimhane-i mezkûr kuyudunda kardeşim Giorgino'nun hemşiresi sıfatıyla mukayyed bulunan Margarita'yım. Bin sekiz yüz filânıncı senenin filân mahına doğru tevlîd eylediğim Andrea Satagna nam çocuk, her ne kadar yine Satagna namını taşıyan ve Kont Giovanni Del Castelnora'nın avcıbaşısı olan Nicola sulbünden bir sûret-i gayr-i meşrûada tevellüt eylemiş ise de, o ferzend-i tabiîyi benim de ferzend-i meşrûum olarak kabul eyliyorum.

İkinci madde - Andrea Satagna'yı veled-i meşrûum tanımaya sebep, onun da beni kendisine valide-i meşrûa kabul ederek tanımış bulunması kaziyyesidir. Şöyle ki gerek benim nazarımda ve gerek Andrea Satagna'nın nazarında ben Nicola Satagna'nın zevce-i meşrûası addolunduğumdan, bu çocuk nikahlı bir zevc ve zevceden yani Mösyö ve Madam Satagna'dan tevellüt eylemiş hükmündedir.

Üçüncü madde - Andrea Satagna namını haiz olan çocuk, sağ pazısının üst tarafında iğne ile menkuş bir **A** harfini haiz olup, onun valide-i meşrûası olan ben dahi sağ pazımın üst tarafında yine bu suretle menkuş **M** harfini haizim.

Dördüncü madde - Aramızdaki validiyet, mevlûdiyet kat'iyyen muhakkak olduğundan, Andrea benden evvel vefat eylerse ben onun varisi olduğum gibi, ben ondan evvel vefat eylersem, benim de varisim odur.

Beşinci madde - Oğlum Andrea şimdiki hâlde kayıptır. Her ne zaman isbat-ı vücud eylerse, emval-i mevcudemin nısfını filhal tasarruf arzusunu gösterdikte, bu arzusuna riayeten nısf-ı malım bilâ-teehhür kendisine teslim olunacaktır.

Altıncı madde - Mukavelât muharriri Mösyö Emil Polinari hayatımda da, vefatımdan sonra da bu mukavelenin hükmünü icraya vekâlet-i mutlaka ile vekildir."

Noter efendi bu kaydı okudukça Madam Margarita her fıkrasını birer baş işaretiyle tasdik eyliyordu. Kıraatı hitamından sonra noter:

- Ayıplamazsınız ya Madam. Oğlunuz beşinci maddenin ahkâmı derhâl icra olunmasını niyaz eyliyor.

Demesiyle Margarita hakikaten âlicenabâne bir tavırla

dedi ki:

- Ayıplamak ne demek? Memnun bile olurum. Hatta biraderimden müntakil malın nısfı değil, ister ise tamamı da oğlumun olsun.

- Böyle bir arzunuz ciddiyet peyda edecek olursa onu da başka bir emir ile bana emretmeniz lâzım gelir. Ben şimdiki hâlde yalnız bu varakanın hükmünü icra edebilirim.

- Siz bilirsiniz noter efendi, siz bilirsiniz. Ben milyonlar içinde büyümüş bir kadın değilim ki onların insana ne gibi lezzetler izâka edeceklerini bileyim. Badema benim bu âlemden bir lezzet alabilmekliğim mutasavver ise, o dahi oğlum tarafından sevilmek ve oğlum ile yaşamak lezzetidir.

Mukavelât muharriri kadıncağızın bu tok gözlülüğünü ezdil ü cân tahsin ederek umûr-ı mevkûlesini icra için çıktı, gitti. O akşam Andrea validesi nezdine geldiği zaman bir elini bırakıp diğerini öperek o kadar memnuniyet ve teşekkür âsârı gösterdi ki, kadıncağızın müddet-i ömründe kendisini bu kadar sahih bir bahtiyarlıkla bahtiyar bulduğu yoktu. Andrea dedi ki:

- Anacağım. Size bazı sözler söyleyeceğim ki bugün Mösyö Polinari'ye göstermiş olduğunuz tok gözlülüğe ve ulüvv-i cenaba nazaran bu sözlerimin bilâ-muhalefet kabulünü de ümit eylemekteyim.

- Söyle oğlum, söyle. Sen bana "anacığım" diye hitap ederek muhabbet-i ferzendânede devam eyledikten sonra ben de sana "oğlum" diye hitapla bir sözünü iki etmem.

Andrea kadının bu hiss-i maderânesine de teşekkürden ve kendi sıdk-ı ferzendânesini teminden sonra dedi ki:

- Giorgino'nun kazanmış olduğu milyonlar Kont Giovanni'nin milyonları olduğuna icra olunan muhakemeden elbette anlamışsındır. Mahaza ben farz etmek istiyorum ki mebliğ-ı mezkûrun nısfı Kont'undur da nısf-ı diğerini de Giorgino kazanmıştır.

- Asıl sermaye Kont'un olduktan sonra hepsi de onun addolunur.

- Hayır. Eğer arzumu kabul edecek olursan bu servet ikiye taksim olunarak bana bahş ve ihsan etmiş olduğun nısfı asıl mal

sahibi demek olan Angelina'ya takdim edilecek. Bunu kabul edersin ya?

- Maa't-tahsin, nısf-ı diğeri de sana. Öyle değil mi?

- Hayır valideciğim. Angelina için verdiğin müsaadeye büyük teşekkürler ederim. İşte bu nısf bana ihsan etmiş olacağın nısf olacaktır. Nısf-ı diğeri ne bana lâzımdır, ne Angelina'ya. Bilâkis sana lâzımdır.

- Demek oluyor ki beni terk edeceksin öyle mi? Yalnız Angelina ile yaşayacaksın ha? Merhamet et oğlum. Beni terk etme. Bana ne para lâzım, ne pul. Yalnız şimdiye kadar mahrumu olduğum lezzet-i maderâneden şirin-mezâk olmaklığıma inayet et.

- Hayır valideciğim. Meramımı anlatamadım. Emin ol ki ikinizden birisini terk edecek olursam terk olunacak zat Angelina olacaktır.

Margarita oğlunu kucaklayıp yüzünden gözünden öptükten sonra dedi ki:

- Hayır. Onu da terk etme. Ya sen onu, ya o seni ve bahusus biribirinizi seviyorsanız beni kimsenin bahtiyarlığına mani addetme.

- Biz henüz yekdiğerimize muhabbete dair harf-i vahid söylememişizdir. Yüreğimizi biribirimize açamamışızdır. Bende böyle bir heves olduğunu inkâr edemezsem de Angelina'da gördüğüm şey yalnız babasının bir vasiyetine riayet gayretinden ibarettir. Babası sağlığında "senin kocan Andrea'dır" dermiş. Fakat aradan hayli zaman geçti. O kadar tahavvülât vuku buldu ki ihtimal Angelina dahi beni kocalığa kabul etmeyebilir. Her ne ise ben senden ayrılamayacağım vesselâm. Fakat şu üç buçuk milyondan mütecaviz meblâğı sahib-i yegânesi olan Angelina'ya ben bahşedeceğim gibi, sen de biraderinden müntakil nısf-ı diğeri İtalya derununda ne kadar yetimhane var ise cümlesine taksim edeceksin.

Margarita'ya bir durgunluk geldi. Oğlunun bu son sözünü anlayamamıştı. Bir tavr-ı istizâh ile yüzüne baktıkta Andrea tavzîh-i merâm ederek dedi ki:

- Yetimhaneler hayrat-ı beşeriyyenin en menfaatlisidir-

ler. Gerek Giorgino'nun ve gerek senin ananız babanız bunlardır. Anaya babaya hayır etmiş olmağı için size bundan başka türlü bir şey yapmak müyesser olamaz.

- Vakıa güzel. Fakat sen kendi hisseni Angelina'ya vereceksin. Ben de benim hissemi yetimhanelere verdikten sonra şayet dediğin gibi Angelina ile izdivaç da etmeyecek olursan biz eli boş kalmış olmaz mıyız?

Andrea güldü. Dedi ki:

- Maksadım da bu değil mi ya? Biz milyonlar içinde mi doğmuştuk? Ben sana nispetle daha hasîb nesîb sayılabilirim. Ben neyim? Bir Kontun avcıbaşısının piçi. Babam öldüğü zaman bir filintasıyla, bir tek tabancasından başka bir şeyi kalmamış. Vakıa bir filintası daha varmışsa da o da yevm-i felâketinde eşkiya tarafından gasp olunmuş. Eğer bu milyonlar bir sûret-i meşrûada kazanılmış olsalardı cana minnetti. Fakat ben nankörlük ve hıyanet mahsulü olan bir servete nail olmakla hiçbir zevk tasavvur edemiyorum.

Margarita pek cüz'î bir teemmülden sonra dedi ki:

- Bu milyonları şu suretle def eyledikten sonra ana oğul baş başa ikimiz kalacağız değil mi?

- Evet valideciğim.

- Öyle ise bana sen milyonlardan daha tatlısın oğlum. Var ne yaparsan yap. Öyle rezilâne kazanılmış milyonlardan bir âlicenap oğul benim için müreccahtır. Yarından tezi yok Mösyö Polinari'yi gör de, icabât-ı kanuniyyesi ne ise icra ediniz.

Andrea validesine öyle bir sarıldı ve bu âlicenap valideyi o kadar muhabbetle öpmeye başladı ki, bir ressam-ı mâhir tarafından tersîm edilseydi temâşâ-yı tasvîri bile insana tesir eylerdi.

Hatta o gece ana oğul koyun koyuna yatarlar. Birisi evlât ve diğeri valide hasretiyle öpüşegelmiş olduklarından, bu gece ikisi için de emsali hiçbir şairin hayalhanesine takarrüp bile etmemiş bir şeb-i visâl aldı.

Ne mukaddes visal....

Hatime

Anayla oğulun bu son müzakere ve kararlarından on beş gün sonraydı ki, Napoli'nin şimal taraflarında kâin fukara mahallâtından birisinde ufacık bir hanede sakin olan Margarita ile oğlu Andrea sabahleyin erkenden kalkıp en yakın kilisede sabah ibadetini eyledikten sonra kemâl-i muhabbetle yekdiğerini veda ederek Andrea Castelnora yolunu tutmuştu.

Oraya vardığı zaman Markiz Blanca ile Angelina'nın dahi kiliseden henüz çıkmış olduklarını gördü. İkisini de kemâl-i ta'zîm ile selâmlayarak hâl ü hatır sualinden sonra ciddî bir iş için mülâkat ve müzakere edeceği beyanıyla yarım saat kadar Angelina ile yalnız kalmasını Markiz'den rica ve müsaadesini istihsal eyledi.

Andrea'nın tavrı hakikaten pek ciddî olduğu için zavallı Angelina'da derunî ve nihanî bir havf peyda olarak âdeta için için hafifçe titremekteydi.

Angelina'nın odasına vardıkları zaman Andrea kızın önüne bir paket kâğıt koyarak dedi ki:

- Matmazel. Bu kâğıtların birisi şu Castelnora Şatosu'nun tasarruf senedidir ki sizin namınıza yazılmıştır.

Kız kemâl-i istiğrabla delikanlının yüzüne baktı. Andrea hiç tavrını bozmayarak sözünde devam eyledi. Dedi ki:

- Şu üç kâğıtta her biri birer bankanın hesab-ı cari kâğıtlarıdır ki, bu üç bankanın üçünde cem'an yekûn üç milyon dört yüz bin frangınız vardır.

Yüzde ikişer buçuktan senevî seksen beş bin frank iradınız vardır.

Angelina zikrolunan kâğıtları eliyle yine Andrea'nın önüne sürerek bir tavr-ı istiğnâ-yı âlicenabâne ile dedi ki:

- Anladım! Zaten anlaşılmayacak neresi var? Giorgino'nun milyonlarına varis olan valideniz Madam Margarita cenapları tarafından bize bir sadaka öyle değil mi?

- Hayır Matmazel. Zavallı valideciğimin günahına girmeyiniz.

- Sadaka değil ise gelinine bir hediye-i mahsusa.

- O da değil. Validem de ben de hiç olmazsa haddimizi bilen fukaradanız.

- Fukaradan mı?!...

Angelina bu kelimeyi söyler söylemez bir kahkaha-i müzeyyifâne kopardı. Müteakiben şu sözleri de ilâve ederek dedi ki:

- Hikâye-i meşhurede bir kelle Felemenk peyniri içine çekilip ihtiyar fakr u takva eden fare gibi mi?

Angelina kahkahasını bir daha temdîd eyledi. Hatta Andrea söze davrandığı hâlde kendi sözünde devamıyla meydan vermeyip şunu da ilâve eyledi ki:

- Galiba valideniz babamın vasiyetinden haberdar olmadığı için sizinle izdivacımıza medar olur diye bu külfeti ihtiyar etmiş olmalıdır. Zavallı Andreacığım. Babamın vasiyetini valideniz ihbar ederek niçin irşad etmediniz?

- Söz söylemekliğime müsaade buyurursanız hepsini söylerim.

- Rica ederim. Buyurunuz.

- Pederinizin vasiyetini valideme haber vermedim. Çünkü şu anda siz bana karşı o vasiyeti tutacak hâlde değilsiniz.

- Neden? Ben sözümün sahibiyim.

- Ne bilirsiniz belki ben o şerefin müstahakı değilim.

Angelina çehresini çatarak bu sözden dolayı Andrea'yı tekdire hazırlandıysa da, Andrea söz sırası kendisinin olduğu beyanıyla kızı men eyledi. Dedi ki:

- Sabrediniz. Şu saatte bütün esrara vâkıf olacaksınız. Giorgino pederinizi duçâr-ı iflâs ederek malının kısm-ı a'zamını kendi zimmetine geçirdikten sonra sebeb-i devletinin canına da koyup bir Sinyor kesilmişti. Hesabını gördük. Servet-i umûmiyyesi yedi milyon yedi yüz bin franga varmış. Bunun yalnız nısfını Kont'tan çaldığı paradır diye ayırıp şimdiki hâlde o malın sahibi siz olmanız lâzım geleceği cihetle işte size takdim ediyoruz.

Nısf-ı diğerini de Giorgino'nun kendi kazandığı para addeyledik ise de, bunun mayası bir sûret-i hainânede mesruk olduğundan, onu da ne ben ve ne validem kabul edemeyip kâmilen yetimhanelere bittaksim şimdi bir ev mübâyaasıyla ikamet eyliyoruz ki, onu mübâyaa eylediğimiz para dahi size ait mâl-ı helâlden olarak eşkiya elinden kurtardığımız bir paradır.

Hasîb ü nesîb, âlî-tıynet-i samî-cenâb kızcağızın tavrında bir tebeddül peyda oldu. Sordu ki:

- Giorgino'nun konağı ve nâm-ı asaletine mensup olarak derdest inşa bulunan Villanova'sı ne oldu?

Andrea cevap verdi ki:

- Gerek bunlar, gerek atları arabaları, mücevheratı, antikaları, resimleri, silâhları her şeyi mukavelât muharriri Mösyö Polinari vasıtasıyla satılıp esmânı birtakım da nukud-ı mudahhara ile beraber yirmi kadar hayrathânelere taksim olundu ki, meblâğ-ı mütehassılanın yekûnu tamam sizin hisse-i müstahakanız olan mebâliğe müsavidir.

- Acayip! Valideniz bu fedakârlığı göze aldırabildi ha?

- Matmazel! Validem kendi peder ve validesinin kim olduğunu bilmiyor. Günün birinde bir piçhaneye bir kadın gelip bir çocuk bırakmış olur. İsmine Margarita der. Diğer bir gün ismi Giorgino olmak üzere diğer bir çocuk bırakılarak onun için de Margarita'nın biraderi namı verilmiş olur. Acaba mümkün değil midir ki bu kız pek kibar ve âlicenap bir kadının yine kendisi gibi temiz kanlı bir asilzadeden bir sûret-i hafiyyede peyda eylediği mahlûk olsun? Kezalik mümkün değil midir ki bu oğlan yine o zavallı kadıncağızın şakî-tıynet bir kimseden yine o sûret-i hafiyyede kazandığı mel'un bulunabilsin? Siz validem olan Margarita'yı görmüş olsaydınız, dayım olan hınzıra şekil ve suretçe kat'an müşabih olmadığını teslim ederdiniz. Ben validemin bir papaza itiraf-ı günah edercesine vuku bulan itirafatını dinledim. Size ol dahi bir nebzecik demiş olduğum vechile o kadının melek-tıynet, melek-sîret bir kadın olduğuna şüphem kalmayarak, kendisini valideliğe kabul eyledim. Hem şunu da biliniz ki Margarita günahını itiraf eylediği zaman karşısındaki adam ben olduğumu bilmiyordu. Feylesof Düşkün Giordano'a itiraf-ı es-

râr eyliyorum zannındaydı.

Angelina fevkalhad istiğrab ve hayret tavrıyla dedi ki:

- Öyle ise demek oluyor ki Düşkün Giordano sizdiniz?

- Evet Matmazel bendim.

- Allah aşkına?

- Evvelâ Allah aşkına ve saniyen Allah'tan sonra en mukaddes bildiğim sizin başınıza yemin ederim ki bendim.

Kızın hayreti cinnet derecesine varıyordu. Dedi ki:

- Ya bu kadar zaman kendinizi bana niçin bildirmediniz?

- Düşmandan ucuzlu bir intikam almak için. Fakat sabrediniz. Şu size takdim eylediğimiz şeyler ne benim ne validemin hediyesi olmayıp, kendi mâl-ı helâliniz olduğunu ve hatta Giorgino'nun pederinizden çaldığı bunun birkaç misline baliğ iken şu kadarcığının o hırsız yedinden kurtarıldığını teslim ve kabul eylediniz ya. Namusunuz, asaletiniz aşkına doğru ve insaflı söyleyiniz.

- Evet.

Diye Angelina sözünü fiilen dahi teyit eylemiş olmak için biraz evvel ret ve teb'îd eylediği kâğıtları önüne çekti ki bu hâl Andrea'yı son dereceye kadar memnun eyledi. Badehu dedi ki:

- İşte siz mümkün mertebe hem intikamınızı aldınız, hem malınızın bir cüz'ünü olsun bir bendezadeniz, bir bendeniz vasıtasıyla istirdada muvaffak oldunuz. Gerek validem Margarita ve gerek ben fakir ve fakat namuslu adamlardık. Bizim için bir ârıza-i ma'yûba hükmünde bulunan milyonları def ederek yine namusumuzla, fakat fakir kaldık ise de, ben kendimde anacığımı besleyebilecek iktidar gördüğümden şayet velinimetimin ocağında babam gibi bir uşak olarak istihdama da lâyık görülemeyecek olursam, kendime başka bir efendi bularak namusum ile yaşamak ümit ve gayretindeyim.

Angelina'nın tavrında o semavî ulüvv-i cenab alâmetleri yine peyda oldu. Dedi ki:

- Babamın vasiyetini unuttunuz mu? Siz benim uşağım değil kocamsınız.

- Acele etmeyiniz Matmazel. Birkaç dakika evvele gelin-

ceye kadar bende ve validemde gördüğünüz birçok maâyib sizde bir nefreti mucip olmuştu.

- Hayır Andrea. Madem ki valideniz bu kadar âlicenap bir kadındır, benim de validemdir.

Acele etmeyiniz demedim mi? Bilmiyorsunuz, yalnız siz değil kimse bilmiyor, kimse haberdar değildir ki ben iki defa gıyaben idama mahkum bir hayduttum.

Angelina kemâl-i dehşetle iki adım geriye çekilerek saçları, bütün tüyleri ürpermiş olduğu hâlde kollarıyla elleriyle de ret ve teb'îd işaretleri vermeye başladı.

Andrea dedi ki:

- Ben Montariyim!

- Sus! Deme! Allah aşkına deme!

- Montari denilen reis-i eşkiya benden başka kimse değildir.

- Vallahi inanamam! Sus!

- Matmazel! Ben bu sırrı yalnız size tevdî edebilirdim ve işte yalnız size tevdî ediyorum. Fakat merhamet ediniz. Buyurunuz. Eğer ben şâyân-ı istikrâh bir mel'ûn haydut olsaydım, ya hiç huzurunuza çıkamazdım, yahut şu anda kendimin Montari olduğumu ikrar eder etmez diz üstü çöküp ayaklarınıza kapanarak sizden affımı istirham etmeliydim. Hâlbuki ben reis-i eşkiya Montari'yim ama ne maiyetimde bir fırka-i eşkiya vardır, ne bir kimsenin kanına girmişim. Ne ferd-i vahidin beş parasını çalmışım. Benim üzerimde sizden başka hiçbir kimsenin beş paralık hakkı yoktur. Bazı kimselerden tehditler ile paralar almışsam da babanızın yani sizin o hırsızlarda şayeste-i istirdâd birçok hakkınız bulunduğunu bildiğimden, eğer bir paraya avuç açmışsam yine velinimetim efendimin parasına avuç açmışım.

Bu sözleri işittikçe Angelina'nın ne tavırlara girdiğini karilerimizin meleke-i tasavvur ve tahayyüllerine havale eyleriz. Biz Andrea'nın sözlerine hasr-ı ehemmiyetle deriz ki:

Andrea sözünü buraya kadar getirdikten sonra dedi ki:

- Bu esrarı yalnız size tevdî edebilirim dedim ve ettim.

Maksadım size bir hizmet görmüş olduğumu gösterip de lütfunuza istihkak ispatı değildir. Ben kendimi kocanız olmak değil, olsa olsa belki bir sadık hizmetkârınız olmak istihkakında bulabiliyorum. Siz buna da lâyık görmezseniz, evvelce dediğim gibi bunca yıldır babam ile beraber nan ü nimetiyle perverde olduğumuz şu kapıdan boynumu büker, ağlayarak çıkar giderim.

Angelina kemâl-i dikkatle Andrea'yı süzmeye başladı. Delikanlının hâlinde, tavrında azîm bir şükrân-ı ni'met, tarifi gayr-i kabil bir sadakat ve ubudiyetten başka hiçbir emare ve alâmet göremiyordu. Sordu ki:

- Yanınızda kimse olmadığı ve kimsenin kanına girmeyip, kimseden bir habbe gasp etmediğiniz hâlde nasıl olabildi de böyle cihanı titrettiniz?

- Matmazel! Nerede bir vak'a-i cinaiyye oldu ise gazetelere onu yapan Montari'dir diye yazdırdım. Kendim daima sabıkalılar ve caniler içinde düşüp kalktığımdan, hangi cinayetin faillerini öğrenebildim ise polise: "Siz filânca cinayeti bana isnat eylediniz-se de onu yapan ben değilim falan ve filândır" diye haber verdim. Bu suretle hem mazlumun intikamını zalimden alır bir kudret-i müntakime kesildim, hem de Montari diye cismi yok safi isimden ibaret bir şahs-ı muhayyelin ehemmiyetini arttırdım. Gargula gibi pederinizin malını çalmış adamları ölüm ile tehdit ederek parasını aldığım zaman polise yazıp haber verdim ki, bu tehdidi eden ve parayı alan benim. Başka faili aramasınlar. Sinyor Giorgino'dan bile bu suretle otuz bin frank aldım. Haydut Montari bir bıçağa saplı tehditnameyi Giorgino'nun tâ yatak odasında karyolasının önündeki seccade üzerine bıçak ile saplattırmıştı. İşte bu sanîa ile ortaya bir Montari çıkarıp cihanı titrettim.

Angelina öyle bir hayrete duçar olmuştu ki ne bir tiyatronun son perdesini temaşa ve ne de böyle bir romanın hatimesini kıraat eylediği zaman bile hayretin bu türlüsüne duçar olmuştu. Andrea sözünde devamla diyordu ki:

- Matmazel! Ben birisi Düşkün Giordano ve diğeri Montari namıyla iki adam oldum. Birisi sağ ve diğeri sol elimde yazılmak üzere iki de yazıya malikim ki, bu iki yazı bir adamın yazısı olabileceğine Giorgino gibi şeytan bir herif dahi ihtimal ve-

remedi. Bu kadar külfeti hep intikam için ihtiyar eyledim. İşte şimdi huzurunuzda boynumu bükmüşüm. İstediğiniz tafsilatı bilâhare i'tâ eyleyebilirim. İster tart ediniz, ister affeyleyiniz.....

Angelina düşündü, düşündü de dedi ki:

- Sen kocamsın! Anan da kayınvalidem! Markiz'e söylenecek sözleri bana bırak. Bu saatten itibaren Düşkün Giordano da vefat etmiştir, Montari de. Anladın mı?

Andrea velinimetzadesinin ayaklarına kapandı. O güzel ayakları eşk-i şükranla tartîb ediyordu.

Ne güzel perestiş.....

İntiha

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar XII

DİPLOMALI KIZ

Hazırlayan

M. Fatih Andı

ANKARA, 2003

Letâif-i Rivâyât

On dokuzuncu Cüz

DİPLOMALI KIZ

ismiyle bir hikâyeyi hâvîdir.

Muharriri

Ahmet Midhat

İlk defa olarak

Maârif Nezâret-i Celîlesinin ruhsatıyla

Tercümân-ı Hakîkat gazetesine derc edildikten sonra ayrıca risale şeklinde dahi tab' olunmuştur.

İstanbul

Kırkambar Matbaası-Bâbıâli civarında Ebussuûd caddesinde numara 8

1307

İfade

Bu romanı bana ihtar eden şey "Dick May" namında bir muharririn yazmış olduğu bir fıkradır ki Kânûn-ı sânî-i efrencînin yedinci günü neşrolunan *Levant Herald* gazetesinde okumuşumdur. Fıkrayı aynen tercüme ediyorum yahut onu bast ve temhîd ile bir roman hâline ifrâğ eyliyorum zannetmeyiniz. Yalnız ondan aldığım fikir üzerine şu romanı yazarak aslını hiç de ihbar etmemiş olsaydım, hiçbir kimse de bunun muktebes veyahut müstarak olduğunu anlayamazdı. Anlasaydı bile böyle bir iddiada bulunamazdı. Zira ben Dick May'in yazdığı fıkradan onda bir istifade etmediğim hâlde bu onda biri kendimden beş yüz misli büyüttüm. Anladınız ya? Dik May'dan hemen hiçbir şey kalmadı. Fakat bunca senelerden beri iltizam etmiş olduğum âdet-i nimet-şinâsîyi bu eserde dahi bozmamak için keyfiyeti bu kadarcık ihtara mecbur oldum. "Naturel" romanlar makbul! Değil mi? Makbul olursa bari tabii romanların işte bu türlüsü makbul olsun. Dick May'dan aldığım esasın metaneti sayesinde şu eserciği bir "enfes-i âsâr" diye takdime kadar cüret edebilirim. Vak'a Paris'te geçiyor amma sanki Paris bize meçhul müdür ki dekayıkı anlaşılamasın? İstanbul'dan daha bile maruf değil midir? Vak'a gayet tabiî, gayet âlî olduktan fazla bir de elyevm Avrupa ukalâsını düşündüren ve hatta bizce bile pek çok dûr-endîşleri daha vukuundan, husulünden evvel yıldıran bir mes'ele-i mühimme-i ictimaiyyeyi kat'iyyen hâllediyor. O mes'ele-i mühimme dahi "terbiye-i nisvân" meselesidir. İşin alt tarafını romanda görürsünüz!

Ahmed Midhat

-1-

Mansardda

Malûmunuzdur ki "mansard" (mansarde) diye hanelerin tavan arası katına derler. Çatıların biraz yüksecek olan ortalık yerindeki aralığı boş bırakmamak için oraya da birkaç oda yapıp efkar-ı fukaradan olanlara icar ederler. Zaten hâli vakti yolunda olanların orada ne işi var? Avrupaca hanelerin en muteber katları birinci katlarıdır ki inip çıkmaları da kolay olur. İkinci ve üçüncü ve ilânihaye katlara doğru yükseldikçe odaların kiraları alçalır. Kiraların en aşağısı da odaların en yükseği olan mansardlara mahsustur. Zira bunların tavanları gayet alçak pencereleri bu namdan ziyade "delik" ıtlakına şayan şeylerdir.

Kat kat odalarının kiralarından bahseylediğimiz şu hanelerin her odası, her dairesi bir başka müste'cire icar olunur umumi mesâkinden olduğunu karilerimiz elbette anlamışlardır. Zira "Avrupa'da Bir Çevelân"ımda bunlara dair kendilerine malûmât-ı mutavvele vermiş olduğumdan burada tafsilâtın o derecesine ihtiyaç göremem. Binaenaleyh hemen haber vereyim ki şu babın sernâmesinde karilerimin nazar-ı dikkatlerini davet eylediğim mansard Paris'te Bastil meydanı civarında kâin bir hanenin mansardıdır. Döşemesinden dayamasından bahse hacet göremem. Vehbî merhum:

"Hane-i dervîş fakirin evi

Eski hasır onda kühen bûriyâ"

demiş olduktan sonra bir fakirhanenin mefruşatını anlatmak emrinde tatvîl-i kelâm gerçekten zaid görülür.

Nazar-ı dikkatinizi davet eylediğim mansardda iki kadın göreceksiniz. Birisi ihtiyarca, diğeri pek genç. Genç olanı on yedi, on sekiz yaşlarında. Fakat genç erbâb-ı kalemimizin cümlesinin hep bir muallim-i edebden öğrenmiş oldukları tabîrât vechile öyle reng-i rûyu şafak-gûn değil. Lepiska giysûları necm-i giysûdârın kuyruğu gibi zerrîn değil. Mavi gözleri kebûdla re-

kabete çıkmamış. Dudakları gonce-i nev-şüküfteye hiç benzemez. İbtisâmı bahar gibi gönüllere ferah vermez.

Çirkin bir şey mi?

Hayır! Asla! Çirkin değil. Aç! Eğer karnı doysa kanına mebzûliyet gelse bu basmakalıp tavsifâtın kâffesine mâ-sadak olacak. Fakat açlıktan fakrü'd-deme mübtelâ. Çehre solgun, gözler fersiz, dudaklar renksiz. Şairlerimizin yalnız bir tabirine uyan yalnız bir yeri var ki o da belidir. Mû-miyân! Gerçekten mû-miyân! Vücutta bir dirhem et olmadığı, mide dahi bomboş olduğu hâlde bel kıl kadar kalmaz da ne olur?

Bu kızın ismi Matmazel Julie Depres 'dir.

İhtiyarca kadını hiç sormayınız. O da Julie kadar kansız, Julie kadar cansız. Fazla olarak ihtiyarca da. Yüzü buruşmuş, ama bu hâli büsbütün ihtiyarlıktan sanmayınız. Evvelce semizmiş de sonra dûçâr-ı zaaf olduğu için mukaddema vücuduna korse gibi sımsıkı gelen derisi şimdi bollanmış. İşte bollanan bu deri pot-luk nev'inden bir buruşukluk hasıl etmiş.

Evet! Sonradan dûçâr-ı zaaf olmuş. Aman ya Rab, ne zaaf! Avurtları o kadar çökmüş ki sanki açlıktan avurtlarını yemeye yutmaya davranmış. Sarı saçları, mavi gözleri çehrenin şekli filânı Julie'nin aynı. Çünkü onun validesi Madam Depres. Fakat Julie on yedi on sekiz yaşında olduğu hâlde hüsn-i cemâl, cazibe filân denilen şeylere bedel kubh-ı meskenet nefret ihsâs eylediği hâlde, otuz sekiz otuz dokuz yaşında olan validesinden ne beklersiniz?

***

-Anne! Bugün de maltız yanmadı ha? (Maltız bizde sacdan mamul bir nevi mangala derler ki üzerine tencere vesaire vaz'olunur).

-Onu bilemem! Yalnız onu değil. Civardaki ekmekçi kadının kızı iki büyük ekmek getirdi. Baban karıyı nasıl ikna edebildi de karı bunları gönderdi, onu da bilemem.

-Hep kuru ekmek, hep kuru ekmek!

-Ne şikâyet ediyorsun? Katık da istersen ekmek dilimlerinin üzerine biraz Racine beyitleri, Bossuet nesirleri oku!

-Yine mi tahsilimi başıma kalkacaksın?

-Hayır! Doğruyu söylemekten memnûiyyete dair bir kanun mu neşrolundu? Kızları bu kadar okutmak neye yarayacak diye babanla kavgalar ettiğim zaman o bana gülüyordu. Sen ise kızıyordun. Şu hâlimize sebep ancak senin tahsilindir. Dişimizden tırnağımızdan arttırdığımızı sana harc ettik. Kitap dedin, aldık. Defter dedin, aldık. Kalem, mürekkep, kurşun kalemi, boya, lâstik filân falan dedin, hep aldık. Gözlerin mi zayıf oldu, süs müydü neydi? Neyse, gözlük dedin, aldık. Lâmbayla çalışamaz oldun, mum yaktık. Mektepteki başka kızlardan aşağı kalmasın diye elbisene ihtimam ettik. Hasılı kımıldandıkça masrafa girdik.

- Siz vazifenizi hüsn-i ifâ eylediniz. Teşekkür ederim. Ben de vazifemi hüsn-i ifâ ettim. Binaenaleyh bu serzenişlere değil, aferininize lâyıkım!

-Vay gidi liyakat vay! Kuru ekmeğe nailiyet bile mûcib-i taaccüb olacak bir hâle geldikten sonra zehî liyakat!

-Cüret ve cesaretimi affediniz anneciğim, ama benim bilebileceğim şey, sizin muavenetinizi boşa çıkarmamak için vüs'ümün yettiği kadar çalışmaktı! Çalıştım. İşte her sene, her dersten aldığım mükâfatlar, tahsinnâmeler şu miskin yatağımın murdar cibinliği içini bir sergi gibi donattılar.

-Ekmekçi, kasap, sebzeci onları kabul edip yerine ekmek, et, sebze, kömür, şarap filân verebilirlerse hak sizindir. Teşekküren bir de reverans ederim.

-Ben orasını bilemem.

-Henüz öğrenmedin bile! Heyhat! Asıl kabahat sende değil baban olacak aptalda! Seni benim istediğim yolda terbiye eyleseydi şimdi aşinalarımızın, dostlarımızın kızları gibi sen de ya bir modestro olurdun, ya çiçek yapmakta mahir bir işçi. Haftada anana babana birkaç frank olsun getirirdin. Hiç olmazsa bir yere besleme, hizmetkâr sıfatıyla kapılanırdın da bari anana babana yük olmazdın.

-Vay! Bir dilim kuru ekmek yediğimde mi yük oluyor?

-Nankör! Şimdi günümüz kuru ekmeğe kaldığı için mi böyle söylüyorsun?

-Hayır anacığım! Şimdiye kadar gördüğüm inayet ve ihsanınızın minnettarıyım. Fakat zannedersem onun mukabilini de işte birinci derecede bir diploma ahzıyla icra eyledim. Eğer şimdi size bâr oluşum bir lokma kuru ekmek yediğim içinse...

***

Bu muhaverenin Madam Depres ile kızı Julie arasında cereyan eylediğini karilerimiz mutlaka anlamışlardır. Zira bunlardan başka henüz ortada kimse olmadığı gibi sûret-i muhâvere dahi bunlardan başka hiçbir kimseye mahsus olamaz.

Tamam söz yukarıdaki fıkrada bıraktığımız dereceyi buldukta:

-Susar mısınız? Yoksa sizi susturayım mı?

diye kısık fakat mütehevvirâne bir sada meydan aldı. Kadınların ikisi de bu sadadan ürkerek lâl oldular, kaldılar.

Sada kendi sahibinden evvel odaya girmişti. Arkası sıra sahibi de girdi. Uzun boylu, iri kemikli bir herif! Onun da gözleri mavi, ama karısının gözlerinden daha fersiz. Vaktiyle saçları, sakalı, bıyığı sarıymış ama vaktinden evvel ağardıklarından şimdi rengi belli değil. İhtimal ki vaktiyle pek de güzel bir adammış. Şimdi hüsn kimde kalmış ki onda kalsın. On yedi on sekiz yaşlarındaki nihâl-i tâze Julie bile hüsn denilen şeye iddiâ-yı mâlikiyyet salâhiyetinden mahrumdur!

Bu adamda şâyân-ı müşâhede ve tedkik bir şey varsa o da elleridir.

Bunlara "el" dememeli. Pençe? Hiç! Derisi ayakların en kalın derilerinden daha kalın. Şuradan buradan yarılmış, yanmış. Eline bir kalem alıp da yazı yazabilmek iktidarından çoktan mahrum olmuş. Kalem onun eline yakışık mı alır? Belki alelâde bir çift ele malik olanlar için en ince iğneler daha ziyade yakışık alır. O ellerin yakışığı beş buçuk okkalık varyozdur.

"Varyoz" nedir bilir misiniz? Haniya demircilerin kol yahut bacak kalınlığında demirleri kocaman örsler üzerinde dövdükleri zaman iki kişi karşı karşıya geçerek bi'l-münâvebe kaldırıp indirdikleri azîm çekiçler yok mu? İşte o. Demircilik sanatında

varyozcu olmak için hem kuvvet ister, hem ustalık.

Kuvvete neden dolayı ihtiyaç olduğunu izaha hacet yoktur ya? Beş buçuk kıyye! Beş buçuk! O çekiç dua ile kalkıp inmez ya! Elbette kol kuvvetiyle kalkıp inecek. Amma ustalığa gelince biraz izaha ihtiyaç vardır:

Efendim! Demircilikte böyle büyük şeyleri dövmek lâzım geldiği zaman asıl usta eline bir hafif çekiç alarak onunla kızgın demirin şurasına burasına vurur ise de bu darbe demirin oralarını ezdirmek için değil, belki varyozun inecekleri yerleri göstermek içindir. Varyozcu asıl ustanın çekici hangi yere ineceğine dikkat edecektir ki kendisi de varyozu tamam oraya indirsin. Hatta asıl usta kendi çekicini yavaşça mı yoksa hızlıca yahut pek hızlı mı indirdiğini de nazar-ı dikkatten ayırmayacaktır. Zira darbelerin şiddetini de ona göre tenkîs veya tenzîl edecektir. Elhasıl o kocaman demiri asıl varyozcu dövecektir.

Bizim bu taraflarda varyozcuların iyileri on ikiden on beşe kadar gündelik alırlar. Paris'te beş franktan aşağı almazlar. Bizim şu mansarda giren Jean Depres ise pek usta bir adam olduğundan vaktiyle sekiz frank gündelik alırdı. Ama vaktiyle. Ya şimdi? Heyhat!..

***

Jean Depres şimdi elli beşlik bir adamdır. Bu adam yirmi beş yirmi yedi yaşlarındayken dev gibi kuvvetli, şeytan gibi akıllı bir usta olduğundan demirhaneler Jean'ı adeta müzayedeye koyarak gündeliğini sekiz franga kadar çıkarmışlardı.

Sekiz frank! Alelâde amelenin ikisine bedel! Yalnız gündelik değil, Jean Depres dahi alelâde amelenin ikisine belki iki buçuğuna bedel.

Bu gençlik, bu kuvvet, bu parayla Jean Depres'nin kadınlar meyanında ne kadar mergûb bir şey olduğunu düşünmeli. Hem o zaman pek de güzeldi. Boy bir metre doksan beş santimetre! Omuzlar, göğüs, arka gayet geniş. Bel ince. Kıç büyük ve yuvarlak. Bacaklar sanki nispetinden daha kalın. Baldırlar bacaklara mütenasip. Bununla beraber çehre pek lâtif! Uzunca bir burun, kalınca bir çift dudak, yumruca hatta gereği gibi yumru bir çenenin letafetlendirdiği çehre üzerinde açık kumral bir çift bı-

yıkla koyuca mavi bir çift göz yok mu? Bütün benât-ı Havvâ'ya meydan okumaktaydılar.

Jean Depres temiz de giyinirdi. Günde sekiz frank bu! Her türlü süse müsait olmaz mı? İnce lâcivert abadan pantolon ceket. Videladan boyama potinler. Kalınca bir fanilâ üzerine takılır beyaz lâstikten yakalık, kolluk. İpekten, ama dikkat buyurunuz, ipekten boyunbağı! Her amelede bulunabilecek şey mi? Başında en ince keçeden mamul kenarı geniş şapka! En aşağı altı franga alınabilir. Amele takımının hasreti, ama bir ömürde bir taneciğini alabilmeye ameleden yüzde kaçının kesesi müsait olabilir? Meğer ki bir kumarda talihin müsaadesine mazhar ola!

Bu süsün mükemmeliyetinden fazla Jean Depres ellerinin yanıklarını, yarıklarını da setr için yünden mamûl siyah eldivenler takar. Akşam işten sonra yahut Pazar günleri bir güzelce yıkanarak şu süslü kıyafete girdi mi seyredin civarın kadınlarını. Depres'nin nîm-nigâh iltifatına hangisi daha tez nail olacağını bunların Depres etrafındaki tek ü tâz ve perestişlerinden anlamaya çalışmalı!

Şu mütelâşiyâne perestişkârlıkta bulunan kadınların, hatta kızların bile kâffesi Depres'ye hiç olmazsa bir haftalık, on beşlik bir metres olmak dâiyesinde bulunduklarını zannetmemelidir.

Paris'in amele ve esnaf takımı meyanında erbâb-ı iffet sunûf-ı sâireye nispetle ziyadedir. Hatta bu takım meyanında izdivaçlar bile sunûf-ı sâireden ziyadedir. Lâkin bunların izdivaçları ekseriya ilk çocukları ve bazan ikinci, üçüncü çocukları doğduktan sonra akdolunur.

Kazıyyeyi anladınız ya! Bunlar bâdî-i emrde birbirinin metresi muhibbi olmak üzere bir münasebet-i gayr-ı meşrûa akdederler. O münasebet iki hafta zarfında bozulmazsa inanmalı ki beş altı ay devam edecektir. O müddet zarfında ve bahusus metresin hamli anlaşıldığı zaman fesh-i münasebet edilmezse çocuk doğuncaya kadar da fesholunmayacaktır. Çocuk doğar. Evlâd-ı tabiiyye denilen evlâd-ı gayr-ı meşrûaya bakmak için müesses olan daireye verilir. O zaman genç valide ister ki muhibbi o çocuk kendi çocuğu olduğunu resmen tanısın. Daireye öyle bir kayıt düşürülsün. Eğer herif bu teklifi reddederse müfarakat muhak-

kaktır. Reddetmediği surette artık bu muhib ve metresin bir zevc ve zevce olacakları ihtimaline kadar inanmak lâzım gelir. İşte Paris şehrinin haftalık istatistiklerinde "Bu hafta zarfında piçhaneye seksen çocuk getirildi. On sekizi tanındı, kabul olundu." denilmesi bundan nâşîdir.

Muhiblik metreslik suretiyle husûle gelen yüz münasebetten kırk kadarı ikinci, üçüncü hafta zarfında ve diğer kırk kadarı da altıncı, yedinci ay zarfında bozularak, on kadarı çocuğun kaydı esnasında ve beş kadarı da kaydından sonra münfesih olarak, fakat yüzde beş kadarı da izdivaca kadar mmüntehi olur. Bu da az mı ya? Paris bu! Cihan-i medeniyyetin merkezi değil mi?

Bizim Jean Depres öyle rezil hovardalardan değildi. Öyle her şükûfe-i sevdâdan bir sükker-i kâm almak hevesinde bulunan zenbûr-ı hercâyî olmayı kahramanlığına yediremeyip kendisini iyi kullanırdı. Ama bu sözü salt biz söylemiyoruz. Mahallesinin kadınları da, hatta usluca akıllıca erkekleri bile derlerdi ki "Depres kendisini iyi kullanır". Metresleriyle ekseriya üçer dörder ay geçinirdi. Hatta hemen her metreste görüldüğü üzere bunlar bittabi bir aralık kendisine hıyanet eyledikleri zaman dahi Depres darılmazdı. Sövmez saymaz, dövmez yaralamazdı. Feylesof Depres! Bu hıyaneti müfarakat için bir sebeb-i meşrû addederdi ki müteakiben kendisini avlamaya çalışan diğer bir kadın dahi "Ben onun gibi hıyanet de etmem!" taahhüdüne mecbur olurdu. Depres bilirdi ki o da bu taahhütte sabit olamayacak! Fakat bunu bilmek mâni-i münâsebet olamazdı. Öyle ya! Müfarakata kendi vefasızlığı sebep olacağına kadının vefasızlığı sebep olmak hayırlı değil midir? İşte Depres bu suretle kendisini iyi kullanırdı.

Otuz beş yaşına kadar böyle yaşadı. Hiçbir metresinin hâmil kaldığı ve ba'de't-tevlîd çocuğu tanımaya mecbur edildiği vaki olmadı. Ta ki Polini namında bir çamaşırcı kızla akd-i münâsebet eyledi. Polini o zamana kadar Depres'nin tanıdığı kadınlardan hiçbirisinden daha güzel değildi. Daha muallem daha müeddeb hiç değildi. Zaten bu sınıf kadınların terbiyelerinden talimlerinden ne olur ki bazılarının bazılarından farkları aranabilsin?

Düzce okuyup yazmak, pek cüz'î coğrafya-yı umûmîye Fransa coğrafyasını ve pek cüz'î tarih-i umûmîye Fransa tarihini katmak, kendi defterini tutabilecek kadar hesapla hayvanat ve nebatat bahçelerindeki hayvanların, nebatların isimlerini belleyecek kadar tarih-i tabîî değil mi? Tahsilin bu derecesi bunların cümlesi için umumidir. Vilâyâttan gelen kızlarda vakıa bu derecesi de bulunamaz ise de Parisli olanlar için tahsilin bu derecesi umumidir.

Polini'nin Depres ile akd-i münâsebet eyleyen kızlardan, kadınlardan bir fazla meziyeti varsa o da aklı, zekâsı idi. Daha Depres ile ilk münasebetini akdeylediği gün heriften bir para istifade etmemeyi zihnine koyarak:

- Benimle geçinmek, hem de hoş geçinmek arzusundaysan bana hiç hediye vermeyeceksin. Bana bir kuşluk, bir akşam taamı değil a bir çay bile içirmeyeceksin. Senin masrafın sana, benim masrafım bana!

demişti. Bu sözün ne kadar makul olduğunu anlamak için bilmelidir ki Paris'te bu makule metresler vakıa muhiblerinden para almazlar amma muhibleriyle birlikte bulundukları zamanlar dahi muhibleri kendilerine masraf ettirmezler. Bundan fazla olarak sırası geldikçe bir çift potin, bir boyun atkısı ve daha kudretlice olanları yünlü akmişeden bir fistanlık gibi hediyeler dahi verirler. Bir surette ki kızın kendi mensup olduğu sanattan kazandığı para mümkün mertebe yalnız kendisine kalıp iddihâr sandığında biriktirebilirse biriktirir, biriktiremezse derecesinden zâid süslerine sarf eder.

Polini'de Jean'a ağır gelecek hiçbir masraf olmadığı gibi, beş altı ay sonra mûcib-i müfârakat olacak bir hıyaneti de görülmeyince Jean Depres düşünmeye başladı. Aralıkta bir:

- Acaba Polini başımızda bütün bütün de ekşiyip kalacak mı?

derdi. Fakat Polini hâmil de kalmıyor. İşte bu nokta Depres'yi müteselli ediyor.

Aradan bir sene geçti. Polini'de ne haml var, ne hıyanet. Jean'a kendi için bir para masraf ettirmiyor, amma bu hâlde Jean'ın elinde artan parayı da israf ettirmiyor. Herifi ikna ve icbar ederek günde sekiz frangın bakıyyesini iddihâr sandığına koy-

duruyor. Mebâdîsinde Jean bu vasîlikten dolayı bîzâr oluyor idi. Hatta şunu bir sebeb-i müfârakat addedebilir miyim diye düşünürdü bile. Lâkin bu kadar âkılâne bir hareket kusur addolunabilir mi ki bunu kızdan müfârakata sebep tutabilsin?

Bir buçuk sene sonra Polini gebe kaldı. Bunu haber alınca Depres:

- Demek oluyor ki karı başımızda ekşidi kaldı!

dedi. Zira o zamana kadar Polini'den mûcib-i şikâyet olabilecek hiç bir sebeb-i sahîh görmediği gibi kızın hâl ve hareketini de gayet âkılâne olmak üzere tahsîn mecburiyetinden yakasını kurtaramamıştı. Hem Depres gibi hüsn-i ahlâk sahibi bir adam için kendi sulbünden doğan çocuğu tanımamak mutasavver olabilir mi?

Evet! Çocuk doğdu. Piçhaneye verildi amma Depres çocuğu tanıdı. İşte bu çocuk mansardda gördüğümüz Matmazel Julie Depres'dir. O hâlde artık ihtara hacet kalmaz ki Polini de yine mansardda gördüğümüz Madam Depres'dir.

***

Çocuk doğduktan sonra da Depres ile Polini kendilerine bir kat daha intizam verdiler. Vakıa henüz zevc ve zevce olmamışlardı. Ama zevc ve zevce olmaktan ne gaye beklenebilir ise işte o gayeye vasıl olmuşlardı.

Bu intizam öyle evvelki gibi Pazar günleri bir lokantada kuşluk taamı etmek ve badehu Bologna veyahut Vincent ormanları gibi bir mesireye ve akşam diğer bir lokantaya ve gece tiyatroya gitmek gibi eğlenceleri terk etmekten ve bu yerlerde sarfolunacak paraları Julie namına iddihâr sandığına koymaktan bed'eylemişti.

Bu eğlencelere bedel mesela Pere Lachaise mezarlığına gidiyorlar ve orada Fransa'nın eâzımı kabirlerini ziyaret ediyorlar ve badehu bunların tercüme-i hâllerini merak ederek müellifîn ve üdebâdan iseler eserlerini okumak derecelerinde meraklarını tezyid eyliyorlardı.

Hatta o zamana kadar kilisenin semtine uğramazlarken bademe sık sık kiliseye de gitmeye başladılar. O zamana kadar neden kilisenin semtine uğrasınlar? Paris'te kiliseye kimin iti-

kadı, hürmeti kalmış ki? Kiliseye yalnız iki sınıf halk giderler. Birisi mensup oldukları politika fırkası papaz takımına meyyal olan sınıf-ı kibâr ki bunlar kiliseye devam ile kendi meslek-i siyasîlerini takviye etmiş olurlar. Diğeri kilisenin sadakalarına, muavenetlerine muhtaç olan gizli fukara ki bunlar gitmezlerse ianeleri kesilir. Depres ile Polini ne birincilerden madud olabilirler, ne ikincilerden.

Artık anlaşılmalıdır ki bunların kiliseye devamlarına sebep başka yerlerde eğlence arayıp da para sarf etmemek maksadıdır. Hazır âlâ bir muzika, kibardan veyahut fakir oldukları ve muhtâc-ı iâne bulundukları belli bile olmayacak takımdan bir cemaat. Bedava olmakla beraber fena eğlence mi?

Fakir oldukları ve muhtâc-ı iâne bulundukları belli bile olmayacak takımı anlayabildiniz mi? Bunu anlayamamış iseniz sizi mazur görürüz. Zira bu hâl Paris'in o hafâyâ-yı mahsûsasındandır ki hariçten değil a dahilden bile bunu anlayanlar nadirdir.

Avrupa'nın her tarafında olduğu gibi Paris'te dahi muhtâcîne iane için pek büyük cemiyetler vardır. Pek çok ianeler toplanır. Bunun için külliyetli evkaf dahi vardır. İşin en büyük kısmı da kilise erbabının elindedir. Lâkin bu hâl geçenlerde familyaca intihar eden Hayim familyası gibi birçok biçarelerin yine açlıktan ya telef olmalarını yahut itlâf-ı nefs etmelerini mani olamaz. Zira edilen ianeler, sadakalar öyle bir sınıf halka ediliyor ki onlar cümlesi bekâr olan papaz sınıfına birer cihetten mensup olmalı veyahut siyasiyatça bu sınıfın müttefiki olan fırka-i siyâsiyyeden bazı mûteberân ile münasebâtta bulunmalıdır. Şimdi anlaşıldı mı? Sadakaları, ianeleri asıl muhtaç olanlara değil, kimleri intihab ediyorlar ise onlara vermek mer'î olduğundan defâtirde bir çok fukara esâmîsi mukayyet bulunur ise de onları kilisede görseniz son moda mucibince giyinmiş olan kadınlarını birer kontes, düşes, prenses zannedersiniz. İşte bu kadarcık bir irşat üzerine işin alt taraflarını siz düşününüz.

Depres ile Polini işlerine bir kat daha intizam vermeye başladılar ya, bu işlerini bir kat daha ileriye götürmekten de geri kalmadılar. Akşam sabah lokantalarda yemek yemeyi pahalı buldular. Ayrı ayrı birer oda istîcârı ise bi'l-külliye ekonomiye

mugayir görüldü. Zaten aralarında ne ayrılık gayrılık kaldı ki? İkisi bir oda istîcâr eylediler. Sabahleyin derununa konulan et vesaireyi akşam pişmiş bulmak suretiyle icat olunan dereceli soba ve tencerelerden alarak yemeklerini de kendileri pişirmeye başladılar.

Bu intizam ikisinin de kuvve-i maliyyelerini arttırdı. İddihâr sandığına evvelkinden ziyade para yollamaya kadar da vardılar. Nihayet zevc ve zevce olunmaları için yegâne noksan kalan nikâhı da kıydırıvererek iki vücut yalnız bir can olmak derecesinde birleştiler. Bir ittihâd-i ebedî ile müttehid oldular kaldılar.

***

Bunların izdivaçları esnasında Julie iki buçuk yaşındaydı. Ba'de'l-izdivac Jean Depres karısının çamaşırcılıkta devamını istemedi. Türlü murdar çamaşırları yıkamak zaten Madam Depres'yi iğrendirmeye başlamış olduğu gibi, şöyle muktesidâne yaşandığı hâlde yalnız Jean'ın kazancı dahi familyayı idare edebileceği görüldü.

Ya kızın terbiyesi?

Evet, Jean Depres kızını terbiye etmek sevdasına düştü. Hem öyle olur olmaz terbiyelerden değil! Maârif-i intihâiyyeye kadar çıkaracak. Madam Depres kocasından daha âkil çıkmaya gayret ederek Jean'ın bu arzusuna muhalefet etmek istiyor ama galebe kabil mi? Zaten çocuğun dört, beş, altı yaşlarına doğru gayretli pederdeki hevesin bir ciddî hükmü de olamayacağından âkil Polini faydasız muhalefetlerde ısrar dahi etmemeye başladı.

Israr etmiyor ama Jean çocuğu terbiye edeceğim derken daha ziyade terbiyesizliğini mucib oluyor. Bir fakir çocuğu için o kadar süslü elbiseye lüzum var mıdır? Bir demircinin kızı o kadar pahalı şekerlemeleri gateau'ları filânları yer mi? Biraz şeker katılmış adi çocuk ekmeği nesine elvermiyor?

Kadıncağız bu yolda mülâhazalar serdeyledikçe Jean:

- Sen o kadar anlarsın! Çocuk beşinci, altıncı yaşlarında nasıl yaşarsa terbiyesi, tahsili de ona göre olur. Sonradan verilen terbiye-i kibârâne her zaman insanda yabancı kalır. "Sonradan

görme" diye neye ta'yîb ederler ya? Ama böyle çekirdekten kibarâne bir terbiye alırsa kibar doğmuş sayılır.

diye karısını sustururdu.

Bu terbiye hususunda karı ile kocanın muhalefetleri bir dereceyi buldu ki bir aralık Polini, Julie için alınmış olan şekerlemeleri filânları çocuğa yedirmeyip gizlice tekrar satmaya kadar da vardı. Jean ise bunu haber alınca artık satın aldığı me'kûlât-ı nefîseyi kızına kendi eliyle yedirmeye mecbur oldu.

Julie'den başka bunların çocukları olmadığına taaccüb etmemelidir. Daha mebâdisinde çocuk terbiyesi emrinde karı ile koca arasında vukua gelen ihtilâfât Polini'yi çocuk tevlîdinden bîzar eyledi.

Kadın kısmı istemezse çocuk tevlîd etmez. Hele herşeyi bilen bir Fransız karısı! Hele herşey bilinen Paris'te!..

Acaba şu karı ile kocanın hangisi haklıydı?

Evvelâ Polini haklıydı. Zira çocuk terbiyesine başlanalıdan beri iddihâr sandığına bir para gönderilemez olmuştu. Nasıl gönderilsin? Kendisi işten vazgeçmiş. İltizam olunan tasarrufu da Julie'nin kibarâne iaşe ve terbiyesi men eylemiş. Vakıa henüz iddihâr sandığından para çıkarıldığı yoksa da Julie'ye yeni urbalar yapılmasından Julie'nin devam eylediği mektep müdire ve muallimelerine sene başı hediyeler verilmesinden filândan dolayı bazı kümelice masraflar edilmesi üzerine şuraya buraya biraz borç dahi birikmişti. Jean bu borçlardan korkmuyor, ürkmüyor ama Polini işin daha ilerisini düşünerek korkuyor, ürküyor. Zira borçları vermek için maişetçe daha ziyade darlığı iltizam etmeli, bir çok mahrumiyetlere katlanmalı. Jean ise bunu da iltizam etmiyor. Şüphe yok ki bir zaman sonra tesviye-i düyûn için nukûd-ı müddeharadan bir miktarını çıkarmak lâzım gelecek!

Saniyen Jean dahi haklıydı. Zira o zamanlar Fransa'da maârif-i nisvân kemâlen erkelerin elinden alınıp kadın muallimeler eline verilmek kanunu henüz beş on seneden beri mer'î olup bu hâlde muallime yetiştirmek için hükümet gûnâgûn teşvikatta bulunurdu. Bir muallimeye yılda beş bin franga kadar maaş verildiği vaki olduğu gibi muallimelik şehadetnamesini ihraz eden kızlar bittabi nisvân-ı sâireden ziyade ehl-i maârif

oldukları için kocaların da nazar-ı rağbetlerini celbediyorlardı. Pek fakir kızı olduğu hâlde mücerret muallimelik şerefinden dolayı pek kibardan olan adamların şeref-i zevciyyetlerine nail olanlar da nevadirden değildiler. Kendi kızı için de böyle bir şeref arzu etmekte Jean Depres haklı görülmez mi? Ee, kızı bir kibar karısı olursa maîşet-i kibârâneden bîhaber bulunmak bir nakîsa sayılmaz mı?

Bu karı ile kocanın hangisinin haklı olduğunu karilerimiz düşünsün dursunlar. Biz hikâyemizde devam edelim. Yani bu hikâyede bol bol mülâhazalar serdeder bir feylesof olmayalım da yalnız vukuatı nakleder bir hâkî olalım. O feylesofluk vazifesini de karilerimiz ifâ eylesinler. Hangi ciheti tercih lâzım geleceğini kendileri düşünsünler.

***

Julie Depres'nin tahsîlât-ı ibtidâiyyesi pek yolunda gitti. Zira daha dört yaşındayken pederi kızını okutup yazdırmaya gayret eyliyordu. Tedrisin bu kadarına değil, daha ilerisine bile Jean'ın iktidarı vardı. Gökyüzünde parlak parlak görülen şeylerin bir nokta-ı mûzîe olmayıp birer küre, birer dünya olduklarını da biliyordu. Dünya yalnız Fransa ile Almanya'dan ibaret bulunmayıp bir memâlik-i Osmaniyye bir Mısır vesaire bulunduğunu da biliyordu. Zira Fransızlar'ın Mısır'a, Kırım'a gittikleri de hem mesmûu olmuş, hem de buna dair bazı şeyler bile okumuştu. Bir varyozcu amele için malûmatın bu derecesi az mıdır? Bildikleri şeyleri kızına hikâye ede ede kızın kulağını gereği gibi doldurmuştu.

Hatta Jean Depres feylesof bile idi. Papaz takımını sevmeyip Voltaire mezhebine zâhib olanları seviyordu. Hürriyet-i akîde taraftarı olup "Ben dinsizim!" dediği zaman adeta mağrur görünüyordu. Vakıa din ne olduğunu bilmediği gibi, dinsizliğin ne olduğunu hiç de bilmiyordu. Ama Jean Depres değil, bu davada bulunan sair binlerce, yüz binlerce, milyonlarca insanlar için bile bu davada bulunmak için bir şey bilmek lâzım gelir mi? Hiçbir şey bilmedikten sonraysa "Dinsizim!" demekle "Dindarım!" demenin de farkı olamaz.

Maahaza Jean Depres'nin bildiği kadar şeyler Julie'nin ilk talimi, ilk irşadı için büyük yardım eylediğinden kızın maârif-i

ibtidâiyyesi pek parlak olarak husûle geldi. Tevzî-i mükâfatlarda Julie her ananın, her babanın mahsûdu oluyordu. Hâl ve şanınca Depres familyasından pek bâlâter olan familyalar kendi kızlarını:

- Demircinin kızı kadar da olamadın!

diye hırpalıyorlardı. Bunları Jean işittikçe koltuklarına karpuz sığışmış kadar koltukları kabarıp karısına:

- Gördün mü Polini, gördün mü? Ama daha bu yaşta bu kadar olan kızın ileride ne olacağını da düşünmeli!

diye serzenişlerde bulunuyordu.

Fakat zannetmeyiniz ki Jean'ın bu serzenişleri cevapsız kalıyordu. Heyhat! Polini dahi Jean'a cevaben:

-Evet! Orası öyle ama kazancımız mesarifimize kifayet etmek şöyle dursun, dişimizden tırnağımızdan arttırarak iddihâr sandığına verdiğimiz paraların da bir rub'u alındı, borçlara verildi. Hâlâ da bir miktar borcumuz vardır!

diyordu. Bu kısa sözün hükmü ne kadar büyük olduğunu düşünmelidir. Bunu Jean dahi düşünüyordu. Zevcesine bunun için de bir cevap bulup vermeye çalışıyordu ama bulamıyordu.

Nihayet bir gün o cevabı buldu. Verdi. Dedi ki:

- Ziyanı yok, ziyanı yok! Şimdi Julie için ne sarf ediyorsak onu masraf saymamalı. Yine tasarruf, yine iddihâr saymalı. Zira o paraları kıza ikrâz ediyoruz demektir. Faizi de işliyor. O faiz ise Julie'nin terakkisidir. Julie ikmâl-i tahsîl eyledikten sonra bizden aldığını maa-ziyadetin bize verecektir. İhtiyarlığımızda Julie sayesinde nâil-i ni'met-i refâh olacağız!

Bu cevap bir hayli zamana kadar Polini'yi iskâta kifayet eyledi. Julie'nin maârif-i tâliyesine de başlandı. Fakat artık pederinin malûmatı kıza hiçbir yardımı mucib olamıyordu. Bilâkis pederi fünûna ait olarak şimdiye kadar ne hatır ve hayalinden geçmiş, ne rüyada görülmüş olmayan şeyleri kızından işittikçe kemâl-i hayretle:

-Aman ya Rab! Biz ne eşekmişiz! Dünyada ne kadar malûmat varmış da haberimiz yokmuş. Sen ütü yapmaktan ben varyoz vurmaktan başka bir şey öğrenmemişiz.

diye kızını alkışlayıp karısını kendisini tezlîle başlayınca şu hâl Polini'nin gayretine dokunarak kızı aleyhine adeta bir husumet bile peyda eyliyordu.

Bereket versin ki Julie pek iyi bir kızdı. Kalbi saf, insafı galip bir yavrucak. On iki yaşını geçmiş ve maârif-i tâliyeye kadar sudu aklını, fetânetini arttırmış olduğu cihetle validesinin husumetlerine karşı kendini müdafaa iktidarından mahrum değil idiyse de o müdafaayı insafına yediremeyerek daima validesinin âgûş-ı şefkat ve merhametine atılıyor ve babasının gıyabında:

-Sen ona bakma anneciğim! O ne söylerse söylesin. Ben yine senin şâkir-i ni'met-i terbiyenim.

derdi. Vakıa bu iltica Polini'nin husumetini bi'l-külliye def ve izale edemezse de daha ziyade arttımasını ve kızına dünyayı zindan etmesini olsun men ederdi. Zira Polini pek âkil ve fatîn bir kadın olmakla beraber pek de muannid ve hırçın olup zihninden karar verdiği bir şeyi dünya bir araya gelse tatil etmezdi.

***

Julie maârif-i tâliyeyi bitirdi. Bunda da maârif-i ibtidâiyye derecesinden pek de nispetini düşürmedi. Kırk beş mevcutlu bir sınıfta dördüncü oldu. Az değil a? Hele sadası da güzel. Muzika fennince terakkisi yolunda. Ne güzel resimler yapıyor. Ne âlâ el işleri öğrenmiş.

Bunların hepsi iyi ama validesi memnun değil. O resimlerin güzelliği mektepçe musaddak. O el işleri mektepçe mazhar-ı takdîr oluyor. Çarşıda bir para etmezler. Kız artık küçük mü sanki? Yaş on dördü geçti. Onun kadar kızlar öyle el işleri yapıyorlar ki günde bir buçuk franga para demiyorlar. Julie'nin öğrendiği kadarını her kibar kızı da öğreniyor ama bilâhare muhtaç oldukları el işlerini yine çarşıdaki kızlara yaptırıyorlar.

Biçare Jean zevcesinden şu haklı itirazları işittikçe hiddetinden çıldıracağı geliyor. Kızını müdafaadan yine gayretini kesmiyor. Karısına:

- Canım! Julie hanende sazende olacak değildir. Ressam hiç! Modistra hiç! Bunları öğretmekten maksatları tevsî-i karîha,

tezyîd-i malûmâttır. Julie bunlarla para ve şan kazanmayacak. Julie "institutrice" (muallime) olacak! Belki muallime bile olmayacak. O şehadetnameyi ihraz eyledikten sonra ihtimal ki bir kibar koca bulup kendi de bahtiyar olacak, bizi de bahtiyar edecek! Farzedelim ki muallime olsun, o bile hepimizi bahtiyar etmeye kâfi değil midir?

diyor, ama Polini Fransızlar'ın "Bir 'Al şunu!', iki 'Sana şunu vereceğim'den müreccah olduğu" hakkındaki darbımeseline ezdil ü can bağlanmış olduğundan, kocasının bu sözlerini hep ümîd-i istikbâlden, hayalden ibaret addeyliyor.

Kız on dört yaşına gelmiş, on dört yaşına! "Gelmiş" değil, geçiyor, geçmiş! O zamana kadar süs içinde, tena'um içinde büyümüş. Şimdi bundan sonra arzu edeceği, muhtaç olacağı süsler daha pahalı olacak. Hâlbuki iddihâr sandığındaki paralar hemen bitmeye yaklaştılar. Kadıncağız buralarını düşündükçe kahrından çıldıracak. Hayfa ki Jean'a hâlâ meram anlatmak kabil değil.

Ama Jean'ın hakkı yok mu ya? İşi bu dereceye getirdikten sonra nasıl bıraksınlar? Maârif-i intihâiyye için topu iki sene lâzım. Haydi kızı yolundan alıkoyalım da validesinin arzû-yı kadîmi vechile bir sanata verelim. Bundan sonra ne öğrenecek? Hem kız bir kere tena'um ve süs âlemlerine alıştıktan sonra artık bir işçi kız gibi yaşayabilir mi? İşçi kızlara müyesser olabilecek bahtiyarlık içinde kendisini bedbaht bulmaz mı?

Polini bile bunu nazar-ı dikkate alarak tecvîz etmedi. Bundan sonra biçare Julie'nin hiçbir şeye yaramayacağını hükmeyledi. Binaenaleyh iki sene içinde elde avuçta bulunanları feda etmeye razı oldu.

Ama bu rızası kızın istikbalinden ümitvar olduğu için değildi. Zira muallimeler için parlak parlak istikballerin müheyya bulunduğu demler çoktan geçmiştiler. Fransa'da, Paris'te her şeyin bir modası vardır. Tekmîl-i tahsil eden kızlarla izdivaç modası da çoktan geçmişti. Onlara bedel, tahsil görmeyen kızları tezevvüc modası baş göstermişti. Zira müteallim, müntehî kadınlar kocalarını olur olmaz şeylerde techîl ederek kendi tefevvuklarını isbata başladığından bu hâl erkek efendilerin azametlerine dokunuyordu.

Polini bunu bildiği gibi, diplomalı kızların çoğala çoğala artık maârif nezaretince onlar için muallimelik yeri bulunamamaya başladığını da biliyordu. Zira çend seneden beri muallime şehadetnamesini alan kızların kâmilen hanelerinde kalarak memuriyet bulamadıklarını familyalarından işitiyordu.

İş bir dereceye geldi ki maârif-i intihâiyyenin ikinci senesinde Jean dahi kalben karısına hak vermeye başladı. Zira iddihâr sandığında bir paraları kalmadı. Kendi kazancıysa idâre-i yevmiyyelerine bile kifayet etmiyor. Biraz da borç var. İşin en fenasına bakınız ki Julie çocukluğunda epeyce güzel olduğu hâlde şimdi hiç güzel değil. Müsellesât-ı küreviyyeye varıncaya kadar bir takım güç dersler zavallı talebelerde sıhhat, hüsn ü cemâl mi bırakıyorlar? Fransa erbâb-ı maârifi bile bunların dersleri bu kadar âlî olmasından dolayı şikâyet ediyorlar. Zavallı Julie'de renk kalmamış, kan kalmamış. Gözlerine de zaaf târî olmuş. Hatta maârif-i tâliye esnasında sesi pek güzel iken onu bile kaybetmiş.

Jean nazarında mertebe-i tahakkuka vardı ki Julie'ye kibardan bir koca bulunamayacak. Ya bir muallime memuriyeti de bulamazsa!..

İş fena! Hem de pek fena! Fakat karısına yine rûy-i teslimiyyet göstermiyordu. Hâlâ kızını müdafaaya gayret eyliyor. Şu kadar ki artık evvelki gibi az çok âkilâne cevaplar bulup vermiyor. Pek başı sıkıldıkça zavallı karısını dövüyor da o suretle iskâtına muvaffak oluyor. Aman ya Rab!..

***

Julie muallimelik şehadetnamesini de aldı. Şehremaneti dairesinde bu şehadetnameyi aldığı gün belki üç beş yüz tane kız validesi gıpta eylediler.

Fakat şu muvaffakiyyet-i uzmâ biçare Jean Depres'yi öyle evvelkiler gibi çıldırasıya da sevindiremedi. Çıldırasıya değil, hiç bile sevindirmedi. Yalnız kızını meyus ve makhûr etmemek için gülüyor seviniyor gibi yapıyordu ama kalbinden âteşîn bir sel geçiyordu.

Polini'yi sormayınız. Polini hiç sesini çıkarmıyordu. Zira kocasının hâlini biliyordu. Evet! Biliyordu ki eğer serzeniş yollu

herife bir şey söyleyecek olsa belki de herifin elinden bir cinayet çıkar. Belki de kendisi o cinayetin mağduru olur.

Babası, kızı meyus etmemek için ketm-i teessür eyliyor ise de validesinde dahi bu mürüvvet var mı ya! Polini kocasının gıyabında olarak kıza istediğinden âlâ serzenişlerde bulunmaktan bir türlü kendisini alamıyor. Diyor ki:

- İhtiyarlık eyyamımız matmazelin sâye-i irfânında meşakkatsiz geçecek ha? İhtiyarlık zamanını düşünen efendi daha gençliğindeyken bunu düşünmeliydi. Düşündük ama kocamız efendiye meram anlatmak kabil mi? Dişimizden tırnağımızdan arttırıp gerek kendimizin ihtiyarlığımız ve gerek kızımızın bahtiyarlığı için bir tarafa yerleştirdiğimiz paraları elden çıkardık. Kendimiz duçar olduğumuz hâlde bari kızımızı bahtiyar etmiş olsaydık! Heyhat! İstihsal eylediği muallimelik diplomasını ezsin ezsin de suyunu içsin! Fazla olarak bir de kibarcasına yaşamaya alıştırdık. Zavallı çocuk! Seni mesut ve bahtiyar edelim, biz de sayende mesut ve bahtiyar olalım derken seni de kendimizi de bedbaht eyledik.

Hâlbuki Depres familyası henüz sefaletin kuyusunu görmemişlerdi. O bundan sonra görüldü. Bir kere mektepten çıkar çıkmaz Julie'ye memuriyet nereden bulunacak ki Paris ve civarı mekâtib-i inâsı için dört yüz kadar muallime namzet olmuşlar. Bunlar yerleşecekler veyahut bazıları vefat edip, bazıları da kendilerine başka işler bulacaklar da sıra Polini'ye gelecek!

Tahakkuk eyledi ki Polini daha bir zaman anasına babasına bâr olacak. Fakat o anada babada kendi bâr-ı ihtiyaclarına bile tahammül kalmadı. İddihâr sandığındaki paralar bire kadar bittikten maada bir de biçare demirci şiddetli bir zatürreeye tutulmasın mı?

Tamam yirmi beş gün tabipler yeisle ümit arasında yuvarlandılar. Hastanın ahvâl-i umûmiyye-i sıhhiyyesince daha müthiş iglâkat zuhura gelmesin diye daha ziyade korktular. Ondan sonra da nekâhat müddeti bir buçuk ay devam eyledi.

Ya bu masraflar neyle tesviye olundular? Bunu tafsile hacet mi var? Evvelâ eşyâ-yı mevcûdenin en kıymettarları idâne sandığına gitmeye başladılar. Polini'nin daha matmazelliği zamanında ilk ve ikinci ve üçüncü muhibleri tarafından yılbaşı hedi-

yesi olarak verilen şallar, küpeler filânlarla kendi biriktirdiği paradan alınmış birkaç yüzük, bilezik filândan başlayarak yüz franklık malı altmış franga, elli franga, bazı kere kırk franga mukabil idâne sandığına terhîn olundu.

Bu hâlde yalnız bir ümit kalmıştı. O da bundan sonra çalışarak bunların merhûniyetten tahlîsleri ümidi!..

Mesârif-i hâzıralarına nisbetle geçinmekten aciz kalarak iddihâr sandığına yatırdıkları paraları da tükenmiş olan bir familya için bundan sonra!.. Hani ya şu zatürree vücudu yıprattıktan sonra çalışıp geçinip de borçlar da ödenecek ha? Rehinler de kurtarılacak ha?..

****

Zatürree geçti ama Jean Depres'de artık güç kuvvet de geçti. Beş buçuk okkalık varyoz nerede, Jean Depres nerede! Yaş dahi elli beşe tekarrüb etmiş. Hastalığın vukuundan evvel bile o varyoz bu yaşın kârı değil idiyse de hiç hastalık görmemiş olan vücut buna alışkın olduğundan yine sallayabiliyordu. Vücutta bu alışkanlığı tekrar peyda için tekrar anadan doğmaktan başka hiçbir çare, hiçbir imkân tasavvur olunamaz.

Güzelce beslenirse tezyîd-i kuvvet edebileceği her taraftan tavsiye olunması üzerine zavallı Polini idâne sandığıyla hesabını görerek yani orada merhûn olan eşyasını sattırmaya razı olarak yekûn-ı muâmelede eline geçen birkaç yüz frankla kocasını beslemeye başladı.

Bu birkaç yüz frank, birkaç hafta içinde eridi bitti. Sıra sair eşyâ-yı beytiyyeye geldi. Onlar dahi bir yandan gidiyorlardı. Koca Polini tek kocasının yediği içtiği dert olmasın, faydası görülsün diye bu tezâyüd-i felâkete karşı gerçekten kahramanca bir metanetle davranıyor idiyse de nafile! Felâket artık setrolunamayacak derecelerde meydan aldı.

O zamana kadar ikamet eyledikleri daire ki artık bomboş kalmış ve hatta karyolalar üzerindeki kıl şilte bile satılarak saman minderlere tahvil olunmuştur. O daire dahi bunlara kirasına tahammül olunamayacak bir yük hükmünü aldığından kocasıyla bi'l-istişâre Polini oradan çıktı. Şu kitapta karilerimizin nazar-ı dikkatlerini davet eylediğimiz mansarda taşındılar.

"Taşındılar" mı?! Taşınacak neleri kaldı ki? En doğru tabir "Oraya nakl-i mekân eylediler"dir.

Maahaza Jean Depres'nin biraz kuvveti geldi. Yine işe başladı. Fakat günde sekiz frank artık hayal ve hatırdan geçmeyecek nimetlerdendir. O zamanlar Jean Depres iki adam yerini tutuyordu. Şimdi yarım adam kaldı. Ama iki adam yerini tuttuğu zaman fabrikaya asıl iki buçuk adam kadar fayda veriyordu da o sekiz frangı alıyordu. Şimdi yarım adam kaldığı hâlde o kadar da fayda vermediği için günde iki frank dahi hak edemiyor. Hak edemediği hâlde kendisine iki frank verilmesi bir sadaka ve eski hizmetlerine bir mükâfat addolunuyor!

Neyse! Günde iki frank olsun gelmeye başladı ya? Polini için bu hâl pek büyük bir ümidi mucib oldu. Bir aralık gayretli kadın eski sanatını iadeye kalkıştı. Evvelki gibi ortaklaşa filân iş görmeye artık imkân kalmadı ya? Gündelikle olsun bir iş becermeye kalkıştı. Fakat Paris'in kirli çamaşırlarını bir düşünmeli de bir de bunları vapurlu kazanlarla kaynattıkları zaman ne müstekreh koku neşreylediklerini zihinde bulmalı. Bu kokuya alışmak için insan mutlaka o koku içinde terbiye olmalıdır. Polini gibi on on iki sene o işten çıkarak burnunu kokusuzluğa ve daha fenası güzel kokuya alıştırmış olan bir kadın tekrar o çirkefhaneye nasıl tahammül edebilsin?

***

Hastalıktan sonra biçare Jean'ın tab'ına da bir tuhaflık geldi. Bazı kere o kadar derya-dil olur, o kadar feylesoflaşırdı ki zevcesi kendisini ne kadar muaheze ederse etsin asla kızmayıp hatta kızının ilm ü irfanından vukubulan iktibâsâtı sayesinde gerçekten feylesofluğa karîb bir surette beyân-ı mülâhazât ile zevcesini teskine, tesliyete de sa'y ve gayret eylerdi. Ezcümle bir gün fakr u zarûretten ziyadece sıkıldıkları bir anda demişti ki:

- Karıcığım! Fakr u zarûret denilen şeyi felâket sanma! Düşün ki Julie bize ne güzel şeyler okuyordu. En büyük şairler fakr u zarûrette safalar bulmuşlar. Servet ü sâmânı ona feda eylemek istidadını göstermişler. İşte bunları Julie'ye tekrar okutarak biz de müteselli olalım.

Fakat dûr-endîş Polini'ye böyle sözler tesir mi ederler? Polini

dahi bi'l-mukabele demişti ki:

- O yoldaki asâr-ı edebiyyeyi okuyup zevkini sürmek dahi reddolunur saadetlerden değildir ama bir kış gecesi, kuvvetli et suyundan yapılmış bir tabak çorba, mükemmel bir pisi balığı tavası, âlâ bir "cotelette" bir hindi ile bir de mükemmel meyveden ve bunları en âlâ şaraplarla tertîb eyledikten sonra harıl harıl yanan bir ocağın karşısına geçerek tesrî'-i hazm için birkaç da likör içilirken okumalı. Yoksa soframızda katığımız kara zeytine kadar indiği bir zamanda âsâr-ı edebiyye karın mı doyurur? Keyfe mi gider?

Bazı kere dahi Jean'ın tabiatı gayet sertleşiyordu. Zerre kadar bir mukabele görecek olsa yalnız karısına değil kızına bile el kaldırırdı. İşte o zaman gerek Polini, gerek Julie zavallı adamcağıza acıyarak hiç seslerini çıkarmayıp onun o hâli kendi kendisine geçinceye kadar gözüne bile görünmek istemezlerdi.

İşte bu bâbın evâilinde kendisinden evvel sadası odaya girerek:

-Susar mısınız, yoksa susturayım mı?

diyen Jean, böyle bir Jean olup şu sözünden anlaşıldığı üzere o gün, o saati dahi hiçbir mülâhazaya, hiçbir serzenişe zerre kadar tahammülü kalmayan zamanlardandı. Bunu zaten Polini dahi anlamamış olabilir mi ki o akşam için civardaki ekmekçi karıyı nasıl kandırıp da iki ekmek alabilmiş olduğuna Polini dahi şaşıyordu.

–2–

(Serseriyâne Cevelân)

Mansardda baba ve valide ve kız arasında şu muhavarenin vukua geldiği zaman mevsim kıştı. Amma nasıl kış? Paris devâir-i belediyesinin fukaraya odun ve kömür tevziine mecbur oldukları en katı kışlardan! bizim mansardda kuru ekmek üzerine ilâve olunacak katık bulunmadığı gibi ocağa, sobaya, mangala konulabilecek kömüre, oduna benzer de bir şey yoktu.

Maahaza âdet yerini bulsun diye familya halkı sofraya da oturdular. Civardaki ekmekçi karıdan gelmiş olan iki ekmeği kesip bir bardak suya batıra batıra yemeye başladılar. Bundan ibaret bulunan akşam taamı zaten titremekte bulunan biçareleri bir kat daha üşüttü. Soğuğa en ziyade tahammülü olan Polini olup, zavallı Julie soğuktan mosmor morardığı gibi, Jean dahi evvelki kuvveti kalmamış olduğundan soğuğun tesirini biraz daha ziyadece duymaktaydı.

Isınabilmek için oda içinde biraz gezindikten sonra ısınamayacağını anladı. Karyolanın altında bir sandık vardı. Onu alıp evvelâ kapağını sökerek ve ocağın önündeki taşa çarpıp paralayarak bunlar ve mumdan yaktığı bir gazete kâğıdıyla ocakta bir ateş peyda eyledi.

Bu ameliyatın mukaddimesinde Polini dışarıdaydı. İçeriye gelip de sandığın kırıldığını görünce buz gibi dondu kaldı. Kocasına lâkırdı söylenebilecek zamanlardan değil ki itirazını serdedebilsin. Hem artık itiraza da mahal kaldı mı ya?! Sandığın kapağı kırılmış ocakta yanıyor. Bakıyyesini kurtarmakta da bir fayda mutasavver değil.

Kadıncağızın gösterdiği şaşkınlığın ne demek olduğunu Jean Depres pekalâ anlamıştı. Hatta karısına biraz da merhamet etmişti. Karıya hiç izahat vermeye mecbur olmazdı ama merhamet eylediğinden dedi ki:

- Darılma Polini! Teessüf etme! Evvelki eşyamızı ve iddihâr sandığındaki paramızı tekrar peyda eylediğimiz zaman elbette böyle sandık da almaya muktedir oluruz.

- Oo! Bu ümit baki kaldıkça darılmaya hacet mi kalır?

- Zaten sandığın içine konulacak bir şeyimiz olmadığı hâlde sandığa ne lüzum kalır?

- Darılmıyorum kocacığım, darılmıyorum! Soğuktan hasta olmaktansa sandık da feda olsun, iskemleler de! Fakat elden çıkardığımız şeylerin istirdad olanacakları zamanı biraz daha tesrî' etsek demek istiyorum. Akşam sen gelmezden evvel kızımıza anlatmak istediğim şey de buydu ama mübahaseyi bitirmeden sen geldin de sözü meneyledin.

Polini'nin bu sözü üzerine Jean kızının yüzüne baktı. Bu bakış pek manidardı. Hem de dehşetli manaları hâvi idi. Julie o manaları anladı. Dedi ki:

- Babacığım! Gayrette kusur ettiğim yok ama ne yapalım? Numara sırasıyla önümde daha yüzlerce muallime var.

Biçare peder için bu "Daha yüzlerce muallime var." sözü adeta "Daha sen çok vakit aç kalacaksın! Daha çok vakit üşüyeceksin! Hâlâ muallime olamayacağım!" demekti. Bu söz Jean'da pek ziyade meyûsiyeti mucib oldu. Dedi ki:

- İyi ya! Madem ki istihdam edemeyeceklerdi, âlemin kızlarını kâmilen muallime etmeye ne lüzum vardı?

Ocakta çatır çatır yanmakta bulunan çam tahtalarının alevleri odayı biraz ısıttıysa da o tahta parçaları ne kadar dayanabilecekler? Biraz sonra alev bitti. Ocak içinde biraz kor kaldıysa da onun da üzeri serîan beyazlanmakta ve bu beyazlıklar müteakiben kül olarak uçup baca derununa doğru gitmekteydiler.

Bir aralık Jean'ın aklına bir şey geldiği tavrından anlaşıldı. Julie'ye dönerek sordu ki:

- Hani ya arkadaşlarından bir kız Credit Lyonne'ye mi müracaat eyledi diyordun? Seni de mi teşvik etti diyordun? Geçen gün böyle bir söz söylüyordun.

Julie pek nevmîdane bir tavırla pederine cevap verdi. Dedi ki:

- Evet baba! Matmazel Jozefin!

- Ee?!

-Beni de teşvik eylemişti.

-Ee, oradan da mı meyus oldun?

-Hayır! Henüz tamamıyla meyûsiyet tahakkuk etmedi.

-Şu işi bana bir iyice anlatsana bakayım!

-Jozefin bana dedi ki: Kardeşim! Muallime şehadetnamesi aldıksa mutlaka bir kız mektebine muallime olmaktan başka bizim için medâr-ı teayyüş bulunmayacak değil a? Şimdi bankalarda filânda kitabet ve muhasiplik için diplomalı kızları kabul ediyorlar. Biz de müracaat edelim, dedi. Müracaat ettik. Credit Lyonne'ye müracaat eyledik. Fukara-perver Cemiyeti'ne, Mecrûhîn-i Askeriyye Cemiyyet-i Dâime-i Nisvâniyyesi'ne müracaat ettik. Hatta Louvre mağazasıyla Bonmarşe'ye bile isimlerimiz kaydettirdik. Daha hiçbirisinden cevab-ı red almadıksa da onların da her birinde bir çok namzetler vardır. Birtakımları bilâmaaş mülâzemette bile bulunuyorlar.

Polini buraya kadar babayla kızın sözlerini istimâ eylediği hâlde hiç söz söylemeyip oda içinde meşgul olacak bir iş arıyor idiyse de boş odada insanı meşgul edebilecek ne iş bulunur?

***

Jean ocaktaki ateşin bütün bütün sönmeye yüz tuttuğunu görünce sandığın tûlânî dıl'larından birisine ayağını dayatıp diğerini de iki elleriyle çekerek zorladı. Çekti, dıl'ı koparamadı. Fakat ayağıyla bastığı dıl'ın en üstünde bulunan tahtası fırladı. Onu da ocağın taşına vurup paralayarak ateşi tazeledi. Badehu kızına dedi ki:

-A kızım, sen de biraz tembellik ediyorsun ya? İnsan bu yerleri hergün yoklar. Biraz da tacizlik verir. Zira Âdem evlâdı biraz tasdî edilmedikçe hayırda pek tembel olur. İyiliklerin en çokları tek muaccizleri baştan savalım diye icra olunurlar.

Julie mosmor kesti. Dedi ki:

-Ziyadece tacizlik vermek muvafık olmadığını Matmazel Jozefin söyledi. Zira bir iki kız bazı mahalleri ziyadece taciz etmişler de cevâb-ı red almışlar. Kat'iyen cevâb-ı red almaktansa ümit ile yaşamak daha ziyade muvâfık-ı hikmet değil midir?

İşte bu söz üzerine Polini dahi beyân-ı mülâhazaya mecbur oldu. Dedi ki:

-Yine hikmetten dem vuruyoruz. Hikmet demek yaşamak demek olsaydı!

Polini ziyade müteessir oldu. Dedi ki:

-Ne yapayım anneciğim? Öğrendiklerimi unutayım mı ki sana yaranabileyim? Siz de bir akıl öğretiniz. İtaatten geri kalmam!

Bu itizar, bu itaat dahi bittabi Polini'yi mutmain edemedi. Dedi ki:

-Bizim ne aklımız olabilir ki sana da öğretelim. Biz diplomalı mıyız?

Ee, artık Julie için kendisini zaptedebilmek muhâl hükmünü aldı. Yatağın üzerine kapanarak hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Zavallı kızcağızın şu hâli pederinin pek ziyade merhametini tahrik eyledi. Karısını tekdir tavrıyla davranarak dedi ki:

-Sen de artık pek merhametsizlik ediyorsun Polini! Kızcağız diplomalı olmuşsa kabahat mi etmiş? Diplomalı olmak bir kahabatse o da sana bana aittir.

Polini biraz havfla kocasının yüzüne bakarak dedi ki:

- Darılmazsanız ihtar edeyim ki bana ait değildir. Yalnız sana aittir.

- Pekâlâ! Yalnız bana ait olsun. İşte hiç darılmıyorum!

Badehu kızı taltife medar olmak üzere dedi ki:

- Julie! Haydi kızım, Victor Hugo'dan mı olur Lamartine'den mi, bize biraz şeyler oku da dinleyelim. Zira Paris'in en bedbahtı, en biçaresi biz değiliz. O kadar da meyus olmayalım. Bu akşam da iki ekmek bulduk yedik. Ocakta yakacak bir de sandığımız var. Birbirimizi incitecek sözlerle ömrümüzü zehirleyeceğimize güzel güzel makalât-ı edebiyye ve hikemiyye dinleyerek zaman geçirelim.

Kızcağız üzerine kapandığı yataktan kalktıysa da henüz emr-i pederi ifaya davranmıyordu. Ondan evvel validesi davranıp dedi ki:

- Neyi okuyacak? Okuyacak kitap kaldı mı? Geçen hafta gerek senin ve gerek onun ne kadar kitabı varsa hepsini eskiciye

verdim. Ne tuhaf şey! Elli cilt kitap ancak dört frank getirebildi. Bunları almak için seksen frankdan ziyade para verilmişti.

Validenin bu sözü Julie'nin gayretini mucip oldu. Validesi böyle söylememiş olsaydı ihtimal ki Julie babasının emrini hiç de ifa etmeyecekti. Fakat validesinden intikam gibi bir gayretle dedi ki:

- Sekiz on senedir ettiğim tahsil kitapsız olduğum hâlde ağzımı açamamak suretiyle yalnız kitaptan okuyabilmek derecesinde midir zannediyorsunuz? Pederi güldü. Dedi ki:

- Haydi Julie, haydi! Validen bir şey bilmez. Sen bizim şu akşamımızı da en bahtiyarâne bir akşam et.

Vakıa validesi pederi derecesinde değildi. Kızının derece-i tahsîlini bihakkın takdir edememişti. Jean Depres daima kızının tahsiline nezaret etmiş ve kendisi de o sayede hemen ikmâl-i tahsîl eylemiş olduğundan Julie'nin mükemmel bir müsâmere-i edebiyye ve hikemiyye yapabilmek için kitaba muhtaç olmadığını biliyordu. Eğer Polini dahi kızının derece-i tahsîlini pederi kadar takdir etmiş olsaydı ihtimal ki diplomalı olduğunu kızcağızın daima başına kakmak derecesindeki merhametsizlikte bulunmaktan haya eylerdi.

Filvaki o akşam Julie pederine bir müsâmere-i edebiyye ve hikemiyye yaptı ki Jean'ın da bunu bihakkın takdir edememiş olduğunu zannetsek zannımızda hatamız olamaz. Vakıa kızcağızın okuduğu şiirleri gayet tatlı okuduğunu anlayabiliyordu ama ne kadar tatlı olduğunu tayin edemezdi. Bilemezdi ki kaç yüz şakirtten kaç tanesi bu kadar hüsn-i kıraata muvaffak olabilir.

Jean'ın bilemeyeceği şey yalnız bu mudur ya? Julie meselâ kışın şiddeti hakkında Racin'in bir manzumesini okuyorsa:

- Boileau dahi bu yolda şunu söylemiştir. Voltaire bunu şöyle tasvir etmiştir. Moliere'in de bu babdaki şu tasviri biraz daha mizâh-gûyânedir. Jean J acques Rousseau bunu nesren şöyle eda etmiştir. Şu da Alfred de Musset'nindir.

diye yirmi otuz ve bazı mesâilde kırk elli edîbin âsârını dermeyan ediveriyor. Ne servet-i edebiyye!

Zavallı kızcağız validesine rağmen bu akşam o kadar varlık gösterdi ki mükteşebât-ı ilmiyye ve edebiyyenin bu derecesini validesi değil, pederi dahi tayin edebilmek iktidarını haiz değil idiyse de eğer Fransa Maârif Nâzırı bu gece şu fakirhanede bulunup da Julie'yi dinlemiş olsaydı bir kız mektebinde muallimelik şöyle dursun Julie'yi adeta Dârülmuallimât'a hoca kesbedi verirdi!

Vakıa Polini'nin her zaman demiş olduğu vechile şu âsâr-ı nefîse-i edebiyye ve hikemiyyeyi asıl mücehhez bir mideyle mükellef bir salonda dinlemeli. Amma Julie'de kudret-i kıraat o kadar güzeldi ki Jean ile Polini gibi bu yoldaki takdirattan aciz olan iki adi insan bile bu gece açlığı, soğuğu, fakrı, sefaleti, zilleti velev ki bir dakikacık için olsun unutarak kendilerini bahtiyarlığın mertebe-i kusvâsında bulmuşlardı.

Parçalanan sandığın son parçaları da ocağa atılarak nihayet odanın soğumasından evvel yataklarını ısıtmış olmak için yataklarına girdiler. Şilteler pamuktan veyahut yünden olmayıp da samandan olurlarsa yatakları ısıtmak da ne güç oluyor ya! İnsanın harâret-i vücûdiyyesi bu yatakları ısıtıncaya kadar o hararet dahi bürûdete mütehavvil oluyor.

Cümlesi yatağa girdikten bir saat kadar sonra Jean ile Polini uyudular. Horlamaya başladılar. Julie henüz uyanık. Hatta babası sayıklamaya da başladı. Diyor ki:

- Efendim! Başka kızlar biraz da o memurların yüzlerine gülerek teveccühlerini gayretlerini kazanıyorlar!..

Zavallı Julie bu sözü de işitti. Acaba pederi gerçekten sayıklıyor muydu? Sakın henüz o da uyumamış olup da kızına yüz yüze veremeyeceği talimatı bu vechile ita ediyor olmasın? Julie bunu da düşündü. Teessüründen ateşler içinde kaldı. Çünkü Julie gayet namuslu bir kızdı. Çünkü babası da namuslu bir adamdı. Çünkü anası da namuslu bir kadındı. Jean ile Polini'nin Julie'yi daha izdivaçlarından evvel tevlîd eylemiş olmaları namuslu olmalarını men eylemez. Amele takımından gençlik zamanlarında bu yolda ahval sudûru namussuzluğa hamlolunamaz. Sonraki izdivaç gençlik serbâzlıklarını affettirir. Hele Julie tıyneten namuslu olduğu gibi, almış olduğu edep ve hikmet derslerini de kendisine bir tabîat-ı sâniye

edinircesine almıştır.

O gece Julie pek geç vakit uykuya dalabildi. Rüyasında da pek muazzeb oldu. Zira rüyasında müracaat eylediği yerlerdeki memurlar kendisinden yüze gülmek gibi cilveler bekleyerek Julie pederinin nasihatini derhâtırla bunlara yüz vermeye mecburiyet hisseyliyordu da şu mecburiyet haysiyyet-i nisvâniyyesine, vekar-ı namus-perestânesine dokunarak zavallı kızcağızı kan terlere gark eyliyordu.

***

Ertesi sabah cümlesi uykudan uyandıkları hâlde hiçbirisi yataktan çıkmıyorlardı. Nasıl çıksınlar? Od yok, ocak yok!

İlk gayret Julie'de görüldü. Kalktı, sokağa çıkabilmek için validesiyle müştereken giydikleri yegâne bir fistanı telebbüs etmeye başladı. Pederiyle validesi anladılar ki kız yine kendisine bir memuriyet bulmak için müracaat eylediği yerleri dolaşacaktır. Hiç ses çıkarmadılar. Julie akşamdan kalan ekmeğin bir dilimini bir mendile sararak fistanın cebine koydu. Kızın aldığı dilim en büyük olup, masa üzerinde kalan ekmeğin bakıyyesi karı ile kocaya o kadar birer hisse temin edemiyor idiyse de Polini yine ses çıkarmadı. Derûnî olarak kendi kendisine:

- O zavallı bugün gezecek! Çok hareket hazmı da tesrî' eder.

dedi. Biçare Jean dahi hiç ses çıkaramıyordu. Kızcağız giyinip kuşandıktan sonra!.. Ama neyi giyinip kuşandıktan sonra? Validesiyle müşterek olan siyah dibet bir fistanla koltukları söküle dikile artık dikilemez olmuş bulunan bir kalınca paltoyu ve üzerinde yalnız bir koyu mavi kurdelâdan başka süsü olmayan bir keçe şapkayı giyinip kuşandıktan sonra henüz yatakta bulunan anasıyla babasını meyusane bir tebessüm ve bir de baş işaretiyle selâmladı, çıktı gitti.

Kız gittikten sonra karı ile koca dahi davrandılar. Giyindiler. Herif işine giderken Polini:

-Jean! Jean! Şu ekmeğin birkaç parçasını alsana!

dediyse de Jean:

-Hayır, hayır! Sana kalsın. Ben nasıl olsa olurum.

dedi. Polini tarafından bu semahata mukabil edilecek teşekkür iki damla gözyaşından ibaret olabildi. Jean çarçabuk çıkıp gittti. Çarçabuk çıkıp gitmesi yalnız karısının gözlerindeki yaşı görmemek için değildi. Çünkü onları görmüştü. Belki kendi gözlerinde biriken yaşları da karısına göstermemek için bu isticâle mecbur olmuştu.

Jean gittikten sonra Polini hüngür hüngür ağlamaya başladı. Dedi ki:

- O nasıl olursa olacakmış! Yani ya arkadaşlarından kalan ekmek kırıntılarını toplayıp yiyecek, yahut... Yahut akşama kadar hiçbir şey yemeyecek!

Bu mülâhaza zavallı kadıncağızı bir kat daha ağlattı. Beş kat daha ağlattı. Kendi kendisine diyordu ki:

- Ah fukaralık, beni de fena bir zevce etti. Ne kadar da fena bir valide etti. Zavallı kocamın, zavallı kızımın kendi yeisleri kendilerine elvermiyormuş gibi bir yandan da ben başlarının etini yiyip bitiriyorum! Onlar ikisi dert ortağı olarak belâ-yı fakra sabredebilmeye kendilerini müstaid görüyorlar da yalnız beni bu babda kendilerinden gayrı addeyliyorlar. Hakları da var ya! Ben onlara itirazlarımla, serzenişlerimle yabancı kalıyorum. Tövbeler tövbesi olsun, bir daha kendilerini incitmeyim.

O gün de hava ne soğuk! Kar yağıyor ama kuşbaşı değil! Kuşbaşı kar Paris fukarası için mûcib-i teşekkür olur. Zira havada soğuğun azlığına delâlet eder. Kar pirinç gibi yağıyor. Bir de sert şimâl rüzgârı ile nüzûlü o kadar sürat peyda eyliyor ki insanın yüzüne çarptıkça adeta acıtıyor.

Polini odasında oturamadı. Oturmak inadında bulunsa bilâşübhe donup helâk olacak. Kime gitsin? Hangi komşuya gitsin? Paris medeniyeti komşuluk âdet-i kadîme-i medeniyyesini çoktan mahvetmiş. Bir hanenin iki odasında kapı bir komşu olanlar bile yekdiğerini tanımazlar, bilmezler, görüşmezler. Hele bunların ikisi de yekdiğerine muavenetleri olamayacak fukaradan olurlarsa var ya!

Fakat çare yok! Polini odada oturamayacak. Oturamadı. Ta aşağıya kapıcı karının yanına indi. İlk vesilesi güya karıya birşeyler sormak oldu. Onları soruncaya kadar biraz ısındı ama su-

aller bitti. Biraz daha oturmaya,biraz daha ısınmaya medarı olmak için kendisi karıya birşeyler anlatmaya başladı. Bereket versin ki kapıcı karı sair her türlü kapıcı karılar gibi gevezelikten hoşlanıyor.

Kuşluk zamanına kadar Polini kapıcının odasında vakit geçirdi. Badehu kapıcı karı kendi kocasıyla kuşluk yiyeceği gibi, Polini dahi kuşluk yemek (!) için odasına çıktı. Çıkarken kocakarı sordu ki:

- Sizin adam kuşluk yemeye buraya gelmez mi?

- Hayır çarşıda yer!

- Çarşıda mı yer! Niçin buna ruhsat veriyorsunuz madam? Çarşıda türlü türlü şeyler görür, onlardan yer. Ekonomiye mugayir değil mi?

***

Polini hemen kendisini kapıdan dışarıya attı. Merdivenden çıkarken iki gözleri çağlayan kesilmişti.

Evet! Herif çarşıda türlü türlü şeyler görür ama hiçbirisinden yiyemez. Ekonomiye mugayeretten korkulacak zamanlar çoktan geçmiştir. Zavallı Jean! Zavallı Polini! Zavallı Julie!

Kapıcı karının sıcak odasından çıktıktan sonra kendi odası Polini'ye bir kat daha soğuk geldi. Akşamdan kalan ekmek kırıklarını yedi. Oda içinde gezmeye hatta koşmaya başladı. Koşa koşa yorulduysa da biraz ısınabildi ya! Bundan Julie'yi tahattur eyledi. Kendi kendisine dedi ki:

- Julie bu havada pek üşür diye korkuyordum ama meğer yürüyen, yürümekten yorulan üşümüyormuş. Isınıyormuş. Julie de üşümez.

Kocası da aklına geldi. Dedi ki:

-Oo! Jean hiç üşümez. Çekiç vurdukça terler bile! Çünkü zaten demir ocağı cehennem gibidir.

Evet! Cehennem gibidir. Zavallı Jean'ın hiç soğuğa dayanamamasının sebebi de bu değil midir? Demir ocağındaki kadar ateşi kendi ocağında bulabilir mi?

Polini kapıcının odasından çıktıktan sonra karısıyla beraber sofraya oturup bol peynirli bir makarnaya çatal sallamakta bu-

lunan kapıcı, karısına dedi ki:

- Fifi, o karı burada ne geziyordu?

- Hiç! Lâkırdı etmeye gelmiş. Neden sordun sanki?

- Şayet senden para istikraz edecek olursa vermeyesin diyecektim de!

- Hayır, öyle bir şey açmadı.

-Çünkü bunlar pek tıngır mıngır şeylere benziyorlar.

-Fakat pek terbiyeli şeyler.

-Terbiye demek, para demek değildir. Bu havada şu kapıdan içeriye oduna kömüre benzer bir şey idhal eylediklerini görüyor musun?

-Hayır! Ne oduna kömüre, ne ete sebzeye!

Geçen ay bile kirayı biraz nazlıca vermişlerdi. Allah bilir amma bu ay... Neyse! Yüzde yüz faiz vermek istemiş olsalar bile sakın ha bir santim verme!

- Sen beni o kadar budala mı sanıyorsun herifçiğim!

Buralarda bizim bazı devâirde odacıların gördükleri sarraflık işini Paris'te kapıcılar görürler. Bugün beş frank verirlerse hafta başında altı hatta altı buçuk, yedi frank almak şartıyla!

Kapıcı karı ve koca yemek yedikten sonra kocası birkaç kadeh konyak içmek için ittisâllerinde kâin koltuğa gitti. Yarım saat sonra Madam Depres tekrar geldi. Bu defa artık soğuktan mosmor kesilmişti! Hâlini de ketmetmeyerek:

- Madam! Bir iki yerden akçe vüruduna muntazır idik, ama beklediğimiz paralar gelmediğinden odun alamıyoruz. Akşama bir çaresine bakarız. O zamana kadar sizin şu sıcak odanızdan ben de istifade edersem siz bir şey kaybetmiş olmazsınız değil mi? Ben de size tuhaf tuhaf şeyler hikâye ederek eğlendiririm.

dedi. Vakıa kapıcı karı mukaveleyi kabul eyledi. Fakat Madam Depres'nin tuhaf tuhaf şeyler söyleyip eğlendireceğinden ziyade kocasından almış olduğu fikir üzerine Polini'yi istintak ederek hâllerine vakıf olmak için bu teklifi kabul eyledi.

Ah! Fakr u zarûret ne müşkil şeydir! Polini pek ahlâklı bir kadın olarak, en büyük zıddı hiç sevmediği şey yalan olduğu

hâlde kapıcı karının sualleri üzerine o kadar yalanlar söylemeye mecbur oldu ki adeta kendi kendisinden nefret edeceği geldi. Bir ısınmak için bu kadar zillet!

Fakat yalan söylemek de bir hünerdir. Herkes ucunu kulpunu uydurarak, ekini belli etmeksizin yalan söyleyebilir mi? Biçare Polini'nin kapıcı karıya söylediği sözlerden bir hülâsa-i hüküm çıkarmak lâzım gelirse bu familyanın dört başı mamur bir familya olduğunu kabul eylemek iktiza eder. Ya o dört başı mamur olan familyanın odasına dört günden beri ne yiyeceğe, ne yakacağa dair hiçbir şey girmemiş olması?

Hele Madam Depres'nin en büyük yalan ar· kızı Julie için söylenmişti. Bu yalanlar sahih olmak lâzım gelirse Julie bugün yarın bir yere muallime tayin olunur diye hükmetmek bile az gelecek! Julie'yi memur olmuş s·mak l zım gelecek!

Neyse bu yalanlar sayesinde zavallı Polini o gün akşama kadar mevkiini muhafaza edebildi. Kapıcı kadının kocası birkaç defa dışarıdan içeriye gelmiş idiyse de karısından akçe istikraz eder diye korktuğu karıyı orada görünce geldiğine de pişman olarak birer vesile bulup yine kendisini dışarıya atmıştı. Herif şu kadıncağızı beğenemiyordu, sevemiyordu vesselâm!..

Akşam olup da gazlar yandığı zaman Polini odasına çıktı. Bereket versin ki odada bir musluk havagazı olduğundan onu yakdı da karanlıkta kalmadı. Üşüyen ellerini gazda ısıtıyordu. Musluğu son dereceye kadar açtıysa da musluk bir dereceye kadar açıldıktan sonra dayanıp durduğundan daha ziyade açılamaması gaz alevinin de daha ziyade artamamasını mucip oluyordu. Polini ise odayı ısıtmaya medarı olabilir ümidiyle bari bu alevin artmasını istiyordu.

Paydostan sonra Jean Depres dahi odasına geldi. Adamcağız gelirken zavallı Polini iki gözlerini dört açarak ellerine baktı ki ekmek getirip getirmediğini görsün diye! Heyhat! Ekmek yok!

Jean sordu ki:

-Kız geldi mi?

-Hayır! Gelmedi!

-Bir haber yok mu?

-Kimden? Kızdan mı?

Of, aman ya Rab! Ne yürekler paralayacak hâl! Artık Jean Depres bu kadar bunak mı oldu ki kızından bir haber var mı diye sorsun? Kızından kim, ne haber getirecek?

Hayır hayır! Jean Depres bu kadar bunak olmamıştı. Adamcağız:

-Bir taraftan ekmek geldi mi? Ekmekten bir haber var mı?

diye soracaktı ama utandığından, korktuğundan öyle soramadı da böyle sordu.

Binaenaleyh karısının "Kimden? Kızdan mı?" diye ettiği istizâhı da cevapsız bıraktı.

Cevapsız bırakmasın da ne yapsın? Kendisi bir tarafa ekmek mi sipariş etmiş ki ondan haber sorsun? Civardaki ekmekçi kadına vakıa çok yalvarmış yakarmıştı ama bir türlü o madrabazı ikna ve ırzâ edememişti. Hafta başı gelmeyince fabrikada haftalık verilmez. Arkadaşlarının herbirinden defaatle istikrazlar etmiş ve hiçbirisini henüz ödeyememiş olduğundan bunlara ettiği müracaat dahi reddolunmuş!

Karı koca kâh boş sofraya, kâh birbirinin yüzüne bakıyorlardı. Nihayet boş sofraya da artık bakamaz oldular. Yalnız birbirinin yüzlerine bakakaldılar. Ama bunda da sebat edemediler. Encâm-ı kâr ikisi de birbirine yüzlerini göstermemek için elleriyle setrederek ağlamaya başladılar.

Meğer o gün zavallı Jean hiçbir şey yememiş. Fabrikada kendisinden daha ziyade şâyân-ı merhamet bir adam bulunarak, herkes ekmeklerinin bakıyyesi olan kırıntıları ona verdiğinden Jean aç kalmış. Dün akşam yediği birkaç dilim kuru ekmekten başka mideciğine hiçbir şey girmemiş.

Bunları karnı acıkarak meme için ağlar, hem de beyhude ağlar çocuklar gibi hâl-i bükâda bırakalım da, bakalım şu Julie Depres'nin ne yaptığını görelim.

***

Bunların semtlerine göre postahane merkezi en yakın mürcaatgâhlardandı. Julie çend hafta evvel oraya da müracaat etmişti. Postaların getirdikleri mektupları her semte göre ayırıp o

semtlerin müvezzilerine teslim etmekten ibaret olan ve aylığı altmış frangı geçmeyen iş için oraya da bir istida vermişti.

Postahaneye vardığı zaman vakit henüz pek erken olduğundan memurlar gelmemiş idiyse de orada intizar Julie için bir nimet makamına kaim olmuştu. Zira halkın tevzî salonunda üşümemeleri için iki büyük soba yakılmış olduğundan Julie bu sobalarda ısınmaya başladı.

Yarım saat sonra içeriye bir mösyö girdi ki uzun tüylü, kürk kaplanmış, bir karış yakalı paltosu içine gömülmüş ve şapkasını önüne bastırıp üstü başı da kar dolmuş olduğundan kim olduğu tanınamıyor idiyse de silkinip soyunduktan sonra Julie gördü tanıdı ki tamam kendi istidası havale edilmiş olan zattır.

Memur efendiyi yalnız şöyle kolayca görebilmek Julie için bütün ümitleri hasıl olmuşcasına bir memnuniyeti mucip oldu. Kemâl-i ta'zîm ile herifi selâmladı. Hatta yüzünde en tatlı bir tebessüm peyda etmek için de cebr-i nefs eylemişti. Dün gece babası ne sayıklamıştı ya? Daha doğrusu ne nasihat vermişti? İşte Julie artık yüze gülmeyi de öğreniyordu.

Fakat memur efendi öyle pek yüze gülmekten haber anlar takımından mı? Kızcağız:

-Merhamet efendim merhamet! Hakkımda vukua gelecek olan merhametiniz bendenizi sûret-i mahsûsada minnettar edecektir.

dediği zaman memur efendi dedi ki:

-Anlıyorum diplomalı matmazel, anlıyorum ama...

-Evet! Diplomalı matmazel! Günde iki franklık bir işi bir diplomalı matmazele çok görmezsiniz ya?

- Çok görülmez ama sizi üzmemek ve bir daha buraya gelmek zahmetini ihtiyara lüzum bırakmamak için arz edeyim ki otuz beş kadar müsted'iyeler meyanında minnettarlıkları sözden ziyade hoşa gidecek olan güzeller nadir değildirler.

Aman ya Rab!.. Niçin yer yarılmıyor ki Julie yerin dibine geçsin?! Niçin bin yıldırım birden inmiyor ki beynine birden vurulsun da helâk olsun gitsin?!

Anlamalı Julie'deki kahramanlığı ki bu [illegible] nakhûriyet üzerine

yine de perişanlık eseri göstermemeye cebr-i nefs edebildi. Dedi ki:

- Pardon efendi! Müsâbaka-i cemâl sergisinde değiliz. Fakat peder ile valide...

Memur efendi kızcağızın sözünü kesti. Dedi ki:

-Oo, ooo! Müsâbaka-i cemâl sergisine gitmiş olsaydınız emin olunuz ki birinci mükâfat madalyasını alacak kız siz olurdunuz.

Ee, artık iş açıktan açığa edepsizlik derecesine vardı. İşte herif Julie'ye anlatıyor ki Julie güzel değildir. Bir kadın için hakaretin bundan ziyadesi tasavvur olunabilir mi?

Hem herif Julie'nin daha ziyade söz söylemesini de beklemedi. Silkinip temizlendikten sonra içeride kendi dairesine doğru yürüdü gitti. Julie dahi herifin arkasından bakakaldı.

Mürüvvet mi? Merhamet mi? Hiç terakkiyât-ı medeniyyeyle bunlar bir araya gelebilirler mi? Bu gibi şeyler emrâz-ı asabiyyeden addolunurlar. Bunları düşüneceğinize bari edebi, terbiyeyi düşününüz ama kadınlara perestişi cümle-i mefâhirinden olan Avrupa medeniyeti kadınlar hakkındaki hürmet ve tazîmini yalnız güzel kadınlara hasr ve tahsis eylemiştir? Kadın güzel olmadı mı kimse ona riayete mecbur olamaz. Güzel bir kadın tramvaya yahut omnibüse girerse herkes yerini takdim için yerinden fırlar. Çirkin bir kadın girerse kimse yerinden kalkmaz!

İstidaları kendisine havale edilmiş olan otuz beş kadar müsted'iyeler meyanında Julie'den ziyade güzelleri pek çok olursa artık memur efendi için Julie'yi istediği gibi tahkir etmeye ne mani kalır?

***

Julie yarı ağlar bir tavırla postahaneden çıktı. Jean Jacques Rousseau sokağını nasıl geçtiğini kendisi de bilmiyordu. Ama nereye gideceğini biliyordu. Doğruca Louvre mağazasına gitti.

Bu mağazaya vermiş olduğu istidada mağazanın şurasına burasına konulmuş yirmi kadar kasalarda para kabzı memuriyetini istemişti. Muhasebeci muavini bulunan bir kadın en gayretli ve en erken gelen memurlardan olmasıyla Julie'nin arzuhâli dahi bu kadında bulunmasıyla zavallı Julie kadının yanına vardı. Vakıa kadın posta memurundan daha tavırlı bir şey

idiyse de bari onun gibi kendini tahkir edecek değil a? Kızcağız işte yalnız bundan dolayı ümitvar olarak kadını selâmladı. Ancak Julie:

-Benim istidama bir cevap hazırlandı mı madam?

sualini irad eylediği zaman muhasebeci madam Julie'yi tanıyamayarak:

-Ne istidası vermiştiniz?

diye sordu. Julie istidasını anlattıkta madam dedi ki:

-Ha evet! Fakat "cautionnement" (kefalet akçesi) hakkında bir şey demediğiniz için müdür efendi o arzuhâli iptal eyledi.

-"Cautionnement" mı?

-Evet! Beş bin frank! İdareye beş bin frangı yatırmalı da o memuriyeti sonra istemeli!

Beş bin frank! Julie beş bin frangı bulsa o memuriyete intizar mı eder? Günde beşer franktan tamam bin gün Depres familyasını idare edecek meblâğ! İrbâh edilecek olsa günde bir frank kadar faiz getirecek bir servet!

Julie verecek cevap bulamadı. Şaşırdı kaldı. Kadın adeta merhamete gelerek dedi ki:

-Matmazel! Sizin gibi fakir kızlar için bu mağazada bulunabilecek iş müşterilere mal satmaktan yani tezgâhtarlıktan ibarettir ama...

Julie'nin çeşmân-ı ümîdi açıldı. Sordu ki:

-Maaşı azsa mani değildir. Ne kadar az olursa olsun ben kabul ederim madam. Çünkü pek fakirim!

-Hayır! Maaşı pek de az değil. Acemilere günde bir buçuk frank verilir. Sonra iki olur. Nihayet ayda yüz franga kadar da terakki eder ama...

-Ee aması?

-Vallahi matmazel darılırsınız diye söyleyemiyorum?

-Söyleyiniz madam! Rica ederim söyleyiniz! Ben kendisine söylenilen sözlere darılmak hakkına, cüretine, cesaretine malik olan bahtiyarlardan da değilim!

-Öyleyse söyleyeceğim şudur ki mağazamıza intisab edecek

kızların biraz daha mütenasip olamaları lâzım gelir. Zira tezgâhtar güzel olmalıdır ki müşteri efendilere karşı mağazanın menâfiini muhafazaten daima galip çıksın.

Julie'nin gözleri bir daha karardı. Ağzından bir:

-Madam!..

sözü çıkabildiyse de alt tarafını beceremedi.

Muhasebeci madamın vakıa öyle boş yere çene çalmakla geçirecek zamanı yok idiyse de söylediği söz kızcağızı pek ziyade meyus eylemiş olduğundan güya bunu tamir etmek için ve kıza daha ziyade kabil-i icrâ bir nasihat vermiş olmak için dedi ki:

-Natura tarafından lüzumu derecesinde nâil-i sehâvet olamamış bulunan kızlar için en serîü'l-husûl olan sanat çiçek yapmak, dikiş dikmek gibi şeylerdir. Bunu da beceremeyenler için çamaşırcılık, ütücülük vardır!

Çamaşırcılık, ütücülük ha? Validesinin ilk sanatı ki sonunda o dahi onu beceremedi.

***

Zavallı Julie Louvre mağazasından da çıkarak Rivoli sokağını aykırılayıp Tuilleries bahçesine vardı. Orada umumî peykelerden birisi üzerine oturup cebindeki kuru ekmeği yemeye başladı. Babasından daha bahtiyar! Değil mi? Zira babası bugün kuru ekmek dahi yemeyecek! Yemedi!

Hem ekmeğini yiyor hem de kendi kendisine düşünüyordu. Fakat kendi kendisini çirkin bulması kabil mi? Hiçbir kadın için çirkin olduğuna kanaat mutasavver midir? Haydi güzel olmasın, fakat neden çirkin olsun? Güzel olmamakla çirkin olmak arasında ne büyük fark var.

Doğrusunu sorarsanız Julie'ye çirkin denilemez. Boylu poslu kızcağız. Sefalet ve açlık kendisini soldurmamış olsa biraz daha güzel olabilecek. Fakat ne fayda ki güzelliğin o derecesi kâfi değil! Güzeller pınarı olan Paris'te enzâr-ı dikkati kendi üzerine celbedebilecek kadar güzel olmalı ki derhâl nâil-i emel olabilsin. Hem de bir mağaza tezgâhtarlığı, sandıkkârlığı, bir posta müvezziliği, bir muallimelik derecesindeki meramlar için değil! Daha büyük meramlara nailiyet için bir hüsn-i müstesna

bin diplomadan ziyade işe yarayacak!

Julie bunların kâffesinin düşünerek ekmeğini de bitirdi. Hatta okumuş olduğu romanlar içinde kendi hâli kime benzediğini de düşünüyordu. Hatırına pek çok sefil kızlar geldiyse de hiçbirisinin romanı kendisine benzemiyor. Onların bir takımı güzel! Bir takımı da mürüvvet ve merhamet sahibi adamlara tesadüf etmişler. Bunlar hasbeten-lillâh kendisine muavenette bulunmuşlar. Onların muavenetleri sayesinde sefaletten kurtulmuşlar. Hâlbuki kendisi henüz insanlar içinde böyle bir mürüvvetliye rastgelmemiş!

Julie roman denilen şeyin hayalîsiyle hakikîsi arasındaki farkı işte bu mülâhaza üzerine anladı. Demek oldu ki hakikatte Paris'te mürüvvet denilen şey yoktur. Onu var gibi gösterenler hayâlî olarak gösteriyorlar. Bir memleket ki âsâr-ı mürüvvet gösterenlere madalyalarla mükâfat tayin olunuyor, orada mürüvvet olsa bu sûret-i teşvîkiyyeye lüzûm kalır mı? İşte meydandaki mürüvvet olmadığı için insanları ona teşvik zımnında şu madalyaları tesise lüzûm görülmüş!

Ekmeğini yedikten sonra kalkı istida vermiş olduğu sair yerleri de dolaşmaya davrandı. Ama Bonmarşe gibi Seine nehrinin öte tarafındaki müracaatgâhlara gidemedi. Zira oraları hem pek uzak, hem de hava pek sertti. Hatta Tiuleri bahçesinde ekmeğini yiyinceye kadar bile donmuş olduğundan kendi semtine az çok yakın bulunan yerleri dolaşmaya mecbur olduysa da hayfa ki ümitsizlik bunda da gayretini kırıyordu.

Paris derununda bu surette dolaşmak ne yaman şeydir? Bir yerden çıkıp diğerine varmak için kilometre boyunca mesafeler katetmeli. Zayıf kızcağız için öyle fena bir havada bu cevelân!

Julie'de yalnız bir ümit vardı. O da geberesiye bir sa'y ve gayretle validesinin muahezâtından kurtulmak! Çünkü işte babası bile kendi ettiği gayreti kifayetsiz görerek biraz daha gayretli davranmasına lüzum gösteriyor. Kendisi gayreti etsin de bir şey hasıl edememiş bile olsa bari vicdanen mesuliyetten kurtulsun!

İşte Matmazel Julie Depres bu gayretle üç dört yere daha girdi. Hatta bir aralık yolu ta Credit Lyonne'ye kadar da uğradı. Credit Lyonne Fransa'nın en mükemmel müessesât-ı

mâliyesinden bir banka olup ahz u îtâsından ziyade fukaraperverliğiyle meşhurdur. Erbâb-ı mesâîye iş bulur, sermaye verir. Birtakımlarına da adeta sadaka eder. Ama iş bizim bahtsız Julie'ye gelince Credit Lyonne dahi faydasız çıktı. Orada Julie'nin arzuhâli havale olunmuş olan adam Julie'ye haddinden efzûn hürmet ve riayet eyledi. Bu adam gayet maârifperest bir şey olup onun nezdinde diplomalı bir kız ziyade hürmet ve riayete şayandır. Ancak diplomalı bir matmazele öyle adi hizmetkârlık nev'inden günde iki üç franklık memuriyetler yakışır mı? Ayda yüz elli iki yüz franklık bir iş zuhuru için de biraz sabretmeli. Öyle değil mi?

Öyle ama Julie'de mide boş! Sabırsız da! Yürekler acısı kızcağız bir aralık istedi ki:

-Efendi hazretleri! İnayetinize bin teşekkür, hürmetinize bin tazîm ama yalnız ben değil anam babam dahi bu akşam açtır. Zira dün akşam yediğimiz ekmeği bile her ümidin haricinde, her intizarın fevkinde olarak bulabilmiştik.

desin. Bunu desin de alt tarafını da demeye mümkün değil muktedir olamadığı hâlde yalnız elini uzatıp avucunu açsın! Credit Lyonne'nin hiçbir kimseden diriğ edilmeyen bir frankı olsun bu avuca düşeceğine şüphe yoktu ki! Keza şüphe yoktu ki efendi dahi hiç olmazsa kızın diploması hatırı için olsun avuca bir şey koyarak yumdursun!

Ah! Bu cesaret kimde? Keşke diplomalı olmasaydı! Keşke o efendinin maarife, diplomaya bu kadar riayeti bulunmasıydı! Julie Depres'nin vekarı buna da mani oldu. Efendiye kemâl-i minnet ve tazîm ile veda ederk Credit Lyonne'den de dışarıya çıktı.

***

Şu serseriyane cevelândan şu nevmîdâne geşt ü güzârdan Julie'nin kendisince zaten hiçbir ümid-i kat'îsi olmadığı hâlde tek validesinin ve hatta pederinin de muahezesinden kurtulmak için gayrette kusur etmediği anlaşıldı. Acaba Mösyö ve Madam Depres'nin bu cevelândan kat'i bir ümitleri var mıydı? Hele bu akşam?

Bu akşam ki biçareleri çocuk gibi ağlar bıraktık! Öyle bed-

baht iki çocuk gibi ki sadalarını işitecek bir valideleri de yok. Hiçbir meme onların imdatlarına gelmeyecek. Acaba bunların ümidi var mıydı?

Farzedelim ki yoktu. Fakat Julie'yi de beklemesinler de kimi beklesinler? Julie'den de ümit etmesinler de kimden ümit etsinler? Paris artık mucizelerin de imdada yetişmekten ictinâb edeceği bir yer olmamış mı? İnanmazsanız Emile Zola'ya sorunuz!

Evet! Bunlar Julie'nin cevelânından ümitvar idiler. O kadar ki Julie geç kaldığı hâlde bir an evvel vürud etmesini de isticâl etmiyorlardı. Zira Julie boş gelince bu ümit dahi münkatı' olacaktı.

Vakit gecikti. Aşağıki katlarda yemek yeniyor. Lahana gibi bazı yemeklerin kokusu ta üst kattaki mansarda kadar çıkıyor. Julie hâlâ yok!

Acaba kıza ne oldu? Pederin de validenin de hatırlarına fena fena şeyler geliyor. Hayır! Fena fena değil! Müteakiben o şeylerin sıhhatlerine kanaat dahi ederek Julie'ye gıpta bile ediyorlar. Meselâ kendisini Seine nehrine atarak helâk olmak değil mi? Öyleyse ne devlet! Şu anda Julie artık ıztırap içinde değil demektir.

Ah! İnsan bu! Öyle bir takım ahvale hedeftir ki tasavvuru bile başkalarının tüylerini ürpertir de o insan için nimet yerine kaim olur. Hatta bunun daha fenası, daha garibi var. Meselâ Julie kendisini nehre atıp helâk etmiş olsa! Ertesi gün icra olunan tahkikat neticesinde anasının babasının da helâk olma derecesinde aç oldukları anlaşılsa!

İşte kurtuldular, gittiler. Zira o hâlde imdada koşmak için bin ehl-i mürüvvet birbirini çiğnerler!

Hani ya Paris'te mürüvvet yoktu ya?

Yine de var mı ya? Mürüvvetçiler hakîkat-i hâlde gösterişçilerdir. Gösteriş olmazsa bedavaya mürüvvet mi olur?

Diyebiliriz ki kızlarına muntazır oldukları esnada ana ile babanın hatırlarına bu bile gelmişti. Diyebiliriz ki bunu bile bir ümit saymışlardı. Her taraftan ümit münkatı' olduğu zaman böyle felâketler yüzünden ümitler bile insanın yüzüne güler.

Julie yok vesselâm! Karı ile koca aralıkta bir kere birbirinin

yüzlerine bakıyorlarsa da harf-i vâhid edemiyorlar. Ne söylesinler? Söyleseler söyleseler "Julie hâlâ gelmedi." diyecekler. Bu malûm. Yahut "Acaba kıza bir hâl mi oldu?" diyecekler. Bu da meczûm! Malûmu niye ilâm etsinler? Meczûma karşı iltizam edebilecekleri ne tedbir var ki iltizam eylesinler?

Bu akşam yakacak bir şeyleri de yok. İki üç iskemle var ama hane sahibinin! Karyola ağaç ama o da hane sahibinin! Ah yakacak bir mangal kömürleri olsa da onu yakıp gazlarıyla kendilerini boğsalar. Helâk olsalar da kurtulsalar! Bu da hatırlarına gelmemiş değildir.

Gurûb-ı şems üzerinden üç buçuk saat geçti. Hâlâ Julie'den eser yok. Bunun üzerine karı koca:

-Yatalım!

dediler. Yani kızdan ümitlerini kestiler. Karınları bomboş olduğu hâlde yatağa giriyorlar ki bu hâlde tena'um edebilecekleri yalnız bir nimet var. O da Julie'nin gaybubetinden istifade ikisi bir yatakta yatıp harâret-i vücûdiyyeleriyle birbirini ısıtmak nimeti. Zira kızları yanındayken bunlar birlikte yatmazlar.

Tamam karı koca şu son meramla ayağa kalkmışlardı ki mansard katına çıkan merdivenin alt başından bir ayak patırtısı peyda oldu. Ama gayet miskinâne bir ayak patırtısı. Öyle cüretli, kuvvetli bir adamın merdivenlerden çıkmasından mütehassıl ayak patırtısı değil.

Gelen zatın şu meskenetinden anlaşılabiliirdi ki Julie'dir. Zaten bunların hanesine kimin gelmesi muhtemeldir? Hele bu saatte!

Karı koca birbirini çiğneyerek kapıyı açtılar. Merdiven pek de münevver değil idiyse de anladılar ki gelen Julie'dir. Kıcağızda artık tâb u tüvân kalmamış olduğundan merdiveni güç hâlle çıkıyordu. Tuhaf şey koltuğu altında da kocaman bir şey vardı.

Madam Depres kızına muavenet için koştu. Elindeki şeyi aldı. Aman ya Rab, kocaman bir ekmek! Bir kağıt içinde de peynirle sucuk var! Kokusundan anladı, kokusundan! Açlık kuvve-i şâmmeye o kadar inbisât vermiş ki koku almakta köpeklere bile

galebe edecek.

Başını merdivenin üst tarafındaki kocasına çevirerek:

- Ekmek!

dedi. Bunu takiben:

- Sucuk! Gravyer peyniri!

sözlerini de dikkat edecek olanları korkutacak bir tavr-ı harîsâneyle söyledi. Açlık bu! İnsanı insanlıktan çıkarıp canavar hâline koyar!

Üçü birden odaya geldiler. Hemen sofrayı kurdular. Artık kızdan nerede kaldığını suale imkân var mı? Hemen sofraya oturdular. O kocaman ekmeği ve sucuğu ve peyniri yemediler. Ona "yemek" denilemez. Somurdular! Zavallı Julie dahi o günkü bir dilim ekmekten başka bir şey yememiş. O da somurmakta anasından babasından aşağı kalmıyordu.

Şu et'imeyi yiyip de üzerine iki bardak su içtiği zaman Jean Depres o kadar sevindi ki kız bunları bir ırz pahasına satın almış olsa yine ucuz almış olacağını hükme hazırdı. Ya validesi? Artık kızına bir diploma kazandırmak için harcolunan paralara acımamaya azm ü cezm eyledi. İşte ilk akşamdır ki kızının getirdiği ekmeği yiyorlar.

Julie'nin hâl ü tavrında fevkalâde alâiminden hiçbirisi yok. Şu ekmeği sucuğu peyniri getirmiş olduğundan dolayı ne mağrur ne mahzun! Yalnız kızın zihninde bir şeyler olup onları düşünmekle meşgul olduğu anlaşılıyor.

Jean Depres sofradan kalktıktan sonra ağaç iskemlelerden birisini yakaladı. Kesilecek koyun gibi yere yatırdı. Alt tarafına gelen ayakların birisi üzerine bir ayağıyla basarak onun mukabili olan üst taraf ayağını da çekiverince ayak çıktı. Karısı bunu görünce:

- Ne yapıyorsun herif? Yarın kapıcı buna vakıf olursa ne cevap veririz?

dediyse de Jean karısının yüzüne öyle bir bakış baktı ki gözlerinden alevler fırlıyordu. Karı korkarak söylediğine de söyleyeceğine de pişman oldu. Jean ise ateşi tekrar yaktı. Şu anda noksanı bir lüle tütündü. O da bulunup da bir çubuk yaksaydı şarap

noksanını hatıra bile getirmeyecekti.

Ateş çatır çatır yanıyor. Jean kızına hiçbir şey sormuyor. Güya verecek izahattan ürkecekmiş, güya korkuyormuş gibi duruyor. Validesi şu esrara bir an evvel vâkıf olmak için can atıyor ama kocasından korkuyor. Julie ise bunların ikisine de ehemmiyet bile vermeyerek zihnindeki şeylerle meşgul oluyor.

Bu anda Julie babasının hâline tavrına dikkat edebilmiş olsaydı dünkü sayıklaması gerçekten sayıklama olmayıp kendisine bir talimat, bir nasihat olduğunu mutlaka hükmederdi. Fakat bu hükümden ne çıkardı? Hiç! İşte kimse Julie'yi güzel bulmuyor. Erkeklerin yüzlerine ne kadar gülmüş olsa faydası olmayacağını Julie pek acı tecrübelerle anlamış.

Vakıa âlemde çirkin yalnız Julie değildir. Bunu kendisi de biliyor. Fakat yüzüne güldüğü adamda bir tesir hasıl etmek için kızda kadında bir başka terbiye bulunmak lâzım gelir. Julie'nin bilmediği yalnız budur. Kadın var ki çirkindir de ona yine:

-Pek sevimli! Pek cilveli!

derler. Bütün ömürcüğünü enfes-i âsâr mütalâa ve ezber etmekle imrâr etmiş olan Julie sevimli olmak, şiveli olmak ne olduğunu öğrenmemiş ki bu lüzumu tahattur edebilsin.

Ya öğrenmiş olsaydı?

Ha! İşte siz de görüyorsunuz ya? İş bu dereceyi bulmuşken Alfred de Musset'nin dediği gibi solgun dudaklı açlığın bir lokma ekmeğe bedel talep eylediği bir buseyi esirgemeye imkân kalmamış. Sözün doğrusunu söyleyecek değil miyiz? İmkân kalmamış!

Öyleyse babasının korktuğu şey vâki demek! Tevekkeli zavallı adamcağız kızını istintaktan ürkmüyor. Kim bilir ne cevap alacak ki ondan korktuğu için sormuyor!

Ne kadar ürkse, ne kadar korksa, bu istizâh tabiî ve zarurî olduğu için zavallı Jean Depres ürktüğü ahvali kızından sordu. O zaman Julie her baş vurduğu yerde ne gûne muamele görmüşse cümlesini anlattı. Ama hiçbir gûne mülâhaza ilâve etmeksizin anlattı. Muâmelât-ı mezkûreden ne gûne müteessir olduğunu bile izah etmiyordu. Bu muameleler kendi hakkında vaki olmayıp da başka birisi hakkında vaki olsa ve kendisi yalnız hikâye ey-

lese yine iktiza eden yerlerde beyân-ı mütalâa ve serd-i mülâhaza etmek lâzım gelirken o lüzuma bile riayet etmiyordu. Nihayet altı yedi yerden aldığı red cevaplarını hikâye edip bitirdikten sonra dedi ki:

-Validenin dediği gibi şu menhûs diplomayı alacağım diye sekiz on sene emek vereceğime birkaç kolay sanat varmış, onları öğrenmeliymişim ki size böyle her akşam yiyecek getirmeliymişim.

Polini- O sanat neymiş?

Jean gözlerini açtı. Kızın vereceği cevabı dinlemek için tepeden tırnağa kadar kulak kesilmişti. Julie dedi ki:

- Söyleyim de dinleyiniz. Her yerden ümidi keserek buraya gelmek için bulvar üzerinden yürüyordum. Kahve gibi bir şeyin önünden geçerken bir adam kapıdan çıkıp "Çarçabuk birkaç frank kazanmak ister misin?" dedi. Nasıl kazanacağımı sordum. Tarif eyledi. Elime birkaç su "bakır para" verdi. Tarifi vechile kahveye girdim. Bir masa üzerinde tombala numaraları gibi numaralar var. Bir su atıp bir numara aldım. O numara mucibince bir kura çektim. Kurada bir frank çıktı. Orada bir çok mösyöler madamlar duruyordu. Talihime şaşırdılar. Bir takım kimselerin teşvikiyle bir kura daha çektim. Bir şey çıkmadı. Üçüncüsünde bir frank daha çıktı. Beni görünce sair erkekler karılar dahi alıştılar. Bense iki frangı alınca sevincimden çıldırdım. Kahvenin ta kapısına kadar geriye çekilip herifleri seyrediyordum. Bu oyunu nev'amâ gizli gibi oynuyorlardı. Fakat her kura çekene benim gibi birer frank çıkmıyordu. Şikâyet çoğaldı. Huzzârın bazıları "Siz hilekârsınız. Dolandırıcısınız!" diye kahve sahibini tekdir ediyorlardı. Beni de aramaya başladılar. "O kız da sizin ortaklarınızdandı." demeye başladılar. Ben kendimi kurtarmak için sokağa fırladım. Hemen buraya doğru koşarak yürümeye başladım. Bugün için hiçbir tedarikiniz olmadığını bildiğimden şu ekmeği peyniri sucuğu da alıp getirdim.

Kız bu hikâyeyi söyleyince Jean büyük bir yük altından kurtulmuş gibi geniş bir nefes aldı. Hele kızcağız:

-Bu aldığım şeyler bir franklıktır. Bir frangı da işte size getirdim.

deyince varyozcu biçaresinin memnuniyeti bir kat daha arttı. Lâkin kız dedi ki:

- Yarın için bir büyük ümidim var. Bu frank bana lâzımdır.

Jean -Ne gibi bir ümit?

Polini- Yine böyle kumarbazlar şantajı gibi mi?

"Şantaj" diye bazı hilekârların halkı soymak için tedbir kullanmalarına derler. İşte kahvecinin Julie'yi bulup da bedelini kendi verdiği kuraları çektirerek ve birer frank kazandırarak sairlerinin de hırslarını tahrik etmesi dahi bir nevi şantajdır.

Julie pederine ve validesine cevaben dedi ki:

-Hayır! Kumarbazlık filân değil. Bir büyücek mağazada defterdarlık gibi bir şey! Fakat oraya arabayla gideceğim de!

Bu "arabayla" sözü ananın babanın nazar-ı dikkatlerini açtı. Bundan anladılar ki kızın şu ümidi sairleri kadar boş olmayıp epeyce kuvvetlidir. Binaenaleyh o frangı kıza terkeylediler.

Bir çok ahvale göre insan adeta çocukluktan çıkamaz. Büyür, ihtiyar da olur, fakat tab'ında hâlâ çocukluk baki kalır.

Çocuk kısmına dikkat olunur ya! Şimdi ağlar, şimdi güler. Ne ağladığı şey bihakkın ağlanacak şeylerdendir, ne güldüğü şey bihakkın sevinecek şeylerden. Büyüdüğümüz zaman biz zannederiz ki kahrımız da, sevincimiz de pek esaslı, pek ciddi şeyler üzerine vukubulmaktadır. Hâlbuki nazar-ı hikmete karşı onlar dahi çocukları ağlatan ve güldüren şeylerden bi'n-nisbe pek de büyük değildir.

İşte yarım saat evvel helâke muntazır olan bir karı ve koca şimdi şu ekmeği, peyniri, sucuğu yiyerek, bir de yarın için kızlarından bir ümit alınca adeta gülmeye başlamışlardı. Lâtifelere bile koyuldular. Hatta kızını talim ve terbiye ettirmesinden dolayı zevcesinin ettiği itirazlara Jean Depres hak dahi vermeye başlamıştı. O zavallı diplomayla Jean dahi istihza eyliyordu. Kızına diyordu ki:

- Corneyler'i, Racinler'i perukalarıyla merukalarıyla ezberleyip yutmak encâm-ı kâr bir mağazada defterci olmaya müncer olacağını bilseydim hiç de seni o kadar yormazdım.

Polini- Hiç de dişimizden tırnağımızdan arttırdığımız paraları sarf edip de böyle açlıktan helâke tekarrüb etmezdik.

Jean- Doğrusu ya kızım bundan dolayı senden aflar dilemeye mecburum. Senin o sabâvet yaşlarını beyhude it'âbâtla...

Julie babasının sözünü kesti. Dedi ki:

-Ziyanı yok babacığım! Ben tahsilimden dolayı yine minnetdâr-ı lûtfunuzum. Malûmât-ı müktesebem ile size yardım edemeyecek olursam da defterdilikle olsun edebileceğim yardım beni yine müteselli eder.

Jean- Fakat beş kere beş yirmi beş yahut sekizden üç gitti beş kaldı diye hesap yapılırken Lamartine'in "La Meditaions"ları, Musset'nin "Sonbahar Geceleri" okunmaz ya!

Polini- Shakespeare'in tercümeleri hiç!

Julie- Ziyanı yok anacığım. Onları da size okuyarak eğlendiririm.

Polini- Bana okuma kızım! Ben eğlenemem. Babana oku!

Jean- Bana oku kızım! Ben dinlerim. Diplomalı bir kızdan Fransa cemiyet-i mütemeddinesi istifade aramıyorsa ben ararım!

Biçare Julie pek ziyade yorgun olduğundan ocak başı safasında daha fazla devam edemedi. Valide ve pederinin ruhsatlarıyla hemen yatağına uzanıp yattı ki vücudu ateşler içinde idiyse de hâlinden kimseye renk vermiyordu. O kadar soğukta, o kadar da kat'-ı mesafe eden kızcağız hasta olmaz da ne olur?

Mösyö ve Madam Depres iskemleyi tekmil yakıp bitirinceye kadar ocak başından ayrılmadılar. Zira oradan iktisab eyledikleri harareti yataklarında bulamayacakları bedîhî ve aşikârdı. Bir kere Jean dahi şu diplomaların aleyhine tahvîl-i fikr eylemiş olduktan sonra artık Polini'nin ağzını kim tutar. Maârif-i inâs aleyhinde o kadar talâkatle serd-i efkâr eyliyor ki her kim işitse kadına hak vereceğine şüphe edilemez. Hele:

- Diploma karın doyurmaz. Diploma kağıdı bank kaimesi değildir!

dediği zaman Jean ez-dil ü cân tasdikle baş sallıyor. Kızla-

rına bir diploma kazandırmak için bezl-i mal edenlere değil a, kızlarını yalnız yoranlara bile karı koca hemen lânet okumak derecelerine varıyorlar.

Julie çokdan uykuya, daha doğrusu baygınlık nev'inden dalgınlığa dalmış gitmiş olduğundan anasının babasının şu muâhezâtını işitmedi. Onlar dahi Julie'nin fena fena sayıklamalarına kulak vermiyorlardı.

-3-

"Avuç Dolusu Para"

Ertesi gün Matmazel Julie Depres uykudan pek geç uyanabildi. Dünkü yorgunluk, bu geceki hastalık kızcağızı ezmiş bitirmişti. Pederi ile validesi erken davranarak, adamcağız:

-Bugün için elbette bir kolayını buluruz. Sakın ha kızın frangını alma! Şu ümidin neticesini bekleyelim.

diye işine gitmişti. Biraz sonra Julie kalkıp giyinmeye başladı. Validesi şu ümitli iş hakkında kızdan daha ziyade izahat istiyordu ama Julie akşam verdiği haberden ziyade bir şey söylemiyordu.

Ne söyleyecek! Akşamki söylediği söz dahi doğru değildi ki! Sırf yalandı. Büyücek bir mağazada defterdarlığı kim kaybetmiş ki Julie bulacak?

Julie'nin tedbiri başkaydı. Fakat bu tedbiri kimseye, ama hiç kimseye söyleyemezdi. Mümkün olsa kendisinden bile ketmedecekse de buna tab'an imkân yoktur.

Julie'nin kurduğu tedbir için o kadar erken hanesinden çıkmaya lüzum dahi yoktu. Ancak hanesinden erken çıkmamış olsa pederine validesine söylemiş olduğu yalanın ucu meydana çıkacak. Bir mağazanın defterdarlığı işi için akşam üzeri gidilemez ya?

Julie'nin şu yalancılığını ta'yîb edecek kadar insafsız değilsiniz sanırız. Julie daha ne büyük muayyebâtı irtikâb eylese bile şâyân-ı muâheze görülemez, değil mi? Çünkü meselenin hangi cihetini yoklayacak olsanız karşınıza bir "açlık" çıkar. Bir değil, üç açlık!

Julie dünkü elbiseyi telebbüs ederken vücudunun bütün kemikleri çıtır çıtır ediyordu. Ama yine gayreti elden bırakmıyor, yine validesine renk vermiyordu. Bugün hava dünden fenaydı. Kızcağız o fena havayı da göze kestirdi. Yine cebine bir parça ekmek ve biraz da sucuk koyarak sokağa fırladı.

Madam Depres'nin bu günü nasıl geçirdiği artık bize lâzım

değildir. Dünden daha fena geçirecek değil a! Dün hiçbir ümit yok iken bu gün kocaman bir ümit var. Kızı büyücek bir mağazaya defterci olacak! Hele ba'de'z-zuhr kocası iki ekmek, yüz gram kadar da jambon göndermiş.

Acaba veresiye mi almış? Nasıl almış? Julie büyücek bir mağazaya defterci olduktan sonra borçların kâffesi verilebilir değil mi? Bugün şunları Jean Depres adeta dolandırmış bile olsa beis görülemez. Kızının memuriyet bulması ba'demâ dolandırıcılık mezâhimine de lüzum bırakmayacak.

Madam Polini Depres'nin bugünkü hâli düne asla kıyas olunamaz. Bugün dünden ziyade kapıcı karının odasında mahfuz olan hararetten istifade edebilir. Çünkü akşama kadar kızı bir büyücek... Hayır! "Büyücek" de değil, bir büyük mağazanın defterdarı olduğu hâlde avdet edecek. İhtimal ki kapıcıya hediyeler bile esecek!

Ümit! Ey bîçâregânın meded-resi olan ma'bûd-ı muhayyel! Ma'bûdîn-i hayâliyye meyanında bütün bütün hayâl-i ham olan sensin. Fakat sensiz yalnız bîçâregân değil, bâ-çâregân bile yaşayamaz. Herkes bir cihetten yine sana muhtaçtır.

Biz Julie'ye gelelim:

Julie'nin bu sabahki reftârı dün sabahkiye asla makîs değildi. Dün sabah bir iş zımnında sokağa çıktığı, reftârındaki isticâlden, telâştan belli olan Julie'nin bugün hiçbir acele iş için sokağa çıkmış olmadığı yine reftârındaki betâetten nümayan oluyordu. Kızcağız ağır ezgi fıstıkî makam bir yürüyüşle bulvarlar yolunu tuttu. Orada yekdiğerine yakın bulunan tiyatroların her biri önünde eğlenerek etrafı muayene eyliyordu. Görünüyordu ki zavallı kızcağız Parisli olduğu ve Paris'in buraları en meşhur yerlerden bulunduğu hâlde buraların adeta acemisiydi.

Gide gide République meydanına kadar gitti. Oradaki République heykelini, kışlayı, büyük oteli filânı temaşa eyledi. Meydanın ortasındaki bahçeye girerek rüzgârdan mümkün mertebe masûn olan bir tarafa oturarak ekmeğiyle sucuğunu yedi. Şu münasebetle biraz da dinlenmiş olarak badehu kalktı. Yine caddeye çıktı.

Zihninden tasarlamakta olduğu iş için Julie o kadar derin de-

rin düşünüyordu ki Süveyş Kanalı'nın hafri için Mösyö Delespes'in ve üç yüz metrelik kuleyi inşa için Mösyö Eiffel'in bu kadar derin ve dalgın olarak düşündüklerini kim söylemiş olsa inanamayız. Kızcağız aralıkta bir kere de elini cebine sokarak o tek frangı okşuyordu.

Bir frank! Ne büyük sermaye! Evet bu bir sermayedir. Zira Julie onu hiçbir yere sarf etmedi.

Mülâhazâtında en ziyade teammuk eyledikçe, en derin dalgınlığa duçar oldukça, elini cebine sokarak onu lems eylediği gibi çehresinde bir beşâşet peyda olarak tavrına bir çok alâim-i itmi'nân geliyor.

***

O sırada herkesin gözü bulvarlar tarafına döndü. Julie de dönüp o tarafa baktı. Uzaktan bir kalabalık geliyor ama nenin nesi olduğu belli değil. Biraz sonra caddenin kenarında olanların kâmilen şapkaları çıkarıp yukarıdan gelen bir cemaati selâmlamakta olmaları anlattı ki gelen şey bir cenaze alayıdır. Hem de muteber bir cenaze alayı. Zira cenaze geçerken rastgelenlerin şapkalarını çıkarmaları bir âdet ise de öyle her aciz için bu şeref müyesser olur mu? Ölüm hâlinde bile insanların muteberleri biçarelerinden farklıdır.

Julie cenaze alayı denilen şeyi de çok görmüş değildir. Binaenaleyh kemâl-i merakla cenaze alayının vusulüne muntazır oldu. Alay geldi, çattı. Meğer sahihen muteber bir zatın cenazesiymiş. Kocaman ve müzeyyen bir cenaze arabasına dört tane âlâ beygirler koşmuşlar. İki tarafındaki kordonları, en büyük muteberândan oldukları hâllerinden tavırlarından anlaşılan ihtiyarlar tutmuşlar. Sağda, solda hele arabanın arkasında pek çok kalabalık yürüyor.

Alay ta Julie'nin önüne kadar geldi. Kızı geçti bile. Voltaire caddesine doğru yürüyor. Anlaşıldı ki Pere Lachaise kabristanına gidecek. Julie dahi alayı gözden kaybetmek istemediğinden alayla beraber yürümeğe başladı.

Bir kere o kalabalığa karıştıktan sonra kızcağız nev'amâ kendisini kaybeyledi. Birkaç yüz adım yürüdükten sonra adeta cenaze kordonuna kadar yaklaştı. Baktı ki gayet mükellef bir

tabut! Üzeri ve arabanın her tarafı yüzlerce cesîm çiçek buketleriyle dopdolu.

Çiçek buketleri! Julie'nin bir kere içi titredi. Çiçek buketleri! Aman ya Rab! Ne hazine?..

Dünyada çiçek sevmeyen hiçbir kadın bulunamayacağı gibi Julie'nin de çiçek sevdiğine taaccüb etmediniz değil mi? Fakat Julie çiçekleri sevmiyordu. Buna çiçek sevmek denilemez. Perestiş bile denilemez. Julie'nin tekmil düşünceleri, ümitleri, hesapları tecessüm etmiş de işte şu cenaze arabasına, cenaze tabutuna konulmuş. Çiçek! Julie'nin diplomasının ne hükmü olur? Julie için berât-ı necât çiçek vesselâm!

Olacağa bakınız ki arabanın arka cihetinden bir gümüş parmaklık ucuna talîk edilmiş olan kocaman bir halka buket, arabanın cüz'î bir sadmesiyle yere düşüvermesin mi?

Aman ya Rab! Ayaklar altında kalacak! Ezilecek! Mahvolacak! Yalnız çiçekler mahvolacak değil, bir familya mahvolacak! Evet! Depres familyası mahvolacak!

Julie derhâl vücudunu bukete siper eyledi. Arkadan gelenler merhamet etmezlerse kendisini ayaklar altına alıp ezsinler de tek bukete bir şey olmayıp hâlâs bulsun!

Fakat arkadan gelenler ne buketi ezdiler ne de Julie'yi! Julie kim olduğunu kim bilir? Halkın bildiği yalnız bir şey var: Cenaze arabasından buket düşmüş, bir matmazel onu muhafaza ediyor. Hem cenazeye, hem bukete, hem matmazele hürmeten taarruzda bulunmamalı! Ayaklar altında çiğnememeli!

Cenaze alayı geçti. Kalabalığın en son kısmı da geçti. Hatta daha evvelce bulvar daha kalabalıkken o kalabalık dahi alaya iltihak eylemiş olduğundan buketle Julie'nin bulunduğu yer adeta tenha kaldı. Julie'de bir halecan! Etrafına bakıyor, kimseyi göremiyor!

Aman ya Rab! Sen cüret ver! Buketi alsın mı, kapıp kaçsın mı? O hazineyi... O sermayeyi... O medâr-ı hâlâsı... O berât-ı necâtı...

Eğildi, buketi yerden aldı. Hâlâ etrafına bakıyor, ya birisi gelip de:

-Onu nereden çaldın?

derse? Ya kendisini polise götürürlerse? Ama cenaze arabasından düşmüş. Onun nesine lâzım? Parasını o mu verdi? Cenazenin dostu, akrabası bir şey midir?

Evet! Bir kıranta herif gördü de! Hem de uzaktan görmüştü de yolu öyle olduğu için mi, yoksa bi'l-iltizâm mı neyse kızın yanına kadar da gelerek:

-Buketi arabaya yetiştirebilecek misin?

demişti. Julie şaşırdı, kaldı. Bu suale tasdik cevabı vermeyecek olduğu surette ya herif buketi elinden alırsa? Tasdik cevabı verdiği surette de koşup teslim etmeli.

Ne? Teslim mi etmeli? O servet-i bî-bahâyı ha? Sonra Julie'deki ye's-i kat'îyi neyle ümid-i tazeye tahvîl etmeli?

Julie yarı çıldırmış bir hâle geldi. Az kaldı ki kıranta herifin boğazına sarılsın da:

-Şeytan herif! Sen ne cehennemden çıkageldin? Seni gebertmeyince nâil-i emel olamayacağım!

diye herifi boğuversin.

O aralık bir de polis geçmesin mi?

Artık Julie için her ümit mahvoldu. Buket elden gitti. Bari hürriyetini de elden kaybetmemek için firara hazırlandı. Ona da muvaffak olamadı. Bir de polis:

-Matmazel! Eğer o kadar dindar bir kızsanız Pere Lachaise'e kadar gider şu buketi müteveffa Kont hazretlerinin mezarı üzerine koyarsınız!

deyince Julie'nin aklı başına geldi. Hemen buketi alıp Voltaire caddesine doğru yürüdü.

***

Polisin nutku intâk-ı hak hükmünü aldı. Evet! Julie dinsiz değildi. Hak subhânehû ve teâlâ hazretlerinin varlığına kudretine imanı vardı. Kendi kendisine dedi ki:

- Bu hazineyi bana Allah gönderdi. Benim kurduğum tedbiri yalnız tevsî için değil, belki onun meşruiyetini, makbuliyetini bana ispat için bunu gönderdi. Bu benim malımdır. Müteveffa

kontun mezarı üzerinde yüzlerce buket birikecek. Hepsi çürüyecek. Hepsi israf! Bari bu çürümesin. Kont mematından sonra da bir fakiri minnettar etmiş olsun.

Polisin olduğu yerden birkaç yüz adım ayrıldıktan sonra Julie sağ tarafa sapıp mahallât içine daldı. Bu firarı icrâ-yı sirkat ederek polis elinden kurtulmaya çalışan sârıkın firarına benzemiyordu. Hayır! Julie'nin vicdanı müsterih ve mutmaindi. Polisin nazarından kendini kurtarabilse dahi Hak Teâlâ'nın nazar-ı ıttılâ'ından kendini saklayamayacağını pekâlâ bildiği hâlde mücerret şu çiçek kendisine min kıbeli'r-Rahmân bir alâmet-i imdâd, bir beşâret-i muvaffakiyyet olarak gönderildiğine inandığı için vicdanen mutmain ve müsterihdi.

Evet, bir beşâret-i muvaffakiyyet! O kadar mühim ki meşhur Jeannes Darc dahi kendisine cânib-i gaybdan vukubulan beşarete ancak bu kadar kuvvet-i kalble inanabilmiş olsa gerektir.

Julie mahallât arasından döne dolaşa tiyatrolar önüne geldiği zaman akşam oldu, ortalık kararmaya yüz tuttu. Paris devâiri belediyesi gazları kaç dakika sonra yakarsa o kadar kârlı çıkacağını hesap eylediğinden gazlar henüz yanmamış idiyseler de mağazalar derunları tenvîr olunmuşlardı.

Julie bir çiçekçi dükkânına girdi. Dükkâncı karıdan altmış santime bir hasır sepet alıp on santimlik de incecik saz mübayaa eyledi. Fakat bu ahz u îtânın bir şartı da orada bir köşeye oturup buketini dağıtmak ve ondan yeni buketler yapmaktı.

Esnaf kısmı kendi sınıfına müteallik neyi görse derhâl bir baha biçer. Dükkâncı karı dahi:

- Şu buketi yüz yirmi, yüz otuz franktan aşağıya alamamışlardır!

diye Julie'nin buketine baha biçti. Julie:

-Ee, siz bunu benden satın alacak olsanız kaç frank verirdiniz?

deyince dükkâncı karı gerçekten satacak zannıyla:

-Oo, bizim satın almamıza gelince iş değişir güzel matmazel. Biz de çoluk çocuk sahibiyiz. Şunun şurasında sabahtan geceye kadar niçin bekliyoruz? Bu buketi ancak beş franga almalıyım ki ondan beş on tane küçük buketler yaparak ikişer üçer franga sa-

tarsam on beş yirmi frank tutturmalıyım!

demişti. Hatta frankları birer birer arttıra arttıra ona kadar iblâğ eylediyse de Julie:

-Hayır, hayır! Hak Teâlâ hazretleri benim sermayem topu bir franktan ibaret olmasını arzu buyurmadığı için onu bana irsal eyledi. Yüz frank verseniz yine vermem.

diye kocakarının tekliflerini reddeyledi.

Dağıttığı şu buketten Julie elli kadar buket yaptı ki kocakarı derûnî olarak bunların beherine lâ-akal yarımşar frank baha biçiyordu. Onlardan maada fazla kalan ufak tefek kırıntılardan da otuz kadar küçük demetler yaptı ki kocakarı bunlara da hiç olmazsa on beşer yirmişer santim kıymet takdir eyliyordu. İşte size otuz otuz beş franklık sermaye!

Hatta kocakarı bu sermayeyi Julie'nin yüzüne karşı dahi tahmin ve hükmeylediği zaman Julie epeyce müstehziyane bir tavırla güldü. Kocakarı sebebini sorduğu zaman dahi dedi ki:

- Otuz otuz beş franklık bir sermaye ama bir de muallimelik diplomasını hesaba koymalıdır.

- Muallimelik diploması mı? O nedir?

- Bilmiyor musunuz?

- Hayır! İlk işittiğim söz!

- Öyleyse anlayamazsınız da.

- Hele bir tarif ediniz. Belki anlarım.

- Babam anam on senede anlayamamış oldukları hâlde on dakikada nasıl anlayabilirsiniz? Adiyö madam!

Evet! Julie'nin artık orada hiçbir işi kalmamıştı. Saat alafranga dokuzu geçmişti ki Julie'nin tasmîm eylediği plânın icrası zamanı gelmişti. Cebinde kalan otuz santimle bir ekmek ve peynir alarak bir tiyatronun merdivenleri üzerine vardı. Orada şu akşam taamını tenâvül ederek tiyatroya gelecek erbâb-ı temâşâya muntazır kaldı.

Bunlar gecikmediler. En kibardan olanları hâllerinden şanlarından malûm olur ya? Julie bunlara birer demet meselâ gül takdim eyliyorsa öyle sair çiçek satan kızlar gibi:

- Bakınız, bakınız! Ne güzel güllerim var!

diye haykırmıyor. Julie'ye nisbetle bu kızların çiçek satmaları bizim çingene kızların:

-Aa! Ne güzel (?) çiçekleri! Küskün barıştırır, sevgili kavuşturur!

diye kepazelik ilân etmelerine benzer.

Julie ise kibardan olan müşterilerini Fransa'nın en benâm şairlerinin gül hakkında söyledikleri en lâtif şiirleriyle karşılıyor. Bunları o kadar da güzel bir talâkat, bir azûbet ile okuyor ki kadın erkek mârrîn ve âbirîn mahsûsen durup dinliyorlar. Hele aralıkta bir meselâ yine gül takdimindeyse zevcesini ya kızını koluna takmış olan mösyöye hitaben:

"Takmış o senin koluna bak gül destin

Ver sen de onun destine bir gül-deste"

diye bir beyit inşâd eyliyor ki o zat henüz mesmûu olmayan bu sanatlı beyti hangi şairin eser-i tab'-ı âlem-pesendidir diye düşünmeye başladığı zaman zavallı Julie mösyönün kulağına eğilerek gayet mütevazıâne ve mahcûbâne bir tavırla:

- Bu da muallimelik diplomasını haiz olan çiçekçinizin mahsûl-i tab'ıdır.

deyiverince mösyöyü hayret bürümemek mümkün olamıyor. O saat anlaşılıyor ki kızcağızın kendisine isnat eylediği muallimelik diploması öyle isnâd-ı mâ-lem-yekün değildir. Zaten esâtize-i üdebânın o âsâr-ı nefîsesini tamam nefasetine mütenasip bir suretle okuyabilmek her olur olmaz muallimelere de müyesser olamaz ki.

Binaenaleyh Julie'nin takdim eylediği çiçek desteleri hiçbir taraftan reddolunmuyorlar. Hiçbir taraftan da bir franktan aşağı para verilmeyip çok taraflardan ikişer, üçer, beşer frank dahi verildiği oluyor.

Hatta bir defasında Julie'nin çiçek takdim ettiği bir madamın yanındaki mösyö Julie'ye beş franklık bir lira çeyreği vermiş olmasını madam az görerek:

- Bu beş frank Corneille'in manzumesine mi yoksa matmazelin bu hüsn-i kırâatine mi?

diye mösyönün para çantasını eline almış ve derununda çıkardığı yirmi franklık bir tam lirayı kızcağıza inayet ve ihsan eylemişti.

Bu teşebbüsü mevki-i icrâya vaz'ının mebâdîsinde Julie o kadar mahçup oluyordu ki okuduğu şiirlerde asıl talâkatini bihakkın gösteremeyerek bayağı kekeliyordu. Amma tiyatronun kibar müdâvimîni talâkatin bu derecesini de herkese müyesser olabilecek umumî şeylerden göremeyip pek fevkalâde buluyorlar ve diplomalı kızı ona göre mükâfatlandırıyorlardı. Bir de Julie elini cebine sokarak orada avuç dolusu para birikmiş olduğunu görünce, bir de Julie pederinin iktidarı kendilerini kuru ekmekle de besleyememek menzilesine indiğini düşününce mahcubiyeti filânı bırakarak mevhibe-i talâkatini tamamı tamamına göstermeye başladı ki zavallı kızcağızı uzaktan işitenler bile yanına sokulmaya can atar oldular.

Çiçek satan sair kızlarda bile bir hayret. Bunlar Julie'nin karşısında ay şeklinde bir vaziyetle dizilip hele hasetlerinden:

- Bu geveze kız ne efsunlar okuyor?

diye istihzaya kalkışıyorlar idiyse de sâmiîn bu terbiyesizleri kemâl-i nefretle tekdir ediyorlardı. Vakıa bunlar için arlanmak kabil olamaz. İçlerinden en arsızı:

- Öyleyse gidelim biz de birer diploma alalım. Anlaşıldı ki rağbet diplomalılaraymış.

deyince cümlesi kahkahalarla gülmek derecesinde rezaleti tezyid eyledilerse de o sırada tiyatroya bir senatör girmekte bulunarak kendisini tanıyan polis memuruna:

- Bu terbiyesizleri ne söyletip duruyorsunuz? Şu kızın inşadındaki letafeti ihlâl ediyorlar. Defediniz şunları!

demesiyle araya polis karışarak cümlesi defolunmaya kadar varmıştı.

O gece tiyatroda ne güft ü gû! Ne kal u kıyl!

-Diplomalı şükûfe-fürûşu gördünüz mü?

-Hayır!

-Aman görülecek, dinlenilecek şey!

-Güzel mi?

-Hayır ama letafetli. Hele talâkatine canlar dayanmıyor.

tarzında sözler her locada, her "fauteuil"de tekrar olunuyorlar.

"Çirkinlik dahi işe yarar, faydası görülür mevhibelerdendir." deseler inanır mıydınız? İşte bu gece görüldü ki çirkinlik dahi pekâlâ işe yarar, faydası görülür mevhibelerdenmiş. Zira bu kızcağız güzel bir şey olsaydı pek çok kadınlar onu kendi erkeklerinden kıskanarak:

-Adam sen de! Dilenci midir, nedir? Bırak şunu!

diye menediverirlerdi. Ama kızın hüsnünden, cemalinden endişeleri olmayınca kendileri de hüsn-i edâsını, talâkatini beğenmekte hiçbir mani görmediler. Mani görmek şöyle dursun, bu hüneri kendileri de beğenirlerse talâkat-şinâs kadir-dân olduklarını gösterecekleri hükmüyle bunu da çarçabuk bir moda ittihaz eylediler.

Tiyatroya girecek olan halkın asıl kibar kısmı henüz girmemiş ve oyun dahi henüz başlamamıştı ki Matmazel Julie'nin çiçekleri kâmilen tükendi. Malûm a? Fransa'da asıl kibardan olanlar tiyatroya biraz geç gelirler. Oyun başlar da ondan sonra gelirler. Oyunun hitâmından evvel de giderler. Zira göstermek isterler ki bunlar tiyatro için gelmeyip ahbaplarını görmek veyahut kendilerini ahbaplarına göstermek için gelirler.

***

On yedi, on sekiz yaşındaki kızcağız daha ilk gecesi bir Yahudi'den iyi bezirgân olabilir mi ki sepetinde bulunan mal biter bitmez daha revâcı varken hemen koşsun, bir çiçekçi dükkânına giderek bir sepet daha doldursun da yine gelsin?!

Julie de mevcut çiçeklerini sattıktan sonra artık hanesine avdeti kararlaştırdı. O zaman birden bire hatırına anası, babası gelmişti. Vakıa cebine koyduğu paralar epeyce ağır olarak hatta fistanını o tarafa doğru çekmekte olduğundan buna sevincinden çıldırmak derecelerindeyse de acaba anası babası ne hâlde?

Ya dün geceki hâldeyseler?

Burası aklına gelince kızcağızın aklı başından gitti. Hemen bir araba çağırdı. Öyle ya! Artık avuç dolusu parası var! Zaten

yorulmuş! Kendinin de karnı tok değil? Dün gecekinden âlâ yiyecek içecek aldı. Yiyecek bir bütün hindi haşlaması, içecek de iki şişe şarap! Ekmek, havyar filân artık mezeden madut şeyler!

Arabayla hanesi kapısına geldiği ve arabadan indiği zaman civardaki kilisenin saatı on iki kere vurarak nısf-ı leyli ilân ve işâ'a eyledi. Arabacının ücretini bahşişiyle beraber... Ne zannettiniz ya? Julie elhâletü hâzihi pek fakir bir kızsa da gerçekten kibârâne terbiye edilmiştir. Pederi onun için bütün servet ü sâmânını beyhude mi feda eyledi zanneyliyorsunuz? Kazandığı muallimelik şehadetnamesine mütenasip bir de terbiyesi vardır. Bilir ki arabacı kısmı ücretini aldıktan maada bir de bahşiş intizarında bulunur. Verilmeyecek olursa vakıa sesini çıkarmazsa da kalben mutmain ve memnun da olmaz. Hâlbuki hizmetinde bulundurduğu bir adamı -velev ki bir arabacının hizmeti kadar az müddet için muvakkaten olsun- memnun ve müteşekkir bırakmak kibarlık şanındandır.

Arabacı gitti. Julie birden bire hanesine girmedi. Bir gaz direğinin altına geldi. Etraftan kendisini gören olmasın diye her tarafa sevk-i intizâr-ı tecessüsle emniyet-i tâmme iktisab eyledikten sonra cebinden paraları çıkardı. Sarılarını beyazlarından tefrike başladı. Bir yirmi franklıkla beş tane de beşer franklık altın bulup, gaz ışığında bir güzelce temaşa eyledikten sonra ayrıca saklamak azmine düştü. Hatta tavrında bir tasdik edasıyla bir de baş salladı. Hemen fistanının sağ bacak hizasından eteğini kaldırarak ta diz bağına kadar elini uzatıp diz çorabını bağdan kurtardıysa ta tam altınları onun içine atacağı sırada bu hareketten caydı. Kendi kendisine:

-Çoraplar eskidir. Hatta deliği bile vardır. Olmaz!

diye mırıldanıp daha ziyade eğildi. O kıymetli altınları potini ile çorabı arasında kalmak üzere potin içine attı.

Bundan sonra Matmazel Depres gümüş paraları saydı. Onlar meyanında bir adet beş, bir adet iki franklıkla otuz dokuz tane bir franklık ve on bir tane yarım franklık buldu. Zihninden serian bir hesap ederek:

- Elli bir frank elli santim! Kırk beş daha doksan altı frank elli!

dedi. Fakat zihninden kurduğu bu hesap üzerine elli bir buçuk gümüş paradan on frangı da ayırıp potini içine koyarak baki kırk bir buçuk frangı yine fistanının cebine indirdi. Bunun üzerine hanesi kapısından girip ve kendisine bakmakta bulunan karı koca kapıcıları gayet münşerihane bir tavırla selâmlayıp merdivenden yukarıya olanca kuvvetiyle sıçrayarak çıkmaya başladı.

Kızın bu hâl-i şetâretini gören kapıcı efendi karısına hitaben dedi ki:

-Matmazel Depres gayet neşeli! Demek oluyor ki bugün anasının sana söylediği memuriyet hasıl olmuş.

Dikkat buyruldu ya?! Zavallı Polini bugünkü ümidi kapıcı karıya muhakkak surette göstermiş de o dahi eyletmeyip soğutmayıp hemen kocasına yetiştirmiş. Karı kocasından işittiği söz üzerine dedi ki:

-Evet, öyle anlaşılıyor. Zavallılar! Allah versin!

Kapıcı kızdı. Kaşlarını çatarak dedi ki:

-Allah versin vermesin, zavallı zavalsız bana ait değil! Kirayı versinler de ben ona bakarım. Çünkü biz onlara merhamet edecek olursak hane sahibi bize merhamet etmez. Derimizi yüzer. Bir sene kirayı bizden alır.

Şu karı kocayı bırakalım da varsınlar bu muhavereyi münâzaa derecesine kadar vardırmak üzere istedikleri kadar uzatsınlar. Biz Julie'ye bakalım. Julie biçaresine, Depres familyası biçaresine!..

***

Julie'nin mansard katı merdivenini kuvvetli kuvvetli çıkması mansarddaki odada bulunan Mösyö ve Madam Depres'yi ümitlendirdi. Hemen kapıyı açtılar ki hem merdiveni odadaki gaz ziyasının in'ikâsıyla aydınlatsınlar, hem de kızın çehre-i beşûşunu bir an evvel görsünler diye.

Bu zavallı karı koca bu gece o kadar acınak hâlde değildiler. Zira Madam Depres gündüz kocasının gönderdiği ekmekten pek azını yiyip katığa hiç dokunmamış olduğundan o gün yine pek az ekmek kırıntısı bulabilip yemiş olan Jean vakıa hanesine pek ümitsiz bir hâlde gelmiş idiyse de karısı zahîre-i mevcûdeyi

önüne koyuverince pek memnun olmuştu. Yemekten sonra üzerine bir de su içince zavallı adamcağızın keyfi gelmişti. Neyle izhâr-ı keyf eylesin, itminânını neyle anlatsın? Demişti ki:

-Karı! Fransa gerçekten terakki ediyor. Şu Seine nehri suyunu filtre etmek (süzmek) için vaz' olunan makine az eser-i terakkî midir? Sudaki mikropları tarayıp çıkardıktan maada lezzetini de arttırdı. Şu bardak dolusu suyu ne lezzetle içtim.

Düşünmeli ki bir Fransız su hakkında bu kadar müteşekkirane söz söylüyor. Fransız bu sözleri şarap hakkında söylemeliydi şarap! Fakat Jean Depres dünya üzerinde şarap denilir bir içki bulunduğunu unutmak derecesine gelmişti. İşte bolca ekmek ve tuzluca bir katık üzerine böyle tatlı tatlı içtiği suyla da mutmain ve müteşekkir oluyordu.

Bir de Julie'nin koltuğunda kocaman bir paket ve iki ellerinde ik şişeyle beşûşâne, muzafferâne bir tavırla merdivenden yukarıya çıktığını görünce az kaldı ki karı koca kendilerini merdivenden aşağıya fırlatarak Julie'nin üzerine düşsünler. Hemen buna yakın bir tehâlükle kızın üzerine koşarak elindeki eşyayı aldılar. Polini kokusundan anladı ki kızın getirdiği hindidir. Jean şişeleri görür görmez bildi ki şaraptır. Eşya-yı mezkûrenin neden ibaret olduğunu üçü bir anda yekdiğerine tebşîr eylediler. Üçü bir anda:

-Yiyelim! Sofraya!

dediler. Vakıa karı koca hatta kız dahi işte akşam taamı etmiş olduklarından artık "soupe" denilen gece taamı bunlar için hayal ve hatırdan bile geçmemeliydi. Hem de geçmeyecekti. Şu erzak gelmemiş olsaydı elbette akşam yedikleriyle yatacaklardı. Lâkin ortada bu kadar yiyecek içecek bulunur da bunlar için sabır kabil olur mu? Bu kadar zamandan beri canlarına kâr eden açlığa bu gece meram anlatmazlar da ne yaparlar?

Herkeste mütelâşiyâne bir gayret! Bu telâşlar hep sofrayı bir an evvel kurmak için. Sofra kuruldu, başına geçildi. Aman ya Rab, ne yiyorlar! Herbiri Fransızlar'ın dediği vechile dörder adam kadar yediler. Mübalâğaya hamlolunmasın, hindi de bitti, mezeler de, şaraplar da. Yalnız ekmekten kaldı. Zira şimdiye kadar yalnız ekmekle karın doyurmak mecburiyetinde bulunan bu zavallı familya bu akşam şu mecburiyyet-i elîmeden

kurtuluyor.

Sofrada hem taam ederek hem de konuşuyorlardı. Malûm a, her hadavis Julie'de. En çok Julie söylüyor, anası babası yalnız bazı cihetleri istizâh suretinde söze karışarak, Julie onlara da cevap veriyor.

Aman ya Rab! Kızcağız yalan söylemekte bu kadar mahareti nereden peyda eylemiş? Ne muntazam yalan söylüyor! Ahlâkiyyûndan birisi işin içindeki işi bilmese de yalnız yalancılıkta Julie'nin bu kadar mahir olduğunu haber alacak olsa ahlâksızlığın bu derecesinden dolayı istiâze eder.

Evet! Defterci olacağı mağazaya gitmiş. Kendisini imtihan etmişler. Pek beğenmişler. Ayda elli franga pazarlığı kesmişler ise de bu az maaş olsa olsa üç ay kadar devam edecek. O müddet dahi bir sürekli imtihan sayılacak. Ondan sonra ikinci üç ay için yetmiş ve üçüncü üç ay için seksen frank olacak. Nihayet bir sene sonra maaşı tamam yüz franga iblâğ edilecek. Hem de maaşlar "anticipation" usulüyle yani işlemeksizin peşin verilecek. İşte ilk aylığı olan elli frangı almış bile. Onun on frank kadarıyla şu yiyecek ve içeceği alarak bakıyyesini getirmiş.

Kızcağız kırk frangı birden masa üzerine şangır şangır atıverince validesiyle pederinin gözleri çil paralar gibi parlamaya başladılar. Bir buçuk frank kadar olan küsur dahi işte me'kûlât ve meşrubat için ayırdığı on franktan kalmış.

Anasının babasının istîzâhâtına cevaben dahi haber veriyor ki : Mağaza asıl sermaye sahibi ihtiyar bir kadınındır. Kendisinden daha ihtiyar bir de dayısı var ki o da direktördür. Erkek memur hiç yok! Jean Depres eski hovarda olduğundan mağazada erkek memur var mı yok mu anlamaya ziyadece meraklı. Kız da babasının bu merakını anladığı için yalanı böyle kıvırıveriyor. Tezgâhtar olarak üç kadın var. Birisi müteehhil ama kocası başka bir mağazada sandıkkâr. Kendisi bu mağazada şu üç kadının zabiti olacak. "Olacak" değil, olmuş. Fakat asıl işleri sabahları değil, akşamları olacak. Zaten öyle olmak lâzım gelmez mi ya? Sabahleyin hemen ahz u îtâ ilerleyip defterciye lüzum görülür mü? Asıl akşamdan sonra dükkân kapanıncaya kadar yevmiye defterini de kapamak ve hesabı kesmek için mağazada bulunacak ki bu da nısf-ı leylden bir, nihayet iki saat

evvel bitebilen bir iştir. Burada Jean başını kaldırarak dedi ki:

-Hepsi iyi ama gece gelip gitmek fena!

Polini- Evet! Olabilir ki gece bir taarruz seni korkutabilsin.

Julie- Bunu ben de düşündüm amma çare yok. Aylığım yüz frank olduğu zaman bir araba tayin ederek...

Jean- Mağaza Voltaire caddesinde ha? Bir franktan aşağı araba gelmez. Aylığın otuzu arabaya gidecek demek.

Polini- Onun da kolayı var. (Kocasına) Her akşam sen gidersin, kızı alır gelirsin.

Jean- Oh! Gece yarısına kadar uyumamak ha? Sonra yarın iş görecek kuvveti nerede bulalım?

Julie- Yok yok! Ben de babamın rahatsız olmasını istemem.

Polini- Öyleyse ben gider, her gece seni alırım.

Julie- Hayır a canım. Sen de evimizde kalıp babacığıma bakmalısın. O ne zaman olur bilir misin? Aylığım yüz frank olduğu zaman artık babamı çalıştırmayız. O zaman geceleri beni alıp getirdiği hâlde güzdüzleri de geç vakte kadar uyayabilir.

Jean- Haa, bak buna diyeceğim yoktur. Vakıa üç frank otuz üç santimle de geçinemez değiliz. İdaremizi bildikten sonra...

Julie- Hem bakalım maaş yalnız bu kadarda da kalacak mı? Hesaplar kesildikçe bir de "gratification" (bahşiş) veriyorlarmış. Tezgâhtarlara verilen "pourboire"lar (içki parası bahşiş) dahi bir kutuda toplanarak taksim olunuyormuş. Ben de bundan hissedarmışım.

Jean- Oo! Âlâ! İş yoluna girecek demek. Yaşasın Julie!

diye ikinci şişenin ve üç kadehin diplerinde kalmış olan bir miktar şarapları bir kadehte cemederek yarıyı geçmiş olan bu kadehi de yuvarladı ki, bir hayli zamandan beri nail olamadığı şu bolluk zavallı Jean'ı gerçekten bahtiyar eyledi.

Nasıl? Diplomalı kızın düzdüğü yalanları beğendiniz mi? Siz isterseniz beğenmeyiniz. İsterseniz ta'yîb ediniz. O kendisini pek beğenmişti. İçinden:

- Oh! Geceleri beni takip etmeleri ihtimalini hemen menedebilmiş sayılırım. Elbette bir ihtiyar adam tasavvur ve tasvir

ederim ki beni geceleri buraya getiriyor olsun. Hatta biraz ücretle birkaç gece için olsun bir adam tutarım da onu buraya, odaya kadar da getiririm ki görsünler. Ondan sonra güya o adam beni kapıya kadar getiriyor olur. Her şeye çare bulurum, her şeye!

diye kendini alkışlamaya da başlamıştı.

Yemekten sonra mevcut kırk frangı Madam Depres'ye teslim etmeye karar verdiler. Günde ikişer franga bir bütçe tayin ederek günlük maişeti bununla temin edebilmiş oldukları için hepsi sevindiler. Ama on gün açacakmış. Jean da çalışmıyor mu ya?

O gece bittabi geç yatıldı. Ama sabahleyin Jean yine erken kalkarak işe gitti. Polini ile Julie epeyce geç kalktılar. Julie giyinip ba'de'z-zuhur saat iki buçukta dışarıya çıktı ki umur memuresi için bu bile erken idiyse de memuriyetinin ikinci günü biraz erken gitmesi münasip olacağını validesine anlattı.

Julie çıkıp gittikten sonra Polini kapıcı karının yanına gidip olanı biteni hep anlattı. Ah zavallı Polini! An-asıl o kadar boşboğaz kadınlardan olmadığı gibi henüz ihtiyarlık boşboğazlığına duçar olacak kadar ihtiyar da değil idiyse de ne yapsın? Yokluk insanı boşboğaz da eder, yalancı da! Olanı biteni kapıcı karıya anlatırsa itibarını, kredisini arttıracak. Kira için tazyik edilmeyecek. Hatta o gün dahi kapıcının odasındaki hararetle ısınabilecek. Zira günde iki frankla boğazları ancak doyabilip öyle mesârif-i teshîniyyeye filâna doğru açılmaya imkân olamaz.

Kadıncağız bir hayli zamandan beri evde âdet hükmünden düşmüş olan tencere kaynatmaya bugün heveslendiyse de pişireceği yemeği ta akşam olduktan sonra pişirdi ki maltızda kalan ateşi mangalda muhafaza eylesin de bari gece için odacığını ısıtsın diye.

Pişirdiği de nedir ya? Yarım kilogram etin içine kocaman bir baş lâhana ve üç litre su koyarak kaynatıp ilk suyunu çorba ittihaz eyledikten sonra ikinci su olmak üzere bir litre daha ilâve ederek etli bir lâhana yahnisi. Fakat içine biraz da sirke atmaya mecbur oldu ki böyle yapmasaydı tadı tuzu çorbaya çıkmış olan taam adeta saman gibi bir şey kalacaktı. Sirke buna güya

biraz çeşni verebildi.

O akşam karı koca keyifle bir taam eylediler. Zavallı Jean dün geceki şarabı yad ederek, yutkunarak mutkunarak dedi ki:

-Lâkin Polini! Şarap insana hakikaten kuvvet veriyor. Bugün vurduğum çekiçler adeta gençliğimi, sağlığımı hatıra getirdiler. Fakat günde iki frankın kaçını şaraba verirsin?

Yorgun amele bu gece kızını beklemeksizin erkenden yattı. Validesi mutlaka beklemek azmiyle oturdu. Biçare kadıncağızın hülyasından neler geçiyordu neler! Kızı yüz frank maaşa geçtiği zaman babası işlemeyecek ha? Neden işlemesin? Varsın az işlesin, yorulmasın da ne kadar kazanırsa kârdır. Kendisi bile işleyecek. Kızı artık mağaza deftercisi olmadı mı ya? Elbette kendisine el işleri bulacak. Ne kadar beceremese, ne kadar az işlese, günde bir frank olsun kazanamaz mı? Gönlü hoş olursa mutlaka kazanabilecek. O hâlde bu mansardı değiştirecekler. Odaya benzer bir oda tutacaklar. Yatağa benzer yatakları olacak. Ocakları böyle odunsuz kömürsüz kalmayacak. Sofralarında yalnız su içilmeyecek. Vakıa israf etmeye imkân olamayacaksa da ekonomiyle olursa elbette rahatça geçinebilecekler.

Tahayyülâtın bu ciheti Polini'nin dahi imkânına kail olduğunu şeyler ki bunları kapıcı karıya bile açabilir. Hâlbuki kadıncağızın hayalinden daha ziyadesi bile geçiyordu. Ticaret değil mi? Polini'nin aklı buna pekâlâ erer. Namuslu mağazalarda sadık deftercilere, sandıkkârlara daha başka türlü muameleler edildiğini de haber almış. Meselâ bunları teşvik için temettu'-ı sâfînin yüzde şu kadarına bunları da ortak ederler. Kazançlarının bir miktarını cebren bile arttırıp saklatırlar. İş büyüdükçe büyür. Pek çok mağazalar vardır ki bilâhare ya bir vefat vukuu veya sahipleri servetlerini teşkil etmiş olarak ticaretten feragatleri üzerine defterci sandıkkâr gibi büyük memurlarına intikal eylemiştir.

Nasıl? Hayalin bu derecesi öyle kapıcı karıya filâna açılabilecek şeylerden midir? Bahusus ki işin içinde mağaza sahibesinin ihtiyar olması ve dayısının daha ihtiyar bulunması da var. Sonra kendi ikballeri için başkalarının helâkine göz dikiyorlar diye bihakkın ta'yîb etmezler mi?

Polini feylosoflaştıkca feylosoflaşıyor. Kendi kendisine diyor ki:

-İyi ama bu da ahvâl-i tabîiyyeden değil midir? Evvel gelenler vefat etmezlerse sonra gelenler kendilerine yer bulabilirler mi? Bunda denaete hamlolunacak ne var? Mesela Julie ya müstakilen veyahut birisiyle bi'l-iştirâk bir mağaza sahibi olmuş. Fakat "bi'l-iştirâk" olamaz. Olsa bile çok devam edemez. Zira bunca erbâb-ı ticâret vardır ki Julie gibi bir mağazayı başlı başına idare edebilecek bir karıya muhtaçtır. Hele öyle bir kızın elinde bir de sermaye bulunursa mutlaka izdivacına can atarlar. Kendi sermayelerini karılarının sermayelerine katarlar. Julie adam olursa şöyle bir saadet kendisi için hiç de uzak değildir.

Yalnız bir yalan nerelere kadar tesiratını tamîm ve tevsî ediyor! İşte yalan bunun için gayet mezmûmdur. Aciz aklımıza kalırsa dürûğ-ı maslahat-âmîz bile mezmûmdur. Zira tesiratını bu derecelerde tamîm ve tevsî ederse ondan pek çok netâyic-i vahîme zuhur edebilir.

Ama bu gece için şu Julie'nin yalanı valideciğini pek bahtiyar eylemişti. Polini hayalin bu derece-i gayesine vardıktan sonra biraz da maziye ircâ-ı nazar eyleyerek işte kızına bir diploma kazandırmak için pederinin ettiği bunca mesaiden hiçbir fayda hasıl olmadığını ve faydanın asıl büyüğü her hâlde yine ticaret yüzünden husule gelmekte bulunduğunu düşünerek kocasına karşı galebesini de hükmetmişti ki bir kadın için bahtiyarlığın en büyüğü kocasına karşı galebesinin tahakkukudur.

***

Şu tatlı hayâlâta diyecek yoksa da nısf-ı leyl olup bütün civardaki büyük çalar saatler on ikiyi vurdukları hâlde henüz Julie yok. Kızın böyle geç vakitler yalnız gelmesi kazıyyesi Polini'yi meraka düşürdü. Bereket versin ki merak pek çok sürmedi. Nihayet saatler nısf-ı leylden sora biri çalmaya başladılar ki Julie'nin ayak patırtıları da merdivenden duyuldu.

Dün geceki kadar mütehâlikâne olmaksızın validesi yine kapıyı açıp merdiveni tenvir eyledi. Fakat bâdî-i emirde görülmeyen tehâlük müteakiben bizzarure vukua geldi. Zira gelen Julie ama kıyafet eski kıyafet değil. Eskilerin dedikleri gibi tazı

bizim ama çulu başka!

Julie tepeden tırnağa kadar siyah döpiyeslerin en güzel nev'inden yeni bir fistan giymiş. Başında yine siyah ve fakat ipekli bir şapka. Süsten müsten ari ve yalnız bir siyah kurdelâyla müzeyyen ise de pek tabiatçe yapılmış bir şey. Yine bu fistana mütenasip bir de siyah kastordan sımsıkı bir palto ki fidan boylu kızcağıza gayet yakışmış.

Validesinin bu geceki tehâlükü dün geceki gibi sevincinden çıldırasıya değil. Bilâkis kahırlıca bir surette! Kızı hemen isticvâba başladı. Kız dahi yalanları evvelden tertip etmiş olduğundan cevap itasında hiç zahmet çekmiyordu.

-Kız bu kıyafet ne?

-Ya bir mağazada defterci olmak öyle hırpani kıyafetle mümkün olur mu? Benden daha temiz giyinmiş tezgâhtar olsun da defterci...

-Öyle ama bu elbiseyi yüz franga vermezler.

-Merak etme anneciğim! Onlar mağazacı. Onlar bizim gibi bir şeyi dört kat pahasına almıyorlar. Bak elimde bir de şemsiye olduğu hâlde şu elbisenin tam takımı kırk beş frangadır.

-Kırk beş franga mı?

-Evet! Hem de maaşımdan ayda beşer frank vererek ödenecek.

-Vallahi âlâ! Şu kadar ki...

-"Şu kadar ki"si "bu kadar ki"si yok! Ben bunu görünce seni bile düşündüm. Bir kat da sana almayı heves ettimse de...

-Bana mı? Aa! Benim nereye çıktığım var ki? Nereye çıkacağım var ki?!

-Elbisen yok da onun için! Elbisen olsa elbette çıkardın.

-Orası öyle ama... Hiç olmazsa senin mağazana gelip madama arz-ı teşekkür ederdim ama!..

Julie'nin sözü validesini pek ziyade sevindirdi ise de validesinin sözü Julie'yi sevindiremedi. Mağazaya gelip madama arz-ı şükrân edecek ha? Hangi mağazaya?

Zavallı Polini hayâlâtını kısmen Julie'ye dahi açtı. Kız ta-

rafından her hülyanın tasdik olunduğunu gördükçe biraz dahasını açarak, onlar dahi maa-ziyâdetin tasdik olununca kâffesini de açtı. Arz-ı şükrâna gidilecek madam vefat eyledi. Julie dükkân sahibi oldu. Kendisi gibi sermayeli diğer bir mağazacıyla izdivaç eyledi. Çoluk çocuk, servet ü sâmân sahibi oldular. Hatta ihtiyarlayıp servet-i müterâkimeleriyle yaşamak için kûşe-i ferâgate çekilmeye kadar vardılarsa da hesapça o zaman validesi doksan beş, pederi yüz bu kadar yaşamaya varmak lâzım geleceğinden şu hesap Madam Depres'nin yüreğini buz gibi soğuttu. Artık feyləsofinin bir de bed-endişâne mesleğine ayak atılarak:

-Bu dünyanın da bekası yok ki a canım! Tamam oh deyip bahtiyar olacağın zaman Azrail yakana sarılıverir!

dedi. Ana kız bir buçuk saat kadar daha konuştular. Arada bir kere Jean Depres dahi bunların musahabelerine bilâ-ihtiyar iştirak eyliyordu. Çünkü gördüğü mesûdâne rüyalar üzerine sayıklayarak:

-Ayda yekten elli frank! Vallahi fena değil! Bir seneye kadar yüz frank olacak!

diyordu da adamcağız lâkırdıyı çiğnemek nev'inden bu sözleri söylediği zaman ana kız onun yatağı tarafına dönerek gülüşüyorlardı.

Evet! Gülüşüyorlardı. Çoktan beri şu hanede vaki olmayan hâl!

Nihayet bunlar dahi soyunup yataklarına girdiler. Julie kapalı yumruğunu yastığı altına sokarak badehu yumruğu açık olduğu hâlde elini oradan çıkardı. Bunlar uykuya vardıkları zaman saatler nısf-ı leylden sonra yani sabahın üçünü vuralı epeyce vakit olmuştu.

***

Avuç dolusu para! Onu asıl bu akşam görmeliydi. Julie'nin yumulu olan avucunun dört parmaklarının uçları baş parmağın adalesine dokunamıyorlardı. Anladınız ya? Avucundaki şey adeta avucuna sığmıyordu. Bu ise kırmızı bükmeden yapılmış iki taraflı bir kesedir ki bir tarafı altın ve diğer tarafı gümüş koymaya mahsustur.

Julie'nin ele geçirmeye muvaffak olduğu şu neticeyi anlamak için bugünkü vukuatının tarihine göz gezdirmelidir:

Ba'de'z-zuhur saat iki buçukta üçte hanesinden çıktı, değil mi? Doğruca dün akşam buketini bozup ondan küçük buketler yaptığı çiçekçi kadının mağazasına vardı. Dedi ki:

-Sizinle bir alışveriş yapalım mı madam?

Dükkân sahibesi kadın Julie'yi görünce dün gece bu kızın ettiği ahz u i'tâyı bu akşam sair çiçek-fürûş kızlardan haber olmuş olduğu cihetle memnun oldu. Dedi ki:

-Hay hay matmazel! Dükkânım, tekmil sermayem sizindir.

-Dün benim bağladığım ufacık buketler gibi demetleriniz var mıdır?

-Şunlar varsa da beğenmediğiniz hâlde istediğiniz gibilerini yaptırabiliriz. Taze çiçeklerimiz çok!

Maahaza Julie onları da beğendi. Miktarı yüz tane olduğunu ve beherini yirmişer santime verebileceğini daha aşağıya hakikaten kurtaramayacağını kadından işitince dedi ki:

-Pekâlâ madam. Bunları yirmişer santime kabul ederim. Fakat bir şartla.

-O şart nedir matmazel?

-Şimdi benim cebimde kırk altı frank elli santim var. Evvelâ bugün şöyle vazîâne bir kat elbiseyle telebbüs etmek isterim. Zira bir diplomalı matmazel için şu kıyafet hiç de muvafık görülebilecek kıyafetlerden değildir. Pek miskinânedir. Eğer param yetişmeyecek olursa elbiseciye benim için kefil olacaksınız.

-Oo! Bu kolay!

-Kezâlik param yetişmeyecek olursa bu çiçeklerin parasını da satıldıktan sonra alacaksınız. Nasıl?

-Hepsi mümkündür matmazel, hepsi mümkün! Öyle ya! Sizin gibi önünden geçen kontesleri, prensesleri bir beyit okuyarak durduran bir matmazelin lâyıklıca giyinmesi elbette lâzımdır.

Kocakarı pekâlâ anlamıştı. Julie öyle süsü filânı sevdiği için böyle hemen ikinci günü kendisine elbise yaptırmakta isticâl etmiyordu. Vakıa bu âlemde kadın olup da süsü sevmemek kabil

görülemez. Baksanıza validesi bile o yokluk hâlinde kendinin de bir kat yeni elbise ile tezyîni ihtimalinden tebâüd edememiştir. Ne kadar kocakarı olursa olsun, elbette süsten hoşlanmak kocakarılıkla dahi kabil-i zevâl olmayan kadınlık muktezasındandır. Ancak Julie bu tebdil ve tecdîd-i câmeye iltizam eylediği sanattan dolayı mecburiyet hissetmişti de onun için böyle isticalde bulunmuştu. Çiçek satışı, sair kızların çiçek satışına benzemediği gibi elbisesi, kıyafeti de onlara benzememelidir. Maksadı asıl celb-i enzâr değil mi? O hâlde sokaktaki sair satıcı kızlardan yalnız bir sadası, bir güftârı farklı olacağına elbisesi de farklı olmalı.

Dükkâncı kadının delâletiyle en yakın bir hazır elbiseci mağazasına müracaat olundu. Kızın tepeden tırnağa kadar yeniden giydirilmesi için mübâyaa olunan siyah dibetler validesine söylediği gibi kırk beş franga değil, tamamı yetmiş beş franga mübâyaa edildi. Kırk beş frank lâkırdısında bir doğruluk varsa o da peşin olarak edilen teslimatın miktarı o kadar olmasından ibarettir. Bundan maada bir haftaya kadar tediye olunmak üzere Julie yirmi beş frank daha borçlu kaldı.

Julie'nin bu akşamki ahz u itâsı dün akşama da kıyas kabul edemedi. Evvelâ sair arsız kızların hücumları dün akşamkiden ziyade oldu. Ama ahz u itâ rekabetinden ziyade tecdîd-i câme rekabetinden dolayı. "Bizim şaire matmazel bir prenses gibi giyinmiş." diye kimisi dilini çıkarıp, kimisi burnunu veyahut dirseğini gösteriyorlar idi. Daha sonraları kibâr-ı ahâlînin rağbeti de dünkünden ziyade olduğunu görerek biçarenin kolundan eteğinden çekmeye kadar göze aldıran arsız kızları tekrar men'e polis için bir lüzum görüldü.

Evet! Bu akşam Julie'nin kibâr-ı ahâlî tarafından gördüğü rağbet dün gecekinden pek ziyadeydi. Dün gece tiyatroda Julie'nin kimler arasında zikri sebketmişse cümlesi yeni şükûfefürûşu adeta arıyorlardı. Gelenler kızın ağzından inci ve elmas gibi saçılan mahsûl-i belâgate hayran olmakla beraber elbisesine de kemâl-i ehemmiyetle bakıyorlardı. Herşeyden ziyade şu elbisede gördükleri intizam üzerine hükmediyorlardı ki bu kız hakikaten adi bir kız değildir. İhtimal ki büyük ve fakat servetini zayi eylemiş bir familyaya mensup olarak daha güzel giyin-

meye müstehak ve muktedir olduğu hâlde mücerrret tebdîl-i kıyâfet etmek için şu sade fakat gayet yakışıklı ve gustolu elbiseyi giymiştir.

İnsanlarda bu garabet dahi vardır. Evvel be-evvel nazar-ı dikkat ve ehemmiyetlerini celbeden kalıp, kıyafet, elbise, süs filân olur. "Cins at, çul altında da belli olur." darb-ı meselinin hükmü pek zayıf kalmıştır. Hoca Nasreddin merhumun "Buyur kürküm!" sözü daha ziyade doğruluğunu ispat eylemiştir. Hiçbir meziyyet-i maneviyyesi olmayan herif son moda mucibince giyinip kuşanarak bir cemiyete giderse derhâl nâil-i hürmet olur. Cehli, gabâveti filânı da badehu pek geç ve pek güç meydana çıkar. Zamanın en büyük edibi hükmünü olmaya lâyık bulunan bir adamı pejmürde kıyafetle o cemiyete gönderirseniz ilk mazhariyeti elbette bir su-i mazhariyet olup badehu ne cevher olduğu anlaşılıncaya kadar birçok zaman ister.

Her iki cihetle kimseyi aldatmamalıdır. Mahiyette bir şey yokken güzel elbiseyle görünmek nasıl bir adam aldatmak olursa, mahiyet mükemmel olduğu hâlde fena kıyafetle halkın nazarını taglît eylemek dahi aynıyla böyle olur. Her hâlde insan kendi şanına lâyık ve biraz da onun üst tarafında bir derece güzel giyinip kuşanırsa fena etmemiş olur.

***

Julie Depres bu gece dahi sepetindeki metaını daha asıl kibar müşterileri gelmeye başlamaksızın sattı bitirdi. Bu akşam hesabını kendi hanesi kapısı önündeki gaz direği altında rü'yet etmedi. Kendine sermaye veren çiçekçi kadın bi'l-iltizam dükkânını kapamayarak Julie'yi bekliyordu. Herne kadar ahz u itâda artık kurt kesilmiş olan kocakarı Julie'ye bir sepet daha çiçek vererek tekrar göndermeyi istediyse de Julie kendi hanesine geç kalmamak için kabul etmedi. Orada hesabı gördüler. Tamam yüz adet buket bedelâtı yüz seksen dört frank tutmuş olduğunu gördüler.

Kocakarıda bir hayret! Hem de gayet hasûdâne hayret! Zâhir-i hâlde nice mürâiyâne müdâhenelerle kızı tebrik ederek medh ü senâsında bulunursa da hakîkat-i hâlde derunundan ateşîn seller akıyor. Buket başına iki franga karîb para isabet eyliyor. Yirmi santime alınan bir buket dokuz misli kâr ediyor. Ko-

cakarı buna çıldırmaz da ne yapar?

Julie'nin örme para kesesi elbisesiyle beraber alınmıştı. Kızcağız kocakarıya olan borcunu verdikten sonra bakıyyesini kesesine koyup bir de arabaya râkiben hanesine avdet eylemiştir. İşte baş yastığı altına koyarken mini mini avucuna sığmayan kese bu gece şu suretle kazanılmıştır.

Ertesi günü Julie biraz daha geç vakit hanesinden çıkarak deftercisi olduğu mağazaya (!) giderken yeni elbisesini kapıcı karı ile kocası da gördüler. Aman ya Rab, bunlar dahi ne kadar kıskandılar! Zavallı demircinin kızına şu sade elbiseyi çok gördüler. Karı koca buna dair bir mübahase bile ederek kiradan dolayı artık Madam Depres'ye hiç acımamak lâzım geldiğini kararlaştırdılar.

Kira kira diye vürûdundan ölüm kadar havf edilmekte bulunan taksit zamanı dahi nihayet üç dört gün sonra hulûl eyledi. Zavallı Polini'de kirayı verecek para yok. Kızı henüz yeni memuriyete geçmiş olduğundan bir iki hafta yani yeni ay başına kadar lütfen müsaade vermelerini rica eyliyorsa da kapıcılara merhamet gelir mi ya? Hindiler yenildiği, yeniden yeniye urbalar alındığı hâlde kiranın verilememesine bir türlü sükût edemiyorlar.

İş artık Julie'nin beşinci, altıncı yevm-i ticaretine gelmiş olduğundan Julie'de kirayı verecek kadar değil a, daha ziyade bile para varsa da varlığını gösterebilir mi ya? Sonra bütün yalanı meydana çıkacak. Julie zihninden kararlaştırdığı politikayı yürütmek için pek ziyade metanete ihtiyaç görüyor. Hazır bahtiyar olmaya başlamış olan validesiyle pederinin şu kira meselesinden dolayı yine ağlamak derecelerinde muazzeb olmaya başladıklarını görünce hamiyetli kızcağız kendisi dahi ağlamak derecelerini buluyorsa da kapıcılara:

-İstediğiniz kira mı? Alınız paranızı da cehennem olunuz? Biz ise artık sizin mansardınızda oturmaya lâyık ve mecbur adamlar değiliz!

diye pılıyı pırtıyı toplayıp çıkıvermeye cüret-yâb olamıyor.

Zavallı Julie'ye bu cüret tamam bir ay daha gelemedi. Anasının, babasının ettikleri hesaba göre birkaç ay daha gelemeye-

cekti. Zira ikinci ay daha aylığı aldığı hâlde me'kûlât için validesine verecek de yine kirayı veremeyecek diye hesap olunuyordu. Lâkin bu bir ay içinde neler oldu neler ki Julie'ye tahmin olunan dereceden ziyade cüret geldi. Hem de gereği gibi meyûsâne, gereği gibi gazûbâne bir cüret!

Şöyle ki:

-4-
"İnkişâf-ı Esrâr"

Diplomalı kızın şu ahz u itâya başlaması üzerinden henüz bir hafta mürûr eylemiş olduğu hâlde ticaret-i müttahizesi bütün bütün başka bir suret almıştı. Bir kere geceleri nısf-ı leylden bir saatten sonra ancak hanesine avdet edebilerek ondan evvel gelememeğe mecbur olmuş idiyse de pederinin:

-Hepsi iyi, hepsi güzel, amma şu gece geç vakit gelmek zihnimi bozuyor!

diye ettiği haklı mülâhazâtı da nâbecâ göstermek için ücretle tuttuğu bir ihtiyar adamı ta odasına kadar getirip güya mağaza tarafından kendine terfîk olunuyor diye validesi ve pederine göstermek hakkındaki tertîb-i mukarreri de mevki-i icrâya koymaya mecbur olmuştu.

Julie bu tertibi mevki-i icrâya koymaya sair birçok cihetlerden mecbur oldu. Bir kere Petit Journal namıyla Paris'te tab' ve neşrolunan dokuz yüz elli bin nüsha basarak arabacılara, kapıcılara varıncaya kadar bütün Fransızlar'ın günde beş santime alıp okumaları hemen mecburiyet hükmünü almış bulunan gazeteden bed' ile büyük gazetelere varıncaya kadar bir çok evrâk-ı havâdis tiyatrolar kapısında şöyle güzel beyitlerle halka çiçek satar bir kız türediğini ve bu kızın bir muallimelik diplomasına malik olduğu için bu ticarete revaç verebildiğini yazmaya başlamışlardı. Vakıa pederiyle validesi hiç gazete okumadıklarından kızcağız bunlar tarafından emin idiyse de kapıcı karı ile kocası birkaç gazeteyi birden okudukları cihetle Julie asıl bunlar tarafından endişe üzerindeydi. Ya kapıcıların nazar-ı iştibâhlarını celbederse?

Bu iştibah hususunda Julie'nin yalnız bir medâr-ı tesliyeti olup o da kendisinin diplomalı olduğu kapıcılara malûm bulunmamasından ibaretti. Vakıa validesi birkaç defalar bu diploma meselesini de kapıcı karıya söylemişse de kapıcı karı diploma ne olduğunu bilmediği, takdir edemediği cihetle onu hiç de hatırında tutamadığına Julie'nin emniyeti berkemâl bulunmuştu. Ama herhâlde gece yarısından sonra hanesine avdet eden bir kız

hakkında gerek kapıcıların, gerek peder ve validesinin emniyetlerini istihsal için böyle mağazası tarafından bir adamla hanesine getirilmek tedbirini ittihaz zaruridir.

Gazetelerin iş bu münderecatı üzerine Julie'nin şöhreti arttıkça artarak her gece fürûht eylediği buketlerin adedi iki yüz elliye kadar varmış ve bunların yekûn vâridâtı da beş yüz franga tekarrüb etmişti. Beş yüz frank! Az para mı? Artık buketleri Julie kendisi yapmıyordu. Mahut şükûfeci karı bunları yaptırıp Julie için beheri yüzer buketi havi olarak her akşam üç sepet tehyie ettiriyordu ki bunların ikisi behemehâl satıldığı hâlde üçüncüsü yarıdan aşağı veyahut yarıdan biraz yukarı olarak yine dükkâna avdet eyliyordu.

Julie'nin sanatında asıl başka bir suret peyda eyleyen şey yapılan buketlerin herbiri içine bir kâğıt konularak, o kâğıdın da bir beyti havi olması kazıyyesidir. Bu beyitlerin birçoğu en eski şairlerin âsârından intihab olunurdu ki Fransız karileri meyanında bunların gayr-ı maruf ve adeta meçhul bulunmaları hemen yeni şeyler gibi telâkkilerine sebep oluyordu. Biraz da Julie'nin kendi mahsûl-i tab'-ı belâgat-perverîsi olarak vaz'olunuyorlardı. Vakıa kızcağız o ihtizazlı gevrek sadasıyla, o âlî ve cihan-pesend talâkat ve edasıyla gelene geçene yine bir çok güzel şiirler okuyordu ama gelenler geçenler Julie'den alacakları buket içinde mutlaka bir güzel beyit çıkacağını da öğrendiklerinden ve verecekleri bir veya daha ziyade frangı yalnız kızın çiçeceği, yalnız kıraati için vermiş olmayıp, en çoğu buket içinden zuhur edecek beyit için vermiş oluyorlar demektir.

Tiyatronun koltukları, sandalyeleri, "binaire"ları, adi locaları ve hatta en üst katta en pespaye adamlara mahsus olan paradisi ahalisi meyanında bile her akşam bir telâş, bir kıyamet! Şu diplomalı şükûfe-fürûşun buketi içinde sana ne çıkacak, bana ne çıkacak diye bir merak! Adeta bazı kadınlar bu beyitleri bir fal ittihazına kadar varmışlardı. Yalnız bazı kadınlar değil, birtakım erkekler bile Julie'nin beyitleriyle tefe'ülde kadınlara peyrev oluyorlardı.

Bir şey Fransızlar meyanında bir kere moda hükmünü alır ve bu derecelerde merakı tahrik ederse artık o şeyin getireceği hasılata nihayet mi olur? Julie her gün bir kere iddihâr sandığına

baş vurmaya başladı. Hasılât-ı leyliyyeyi tamamıyla oraya yatırıyordu.

Ama düşünmelidir ki her gece üç yüz kadar bukete birer beyit hazırlamak az iş değildir. Zira iş yalnız bu üç yüz beyitin birbirine benzememesinden ibaret değildir. Bir geceki beyitler dahi diğer geceki beyitlere benzemeyecektir. Zira koca bir Paris kibâr-ı ahâlisinin bu kadar mergûbiyetleri, merakları öyle olur olmaz şarlatanlıklarla kazanılmaz. İşin içinde bir behre, bir hüner, bir iktidar dahi bulunmalıdır. Julie hakkında ise:

-Bu kız gerçek havârıktan ma'duddur. Bir bukete koyduğu eş'ârı bir dahasına koymuyor. Ne iktidar! Vakıa hepsi kendi eseri değilse de intihabâtı da gösteriyor ki kız edebiyat hususunda gayet zengindir. Adları unutulmuş âsâr, bi'l-külliye meçhul hükmünü almış olan bunca üdebâdan ettiği iktibâsât-ı mühimme bunu gösteriyor. Bunlar öyle olur olmaz iktidarla yapılabilecek işlerden değildir.

sözleri en muteber localarda söylenmeye başladıktan maada en muteber salonlarda bile söylenmeye başlamıştır.

Ee?! Julie Depres bu kadar eş'ârı nasıl tedarik ediyor? Biliyoruz ki biçarenin bir kütüphanesi bile yoktur.

Evet, bir kütüphanesi bile yoktur. Hafızasında olan şeyler buna kifayet edemeyeceği gibi kendi kuvve-i inşâiyyesi de elbette aciz kalır. Fakat Julie Depres bu aczi daha vukuundan evvel anlayarak her gün Richelieu sokağına kütübhane-i kebîr-i millîye müracaata başlamıştır. Bunun için artık hanesinden erkence çıkmaya da mecbur olmuştur. Anasına:

-Ben geleliden beri mağazada işler çoğalmış. Ba'de'z-zuhr saat birde gitmeye mecburum.

diye saat birde doğrudan doğruya kütübhane-i kebîre gidiyor. Bir iki saat kitap karıştırarak yanındaki deftere eş'âr kaydeyliyor. Ondan maada zihni dahi daima eş'âr tanzimiyle meşgul. Kurşun kalemi elinden düşmüyor. İşte bu suretle şu müşkil işin uhdesinden gelebiliyor.

Ticaretinin ikinci haftasında Julie yine bu Richelieu sokağında kütüphaneden maada diğer bir haneye de girip çıkmaya başladı. Hem de bu meşgûliyyet-i munzama için validesi yanın-

dan kâh tamam vakt-i zuhrda, kâh vakt-i zuhrdan bir saat evvel ayrılmaya mecbur oluyordu. Lâkin şu meşgûliyyet-i cedîdeyi o kadar gizli yürütüyordu ki bundan kimsenin haberdar olabilmesi şöyle dursun, hikâyenin muharriri sıfatıyla en büyük vâkıf-ı esrâr biz olmaklığımız lâzım gelirken bizim bile esrarın bu cihetinden haberdar olmadığımızı farzetmek mübalâğaya hamolunmamalıdır denilemez ise de gayeti tatlı bir mübalâğa olabilir.

Ancak böyle gizli işleri olan bir kız hakkındaki iştibâhât dahi pek ziyade teahhur etmez değil mi? Julie hakkında ilk iştibâh dahi kapıcılar tarafından vaki olduğunu haber verirsek bu da hiç istiğrâbı mucib olmaz.

Zaten Julie dahi cümleden evvel ve herkesten ziyade kapıcıların iştibâhlarından korkuyordu. Fakat onun tahmin ettiği iştibâh yalnız sanatı esrârına vukuf ihtimalinden ibaret bulunduğu hâlde, kapıcıların iştibâhları hiç o ihtimale doğru tekarrüb etmeyerek bi'l-külliye başka cihetten vukua geldi. Ticâret-i cedîdenin ikinci haftası içindeydi ki bir gün kapıcı kendi karısına dedi ki:

-Bizim Depresler kira için tazallüm ve istirham ediyorlar ha? Fakat biliyor musun ki Matmazel Depres bizim kirayı vermeye lüzumundan ziyade muktedir ve zengindir.

-Acayip! Bu zenginlik nereden esmiş? Acaba deftercisi olduğu mağazadan bir (?) filân mı oluyor?

-Ahmaksın be! Mağaza nerede? Onlar hep masal! Julie Depres her akşam buraya arabayla geliyor, arabayla!

-Deme Allah'ı seversen adam!

-Ben daha üçüncü dördüncü günü dikkat etmeye başlamıştım ki Julie'nin kapıdan girmesi daima kapı önünde güldür güldür bir araba durmasını teâkub ediyor. Bir akşam mahsus bekledim. Madam Geraldin'in (civardaki meyhaneci karı) dükkânının kapısı içerisindeydim. Tamam nısfu'l-leylden biraz sonraca bizim kapı önünde bir araba durarak içinden Julie çıktı. Arabacıya ücretini verdikten sonra: "Bu da senin için!" diye birkaç para daha verdi ki o da bahşiş olacağını anlarsın.

-Bahşiş de ha? Aman ya Rab!

-Ondan sonra bir iki akşam daha bekledim. Hep böyle! Hatta bir aralık arabacının yanında bir de ihtiyar komisyoner (hammaliye ve mektup irsali gibi hizmetlerde kullanılan adamlar) peyda oldu. Yani matmazelin bir de "valet de pied"si (ayak uşağı) peyda oldu.

-Oo, oo! Ne sürat?!

-İşte beni asıl düşündüren de o oldu. Hangi kız böyle kendisini muhafaza altında bulundurmaya mecbur oluyor?! Düşün bakayım, düşün!

-Ne bileyim ben!

-Vakıa bilemezsin! Sen pek namuslu bir kızdın. Birtakım "souteneur"lardan, çapkınlardan, filânlardan endişesi olan kızlarda bu ihtiyat bulunur.

- "Souteneur" nedir?

- Bilmezsin ki a gözüm, bilmezsin ki! Sen pek namuslu bir kızdın. "Souteneur" diye böyle Julie Depres gibi visalini sermaye ederek beş on para kazanan esâfilin güya hamileri olan çapkın heriflere derler. Bunlar kızların kazandıkları paraları ellerinden alırlar. Neyse! İşte bizim Julie Depres dahi almıştır yolunu. Mevlâ imdad eylesin.

-Aa! O çirkin kız mı?

-Çirkin mi? Hiç kızın, karının çirkini mi olur? Herbirine göre bir müşteri bulunabilir.

Vakıa kapıcının karısı bir kimse hakkında, hem de en masum kimseler hakkında edilen en müthiş iftiralara inanıvermeye daima hazır ve müstaid idiyse de Julie hakkında söylenen söze inanabilmesi için kızda hüsnün mefkudiyetini mani görüyordu. Fakat kocasına muhalefette bulunmadı. Çünkü muhalefette bulunacak olsa söylenen fena sözlere inanmamış olmak lâzım gelecek. Karıysa mutlaka bu sözlere inanmak azmindeydi. Binaenaleyh ertesi sabahtan bed' ile Julie'ye daha ziyade dikkatle bakmaya başladı.

Ne dersiniz? Kapıcı karı Julie'yi güzel bulmaya da başlamaz mı?! Hem öyle tevehhüm eylediği için değil! Julie hakikaten şu ikinci hafta zarfında güzellenmeye de başlamış. Hatta yalnız elbisesi tecdid olunduğu için de değil. Kızın benzine kan, gözle-

rine fer gelmeye başlamış.

Ah zavallı Julie! İki haftadır karnı doymaya başladı da, onun için! Bir de şu muzafferiyet var, dikkat etmeli. Mahkûriyet, meyûsiyet, vech-i insandaki revnakı izale eder. Teşebbüsâtında muvaffak olan, istikbal için ümidi artan insandaysa, insanın revnakını arttırır.

***

İki gün sonra bir akşam üzeri kapıcı efendi kemâl-i telâş-ı muzafferâneyle karısına geldi. Dedi ki:

-Saydımın izini izleye izleye yatağını da buldum.

-O ne demek?

-Julie Depres'nin devam eylediği haneyi buldum demek. Bu sabah buradan çıkar çıkmaz arkasına düştüm. Ver elini Richelieu sokağı! Bir büyük haneye girdi. Ben de uzaktan uzağa gezinerek bekledim. Tamam iki buçuk saat sonra çıktı. Oradan nereye girse beğenirsin?

-Başka bir haneye! İkinci bir âşıkın yanına!

-Hayır! Kütüphaneye girdi, kütüphaneye! Anlıyorsun ya? Oralarda gezindiğini görenler kütüphane için oralara gelmiş zanneylesinler diye!

-Ee, kütüphaneden çıkınca?

-Artık beklemedim.

-Ama şu gece yarılarına kadar nerelerde zaman geçirdiğini de anlamak yok mu?

-Bu tafsilâta ihtiyaç messederse o da kolay! Bir kere yatağını anladım ya! Fakat nemize lâzım? Bize bu kadarı elverir. Şimdi Mösyö ve Madam Depres'yi bırakmalı da şu kira için Matmazel Depres'yi tazyik etmeli.

Ertesi günden bed' ile tazyiki zavallı kızcağız üzerine çevirdiler. Öğleden bir saat evvel Richelieu sokağındaki haneye gitmek için kapıdan çıkarken yolunu keserek paraları istediler. Julie:

-Ay başı gelsin, mağazadan aylığı alayım da vereyim!

deyince karı koca ikisi de fena bir davranışla davranarak

mağazanın Richelieu sokağındaki hane mi olduğunu ve orada nasıl bir meta satılmakta olduğunu sormak istedilerse de, bir hatıra herifi meneylediği gibi, karısına ettiği bir işaret onu da meneyledi. Julie'nin verdiği vaadi kabul ederek kızı yolunda serbest bıraktıktan sonra herif karısına dedi ki:

-Daha bugünden işin en sonuna varıvermeyelim. Ya mağaza işi gerçekse? Yarın ben kızı daha iyi takip ederim. Dışarıda geçirdiği saatlerin kâffesini nerelerde geçirdiğini tamamıyla öğrendikten sonra yapacağımızı yaparız.

Bakılsa Depres familyası henüz ne kapıcıları, ne hane sahibini kiradan dolayı bu kadar meraka düşürecek derece-i me'yûsiyyet-i kat'iyyeyi bulmamış ve bilâkis kızın mağazaya memuriyeti üzerine bir büyük ümide nail olmuşsa da kapıcıları asıl meraka düşüren şey işin içindeki esrar olmasıyla esrâr-ı mezkûrenin inkişâfını isticâl için bu gayret-i takib ve tazyîke duçar olmuş idiler.

O gün dahi Julie bilâ-takib ve lâ-mâni' işini gördü. O akşam dahi nısf-ı leylden bir saat sonra geldi ve bermutat kapalı yumruğunu yastık altına sokup avucu açık olduğu hâlde çıkardı. Hatta bu akşam kapıcı, karısını dahi uyutmayarak Madam Geraldin'in mağazasında beraberce bekleyerek kızın araba ile geldiğini görmüşler ve yarınki takibe ona göre kuvvet vermişlerdi.

Yarınki takip kapıcının intizarının da fevkinde bir takip oldu. Zira Julie her akşam yastığı altına koyduğu keseyi iki günde bir kere iddihâr sandığına uğrayıp orada boşaltmak itiyadındaydı. Bu takip sabahı dahi evvel be-evvel iddihâr sandığına gitmek için bir arabaya binince kapıcı derhâl tezyîd-i merak ederek artık bütçe haricinde bir masraf demekse de lâ-ilâc o da bir arabaya râkiben kızı o cihetle takip eyledi. Julie'nin iddihâr sandığına para istikrazı için değil, para yatırmak için gittiğini kapıcı pek kolay hükmedebildi. Zira oradan para istikrazı için gidenlerin bir rehin götürmeleri lâzım gelip, Depres familyasında rehin olabilecek hiçbir şey bulunmadığı kapıcıya malûm olduğu gibi istikraz için müracaat edilecek gişe (vezne) başka ve para yaptırmak için müracaat olunacak vezne dahi başka olduğundan kızın para yatırmak veznesine müracaatı asıl hakîkat-i hâli kapıcıya anlatmıştı.

Oradan Julie yine Richelieu sokağındaki haneye geldi. Kapıcı artık kapı etrafından ayrılır mı? Hatta haneden sonra kızcağız kütüphaneye de girdiği zaman kapıcı yine ayrılmayıp bekledi. Nihayet ba'de'z-zuhr saat üçte kız kütüphaneden çıkınca ve bulvarlar yolunu tutunca kapıcı dahi arkasına düşerek çiçekçi dükkânına girdiği zaman bir aralık:

-Acaba defterci olduğu mağaza burası mıdır?

diye meraklandıysa da o mağazanın defterciye değil, tezgâhtara bile ihtiyacı olmayan bir fakir kocakarının dükkânı olduğunu görünce o ihtimali de defeyledi.

Kapıcı sokağın karşı tarafından hiçbir yere ayrılmıyor. Çifte dürbünlere meydan okuyan iki parlak mavi gözleriyle dükkân içinde olanları hep temaşa ediyor. Ta akşam gazlar yanıncaya kadar tarassut ederek Julie için hazırlanan çiçek sepetlerini gördüyse de bunların ne olacaklarını bilmediği için hiçbir tevilde bulanamıyordu.

Gazlar yandıktan sonra Julie dükkândan çıkıp en yakın olan bir temiz lokantaya girdi. Mükemmel bir akşam taamına başladı. Vakıa lokanta içinde bulunanlar Julie'yi birbirine ihtar ve irâe ederek, binaenaleyh kapıcı dahi:

-A! Artık bizim miskin Depres buralarda meşhur olmuş ha? Baksana herkes onu birbirine gösteriyor. Dirsek dirseğe dokunarak onu irâe ediyorlar!

diye kendi şüphelerine gittikçe kuvvet veriyorsa da Julie'nin yanına kimse sokulmuyor. Kimse ona bir bulvarlar aşinasına edilecek muameleyi etmiyor. İşte burası kapıcının merakını mucib oluyor.

Julie aheste aheste taamını ikmal eyledikten sonra kalkıp yine evvelki çiçek dükkânına girdi. Bu taam meselesi zavallı kapıcıyı pek imrendirdi, yutkundurdu ve hatta:

-Anan baban lâhana haşlamasıyla kanaat eyledikleri hâlde sen rozbifleri, biftekleri, pirzolaları attın gövdeye! Haydi bakalım ey demircinin kızı! Yakında başımıza bir büyük madam olup konar mısın?

bile dedirttiyse de herif bir lâhza takibinden vazgeçmemeye karar-ı kat'î vermiş olduğundan kızın arkasını bırakmıyor ki

hanesine gelsin de o da karısının kaynattığı sığır etini yesin.

Tamam tiyatroların önlerinde kalabalık peyda olmaya başladığı zaman Julie eline bir sepet çiçek alarak o gece hangi tiyatronun kapısına gidecekse gitti. Zira her gece aynı tiyatronun kapısı önünde bulunamıyordu. Zaten her tiyatro her gece oyun veremez ya? Kapıcı dahi kızın arkasından giderek, Julie bir tarafta eş'ârını irada başladığı hâlde kapıcı dahi diğer taraftan kendisini temaşa eyliyordu. Herif bâdî-i emrde:

-Oo! Anlaşıldı! Bizim Julie'nin kazancı ne yolda olduğu anlaşıldı. Burada şu tatlı şiirlerle celb-i kulûb ediyor. Mev'id-i visâli de Richelieu sokağına veriyor.

Ne kadar da anlaşıldı ya! Fakat kapıcının zihni bundan ileriye geçebilir mi? Hele ekseriya gelip tiyatroya giren zevatın ne hikmete mebni bu kıza hemen şapka çıkarmaya tekarrüb derecesinde iltifatla selâm verdiklerine hiç mana veremiyordu. Kız birinci sepeti bitirdikte başka bir karı kendisine bir sepet daha getirdi. Ahz u itânın revacı kapıcının hasedini tahrik edecek dereceye vardı. İlk sepette yüz kadar buket bulunduğunu o da tahmin etmiş olduğundan bunların beherini onar santime vermiş olsa bin santim edecek. On frank! Hâlbuki sepet yenilendi!

Kapıcı için beheri yirmişer santim sermayesi olan buketlerin onar santime satıldığını hülya etmek şâyân-ı istib'âd bir şey değildir. Herifin çiçeğe ömründe bir para verdiği yok ki kıymetini, fiyatını bilsin.

İkinci sepet dahi satılıp biterek üçüncüsü geldiği zaman kapıcı hasedinden helâk derecesine vardı. Hele sair bu kadar şükûfe-fürûş kızlar bulunduğu hâlde neden en kibâr-ı ahâli daima Julie'ye müracaat ediyorlar? Neden diğer kızlar yalnız bazı sıgâr-ı ahâliye çiçek satabiliyorlar? O da adeta dilenircesine bir zilletle! Julie ise sanki orada bir kibar kızı gibi duruyor. Sanki bir kilisede papazmış da vaaz veriyormuş!

Herşey neyse ne ama Julie Depres hakikaten güzel okuyor. Bunu cahil kapıcı bile anlıyor. Böyle ağzından şekerler saçılan kızın az âşığı mı olur? Durunuz bakalım. Kapıcı son dakikaya kadar bekleyip herşeyi görecek. Hatta açlığından geberse yine bekleyip mutlaka görecek.

Julie Depres saat on buçuğa kadar tiyatronun kapısında çiçek sattı. Hatta içerde oyun başlamış olduğu hâlde bile en kibâr-ı ahâli henüz gelmekte olduklarından kızcağız bunlara çiçek sattığı gibi, bazı bazı tiyatronun içinden de kadın erkek, erbâb-ı merak çıkarak buketler alıyorlardı ki işte asıl bunlar diplomalı kızın buketleri içinden çıkan kura kâğıtları gibi kâğıtlarda yazılı bulunan beyitleri fâl-i hayr ittihaz edenlerdi.

Kapıcının bittabi dikkat edemeyeceği bir hâli dahi karilerimize biz haber verelim: Henüz iki haftadan beri bu sanata sülûk etmiş ve üçüncü haftaya daha yeni girmiş olan Julie Depres kendisinden çiçek alan en muteber takımdan birkaçının ahvâl-i husûsiyyelerini bile teyakkun eylemişti. Okuduğu eş'ârdan hangilerini daha ziyade beğendiklerine, hangilerinin birkaç kelimesini bir tavr-ı tasdikle kendilerinin de tekrar eylediklerine ve mülâhaza yollu ne gibi birkaç kelime söylediklerine dikkat eyleyerek, bunlar sevdazede midir, sevdalarında bedbaht veyahut bahtiyar mıdırlar, henüz mülâzemet-i âşıkanede mi bulunurlar, zeki ve müteallim kız derhâl intikal eylemişti de buketler derunlarına koyduğu beyitlerin bazılarını bunların hâllerine mütenasip olacak surette yazıp onları sepetin bir belli yerine koymakta ve o kimseler geldikleri zaman o buketleri ellerine tutuşturmaktaydı. Bundan dolayı diplomalı şükûfe-fürûşun falları niyetin üzerine uğradığı bile şöhret bulmaya başlamıştı.

Ne istiğrab ediyorsunuz? Paris'te hâlâ iskâmbil kâğıdıyla türlü fallar açılarak ahkâmına inandıkları ve sihirle, efsunla uğraşan karılara hâlâ birçok kimseler ve kibardan bile kadınlar müracaat eyledikleri hâlde bunda istiğrab olunacak ne vardır? Her hâlde Julie'nin falcılığı bunlara nisbetle pek masumane bir falcılık hükmünde kalır.

***

Saat on buçukta Julie mahud kocakarının çiçek dükkânına avdet eyledi. Cebinden biraz para çıkarıp dükkâna bıraktı. Camın dış tarafından kapıcı gözlerini dört açmış olduğu hâlde bunları temaşa ediyor. O aralık sakalına kır serpmiş bir efendi dükkâna girip Julie'yi selâmladıktan sonra bir köşeye çekilerek gizlice konuşmaya başladılar. Bu efendi Julie'ye bazı evrak verdi. Julie dahi kolundaki çantasından bazı evrak çıkarıp efendiye ita ey-

ledi.

Evet! Şimdi Julie'nin kolunda bir de çanta asılıdır. İçinde evrak dahi var. Julie muteberce bir mağazada defterci değil mi ya?

Kapıcı bu efendiyi görünce Julie'nin âşıklarından birisi olduğuna şüphesi kalmadıysa da bu âşık ne tuhaf âşık! Julie yanında adeta tazimkârâne bir tavırda bulunuyor. Demirci kızına bu kadar hürmet neden?

Kapıcının aklına daha başka şeyler de gelmeye başladı. Sakın Julie bir cinayet kumpanyasına müşterek olmasın? Zira artık anlaşıldı ki öyle bir dükkânda defterci olduğu hakkındaki rivayetler masal nev'indendir. İşin içinde koskocaman bir yalan var. Bir işe yalan karıştı mı, elbette onun içinde bir takım da âmâl ve mekasıd-ı mestûre bulunacak.

Vakıa kapıcı çok okumuş bir adam değildir. Çok değil, hiç bile okumamış, ama bilgi denilen şey yalnız okumaya mütevakkıf olamaz. Çok görmüş, çok işitmiş, hem de kapıcısı olduğu hanenin kâin bulunduğu sokaktan pek de tebâüd etmeksizin çok işitmiş, çok görmüş. Petit Journal'in dahi her nüshasında sütunlar dolusu ahvâl-i cinâiyye münderiçtir. İşin içinde bir bit yeniği var ama derhâl anlayamıyor da kapıcının da esması buna yanıyor.

Saat on bir buçukta Julie dükkândan çıktı. Evvelce getirilmiş olan arabaya binerek kendi hanesi yolunu tuttu. Fakat kapıcıya göre bakalım filvaki kendi hanesi yolunu mu tuttu? Saat daha on bir buçuk. Bir çeyrekte de hanesine gelsin. Julie ise ekseriye nısfu'l-leylden bir hatta bir buçuk iki saat bile sonra gelir.

Bu son şüphe üzerine kapıcı dahi bir araba tutarak kızı sonuna kadar takip etmek istediyse de iki şey mani oldu. Birisi yanında para bulunmaması. Fakat bu bir şey değil. Evine geldiği zaman verebilir. İkincisi Julie'nin bindiği arabanın gereği gibi yol almış bulunması ki arkasından yetişmek dahi kabil olamayacağından işte kapıcıyı asıl bu ikinci mani meyus bıraktı.

Herif oradan olanca kuvveti tabana vererek yürüdü. Yarım saatte hanesine vasıl olabildi. Orada arabaya, Julie'ye dair eser yok. Bereket versin ki karısı henüz uyumamış bulunduğundan alelacele sordu ki:

-Mazmazel Depres geldi mi?

-Evet! Ne yaptı bakalım?

Herifin hemen cevap vermeye ve müşâhedâtını hikâye etmeye vakti var mı? Dalağı şişmiş, nefesi nefesini takip ederek çatlamak derecesine gelmiş, karısıysa bunu görünce merakı artarak suallerini lâyenkatı' tekrar eyliyor. Nihayet bir çeyrek yirmi dakika kadar oturup nefes aldıktan sonra kapıcı efendi o günkü takibatını tamamıyla karısına hikâye etmeye başladı. Hem de öyle bir surette hikâye eyliyordu ki her gördüğü şeyler Julie'nin yalnız fuhşuna değil, bir büyük cinayet kumpanyasına iştirakine dair peyda eylediği zanları takviye eyliyordu. Bu hikâyenin sonunda:

-Anladın ya karı? Dünyada hiçbir kimseye inanmak olmaz. İşte böyle hiç ummadığın miskinler bile büyük büyük esrar içinde bulunurlar.

diye hatime-i hikemiyye serdederek, karısı dahi:

-Evet koca! Hakkın var! Yarın paraları almayınca kızı elimizden salıvermeyiz. Hatta yalnız kirayı değil, bizi de şu temettuâtı mestûreden biraz hissedar etmesini bile isteriz!

dedi ki kapıcı güya pek afîf adam olduğundan o mal-ı habîse iştirak etmek istemeyip fakat kirayı aldıktan maada daha neler yapmak lâzım olduğunu da bildiğini karısına söyledi.

Olacağa bakınız ki ertesi sabah Julie daha erken davranarak kapıdan çıktığı zaman kapıcı henüz dünkü yorgunlukla uykuda bulunarak karısı dahi bir zaruret-i mübreme-i beşeriyye için dar bir mahalde bulunduğundan kızın çıktığını ikisi de görmemişlerdi. Vakt-i zuhr oldu, saat bire geldi henüz Julie'den bir eser zuhur etmeyince karı koca kapıcılar merak ederek karısı ta mansarda kadar çıkıp Madam Depres'den sual etmeye mecbur oldu. Kızın çoktan çıktığı haberini alınca karının hayreti son dereceye varıp bu haberi kocasına getirdiği zaman o da hayrette kaldı.

Karı koca yeniden bir müzakereye koyuldular. Kapıcı efendi kendisini pek namuslu bir adam bulduğundan, şayet kızlarının hâllerinden anasının, babasının haberi yoksa bu zavallı namuslu adamları haberdar etmek dahi namusa ait bir vazife olduğunu

ihtar eyledi. Karısı kocasının hiçbir mütalâasını dürüştâne reddetmediği gibi bu mütalâayı da reddettiyse de Julie'den para çekmek hususunda kocası gibi müterediddit olmadığından:

- Bir kere kızdan kirayı isteyelim. Bakalım kendi esrarı, telâşı, havfı neden ibaret bulunduğunu görelim de anasını, babasını da ona göre haberdar eyleriz.

deyince kocası da buna itiraz edemedi. Kocasına lisanıyla bu sözleri söyleyen karı kendi kendisine de derûnî olarak diyordu ki:

-Eğer Julie'nin harekât ve sekenâtından havfı ve anası babası duymasın diye endişesi varsa elbette bir hayli parasını çekebiliriz, ama esrarını ketmedişimizin mükâfatı olarak değil! Kocamın dediği gibi öyle cinayetkâr bir kıza yataklık etmek iyi bir şey olabilir mi?

İnanmalıdır ki cihanda en melun insanlar bile yaptıkları fenalığı "Fenalıktır" diye bilerek yapmaz. O fenalıkları irtikâplarından dolayı mutlaka kendilerini mazur görürler. Hatta iyilik yapıyoruz diye yaparlar. Eğer insanoğlunun yaptığı fenalıkları vicdanlarının da hükümlerine muvafık olarak fena görmeleri lâzım gelseydi cihanda fenalık pek az olur ve adeta insaniyet için bunların bir şeyn-i azîm olması derecesindeki bedbahtlık gereği gibi ortadan kalkardı.

***

Alınız size dâî-i merak bir hâl daha! Haniya ertesi gün kapıcıyla karısı kızı mutlaka tazyike alacaklardı ya, kız o akşam avdet etmedi ki bu kararı mevki-i icrâya koyabilsinler. Validesine bir mektup göndermiş. Hem de her gece (!) mağazadan kendi yanına terfîk olunan (!) ihtiyar komiser ile göndermiş. Bu mektupta diyor ki:

"Anacığım! Mağazanın usûl-i defterîsini benim koyacağım bir tarz-ı cedîde ifrâğ için bu gece mağaza sahibesi madamın hanesinde kalacağım. Müzâkere-i dûrâdûr ile vakit geçireceğiz. Merak etmeyiniz. Kaviyyen umuyorum ki maaşımın yetmiş franga değil, seksen franga değil, yüz franga bile iblâğı için öyle aylarca, yıllarca beklemeyeceğiz!"

Gerek valide, gerek peder hiç de merak etmediler değil ise de

kızın verdiği ümit bu meraka galebe eyledi. Hatta ertesi gün Polini kızın mektubunu kapıcı karıya bile irae etmişti. Kapıcı karının kocasından almış olduğu haberler üzerine az kalmıştı ki geveze ağzı açılsın da olanca esrarı bu meraklı valideye şerh ediversin.

Fakat geveze karı olanca kuvvetiyle cebr-i nefs ederek bildiklerini ortaya koyuvermemeye muktedir olabildi. Biraz sonra kocası gelip, keyfiyeti ona da anlattı. Kapıcı efendi artık kira meselesine de ehemmiyet veremeyecek hâle gelip:

-Yok, artık iş her haddi, her hududu aştı. Mutlaka bu akşam çiçek ahz u itâsından sonra yapılacak başka bir iş daha vardır da onun için bu kız avdet edemeyecektir. Bunu babasına haber vermemek bir namuslu adama hıyanet etmektir.

diye Jean Depres hanesine avdet ederken yolunu kesip kendi odasına idhal eyledi. Julie hakkında icra eylediği takibat ve tedkikattı anlatmaya başladı. Karısı güya bu takiplerde kocasıyla berabermiş de herşeyi daha âlâ olarak kendisi görmüş, kendisi öğrenmiş gibi kocasının biraz yanıldığı yerlerde bir çok izahat ve tevilâtla noksanları ikmal eyliyordu.

Karı koca kapıcılar yalnız bu vukuatı değil vukuât-ı mezkûreden kendi istihrâc eyledikleri netâyic-i ahkâmı dahi Jean'a inandırmak için tafsilât ve muhakematın hiçbir cihetinde zerre kadar noksan bırakmamaya gayret eyliyorlardı. Zira Jean Depres bunların istintâc eyledikleri şeylere değil a, doğrudan doğruya vukuata da inanmak istemediğini hâl ve şânındaki etvâr-ı münkirâneyle gösteriyordu.

Zavallı adamcağız kendi kızının fuhşuna, cinayâtına nasıl inanabilsin ki valide âgûşundan ayrılması henüz üç hafta olmamış ve verilen haberlere nasıl inanabilsin ki bir mağazaya defterci olduğu hakkında getirdiği haberleri masala hamledebilecek hiçbir cihet bulunmayıp, aldığı aylık ve beraber getirdiği adam vesaire hepsi bunun doğruluğuna şehadet ederler. Jean'da bu adem-i itimad tavrını görünce kapıcı ağa dedi ki:

-Pekâlâ! Sen de biraz meraklı bir baba ol da kızı takip et. Bak benim gördüklerimi sen de görür müsün, görmez misin?

Bu teklif Jean'da bir tereddütü mucib oldu. Kapıcı şu kadarcık

bir alâmet-i mağlûbiyeti görünce arkasını boşlamayıp herifi mutlaka takibe mecbur etmeye çalıştı. Dedi ki:

-Haydi hemen bu akşamdan işe başlayalım. Matmazel tiyatro kapısında gelene geçene çiçek takdim ederken olsun gör de takibatın sair cihetlerine ona göre razı ol.

Jean Depres bu teklifi kabul etti. Akşam taamını etmek için karısının yanına çıktı. Ancak kendisi Polini'ye kızı Julie'den dolayı hiçbir şey söylemeyip binaenaleyh tiyatro önüne kadar gitmek için aşağıya indiği zaman kapıcının karısına dahi bu esrardan Polini'ye hiçbir şey sezdirmemesini rica eylediyse de iki erkek çıkıp gider gitmez kapıcı karı soluğu yukarıda mansardda alarak:

-Kardeşim! Bana söyleme diye tenbih ettilerse de dostluğumuz söylemeyi icap eyliyor. Şayet sonra hiç istemediğin fena haberleri birden bire alırsın da fenalaşırsın diye!

mukaddimesinden tutturarak kendi kocasının takibatını da, bunları Jean Depres'ye anlattıklarını da, hatta şimdi Jean Depres kendi kocasıyla tahkike gittiklerini de, birer birer cümlesini hikâye eyledi. Bu hikâye o kadar uzandı ki giden erkekler avdet eyledikleri zaman kapıcı karıyı hâlâ Polini'nin odasında bulmuşlardı.

Gidenlerin neyi tahkik eylediklerini merak ettiniz değil mi? Öyleyse serîan haber verelim ki hiçbir şey tahkik edemediler. Hatta Julie Depres'yi tiyatro kapısında çiçek satarken bile göremediler. Bu gece kız çiçek dahi satmıyordu. Şuna buna ettikleri suale cevaben vakıa oralarda bir kızın güzel şiirler söyleyerek çiçek sattığını öğrendilerse de kızın ismi Matmazel Depres olduğunu dahi bilen yok. Zaten bunların hâl ve şanlarında, bunların kalıplarında kıyafetlerinde olan adamlar kimlere müracaat edebilirler ve onların da ne haberleri olabilir ki daha ziyade malûmat verebilsinler? Julie Depres bu gece bulvarlardaki tiyatrolar önünde yok vesselâm!

Bu mefkudiyet Jean Depres'yi iyice kızdırıp işittiği hikâyelerin hiçbir cihetine de inanmaması müstelzem olduysa da kapıcıya bundan da renk göstermek istemiyordu. Yalnız kapıcı kendi odasına ineceği zaman Jean epeyce ters bir suratla dedi ki:

-Beni dinle dayı! Yarın gece kız kapıdan girerken sakın ha kendisine harf-i vâhid söyleme! Zira yirmi beş okkalık demir blokasından senin kafan daha sağlam değildir. Hudâ alîm, bir çekiç darbesiyle kafanı tarumar ederim de ahir ömrümde beni ya Roquette meydanında kafa kesen makine altına gönderirsin ya müebbeden prangaya!

Kapıcı bu emre itaat manasına olarak baş salladı. Jean tekiden dedi ki:

-Kız benim değil mi? İster fahişe olsun, ister cani! Senin nene lâzım? Ne zaman polis tarafından taharri olunur, ne zaman mahkemeden sorulursa öğrendiklerini, bildiklerini o zaman söylersin!

***

Julie o gece gelemeyeceğini zaten haber vermiş olduğundan artık avdetini beklemeyerek anası babası yattılar. Ertesi sabah Jean işe giderken dün akşam kapıcıya olan tehdidini karısına da tekrar ederek:

-Şayet kız bugün gelecek olursa sakın ha kendi aleyhinde teşebbüsatımızdan harf-i vâhid söylemeyeceksin. Kızı ürkütüp asıl fenalığın büyüğüne sen sebebiyet verecek olursan beni bile bile günaha sokmuş olursun!

emrini ita eylediği gibi aşağıya indiği zaman bu emri kapıcıya dahi tekrar ve tekid ederek kendi işine o surette gitti. O gün Julie hanesine avdet edemedi. Gündüz dahi avdet edememesi pek tabii görüldü. Zira şu yakında öğleden evvel hanesinden çıkmak mutadı olan bir kız için öğle üzeri hanesine girmek hiç de intizar olunamayacak ahvaldendir.

Akşam Jean gelip de kızın henüz avdet etmediği haberini alınca bunu pek tabii bularak akşam taamını yedi. Jean dahi derinden pek meraklı görünüyor idiyse de bu meraktan karısına renk vermemek için ziyadesiyle cebr-i nefs eylediği de anlaşılabiliyordu. Zavallı Polini! Şu an kocasıyla çene yarıştırabilecek zamanlardan olmadığını anlayarak hiç ses çıkaramıyordu!

Herif vakt u saati gelince yattı. Ama uyuyamıyordu. Polini kızını beklemek için bermutat kömürlü mangalın karşında oturdu. Saat on ikiye, bire kadar beklediği hâlde kızı gelmedi.

Kız hâlâ yok. Kadıncağızda merak son dereceyi bulduysa da merakın faydası ne? Nihayet oturduğu iskemle üzerinde uyuyakaldı.

Polini'deki merak kapıcı karı kocada dahi var idiyse de bunlar her hâlde mutat olan vakitte yataklarına girmekten geri kalmadılar. Hatta bunlar dahi uyudular. Julie bu gece tamam saat üçte gelebildi. Malûm a kapıcıların bir ucu kendi odalarında ve diğeri kapının zembereğine merbut birer ipi vardır ki geç gelenlere kapıyı bu ipi çekerek açarlar. Julie geldiği zaman kapıyı bu surette açarak hiçbir şey söylemek şöyle dursun kıza bakmak ve hâlini görmek için bile başlarını yorgan altından çıkarmadılar. Jean tehdidini îka'a kadir heriflerdendir. Hiç de şakaya gelmez!

Ama kapıcılar bir zahmet ihtiyâr ederek kızı görselerdi, kendi davalarının nasıl gittikçe kuvvet aldığını görerek pek mutmain kalırlardı. Zira bu gece Julie'nin üzerinden kokusu alınan muattar ruhlar öyle şükûfe-fürûş kızların ve mağaza deftercilerinin sürünebilecekleri şeylerden olmak şöyle dursun, benim diyen hanımların bile mübayaa edemeyecekleri pahalı ve kibarane şeylerdir. Julie'nin saçları öyle bir surette taranmıştır ki kızın her gün kendi kendisine taradığı saçlar bunun yanında zenci saçı kalırlar. En âlâ cinsinden bir de yağlı pudra sürünmüş!

Julie mansard katına vardığı zaman bermutat kendi odalarının kapısı açılarak validesi kendini istikbal etmedi. Uyumuş olmasına ihtimal veremeyerek epeyce korktu. Zaten dahi kızcağız pek halecanlı bir hâldeydi. Yavaşça kapıyı açarak içeriye girip validesini uyur görünce kalbi sızlamış olmalıdır ki çehresinde pek bâhir alâim-i ıztırab ve terahhum nümâyân oldu. Tamam içeriye girdiği zaman validesi de uyandı.

Bu hâlde uyuyanların uyku sersemliği pek çabuk geçer, değil mi? Polini kızını her zamanki hâlinden başka türlü görünce bir türlü tahammül edemeyerek sebebini sordu. Hatta Jean uyumuş mu uyumamış mı diye korku ve merakından kocasını bir yoklama eyledikten sonra vereceği cevaba muntazıran kızının yüzüne bakabildi. Julie gayet fütursuz bir tavırla sordu ki :

-Neyi soruyorsun anacığım?

-Acayip! Anlayamadın mı? Yüzündeki düzgünü, üstündeki

kokuyu, saçlarındaki hâli!

-Ha dün geceden kalma şeyler! Dün gece madam beni bazı dostlarına prezante edeceğinden tuvaletime itina etmeyi tavsiye eylemişti. Onların kullandıkları şeylerin hepsi en hâlis nev'indendir. Süründüğüm yağlı pudradır. Ama işte o zamandan beri yüzümü yıkamış olduğum hâlde de çıkmamış, muattar ruhların da kokusu üstümde kalmış.

-Ee, saçlarını öyle kim taradı?

-Ben!

-Sen mi? O saçlar senin tarayabileceğin saçlar mıdır? Öyle saç taramak perukârlara mahsustur.

-Hayır anacığım, ben de tararım. Fakat şimdiye kadar lüzum görülmediği için taramamıştım. Mektepte bize bunu da meşkederler. Alaromen saç taramayı da öğretirler alagrek saç taramayı da! Artık dün akşamki prezantasyon için velev ki bir perukâra taratılmış olsun, bugün mağaza içinde yine o perukâra tarattırmış olamam ya? Yarın dahi böyle tarayacağım.

Polini suallerin daha ilerisine varmayı istemedi. Ya kocası uyanıksa? Binaenaleyh Julie'nin verdiği izahata inanmış oldu. İkisi de yerlerine yattılar.

Jean Depres uykudan uyandığı zaman karısını da kızını da uykuda buldu. Uyandırmaya kıyamadığı gibi onlar kendiliklerinden uyanıncaya kadar beklemeye de vakti yoktu. Binaenaleyh aşağıda kapıcıya:

-Julie ile validesi uyuyorlar. Polini'ye bir şey söylemedim. Uyandıkları zaman siz Polini'ye ihtar ediniz ki kıza hiçbir şey söylemesin. Yapacağım şeyi ben bilirim.

demişti. Filvaki Jean'ın dediği gibi Polini kızına hiçbir şey söylemedi. Kapıcılar dahi babasının takibine dair bir şey söylemedilerse de karı koca kızın esrarına vakıf olduklarını anlatmazlarsa patlayacaklarını gördüklerinden yine kirayı vesile ederek ve:

-Matmazel! Bir muteber mağazaya defterci olduğunuzu anladık ama o mağazanın çiçek mağazası olduğunu da gördük. Depo dahi Richelieu sokağındadır. İşte anlıyorsunuz ya? Herşeyi bi't-takib anladığımız gibi alışverişin de yolunda olduğunu gördük.

Babanıza, ananıza hiçbir şey söylemedik. Söylemeyeceğimizden emin olunuz. Fakat şu bizim kirayı veriniz ki hane sahibi yanında yüzümüz yere gelmesin. Her gece sizi buraya getiren arabacıya verdiğiniz bahşişler gibi bize de bir şarap parası inayet ederseniz aşkınıza, sıhhatinize içer sizi tebrik eyleriz!

diyerek cibilletlerinde merkûz olan denâeti yine icradan geri durmamışlardır. Julie bâdî-i emrde biraz halecanlandıysa da müteakiben gayet kibarane bir fütursuzluk kızın metanetini itmam eyledi. Kapıcının zevzekliğini bilâ-fütur dinledi. Herif sözünü bitirdiği zaman çıkarıp kirayı tamamen verdikten maada bir beş franklık da bahşiş vererek dedi ki:

-Zavallı validem ile pederimi yine haberdar etmeyiniz! Mahremiyetiniz, sükûtunuz bundan daha pahalı olduğunu bana sadâkat-i nâmûskârâneniz ile inandırınız ki size bahşişlerin miktarını tezyid dahi edeyim.

Bu kadar kibarane sözü kapıcı karıyla kocası kimden işitmiş olabilirler? Hele bir demirci kızından işitilebilecek sözlerden olmadığı için birbirinin yüzlerine bakışakaldılar. Julie ise kemâl-i vakar-ı âlîcenâbâneyle kapıdan çıktı gitti.

***

Kız gider gitmez hane sahibi dahi icar bakayasını tahsil için oraya gelmiş olduğundan Depres familyasının mansardı kirasını tamamen ahz ve kabul eylediğine dair kapıcının defterine imza eylemişti. Hane sahibinin de gitmesi üzerine kapıcılar artık bir dakika bile vakit kaybetmeksizin Polini'nin yanına fırladılar. Defteri gösterip kiranın tediye olunduğunu ispat eyledikten sonra dediler ki:

-Bize de beş frank verdi. Şarap alalım da kızınızın sıhhatine içelim. Babasını da davet edelim. Belki bu hâl kızınız hakkında haber verdiğimiz şeylere inanmanızı müstelzim olabilir.

Artık Polini'deki merakı, endişeyi hiç sormayınız. Akşam Jean dahi gelerek keyfiyet ona da tebliğ olundu. Hatta kapıcı dedi ki:

-Dayı! Biz sizin tarafınızdan aylığı verilir casuslar değiliz ama sizi pek namuslu adamlar tanıdığımız için haber veriyoruz.

Sözlerimize inanmayarak bizi yalancı ettiğiniz için de işte şöyle maddeten isbât-ı müddeâda bulunuyoruz. Ama kızınızın her hâline, her hareketine rızanız munzam ise ona ne diyeceğimiz kalır? Hatta âşıkı ile kolkola buraya gelecek bile olsa yine sesimizi çıkaramayız. Emsali çok. Bizim vazifemiz...

Sözü bitirmeye meydan bulamadı. Demircinin o ağır eli çat diye kapıcının suratı üzerine öyle şiddetli bir tokat olarak iniverdi ki kapıcının gözlerinden ateşler fırladı. Jean dahi gözlerinden yıldırımlar fırlatarak dedi ki:

-Edepsiz! Depres ismini taşıyan bir kız hiçbir vakitte âşıkıyla kol kola vererek babasının hanesine gelip de gerek anasını, babasını gerek kendisini sizin gibi kepazelere kepaze ettirmez.

Kapıcı mukabele bi'l-misle davranacak olduysa da kaldırdığı elini Jean'ın yüzüne indirmeye muktedir olamayıp yine kendi yanı başına indirdi. Zira Jean bu hâl-i acziyle beraber kapıcı gibi dört miskini yere serebilirdi. Yalnız şemâtetkârâne bir tavırla kelâmen mukabeleye cüret alarak:

-Evet! Yalnız buraya gelemez ama her yerde gezer. Richelieu sokağına da gider, her yere de!

diye mırıldandı. Jean buna cevaben dahi:

-Nereye giderse gider ama hiçbir hâl ve hareketinden kimseye ve bilhassa senin gibi makhurlara hesap vermeye mecbur olmaz!

dedi. Hemen karı koca kendi odalarına çıktılar. Müheyya olan taamcıklarını yediler. Jean da o akşam Polini'yi korkutacak bir tavr-ı meyûsâne yok idiyse de derin derin düşünmesi dahi kadıncağızı korkutuyor. Hatta kocasının vakt-i mutadında yatmadığını da görünce:

-Jean! Rica ederim! Bizi dillere destan edecek bir hâlde bulunma!

diye gayet muhterizane bir de ricaya cüret alabildi. Jean karısına acıyarak dedi ki:

-Müsterih ol Polini! Ne olacağı varsa iş olmuş bitmiştir. Bizim artık mene kudretimiz kalmamıştır. İşin bundan sonrası şu belâyı bir sûret-i hhakîmânede hâl-i tabiîsine uydurarak buda-

lacasına hareketlerle felâket-i vâkıanın dehşetini bir kat daha arttırmamaya kalmıştır.

Adamcağız bu sözü karısına şerh ve izahtan da geri kalmadı. Vukuundan korkulan felâket sahîhan vaki bile olmuş olsa Julie için bunu bir cinayet-i azîme saymaya insaf kail olamacağını teslim eylemiştir. İnsanın şu menhûs hayatı sürüklemesi için evvel be-evvel muhtaç olduğu şey bir lokma ekmek değil mi? Julie onu babası hanesinde de bulamazsa ne yapar? Alfred de Musset'nin dediği vechile "Açlık bir lokma ekmek için bir buse istiyor. Hayatı mı feda edersin, buseyi mi?". Hem yalnız kendi hayatını değil! Bir valide, peder hayatını da.

Zavallı peder karısını müteselli etmek için şu mülâhazaları tavrını görenlerin ciğerleri paralanacak bir tavr-ı fecî-i feylesofâneyle irad eyledikten sonra dedi ki:

-Bununla beraber daha şimdiden meyus olmaya gelmez. Julie akıllıdır. Öyle çocukcasına, eşekcesine bir hareketle kendini bütün bütün şâyân-ı muâhaze bir hâle duçar etmez. Bakalım, gelsin konuşalım da ne yapılacağını ona göre kararlaştırırız.

***

Julie bu gece dahi pek geç geldi. Ama dün geceki kadar değil. Nısfu'l-leyli iki saat geçerek geldi. Dış kapıdan geçerken kapıcılar tarafından hiçbir hilâf-ı âde hâl vukua gelmedi. Odaya girip de pederini henüz uyumamış görünce anladı ki kapıcıların mahremiyet ve sadakati beş frank bile etmeyecek bir şeymiş. Fakat hâlinde, tavrında hiçbir eser-i havf ve telâş göstermedi. Bilâkis:

-Bonsoir babacığım! Bu akşam beni beklediğinize pek memnun oldum. Zira ben geliyorum, sizi uykuda buluyorum. Siz gidiyorsunuz, beni uykuda bırakıyorsunuz. Yekdiğerimizi hiç göremez olduk.

diye ızhâr-ı beşâşet bile eylemişti. Babası da kızından bir tavr-ı beşûşâneyi esirgemedi. Hatta biçare Polini ta babanın kıza bu tavr-ı beşûşânesini görünceye kadar içinden giden kanları dindirememişti. Soğuktan gelen kızcağız mangaldaki kömür ateşinde biraz ısındıktan sonra pederi:

- Ee kızım! Esrarın hepsi meydana çıktı. Bende hâl ve kudret

kalmamıştı ki senin üzerinde bir babalık tavrıyla hakim olmak iddiasında bulunabileyim. Binaenaleyh maksadım seni istintak değildir. Fakat ahvalin âleme malûm olduğu hâlde bize meçhul kalması lâyık olamayacağını sen de bileceğinden bizi de bunlardan haberdar etmelisin. Şayet bizim için de yapılacak bir şey varsa yapalım.

mukaddimesiyle kızı isticvâba çekti. Kız dedi ki:

-Öyle söylemeyiniz babacığım. Her hâlde babamsınız. Üzerimde hakimsiniz. Ben de sizin adâlet-i pederânenize razıyım.

Babayla kız arasında vukubulan sualler, cevaplar hep buraya kadar bize malûm olmuş bulunan şeylere dair olup ondan öteye geçmemişlerdi. Hatta bu mücâvebenin neticesinde Julie dahi bunları babasına hülâsa ederek demişti ki:

-Şimdi bizim hakkımızda icra edilen takibat ve tahkikatın bizim aleyhimizde hasıl eylediği malûmatın hülâsası şu oluyor değil mi: Evvelâ bir mağazaya defterci oluşum yalanmış. Saniyen ben tiyatro kapısında çiçek satıyormuşum. Salisen Richelieu sokağında bir haneye devam eyliyormuşum. Başka bir şey var mı?

Jean- Hayır kızım, kat'iyen tayin olunanlar bunlardan ibaret.

-Daha bazı şeyler dahi varsa da, onlar zan derecesinde. Öyle değil mi babacığım? Hani ya âlûfteliğim, cinayetkârlığım meseleleri.

-Evet kızım, onlar zan nev'inden.

-Onlar dursunlar da şu kat'iyyen malûm olan şeyler üzerine size şu sözleri söyleyim. Kütüphane-i kebîre devam bir kabahat olabilir mi? Şüphe yok ki olamaz. Hatta orada bir âşıkım bulunsa bile! Öyle değil mi? Çünkü orada âşıkım dahi bulunsa gayeti onunla birkaç söz etmekten başka mugayir-i edeb hiçbir hâl olamaz. Saniyen Richelieu sokağında bir haneye devamım fenalığa mahmûl olabileceği kadar iyiliğe de mahmûl olabilir. Hiç olmazsa fenalık mahmûliyetini de maznûnâttan addedebiliriz. Sâlisen mağazaya defterci oldum diye söylediğim yalan her hâlde ma'yûb ise de bu suretteki bir yalan namusa dokunacak cinayetlerden addolunamaz. İşte mertebe-i tahakkuka varmıştır

ki o yalanı irtikâb edişim şükûfe-fürûşluk ticaretimi setr içindir. Şimdi size sorarım ki yiyecek ekmeği olmayan bir kızın çiçek satması kabahat midir?

Karı koca birbirinin yüzlerine bakakaldılar. Biraz sonra Jean Depres'nin gözlerinden iki damla yaş yuvarlandı. Buna Polini mukabele ederek dedi ki:

-Hayır! Ne kabahattir, ne de acınacak, ağlanacak bir felâket sayılır. Ben kızımın modistra olmasını bile muallimelik diplomasına dahi nâiliyetten ziyade bahtiyarlık addeyliyor idim. Ticaret neden kabahat olsun? Neden felâket sayılsın? Bilâkis en namuskârâne şanlardandır. Namusa müteallik başka türlü bir fenalık olmasın yoksa!

Son lâkırdı üzerine Jean pek fâci' bir tavır ile kızının yüzüne baktı. Bu tavırda bir de istîzâh manası vardı. Julie babasının meramını anladı. Dedi ki:

- Sizden bir hafta daha mühlet isterim. O bir hafta nihayetinde bütün esrar cümleye münkeşif olur. O zamana kadar henüz kapıcılara da size de malûm olmayan ahvali söylemem. Fakat şu namus meselesi için size derim ki demircilikte sakat olmuş bir Jean Depres ile çamaşırcılıktan yetişmiş bir Polini'nin kızında iffet denilen şeyin ne türlüsü bulunabilmesini arzu edersiniz? Hem öyle demirci ki evvelki gibi sekiz frank kazanamıyor. Hem öyle çamaşırcı ki şimdi o sanatı ifâdan iğreniyor. İkisi de açlığın ahkâmına sine veremeyeceklerini anlamışlar. İkisinin de en genç, en muktedir, en zengin oldukları zamanda sûret-i ittihâd ve izdivaclarını der-hatır etmeli. Bunların kızı yine o zamanki derece-i iffetleri kadar afîf olursa diyecekleri kalmaz ya?

Babası da anası da başlarını önlerine eğdiler. Söze yine Julie devam eyledi. Dedi ki:

- Bana bir hafta daha mühlet veriniz demedim mi? Başka bir şey demem. İnşaallah o bir hafta sonra iffetçe, namusça dahi anamdan, babamdan fâik olduğum tahakkuk eder. Fakat sizden o muhafazası kaydında bulunduğunuz namus üzerine kasem ederek teminat isterim ki beni bir hafta daha takip etmeyeceksiniz.

Jean bir cür'et-i fedâkârâne ile başını kaldırarak:

- On beş gün bile!

dedi. Julie buna pek memnun oldu. Dedi ki:

- On beş gün mü? Mühleti o kadar temdîd edebilseniz daha ziyade sevinirim. Zira o zamana kadar işlerimin kâffesini bitirip neticeyi size daha parlak gösterebilirdim.

Jean- Evet! Tamam on beş gün!

İşte bu muahede üzerine cümlesi mutmain olarak yataklarına girdiler. Fakat kız yumulu olan yumruğunu bermutat yastığı altına sokmazdan evvel ibrişim keseyi açarak validesine elli frank ita eyledi. Dedi ki:

-Ayda elli frank maaşa münhasır bir defterci olmadığım ve ondan daha zengin bulunduğum anlaşıldı ya? Şu para ile hergün beşer frank sarf ederek ocağa koyacak odun dahi mübayaa etmenizi rica ederim. Ben akşam sabah dışarıda taam eylediğimden beşer frank size kâfidir zannederim.

Jean da Polini de ziyade memnun oldular. Jean dedi ki:

-İki frank kadar da benim var. Günde yedi frank! Artık arkadaşların ekmek kırıntılarını toplayıp yemeye muhtaç olmam!

Baba ile kız arasında adem-i takîb için verilen on beş günün tarihini günü gününe yazmaya mecbur değiliz. Lüzumu da yoktur. Zira yalnız bu on beş günün değil, beş haftanın netâyic-i vukuâtını karîben maddeten göreceğiz. Yalnız şunu haber verelim ki işbu iki hafta zarfında Julie Depres mansarddaki odaya iki defa daha gelmeyerek mağaza sahibesi madamın hanesinde (!) kalmıştır.

Dışarıda geçirdiği bu iki gecenin ikincisini muahedenin on dördüncü günü akşamı geçirmişti. On beşinci günü akşamdan sonra temizce bir komisyoner Jean Depres'ye bir mektup getirip teslim eyledi. Adamcağız mektubu açtıkta derunundan yüz franklık bir banka kaimesiyle bir de kızı Julie'nin yazdığı mektup zuhur eyledi. Bu mektup şöyle yazılmıştı:

"Aziz babacığım! Melfûf yüz frank ile mahallece olan borçlarınızı verirsiniz. Mansardımızda eşyaya müteallik ne varsa cümlesini de kapıcılara terk ederek bir arabaya rakiben sizi komisyonerin götüreceği mağazaya gidersiniz. Orada gerek siz, gerek validem tepeden tırnağa kadar elbisenizi tecdid ederek yine komisyoner ile birlikte Richelieu sokağındaki hanemizi teşrif

buyurursunuz."

Pederle validedeki hayreti filânı tasvire lüzum yoktur. Bunlarda zaten "eşya" denilecek ne vardı ki, almak kaydında bulunsunlar? Kızın emreylediği vechile ekmekçi, kasap, sebzeci, meyhaneci vesaireye olan yetmiş dört frank otuz beş santim borçlarını verdiler ve arabayla elbiseci mağazasına gidip Julie'nin oraya zaten vermiş olduğu emir mucibince elbiselerini tecdid eyledikten sonra Richelieu sokağına vardılar.

Bu girdikleri hanenin kapıcısı demin çıktıkları hanenin kapıcısından daha pek çok ziyade terbiyeli bir adam olup Mösyö ve Madam Depres'nin vürûdlarını gayet tazîmkârâne bir surette selâmladı. Yeni müste'cirler üçüncü kata çıkarıldılar. Mini mini bir hizmetçi kız bunları istikbal ederek gereği gibi güzel bir apatmana (daireye) soktu. İlk girdikleri yer bir büyücek salon olup orta hâllicesine mefrûş olduktan başka bir tarafında da epeyce zengin bir kütüphanesi var. Salonun diğer kapısından kızları Julie Depres kezâlik orta hâlli bir kız gibi giyinmiş olduğu hâlde kemâl-i halecânla girip anasını, babasını kucakladı. Akanîm-i selâse gibi üçü cism-i vâhid kesilmiş olan bu familyanın altı gözlerinden bir hayli zaman eşk-i şâdî tereşşuh eyledi. Nihayet Julie:

-Anacağım, babacığım! Haydi dairemizi gezelim!

diye bunları gezdirmeye başladı. Bu salondan ve bir de on kişilik kadar bir sofra istiabına kâfi yemek odasından maada birisi anasına babasına, diğeri kendisine mahsus olmak üzere iki yatak odası, mutfak hizmetini görebilecek ve bir tarafı da hamam gibi istimale salih bir yer. Bunun yanında aşçı veyahut hizmetkârın yatabilmesi için bir de küçük oda gibi bir şey! Her taraf hep orta hâlli derecesinde döşenmiş. Julie dedi ki:

-İşte haneniz burasıdır ki öteki evin kapıcıları tarafından size verilen vehim mucibince buraya bir âşık gelecek de sizi mahcup edecek diye hiç havfınız olmasın. Eğer sanatım sizi rahatsız edeceğini bilmeseydim yatak odamızı yine evvelki gibi yalnız bir oda olarak tehyie ettirerek yattığım yerden sevgili yüzlerinizi temaşa ede ede bahtiyarlığımı itmâm eylerdim. Fakat ben uykuda bulunacağım zamanlar siz uyanık ve ben uyanık bulunduğum zamanlar siz uykuda olacağınızdan birbirimizi taciz

etmeyelim diye odaları ayırdım.

Babası bu dairenin kirasını sorup da Julie'den

-Yılda sekiz yüz frank!

cevabını alınca bu kadar güzel mefruş bir yerin bu kadar ucuz isticar olunabildiğine şaşmıştı. Julie def'-i istiğrâb için dedi ki:

-Hayır babacığım! Mefruşun kâffesi kendi malınızdır.

-Kendi malımız mı?

-Evet! şte şu hesabı görünüz!

diye bunları salona cemederek ellerine bir defter tutuşturdu. Defterde beş haftanın hesabı münderiçti.

Evvelâ şu beş hafta zarfında Julie otuz bir akşam çiçek satmış. En az hasılat ilk akşamın doksan altı frank elli santimi ve en çok hasılat dördüncü haftanın yedi yüz yirmi üç franga varan bir gecesinin hasılatı olduğu görülüyor ve topyekûn hanesinde de 13950 frank 70 santim yazılı. Yine vâridât hanesinde Julie'nin Chatlé tiyatrosunda üç akşam icra eylediği kırâat-i eş'âr konferansının ücretleri münderiç. İlk akşam için 750 ve diğer iki akşam için 900 franktan 1800 frank yazılmış ve bu 2550 frank dahi topyekûna zammolunarak miktarı 16500 franga vardırılmış. Nihayet Julie'nin buketler içine koyduğu kendi eş'ârının tab'ı için bir tabie verilen mezuniyet üzerine aldığı 2500 frank münderiç ki bununla umum yekûn 19000 franka varmış.

Mesârifât cihetine gelince şu dairenin tefrişi için müfredâtı defter-i mahsûsuna atfolunarak 4752 frank 75 santim yazılmış. Julie'nin bu müddet zarfında mesârif-i müteferrikası diye de 361 frank konulup elbise ve mübâyaât-ı müteferrika namıyla bir de 417 frank daha yazılmış. Cem'an yekûn 5530 frank 75 santim.

Zavallı ana baba bu defteri okurken Elfü'l-leyle hikâyesi okuyoruz zannına düşmüşlerdi. Defterin mütalâası bittikten sonra Julie bunları kendi odasına götürerek ve bir çelik çekmece açarak derununda çıkardığı yüzde dört buçuk faizli Fransız eshâmını irâe eyledi. Dedi ki:

-İşte bunlar tam on bin franklıktır. Şu da üç bin franktan mütecaviz nakittir ki karîben yine kâğıda tahvil olunacaklardır!

Anası babası Julie'yi bir daha kucaklayıp öptüler. Julie dedi

ki:

-Babacığım! Alınız kalemi elinize de size bir de senevî bütçemizi göstereyim.

Fakat Jean'ın çatlak çutlak eli kalem tutamazdı. Polini kalemi alıp Julie'nin imlâsı üzerine yazmaya başladı. Julie dedi ki:

-Hane kirası sekiz yüz frank. Hizmetçi Juliette'in yıllığı iki yüz frank. Juliette dahi dahil olduğu hâlde dört kişinin boğazı yılda iki bin sekiz yüz seksen frank. Levâzım-ı iktisâiyye iki kadın bir erkek için bin frank ki altı yüzü benim, iki yüz ellisi validemin, yüzü pederimin, ellisi de Juliette'in. Mesârif-i teshîniyye yüz elli frank. Mesârif-i tenvîriyye iki yüz frank. Şimdi bunları cemediniz.

Polini- Beş bin iki yüz otuz frank.

Julie- Öyleyse küsûrlu bir yekûn teşekkül etmemek için iki yüz yetmiş frank da müteferrika koyunuz.

Jean- Öyleyse tamam beş bin beş yüz frank!

Julie- Şimdi buna mukabil bir de şuna bakınız!

diye bir mukavelename çıkarıp gösterdi ki Théâtre-Française idaresiyle akdolunmuş bir mukaveleydi.

Théâtre-Française'den başka hiçbir yerde, hiçbir hizmette bulunmamak ve yalnız neşriyat-i kalemiyyede muhtar olarak yılda tiyatroda on iki kırâat-i eş'âr konferansı verip bir de genç aktrislere fesahat dersi vermek şartıyla senevî on iki bin frank maaş. Bin iki yüz frank da araba ücreti!

Ee, artık sevinçlerinden akıtacak gözyaşları dahi bulamaz oldular. Bir maîşet-i bahtiyârâne ki vâridâtlarının yarısıyla âkılâne ve muktesidâne yaşayabilecekler.

Encâm-ı kâr pederi validesine bir tavr-ı serzenişle dedi ki:

-Ben sana demedim mi Polini? Bir gün gelecek ki Julie'ye harcettiklerimizi Julie maa-ziyadetin ödeyecek demedim mi?

Polini de tavr-ı serzenişi takındı. Dedi ki:

-Muallimelikle değil! Çiçekçilikle!

-Nasıl çiçekçilikle? Muallimelikle!

-Nasıl muallimelikle? Çiçekçilikle!

Davayı yine Julie hâlleyledi. Dedi ki:

-Anacağım! Babacığım! Şükûfe-fürûş dahi olacak olsa, kızları yine muallime diplomasına nail etmelidir.

-Hatime-

Evet! Julie bu meseleyi pekâlâ hâlleyledi. Şükûfe-fürûş dahi olacak olsa kızları terbiye ve talim etmelidir. Yalnız çiçek satmakla şu saadete nail olmak mümkün olsaydı her şükûfe-fürûş kızlar nail olabilirlerdi. Terbiye ve talim-i nisvân için memâlik-i sâirenin de Fransa'dan farkı yoktur. Hatta bizim dahi farkımız yoktur. Bir kız her ne olacak olursa olmalı, talim ve terbiyesini ikmâl etmiş bulunmalı. "Bizde kızların talim ve terbiyesine lüzum yoktur." demek için "Bizde erkeklerin de talim ve terbiyesine lüzum yoktur." diyebilmek cesaretini peyda etmelidir. Ama kızların terbiyesine "o kadar" lüzum olmadığı dava edilebilecekmiş. Terbiye ve talimin o kadarı bu kadarı olamaz. Nisvân dahi cemiyet içinde yaşadıkları medeniyye-i insaniyyenin azasından tanındıkça erkeklerin talim ve terbiyeye ne kadar ihtiyaçları varsa kadınların da o kadar ihtiyaçları vardır. Bunu şimdiki zamanlarda inkâra cesaret edecek olanları müstakbel mutlaka tekzib edecektir. Kadınlardan dahi tabîbeler, eczacılar, cerrahlar, kabileler, muharrirler, feylesoflar, muallimeler falanlar filânlar çoğalıp meydan aldıkları zaman o tekzib-i maddî vukua gelecektir.

Ama o zaman ne zamandır? Daha çok uzakta mıdır? Gaybı Allah'tan başka kimse bilmez!

-İntihâ-

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar XII

GÜRCÜKIZI
YAHUT
İNTİKAM

Hazırlayan

Kâzım Yetiş

ANKARA, 2003

GÜRCÜ KIZI

Yahut

İNTİKAM

Muharriri
Ahmet Midhat

Tercümân-ı Hakîkat gazetesine tefrika edildikten sonra Maarif Nezâret-i Celîlesinin ruhsatıyla birinci defa olarak kitap suretinde dahi basılmıştır.

İstanbul
Sene
1306

GÜRCÜ KIZI
YAHUT
İNTİKAM

Methal

Bir atiki teşkil eyleyen Avrupa ve Asya ve Afrika kıt'alarının harâit-i müctemiasına bir nazar edildiği zaman görülür ki İstanbulumuz bu kıta'ât-ı selasenin merkez-i umûmîsi addolunmaya salih bir mevkidedir. Filvaki en kadim zamanlardan beri İstanbulumuzda bu merkeziyet istidadı mevcut olup ez cümle kıta'ât-ı selasenin menâfi-i ticâriyyesi her asırda İstanbulumuzda birleşmiştir. Zamanımızda dahi şehrimizin bu ehemmiyet-i maneviyyesi baki ve belki de mütezayit olup hele seyâhat-i âlem maksadıyla memleketlerinden infikâk eyleyen seyyahların kâffesi ya evâil veyahut evâhir-i seyâhatinde İstanbulumuza gelerek ya icra edecekleri veyahut icra etmiş bulundukları seyahetlerin harîta-i umûmiyyesini şehrimizde nazar-ı icmâle alırlar.

Şimdilerde gazetelerin şu kadar Amerikan veyahut Macar ve İngiliz vesaire seyyahlarının şehrimize vürutlarını ve şâyân-ı temâşâ olan yerlerimizi geşt ü güzârlarını yazmaya başlamaları gazetecilik sanatımızca azim bir terakki addolunsa sezadır. Zira seyyahînin işbu mevâridâtı şehrimiz için hâdis olmayıp bayağı kadim olduğu hâlde gazetecilerin kudret-i istihbâriyyeleri şimdiki derecede bulunmadığı zamanlar işbu mevâridât-ı mühimmeyi istihbar edemezlerdi ki ihbara dahi muktedir olabilsinler. Memâlik-i sâirede ehemmiyetli seyyahlar bir memlekete vürut eyledikçe o memleket ahalisi kendileriyle görüşüp esnâ-yı seyâhatlerinde muttali olmuş bulundukları ahvâl-i âleme dair istihsâl-i malûmata heves ederler. Mevâridât-ı seyyâhînin henüz yeni istihbar olunmaya başlamış olduğunu haber verdiğimiz memleketimizde seyyahlarla bu yolda mülâkat ve musahabâtın hâlâ mutat olamamış bulunduğunu tafsile hacet görülemez. Zaten şehrimize gelen seyyahların kâffesi Beyoğlu

taraflarındaki otellere misafir olduklarından biz Osmanlılar o âlemlerin alışkını değiliz ki misafir meyanında ehemmiyet-i seyyâhiyyeleriyle mühim olan zevatı görüp malûmât-ı müktesebelerinden istifadeye heves edebilelim. Binaenaleyh bundan iki sene kadar mukaddem işbu seyyahlardan birisiyle sûret-i mülâkatımızı bu defa ihbar edecek isek de bundan maksadımız kendimizi sair hemşehrilerimizden daha uyanık, daha girgin ve mütecessis göstermek olmayıp mülâkat-ı mezkûrenin âdeta tesadüfî olduğunu evvel- be-evvel ihbara müsâraat eyleriz.

Velev ki tesadüfî olsun bu mülâkat bizim için ne kadar nafi olmuştur ki işte ezcümle "Gürcü Kızı" namıyla şu romanı vücuda getirmeye sebeb-i müstakil olmuştur. Şöyle ki:

Evvelki sene bir gece Beyoğlu'nda Hotel Ruvayal'da misafir kalmaklığımız icap eylemişti. "Tabldot" denilen umumî sofrada taam edilirken Yanya tarafının Hristiyan Arnavutlarından olup şark ve garp elsine ve ulûmuna vukûf-ı tâmmiyle temeyyüz eylemiş bulunan bir dostumuz o zamanlar yazıp neşretmekte bulunduğumuz "Arnavutlar Solyotlar" nam romanımızı medih ve sena ile bize iltifat eyliyordu. Bu münasebetle açılan söz akvâm-ı kadîmenin garâib-i ahlâk ve âdâtı cihetine tahavvül ederek Sülü dağları gibi gayet sarp ve sa'bü'l-mürur olan dağlara hariçten diğer akvâm-ı galibenin dühul edebilmeleri emrindeki suûbet ve müşkilâtla oralarca ahlâk ve âdât-ı kadîmenin pek yakın zamanlara kadar muhafaza edilegeldiği meselesi şerh ediliyordu. Dostumuz Hristiyan Arnavut diyordu ki:

-Hakikat bu Arnavutlar Solyotlar romanına esası sırf hayal üzerine mebni bir hikâye nazarıyla bakmak eser-i mezkûrun kadrini takdir edememek demektir. Vakıa romandaki acâyib ve garâib-i mühimme akılların sıhhatine kanaat edemeyecekleri kadar müsteb'idâttan görülür ise de cümlesi tamamıyla sahih ve vaki olduğu şimdilerde bile oraları gezip ahvâl-i kadîmenin bakiyye-i mevcûdesini tetkik edenler nezdinde müsellemdir. Tevârihte birtakım vukuata tesadüf olunur ki ahvâl-i mevkiiyye ile tatbik ve mevâki-i mezkûre ahalisinin tabâyi ve âdâtıyla mukayese edilerek yazılacak olursa enfes-i âsârdan

addolunacak romanlar vücuda gelebilir ki hayâl-nüvisânın melekât-ı vehmiyyeleri bile bu kadar acayip ve garayip şeyler tahayyül ve tasavvurundan aciz kalırlar. Okuyanlar kemâl-i hayretlerinden naşi ahvâl-i mezkûrenin sıhhatine inanamamak isterler ise de muharririn derece-i sıdk u kizbini tecessüs için kitaplara müracaat eyledikleri zaman hayal zannettikleri şeyin hakayık-ı mahzâdan ibaret bulunduklarını görerek hayretleri bir kat daha mütezâyid olur.

Mahall-i mezkûrun bir mahfil-i ecânib olmasından naşi bu musahabe Fransızca olarak ceryan eyliyordu. Meselenin esası ve o esas üzerine bina edilen fürûu huzzâr-ı sâirenin de ismâ-i dikkatini celbeylediği için sofrada bulunan bir çok ecnebiler dahi bu musahebeyi dinliyorlardı. Bunlar meyanında bir tanesi diğerlerinden daha ziyade dikkatle dinlemekte bulunduğundan olmalıdır ki kâh başını sallayarak kâh gülümseyerek dostumuzun mütalaâtını tasdik eyliyordu.

Şahs-ı manîdârı hâlâ gözümüzün önünde bulunan bu zat uzun boylu, iri kemikli, kızıl tenli ve kızıla karib kumral reng-i aslîsinde iken beşde dört kısmı ağarmış bulunmasından dolayı pek güzel bir renk peyda eylemiş olan kaba sakallı, pala bıyıklı, koyu mavi gözlü bir adamdır ki irice fakat ulüvv-i cenâb ve şecâat-ı zâtiyyeye delâlet eyleyen güzel burnu üzerine düşmüş zannolunan cephesi ve o cebhe-i âliyyeyi tezyin eyleyen çizgileri bu zatın tavrında hem kemâl-i akl ve hem de şecâat-ı kâmile alâmeti göstermekte idi.

Bahsimiz biraz daha tevessü' eyledi. Dağlar ahalisinin halkınca ovalar ahalisinden daha mükemmel olduklarına ve akıl ve şecaatta ve ulüvv-i cenâb-ı merdânede dağlıların ovalıları ekseriyetle faik bulunduklarına dair sözler söylendi. En mahir romancıların bile en mühim kahramanlarını kûhistan ahalisinden intihap eyledikleri dermeyan olundu. Nihayet şahsını mühim ve manidar bulduğumuz sâlifü'z-zikr zat bir tavr-ı tasdîkane ile söze başlayarak milel-i kadîme ahvaliyle milel-i cedîde ahvali arasında bir mukayeseye girişti ki o zamana kadar söylenmiş olan sözlerin kâffesini tasdikan şerh eylemiş olduktan maada bizim henüz enzâr-ı dikkatimizi celbetmemiş bulunan birçok hakayıkı da meydana koyarak

cümlemizin takdirimizi kazandı.

Söylediği Fransız lisanını gayet fasih söylüyor idiyse de bir Alman şîve-i ifâdesiyle söylüyordu. Şu münasebetle yine bu sırada bize anlattı ki kendisi an-asl Hamburg şehri ahalisinden olup "commis voyageur" sıfatıyla hemen bütün dünyayı gezmiştir.

Commis voyageur denilen adamlar şu iki kelimeden terekküp eyleyen namları tasvîr-i mâhiyetlerine kifayet eyler. "Commis" ticaret uşağı demek olup " voyageur" dahi seyyah demek olduğundan bu ism-i mürekkep ticaret hizmetkârlığıyla cihanı seyr ü seyâhat eyleyen zevatın sıfatı olur. Avrupa'da büyük fabrikalar ve büyük ticaret şirketleri mütefennin, girgin, cesur adamların mesârif-i seferiyyelerini vererek kıtaât-ı âleme irsaliyle bunlara dâire-i ticâretin tevsii için yeniden yeniye yollar açılması vazifesini tahmil ederler. Bunlar her vardıkları yerlerin ahvalini tahkik ile oralarda ne gibi mal çıkmakta ve ne gibi emtiaya ihtiyaç görülmekte ve orman ve meâdin misillü servet-i tabiiyyeden olan şeyler nasıl idare olunup bunlardan ne yolda istifade görülmekte bulunduğunu mensup oldukları kumpanyalara ihbar ederek badehu zikrolunan kumpanyalar memâlik-i mezkûre ile ona göre münâsebet-i ticâriyye peydası esbabını teharriye koyulurlar.

Bizim commis voyageur'ün ismi Gilliom Sanc imiş. Cümleyi müstefit ve hayran eyleyen makale-i tasviriyyesini bitirdikten sonra artık sofranın dahi meyve zamanı takarrüp eylemiş olduğu esnada idi ki hitabını bu abd-i âcize tevcih eyledi. Sanatımız muharrirlik olup ahiren Yanya ile Mora meyanında vaki Sülü dağları maîşet-i bedeviyyesine dair okuyanları memnun eyleyecek bir roman yazdığımızı anlamış olduğundan bahisle nazar-ı tetebbu ve fikr-i tecessüsü bir kere de Gürcistan taraflarına niçin tahvil etmediğimizi sordu. Bunun bir sebeb-i ciddîsi olmayıp henüz hatırımıza gelmediği için o taraflara sevk-i fikr etmemiş olduğumuzu cevaben beyan edince dedi ki:

-Bu bapta hiçbir özrünüz makbul olamaz. Yunan-ı kadîm zamanından sizin şu zamanınıza kadar "Kaf Dağı" diye meşhur olup nice esatir ve hayalâta müsnedün ileyh olmuş bulunmasından kat'-ı nazarla zamanımıza değin kırk elli kadar

lisanla mütekellim ol miktar akvâm-ı mütehâlifeye makarr olarak akvâm-ı mezkûrenin her biri de Arnavutlardan Solyotlardan ziyade câlib-i enzâr-ı hayret olan ahlâk-ı kadîmelerini bilmuhafaza bütün erbâb-ı fikir ve nazarın tetebbu ve tetkikine istihkakı kabil-i inkâr olamayan o mevkie sizin atf-ı nigâh-ı ehemmiyet etmemekliğiniz nasıl tecviz olunabilir?

Vakıa Bahr-i Siyahla Bahr-ı Hazar arasında bir berzah-ı azîm teşkil eyleyen bu kıt'a-ı kafiyye merreten bade uhra nazar-ı ehemmiyetimizi celbederek sair kıtaât-ı âlemden ziyade o kıt'ada seyahât-ı fikriyye icra eylemiş ve gerek roman ve gerek sair yollu bir çok asarımızda havâli-i mezkûre ahvalinden bahsetmiş isek de Monsieur Gilliom Sanc'a işin buralarını anlatmak uzun olacağı gibi asıl akıllılık o müdekkik-i cihândîdeyi söyletip sözünden istifade eylemek sureti olacağından tafsilât-ı mezkûreye girişmekten ihtiraz eyledik. Kendi tarafından vuku bulacak irşadâttan müstefit ve memnun kalacağımızı anlatıp bir tavr-ı intizârla ağzına baktık. Seyyâh-ı mumâileyh dedi ki:

-Tarihte Gürcistan'ın Rusya idaresine geçtiği evanda kendi kendisine yapılmış bir roman görülür. Ben Anapa'dan Bakû'ye kadar Abaza ve Çeçen ve Dağıstan ve Gürcistan memâlikini seyahat eylediğim sırada bu romanın bakiyye-i netâyici bittesadüf ayaklarıma dolaşmıştı. Eğer arzu ederseniz size hikâye eyleyim.

Böyle bir arzunun bizim için pek şedit ve pek tabiî olduğunu tafsile hacet mi vardır? Hikâyesini ez-dil ü cân istima için tepeden tırnağa kadar kulak kesileceğimizi Monsieur Gilliom Sanc'a arz eyledik. Dedi ki:

-O hâlde Tepebaşı bahçesine kadar refakat ederek teklif edeceğim dondurmayı kabul etmeniz lâzım gelir. Hatta bu davette arkadaşınız efendi dahi dahildir.

Davete maalmemnuniyye icabet vaat eden biz ikimiz olmadık. Yanımızda bulunan bir iki Alman ile bir Rum ve bir Fransız dahi istimâa arz-ı rağbet edince kerim seyyah bunları da maalmemnuniyye kabul eyledi. Dedi ki:

-Şu hikâyeyi muharrir efendiye bir yadigâr olarak

nakledeceğim. O dahi bittabi kaleme alacaktır. Lâkin ben hikâyeye nasıl vukuf peyda eylemiş isem o sıra bu tertibe riayeten nakledeceğim gibi muharrir efendinin dahi yine o tertip üzere kaleme almasını arzu eylerim. Şu kadar ki gerek vukuatın târih-i vukûları ve gerek eşhâs-ı vak'anın esamisi ve tercüme-i hâlleri sebebiyle hatırımda kalamamış olmak tabiî bulunduğundan Rus tarihlerine müracaatla bu nevâkısı ikmal vazifesini de muharrir efendiye tahmil eylerim.

İşin içine tarihin dahi karışmış olması arkadaşlarımızın nazarıdikkatini açtı. Her birinde öyle tavır görüldü ki söylenecek hikâyenin tarihi ile ne münasebeti olabileceği huzzâr tarafından istibat edildiği anlaşılmıştı. Zeki seyyah bunu da anlayarak dedi ki:

-Efendiler! Size nakleceğim şey hayalî masallardan ibaret değildir. Vakıa garabeti, ehemmiyeti en vâsi hayal erbabından olan romancıları bile hayrette bırakacak derecede ise de sırf vekayi-i târihiyyedendir. Ne hacet muharrir efendi benden işiteceği şeyleri tarih ile tatbik eylediği zaman sıhhat-i kat'iyyesini anlayacaktır. Kendisine yadigâr bıraktığım şu romanı kaleme aldığı zaman bunun ne kadar doğru olduğuna kalemi bittabi şehadet eyleyecektir.

Monsieur Gilliom Sanc'ın bu son sözü hepimizin merakını arttırdı. Sofradan kalkılır kalkılmaz zaten Hotel Ruvayal'a mahsus olarak tarh edilmişcesine yakın bulunan Tepebaşı bahçesine gidilip Haliç-i Dersaadet'e nezâret-i şâmilesi bulunan bir mevkie oturuldu ki oradan Haliç'i atlayıp Ayasofya'dan Davutpaşa'ya kadar bütün İstanbul'u ihata eyleyen nezaret bir de mükemmel mehtapla bir kat daha tezyîd-i letafet eylemiş idiyse de seyyâh-ı cihân-dîdenin nakleylediği hikâye cümlemizin dil ü cânımızı o kadar teshir eyledi ki hepimiz nazar-ı tecessüs ve sem'-i dikkati kendisine hasr ve tahsis eylemiş bulunduğumuz cihetle letafet mevkiinden o gece müstefit olmak hiçbirimizin hatırımıza bile gelmedi.

Monsieur Gilliom Sanc'ın hikâyesi saat dört buçuğa kadar ancak hitam buldu. Mevsimin yaz mevsimi olmasına göre uyku zamanı gereği gibi gecikmiş idiyse de hikâyenin arkasını almayınca dağılamamaya herkes mecbur olduğu gibi hikâyeyi

bitirmeksizin çekilmemeye seyyah dahi mecbur edildi.

Biz ise o akşam misafir kalacağımız odada rahat ve hâba bedel hikâye-i mezkûre üzerine notlar kaydıyla iştigale koyulduk. Kuyûd-ı mezkûre hikâyenin nerelerinde Monsieur Gilliom Sanc'tan istîzâhât-ı cedideye muhtaç olduğumuzu bize gösterdiğinden ertesi sabah sütlü kahve içildiği esnada bu istizahâtımızı da ikmal ederek kendisine dedik ki:

-Monsieur Sanc! Hikâyenizi hakikaten pek beğendik. Tarih sayfaları üzerinde icrâ-yı tetebbu ile iktiza eden temhîdat ve tafsilâtta da kusur etmemeye çalışacağız. Hatta iltimasınız veçhile hikâyeyi sizin tertibinizden çıkarmadıktan maada size vaat ederiz ki yine sizin lisanınızdan takrir ettirerek kaleme alacağız.

Bu kadirşinaslığımızdan seyyah Fazıl Bey memnun göründü ise de hikâyeyi kendi lisanıyla takrir olunurmuşcasına kaleme almaktaki hikmeti anlayamadı. Bunu da izah için dedi ki:

-Siz vukuatı hikâye eylerken ahvâl-i mevkiiyye hakkındaki ihtisasatınızı da anlatıyordunuz. Hikâyenin letafetini asıl bu ihtisasatınız arttırıyordu. O yerleri gezen biz değiliz ki ihtisâsât-ı mezkûreyi nefsimize isnaden yazabilelim. Sizin lisanınızdan sadır oluyormuşcasına kaleme alacağımız hikâyenin inde'l-kariîn ziyedesiyle makbul ve mergup olacağını akşam bahçede beş altı kişi nezdinde tecrübe ve dikkat eylediğimiz makbuliyetinden istidlâl eyleyebiliriz.

Bu mülâhaza seyyâh-ı fazîlet-simâtı ziyadesiyle memnun eyledi. Kendisiyle bir daha görüşülemeyeceğinden o günkü vedaımızı bir vedâ-ı ebedî olarak icra eyledik. Hikâyeyi zabt ve kaydımız epeyce mükemmel olduğu cihetle şayet bazı taraflarını unuturuz diye havf ederek filhâl kaleme almaya başlamadık. Belki tetebuât-ı târihiyye ile temin-i mükemmeliyetine muvaffak olmak için işi böyle bir buçuk iki sene müruruna kadar tehir eyledik. Bu müddet zarfında aralık buldukça icra eylediğimiz tetebbuât-ı târihiyyenin hikâyeyi ne dereceye kadar ikmal eylemiş olduğunu karilerimiz hîn-i mütalâada elbette takdir buyururlar.

Ahmet Midhat

Kitâb-ı Evvel

Danışık Dövüş

–1–

Seyyah Monsieur Gilliom Sanc hikâyesine şu veçhile şürû ederek dedi ki:

Hamburg'da İran ve Hindistan ticaretiyle pek külliyetli para kazanmış bir kumpanya hizmetinde idim. Bu kumpanya "Franko Cermen Ticâret-i Şarkıyye Kumpanyası" diye tesmiye olunmasından dahi anlaşılacağı üzere azasının nısfı Fransız, nısfı Cermanyalı olarak her ne kadar Hamburg şehri bunların merkezi idiyse de Hindistan ve İran ticaretini icra için birisi bahrî ve diğeri berrî iki azim ticaret tariki üzerinde bir çok merkez-i ticâriyyeleri bulunuyordu.

Tarîk-i ticâriyyesi üzerindeki merâkiz ve mevâkıf İspanya'da Cadiz ve Afrika-yı Şarkîde Saint-Louis ve Afrika-yı Cenûbta Ümit Burnu ve Madagaskar ceziresinde Bombato ve Hindistan'da Bombay ve Basra körfezinde Buşirbenadir olup merâkiz ve mevâkif-ı berriyye ise Lehistan'ın Varşova ve Rusya'nın Odessa ve Bahr-i Siyah Anapa ve Kafkas'ın Tiflis ve İran'ın Tebriz şehirleriyle Bahr-i Hazar'ın da Bakû ve Ejderhan şehirlerinde bulunuyordu.

İşbu merâkiz birinci derecede addolunan mühim idareler olup her biri birer umumî direktörün taht-ı idâresinde idiler ki birine göre maaşları senevî on bin Frank'tan yirmibeş bin Frank'a kadar varıp muhâsebe-i umumiyyede tebeyyün eyleyecek kârdan bahşiş namıyla başkaca hisseleri de ayrılıyordu. Her direktörün maiyetinde birçok dahi acenteler bulunup onlar dahi her merkezin etrafı ve civarında nükat-ı mühimme-i ticâriyyede îfâ-yı vazîfe ederlerdi. Vakıa bunlar maaşlı adamlar değil iseler de komisyonculuk suretiyle küllî iş görerek kendileri kazandıkları gibi kumpanyayı da müstefit ederlerdi.

Kumpanyanın ahvalini "idi, idi" diye hikâyetü'l-hâl fi'l-mazi suretinde tarif edişime sebep bu kumpanyanın şimdi mevcut

olmaması kaziyyesidir. 1870 senesinde Almanya ile Fransa arasında vukua gelen muharebe Fransız ve Cermen unsurlarının böyle bir ticaret maksadı üzerinde ittihatları imkânını artık kaldırmış olup beyan eylediğim ticaret şirket-i cesîmesi dahi işte bu muharebenin iki millet-i cesîme arasında ika eylemiş bulunduğu muhâlefet-i ebediyyeye feda olmuştur.

Ben bu şirketin seyyar müfettişi idim. On sene kadar şirket-i mezkûre hizmetinde berrî ve bahrî merâkiz ve benâdirinin kâffesini gezdiğim gibi birkaç defa Amerika ve Çin ve Japonya'ya kadar da seyahatler icra eyledim.

Kendimde ticaret için heves ve merak yoktur. Asıl hevesim ahvâl-i beşeriyye üzerinde icrâ-yı tedkîkat meselesine mahsustur. Fakat bu merak seyâhat-ı medîdeyi müstelzim olup masrafına takat ve kudretim olmadığından bu ticaret müfettişliğini iltizam eyledim ki kumpanyanın masraf-ı seyyâhiyyemi tesviye etmesine mukabil ben de şirketin bana tefvîz eylediği umuru hüsn-i ifâ eyledikten sonra zamanımın bekasını kendi merak-ı mahsûsum olan antropoloji ve etnoğrafi fenlerince tetebbuâta sarf etmekliğime kimsenin bir şey diyemeyeceği derkârdır.

1864 senesinde idi ki Amerikalıların petrol gazı yüzünden milyonlar kazanmalarını çeşm-i hasetle gören Avrupa tacirleri bu yolda Amerika ile rekabet gayretini artırdıkça artırarak Bahr-i Hazar sevâhilinde bulunup o zamana kadar Rusların pek az istifade edebildikleri neft menbalarını işletmek hevesine düştüler. Birkaç büyük kumpanya bu bapta Rusya Devleti ile bir mukavele akdi için evvel-be-evvel bahr-i mezkûr sevâhili üzerinde tetkikat icrasına giriştiler. Bazıları maden mühendisleri gönderdiler ise de bizim şirket her teşebbüsden evvel oralarda bir kere benim gidip görmekliğimi ve müşahedâtıma dair bir rapor vermekliğimi tercih eyledi. Binaenaleyh zikrolunan 1864 senesi şubatında Hamburg'tan Viyana'ya geldim. Tuna nehri henüz müncemid bulunduğu cihetle on beş gün kadar Viyana'da meks ederek nehrin buzları çözülür çözülmez tecrübe yollu ilk gönderilen vapura binip Golos'a geldim. Orada vapuru tebdil ederek küçük bir Rus vapuruna râkiben İsmailof denilen Besarabya iskelesine varıp oradan dahi kayığa râkiben

Odessa'ya ve badehu Sivastopol tarikiyle Azak limanına giden bir Rus vapuruna binerek Anapa'ya vasıl oldum.

İcrasına memur olduğum seyâhat-ı keşfiyye için Hamburg'da tertip olunan plân iktizasınca Anapa şehri benim mebde-i azîmetim ittihaz olunmuştu. Şehr-i mezkûrdan kalkıp yalı boyunca Abaza memalikini geçtikten sonra Kutais kasabasına varacak ve badehu Argani ve Terek nehirleri menbaı ve mecrasından yani Mozdok kasabası üzerinden Daryal nam meşhur geçidi geçip Tiflis'e inecek idim ki oradan dahi Kür nehri ile Bahr-ı Hazar'a kadar varıp Bakû limanına vasıl olmak mukarrer idi.

O zamana kadar bir çok seyyahların Avrupa'ya getirdikleri bir çok gazetelerin neşreyledikleri malûmat tamamıyla mütalâa-güzârım olmuş bulunduğundan ben biliyordum ki petrol menbaına dair edilecek tahkikat için Kafkas silsilesinin sa'be'l-mürûr geçitlerini geçmeye çalışmak hiç de iktiza etmez. Ejderhan tariki tutulacak olursa şimendifer ve vapur ile Bakû'ye kadar vüsûl pek kolaylaşıp oraya vardıktan sonra petrol memleketinin ta orta yerine varılmış sayılır. Ancak Kafkas dağlarında külliyetli altın madenleri bulunduğu Herodot ve Strabon gibi kudemâ zamanından beri meşhur bulunduğundan şayet maden-i mezkûreden şimdiki hâlde dahi kabâil meyanında malûmat var ise malûmât-ı mezkûreyi dahi edinmek ve işin derecâtına göre bilâhare bu mesele ile de başkaca uğraşmak kumpanya nezdinde mültezim olduğundan direktörler bu tariki tercih eylemişlerdi.

Buna ben dahi ziyadesiyle memnun oldum. Çünkü Volga ve Odessa ve Hazar denizi birkaç defa seyahat eylemiş bulunduğum yerlerden olup o tariki iltizam edilmek lâzım gelse idi yeni bir şey temaşası lezzetiyle mütelezziz ve menafiiyle mütemetti' olmayacaktım. Kıt'a-i kafiye ise pek çok kimseler için olduğu gibi benim için dahi meçhul memalikten bulunduğu gibi mine'l-kadîm etnoğrafi ve antropoloji fenlerince bir de ehemmiyet-i fevkalâdeyi haiz bulunduğundan oradan mürur eylemek nazar-ı tetebuum önüne yeni bir meydân -ı vâsi' açmış olacaktı.

Bu kıt'ada seyahat edecek olan ecnebiler için en büyük

ehemmiyetler ile tedariki lâzım gelen şey tercümandır. Zira yerine göre iki üç günlük mesafede bir kavmiyet ve lisanları bilkülliye başka olan adamlar içine düşüldüğünden Anapa'dan Bakû'ye kadar hiç olmaz ise beş altı lisan tekellüm edilmelidir ki seyyah kısmı muhtaç olduğu malûmât-ı mahallîyeyi arzusu veçhile isal eyleyebilsin.

Memâlik-i mezkûre hemen bir asırdan beri Rusya idaresi altında bulunduğundan Rus lisanının oralarda tamim eylemiş olması lüzumu vârid-i hâtır olur ise de bu hatıranın pek yanlış olduğu derhâl tahakkuk eyler. Akvâm-ı Kafkasya Rusya'ya hâlâ ısınamamış olduklarından ticaretgâh olan yerlerin bazı erbâb-ı kesb ve kârından maada Rus lisanını öğrenenler yoktur. Hatta Ruslar bile buralarda seyahat edecekleri zaman maiyetlerinde tercüman bulundurmaya muhtaçtırlar ki tercüman tedarik olunabilecek yer dahi Anapa olduğundan orasının mebde-i azimet ittihaz edilmesine bir de bu kaziyye sebep olmuştur.

Anapa'da tedarik edilecek tercümanların hemen kâffesi Kutais ahalisinden olan Ermenilerdir. Bunlar akvâm-ı Kafkasya'nın ağlebinin lisanına vâkıf oldukları gibi Rusça ve Türkçe dahi bilerek içlerinde Fransızca tekellüm edenler de nadir değildir. Çünkü Avrupalı seyyahlar ağlebiyetle Fransızca tekellüm eylediklerinden ve icraatın en çoğunu da bunlar verdiğinden Tiflis'de sûret-i mahsûsada lisan tahsil etmiş Ermeniler şu tercümanlık hizmetinden çekinmezler.

–2–

Anapa'ya vürudumla muhtaç olduğum tercümanı ele geçirinceye ve yol için iktiza eden iki hayvanı tedarik edinceye kadar üç dört gün ikamete mecbur oldum. İstediğim gibi bir tercümanın Kutais kasabasından celbi lâzım geldiğinden Anapa'daki Ermeniler tercümanın irsali için oraya kâğıt gönderdikleri gibi kavi ve sağlam basar iki beygir mubayaasına dahi Anapa'da şirket-i ticâriyyemizin hizmetinde bulunanlara havale eylediğimden ben asıl merakım olan seyyahlığı icra için şehrin etraf ve civarını gezmeye başladım.

Osmanlı vüzerâ-yı benâmından Ferruh Ali Paşa'nın burayı kendisine merkez ittihazıyla Anapa kalesini âdeta yeniden inşa eylemesi siyaset ve askeriyetçe ne kadar mühim olduğunu takdir eyleyemezsem de Kuban nehri ticaretini Tamanlılar elinden alıp kendi merkez-i idâresine tahvil için bundan güzel mevki-i ittihaz eylemeyeceğini anlayıp bu adamın büyüklüğünü ez-dil ü can teslim eyledim. Şimdi oraları kâmilen Rusların eline geçmiş bulunduğu hâlde bile ticaretçe Anapa'nın ehemmiyeti Taman ve Kerç değil Akfa'dan bile ziyade olup âdeta bütün Kafkasya'nın iskelesi addolunur.

Anapa'dan kalkıp yalı boyunca Abazistan'ın en büyük iskelesi olan Sohumkale'ye varıncaya kadar kumpanyamızın tahayyül eylediği altın madenlerine dair hiçbir işaret bulunmadığı gibi asıl vazîfe-i memûriyetim olan petrol menbaına dair olarak da hiçbir haber alınmadığından ben, yalnız Abaza kavminin sair akvâm-ı Kafkasiyyeye nisbetle medeniyet-i cedîdeden daha ziyade behre peyda eylemiş olduklarını tetkik eyleyerek yol kestiriyordum. Kutais'den celp olunup maiyetime verilmiş olan Mihran Baron nam Ermeni şimdiye kadar kim bilir kaç seyyaha delâlet eylemiş ki bir Avrupalının kendisiniden sual edebileceği şeyleri zaten belleyip cevaplarını da tehyie eylemiş bulunduğu cihetle her sualime tamam arzum derecesinde ecvibe-i mufassala vererek beni memnun eyliyordu.

Sohumkale'ye gelinceye kadar sahilde bulunan köyler ahz u itânın lezzetini tamamıyla almış bulunduklarından gerek dağ ve gerek ova ahalisinden olan nim mütemeddin adamların misafirperverlik gibi havâs-ı asliyye ve kadîmelerini çoktan kaybeylemişlerdir. Bunlar bizim gibi yabancıları öyle besbedava hanelerinde yatırıp, yedirip içirip misafir etmediklerinden maada yolcuların lüzûm-ı ekliyye ve beytiyyeleri için istedikleri akçeye fiat-ı hakîkiyyesinden pek çok ziyade istemek tamahkârlığını da öğrenmişlerdir.

Sohumkale'den ayrılıp Kutais yolunu tuttuğumuz zaman cibâl-i Kafkasiyyenin menâatı bizi istikbale başladığı gibi dağlıların misafirperverliği ve ulüvv-i ahlâkı da nazar-ı istihsânımızı celbe ibtidâr eyledi. Bir tercümanla beraber iki

atlı olup bir hayvana da beraberimdeki eşyayı yüklemiş olduğumdan her konak yerinden kendimize bir de süvari delil alıyorduk. Sohumkale'ye gelinceye kadar bu delilleri de pazarlık ederek alırken ondan sonra delillerimiz gece misafir kaldığımız hanelerin kendi adamlarından verilmeye başladı. Hatta bunların ücretleri mürüvvetimize havale edilen bahşişlerden ibaret kalıp Kuhistan'a doğru ilerledikçe geceleri beytûtet ve maişet masarifimiz dahi gönlümüzden ne kopar ise verilecek olan bahşişler ile tediye olunmak yolunu tuttu.

Kutais kasabasına vardığımız zaman artık Kafkasya'nın ehemmiyet-i târihiyyesi dahi beni istikbal etmiş oldu. Zira bu kasaba her ne kadar Rusların inşâat-ı cedîdesinden ise de yanıbaşındaki harabe "Kolşid" nam kıt'a-i kadîme-i mütemeddinenin merkez-i idâresi olan "Kokats" kasabası olduğu zaten malûmum bulunmakla bundan dört beş bin sene mukaddemleri bu yerlerin haiz oldukları ehemmiyet-i ticâriyye ve medeniyye nazarıdikkatimi açarak o kadar binlerce senelik tarihî yadigârlar sırasıyla hatırımdan geçiyorlardı.

Size asıl hikâye edeceğim vukuât-ı garîbe bu yerlerin ahvalinden olmayıp Gürcistan'a ve onun dahi Tiflis havalisine ait bulunduklarından Tiflis'e kadar sûret-i seyâhatimi size hiç de haber vermemiş olsam mümkün olabilir ise de geçip gördüğüm yerlerin medeniyet-i kadîmesi binlerce senelerden beri nesyen mensiyyen hükmünü almış olmasından sonra şimdiki ahval güya hiç insan geçmemiş, can geçmemiş yılan bağırsağını sürmemiş hükmünü almış bulunduğundan buralardaki ihtisasâtım hâlâ yüreğimi o kadar tatlı bir surette kabartmaktadır ki şu kadarcık olsun ahvâl-i mahallîden bahsetmeyecek olursam ketm-i hakayık etmiş olacağımı zan ile bunu da şu hikâyede iltizam eylediğim hâlissiyyet ve safvete menafi bulmaktayım,

Nasıl menafi bulmayım ki Yalıboyu ahalisi bazı ecânib ile münâsebet-i izdivâciyye vesairenin akdinden dolayı hâlisiyyet-i asliyyelerini bir miktar tağyîr eylemişler ise de derûn-ı cebele doğru sokuldukça ilm-i ensâl-i beşer ulemasının 'nev'-i Kafkas' dedikleri adamlar o nev'e mahsus olan ilk tenasüp ve melâhat-ı cismâniyyeleri gibi ilk hâlisiyyet ve melekeyyet-i maneviyyelerini de muhafaza eylediklerinden

bunlar meyanında insan kendisini müverrihinin "devr-i zeheb" dedikleri melekiyyet-i nev'-i beşer zamanında kıyas eyliyor.

Erkekleri şeci oldukları kadar halim ve mütevazidirler. Kadınları güzel oldukları kadar afif ve mahcupturlar. Ben erkek mi derim ol mütehevvire ki hâl-i tehevvüründe cinnet derecelerine varır da kendi hakkını kendisi ihkaka mecbur olduğu zaman can korkusundan bacakları titrer. Ben kadın mı derim ol mahlûka ki hissiyât-i nefsâniyyesine mağlûbiyetinden dolayı cür'eti olur olmaz erkekleri bile mahcup bırakır. Erkeği ve bilhassa kadını dünyanın bu kısmında görmelidir ki Cenabıhakkın ikisini de ezelde tezyin eylemiş bulunduğu o saf cemileden ağlebi hâlâ kendilerinde müçtemi olarak Avrupaca terakkiyât-ı medeniyyenin mucip olduğu gûnâ-gûn ahlâksızlıktan bunlar selim kalmışlardır.

Düşünmelidir ki bu sâlimiyyet en yenisi elli altmış seneden beri Rusya'ya mahkûm olan ahâli-i mezkûrenin yine bir dereceye kadar Rus medeniyeti ile kendi medeniyet-i kadîmeleri muhtel olduktan sonra henüz muhafaza edilmekte bulunan bir bakiyedir. Evet! Bunu düşünmelidir. Rus istilâsından mukaddemki ahlâk-ı âliyyelerini de ona göre tasavvur etmelidir. Hem bu tasavvur size nakledeceğim hikâyeden dolayı ziyadesiyle lâzımdır. Zira hikâye-i mezkûre Gürcistan'ın Ruslara henüz mukavemet hâlinde bulundukları zamana ait ahvalden olup zikrolunan vukuatın erbabı olan adamların evlâdı ve ahfadına şimdi bu hikâye nakledilecek olsa şüphe yok ki onların da hayretle karışık tahsinlerine mazhar olur.

Her gece bir lâtif köyde beytûtet ederek her gün nice güzel derbentciklerden ve berrak sulardan geçerek bunların her birine dair delillerimizden aldığımız malûmat üzerine tercümanım Mihran Baron ile mübahesete girişirdik. Herif Tiflis'de fünûn-ı cedîdeyi gereği gibi tahsil eylemiş bulunduğundan Herodot ve Strabon misillü kudemâ-yı müellifînden biri coğrafya ve tarih fenlerinin bu kıt'aya dair peyda eylemiş bulundukları malûmatla ahâli-yi mahallîyenin ecdattan âbâya ve âbâdan evlâda ve bunlardan ahfada tevarüs edegelen esatir ve rivayâtını mezc ve tatbik eyleyerek bana pek güzel malûmat ita eylemekte idi. Vakta ki Mozdok'tan kalkıp Tiflis'e doğru

gitmek için Daryal boğazına girdik. Mihran Baron ile asıl en mühim muhaveremiz dahi bu yol üzerinde baş gösterdi. Kendisine dedim ki:

-Efendi! Derununda seyahat eylediğimiz şu silsile-i cebele milel-i kadîmenin "Sedd-i kaf" dediklerini biliyorsunuz ya? Milel-i kadîme nezdinde alelumum itikat olunduğuna göre İskender-i kebîr bu sedd-i tabiîyi bir de sedd-i sun'-î ile tahkim eyleyerek Ye'cüc ve Me'cüc denilen kavmi o seddin maverasına sürmüştür.

Mihran Baron sözümü tasdik ile dedi ki:

-Evet efendim! Fakat bu seddin inşa veyahut tamir ve tecdidinden İskender-i kebîr yegane değildir. Ondan evvel, bilhassa ondan sonra daha nice büyük padişahlar bu Kuhistan ahalisini Anadolu taraflarına pây-endâz-ı taarruz olmaktan men için Kaf kapılarını kapamışlardır ki şu içinde bulunduğumuz Daryal geçidi dahi onların birisidir.

-Vay siz Kaf kapıları mesele-yi târihiyyesine vâkıf mısınız?

-Maşallah efendim! Bunlara Kafkas kapıları, demir kapılar, bâbü'l-ebvâb gibi birçok namlar vermezler mi? Hatta müverrih Pelin işte böyle "Pelaya Kafkazyaya" tesmiye eylemiş bulunduğuna da vâkıfım ki Mozdok'tan Tiflis elli beş saatlik bir mesafe olup biz bu mesafenin henüz ilk konağında bulunduğumuzdan yarın kudemânın Mekinevarî ve Rusların Kazbek dedikleri dağ civarında Daryala hisarının harebesini de göreceğiz.

Ben tercümanımdan şu sözleri işitince sohbeti biraz daha ileriye götürmek için sordum ki:

-Rivayete göre bu Daryala denilen zat bir kraliçe imiş. O kaleyi bina ederek derununda ihtiyâr-ı ikametle gelen geçen yolculardan baç alırmış. Yolcular meyanında zevkine giden bir delikanlı görünce onu cebren kaleye alıp bir zaman dâire-i îyş ü işretinde mahrem eyledikten sonra Terek nehrine attırıp boğarmış. Bu malûmat siz de de var mıdır?

Halk nezdinde esâtir-i hayâliyyeden ibaret olmak üzere vardır efendim. Fakat Clapperton namında bir seyyahın bu

Daryal namına bulduğu başka bir tevili bir kitapta okudum ki her şeyden ziyade hakîkat-i hâle onu muvafık buldum. Türk ve Tatar lisanında buranın asıl namı "Dar yol" olup Daryal namı dahi ondan münharif olduğunu beyan eyliyor. Vakıa yolun buraları henüz biraz genişçe ise de daha ilerisi ne kadar dar olduğunu yarın göreceksiniz.

Filvaki ertesi günü geçidimiz o kadar darlaştı ki iki taraftan eflâke ser çeken yalçın kayadan ibaret dağların birisinden taş atılsa karşı taraftaki dağa düşebilir. Terek nehri bu dar yolun içinden akmakta bulunup insan hayaline biraz vüs'at verecek olsa zannetmek ister ki bu yol an-asl mevcut olmayıp orası yekpare kaya iken kudret-i beşeriyyenin fevkinde bir kuvvete malik olan mahlûkat tarafından mezkur kaya daracık bir hark suretinde oyulup Terek nehri oradan geçirilmiştir.

Bu boğazın boylu boyuna birçok yerlerinde duvarlar, hisarlar, kaleler harebeleri görüldüğünden ezmine-i kadîmeden beri ma'ber-i mezkûrun muhafazasına ehemmiyet verildiği anlaşılır. Ruslar dahi tamam Kazbek tepesinin kurbunda ve kadim Daryala harebesi yanında bir kale bina eylemişlerdir. Bu kaleyi o kadar dik ve yüksek kayaların birbirine rabtıyla vücuda getirmişlerdir ki insan bunlar derununda kendisini bir kuyu içinde bulunur zanneder.

Zaten bu dağların hangi tarafında bulunulur da insan kendisini kuyu içinde zannetmez? Yekpare kayalar beş altı yüz metre irtifalara kadar dimdik yükselip gitmişlerdir ki güneş asıl semt-i re'se geldiği zaman bir iki saat müddet için bu kayalıkların aralarına girebilir. Etraftaki tilâl-i şâhikanın tepeleri ise ale'd-devam karla mestur olup temmuz, ağustos aylarında bu karlar biraz yumuşayarak çığ denilen kar yığınları o kadar cesametle düşerler ki şu dar boğazı bilkülliye tıkayıp doldurdukları nevâdirden sayılmaz.

Bu boğazın bir yerine gelinir ki orada Terek nehri Mozdok kasabasına doğru aktığı hâlde onun yanıbaşında Aragoy nehri dahi Tiflis'e yani aksi istikamete doğru akarak görenleri dûçâr-ı istiğrak eyler.

İşte menât-ı mevkiiyyeden şu kadarcık bir haber vermeye mecburiyetim bu kadar sa'b ve sarp yerlerde bu cihetlerin Çeçen

ve Gürcü gibi cerî ve cesur ahalisinin sinîn-i vâfire Rus ordularına mukavemet edebilmiş olabilmelerinin veçhini muhakemede herkes için bir medâr-ı mukayese olabilmesi maksadına mebnidir. Yoksa buraları artık Gürcistan olduğu gibi Gürcistan'ın da tamam size hikâyesini deruhte eylediğim vekayiin vukua geldiği yerleri olduğundan gerek mevkiin menâatını ve gerek ahalisinin şecaatını zihninize tamamıyla yerleştirmekte bulunmanız üzerine işte ben dahi asıl hikâyeye ilk vukuf peyda eylediğim yere vürudumu size haber veriyorum.

–3–

Daryal geçidini henüz tamamıyla geçip bitirmemiş olduğumuz bir mevkide tercümanımız Mihran Baron bana dedi ki:

-Senyör! Şu incecik izi gördünüz mü? Bu iz Peşavi ve Tevşini denilen iki kabilenin nahiyelerine çıkar ki Gürcüler içinde Ruslara henüz itaat etmemiş olan kabileler bunlardan ibarettir.

Ben bu haberden istiğrâb eyledim. Dedim ki:

-Öyle ise Gürcülerin en cesurları bu adamlar olmak lâzım geldiği gibi mevkiin en sarp ve en menbaı da onların nahiyeleri olmak lâzımdır.

-Evet efendim öyledir. Şu Daryal kapısından daha dar bir kapıları vardır ki kayaların üzerinde yirmi otuz adam bulunsa koca bir ordunun mürurunu yalnız taş atmakla men edebilirler. Ruslar bunları harben mağlûp etmek için ne kadar külfet ihtiyar etmişler ise boşa çıkmıştır.

Nihayet?

Nihayet bir şartla bunların nahiyeleri dahilinde yine kendi idâre-i kadîmeleri ile idare olunarak oturmalarına müsaade eylemiştir. Bu şart ise Peşav ve Tevşini Gürcülerinin fîmâ-ba'd haydutluk etmemelerinden ibarettir.

-Demek oluyor ki bu adamlar vaktiyle bir sûret-i müdhişede haydutluk ederlermiş. Öyle mi?

-Haydutlukda bunların derecesine varmış bir millet daha farzolunamaz. Daryal geçidinde Rusların inşa etmiş oldukları kale dahi mahza bunların şekavetlerinden marrin ve abirini

muhafaza edebilmek için yapılmış. Zira birkaç defa vaki olmuştu ki cemiyetle gelip Daryal geçidini tuttuklarından Rusları âdeta ordu sevkine ve telefât-ı külliye ile geçidin tekrar fethi ve zabtına mecbur eylemişlerdi.

-Ey fîmâ-ba'd şekavet etmeyeceklerine Ruslar ne ile emin olmuşlardır?

O! Senyör! Onlar taahhütlerinde, yeminlerinde sabit ve vefakâr adamlardır. Hatta bu misillü muahedâtta Rusların başka kabilelerden rehin olarak adam ahzetmeleri mutat iken Tevşiniler ile Peşavilerden böyle bir rehin ahzına bile ihtiyaç görmemişlerdir. İsterseniz gidelim kendilerinde bir gece misafir kalalım.

Mihran Baron'un bu teklifi bende bir merak uyandırdı. Bu acayip halkı ziyaret arzusuna düştüm. Bize bir ziyanları dokunup dokunmayacağını sual eylediğimde tercümanım kendiliğinden temine cesaret aldıktan fazla yine o civar ahalisinden olup Peşav cinsine pek de uzak olmayan delilimizden dahi sual eyledikte o da bu halkın fevkalâde misafirperver olduklarına ve kendi istîmânları altında bulunan misafirlere zararları dokunmak şöyle dursun onların muhafazası uğrunda fedâ-yı câna kadar göze aldırdıklarına delilimiz dahi şehadet ve tekeffül etmekle herçi-bâd-âbâd bu kavmi de ziyaret azmine düştüm. Zaten asıl memuriyetimiz petrol meselesini tahkikten ibaret bulunduğu hâlde memuriyetimize teferru' eyleyen madde dahi cebel-i Kafkas dahilinde altın madenleri mevcudiyetine dair kadimden beri tevarüs eyleyen rivayetin mahiyetini tahkikten ibaret değil mi? Bu yoldaki haberler kasabât ve kara ahalisinden fazla böyle hücra mahallerde ihtilâttan beri olarak yaşayan halktan alınabileceği derkârdır.

İşte bu mütalâa bendeki azme kuvvet vermekle hemen yolumuzu sapıtarak Peşav nahiyesine doğru yürümeye başladık.

Bu yolların ne kadar mahûf ve müthiş olduklarını hakkıyla anlatmak kabil değildir. Bazı öyle yerlerden geçtik ki yolun arzı bir hayvan basabilmeye ancak müsait olup alt tarafı birkaç yüz metre derinliğinde dimdik uçurum ve üst tarafı birkaç yüz metre irtifaında kezalik dimdik kayadır. Hele bazı yerlerde şu

dar yol dahi münkatı' olduğundan yerlilerin boylu boyuna uzatmış oldukları uzun ağaçlar üstünden geçmek lâzım gelir ki bu geçitleri hayvan sırtında geçmeye kimsenin cesareti kifayet edemeyeceğinden oralarda hayvanlardan inilir. Böyle olan yerlerden geçildiği zaman yolun alt tarafına bakmaya insanların değil hayvanların bile cesareti kalmayıp herkes yalnız bastığı yere bakar.

Böyle boylu boyuna ağaçlar uzatılarak mümkün mertebe geçilebilecek hâle konulmuş olan yerlerin birisinde yalçın kaya üzerinde yarım oluk resminde bir hatt-ı muakkır-ı müstakim gördüğümden ne olduğunu tercümandan sual eyledim. Cevaben dedi ki:

-An-asl yolun bu ciheti dahi sair yerleri gibi genişçe iken Gürcistan muharebâtı esnasında Gürcüler Rusların mürurunu bilkülliye men için taşcı burgusu ile delip barut doldurarak lağım atmışlar da buralarını hiç geçilmez hâle koymuşlar. Sonra geçilmek imkânını iade için öyle ağaçlar vaz'ıyla mümkün mertebe tamir eylemişler.

Bereket versin ki yolumuzu Peşav nahiyesine saptırdığımız zaman vakit henüz sabah vakti idi. Geceye kalınsa insanların değil keçilerin bile geçemeyecekleri şu yollardan mürurumuz bilkülliye mümteni olurdu. Meğer Gürcüler gece gündüz demedikten başka yaz kış dahi demeyerek bu yollardan kendileri koşa koşa gelip geçtikleri gibi süvarilikte maharetle müştehir olan yiğitleri at bile koştururlarmış.

Akşam saat on bir sularında tulü iki yüz elli metre kadar mümted olan büsbütün dar bir geçitten geçerek vâsi ve uzun bir vadiye girdik ki iki tarafını muhit olan dağlar oraya kadar gördüğümüz emsali gibi yalçın kayadan ibaret olmayıp çam, meşe, ceviz, kestane, fındık, şimşir gibi gûnâ-gûn ağaçlarla mühim ve lâtif korular teşkil eylemişlerdir. Gözümüzün görebildiği kadar yerlerde vadinin arzı üç kilometre kadar müttesi olup birisi geçtiğimiz dar boğazın hemen içeri tarafında ve diğeri tahminen beş kilometre kadar uzakta iki köy dahi görülüyordu ki her birinde yüz ellişerden ikişer yüze kadar tahmin olunabilen haneler halkı bu vadiyi muntazam bir bahçe hâlinde ziraat eğlemekte bulundukları âsârıyla müşahede

olunuyordu.

Tercümanım asıl Peşav namını alan şu yakın köyden ileri geçmemiş olduğu cihetle nahiyenin hey'et-i umûmiyyesine dair malûmatı yok idiyse de delilden sorarak alıp bana da tebliğ eylediği malûmata göre Peşav nahiyesi bu vadinin içerlerine doğru on saattan ziyade mümted olarak ve bahusus vadi sağlı sollu birtakım tokatlara daha müteferri olarak şamil olduğu on dört pare köyde beş binden mütecaviz ahali müteayyiş etmiş.

Vasıl olduğumuz köyde Danyal Bey namında bir Hristiyan Gürcü beyi sâkin olup misafir geldikçe onun selâmlığına konması mutat olduğundan köyde ilk rast geldiğimiz adam bizi doğruca Danyal'ın hanesine götürdü.

Başka yerlerde görülen Gürcüler İstanbulluların giydikleri setrîye müşabih ve fakat etekleri daha kırmalı ve göğsü kopçalı bir setrî ile pantolon ve kundura ve başlarında Rus şapkası ile lâbis iseler de Peşav Gürcüleri hâlâ çerkezlerin lâbis oldukları uzun etekli ve göğsü hazırlıklı beyaz ve sarı kılaptan şeritli libaslarla mülebbes olup başlarında dahi Tatar kalpağı ile Acem papağı arasında kuzu derisinden mamul birer külâh görülür. Kadınları ise bir zamanlar şark taraflardında telebbüsü mutat olan yırtık ve uzun etekli ve uzun yenli entarileri aynı kumaştan şalvarlar üzerine giyerek başlarına koydukları mahrût-ı nâkıs şeklindeki canfes serpuşların üzerine tülbent sararak tezyin ederler ki vücutları, endamları fevka'l-hat tenasüp olduğundan giydikleri libasları da kendilerine ziyadesiyle yakıştırırlar.

Ruslar Gürcü ümerasına prens namı verdiklerinden biz dahi bu Danyal'ı Prens Danyal diye yad etmeye mecburuz. Prensin ikametgâhı yekdiğerinden fasılalı bir çok dairelerin geniş bir avlu üzerinde bir şekl-i murabbaın üç dıl'ını ihata eylemek suretiyle müteşekkildir ki dıl'-ı râbii dahi kapı cihetini teşkil eder. Biz tamam bu kapıya takarrüp eylediğimiz zaman kulağımıza acı acı bir sada geldi. Dayak yemekte bulunan bir adamın feryat ve figanı ki hakikaten sâmia-hırâş idi. Kapıdan içeriye girdiğimiz sırada besbelli bir işkenceye hitam verilmiş ki işkenceyi icra eyleyen cemiyetin avlu ortasından kapıya mukabil olan dıl'a doğru dağıldıklarını gördük.

Şu müşahede beni biraz bîzar eyledi. Mütemeddin memleketler için cezaen adam döğmek artık külliyen terk olunmuş ve vahşetlerden ma'dut bulunmasıyla şu geldiğimiz yerde ilk müşahede eylediğim şey böyle bir eser-i vahşet olmasından dolayı bir sû-i tefe'ül eyledim. Hatta bu teesürümü tercümana dahi iki kelime ile anlattım. Mihran Baron manidar bir tebessüm ile dedi ki:

-Buralarda o kadar medeniyet perest olmaya gelmez. Buraların mücazaât-ı terhibiyyesi meyanında şu dayak patırdısından daha müthişleri de vardır. Madrup kim bilir ne kabahat etmiş ki bu cezayı görüyor.

Hane halkı kapıdan içeriye yabancılar girdiğini görünce vukuât-ı nâdireden bir hâl olmuşcasına bazıları bize doğru koşup gelmeye, bazıları devâir-i munfasılaya doğru koşup gitmeye şitâb eylediler. Gidenlerin varacakları yerlere misafir vardığını ihbara gittikleri ve gelenlerin de bizi istikbale geldikleri anlaşıldı. Bunlar gerek tercüman ve gerek delil ile biraz sual ve cevap da bulundular ki teati eyledikleri kelimât meyanında benim anlayabildiklerim "Rus" ve "Frenk" kelimelerinden ibaret idiyse de esnâ-yı mücâvebede gösterilen tavırlardan anladım ki herifler benim kim olduğumu öğrenmek istiyorlar da tercümanla delil dahi benim bir Frenk seyyahı olduğumu anlatıyorlar.

Nihayet bizi bir odaya götürdüler ki kapıdan girildiği zaman karşı tarafta topraktan yapılmış epeyce muntazam bir ocak görülüp odanın iki tarafı dahi üzerleri kilimler, abalar ve ayı ve kurt, keçi postlarıyla mefruş setler suretinde yapılmıştır. Odanın dört ciheti tavana bir arşın kadar mesafeden raflar ile bölünüp üzeri ya tabak, çanak, çömlek kalaylı sahan, maşraba, şişe, kadeh gibi eşya yığılmış ise de bunların her gün istimal için değil mücerret süs için oralara konulmuş oldukları ilk nazarda anlaşılıyor.

Biz odaya girer girmez kır sakallı gayet güzel yüzlü bir zat gelip ellerini sakalı hizasına kadar kaldırarak ve badehu kalça başlarına kadar indirip kollarını sallayarak ve bu sırada kendisi dahi biraz eğilerek birkaç defa selâmladıktan sonra tercümanın tercümesine göre Prens Danyal namına bize: "Hoş

geldiniz, safa geldiniz. Teşrifinizden prens pek memnun oldu. Istirahat buyurunuz da kendileri dahi hizmetinize gelirler" kemalât-ı iltifâtiyyesini tebliğe memur olduğu anlaşıldı. Ben dahi tercümana bizim tarafımızdan iradı muvâfık-ı nezâket olacak sözler neden ibaret ise söylenmesini emreylediğimden tercüman uzun uzadıya bir söz söylemeye başladı ki bir mukabele-i teşekkürün o kadar uzun sürmesine istiğrâb eyledim.

Prens Danyal'ın kâhyası olduğunu öğrendiğim ihtiyarla biz bu sözleri ederken birkaç delikanlı odanın sağ ve sol taraflarındaki setler üzerinde bulunan postları alelacele toplayıp kaldırmaya başladılar. Diğer birkaç tanesi âlâ canfesten ve Suriye'nin ipekli kumaşlarından mamul yastıkları, yorganları getirip bize iki mükellef yatak yaptılar. Bir delikanlı dahi kocaman leğen, ibrik, sabun, peşkir falan getirmekle tercümanın tarifi mucibince ikimiz dahi derhâl silâhlarımızı çıkarıp rafların altındaki çivilere asarak ve çizmelerimizi ve falanlarımızı çıkararak ellerimizi, ayaklarımızı bol su ve sabun ile yıkadık ki böyle bir temizliğe zaten ihtiyaç görmekte bulunduğum cihetle hakikaten memnun oldum.

Delikanlıların alelacele yatak yapılırken kaldırdıkları postlar ocak önüne serilen bir büyük hasır üzerine tekrar ferş ve tanzim olundular. Ocak dahi yakıldı ki vakıa ocağın iki tarafında ve kapının iki cenahında birer kandil yakıldı ise de bunların odayı tenvire adem-i kifâyetleri asıl hizmet-i tenvîrin ocak tarafından görülmesiyle tahakkuk eyledi.

Tamam ortalık gereği gibi kararmış olduğu bir zamanda Prens Danyal dahi yanımıza geldi. Gayet uzun boylu, iriyarı ancak otuz beş otuz yedi yaşlarında melîhü's-sûre bir kahraman olup tebessüm-i mültefitâne ile bana el uzattı ki bu hareket Rus modası veyahut alafranga olmak lâzım geliyor idiyse de bu misillü harekât-ı taltıfiyyenin epeyce acemisi olduğu anlaşılıyordu.

Rusça bana birkaç lâkırdı söyledi. Tercümanım vasıtasıyla Rusça bilmediğimi anlattım. O vasıta ile konuşmaya başlayarak bir yandan dahi adamlarına bir çok emirler ita eyliyordu ki bu emirler gümüşten mamul ikişer ispermeçet mumlu

iki şamdan götürülüp hem sandık, hem masa hizmetini görmek üzere yapılmış bir şey üzerine konmakla biraz sonra rakı takımı olduğu anlaşılan sürahi, kadeh gibi şeyler dahi getirilip bu sandık üzerine yerleştirilmek üzere icra olunmaya başladılar.

Rakı içmek mutadım değilse de burada kendi âdetlerime değil misafir olduğum mahallin âdetine ittiba mecburiyetinde bulunduğumdan prensle beraber teâtî-i akdâha başladık. Nereden gelip nereye gittiğimi sordu. Hamburg'dan gelip Bakû'ye gitmekte bulunduğumu söyledim. Hatta memuriyetim Bakû taraflarındaki petrol madenlerine dair icrâ-yı tahkîkattan ibaret bulunduğunu da anlattım.

Fakat memuriyetimizin bir ciheti de cebel-i Kafkasya'da mevcudiyeti mervi bulunan altın madenleri değil midir ya? Zemin ve zaman gözeterek buralarını da prensten sordum. Dedi ki:

İhtiyarların rivayetine göre kim bilir kaç yüz veyahut kaç bin sene evvel Rumlar mı hangi kavm-i âkil ise buralarda altın madeni işletirlermiş. Ama bu madenlerin nerede olduklarına dair bizce kimsede malûmat yoktur. Şu kadar ki bazı dereler coştuktan sonra suları azalsa badehu bazı düzgün yerlere külliyetli kum bıraktığı zamanlar bu kumların içerisinde incecik soğan kabuğunu hurda hurda kırmışlar gibi parlak ve altına müşabih şeyler görülür. Bundan başka buralarda altın madenlerine dair malûmatımız yoktur.

Yarım saatten ziyade prensle işret ve müsahabet eyledikten sonra verdiği emir üzerine yemek getirildi. Keçi etinden yapılmış kebaplarıyla bir nevi yumurtalı köfteleri gayet iştihâ-engîz şeylerdi. Gerek bunların ve gerek bilhassa et ile pişirilmiş kuru fasülyenin kırmızı biberleri ziyadece olması bizim Avrupa gustolarına muvafık düşmüyor idiyse de yorgunluk ile derecesi artan açlık bu yemekleri bize kemâl-i lezzet ile yedirdi.

Bade't-taam Prens Danyal bizi rahatımıza terk ederek kendi hanesine çekildi. Vakıa biz dahi istirahata pek muhtaç olduğumuzdan o ipekli yataklara serilip yattık ki günlük ve usilbend ve kâfurî ile tebhîr edilmiş bulunmaları insanın göğsünü tıkayacak şeylerden idiyse de o yorgunlukla böyle mezâhim-i

cüz'iyyeye ehemmiyet vermeyeceğimizden biraz sonra horul horul derin bir uykuya daldık gitti.

–4–

Yorgunluğumuz pek ziyade ve uykumuz pek derin olmalı imiş ki o gece ta be-sabah hemen hiç uyanamayarak deliksiz bir uyku çekmişiz. Sabahleyin beni uykumdan uyandıran şey akşam işittiğim avaze ve feryat olmasın mı?

Madrubun ne diye bağırdığını vakıa anlayamıyor isem de nev'-i beşer meyanında bir lisân-ı umûmî vardır ki onu anlayabilmek için kamuslara falanlara ihtiyaç yoktur. Bir adamın hâl-i tehevvüründe söğüp sayması veyahut hâl-i tezellülünde yalvarıp yakarması, hâl-ı ıztırâbında ah u figan etmesi gibi ki insan o adamın lisanını hiç bilmediği hâlde dahi eda eylediği bu yoldaki elfâzın medlûlünü derhâl tefhim eyleyebilir.

Prens Danyal tarafından gördüğüm hürmet ve rağbetten ne kadar memnun kalmış isem barbar herifin bu müthiş işkencelerinden dahi o nispette müteesir olduğumdan ve dövülen adamın avlu içinde dövüldüğünü feryat ve figanın o taraftan gelmesiyle anladığımdan yerimden fırlayıp oda kapısını aralayarak baktım.

Müşâhedât-ı vâkıam beni nasıl bir hayret-i azîmeye duçar eylemiş bulunduğunu şimdi hikâye-i hâl eyleyeceğim zaman sizin de duçar olacağınız hayret ile mukayese eyleyeblirsiniz. Yalnız şu farkı nazar-ı ehemmiyetten uzak tutmayınız ki siz bu müşâhede-i mühimmeye doğrudan doğruya muvaffak olmayıp yalnız hikâyesini istimâ eylediğiniz hâlde o kadar şaşacaksınız. Ben ise doğrudan doğruya müşahede eyliyordum. İşitmek ile görmek kıyas mı kabul eder?

Müşahedâtım şu oldu ki:

Dayağı atan bizzat Prens Danyal'dır. Dayak yiyen dahi yetmişlik mi diyeyim, seksenlik mi diyeyim, hatta doksanlık bile desem lâyık olacak bir ihtiyardır. Vakıa buraların ihtiyarlarında öyle bizim ihtiyarlar gibi bir şeyhûhet-i rezîle görülemez. Yüz yaşında Gürcü bulunur ki hâlâ vücudu zinde olup bunaklık gibi, titreklik gibi meâyib ve rezâil-i şeyhûhetten

azadedirler. Dişleri bile düşmeyip gençlik zamanlarındaki paklığını, parlaklığını, kuvvetini muhafaza ederler. Onların doksanlık adamları bizim altmışlık adamlarımızla ancak kıyas kabul edebilirler ise de insan bu yerlerin ahvalini öğrendiği zaman bizim memleketler ahalisine kıyasen ancak altmışlık diye tahmin edebileceği ihtiyarlara yirmi otuz yaş daha zammiyle büyük bir hata etmemiş olacağına emniyet hâsıl eyleyebilir.

Elhâsıl Prens Danyal şâyân-ı tazîm ve tekrîm olan bir ihtiyarı dövüyor. Ama nasıl darp? Haşmetle kaldırdığı sopaları o huşunete mütenasip kuvvet ve şiddetle indirecek olsa ihtiyarın ne derisi, ne kemikleri tahammül edemeyip vücudu rîze rîze dökületeceğine asla şüphe olunamaz. Fakat Prens Danyal kemâl-i hışm ve huşûnetle kaldırdığı sopaları o kadar hafif indiriyor ki değneğin kendi sıkleti bile tezyîd-i şiddetine yardım etmiyor. Değnek ihtiyarın vücuduna ya değiyor ya hiç değmiyor.

Bu sûret-i garîbedeki darbe bir komedya mı diyelim dediniz? Komedya olması lâzım gelse ihtiyarın feryâd ve figan-ı beyhûdesine huzzârın kahkahalarla gülmeleri iktiza edecek. Hâlbuki hiç kimsenin tavrında tebessümün en cüz'î eseri bile yok. İhtiyar kemâl-i gazabla kalkan sopaları o gazaba münasip kuvvet ve şiddetle inerek yemiş olsa nasıl ceza' u feza' etmesi lâzım gelirse öyle haykırıyor. Hazır bulunan adamlar dahi böyle müellim bir işkenceye duçar olan bîçare ihtiyara merhametle beraber o şedîdü'l-batş prenslerinden ne surette korkmak lâzım gelirse o surette korkarak bu hâli temaşa eyliyorlar.

Çıldıracak garabet değil mi?

Bir aralık bu hâli Gürcülerin dinleri iktizasından bir şey zannıyla tercümanım Mihran Baron'u çağırıp hem keyfiyeti kapı aralığından ona da gösterdim hem de bu hâlin âdât-ı diniyye veya kavmiyyeden mi olduğunu sordum. Tercümanım dedi ki:

-Vakıa ben Ermeniyim onlar da Gürcü iseler de Gürcüler dahi her hâlde Hristiyandırlar. İslâm olan bir kısmı dahi var ise de gerek İslâmiyette ve gerek nasraniyette bu gibi âdât-ı garîbe

mesmu değildir.

Tercüman'ın bu ifadesi bana kanâat-bahş olmadı. Dedim ki:

-Bu işkencenin ciddî bir şey olmadığı işte besbellidir. Keyfiyetin bir lâtifeden de ibaret olmadığı da meydanda bulunduğundan buna mutlaka bir mana verilmelidir.

-Vallahi senyör! Ben de bu memleketli isem de böyle bir hâli şimdiye kadar hiç bir yerde ne gördüm ne işittim.

-Öyle ise ben bunu prensin kendisinden sorup öğreneceğim.

Tercüman bir tavr-ı istiğrâbla yüzüme baktı. Sebebini sorduğumda dedi ki:

-Sakın ayıp etmiş olmayalım senyör! Böyle benim medenî adamlar içinde her esrar ve hafayayı merak etmek iyi bir şey değildir.

-Doğru söylüyorsunuz ama bunda esrardan, hafayadan addolunacak bir şey yok ki! İşte herif muhayyir-i ukûl olan şu muameleyi apaşikâre icra edip bizim burada bulunduğumuz müddet zarfında olsun bu gizli işi meydana çıkarmaması lâzım gelirdi.

-Sorarsanız bile şunu yoluyla erkânıyla sorunuz ki misafiri olduğumuz zatı hiddetlendirip kendi kendimizi ukubete duçar etmemiş olalım.

-Tabiî öyle olacak değil mi ya? Şimdi siz beni dinleyiniz. Elbette prens biz gitmeden evvel bir daha mülâkatımıza gelecektir. Sen benim tarafımdan kendisine anlat ki işlerim o kadar müstacel olmadığı cihetle bugün buradan gitmeyip prensde bir gece daha misafir kalacağım. Bu günkü zamanımı da Peşav nahiyesinin içerilerine doğru köylerini gezip hâllerini tahkikde geçireceğim. Bu arzumuza muhalefet etmezler ya?

-Yok!

-Zaten şimdiki hâlde ne Ruslarla ne kimse ile muharip değiller ki tahkik hususundaki merakımızdan kuşkulanabilsinler.

-Hakkınız var efendim!

-Eğer akşama kadar bir münasebet düşürüp şu gördüğümüz hâl içindeki esrârı prensten sorarak anlayabilirsek febihâ. Sorup

anlayamadığımız surette akşam prensin adamlarına sıkışıp istintak eyleyebiliriz.

Bu müzakerenin netîce-i karârını Mihran Baron tasvip eyledi. Güya dayak yemiş bulunan ihtiyar o muamele-i acîbeden sonra ferîh fahûr bir daireye çekildiği gibi prens dahi hususî ikametgâhı olmak lâzım gelen haneye gitmiş ve bütün adamları gündüz işleriyle iştigale başlamış idi.

Bizim için tekrar uykuya yatmak kabil olamayacağından biz de kalkıp gittik. Prensin adamları bize bol bol çay, süt, kaymak, taze yumurta ve gûnâ-gûn reçellerden mürettep olmak üzere mükemmel bir kahvaltı getirdiler. Havanın yardımı mıdır nedir biz dahi bu kahvaltıya mükemmel bir iştiha ile hücuma başladık. Biraz sonra prens gelip gûnâ-gûn mütevazıane ve nazikâne işaretlerle bizi selâmladığı gibi tercümana da uzun uzadıya bir şeyler anlatmaya başladı. Tercüman bu sözleri bana:

-Prens bugün azimetimize müsaade etmiyor. Akşam buraya habersizce gelmiş olduğumuz için bize lâyıkıyla ikram edemediğinden bahsediyor. Rica ediyor ki bu akşamı dahi kendi hanesinde müsâferetle geçirelim. Bize türlü türlü Gürcü yemekleri yaptıracağından maada Gürcü çalgısı dinletecek ve Gürcü raksı temaşa ettirecekmiş.

Diye tercüme edince memnuniyetim son dereceye vardı. Artık evvelki kararı değiştirdik. Güya biz azimet arzusunda imiş isek de prensin hatırı için kalacakmışız gibi göründük. Yalnız o gün akşama kadar zamanımızı boş geçirmemek için eğer bir gûne memnuiyet yok ise bizi Peşav nahiyesinin içerlerine doğru göndermesini rica eyledik. Tercüman vasıtasıyla prens dedi ki:

-Hayır hiçbir memnuiyet yoktur. Hatta ben dahi birlikte gelirim.

Sâhib-i hânenin böyle bizzat refakatinden daha ziyade memnun oldum. Prens derhâl adamlarına emirler vermeye başladı. Onun verdiği emirleri tercümanım bir yandan bana hikâye eyliyor idi ki ben dahi evâmir-i mezkûrenin bizim hayvanlara ilişilmeyip kendi hayvanlarından gerek kendisine gerek bize hayvanlar tehyiesiyle beraber yol için iktiza eyleyen sair levâzımın ikmaline dair olduklarını anlıyordum.

Bir Gürcü prensi kendi tebaa ve hîşânı üzerinde âmir-i mutlak olup bunlar ise prensleri mukabilinde bir itâat-ı mücesseme sayılırlar. Daha evvelleri yani Gürcistan'a Rus idaresi girmeyerek hükûmet-i mülkiyye ve adliyye ve askeriyyenin işbu prensler elinde bulundukları zamanlar tebaasının malları, canları da prenslerinin keyiflerine tâbi imiş iseler de şimdiki hâlde nüfuz ve hükûmetleri bu derecelerde cari olmayıp maahaza bir prensin adam döğmesine ve hele sövüp saymasına asla karışan bulunamaz. Dayak altında adam öldüğü dahi nevâdirden olmayıp buna da bir katl nazarıyla bakılamaz. Zaten Gürcüler bu misillü muamelâttan dolayı prensleri aleyhine ikame-i da'vâ edemezler ki! Gayeti prens lütuf eder de mağdûr-ı tehevvürü olan madruba ve eğer madrup vefat eylemiş ise veresesine beş on keçi veya bir at veyahut kendi eski elbisesinden birtakım elbise hâsılı bir kılıç, bir tek tabanca gibi bir şey hediye eyler ise o muâmele-i müdhişesi derhâl unutulup mazlum teşekküre bile mecbur kalır.

İşte böyle bir âmir-i mutlak tarafından emrolunan yol tehyiâtını ikmale memur olanlar hiç ses sada çıkarmadıkları hâlde muhayyirü'l-ukûl olacak bir sür'at ve intizamla işlerini görüp bitirerek bizim atlarımızı çektikleri gibi beraber gelecek olan adamların atlarını da başkaca hazırlayıp bir tarafa çektiler. Prensin işareti üzerine bizim atlara binmekliğimizi müteakip adamlar dahi kendilerini eğerler üzerine attılar.

–5–

Gürcistan atları Arap hayvanıyla Macar nevi arasında müşterek ufak kıt'alı, iri kemikli, uzun gerdenli birtakım hayvanlardır ki kalıplarına, kıyafetlerine bakılacak olsa kendilerinden pek de büyük bir meziyet beklenilmez ise de binmeleri gayet âlâdır. Rahatca eşkin yürüyebilirler.Tırısları Avrupa hayvanları kadar açık değilse de doludizgin gidişleri gayet hızlıdır. Sayd ve şikâr ve cenk ve cidal için terbiye edilmiş bulunduklarından râkiblerinin kılıç vurmak, tüfek ve tabanca atmak gibi hareketlerinin her birinde ne vaziyet almak lâzım gelirse hayvanlar o vaziyeti derhâl alırlar. Bu hususta Avrupa süvari alaylarının en kart atları bile bu dağlıların

hayvanlarından pek aşağıda kalırlar. Hele seng-sitân yerlerde ve tehlikeli ve sa'b mahallerde gerek iniş aşağı ve gerek yokuş yukarı bu hayvanların doludizgin koşmaları Avrupa envâ-ı feresinin hiçbirisine vergi olmadığı gibi öyle mahallerde at koşturabilmek dahi Avrupa fârislerinin hiçbirisinde vücudu tasavvur olunamayacak hünerlerden ve cesaretlerdendir.

Hayvanların takımları Kafkas'ın sair ahalisinde olduğu gibi yastıklı koltuklardan iseler de Çerkez ve Abazalarda olduğu gibi insanın altında hiç görünmeyecek kadar küçük ve râkibini hayvan üstünde ayakta duruyor gibi gösterecek kadar yüksek olmayıp daha genişçe ve alçaktır. Kuskun ve göğüslükleri ve başlık ve dizginleri gümüş paftalarla müzeyyendir ki bunların üzerinde işli olan savatları hakikaten sanâyi-i nefîseden addolunmaya sezadır.

Hayvanlara binerken bu müşahedatım beni epeyce eğlendiriyor idiyse de o aralık dairelerden birisinin kapısı önünde mahut ihtiyar madrubu görüverince zihnim yine karıştı. Mudhike ve facia olduğunu henüz kararlaştırdığım fi'l-i darb yine zihnime hücum eyledi. Hayret ender hayret olmak üzere bîçare ihtiyar, prens ata bindiği zaman bulunduğu yerden kemâl-i beşâşetle birkaç defa prensi selâmlayıp "uğurlar olsun!" manasına delâlet eyleyeceği derkâr bulunan birçok da sözler söylemesin mi? Prens dahi gayet mültefitane bir tavır ve ondan çok sözlerle ihtiyara cevaplar vermesin mi?

Taaccübüm, hayretim, merakım o kadar arttı ki her ne olursa olsun bu sırra vukuf peydası için tercümanıma müracaat eyledim. Fakat miskin tercüman bu merakın hâllinde isticali tecviz etmediği cihetle nasihatından dışarıya çıkmamaklığımı ziyadesiyle rica ve ricasını kabule beni mecbur eyledi.

Gideceğimiz yer ovalıktı. Bundan dolayı hem müteşekkir hem de memnun kaldım. Teşekkürüme sebep geçtiğimiz yerler gibi sa'be'l-mürûr mahallerden gidilecek olsa bindiğim hayvanı idare edememek havfından naşidir. Zira itiraf etmeliyim ki pek çok seyâhat-ı medîde icra eylemiş isem de öyle yaban keçilerinin bile kendilerini selâmette görmedikleri yalçın kayalarda at koşturabilecek kadar cündîlik tahsil edememişimdir. Memnuniyetime sebep ise önümüzün lâtif bir ova

olması Gürcüleri ibrâz-ı hünere teşvik eylemiş bulunması kaziyyesidir.

Hakikat, bu adamlar ne mahir atlı imişler! Ekseriya kûhistan ahalisi piyade olarak cengâverlikleri ile meşhur olurlar ise de Kafkaslılarda hem süvarilik hem piyadelik suretinde cengâverlik cem olmuştur. O müthiş yerlerde koşup gezmek için bunların kendi ayaklarıyla hayvanlarının farkı yoktur. Bindikleri hayvanlarının bacaklarına kendi bacakları imişcesine itimat ederek ona göre en müthiş yerleri kendi cevelânlarına müsait ve salih meydanlar addederler.

Tercüman vasıtasıyla prens bana:

-Size bir cenk oyunu seyrettireyim. Gürcülerin cenk oyunu pek lâtiftir.

Dedikten sonra sekiz on kelime ile adamlarına bir emir vermeyi müteakip maiyetimizde bulunan on beş on altı kadar Gürcü hayvanlarını kamçılayarak ileriye doğru at saldılar. Fakat pek uzaklaşmadılar. Biz olduğumuz yerde tevakkuf eylediğimizden iki üç yüz hatve kadar tebâud eylediler ki bu mesafe üzerinde biribirinin arkasında bir hatt-ı müstakîm teşkil eyledikten sonra en öndeki atlı sağa çark ederek ve diğerleri de o noktada sağa dönerek fakat dönenler atlarını müstakîmen koşturmayıp hep hayvanları sağa sevk ile bir daire teşkil ettiler.

Bu dairenin alabildiğine koşan hayvanlar sür'atiyle lâ-yenkatı' dönmesi nazar-rübâ bir şekil ve suret aldığı gibi bir aralık oyun başı olan Gürcü kendi başındaki kalpağı dairenin haricine on beş hatve kadar mesafeye fırlatıp attı. Diğerleri bunu taklit etmediler. Yalnız hepsi tabancalarını çıkarıp sağ ellerine alarak hazır ve amade bulundular. Sağ tarafa doğru dönen dairenin atlıları hâric-i dâiredeki kalpağa kurşun atacaklar ise de bu hareket dairenin iç tarafına kurşun atmaya müsait olup dışına müsait olmadığından ne yolda hareket edecekler diye nazarıdikkatimi açmıştım. Bir de oyun başı tarafından verilen kumanda üzerine atlıların cümlesi birden sağdan geri ederek daire gerisine geriye dönmeye başlamasın mı?

Bu tebdîl-i hareket hakikaten nazar-ı tahsînimi celbeyledi.

Oyun başından bed' ile atlılar kalpak hizasına geldikçe tabancalarını boşaltıyorlar ve cümlesi de kurşunlarını hedefe isabet ettiriyorlardı. Son atlı dahi kurşununu atıp nöbet oyun başıya gelince gördüm ki kılıcı çekip evvelki hatt-ı münhaniyi tebdil ederek kalpağın üzerine yürüdü ve kalpağa kılıç çalmak hareketini taklit eyledi ise de bu harekette ne kadar sür'at-i mâhiranesi olduğunu müvazene için kalpağa yaklaşırken kılıç ile ön tarafa doğru darp etmeyi müteakip kalpağı geride bırakır bırakmaz bir de arka tarafa ikinci bir kılıç darbesi yetiştirmekte olduklarını arz eylerim.

Bu kılıç oyunu evvelki daireyi müstatil bir kat'-ı nâkıs şekline tebdil ile beraber mevkiini de tahvil eylemişti. Kılıç darbelerinden sonra kılıçlarını kınlarına koyan Gürcüler daima oyun başı en önde olmak üzere kalpağa birer daha hücuma başladılar. "Kaltak boşaltmak" diye tabir olunduğu veçhile her biri sıkletlerini evvelâ sağ üzengiler üzerine verip badehu kendilerini yavaşca sol ayaklarıyla kaltağa asarak sağ ellerini yere değdirinceye kadar eğiliyorlardı ki bu vaziyetleriyle kalpağı kapıp yirmi adım kadar ileriye götürdükten sonra gerideki süvarinin yetişip kapması için tekrar yere bırakıyorlardı.

İşte bu suretle kalpağı yerden kaldırıp tekrar koya koya bîçare kalpağa da bir kat'-ı nakıs dairesi resmettirdiler. Ondan sonra bu şekil dahi bozulup atlılar bizim süvari bölüklerinin iki sıra selâm hattı teşkil edişleri gibi iki sıra dizildiler ise de her atlının arası beşer altışar adım fasılalı idi. Bu hâlde karşılarında bir düşman farzederek hücum edeceklerdi. Evvelâ ilk sıra bir nevi tüylü keçeden mamul gılafları içindeki zarif tüfeklerini çıkarıp düşmân-ı mevhûm üzerine ateş ederek akabinde hücuma başladılar ki bu hâlde tüfeklerini yine gılaflarına koyabildikleri şaşılacak maharetlerdendir. Zira hücumda yüz adımlık yol katetmemiş idiler ki tüfekler yerlerine konulduktan maada tabancalar çekilip hazırlanmıştı. Mesâfe-i matlûbeden tabancalar dahi ateş edilerek yerlerine konulduktan sonra kılıçlar çekilip düşmen-i mefrûz içine dalındı. Sağa sola, öne arda o kadar seri kılıç sallıyorlardı ki bunların uzaktan resmettikleri devâir-i münhaniyye sanki atlıları âhenîn bir kafes içinde gösteriyordu.

Güya bu ilk sıra yorulmuş veyahut burulmuş olduğundan arkadaşları yanına avdete başlayıp ve sollarını müteakip ikinci sıra evvelkilerin hareketini aynen iade eyledi. Ancak oyunun bu derecesi yarım saat kadar mümted olup hayvanları gereği gibi yorduğundan ve benim tahsinlerim ve aferinlerim ise prensde matlup derece mahzûziyeti hâsıl eylediğinden mumaileyh tarafından verilen emir üzerine oyuna hitam verildi.

O gün akşama kadar üç Gürcü köyüne uğradık. Bu köylerin üçünde de o kadar hürmet ve rağbet gördük ki tarifi lâzım gelir ise hükümdarını seven tebaaya lâyık bir derecede idi demek kâfidir. Köylerde gördüğümüz güzel kadınları ve güzel erkekleri uzun uzadıya tarife hacet var mıdır? Burası zaten tenâsüb-i endâm ve melâhat-ı vechiyye memleketi olduğundan güzel olmayan yoktur ki onlar meyanında bilhassa güzelleri tefrik ve tayin edebilelim.

Prens Danyal her vardığımız köyde bir veya iki kadın veyahut erkeğe akşam kendi köyüne gelmeleri ve misafirin karşısında raksetmeleri emrini verdi. Binaenaleyh bunlar kendi kendilerine prensin ikâmetgâhına gitmekte olsunlar biz Peşav vadisi içinde yedi sekiz saat zarfında mümkün olabilecek seyâhat-ı devriyyeyi icra ile bunların tarlalarını, bahçelerini, korularının dâmenlerini, akarsularını, pınarlarını falanlarını temaşa ile nısf-ı nehârdan sonra prensin ikâmetgâhına doğru avdete başladık.

Esnâ-yı avdette tercüman vasıtasıyla bu günkü seyahat ve müşahedâtımdan memnun olup olmadığımı prens sual etmesi üserine tercümanıma benim sözlerimi aynen tercümeye mecbur olduğunu kat'iyyen bilihtâr dedim ki:

-Prens! Bu kadar ikramdan bu derecelerde rağbetten memnun kalmamak kabil midir? Bahusus ki bu akşam için tertip eylediğiniz ziyafet ve konserto dahi ümidimin, intizarımın kat kat haricinde bir inayet ve atıfettir. Ancak sizden bir şey rica edeceğim ki eğer bu ricamı is'âf buyurmayacak olursanız işte bu derecelerdeki ikram ve riâyet-i fevkalâdenizden de memnun olamayarak memleketinizden büyük bir merakın adem-i halli mahzuniyetiyle avdet eyleyeceğim.

Tercüman bu sözleri Gürcü beyine tercüme eylediği zaman prensin tavrında birtakım tuhaf tuhaf istiğrâb ve hayret tavırları peyda olmaya başladı. Söz bittikten sonra edeceğim ricanın neden ibaret bulunduğunu sordu. Dedim ki:

-Sabahleyin bir ihtiyar adamı sopa ile dövdünüz. Şüphe yok ki bir kabahati vardır da tedip eylediniz. Hatta ihtiyarlığına hürmeten vurduğunuz sopaları gayet yavaş vuruyor idiyseniz de ihtiyar ziyade feryat ve figanla haykırıyordu. Bununla beraber biz atlara binerken o ihtiyarın sizi selâmlamasına gayet iltifat ve nevâziş ile mukabele eylediniz. Bunda elbet bir hikmet vardır ki onu anlayamazsam merakımdan çatlayacağım.

Tercüman bu sözleri tercümeye başlayıp da tamam sopaların pek yavaş indiği ve bununla beraber ihtiyarın pek ziyade bağırdığı noktalarına gelince Prens Danyal kahkahalarla gülmeye başladı. Tercümanın tercümesi bittikten sonra prens dedi ki:

-Vakıa bu pek tuhaf bir şeydir. Keyfiyeti size hikâye edersem ihtimal ki bu muâmele-i garîbeden dolayı bizi istihza daha eylersiniz.

-Estağfirullah efendim! Sizin gibi akil bir asilzadenin sebepsiz, hikmetsiz iş görmeyeceğinden eminim.

-Baş üstüne sizi bu cihetten dahi memnun eylemek için bade't-taam hikâye ederim.

-Eğer arsızlığıma hamletmezseniz önümüzde iki buçuk üç saatlik bir yer olduğundan bu müddeti şu hikâye ile imrâr eyleyebilirdik.

-Vakıa bu da mümkün ise de doğrusunu isterseniz ben hikâyeyi etrafıyla bilmediğimden o darb-ı acîb ve garîb ile döğülen ihtiyardan bazı şeyleri sorup malûmatımı ikmale ihtiyacım vardır.

Bîçare ihtiyarı böyle bir sûret-i garîbede dövmekte bulunduğu hâlde bu işin sebep ve hikmetini kendisinin de tamamıyla bilmemesi beni bütün bütün şaşırttı, bıraktı. Artık ne olursa olsun göze aldırarak bu işi velev ki nakıs olsun kendi malûmatı dairesinde mutlaka hikâye etmesini ricaya başladım.

Bu kadar ısrar ve iz'âcımdan dolayı prensin bana darılması

ihtimalinden pek korkmuş idiysem de lâtif adam darılmayıp bildiği kadar tatlı tatlı gülerek hikâyeyi bildiği kadar anlatmaya muvafakat eyledi. Vadini de derhâl incaza başladı.

–6–

Prens Danyal dedi ki:

-Ben kırk yaşıma takarrüp ediyorum. Döğdüğüm adam dahi seksen yaşından bir hayli ziyade geçkin ise de yaşının seksenden yukarısını kendisi de bilmiyor. Ben sefîd ve siyahı fark ve temyiz edebildiğim zamandan beri bu ihtiyarın akşam sabah dayak yediğini tahattur eyliyorum. Hâlbuki ben doğmazdan nice seneler mukaddemden beri bu adam hep böyle akşam sabah kendisine tayin olunan dayağı yermiş. Bahusus ki o zamanlar yediği dayaklar şimdiki gibi bir danışık döğüş olmayıp bir müntakim yediyle atılan sopalar imiş ki ihtiyar işte asıl o zaman gerçekten feryatlar, figanlar eylermiş.

Şu mukaddimeyi işittiğim zaman hayretimin ne derecelere vardığını mülâhaza buyuruyorsunuz ya? Bu hayretten mütevellit gülünç tavrımı Prens Danyal görerek o da kahkahalarla gülüyordu. Fakat ben tavrıma en büyük ciddiyet vererek şu kahkahalara biraz fasıla verip hakayık-ı meseleyi daha çabuk izahla beni meraktan kurtarmaya inayet eylemesini rica eyledim ve sordum ki:

-Siz doğmazdan evvel dahi bu adamı böyle akşam sabah döven kimdi?

-Müteveffa pederim! Ben henüz çocuk iken birkaç defa bu adamın hâline acıyarak ve fakat her gün kabahat yapıyor da onun için dövülüyor zannıyla acımayarak kendimin de böyle mücâzât-ı yevmiyyeye duçar olmamaklığım için mümkün mertebe arsızlık etmemeye gayret eyliyordum. Bir aralık da adamcağız için babama şefaat etmeye cesaret eyledim. Babam benden iri, benden kavi, hem de Gürcistan'ın eski terbiyesini almış hadîd ve gazûb, şeci ve cesur bir adamdı ki "Prens Gadilla" diye namı Ruslar meyanında da dehşetle yad olunurdu. Çocukluğuma da hürmet ve merhamet etmeyerek bu şefaatimden dolayı bana öyle bir şamar attı ki yerde birkaç

defa tekerlenerek simsiyah kesilip bayılmışım.

Merakımın halli birtakım tafsilât-ı zâide ile tehirledikçe ben kızıyorum ama isticalde daha ileriye nasıl gidebilirim ki barbarlıkta prensin elbette pederinden aşağı olmadığı gözümün önünde apaşikâra duruyor. Yalnız diyebildim ki:

-Öyle ise herifin kabahati affolunmaz bir şey demek oluyor!

-Sabır buyursanıza! Sinnim on iki on üç yaşına vardığından ve bizce papaza ilk günah çıkartmak resminin icrası çocuk babaları için pek büyük bir şeref olduğundan bunun için icrası mutat olan düğün ve ziyafetler esnasında pederim benden ne hediye istediğimi sordu. Zira âdettir ki bu ilk günah çıkartmak resminde çocuklar pederlerinden ne hediye isterlerse babalar dirîğ etmezler. Ben hediye olarak Tigran'ın affını istemeyeyim mi?

-O ihtiyarın ismi Tigran mıdır?

-Evet efendim! Tigran'ın affını rica eyledim. Zira her akşam, her sabah babamın tecdîd-i gazabla herifi bağırta bağırta dövmesine tahammül edemiyordum. Hasebü's-sabâve Tigran'ın her gün kabahat ettiği için dövüldüğü hakkındaki zannımın da sübût-ı butlânı bu adam hakkında merhametin tezyidini mucip olmuştu.

-Nihayet pederiniz hiç olmazsa bu adamın kabahatı ne olduğunu size anlatarak böyle akşam sabah kendisine tayin olunan dayağa müstahak olduğunu anlattı.

-Anlatmadı ama işin üzerinden daha ne kadar seneler geçtikten sonra anlattı. Yani pederim Prens Gadilla ölüm yatağına yatıp da artık devâm-ı hayâtından ümidi kalmadığı zaman bîçare Tigran'ı ben dahi böyle akşam sabah dövmekte devam edeyim diye kabahatinin ne olduğunu bana izah ederek merkum vefat edinceye kadar bu işkencede devam eyleyeceğimi temin için bana yemin ettirdi.

Prens Danyal kemâl-i istical ile mütehassiri olduğum bu hakikata beni îsalda teehhur eyledikçe isticalim arta arta merakımdan hemen çatlamak derecelerini buldum. Artık olanca sabrını tüketmiş olan bir adamın ne kadar iç sıkıntısıyla söz söylemesi mümkün ise o derecelerde sıklet-i derûnla dedim ki:

-Aman Allah aşkına olsun prens! İhtiyarın ahir ömrüne kadar yine tazibinde devam edilmesini mucip olan kabahati ne imiş çabuk söyleyiniz çıldıracağım.

Tercümanım Baron Mihran bu sözümü prense tercüme etmezden mukaddem Gürcülerin ihtisâr-ı kelâma asla iktidarları olmayıp kelâmda tatvil ile maruf bulunduklarını bana ihtar eylemişti. Benim sözümü prense tercüme eyledikten sonra prens dahi bu isticalime bir tavr-ı müteaccibâne ile beyân-ı istiğrâb eyledi. Meğer bunlarda bir şeyi uzata uzata anlatmak hikâyede ihtimam ve itina demek olup bu dahi müstemi hakkında bir riâyet-i mahsûsa addolunurmuş.

Pişman oldum! Keşki istical etmeseydim. Biraz söz ve zamanda Gürcülerin bu tatvîl-i kelâm istidadını bana anlatmaları için sarfolundu. Nihayet prens dedi ki:

-Pederim bana insan için âbâ ve ecdadının eserlerine iktifadan ayrılmamak ne derecelerde mukaddes bir vazife olduğunu ve bahusus pederinin namusuna îrâs olunan lekeyi iktiza ederse kendisi hûn-ı civânmerdîsiyle yıkamak evlât için namus üzerine mürettep bir vazife bulunduğu tefehhüm ile olanca hiss-i hamiyyeti tahrik eyledikten sonra: "Evlâdım müddet-i ömrümde ale'd-devâm naşıma tükürtebilerek fakat yüzüme tükürtmemek gayretinde bulundum. Hiçbir dakika bu gayretin muktezasından ayrılmadım. Namusum hakkında bu derecelerde merak ve gayrette bulunur iken şu nuranî yüzüme tokat atması gibi bir eser-i hakareti müddet-i ömrümde yalnız şu Tigran habisinden görmüş olur isem ben de onu olanca müddet-i ömrümde dayak işkencesi altında çürütmek mecburiyetinde bulunmaz mıyım?" dedi.

Prens bu sözü söylerken epeyce müteheyyicane bir tavırla söylemişti. Garip değil mi? Sûret-i hikâye velev ki bir lâhza için olsun beni bile müteheyyiç eyledi. Bilâ-ihtiyar demişim ki:

-Vay habis vay! Pederiniz gibi muhteşem bir prense el kaldırabilsin ha? Bu küstahlığa acaba neden dolayı cesaret edebilmiş?

-Pederim bâd-ı sabânın bile şiddet-i vezâniyle incitmekten ihtiraz eylediği yüzüne Tigran gibi bir sefihin tokat vurduğunu son nefesinde bana itiraf eylediği zaman hicabından mosmor

kesilmişti. Bu itiraftaki teessür ve teellüm-i derûnunu görünce daha ziyade istizaha ben cesaret edemediğim gibi kendisi dahi izah etmedi. Yalnız bu hıyânet-i müdhişesinin cezası olmak üzere o zamana kadar kendisi akşam sabah merkumu dövmekte bulunduğu gibi benim de merkumun ömrü ahir oluncaya kadar akşam sabah bu dayağı atacağımı mübeyyin verdirdiği yeminler ise son nefesinde Hak teâlâya mutmainen, müsterihen teslîm-i rûh edebildi.

Şu hikâye beni hakikaten müteessir etti. İşin içindeki esrar ve hafâyâya güya kopkolayca vukuf peyda edebilecek imişim gibi beni bir dalgınlık aldı. Neden sonra beni yine bu dalgınlıktan yine prens ikaz eyledi. Dedi ki:

-Pederimi defneyledikten ve şu müfârakat-ı ebediyyenin tabiî olan keder ve elemini birkaç hafta zarfında ancak tadil eyleyebildikten sonra bir gün Tigran'ı yanıma oturtup uşak ve hizmetkârlarımızın kâffesini dışarıya çıkararak halvet eyledikten sonra babamın sûret-i vasiyyetini bilihbâr bu tokat meselesi neden ibaret olduğunu sordum. Tigran tereddüt eyledi. Ve:

-Prens! eğer pederiniz bu sırrı size etrafıyla açmadı ise bana da söyletmeyiniz. Zira bu daimî işkenceye ben hakikaten müstahak olduğumdan korkarım ki sizden ümitvar bulunduğum merhameti de benden dirîğ edersiniz.

Diye beni sualden de men etmeye kalkıştı. Hiddetlenip de herifi tehdit edecek olsam hiç faydası olmayacak. Bilfarz gazabımdan korkup da bir şeyler söylemeye mecburiyet görecek bile olsa mutlaka bililtizâm yanlış söylecek. Bunun için tavrımı tebdil eyledim. Eğer bu sırra beni vâkıf eylerse kendi hakkında zaten mütehassis olmakta bulunduğum merhamete nailiyyetini teshil ve tacil eylemiş olacağını anlattım. Bu söz Tigran'ı temin eyleyerek ve hikâyeden bir kelimeyi bile tenkis etmeyeceğini yeminlerle temin ederek müteveffa pederimle olan macerasını anlattı. Öyle bir müthiş hikâye ki o zamana kadar pederimin akşam sabah habisi dövmesi pek haklı olduğunu bana teslim ettirdikten maada babamdaki sevdâ-yı intikamın bana da intikalini icap eylediğinden daha babamın sağlığında bu herif hakkında müstait olduğum merhameti velev ki muvakkatan

olsun hükümden düşürdü. Birkaç günler ben de herifi kemâl-i tehevvür-i müntekimâne ile dövdüm. Nihayet hikâyeyi dosdoğru anlatır ise merhametimi istical eylemiş olacağı hakkındaki vadimi yüzüme vura vura gazabımı teskin eyleyerek sopaların şiddetini azaltmaya başladım.

-Demek oluyor ki bilkülliye dayağı tatil edemediniz.

-Son nefesinde babama verdiğim yemini nasıl bozayım? Biz bu misillü mevâid-i mukaddeseyi yeminler ile temin etmemiş bile olsak ahdimizde vefaya yine mecburuz. Fakat bir hayli seneler Tigran'ı ben dahi dövdükten sonra bir kere hasta düşmesi üzerine artık dün akşam ve bu sabah gördüğünüz veçhile yalnız değneklerimi boş boşuna kaldırıp indirmek cihetini iltizam eyledim ki bu bir komedyadan ibaret ise de Tigran'ın ciddî bir dayak yiyormuşcasına feryat ve figanları hiç olmazsa tezellül suretiyle olsun müteveffa pederimin intikamını yerine getirdiğimden ben dahi müteselli ve müteşeffi olmaktayım.

Vakıa prensin bu son sözü ilk teheyyücünü tadil ile beraber tavrında dahi epeyce eser-i beşâşet ve itminân peyda etti ise de ben bir türlü cesaret edebilip de Tigran'ın kendisine ne gibi esrar ve hafâyâ açmış olduğunu soramadım. Zaten bunca senelerden beri Rusya idaresinde bulunmakla beraber huşûnet-i kadîmeleri henüz zail olmamış bulunan prenslere öyle Tigran makulesi adamların el kaldırması ancak ölümle tayîn-i cezâsı kabil olabilecek bir cinayet olduğunu anlayacak kadar bu tarafların ahvaline vukuf peyda eylemiştim. Müteveffa Prens Gadilla mücerret Tigran hakkında ölümden eşedd ü eşna' bir ceza olmak üzere bu daimî işkenceyi tertip eylemiş olup yediği tokadın suret ve keyfiyet-i darbı kim bilir ne derecelerde nâmûs-şikenâne imiş ki oğlu bile babasının tehevvürünü takınarak bir zamana kadar Tigran'ı gazab-ı müntakimâne ile dövmüş.

Maahaza esrarın bu cihetlerine kadar tevsî-i dâire-i vukûf arzusu içimi yiyip bitiriyordu. Bu ıztırâb-ı derûn kim bilir çehremde ne gibi alâyim peydâ eylemiş ki prens bile merak ve endişemi anlamış. Zira dedi ki:

-Size arız olan sükûttan Tigran'ın bana hikâye eylemiş olduğu hâle de merak eylediğinizi anladım. Memnuniyetinizin itmamı için bu hikâyeyi de size etrafıyla şerh etmek istersem

de işin üzerinden hayli seneler geçip Tigran'a bir daha tekrar ettirmemiş olduğumdan işi size lâyıkı veçhile anlatamayacağım. İkâmetgâhımıza gidelim de hikâyeyi Tigran'a naklettirerek dinleriz. Onun sûret-i nakli elbette mükemmel olacağından pederimin böyle bir intikam-ı medîdde ne kadar haklı olduğunu siz dahi anlar teslim eylersiniz.

Prensin bu lütfuna azim teşekkürler eyledim. Zaten hikâyeyi kendisi nakledecek olsa idi zaman bile bulmayacaktı. Çünkü işin şu size anlattığım derecesini hikâye edip bitirinceye kadar biz dahi Peşav karyesine takarrüp eylemiştik. Tigran'ı akşam sabah döver gibi hareket icra etmesinin sebebi pederinin vasiyetinden ve vasiyetin hikmeti de Tigran'ın bir sillesinden ibaret iken sözü evire çevire iki saatte itmam edebilen adam asıl hikâyeyi teşkil eyleyen tokat vak'asıyla bunun menşeini, teferruatını ihtimal ki üç günde de söyleyip bitiremezdi.

–7–

Vardığımız günlerden prensin bilintihâb kendi köyüne gönderdiği kadınlar, erkekler meğer bizden evvel varmışlar. Daha biz gezmeye gitmezden evvel prensin vermiş olduğu emirler tamamıyla icra edilmişler. Zira akşam üzeri avdetimizde bizi karşılayan uşaklar asıl ikâmetgâh derununa götürmeyip köyün alt tarafında bilek kalınlığında akıttığı sularla vâsi ve güzel bir göl teşkil eyleyen ve etrafı yüce ağaçlarla müzeyyen bulunan bir pınar başına götürdüler ki orada on, on iki kadar sazende ve hânende ve rakkaseler çalarak çığırarak raks ederek bizi istikbal eyledikleri gibi bir tarafta beş altı kadar keçiler şişlere dizilip kebap edilmekte ve diğer tarafta belki yüz kadar sahın, tabak, tepsi bir güzel et'ime sergisi teşkil eylediği görülmekte idi.

Bu akşam bizi izaz için şarkıların her kavmi nezdinde mutat olan rakı takımından maada şişeler derununda şaraplar dahi bulunduğunu gördüm ise de âdât-ı mahalliyeye ittiba mecburiyetinden naşi ziyafetin tertibi emrinde şakk-ı şefe etmedim. Tercümanım vasıtasıyla prens bana dedi ki:

-Çalgıcılar bir fasıl edinceye kadar biz dahi birkaç kadeh müdâvele eyleriz. Ondan sonra taam edip bizim prenses ve

tevabii dahi buraya geleceğinden kendileriyle de müarefe peyda eylersiniz. Bir fasıl dahi bade't-taam onların şerefine icra ettirir isek tamam uyku zamanımız gelmiş olur. Fakat siz keyfinize bakadurunuz da ben müteveffa pederime verdiğim yemin mucibince vazifemi ifa için Tigran ile bir mülâkat edeyim.

Ah bana kalsaydı ben ziyafetten de, çalgıdan da, çağanadan da vaz geçerdim. Beni Tigran ile bir saatcik yalnız bırakmasını her şeye tercih eylerdim. Ne çare ki misafirliğim hasebiyle bu yoldaki arzularımı dermeyana iktidarım yoktur.

Prens gitti. Tercümanım Mihran Baron ile yalnız kalıp ispirtonun pek meftunu bulunan tercüman mücerret kendi keyfini itmam için evvelâ bana teklif eyledi ise de ben bu nevi içkiye alışkın olmadığımı anlatarak kendisini muhtar bıraktım. Mihran yekdiğerini müteakip birkaç kadeh çakıştırdığı sırada ben çalgıcı ve hanende ve oyuncu sıfatıyla oraya gelmiş bulunan Gürcü kadınlarını ve kızlarını temaşaya başladım.

Onlar da beni temaşa ediyorlardı. Hatta biribirlerine beni gösterip birtakım şeyler dahi söyleşiyorlar idi ki benim hakkımdaki mülâhazaları olduğuna şüphe yok ise de benim onları beğendiğim kadar onların da beni beğenmiş olmaları bence meşkûktu.

Bu Gürcü nisvânın ne kadar güzel olduklarını sizin gibi şarklılara tafsile girişmek bir külfet-i zâidedir. Siz bunları kendi memleketinizde dahi görürsünüz. Hele saz çalmaya , şarkı okumaya, raks etmeye gelmiş bulunan bu kızlar Gürcülerin en mahiri, en cüretlisi olup tavırlarındaki tebessüm-i mağrurâneyi kendilerine pek ziyade yakıştırdıklarından cümlesinin benim üzerimdeki tesirleri müddet-i ömrümde beni en ziyade mahzuz ve bahtiyar eyleyen tesirlerden olduğunu inkâr edemem.

Fakat Gürcistan'da göreceğim hüsn ü cemal meğer bunlardan ibaret kalmayacakmış. Bunlar nezdinde bile cemâl-i mahz addolunan zatı biraz sonra görecekmişim.

Prens Danyal'ın gaybubeti üzerinden yirmi yirmi beş dakika zaman ancak mürur eylemişti ki kendi ikâmetgâhı tarafından prensin avdet eylediğini müşahede eyledim. İhtiyar Tigran da yanında bulunmasın mı? İşte en ziyade buna sevindim. Anladım

ki pederinin hikâyesini bana naklettireceği hakkında verdiği vaat ciddî imiş.

İkisi de mütebessimane bir tavırla yanıma geldiler. Prens Danyal, Tigran'ı bana prezante eyledi. Herif bana Rusça ve Türkçe sözler söylemeye başladı ise de gerek tercümanım Mihran Baron ve gerek prens Danyal benimle Fransızcadan başka lisan söyeyemeyeceğini herife anlatarak onunla dahi tercüman vasıtasıyla konuşmaya başladık. Müteveffa prens Gadilla hikâyesini bana anlatması için Danyal tarafından kendisine emir verildiğini söyledi ve bu vukûât-ı garibeyi etrafıyla bittemam anlatabilmek için daha şimdiden zihnini toplamaya cebr-i nefs eylediğini ihbarla dedi ki:

Bu mesele roman kitaplarına yazılacak, tiyatrolarda oynanılacak dramlardan zannolunur ise de bir harfi bile yalandan olmayıp evvelinden ahirine kadar her ciheti tarihlere yazılmış hakayıktandırlar.

Ermeninin gayretini tezyit için bu sözünden ziyadesiyle memnun olmuş göründüm. Zaten memnuniyetim de yalan değil a! Ama ben memnuniyetimi derece-i hakikiyyesinden daha ziyade gösterdim. Prens Danyal Hazretleri tarafından nail olduğum misafirperverlik asla unutulmaz şeylerden ise de bilhassa şu hikâye-i garîbenin bende bir yâdigâr-ı ebedî kalacağını temin ettim.

Prensin avdetiyle beraber çalgı ve nağme ve raks başladı. Sırasıyla kadehlerin dizilmş olduğu tepsi dahi her birimizin önüne getirilirdi. Misafirler yalnız bizden ibaret olmayıp köydeki papaz ile bazıları kır bazıları beyaz bıyıklı ve birkaçı beyaz sakallı Gürcüler dahi davet olunmuşlar idi ki cümlesinin mikdarı on neferi geçer.

Bu hengâmenin sûret-i mahsûsada şâyân-ı hikâye gördüğüm hâli yalnız Gürcü kadınlarının icra eyledikleri rakstır. O fidan boylu, ince belli kadınlar İstanbul rakkaseleri gibi ellerine birer def alıp başlarından yukarıya kollarının uzanabildiği kadar yüksek kaldırıp ayaklarının da yalnız baş parmakları üzerine basarak gayet yürük usullü bir de müzika ile rakseyledikçe âdeta ayakları yerden kesilip uçuyorlar zannolunur.

Raks denilen şey milel-i kadîmenin en ziyade ehemmiyet

verdikleri hünerlerden olup milletler şehrâh-ı terakkiyât-ı medeniyyede ilerledikçe kudemânın rakslarındaki çabukluğu, çevikliği azalta azalta raksı hemen bir meşy ve hareket-i âdiyye derecesine tezyîl ederler. Kafkaslılar ahvâl-i kadîmelerinin kâffesini muhafaza etmiş oldukları gibi kadim rakslarını da muhafaza etmişlerdir. Bu raksların ne derecelerde tiz ve ne kadar güç harekâttan terekküp eylediklerini tarif mümkün olamadığı gibi bunları sonradan taallüme de imkân olmayıp meğer insan evâil-i tufûliyyetinden beri vücudunu bu harekâta alıştırmalıdır ki uhdesinden gelebilsin.

Bu eğlence beni pek tatlı bir surette işgal eyledi. Her ne kadar intizarım Tigran'ın söyleyeceği hikâyeye münhasır ise de Prens Danyal'ın işbu konsertosunda da fena eğlendim. Taam için verecek tafsilâtım yoktur. Ekserisi lühûmdan mürettep olan et'imeyi epeyce nefis Kafkas şaraplarıyla tertip ederek tenâvül eylemek Avrupalıların sahra ziyafetlerini andırıyordu.

Biz sofradan kalkıp parmaklarımızla taam etmiş bulunmaklığımızdan dolayı bilmecburiye ellerimizi sabun ile yıkarken prensin ikametgâhı tarafından prensesin de geldiğini gördük. Aman ya Rab! Bu ne reftâr! Bu ne hırâm!

Hele prenses gele gele bize takarrüp eyleyip de Prens Danyal beni ona, onu bana prezante eylediği zaman böyle muteber kadınların insana uzattıklar eli öpmek acaba Gürcüler beyninde de âdet midir diye kemâl-i iştiyakla intizar eyledim. Hayfa ki bu âdet onlarda yokmuş. Eğer olsa idi o güzel prensesin elini kim bilir nasıl bir şevk ve hevesle öpecek idim ki dünyada bu kadar beyaz bu kadar güzel hiç bir el görmediğimi itiraf eylerim.

Avrupalılar ensâl-ı nev'-i beşeri taksim eyledikleri sırada kendilerini nesl-i Kafkas'a nispet derek ebnâ-yı beşerin envaı meyanında vechin beyazı, gözün bademi, kaş, burun ve ağzın mütenasip, çenenin yumru ve kafatasının tulânî, müdevver olması ve boy bosca tenasübü ber kemal bulunması hasebiyle nesl-i Kafkas'ı da en güzel ve birinciliği ihraza şayan addederler.

Cermenlik, Islavlık, Yunanîlik gibi envâ-ı cedîdesi bir çok envâ-ı kadîmesiyle ihtilât eyleyerek başkaca bir nev'-i memzûc

peyda eylemiş bulunan Avrupa ahalisi filvaki kıtaât-ı sâirede görülen siyah, sarı, kırmızı renkli ve acîb ve garip çehreli insanlara nispetle en güzel addolunmak lâzım geleceğine şüphe edilemez ise de işin içine bir Kafkasîlik katmak lâzım gelince bu namdan beklenilen mükemmeliyet-i cemâli ve mütemmiyet-i tenâsübü şuraya gelip de Kafkasîlerde görmelidir.

Ben bir Avrupalı gözüyle bu halkı temaşa ve tetkik eylediğim zaman yerip atacak âdeta hiçbir çirkine tesadüf etmediğimi itiraf eylerim. Hakikat bunların alelâde çirkinleri Avrupa'nın alelâde güzelleri yerine kaim olabilirler. Hâlbuki bunlarn kendi nazarlarında dahi melâhat ve letafetçe birtakım merâtib bulunup merâtib-i mezkûrenin aşağılarında bulunanlara dirîğ eyledikleri "güzel" unvanını merâtib-i mezkûrenin yukarılarında bulunanlara lâyık görerek tahsis ederler.

Prenses Danyal işte umum Gürcülerin cemâl-i bâ-kemâlini teslim ve tasdik eyledikleri bî-misal bir kadın olup onun tenindeki beyazlığı Avrupa kadınlarının türlü türlü düzgünlerle terbiye ve tezyin eyledikleri vücutlarında, ciltlerinde aramak abestir. Avrupa kadınlarının şu elvân-ı musannaası Prenses Danyal'ın levniyle mukayese edilecek olursa mutlak şâyân-ı istikrâh görülür. Kaşlarının, kirpiklerinin kılca mebzuliyetinden maada koyu kumral rengini ve belden aşağıya sarkan örgülerin çözüldükleri zaman daha ziyade uzanacaklarını tahayyül ettirdikleri saçların bereketini yek nazarda insanın tabiî olmayıp sun'î olduklarına hamledeceği gelir. Zira Avrupa'da alışmış olması lâzım gelen o insan bu gibi ahvâl-i nisvâniyyenin daima sun'îlerini temaşa ve tetkik eylemiş bulunacağından tabiîsini gördüğü zaman vehleten müteredditt ve mütehayyir kalır. Lâkin ilk tehayyürün mürûrundan sonra hakîkat-ı hâli nazar-ı dakîka-sencânesiyle müşahede edince sahih ile sahte arasındaki farka vukuf peyda eder, melâhat-ı hakikiyyeyi de o zaman görür.

Prenses Danyal Avrupa kadınlarının terbiyesini almamış bulunduğundan öyle lâtif lâtif reveranslar yapmasını ve zarif zarif sözler söylemesini bilmiyordu. Lâkin terbiye-i Avrupaiyyenin bu cihetlerce cahili olması kendisi için bir kusur mu addolunabilir? Vakıa Avrupa kadınlarının bu misillü

takdim ve tarifler esnasındaki evzâ ve harekâtı Avrupa'da başka türlüsünü görmediğimiz için hoşlarımıza gider. Ama biraz düşünelim ki Avrupa kadınlarının reveranslarında, tebessümlerinde, zarifane sözlerinde kibrin zillete, istihzanın istihsana karışması ve hele bunların kâffesi üzerine bir de asıl erkek kendisi imiş de kadınlık sıfatı da erkeğe intikal eylemiş gibi erkeği mahcup edecek derecelerde hemen hemen erkeğe meydan okurcasına cür'etli bir de nazarlar ilâve edilmesi içinde asıl sıfat-ı meziyyet-i nisvâniyyet zayi olup gitmektedir. Kadınlık denilen şey gözlerini kaldırıp erkeğin yüzüne baktığı zaman güya hem erkeği hem kendisini mahcup eyleyecek bir sırr-ı mektûmun tılmısı münkeşif olduğunu görecek imiş gibi tatlı tatlı tereddütleri icap eyler. Kadının bu tereddütten kolay kolay tahlîs-i nefs edememesindeki ciddiyet ve halisiyyet asıl "naz" denilen şeyin sahihini vücuda getirmiş olur. Erkek kendisin hitap eyledikçe kadının cevapta ihtirazı artması "edep" ıtlakına en ziyade şayan olan ahvaldendir. Kadının tebessüm hususunda en büyük imsak göstermesi vekar-ı nisvânînin mütemmimâtındandır. Bununla beraber ahvâl-i mezkûre tekebbürden, ca'liyyetten tamamıyla ârî ve yeri bulunup tevâzu-ı cibillî ile mütezeyyin olmalıdır ki asıl kadın ne olduğu tahakkuk eyleyebilsin.

İşte bu evsafı maa ziyadetin Prenses Danyal camidir. Prensesi Paris'in en zarifane bir salonuna götürseler zanneder misiniz ki bu evsafıyla salon içinde pek soğuk bir ucube gibi görünsün.

İhtimal ki o salonların sırnaşlıkla müftehir olan madamları hasetlerinden Prenses Danyal için böyle bir hüküm verebilsinler. Ama o hükmü istinaf eylecek mahkeme erkeklerin nazar ve vicdanlarıdır. Bir de onlara sorsunlar. O zaman güneş doğdukda ecrâm-ı sâire-i semâviyyenin şaşaası münhasif olduğu gibi prensesin salonda isbât-ı vücûd etmesiyle diğer kevâkib-i cemâlin nasıl münhasif olduklarını anlayıp asıl kendi miktarlarını kendileri de takdir eylemiş olurlar.

Prenses benim yanımda dilsiz gibi bulunmadı. Lisanıma vâkıf olmadığı ve arada bir tercüman vücuduna ihtiyaç görüldüğü hâlde benimle pek güzel tekellüm eyledi. Kendi memleketlerini

nasıl bulduğumu sormakla beraber her ne kadar Gürcistan dağları resimlerini müşahede etmiş olduğu Avrupa bilâd-ı mamûresine benzemez ise de buraları görmek dahi insana başka bir safa verebileceği hakkındaki mülâhazalarını pek güzel, pek sırasıyla serdeyledi. Zannedebilirim ki bir Avrupalı kadın kendi lisanını bilmeyen bir ecnebi ile bu kadar sıralı konuşamaz. Ya o acemi ecnebiyi kendisi istihzaya başlaması veyahut kendisini o ecnebi nezdinde dûçâr-ı istihzâ eylemesi gibi hâdiselerden, arızalardan pek de kendisini kurtaramaz.

Bununla beraber düşünmelidir ki Avrupa kadınları tufûliyetten çıkar çıkmaz türlü türlü mürebbiler elinde terbiye görmekte bulundukları hâlde Gürcistan kadınları okuyup yazmak derecesinde bile tahsil ve terbiye görmeyerek insana her ne tavır gösterirler ise hulkî ve cibillî olan tavırlarını göstermiş olurlar.

Prensesin vüruduyla aramızdaki ilk münasebet hâsıl oluncaya ve mebâdi-i mükâleme ikmal edilinceye kadar sofra levazımı ortadan kaldırılmış olmasıyla saz ve raksın kinci faslına da başlandı. Artık bendeki neşeyi sormayınız. En ziyade merak eylediğim şey Tigran'ın söyleyeceği hikâye değil midir? Eğer Tigran şu anda hikâyeyi nakle başlamış olsa idi kulak bile vermeyecektim.

Nısfü'l-leyle karîb bir zamana kadar göl başında eğlendikten sonra ikametgâha avdet eyledik. Diğer köylerden gelmiş olan misafirler münasip dairelere tevzi kılınarak yatırıldıkları gibi biz dahi kendi dairemize geldik. Prens Danyal ihtiyar Tigran'ı da o gece bizim dairemize göndermişti. Kendisinden matlup olan hikâyeyi hemen söylemeye başladı ise de hikâye uzanıp vakit geçerek uyku dahi galebe etmekle bakiyesi ertesi sabah ikmal edilmeye mecburiyet hâsıl oldu.

Bu hukâyeyi size nakl için "Tigran dedi ki. Falan şey falan olmuş dedi" tarz-ı ifadesini iltizam edecek olsam hikâyeyi bir çok dediler ile doldurmak lâzım gelecektir. Binaenaleyh hikâyenin bu kısmını Tigran'ın yerine kendimi koyarak güya o hikâye ediyormuş gibi nakil ve rivayet etmeyi tercih eyledim.

İntihâ-yı kitâb-ı evvel

Kitâb-ı Sâni

Meryem Çiçiyano

-I-

İşte Tigran lisanından diyorum ki:

Sene-i milâdın bin sekiz yüz altmış dürdüncüsünde değil miyiz? O hâlde tamam altmış sene oluyor ki şimdi taklidini gördüğünüz dayağı ben akşam sabah yemekteyim. Prensin size söylemiş olduğu veçhile bu dayağın kırk yıl kadar devam eyleyen kısm-ı evveli ve böyle taklitten ibaret bulunmayıp pek ciddî ve hakikî bir işkence-i daimî idi. Ondan sonra artık gerek prens Danyal pederinin intikamından usanmış olsun gerek ihtiyarlığıma merhamet etmeye başlamış bulunsun beni bu işkenceden kurtarıp işi taklide bozmuştur. Pederine vermiş olduğu vaat ve etmiş bulunduğu yemin iktizasınca bilkülliye vazgeçemez. Zira bu Gürcistan asilzadegânının yeminsiz falansız olarak bir kere "yaparım" dedikleri şeyde ömürlerinin son nefeslerine kadar devamları cibilletleri iktizasındandır.

Kezalik prensin size haber vermiş olduğu üzere ben bu şedit ve medîd işkenceye hakîkat-i hâlde lâyık ve müstahakım. Zira pederine el kaldırmışımdır. Benim gibi pespaye bir Ermeninin Gadilla gibi büyük bir prense el kaldırması ölümden büyük ceza ile mücazata şayan küstahlıklardan olup ömrümün ahirine kadar akşam sabah beni dövmesi de işte ölümden büyük ceza olmak üzere düşünülmüş taşınılımış, kararlaştırılmış bir cezadır. Bahusus ki Prens Gadilla'ya el kaldırışım zavallı asilzadenin elleri bağlanmış olduğu bir felâket zamanında olmasıyla benim ettiğim alçaklığın dehşeti bir kat daha artmış olmak ve onun fikr-i intikamı kat kat şiddetlenmiş bulunmak tabiiyyat ve zaruriyattandır.

Çocukluk hâliyle irtikap eylemiş bulunduğum bu küstahlığın cezasını şu doksan yaşıma takarrüp edinceye kadar akşam sabah kadar çektiğim hâlde vicdanıma sorarsanız bu cezayı

hâlâ kendime kâfi bulamadım. Papazlar birkaç defa itirâf-ı cürm ederek aflarına nail oldum ise de doğrusu ya vicdanıma hâlâ kanaat gelmemiş bulunduğundan ahirette Hak teâlâ hazretleri afv ü safh-ı kat'iyye lütfetmeyecek olursa bu dünyadaki hayât-ı fâni gibi ahiretteki hayât-ı câvidânî dahi benim için bir işkence-i ebedî hükmünü alacak da ben vicdanen kendimi o cezaya da lâyık bulacağım.

Teaccüp etmeyiniz senyör! Biz Ermeni isek de bu kûhistanın ahalisinden bulunduğumuz için bizde dahi ahlâk-ı hasene ve etvâr-ı merdâne ile mecbûliyet vardır. Biz kendi hakkımızda bile doğruyu doğru olmak üzere hükmeyleriz. Bu hakikatı işte size hikâye eylemeye başlamış olduğumdan umarım ki doğruluğunu siz dahi teslim eylersiniz.

Hikâyem işbu on dokuzuncu asr-ı milâdînin mebâdisine ait Gürcistan vekayi-i târihiyyesi meyanında dahildir. Hatta her ciheti kahramanlıkla mâl-a-mâl olan o vekayi-i târihiyyenin en ziyade kahramanane ve şairane kısmını da bu hikâye teşkil eder.

Mutlaka tarih mütalâa eylemiş olduğunuzdan malûmunuz olmak lâzım gelir ki geçen on sekizinci asr-ı milâdî evâhirine kadar Gürcistan kıt'ası müstakil bir krallıktı. Tiflis şehri onun payıtahtı idi. Birkaç def'alar Devlet-i aliyye ile İran meyanında vesîle-i harb olmuş ise de Gürcistan hangi tarafa tâbi olmuş ise idâre-i kraliyyesi bozulmayıp yalnız Gürcistan kralı o devletin harâc-güzârı sayılmıştır.

Rusya Devleti, Karadeniz ve Hazar Denizi sahillerine yani Kûh-ı Kafkas'a doğru ilerlediği esnada evvel-be-evvel Gürcistan krallığını kendi himayesi altına almak hevesine düşmüştür ki o zamanlar Gürcistan Acem devletine tâbi sayılarak müstakilen, mesuden idare olunur iken Rusya'nın himayesi altına girilecek olur ise daha ziyade refah bulunacağı ümit olunmuştu.

İran şahı bulunan Tahmaspkulu Han o zaman Gürcistan kralı olan Erekli Han'a elçiler göndererek pek çok nasihatlar verdirdi ve kendisi Gürcistan'dan hiçbir şey istemeyeceğini ve Yalnız Gürcistan, Rus nüfuzu altına girerse tesîrât-ı müdhişesi İran'a kadar yaklaşmış olacağından işte bu tesirâtı

yaklaştırmak için Rusya'ya meyletmemesini tavsiyede bulundu. Ancak Erekli Han nesâyih-i vâkıaya kulak vermeyip İran'la açtığı muharebede Rusya imparatoriçesi Katerina'dan bilistimdâd gönderilen Rus askeriyle kendisini güya İran tabiiyyetinden kurtardı ise de istiklâl namına alâmet olmak üzere kendisi "Bütün Gürcistan Çarı" ve Tiflis katolikosu dahi "Tobolsk Arşeveki" unvanını aldıkları hâlde bilâhare bu unvan Gürcistan'ın Rusya'ya temâmî-i iltihakı için sebep oldu. Zira daha Erekli Han'ın sağlığında Tiflis'e gelen birçok Rus memûrîn-i askeriyye ve mülkiyyesi bütün Rusya'nın çarı olan zat dururken çar unvanını ufacık bir Gürcistan kralının alması muvâfık-ı âdâb olamayacağını ve bu unvan asıl Rus imparatoruna lâyık olmakla onu kendisine terk ve ihdâ eyleyerek kendisi yalnız "Bütün Gürcistan Çar vekili" namını alırsa Rusya hükümdarının ziyadesiyle memnun kalacağını nush ve pend yollu anlatmaya başlamışlardı. Erekli Han bu nasihatları ehemmiyetsizlikle geçiştirmiş ise de mumaileyhin vukû-ı vefâtıyla yerine oğlu XI. Georgiy güya bütün Gürcistan çarı olduğu zaman bu yoldaki nesâyıha pederi derecesinde mukavemet edemeyerek izhâr-ı za'f eylediğinden o zaman imparator bulunan I. Paul, kralımız Georgiy'i sıkıştırıp 1799 sene-i milâdîsinde Tiflis'de akdolunan muahede iktizasınca bütün Gürcistan çarı unvanını kendisi aldı ve bu aralık Georgiy'nin vukû-ı vefâtıyla büyük oğlu David çar vekili nasbolunup iktizasına göre bu vekâletin evlâdına da intikal edebileceği muahedeye derç edildi. Lâkin gerek Tiflis gerek mevâki-i sâirede muahedenin hükmü muhafaza edilmek için Rusya tarafından on bin asker ikame edilmiş olduğundan çar vekâletinin evlâda intikali zımnında kaydedilen " iktiza ederse" şartının ne kadar zayıf olduğu derhâl anlaşıldı.

O zamanlar Gürcistan'ın her nahiyesinde bir prens kemâl-i istiklâl ile fermân-fermâ idi. Bunların kâffesi Tiflis hanının emri altında müctemi bulunsalardı Ruslar muâhede-i mezkûreyi kolay kolay akdettiremezler ve muhafazasına muktedir olamazlardı. Fakat Gürcistan prensleri o zamana kadar yekdiğerine münâferet ve muhalefet ile kuvvetlerini zayi eylemekte bulunduklarından Ruslar bunları da birer birer himayesi altına almaya ve içlerinden bazılarını taltîfât-ı

gûnâ-gûn ile Moskova ve Petersburg'a celbeyledikçe mülklerini kendileri tarafından mansûb beylere tevdi eylemeye başladılar ki bu hâl yavaş yavaş Gürcistan'ın kâmilen Rus idaresine geçmesini istilzam eylemiştir.

İşbu tebeddülâtın kâffesi benim nazar-ı ıttılâım önünde vukua gelmişlerdir. Mebâdisinde henüz on altı on yedi yaşlarında bir çocuk idim ki an-asl Gürcü Ermenisinden bulunduğum hâlde yetimliğim hasebiyle Moskof Ermenisi bir papazın taht-ı terbiyesinde büyümüş olduğumdan Rus lisanını onun yanında öğrenerek Gürcistan'a gelen ümerâ-yı askeriyye ve memurîn-i mülkiyyeye tercümanlıkla vakit geçirmeye başlamıştım. Bende henüz tüytüs yoktu. Lâkin Rusların muntazam üniformalarını gördükçe mesânid-i âliyyeye bilirtika benim de onlar gibi üniforma giyip kılıç takmaya hevesim arttı. Bu gayretle Ruslara ettiğim hizmeti can ve gönülden ifa eylemekte bulunduğumu tafsile hacet yoktur.

Ruslar Tiflis ümerasıyla kasabalarda ve ova köylerinde bulunan asilzadegânı kendilerine celp için pek çok eser-i nezâket ve semâhat ibraz eylemekte bulundukları gibi dağlıları da celp için daha ziyade mültefitane davranıyorlar idiyse de dağlıları kendilerine ısındırmak hususunda diğerleri kadar kolaylık bulamıyorlardı. Hele Georgiyzade Prens David Moskova'ya mı Petersburg'a mı nereye ise celbolunup da Gürcistan çar vekâleti Prens Çiçiyanof'a tevcih olunduğu zaman dağlılar ziyadesiyle dil-gîr olmuşlardı.

Vakıa Prens Çiçiyanof yine Gürcü hanedanlarının en muteberlerinden olduğu gibi Prens David'in validesi yani Prens Georgiy'nin zevcesi Meryem dahi Çiçiyanof familyasından olmak hasebiyle aralarında karabet dahi var ise de David içeri taraflara doğru alınarak yerine asıl hânedân-ı kralîden olmayan bir zatı çar vekili nasbeylemek Gürcistan krallığının temâmî-i infisâhı demek olduğunu herkese anlattı. Fakat şehirler ve kasabalar ümerası oralarda ikame edilen on bin nefer Rus askerinden endişelerine mebni bu dil-gîrliklerini göstermedikleri hâlde mevkilerinin menâatlarına güvenerek izhâr-ı teessürden korkmuyorlardı. Bunlar evvelleri memleketlerinin ba'dine göre haftada, ayda bir kere ve hiç

olmazsa yılda üç beş defa şehre gelip aşinalarıyla görüşürler, konuşurlar iken badema mübrem ve zarurî bir hizmetleri olmadıkça şehre inmemeye ve böyle mecburen geldikleri zamanlar dahi Rus ümera ve generalleriyle görüşmemeye başlamışlardı. Bilâkis Rusların kendi memleketlerine giderek ve hanelerinde misafir olarak dostluk peydası hususundaki mesailerini de semeresiz bırakmak için adî adamlar hakkında bile dirîğ etmedikleri mehmâ-nevâzlığı bunlardan esirgeyip gidenleri memnun etmemek cihetini iltizam eylemişlerdi.

Hele bizim bu Peşav nahiyesiyle daha yukarda bulunan Tevşini nahiyesi birer tabiî kale olduklarından bunların beyleri Ruslara hiç de temellük etmeyerek ve husumetlerini esirgemeyerek vakıa kendi memleketlerine gelen Ruslara bir gûne hıyanette bulunmuyorlar idiyse de şayet memleketleri içinde Ruslardan adam zayi olacak olursa mesuliyeti üzerlerine alamayacakları beyanıyla oralara sokulmamaları lüzumunu da göstermekten çekinmemişlerdir. Hoş daha sonraları Ruslara kendi nahiyeleri içine ayak basabilmelerini silâh kuvvetiyle de men eylemişlerdir ya!

İmdi Gürcistan'ın böyle yeni bir şekl-i idâre almış olması Gürcülerden ziyade bizi müstefit eyleyeceği ümidiyle tavrımızı değiştirdiğimiz bir zamanda idi ki ben tercümanlık hizmetini epeyce ileriye götürüp üniforma giyerek, kılıç takarak arttırmış bulunduğum mağruriyete bir de çocukluk inzimamıyla Prens Gadilla gibi Rus hükûmetine bile boyun eğmemeye cesâret-yâb olan bir adamın elleri bağlandığı gündeki felâketinden istifade eyleyerek yüzüne tokat vurursam onun da eline fırsat geçtiği zaman beni böyle ömrümün sonuna kadar işkence altında ezmesi haklı değil midir?

-2-

Prensden dahi haber almış bulunacağınız veçhile Gadilla dediğimiz zat Prens Danyal'ın babası ise de oğlundan daha uzun, daha iri, gayet şeci, vakur, gazup bir adamdı. Müddet-i ömründe yüzünün güldüğünü gören yoktur desem mübalâgaya haml olunamaz. Zaten bir adam Peşav kabilesi prensi olur da bilhassa o zamanlarca bu mevkiin ehemmiyet-i fevkalâdesine istinaden ne Ruslara ne kimseye boyun eğmeyecek derecelerde mağrur

bulunur ise çok mu görülür? Peşavlarla Tevşinilerin kendi prenslerine itaatleri hiçbir kavmin kendi ümerasına ettikleri itaata benzemez. Prensleri uğrunda cümlesi fedâ-yı câna daima hazırdırlar. Şu vadiden toplanıp akan nehre Bora nehri derler ki bunların asıl kalabalık köyleri de o nehrin menbalarına doğrudur. Hâlâ oralara Rus ayağı bastırmamışlardır. Cenkte şayet arka taraflarından yaralanırlarsa firar hâlinde yaralanmış oldukları iddiasıyla o mecruhun yarasına bakmazlar. Hatta cenkte düşmandan yüz çevirerek arkasından yaralandığı tahakkuk ederse bunu bir cinayet sayıp cezasını da ölümle tayin ederler. Kendi akrabalarından birisi katl edilecek olursa onun intikamını almayıncaya kadar sakallarını tıraş etmezler. Şayet tıraş edecek olan görülürse intikamdan vazgeçmiş olduğuna hüküm verilerek bunun da cezasını ölümle tayin ederler. Böyle bir kavmin reisi bu gibi ahlâk-ı cengâveranede bütün tebaasını geçmesi tabiî bulunduğundan benim nasıl bir adama el kaldırmış olduğumu düşününüz de küstahlığıma ona göre şaşınız.

Prens David, Rusya'ya celp olunduğu sırada validesi Prenses Meryem ikisi kız ve beşi erkek olarak yedi evlâdıyla Tiflis'te ikametine müsaade olunmasını Rusya hükûmetinden istida eylemiş idi ki müsaade dahi edilmişti. Zira David gittikten sonra Prenses Meryem'in en büyük evlâdı on nihayet on bir yaşında olan kızı Heleni olup diğerleri biribirinden daha küçük bulunduklarından ve prensesin kendisi gayet halim selim, dindar bir kadın bulunduğundan memleketinde ibka-yı ikameti emrinde Rusya hükûmeti politikaca endişe edecek hiçbir cihet görmemişti.

Hikâyemizin ehemmiyet-i hakîkiyyesini takdire medar olmak için işin şu cihetini de nazar-ı ıttılâınıza arz etmeliyim ki: Peşav ve Tevşini kabileleri öteden beri Gürcistan kralının kendi maiyetleri asâkir-i hâssesini teşkil etmekle müftehirdirler. Bu adamların kendi reislerine itaatleri nasıl fevkalâde ise Peşav ve Tevşini reislerinin hânedân-ı kraliyyetimize itaat ve sadakatleri dahi o derecelerde fevkalâde olup velinimetleri olan kralları uğrunda fedâ-yı cânı en büyük bahtiyarlık addederler. Bütün Gürcistan ümerası beyninde bu hâl Tevşini ve Peşav prensleri için mâ-bihi'l-

iftihâr olup ümerâ-yı sâireden hiçbirisi kral nezdinde onlar kadar takarrüple müşerref sayılmazlar. Bilhassa Prens Gadilla maiyet bölüğü kumandanlığıyla daha Erekli Han nezdine azimet eylediği zaman oğlu Prens Georgiy ve gelini Prenses Meryem ile hemen akrancasına akşam sabah birlikte yiyip içerek büyüdüklerinden Prens Gadilla'nın Prenses Meryem'e sadakat ve muhabbeti hiçbir şeye makîs olmadığı gibi bîçare prensesin eyyâm-ı felâketi demek olan şu ikamet-i husûsiyyesi esnasında dert ortağı olmak derecesindeki hususiyet ve mahrumiyet de Prens Gadilla'ya intikal eylemişti.

David'den sonra Gürcistan çar vekili olan ve Rusya tarafından generallik rütbesini de ihraz eylemiş bulunan Prens Çiçiyanof, Prenses Mari'nin akrabasından olduğu hâlde bîçarenin Tiflis'te ikametini hoş görmemeye başlamasın mı? Ben tercümanlık memuriyetiyle mumaileyh General Çiçiyanof maiyetinde bulunuyordum. Kendisi Gürcü olduğu hâlde muâmele-i resmiyye için huzuruna çıkan Gürcülere kendi lisanıyla hitap etmeyerek Rusça ve tercüman vasıtasıyla muhataba ve mücâvebe eylemekte bulunduğunu düşünür iseniz bu zatın ne derecelerde Rus-perest olduğunu anlarsınız. İşte tercümanlık sıfatıyla ben kendi dâire-i mahremiyyetinde bulunduğum için bilirim ki mücerret kendisini Ruslara bir kat daha beğendirmek gayretiyle Prenses Meryem'in Tiflis'te ikameti Gürcülerin Rusya'ya takarrüplerine mani olduğu beyanıyla içeri taraflarda bir Rus memleketine naklini Petersburg'da dahiliye nezaretine yazmış ve birkaç defa tekit dahi eylemiştir.

Prenses Meryem'in Rusya hükûmetine karşı hiç bir gûne fikir ve emeli bulunmadığı hâlde Çiçiyanof'un güya prenses taklidiyle bir tehlikeli şahıs imiş gibi bir ihtiyât-ı beyhûde ile hanesini daima nezaret altında bulundurmaya ve mumaileyhâyı ziyarete gitmek isteyenleri güya prensesle sıkı fıkıya münasebette bulunacak olurlar ise Rus hükûmeti tarafından nazar-ı emniyet ve istihsânla görülmeyecekleri beyanıyla tehdide başlaması prensesi de bittabi bîzar eylemeye başladı. Kadıncağız bundan dolayı Prens Gadilla'ya beyân-ı şikâyete kadar mecbur oldu ki Gadilla nazarında kendisi hâlâ Gürcistan kraliçesi addolunduğundan kraliçeyi bu surette bîzar eyleyen adam kim olur ise olsun Gadilla nazarında asla

affolunmayacak bir cani gibi telâkki olunacağı derkârdır.

Prensesin, Kalatosof namında bir adamı vardı ki zevci müteveffa kral Georgiy'un en sadık bendegâtından bulunmak hasebiyle prenses nezdinde büyük bir haysiyet ve emniyet sahibi idi. Kalatosof, Çiçiyanof'un prenses hakkındaki iştibâhâtını ve ol bapta Rusya dahiliye nezaretine vuku bulan iş'arâtını mumaileyhâya sadakat yüzünden ihbara başlamış ise de hakîkat-i hâlde bu herif bizim çar vekili cenapları tarafından celp olunmuş bulunduğu cihetle Prenses ile Gadilla vesaire meyanında vuku bulan mülâkatlarda söylenen sözleri daima Çiçiyanof'a nakl eyliyordu. Ancak musâhabât-ı âdiyyeye nakl etmekle aferin kazanabiliyor mu? Prensesin Rus hükûmetini kuşkulandıracak musahabâtta bulunmaması hâlinde kendiliğinden yalanlar uydurup Çiçiyanof'a ihbar etmesi de mümkün olamayacağından doğruyu ihbar etmiş olmak için bu habis prenses "Çiçiyanof sizi buradan şöyle sürdürecek, böyle tahkir ettirecek, sizin hakkınızda Petersburg'a şöyle yazmıştır, arzu eylediği emri istihsal etmesinden mukaddem siz Peşav nahiyesine gidip Prens Gadilla'ya dehâlet etmelisiniz. Bütün Rus orduları oraya hücum edecek olsalar geçitten geçemezler" gibi iğfalâtta ilerledikçe ilerlediği misillü prensesin bu ihbarından tabiatıyla bittevahhuş Prens Gadilla ile ona dair müzakerâta başlamasını da derhâl Çiçyanof'a yetiştirerek işte tahkikat ve ihbârât-ı ciddiyyeye muvaffak olmaya başlamış olduğu için çar vekili nezdinde de itibar ve kadrini artırmaya yol bulmuştur.

Âlemde bu habis Kalatosof gibi adamlar bulundukça mühim, müthiş birçok faciaların önünü almaya imkân bulunamaz. Meryem'in kocası Gürcistan kralı bulunduğu zaman onun nüfuzu sayesinde atıp tutmaya alışan Kalatosof hanımının felâket gününde yanında ayrılmamış ise bu hâl sadakat-i mahsûsası eseri sayılmamalıdır. Belki Ruslar tarafından bir ümidi bulunmadığı ve olmayacağı için Prenses Meryem'den ayrılamamıştır. Prens Çiçiyanof kendisini ele almak için bazı vaatler gösterir göstermez hemen herifin kucağına atılıvermiş olması işte velinemet-i kadîmine sadakatı olmadığını ispat eylediği gibi mumaileyhânın Rus hükûmeti nazarında mucib-i ithâm olacak hiçbir hâl ve hareketi yok iken mücerret Prens

Çiçiyanof'un arzusuna hizmet etmiş olmak için kadıncağızı böyle bir hataya duçar eyleyecek mukaddemât-ı mefsedet-kârâneyi de teyie eylemiş yani bîçareyi esassız yere korkutup asıl mucib-i ithâm olacak bir surette Prens Gadilla'ya dehâlete teşvik eylemiştir.

Vakıa zannolunabilir ki Kalatosof bu hareketinde yine muktezâ-yı sadakatı ifa eylemiş olsun. Çünkü Çiçiyanof'un prenses aleyhine Petersburg'a müracaatı sahihtir. Fakat karîben hikâyenin netâyicini anlattığım zaman göreceksiniz ki bu zann-ı sadakat doğru değildir. Hatta Çiçiyanof'un kendi aleyhinde bulunduğunu prensese ihbar etmesi bilkülliye yalan olmayıp da tamamıyla sahih bulunması gerek Meryem'i gerek Gadilla'yı asıl ikna eyleyen bir madde hükmünü almasıdır ki Kalatosof için esas mel'anet addolunur. Zira prensesi ziyaretten men olunan adamları Çiçiyanof tarafından keyfiyet-i memnûiyyeti mumaileyhâya ihbar ederek bu da Kalatosof'un sözünü tasdik ve teyit eylemesiyle prenses nezdinde habisin itibar ve emniyeti bir kat daha artmış ve Gadilla ile en güzel müzakerâtına merkum mahrem olmuş kalmıştır.

Prenses ile Gadilla'nın müzakerâtı neden ibaret bulunacağını tafsile hacet yoktur zannederim. Prenses Çiçiyanof'un Prenses Meryem'i Tiflis'ten çıkartıp Rusya derunlarına sürdürmek efkârında bulunduğu ve bunun için Petersburg'a mektuplar gönderdiği tahakkuk eylemesi üzerine Gadilla prensese:

-Sizi nefy ederlerken adî bir seyirci gibi temaşanızda bulunmak elimden gelir mi? Şüphe yok ki işe müdahele edeceğim. Hem de müdâhele-i müsellehada bulunacağım. Yani uğrunuzda mutlaka can feda edeceğim. Lâkin burada düşmanınızın en büyük kuvveti karşısında şu fedakârlığın hiçbir faydası olmayarak kanımı beyhude dökmüş olacağım. Bilâkis bizim sa'bü'l-mürûr cibâl-i mâniamıza teşrif edecek olursanız mevkiin mumanaatından bilistifade düşmanımıza mukavemet-i kâmile ile mukavemet edebileceğimizi de kaviyyen memul ederim.

Demiş ve prenses bittabi bu reyi kabul eylemiştir. Kalatosof bu müzakereyi çar vekili Prens Çiçiyanof'a yetiştirdiği gibi nihayet bir gün gelip şu haberi de vermiş. Demişti ki:

-Gadilla'nın prensesi kaçıracağı gün takarrüp eylemiştir. Önümüzdeki çarşamba günü sabahleyin daha karanlıkta seksen atlı ile şehir civarına gelecek ve atlıları orada bırakıp yalnız kendisi içeriye girecek. Evvelinden tedarik eylemiş bulunduğu araba pazar meydanında prensesi bekleyecek. Bu tehyiâtın tamam olduğunu bana ihbar etmesi anda ben prensesi alıp arabaya kadar götüreceğim ve kendisi ile birlikte arabaya bineceğim. Gadilla önümüze düşüp şehirden harice çıktıktan sonra atlılar dahi bizimle birleşerek ver elini Yura nehri deyip kaçacağız.

Çiçiyanof bu haberden hem gayet memnun oldu hem de gerek Gadilla'yı ve gerek Meryem'i istihzaen kahkalarla güldü. Kalatosof'a dedi ki:

-Öyle ise çarşamba günü güneş doğduktan bir saat sonra sen buraya geleceksin. O zaman tarif eyleyeceğim şeyleri icra edeceksin. Sana şimdiden vaat ederim ki o gün Gadilla'yı burada benim yanımda hazır bulacaksın. Elleri ayakları nasıl bağlanıp en büyük caniler gibi kaleye nasıl götürüldüğünü ve zindana nasıl atıldığını temaşa eyleyeceksin ki bundan daha tuhaf bir komedya olamaz değil mi?

Birisi Prenses Meryem'in akrabasından diğeri en kadim ve sadık bendegânından olan bu iki habis şu karar üzerine ziyadesiyle memnun oldular. Ama "habis" dediğime bakıp da o zaman benim bunlara muhalif olduğumu zannetmeyiniz. O habislerin üçüncüsü de bendim. Hatta bugün şu müzakerenin cereyanında ben dahi yanlarında idim. Onlar kadar ben de memnun oldum. Fakat sonraları adâlet-i ilâhiyyenin nasıl bir isabet ve hakkaniyet-i müdhişe ile yerini bulduğunu gördüğüm zaman bu tertibatın her biri mel'anet-i sırfeden ibaret olduğunu anlayarak şimdi hîn-i hikâyesinde bu harekâtımızın âdeta habaset olduğunu itiraf yollu söylüyorum.

-3-

Kalatosof'un haber verdiği çarşamba günü hulûl eyledi. Hâlbuki Çiçiyanof daha salı akşamından polis başkomiserini çağırtıp:

-Yarın erkenden Peşav prensi Gadilla şehre girecektir.

Seksen yüz kadar atlısını şehrin haricinde bırakacaktır. Kendisi şehre girer girmez önüne çıkıp selâmımı bittebliğ muazzezen, mükerremen buraya getireceksin.

Emrini vermişti. Çarşamba sabahı erkenden kalkıp beni de kaldırarak hükûmet konağının avluya nazır penceresinden Gadilla'nın vüruduna muntazır bulunurduk. Çiçiyanof general üniformasını giyip kordonlarını takınmış olduğu gibi ben dahi maiyet tercümanlarına mahsus olan mülâzim vekili üniformasını giyerek kılıcımı da takmış bulunduğumdan Çiçiyanof bir general ise ben de hemen bir miralay imişim gibi kurum satıyordum.

Derken konağın büyük kapısındaki çifte nöbetçi selâm durdu. Önden polis başkomseri girdiği hâlde nöbetçiye selâm vermeyip arka tarafına dönerek bu şerefin kendisine ait olduğunu Prens Gadilla'ya işaret ve ifham eylediği görülürdü. Gadilla nöbetçilere Gürcü usulüyle ve kemal ve vekarla selâm verdi.

O zamanlar nihayet otuz, otuz beş yaşlarında bulunan bu kahramanın şu veçhile avluya girişi hâlâ gözlerimin önünden gitmez. Heybet-i kahramânîsi ile koca avluyu sanki hıncahınç doldurmuş zannediyordum. Bindiği at güya o kadar büyük bir şan ve şeref altında tahammülden kalmış da bununla beraber ifâ-yı vazîfede son gayretle çalışmayı dahi muktezâ-yı sadâkat bilirmiş gibi yürüyüşünde bir cehd-i tâm gösteriyordu.

Binek taşına geldikleri zaman birkaç polis ve asker ve uşak istikballerine koşup başkomiser attan aşağıya atlar atlamaz koştu kemâl-i tekrîm ile Gadilla'nın hayvanını binek taşına yaklaştırmaya muavenet eyledi.

Gadilla gibi bir süvarinin bu muavenetine hiç ihtiyacı yok a. Bunu yalnız bir iltifat, bir taltif olmak üzere kabul eyledi.

Baş komiser, prensi kendi odasına götürüp haber vermek üzre Çiçiyanof'un huzuruna gelinceye kadar biz Çiçiyanof ile biraz sonra Gadilla cenapları hakkında daha ne türlü hürmetler, riayetler gösterileceğini söyleşerek gülüşürler idik. Başkomiser gelip prens hazretlerinin vürudunu tebliğ eylediği zaman Kalatosof'un henüz gelmemiş olması mülâkatı biraz tehir eyleyeceği düşünüldü. Maahaza başkomisere o günkü talimat

olmak üzere prens Çiçiyanof tarafından denildi ki:

-Bir bölük piyade şehir haricindeki Peşavları tarassut için kendilerini onlara göstermeyecek bir mevkide bulunacaklar. Sen en güçlü, kuvvetli beş altı neferle şurada divanhanede bulunacaksın. Bizim Gadilla ile mülâkatımız esnasında el çırptığımı işittiğin anda adamlarınla beraber içeriye girip hemen Gadilla'nın ellerini bağlayacaksın. Anladın mı?

Baş komiser bu suale tasdik cevabını askerce bir temenna ile verdi ve derhâl dışarıya çıktı. On beş yirmi dakika sonra da Kalatosof içeriye girdi.

Üçümüz yalnız bulununca kahkahalarla, istihzalarla Gadilla'nın sûret-i vürûdunu Kalatosof'a anlattık. O da bize prensesin bu sabah firar için nasıl hazırlandığını ve kendisine ne yolda talimatlar verdiğini anlatarak bizi güldürdü. Nihayet teşebbüs ve hareket-i ciddîye zamanı gelmiş olduğundan Çiçiyanof bu işin neticesinde taraf-ı imparatorîden nail olacağı mükâfatları Kalatosof'a tekrar ve tadat eyleyerek dedi ki:

Şu pencerenin perdesini indirip Gadilla buraya girdiği zaman sen dahi o perde arkasında gizleneceksin. Gadilla'yı nasıl istintak eylediğime dikkat eyleyeceksin. Şayet Gadilla mukarrerât-ı vâkıayı inkâr etmeyecek olursa senin için kendisine görünmek hiç lâzım gelmez. Zira o hâlde Prenses Meryem'in senden hiçbir şüphesi olamayacağından mumaileyhâyı nereye sürecek isek sen de beraber gider ve orada da kendisini nezaret altında bulundurursun. Yok Gadilla inkâra kalkışacak olursa benim tarafımdan verilecek emir ve işaret mucibince meydana çıkarsın.

İşte bu tehyiâttan sonra başkomiserin odasında bulunan Gadilla'ya çar vekilinin odasına teşrif etmesi haberi bir uşak ile isal olundu. Birkaç dakika sonra Gadilla gerçekten prensesane bir ihtişamla odaya girdi. Kalatosof ber-mucib-i karâr perde arkasına gizlenmiş bulunduğu cihetle Çiçiyanof ile ben prensi istikbal eyledik. Hâl ve hatır sualinden sonra Çiçiyanof dedi ki:

-Bu sabah şehrimize erkenden teşrif edeceğinizi dünden haber almış bulunduğumuz cihetle elbette bir hizmet-i mühimme için gelinmiştir de muavenet edelim diye istikbalinize adam

gönderdik.

Prens odaya kemâl-i beşâşetle girmiş olduğu gibi ilk iltifatlarla beşâşetini bir kat daha tezyit eylemiş olduğu hâlde Çiçiyanof'un şu sözünden âdeta mütegayyir oldu. Cüz'îce rengi kaçarak ve mamafih teessürünü göstermemeye çalışarak dedi ki:

-Hayır efendim! O kadar mühim bir işim yoktur. Tuz mubayaası için geldim.

Çiçiyanof hafif bir kahkaha ile bu gibi baştan savma cevaplara inanamayacağını anlattıktan sonra dedi ki:

-Tuz mubayaasına mı geldiniz? Böyle bir hizmeti bendegânınızdan birisine de havale eyleyebilirdiniz.

-Siz de bizim cinsimizden olduğunuz cihetle bilirsiniz ki bizim kabâilimizde tuz mubayaası en mühim işlerdendir. Zira bütün kabilenin bir senelik ve hiç olmazsa altı aylık tuzu def'aten mubayaa olunup badehu bunlar ashabına kemâl-i adâletle tevzi olunurlar.

-Demek oluyor ki maiyetinizdeki seksen yüz atlıyı da mubayaa ve nakl edeceğiniz tuzları esnâ-yı râhta muhafaza için getirdiniz öyle mi?

Bu sözün Gadilla üzerindeki tesiri evvelki sözden ziyade oldu. Çehresi biraz daha ağardı. Gazap dahi asabı üzerinde tesir eylediğinden dudakları hafifce titiriyordu. Dedi ki:

-Koca bir Peşav prensi bulunduğum hâlde yalnız başına gelemezdim ya?

-Beş on atlı ile gelmen dahi mümkün olabilirdi.

-O mümkün olabileceği gibi beş altı yüz atlı ile gelebilmekliğim dahi mümkün olabilirdi. Âbâ ve ecdadımda bir iki bin atlı ile Tiflis'e gelmiş olanlar da nadir değildir a!

Gadilla bu sözleri öyle bir tavr-ı tehdîd ile söyledi ki "Yani pek üzerime varmayınız. Bu günkü günde bile birkaç bin adam ile Tiflis'e gelebilirim" demek istediğini anlattı. Bu sözden Çiçiyanof da gazaplandı ise de gazabı ketm için cebr-i nefs eylediği görülürdü. Binaenaleyh sadasına mümkün mertebe tatlılık vererek dedi ki:

-Ben her şeyden haberdarım prens! Nafile inkâr etmeyiniz.

Sizin gibi âlicenap bir asilzadeye yalan söylemek yakışır mı?

Aman ya Rab! Bu söz Gadilla'yı ol kadar gazaplandırdı ki gözlerinden alevler püskürmeye başladı. Fakat bunların gazabı öyle eşhâs-ı âdiyyenin tehevvürü gibi kendi asarını lâfzen şetmler ile meydana çıkarmaz. İktiza ederse fiilen irâe eder. Binaenaleyh Gadilla son derecelerde gazaplanmış olduğu hâlde Çiçiyanof'a dedi ki:

-Benim gibi bir asilzadeye yalan söylemek yakışmaz ise o asilzadeyi de bilâ-mucib bu yolda istintak eylemek sizin gibi bir asilzadeye yakışır mı?

-Bugünkü günde ben öyle adî bir Gürcü prensi olmadığımdan ve şurada haşmetli imparator hazretlerinin vekili bulunduğumdan sizi istintak hakkından ziyadesine bile malikim. Bunu sizin de bilmeniz lâzım gelir prens!

-O hakkınızın ne derecelere kadar varabileceğini bilemiyorum. Bundan dolayı affınızı rica ederim.

-Eğer bizce zaten malûm bulunan teşebbüsünüzü bilâ-ketm ihbar eylerseniz salahiyetim sizi affa kadar varabilir. Bilâkis siz inkârda ısrar edip de teşebbüsünüzü ben meydân-ı sübûta koyabilirsem bilmiş olunuz ki o zaman dahi salahiyetim kafanızı uçurtmaya kadar varabilecektir.

Çiçiyanof'un bu tehdidi beni bile benliğimden çıkaracak derecelerde tesirli idi. Artık Gadilla'ya ne derecelerde tesir eylemiş olduğunu siz hesap ediniz, hesap edemezseniz şundan anlayınız ki üzerinde yalnız bir kamasından başka silâhı olmayan Gadilla eliyle kamayı okşadı. Dedi ki:

-Benim boynumu şu Ermeninin kılıcı ile mi vurduracaksınız? Şu kama elimde olduğu hâlde böyle birkaç Ermeniden maada birkaç da Gürcü yere serebileceğimi düşünmüyor musunuz?

O! Bu defa dahi gazaplanmak nöbeti bana geldi. Aslımı, neslimi unutup yalnız lâbis olduğum üniformanın bana verdiği gururla âdeta gözlerimi kan bürüdü. Çiçiyanof bir işaret vermiş olsaydı belimdeki kılıcı cekmeye kadar bile cesaret eyleyecektim.

Fakat Çiçiyanof'a baktım ki derhâl yelkenleri suya indirdi. Gayet mültefitane tebessümlerle Gadilla'nın yanına sokulup eli

ile omuzunu okşayarak dedi ki:

-Hiddet etmeyiniz prens! Maksadım sizi tehdit değildi. Sâye-i imparatorîde nail olmuş bulunduğum haysiyet ve nüfuz ve salahiyetin ne derecelere kadar varabileceğini anlatmak istemiştim. Siz dahi çar hazretlerine sadakatten ayrılmayacak olursanız size de benim kadar hatta benden ziyade nüfuz ve salahiyet verilebilir.

-Ben âbâ ve ecdadımdan irsen nail bulunduğum hukuk ve salahiyetle müktefi ve kaniim.

-Buna da kimsenin itirazı olamaz. Şu kadar ki bu günkü günde Gürcistan prenslerinin eski nüfuz ve salahiyetleri bir devlet-i muazzamanın kavânîn-i umumiyyesiyle tahdit olunmuştur. Şimdilik biribiriniz aleyhindeki muhâcemeye, muharebeye falana pek de müdahele etmiyor isek de ilerde ıslahatımızı o derecelere kadar tevsi eyleyeceğiz. Lâkin şimdiki hâlde bile hukûk-ı hükûmetten ma'dud olan şeylere müdahelenizi tecviz edemeyiz.

-Ne müdahelede bulundum ki tecviz edemeyeceksiniz?

-Prenses Meryem'i misafereten memleketinize götürmek yolunda!

-Vay! Siz Meryem Çiçiyano'nun kim olduğunu bilmiyor musunuz? Hâlbuki o sizin akrabanızdandır.

-Evet! Dayımın kızıdır. Bununla iftihar da ederim.

-Yalnız dayınızın kızı değildir. Kralımız Georgiy'nin zevcesi ve Kralımız David'in validesi ve binaenaleyh Gürcistan'ın kraliçesi Meryem'dir.

-Evet! İnkâr eden yok a! Sabık kraliçesi!...

-Hayır! Bizim dağ nahiyeleri henüz Rusya'nın taht-ı hükûmetine girmemiş olduklarından bizce sabıklığı yoktur.

-Demek oluyor ki kraliçenizi alıp kûhistana götürmek için buraya geldiniz. Öyle mi?

-Gelecek olsa başımızla beraberdir. Fakat gelmez. Kendi çocuklarıyla meşguldür. Kendi hâlinde bulunan bir bîçare kadını Rus pençe-i cezâsına düşürmek için mi böyle söylüyorsunuz.

-Hayır! Böyle bir nakl-i mekân Meryem ile sizin aranızda

bilmüzakere kararlaştırılmış olduğunu bildiğim için böyle söylüyorum.

-Size yanlış haber vermişler Çiçiyanof!

-Yanlış haber vermemişler Gadilla! Şimdi görürsünüz aldığım haber ne kadar doğrudur.

Bu sözü müteakip perdesi indirilmiş olan pencereye dönüp Kalatosof'a dışarıya çıkmasını emreyledi. Kalatosof:

-Edilen müzakerâtta ben dahi hazır değil miydim prens? Niçin inkâr ediyorsunuz? Sizden beklenen sadakat bu inkârı icap etmez. Doğruyu söylemeli idiniz ki kendinizi tehlikeden kurtardıktan maada mükâfatını da görmeliydiniz.

Diye dursun ve Prens Gadilla nasıl bir tuzağa düşürülmüş olduğunu anlaması üzerine ne yapacağını ve ne söyleyeceğini bilmeyerek dûçâr-ı hayret olakalsın. Çiçiyanof evvelce tertip eylemiş bulunduğu veçhile ellerini de çırpmaya başlayınca divanhaneden on, onbeş adam ile baş komiser içeriye girivererek Gadilla'ya kamasını çekecek kadar zaman bırakmakzısın üzerine yüklendiler. Hemen bel kayışını kesip kamayı aldıktan sonra ellerini de arkasına bağlamaya başladılar.

Bu esnada Gadilla'nın nasıl kıvrandığını görseydiniz korkunuzdan ödünüz patlardı. Yanına yaklaşan adamlardan birkaçını birer yumrukta yere yuvarladı. Lâkin dar yerde kalabalığa tamamıyla meram anlatamayarak yarım saat kadar mübarezeden sonra elleri bağlandı. Bunun üzerine Çiçiyanof:

-Prensi iç kaleye götürünüz. Muhafazalıca bir yere hapsediniz.

Emrini vermesiyle Gadilla'yı dışarıya çıkardılar.

Evvelce bana etmiş olduğu hakaretin bende mucip olduğu tesir zavallı adamcağızın elleri bağlandığı zaman bir cür'et-i küstahâneye tahvil eyledi. Evvelce de dedim ya! Gençlik, gurur, denâat, gazap, intikam gibi birçok ihsâsın hücumuyla işte bu dakîka-i felâkette bîçare adamcağaza el kaldırıp suratına bir sille indirdim. O zaman gözünden yaşlar revan olarak dedi ki:

-Ah! Kamamı çıkarabilmiş olsaydım topunuzun sinesini

delerek kendimi bu hakaretten müdafaa eyleyebilirdim. Maahaza hoş imdi! Adâlet-i ilâhiyye kimsenin hakkını kimsede bırakmaz.

-4-

Nasıl? Avrupalı efendi! Şu hikâyeyi istimâ eylerken siz dahi benim küstahlığımı haddimden hariç bir edepsizlik, bir denaet olmak üzere telâkki eyliyorsunuz ya? Hele Gadilla'ya pek acıyorsunuz. Değil mi? An-asl bîçarenin hiçbir kabahati olmadığı hâlde kendisini bu hâle duçar ettiren kabahat kraliçesine göstermek istediği eser-i sadâkatten ibaret olup hâlbuki Meryem Çiçiyano sevgili çocuklarıyla rahat rahat oturup Gadilla'nın böyle bir sadakatine de hiç muhtaç değilken o ihtiyacı tertip eyleyenler dahi biz olmuştuk.

Ben işte bu alçaklığımın cezasını kırk yıl kadar Gadilla'nın bir şiddet-i müntekimâne ile ve yirmi yıl kadar da oğlu Danyal'ın bir sûret-i rahîmânede dayağını yiyerek çektiğim gibi diğerleri dahi ettikleri fenalığın cezasını çekmişlerdir. Onların bu cezaya rızaları benim kadar münsifane olup olmadığını bilemezsem de o cezalar kendilerine benden ziyade seza olduğunu işte mel'anetlerini görmüş anlamış bulunduğunuz cihetle elbette teslim eylersiniz.

Lâkin buraya kadar vukuf peyda eylediğiniz hâller bu hikâye-i mufassala ve muğlakanın yalnız bir kısmından ibarettirler. Yani altmış yıldır çektiğim işkenceye kemâl-i insâfla liyâkatımı kendimin de itiraf edip durmaklığıma istiğrâb eylediğiniz hâlde kabahatimin nasıl müthiş bir kabahat olduğunu işitip anlayarak o cihetten mutmain oldunuz. Lâkin bu ifadâtımla size hikâyenin netâyicini anlatmış olmadım. Belki yalnız mukaddemâtını anlatmış oldum. Daha doğrusun isterseniz mukaddemâtı bile ikmal etmiş olmadım. Zira Gadilla hakkındaki muamelemiz henüz bizim ika eylemekte bulunduğumuz fenalıkların birinci kısmıdır. Bunun ikinci kısmı da Gadilla'nın tevkif olunduğu günün ferdasında vukua gelmişti. Şöyle ki:

Çar vekili Prens Çiçiyanof, Meryem hakkında Petersburg'a yazdığı mükerrer mektuplara eğerçi henüz cevap almamış ise de

Prens Gadilla'nın tevkifi güya kıt'a-i Kafkasyaca pek mühim bir mesele olduğundan Meryem'in Tiflis'te bir dakika daha ikameti vahim vahim neticeler intâcından havfı mucip imiş gibi davranarak bunu arîz ve amîk bir takrire derç ettirdikten maada prensesi Ejderhan'a müteveccihen hemen yola çıkardığını da derc ve ilâve ettirmiş ve bu mektubu bir sâî-i mahsûsla Petersburg'a göndermiş olduğu gibi ertesi günü ümerâ-yı askeriyyeden General Lazaraf'ı erkenden cağırtıp demişti ki:

-General! Sizi sevgiliniz Prenses Meryem nezdine bir memûriyet-i mahsûsa ve mühimme ile isal eyliyorum. Artık bu memuriyetten dolayı ne kadar memnun olsanız sezadır. Elbette dün işitmissinizdir ki prenses cenapları Gadilla ile sözü bir ederek Peşav dağlarına kaçmak üzere iken Gadilla'yı tevkif eyledik. Bundan sonra prensesin bir dakika bile Tiflis'de ikameti caiz olamayacağından şimdi gidip izzet ve ikramla posta arabasına bindirirsiniz. Bender ve Bahr-i Hazar tarikiyle Ejderhan'a gidecektir.

General Lazaraf bu emirden dolayı Prens Çiçiyanof'un tahmininden ziyade memnun oldu. Zira Prenses Meryem Kral XI. Georgiy'nin zevcesi iken bu General Lazaraf Rusya hükûmeti tarafından birkaç defa tebligât-i resmiyye ile Kral Georgiy nezdine izam olunmuş idi de general cenapları Gürcistan prenseslerini, kraliçelerini Rus ve Avrupa nisvânına kıyas ederek arz-ı temellükat-ı âşıkaneye mütecasir olmuş iken Prenses Meryem nezdinde bu misillü temellükatın akçe etmeyeceğini pek acı bir tecrübe ile anlamıştı. Rivayete göre Prenses Meryem generalin temellükat-ı âşıkanede hadd-i marûfu tecavüz etmesi üzerine ne yaman hatada bulunduğunu şifahen anlatıp de generalin bir türlü anlamak istememesi üzerine çenesi budur diye yapıştırmış olduğu yumruk generalin ön dişlerini dökmüş imiş. Vakıa sonraları general dişsiz olarak bir hayli zaman gezdikten sonra bir defa Rusya'ya gidip geldikte dişlerini sun'î olarak yaptırdığı görülmüştür.

Bu vak'anın üzerinden eğerçi hayli seneler mürur eylemiş ve artık yedi sekiz çocuk anası olan Meryem öyle temellükat-ı âşıkaneye liyakatını da kaybeylemiş idiyse de Çiçiyanof, Lazaraf'ın Meryem'de böyle bir eski intikamı bulunduğunu

bildiği cihetle mumaileyhâyı Tiflis'ten çıkarmak memuriyetini ona ihale eylediği gibi Lazaraf da bu memuriyete kendinin intihabından dolayı bir fikr-i muntekime ile memnun olmuştur.

Binaenaleyh emri almasını müteakip kışlaya giderek posta arabasından maada iki bölük piyade ve bir bando da müzika alıp Prenses Meryem'in ikamet eylediği konağa gitmişti ki maksadı bîçareyi müzika çaldırarak ve askerle kuşatarak muhakkirane bir alay ile Tiflis'ten çıkarmaktı.

Sonradan aldığımız izahattan anlaşıldığına göre bîçare prenses Gadilla'nın tevkifinden dolayı ziyadesiyle müteessir olarak o gece geç vakte kadar gözlerine uyku girmediğinden Lazaraf kendi konağına vardığı zaman henüz uykuda imiş. Prensesi görmek istediğini uşaklara, hizmetçilere söyleyip de bunlar tarafından prensesin henüz uykuda bulunduğu cevabını alınca general cenapları tehevvüre gelerek:

-Ben buraya bir emr-i mahsûsla gelmiş bulunduğum hâlde hanımızın uykuda olması emrin tehiri icrasına sebep olabilir mi? İşte ben içeriye giriyorum, başınızdan korkarsanız beni doğruca Meryem'in dairesine götürmelisiniz.

Diye içeriye girip yürüyüverince hizmetçiler korkularından mumânaat şöyle dursun generalin önüne düşüp prensesin dairesine kadar delâlet bile etmişler.

Bu gürültü patırtı Meryem'i uykudan uyandırmış. Şemâtat-ı vâkıayı eğerçi hayra yormayacağı derkâr ise de mahiyeti neden ibaret bulunduğunu anlayabilmek için kapıdan içeriye hizmetkârlardan birisinin dühulüne muntazır iken bir de kapı açılarak içeriye General Lazaraf'ın giriverdiğini görünce hem hayretten hem korkusundan pür halecan kesilmiş.

Bizim buralarda bir kadının yatak odasına girmek gayet muayyebâttan olduğu gibi bu hâlin Rusya ve Avrupaca dahi muayyebât-ı kat'iyyeden olduğu derkâr ise de General Lazaraf bunu bildiği hâlde mücerret hakkında bir hakaret olmak için böyle davranmıştı. Hatta muahharen edilen tahkikattan resmen dahi müstebân olduğuna göre tavr-ı muhakkirânesi bundan da ibaret kalmamış. Bîçare prenses yatağı içinde yarı çıplak denilebilecek bir hâl-i perîşânda olmasıyla örtüsünü hemen arkasına alıp kendisine biraz setr eylemeye ancak vakit

bulabilecek kadar bir zamanda Lazaraf bir sür'at ve tehevvürle odaya girip demiş ki:

-Kalkınız madam! Hemen önüme düşünüz. Şu dakikada sizi Tiflis'ten çıkarmaya memurum. Prenses bu sözün hükmünü anlayamamışcasına bir tavr-ı mütehayyirâne ile Lazaraf'ın yüzüne bakakaldıkta Lazaraf tavzîh-i merâm için:

-Dün Gadilla'nın tevkif olunduğunu işittiniz ya. İç kaleye götürüldü. Kim bilir orada boynu mu vuruldu? Boğulacak mı? Ne olacak? Fakat bu fesatlar hep sizin başınız altından çıktıkları için....

Prenses dahi söze derman bulup hatta generalin sözünü keserek demiş ki:

-Evet! Bu fesatlar benim başımın altından çıktıkları için ben de boğulacak mıyım? Boynum mu vurulacak? Ne olacak? Fakat kerem ediniz. Çocuklarım henüz işte uykudadırlar. Görüyorsunuz ya? Bîçarelere dehşet vermeyiniz. Biraz sabır ediniz.

Zaten hâl-i tehevvürde bulunup fikr-i intikamın icbarıyla zavallı kadıncağız ne diyecek olsa gazabının artmasına sebebiyet gösterilmiş olmak istidadında bulunan Lazaraf kadının bu sözü üzerine çıldırasıya bir sûret-i şedîde ile ..

-Aldığım emrin tehiri icrasına uykunun falanın sebep olamayacağını bilmiyor musunuz? Sizi cebren kaldırıp götürmekliğimi mi bekliyorsunuz?

Deyip de prensesten:

-Canım böyle iki dakika bile tehir kabul etmeyen emir kimin emridir?

Suali sadır oldu ve buna:

-Çar vekili General Çiçiyanof'un emridir.

Cevabını verip de prensesten dahi:

-Çiçiyanof ha? Familyamızın tortusu olan adamın emri!

Mukabelesini gördüğü zaman artık Lazaraf'ın büsbütün gözleri kararmakla hemen prensesin üzerine yürüyüp örtünmüş bulunduğu örtüden dışarıya çıkan ayağını yakalamış.

Meryem ile buraya kadar teati eylediği sözlerde rüfekâmızdan tercüman Surugin tercümanlık ediyormuş.

Surugin'in kendi ağzından işittim ki prenses bizim buraların usulünce yere serilmiş olan bir şilte üzerinde bulunmasıyla ayağını tutabilmek için Lazaraf bittabi yere eğildikte Meryem kendisine bir yılan değmiş gibi tiksinmek nevinden bir hareket-i müdhişeyi müteakip baş yastığı altına elini uzatmış ve oradan kocasının yadigârı olarak muhafaza etmekte bulunduğu kamayı çıkardığı gibi iki bir demeyip hemen herifin omuzları arasına indirmiş.

Akabinde bir daha vurmak için kamayı çıkarır çıkarmaz Lazaraf'ın sırtından fışkıran kanı tavana kadar fırlamış olduğu müteakiben icra olunan keşfinde görülüp anlaşılmıştı. Fakat Meryem'in Lazaraf'a bir daha vurmasına hacet ve meydan kalmamış. Zira kama vurulup çıkarılmak için iktiza eden birkaç saniye zarfında Lazaraf ancak bir kerecik bir çığlık koparmaya zaman bulabilip son nefesi o çığlıkla hitam bulduğundan bir kalıb-ı bî-rûh olduğu hâlde yatağın dibine yıkılıp yığılıvermiş.

Bu hâl-i dehşet-iştimâli görünce Surugin başını alıp kaçmaya davranmış ise de Meryem artık kan görmüş kudurmuş arslan hükmünü aldığı cihetle Surugin'in de üzerine yürümüş. Surugin silâhşör olduğundan değil mücerret şaşırıp kalmış bulunduğundan naşi olmalıdır ki kılıcını çekip müdâfaa-i nefs için prensese karşı sallamaya başlamış. Prensesin elinden ve kolundan, birkaç yerinden yaralandığı sonradan görülmüş ve bu yaralar Surugin'in kılıcıyla açıldığı kılıç üzerindeki kan lekelerinden anlaşılmış ise de Surugin yemin ediyor ki nasıl olup da Meryem'i yaralamış bulunduğunun farkında değildir.

Şu kanlı arbede konağı alt üst eylediği gibi dışarıdaki asker dahi içeriye hücum eylediğinden artık konak içinin ne hâle girmiş olduğunu mülâhazanıza havale eylerim. Bu herc ü mercin neticesinde de bir yandan prensesin elleri bağlı olduğu hâlde çocuklarıyla beraber arabaya bindirildikleri ve diğer taraftan Lazaraf'ın da tabut ile naaşı çıkarıldığı görülmüştür.

Dikkat buyurulur mu senyör! Bir Çiçiyanof'un Ruslara yaranmak istemesiyle bir Kalatosof'un kendisini Çiçiyanof'a beğendirmeye çalışmasının ne vahim neticeleri görülmüştür. Vakıa Lazaraf'ın maktuliyeti ondan bir hayli seneler

mukaddem peyda eylediği haksız bir hiss-i intikamın netîce-i mücâzâtı oluyor ise de benim de taallûk peyda eylemiş olduğum hikâyenin neticesi değil ancak ikinci mukaddime makamına kaim olabilir. Bu mukaddimeleri nazar-ı hikmetle telâkki etmiş olacağınız derkâr bulunduğundan hikâyenin bana ait olan neticesini de ber-vech-i âti nakleylerken elbette sem'-i dikkat ve liyakatı derecesinde ehemmiyet ile istimâ eyleyeceğinizi ümit ederim.

-5-

Prens Gadilla'nın sûret-i tevkîfi ile Prenses Meryem'in de Tiflis'ten harice ihracına mecburiyet hâsıl olduğunu mübeyyin dün yazılan mektubu hâmilen yola çıkarılan sâî arkasından bu akşam diğer bir mektupla diğer bir sâî dahi çıkarılmıştır ki bu sâînin hâmil olduğu mektupta dahi Lazaraf'ın maktuliyeti meselesi hikâye edilmiştir. Ama gerek ilk mektupta ve gerek bunda vukuatın kemâ-hiye-hakkıha hikâye edilmiş olduğunu zannetmezsiniz ya.

Çiçiyanof bu işe mücerret Meryem'i Tiflis'ten çıkarıp teb'iyet eylemek maksadıyla mübaşeret eylemiş iken o maksat husule gelinceye kadar mesele daha ziyade teferru peyda eylemiş idi ki şimdi ikinci bir maksat da bu teferrulardan dolayı Çiçiyanof'a teveccüh eyleyebilecek mesuliyeti def kaziyesinden ibaretti.

Öyle ya! Çiçiyanof yazmış olduğu birkaç mektup üzerine Meryem'i aşırıvermek suretinde bir sadelik ve sühulete muntazır iken umduğu emir gelmeyerek kendi tasni eylediğimiz fesat neticesinde Gadilla gibi dehşetli bir adamı iç kaleye hapis ve Lazaraf gibi koca bir generali prenses Meryem yediyle katl ettirmiştik. Bu ehemmiyetli vukuatın mucip olabilecekleri mesuliyetten müdafaa lâzım gelmez mi?

İşte bu sebebe mebni birinci sâî ile gönderilen mektubu yalnız Gadilla'yı ithama medar olarak Çiçiyanof'un kendisi için ise bol bol tahsinleri, aferinleri müstelzim olacak surette yazmış bulunduğumuz gibi ikinci mektubu da mutlaka Prenses Meryem'i müstahak-ı idâm olacak derecelerde itham eyleyerek bu kanlı meseleye de daha ziyade vehametini büyültmeksizin nihayet verilmiş olmasından dolayı Çiçiyanof'u devletin en büyük

mükâfatlarına lâyık ve müstahak gösterecek yolda kaleme almıştık.

Bir aralık Prenses Meryem Ejderhan'a kadar göndermek bir tedbîr-i müstahsen olmadığını düşündük, ya esnâ-yı râhda Gürcüler muhafızların önüne çıkarak prensesi kaparlar ise. Şu mütalâa bizi beş altı gün fena hâlde ürküttü. Nihayet Derbent'ten avdet eyleyen başkomiser yolda bir belâya çatmaksızın Derbent'e kadar varıldığını ve oradan prensesin bir gemiye irkâben ve yanına muhafızlar terfian Ejderhan'a gönderildiğini haber verince bu korkumuz zail olduktan maada prensesi Tiflis'te hapsetmemiş olduğumuzdan dolayı isabetimizi de hükmeyledik. Biribimize:

-Gadilla burada mahpus iken prensesi de burada hapis ve tevkif eylemiş olsa idik bunların tarafdarânı bulunan Gürcüleri iki katlı iğzâb eylemiş olarak ihtimal ki biz de hücumlarına duçar olurduk. Ama prensesi Ejderhan'a aşırıp da işimiz yalnız Gadilla ile kaldıktan sonra müşkilât her hâlde azalır.

Tarzında sözler söylüyor ve bu sözleri birimiz söyledikçe diğerimiz tasdik eyliyorduk.

Gadilla'nın iç kaledeki mahbusiyeti kabilesi halkı tarafından bir hiss-i intikamî, bir gayret-i tahlîsi tahrik eyleyeceğini muhakkakattan görerek buna mukabil askerce iktiza eden tedâbir-i ihtiyâtiyyeyi icra eyledik ise de vukuatsız geçen her bir günü ayn-ı nimet addiyle Rusya'dan alacağımız cevaba muntazır bulunuyorduk. Her gün akşam oldukça:

-Ey! Bugün de geçti. Peşavlılar tarafından bu gün de bir hareket görülmedi. Bir kere Petersburg'tan cevap alsa idik!

Diye intizarımızı ferdaya tahvil eyliyorduk.

Aradan on üç, on dört gün geçti. Yura vadisinde Gadilla'nın dostları olan birkaç asilzade kim bilir kaç günden beri her tarafı yoklaya yoklaya Gadilla'nın mevkufiyetinden sair Peşavlılar için bir gûne tehlike olmadığını öğrenerek peyda eyleyebilmiş olundukları cesaretle Çiçiyanof'un huzuruna kadar gelmişlerdi. Taraflarından şefaat ve kefalet gösterilir ise prenslerinin halâsı mümkün olup olamayacağını Çiçiyanof'tan sual

eyledikleri zaman Çiçiyanof'un asıl maksadı yalnız Meryem'in teb'îdinden ibaret bulunmasıyla gönlümüz hemen prenslerini ellerine verip herifleri defetmek ciheti iltizam eylemiş idiyse de Gürcülere bu kadar zaaf göstermemekle beraber Petersburg'dan iyi kötü bir iş'ar vukuuna değin mahpusumuzu elden çıkarmak uyamayacağını düşünerek Gürcülere ona göre cevap verdik. Dedik ki:

-Prensinizin tevkifini mucip olacak derecelerde hiçbir kabahati yoktu. Sizin dahi beraber olduğunuz hâlde Meryem'i buradan alıp götürmek için gelmesi bile o kadar mucib-i havf bir cinayet sayılmazdı. Kendisini hükûmete çağırdık ki Meryem'in Ejderhan'a gönderilmesi emr-i imparatorî iktizasından olduğunu da anlatalım da bu sevdadan vazgeçsin diye! Lâkin prens Gadilla tehevvürle silâha davrandığından işte bu uygunsuzluğu için tevkifi lâzım geldi. Ertesi günü de rastgele Meryem'in Lazaraf'ı öldürmesi hâdisesi munzam olunca keyfiyeti Petersburg'a yazmaya mecbur olduk. Hoş Meryem'in cinayetinde Gadilla'nın bir gûne dahli olamaz ya! Fakat Petersburg'tan cevap almayınca sebilini tahliye etmekte mazuruz.

Gürcüler Petersburg'dan alınacak cevap üzerine Gadilla'nın tekrar avdet ve tevkifine lüzum görülür ise götürüp hükûmete teslim için senet ve yemin vereceklerini teklif eylediler ise de mümkün olabildiği kadar nezaketle bu teklifi de reddeyledik. Hiç olmazsa iç kaleye gidip prensleriyle görüşmeyi rica eylediler. Onu da kabul etmedik.

Vakıa bu adem-i kabûlümüz bir hesap üzerine mebni olmayıp doğru veyahut yanlış olmasını biz de hüküm eyleyemiyor idiysek de iş zaten tahminimizden ziyade dehşet peyda eylemiş bulunduğundan işi daha ziyade vehametlendirmemek için aklımıza ne gelirse onu yapıveriyorduk.

Dağlılar nezdindeki muhbirlerimizden aldığımız malûmata göre dağlı Gürcüler, gerek sabık kraliçeleri ve gerek kendi prensleri hakkındaki muamelemizden son dereceye kadar dilgîr olarak her şeyi göze almaya hazır bulunurlar imiş ise de mahpus Gadilla'dan bir haber, bir işaret alınıncaya kadar tehir ve sabır ediyorlarmış.

Bu haberler korkumuzu arttırdıkça arttırıyorlardı.

Petersburg'tan vürudunu beklediğimiz mektuplar da intizarımızı günden güne teşdit eyliyorlardı.

Nihayet otuz iki gün sonra Petersburg'tan bir general, üç miralay, birkaç binbaşı ve kolağası ile bir iki üç de sivil memurlardan ve kâtiplerden mürettep bir heyet-i teftişiyye gelmesin mi? Çiçiyanof'ta hoşafın pek yağı kesildi. Zaten korkmayan kim kaldı ki? Ben bile korktum. Hem işin bencesi hiçten ibaret bulunduğu hâlde korktum. Fakat benden ve belki Çiçiyanof'tan bile ziyade korkanlar Surugin ve bilhassa Kalatosof idiler.

Bu heyet Meryem Çiçiyano meselesini tahkike gelmiş. Meğer Gürcistan'da Rusya hükûmetinin emniyet-i tâmmesini kazanan en mutemet memuru Prens Çiçiyanof'tan ibaret değilmiş. Meğer gerek hükûmet-i mülkiyye ve gerek hükûmet-i askeriyye ahvalini daima tecessüs ve tefehhus eyleyerek Petersburg'a malûmat veren bir hayli de memûrîn-i hafiyye varmış. Bunların kendi kendilerine icrâ-yı tahkîk eyleyerek Gadilla ve Meryem meselesini iş'ar etmeleriyle bizim iş'arımız arasında fark-ı küllî görüldüğünden Rusya devletinin dahiliye nazırı iki iş'ar arasındaki mübayenetten kuşkulanıp şöyle bir heyet-i tahkîkiyye irsalini imparatora arzeylemiş.

Gürcistan gibi idaresi Rusya devletine yeni tevdi olunan bir memlekette böyle mühim bir mesele zuhuruyla işi mübâyenet-i iş'âr dairesinde ihmal edivermek kabil olamayacağını o zaman için bizim düşünebilmeye iktidarımız var mı idi? Biz zanneyliyorduk ki her ne yazmış olsak Petersburg'ta inanacaklar. Hele bizim üzerimizde de tahkik memurları bulunduğundan haberdar bile değildik.

Heyet-i tahkîkiyye Tiflis'e gelir gelmez Prens Gadilla'yı iç kaledeki mahpesten çıkarıp tahkikatın arkası alınıncaya kadar bir yere savuşmayacağına dair yemin verdirdikten sonra istediği gibi serbest serbest gezmekte muhtar bıraktılar. Bu haber dağlıları ziyadesiyle memnun eyledi. Peşav ve Tevşini vesair nahiyelerden Gadilla'nın dostları fevc fevc gelip ziyarete başladılar.

Heyet-i tahkîkiyye iki üç günde bir kere Gadilla'yı çağırıp sorduğu suallere cevaplar almakta yani kendisini muntazaman

isticvâb ve istintak eylemekte oldukları gibi Prens Çiçiyanof'u, beni, başkomiseri, tercüman Surugin'i ve Prenses Meryem'in uşak ve hizmetkârlarını dahi çağırıp kemâl-i dikkatle istintak eyliyorlardı. Sûret-i istintâktan hiçbir kimseye malûmat vermemekliğimizi ekîden tenbih ederek şayet hilâfında hareketimiz tebeyyün eyleyecek olursa tevkif olunup ihtilâttan menedileceğimiz bildirildi ise de Çiçiyanof yine bir aralık bularak benimle ve Surugin ile görüşmekte ve bize iktiza eden talimatı vermekte idi.

Üç haftadan mütecaviz devam eyleyen tahkik ve istintak, ta fezleke edilip de cümlemizin müvacehesinde kıraat edilinceye kadar ben bu tahkike hiç ehemmiyet vermiyordum. Heyet-i tahkîkiyyenin bu işi anlayamayacağını ve şöyle bürümeden bir gidişle örtbas edileceğini zanneyliyordum.

Filvaki işin örtbas edilmesi ciheti tercih olundu ise de öyle bürümeden bir suretle değil! Yalnız maktul Lazaraf'ın bu işte bir büyük methali olmasını zanneylemekten maada heyet-i tahkikiyye hiçbir şeyde aldanmadı. Prenses Meryem'in Tiflis'te ikametinde hiçbir mahzur yokken bunda mahzur görmesi prens Çiçiyanof için hata olduğunu hükmederek prensi bu hataya duçar eden de maktul Lazaraf olduğunu ve Kral Georgiy zamanında Lazaraf'ın Tiflis'e memuriyeti esnasında Kraliçe Meryem ile vuku bulan macerası daha o vakit harbiye nezaretinin malûmu olmuş bulunup bu defa Lazaraf'ın Çiçiyanof'u iğfal etmesi de şu eski intikam saikasıyla vukua geldiği zann-ı bâtılında bulunmuştu. Hele Kalatasof'un hareketi sırf bir hezeyan olmak üzere hükmedilmiştir. Yani mücerret Çiçiyanof'a yaranmak için hud'akârlığa yalancılığın da inzimamıyla maktul Lazaraf elinde bir alet olduğuna kanaat hâsıl edilmiştir.

Elhasıl Prens Gadilla'nın sûret-i istintakındaki yolsuzluk ve tevkifine mecburiyet hâsıl edilmekteki dirayetsizlik Çiçiyanof'un yüzüne vuruldu. Eğer Gürcüler beynindeki vak' u haysiyetinin ihlâli Rusya hükûmetince tecviz olunsa idi ihtimal ki Çiçiyanof cezaya bile çarptırılırdı. Bereket versin ki sair hıdemât-ı sâdıkanesine hürmeten işin bu derecelerde ilerisine varılmadı. Gadilla emr-i hükûmete muhalefette

bulunmuş olmaktan dolayı şâyeste-i ta'zîr görülmekle beraber bir ay kadar mahpus kalmış olması cezâ-yı kâfi addolunarak badema evâmir-i hükûmete daha lâyıklı itaat etmesi tenbihiyle memleketine gönderildi. Kalatosof şarlatan ve nankörlükle tayip ve tahkir olunarak nüfus ceridesinde kaydı bâlâ-sene hidmet-i hükûmette istihdama şayan olmadığı şerh edildi.

Surugin bir prensese kılıç çekmiş ise de müdafaa-i nefs için mecbur olduğu medâr-ı mazûriyet sayıldı.

O zamana mahsus olmak üzere en ucuz kurtulan ben oldum. Zira memûrîn-i hafiyye divanhanede benim Gadilla'ya tokat vurmuş olduğumu görmemişler, işitmemişler ve Petersburg'a dahi ona dair bir şey yazmamışlar. Tahkikler, istintaklar esnasında dahi buna dair bir söz geçmedi. Zira öyle bir söz geçmesi lâzım gelse Prens Gadilla'nın ifadesi ona esas olmak lâzım gelip bîçare prens ise namus ve haysiyetini pâymâl eyleyen şu hâdisenin dâire-i şüyûu tevessü etmiş olmamak için o ciheti kale bile almamıştı. Ne lüzumu var ki bunu meydana koysun? Gürcistan'da herkes kendi hakkını ihkaka kendisi muktedir olmak iddiasındadır. Elli altmış senedir Gürcistan, Rusya idaresinde bulunduğu hâlde mehâkim-i hukûk ve cinâiyyeye müracaat eyleyenler hâlâ pek nadir görülür. Müracaat edenleri de herkes ayıplar. "Miskin herif hasmına bir şey yapamayacağını bildiği için hükûmete müracaat eyledi" diye o adamı aceze-i mesâkînden sayarlar.

Vakıa ben kabahatimin meydana çıkmamasından dolayı o aralık ziyadesiyle sevindim ise de keşki kabahatim meydana çıkıp da cezasını görmüş bulunsa idim daha ziyade memnun olurdum. Zira ihtimal ki Prens Gadilla bu cezayı kâfi görür idi de bilâhare müddet-i ömrümü işkenceler içinde geçirmek gibi ukubetin en takat-fersâsından kurtulurdum.

-6-

Prenses Meryem'in Derbent tarikiyle Ejderhan'a gönderilmiş olduğunu haber vermiştim. Bilâhare Ejderhan'dan almış olduğumuz malûmata göre mumaileyhâ Rusya imparatoriçesi tarafından Petersburg'a kadar celp olunup hakkında taltifât-ı gûnâ-gûn icrasından sonra Rusya'nın hangi tarafında oturmak

isterse muhtar bulunduğu ve arzu eylediği surette Avrupa bilâdında bile ikamete mezun olacağı kendisine bildirildiğini anladık ise de Prenses Meryem'in bu müsaadâttan ne yolda istifade eylediğini yani nereye gidip ne olduğunu haber alamadık.

Başkalarını bilmem bu haberi alamayan asıl ben olmuştum. Zira tahkik memurlarının ifâ-yı vazîfe etmeleri üzerinden altı ay geçmeksizin ben yakayı ele vermiştim. Ben bir kere Prens Gadilla'nın eline geçtikten sonra yani ahvâl-i âlemden ne kadar haberdar olabilirim? Gürcüler bana neyi haber verirlerse onları öğrenerek haber vermedikleri şeyin bilkülliye cahili kalırım. Öyle değil mi?

Prens Gadilla tarafından benim ahz ve tevkif olunmaklığım hakikaten herkesi hayrette bırakacak bir sûret-i üstâdânede vuku bulmuştur. Hikâye sırası ona geldiği için bunu da hikâye edeyim.

Prens Çiçiyanof çar vekili namıyla yine Gürcistan valisi kaldığı gibi ben de tercümanlığı hizmetinde kaldım. Vakıa Prenses Meryem'i Tiflis'ten çıkarmak tedbirinden muntazır olduğumuz mükâfata nail olamadık ise de işi yüzümüze gözümüze bulaştırdığımızdan dolayı şiddetli bir mesuliyete duçar olmaklığımız mertebe-i tahakkuka varmışken o mesuliyetten halâsımızı bir büyük kâr sayarak sevinmiştik. Ondan sonra öyle âleme velvele verecek hareketlerden ictinapla çitsiz pitsiz bir idare ile imrâr-ı evkata koyulmuştuk.

Aradan iki üç ay kadar zaman mürur eyledi. İran Devletinin teşvikat-ı müntekımânesiyle Dağıstan cihetleri karışmaya başladı. Zira o zamanlar Bakû şehri şimdiki gibi Rusya idaresine tâbi olmayıp Acem Devleti elinde idi. Devlet-i müşarunileyhâ tarafından Hüseyinkulu Han Bakû'de vali bulunuyordu. Dağıstan'ın büyücek şehir ve kasabaları ve bunlar meyanında bilhassa Derbent şehri güya Rusya'ya arz-ı inkiyad eylemiş idiyse de bu inkiyad bizim Gürcistan derecesinde de olmayıp Dağıstan beylerinin kâffesi eski istiklâllerine biraz da ziyâde-i munzama ile malik idiler. Ezcümle nefs-i Derbent şehrinde Ali Han namında bir bey zahirde Rusya'ya tâbi olduğu hâlde el altından Bakû'deki Hüseyinkulu Han ile de

muhaberesi bulunup asıl hakîkat-ı hâlde ise hiçbir tarafı tanımayarak yalnız kendi çıkarını düşünmekte idi.

İşte Hüseyinkulu Han ve Ali Hanla bizim Çiçiyanof arasında bir hud'a-i siyâsiyye meydana çıkarak bunlar Dağıstanlıları ve Gürcüleri kışkırtmaya çalıştıkları hâlde biz onların entrikalarına yakından vukuf hâsıl ederek netâyic-i ma'kûseleriyle yine kendilerini ızrâra muvaffak oluyorduk.

Rusya için pek sadıkane olduğuna şüphe edilmemek lâzım gelen bu hizmetimizi bir kat daha tevsi eylemek emeline düştük. Bu yolda bir yararlık gösterirsek Prenses Meryem ve Gadilla işinde husule gelen mahcubiyetimizi setr edebiliriz hesabını ileriye sürdük. Bir gün beni Prens Çiçiyanof çağırıp dedi ki:

-Tigran! Her muvaffakiyet için bir vakt-i merhûn vardır. İşte bu misillü evkat-ı merhûneden birisi şimdi hulûl eylemiştir. Derbent şehrine kadar gidip şu Ali Han'ın hizmetine kendini kabul ettirebilir misin?

Düşünmeye başladım. Vakıa ne Ali Han ne de Derbentlilerden bir kimse beni tanımadığından kendimi Ali Han'ın hizmetine kabul ettirebilmek bence işden bile değil idiyse de oraya kendimi kabul ettirdikten sonra göreceğim işin neden ibaret olacağını düşünüyordum. Çiçiyanof'a bu mütalâamı arz eyledikte dedi ki:

-Bizi dûçâr-ı endîşe eden şey Hüseyinkulu ile Ali Han'ın intikamlarıdır. Henüz Ali Han bizimle olan adavetini açıktan açığa meydana koymamıştır. Binaenaleyh senin Tiflis'li olduğunu haber alsa bile hizmetine kabul için bunu mâni-i kat'i görmez. Sen de Rus oğlu Rus değilsin a! Biraz Rusluğun hilâfında bulunarak zemlere, muahezelere girişerek her hâlde Ali Han'ı sadakatinden emin eyleyebilrsin.

Bu mukaddemâtın kâffesi bence müsellem olduğundan asıl neticeyi istical eyledim. Prens dedi ki:

-Evet! Ali Han'ın emniyetini kazandıktan sonra Hüseyinkulu Han'la ittifaktan ümit eylediği menafiin daha büyüğünü temine başlayarak ne yapar yapar bir kere bana müracaat ettirirsin. Ali Han'ın Hüseyinkulu Han aleyhine benimle muhaberesi ve

bahusus bu muhaberâtın neticesinde Hüseyinkulu Han'a galebe ile Bakû'yü elinden almaklığımız bizi imparator nezdinde son dereceye kadar memduh ve makbul eyleyeceği gibi elbette Ali Han hakkında dahi bazı âsâr-ı teveccüh isticlâb eder ki bunlarla kendisine vereceğimiz mükâfât vadinde dahi hulf etmemiş oluruz. Bir kere Bakû'yü ele geçirecek olursak ondan sonra yalnız kalacak olan Ali Han'a nasıl olursa meram anlatmak mümkün olabilir.

İki Müslüman prensini bizim nef'imiz için biribiri aleyhine düşürebilmek pek güç olacağını Çiçiyanof'a anlatmaya çalıştım ise de bir türlü ilzam edemedim. Daha birçok izahat ve mülâhazatla beni ikna eyledi. Tiflisli bir Ermeni mektep hocası sıfatıyla kalktım Derbent şehrine kadar vardım. Oradaki Ermeni tacirlerine müracaatla kendimi Ali Han'a tavsiye ettirdim. Rusça okur yazar bir adam olmaklığım hasebiyle Ali Han'ın hizmet-i kitâbetine lâyık gösterildim. Kendisinin Ruslarla epeyce muhaberâtı bulunduğu hâlde maiyetinde henüz bir kâtibi bulunmaması hîn-i hâcette bazı Rus tacirlerine müracaatı icap eyliyordu ki beni tavsiye eyleyenler garip yiğitliğimden ve pek cüz'i ücrete kanaat eyleyeceğimden bahisle Ali Han'a beni kabul etirmekte hiç zahmet çekmediler.

Bu Ali Han gayet müvesvis, zeki, mütecessis bir adam olduğundan hiç kimseye kolay kolay emniyet edemeyeceğini ve bir kimseden ciddîce bir surette şüphelenecek olursa onu mutlaka ipine oynatacağını falanı hem cinsim olan Ermeni tacirleri bana anlatarak ona göre davranmaklığımı nasihat eyldiler. Ben ise oraya asıl ne maksatla gelmiş olduğumu bu Ermenilerden de gizleyerek:

-Ne kadar zeki, mütecessis, emniyetsiz olursa olsun daha ziyade memnun olurum. Bende sadakatten başka fikir ve emel yok ki endişe edeyim. Daha âlâ ahvalimi arîz u amîk tetkik ve tahkik eyleyecek olursa sadâkat-ı tâmmeden daha tiz emin olarak binaenaleyh sâye-i teveccühünde ben dahi aradığım bahtiyarlığı bulurum. Bir efendi sahibi olurum.

Demiştim ki şayet bu tacirlerin Ali Han'a sadakatleri varsa benden işittikleri bu halisane sözleri hana söylesinler de benim maksadıma hizmet eylemiş olsunlar diye!

Heyhat! Meğer biz nerelerde geziyormuşuz düşmanlarımız nerelerde?

Ali Han'ın huzuruna çıktığım zaman ismimi filânımı sorduktan ve ismimin Kirkor olması gibi yalandan cevaplarımı dinledikten sonra Rusça bildiğime ibrâz-ı memnûniyetle beraber Gürcü lisanına da vâkıf olup olmadığımı sordu. Tiflis'li olduğum cihetle bittabi bu lisana da vâkıf olduğumu söyledim. Dedi ki:

-Gürcüler Ermeni hurufuyla mektuplar yazıp muhabere ederler. Buna vâkıf mısın?

Ali Han'ın bu sualine tabiî tasdik cevabı verdim. Badehu dedi ki:

-Sana Ermeni hurufu ve Gürcü lisanıyla yazılmış bir mektup gösterirsem okuyup mealini tercüme edebilir misin?

Evvelki verdiğim tasdîk-i cevâbî üzerine bu sualin cevaptan müstağni olduğunu arz eyledim. Zeki herif manidar bir tavırla gülerek dedi ki:

-İyi ama ben kâtibimin gayet sadık olmasını isterim. Bulunduğumuz mevki icabınca bize gelen mektupların birtakımı yine bizim aleyhimizdedirler. Bana kâtiplik edecek adamın özü sözü o kadar doğru olmalıdır ki o mektuplarda bana dair her ne tabirât kullanılmış ise asla ketmetmeyerek dosdoğru haber vermelidir.

Sadakatin bu derecesi dahi benim için tabiî bulunduğunu arz ve temin etmekliğim üzerine Ali Han ayakta duran adamlarının birisine emreyledi şimşir ağacından mamul bir çekmece getirdiler. Kendi cebinden çıkardığı bir ufak anahtarla çekmeceyi açıp içinden çıkardığı yirmi otuz kadar kâğıdı araştıra araştıra bir tanesini bilintihap bana uzattı. Dedi ki:

-Al bakayım şunu oku da bana tercüme et!

Kâğıda şöylece bir göz gezdirdim. Bittabi nazarıdikkatim derhâl imzada karar kıldı. Ne göreyim? İmza "Gadilla Peşav" değil mi? Belâ yalnız bundan ibaret olsa cana minnet! Mektup serapa bana dair! Ali Han bunu bana verdiği zaman açılmış olarak verdi ki benden evvel başkalarına okutturulup tercüme ettirilmiş bulunacağı derkârdır. Ben ise Ali Han'a daha şimdi sadâkat-i tâmme vadi verdim.

Ne müşkül bir mevkie düşmüş bulunduğumu anlıyorsunuz ya? Fakat derhâl aklımı, cesaretimi toplayıp düşündüm ki bu mektubu üstüme alınacak olursam mahv olduğum saat o saattir. Hiç bunu kendime mal etmeyerek serbest serbest ve cehren okumaya başladım. Ali Han mektubun tercümesini de emretmesiyle ber-vech-i âti tercüme ederek dedim k:

-Aziz dostum Prens Ali Han! Bade's-selâm inha olunur ki: Hüseyinkulu Han ile aranızı bozmak için Tiflis valisi hud'akâr Çiçiyanof'un tercümanı ve mahrem-i esrârı Tigran ile neler konuştuklarını size ihbar eylemiştim. İşte bu defa merkum Tigran nezdinize gönderilir ki kendisini dairenize kabul ettirmek için elden geleni dirîğ etmeyecektir. Sizden ricam yalnız merkumu kabul etmemekliğinizden ibaret değildir. Belki Tigran'dan alınacak olan intikamımın istihsaline inayet etmiş olmaklığınız için merkumun ellerini arkasına bağlayıp bu mektubumu size isal eyleyen adamıma teslimen ve bu yolda muhafazaları için kendi adamlarınızdan lüzumu kadarını da yanlarına terfîkan buraya göndermeniz ehass-ı emelimdir. Dostluğumuz bundan sonra dahi devam etmesini arzu ederseniz şu ricamı dirîg etmeyiniz.

Mektubu bu suretle tercüme edip bitirdim. Ali Han yüzüme baktı. Ben de onun yüzüne baktım. Yüreğim gümbür gümbür çarpıyor ama renk vermemek için cebr-i nefs ediyorum.

Fakat ne kadar cebr-i nefs eder isen et. Yüzümün ateş gibi yanmasından ben de anlıyorum ki alım al morum mor kesiliyor.

Ali Han gülmeye başladı. Ah muktedir olabilsem de ben de gülebilsem! Biraz sırıtayım diye aklıma geldi ama suratımda o sırıtmaya kabiliyet olmadığını anladım. Yüzümün derisi ateşte kızdırılmış tef derisi gibi gerilip kalmış. Buruşmak ihtimali yok ki buruşturabileyim.

Ali Han sordu ki:

-Bu Tigran denilen tercümanı sen tanır msın?

-Tanımam efendim! Nereden tanıyabileyim? Ben fakir bir mektep hocasıyım. Öyle çar vekili Gürcistan valisi koca bir prens Çiçiyanof'un mahrem-i esrârı olan tercüman tanımak benim haddim mi?

Ali Han somurttu. Gözlerinden alevler belirmeye başladı. Dedi ki:

-Sadakatten ayrılmayacağını vaat edeli daha beş dakika olmadı. O vaat ne idi? Bu yalan nedir?

Dilim tutuldu. Ama emin olunuz ki gerçekten tutuldu. Demincek yüzümün derisinde gülmek için buruşmak istidadı kalmamış olduğu gibi şimdi de dilimde söylemek için hareket iktidarı kalmamıştı. Gözlerim her şeyi gördüğü, zihnim her şeyi düşündüğü hâlde dilim bir türlü tekellüm edemiyordu.

Ali Han: "İlyas beri gel!" diye bir emir verince ayakta duran adamlardan birisinin arkasına gizlenmiş olan İlyas meydana çıkıverdi ki tamam Çiçiyanof'un kilerci yamağı olan bizim İlyas'tır. Bunu görünce hâlim daha ziyade fenalaştı. Ali Han:

-Tercüman Ağa! Tercüman Ağa! Yalandan uydurulmuş bir kepazelik üzerine Kalatosof hainini perde arkasına saklayıp sonra zavallı dostum Gadilla'yı ilzam eylemek için meydana çıkarıvermek mertlik değildir. Öyle bir tedbiri icra etmelidir ama işte böyle benim İlyas'ı meydana çıkarışım gibi icra etmelidir.

Diye en haklı bir serzenişe başladı ise de benim hâlim evvelkiden daha ziyade fenalaştı. Gözlerim karardı. Beynim döndü. Bir zaman oldu ki kendimi kaybeylemişim.

-7-

Gözümü açtığım zaman Ali Han odada yoktu. Kendi adamlarından yalnız ikisi ile bir de İlyas yanımda bulunuyorlardı. İlyas hayvanların ve bize refakat edecek adamların hazır bulunduklarından bahisle hemen yola revan olmaklığımızı ve fakat ellerimin bağlanması lâzım geldiğini söyledi. Ben İlyas ile beraber Prens Gadilla nezdine gitmeye asla razı olamadığımdan:

-Şuradan şuraya gidemem. Beni öldürecek ise Ali Han öldürsün.

Dedim ise de İlyas bu sözümün asla mesmu olamayacağını temin ederek dedi ki:

-Seni Ali Han öldürecek olsa idi sana sormaksızın ve

kimsenin emir ve ihtarını beklemeksizin öldürebilirdi. Esnâ-yı râhda ben öldürürüm diye korkuyorsan işte Gadilla'nın mektubunu kendin okudun ki maksadı seni sağ olarak eline geçirmektir.

-Beni eline geçirdiği zaman istediği gibi işkenceler ile öldürsün diye! Öyle değil mi?

-Budalalık etme Tigran! Prensin maksadı seni öldürmek olsaydı öldürtemez miydi?

İlyas'ın sözlerinde hakkı varsa da Gadilla'nın beni ele geçirmesi taltif ve tekrim için olmadığını da bildiğimden kalbimde bir türlü emniyet hâsıl eylemiyordum. Fakat ne çare sahtekârlığımın meydana çıkması Ali Han nezdinde zerre kadar himaye görmek ümidini benden selp eylemiş idi. Başka türlü Kürtulmak imkânı yok! Benim için ümîd-i yegâne Derbent'ten Peşav'a kadar gideken esnâ-yı râhda bir Rus fırkasına tesadüften ibaret kalıp bu ümidin de pek müsteb'ad olduğunu bilir isem de başka ümit olmadıktan sonra şu felâket dakikasında muhtaç olduğum tesliyeti başka yerde bulamıyorum.

Sözü uzatmayalım. Ellerimizi önden mi arkadan mı hangi taraftan bağlayacaklar ise kollarımı kâh öne kâh arkaya uzatarak bileklerimi birbiri üzerine koydum. Arkadan bağladılar. Hatta bileklerimden maada kollarımdan da ip geçirip sımsıkı bent ettiler ki göğsüm ileriye doğru fırladı. Beni bu hâlde bir ata bindirerek atın karnı altından da ayaklarımı biribirne bağladılar. Ali Han'ın adamlarından birisi bindiğim hayvanın dizginini kendi atının kuyruğuna bağlayıp önüm sıra at sürmeye başladı. Gerek İlyas ve gerek Ali Han'ın diğer adamları arkamdan geliyorlardı.

Bu suretle Derbent'ten dışarıya çıktık. Kasaba içinde bir nefer bile Rus'a rast gelmemiş olmaklığımız esna-yı râhda da böyle bir tesadüf ümidini benden selp etmeye başladı.

Çalakamçı gidiyoruz. Kollarımın sımsıkı bağlı olması hayvan üzerinde beni o derecelerde bîzar ve muazzep eyliyor ki göğüs ve bel kemiklerim kırılıyor. Yalnız bileklerimden bağlı kalarak kollarımın gevşetilmesini İlyas'dan rica eyledim. Kabul etmedi. Merhametini isticlâba medar olur diye ağlamaya

başladığım hâlde:

-Ne ağlıyorsun Tigran! Merhamet benim elimde midir ki edeyim? Seni kaçırtmaksızın Prens Gadilla'ya teslime mecburum.

Diye özür dilemeye başladı. Dedim ki:

-Be Allahın kulu! Beni bu hâlde götürecek olursan Gadilla'ya ancak lâşemi götürebilmiş olursun. Belim kırılacak. Şu pazularımdaki ipleri biraz gevşet ki belimi doğrultabileyim!

Nihayet Ali Han'ın adamları bana hak vererek pazularımı gevşelttiler. O gün akşama kadar gidip bir Çeçen köyünde misafir olduk. O gece köyde ve ertesi günü yolda ve ertesi akşam bir Gürcü köyünde İlyas'tan aldığım haberlerin hulâsasına nazaran meğer bu İlyas an-asl Tevşinîlerden olup Prens Gadilla evvelce hikâye eylemiş olduğum veçhile taht-ı tevkîfe alındığı zaman hamiyet va sadakatı hasebiyle fena hâlde müteellim olmuş. Gadilla iç kalede mevkuf olduğu müddet haftada birkaç defa güya Çiçiyanof tarafından gönderiliyor imiş gibi gider Gadilla'yı görür ve emirlerini alıp icra eylermiş. Kendisi Çiçiyanof'un kilercisi değil mi ya? Bir memuriyet-i hafiyye ile gelmiş olmasına iç kale memurları emniyet etmezler mi?

Petersburg'tan gelen heyet tahkikat vazifesini bade'l-îfa Gadilla memleketine avdet eyledikten sonra Bakû'deki Hüseyinkulu Han ile Derbent'teki Ali Han Ruslar aleyhine bir ittifak-ı hafî akdiyle Gadilla'yı da davet eylediklerinde Gadilla, İlyas'ın Çiçiyanof nezdinde bulnmasından asıl istifade edilecek zaman geldiğini hükmederek İlyas'a talîmât-ı lâzımeyi vermiş o da tamamıyla icrasına başlamış. Ben Derbent'e müteveccihen Tilis'ten ayrıldıktan sonra İlyas dahi sılâ-yı rahm için Çiçiyanof'tan ruhsat alarak Peşav'a gidip Gadilla ile görüşmüş ve oradan da beni kendi nezdine îsâl-i memûriyetle Derbent'e gelmiş.

İşte ahz-i tevkîfim bu sûret-i garîbede vukua gelmiştir ki güya biz âlemi aldatalım derken bu âlemin en gafili kendimiz imişiz. Meğer hiç ummadığımız dağlılar, Derbent'liler bizden daha uyanıkmışlar. Kendi ayaklarımızla gidip müntakimlerimizin eline yakamızı teslim etmişiz.

Derbent'ten hareketimizin beşinci günü Peşav nahiyesine

vasıl olduk. Bizi doğruca Gadilla'nın karşısına çıkarmadılar. Bir dairede misafir ettiler. Hatta izzet ve ikramımda da kusur etmediler. Elim, ayağım çözülü ve kemaliyle serbest olduğum hâlde üç gün üç gece misafirlik ettim. Dördüncü gün sabahleyin prensin karşısına götürdüler.

Ne umarsınız? Prens beni görür görmez yekpare bir ateş kesildi zannedersiniz. Öyle değil mi? Bâdî-i emirde ben dahi öyle zannetmiştim. Fakat bu zannımın doğru olmadığını anladım. Prens beni bilâkis kemâl-i beşâşetle telâkki eyledi. Hâlimi, hatırımı sorduktan sonra nöbet muahezeye geldikte dedi ki:

-Ey Tigran! Ellerimin bağlı olduğu bir günde bana etmiş olduğun hakareti dünya dünya olalı hiçbir Tigran hiçbir Gadilla'ya etmiş değildir. Bunu sen de biliyorsun ya?

"Bilmem" denilebilir mi? Boynumu büktüm. Bu vaz'-ı miskinânem bir tasdik, bir itiraf olduğunu anladıktan sonra Gadilla dedi ki:

-O gün gönlümü gözümü Hakk celle ve alâ hazretlerinin dergâh-ı manevîsine tevcih ederek söylediğim söz hatırında mıdır? "Hoş imdi! Adâlet-i İlâhiyye kimsenin hakkını kimsede bırkmaz " demiştim. İşte Hak teâlâ hazretleri eser-i adletini gösterdi. Seni benim elime düşürdü.

Ne diyeyim senyör! Prens Gadilla'nın sözlerinde ne haksızlık var ki yine kendi adalet ve hakkaniyetine ilticâa ile yüzüne vurabileyim. Yine boynumu büktüm. Sözünde devam ederek dedi ki: Sen şu anda seni öldüreceğim diye korkarsın. Emin ol ki öldürmeyeceğim. İç kalede mahpus olduğum zaman Allah ile ahdetmiştim ki oradan kurtulup da seni elime geçirebilecek olursam ömrün ahir oluncaya kadar sana akşam sabah kırkar değnek vurayım.

Güya değnekleri hemen yemeye başlamış gibi bir veca'-ı derûn hissetmeye başladım ise de ne yalan söyleyeyim ölümden masuniyetim yine beni sevindirdi. Prens dedi ki:

-Sen yine şükret. Senin hakkındaki ahdim yine ehvendir. Ve Kalatosof nankörünü elime geçirecek olursam onun işkencesi daha fena olacaktır. Açlık ile, ateş ile, dayak ile etlerini şerha şerha yarmak ile işkencelerin o kadar envaını görecektir ki senin hâline gıpta eyleyecektir.

Buraya kadar boynumu bükmekten, ezilmekten, büzülmekten başka bir şey yapamamış olduğumdan burada prensin binnisbe beni daha az kabahatli addetmesini görmekliğim üzerine bir teşekküre mecbur oldum. Dedim ki:

-Prens! Kabahatimi, denaetimi, melânetimi inkâra imkânım yoktur. Ta merhametinize istihkak peyda edinceye kadar hakkımda ne muamele reva görecekseniz müstahak olduğumu teslim ederim.

-Ne zamana kadar lâyık-ı merhamet olacağını hiç düşünme. Ben senden evvel vefat edersem evlâdıma vasiyet edeceğim ki akşam sabah sana kırkar sopayı vurmakta devam eylesinler.

İşte bu sözleri söylerken prensde gereği gibi alâyim-i hiddet nümâyân olmaya başladı. Hemen emretti. Beni ayağa kaldırdılar. Bir adam başımdan tutarak kıçımı prense çevirdiler. Prens kendi eliyle değnekleri vurmaya başladı. Yirmiye kadar acısına katlanarak tahammül eylemişim. Ondan sonra bayılıp yere düşmüşüm. Fakat asla merhamet etmeyip kırka kadar tamamlamış.

Gözümü açtığım zaman kendimi yatağımda buldum. Gadilla tarafından verilen emir üzerine maiyetime iki adam tayin olunmuş ki bunlar bir tarafa kaçamamaklığım için beni muhafaza ile beraber her neye ihtiyacım olursa bilâ-dirîğ tesviyeye memur olmuşlar. Akşam sabah yediğim kırkar değnekten kat'-ı nazar olunursa ben prensin misâfir-i dâimîsiyim vesselâm. Yiyecek içecek, giyinecek kuşanacak şeylerce ilk arzum yerine getirildiği gibi bazı geceler prensle musahebe dahi edilir. Fakat her ne zaman sopayı eline alırsa kendisine el kaldırmış olduğum gün hatırına gelerek hiss-i intikamı tecdîd eyler. Değnekleri kemâl-i hışım ve şiddetle indirir.

Buradan kaçabilmeyi hiç düşünmemiş değilim. Lâkin üzerimde muhafızlar bulunmasa da beni firarda serbest bıraksalar bile nereye kadar gidebileceğim? Buraların yolunu izini bilmem ki yol bulup çıkabileyim. Ya minare gibi yalçın kayalardan tekerleneceğim. Ya vahşi sibâın tu'mesi olup kalacağım.

Bahusus ki birkaç sene geçtikten sonra vücudum nasır mı peyda eyledi? Derilerim mi kalınlaştı? Ne oldu? Hâsılı

değneklerin acısı evvelkiler gibi cana kadar tesir etmez oldu. Bazı günler prens dahi biraz merhametli bulunarak sopaları pek mutedil indirirdi. Elhasılı bir yandan kurtulmak hususundaki me'nûsiyet-i kat'iyye ve diğer taraftan bu daimî işkenceye yavaş yavaş alışkanlık beni burada ika eyledi gitti.

İşte senyör! Hikâyem şundan ibarettir. Küstahlığımın fevkâdeliğine mukabil ceza eğer pek şedit idiyse de benim bu cezaya pek de müstahak olduğumu vicdanım kanidir. Vakıa bazı kere düşündükçe ömrüm bu hâlde geçeceğine keşki gebertilip kurtula idim diye hatırımdan bir şeyler geçerse de buradaki şu daimî işkence hâlinde de beka-yı hayâttan lezzet alabildiğim zamanlar pek çok olduğundan ölüm bana yine pek karanlık, pek soğuk, pek korkunç gelmiştir.

Burada bir gün daha ikamet buyursa idiniz size şu prenses Meryem meselesinde irtikâb-ı denâet eyleyen diğer arkadaşlarımızın da netîce-i hâllerini hikâye eylerdim ki o neticelerdeki garabet ve ibret benim neticemdeki garabetten, ibretten daha pek çok ziyade olduğuna şüphe eylemezdiniz. Ancak bu hikâyeyi istimâ için bir günü daha feda edemezsiniz değil mi?

İntihâ-yı kitâb-ı sâni

Kitâb-ı Sâlis
Kalatasof
-İhtâr-ı Mahsûs-

Bu hikâyeyi esasen commis voyageur Vilhelm Sanc lisanından yazmakta bulunduğumuz karilerimizin hatırından çıkmamak lâzım olup birinci kitabının muhteviyatı seyyâh-ı mumaileyh bize kendi lisanından takrir etmişcesine yazıldığı gibi ikinci kitabının muhteviyatını da Peşav prensi Danyal nezdinde tesadüf eylediği ihtiyar tercüman Tigran lisanından takrir ettiriyor suretinde yazmıştır. İşbu üçüncü kitaba gelince nevbet-i kelâm Vilhelm Sanc'ın yine kendisine gelmiş olarak havi olduğu şeyler mumaileyhin lisanından sadır oluyorcasına yazılacaktır. Şöyle ki:

-1-

İhtiyar Tigran bu hikâyeyi bana ziyafet gecesi gölbaşından Danyal Beyin meskenine hîn-i avdetimizde anlatmaya başlayıp o gece hemen sabaha karîb bir zamana kadar devam eylemişti ki kendisi Ermenice söyleyip tercüman Baron Mihran Fransızca'ya bittercüme bana tefhim eylediği için böyle saatlerce müddet zarfında hikâyeyi bitirememişti. Bana kalsa idi ben uykuyu feda ederek o gece hikâyeyi ikmal ettirirdim. Hatta hikâye-i mezkûre belki de benden ziyade olarak Tigran'ın kendisine tesir eylemekte bulunduğu cihetle o dahi gece uykuyu feda ederek meseleyi neticesine kadar bana anlatabilirdi. Lâkin bizim Baron Mihran bu vekayiin ekserisini zaten işitmiş, duymuş, bıkmış olduğu cihetle hikâye benim kadar onu müstefit eylemediğinden nısfa kadar geldiği zaman Mihran'a uyku galebe ederek bakisini ferdaya talik için ricaya başlamıştı.

Mihran'ın bu ricasını kabul eylemek benim için zarurî oldu. Zira uykuya mağlûbiyetle tercümanlık vazifesine bihakkın riayet edemediğini görüp anlıyordum. Tigran yüz elli, iki yüz kelime söylediği hâlde Mihran onu bana on beş, yirmi kelime ile

tercüme edivermeye yani işi kısa kesmeye başlamıştı. Hâlbuki daha evvelleri Tigran böyle yüz elli, iki yüz kelimelik bir sözü söylediği zaman Mihran onu bana yine ol miktar ve belki daha ziyade kelimât ile tercüme eyledikten maada bazı kere: "İşin bu cihetine benim de vukufum vardır" mukaddimesiyle uzun uzadıya izahata da girişirdi. Binaenaleyh böyle cebrî gibi bir surette hikâyede devamdan ise bazı gazetelerin "bakiyesi sonra" veyahut da "mabadı yarın" gibi bir işaretle mevâdd-ı mutavvelenin kısm-ı mütebâkisini ferdaya talik eyledikleri gibi ben dahi:

-Hikâye pek güzel ama hepimizin uykusu geldi. İnşallah yarın kalkar kalkmaz sabah tayini olan dayak resminden sonra hikâyenin bakiyesini de istimâ eyleriz.

Diyerek hem ihtiyar Ermeniyi güldürdüm hem de hikâyenin yarıda kesilmesinden dolayı biraz gücendirdim. Tigran bu teessüfle dedi ki:

-Ah efendim! Bu hikâye daha ne kadar şümullüdür bilseniz! Size üç gün anlatsam bitiremem. İmkân olsa da prensimiz Danyal'a üç dört gün misafir kalabilseniz.

Vakıa her memeleketin ahvâl-i mahalliyesini ve ahalisinin usûl-i maîşet ve ahlâk-ı millîyesini tasvir demek olan bu misillü vakıanın hikâyesinden pek ziyade mütelezziz ve müstefit olduğumu itiraf eyledim ise de benim buralara gelmekten maksadım şu yoldaki tahkikat üzerine mübteni olmayıp bir de Bakû taraflarındaki neft madenlerini tahkike memur olduğumdan şu seyahatimin masrafını ve bunlar beni Meryem Çiçiyano'nun ve ona tâbi veya müteallik bulunanların tahkîk-i hikâyesi için buralara göndermeyip asıl petrol madenleri için gönderdiklerinden bu özürleri ihtiyar Tigran'a anlatıp ertesi sabaha kalan bakiyeyi atlarımıza bininceye kadar ikmal edebilecek bir surette ihtisar etmesini daha geceden kendisine rica eyledim.

Filvaki sabah olup da arkadaşım ve tercümanım Mihran beni uykudan kaldırdığı zaman Tigran'ın sabah tayini verilmiş olduğu beyanıyla hikâyeyi ikmale hazır bulunduğunu söylediğinden Tiran bakiyye-i hikâyeyi anlatmaya başladığı zaman alâ kadri'l-imkân ihtisara riayet eylediği görülüyordu.

Bununla beraber hikâyeyi bana anlatmış olduğu kadarıyla kendisi iktifa edemediğinden hiç olmazsa o günlük olsun tehîr-i azîmet etmekliğimi rica eyledi ki o gün akşama ve o gece dahi yatak zamanına kadar bu hikâyenin teferruât-ı sâiresini de söyleyip bitirecekti. Prens Danyal ile sabah mülâkatımızın vukuunda o bile Tigran'ın bu iltimasına iştirak eyledi ise de bilmem ne sebepten dolayı ben o gün tehîr-i azîmete razı olamadığımdan öğleye karîb bir zamanda behemehal atlara binmek niyetinde ısrar eyledim. Şu kadar ki bu memleketlerin her sınıf ahalisi gayet misafirperver ve nazik olduklarından o gün dahi kalmaklığım için vuku bulan ibrâm ve ilhâhlarını öyle unf ile reddemedim. Prensin hakkımdaki eltâf ve inâyet-i mihmân-nevâzisine pek çok teşekkürlür eyledim ki zaten ben bu teşekkürleri pek az etmiş olsa idim bile tercüman Mihran beni muhafazaten buralarca mutat olan derecelerde teşekküratımı uzatıp büyütürdü. Tigran'ın da bu hikâyedeki zahmetine azim teşekkürlerden sonra dedim ki:

-Aramızda hiç muarefe ve münasebet yokken şuraya gelmiş olduğum hâlde güya bir kardeşimin hanesine gelmişcesine mazhar-ı hürmet olarak işte biribirimizden ayrılmayı gönlümüz tecviz edemeye edemeye müfârakat vuku buluyor ki bu hâle göre bademe bir defa daha buraya gelecek olsam ne bu nispette riayetler göreceğime minnet hâsıl eylemişimdir. Binaenaleyh müsaadenizle şimdilik yolumdan kalmayıp gideyim de inşaallah avdette yine buraya uğrayıp hem prens hazretlerinin bir daha mülâkatıyla müşerref olurum hem de Baba Tigran'ın bu hikâyeye ait olan mesâil-i müteferriayı da söylemesini o zaman ben rica eylerim.

Prens Danyal avdette buraya tekrar uğrayacağımı bir teahhüd-i kat'î suretinde kendisine vaat etmekliğimi teklif eyledi. Bu teklife bittabi mutabaat eyleyemeyerek:

-Eğer kendi ihtiyarıma malik bir serbest adam olsaydım Huda hakkı için prens hazretlerinin bu teklifinin kabulünü cana minnet bilirdim. Lâkin ben evvelce dahi bilmünasebe arzetmiş olduğum veçhile bir ticaret kumpanyasının aylık, ücretli hizmetkârıyım. Prense karşı bir taahhüt altına girip de şayet kumpanya tarafından alacağım emirlere göre o taahhüdü ifa

eyleyemeyecek olursam yalancı diye telâkki edilirim ki bunu da gönlüm asla tecviz eyleyemez.

Dediğim zaman Prens Danyal her şeyden ziyade bu itirâf-ı kusûrdan memnun olduğunu hâl ve tavrında peyda olan alâim ve emâret-i beşûşâne ve mutmainaneden istidlâl eyledim. Tercümanıma uzun uzadıya bir şeyler söyledi. Bunları güya bana tercüme etmeksizin benim hakkımdaki mütalâa-i mahsûsası olmak üzere söylenmiş ki hulâsatü'l-hulâsası bu veçhile itirâf-ı acz edişim sözümde ve özümde doğruluğuma delâlet edeceğinden ibaret imiş.

Yanımda Krupp kârı gayet güzel bir rovelver vardı. Onu kılıfından çıkarıp Prens Danyal'a takdim ederek dedim ki:

-Prens! Bunun ne maliyeti size takdime liyakat ispat eder ne de nedreti! Bir liyakatını görebilirsem o da kendi memleketimin mamulâtından olmasıdır. Sizde yadigârım kalmasını rica ederem.

Prens gayet âlicenâbane bir tavırla tebessüm ederek dedi ki:

-Sizden bende bir yadigâr kalmasını gönlüm pek arzu ederse de silâhınız esnâ-yı seyâhatta size lâzımdır.

Müsâraaten dedim ki:

-Tiflis'te rovelver yok değil a! Ordan bir tanesini daha alırım.

Yok gibi bir şeydir. Zira var olanları silâh ıtlakına şayan olmayacak derecelerde ham şeylerdir. Şu tabancanın yalnız bir hartucunu bana yadigâr bırakırsanız kâfidir. Tabancanıza bedel onu gördükçe sizi tahattur ederek memnun olurum.

Daha ziyade kibarane bir sureti tasavvur olunamayacak olan bu söze itiraz edemedim. Hartucdanımdan bir fişek çıkarıp takdim etmekliğim üzerine Prens Danyal o hartucu kemâl-i meserretle kabul ederek sadrı üzerindeki hazırlıkların birisinin içine koydu.

-Müddetü'l-ömr bu hartuc buradan çıkmayacaktır.

Sözüyle beni bir kat daha taltif eylemiş oldu. Prenses hazretleri hakkındaki ta'zîmât-ı birâderânemin de kendilerine tebliğini Prens Danyal'dan rica eyledikten sonra el ele verip

resm-i vedâı icra ederek ikâmetgâhı kapısından dışarıya çıktım ki bu müfârakatın yüreğimi sıkıp burnumu sızlatarak gözlerimden birkaç damla yaş taktîr eylediğine vâkıf olduğum zaman kendi hâlime kendim istiğrâb eyledim. Çünkü biz Avrupalılar bu misillü ihsâs-ı mübâreke-i derûnu bilkülliye kaybeylemişizdir. Seyahata çıkacağımız zamanlar kendi familyamız halkından ayrıldığımız esnada bile bu hüzün kalbimizi istilâ etmez ki o zevk-i ruhânîyi tezevvuk edebilelim. Hâlbuki şu asil ve safi cemaat nezdinde iki gecelik müsâferet insanlık için ahvâl-i asliyye ve cibilliyeden olan bu misillü ihtisâsât-ı kalbiyyeye beni irca edivermiştir.

Hakikat! Şu hikâyemize taallûku yok ise de buracıkda sûret-i mahsûsada ihtara şayandır ki Avrupa medeniyetinin mertebe-i kemâl-i kat'îye doğru takarrübü bizden pek çok hisleri selp eylemiştir. Akraba arasındaki muhabbet-i mütekabile hüküm ve kuvvet-i tabiiyyesinden pek düşmüştür. Bu hakikate seyahatlerim esnasında vâkıf oldum. Medeniyetleri henüz sûret-i kadîmesinden tebâüd ve tecerrüt etmemiş bulunan akvam nezdinde iki hemşehri arasındaki muhabbet-i samimiyyeyi bizim Avrupa'da iki birader arasında bulmak güçtür. Eyyâm-ı mahsûsada mütehallikane tebrikler ve kara günlerde yaslar, matemler hep suverî merasimden ibaret olup hakîkat-i hâlde mes'adet-i vâkıaya cidden sevinenler vefat eden karındaşı için âteş-i firâkla galeyana gelmiş kaynar göz yaşı döken karındaşlar meğer ki köylüler nezdinde bulunabilsin. Şehirlerde ise bu his çoktan kaybolmuştur. Âlâm ve ekdârdan teellüm ve tekeddür hissi böyle olduğu gibi sevinçten tahassüs dahi bu nisbette olup medeniyetlerin ne zevki ne kederi bedevîler derecesine varamamakta olduğu bence muhakkakat-ı kat'iyyedendir.

Prens Danyal'ın ikametgâhından çıktık ise de oraya girişimizde olduğu gibi kervanımız bir ben, bir tercüman ile bir de delilden ibaret değildi. Prens Danyal hakkımızda hürmet ve riayetinin derece-i fevkalâdesi olmak üzere dört nefer dahi atlı tayin eylemişti ki ikisi önümüzden ve ikisi arkamızdan yürüyorlardı. Yolların emniyetinden naşi bunlara ihtiyacımız olmadığını tercümanım Baron Mihran'a anlattım ise de

herifleri iadeden beni kat'iyyen men eyledi. Dedi ki:

-Bu yerlilerin hâli acayiptir. Bir adamı edeceği ikramdan, hürmetten men edemezsiniz. Bu men'i sizin için nezaket sayılmaz. Belki mîz-bânınızı hürmetsizliğe, riayetsizliğe mecbur ediyorsunuz diye meâyibden sayılır. Sizin nezaketinize düşen şey hakkınızda icra olunan ikramlara bol bol teşekkür etmek ve bu ikramlar hane sahibinin ulüvv-i cenâbı ve asalet ve necâbeti muktezâsından olduğunu hüküm ile bol bol methüsenasına girişmektir.

Mihran Baron'dan daima almakta bulunduğum bu yoldaki talimata müteşekkir kaldığım gibi bu sözüne de teşekkürler eyledim. İnsan delili, tercümanı böyle vazifenin cihet-i mürşidânesini de ifada kusur eylemezse insan her nereye gidecek olsa vardığı yerin ahlâkı ve âdâtına adem-i vukûfundan dolayı acemi acemi birtakım etvâr ve ahvaliyle hane sahiplerini ne kendisine güldürür ne de tayip ettirir.

Peşav'dan sabahleyin erken çıkıp da hayvanları dahi sıkı sürmüş olsaydık akşama kadar Tiflis'e vasıl olabilirdik. Zira günlerimiz on dört saat kadar uzun olduğundan ve hayvanlarımız iki gündür dinlenmiş bulunduğundan Peşav ile Tiflis arasındaki mesafeyi bu müddette kateyleyebilirdik. Fakat o gün akşama kadar ancak Tiflis ovasına düşebilerek bir Gürcü kasabasında misafir olduk. Ertesi sabah tercümanım Mihran bizim ile beraber gelen atlıların avdet için ruhsat istediklerini tebliğ etmesiyle prensin bu son inayetinden dolayı da teşekkürât-ı azîmemin tebliğini bu adamlara bilhavâle onlar geldikleri yola döndükleri gibi biz de Tiflis yolunu tutup akşam üzeri Rusya'nın bilâd-ı Kafkas payıtahtına vâsıl olduk.

–2–

Tiflis şehri Gürcistan'ın payıtaht-ı kralîsi olduğu gibi oraları Rusya Devleti idaresine geçmesinden sonra dahi yalnız Gürcistan vilâyetinin değil bütün kıt'a-i Kafkasya'nın merkez-i idâresi hükûmeti almıştır. Vakıa ahalisi elli bin kadar nüfustan ibaret ise de bundan otuz, otuz beş sene mukaddem orada şiddetli bir kolera zuhur ederek nüfûs-ı mevcûdenin üçte ikisini kırmış helâk etmiş olduğu için ahalisi böyle binnisbe az

kalmıştır. Bu ahalinin de ağlebi sonradan gitmiş Ermeni ve Tatar ve Rus ve Yahudilerden ibaret olup bunlar içinde birçok da Alman vardır ki daha oraya vardığım gün nazarıdikkatimi celp eylemişlerdir. Şöyle ki:

Tiflis şehri eski Tiflis ve yeni Tiflis, ve Kaplıcalar mahallesi ve Dağ mahallesi namıyla birtakım aksama münkasım olup onlardan ecnebilerin müracaatgâhı olan mahalle yalnız yeni Tiflis'tir. Hükûmet konağı ve erkân-ı harbiye dairesi ve birkaç kışlalar Jimnaz denilen mekteb-i kebîr burada bulundukları gibi binden mütecaviz dükkânı havi büyük çarşı ve kervansaraylar dahi burada bulunduğundan bu şehrin her cihetiyle ehemmiyeti yeni Tiflis mahallesinde içtima eylemiştir.

Sokakları gayet geniş ve muntazam olup ancak binalarının tarz-ı mimârîsi işbu yeni Tiflis şehrini Avrupalılık ile Asyalılık arasında müşterek gösterir ise de şehrin ashâb-ı kadîmesi demek olan Gürcülere her cins milletlerden birçok adamların galebe edercesine bu şehri doldurmuş bulunmaları bir mecma'-ı milel suretini aldırır.

İşte tercümanım Baron Mihran ile bu ahvale dikkat ederek benim için münasip gördüğü kervansaraya doğru gidiyorduk ki esnâ-yı râhda Baron Mihran bana Tiflis ahvâl-i kadîmesiyle hâl-i hâzırı arasındaki farkı anlatıyor. Ve ezcümle:

-Memleketimiz maden sularının en mebzul olduğu bir yer olup Ruslar gelmezden evvel bizce bu sıcak suların kıymet ve ehemmiyeti o kadar belli değilken onlar bu sulara ziyadesiyle ehemmiyet verip muntazam banyolar, hamamlar yapmışlardır. Tiflis'in Gürcüler nezdinde ismi"Teflis Kalaki" olup manası sıcak şehir demektir ki bu isim dahi sıcak maden sularının kesretinden gelmiştir.

Diyordu. Gide gide bir büyük kervansaraya vardık. Hayvanlarımız için bir ahır ve kendimiz için iki oda isticari zımnında kervansaray müdürüyle müzakerâta başladık. Müdür ile Mihran Türkçe konuşarak biz mutadımız veçhile Mihran ile Fransızca mükâleme ederken bir de kervansaray müdürü gayet fasih ve Baltık vilâyetlerine mahsus olan şiveli bir Almanca ile bana:

-Mein Herr! Şîve-i ifâdenizden Alman olduğunuz anlaşılıyor. Acaba hata mı ediyorum?

Demesin mi? Kemâl-i istigrâbımdan herifin yüzüne bakakalarak edât-ı tasdîk olmak üzere "ya! ya!" diyorsam da Tiflis'de Alman bulacağımı hiç memul etmediğimden bir türlü kendimi hayretten kurtaramıyorum. Nihayet Alman olduğumu kervansaraycıya itiraf ederek orada bir hemşehri bulunduğumdan dolayı memnuniyetimi de ibraz eyledim. Kervansaraycı dedi ki:

-Bir değil burada pek çok hemşehri bulacaksınız. Bu tarafların yerli ahalisinden bir kısmı Almandır. Kura nehri vadisinde bir çok köylerimiz vardır.

Bu haber fevka'l-had nazarıdikkatimi celbederek bilâhare gerek kervansaraycıdan gerek mülâkat eylediğim sair Almanlardan istihbar eylediğime göre Kura nehrinin Tiflis'e en yakın bulunan kenarlarında Aleksandr Sadorof ve Elisabethal ve Kataria Tifild gibi köyler kâmilen Alman köyleri imişler ki Rusların oraları taht-ı idâreye aldıkları zamandan yani elli altmış seneden beri Rusya'nın Baltık eyaletleri tarafından hicretle yerleşmişler kalmışlar imiş.

O akşam bana tahsis olunan odaya kervansaraycı gelerek buralara ne maksatla gelmiş olduğumu anladığı gibi bu memleketin ahvâl-i husûsiyyesine dair o dahi bana bir çok malûmat vererek beni gereği gibi müstefit eyledi. Hatta tercümanım bulunan ve diğer odada yatan Baron Mihran'a bedel bana bir Alman tercümanı kabul ettirmek için bu taraf Ermenilerin epeyce zemminde de bulundu. Vakıa Mihran'ın buraya kadar bana ettiği hizmetten memnun oldum ise de tercümanımı tebdil ederek maiyetime bir Alman alacak olursam ondan dahi birçok malûmat ahz eyleyeceğimi düşünerek ertesi sabah Mihran'ın hakkını verip hizmetine bitteşekkür kervansaraycının bulmuş olduğu Karl Perestic namında bir Alman tercümanı hizmetime aldım.

Esnâ-yı seyahatte sık sık deli ve tercüman tebdili seyyahın ikmâl-i malûmat eylemesine büyük yardım eder. Zira deliller, tercümanlar ne kadar malûmata malik iseler birkaç gün refakat ile bildiklerinin kâffesini seyyaha söyleyip bitirirler. Zaten

bunların malûmatı ne kadar olabilir ki! Hele üç dört günlük yol gidildikten sonra varılan memleketin kendileri de bir dereceye kadar acemisi sayılırlar.

Mihran için bu müfârekattan müteessif kalmaya sebep yoktur. Zira benimle beraber Bakû'ye kadar gitmiş olsaydı ne ücret alacak idiyse o menfaate yine nail oldu. Memleketine avdeti de kendisi için başkaca bir kâr sayıldı.

Tiflis'te uzun uzadıya ikameti icap eyleyecek hiçbir işim olmadığından iki gün zarfında oradan hareketle Bakû taraflarına azimet eyleyebilirdim. Ancak Kafkasya'nın oporta yerinde Alman cinsinden bir hayli ahalinin epeyce mühim bir "koloni" yani müsta'mere teşkil eylemiş bulunduğu Almanyaca bile mechûlâttan olmasıyla gidip bunları görmeksizin Avrupa'ya avdeti bir türlü tecviz edemedim. Nasıl edebilirim ki:

-Kafkas taraflarında sekiz on kadar köyler teşkil etmiş bir Alman heyet-i muhâceresi varsa da cengâver Peşavlıları görmek için ettiğim merak derecesinde bir merak bana şu kendi hemcinslerimi ziyaret mecburiyetin hissettirmemiştir diyecek olsam özrümü hiçbir kimseye kabul ettiremeyeceğim derkârdır. Binaenaleyh iki üç gün Tiflis'te kalmak fedakârlığını bililtizam delilim Karl Perstic ile Kura vadisindeki Alman muhacirleri köylerine azimet eyledim.

Bu fer'-i seyâhatı uzun uzadıya hikâye etmeyeceğim. Ama büsbütün meskûtane geçmek dahi kabil değildir. Zira karîben göreceksiniz ki Peşav'da ihtiyar Tigran'ın bana nakleylediği hikâyenin bir şubesini orada bulacağımdan bu seyahati bizim için saded-i asıl olan Gürcü Kızı hikâyesinden hariç ve ba'îd olmak şöyle dursun bilâkis hikâye-yi mezkûreye müteferridir.

Silsile-i kelâmı hikâyemizin bu şubesine bihakkın getirmek için ahvâl-i mahalliyeden şu kadarcık olsun bahsetmeliyim ki Tiflis şehri her ne kadar bilâd-ı Kafkasiyyeden ise de kırk iki buçuk derece arz-ı şimâlîde bulunduğu gibi sath-ı bahrdan irtifâı dahi ancak 366 metre olmasıyla havası gayet mutedil ve her türlü mezrûâta kabildir. Daryal boğazından çıkıp Tiflis ovasına giren Kura nehri iki taraftaki arazinin kuvve-i inbâtiyyesini mertebe-i gayeye vardırmış olduğundan her hangi

tarafa bakılsa tarlalar, bahçeler, fidanlıklar uyûn-ârâ olduğu gibi bilhassa Alman muhacirlerinin ellerinde bulunan yerler hüsn-i zirâat cihetiyle diğerlerine kat kat faiktirler.

Kendi cinsimden oldukları için böyle hükmediyorum zannolunmasın. Alman halkı kadar çalışkan ahali yalnız Avrupa'da değil belki dünyanın hiçbir tarafında yoktur. Yanaşma ve amele istihdam eyleyen Almanlar kendi rahatlarını iltizam eyledikleri için değil belki büyülttükçe büyülttükleri işlerde bâdî-i muâveneye muhtaç oldukları için amele ve yanaşma isticar ve istihdam ederler. Ama bizzat kendileri de onlarla beraber çalışırlar. Hatta:

-Hizmetkârı hakkıyla çalıştırmak istersen sen kendin onun iki misli çalışmalısın.

Sözü bunlar meyanında bir mesel-i sâir olmasından dahi istidlâl edileceği veçhile efendi ve mal sahibi sayılan bir Alman kendi hizmetkârlarından ziyade bile işler. Bu sebebe mebni Kura vadisinin en güzel, en mamur yerleri Alman köyleridir.

Bunları dolaşmaya çıktığımız günün akşamı Karl Perestic'in kendi köyü olan Aleksander Sadoraf karyesinde kaldık. Ertesi gün Nay Tiflis ve Kataria Tifild köylerine uğradıktan sonra akşam üzeri Elisabethal karyesine yaklaştık. Buralardaki Almanlar dahi Kafkasların mihmân-nevâzlığına alışmışlar. Hatta mihmân-nevâzlığı yalnız burada gördükleri için değil insaniyet için pek kadim olan bu haslet Ruslar nezdinde dahi vardır. Mujik denilen Rus köylerine de mahsus olmayıp Rusların kibar ahalisi de Avrupa kibarına asla makîs olamayacak derecelerde misafirperver olurlar. Binaenaleyh Almanlar Rus idaresi altında bu gibi usul ve âdete alışmış oldukları misillü bilhassa Kafkas taraflarına hicret edeliden beri âdet-i mezkûrâtı Kafkaslılar derecesine vardırmışlardı.

İmdi Elisabethal karyesine gidişimiz o geceyi karye-i mezkûrede bizim Karl Perestic'in vaktiyle hizmet eylemiş olduğu Kohen namında bir Alman çiftçisinin hanesinde geçirmek niyetine mebni olup tamam köye takarrübümüzde Kohen ve oğlu ile dört nefer hizmetkârını mısır ekmekle meşgul görünce bittabi atlarımızdan inerek yanlarına vardık. Karl Perestic benim kim

olduğumu ve ne maksatla oraya geldiğimi ihtiyar çiftçiye anlatması üzerine Baba Kohen bizi bir tavr-ı memnûniyetle kabul eyleyerek ve:

-Tamam tamam! Bize vatan-ı aslîmizden malûmat verirsiniz delikanlı! Fakat müsaade ediniz de şu mısır zer'i işini ferdaya bırakmayalım. Tarlanın tavını kaçırmayalım.

Diyerek iltifatlarla, ikramlarla bizi tarlanın kıyısına sermiş olduğu hasır üzerine oturttu ve karnımızın aç olması ihtimaliyle önümüze bir kocaman ekmek ve sekiz on kadar hazır lop yumurta ve bir haşlanmış kaz bacağı ile yirmi kadar dahi kuru cevizi havi olan dağarcığını sürdü.

Karnımız pek aç değil ise de Baba Kohen'i memnun etmek için bunlardan biraz tenâvüle gayret eyledik. Hakikat bu adamların çalışkanlıkları güya bence meçhulâttan imiş de şimdi ilk defa olarak müşahede eyliyormuşum gibi nazar-ı hayretimi mucip oluyordu.

Baba Kohen hizmetinde çalışkanlık gösteren adamlardan aferinlerini dirîğ etmediği gibi tenbellerden tekdirlerini de esirgemiyordu. "Aferin Felahat! Bu akşam sana yarım şişe şarap var!" diye Alman olduğu isminden anlaşılan bir delikanlıyı taltif eylediği gibi diğer birisine dahi "Kalatosof" diye hitap ederek:

-Hele sana katık bile yok. Tenbel Kalatosof! Ne miskin adammışsın be!

Diye muhakkirâne muamelâtla tehditlerde bulunuyordu. Bu adam besbelli tekdir ve tehditten dahi pek az müteessir oluyor ki Baba Kohen'in Kalatosof namına hadîdâne sözleri her dakika tekerrür eyliyordu.

Bu Kalatosof ismi benim kulağıma pek yabancı gelmiyor ise de zikrolunan ismi nerede işitmiş bulunduğumu da vehleten tahattur edemiyordum. Bunu Rusya'da gezdiğim zamanlar mı işittiğimi veyahut bir romanda mı okuduğumu düşünmeye başladım. Hayır! Hayır! Pek yakında işitmiş olduğumu kuvve-i hâfızam kemâl-i ehemmiyetle bana ihtar eyliyordu. Tercümanım Baron Mihran yanmda bulunsa idi belki uzun uzadıya düşünmekle yorulmaklığıma meydan bırakmaksızın

keyfiyeti bana ihtar eylerdi.

Nihayet düşüne düşüne ve ihtiyar Tigran'ın bana ettiği hikâyeyi evvelinden ahirine kadar hatırımdan geçirmeye çalışa çalışa buldum ki Kalatosof ismi Prenses Meryem Çiçiyano'nun kocası zamanından kalma en sadık bendesi olduğu hâlde bîçare kadıncağızı belâya uğratmak hususunda en büyük mel'aneti irtikâp eylemiş olan adamdır.

–3–

İnsan bir şeyi zihninde arayıp da bulamadığı zaman ne kadar rahatsız olur! Düşünüp düşünüp de hatırına getirmek istediği şeyi bir türlü hatırına getiremediği zaman âdeta beyni sızlar. Hatta o şeyin tahatturundan da vazgeçerek bütün bütün unutmaya, hatırından çıkarmaya, zihnini o iştigalden menetmeye çalışır ise de muvaffak olamaz. Sıkıntısından patlamak derecelerine gelir. Nihayet aradığı şeyi birdenbire zihnine geliverince ne kadar memnun olur! "Oh!..." diye bir geniş nefes alarak kemâl-i itminânla sevinmeye başlar.

Ben de Kalatosof isminin müsemmasını der hatır eylediğim zaman tab'ımdaki sıkıntıyı defederek böyle bir geniş nefes aldım ise de iştibâh benden bilkülliye zail olamadı. Zira Tigran'ın bana naklettiği hikâye iktizasında Prenses Meryem Çiçiyano'ya hiyanet eylemiş bulunan Kalatosof eğer hâlâ sağ olmak lâzım gelse Tigran'dan daha ihtiyar ve yüz yaşını mütecaviz bir adam olması lâzım gelip burada Baba Kohen nezdinde gördüğüm Kalatosof ise ancak kırklık bir adamdır. Tigran'ın haber verdiği Kalatosof an-asıl Gürcü olarak bilâhare Ruslaşmış bulunduğu hâlde burada gördüğüm Kalatosof'un Gürcü ve Rus lisanlarını bilip bilmediği bence meçhul ise de Almanca'yı diğer Almanlar kadar muntazam söylediğini görüyorum.

Ama bu iştibâh beni evvelki kadar yormadı. Zira babasına sordum ki:

-Herr Kohen! Ben Kalatosof isminde Gürcü bozması bir adamın ismini Gürcistan tarihinde okumuştum. Acaba şu sizin tembel Kalatasof o benim tanıdığım Kalatosof'un akrabasından

mıdır?

Baba Kohen benim şu sözüme diğer bir sual ile mukabele ederek dedi ki:

-Haniya şu mefâsid-i gûnâ-gûnuyla cihanı alt üst etmiş olan Kalatosof'u diyorsunuz değil mi?

-Mefâsid-i gûnâ-gûnuna dair tarihte gördüğüm haber ol kadar mufassal değil ise de her hâlde tuhaf bir adam olduğunu anlatacak derecededir. Gürcistan'ın son kraliçesi olup yedi sekiz çocuğuyla bir köşede rahat oturmakta bulunan Meryem Çiçiyano'nun asdika-yı bendegânından iken bîçarenin başını belâya uğratmış bir Kalatosof'tur ki...

Baba Kohen iki ellerini birden sallayarak sözümü kestirdi. Dedi ki:

-Ta kendisi, ta kendisi! İşte bu tembel herif de onun öz vâhid oğludur.

Ben bu haberi alınca Kalatosofzade'nin tembelliği falanı nazar-ı ehemmiyetten düşerek yalnız kendi şahsı üzerine çeşm-i tedkîki açtım. Çorbacısı ile aramızda teati olunan sözler onun da sem'-i dikkatini davet eylemiş ki ben onun yüzüne bakmaya başladığım zaman onun da kemâl-i dikkatiyle beni muayeneye koyulduğunu gördüm. İhtimal ki böyle bir sûret-i nâ-gehânîde meydana çıkıvermiş olan baba dostuna Kalatosofzade dahi şaşmıştır.

Biz bu suretle biribirimizin yüzüne bakışmakta olalım. Baba Kohen sözünde devam eyliyordu. Zaten kendisi epeyce geveze mizaç bir adam olduğu gibi ihtiyarlık dahi çenelerini gevşetmiş olduğu için başladığı sözü uzatmaya pek meyyal görünüyordu. Diyordu ki:

-Evet! İşte o Kalatosof'un oğludur ya! Fakat o Kalatosof'un kırdığı ceviz bini geçmiştir. Siz de o kırılan cevizin yalnız birkaçına vâkıf olmuşsunuz. Tarihler daima vukuatın umûmiyet-i sûretini peyda eyleyenleri kayd ve zabt ederler. Sûret-i husûsiyyede kalan vak'alara ehemmiyet vermezler. İşte bu tembel herif o dediğiniz Kalatosof'un oğlu olup Hazret-i İsa efendimizin demiş olduğu veçhile babasının cezâ-yı tammını görememiş olduğu seyyiâtından dolayı oğlunun hissesine isabet

eyleyen cezayı bu çekiyor. Felek kendisini bir zengin asilzadelikten kaldırıp şu amelenin menzilesine atmış olduğuna göre bari biraz da kuvvetli, hamarat, cesur bir işçi olsaydı şu mesleğin insana temin edebileceği refaha nail olarak binnisbe yine bahtiyar olurdu. Bakınız koca Felâhat'a! O da benim kadar nâil-i refâh bir adamdır. Kalatosof'a gelince her gün tekdir görmek, hakaret çekmek tecellisi muktezasındandır. Hak teâlâ onu böyle miskin ve kuvvetsiz yaratmıştır ki pederinin bakiyye-i cezâsını çekmek üzere her gün hırpalansın diye!

Kalatosof, Baba Kohen'in şu muahezekârane hikmetlerini dinledi dinledi de nihayetinde gayet müteessirane ve meyusane bir tavırla:

-Allah beni amelelik etsin diye yaratmamış ki kuvvetim, çalışkanlığım amelelikten yetişenleri memnun edecek derecede olsun! Ne yapalım? Başkaları kadar çalışamıyor isek de onlar kadar da mükâfat iddiasında bulunmayıveririz. Çalıştığımız, hak ettiğimiz kadar yeriz, içeriz vesselâm.

Diyerek elindeki tırmık ile mısır tarlasını eşelemeye başladı. Eğer söz başka cihetlere tahvîl-i mecrâ etmemiş olsa idi hemen o dakikadan bed ile gerek Baba Kohen'i ve gerek Kalatosofzadeyi istintaka müsâraatla Prens Danyal'ın mahpusu olan ihtiyar Tigran'ın itmam edemediğinden dolayı müteessif kaldığı hikâyenin bu cihetini itmam ettirmeye çalışırdım. Ancak daha pek yeni bir misafir olduğumdan ve Baba Kohen her ne kadar buraların mihmân-nevâzlığına alışmış ise de kendi hanesinin sahibi kendisi olarak herkesin kendi emrine ittibâ eylemesi lüzumundan ibaret bulunan Avrupa terbiyesinin esası burada hâlâ hüküm sürmekte bulunduğunu anladığımdan birdenbire işin daha ilerisine varmamayı münasip gördüm. Fakat şuraya gelmiş ve Kalatosofzadeyi görmüş olduktan sonra hikâyesini mutlaka istimâ niyeti bende tamamıyla cây-gîr olmak şöyle dursun bu hikâyeyi öğrenir isem avdette behemehal Peşav'a uğrayıp Tigran'a bilgiçlik satmayı bile hulya etmeye başlamıştım.

Ben kendi nezdine varıp da o gece misafir kalacağımı anlamaklığım üzerine Baba Kohen oğlunu bazı tehyiât ve tenbihât emirleriyle hanesine göndermişti. Akşam olarak güneş

kavuşuncaya kadar kendisi ve işçileri Mısır tarlasında çalışıp hizmetlerini bitirdikten sonra bana:

-Haydi bakalım hemşehri! Kulübemize gidelim de bizim hane sahibinin pişirdiği Alman suppesine kaşık atalım.

Demesiyle dört yanaşma önde ve biz ikimiz arkada olarak köye doğru yürümeye başladık ki köy zaten iki bin beş yüz hatve kadar bir mesâfe-i karîbede bulunduğundan en aheste reviş ile daha sular kararmaksızın kendimizi Madame Kohen'in hanesinde bulduk. Bu familya bir karı, bir koca ve bir oğul ile bir de oğlunun zevcesinden ve bunun iki küçük çocuğundan ibarettir. Madame Kohen'in bize tehyie eylediğ yemek kocasının haber verdiği veçhile yalnız bir Alman çorbasından ibaret olmayıp köy kasabında rast gele bulunabilen birkaç parça bifteği de ızgara etmiş ve bir de Almanların "mehlspeise" dedikleri hamur işi taamı hem de elhak pek nefis olarak yapmıştı. Sofrada birkaç türlü peynir ve sucuk ve pastırma ve meyveden maada bunların kendi yaptıkları bira dahi gerek nefaseti ve gerek mebzuliyeti ile sofranın mükemmeliyetini itmam eylemişti.

Gerek taamdan evvel ve gerek sofra esnasında ben bililtizam sözü Kalatosof bahsine çekip getirdiğim gibi Baba Kohen dahi söz sever adamlardan olmak hasebiyle başladığı fıkraları etrafıyle hikâye eylediğinden ve zevciyle(zevcesiyle) oğlu dahi aralıkta Baba Kohen'in noksanlarını ikmale himmet ettiklerinden Kalatosof hikâyesi nazar-ı ıttılâımda tevessü eyledikçe eyliyordu. Sofradan kalktıktan sonra bile bazı şâyân-ı istîzâh olan cihetlerini ihtiyar çiftçiden sorduğum gibi bir de:

-Müsaade ederseniz biraz da Kalatosofzade'nin kendisiyle konuşmak isterim. Zira bu fıkrayı tarihde okuduğum zaman gayet merak sardırmış olduğum gibi şimdi sizden aldığım izahat üzerine merakımı daha ziyade arttırdım. Hikâyenin en büyük a'zâ-yı vak'ası demek olan adamın oğlunu da isticvap etmezsem hikâye noksan kalacaktır.

Diye Baba Kohen'den aldığım müsaade üzerine Kalatosofzade ile de mülâkat ve mükâlemeye başladım ki bu mülâkat ve mükâleme bana tahsis olunan yatak odasında vuku bulduğundan ne hane sahipleri ve ne de tercümanım Karl

Perestic tarafından dûçâr-ı müdâhele olmamayı temin eylemiştim.

Yatak odamda Kalatosof ile daha söze başlamazdan evvel çıkarıp kendisine beş tane pul altını verdim. Bu sehavetim zavallı çiftçi yanaşmasını dûçâr-ı hayret eyleyerek bu kadar çok parayı ne gibi bir hizmet mukabilinde verdiğimi anlamak için yüzüme bakakalmıştı. Binaenaleyh benden:

-Bu akşam asaletinizi imaen söylediğiniz söz bana ziyadesiyle tesir eyledi. Zaten pederinizin ahvâl-i târihiyyesine bir parça vukufum varken efendiniz Kohen'in verdiği izahat dahi hasmane ve mübalâga-perdâzâne olmasından kat'-ı nazar gerek pederinizin ve gerek sizin sergüzeşt-i ahvâliniz hakkındaki merakımı arttırdı. Bu parayı size merakımın derecesini takdir edesiniz diye peşin olarak verdim. Soracağım şeylerin kâffesine bilâ-ketm ve bilâ-tahrif ecvibe ve izahat verecek olursanız husule gelecek memnuniyetim üzerine size beş pul daha vereceğimi vaat ederim.

İzahatını aldığı zaman kemâl-i memnûniyet ve mesrûriyetle karşımdaki sandalyeye oturup sorduğum şeylere cevap ve izahat vermeye başladı.

Kalatosofzade ile bu mülâkatımız birbuçuk saatten ziyade devam eyledi ise de kendisinden ahzi ihtiyacında bulunduğum malûmatı o kadar mükemmel olarak aldım ki yorulduğuma nadim olmadıktan maada evvelce verdiğim vaat mucibince kendisine verilecek diğer beş pulu da memnunen ve müteşekkiren ita eyledim.

İmdi size Kalatosof hikâyesini bu suretle iktisap eylediğim malûmatın hulâsası olarak nakledeceğim ki bu hikâye Meryem Çiçiyano sergüzeştinden bazı noktaları da izah ve ikmal eyleyecektir.

–4–

Sabık kraliçe Meryem Çiçiyano'nun hizmetinde Kalatosof'un kocası zamanından kalma asdikadan olduğunun zannedilmesi hikâyemizce o kadar mühim hatîâttandır ki ihtiyar Tigran'ın bile mutlaka vâkıf olamamış bulunduğu bu hatayı evvel-be-

evvel tashih etmeyi ferâizden sayarım.

Kalatosof, Prenses Meryem'in değil a kocası Kral Georgiy'nin bile asdikasından olmayıp gayet tabîat-ı redie sahibi bir adam olduğundan efendisinin zamân-ı hükûmetinde kendisine tevdi kılınan umura sirkat karıştırarak ve elinde bulunan nüfuzunu da türlü türlü irtikâplara vesile ittihaz eyleyerek yalnız para kazanmaya bezl-i mechûd edermiş. Fakat mizacında fevka'l-had sefahat ve israf bulunduğu için kazandığı akçenin bir çoğunu bu yolda istihlâk eylediği gibi bir aralık Georgiy'nin oğlu David, Rusya içine celp olunduğu zaman Kalatosof dahi beraber gittiğinde Rusların nûşâ nûş ve cûş u huruş âlemlerinde bütün elde avuçta bulunan akçesini telef eylediğinden General Çiçiyanof, Gürcistan çar vekili olup da Kalatosof dahi Prenses Meryem'in nezdine geldiği zaman dört ayağını bir yere toplasa beş para çıkarıp meydana koyacak hâlde değilmiş.

İşte şu mukaddemâttan dahi anlaşılabileceği üzre sefîh-i merkum kendisini kraliçeye sadık göstermekten bazı menafi aramış ki menâfi-i mezkûrenin en mühimi henüz kırk yaşına varmasından dolayı erkekler hakkındaki çeşm-i rağbeti kapanmamış olması tahmin edilebilen Prenses Meryem'e kendisini beğendirip dâire-i mahremiyetinde bilkülliye nâil-i halvet olmak sûret-i fâsidesinden ibaret imiş ise de Prenses Meryem iffet ve ismet-i fevkalâde sahibi bir kadın olup her hâlde hizmetkârı demek olan böyle bir herife kendisini kepaze etmeyeceğini kadıncağızın tavır ve vekar-ı mahsûsundan anlaması üzerine Kalatosof tahvîl-i niyet eylemiş ve bademe prensesi açıktan açığa savunmak tedbirini ele almış. Ancak Prenses Meryem ırz ve iffetini muhafazaya muktedir olduğu gibi servet ve sâmânını da muhafaza ve vikaye ile hüsn-i idâreye kudret ve kifayetini gösterince habis Kalatosof bu ümitten de mahrum kalmış.

Şu iki başlı yeis o şahs-i mekrûhu her ne suretle olursa olsun şu Prenses Meryem yüzünden bir istifade hâsıl etmek gayretinde ilerlettikçe ilerletmeye başladığı esnada Peşav prensi Gadilla'nın Prenses Meryem'e mülâzemete başlaması Kalatosof'un ziyadesiyle hasedine dokunup Gadilla'nın bu mülâzemetten maksadı prensesi tezvic eylemek ve bakiyye-i

servet-i hükümdarânesine konmak emeline mübteni bulunduğu zannıyla nâr-ı hased habisi cayır cayır yakmaya başlamış.

Kalatosof'da bu suretle her türlü cinayeti göze aldırmak istidadı peyda olması üzerine General Çiçiyanof ile Prenses Meryem arasında bir münâferet zuhur edivermesi merkumun Çiçiyanof tarafına dönerek hizmet-i hâinânesini arz ve teklife yol açıvermiş.

Çiçiyanof ile Meryem arasındaki münâferet ise çend sene mukaddem Meryem'in kraliçe bulunduğu bir memlekette şimdi Çiçiyanof'un çar vekili olarak o makama mahsus etvâr-ı mütekebbirâneyi takınmaya Meryem'i mani görmesi ve binaenaleyh kendi akrabasından bulunmakla beraber Meryem'in bir kraliçe tanınmasından dolayı da müstahak olduğu tazim ve tekrîmi ifa etmekten başka bilâkis kendisi mumaileyhâyı taht-ı tahakküm ve zîr-i nazar-i istihkara almaya kalkışması kaziyyeyeleri de husule gelmiştir. Merkum Çiçiyanof gerek Meryem'in huzurunda ve gerek gıyabında onu kendi yed-i idâresine tevdi olunmuş bir esir, bir mahpus nazarıyla görüp halka da öyle göstermeye çalıştıkça Prenses Meryem'in bu adamı kendi hanedanının "tortusu" diye tabir ve o veçhile tahkir etmesi aralarındaki münâferetin sür'at-i tezâyüdünü istilzam eyleyerek bu ise Kalatosof'un tasmim eylediği fi'l-i cinâyetkâraneye meydan açacağından işte merkum bu münâsebetle ikisinin arasına girerek ve sûret-i zâhirede ikisine de sadık görünerek ahadü hümânın ihbarını nice ilâvelerle diğerine nakletmeye başlamış.

Bu hakikatlara Tiflis kibarı meyanında vâkıf olmadık kimse kalmadığı gibi merkum Kalatosof'un son tedbiri velinimeti olan Meryem'i Tiflis'ten sürdürmeye muvaffak olursa o kargaşalıkta mumaileyhânın külliyetli mücevheratıyla altın ve gümüş evânîsini iğtisâbdan ibaret bulunduğu da kimse nezdinde meçhul kalmamış. Bereket versin ki meçhul kalmamış. Zira perenses Ejderhan taraflarına sürülüp de bütün zıkıymet eşyası Kalatosof'un eline geçmiş olduğu hâlde bile Petersburg'dan tahkik memurları vürud eylediği zaman Tiflis kibarı bu sirkat-ı müdhişeyi heyet-i tahkîkiyyeye sûret-i mahsûsada ihbarla Kalatosof taht-ı işkenceye alınmış ve inkâr

edebildiği pek cüz'î miktarından maada eşyâ-yı mağsûbeyi iadeye mecbur olmuş. Vakıa istirdât olunan eşya prensese teslim ve isal olunmayarak yine tahkik memurlarının yed-i istifâdelerinde kalmış ya! Ama Kalatosof'un elinde kalmamış olması ve merkumun badema hiçbir hizmet-i hükûmette kullanılmamasına karar verilmesi Tiflis'de kendisinden müteneffir bulunan kibar için yine teşeffi-i sadrı mucip olmuş.

Bu vak'adan sonra Kalatosof bir hayli zaman bilâd-ı Kafkasya'da serseri ve sergerdân olarak ve dilenmek derecelerine gelerek süründükten sonra bir aralık gaybubetle iki üç sene sonra Tiflis'de yine meydana çıktığı zaman oldukça kibardan ve zengin bir Rus karısının zevci olmak üzere meydan almış. Rivayete göre bu kadını Rusya'nın Volhini eyaletinde tezevvüc eylemiş imiş. Sûret-i tezevvücüne dair meydân-ı tevâtüre çıkan rivayâta nazaran orada kadını bulup ilk mülâzemete başladığı zaman kendisini Gürcistan prenslerinden olmak üzere tanıttırmış ve eğerçi merkumun dilenmek derecelerindeki fakrı zengince bir kadın için mâni-i izdivâc olacağı derkâr ise de mezbure bir prens unvanının meftunu olmasıyla mücerret kendisine Prenses Kalatosof dedirtmek için o serseriyi dâire-i zevciyyetine kabul eylemiş.

Besbelli daha Volhini eyaletinde Kalatosof'un Gürcistan prenslerinden olmadığı ve Gürcistan'da o namı haiz prens bulunmadığı iddia edilmesine mebni merkum isbât-ı asâlet için zevcesiyle beraber Tiflis'e gelmiş ve bazı dağlı Gürcüleri hediyelerle paralarla kandırarak kendisi onların beyi olmak üzere zevcesine tanıttırmalarını teklif eylemiş ise de dağlıları böyle bir sahtekârlığa irzâ edemeyince foyası meydana vurarak zevcesi tarafından tart olunmuş.

Bu rezaletlerin kâffesi merkum Kalatosof'tan müteneffir ve bîzar olan Tiflis ahalisi nezdinde bîçare prenses Meryem'in intikamı için adâlet-i ilâhiyye muktezasından olarak telâkki ediliyormuş. Merkum karısı ile kendi arasını bulmaları ricasıyla her kime baş vursa kendisi gibi hain, alçak bir nankörün öyle bir kadına zevc olması değil a hizmetkâr olması bile münasip görülemeyeceği yüzüne vurularak tart ve def ediliverirmiş. Fakat bir aralık Madam Kalatosof gebe olduğunu

hissederek vaz'-i hamli de takarrüp eylemesi üzerine doğacak çocuğun yüzü suyu hürmetine kocasıyla barışmaya bir mecbûriyet-i maneviyye görmüş.

Keşki görmese imiş! Kadıncağız sağlık selâmetle işte şimdi Baba Kohen'in nezdinde çiftçi yanaşması olduğunu gördüğüm Kalatofzade'yi doğurduktan dokuz gün sonra bir iltihâm-ı rahme uğrayarak gürlemiş gitmiş ki Tiflis halkının zannına göre kadının bu kazaya duçar olması emrinde kocası olacak alçağın dahl-i küllisi varmış.

Zevcesinin olanca malı yeni doğan oğluna intikal eylemek hasebiyle Kalatosof çocuğa vasi intihap olunarak güya malını muhafazaya ve çocuğu büyütmeye başlamış ki âdeta bir komedyadan ibaret bulunan bu vasilik ve babalık Tiflis halkını hem güldürür hem kızdırırmış. Zevce-i müteveffiyesinin oğluna terk eylediği malıyla biraz tüyü tüsü düzen Kalatasof eski şerîk-i cinâyeti olan çar vekili General Çiçiyanof ile münasebetini tekrara çalışmış ve onun tarafından da rûy-ı kabûl görmüş ise de burada nadir olmayan tahkîkat-ı hafiyye memurları bu münasebet-i cedîdeyi Petersburg'a yazdıklarından dahiliye nazırının çar vekili cenaplarına gönderdiği tekdîr-âmiz mektuplar işbu münâsebet-i müteceddidânenin derhâl inhilâlini mucip olmuş.

Nihayet Kalatosof Bakû'deki İranîler ile bir münasebet peyda eyleyerek ticarete başlamış. O zamanlar Kafkas ümerasının kendi yedlerinde bulunan üserâzadeleri füruht etmeleri henüz taht-ı memnûiyyete alınmamış olduğundan Kafkas'ın her tarafından İran cihetlerine cevâri ve gılman naklolunurmuş. Bu ticaret Kalatosof'un tamamı tahrik eylediğinden iki nefer Çeçen esircisi ile ortak olarak Bakû'ye ve Tebriz ve Tahran'a köleler ve cariyeler nakil ve füruhtuna başlamış ve bâdî-i emirde bu ticaretin nef'-i küllîsi ile epeyce servet peyda eylemiş ise de bunca hukuk ve intikam altında bulunan habisin hiçbir şeyin sonunda feyiz bulamaması adâlet-i ilâhiyye muktezasından olmasıyla nihayet bu ticâret-i ahîresinin de seyyiesini çekmiş. Şöyle ki:

Abaza taraflarından topladıkları cariyeler meyanında bir tanesi gayet hasna ve müstesna olduğundan ve Kalatosof

cenapları epeyce tezyit eylediği zenginliğinden dolayı artık kendisini yeni bir teehhül ile nâil-i nimet-i huzûr ve istirâhat olmaya lâyık ve müstahak gördüğünden şu Abaza dilberini bir madam Kalatosof etmeyi zihnine yerleştirmiş.

Dağlı kızın Kalatosof kimin nesi olduğunu bildiği yok a! Zaten o zamana kadar bîçarenin almış olduğu terbiye kendisi her kimin malı ise o adamın her emir ve arzusuna ittibâ ve teslimiyeti icap ettirir itikadını kalbinde cây-gîr etmiş bulunduğundan Kalatosof'un mukaddemât-ı sevdâ-perestîsine karşı hiç tevahhuş göstermemiş. Bu hâl habisin ümit ve cür'etini arttırarak esnâ-yı râhda nâzil oldukları bir Tatar köyünde imamı çağırıp cariyeyi nikâh ettirmek istemiş ve bu arzusunu şerikleri olan iki Çeçene açıp cariyeyi tezevvüc eyleyeceğini bir tavr-ı ciddî ile ifade ve onun kıymetinden kendi hisseleri ne miktar edecek ise tediyeye hazır bulunduğunu beyan edince Çeçenler kemâl-i gazabla yerlerinden fırlayarak:

-Bire habis! Bu nasıl lâkırdı? Sen bir Rus olduğun hâlde bir Abaza kızını nasıl istifrâş edebilirmişsin? Seni öldürmeyelim de kimi öldürelim?

Diye kılıçları çektikleri gibi Kalatosof cenapları can kurtarmak için nereye kaçacağını bilemeyerek başını alıp köyden dışarıya kaçmış gitmiş. Ancak olanca sermayesini yanlarında bulunan yetmiş seksen nefer köle ve cariyelere yatırmış bulunduğundan ve şerikleri olan Çeçenler ise hemen tası tarağı toplayıp o zamanlar hâlâ İran'a tâbi bulunan Bakû iskelesinden sefineye râkiben denize açılmış bulunduklarından Kalatosof'un aklı başına gelip de can korkusu bertaraf olduktan sonra malını istirdat gayretine düşmesi hiçbir semere-i sahîha verememiş. Bu ticaretten o zamana kadar hâsıl eylediği kârdan maada zevcesinden kalan mirasın da bir büyük kısmı elden çıkmış. Zira Çeçenler İran'dan avdet bile etmiş olsalar Kalatosof tarafından dûçâr-ı takîb olmamak için kendilerini meydana çıkarmayarak evlerini, adlarını, sanlarını batırmışlar gitmişler.

Zevcesinden kalan malın bir büyük kısmı elden çıkmış olmasını haber verdiğimize bakıp da bir küçük kısmını merkumun elinde kalmış olduğu zannedilmemelidir. Malın kısm-ı

sagîri merkumun elinde kalmış olmak şöyle dursun zayi olan büyük kısmından dolayı Kalatasof üç aylık bir de mahbusiyet belâsı çekmiştir. Zira karısının an-asl Alman ve tâbiiyyet cihetiyle Moskof olmasından dolayı oğlu dahi Rus hükûmetinin himayesi altında bulunup Kalatosof'un yeni mirasla yine debdebe-i sefîhâneye başlaması üzerine Tiflis hükûmeti çocuğu yetimhaneye aldırmış ve Kalatosof'un güya elinde bulunarak irbâh eylediği sermaye için bir senet alınarak onun haricinde çocuğun hane eşyası ve validesinin mücevheratı gibi bir miktar serveti de yetimhanede hıfzolunmaya başlamış. Bunun üzerine Kalatosof şerikleri bulunan Çeçenler tarafından kendisi ölüm ile tehdit ve malı iğtisâb olunduğu beyanıyla ve bir perişan hâl ile Tiflis'e avdet eylediği zaman şikâyetin doğru olduğuna kimse inanmadığından Rus hükûmet adliyesi herifin taht-ı vesâyetinde bulunan yetime borçlu olduğu malı meydana çıkarmak gayretiyle sefih merkumu hapse atıp tamam üç ay işkence çektirmiş ve hapisten azat olduğu zaman dahi bademe her ne münasebetle olursa olsun Kalatosof'un elinde mal bulunacak olursa oğlunun hakkını tazmin için filhâl zapt ve müsadere olunacağı sicildeki kaydı bâlâsına ikinci şerh konmak üzere tahrir olunmuştur.

–5–

Hanesinde misafir olduğum Baba Kohen'in demiş olduğu veçhile Kalatosof'un kırdığı cevizler filhakika bini geçmiş olup size şöyle icmalen haber verdiğim şeyler bu cevizlerin birkaç iricelerinden ibarettir. Böyle hırçın adamların cümlesi için muhakkak bulunan sû-i âkibet Kalatosof için dahi encâm-kâr gelip çıkmıştır ki adâlet-i ilâhiyye muktezasından olan bu intikamât-ı muhıkka alınmayıp da sitem-kârânın ettikleri cevirler, gadirler yanlarına kâr kalacak olsa maazallahü teâlâ insanların adâlet-i Rabbaniyyeden de emniyetleri münselib olacağı derkârdır.

Kalatosof zevcesi yüzünden ele geçirdiği servet-i cedîdeyi de mahveyledikten sonra Tiflis'i, oğlunu, dostlarını, düşmanlarını her şeyi terk ederek yine gaybubet eylemiş ki bu defa soluğu Azof kasabasında almış.

Kasaba-i mezkûre Rusya'nın en işlek iskelelerinden olup kara tarafından gelen emtia Bahr-i Siyah ve Yeni Kale tarikiyle Azak Denizi'ne giren gemiler yükletildiği ve bu gemilerin getirdikleri emtia-i ecnebiyye Azak tarikiyle Rusya'nın içerlerine götürüldüğü cihetle orada her cinsinden, her milletten külliyetli adam kalabalığı bulunarak iştigâlât-ı ticâriyye-i yevmiyyeyi tezyit ve tesri ederler.

Muahharan tahkik ve istihbar olunduğuna göre Kalatosof tebdîl-i nâm ederek bu iskelede gemi tayfaları ve hamal ve arabacı gibi ayak takımına kebap ve çorba tabh ve füruhtuyla iştigale başlamış. Hatta oralardan bir Tiflisli mürur ederek merkumu tanıyıp yanına dahi sokuldukta ve hâl ve hatırını sual eyledikte Kalatosof böyle süfliyet-i rezilâne içinde kendi hüviyetini itirafa cesaret alamayıp kendi namı Kalatosof olmadığını ve kendisine filân oğlu filân denildiğini biliddia Tiflislinin kendisini Kalatosof zannetmesini müşabehetten münbais bir hataya haml eylemiş.

Garibeye bakılmalı ki o zamanlar Azak'ta bir İngiliz gemisi soyularak bu sirkati icraya gelenler geminin baş tarafında sabaha kadar uyanık bulunması lâzım gelen vardiya neferini ipine oynatmayınca derûn-ı sefineye girilemeyeceği muhakkakiyyetinden naşi vardiya nefereni de katletmişler. Azak polisi bu cinayetin faillerini taharri eylediği sırada serseriliklerinden şüphe eylediği adamları istintak ve muhakemelerine bakılmak üzere derhâl hapse atmaya başlamış. Bizim kibar düşkünü kebapçı dahi pek de polisin nazar-ı emniyetine mazhar bir adam olmaması hasebiyle hakîkat-i hâlde bu cinayete hiç iştiraki yok iken bile zâbıta-i mahalliyye tarafından yakalandığı gibi tevkifhaneye atılmış.

O zamanlar Rusya'da usûl-i muhâkemât-ı cinaiyye şimdiki derece-i intizâma girmemiş bulunduğundan istintak memurları maznunen taht-ı tevkîfe alınanları söyletmek için işkence denilen tedbirden başka medâr-ı teshîl bulamazlarmış. Bu işkenceler maznunu soğuk havalarda ıslak yerlerde yatırmak, uykusuz veyahut aç bırakmak, dövmek ve kızgın demir ile vücudunu dağlamak gibi takat-fersâ şeylerden ibaret bulunup tevkif olunan adamlar ile beraber Kalatosof dahi bu işkencelere

duçar edilmeye başlamış.

Baba Kohen'in tarifine göre bir çuvaldızı kıpkırmızı kızdırıp herifin butlarındaki kaba eti içine doğru cazır cazır sokdukça evcâ' ve âlâmından kıvrım kıvrım kıvranarak helâk derecelerine gelirmiş ise de zaten mürtekibi olmadığı cinayeti irtikâp eyleyecek olsa cezası idam olacağını muhakkakan bildiği cihetle bu azapları çektiği hâlde yine tahammüle mecbur olurmuş.

Vakıa bu yoldaki işkencelere tahammül eyleyemeyen mazlumlardan birtakımı hiçbir cinayet sahibi olmayarak beriyü'z-zemme ve masum bulunduğu hâlde böyle can dayanmayan işkencelerden hiç olmazsa ölmek ile halâs olmak için kendisine isnat olunan cinayetleri yapmış görünerek itirafa mecbur oldukları nevâdirden değildir. Vakıa bu da ihkak-ı hak sayılmaktan ziyade günah ve vebali icra edenlerin üstünde kalması lâzım gelecek bir zulm-i sarîhtir. Lâkin bizim serseri Kalatosof gibi bin fenalık yapmış oldukları hâlde cezâ-yı kanûnîsini görmemiş bulunanlar için bazı kere intikam ve adâlet-i ilâhiyye bu surette cilve-nümâ olur ki bir fikr-i hikmetle düşünülecek olursa bu da Kalatosof gibi şıklar için muhakkak ve seza bir ceza yerine kaim olur.

Elhasıl Kalatosof üç ay kadar bir müddet-i tavîle zarfında bu takat-fersâ ve tahammül-güdâz işkenceleri çekerek nihayet kendisiyle beraber taht-ı tevkîfe alınmış bulunan diğer mazlumlar itirâf-ı cürm eyledikleri ve Kalatosof'un kendi içlerinde bulunmadığını ikrar ve temin ettikleri cihetle onların kelleleri adalet satırına havale edilerek Kalatosof'un sebili tahliye kılınmış ise de hapishaneden çıktığı zaman kimse kendisini tanıyamayacak derecelerde vücuttan düşüp külle yevmin ölüme muntazır olmaktan dolayı saçı sakalı bile bembeyaz ağarmış.

Bu beliyyeden sonra Kalatosof tekrar Tiflis'e gelerek muhtaç olduğu bir lokma ekmeği oğlunun malından dilenircesine yemek için oğluna müracaat eylemiş ise de o zamana kadar çocuk yedi sekiz yaşına gelerek talim ve terbiyesine bakılmak üzre cinsiyet-i asliyyesinden dolayı Elisabethal karyesindeki Alman manastırına teslim edildiği gibi malı da mezkur

manastır heyet-i ruhâniyyesi idaresine verildiğinden Kalatosof oraya kadar bilmüracaa beyân-ı hâl eylemiş ise de manastırdaki reis-i rehâbîn:

-Ben bir kimsenin malını diğerin iaşesine sarfa mezun değilim. Yed-i emânet ve idâreme tevdi olunan emvâl-ı eytâmın hüsn-i muhâfaza ve idâresinden gerek indallah ve gerek inde'n-nâs mes'ulüm.

Dediği gibi Kalatosof:

-Canım ben bu çocuğun babası değil miyim? Şu düşkünlük hâlimde evlâdımın bir lokma ekmeğini benden dirîğ eylemeniz revâ-yı hak mıdır?

Diye tazalluma başladığı zaman dahi papaz efendi:

-Übüvvet denilen şey evlâdının malını yemek için insana hak vermez. Belki evlâdına bakmak için insana bir vazife tayin eyler.

Diye Kalatosof'un bu tazallumunu da reddeylediği gibi nihayet Kalatosof:

-Canım bari siz bana bir lokma ekmek veriniz. Siz hayra vakf-ı vücûd etmiş adamlar değil misiniz?

İstirhamına girişmesi üzerine hakim papaz:

-Evet ama bizim muavenetimiz ihtiyarlık, sakatlık gibi muhtaç olduğu bir lokma ekmeği kazanmaya kuvveti, kudreti olmayanlara mahsustur. Sen bunlardan değilsin. Bununla beraber Manastır'daki bahçıvanlara iltihak edip de çalışacak olursan istihkak peyda eylemiş olacağın ekmeği afiyetle yersin.

Cevabını dikerek nihayet müddet-i ömründe hemen ilk defa olmak üzere haklı bir lokma ekmek yiyebilmek için o mütekebbir, hud'a-kâr, hain Kalatosof çapayı, tırmığı ele almaya mecbur olmuş.

Hâlbuki herifte ıslâh-ı nefs gayreti bulunsa bile muhterem bir yerde kendisine tevdi olunan vazifeyi hüsn-i icrâya kudreti yettiği kadar nasb-ı nefs-i ihtimâm eyleyerek bu gayretin mükâfaten belki de hakkından ziyade yedirilip içirilmesini temin edebilmesi lâzım gelirken hâin-i merkûm küfrân-ı nimet gayret-i menfûresine kapılarak ve güya bu felâket kendisinin

müstahak olmadığı bir nekbetmiş gibi davranarak kaza ve kadere teslimiyet vazîfe-i dindârânesinin bilkülliye hilâfına çıkınca ve maazallahü teâlâ bu hâlini kendi aleyhinde feleğin bir zulmü sayarak mühim, müthiş muahazâta kalkışınca bu adamın terbiye-i diniyye hilâfındaki muahazât-ı kâfiranesi evvelâ arkadaşı bulunan bahçıvanları bihakkın şikâyete mecbur eyleyerek nihayet keyfiyet rahiplere aksedince bir gün reis-i rehâbîn kendisini çağırıp:

-Senin gibi bir adama iyilik etmek şöyle dursun hatta senden bize iyilik gelmek memul bile olsa biz o iyilikten de vazgeçeriz.

Cevâb-ı kat'iyyesiyle Kalatosof'u oradan da tüskürtmüşler.

Böyle bir nasîhat-ı mürşidâneden mütanassıh olarak hiç olmazsa ondan sonra olsun tövbe ve istiğfara müsâraatı lâzım gelirken Kalatosof, güya manastırın ekmeğine hiç ihtiyacı yokmuş gibi bir hiss-i mağrûrâne ile:

-Ben böyle sabahtan akşama kadar kazma sallayacak olduktan sonra bir lokma ekmeği nerede olsa bulurum.

Diye sair köylülere müracaat eylemiş ise de köylüler manastır gibi bir muhterem yerden mücerret itikatsızlığı hasebiyle tart edilen bir herifin hizmetinden hayır ummayarak hiç birisi teklifini kabul etmemiş. Bu zillet ve hakaret dahi Kalatosof'un kibrini kıramamış bulunursa ne dersiniz? Habis:

-Hizmetimi kabul etmezseniz etmeyiveriniz. Zaten ben de ömrümün sonuna kadar bahçıvanlık edecek değildim ya. Burada ziraat, ameliyat şakası içinde vücut yıpratacağıma gider akıl ve iz'anım, dirayet ve fetanetim sayesinde yine evvelki gibi kibarâne bir bahtiyarlık ararım.

Diye Alman kurâ-yı müsta'meresinden de çıkıp gitmiş.

Oğlunun bana ifadesine göre bu müfârakat pederiyle son müfârakatı hükmünü almış. Ondan sonra sekiz on sene kadar bir müddet geçtiği hâlde Kalatosof'tan hiçbir haber alınamamış. Merkumun son haberi de alınıncaya kadar evlâdına intikal etmek lâzım gelen şeâmeti bîçare Kalatosofzadeyi de yakalamış. Şöyle ki:

Sinni on iki on üç yaşına vardığı zaman Kalatosofzade manastırdan çıkarak ufak tefek ziraat ve çobanlık işleriyle

buraların maişeti demek olan köylülük hâline alıştırılmaya başlamış ki yanına girdiği Peterhof nam bir köylü ne kadar olsa bir dereceye kadar soyzadeliği bulunan bu zavallı çocuğu istediği gibi terbiye eyledikten sonra kızını da bittezvîc kendisine damat etmeye yeltenmiş. Lâkin baba cihetinden soyzadeliğinin derecesi Kalatosof'un ahlâk-ı fâsidesiyle müvazene edilmek lâzım gelen bu çocuğun besbelli valide cihetinden soyzadeliği de cevher-i aslî-i insaniyetini şaşaa-nisâr edebilecek surette değil imiş ki bunun da ahlâkında redâet-i tâmme bulunduktan maada tembelliğe, tep-perverliğe ibtilâ-yı küllîsinden dolayı Peterhof kendi yüzünden peyda eylediği ümitleri mahv eyleyerek merkumu kapısından tart ve teb'îd eylemiş.

Kalatosof'un akibeti neye müncer olduğu hakkında gerek Tiflis'te ve gerek bu köylerde münteşir olarak cümlenin hiss-i intikamını mutmain eyleyen haberi size tebliğden evvel şu Kalatosofzade'nin pederinden vâris olduğu şeâmet meselesini hikâye edip bitireyim ki muhibb-i hikmet olanlar için bunda da bir ibret-i azîme vardır.

Merkum sinnen mertebe-i rüşde vardıkta ahlâken hiç de reşit olmadığını nazarıdikkate bile almayarak Manastır'da mahfuz ve validesinden mevrûs akçesini kurtarıp bunu bitmez tükenmez miktarda zannıyla işten güçten elini çekmiş ve o zamana kadar gözüne kestirdiği birkaç kızlarla işi bir izdivaca vardırıncaya kadar muaşaka vadisine sapmış ise de ne kadar huysuz, tembel, miskin bir şey olduğunu cümle nezdinde müştehir olmuş bulunmak hasebiyle hiçbir kız kendisiyle izdivaca tenezzül eylememiş.

Bu muâşakat arkasında gezip koşmak Kalatosofzade'nin bir yandan tembelliğini çoğaltıp parasını azalttığı gibi diğer cihetten lezâiz-i sefîhâneye de bir inhimak peyda eylediğinden en ehveni işrete ibtilâdan ibaret sû-i istimâlât ile Tiflis'te olanca servetini yiyip bitirmiş ve Alman köylerine avdet ve iltica eylediği zaman ise işte Baba Kohen nezdinde görmüş olduğumuz surette her gün dûçâr-ı hakaret eyliyor bir fena yanaşmalıktan başka nasip bulamamış.

Gerek Baba Kohen'den ve gerek Kalatosofzade'nin kendisinden aldığım şu yoldaki malûmat beni garîk-i lücce-i

hayret ve ibret eyleyerek birçok feylesofların tevârüs-i manevîye dair serd eylemiş bulundukları muhâkemâtı kâmilen haklı göstermiş olduğunu ketm ve inkâr eyleyemem.

Birçok emrâz-ı müdhişe ve gayr-ı müdhişenin ebeveynden evlâda intikalleri muhakkakat-ı tabiiyyeden olduğu gibi ahlâfiyyûn-ı hükemâ işbu emrâz-ı cismâniyyeden maada türlü türlü emrâz-ı ruhâniyyenin de irsen evlâda intikaline kanidirler. Tabiatta intikalât-ı irsiyye yalnız emrâza mahsus olmayıp ebeveynin sıhhat ve selâmet-i cismâniyyesi de evlâda intikal eylediği muhakkak olduğu gibi ruhaniyâtta dahi intikalât-ı irsiyye seyyiât ve kabîhâta mahsus olmayıp hüsniyyât dahi bu kanun-ı tevârüse tâbidir. Bahtiyardır ol adam ki ahlâk-ı âliyye erbâbından olan bir çift ebeveynden tevellüt eylemiş ola! Zira asalet denilen şeyde hürmete bir istihkak var ise mahza tıynet-i pâkları ve ahlâk-ı âliyyeleri ile tahsin ve tazîm-i enâmı kazanmış olan ebeveynin bu meziyet-i ahlâkiyyesine vâris olmak cihetiyle o istihkak teslim olunabilir. Kezalik bed asıl olanlar için istihkarın muhakkakiyyeti de ebeveyndeki redâete vâris olmaktan neşet eyler. Bu sebebe mebnidir ki hükemâ izdivacât hususunda zenginliğe, züğürtlüğe hiçbir ehemmiyet verilmeyip kanın temizliğine, soyun asaletine, ahlâkın dürüslüğüne ehemmiyet verilmesi tavsiyesinde bulunurlar. Zira redâet-i mevrûse erbabının sıhriyyetle kana iştirak eylemesinde velevki kısmen olsun tevrîs-i redâet pek kuvvetli olarak melhuzdur.

–6–

Kalatosofzade ile Baba Kohen'den asıl Kalatosof'a dair almış bulunduğum malûmat beni yalnız ahlâkiyât hususunda iktiza eden dikkat ve ihtimamdan ibaret böyle bir hikmete gark etmekle kalmamıştır. Herkesin cezâ-yı amelini behemehal göreceği hususundan ibaret bulunan adâlet-i ilâhiyye mesele-i pür-hikmeti üzerinde de ikaz eylemiştir.

Nimetiyle perverde olduğu velinimetine herkesin bir hiss-i şükrân-ı tâmla arz-ı meâsir-i sadakatına mecbur bulunduğu kâffe-i edyân ve mesâlik-i hikemiyye nezdinde müsellem iken Kalatosof'un Prenses Meryem Çiçiyano'ya ettiği hıyanet yanına

kalmak kabil olabilir mi?

Vakıa habîs-i merkûm türlü türlü felâketlere, işkencelere duçar olmuş bulunduğunu gördük ise de kendisinin cinâyet-i yegânesi Prenses Meryem'e reva gördüğü nankörlükten ibaret olmayıp öteden beri nice sû-i istimâlât ve irtikâbât-ı müdhişesiyle ne kadar canlar yakmış olmalıdır ki encâm-ı kârda adâlet-i ilâhiyye onun da canını yakmıştır.

Alman kurâ-yı müsta'meresinden son gaybubeti üzerinden sekiz on sene kadar bir zaman geçtiği hâlde merkumun hiçbir haberi alınamamış olduğunu söylemiştim. Ondan sonra Bakû taraflarına gidip gelmiş bulunan birkaç Alman merkum Kalatosof'un duçar olmuş bulunduğu akıbeti hikâye eylemişler. Hem de istimâ eyledikleri şeyi nakilden ibaret bir hikâye değil! Bizzat müşahede eyledikleri bir akibet-i fâcia ve müdhişeyi hikâye eylemişler ki işitenlerin hayretlerinden sinirleri gerilip damarları kurumuş. Şöyle ki:

Kalatosof buralardan müfârakat ve mübâadet eyledikten sonra birkaç sene müddet kim bilir nerelerde, ne sûret-i serseriyânede dönüp dolaşarak nihayet Bakû civarında vaki ateş-gedelerden birisine iltica eylemiş.

Malûmdur ki İran'ın dîn-i kadîmi olan ateş-perestlik diyânet-i celîle-i İslâmiyyenin İran taraflarına intişarı üzerine külliyen mahv edilip bu itikad-ı kadîmlerinde sebat ısrarında bulunan ateş-perestlerin birtakımları Hindistan taraflarına hicret eylemişler ve birtakımları da menâat-ı mevkiiyyeden dolayı İskender-i kebîr zamanından beri hiçbir cihangirin pây-ı istilâyı basamadıkları Kafkas civarlarına gelip yerleşmişlerdir.

Bu taraflarda neft denilen petrol madenlerinin kesreti havali-i mezkûreyi ateş-perestler nazarında takdis ettirmeye sebep olmuştur. Zira menâbi-i mezkûreden nübaân eyleyen petroller bazı kere kendi kendilerine ateş alarak yine kuvve-i tabiiyye ile kendi kendilerine müntafi oluncaya kadar haftalarca aylarca hatta bazı vakit yıllarca yanarlar.

Petrollerin işbu ihtirâkı dünyanın hiçbir yerinde emsali bulunmayan bir acîbe-i tabiiyye teşkil eder. Zira bazı kere koca bir gölün ve bazı kere bir derenin yekpare ateş hükmünü aldığı

görüldüğü gibi bazı kere dahi bu nehr-i âteşin gide gide Hazar Denizine munsab olduğu zaman denizin dahi yüzlerce mil murabbaındaki bir kıt'asını yekpare ateş hâline ifrâğ eder. Zira petrol sudan hafif bulunarak bitmek tükenmek bilmeyen menâbiden nübeân ile bahr-i mezkûre kadar cereyan eyleyen bu madde-i müşteile zeytin yağının su üstüne çıkması gibi göl ve nehir ve bahr satıhları üzerinde bir tabaka teşkil ederek ateş aldığı zaman bu tabaka kâmilen yanıp bitmeyince intifâ-pezir olmak kabil değildir.

İşte Bakû taraflarının bu acîbe-i ateş-nâkından dolayı İran'dan oraya iltica eylemiş bulunan kadim Parsîler oralarda ateşgedeler vücuda getirerek bunlarda petrol yakmaktadırlar ki yaktıkları ateşin yaz kış, gece gündüz hiçbir vakit sönmediği maruftur. Sonraları İslâmiyet ve nasraniyet oralara fürce-yâb-ı dühul olarak putperest bulunan ahâli-i kadîmesinin ağlebi bu dinler ile tedeyyün eylemiş olmaları üzerine de ateşperestlere ilişilmemesi bunların ratb u yâbis-i umûr-ı dünyeviyyeye kat'iyyen müdahele etmeyerek kendi hâlleri ile iştigal eder halim ve selim adamlar olmalarından neşet eylemiştir.

Çend hafta sonra bizzat kendim dahi gidip görmüş olduğum veçhile filvaki bu ateşperestler diyânet-i İslâmiyye ve nasrâniyyeye asla takarrüp etmeyerek yakmakta bulundukları ateş derununa kendileri ilka edilip yakılacak olsalar dinlerini terk eylemek şöyle dursun bilâkis bu muameleyi mükâfat-ı ebediyyeye nâiliyetin medâr-ı azamı sayarak memnun bile olmak derecelerinde mutaassıp iseler de İslâmdan, Hristiyandan hiçbir kimseye fenalık etmek değil a hayvanât-ı acizeyi bile bile incitmeyerek her kim olursa olsun ellerinden gelen iyiliği dirîğ etmemekle marufturlar.

Serseri Kalatosof döne dolaşa bunların içine düştüğü zaman güya nasraniyetten hiçbir haber ve menfaat görememiş olduğu beyanıyla ateşperestlik dinini kabul eyleyeceği teklifinde bulunmuş ise de ateşperestler:

-Bizim dinimizin hangi hakikatine vâkıf oldun ki dehâlet arzusunda bulunuyorsun? Nasraniyyetten hayır görmedim diye şikâyet etme! Hiçbir din yoktur ki kendi erbabını şerre sevkeylesin. Dinlerin füyûzât-ı maneviyyesinden feyz almak

istidadı kendilerinde bulunmayanlar kendi kendilerini fezâyıha duçar eyleyerek fezâyıh-ı mezkûrenin neticesindeki nekbetlerini de din hakkındaki iftiralarına zammeylerler. Buraya ilticadan maksadın bir lokma ekmeğe nailiyet ise köpeklerden bile dirîğ etmediğimiz o lokma-i nânı senden esirgeyecek değiliz a otur. Hak taâlânın bize ihsan eylediğinden sen de doyarsın. Bu nimetin şükrünü gerek Hristiyanca gerek ateşperestçe nece edersen et Hak taâlâ hazretlerinin mazhar-ı kabûlü olacak ise yine olur.

Nasihat-ı mürşidanesiyle Kalatosof'un putperestlik dinine dühul teklifini değil bilâkis ateş-haneye dehâlet ve ilticasını kabul eylemişler.

Vakıa Alman kurâ-yı müsta'meresindeki manastırlarda olduğu gibi burada dahi ateşgedeler sekenesi hizmetinden azade değil iseler de onlr için hizmet ayn-ı ibâdet sayılıp hiçbirisi meşguliyet-i yevmiyyesini yüksünmediğinden Kalatosof'un meşhur olan tembelliği bunların gözüne batmıyormuş. Bu acayip adamlar her şeyde bir hiss-i garîb, bir itikad-ı acîb sahibi olarak ezcümle çalışkanlığı bir nimet-i ilâhiyye ve tembelliği bir nimet-i semâviyye ad ile kendi çalışkanlıklarından naşi Hak taâlâ hazretlerine müteşekkir kaldıkları gibi başkalarının tembelliklerini görünce kendilerinin bu nimetten masuniyetlerinden dolayı yine Hak taâlâ hazretlerine müteşekkir kalırlar.

İşte bu ateşgede Kalatosof'un dünya yüzünde arayıp arayıp da bulamayacağı bir melce hükmünü almış. Zira Tiflis taraflarından son mubâadeti üzerine Tahran'a kadar İran içlerini dolaşarak nâhun-ı hud'akârîyi iliştirebilecek bir iş aramış ise de oralarda Gürcü ve Ermeni gibi nasara için bilhassa o zamanlar hıdemât-ı süfliyyeden başka iş bulunmadığından kimse kendilerine itibar etmediğinden Kalatosof ateşgedeye geldiği vakit dünyaca artık her şeyden ümidini kesmiş ve bir ye's-i tâmla meyus bulunduğu hâlde gelmiştir.

Tiflis civarında sâkin Almanlar Bakû taraflarına gidip de Kalatosof'u ateşgedede mülteci sıfatında buldukları zaman merkumun oraya vüsulü yedi sekiz senelik bir kıdem peyda eylemiş imiş. Bu müddet-i tavîle zarfında ateşperestlerin hüsn-i

ahlâkı ve tabîat-ı halîmanesi kendisine tesir etmemiş bile olsa onun redâet-i ahlâkına ehemmiyet ve hüküm verecek adam bulunmamak hasebiyle putperestler merkumdan asla şikâyet yüzü göstermemişler. Hatta Kalatosof bunların lisanıyla tekellüme ve ibadetleriyle iştirake bile alışmış.

Lâkin hikmet-i Huda'ya bakınız ki kendisini bidâyet-i ahvâl-i hâinânesinden beri tanıyarak ne mal olduğunu bin defa mihenge vurmuş bulunan adamların ilk misafir oldukları akşam Kalatosof ateşgedenin mişkâtına yeniden petrol ilâvesiyle iştigalde iken petrolün mevzu' olduğu bir öküz tulumu boşalıp Kalatosof petrolu ziyadan men için birtakım harekât-ı mütelâşiyâneye koyulduğu sırada nasılsa ateş-gâhdan ateşin sirayetiyle yere dökülen petrol dahi ateş alıvermiş. Dökülen petrol mabet derununda bir hayli yerleri istilâ ederek göllenmiş bulunduğu gibi Kalatosof'un elbisesini de ıslatmış olduğundan kendisini vehleten bir ateş bahîresinde bulan Kalatosof bilâhare ateşin elbisesini de sûzân etmeye başlamasını müteakip can-hırâş bir çığlık ile kendisini mabetten dışarıya atmış gerek ateşperestler ve gerek misafir bulunan Almanlar merkumun imdadına koşarak söndürmek imkânı olmayan elbisesini hemen parça parça yırtarak, keserek tahlîs için son dereceye kadar sarf-ı mesâîde kusur edilmemiş ise de bir türlü tahlis mümkün olamamış.

Kalatosof bütün elbisesinden tecrit edilerek çırçıplak bir hâle konulduğu zaman kaba etlerinin birkaç yeri âdeta pişmiş olduğundan löp löp koptuğu gibi besbelli kendisi de elleriyle elbisesini söndürmeye çalışmış olmalı ki iki elinin parmakları büsbütün yanıp kömür kesilmişler. Hele ne saç, ne sakal, ne bıyık, ne kaş, ne kirpik kalmamak derecesinde kafasının ütülmüş bulunması merkumun çehresini korkunç bir hâle tahvil eylemiş. Vücudunun derisi kâmilen haşlanıp beyaz beyaz dumanları çıkarak bir de gayet müstekreh bir koku neşretmekte imiş.

Şefkatli ateşperestler Kalatosof'u kurtarmak için kendilerince maruf olan tedavide asla kusur etmemiş iseler de bu ihtirak Kalatosof'un canına kâr eylediğinden ve yanık yerlerinin acısına bir türlü canı dayanamadığından:

-Aman bende artık yaşamak imkânı kalmadı. Bu acılara dayanamıyorum. Beni çarçabuk öldürerek şu işkenceden kurtarınız.

Diye yalvarmaya başlamış ise de ihtirâktan dolayı dudakları kavrulmuş bulunduğu için bu sözleri pek güçlükle anlaşılabilecek bir telâffuz-ı müdhişe ile söylüyormuş.

Hafazanallah! Meğer ihtirâkta bu dereceyi bulan insan dışından ne kadar söndürülmüş olsa için için yanmakta yine devam eylermiş. Kalatosof böyle için için yanmaktan o derecelerde muztarip oluyormuş ki kâh:

-Su! su!

Diye haykırıp güç hâl ile kımıldatabildiği elleriyle suyun vücuduna dökülmesini işaret eylediği gibi kâh:

-Ölüm! Ölüm!

Diye haykırmakla beraber yanıp kömür hâline gelmiş bulunan yumruklarıyla kendi kafasına vurarak akl-ı sûzânınca orada bulunanlara kendisini bu suretle öldürmelerini işaret eyliyor imiş ise de herkesi istilâ eylemiş bulunan hayret merkumun bu temennilerini icraya meydan bırakmıyormuş.

Aman ya Rab! Cezanın bu derecesi acaba cinâyâtın hangi türlüsüne lâyık ve sezâ-vârdır? Zira Kalatosof temaşasına bile canlar dayanmayan bu azab-ı elîmi üç buçuk saat kadar çektikten sonra teslîm-i ruh ederek kurtulmuş gitmiş ki vücudu da şişede kebap edilen kuzudan beter bir hâle gelmiş. Hatta vefatından evvelce gözlerinin çeşm-hânelerinde kaynayarak kabarıp patlamaları huzzarı ordan kaçırtmak derecelerinde müteessir eylemiş ki yalnız şu işkence bin cinayetin cezâ-yı zâidi addolunabilirmiş.

Misafir bulunan Almanlar Kalatosof'u bu hâlde görünce merkumun o zamana kadar irtikâp eylemiş bulunduğu mefâsidi bildikleri hâlde bîçarenin hâline son derecelere kadar terahhum eylemişler. Ateşperestlerde bu terahhumu kendilerinden daha ziyade gördükleri için güya tesliyetlerini mucip olmak üzere:

-Bu adam o kadar acımaya şayan görülecek iyi adamlardan değildir.

Mukaddemesiyle Kalatosof'un bütün hikâyesini ateşgede erbabına anlatarak onların da nazar-ı ibretlerini açmışlar.

–7–

İşte Baba Kohen'in hanesinde Kalatosof'a dair aldığım malûmat şundan ibaret olup vakıa hiç bir hainin intikam-ı İlâhî pençe-i manevîsinden yakasını kurtaramamış bulunduğu gibi Kalatosof'un da bu adâlet-i İlâhiyyeye duçar olması kalben itminanımı mucip olmuş idiyse de mâye-i insâniyette intikamdan ziyade şefkat karışık olmalıdır ki ben bile bu sû-i âkibetteki dehşetten tedehhüş eylemiş kalmıştım.

Ertesi sabah Baba Kohen ile vuku bulan mülâkatımızda teessürât-ı vakıamı kendisine de anlattığım zaman dedi ki:

-Ben dün akşam işi sana tamamıyla hikâye edememişim. İşin içinde daha işler var. Hikâye içinde hikâyeler münderic! Yani Kalatosof'un müddet-i ömründe ne kadar fenalıklar yapmış olduğu zabıt ve kayıt edilse imiş bu müthiş sû-i âkibetinden dolayı kendisine pek de acımak lâzım gelmeyecekmiş.

Bu adamın şimdiye kadar hikâye edilmiş bulunan sû-i ahvâlinden fazla daha birtakım cinayetleri mi var imiş ki Baba Kohen'in bu hükmü verdiğini kendisinden sual eyledim. Manidar bir tavırla sırıtıp başını da birkaç defa sallayarak dedi ki:

-Evet! Bakû'ye gidip ateşgedede misafir kalan Kalatosof'un sû-i âkibetini gören hemşehriler bu müthiş hâli ateşgede erbabının da kemâl-i teessür ve tarahhum ile telâkki eylediklerini görerek bu teessürlerini teskin için merkumun intikam-ı İlâhîye ne derecelerde şayeste bir adam olduğunu anlatmak üzere mâ-sabak-ı ahvâlini hikâyeye başladıkları ve ismi Kalatosof olup Gürcistan'ın son kraliçesi Meryem'in asdikasından iken ona hiyanet eylediğini falanı dermeyana ibtidar eylediklerinde ateşperestler kendi lisanlarıyla birtakım mütelâşiyane sözlere başlayarak bu Kalatosof namının kendilerince de maruf olduğu anlaşılmış ve merkumun hikâyesini dinledikten ve daha doğrusu ismi Kalatosof olduğunu haber aldıktan sonra ateşperestlerin evvelki merhametlerine itidal gelmesi Kalatosof'un bunlar nazarında

daha ziyade şâyân-ı mücâzât bir habis olduğunu göstermiş ise de hemşehrileri merkuma dair kendileri nezdinde ne yolda malûmat bulunduğunu suale girişerek pek çok ısrarla ricalarda bulundukları hâlde de ateşpereslerden malûmat alamamışlardır.

Ben Baba Kohen'in bu sözünde bâdî-i emirde ciddiyet bulamadığımdan:

-Hayır Kalatosof'a dair ateşperestlerde malûmat bulunsa idi neden dirîğ edeceklerdi? Bahusus ki işte herif yanmış, helâk olmuş gitmiş.

Demiştim. Baba Kohen ilk sözünde sebat eyleyerek:

-Hayır! Hayır! Ateşperestlerde bu herife dair daha pek mühim haberler mevcut olduğu muhakkak imiş. Zira arkadaşlardan birisi Farisî lisanına cüz'îce vâkıf olarak söylenen sözler meyanında "Vay! Kalatosof bu adam imiş ha! Sekiz senedir içimizde bulunur da hain herifi nasıl tanıyamamışız?" tarzında nadimane ve gazûbane lâkırdılar olduğunu anlayabilmiş ise de ateşperestler kendi lisanlarının bu yabancı adamlar nezdinde anlaşıldığını çakar çakmaz imsâk-ı kelâma mecbur olarak sözün daha ilerisine gitmemişler. Bu ateşperestler her ne kadar halka iyilik etmeyi ibadetten addeylemekte iselerde erbâb-ı cinâyete kat'an merhametleri olmayıp onlara asla muavenette bulunmazlar.

Demişti. Bu misillü dâî-i merak olan keyfiyetlerde gerek ahvali gerek akvâli enine boyuna çekip uzatmak insanlığın cümle-i muktezayât-ı garîbesinden olmasıyla Baba Kohen'in bu tevilini de beğenemediğimden dedim ki:

-Pek âlâ! Ateşperestler kendi lisanları şu misafirler nezdinde meçhul olmadığını görmüşler ise onlardan emniyetlerini selp etmeyip bilâkis arttırmalı idiler. Kalatosof'u merhamet ve muavenete lâyık bir adam görmeyip de o zamana kadar kendisini himaye eylemiş bulunmalarından nedamet getirmişler ise vech-i nedametlerini de izahdan geri durmamalı idiler.

Baba Kohen kendi sözlerine inanmamak hususunda bu ısrarımı görünce epeyce bîzar oldu. Zira kendisi sözünün

reddolunmasını kolay kolay hazmedebilecek kadar halim adamlardan olmayıp haylice müstebit bir adamdı. Dedi ki:

-İşin üzerinden bu kadar zaman geçmiş. Ben ise hin Kalatosof'un ne tarih-nüvisiyim ne mütercim-i hâli! Size hatırımda kalan şeyi söyledim. Doğru olup olmadığını temine merakım, mecburiyetim yoktur. Siz pek merak ediyorsanız hazır asıl seyahatiniz Bakû taraflarına olduğundan gider orda keyfiyeti biletrâf tetkik ve tahkik eylersiniz.

Vakıa Baba Kohen'in bu sözüne ez-dil ü cân hak verdim. Yalnız hak vermekle de kalmadım. Peşav prensi nezdinde mevkûfiyet-i daimîye mahkûm olan ihtiyar Tigran'ın şu Meryem Çiçiyano meselesi gayet şümullü, muğlak, mühim bir hikâye olduğu ve kendisi o hikâyenin yalnız bir cüz'üne taallûk peyda eylemiş bulunduğu hakkındaki sözleri de hatırıma geldi. Filvaki bu seyahatte asıl hedef-i hareketim Bakû olup tedkikatıyla iştigal eyleyeceğim madde dahi petrol maddesi bulunduğundan ve bu iş için ateşperestlere de müracaatım vuku bulacağı derkâr idüğinden Baba Kohen'in dediği gibi ateşperestler nezdine gittiğim zaman bu tahkikat ile de sûret-i mahsûsada uğraşmaya zihnimde karar verdim. Hatta bu kararımı Kohen'e dahi haber vererek dedim ki:

-Evet! Bakû'ye gittiğim zaman mutlak bu iş ile de iştigal edeceğim. Hatta Kalatosof'un yandığı ateşgede hangisi ise doğruca oraya müracaat eyleyeceğim. Eğer sizin bildiğinizden ziyade şeyler öğrenmeye muvaffak olursam avdetimde buraya uğrayıp keyfiyeti size de hikâye eyleyeceğim. Fakat şu Kalatosof'un yandığı ateşgede hangisi olduğu, ismi ne idüği malûm mudur?

-Bence malûm değil ama öğreniriz.

-Ateşgedeye giden hemşehrilerinizden henüz berhayat kimse var mıdır?

-Vardır ama pek ihtiyardır. Maahaza o ateşgedenin ismini Kalatosof'un oğlundan da öğrenebiliriz.

Bakû'de icra eyleyeceğim tahkîkatı avdette kendisine hikâye eyleyeceğimi Baba Kohen'e söylediğim zaman hatırıma meşhur elfü'l-leyl ve leyle hikâyesi geldi. O hikâyede bir sır

içinde nice esrâr-ı müteselsilenin teselsül ettiği gibi bizim hikâyede dahi her hatvede yeni bir sırrın katmeri kaldırılıyor demek oluyordu. Eğer deruhte eylediğim tahkikatı ikmale muvaffak olursam avdette gelip yalnız Baba Kohen'e değil gidip ihtiyar Tigran'a dahi netîce-i tedkîkatımı hikâyeye borçlanmış oluyorum ki bu suretle hâlim elfü'l-leyl ve leyledeki gibi Sinbad Bahri'nin hâline benzemiş oluyor.

Neyse Kalatosofzade'den babasının hangi ateşgedede yandığını tekrar sual ederek ateşgedenin ismi Nerimî olduğunu ve nefs-i Bakû kasabasına ondan daha yakın hiçbir ateşgede bulunmadığını cevaben istihbar eyledikten sonra yeni tercümanım Karl Perestic ile birlikte Kohen familyasını veda ederek atlarımıza bindik. Kura vadisinin her cihetini görmüş olmak için buraya gelirken ittibâ eylediğimizin tarikin gayrı bir tarik tutarak ve akşamı bir Alman köyünde geçirerek ertesi gün Tiflis'e gelip kervansarayımıza nâzil olduk. Kervansaray müdürünün de bir Alman olduğunu evvelce haber vermiştim. Milletinin muhibbi olan bu adam Kura vadisindeki Alman köylerini beğenip beğenmediğimi benden sual etmesi üzerine Kurâ-yı mezkûrenin ve oralarda yerleşmiş olan çalışkan Almanların uzun uzadıya medh ü senalarına girişerek kervansaraycıyı memnun eylediğim gibi Kalatosof hikâyesini de açtım ki maksadım şayet bunda da malûmat varsa bana nakil ve hikâyesinden ibaretti.

Ancak kervansaraycıdan umduğum malûmatı bulamadım. Yalnız umduğum malûmatı bulamamakla kalsa idim yine kârlı çıkmış olacaktım. Bilâkis kervansaray direktörü:

-Evet evet! Buralarca o Prens Çiçiyanof ve Lazarof ve kraliçe Meryem ve Kalatosof hikâyeleri pek meşhurdur. Hatta işin içerisinde bir Gürcü prensi Gadilla'nın katliyle bir tercüman Tigran'ın kazığa vurulması gibi Avrupa tiyatrolarında âlâ dramlar yapılacak cihetler de vardır. Hüseyinkulu Han Lazarof'u mu öldürmüş? Yoksa Derbentli Ali Han, Prens Çiçiyanof'u mu aldatıp katletmiş? Şöyle bir şeyler de var ise de hatırımda tutamamışım.

Diye bin türlü yanlışları havi bir mukaddemeden kapışarak bende olan malûmatın kendisine nakil ve tebliğini ricaya

başlayınca malûmatından müstefit olamamış bulunduğum kervansraycı efendiye fazla olarak ben uzun uzadıya hikâyâta mecbur oldum. Güya bu taraflara gelmekten maksadım Gürcistan'ın son istiklâli vukuât-ı mühimmesinden müterekkip olan şu hikâyeyi tetkik ve nakilden ibaret imiş gibi bazı taraflarda tahkik eylediğim şeyleri diğer bazı taraflarda anlatıp satmak vazifesiyle tavazzufuma ben de şaşmaya başladım.

Kervansaray müdürü ne Prens Gadilla'nın katlolunduğu ne de tercüman Tigran'ın kazığa vurulduğu sözleri doğru olmadığını benden öğrenip de malûmatımın daha ileriye varamadığını da gördüğü zaman bildiğim kadar hikâyeyi nakletmiş bulunduğuma teşekkür edeceğine bilâkis vukuatın tamamını öğrenmemiş bulunduğumdan dolayı beni âdeta muaheze ve tayip ederek dedi ki:

-O! Siz daha hikâyenin binde birini öğrenmemişsiniz. Hani ya bir kızın gelin gidişi? Hani ya yolda gelinin kapılıp çalınışı? Daha vukuat çok! Asıl intikam yolunda bir general daha katledildi ama kuruyasıca aklımda bir şey yer tutmaz ki! Siz bu hikâyeyi bihakkın öğrenmek için daha çok zahmetlere katlanacaksınız efendi!

Herifin bu muâheze-i eblehânesine canım sıkıldı. Kendisini istihza maksadıyla:

-Evet! Hikâyenin her cihetini öğreneceğim ki gelip size dahi nakledeyim de aferininize nail olayım diye öyle mi?

Dedim. Anlamalı kervansaraycıdaki nezaketi ki bu sözü tamamıyla ciddiyete hamlederek:

-Evet! Vakıa sizin nakledeceğiniz şeylerde hatırımda kalmayacak ise de bu hikâyeyi bir de sizin ağzınızdan tastamam dinlemekle memnun olurum. Zira haddizatında dinlenecek, beğenilecek, ibret alınacak bir hikâyedir.

Dedi. Herifin lâubalilikte böyle biraz da hadd-i marufun haricine çıkmakta bulunmasına canım sıkıldı. Eğer Tiflis'te daha ziyade ikametim lâzım gelse idi bu herifin kervansarayından çıkıp başka bir otele nakl-i mekân eylerdim. Fakat yalnız o akşamı Tiflis'te imrâr ederek ertesi gün Bakû'ye

müteveccihen yola çıkacağım için nafile herifin de gönlünü kırmak istemedim.

Vakıa kervansaraycının ahmakane kabalığı canımı sıktı ise de diğer cihetten büsbütün de faydadan hâli kalmadı. Peşav nahiyesinde ihtiyar Tigran'ın ve Elisabethal karyesinde Baba Kohen'in bu hikâyedeki şümule, garabete dair söylemiş oldukları sözleri kervansaraycının bu eblehane lâkırdıları bir kat daha takviye ve teyit eylemiş bulunduğundan Bakû'ye gittiğim zaman Nerimî ateşgedesi erbabından icrâ-yı tahkîkat hususundaki azmime bir kat daha kuvvet gelmiş olduktan maada oradan alacağım malûmata göre şayet başka yerlere de başvurmak lâzım gelirse geri kalmamak derecelerinde azm ü cezmimde ciddîyet peyda oldu. Haniya bu hikâyenin arkası sıra Tahran'a, Turan'a kadar gitmek lâzım gelse gidecektim.

Dünyada insan hiç bir şeyden mutlak ve muhakkak olarak üzülüp ikrah etmemelidir. Olabilir ki en ziyade ikrah eylediği şey kendisi için en ziyade hayır ve menfaat temin eyleye! İşte bizim kervansaraycının belâhatı dahi bâdî-i emirde beni bîzar eylemiş idiyse de onun sözleriyle dahi azmime kuvvet vererek tahkikatın arkasını bırakmamış olmaklığımdan bilâhare pek memnun kaldım. Bu hikâye hakkında malûmatımı itmam eyledikten sonra netîce-i hâsılanın meydana en mükemmel bir hikâye çıkarmış olduğunu görüp kendim beğendiğim gibi nakleylediğim zevatın da cümlesinin hayran kaldığını bilmüşahede yorgunluğumun mükâfatına nail oldum. İşte size dahi hikâye edeyim de görünüz!

İntihâ-yı kitâb-ı sâlis

Kitâb-ı Râbi

Prenses Heleni

–1–

Tiflis'ten Bakû'ye gidilmek için müteaddit yollar vardır. Bunun en ehveni Tiflis'ten doğruca Derbent'e inmektir ki altmış saat mesafade bulunan bu tarik ile Derbent iskelesine varıldıktan sonra oradan bir kayığa binilerek kürekle bile on beş on altı saatte Bakû'ye vüsul mümkündür. Hatta ekser yolcular bu tariki iltizam ederler ise de ben kendi hayvanlarım ile seyahat eylemekte bulunduğumdan ve hayvanların bana avdette dahi lâzım olacağından Derbent'e varıp da hayvanlarımı orada terk etmek cihetini hesaba muvafık bulamadım.

Derbent yolunu tercih etmeyenler için dahi iki yol vardır ki birincisi Kura nehri mecrasını bırakmayarak Yüri ve Alazan nehirlerinin Kura nehriyle birleştiği yere kadar karadan gittikten sonra oradan hayvanları da kayığa koyup akıntı aşağı inmek ve esnâ-yı râhda sol taraftan gelen Aras nehrinin de birleşerek en büyük sefâyinin seyr ü hareketine kâfi olacak kadar cesamet peyda eyleyen bu nehir ile Salyan kasabasına kadar vardıktan sonra karaya çıkıp oradan Bakû'ye kadar iki günlük mesafeyi yine hayvan ile gitmektir.

Ama ben Gürcistan'ı bir lâyıklıca seyahat ve temaşa ile beraber Şirvan vilâyetini de o nispette görmek ve öğrenmek arzusunda bulunduğumdan Tiflis'ten kalkarak şarka doğru azimetle Yüri nehrini menbaına karîb bir yerden hayvan ayağı ile geçtikten sonra Alazan nehrini de geçip nehr-i mezkûrun sol sahiliyle Alazan vadisinden doğruca Şirvan'a doğru inmeyi tercih eyledim.

Vakıa bu yol en uzak sayılan yoldur. Zira bu yol ile Tiflis'ten Bakû yüz yirmi saate karîb bir mesafe teşkil eder. Ancak Kafkas'ın bu ciheti öyle Demir Kapı ve Daryal Boğazları gibi bir incecik geçitten maada memerr ve ma'berden mahrum ve müthiş kûhistandan ibaret olmayıp binnisbe mütemevvic ve

hafif dağlık yerler olduğundan seyir ve seyahatte letafet vardır.

Bahtımıza Tiflis'ten yola çıktığımız zaman Şumahili üç nefer dahi tacire müsadif olduk ki bir de kiracıları ile dörde varan bu kervancığa ben ve tercümanım Karl Prestic ve delil ve uşağımız ile iltihak edince sekiz kişilik bir kervan teşkil etmiş olduk. Bu tacirler her ne kadar benim bildiğim lisanlara vâkıf değil iseler de zaten buralarda benim için her kimler ile görüşülücek olsa tercüman istihdamı zarurî olduğundan onlarla dahi bir zaruret ile mükâlememiz mümkinâttandır.

Tiflis'ten çıktığımız günün akşamı altı saat kadar mesafede kâin Yüri nehri sahilinde misafir olduk. O gece orada yolumuzun ilerisi için âlâ bir Moskof haritasına nazarla yaptığımız tertipte nehri yedişer sekizer saatten ibaret olmak üzere Şamahi'ye kadar on konak tertip eyledik.

Buralardaki seyir ve seyahatin letafetini tarif için sözü ne kadar uzatmış olsam bu seyir ve seyahatin lâyık ve müstahak olduğu medh ü senâyi bihakkın eda eylemiş olmak yine mümkün olamaz. Vakıa şarkın bazı yerlerinde yolcuların nüzul eyledikleri hanede levâzım-ı külliye ve şürbiyelerinin tedarik ve tehyiesi kendilerine raci bir vazife hükmünü alarak bu ise yolcuyu hayvan sırtında geçirdiği yedi sekiz saat müddetle taab ve meşakketinden ziyade yorar. Kafkas'ın bu cihetlerinde ise seyahat böyle değildir. Hangi köye inilse köylüler misafiri pay edememek derecesinde bir gayret-i mihmân-nevâzî ile bilistikbal izzet ve ikramına can atarlar. Bir adam yılda ne kadar çok misafir kabul eylerse o nispette kendisini müstahak-ı iftihar görüp kızlar o kerim zatın medayihi yolunda tanzim eyledikleri şarkılara misafirlerinin miktarını mikdâr-ı hakîkisinden biraz da ziyade olarak katıp onun ekmeğini yememiş, ikramını görmemiş hiçbir kimsenin kıt'a-i Kafkas'tan geçmediğini hükme kadar varırlar.

Bunların hanelerinde müsafereten geçirilen günler tadat edilmez. Kaç gün kalınsa gidileceği zaman bir gün daha ikamet için ricalar edilir. Görülen ikrama mukabil akçe teklifi âdeta hakaret sayılır. Silâh ve kumaş ve müzeyyinât-ı nisvâniyye gibi hediyeler verilebilirse de bunları da vakar ve ulüvv-i

cenâblarına dokunmaksızın kabul ettirebilmek için tercüman vasıtasıyla uzun uzadıya çene çalmak sözler bulup ve buldurup söyletmek icap eder.

Ben bu tarafların ahvaline meftun olduğum cihetle epeyce medîd demek olan bu seyahatten asla usanmak bilmem. Usanmamakta yerden göğe kadar hakkım da vardır. Zira oralarda Rus medeniyetinin yerleşmekte bulunması halkın bu misafirperverliğini hayliden hayli tadil eylediğinden bademe bu türlü seyahati merak edenler bile mükemmelen icraya muvaffak olamayacaklardır. Yarısı otel ve yarısı lokanta ve meyhane hükmünde birtakım yerler peyda olmakta bulunduğundan misafir-nevazlık bunların kesb ü kârı hükmünü alacaktır. Yerlilerin eski semâhat-ı mihmân-perverîlerine nâiliyet öteden beri bunların aşina ve ahbabı olmaya mütevakkıf görülecektir. İşte ben buralarını bildiğim için şu sûret-i seyâhatime benden sonra başka bir Almanyalının daha belki muvaffak olamayacağı hükmüyle doyamaya doyamaya icrâ-yı seyâhat eyliyordum.

Her akşam indiğimiz yerlerde etraf ve civarın ahvâl-i mevkiiyyesine mahsûlât-ı arzıyyesine dâd u sitedce muâmelât-ı ticâriyyesine vesairesine dair türlü malûmat ahzında rüfekamız ile menfaatimiz iştirak eyliyordu. Onlar dahi tacir bulunduklarından benim bu yoldaki tetkikatımın ehemmiyetini takdir eyleyerek kendi malûmatlarını bana ita eyledikleri gibi benim sebebiyetim ile kendileri de ikmâl-i malûmâta müstefit oluyorlardı. Şamahi taraflarına takarrüp eyledikçe petrol madenleri dahi birer ikişer yolumuz üzerine tesadüf etmeye başladılar ise de bunlar henüz bir ehemmiyet-i mahsûsa ile tahkik ve tetkiklerine koyulmaya lâyık şeyler olmadıklarından daha mühimlerini daha ilerde göreceğimizi istihbarla asıl onlara takarrüp isticalinde bulunuyorduk.

Hâlbuki bu taraflara gelmekten benim için maksad-ı aslî derecesinde ehemmiyet peyda eylemiş bir kaziyye dahi şu Prenses Meryem meselesi olduğunu hatırdan çıkarmayalım. Hoş benim bunu hiç hatırdan çıkardığım yok a! Nereye varsam kimlerle uzun uzadıya musahabeye girişecek olsam ya Prenses Meryem ya General Lazaraf veyahut Kalatosof gibi hikâyenin

a'zâ-yı mühimmesinden birisinin macerasını açarak musahabemizi o cihete tahvil için bir mecra peyda etmiş olurum. Zaten hikâye-i mezkûre buralarca dillerde destan olmuş ve herkes tarafından bir ciheti ikmal edilmiş vekayi-i sahîhadan bulunduğu cihetle her nerede buna dair söz açılsa yeniden yeniye birkaç türlü malûmat alınmak muhakkaktır.

İşbu malûmat-ı cedîde bu hikâyenin a'zâ-yı vak'ası meyanında Prens Gadilla ve Tercüman Tigran gibi adamları ikinci ve üçüncü derece-i ehemmiyette bırakıp bundan evvel dahi isimlerini işitmiş bulunduğumuz Ali Han ve Hüseyinkulu Han ve bilhassa General Çiçiyanof'a birinci derecelerde bir ehemmiyet verdikleri gibi Prenses Heleni namında yeni bir a'zâ-yı vak'ayı nazarıdikkat ve fikr-i tecessüsüme tavsiye eylemişlerdir ki asıl gayret-i intikam bu kızda görüldüğü cihetle şu hikâye-i muğlaka ve lâtîfenin doğrudan doğruya kendi namına isnadı bile tasdik ve tasvibimi kazanmaya başlamıştır.

Gerek bu kıza ve gerek hikâyenin teferruât-ı sâiresine dair malûmatın bir çoğu Şamahi kasabasına vasıl olarak birkaç gün orada ikametle istihsal eyleyebilmiştim.

Şamahi ismi elyevm biri harap ve diğeri mamur iki kasabaya tesmiye olunur ki biri diğerinden yirmi kilometre kadar uzaktadır. Birincisi Derbent iskelesinin yüz otuz kilometre kadar cenup tarafında vaki eski Şamahi'dir ki asr-ı ahîr-i milâdînin sonlarına doğru İran şahı Nadir Şah tarafından külliyen tahrip olunmuştur. İşbu eski Şamahi'nin yirmi kilometre kadar cenûb-i garbîsinde yeni Şamahi kasabası bina edilerek Ruslar tarafından askerî kumandanlığı merkezi ittihazından dolayı hayli ehemmiyet almıştır.

Kasaba-i mezkûre altı bin kadar nüfusu havi olduğundan kalabalığı vakıa Bakû'den ziyade ise de Bakû ve Derbent ve Tiflis ve Erivan ve Şuşa gibi büyük şehir ve kasabalara nispetle mevkii biraz sapa düştüğünden ehemmiyet-i ticâriyyesi bunların hiç birisine makîs olamaz. Yalnız İran'a doğru Bahr-i Hazar sevâhilinin müdafaası için Aras nehri bir hatt-ı müdafaa teşkil edince Şamahi dahi bu hatt-ı müdâfaaya nokta-i istinâd olacağından işte bu ehemmiyet-i askeriyyesi muktezasınca orası kumandanlık merkezi ittihaz olunmuş ve

asker kalabalığı ahali kalabalığını istilzam eylemiştir.

Her memleketin vukuât-ı garîbe-i tarihiyyeden olarak birtakım hikâyât-ı meşhûresi olur ki şairleri hep o vekayie dair nazm-ı eş'âr eyledikleri gibi müellifleri hep vekayi-i mezkûreye irsâl-i mesel ederler ve koca karıları hep onları söylerler. Gençleri de hep o vukuata ait vukuatı istimâ ile mütelezziz olurlar. Bu hikâyede içtima eyleyen a'zâ-yı vak'a dahi Gürcistanca işte bu derecelerde şöhret-i şâyia peyda eylemiş olduklarından Şamahi kasabasına gelinceye kadar yolda ve kasaba-i mezkûrede cemeylemiş bulunduğum malûmat ile iktifa eylemiş ola idim bile Prenses Heleni hikâyesini size epeyce mükemel olarak nakledebilirdim. Fakat Şamahi'de üç gün ikametle Bakû'ye müteveccihen yola çıktıktan on iki gün kadar bu mesafeyi kateyledikten sonra güya çoktan beri bildiğim ve tanıdığım bir yere en kestirme yoldan gidiyormuşum gibi bir akşam doğruca Nerimî ateşgedesine vâsıl oluverdiğimden işte bu ateşgede peyda eylediğim malûmat-ı zâide semeresiyledir ki size Prenses Heleni hikâyesini Gürcistan'da bile hiçbir kimsenin o sûret-i mütemmimesini istimâ edememiş oldukları hükmolunacak derecelerde mütemmimen hikâye eyleyeceğim.

Nerimî denilen ateşgede üç dört büyük petrol menbaının ortasında bulunarak bunlara toprak künkler vazıyla isale edilen mütemmeyi' gaz kırk bir ocak derununda geceli gündüzlü şule-feşan olmaktadır ki ateşperestânın en ziyade takdis eyledikleri mabed-i muazzam burası addolunur. Ben burada misafir olduğum zaman evvel-be-evvel kendimi ta Almanya'dan petrol ahvalini tahkike gelmiş bir adam sıfatında gösterip ne Rusya, ne İran ve ne Gürcü ve Parsîlere ait mesâil-i siyâsiyye ve hikemiyyeye kat'an taallûkum olmadığını anlattığımdan Parsîler bende ihtiraz edilecek hiçbir hâl ve sıfat bulamamışlardı. Bunlar petrol gazını mukaddesâttan addeyledikleri için mâyi-i mezkûru bir büyük ticarete meta ittihaz edenlerin aleyhinde bulunarak Hak taâlâ hazretlerinin mahza ateşgedelerde yakılmak için yarattığı şu âb-ı müşteile tamah edenlerin asla meymenet göremeyeceklerini ve ticaret arkasında mutlaka berbat olacaklarını hükmeyliyorlardı ki ben onların bu hükümlerine itirazda

bulunmaksızın menâbi-i mevcûde hakkında muhtaç olduğum malûmatı alıverdim.

Bu adamların gayet hilmlerinden ve hiçbir kimseye zararları dokunmayacak derecelerdeki tevazu ve şefkatlerinden maada hikmet ve irfan addolunacak hiçbir şeyleri olmayıp pek çok mebahisdeki vukuf ve malûmatları itikat ve hikmetleri hep esâtîr-i evvelîne, hep zünûn-ı bâtılaya mübteni ve müstenittir. Binaenaleyh bu hâlde bulunan akvam ve eşhâsa kendi fikir ve itikad-ı mahsûsları hilâfında meram anlatacağım diye uğraşmak bilkülliye abes olup onlardan ahzı matlup olan malûmatı kâmilen ahzeylemek için kendi zünûn-ı bâtılalarına mümâşât-ı dâimeleri bulunmak iktiza eyler.

İşte ben de bu mümâşâtta bulunarak petrole dair muhtaç olduğum malûmatı ahz eyledikten maada Kalatosof meselesini de açtığım zaman ateşperest babaların ilk ihtirazlarını pek kolayca defedebildim. Bir kere bu hikâyeye dair her taraftan almış bulunduğum malûmatı kendilerine tebliğ eyleyerek meselenin zaten vâkıfı olduğumu gösterdiğim gibi bir de bunlar nezdinde bir adamın ateşe yanması ve bilhassa ateşgedenin îkadı daimî olan nârına giriftar olması ya indallah pek makbuliyetine veyahut gayet menfûriyetine delâlet eyleyeceğini öğrenmiş bulunduğumdan Kalatosof'un duçar olduğu âkibet nezd-i İlâhîdeki mebgûziyyetinden mi yoksa memdûhiyyetinden mi naşi olacak kaziyyesinde kendimi müstereddit gösterip def'-i tereddüd gayretiyle ateşperestânı söyletmeye mecbur eyledim.

İşte buraya kadar ettiğim tarifâttan anlamış olacağınız veçhile Nerimî ateşperestânına gelinceye kadar hemen yirmi otuz kişinin ağzından toplamış bulunduğum rivâyât-ı mütehâlife ve mütenâkızadan hulâsatan istintâc eylediğim şeyi ber-vech-i âti size nakil ve hikâye eyliyorum.

–2–

Prenses Heleni namına mensup olacak hikâye için nazarıdikkatimizi Prenses Meryem'in Tiflis'ten cebren çıkarılıp Derbent tarikiyle Ejderhan'a gönderildiği zamana kadar iade ve irca etmekliğimiz lâzım gelir. O zaman haber vermiştik ki

Meryem'in yedi evlâdı olup bunun da en büyüğü on bir on iki yaşlarında bulunan kızı Heleni'dir.

Prenses Meryem, Ejderhan'a vasıl olduğu zaman Rusya hükûmeti mezburenin yediyle Lazaraf gibi bir gayretli generalin katledilmiş olmasına bakmayarak prenses-i mumaileyhâyı bir cani, bir menfi suretiyle istikbal ettirmemişti. Bilâkis şân-ı asâletine lâyık ve sezâ-vâr olacak suretle istikbal ettirerek Ejderhan'a müsafereten gelen Rus prens ve prenseslerinin ikametlerine mahsusen müheyya bulundurulan dâire-i fâhireye misafir edilmişti.

Vakıa bu mukaddeme-i ikrâm ol kadar ciddî bir şey olmayıp prenses-i mumaileyhâ hakkında bilâhare ne gibi emir gelir ise ona göre tebdîl-i muâmele edilmek üzre bir ihtiyât-ı muvakkattan ibaret idiyse de Meryem Çiçiyano'nun doğrudan doğruya kendisine ait olan vekayiin hikâyesi sırasında beyan ve tafsil olunduğu veçhile Petersburg'dan gönderilen heyet-i tahkîkiyye Meryem'in Lazaraf'ı hançerlemesi general-i mumâileyhin Meryem ile olan eski bir mâcerâ-yı sevdâ-perestîsi üzerine güya intikam yollu göze aldırdığı muâmele-i tahkîriyyeden neşet eylediğine kanaat hâsıl olmakla çend mâh sonra Petersburg'dan gelen emirler Ejderhan hükûmetinin Meryem hakkındaki ilk hürmetini tahsin yolunda gelmişti.

Hayfa ki Meryem Çiçiyano gayet vakur ve asaletine mağrur bir kadın olduğundan Ejderhan hükûmetinin kendi hakkındaki ilk taltifâtı Prens Çiçiyanof'un tecviz eylediği muâmele-i tahkîriyyeden mütehassıl olan teessürünü tadil ettiremeyerek zavallı kadıncağız ta cân-gâhını istilâ eyleyen ve mahiyeti bilinemeyen bir âteş-i ciğer-sûzânıyla yanmaya başlamış olduğu gibi Petersburg'dan gelen emirlerde Rusya'nın herhangi tarafında ikamet arzusunda bulunursa muhtar olacağı ve şayet yine Tiflis'te ikameti tercih ederse mümânaat edilmeyeceği temin edilmiş iken teessürât-ı derûnunu bu teminât ve taltifât ile de def'e muktedir olamamıştı. Emr-i imparatorîye arz-ı teşekkürât-ı minnetdârî ile:

-Bundan sonra bakiyye-i ömrümü Cenabıhakka ibadet ve haşmetlû imparator hazretlerine dua ile geçireceğim. Onun için de Kazan şehrinde oturmasını tercih eylerim ki orada kiliseler,

manastırlar pek çoktur. Her gün birisine giderek gönlümü eğlendirmeye çalışırım.

Demiş ve bu iltiması üzerine kemâl-i izzet ve ikram ile Kazan şehrine nakledip taraf-ı hükûmetten müstevfi maaş dahi tayin kılınmış ise de General Prens Çiçiyanof'tan alamadığı intikamın nâr-ı gayreti derununu yaka kavura zavallı kadıncağızın hayattan ümidini kasreylemişti.

Kazan'da Prenses Meryem kendisine öyle bir ikametgâh intihap ve öyle bir sûret-i maîşet temin eylemiştir ki ikametgâhına hiçbir misafir kabul etmeyip ve kendisi ziyaret ve mülâkat maksadıyla hiçbir yere gitmeyip hanesinden çıktıkça ya bir kilise veya bir manastıra ibadete gider ve ne bir kimse tarafından mektup alıp ve ne de hiçbir kimseye mektup yazmayarak bütün ehibba ve aşinalarıyla kat'-ı münâsebete gayret eylerdi. Hatta Rusya hükûmeti birkaç defa mezburenin evlâdını devlet mekâtibine bilkabul terbiye etmeyi teklif eylediği hâlde prenses-i mumâileyhâ bu teklifleri de kabul etmeyerek:

-Çocuklarım benim medâr-ı tesliyetimdirler. Memnûniyet-i kalbiyyemin husulü arzu buyurulur ise çocuklarım yanımdan ayrılmasınlar. Ben onları muktedir olduğum derece tedris ve talim ederim. Benim hakkımda en büyük hürmet ve riayet beni asla bîzar etmemekten ve hiç arayıp sormamaktan ibaret olur.

Diye kûşe-i inzivâ ve i'tizâlde asla rahatsız edilmemesi esbabını temin vesâilinin en büyüklerinden en küçüklerine kadar cümlesini fırsat düştükçe mevki-i istifâdeye çekmekte idi.

Bu suretle bittedric Prenses Meryem arzu eylediği tenekkür ve meçhuliyeti bayağı istihsal eyleyebildi. Vakıa Kazan valisi mezbureyi nazar-ı tahkîk ve tarassut altında bulunduruyor ise de gece gündüz icra olunan tetkik ve tefehhus prensesin âlemden kat'-ı alâka eylediği fikrini teyitten başka bir netice hâsıl etmediği cihetle hükûmet bile artık bu tetkikattan usanmaya başlamıştı. Tarassut ve tefehhusa memur olan erkân-ı hükûmetten maadasına gelince bâdî-i emirde Prenses Meryem'in ne biçim bir kadın olduğunu görmek merakına düşen Kazan'daki Rus kibarı bu felekzede kadıncağızı birkaç defa görerek hâl ve şanında unvân-fürûşluk, safâ-perestlik, sefâhat-perverlik gibi

kadınlarca medâr-ı rekabet ve vesîle-i musâbaka olan şeylerden ari ve beri görünce ilk verdikleri ehemmiyeti çarçabuk izale ederek adını bile anmamaya başlamışlardı.

Elhâsıl Prenses Meryem'in Kazan şehrine vürudundan iki buçuk sene sonra orada vücudu hemen taht-ı meçhûliyette kalmak mertebesinde bir uzlet-gîrlik prenses-i mumâileyhânın kendi kendisine icra eylediği tasmîmâtın mevki-i fiil ve icrâya çıkarılması için tamam ber-vech-i matlûb fırsat zamanını husule getirmiş oldu.

Prenses Meryem'in kendi kendisine bazı tasmîmâtta bulunduğu kaziyyesi eğer ehemmiyet-i lâyıkasıyla nazarıdikkatinizi henüz açmamış ise açmalıdır. Zira bu tasmîmât gayet kuvvetli bir fikr-i intikamın delâletiyle vukua gelmiştir ki ne tarihlerde ne de roman-nüvîsânın hayalhanelerinde bu kadar sebât-kârane ve sabûrane ve dûr-endîşane bir intikam tasmîmi asla görülmemiştir.

Bir aralık hükûmetin nazar-ı tecessüs ve tefahhusu önünde prenses Meryem'in yedi evlâdından birisi noksan görülmesin mi? Prensesin topu altı evlâdı mevcut görülür. Hâlbuki çocuklar yedi idiler. Hatta noksan olan da en büyük kızı Prenses Heleni'dir. On dört on beş yaşına gelmiş bulunan böyle yetişkin bir kızın gaybubeti Kazan valisini dûçâr-ı telâş etmez mi?

Vali cenapları Prenses Heleni'nin işbu gaybubetini Petersburg'da dahiliye nezaretine yazmaya mecbur ise de bir kere validesinden tahkîkat-ı lâzimenin icrasında memur bulunduğundan bir gün sûret-i mahsûsada prensesin ikametgâhına geldi. Bîçare Meryem'de eskisi gibi huddâm-ı haşem yok ise de evlâdını o kadar terbiye eylemiş ki hanesi umurunun her kısmını bunlardan birisine gördürmekte bulunmuş olduğundan Kazan valisini mevkiine mahsus olan ehemmiyetine mütenasip bir hürmetle kabul eyledi. Hâl ve hatır sualinden ibaret olan mukaddeme-i musâhebenin güzerânından sonra vali cenapları sözü Prenses Heleni'ye tahvil ederek mumâileyhânın meydanda görülmemesi hikmetini sorunca Meryem'in çehresinde birtakım alâyim-i tağayyür müşahede olundu ki bunlar validen havfına değil hayasına hamlolunabilecek şeylerdi. Hatta itâ-yı tafsilâtla izâh-ı ahvâle mecbur olduğu zaman prenses bu

haya ve mecburiyetini itiraf dahi eyledi. Dedi ki:

-General! Heleni için sorduğunuz sual beni ne kadar mahcup eylediğini bilseniz hâlime merhamet eylerdiniz de bu suallerle beni utandırmakta devam etmezdiniz.

Bu defa dahi tağayyür-i mahcûbane vali hazretlerinde görüldü. Rengi ziyadesiyle penbeleşmiş olduğu ve sadâ-yı cüz'iyyece ihtizaz peyda eylemiş bulunduğu hâlde dedi ki:

-Sizi bîzar etmekle kendimin de ne kadar bîzar olduğumu bilseniz siz de bana merhamet eylerdiniz prenses! Fakat ben şu vilâyetin valisi olduğum ve sûret-i mahsûsada sizin muhafazanıza memur bulunduğum hâlde büyük kızınızın gaybubeti üzerine tahkîkat-ı lâzımeyi bilicra merciime de ona göre malûmat vermeye mecbur olmaz mıyım?

-Ah general! Bizi muhafazaya memur eylediğiniz adamlar keşki o kadar müsamaha ile hareket etmiş olmasalar idi de "kızım" demeye gönlümün rıza vermediği o bedbaht sefilin kendisini de, beni de duçar eylediği sefalet vukua gelmese idi.

-Ne oldu Allahı severseniz prenses? Aman merakım arttıkça artıyor. Ne oldu?

Prenses Meryem ağlamak derecesinde müteessirane dedi ki:

-Ne olacak general! Çocuk bu ya dünyaca tahayyül edilebilen bahtiyarlıklara nailiyeti için içinde bulunduğumuz felâketi aklınca mani görerek zengin Gürcü prenslerinden bir genç adamın ıtmâına, teşvikine kapılıp âğûş-ı mâderi terk etti. Kendisini iğfal eden adam ile beraber kaçtı gitti.

Bu haber generali ne yolda dûçâr-ı telâş edeceği tafsile hacet yoktur. Bîçare general işin nihayetinde kendisi için de bir mes'ûliyet-i azîme bulunduğunu derpîş eyleyerek bu defa reng-i rûyu bir solgun sarıya tahavvül eylemiş olduğu hâlde dedi ki:

-Aman prenses! Bu iş ne vakit oldu?

-O! Altı aydan ziyade oluyor. Sizin yed-i muhâfazanıza tevdi kılınan bir familyanın ahvalinden bu kadar geç haberdar olmanız şâyân-ı istiğrâb değil midir?

-Gerçek mi söylüyorsunuz prenses? Altı ay oldu ha? Hâlbuki bize vaktiyle haber vermiş olsaydınız...

-Hatırıma gelmedi değil. Lâkin o kadar utanmış, o derecelerde meyus olmuş idim ki o zaman benim haber vermekliğim değil a siz kendiniz haber almış bulunup da bu felâkete dair bana bir sual sormuş olsaydınız utandığımdan ihtimal ki yüreğime iner de helâk olurdum.

Vali kâh oturduğu yerden fırlayıp kâh tekrar oturarak bin türlü alâim-i telâşla havfını, merakını ortaya koymakta idiyse de zahiren güya metanetini muhafaza için de cebr-i nefs eyliyordu. Derin derin düşünmeleri, sık sık göğüs geçirmeleri adamcağızın pek fena bir havfa mübtelâ olduğunu gösteriyordu. Bir aralık sordu ki:

-Zavallı kızcağızı bu suretle iğfal eden hain kim imiş? Şunu ismiyle, resmiyle haber veriniz de hükûmetçe icabına bakalım.

-Ah bu hainin, bu gaddarın kim olduğunu bilsem hiç haber vermez miyim? Fakat kızımın bana yazdığı mektupta buna dair hiçbir izah yok. İşte mektubu size vereyim de görünüz.

Bunu söyleyerek Mari yerinden kımıldanıp bir güzel çekmeceyi açmaya davrandı. Fakat bu iş general ile muhavereyi sekte-dâr etmemişti. General demişti ki:

-Demek oluyor ki siz o Gürcü prensini görmediniz. Kim olduğunu tanımadınız öyle mi?

Generalin bu sualine dahi prenses:

-Kız sabah akşam kiliseye ibadete gittikçe bu adam ile münasebet peyda eylemiş. Herif benim haneme asla ayak basmamış ve kendisini bana hiç göstermemiştir.

Cevabını vermekle beraber çekmeceden çıkardığı bir mazrufu valiye uzatıp:

-İşte bunu okursanız maceraya tamamıyla vukuf peyda eylersiniz. Zaten Rusça yazılmıştır.

Dedi. General bu mazruf üzerine can atarcasına bir hareketle davranarak mektubu okudu ki tahkîkat-ı vâkıam esnasında hulâsa-i muhteviyâtını bana şu veçhile olmak üzere hikâye eylediler:

"Muhterem valide! Sen kendini öyle bir felâket içinde buluyorsun ki senin için hiçbir şey ile tesliyet kabil olmadığını

göstriyorsun. Fakat merhamet et ki ben bu gençliğim ile kendimi senin gibi ye's-i küllîye duçar edemem. Kendi cinsimizden bir prensin davetine icabetle Viyana'ya gidiyorum. Her ne zaman kilisede bana mülâki oldu ise huzur-ı Hazret-i Meryem'de bana sadakat ve vefa için yeminler ederek beni temin eyledi. Bu zatın kim olduğunu sana tasriha kendisi tarafından mezun değilim. Bilâkis memnûum. Yalnız seni temin için şu kadarcık derim ki Gürcistan'da olsa idik babam bile sağ bulunsa idi cümleniz bu zat ile izdivacımı muvafık ve münasip bulurdunuz. Bu müfârakatımdan dolayı bana gücenerek hakkımdaki muhabbet-i mâderânene nakîsa getirme. Ben senin hakkındaki hürmet ve muhabbetimi kalbimde ilâ nihaye muhafaza eyleyeceğim. Elbette yine görüşeceğiz. Elbette seninle muntazaman muhabere edeceğiz. Karîben tahakkuk eyleyecektir ki benim şu hareketim muaheze ve tayibe şayan olan küstahane hareketlerden değildir."

Kazan valisi olan general bu tezkireyi okuduğu zaman tavrında bir çok ahvâl-i itminân peyda olarak:

-Viyana'ya gitmişler ha? Öyle ise tahkik kolaydır. Viyana'da sefirimize yazdığımız gibi....

Dedi ise de Prenses Meryem bu sözden hiçbir ümit peyda eylemeyerek evvelki tavr-ı me'yûsânesiyle:

-Ah! Onu ben de düşündüm ama bakalım gittikleri yeri doğru haber vermişler mi? Ya "Viyana'ya" deyip de İstanbul'a gitmişler ise? Ah general! Bu felâket o kadar müthiş meâyibdendir ki çare teharrisi için dostların muvenetine müracaattan bile insanı men eder.

Deyince general bir tavr-ı musaddikane ve meyusane ile prensesin yüzüne bakarak tesliyet için olsun söyleyebilecek hiçbir söz bulamamıştı.

–3–

Prenses Heleni'nin gaybubeti kendi ihtiyarıyla vuku bulmuş olmasından fazla validesinin de bu kazaya rızâ-dâde olması Kazan valisini Rusya hükûmeti nezdinde duçar olacağı mes'uliyetten kurtarmaya medar olur zannetmeyiniz. General

cenapları bu gaybubetten dolayı her hâlde mes'ul olacaktır. Hatta mes'ul olmuştur da. Bu mes'uliyeti tahfif ve nefsini tahlis için ne yapması lâzım gelecek veyahut gelmiş ise işin o ciheti hikâyemize müteallik olmadığı için bizce tafsile şayan değildir.

Bizim için burada asıl tafsili lâzım gelen şey zavallı Meryem Çiçiyano'nun vali gittikten sonra duçar olduğu buhrân-ı asabîdir. Zira daha Tiflis'ten Ejderhan'a geldiği zaman haber vermiş olduğumuz veçhile zavallı kadıncağızın derununda iltihapla ciger-gâhı sûzan eyleyen âteş-i derûnu o zamandan beri hiçbir âb-ı tesliyetle intıfâ-pezîr olmuş bulunmak şöyle dursun kadıncağız için için, yana yana kavrulmuş gitmiş ve artık cüz'î bir sadmeye tahammül kalmayıp her ne zaman biraz sıkılacak olursa sinirleri tutarak bayılıvermekte bulunmuştu.

Bu gün Kazan valisi gittikten sonra dahi kadıncağızı bu fenalık istilâ eyledi. Çocukları imdadına koşarak mutat olan ruhları, tuzları koklatıp artık cihet-i istimâlinde maharet peyda eylemiş oldukları sirkeleri, lâvantaları zavallı validelerinin nabızlarına, şakaklarına, tepesine ense çukuruna sürdükten sonra biraz aklı başına gelerek ağlamaya başladı ki bu ağlayış daima kendisine ferah vermekte olduğundan alâmet-i hayr addolunurdu.

Ancak Prenses Meryem bugün kendisini ağlamaya sair defalardan ziyade muhtaç görerek bir yandan hüngür hüngür ağlamakla beraber diğer taraftan dahi kendisine mini mini bir ibadetgâh ittihaz eylemiş olduğu dolabın kapısını açıp derunundaki Hazret-i Meryem resmine karşı birtakım evzâ-ı âbidâne ile:

-Ya Rab! Bugün valinin yanında üç çeyrek bir saat zarfında söylediğim kadar yalan insanın bir ömür müddet zarfında irtikâbiyle kendisini azâb-ı ebedîye duçar ettirmesine kâfidir. Zavallı kızcağızım Heleni'ye ettiğim iftiralar kendisinden istihlâl etmedikçe cezası affolunamayacak kadar müthiş şeyler olduğunu muterifim. Fakat sana malumdur ey Kerim ki bu iftiraları, bu yalanları ne derecelerde haklı bir gayret-i intikam ile irtikâp eylemiştir. Mazuriyetime merhameten günahımı affet Allahım!

Diye hakikaten acı göz yaşlarıyla itiraf-ı zünûba başlamıştı.

Ben izahına girişmeksizin siz Meryem'in şu istiğfarından anlamaya başlamışsınızdır ki Prenses Meryem Çiçiyano'nun kızı bir Gürcü prensi ile izdivaca karar vererek Viyana'ya doğru firar eylemiş bulunduğuna dair Kazan valisi olan generale söylediği sözlerin hiçbirisi vaki olmayıp Prenses Heleni böyle bir âr-ı firârdan âridir. Evet! Evlâdının en büyüğü ve şu felâketli günlerinde kendisinin en ziyade söz anlar, dert ortağı bulunmak hasebiyle Prenses Heleni validesi tarafından her gün fikr-i intikama kuvvet verecek bin türlü sözlere muhatap olur ve zaten de kanının temizliğinden dolayı bu işittiği sözler hissiyât-ı asîlâne ile memlu olan kalbinde derhâl temel tutar kalırdı.

Şân-ı nisvânîye halel getirmek şân-ı asâletle asla tevfik kabul eder bir muamele olmadığından Prenses Heleni Çiçiyano'nun öyle ihsâs-ı sevdâ-perestî ve emrâz-ı nefsâniyyeye bilmağlûbiye gerek kendisinin ve gerek validesinin yüzüne kir getirebilmesi zaten mutasavver olamayacağı gibi senelerce zamandan beri validesinden hep intikam-perestane sözler işiterek ihsâs-ı insâniyyesi meyanında yalnız hiss-i intikamı münbasit olup kalmaya bu kızcağız müntakimlikte bir zenn-i kâmil addolunabildiği hâlde kadınlığa gelince onun kâffe-i teferruatıyla beraber âdeta bir masum çocuk sayılırdı.

Validesi bu zavallı masuma ettiği iftiralardan dolayı ne kadar mutazarrıane istiğfarlarda bulunsa Heleni'ye karşı medyun kaldığı minnettarlığa nispetle bu istiğrâbın derecesi pek küçük sayılmak lâzım gelir. Zira Heleni'ye öyle bir vazîfe-i intikam tahmil etmiş ve sözün daha doğrusu Heleni kendiliğinden olarak öyle bir vazîfe-i intikam taahhüt eylemiştir ki merdân-pûlâd-ı dilânın bile böyle bir müşkül ve ağır vazife altında ezilip gitmesi müstebadâttan değildir.

Evet! Vazîfe-i intikamı kendisine validesinin tahmilinden ziyade Prenses Heleni o vazifeyi kendi kendisine deruhte eylemiştir. Zira validesi kızına teklif yollu bir söz söylemeyip söylediği sözleri daima:

-İnsan kısmı kendisine fenalık eyleyenleri affetmekle en büyük eser-i insâniyeti göstermiş olur ise de bu af aczden neş'et eylemiş olmamak şart-ı a'zamdır. İntikamından âciz kaldığı adamı güya affeylemek şân-ı insâniyete muvafık düşmek şöyle dursun âdeta meskenet sayılır. Bir de insanın fenalık gördüğü adam sehlü'l-intikam aceze ve mesâkînden olur ise ondan intikama kalkışmak ulüvv-i cenâbın tenezzül edemeyeceği fazîhalardan madut olup o gibi mesâkînden intikam sevdası hayal ve hatıra bile getirilmemelidir. Şan ve şeref asıl ol âli cenaba lâyık ve ahrâdır ki fenalık gördüğü adam kudret ve kuvvetce kendisine ziyadesiyle faik olduğu hâlde bile gayret-i intikamdan geri kalmayarak hakkını ihkak eyler. İşte asıl ulüvv-i cenâb ve asaletin muktezası bundan ibaret olup intikama muktedir olduğunu hasm-ı kavîsine gösterdikten sonra mürüvveten intikamından vazgeçerse aff-ı sahîh dahi bu sayılır.

Yollu yani bir tarz-ı hikmette söylemekte ise de kendilerinin intikamda haklı oldukları adam General Prens Çiçiyanof olmakla Prenses Heleni kendi gayretinin validesi tarafından tezyidine sebep işte bu düşmân-ı muktedirden intikam sevdası olduğunu bilerek validesinin teşvikatını ona göre bir sem'-i kabûl ile telâkki eylemekte idi.

Henüz on beş yaşında bir nev civanın koca bir Gürcistan çar vekili ve umumî kumandanı ile meydân-ı intikamda boy ölçebilmesi hangi tasavvura sığar? Kızcağızı bu fikr-i intikam dairesinde büyütmek kâr-ı âkil midir? Hele validesinden istediği bu yoldaki sözlere havâle-i sem'-i kabul etmesi Heleni için çocukluktan başka neye hamlolunur? Zavallı kızcağız bir dişi aslan bile olsa Prens Çiçiyanof'a tırnak geçirebilmekten âciz kalacağı muhakkak değil midir?

Vakıa bu mülâhazatın kâffesi becâdır ama cibâl-i Kafkas içine ihsâs-ı tabiiyyesinden maada hiçbir hiss-i zaîfâne ile mütehassis olmaksızın perveriş-yâb olmuş bulunan dem-i hâlis sahibi erbâb-ı asâlet için emel-i mahz ittihaz edilen mekasıda vüsul gayretini bu yoldaki mülâhazâtın hiçbirisi mübeddil-i fütur eyleyemez. Düşünülmelidir ki bunlar meyanında on yaşındaki bir çocuk seyfine sahip bir kahraman sayılır.

Kahramanlıkta validelerce nasîb-i tâm bulunmasa bu kahramanzadeler nasıl tevellüt edebilirler? Binaenaleyh bu dağlılarca bir maksada vüsul gayreti başgösterdiği zaman hâli muhale talik eyleyecek esbâb-ı mânia asla hayale bile alınmaz. Bu esbâb-ı mâniayı düşünüp onlardan korkarak teşebbüsten vazgeçmeye henüz meydana çıkmayan düşmandan korkup da kaçmaya teşbih olunur. Kat'iyyen sahih vekayiden olarak hikâye edildiğine göre bir muharebede düşmanın kuvveti kendi kuvvetlerinden beş on kat ziyade gören kölenin birisi maiyetinde bulunduğu beye bunu ihtar eyledikte bey::

-Biz buraya ölmeyi göze alarak gelmedik mi? Bizi öldürecek olanlar ha iki olmuşlar ha iki bin! Bunda ne fark vardır? Eğer can ile cömertlik etmeyecek isek düşmanın kuvveti bizden az olması bile bizce hiçbir ümidi mucip olamaz.

Diye sadık kölesini irşat eylemiştir.

Elhasıl Heleni Çiçiyano validesinin hiss-i intikamla söylediği sözleri dinleye dinleye kendi akrabalarından oldukları hâlde familyalarına bunca fenalıklar eylemiş bulunan şu Prens Çiçiyanof'tan intikam sevdasını kalbine yerleştirerek bir gün bunun için validesinden ruhsat talep eyler. Validesi nezaketen olsun kızının gayretini kırmaya lüzum görmez. Bu gayret-i mukaddeseyi nasıl kırabilsin ki o hâlde o zamana kadar söylemiş bulunduğu sözleri kâmilen kendisi tekzip etmiş olacaktır. Binaenaleyh kızcağızın gayretini takdir ve takdis ile yalnız intikam için ne suret bulmuş olduğunu sorar. Buna cevaben Heleni der ki:

-Henüz zihnimde hiçbir sûret-i intikam bulduğum yoktur. Fakat bana izin verirseniz vilâyetimize kadar giderim. Prens Kadilla'yı bulurum. Tarîk-i intikamı ondan sorup öğrenirim. Beni men edecek değil a! Hanedanımıza olan sadakati hasebiyle elbette muâvenet eyleyecektir.

On beş yaşındaki bir çocuğun intikam yolunu bu kadarcık olsun keşfetmiş bulunmasına şaşılmaz mı? Prenses Meryem bu sureti ez-dil ü cân istihsân eyleyerek yalnız Kazan'dan Tiflis'e kadar seyâhat-i medîdeyi kızcağızın yalnız başına icra eylemesinde müşkülât görerek bunun için bir fırsat zuhuruna intizar mecburiyetine düşer. Bu intizar dahi o kadar mümted

olmamıştır. Bir an evvel hatıra ve hayale bile sığmayan muvaffakiyâtı temin hususunda suret-i imdâdı veleh-efzâ-yı ukûl olan tesadüf bunların da imdadına yetişmiştir. Şöyle ki:

Orenburg taraflarında küşat edilmiş bulunan bir hayvan panayırına giden bir bölük Gürcüler esnâ-yı avdette sapalığına bakmayarak Kazan şehrine de uğramışlar idi ki ellerinde bulunan hayvanâtın bir miktarını da bu şehr-i cesîmde satmak ümidinden maada sabık kraliçeleri orada mukîm olduklarını bildiklerinden eğer sağ ise onunla da görüşmek arzusu hem ziyaret hem ticaret darbımeselinin hükmünü meydana getirmelerine sebep olmuştu.

Meryem Çiçiyano bütün âlemle kat'-ı alâka eylediğinden eğerçi bunlar tarafından vuku bulan mülâkat teklifini de bâdî-i emirde reddeylemiş idiyse de Heleni'yi bunlar refakatiyle Gürcistan'a gönderebileceğini yine kızcağızın ihtarıyla tahattur eylediği zaman tacir Gürcülerin birkaçıyla mülâkata rıza göstermişti.

Hîn-i mülâkata Prenses Meryem Rusya hükûmetinin kendi hakkındaki muamelât-ı lütufkârîsine teşekkür ve bu hükûmet şimdiki hâlde Gürcülerin umumu için bir hükûmet-i metbua olmasıyla kendilerinin de vazîfe-i itâata halel getirmemeleri nasihatından filânından sonra memlekete ne zaman avdet edeceklerini sual ederek hemşehrilerinden cevabını da alması üzerine bunlara dedi ki:

-Size bir zahmetim olacaktır. Peşav reisi Prens Gadilla'nın bende emanet bir cariyesi vardır. Tiflis'ten kemâl-i hakaretle Ejderhan'a gönderildiğimiz zaman o zavallı dahi İç Hisar'da mevkuf bulunduğundan cariyesini kendisine iade edememiştim. Hazır yanınızda bir çok boş hayvanâtınız vardır. Onların birisiyle şu cariyeyi götürüverirsiniz. Yolda mesârif-i sâiresi vuku bulursa onu da Gadilla'dan ahz ve istîfâ eylersiniz.

Sabık kraliçeleri tarafından aldıkları şu emrin icrası Gürcüler için mûcib-i şeref sayılmakla Kazan'dan hareket eyleyecekleri gün cariye sıfatıyla palas-pûş bir hâlde olarak Prenses Heleni dahi bunlara teslim olundu. Hatta bilâhare kızın gaybubeti meydana çıktığı zaman hükûmete ne yolda cevap verecekleri daha o zaman ana ile kız arasında meydân-ı

istişâreye konularak Kazan valisi ile esnâ-yı mülâkatında Prenses Meryem'in ibraz ve irae eylemiş bulunduğu mektup Prenses Heleni'ye yazdırılarak hıfz olundu.

İşte zavallı kızcağızın Kazan'dan gaybubeti bu suretle vukua gelmiş olduğu hâlde validesi güzel firarînin izini kaybeylemek için Kazan valisini musanna bir yalan tertibiyle anlatmış idi de şu dürûğ-ı maslahat-âmizi bile kendi şân-ı asâletine ve ulüvv-i cenâbına muvafık düşüremediği için öyle gözlerinden yaşlar isalesiyle Haktaâlâdan affını ricaya mecburiyet görmüştü.

Kazan valisi olan general ile mülâkatından üç ay sonraya kadar yani zavallı Heleni'nin müfârakatından dokuz ay mürur eylemiş olduğu hâlde hiç bir taraftan bir gûne nişanesi zuhur etmediği için Prenses Meryem pek ziyade merak ve ıstıraba duçar olarak asıl felâketine bir de bu evlât firakı bilinzimam kadıncağızı hemen esîr-i firâş etmek derecelerine vardırdı.

Birkaç defa hatırına geldi ki Tiflis'e Peşav reisi Prens Gadilla'ya bir mektup yazarak kendisine göndermiş bulunduğu cariyenin ahvalinden sual eylesin. Ancak bu mektubun Tiflis'e vürudu tamam Gadilla ile Heleni'nin bir iş tertip ederek mevki-i icrâya koyacakları zamana tesadüf eder de bir de ağyâr eline geçiverir ise o zaman husule takarrüp eyleyen işi kendisi bozmuş olacağını hesap eyleyerek sabır ve sükûtu vacip görmüştür.

Bu sabrın bîçare Prenses için ne kadar acı bir sabır olduğu tafsile hacet görülmemelidir. İnsan kendisini onun mevkiine koyduğu gibi kadıncağızın ne hâlde bulunduğunu pek kolaylıkla anlar. Asıl şuna ehemmiyet vermelidir ki evvelce haber verdiğimiz üç ay kadar zamandan sonra Gürcistan tarafından aldığı bir mektup kadıncağızı müteselli eylemek şöyle dursun bilâkis daha beter daha ziyade acınacak bir hâle giriftar eylemiştir. Çünkü mektubun hulâsa-i münderecâtı şu veçhile olduğu istihbar kılınmıştır:

"Orenburg'dan avdet eyleyen panayırcılar tarafından haber verildiğine göre tarafımıza bir cariye göndermişsiniz. Nezdinizde benim bir cariyem bulunmadığı hasebiyle şu cariye irsali haberi merakımı mucip olmuş bulunduğu gibi bir kat daha tezyîd-i merâkıma bir sebep dahi cariyenin esnâ-yı râhda Ejderhan şehrinde kaybolmuş bulunması kaziyesi olmuştur.

Panayırcıların rivayetine göre bunlar Ejderhan'da iki hafta kadar ikamet ederek oradan dahi hareketlerinden iki gün evvel gönderdiğiniz cariye kaybolmuştur. Hatta beş altı günden beri peyda olan bir Ermeni karısıyla sıkı sıkı görüşmekte bulunmalarına nazaran cariyenin bu kadın tarafından ayartılıp kaçırılmış olması maznundur. Şayet oraca tetkikat ve taharriyât icrasına kıyam edersiniz mütalâasıyla arz-ı malûmâta mecbur oldum".

İşte bu mektubun vürudu bîçare Prenses Meryem'i esîr-i firâş etmeye takrip eylemiş olduğu gibi aradan biraz daha zaman mürurundan sonra kadıncağız gerçekten esîr-i firaş olarak yakasını kaptırdığı illet-i teverrümden rehâ-yâb olamamış ve o müthiş hastalığın cümle-i muktezayât-ı mahûfesinden olan sıtmalar esnasında hep kerimesi Heleni'yi sayıklaya sayıklaya yedi sekiz hafta azâb-ı elîmden sonra ruhunu Haktaâlâya teslim eyleyerek ve dünyanın nîk ü bed ahvâl-i met'abesinden kurtulup gitmiştir.

Prenses Heleni'nin Kazan'dan müfârakatı ve bahusus validesi zavallı Meryem'in bu sûret-i fâciada vukû-ı vefâtı üzerine hikâyemizin artık Kazan şehrine tallûku kalmadığından fikr-i tedkîk ve zebân-ı takrîri oradan kaldırıp Ejderhan şehrine nakletmeliyiz.

–4–

Prenses Heleni'nin Ejderhan'daki sergüzeştleriyle ondan sonraki ahvaline dair hâsıl olan malûmat kendisinin bir aralık Bakû şehrine düştüğü zamanlar orada yine kendisinden teraşşuh eylemiş şeyler olduğu gibi bir miktarı dahi refîka-i felâketi mi denilmek yoksa vesîle-i intikamı mı sayılmak lâzım geleceği hususunda zihinlerin mütehayyir kaldığı bir Ermeni kibar kızı kaleminden akrabasına hitaben sadır olan mektuplardan anlaşılıp cem edilmiştir. Bu hâlde Ederhan vekayii şu veçhile hulâsa edilmiş oluyor ki:

Ejderhan şehrine Orenburg panayırından bir Gürcü kervanı gelmiş olduğu şehir dahilinde intişar eyledikte bunlarla hayvan ahz ve itası etmek için bir çok adamlar misafir oldukları hana başvurdukları gibi bir de bir Ermeni karısı

müracaat eylemiş ise de karının maksadı hayvan ahz ve itası olmayıp kervanda bulunan adamlardan bir kibar familya nezdinde uşaklık sıfatıyla kalmaya razı olacak adam bulunur ise onu irza eylemek maksadıyla vuku bulmuştu. Kervancılar şu koca Ejderhan şehrinde uşaklık edecek adam kalmamış ki kendilerinden adam ayartmaya çalıştığı Ermeni karısından sual eyledikleri zaman karı demişti ki:

-Sizden almak istediğimiz adam mücerret uşaklık etmek için lâzım değildir. Belki Gürcü lisanını tahsil etmek merakına düşmüş olan bir zata lisân-ı mezkûru öğretmesi için Gürcülerden bir uşağa ihtiyaç görmüşüzdür.

Bu söz kervancıları haylice güldürerek:

-O! Buralarda Gürcü lisanının bu kadar para edeceğini bilsek hepimiz burada kalıp mektep açardık.

Diye Ermeni karısıyla eğlenivermelerini mucip olmuş idiyse de âciz bir cariye sıfatıyla kervancıların yanında bulunup edilen sözleri dinlemekte olan Prenses Heleni'nin sem'-i dikkatini celbeylemişti.

Ermeni karısının ikinci defa olarak bir daha vürudunda Gürcü lisanını öğrenmek isteyen zatın kim olduğunu Prenses Heleni karıdan sual eyleyip de:

-Gayet kibar bir Ermeni kızıdır. Rusça, Fransızca, Almanca mükemmel bilir ise de varacağı koca Gürcü olacağı için bu lisanı da öğrenmek emeline düşmüştür.

Cevabını aldığı zaman Gürcü lisanıyla verilecek dersler biraz zihnine mülâyim görünmeye başlamış idiyse de kendi aramakta bulunduğu intikam tarikinin mebdei bu ders keyfiyeti olacağını hayal ve hatırdan bile geçirmediğinden Ermeni karısına ümit verecek hiçbir tavır göstermemişti. Bununla beraber hemen sadece lâf olsun gibi bir suretle Ermeni karısına:

-Varacağı kocaya daha varmamış mı? Henüz nişanlı mıdır? Kocası olacak zatın adı ne imiş? Kızın kendisine kim derler?

Suallerini de irada başlamış di ki Ermeni karısı aradığı Gürcü muallimi kaba saba bir uşak olacağına şayet böyle genç, güzel bir Gürcü kızı oluverirse bittabi daha ziyade makbule geçeceğini velev ki uzaktan uzağa olsun umduğundan kızın bu

suallerinden bîzar olmayıp cevaplarını biraz daha izahlıca verdi. Dedi ki:

-O! Kızın babası gayet zengin bir tacirdir. İsmine Hayikof derler. Kızı Siranuş'u Gürcistan'da Prens Çiçiyanof'a nişanlamıştır. Doğrusu henüz nişanlamamış ise de mektuplar yazılıp muhabereler, müzakereler edilerek kararı da verilmiş olduğundan yakında Tiflis'ten buraya bir büyük asker zabiti gelip kızı nişanlayacaktır.

Bu sözlerin içinde Prenses Heleni'nin yüreğini hoplatmak için yalnız Çiçiyanof namının kâfi olacağını anlarsınız ya? Fakat zavallı kızcağız ihtisâsât-ı derûnundan renk mi verir ki Ermeni karısı için mûcib-i iştibâh olabilsin?

Ermeni karısı ise kızın sorduğu suallere ve bahusus kendi verdiği cevaplara ettiği dikkatlere şayet kalbinde bir heves uyanmakta bulunur hesabiyle söz söylemekten üşenmiyordu. Hem bu misillü izdivaç lâkırdıları dünyanın her tarafında kemâl-i keyf ile kadınların çenelerine kuvvet verecek mebâhisden olduğunu da hatırdan çıkarmamalısınız. Binaenaleyh Ermeni karısı sözünü bitirmeyerek diyordu ki:

-Vakıa prens âdeta yaşını başını almış bir adam imişse de öyle bütün Kafkasya kıt'asında çar vekili olan ve göğsü nişanlarla dopdolu bulunan koca bir generalin yaşına başına bakılır mı? Bilmem Hayikof kızına ne kadar yüz bin ruble çeyiz bile veriyor. Benim de kızım olsa, o kadar zenginliğim bulunsa kızımı bir Prenses Çiçiyanof etmek için milyonlar bile verirdim. İşte Siranuş böyle şanlı, şerefli bir kocaya varmaktan ziyadesiyle memnun kalarak kocasını da memnun eylemiş olmak için onun lisanını öğrenmek istiyor.

Bu sözler Prenses Heleni'de biraz dalgınlığı istilzam eylediğinden Ermeni karısının uzaktan uzağa peyda eylediği ümitler kuvvet bularak:

Ah mümkün olsa da Hayikof'un kızına seni intisap ettirsek! Ne kadar münasip olurdu! Onların sayelerinde sen de bahtiyar olurdun!

Deyince Heleni'nin yüzünde bazı alâyim-i itminân peydası Ermeni karısına daha ziyade cür'et vermiş ve sormuş ki:

-Nasıl böyle bir hizmeti sen deruhte edebilir miydin?

-Hay hay! Fakat beni bu Gürcülerin elinden kurtarabilir misiniz?

-Sen bunların esiri değilsin a! Canın isterse kendilerini terk edemez misin?

-Esirleri değilim ama pek de kendilerini terk edemem. O zengin adam beni bunların ellerinden kurtarabilecek olsa!..

-O! Sen istedikten sonra o bir şey değil. İstersen bir gideyim kendilerinden sorayım?

-İsterim ama yarın hizmetime lüzum kalmayıp da beni kapı dışarı ediverirlerse?

-Hayır! Hayır! Sen arzunla, edebinle sadıkane oturacak olduktan sonra asla koğmazlar. Hatta seni bir münasip kocaya bile verirler. Onların bu gibi iyilikleri pek çoktur.

-Ben koca moca istemezdim. Matmazelin maiyetiyle Tiflis'te vali konağında şan ve şerefle bulunmak benim pek hoşuma giderdi.

-İyi ya işte! İstersen gideyim bunları kendilerine anlatayım? Pek kuvvetli umarım ki kabul edereler. Ama sen kimin nesisin? Bunu sorarlar ise ne diyeyim?

-Ben âdeta hür ve mutlak olan ve fakat anadan öksüz bulunan bir Gürcü kızıyım. Epeyce okumuş yazmış terbiye görmüşüm. Bunlar beni Kazan'da bîkes bir hâlde bularak bilâhare oralarda dûçâr-ı sefâlet olmayayım diye kandırıp memleketime götürüyorlar. Eğer Hayikof'un kızı Siranuş beni hizmetine kabul edecek olur da muhafazamı da uhdesine alırsa ben buradan kaçarım. Hem emin olsunlar ki kendilerine pek sadıkane hizmet eylerim.

İşte bu muhavere Ermeni karısını çıldırasıya memnun eylediği gibi Prenses Heleni'yi de ondan az memnun etmiyor idiyse de şu tesadüfün bir netîce-i mâddiyye intaç edebilmesini pek de ümit eylemediğinden memnûniyet-i vâkıasına kapılmamaya cebr-i nefs eyliyordu.

O gün Ermeni karısı gidip keyfiyeti Hayikof'un karısına haber verdiği gibi aldığı cevapları ertesi gün Heleni'ye getirip

bu suretle birkaç defa icrâ-yı sefâret eyledikten sonra şerâit-i lâzime iki tarafça dahi tayin ve kabul edildiğinden tacirlerin Ejderhan'dan hareketlerine iki gün kalarak Prenses Heleni handan kararı firara tebdil eyledi.

Heleni'nin bu firarı Gürcü tacirlerini ziyadesiyle endişe ve telâşa duçar eyleyeceği tabiî bulunup herifler kaybolan cariyeyi aramak için ellerinden gelen gayreti dirîğ etmediler ise de bunların gayretleri pek mahdut kalmış olacağını anlamak için o zamanlarda Rusya hükûmeti Kafkas cihetlerinde köle ve cariye ahz ve itasını henüz men eylememiş idiyse de Kazan ve Ejderhan gibi doğrudan doğruya taht-ı hükûmete almış bulunduğu bu yerlerde ahz ü itayı külliyen ve kat'iyyen men eylemiş olduğunu tahattur kâfidir. Gürcü tacirleri işin bu cihetini bildikleri cihetle firar eden cariyeyi taharri emrinde daha ileriye gidecek olsalar bilâhare yakayı pençe-i hükûmete kaptırıp mücâzât-ı şedîdeye de duçar olacaklarını bildiklerinden şayet ilerde ya Prenses Meryem veyahut Prens Gadilla cariyeden dolayı zarar ve ziyan iddiasına kalkışacak olurlarsa müştereken tazmini göze aldırarak bu gaybubetten dolayı yollarından geri kalmamışlardır.

İşte Prenses Heleni'nin Ejderhan'da Gürcü tacirlerden ayırılıp gerek Prens Gadilla ve gerek Prenses Meryem için kendi izini kaybetmiş bulunması bu suretle vukua geldiği gibi badema validesine sergüzeşt-i ahvâlinden ve sûret-i harekât-ı müstakîmanesinden malûmat veremeyerek zavallı kadıncağızı kendi hasret ve iştiyakıyla dûçâr-ı helâk etmeye kadar bilâ-ihtiyar tazibi bundan dolayı vukua gelmiştir. Nasıl vukua gelmesin ki validesine mektup yazacak olsa bile onu mahalline isal eyleyecek vâsıta-i mürâsele mefkud olduğundan kızcağız validesine etmiş olduğu fenalıktan mazûriyet-i sahîha ve hakîkiyye ile mazur da görülmektedir.

Hayikof denilen adam an-asıl Kırım Ermenilerinden olup Rusya levâzım-ı askeriyyesi müteahhitliğine sülûk ile pek külliyetli paralar kazanmış olduğu gibi ümerâ-yı askeriyyenin de en çoğuyla muarefe peyda eylemiştir. Bu adamın şu zamanlarda yirmi bir yirmi iki yaşına varmış bir oğlu Rus mekteplerinde tahsil eylediğinden sonra itmâmât-ı lâzimesi

için Paris'e gönderilmiştir.

Kızı Siranuş'un terbiyesine de oğlundan az ihtimam edilmiş olmayıp Ermeni karısının Prenses Heleni'ye haber vermiş olduğu üzre lisân-ı mâder -zâdı olan Ermeniceden ve onun sûret-i kadîme ve fasîhası olan Kraperden maada Rus ve Alman ve Fransız lisanlarını da bir sûret-i mükemmelede tahsil eylemiş ve müzika ve resim gibi sanâyi-i nefîseden dahi yed-i tûlâ peyda eylemişti.

Familyanın sûret-i maîşet ve idâresi âdeta Avrupa usûlünde olup Madam Hayikof'un dikişçisi başka, odacısı başka, refikası başka olmak üzere dairesine kendine mahsus üç dört kadın bulunduğu gibi matmazelin de müzika refikası ve başını tarayıp elbisesini giydirecek meşşâtası ve oda hizmetçisi ve bizzat Hayikof'un kezalik hizmetçi, uşaklar hep başka başka muayyen olup bunlardan maada konağın sofracısı, ferrâşı, aşçısı, kapıcısı, seyisi, arabacısı filânı da hep mükemmel idi ki maîşet-i mezkûreye gerçekten "prensane" ıtlakına hiçbir mümanaat tasavvur olunamaz.

İşte bu kadar mükemmel olan bir konakta matmazelin bir de lisân-ı Gürcü muallimesi çok görülemeyeceği aşikâr bulunduğundan bîçare Prenses Heleni kendisini bu familyaya kabul ettirebilmeyi pek de ümit edemeyerek bu işte büyük bir ehemmiyet ve suûbet tasavvur eylemiş idiyse de Hayikof familyası nezdinde böyle garip ve bîkes kızcağızı konağa kabul edivermekte hiçbir ehemmiyet görülmediğinden Heleni için şu maksad-ı me'mûlun fevkinde bir sühuletle müyesser olmuş hükmünü almıştı.

Böyle bir büyük yere Heleni gibi bilvücuh tecrübesiz ve mahcup bir kızın intisabı üzerinden haylice bir zaman geçmelidir ki ilk mahcubiyetler bertaraf olsun da yeni münasebet peyda eylediği zevatla ısınıp kaynaşmak müyesser olabilsin düşünülüyor değil mi? Hâlbuki Heleni için bu ilk mahcubane ve muhterizane acemilik dahi çok devam etmedi. Matmazel Siranuş Hayikof kendisi güzel olduğu gibi sair kadınlar misillü kendinden başka güzel yüzü görmek istemezlik etmeyip güzelleri de sever olduğundan ve Heleni gibi bir Gürcü prensesi için güzellik âdeta levâzım-ı zarûriyye hükmünde

bulunduğundan şu iki dilber-i nev-civân birbirleriyle ünsiyet peydasında asla teahhur etmemişlerdir.

Evet! Bunların ikisi de hem dilber hem nev-civândırlar. Heleni on altıncı yaşını henüz bulmuş olduğu gibi Siranuş dahi on yedisini henüz ikmal eylemiştir. Siranuş'un değirmi çehresi, iri gözleri enli siyah kaşları, sık ve kalın ve kara saçları mikyâs-ı mütenâsibinden biraz ziyadece mücessem burnu ile kalınca dudakları ve irice çenesi mensûbiyet-i asliyyesi olan Ariyan cinsinin en mükemmel bir nüshası olduğunu gösterir ise de bu eşkâl-i Acemânesiyle beraber yosma bir kız addolunmak hukukuna tamamıyla sahip sayılır. Heleni ise beyaz çehresi, bademî gözleri, bu ufacık yumru çenesi ve ince telli, koyu kumral gür saçları, gayet beyaz teni, fidan gibi nahif ve lâtif boyu ile nev-i Kafkasîsinin nüsha-i kübrâsı olduğunu her ehl-i dikkate teslim ettirir güzellerdendir. İşte bu iki kızın yekdiğerindeki cemâl-i bâ-kemâli itiraf ve teslimle beraber medâr-ı a'zâm-ı âmîziş olan hüsn-i terbiyelerini de mükemmel görmeleri aralarında husulü matlup olan münâsebet-i haseneyi peydada teahhur mu ika eder?

Prenses Heleni bilâhare bir kolayını bulur ise zavallı valideciğine göndermek için bazı hatıralarını kaydeylermiş. Bu hatıralardan olmak üzere istihbar edildiğine göre Matmazel Siranuş Hayikof'un pek zengin, pek kibar bir adam kızı olmasıyla beraber aldığı hüsn-i terbiye semerâtından olarak tevazuunu da pek mükemmel bulup fakat hanımı addolunmak lâzım gelen bu kızda gördüğü tevazulara mukabil kendisi dahi mâhiyet-i hâzırası bir hizmetkârlıktan ibaret bulunduğunu asla nazarıdikkatten düşürmeyip o yolda muâmelât-ı müstahdemâne ile yalnız matmazelin değil validesiyle pederinin bile hüsn-i nazarlarını kolayca celbe muvaffak olmuş.

Asıl ve nesline dair vukubulan suallere:

-Gürcülerden bir tacir kızıyım. Babama İlyas Mozar derler. Ekseriyetle Kazan ve Ural taraflarında ahz u ita ile meşgul idi. Beni Kazan civarında bir manastırın rahibeleri eyâdî-i terbiyelerine vermişti. Çend sene oluyor ki pederim vefat eylemiştir. Validem ondan evvel vefat eylemişti. Pederimin dostları beni Gürcistan'a götürüyorlardı. Şirvan taraflarında bir

köyde validemin akrabası varmış da onların eline teslim edeceklermiş. Fakat ben köylüler içinde teayyüş edemeyeceğimi düşünerek müteessif oluyordum. Onun için burada, kapınızda kısmetim zuhurundan pek mutmain ve minnettar kaldım.

Yollu bir masal uydurup emniyet-i tâmmeyi kazandıktan sonra artık bu suallerin arkası kesilerek Matmazel Siranuş'un merak eylediği Gürcü lisanının tedris ve talimine hasr-i evkat edilmiştir.

–5–

Matmazel Siranuş Hayikof'un Gürcistan valisi ve çar vekili General Prens Çiçiyanof'a sûret-i tezvîcine dair Ermeni karısının handa Prenses Heleni'ye vermiş olduğu malûmat kâfi görülebilir mi?

Validesinden ayrıldığı zaman Heleni Peşav reisi Prens Gadilla delâletiyle merkum Çiçiyanof'tan familyası intikamını almaya yol bulacağını hesap eylemiş idi de bu hesap ile yola çıkmıştı. Bu hesap kendisi için ciddîce bir ümit verebilecek mevaddan iken o ciheti terk ile şu Hayikof familyasına intisabı tercih etmesi için büyük bir vech-i rüchân bulunmak lâzım gelir. Öyle değil mi?

Bu vech-i rüchânın tayîn-i mâhiyetini yalnız bu hikâyeye vâkıf olanlardan tahkike mütevakkıf görmek lâzım gelmez. Hikâyenin ahval ve vukuât-ı sâiresini nazar-ı muhâkemede icmal eyleyince keyfiyet kendi kendisine tahakkuk ve tecelli eder ki Prenses Heleni Matmazel Siranuş maiyetinde Tiflis'e kadar giderek Çiçiyanof'un konağı derununa kadar kadem basmaya yol bulduktan sonra pençe-i intikamını hasmının boğazına kadar isal eylemek artık işten bile sayılamayacağını yakinen görüp anladığı için ve tariki daha kestirme ve daha emin bulmuş ve Prens Gadilla'dan kaviyyen ümit eylediği delâlet ve müzâhereti ve bu yoldaki kestirmeliğe ve sühulete feda eylemiştir.

Bu teşebbüste Prenses Heleni, Çiçiyanof tarafından tanınmak ve matlup ve maksudu olan intikama muvaffak olamamaksızın men ve mahv edilmek gibi tehlikelerden de fütur getirmemiştir. Zira hesapça dört seneye karîb bir zamandan beri Çiçiyanof ile

görüşmemiş olduklarından kızcağız Çiçiyanof'un şeklini simasını kendi nazarında güç tecessüm ettirebilmekte imiş. Binaenaleyh bir yerde Çiçiyanof'a tesadüf eylemiş olsa kendisi onu tanıyamayacağı gibi onun da kendisini tanıyamayacağını hesap eyliyormuş. Hatta Hayikof'un hanesinde Çiçiyanof'un gerek üniformalı gerek üniformasız bazıları Rus bazıları Gürcü kıyafetinde birkaç fotoğraf resimlerini gördüğü zaman bile şahsını teşhis edemeyip yalnız matmazelin konsolu üzerinde bir mevki-i muteber ittihaz eyleyen bu resimler olsa olsa Çiçiyanof'un resmi olabileceğini istidlâl eylediği gibi bilâhare Siranuş'tan aldığı haberler dahi bu istidlâlini tasvip etmiş.

Çiçiyanof'un şahsî şekli kendisince bu derecelerde ferâmuş edilmiş bulunduğu hâlde kendisinin Çiçiyanof nezdinde daha ziyade mensî hükmünü almış olacağını kestirmek Heleni için güç mü olur?

Çiçiyanof bıyıkları ve saçları kırarmış olmakla beraber Kafkasîler için bir nimet-i amîme demek olan boy bos, endam ve çehresi tenasüp ve melâhatını fotoğraf resimlerinde de göstermekte bulunduğundan ve matmazel Siranuş general cenaplarının yaşca kemalinden kat'-ı nazarla yakışıklığını, güzelliğini pek beğendiğinden bu izdivaçtan mesut ve bahtiyarlığının muhakkakiyyetine dair lisan muallimesi Meryem ile hasbihallere dahi girişiyormuş. Anlarsınız ya? Heleni'nin bu familya nezdinde ismi Meryem olmuş. Beyne'n-nasara bu isim en ziyade münteşir olup müsemması hakkında bir iltibasda, bir delâlette bulunabilmesi memul olmayacağından ve fazla olarak daima kendisine sevgili validesini de ihtar eyleyeceğinden Heleni namını bu nama tebdil eylemiş. Fakat bizce karışıklığı mucip olmamak için biz müntakim-i mumaileyhâyı daima nâm-ı aslîsi ile yad eyleyeceğiz.

Handa Ermeni karısı ile müzakere eyledikleri sırada mezbure henüz Siranuş'un Çiçiyanof ile resm-i namzedisi icra olunmamış ise de şu günlerde icra edilmek üzre bulunduğunu haber verdiği elbette hatırınızdan çıkmamıştır. Ermeni karısının demiş olduğu veçhile Tiflis'ten vürudlarına intizar edilen birisi kaymakam ve diğeri kolağası rütbesinde iki Rus zabiti Heleni'nin Hayikof familyasına vukû-ı intisâbından iki

buçuk ay sonra vürud eyleyerek General Prens Çiçiyanof tarafından matmazel Siranuş Hayikof'a gayet kıymettar bir murassa broş ile bir de Kudüs-i şerîften gelmiş bir altın halka getirmişler ki broşun ta orta yerinde bir santimetre murabbaından daha küçük bir yerinde Çiçiyanof'un yalnız kafasını irâe eder bir güzel minyatür menkuş imiş.

İşbu resm-i namzedînin icrasından mütevellit şevkler, sürurlar, Matmazel Siranuş ile Heleni arasındaki münasebet-i muallimâne ve tilmizâneyi arttırarak gelin cenapları:

-Prens hazretleri benden Gürcü lisanıyla tekellüm iktidarına asla muntazır olmadıkları hâlde benim o lisanla tekellüm eylediğimi birdenbire görüp işitiverince kim bilir ne kadar memnun olacaklardır.

Diye derslerine bir kat daha gayretle çalışmakta olsun Heleni dahi tilmiziyle kendi arasındaki rabıtanın bu suretle gittikçe kuvvet bulmasından Tiflis'e Çiçiyanof'un sarayına kadar kendisi için teyessür-i vüsûlün tezâyüd-i tahakkukunu görerek ümit ve itminanını arttırıp:

-Sevin zavallı gelin sevin! Senin yanına yalnız bu sevinç kâr kalacaktır. Zira zevcin ile ihtimal ki be-kâm olmaya bile zafer-yâb olamamaksızın o gaddarın pençe-i intikamım altında nasıl kıvrana kıvrana mahvolduğunu görerek gelin oldum diye giydiğin beyazları derhâl libâs-ı siyâh-ı mâteme tahvil edeceksin. Acırım sana! Acırım ama beni bu intikam-ı meşrûdan hiç bir rikkat men eyleyemeyecektir.

Sözlerini kalb-i pür-kinden geçirmekte imiş. Hatta sırası gelmişken şimdi haber vermeli ki Kazan'dan validesiyle vedalaşarak ayrıldığı gün zavallı validesi kendisine bir murassa hançer verip:

-İşte kızım bu hançer babanın bende yadigâr-ı yegânesidir. Gaddarlara hadlerini bildirmek emrinde ne güzel işe yaradığını bunu General Lazaraf'ın iki omuzları arasına sapladığım gün görmüşsündür. Vakıa o zamanlar şimdiki kadar değildin. Çocuktun ama o manzaranın dehşet-i müntekımanesi çocukların zihninde büyüklerden güzel yer tutar.

Demiş idi de Heleni dahi bu silâh-ı intikamı validesinin

elinden aldığı zaman kemâl-i şevkle öpüp koynuna koyarak:

-O manzara-i müdhişe ömrümün son gününe kadar hatırımdan çıkmayacak derecelerde zihnimde yer tutmuştur. Bu vesîle-i ihkak-ı hak elimde olarak fırsat dakikası hülul eylediği zaman Meryem Çiçiyano'nun kızı Heleni Çiçiyano olduğumu inşaallah ben dahi gerek o gaddar Çiçiyanof'a ve gadr ve hiyanet istidadı olan sair mel'ûnâna göstereceğim.

Demişti. İşte gaddâr-ı merkûme nişanlanmış olan Siranuş Hayikof'a bir hitâb-ı derûnî olmak üzere o tehditkârane sözleri söylediği zaman validesiyle bu muahedesi hatırına gelerek kahraman kızcağız damarlarında hûn-ı intikamın o kadar galeyana geldiğini hisseylemiş idi ki eğer o anda Prens Çiçiyanof karşısında bulunmuş olsa idi..

-Bunu senin sine-i pür-kinine asıl validem saplayacaktı. Onun muvaffak olamadığı işte kızı muvaffak oluyor.

Diye o hançer-i murassaı kabzasına kadar herifin sinesine gömüvereceği derkâr idi.

Nişan resmi icra olunduğu zaman düğünün dört ay sonra icrasına karar verilmişti ki bu müddetin inkizâsında mevsim dahi sonbaharı bulacaktı. Gürcü lisanı haddizatında o kadar esaslı bir lisan omayıp kıt'a-i Kafkas'ın sair yüzlere varan lisanları gibi pek fakir ve muhtasar bir şey olduğundan o zamana kadar da Matmazel Siranuş Hayikof'un bu lisanı mükemmelen tahsil edebileceği derkârdı. Hatta gayretli matmazel nişanlısı olan prens cenaplarına kendisini bir kat daha beğendirmek için Gürcü lisanından maada Gürcü rakslarını, Gürcü nağmelerini de meşke başlayarak bu raksları icrada Prenses Heleni Çiçiyanof kadar vücutça çeviklik ve çabukluk gösteremiyor idiyse de Gürcü nağmelerini Heleni'ye terennüm ettirip şimdiki piyanoların selefi klâvsen için notaya yazdırdığından bunların ahz ve icrasında ibraz eylediği mahâret-i tâmme ile Heleni'nin de nazar-ı hayretini celp eyliyordu. Zira Heleni müzika hususunda behresiz olup kendi ağzından çıkan nagamâtın filhâl notaya yazılarak badehu sanki kırk yıldan beri o nağmeler çalınıyormuşcasına bir mümârese-i tâmme ile çalınıvermesini âdeta havâriktan addeyliyordu.

Tacir Hayikof'un kızına birkaç yüz bin ruble cihâz-ı nakdî verdiği hâlde melbûsât ve tezyinâtı için de fedakârane ve ihtimamlı davranmış olduğu muhtâc-ı îzâh değil midir? Kızın giyecek fistanları ve takınacağı elmasları, tüyleri, çiçekleri ta ayağının potinine ve elinin eldivenine varıncaya kadar kâmilen Paris'e sipariş edip celp ettirmekte idi ki kont gibi dük gibi Rus milletinin en be-nâm kibarı bile kemâl-i külfetle gelin etmek istedikleri bir kıza ancak bu derecelerde mükemmel çeyiz yapabilirler.

Hikâyenin asıl şu cihetini unutmamalıyız ki tehyiâtın içinde bizim bîçare Heleni için dahi bir büyük nasip olup hatta o nasipte emsali bulunan sair kadınları ve kızları geçmiş olması bunların cümlesi nezdinde mûcib-i hased bile olmakta idi. Çünkü güler yüzü, tatlı sözü, her emir ve nehye itaat-ı mâl-â-kelâmı, hilmi, tevazuu ile Prenses Heleni Çiçiyano metbularının o derecelerde hüsn-i nazarını, teveccühünü, riayetini kazanmış idi ki düğün münasebetiyle mensubîn ve mensubânın kâffesine rubalar, zinetler ihda edildiği şu sırada güya ikinci gelin olarak bir de Gürcü muallimesi donanılırmışcasına diğerlerine kıyas bile kabul edemeyecek derecelerde semahatli davranılırdı.

Elhâsıl düğün mev'idi olan son baharın hülûluna kadar gelinin kâffe-i levâzımı bir mütemmimiyyet-i fevkalâde ile itmam ve ikmal olunarak o aralık prens Çiçiyanof tarafından istikbalci sıfatıyla gönderilmiş olan Yosof namında bir ihtiyar binbaşı ile zevcesi Ederhan'a vasıl olarak gelinin irsaline dair damat tarafından yazılmış bulunan mektupları teslim etmeleriyle bu defa dahi yol levazımını tehyieye ibtidar eylediler.

Bu levazım Hazar denizinde işleyen Rus gemilerinin en âlâlarından birisinin isticarı suretiyle tedarik edilmeye başlanıp gemi derununda gelin ve maiyeti halkının esbâb-ı huzûr ve refahları için her ne hatıra gelmiş ise icra ve ikmalinde kusur edilmemiştir. Vakıa Ederhan'dan Derbent'e kadar gemi ile gidilip oradan Tiflis'e karadan gidilmek lâzım geleceğinden deniz üzerinde nihayet sekiz on gece kalınacak idiyse de asıl maksat bu gecelerin rahatsızlığına tahammül edilemeyip de o rahatsızlığı mübeddel-i huzur etmek olmayıp

belki Hayikof'un servet-i bî-nihâyesinden ve Prens Çiçiyanof'a kızını vermesi kendisine pek büyük şeref addolunmasından dolayı arz-ı debdebe ve dârât maksadıyla son dereceye kadar iltizâm-ı külfet edilmekte idi.

Sefine dahi arzu olduğu surette tehyie edilip her levazımı ikmal olunduktan sonra Hayikof ve zevcesi ve kızı konakları halkıyla beraber sefineye bindiler ki Hayikof'un oğluna yazılmış bulunan mektuplar mucibince mumaileyh dahi Tuna ve Karadeniz ve Sahum tarikiyle gelirmiş.

Bahr-i Hazar üzerinde şu gelin sefinesinin gidişi ne derecelerde şâyân-ı temâşâ bir şey olması lâzım geleceğini tarife hemen imkân olmayıp bunu olsa olsa zihinlerimize tasavvur ve tahayyül etmeliyiz. Zira geminin derunu âdeta Hayikof'un konağı demek olup aşçısına, ayvazına varıncaya kadar her şey mükemmel olduğu gibi gelin ile muzika muallimesinin klâvsenlerinden maada bir de ufarak bir orkestra ıtlakına sezâvâr görülebilecek derecelerde mükemmel bir ince saz takımı bulunduğundan evkat-ı muayyenesinde çalgılar, nağmeler, sazlar ile düğüne, derneğe daha deniz üzerinde başlanmış hükmü meydana çıkmıştı.

Hava kâh muvafık eserek ve gerek muvafakat ve gerek adem-i muvafakatında kâh sağanaklar geminin yelkenleri üzerinde kuvvetlerini deneyip kâh hafif meltemler yelkenleri ancak şişirebilerek gemi dahi lüzumuna göre ya voltalar icra eylediği veyahut doğruca yol aldığı hâlde sekiz gecede tamam Derbent arzı demek olan kırk ikinci derece-i arzı-ı şimâlîye vasıl olduğu kaptanın bir gece dübb-i asgar-ı şimâlî hey'et-i kevkebesinde dahil bulunan Demir kazık yıldızından aldığı irtifadan anlaşılmış ise de hangi derece-i tûlda bulunduğu lede't-tedkîk kırk sekizinci derece-i tûlda bulunduğu anlaşılmakla bu gidişle Derbent iskelesi sağ tarafta bırakılarak Bakû'ye doğru ilerlenmekte olduğu anlaşıldığından ve o sırada ise bir cenûb-i şarkî rüzgârıyla volta edilmekte bulunulduğundan hazır bu rüzgârı pupaya alıp doğruca Derbent limanına geri verilmesi tensip olunmuş ve kaptan tarafından kılavuzlara o yolda emirler verilmişti.

Hayfa ki bu emrin icrasına vakit kalmadı. Gemi henüz orsa

alabanda etmeye davranmış olduğu esnada şark cihetinden ve zulümât-ı şeb derunundan yalnız bir direkli ve azim yelkenli koca bir Türkmen sefinesi mâliketü'l-bahr gibi bir hışımla gelip gelin gemisine öyle bir maharet ve sür'atle rampa eyledi ki gelin sefinesinin kaptanı bu manevranın hakikatinden haberdar olmayarak bunu bir kazâ-yı bahrî add ile bilkülliye dûçâr-ı telâş olduğu ve kendi telâşiyle maiyetindeki adamları da şaşırttığı esnada rampa eden gemiden yalın kılıçlı ve dal mızraklı otuz beş kırk kişi birden gelin sefinesine tırmanıp girerek davranmak isteyenler katlolunmaya müsâraat kılındı. Bir kargaşalık, bir gürültü ve bir vaveylâ, bir feryat ki maazallah!

Bu hâdisenin neden ibaret olduğunu merak edersiniz değil mi? Bunu hepimizden evvel gemi halkı merak eyliyor ise de merakın halli kabil mi? Gelen Türkmenler de:

-Teslim olunuz! Davranmayınız! Yerinden kımıldananın canını alırız! Teslim olana kılıç yok!

Den başka söz yok ki insan bu beliyye-i nâgehânînin neden ibaret olduğunu anlayabilsin. Vakıa gerek Hayikof ve gerek binbaşı Yosof:

-Canım bizden ne istiyorsunuz? Meramınız nedir? Hırsızlık için geldiniz ise söyleyiniz de nemiz var nemiz yok verelim. Tek can telef olmasın.

Tarzında suallerle bu haşerâtın reislerini arayarak meram anlatmaya ve meram anlamaya çalışıyorlar ise de ortada ne reis ne kumandan kimse bulunmayıp her biri görecekleri işin talimatını evvelden almışlar gibi gayet muallemane hareket eyliyorlar. Gelin gemisinin kaptanı iş bir kazâ-yı bahrî olmayıp bir korsan hücumu olduğunu anlayıncaya kadar beş altı adam katlolunarak sekiz on tanesinin de elleri bağlandığı gibi Yosof ve Hayikof meram anlatıp meram anlamaya çalışacağız derken davranmak tasaddisinde bulunan asdikadan ikisinin daha canı alınıp bağlanmak sırası yolculara ve familya takımına kadar gelmiş bulunduğundan bir çeyrek saat sürmeksizin gemi halkı meyanında bağlanmadık kimse kalmamış idi ki bunların bazıları tekrar direklere ve bazıları küpeştelere veya çarmıhlara raptolunduklarından kimseye

kımıldanmak mecali bile bırakılmamıştı.

–6–

Bu beliyye-i nâgehânînin ne suretle ve ne taraftan tertip ve ika edildiğini anlamak için Gürcistan tarihine bir nazar-ı teftîş saldırmak ister. Zira Meryem Çiçiyano'ya ait olan ahvâl-i târihiyyenin mukaddematını görmüş olmaklığımız Lazaraf'ın maktuliyeti ve ihtiyar Tigran'ın müddetü'l-ömr mazuriyeti ve Kalatosof'un mahza eser-i adâlet-i ilâhiyye olarak mahrûkiyeti mevâdd-ı garîbesini nazar-ı hikmetimizde tavazzuh eyliyorsa da şu gelin gemisinin bu suretle ahz ve girifti emrindeki hakayıkı nazar-ı tecessüs ve tedkîkimizde keşif ve izaha kifayet eyleyemez.

Gürcistan ahvâl-i târihiyyesine dair bundan evvel almış bulunduğumuz malûmattan anlamış idik ki Rusya Devleti, Meryem Çiçiyano'nun oğlunu Gürcistan çar vekâletinden azl eyledikten sonra kıt'a-ı Gürcistan'ın tâbiiyyet-i cedîdesini bir kat daha teyit ve tahkim için Prens Çiçiyanof'u oraya vali ve çar vekili tayin eylediği gibi o zamana kadar birbiriyle münâfese ve muharebeden hali olmayan Gürcistan prenslerini de birer ikişer kendisine celp etmeye başlamış vesâit-i gûnâ-gûn ile meclûbiyetlerini takviyeye gayret eylemekte bulunmuş ise de Prens Gadilla gibi dağlı rüesasını henüz celp edemeyip bunların bazılarıyla peyda edilen münasebet bir mütarekeden ibaret ise de bazıları ile o derecelerde olsun münasebet peyda edilemeyerek âdeta haraket-i hasmâne devam eylemekte bulunmuştur.

Kezalik bundan evvel almış bulunduğumuz malûmât-ı mütekaddimeden Bakû şehrinin hâlâ İran'a tâbi bulunduğunu da anlamıştık ki orada hâkim bulunan Hüseyinkulu Han açıktan açığa Ruslara muharip ve muhalif bulunup Derbent'te hâkim bulunan Ali Han ise zâhir-i hâlde Rusya hükûmetini tanımış bir prens gibi görünmekte iken hakîkat-i hâlde Rusya'nın düşmanlarıyla icrâ-yı muhâbere eyleyerek hatta henüz Rusya'ya tâbi bulunmayan dağlı ümerasıyla münasebetinin derecesini bize tercüman Tigran'ın General Prens Çiçiyanof tarafından Derbent'e sûret-i izâmıyla Ali Han tarafından

keyfiyet-i tevkifi ve Prens Gadilla'ya sûret-i teslîmi meselesi göstermişti.

Bu vekayiin üzerinden dört seneden ziyade zaman mürur eylemiş olduğu hâlde Rusların Gürcistan taraflarında dâire-i fütuhâtı evvelce görüp haber almış bulunduğumuz dereceden ziyade tevessü edemeyip buna mukabil Rusya devletine hasım olan ümeranın şiddeti o derecelerde artmıştır ki bu tezayüt Bakû hâkimi Hüseyinkulu Han tarafından ale'd-devam icra edilmekte bulunan teşvikat semeresi olduğunu Prens Çiçiyanof nazarıdikkate alarak şu Bakû kalesi Acemler elinden kurtarmayınca bu teşvikatın men olunamayacağını görmüştü.

Vakıa Prens Çiçiyanof, Derbentli Ali Han'ın kendisine dost olmadığını ve Rusya hükûmetine itâat-ı zâhiresi bir hareket-i münâfıkaneden ibaret bulunduğunu pek âlâ biliyor idiyse de Hüseyinkulu Han ile ittifakının derecesini henüz tamamıyla takdir edememişti. Zira keyfiyetin bu cihetini tetkik için tercüman Tigran'ı Ali Han nezdine gönderdiği hâlde merkum yakayı ele verip nerede ve ne suretle kaybolduğuna dair Ali Han tarafından ettiği istizaha aldığı cevapta merkumun Prens Gadilla tarafından sayd ve şikâr edilmiş bulunduğu haber verilerek başka türlü izahat alınamamış ve Prens Çiçiyanof Tigran'ın Gadilla'ya vuku bulan hakaret-i mahûdesinden haberdar bulunduğu için Gadilla tarafından Tigran aleyhine edilen bu tasallutu da muhik ve meşru bir intikama haml eylemişti.

İmdi Hazar Denizine doğru uzanıp çıkmış olan bir şibh-i cezîre üzerinde o zamanlara göre birinci mertebelerde metin addolunan bir de kale ile mahfuziyetinden naşi yalnız Gürcistan'a değil bütün kıt'a-i Kafkas'a, İran'ın icrâ-yı nüfûz edebileceği bir nokta-i mühimme teşkil eyleyen Bakû kalesini Hüseyinkulu Han elinden nez' ve ahz etmeyi Prens Çiçiyanof azm ü cezm eylediği zaman bu maksada Ali Han'ı da teşrik etmeyi bir hud'a-i siyâsiyye addeyleyerek mukaddemeten muhaberata girişmişti. Hatta Çiçiyanof zaten Gürcü olmakla beraber Gürcülerin Rus istilâsından müdafaa için tertip eyledikleri hilelere, hud'alara da vâkıf bulunduğundan Ali Han ile başladığı muhaberelerde gayet hazımlı ve ihtiyatlı

davranarak Hüseyinkulu Han'ın aklından, zekâvetinden bahisle eğer Rusya tabiiyyetini kabul edecek olsa taraf-ı imparatorîden şöyle riayetler, böyle mükâfatlar göreceğini dermeyandan işe başlamıştı ki şayet Ali Han bir kancıklık eder de muhâberât-ı câriyyeden Hüseyinkulu Han'ı haberdar eyleyecek olursa hâkim-i mumâileyh Rusya tarafından mûcib-i tavahhuş bir fikir ve niyet anlamasın diye! Muhâberât-ı mezkûrede biraz daha ileriye varıldığı zaman ise Çiçiyanof Ali Han'ın kendisindeki akıl ve fetanetten dahi bahsetmeye başlayıp şimdiye kadar Rusya tarafından arzu olunduğu kadar parlak bir mükâfata nail olamamış bulunması onun dahi Rusya'yı arzu olunduğu derecelerde temin eyleyememiş bulunmasından neşet eylediği beyanıyla kendisince derdest bulunan bir meselede sıdkla çalışacak olsa Bakû hanlığını mükâfaten Ali Han'a tevcih ettirebilmeye muktedir olacağını işrâba kadar varmıştı.

Ali Han, Çiçiyanof'un serd eylediği şu mukaddematta gayet safdilane bir politikayı iltizam eyleyerek Gürcistan valisinin her teminatına inanıyor ve emniyet ediyor gibi görünmekle beraber el altından Hüseyinkulu Han'ı da muhâberât-ı vâkıadan haberdar ederek kendilerini aldatmak isteyen şu Gürcistan valisine aldanmak şöyle dursun bilâkis vali cenaplarını kendi kurduğu dâm-ı hud'aya düşürmek esbabını tehyiede bile yek dil ve yek cihet olarak çalışırlardı.

İşte Prens Çiçiyanof'un Ejderhan'lı tacir Hayikof'un kızı Siranuş ile izdivacı maddesinin meydana çıkması da şu yeni politikanın epeyce ilerletilerek Derbentli Ali Han'ın dostluğuna Çiçiyanofça kanâat-ı kâmile hâsıl olmuş bulunduğu bir zamana tesadüf eylemişti. Daha doğrusu aranılır ise hükmedilmek lâzım gelir ki düğünün bu zamana tesadüf ettirilmesi Prens Çiçiyanof nezdinde bililtizam tertip olunmuştu. Zira bu düğün hakîkat-i hâlde siyasî bir düğün olup sûret-i mahsûsada Petersburg'tan bilistizan istisvâb ve istihsân olunduktan maada düğün masârifine karşılık olmak üzere hazîne-i imparatorîden elli bin ruble atiyye ve ihsan dahi vuku bulduğundan bu düğüne bütün Gürcistan ümerası davet olunarak içilecek badeler meyanında metbû-ı cedîdleri olan çar hazretlerine muhabbet ve sadakat yolunda da devr-i akdâh

edilerek Gürcistan ümerasının celb-i kulûbu emrinde bu düğünden menâfi-i azîme istihsal edilecekti.

Bütün Gürcistan ümerasının davet edilecekleri bu mükellef düğüne Dağıstan emiri Ali Han'ın davet edilmemesi mümkün olablir mi?

Bilâkis Çiçiyanof cümleden ziyade bir ehemmiyet-i mahsûsa ile düğününe Ali Han'ı davet ederek o şevkler, sürurlar, hubûrlar meyanında haşin Derbentlinin meyil ve teveccühünü ve itaat ve ikadını bir kat daha takviye eyledikten maada Bakûlü Ali Han üzerine tertip edilecek hareket-i taarruziyyede behemehal müttefik ve muavin olmasına da irzâ edilecek ve iktizasına göre bu bapta istihsal irzası için Bakû hâkimliği taraf-ı devletten resmen dahi kendisine vaat ve temin kılınacaktı.

Ali Han'ın buna dair aldığı evrak suretlerini kâffeten ve kâmilen Hüseyinkulu Han'a göndermiş olduğunu izaha hacet yoktur ya? Bu iki emir daima Çiçiyanof'un arzusundan ileriye gitmek kararında bulunduklarından Ali Han düğün için kendisine edilen davete maalmemnuniyye icabet göstereceğini bildirdikten maada eğer arzu eylerse Bakûlü Hüseyinkulu Han'nın da bu düğüne davet edilmesini ve düğün esnasında celb-i kalbine gayret olunmasını bir mektubunda Prens Çiçiyanof'a tavsiye eylemiş idi de Çiçiyanof böyle bir harekette muvaffakiyet memul ile o teşebbüsten de geri durulmamasını zihninde meyanelenerdirmeye(mayalandırmaya) başlamıştı. Fakat Matmazel Siranuş Hayikof, Tiflis'e geldiği zaman dahi der-ân-ı saat cemiyet-i velîmeye mübaşeret edilivermeyip gelinin yol yorgunluğu geçinceye kadar tertîbât-ı lâzime ikmal ve itmam edileceğinden Hüseyinkulu Han hakkında bademe Ali Han'a yazmak üzere Çiçiyanof mumaileyhin bu tavsiyesine henüz tasvip ve adem-i tasvîb yollu bir gûne cevap vermemişti.

İmdi başka vakit olsa nişanlısını Derbent tarikinden getirmeye pek de cesaret edemeyecek olan Çiçiyanof mücerret Ali Han'ın kendisine kanâat-bahş olan itaat ve dostluğuna itimaden gelin için bu tarîk-i sühûlet-bahşâyı tercih eylemiş ise de diğer cihetten Ali Han ile Hüseyinkulu Han arasında Çiçiyanof'a tercüman Tigran oyunundan daha sanatlı bir oyun oynamaya karar verilerek bu karar iktizasınca Hazar denizinin

sevâhil-i şarkiyyesi üzerinde ve Aral denizinde gemicileri meşhur olan Türkmenlerden bir taife ile pazarlık edilerek tehyie edilen korsan sefinesi ta Ejderhan sularına kadar gönderilmiş ve şekil ve sureti tahkik edilen gelin sefinesi uzaktan uzağa tarassut edilmeye başlanmıştı.

Bu Türkmenlerin sefineleri bizim buralardaki mavnalar cesametinde şeyler olup başları, kıçları bir dereceye kadar Karadeniz'in karga burun sefinelerini andırırlardı. Bazıları birbuçuk direkli olarak kıç taraflarındaki yarım direğe randa yelkeni gibi bir şey açarlar idiyse de ekserisi yalnız bir direkli olup yelkenleri de bizim bu taraflarca "Darıca biçimi" denilen ve Karamürsel kayıklarında görülen yelkenlere benzerdi. Sonraları Türkmenlerin de usûl-i inşâat-ı bahriyyeleri ıslah edilerek biçimleri oldukça yolunda gemiler yapılmaya başlanmış ise de bu eski biçim gemilere o taraflarda hâlâ tek tük tesadüf edildiği gibi musavver coğrafya kitaplarında ve seyahatnamelerde o havalinin gemileri daima bu suretle tasavvur olunurlar.

Hazar denizi sahilindeki Türkmenler gemicilikte en ziyade mahir adamlar oldukları gibi hırsızlık ve çapulculuk bunların zaten en ziyade şöhret-şiâr oldukları sanatlar bulunduğundan Hüseyinkulu Han, Bakû'ye celp etmiş bulunduğu Türkmen taifesine Ejderhan'dan gelecek gelin sefinesinin saydını teklif eylediği zaman teklîf-i vâkii kabule herifler can attılar. Hatta bunlar gemiyi ele geçirdikleri zaman şayet yalnız kendi hesaplarına bu iğtinamı icra ederler de Hüseyinkulu Han'ı mahrum bırakırlar mütalâası da vârid-i hâtır olduğundan Hüseyinkulu Han bunların nısfı kadarını Bakû'de rehin suretiyle tevakkuf ederek bunların yerine kendinin en sadık ve cesur adamlarından bilintihap gemideki Türkmenler refakatine müsellâh adamlar vermiş idi ki şayet Türkmenler şerâit-i mukaveleye tamamıyla tevfîk-i hareket etmeyecek olurlar ise bu kuvve-i müsellâha herifleri mukaveleye riayete mecbur eylesinler diye! Hele hesabın neticesi için Türkmenlerin yarısını rehin olarak elde bulundurmak hususundaki ehemmiyet bilkülliye külfet-i îzâhdan varestedir.

İşte çalgılarla çağanalarla Bahr-i Hazar üzerinde seyr ü

seyahat eylemekte bulunan gelin gemisini sayd eyleyen Türkmenler böyle iblisleri bile hayrette bırakacak ince ve derin bir tertip üzerine sevk olunmuş idi ki târih-i vukûâtın bir derecelere kadar müfredât ve hakayıkını bittabi şerh ve izah edemeyip bunları ahvâl-i husûsiyyeden ad ile kendi dâire-i vâzifesinin haricinde tutar ise de binnisbe yeni olan bu misillü vukuatın böyle ananesiyle, gavâmiziyle, hususâtıyla, ledünniyâtıyla hikâyesi ezhân-ı muasirînde bir tutarak ağızdan ağıza nakloluna gider.

Bu hâli fenn-i tarih için bir nakisa addetmemelidir. Tarih vukuât-ı umumiyyeyi bu derecelere varan tafsilâtıyla zapt ve kayt edecek olsa fenn-i mezkûru teşkil edecek olan mücellidâtın kütüphanelere sığmaması iktiza eder. Meselâ zevât-ı meşhûre-i sâireye nispetle ve Voltaire gibi üşenmek bilmeyen bir adamın himmetiyle en mufassal yazılmış olan tarih XIV. Luis'nin tarihi olup bunda güya efvâh-ı nâsdaki rivayât ve hikâyât bile cem edilmek istenilmiş ise de kral-ı mumâileyhin tefâsir-i ahvâl-i asriyyesinden olmak üzere o kadar hikâyât mevcuttur ki kâffesi cem edilmek lâzım gelse birkaç Voltaire'in ittihad-ı kalemiyle birkaç yüz cilt doldurulmak icap eyler.

İşte şu gelin gemisinin bu suretle sayd olunması ve bu meseleye ait olan tefâsirin bilinmesi dahi Bakû ahalisinin kuvve-i hâfızalarından efvâh-ı ahlâfa intikal eyleyen mahfuzâttan olup geminin saydından sonraki ahval dahi mahfûzât-ı mezkûreden olmak üzere şu veçhile mesmu olmuştur ki:

Türkmenler gemi halkının kâffesini bağladıktan sonra bunların reisi olmak lâzım gelen post kalpaklı, sivri sakallı, yumuk gözlü bir herif kâh gelin gemisinin kaptanına kâh üniforması câlib-i dikkat-i nazar olan binbaşı Yosof'a tevcîh-i hitâb eyelerek:

-Şu maktul adamlar davranmamış olsalardı biz onların da kanlarına girmeksizin hiçbirinizin kılına dokunmaksızın geminiz ile beraber izzet ve ikramla sizi götürecektik.

Demişti. Muhatapları tarafından nereye götürülecekleri sual edildikte işin o cihetini izaha memuriyet ve mezuniyeti bulunmadığını beyanla:

-Nereye götüreceğimi de oraya vardığınız zaman görürsünüz.

Diye tayfalarından bir miktarını gelin gemisine alıp tam cenuba doğru voltalar icrasına başlamıştı.

Bu felâketin gemi halkını ne derecelerde dûçâr-ı havf eylediğini anlatmak müşkilâttan mıdır? Bîçare gelin ile valide ve pederinin ikişer gözleri pınar kesilerek seyl-i belâ gibi akıttıkları göz yaşları maiyetlerindeki bendegânın da ciğerlerini deliyordu.

İnanmalıdır ki bunlar meyanında en ziyade müteessir ve meyus olanı Prenses Heleni'dir. Ama gelin olan matmazel Siranuş Hayikof'a acıdığı için meyus ve müteessif olduğu zannolunmasın. Her ne kadar bu bîçare gelin hakkında Heleni'nin kalbinde hiss-i şükrân ve mennetârîden başka hiçbir şeyi yok ise de selâmetle Tiflis'e vasıl olarak şu felâkete duçar olmasalar idi bile gelinceğiz Tiflis'te bu kara güne taş çıkartacak bir felâket-i müdhişeye uğrayıp bu felâkete daha ziyade kanlar ağlayacak idi. Heleni'yi cümleden ziyade müteessir ve meyus eyleyen şey ber-vech-i matlûb muvaffakiyetine ramak kalmış olan intikamından böyle hiç hatır ve hayale gelmeyen bir kuvvet-i mânia ile memnu edilmesi kaziyyesi olmuştur.

Zeki kız! Validesinden dahi işitmiş olduğu bin türlü hikâyelerle bu beliyyenin mahiyetini gemi halkının kâffesinden daha âlâ takdir eylemiş. Yani anlamış ki bu Türkmenler âdeta korsanlar olup kendilerini bu suretle sayd ve girift eylemiş olmaları istirkak maksadıyladır.

-7-

Hazar denizinin ibtidâ-yı hilkatinden beri hiçbir mislini görmemiş olacağı derkâr bulunan şu gelin gemisinin saydı meselesinden Gürcistan valisi ve çar vekili General Prens Çiçiyanof'un ne surette haberdar olarak ne derecelerde müteessir kaldığını menâbi-i malûmatımızdan ahz ve iktibasına muvaffak olabildiğimiz haberlerden ziyade asıl kendi tefekkür ve tahayyülümüz bize izah edebilecektir.

O zamanlar telgraf gibi bir vâsıta-i serîa-i muhâbere mevcut değil idi ki Ejderhan'dan hareket edilecek olan gün ve saat

haber verilsin de Derbent'e ne zaman vürut edilebileceği hesap olunsun. Hatta yevm-i hareket evvelce tayin bile edilmiş olsa Derbent şehrine hangi gün vüsul mümkün olabileceğini hesap ve tahmine yine imkân tasavvur olunamaz. Zira vâsıta-i mürâsele-i bahriyye vapur değildir ki saatte kaç mil alacağı ve Ejderhan ile Derbent'in arası ne kadar mil mesafeden ibaret olup binaenaleyh bu mesafenin kaç saatte kat'ı mümkün olacağı hesap olunabilsin. Rüzgârın keyfine tâbi bulunan yelken gemisi muvâfık-ı havâsını bulursa şimdiki vapurları pek çok geride bırakabildiği hâlde muvafık hava bulunamadığı hâlde de haftalarca, aylarca zamanı deniz üzerinde geçirmeye mecbur eder. Hatta böyle her hesaptan her tahminden hariç teehhürâtla gemilerin kumanyası tükenerek derunundaki adamların açlık icbariyle birbirlerini yedikleri bile vukûât-ı garîbe-i bahriyye meyanında nevâdirden değildir.

General Prens Çiçiyanof henüz dâire-i itâat ve inkıyada girmemiş bulunan dağlı Gürcülerin gelin alayına şayet taarruz edebilmeleri ihtimal-i dûrâ-dûrunu derpiş ile mevcudu yüz yirmi neferden ibaret olup bir kolağası kumandasında bulunan en muntazam süvari bölüğünü nişanlısının istikbali için Derbent'e göndermiş olduğu gibi Tiflis'teki ahbabından bazı zevât-ı mutebereyi de birkaç kadın ile beraber bu hey'et-i istikbaliyyeye katmıştı. Bunlar Ali Han nezdine gelerek hatalarca misafir oldukları hâlde vürutlarına intizar edilen yolculardan hâlâ bir eser zuhur etmemiş olmasından dolayı henüz meraka başlamamışlardı. Zira gelinin zamân-ı hareketini tayin eylemek cümleden ziyade levâzım-ı techiziyyesinin itmamına menut olmasıyla ondan evvel yola çıkabilmesi mümkünâttan olmadığını düşünüyorlardı. Derbent ile Tiflis arasında "gelir vukuu" o kadar nadir olmayıp bu ahvalin güzeranı esnasında vâsıta-i muhâbere ise resmiyyattan maada "gelir vukuundan" ibaret olmasıyla her gelir vukuuyla Prens Çiçiyanof'a Derbent'teki hey'et-i istikbaliyyeden haber ve mektup gelmekte ve bunların manası yolcuların Ejderhan'dan yola çıktıkları henüz haber alınamamış olmasından ibaret bulunmakta idügi derkâr olup o zamanın ahvâl-i seferiyyesi Prens Çiçiyanof'a da malûm olduğundan teehhürât-ı vâkıa onun da merakını mucip olmuyordu.

Kayınpeder Hayikof'un Paris'ten vüruduna intizar edilen oğlu Bahr-i siyâh tarikiyle Tiflis'e vasıl olmuş bulunarak peder ve valide ve hemşiresinin henüz Ejderhan'dan yola çıkmış bulunmaları haberinin bile adem-i vüsûlüne mebni enistesi Prens Çiçiyanof'a:

-Öyle ise ben de gidip kendilerini Derbent'ten istikbal edeyim. Mademki tarafınızdan istikbalciler gönderilmişlerdir. Onlar meyanında benim dahi bulunmaklığım bir vazife hükmünü alır.

Diye Derbent'e kadar da ilerlemek arzusunu gösterdikte Prens Çiçiyanof:

-Öyle ama ihtimal ki son haberi bize göndermelerini müteakip Derbent'tekiler yolcuların vürudunu görerek hemen yola bile çıkmışlardır. İhtimaldir ki bugün yarın ileriye göndermiş oldukları müjdeciler buraya vasıl olurlar.

Mütalâasını dermeyan eylemiş ise de delikanlı:

-Ne zararı var kendilerini nerede rast getirirsem oraya kadar istikbal etmiş olurum.

Diye prensten istihsal eylediği müsaade üzerine maiyetine beş on atlı tayin kılınarak o dahi yola çıkarılmıştı. Ancak delikanlı ha şu konakta kafileye tesadüf edeceğim ha bugün yol üzerinde karşı karşıya geleceğiz intizarıyla kat'-ı merâhil ederek esnâ-yı râhda uzaktan kalabalıkça yolcuları gördükçe ha işte pîşdârları zuhur eyledi gibi sevinçler ile atını kamçılamakta idiyse de vara vara Derbent'e kadar vardığı hâlde aradığı yolcuları bir yerde bulamamış olduğu gibi Derbent'te bile bulamamıştır.

Denizde rüzgârın muvafakatına itimat olunamayacağı kaziyyesi işbu istikbalciler için medâr-ı tesliyet olarak bunlar beş hafta kadar zamanı meraksızca imrar eylemiş oldukları gibi ihtimal ki yirmi beş haftayı daha böylece meraksız ve kasavetsiz olarak imrar edebilirlerdi. Ancak günün birinde Ejderhan'dan bir gemi çıkagelip bekledikleri yolcuları bu gemi halkından sual eyledikleri zaman:

-Rustof'un gemisini soruyorsunuz öyle değil mi? Hayikof'un familyaca binip buraya geldiği gemiyi o geminin Ejderhan'dan

yola çıkması üzerinden ferah ferah yirmi gün geçti. Şimdiye kadar üç kere buraya gelmeli idiler.

Cevabını alınca işte merak denilen şey ilk defa olmak üzere bugün peyda olmaya başladı.

Bu havâdis-i müessifeyi Prens Çiçiyanof'a yazsınlar mı? Fakat henüz geminin bir kazaya uğrayıp uğramamış olduğu mertebe-i tahakkuka varmamıştır. Bîasıl ve bîesas olarak koca bir Gürcistan valisini telâşa düşürmek lâyık mıdır? Şu haberi Prens Çiçiyanof'a yazmayı müteakip ya gelin gemisi çıkagelirse? Vakıa ondan sonra Ejderhan'dan kalkmış olan diğer gemi Derbent'e salimen vasıl olmuş ise de bundan gelin gemisinin behemehal bir kazaya ugramış olduğunu hükmeylemek lâzım gelmez. Deniz hâli bu!

Denizlerde rüzgârların esmesi, karalarda yağmurların bazı yere az ve bazı yere çok yağıp hele ekseriya bir mahalde seller akıttığı hâlde yarım saat öte tarafta bir katre bile düşmemesine benzer. Yani rüzgârlar damar damar eser. Denizin bir tarafındaki gemi bir sığınak bulundurarak saatte on iki on dört mil sür'atle yol alıp gittiği hâlde o gemiye beş on mil kadar karib bulunan diğer geminin rüzgârsızlıktan dolayı yelkenleri pörsüyerek yerinden bile kımıldanmadığı pek çok defalar vaki olmuştur.

Ahvâl-i bahre dair bir kere şu yolda mülâhazata meydan açılınca mülâhazatın birbirini velî ede ede sözün nasıl uzanıp gideceği derkârdır. Bahusus ki istikbalciler hep bu mülâhazât-ı mülâyimenin tesliyet vereceği görülmesi üzerine erbâb-ı müdâhenenin kâffesi kaptanlıkta Kristof Kolomp kesilerek nice mülâhazât-ı bahriyye ile gelin gemisinin mutlaka dâire-i selâmette bulunduğunu ispata gayret eylemeleriyle heyet-i istikbaliyye Prens Çiçiyanof'a gönderecekleri haberi birkaç gün daha tehir etmeyi münasip görmüşler ve hele o birkaç gün zarfında gelin gemisinin gelip çıkıvereceğini kat'iyyen ümide başlamışlardı.

Hayfa ki o birkaç gün dahi mürur eylediği hâlde gemiden eser zuhur etmeyince Derbent hâkimi Ali Han'ın dahi inzimâm-ı reyiyle birtakım hafif sandallara kürek ve kürekçiler konularak gelin gemisini taharriye gönderildikleri gibi

Hayikofzade bir mufassal mektupla vukû-ı hâli Prens Çiçiyanof'a da yazdı ve hatta mukaddemât-ı havâdis pek de beğenilecek şeylerin değilse de ahvâl-i bahre dair serd edilmiş bulunan mülâhazatı da bilhikâye henüz teessüf ve teellüm eyleyecek bir şey olmadığını dahi makam-ı tesliyette serd eylemeyi bile hatırdan çıkarmadı.

Ali Han'ın gelin gemisi başına ne gibi kaza geldiğini bildiği hâlde bunu okşatacak hiçbir mülâhaza ile istikbalcileri şüpheye bile düşürmemesi şâyân-ı dikkattir. Hatta bunları temin hususunda mülâhazât-ı bahriyye bulup söylemekte en ziyade gayretli görülen de Ali Han idi. Mülâhazât-ı bahriyyesine ilâveten:

-Hamd olsun merak edilecek hiçbir şey yoktur. Beş altı haftadan beri denizde fırtınadan da eser görülmüyor. Fakat gelin gemisi! Malûm ya? Zevk ve safalarla seyahat ediliyor. Kim bilir dümen yekesi günde yolculardan kaç kişinin eline geçiyor! Kim bilir günde kaç defa yelken mayına edilip yelken fora ediliyor. Bir gemi kendi kaptanının kumandasına tâbi olmayıp da böyle bir alay erbâb-ı zevk ve safânın keyfine tâbi olursa yolundan elbette geçikir.

Diye mütalâat-ı müferrihâne ile tenşît-i kulûba bile himmet eyliyordu.

Fakat ne kadar tevilât, ne kadar mülâhazatla tesliyet-yâb olmağa çalışılsa ne faydası olacak ki taharriye gönderilmiş olan sandallar dahi avdet eyledikleri hâlde sadra şifa verebilecek hiçbir haber getirememişlerdi. Hayikofzade enistesine bir ikinci mektup daha yazarak bu ahvali de ilâve eylediği gibi gemiden yavaş yavaş vesvese etmeye başlamış olduğunu da bildirmişti.

Daha uzaklara kadar icrâ-yı taharri için daha büyücek sandallar daha ziyade tedarikatla yola çıkarıldılar. Hey'et-i istikbâliyye saat-be-saat, dakika-be-dakika zuhurâta muntazır bulunduğu hâlde günler hatta haftalar geçiyordu da hiçbir eser zuhur etmemesi üzerine cümlesinin yürekleri yağı eriyordu.

Hatta günün birinde bizzat Prens Çiçiyanof dahi Derbent'e çıkageldi. O zamana kadar gemiden bilkülliye ümitler münkatı

olmuş bulunduğundan prens cenapları gayet mütelâşiyane sözlerle bir anda bin sual irat eyliyor idiyse de aldığı cevaplarda hep tezyîd-i ye's ve nevmîdîyi mucip ahkâmdan başka bir şey bulunmuyordu.

Geminin mutlaka yanmış bulunduğuna hüküm verildi. Fakat gemi filhakika yanmış olduğu hâlde bile kazanın sûret-i vukûunu insanın ne derecelerde merak edeceğini anlamak için şunu mülâhaza etmelidir ki: Denize bir adam düşer. Bir çeyrek saat yirmi dakika kadar su altında kalır. Boğulduğuna hiç şüphe kalmadığı hâlde karadakiler o adamı taharri için dalgıçlar daldırmaya kadar tedâbir icrasında bulunurlar. Niçin? Bulup çıkaracakları naaşta hayat umdukları için mi? Heyhat!

İşte ayniyle böyle bir ümit Prens Çiçiyanof'u da gayrete getirerek bütün sevâhil-i bahr-i Hazar'ı dolaşıp gelin gemisinden kat'î bir haber getirmeleri için üç kıt'a mükemmel gemiyi donattırarak sevk eyledi. Ancak bu gemilerin avdetlerine değin kendisi Derbent'te kalamayacağı derkâr bulunduğundan kayın birader olan Hayikofzadeyi bir iki adam ile orada Ali Han nezdinde misafir bırakıp hey'et-i istikbâliyyenin bakiyesiyle beraber kendisi Tiflis'e müteveccihen avdet eyledi.

Keyfiyet bir nazar-ı hikmetle tetkik ve bir fikr-i ibretle tefekkür edilecek olursa Çiçiyanof için şu azabın ne yaman bir azâb-ı elîm olduğu pek kolay anlaşılır. Bîçare Prenses Meryem'e ve bahusus ona da mahsus olmayıp sair birçok kimselere etmiş olduğu fenalıkların pek de mücâzât-ı lâyıkası sayılamaz ise de bu azabın her hâlde takat-fersâ bir işkence derecesinde olduğunu hükmeylemek lâzım gelir. Zira mağrûr-ı merkûm eğerçi Tiflis'e avdet için Derbent'ten böyle çıkmış idiyse de her dakika zuhurata muntazır bulunmak hasebiyle "bir giderim beş ardıma bakarım" hükmü tamamıyla kendi hakkında vaki oluyordu. Her saat, her dakika geriden bir atlı yetişip müjde getirdiğini cümleden evvel görmek için gözleri yolun ilerisini değil gerisini teftişe münhasır bulunurlardı.

Heyhat ki nârdan eşedd olan bu intizâr-ı elîmle koca General Prens Çiçiyanof Tiflis'e kadar müteellim olduktan maada ondan

sonra dahi teellümü eksilmeyip artmış ve netîce-i hâlde ettiği gadrların intikamı kendisinden nasıl bir sûret-i müdhişede alındığına kendisi de şaşmış kalmıştır.

İntihâ-yı kitâb-ı râbi

Kitâb-ı Hâmis

Hüseyinkulu Han

–1–

Rustof'un kumanda eylediği gelin gemisini sayd ve şikâr eylemiş olan Türkmen gemisinin kaptanı bu gemide bulup esir ettiği adamları hayatlarından temin eylediği sırada kendilerinin nereye götürüleceklerini bîçareler sual eyledikleri zaman gidilecek mahalli tayin etmeyip oraya vardıkları zaman göreceklerini bildirmiş olduğu mukaddema haber verilmişti.

Kezalik bir zaman haber verildiği veçhile cenuba doğru yol almak için voltaya başlamış olan merkum kaptan rüzgârın derece-i müsâadesine göre kat'-ı emyâl ede ede Bakû kalesinin mebni bulunduğu buruna şarktan garba doğru icra eylediği voltada gereği gibi takarrüp eylediğinden şimdi şu dakikada sizin dahi hatırınıza gelmiş olacağı veçhile gemideki esrar kendilerini Bakû'ye götürecekler zannına düşmüşler idiyse de Türkmen kaptanı bir yelken daha aktararak hatt-ı hareketini tebeddül eyleyiverince bu zannın butlanı tahakkuk eylemişti.

Gemiler Bakû pîşgâhına kadar gelmek için iki gün iki gece deniz üzerinde kalmışlardı. Yolcular için esaretin en müz'iç kısmı ilk sekiz on saatten ibaret oldu. Zira bu müddet zarfında karınları acıkarak bağlarını çözmeye de eşkiyanın emniyet edememeleri üzerine yiyecekleri yemeği eşkiyâ-yı merkûme kendi pis elleriyle bîçarelerin ağızlarına koymuş bulundukları gibi bazı tazyikat-ı tabiiyyeleri için de bunları apteshane ittihaz olunan mahalle ancak birer birer götürebilerek ahvâl-i sâirede eşkiyanın ihtiraz ve adem-i emniyetini bîçarelere rahatça kımıldanabilmek müsaadesini bile verdirmiyordu.

Gerek yorgunluktan gerek korkudan dolayı sekiz on saat sonra hâb ve istirahata ihtiyaçları artmış bulunan yolcular:

-Biz böyle direklere, çarmıhlara, küpeştelere bağlı olduğum hâlde nasıl uyku uyuyabiliriz? Meramınız bizi öldürmek idiyse şimdiye kadar hiç de yaşatmayıp bizi de şu maktuller hâline

koyabilirdiniz. Mademki öldürmek kararınız yoktur bari bize biraz rahat ettirebilecek muamele ve müsaadeyi dirîğ etmeyiniz.

Diye şikâyete başladıklarından reis-i eşkiyâ kendi esirlerinin bu şikâyetini haklı görerek Rustof'un gemisini etrafıyla muayeneden ve kamaralarını falanını keşiften sonra üserânın kendileriyle de bilistişare bunları kamaralara taksim ve hapis eylemiş idi ki sûret-i mahbûsiyetleri yalnız kapıların bîçareler üzerine kilitlenmesinden de ibaret olmayıp şeytan herif her kamaranın kapısı önüne birer nöbetçi koymak derecesinde ihtiyatı da elden bırakmamıştı.

Muteber yolcuları bu suretle taht-ı te'mîne aldıktan sonra gemicilerle uşak vesaireyi de gerek Rustof'un gemisinde ve gerek kendi sefinesinde münasip yerlere mahfuzen yerleştirince meydana yalnız on, on iki tane naaş kalıp onları da gideceği yere kadar muhafaza mümkün olamayacağını görünce naaşları denize attırarak güverteyi de bir temizce yıkatıp kanları tathîr ettirmişti.

Esaretin bundan sonrası ilk sekiz, on saat derecelerinde müthiş olmamıştır. Zira kamaralarda mahfuz ve mahpus olanlar her ne zaman isterlerse növbet növbet dışarıya çıkarılıyorlardı. Kısm-ı küllîsi mahpus olunduğu hâlde yalnız ikişer üçer kişiden ibaret bulunan müfrezelerin yarım saat kadar güverte üzerinde istedikleri gibi gezip tenezzüh etmelerinde ne mahzur vardır?

Bakû burnuna takarrüp eylediği zaman güverte üzerinde tenezzüh nöbeti Hayikof ve zevcesiyle, kızı ve bir de muallime Heleni'ye gelmişti. Zira bunların dördü bir kamarada mahfuz idiler.Kendilerinin Bakû kalesine çıkarılacakları ümidi dahi işte bu zavallılara gelmiş olduğu hâlde gemi tebdîl-i istikamet eylediği zaman o ümidin ziyaından mütevellit elem dahi bunlar üzerinde icrâ-yı te'sîr eylemişti.

Matmazel Siranuş'un öğrendiği Gürcü lisanının şu felâket içinde kendisine epeyce bir faydası olmuştur ki bu kaziyyeyi de nazar-ı ehemmiyetten uzak tutmak caiz görülemez. Zavallı kızcağız bu hâl-i felâkette kendisine başka bir eğlence bulamadığından muallimesiyle Gürcüce konuşmaya ve o suretle

eğlenmeye muhtaç olmuştu. Esnâ-yı mükâlemede bu haydutlar elinde kim bilir ne müthiş işkenceler ile maktul olmaktan derece-i nihâyede korktuğunu muallimesine anlatması üzerine Heleni demişti ki:

-Havfınız bundan ibaret ise hiç korkmayınız matmazel! Hiç sizin gibi binlerce altın değeri olan bir matmazel bu heriflerin eline geçer de katil mi ederler? Kılınıza bile dokunmazlar. Sizin esen rüzgârlardan muhafaza ederler.

Heleni bir kere sözü bu vadiye döktükten sonra Matmazel Siranuş'a malûmât-ı mufassala ve mutavvele vererek gelin cenaplarını epeyce eğlendirdikten maada bayağı mutmain bile etmeye muvaffak olmuştur. Zira ifâdât-ı vâkıası meyanında kendisi gibi bir güzel ve muteber matmazelin Buhara ve Kaşgar ve Hive ve İran ve Herat ve ta Afgan hanlarına varıcaya kadar mülûk-ı Asyaiyyenin haremleri olabilmek derecelerinde yâverî-i tali'den istifade mümkün olup bu şan ve şerefin ise bir Gürcistan valisi Prens Çiçiyanof'a varmaya hemen de kıyas kabul eyleyemeyeceğini temin etmiş idi ki bir dakika evvel müthiş işkenceler ile öldürülmek tahayyülâtından korkup durmakta bulunan Siranuş için böyle hanlara zevce olmak ihtimali hoşa gitmeyecek ahvalden addolunamayacağı derkârdır.

Türkmenler işbu üserâyı Hazar denizinin müntehâ-yı cenûbunda kâin bir hâli limana kadar getirdiler. Oraya varıncaya kadar yolda geçen yedi gün ve yedi gecenin üserâ için ne yaman sıkıntılar ve korkular ile geçmiş olduğu tasavvur ve mülâhaza ile bulunacak şeylerdendir. Hele pek çok zamanlar olmuştur ki Siranuş bir Asya hanına zevce olabilmek ihtimalâtını tahayyül ile dahi içinin sıkıntısını def edemiyordu.

Bu cemiyetin içinde en müteessir müteellim ve meyus olan zatın Prenses Heleni olduğu da hiçbir vakitte hatırdan çıkarılamayacak olan ahvaldendir. Zira koca bir iklimin hükümranı bir cana zevce olmak bahtiyarlığı Siranuş kadar ve belki ondan ziyade kendisi için de muhtemel iken dünyada en büyük saadeti Çiçiyanof'tan intikam suretiyle hâsıl etmeyi zihnine koymuş yerleştirmiş bulunan bu müntakim kızcağız

müştakı olduğu zevk-i intikamdan mahrum kalacak olduktan sonra sair gûne bahtiyarlıkların mertebe-i kusvâsına bile nail olmuş bulunsa kendisini yine betbaht saymak istidadında bulunuyordu.

Vardıkları hali limanın mevkiine nazaran binbaşı Yosof kendilerinin oraya çıkarılmasını Tahran'a kadar sevk olunacakları maksadına haml ile bu zannı arkadaşlarına da anlattı. Zira mezkûr liman her ne kadar hali idiyse de tamam Hazar sevahilinden Tahran'a doğru vuku bulacak mürâselât için iskele ittihazına salih bir noktada bulunuyordu.

Karaya çıkarıldıkları zaman etrafa sevk edilmiş olan birkaç adam derhâl kırk elli re's-i deve ve esterden mürekkep mükemmel bir katar bulup getirdiler. Yolcuların haberi yok ise de bu hayvanlar bir iki haftadan beri orada kendi vürutlarına muntazır bulunuyorlardı. Kadınlar ile bir de erkeklerin en muteberleri güya mahiffe olmak üzere adî ağaçtan kaba saba bir surette imal edilmiş bulunan ve develer üzerine bağlanan iskemle gibi şeylere bindirilip eşya dahi hayvanlara yükletilerek Rustof ve tayfalarıyla Hayikof'un uşakları boğazlardan birer halka ve zencir ile yekdiğerine raptolunarak piyade hâlinde sevk edilmeye başlandılar.

Bu suretle teşkil edilen kervan evvelce Yosof'un tahmin eylemiş olduğu veçhile Tahran taraflarına sevkedilmek için cenuba doğru yürümek lâzım gelirken bilâkis şarka doğru yürümeye başlamasın mı? Nereye gidildiği kervana dahi riyaset eylemekte bulunan mahut post kalpaklı sivri sakallı Türkmenden sual eyliyor ise de herif cevâb-ı şâfî vermiyor ki! Ağzındaki söz hep:

-Nereye gittiğimizi oraya vardığınız zaman görür anlarsınız.

dan ibarettir. O gün akşama kadar giderek Hazar sahilinde ağaçlık ve sulu bir mevkide geceyi geçirdikten sonra ertesi gün yine şark tarafına doğru kat'-ı mesâfede devam edilmiştir. Hâlbuki bu seyahat üçüncü, beşinci günler dahi bir ser-menzil-i matlûba müntehi olamayıp altıncı, yedinci günü ise hatt-ı hareket şimâl-i garbîye doğru tahvîl-i istikamet eylemiştir. Nihayet onbirinci günü bunları bazı istikbalciler karşılayarak azim ve güzel bir kaleye ithal eylemişlerdir ki oranın da Bakû

kalesi olduğu anlaşılmıştır.

Gelin gemisinin sayd ve şikârından sonra doğruca Bakû'ye getirilmeyip de böyle sekiz on günlük mesafede kâin hali bir limana getirilerek havi olduğu muğtenemâtın Bakû'ye karadan isal ve ithal edilmiş olmasındaki hikmet muhtâc-ı tayîn değildir. Çiçiyanof gibi cin fikirliliği kimseye bırakmayan bir adamı aldatmak azmine düşen Hüseyinkulu Han her ihtimali hesap eylediği sırada gönderdiği sefine gelin gemisini sayd ederken şayet yakınında bir diğer gemi görür veyahut Prens Çiçiyanof'un mutlaka taharriye çıkaracağı gemiler gelin gemisini bir sahilde bulursa üserânın izi tahkik edilmiş olur hesabiyle mücerret iz kaybetmek için böyle çapraşık bir yoldan esirlerin sevkini bu işe memur eylediği adama uzun uzadıya talimat itasıyla anlatmıştı.

Takip ihtimaline karşı bu derecelerde ihtiyatlı davranmaya Hüseyinkulu Han'ın mecburiyet görmesi ne kadar haklı olduğunu Çiçiyanof'un bütün Bahr-i Hazar sevahilini dolaşıp gelin gemisinden mutlaka bir haber getirmek için üç gemiyi birden sevk eylemiş olması kaziyyesi ispat eyler.

Ancak biz daha şimdiden haber verelim ki Çiçiyanof'un sevk eylediği gemilerden Bahr-i Hazar'ın cenup tarafına doğru cevelâna gelmiş olan gemi eşkiyanın yanaşmış bulundukları limana vüsul ve duhul ile orada Türkmen gemisini bulmuş olduğu hâlde bile Rustof'un gemisine dair Türkmenlerden hiçbir haber alamamıştır. Geminin hayalini bile görmemiştir. Zira Hüseyinkulu Han tarafından evvelce verilmiş bulunan talimat mucibince esirler gemiden çıkarıldıktan iki gün sonra limanda kalan Türkmen gemisi efradı tarafından o güzel gemiye ateş verilerek cayır cayır yakılmış ve külü (havaya savrulmaya bedel) denizin dibine indirilmişti.

Gerek bu limana gelen ve gerek Bahr-i Hazar'ın sevâhil-i sâiresini geşt ü güzâra giden Derbentli gemilerin ne veçhile ikmâl-i tahkîkat eyleyerek Çiçiyanof'a tebliğ olunmak üzere Derbent'e ne gibi haberlerle avdet eylediklerini burada tahkik ve tecessüse bizim için ihtiyaç yoktur. Binaenaleyh biz Bakû kalesine isal edildiğini haber vermiş olduğumuz esirlerin hâline ihale-i nazar-ı tecessüs eyleyelim.

Bunlar kale derununda meşhur Abbas Mirza tarafından yapılmış olan sarây-ı âlinin havalisine kadar götürülüp kadınlar önde ve erkekler arkada ve Rustof'un gemicileri daha arkada olmak üzere üç sıra dizilerek muayene için hazır ve amade edilmişlerdi.

Ali Han her ne kadar Şirvan vilâyetini İran devleti namına idare eylemekte ise de evvelce devlet-i İraniyye tarafından Rusya'ya terk edilmiş bulunan bu eyaleti mücerret kendi kuvvetiyle yeniden fetih edercesine istirdada muvaffak bulunmuş olduğu için İran'a tâbiiyyeti pek lâfzî murat bir şey olarak hakîkat-i hâlde idare ve emir ve nehiyde müstakil bulunurdu. Binaenaleyh gelen esirleri muayene için saraydan aşağıya yüz elli kadar hüddâm ve haşem ile inerek esirlerin karşısına geldiği ve birer birer gözden geçirmeye başladığı zaman Hayikof'a Yosof'a varıncaya kadar esirlerin kâffesi kendilerini İran şahı huzurunda zannetmek derecelerinde Hüseyinkulu Han'ın debdebe ve heyetten mütedehhiş oldular.

Hakikat bu Hüseyinkulu Han pek heybetli bir adamdı. Simâyı Acemânesi zaten dürüşt ve bakışı haşin olduğu gibi birbuçuk karış kadar uzanmasından naşi iki çatala ayrılmış olan ve beşde biri kırlatığı hâlde onlar dahi hınna yakılmaktan dolayı kırmızılanıp acîb bir renk peyda eylemiş bulunan sakalı ve çehredeki heybeti bir kat daha arttırıyordu.

İranîlerin o zamanki kıyafetleri de az heybetli midir? Yeni İranîler kıyafetçe tadilât-ı külliye icra eylemişler ise de bazı ümerâsı hâlâ kıyâfet-i kadîmelerini muhafaza ederler ki hakikaten şâyân-ı tersîm ve tasvir şeylerdir.

Başta yarım arşından ziyade uzun ve sivri ve en yukarısı cüz'îce içine doğru kıvrılmış bir külâh ki en nadir en nefis ipek gibi Ejderhan kuzu derisinden yapılır. Arkada bir setrî ki vücudunun belden yukarı kısmı ora kadınlarının Amazonları gibi vücudun tam biçimini gösterecek derecelerde sımsıkı olup etekleri ise baletlerin tülden yapılan etekleri gibi kırma kırma bir sûret-i lâtîfededir. Sımsıkı kolların pazı cihetleri pazıbentler ile sıkılıp tezyin eylediği gibi beldeki kemer, boyundaki hamayil ve bu kemere sokulmuş hançer ve kayışı boyundan aşırılmış kılıç hep bu kıyafetin esbâb-ı

müzeyyenesindendir. Emîr-i İranî'nin böyle ayak üzerinde icra eylediği muayeneler esnasında kılıca dayanıp yaslanmak vaziyetini alması ise hâlâ bazı levhalarda suretlerinin temaşası bile nazar-rübâ olan ahvaldendir.

İşte Hüseyinkulu Han bu tavr-ı şehâmet-küsterî ile üserâyı bade'l-muâyene verdiği birkaç emir mucibince gemi tayfası ve uşak gibi adamlar hemen ayrılıp sarayın havalisinden harice doğru götürüldüler. Kadınlar dahi harem cihetine sevk olunup erkekler ise selâmlık tarafına verildiler. Han hazretleri bunlara kelime-i vâhide iradına tenezzül eylemedi.

–2–

Her biri adi köle olmak haysiyetiyle ya ucuz pahalı satılmak veyahut asker meyanına karıştırılmak üzere saray havalisinden çıkarılıp götürülmüş olan uşak ve gemici gibi bayağı adamların gözlerimiz önünden bu tebâüdleri bizim için son müfârakat sayılır. Bunların badema ne izlerini bulacağız ne de adlarını sanlarını işiteceğiz.

Yalnız bunlar değil Hayikof'un kitabet hizmetinde bulunan kibardan bir genç Rusun bile hikâyemizin peyda eylemiş olduğu şu sûret-i ahîrede ehemmiyetleri üçüncü, beşinci derecede ancak kalabilir. Zira bu muteber esirler için işte şu görmüş olduğumuz veçhile hanın selâmlığı hizmetine alınması memullerinin bile fevkinde bir riayet addolunmak lâzım gelip badema bu adamlar için bir ehemmiyet tasavvur olunabilir ise o da herhangi taraftan ister dâdlarına kıyam eylediği zaman talep olunacak fidyenin mümkün mertebe çokca olmasından ibaret kalır.

Hikâyemizin şimdi peyda eylemiş olduğu surete göre nazarıdikkatimiz önünde asıl isbât-ı ehemmiyet eyleyecek olan zatlar Heleni ile Siranuş'tur. Siranuş'un validesi ve diğer hizmetçilerin, refikaların, filânların da ehemmiyetleri ikinci, üçüncü derecede kalmaktadır. Zira gençliklerinin şaşaası, taravet ve halâvet-i bekâretleriyle bir kat daha artarak her görenin nazarına bu iki nev-civân çarpmaya başlamıştır.

Hele işin şu cihetini fikir ve nazar-ı tetebbu önünden asla uzak tutmaya gelmez ki tarâvet-i bekâretleriyle gözlere çarpan bu iki kız ise şu mahaldeki müşâhedât-ı cedîdeye lâyık olduğu

derecelerde nazarıdikkat ve ehemmiyet çarptıranlar dahi bunlar olmuşlardır. Zira girdikleri haremde her biri Kafkas'ın bir cihetten celbolunmuş nice peri-peykerân bulunup bunların hâllerinden, şanlarından kendileri için şu mahallin bir işkencehane olabilmesi istidlâl edilmek şöyle dursun cümlesinin tavırlarında görülen beşâşet-i bahtiyârâneden burada her birinin mevkii ve hâli benât-ı Havva'dan pek çoğuna gıbta-fermâ olacağını derhâl anlamışlar idi de zaten Türkmenler tarafından istirkak edildikleri zaman hasbihal yollu söyleştikleri sözler dahi hatırlarına gelerek işte kendileri de bu harem-sarayın muteberân-ı erkânından olabilecekleri kaziyyesi nazarıdikkat ve fikr-i cüst u cûlarını en cüz'î şeylere kadar celbe başlamışlardı.

Harem ahalisi derhâl bunların etrafını alarak nereli olduklarını ve hangi kavimden bulunduklarını suale müsâraatla beraber bu yoldaki sualler meyanında yalnız Gürcü lisanınca irat olunanları anlayabilerek ucûbe-i lâzimesini itada tereddüt eylememişlerdi. Yani Matmazel Siranuş kendisinin Ejderhanlı ve milletinin Ermeni olduğunu söylediği gibi Heleni dahi Tiflisli bir Gürcü kızı idüğini söylemişti. Orada Ermeni cinsinden kimse bulunmadı ise de Gürcü cinsinden bir hayli cariyeler bulunup bunlar yeni refikalarıyla derhâl münasebet-i refakati akt edivererek orada sûret-i maîşetleri hakkında birçok haberler verdiler.

Bu haberlerin hiçbirisi müthiş ve hevl-nâk olmaması Matmazel Siranuş'un ziyadesiyle itminanını mucip oldu. Çünkü kızcağız işkencelerden falandan hâlâ endişe içinde bulunup harem halkından aldığı malûmat ise bunun aksi olarak gece gündüz zevkler safalarla imrâr-ı evkat edildiğini temin eyleyince daha gemide iken Gürcü muallimesinin kendisine bu yolda vermiş olduğu haberlerin doğruluğuna kanaatle hayatından tamamen emin oldu.

Vakıa ne Siranuş'un ve ne de Heleni'nin şu yeni dahil oldukları âlemden memnun ve dilşâd kaldıklarını hemen hükmedivermek kabil değildir. Birisi nişanlanmış olduğu yavuklusuna vedâ-ı ebedîyi çekmiş bulunmasından dolayı bittabi dil-hûn olduğu gibi diğeri dahi intikamına teşne ve

mütehassir bulunduğu adama badema vüsul yollarının bilkülliye kapanmış olmasından dolayı gayet meyus ise de bu hâller hep umduklarına nail olamamaktan mütevellit bir tesir olup hâlbuki insan için korktuklarından emin bulunmak dahi âdeta mûcib-i sürûr nimetlerden addolunmak lâzım gelir. İşte bunların en ziyade korktukları şey dahi işkence ve azap ve hakaret iken onlardan emniyet hâsıl eyledikleri için kalplerinden bir itminan husule gelmişti.

İki kız daha o gün kendilerince hâsıl olan bu itminanı Madam Hayikof ile Binbaşı Yosof'un karısına vesair refiklerine nakletmek için dilleri döndüğü kadar sözler söylediler ise de hiçbir hüsn-i te'sîrini göremediler. Onların kâffesi şu felâket-i esâretle hâlleri kim bilir neye müncer olacağını düşünüp akıttıkları göz yaşlarıyla dizlerini ıslatıyorlardı.

Şu ilk günü akşam eylediklerinde Hüseyinkulu Han gurûb-ı şemsden yarım saat sonra haremine girdi. O gün gelen cevâriyi bir daha karşısına dizdirip içlerinden gelin olan kız hangisi olduğunu kendisine tercümanlık eden orta yaşlı bir kadın vasıtasıyla sordurup anladığı gibi kızın anasını ve Binbaşı Yosof'un karısını da haber alıp belleyerek nihayet Heleni'nin kim olduğunu sormaya sıra geldi ki o zamana kadar Hüseyinkulu Han'ın sualleri başkalarına dair idiyse de gözleri hep Heleni'nin temaşasıyla meşgul ve şüphesiz zihni dahi onunla mütevaggıl olduğunu gerek Heleni ve gerek rüfekası bedaheten görüp anlamakta idiler.

Sual sırası Heleni'ye gelince fatin kızcağız zaten bir Gürcistan kralının kızı bulunmak ve validesi Prenses Meryem'in terbiyesini almış olmak hasebiyle o taraflarca âdâb-ı mülûkun hiç de acemisi değildi. Binaenaleyh tercümana sözlerinin harf-be-harf tercümesini rica ve zemîn-i ubûdiyyete cebîn-i tazîmi vaz' ile:

-Hak taâlâ hazretleri ömür ve ikbalinizi müzdâd buyursun şahım! Cariyeniz Tiflis'li bir Gürcü kızıyım. Familyam halkıyla beraber Kazan taraflarına gitmişken akrabamın ekserisi orada vefat etmekte memleketime avdet eyliyordum. Esnâ-yı râhda Ejderhan şehrine geldiğimde bu Hayikof familyasının bir Gürcü muallimesine ihtiyaçları olduğunu

gördüğümden vè memlekette ise bana bahtiyarlık ümit ettirecek kimsem olmadığından bu muteber familya nezdinde muallimelik vazifesini medâr-ı refah ve mesûdiyetim olmak üzere tercih eyledim. Meğer bu tarik beni şeref-i ubûdiyyet-i şehâmet-penâhiniz ile müşerrefiyetten ibaret bulunan kadr-i mesûdiyyetime de isal eyleyecek bir tarik imiş ki buraya kadar gelip huzûr-ı devletinizle müşerref oldum.

Diyerek tercümanlık eden kadın filvaki bu sözleri harf-be-harf Azerbaycan Türkçesiyle Hüseyinkulu Han'a tercüme eyleyince zaten bu kızın cemâl-i bî-bahânesine karşı nazarıdikkati açılmış bulunan hanın şu eser-i zekâvet ve fetânet üzerine hayreti bir kat daha artmıştı. Bu hayretle tercüman kadın o sözlerin tercümesinde biraz eser-i ihtirâz gösterdi ise de han hazretleri kaşlarını çatarak bir tavr-ı âmirane ile te'kîd-i emr edince tercüman kadın ihtirazında ısrar edemeyerek hanın o sözlerini de nakil ve tercüme eyledi. Dedi ki:

-Han hazretleri sizin edep ve hünerinizi hanımız bulunan geline faik buluyorlar. Diyorlar ki asıl hanım olmaya liyakat sizde ve hizmetkâr olmaya kabiliyet ondadır.

Zavallı Siranuş'un Gürcü lisanını tahsil etmiş olması kendi hakkında bir nimet değil nakmet olduğunu ilk defa olmak üzere bu sözle müvazeneye başlamış idügini anlarsınız ya? Eğer Gürcü lisanını öğrenmemiş olsa idi kendi gururunu kesr edecek bir surette söylenmiş olan bu sözleri anlamamak bahtiyarlığıyla şu tefehhümü hâlinde duçar olduğu teellümden nefsini muhafaza eyleyebilmiş olurdu.

Zavallı gelin işkenceden korkup dururken yarı lâtife yarı ciddî olacağı derkâr bulunan şu sözden o kadar müteellim oldu ki ömründe hiçbir kimse kendisine böyle acı tattırmamış olmasıyla rengi mosmor kesilerek hemen ağlamak derecelerine takarrüp eyledi. Zeki Heleni kızcağızın bu hâlini anlayıp merhamet dahi ederek tercüman vasıtasıyla hana dedi ki:

-Şahımız hazretlerininin lütuf ve mürüvvetlerini rica ederim. Refikam cariyeleri dahi han hazretlerininin hüsn-i nazar ve tamâm-ı teveccühlerine ziyadesiyle lâyıktır. Kendisi Rus ve Frenk ve Nemçe lisanlarını bu lisanların ehli olanlar gibi okuyup yazmasıyla beraber gayet mükemmel tahsil etmiştir.

Klâvsen dedikleri bir erganun ile o kadar güzel müzika çalar ki tamam hanımız gibi mülûk ve şahâna lâyıktır.

Bu sözler o zamana kadar yalnız cemâl-i zahirîlerini mukayese eylemekte bulunan Hüseyinkulu Han'ın Siranuş hakkında asıl dikkatini mucip olarak genç yavukluyu daha başka bir dikkatle muayeneye başlamış ve veçhinde alâyim-i istisvâb nümayan olmuş ise de Siranuş kendi liyakatının teslimiyetini mübeyyin olan bu sözlerden ber-vech-i matlûb razı ve mutmain olamadığını tavrındaki fütursuzluktan ziyade Hüseyinkulu Han'a gösterdiği ehemmiyetsizlikle anlaşılmıştı.

Ama bunu anlayan yine yalnız Heleni oldu. Hüseyinkulu Han'a nev'-i nisvânın böyle inceden inceye asarını gösterebilecekleri etvâr-ı acîbeyi şâyân-ı dikkat ve lâyık tetebbu bulmak istidadı olmayıp binaenaleyh Ermeni kızında vücudunu haber aldığı hüner ve marifetten memnun kalarak gemiden çıkarılıp getirilmiş bulunan eşya meyanında dahil olacağı tabiî addedilen şu erganunun derhâl hareme getirilmesini emreyledi ki hanın bu emri bilâ-teehhur icra olunacağı derkâr ise de gelen eşya meyanında klâvsen taharri edildikte bulunamayıp meğer onu dolap gibi sefinenin yerli eşyası zannıyla sefine ile beraber yakmış oldukları tahakkuk eyledi ki Matmazel Siranuş'un her hâlde şu sazın bulunamamasından dolayı memnun olduğuna da Heleni şüphe edemedi.

Hüseyinkulu Han sayd edilen gemiden çıkarılan eşya meyanında kadın zineti olmak üzere ne kadar zikiymet eşya varsa huzuruna getirilmesini emrederek cümlesini cemeylediler. Bunlar meyanında nisvân-ı sâirenin malı olarak pek cüz'î şeyler görülüp kısm-ı a'zâmı gelinin malı olduğu anlaşılınca meziyyât-ı insâniyyesi yalnız siyasetkârlıktan ibaret bulunmayıp zarâfet-i tabiî dahi yolunda olan Hüseyinkulu:

-Şimdiki hâlde gelin de mücevheratı da benim malımdır. Bahusus bu kadar çok malı yalnız bir şahsa vererek diğerini ondan mahrum bırakmaya insaf müsait değildir.

Diye mücevheratın yarısını Heleni'ye ve nısf-ı diğerini Siranuş'a ita eyledi ki bu taksim dahi güzel gelini ziyadesiyle bîzar eyleyerek hatta bu tesirini hiç de ketm edemedi ise de Heleni Rus lisanıyla:

-Aman matmazel! Ne yapıyorsunuz. Bizim burada esir olduğumuzu hatırınızdan çıkarıyor musunuz? Nazımızı kimlere çektireceğiz? Ben sizin mücevheratınıza heveskâr mı olabilirim? Her hâlde han hazretlerinin emirlerine ittiba borcumuz olduğunu nazarıdikkate alınız da kendi başımıza yine kendimiz belâlar, felâketler celp etmiş olmamak için sabır ve sükuna cebr-i nefs ediniz.

Diye mağrur gelinin aklını başına cemetmeye çalışmıştır.

Şu yeni duçar olmuş bulundukları ahval içinde ne yolda tedâbire riayetle hâllerini müşkülâttan kurtarmaları lâzım geleceğini akıllı Heleni asıl o gece kendilerine tahsis olunan odada Siranuş ile beraber yatmaya gittikleri zaman refikasına tefhime çalışmıştı. Zira Hüseyinkulu Han'ın emriyle Madam Hayikof ve Madam Yosof bir odaya ve diğer hizmetkâr ve refikaların umumî bir koğuşa iskân edilip iki genç kıza mahsus olmak üzere bir güzel oda verilmişti. İşte bu hususî odada yalnız kaldıkları zaman Prenses Heleni zaten Gürcüler için bilkülliye mechülâttan olmayan bu cariyelik âlemini elvân-ı sahîhasıyla tasvir eyledikten sonra:

-Biz şimdiki hâlde Hüseyinkulu Han'ın fermanına ittiba mecburiyetindeyiz. Eğer aklımız varsa hakkımızda nazar-ı teveccühünü isticlâya gayretle bir gûne tekdir ve kahrına uğramadıktan fazla gûnâ-gûn lütuflarına da nailiyetle bahtiyar oluruz. Ve illâ kendimizi o kadar müşkülâta uğratırız ki evvelce korkmakta bulunduğumuz işkenceler asıl o zaman baş göstermiş olurlar.

Demiş ise de henüz bu sözleri vâkıın hilâfı birtakım entrikan tefevvühâtından ibaret zanneyleyen Siranuş şu nesâyih-i hakîmâneden dolayı muallimesine müteşekkir kalacağına bilâkis:

-Eğer siz Hüseyinkulu Han'ın zevcâtından olmak hevesinde iseniz tebrik ederim. Daha ilk akşamı elmaslarımın yarısını size ihsan eylemiş bulunan han hazretleri kim bilir size daha ne kadar inayetler edecektir.

Yollu kinayeli sözlere başlamış idi ki zavallı Heleni'nin bu sözlerden ziyadesiyle canı sıkılmış idiyse de bu misillü ahvalden henüz hiç haberdar olmayan Ermeni kızcağızını şu

kinayelerde mazur görerek daha ziyade üsteleyip üzmeksizin:

-Matmazel emin olunuz ki bende istirkaba, muhâsedeye şayan hiçbir hâl görmeyeceksiniz. Daha ilk akşamı sizin bilkülliye kaybeylemiş olduğunuza kanaat eylemiş bulunduğunuz elmaslarınızın nısfına nail eylediği gibi nısf-ı dîğerini dahi sizden gördüğü iyiliklerin muterifi, şakiri olan refikanıza vermek suretiyle nev-ummâ yine size iade eylemiş demek olan zatın bu lütfunu mutlaka takdir etmelisiniz. Bu muamele-i mültefitanenin makusunu icrada ne mani vardı?

Diye şimdiki hâlde her ne kadar yüreği halecanlı ise de kariben o halecanların indifâiyle Prens Çiçiyanof'un sarayında nail olamayacağı baytiyarlığa burada nail olmak kendi yed-i ihtiyârında kalacağını tekrar temin ile yol yorgunluğundan dolayı istirahat için arttıkça artan ihtiyacın icbariyle ikisi de yataklarına uzanıp uykuya dalmışlar gitmişlerdi.

–3–

Kibarane terbiye ile vazî'âne terbiye arasında hikmetçe bir büyük fark vardır ki o dahi terbiye-i kibârâneye nail olmuş bulunanlar âlemde her şeyin kendi üzerlerine uymasını istedikleri hâlde vazî'âne terbiye almış bulunanlar âlemde her şeye kendilerini uydurmak vazifesine ittiba eylemelerinden ibarettir. Eğer insan için zaruret ve ihtiyaç denilen esbâb-ı mücbire ve mübrimeden masuniyet taht-ı te'mînde bulunsa idi şu iki sûret-i terbiyenin birincisi insanı daha ziyade bahtiyar eyleyeceğine şüphe edilemezdi. Ancak böyle bir temin kabil olamayacağından sûret-i ûlâ terbiyesi ekseriya kendi erbabını rahatsız ederek ikinci sûret-i terbiye ise kendi erbabını daima bîhuzur ve ârâmiş-bâl ile yaşattırır. Bu sebebe mebnidir ki müdekkikîn-i hükemâ çocukları her bir arzularının icrası suretiyle terbiye etmeyip bilâkis mahrumiyet ve kanaat ve tevazu ve tahammül daireleri dahilinde terbiye etmek cihetini tavsiyede bulunurlar.

Zavallı Matmazel Siranuş o zamana kadar bir sözü iki edilmeksizin nîk ü bed her arzusunun husule getirilmesi ve konak içinde herkesin kendisine ittiba eylemesi suretiyle terbiye görmüş bulunduğundan şimdi Hüseyinkulu Han sarayında

kendisi arzû-yı dîğerâne ittiba mecburiyetini hisseyleyince o kadar arzuluyor ve menus oluyor idi ki dünyada işkencenin bundan tahammül-güzârı olamayacağını ve envâ-ı azâbla katlolunmak bu hâle nispetle bir halâs sayılacağını hükmeyliyordu.

Heleni'ye gelince bilâkis terbiye denilen şeyin hakayik-i hikemiyyesine vâkıf bir valide ağuşunda perver-şebâb olarak nîk ü bedin fark ve temyizini müteakip kendisini maddî, manevî ıstıraplar içinde bulunduğundan Hayikof familyası nezdine muallimelik suretiyle intisaptan bile dûçâr-ı makhûriyet olmamış idi ki hatta koca bir Bakû hâkiminin sarayına dühulden meyus olsun.

Evet! Heleni'de dahi büyük bir ıztırâb-ı derûn olduğunu hiçbir vakit hatırdan çıkarmayacağız ki bu ıztırâb-ı derûn Çiçiyanof'tan ahzı iştiyakında bulunduğu intikamdan mahrumiyetinden dolayı husule gelmiştir. Ancak canı tende oldukça bu intikama yol arayıp bulmak gayretinin hiçbir vakitte kendisinden münfek olmayacağı mütalâası bîçare kızcağızı tervic eylemekte bulunup bundan maada ahvale gelince Hüseyinkulu Han'ın sarayını Hayikof'un konağından bittabi daha mükemmel bularak buradaki bahtiyarlığını oradaki bahtiyarlığına faik bulmak hükmünde asla tereddüt etmiyordu.

Şu iki nevi terbiyenin Hüseyinkulu Han nezdindeki tesiri de şâyeste-i ibret bir surette görüldü. Zira bu iki kız dairece henüz acemilerden addolunarak terbiyeleri bazı kudemaya havale kılınmış idiyse de hâl ve şanları cevâri-i sâireye makîs tutulmayıp Hüseyinkulu Han nezdinde bir ehemmiyet-i mahsûsayı haiz bulunduklarından hanın bunlarca mücâmele nevinden muamelesi yevmiyet peyda eylemişti. Ya sabahları ya akşamları yeni cariyeleri birer vesile ile huzuruna celp ederek oraca henüz acemilikten addolunan hâllerini bir vesile-i mülâtafa ittihaz eyliyordu. Bu mülâtafat ve mücâmelât esnasında ise Siranuş'un tercüme-i ihsâs-ı derûnu demek olan dürüştî-i etvârı han hazretlerini daima bîzar eyleyip Heleni'nin besim ve beşuş sureti ve halim ve halûk sireti Hüseyinkulu'yu daima memnun eyliyordu.

Hanın Heleni'den memnuniyeti Siranuş'tan menfuriyetini artıra artıra iş bir dereceyi bulmuştu ki saray erkânı meyanında Gürcü kızının şeref-i istifrâşla teşerrüfü pek yakın görünerek hatta kendileri için bu teşrifi müstebat gören bazı kızlar da mûcib-i gıbta bile olmaya başlamış iken Ermeni kızı için bu ihtimali herkes daha ziyade müstebat görerek ihtimal ki bu kızın kariben ümerâ-yı İran'dan birisine hediye yollu irsal olunacağı bile hatırlara varit oluyordu.

Hanın kendisinden nefreti tahakkuk eyledikçe Siranuş'un memnuniyeti tezayüt eylemiş olduğunu zanneylersiniz değil mi? Bilâkis Ermeni duhter-i mağrûru şu menfuriyetinden de müteessir olarak Heleni'nin mağbûtu olan makbuliyetinden dolayı hasûdane muahezeleri de bîzar etmeye başladı. Yarın öbür gün han karısı olursa lütfen ve keremen kendisini azat ettirmeye muvaffak olabilip olamayacağını bir tavr-ı müstehziyâne ile sorup zavallı kızcağız ile eğlenivermeye kadar varıyordu.

Gürcü kızı Ejderhan'da Siranuş'tan görmüş olduğu iltifat ve inayetlere karşı bir nankörlükte bulunmuş olmamak için refikasının her muamele-i müzeyyifâne ve muhakkiranesine tahammül için cebr-i nefsden hali kalmıyor idiyse de vara vara iş bir dereceye vardı ki Heleni isbât-ı tefevvuk için değil belki hâne-i pederde nail olacağı ikballerden mehcur kalmış bulunmasından dolayı bir türlü tesliyet-yâb olamayan Siranuş için şayet mûcib-i tesliyet olur mütalâasıyla kendi ahvâl-i sahîhasından Ermeni kızını biraz haberdar etmeye mecbur oldu. Dedi ki:

-Mazmazel! Siz kendinizi beyhude bîzar ediyorsunuz. Pederinizin hanesinden buraya nakl-i mekân edişinizi bir tenzil, bir idbâr, bir felâket saymakta iseniz de burada hanın teveccüh-i tâmını kazanamamış olduğunuz hâlde bile hakkınızda cümlemizin hürmet ve tazimi Ejderhan'da nail olduğunuz ihtiramâttan aşağı kalmak şöyle dursun ondan pek de bâlâterdir. Her hâlde bir tacir konağıyla bir Bakû hâkimi sarayı arasında büyük fark vardır. Fakat düşünmelisiniz ki ben her ne kadar yol uğrağı gibi bir suretle bir zaman konağınızda iltifatınıza nail olmuş ve bundan dolayı hakikaten minnettarınız

kalmış isem de aslım bir Gürcistan kralzadesi olduğundan pederimin sarayını Hüseyinkulu Han'ın sarayına faik görmekte asıl ben mazur kalırım.

Matmazel Siranuş Gürcü lisanı muallimesinden böyle Gürcistan kralının kızı olmak iddiasını işitince dûçâr-ı hayret olarak ve fakat bunu da bir vesîle-i istihzâ addetmek isteyerek:

-Acayip matmazel! Öyle ise biz sizin yanınızda alnımız yerlere sürülünceye kadar reverans icrasını borçlu olduğumuzu bilmeyerek duçar olmuş bulunduğumuz kusurlardan dolayı affımızı rica eylemeliyiz.

Demiş ise de Heleni bu sözü hiç söylenmemiş addiyle cevaptan müstağni bulmuştu. Yine kendisinin evvelki sözünde devamla demişti ki:

-Yok eğer Çiçiyanof'un vâsıl-i beyt-i zifâfı olmak hususunda burada bulunmaktan ziyade bir bahtiyarlık umuyorsanız tek buradaki rahatınızdan memnun ve mutmain olmanız için işte şimdi size esrarımı keşf ile haber veririm ki düğününüz icra bile edilmiş olsaydı teehhülünüzün safasını süremeyecektiniz. Zira ben nişanlınız Çiçiyanof'un akrabasından olmaklığım ile beraber cana kast için en büyük yeminler ile en ciddî taahhütler altına girmiş bir müntekimiyim.

Sözün bu derecelere varması Siranuş'un hayretini daha ziyade artırıp bu defa tavr-ı isihzâyı da terk ederek ciddî bir söz söylemeye davranmış idiyse de Heleni bir eliyle kızın elini tutup diğer eliyle ağzını kapayarak susturduktan sonra sözünde yine devam eylemişti. Demişti ki :

-Evet! Çiçiyanof'un konağına kadem basmaya muvaffak olsaydım vüsulüm üzerinden bir hafta bile geçmeksizin ben kocanızın naaşı ayaklarım altına yığıldığını görecek idiniz. İşte bu sözlerimin harf-be-harf doğru olduklarına inanınız da bir büyük bahtiyarlıktan mahrum olmuşsunuz zannıyla nafile kendinizi yiyip bitirmeyiniz. Asıl bahtiyarlığın en büyüğünden mahrum kalan bîçarenin kim olduğunu görmek istiyorsanız benim yüzüme bakınız. İntikam gibi bir bahtiyarlıktan mahrum kaldım. Mahrumiyetimi kat'iyyen hükmeylediğim içindir ki bu ısrarı size faş eyliyorum. Yoksa siz bu haberi asla benden alamazdınız. Zekâvetiniz az değildir. Bu hakayıka vukuf

peyda eyledikten sonra düşününüz ki böyle bir sarâ-yı âlîye dahil olmak benât-ı Havva'dan her bahtiyara müyesser olamaz. Bahusus ki duhulden sonra birinci derecede makbul ve mergup cevâriden olmak daha nadir saadetlerdendir. Bunun kadarını bilmeyerek nobranlıkta devam eyleyecek olursanız herkesin sizin hakkınızdaki nefreti arta arta hakaretlere bile başladıklarını görerek asıl o zaman muazzep olursunuz.

Hayfa ki Heleni hiçbir kimseye açmamak azminde bulunduğu şu esrarı mücerret intikamından kat'-ı ümîd eylemiş bulunmasına mebni olduğu hâlde bile refikası Siranuş'da mahza mûcib-i tesliyet olmak için söylemiş idiyse de Siranuş bundan husûl-i tesliyet yolunda asla müstefit olamadığından Heleni'nin fedakârlığı bir israf hükmünde kalmıştı. Bunu kendisi de görerek ne akılsızlık ettim de kendi esrarımı kendim faş eyledim diye bin defa müteessir olmuştu.

Ahvalin sûret-i cereyanındaki şâyân-ı itinâ ve ihtimam noktaları birer birer nazar-ı muhâkememizde tayin ve tahkim için biraz sözü uzattık ise de Hüseyinkulu Han sarayında ahvalin bu dereceyi bulması için mürûr-ı zaman bu nispette ilerlemiş değildi. Bu tafsilâtın kâffesi Bakû şehrinde sonradan münteşir olmuş bulunduklarından keyfiyetin daha tafsillisini istimâ eylemiş iken icmal edeyim diye yarım yamalak bırakmak tecviz edilemeyip biraz izahatlıca hikâyeye mecburiyet elvermiştir.

Yoksa Heleni'nin esrâr-ı müntakimânesini Siranuş'a ifşa etmesi Bakû kalesine vürutlarının ancak altıncı yedinci haftasında vuku bulmuştu ki bu zamana kadar Tiflis'teki Prens Çiçiyanof'un kaybolan gelin gemisine dair henüz hiçbir haber almamış bulunması şâyân-ı dikkat ve ehemmiyettir.

Eğer Binbaşı Yosof'a Bakû kalesinden firara yol bulmuş olmasa idi Çiçiyanof'un gelin gemisi ne olduğunu hiç de haber alamayacağı derkârdı. Hüseyinkulu Han'ın iz kaybetmek hususunda göstermiş olduğu maharete nazaran Bahr-i Hazar'ın oporta yerinde koca geminin bilkülliye kaynayıp gitmiş olduğuna kanaat eylemek lâzım gelecekti.

Binbaşı Yosof'un Bakû kalesinden sûret-i firârı hakikaten akıllara hayret verecek ahvâl-i cesûrânedendir. Zevcesini

kayd-ı esîrde bırakıp kendisi firara kıyam eylemiş bulunmasını medâr-ı ta'yîb addetmeye hak bulamayız. Bu hâl ikisi için de yarı yarıya bir ölüm demek olup bu mahv-ı manevîden birisinin olsun kurtulması yine kâr sayılmaz mı?

Sûret-i firârına gelince: Bir gün Hüseyinkulu Han, Bakû kalesinin haricinde ova istihkâmlarını muayeneye çıkmıştı. Zira Gürcistan valisinin kendi aleyhindeki kastını bildiği cihetle bir hücûm-ı nâgehânî ile gafil avlanmamak için tehyiât-i lâzimeye çoktan ibtidar eyleyerek Bakû kalesinin önündeki ovaya atışları yekdiğerini kat' edebilecek surette dört beş tabya yaptırmıştı.

İşte bu tabyaları muayeneye gittiği zaman Yosof herkesin hayvanlardan inerek hayvan gezdirmeye ve hanın dahi istihkâmları gezmeye başlamasını fırsat addeyleyerek hayvanları içinde en ziyade beğendiği bir tanesinin sırtına binip ovanın Şamahi yolu olmasını tahmin eylediği cihet-i garb-ı şimâlîsine doğru bir dizgin eyledi. Hem bu hareketi o kadar fütursuz bir surette icra etti ki hayvan gezdiren sair köleler, hizmetkârlar yine Moskof kölenin meramı firar olabileceğini hatırlarına getirmeyerek âdeta keyif için şöyle bir dizgin etmiş zannına düşmüşlerdi. Herif ovaya doğru uzaklaştıkça küçüle küçüle bir siyah nokta kadar kaldıktan ve hatta o nokta dahi kaybolup gittikten sonra:

-Yahu bu herif nereye gitti? Acaba hayvanın başını mı alamadı?

Yollu meraka düşülerek sözü büyükten büyüğe nakl ede ede ta Hüseyinkulu Han'a vardırdıktan sonra yeni Moskof kölenin bu hareketi firar maksadına mebni olduğunu ancak Hüseyinkulu Han hüküm edebilerek arkası sıra atlılar koşturdu ise de Yosof'un hareketi üzerinden yarım saatten ziyade zaman mürur eylemiş olmasından maada bindiği at dahi yürüklükte oradaki hayvanlar meyanında bir misli daha bulunmayan bir esb-i tâzi olmasıyla firârî-i merkûme yetişilmek kabil olamayacağını daha o anda Hüseyinkulu Han hükmeylemişti.

Verdiği hüküm doğru da çıktı ya! O gün akşama kadar takip de devam eyleyen atlılar ertesi gün mahrum ve melûl gelerek Moskof köleye yetişemedikleri itirafıyla boyunlarını büktüler.

–4–

Bakû hâkimi Hüseyinkulu Han gibi kapısında 80, 100 cariyesi bulunan zevat için bunlar meyanında şâyân-ı istifrâş ve tezvîc olanları hüsn-i intihâb kaziyesi bir emr-i mühim olup bu kapılarda feyiz almak için Prenses Heleni'de görülen istidatlardan maada o mahallin terbiye-i mahsûsasıyla da nail-i hüsn-i terbiye olmak lüzumu aşikârdır. Tevârih-i kadîmeden beri mülûk ve ümerânın bu babtaki takayyüdâtı pek büyük olduğu görülegelmiştir ki hükümdârân-ı kirâm ailelerince en büyük makam-ı bahtiyarî demek olan bu makamların bihakkın ehil ve erbap olanlara nasip olması hususundaki takayyüdât ve ihtimamâtta ne derecelerde ileriye varılsa şayeste ve ahrâ görüleceği muhaddarât-ı mezkûrenin nazar-ı târihte dahi almakta bulundukları ehemmiyetlerle de muvazene olunabilir.

İşte Hüseyinkulu Han halvethâne-i husûsiyyesine mahrem ittihazına emniyet edebilmek istidadını şu iki câriye-i ra'nâdan Siranuş'da bularak onu yalnız Çiçiyanof'un nişanlısı olduğu hâlde kapılıp sahibi mahrum bırakılmış bir mahpus olmak üzere hıfzeylemekte bulunmasına mukabil Heleni'de her veçhile emniyete bir kabiliyet görülerek bilâhare hanın mahrem-i halvet-serâsı olacağına delâlet etmek üzere namı "Hanbeğendi" tesmiye olundu ki Asya vasatı ve İran ve Afgan hükümdarânı nezdinde müntehabât-ı cevâriyye böyle "Ferahverdi", "Nişanverdi", "Hangördü", "Hansevdi" gibi namlar verildiği kesîrü'l-vukûdur.

Muttasıf olduğu irfan ve iz'anıyla Prenses Heleni kendisi için böyle bir şerefin memul ve hem de garip olduğunu keşfeylediği zaman bin han zevcesi olmak saadetinden ziyade şayet bu vesile ile Çiçiyanof'tan ahzı ihtiyaç ve iştiyakında bulunduğu intikam maksadına doğru bir tarîk-i vüsûl peydası ihtimalini derpiş eyleyerek hakikaten sevinmişti. Namı han beğendiye tahvil etmesi üzerine ihtimâl-i mezkûrun daha ziyade takarrübunu görerek ilk fırsat zuhurunda Hüseyinkulu'ya kendi maksad-ı müntekimânesine doğru celbe hangi noktadan bed' ile nasıl çalışacağını düşünmeye başlamıştı.

Kahraman kızcağız han hazretleri kendisine şu yolda

mukabele eylerse kendisi bu yolda cevaplar vereceğini ve handan şu muameleyi görürse kendisi bu mukabelede bulunacağını düşünmekten uzun geceleri sabaha isal eylediği hâlde gözlerine uyku girmiyordu.

Ama bu kadar derin tetebbuatının ziyanını mı gördü? Bilâkis matmazel Siranuş gibi mülâhazasızlıkla müstakbelini şâyân-ı nedâmet bir hâle koymuş olmayıp tehyie eylediği mukaddemâttan o kadar memnun kaldı ki Hak taâlâ hazretlerine bundan dolayı nasıl teşekkürler edeceğini bilememek derecelerine geldi.

Zira hanın kendisine ciddî olarak ilk rû-yı rağbet göstermesi üzerine han beğendi yani Prenses Heleni öyle bîmana nazlara, istiğnâlara takarrüp bile etmeyerek bir kral kızının bir hâkim-i müstakil huzurunda takınması en ziyade lâyık ve müstahsen olacak tavr-i âlicenâbâne vaz'-ı vakûrâne ile:

-Şahım! Taraf-ı şahâmetinizden böyle bir şeref ile müşerrefiyete Hak taâlâ beni zaten namzet eylemiş bulunduğundan bu yoldaki inayet ve iradenize muntazır bulunuyordum. Zira siz sâhib-i haşmet ve şehâmet bir hükümdar olduğunuz gibi cariyeniz dahi bir hükümdarzade olduğunu henüz sırası gelmediği cihetle arzetmemiş isem de asilzadeliğim elbette hikmet-i beyân olan nazar-ı dakîk-i hükümrânîlerinde mûcib-i temeyyüz olur ümidi benden hiçbir vakitte münfekk olmamıştı.

Deyince Hüseyinkulu Han'ın nazarıdikkati değil çeşm-i hayreti fevka't-tabia açılarak karşısındaki mahlûkun tayîn-i mâhiyet-i sahîhası için olanca dikkatini cem'e çalıştığı görülmüştü. Fatin kız şahın bu hayretini görünce onun sualine hacet bırakmaksızın kendisi tasvîr-i ahvâle müsâraat eyleyerek dedi ki:

-Evet efendim! Ben Gürcistan'ın son kralı olan Georgiy'nin kraliçe Meryem Çiçiyano'dan tevellüt eylemiş kızı Heleni'yim ki pederimin sergüzeşt-i ahvâli mutlaka mesmuunuz olmuş bulunacağı gibi validemin de kendisine bağırarak hakaret-i bîedebanede bulunan Lazaraf namında bir generali hançer-i intikamına hedef eyledikten sonra Rusya hükûmeti tarafından bu hareketi mazur görülerek fakat Gürcistan'da beka-yı

ikametine imkân kalmadığından Kazan taraflarında ikamete memur olduğu da belki mesmû-ı şehâmetiniz olmuştur.

Hüseyinkulu Han kızın bu sözlerini dalgın dalgın dinliyor idiyse de dalgınlığı henüz işitmediği bir hikâyeyi istimâdan neş'et etmeyip belki Meryem Çiçiyano ve Lazaraf ve Prens Gadilla hikâyâtı zaten ananesiyle mesmu ve malûmu olmuş bulunduğu hâlde hikâye-i mezkûreye doğrudan doğruya taallûku bulunun bu kadar mühim bir şahsın nasıl olup da kendi sarayına düşmüş bulunduğunu istibattan dolayı bu dalgınlıklarda bulunuyordu.

Hatta Hüseyinkulu bir parça Rusça bilerek binaenaleyh Heleni ile bu sohbeti Rusça olarak açmış bulunduğu hâlde işin birden bire peyda eylediği ehemmiyetten dolayı şayet kızın ifâdât-ı mühimmesini lâyıkıyla anlayamaz mütalâasına düşerek Gürcü lisanıyla tercümanlık eden yaşlı kadını celbeyledi ve muhaverenin bakiyesini o kadının tercümanlığı vasıtasıyla yürüttü. Sordu ki:

-Acayip! Siz bu kadar mühim ve muteber bir familyadan olasınız ve Rusya hükûmeti nezdinde emanetten daha mühim bir surette mahfuz bulunasınız da Ejderhan'da Hayikof bezirgânının hanesine ilticaya kadar kimsenin nazar-ı iştibâhını celp etmeksizin nasıl yol bulabildiniz?

Heleni validesinin kendisini hep fikr-i intikam dairesinde nasıl terbiye eylediğini ve Kazan'dan gaybubeti için ne tedbirler kullanıldığını ve Hayikof'un hanesine kendisini nasıl ithal edebildiğini bizce malûm olan derecesinden daha vazıh olarak Hüseyinkulu Han'a anlattıktan sonra:

-İşte efendim sergüzeşt-i hâlim bunlardan ibarettir ki bu hikâyede harf-i vâhid kâzibim olmadığına kanâat-ı kâmilenizi rica ederim. Her türlü tahkikata muktedirsiniz. Bu ifadâtımda zerre kadar yalanım tahakkuk edecek olursa rezilane kepazeliğimi cezâ-yı kâfi görmeyerek hakkımda istediğiniz muâmele-i te'dibiyyede muhtarsınız.

Deyince Hüseyinkulu Han kızın sıdk-ı ifâdesine kanâat-ı kâmilesini itiraf eyleyerek artık isbât-ı neseb yolunda tafsilâta hacet görmeyerek sözü yalnız intikam bahsine çevirdi. Heleni bu intikamı mukaddema nasıl tertip eylemiş olduğunu bilhikâye

sûret-i tertîbi filvaki kendisini nâil-i muvaffakiyet edebileceğini Hüseyinkulu Han'a da teslim ettirdikten sonra dedi ki:

-Benim gibi bir sitem-dîde ocağınıza iltica ederek gaddar Çiçiyanof'tan hakkının istihsalini niyaz eyleyecek olursa dirîğ-i inâyet etmemek sizin gibi bir hükümdâr-ı âli-tebârın muktezâ-yı şân-ı âlisidir. Kaldı ki beni bezm-i hâsü'l-hâsınıza mahrem etmeye de seza buluyorsunuz. Zevcenizin şu aslı Gürcü ve sıfatı Rus olan Çiçiyanof'tan böyle bir intikam-ı matlûbu varken o hakkın fedasıyla muhtelü'ş-şân kalmasını tecviz edebilir misiniz?

Hüseyinkulu'nun hâl ve tavrında peyda olan âsâr-ı celâdet ve alâyim-i şehâmet kızın bu sualine ret ile cevap verdireceğini ve matlubun da o cevabı ret ile husul bulacağını Heleni teferrüs eyleyince Hüseyinkulu'da peyda eylemiş bulunduğu şu istidadı bir kat daha takviye etmek ve vereceği cevabı öyle sathî bir hatır-sâzlık suretinde verdirmeyip belki kendi fikr-i intikamına hanı dahi kat'iyyen teşrik eylemiş olmak için ona cevâb-ı meydânı vermeksizin tercüman vasıtasıyla sözünde devam eyledi dedi ki:

-Benim için şu dünyada sevdâ-yı yegâne bu sevdâ-yı intikamdan ibaret bulunduğunu arzeylemiştim. Dâire-i mahremiyeti ihlâl için bende bir liyâkat gören zât-ı âli-kadrin elbette gönlümü ele almaya mürüvveti dahi memuldur. Hâlbuki bence bu dünyada muhbbeti gıdâ-yı rûh-ı neşve-i cân olabilecek zat ancak sevdâ-yı intikamıma müşterek olacak adamdır. İmdi ey şâh-ı nısfet-penah! Ben gibi bir âcizenin ihkak-ı hakkını şân-ı celâdetiniz muktezasından adderek bu şanın âsâr-ı fi'liyyesi ile enzâr-ı cihândaki memduhiyetinizi arttırmakla beraber işin zımnında gönlümün en büyük sevdasına dahi doğrudan doğruya iştirak eylemiş oluyorsunuz. Zaten hayrân-ı şehâmetiniz iken bir de meftûn-ı celâdetiniz, âşık-ı mürüvvetiniz eyliyorsunuz. Bilmem ki hakkınızdaki sevdâ-yı minnettârânem dünya dünya olalı nev'-i nisvândan hiçbir kadının gönlünde hiçbir erkek için peyda olmuş sevdalara benzer mi?

Hüseyinkulu Han'ı Çiçiyanof aleyhine gayretlendirmek için

Heleni'nin bu kadar söz söylemesi zait bile idi. Çünkü Gürcistan valisi ile Şirvan hâkimi arasındaki münasebet zaten inhilâli mucip teessüf er geç Bakû üzerine hareket eyleyeceğini Ali Han muhakkakat-ı kat'iyyeden olarak beklediği gibi herifin gelin getirdiği kızı gemisiyle, cihazıyla, anasıyla, babasıyla sayd ettirmiş olması da o zamana kadar edna vesileleri meydan okurcasına bir tavırla mevki-i istifâdeye koymakta bulunan Çiçiyanof'a asıl meydan okumak nasıl olduğunu göstermek için iltizam edilmiş bir hareketti. Binaenaleyh Prenses Heleni'nin teşvikatına mülzemiyet yüzü göstermek Hüseyinkulu Han için kızın şân-ı asâletine bir riâyet-i lâyıka olmakla beraber kendi cemâl-i bâ-kemâline isbât-ı meftûniyet için bir de cemîle-i âşıkane makamına kaim olacağını bitteemmül:

-Üzülmeyiniz ey banu! Bana tevdi etmek istediğiniz vazîfe-i intikamdan istifa benim gibi mertlik iddiasında bulunan bir kahramanın değil en âciz bir insanın bile kalben tecviz edeceği şeylerden değildir. Çiçiyanof'tan intikamınızı almak için son dereceye kadar çalışacağıma emin olunuz. Hatta bunu size bir cümle-i muvakkata ve sathiyye olmak üzere söylediğimi ve kat'iyyen bu gayret-i merdânede bulunduğumu ispat için nâm-ı Hudaya kasemle taahhüt eylerim ki vazîfe-i intikamı size beğendirinceye kadar uğraşarak tarafınızdan tasvip işareti sadır olacak zamana değin sizden hiçbir emel-i visâl-cûyânede bulunmayacağım.

Deyince Prenses Heleni:

-Ben her hâlde sizin bir kemter cariyenizim.

Diye kalkıp hanın ayakların kapanmaya davrandı ise de hükümdarân familyaları meyanında riayeti lâzım gelen adabı takdir hususunda noksânî-i zarfetten beri ve münezzeh olan Hüseyinkulu Han karşısındaki kralzadeyi bu tevâzû-ı zelîlâneden men ile:

Hayır! Badema siz bu sarayda bir cariye değilsiniz. Bir misafir-i hâssınız.

Demiş ve gerçekten merdane ve hükümdarane olan bu cemilesiyle o hassas asilzade âlicenap kızın gönlünü öyle bir feth-i kat'î ile fetheylemiş ki o zamana kadar erkeğe muhabbet ne olduğunu bilmeyen kalb-i masûm sahibi prenses o dakikadan

bed' ile cidden ve hakikaten şu kahraman Hüseyinkulu'ya âşık olmuş kalmış.

Binbaşı Yosof'un firarı işte bu muahededen birkaç gün sonra vuku bulmuştu. Firar ettiği günün akşamı Hüseyinkulu Han istihkâmları muayenesinden avdet eylediği zaman binbaşının firarını Prenses Heleni'ye ihtar eyledikte kızın tavrı mütegayyir olduğunu görüp sebebini de sual eylemişti. Heleni:

-Merkumun Çiçiyanof'a götüreceği haberler sizce bir ziyanı mucip olmasın, diye korktum.

Cevabını verince Hüseyinkulu Han:

-O! Bu cihetten müsterih olunuz. Kendisinden intikam davasıyla Prenses Heleni'nin burada bulunduğu haberin alsaydı şayet kendi şahsını pençemden korumak tedbirinde bulunurdu diye biraz düşünürdüm. Çünkü öyle kurnaz bir düşmana mutlaka bir hud'a-i harbiyye ile zafer-yâb olmalıdır. Hâlbuki Binbaşı Yosof sizin hakîkat-i hâlinizden asla haberdar değildir. Bu sır şu haṛem dairesinden selâmlığa çıkmamıştır. Burada dahi siz bir kimseye söylemiş iseniz onu bilmem. Fakat ben hiçbir kimseye söylememiş olduğum gibi tercümanlık eden kadına da ketm-i esrârımı tenbih eylemiştim. Velevki Çiçiyanof haberdar olsun. Bazen Allah mağdurun hakkını gaddardan ahz hususunda bu haberdar oluşundan da endişem yoktur.

Demişti ki eğer bu sözün son fıkrası medâr-ı tesliyet olmamış bulunsa idi mukaddematı Heleni'yi ziyadesiyle bîzar eyleyeceği derkâr idi. Malûm a! Çend hafta mukaddem nasılsa bir eser-i gaflet olarak Siranuş Hayikof'a kendi asıl ve neslini ve Çiçiyanof'tan sevdâ-yı intikamını söylemişti.

İşte insan kısmı mektumiyetini arzu eylediği esrarın ifşasını mucip olacak zerre kadar bir gaflette bulunursa nedametine duçar olması teehhür etmez. Vakıa o zaman Heleni, Çiçiyanof'tan ahz-ı sâr ümidini bilkülliye mahveylemiş olduğu için Siranuş'a âdeta maziyi mâ-sebakı hikâye eder yollu bir sözdür söyleyivermişti. Lâkin âkil ve hakim olan için evvelâ sûret-i külliye ve kat'iyyede ümidini kaybeylemek caiz olamaz. Ekseri tedâbirde insanın kendi tertibatı boşa çıkarak müdebbir-i hakikî olan Hak taâlâ hazretlerinin takdirâtı asıl çare-sâz olur ki işte Prenses Heleni evvelâ Peşav reisi Gadilla'dan

ümitvar olarak yola çıkmış bulunduğu hâlde Hayikof familyasına tesadüfü bu ümidi hükümden düşürdüğü gibi Hayikof familyasıyla Tiflis'e varmaktan dahi derece-i sâniyede bir ümit peyda eylemiş olduğu hâlde duçar olduğu istirkak keyfiyeti o ümidi de mahvedip encâmkâr-ı derece-i sâlisede olmak üzere Bakû hâkimi Hüseyinkulu Han yüzünden bir ümit kapısı açılmıştı. Zavallı kızcağız inşaallah bu ümidinin de boşa çıktığını görmez de Siranuş'a keşf-i râz eylediği dakikadaki yeis gibi bir ye's-i küllîye bir daha duçar olmaz.

–5–

Müverrih Raabe diyor ki:

"Gürcü akvamı ile muharebe devam eyliyordu. İran hududu üzerinde musademât yekdiğerini takip eyliyordu. Gürcistan valisi ve bütün askerî müfrezelerinin başkumandanı General Prens Çiçiyanof 1806 senesi kânunısanisinin sekizi tarihiyle Petersburg'a göndermiş olduğu raporda haber veriyordu ki Şirvan, Rusya memalikine rapt ve ilhak edilmiştir. Bu raporda deniliyordu ki ordu Erivan civarında kışlak ittihaz eylemiştir. Kariben Bakû üzerine hareket eyleyecektir ki Hüseyinkulu Han üzerine zaten hareket emrini almış bulunan Major General Savalikin ile orada birleşecektir."

Müverrih Raabe'ın aynen tercümesi şundan ibaret bulunan fıkrasını müverrihîn-i sâire daha ziyade tafsil ve izah eylemekte bulundukları gibi Bakû taraflarından edilen tedkikat neticesinde istihsal olunan malûmat bu mesele-i târihiyye içindeki hakayıkı ber-vech-i matlûb ve vuzûh-ı tâm ile ortaya çıkarmaktadır.

Hakayık-ı mezkûreden müsteban olduğuna göre General Çiçiyanof'un Hüseyinkulu Han üzerine tertip eylemiş bulunduğu bu hareket Binbaşı Yosof'un Bakû'den firariyle gelin gemisinin Hüseyinkulu tarafından sayd edildiğini ihbar etmesi üzerine vuku bulmuştur.

Binbaşı Yosof bu haber-i küdûrat-eseri isal eylediği zaman Prens Çiçiyanof bu keyfiyeti kendi şan ve şerefi-i zâtiyye ve resmiyyesine karşı bir büyük zül olmak üzere telâkki eyleyerek

bâdî-i emirde şiddet ve gazabının muktezasını derhâl ibraza müsaraat göstermek istemiş idiyse de şayet bir sûret-i muslihânede tesviye-i maslahata imkân bulunabilecek ise istifadeyi kaçırmamak için Hüseyinkulu Han nezdine dört bölük süvariyi terfikan bir heyet-i sefâret gönderip Kaptan Rustof kumandasındaki sefine kendi nişanlısı ile familyası halkını hamil olduğundan bu sefinenin saydı sehve mebni bile olsa ve içindeki emval ve eşya kapanın elinde bile kalmış bulunsa eşhâs-ı mevcûdu istirkak edilmeyerek gönderilmesi iltimasını tebliğ ettirmişti.

Hüseyinkulu Han sefîne-i mezkûrenin zabtı kendisince bir hareket-i müteammidâne oldu yani inkâr edilerek fakat sefineyi sayd eyleyen Türkmenler içindeki emvali hemen kâmilen iğtinam eylemiş oldukları gibi üserayı da kendisine satmış bulunduklarını ve eşkiyâ-yı merkume kendi tebaasından bulunmayıp Asya-yı vusta ahalisinden olmakla memleketleri canibine döndüklerini bu hâlde kendi yedinde bulunan üserâ kendi mâl-ı müşterâsı olup fakat malından memnun bulunduğu cihetle hiç de satmak niyetinde olmadığını ve cemîle-i dostâne olmak üzere hedayeten takdim ciheti vârid-i hâtır olabilir ise de böyle bir hâl için evvel-be-evvel kendisiyle Prens Çiçiyanof meyanında bir dostluk bulunmak lâzım olup hâlbuki öteden beri meyanede düşmanlıktan başka bir hâl görülmediğine mukaddemeten serd ve ityandan sonra demişti ki:

-Elimde bulunan üseranın kılına bile dokunmuş değilim. Nişanlısı bulunduğu haber verilen kız burada pederinin hanesinden daha mahfuzdur. Eğer Prens Çiçiyanof bunları istirdat eylemek isterse benim ile bir muahede tanzim eyleyerek Alazan ve Yüri nehirlerinin Kura nehrine karıştıkları noktadan Derbent şehrine kadar çekilecek hatt-ı mevhûmun beri tarafına taarruz eylememesini imza altına almalıdır. Bu hâlde Derbentli Ali Han'ın hükmü cari olduğu mahallere tarafımızdan tecavüz olunmayacağı gibi bizim hükmümüzde bulunacak yerlere de Prens Çiçiyanof tarafından taarruz edilmeyeceği temin kılınmış olarak ben dahi nişanlısını peder ve maderi kâffe-i taallûkatıyla beraber kendisine iade eylerim.

Gelen elçi bu haberi Prens Çiçiyanof'a isal eylediği zaman

prensin ye'si bittabi son derecelere varmıştı. Hüseyinkulu Han'ın teklif ettiği muahedeyi kabul edebilmek haddinin, mezuniyetinin haricinde olup nişanlısını değil a çoluk çocuk peyda etmiş olduğu beş on senelik zevcesini ve evlâdını kurtarmak için bile böyle bir muahedeyi Rusya devleti namına imza etmesi ihtimal ki prangalara atılmasını mucip olabilirdi.

Şayet bu muahedeyi kabul ve imza eylemiş olsa Hüseyinkulu Han'ın üserayı iade eyleyip eylemeyeceği meselesi zihnimizi işgal etmemelidir. Hüseyinkulu bu teklifi ettiği zaman kabul hâlinde üserayı iade edip etmeyeceğine kendisi de bir karar vermemişti. Yalnız Çiçiyanof'un ne yolda davranacağını görmek için böyle bir orman taşlamıştı. Asıl maksadı hasmını Rusya devletininin nazar-ı emniyet ve teveccühünden düşürmek idi ki şu muahedeyi kabul ve imza gibi bir yanlış hareketle Çiçiyanof kendisini hiç olmazsa bir mazuliyet beliyyesine duçar eyleyecek olursa o hâlde maiyetindeki on beş, yirmi bin kişilik ordunun kuvvetinden mahrum olup Prenses Heleni'nin merkumdaki intikamını almak dahi kolaylaşacaktı.

Ama teklif ettiği muahedeyi kabul eylemeyip de iş bir harbe dökülecekmiş. Hüseyinkulu Han tedârikat-ı harbiyyesini bittamam bugün yarın Çiçiyanof'un vaki hücumuna muntazır bulunduğundan yarın vuku bulacak hücumun bugün vukuuna bir kâr sayılmaz mı?

Çiçiyanof, Bakû hâkiminin şu teklifine cevap bile vermedi. Cevaba bedel kumandası altındaki müfrezât-ı askeriyyenin harekât-ı hasmâneye ibtidarlarını emir eylediği ilk harekât-ı taarruziyyede Ruslar Şirvan'a kadar ilerlemiş oldukları gibi Major General Savalikin'in fırkası bulduğu bir fürceden ta Bakû civarına kadar da ilerleyip bazı mühim tepeleri tutarak gerek kışı orada geçirmek ve gerek Acemler tarafından vuku bulacak taarruzâta müdafaayı kolaştırmak için serian ve acilen bir metrisli ordugâh inşasına mübaşeret eyledi.

İşte müverrih Raabe'ın haber verdiği hareket-i askeriyyenin ledünniyâtı, hakayıkı bundan ibarettir. Hüseyinkulu'ya gelince:

Mumaileyh harekât-ı askeriyyeden yalnız hem de sırran Prenses Heleni'ye malûmat vererek ondan maada ne Matmazel

Siranuş'a ne de mezburenin pederi, validesiyle taallûkat-ı sâiresine asla malûmat vermeyip bunları hep zevke safaya müteallik türlü meşguliyetlerle işgal etmeyi iltizam eylemişti.

Prenses Heleni ile vuku bulan mülâkat ve musahabâtta General Sevalikin'in Bakû pişgâhına kadar ilerlemesi ta Şamahi taraflarına doğru ilerde bulunan Acem fırkalarının da Bakû üzerine ricatlarını icap eylemiş bulunmasından dolayı Heleni büyük bir mahzuniyet gösterince Hüseyinkulu Han dedi ki:

-Bunda teessüf edecek. korkacak bir şey yoktur. Hatta Prens Çiçiyanof'un Sevalikin'i şimdiden buraya kadar sevketmesi harekât-ı harbiyyece büyük bir hatadır. Sevalikin'in metrisli ordugâhının cephesi bize müteveccih ise de ben Şamahi'den beri toplanıp gelen askerle bu metrisli ordugâhın cenâh-ı yemîni üzerine yeniden istihkâmlar yaptırmaktayım ki bu hâlde General Sevalikin'in yalnız cenâh-ı yesârını deniz temin edip bir de arka ciheti Prens Çiçiyanof tarafından takviye edilebilecektir. Bakalım bir hareket-i serîa ile sağ cenahtaki askere yol açarak general-i merkûmun arkasını da kestirirsem ya bana teslim olacaktır veyahut fırkası ile beraber denize dökülmek tehlikesin kabul eyleyecektir.

Vakıa Hüseyinkulu Han'ın bu tahmini pek doğru çıkmıştı. General Sevalikin'in cenâh-ı yemini üzerinde istihkâm inşasıyla meşgul eylediği askeri bir aralık gayet seri hareketle yürüterek generalin tarîk-i ric'atını kesebilmişti. Ancak Sevalikin ordusuyla beraber denize dökülmeyi tercih ederek teslimiyeti kabul edemediğinden o kadar müthiş müsademat vukua gelmeye başladı ki boğaz boğaza ıtlakına şayan olan bu muharebelerin dehşet-i hûn-rîzânesi Hüseyinkulu Han'ı da Sevalikin'i de ürkütüyordu.

Tamam muharebe bu derecelerde kızışarak metrisli ordugâhtaki Ruslar mukavemet ümidini gittikçe azaltmaya ve hücum eden Acemler bu fırkayı kâmilen mahvedebilmek muvaffakiyetini gittikçe yaklaştırmaya başladıkları zaman Prens Çiçiyanof'un dokuz bin kişilik bir kol ile geriden yetiştiği pîşdarlarından istidlâl ve istihbar olunmasıyla bu haber Hüseyinkulu Han'a vasıl olduğu zamandı. Hatta Prenses

Heleni'nin en cüz'î mağlûbiyet alâmetlerinden ziyadesiyle mahzun kalmakta bulunmasına mebni bu haberi mumaileyhâya ihbara da lüzum görmedi.

Ancak kötü havadis bundan da ibaret kalmadı. Zira Prens Çiçiyanof ilk vürudundaki hareket-i serîa ile gelip General Sevalikin'in metrisli ordugâhı ile onun sağ tarafında Acemlerin inşa etmiş oldukları istihkâmlar arasına girerek pîşdarlarını ise Bakû pişgâhına kadar vardırdığından salifü'z-zikr cenâh-i yemîn kolordusuyla Bakû kalesinin arasını ayırmış oldu.

Bu hâlde Hüseyinkulu Han'ın ikiye bölünmüş olan kuvvetinin ikisi de Çiçiyanof tarafından taht-ı muhasaraya alınmış olduğundan Hüseyinkulu için düşmana galebe ümitleri bilkülliye zail oldu ise de meyusiyet-i hâlinden Prenses Heleni'ye asla renk vermeyip Çiçiyanof'un vürudu haberini almış olan Heleni'yi müteselli eylemek için:

Hak taâla hazretlerinden kaviyyen ve kat'iyyen ümit eylerim ki Prens Çiçiyanof buraya kendi ayağıyla ölmeye gelmiştir.

Dedi. Ancak bunu ne hesap ile söylediği kendisinden sorulsa idi verecek cevap bulamayıp olsa olsa bunu yalnız Hak taâlâ hazretlerinin lütfundan ümit ile söylemiş olduğu cevabını verecekti.

Kale ile cenâh-ı yemîn ordugâhı arasına girmiş bulunan Rus fırkasını yarıp müstahkem ordugâhtaki askeri kaleye alabilmek için Hüseyinkulu Han'ın tertip eylemiş olduğu huruç hücumlarındaki şiddet hakikaten Rusları hayrette bıraktığını Rusya tevârih-i askeriyyesi itiraf etmektedirler. İranîlerin süvarisindeki sür'at ve şiddet hiçbir şeye makîs olmayıp bizzat Hüseyinkulu Han ise hücumda süvarisinin ta önünde ve ric'atta ise ta gerisinde görülürdü. Kendi askeri meyanında kahramanlıkla şöhret-şiar olan bu kara arslan şu şöhretini düşmana da teslim ettirdi. Ancak harekât-ı mezkûreyi Heleni'den ketmederek kale haricine çıkmaması mezbure tarafından rica edildikçe:

-Hayır a canım! Kale haricine çıktığım yoktur. Astar bedenlerinden öteye geçmiyorum. Muhâcimler gözlerimin önünde bulunsunlar da yakından kumanda etmiş olayım diye oraya

kadar gidiyorum.

Cevab-ı kahramânânesiyle kızı iskâta çalışmakta idi. Meğer Heleni hanın bu cevaplardaki kizb-i mütevazianesini anlamakta imiş. Hem de öyle bir sûret-i lâtîfe ve garîbede ki hikâyemizin en şairane cihetini bu kaziye teşkil eylemektedir. Şöyle ki:

İşbu huruç hücumları esnasında bizzat Prens Çiçiyanof'un dahi kendi askerinin ön taraflarında bulunduğunu Hüseyinkulu Han istihbar eyledikten fazla gözleriyle de görmüş bulunduğundan muhâcimât-ı mezkûreyi tekrar ve teksir eylemekte idi ki şayet nusret-i Hakla prense kadar vasıl olarak kafasını kesebilir ise getirip o kelle-i gaddarı Heleni'nin önüne atıversin diye! İşte Heleni, hanın gayret-i kahramânîsi bu derecelere vardığını bildiği için bir sûret-i mütecâhilânede hanı bu gayretten men etmek istemiş idi de han hazretleri ihtiyâr-ı kizbe kadar vararak def'e çalışmıştı.

Bu sözün edildiği günün ferdası Hüseyinkulu Han bir huruç hücumu daha tertip ederek en müntehib atlıları maiyetinde olduğu hâlde ejder gibi atlarla yıldırım gibi bir hücuma daha ibtidar eyledikte besbelli Hüseyinkulu Han'daki emelin bir aynı da kendisinde bulunmak hasebiyle Çiçiyanof dahi hasmın hücumuna hücum ile karşı vermişti.

İki muhacim karşı karşıya gelerek Hüseyinkulu Han hemen Çiçiyanof'a kılıç değdirmek üzere iken Çiçiyanof'un firar için çerha ettirdiği atın kıç ayağındaki nal kurşun gibi fırlayıp bizzat Hüseyinkulu Han'ın ta alnı ortasına isabet eylemez mi?

Ele geçirdim itikadında bulunduğu düşmanın bu suretle elden kaçırılmasından mütevellit yeis ve gazapla Hüseyinkulu Han şu yaraya hiç ehemmiyet vermemek istemiş idiyse de nasiyesinden akan cerihasını derece-i hakîkiyyesinden daha müthiş gösterir ise maiyeti askeri için ürküntüyü mucip olacağı mütalâası kendi kendisini meydana koymuş olur.

Bunun üzerine bir genç kahraman han hazretlerinin yanına takarrüp ederek elindeki birkaç mendil ile yarayı hem bağlayıp hem kan bulaşıklarını silmeye başladığı gibi hem de:

-Ricamı niçin kabul buyurmadınız idi şahım? Ben sizin bu

derecelere kadar tehlikelere ilka-yı nefs eylediğinizi bilmiyor mu idim?

Deyiverince Hüseyinkulu Han bu tehlikeli dakikada muavenetine koşmuş olan genç kahramanın bizzat Prenses Heleni olduğunu görünce bir hiss-i mahzûziyetle şaşmış kalmıştı. Orada lâkırdıyı uzatmaya hâl ve zaman müsait olmadığından ric'at-ı galibânelerini icra eyledikleri zaman Hüseyinkulu Han:

-Nasıl olur ki benim sarayda bıraktığım bir prenses erkek kıyafetiyle maiyetimdeki müfrezeye karışıyor?

Sualini irat eylediği zaman Heleni:

-Onu cariyelikten azat eyleyerek sarayınızda misâfir-i hâsü'l-hâs bir prenses mertebesine is'at eylediğiniz için! Eğer sarayınızda bir cariyelik hâlinde kalmış olsa idim vazifem size yalnız harem-sarayınızda hizmetten ibaret bulunduğuna kanaatle kendimi sade o vazifeye riayet mecburiyetinde bulundurabilirdim. Fakat bir prenses sıfatıyla misafiriniz olunca mîz-bânımın tehlike-i harbiyyesine iştiraki de şân-ı asâletime muvafık buldum.

Cevabını vermiştir ki bu cevap Hüseyinkulu Han'ın da prenses-i mumâileyh hakkındaki sevdasını birkaç kat daha arttırmıştır.

–6–

İşte Acemlerle Rusların münâsebet-i harbiyyesi şu dereceyi bulmuştu ki bunda Hüseyinkulu Han için ümitlerin bilkülliye munkati olmuş bulunduğu herkes tarafından kemâl-i teessüfle görülmekte idi. Zira dışarıdaki müstahkem ordugâhla Bakû kalesi arasındaki Rusya kuvvetini yarıp dışardaki askeri içeriye almak imkânı kat'iyyen müyesser olamamıştı. Tamam ahval bu sûret-i müdhişeyi peyda eylediği hâlde bir sabah Hüseyinkulu Han gelip:

-Prenses! İşte bugün sizin için yevm-i intikamdır. Düşmanınız Çiçiyanof kendi ayağı ile kale kapısına kadar gelecektir. Nasıl intikama hazır mısınız?

Deyivermesin mi? Prenses Heleni için bu haberin sıdkına, ciddiyetine inanmak nasıl kabil olabilir ki bîçare kızcağız

böyle bir intikamın teyessürüne değil bugün yarın kale Ruslara teslim edilerek kendileri de Çiçiyanof'un yed-i esâretine duçar olacakları felâketine muntazırdır.

Ancak Hüseyinkulu Han bu sözleri bir lâtife tavrıyla söylemeyip gayet ciddiyet-i tavır ile söylemiş olduktan fazla:

-Bugün intikama hazır olunuz diyorum. Ne yaptım ise yaptım Çiçiyanof'u ayağınıza kadar getirmek muvaffakiyetini temin eyledim.

Demiş olduğundan Prenses Heleni için artık inanmamak kabil olamadı. Bu muvaffakiyetin vecih ve keyfiyetini anlamak için zavallı kızcağız hamisi, âşıkı olan kahramanın yüzüne dîde-i tecessüs ve istîzâhı dikti ise de Hüseyinkulu Han:

-Siz intikamınızı istediğiniz gibi alınız da başka şeye karışmayınız. Lüzum ve iktizâ-yı sahîhi ne zaman meydana çıkarsa bu işin içindeki hakayıkı size o zaman ifşa ve izah eylerim.

Diye prensesin bu yüzden ümidini kesmişti.

Fakat biz prensesin duçar olduğu bu meraka iştirak etmeyeceğiz. Zira hikâye sırası tamam bu noktaya gelmiş olduğu cihetle haber vereceğiz ki Hüseyinkulu Han bu muharebenin neticesinden bilkülliye kat'-ı ümîd eylemiş olduğu cihetle hiç olmazsa Prenses Heleni'nin Çiçiyanof'taki intikamını almak için henüz ümîd-bahş olabilmekte bulunan bir sûret-i imkândan istifadeyi kurmuştu. Bunun için de General Çiçiyanof'a bir elçi gönderip mazruf ve memhur bir name tebliğ ettirmiş idi ki meali de şu surette idi:

"Prens! Bakû kalesine zafer-yâb olmak üzere bulunduğunuzu ben de itiraf eylerim. Düşmân-ı mağlûbunuz ben olsa idim bu galebeniz benim aleyhime vuku bulmasa idi muvafffakiyetinizi tebrik ederdim. Ama teklif edeceğim bir sûret-i musalâhayı kabul etmeyecek olursanız şâyân-ı tebrîk görülmekliğiniz şöyle dursun âdeta şâyân-ı ta'zîb görüleceksiniz. Teklifimi şudur ki: Benim elimde yalnız Bakû kalesi ile bir de Şamahi ve Bakû arasındaki mesafenin bu tarafta kalan nısfı bulunmak ve bütün Şirvan vilâyeti Rusya'ya geçmek şartıyla tanzim edeceğiniz muahedeye tarafımızdan vaz'-ı imzâ edilecek ve nişanlınız ile

anası babası ve bütün taallûkatı sağ ve salim tarafınıza iade ve teslim kılınacaktır. Bu şeraiti kabul etmediğiniz surette üserâ-yı merkûmenin kâffesinin birer birer kafaları kesilip kale haricine atılacak ve kale derununda son nefse kadar müdafaa edildikten sonra fedâ-yı cân dakîka-i uzmâsı hülûl eyledikte burçlar, barular barutla berhava edilip kale-i Bakû size ancak bir viranhane olarak terk edilecektir. Eğer bu teklifim kabul edilecek olursa şu sırra ne sizin ümeranızdan ve ne de bizim zabitanımızdan ferd-i vâhid vâkıf olmamak için bizzat kale pişgâhına çıkacağımdan oracıkta işi itmam etmeliyiz".

Hüseyinkulu Han'ın bu teklifi Çiçiyanof'a evvelce etmiş bulunduğu teklife kıyas bile kabul etmeyecek surette olduğu mukayeseye, şerhe muhtaç mıdır? Koca bir Şirvan vilâyetini kâmilen Rusya'ya temlik eylemiş oluyor. Bir işgal-i adî bir feth-i adîye nisbetle temlikin farkı pek büyüktür. Bakû kalesini de niçin sağ salim almadın diye Rusya Devleti Çiçiyanof'u muaheze eyleyecek değil a! Kurtaracağı bunca üsera kendi nişanlısı ve onun tevâbi ve taallûkatı olmayıp da adî Rus tebaasından bile olsa onların necatını temin eylemek dahi general için başkaca tahsini mucip olur.

İşte bu mülâhazat Çiçiyanof'u teklîf-i vâkiin kabulüne teşvik eylemişti. Hatta Hüseyinkulu Han'ın tavsiyesine muhalif olarak sûret-i teklîfi kendi maiyetinde bulunan generaller de tebliğ eyledikte bunlar dahi şerâit-i mezkûreyi tamamıyla şâyân-ı kabul görerek teslim mukavelesinin akdi için generalin tayin olunan mev'ide azimeti lüzumunu tasdik ve tasvip eylediler. Hüseyinkulu Han'ın bu istişareden ne haberi olacak ki esrâr-ı vâkıanın inkişafından dolayı Prens Çiçiyanof'u müaheze edebilsin?

Rus tarihleri bu mes'ele-i târihiyyede büyücek bir hataya duçar olmuşlardır. Yedimizde bulunan târih-i meşhûr orientalist Bure'nin tarihi olup bu vak'ayı "Kulu Han Rus ordusuna bir haber gönderdi. Eğer baş general bizzat kale kapısına kadar gelirse kalenin anahtarlarını tesim edeceği teklifinde bulundu. Çiçiyanof bu teklifi kabul ederek yanında yalnız bir zabit bir de Kazak neferi bulunduğu hâlde kale kapısına kadar gitti." diye yazarsa da orientalist denilen ve elsine ve ulûm-ı şarkıyyeye

vukûf-ı tâmı olmak lâzım gelen zat ilk hataya daha Hüseyinkulu Han'ın isminde duçar olarak bunu sadece "Kulu Han" diye yazmakta olmasından da anlaşılacağı veçhile bu meselede hayli vukufsuzluk göstermiştir. Çiçiyanof o kadar budala mıdır ki kale anahtarını teslime kadar mecbur görmüş olan bir düşmanı tamamiyle amana düşürmeye mecbur eyleyecek tazyikatta devam etmesin de kalksın bizzat kale kapısına kadar gitsin!

Hakîkat-i hâl bizim tarih suretinde değil bir hikâye suretinde tahkik ve beyan eylediğimiz suretten ibaret bulunduğu yek nazarda zihinlere mülâyim gelir. Bakû taraflarında bu meseleyi re'yü'l-ayn görüp ilme'l-yakîn öğrenmiş bulunan adamların kendi evlâdına terketmiş oldukları malûmat dahi müverrih Bure'nin ifadesine muhalif olarak asıl bizim hikâye ve beyan eylediğimiz surettedir.

Çiçiyanof, Hüseyinkulu Han tarafından gelmiş bulunan elçiyi ecvibe-i muvâfakat ile iade eyledikten sonra tarafeyn meyanında birkaç sefir daha teati olunarak hatta iki tarafın imza eyleyecekleri muahedename Farisî ve Rus lisanlarıyla kaleme dahi alınmış ve bazı ta'bîrât-ı cüz'iyyesi az çok mübaheseye bile müstelzim olmuştu.

Elhâsıl Hüseyinkulu Han Gürcistan valisi ve umum Rusya askerî kumandanı Prens Çiçiyanof'u bu suretle bir musalâhaya irza eyleyerek muvaffakiyet-i vakıasından kat'iyyen emin olduktan sonra mumaileyh Çiçiyanof'la mülâkat eyleyeceği günü Prenses Heleni için bir yevm-i intikam addeyleyerek mezbureye verdiği haberi ve ettiği teklifi de buna binaen etmişti.

Rus tarihleri Hüseyinkulu Han'ın bu hareketini mertliğe asla muvafık bulmayarak gayet şiddet-i lisânla muaheze ve tayip ederler. Hakları da yok değildir. Vakıa böyle bir adam aldatış kahramanlığa seza görülerek mûcib-i tahsîn ve lâyık-ı âferin olamaz.

Hüseyinkulu Han ile General Çiçiyanof arasında kararlaştırılan bu muahedenamenin neticesi neye müncer olduğunu haber vermezden evvel intikadât-ı târihiyyeye girişmiş olmaklığımızı yolsuz görmemelidir. Bu muahedenin ne

suretle icra edilmesi "el-harbü hud'atün" kaidesine muvafık düşeceği işin sûret-i zâhiresinden yek nazarda anlaşılabilir. O sureti icra ise bu hikâyemizin neticesini teşkil edecek cihetle netîce-i mezkûre hakkında hâsıl olacak mütalâa-i itiraziyyenin haksızlığını ve lüzumsuzluğunu evvelden göstermiş olmak için mülâhazât-ı muktezâyâyı serd eylemişizdir. Neticenin sûret-i istintâcına gelince o da ber-vech-i ati izah ve tafsil olunur ki:

–7–

Müverrih Bure'nin yazmış olduğu veçhile Hüseyinkulu Han ile mülâkat için Bakû kalesi pişgâhına gittiği zaman General Prens Çiçiyanof'un birlikte götürmüş olduğu zabit öteden beri muarefe peyda eylemiş bulunduğumuz Binbaşı Yosof idi ki kendi zevcesi de Bakû kalesinde bulunan üsera meyanında dahil olduğu için muahedenin imzasını müteakip zevcesine kavuşmak gayretiyle gitmişti.

Yine Bure'nin sûret-i kaydına göre Prens Çiçiyanof at üzerinde olduğu hâlde kale pişgâhına vardığı zaman Hüseyinkulu Han da at üzerinde kendi vüruduna muntazır bulunarak yanında yalnız iki kişi bulunduğunu görmüştü. Muverrih-i mumâileyh bu mülâkattan maksadı hep kalenin anahtarlarını ahz ve teslim kaziyyesi olduğu zu'müyle "filvaki Hüseyinkulu Han kalenin anahtarını baş kumandana teslim eylemiş ise de...." diye hikâye-i hâle başlar ise de kaziyenin doğrusu orta yerde teslim edilecek anahtar bulunmadığından hazırlanmış bulunan muahedenameye imza ve teati için iki kumandan bu veçhile telâki eylemişlerdi.

Tamam kumandanlar selâmlaşır selâmlaşmaz Hüseyinkulu Han'ın yanında bulunan iki Acemden birisi elindeki karabinayı nişanlayıp Prens Çiçiyanof'a bir kurşun attı ki bu rivayeti müverrih Bure dahi kayıt eylemektedir. Atılan kurşun Çiçiyanof'a değil bindiği atın ta kafasına isabetle at ân-ı vâhidde yere serildiğinden Acemler ellerindeki kılıçları ile Çiçiyanof'un üzerine hücum eylediler.

Binbaşı Yosof bu hâli görür görmez yanındaki kızak ile beraber hayvanlarını mahmuzlayıp gerisingeri firarla

başkumandanın maktuliyetini orduya ihbar eylediler ki daha bu haber orduya varmaksızın gerek kale derunundaki Acem askerinin harice hücumuyla gerek hariçteki müstahkem ordugâhta bulunan Acemlerin silâha sarılmasıyla bir de mühâceme-i umûmiyye baş göstermişti.

Bu muhâceme-i umûmiyyede başkumandanın fıkdanından ve diğer ümeranın hayretlerinden dolayı Rusya askerine târi olan perişanlığı tarif için ne kadar tafsilât ihtiyar olunsa lüzumu ve lâyıkı derecesinde hak tafsili eda edilemez. Yalnız kale pişgâhında bulunan Rusların güya firar için Acem ordugâhına doğru kaçtıkça o cihetten yürüyen asâkir-i İrâniyyenin hücumlarına hedef olması ve onlardan kaçalım diye kale tarafına yürüdükçe kaleden dolu tanesi gibi yağdırılan top ve tüfek taneleriyle kırılması bu muharebeye bir "melhame" unvanını kazandırabilmeye kâfi idi.

Meydân-ı cenk ve cidâlde iki taraf kılıçlarının hûn-ı yekdiğere susamışcasına velvele-i çekâçekleriyle kulakları tırmalayıp gözleri kamaştırmakta devamları artık bizce bahis götürmeyeceğinden biz Hüseyinkulu Han yanındaki iki nefer-i Acem'in şemşir-be-dest hücumlarına duçar olmuş bulunan Çiçiyanof'un âkibet-i hâline tahvîl-i nazar-ı tecessüs eyleyelim.

Müverrih Bure'nin kavlince bu iki İranî prens Çiçiyanof'u kılıçlayarak öldürdükten sonra bacağına ip takıp sürükleye sürükleye kale derununa kadar götürmüşlermiş. Fakat kaziyenin doğrusu böyle değildir. Filvaki prensin iki bacağına birden ip takılarak sürüklenmiş ise de o zaman vücudunun hiçbir yerinde çakı yarası bile yoktu. Zira Hüseyinkulu Han'ın yanında bulunan iki İran neferinin birisi Prenses Heleni'nin kendisi olup evvelce hazırlanmış bulunan iki kemendin ilmiklerini vurulan atıyla beraber yere tekerlendiği zaman prensin bacaklarına taktırıp sürükletmeye başlamış olduğu gibi kaleden bunu görüp muavenete koşan Acemler dahi iplere yapışıp prensi daha ziyade sür'atle götürürlerken Prenses Heleni herifin yanına sokularak:

-Gayret prens gayret! O kadar gevşeklik gösterme. Zira makam-ı ikbâlde dûçâr-ı tahkîr ve terzîl eylemiş bulunduğun

halazaden Meryem Çiçiyano'dan utan ki senin şu hâl-i zilletini bir nazar-ı intikamla temaşa eyliyor.

Deyince Prens Çiçiyanof çıldırasıya bir çığlık koparıp ayağına merbut olan iplere elleriyle sarılarak davranıp ayağa kalkmaya son kuvvet-i me'yûsânesiyle çalışmış idiyse de iplerin sür'at ve kuvvetle çekilmekte bulunması bir muvazene buldurmasına mani olarak yine yere yıkılmış, yine sürüklenmekte devam edilmişti.

Prenses Heleni tekrar herifin yanına sokularak bıldır bıldır kendisine bakmakta bulunan gözleri önünde kendi şahsını tanıttırmak için:

-Beni tanımadın mı dayı! Ben halazaden Meryem Çiçiyano'nun kızı Heleni değil miyim? Ben seni pek âlâ tanıdım. Hak taâlâ hazretleri seni bu sûret-i zelîlâne ile yed-i intikamıma düşürmüş olmasından dolayı nasıl şükürler edeceğimi bilemiyorum.

Demişti. Filvaki Çiçiyanof, Heleni'yi tanıyarak ve bu familya hakkında irtikâp eylediği mezalimi tahattur eyleyerek:

-Ben size bu suretle mi hakaret ettim ki beni sürüm sürüm sürükletiyorsunuz? Öldürün beni de bu hakareti etmeyiniz.

Diye hem tazallum, hem muaheze yollu bir şikâyete başladı ise de Heleni, Çiçiyanof'a:

-General Lazaraf'ın valideme etmek istediği muamele bunun aynı idi. Kadınlığına bile hürmet etmeyerek ayağından sürükleyip götürmeye davranmıştı. Fakat bilirsin ya validemin hançeri o hakarete cesaret etmek isteyen habisin haddini bildirmeye kifayet eylemişti. Ey sefil! İşte senin de belinde bir kılıç var. Niçin bir kadın kadar olsun bir cür'et bulup da şân-ı merdîyi bu şeyn-i hakaretten kurtarmaya çalışmıyorsun?

Demesiyle Prens Çiçiyanof kendi etini kendi dişleriyle koparıp çiğnemek derecesinde ahvâl-i akûrâne gösterdi ise de bu rezâlet-i fâciadan halâs-ı nefs için hiçbir tedbir fayda vermedi.

İşte bu hâl ile Çiçiyanof'u Hüseyinkulu Han'ın sarayına kadar götürdüler. İşkencesi şiddetini teşdit etmiş olmak için yavuklusu ile kayınpeder ve kayınvalidesini götürüp muvacehe

ettirdiler. Bu ahvâl-i müntakimanenin mebâdisinde Hüseyinkulu Han mevcut olmayıp her taraftan hücuma ibtidar eylemiş bulunan askerine kumanda etmekteydi. Tamam Prenses Heleni, Çiçiyanof'un ellerine kelepçe, ayaklarına pranga ve boynuna lâle vurdurup o hâl ile nişanlısının huzuruna çıkardığı zaman Hüseyinkulu Han dahi gelip düşmanın taraf taraf perişan ve perakende edildiği ve İran suvarileri Şamahi'ye doğru kaçmakta bulunan düşman ordusunun efradını birer birer mızraklamak için takibe başladığı havadisini götürüp Çiçiyanof'un sem'-i makhûriyetine isal eyledikten sonra Prenses Heleni, Matmazel Siranuş Hayikof'a tevcîh-i hitâbla:

-Matmazel! Geçenlerde sizi müteselli eylemek için söylemiş bulunduğum söze inanmamış idiniz. İşte şimdi re'yü'l-ayn vuku bulan müşahedâtınız üzerine inanınız ki ben Gürcistan'ın son kralı XI. Georgiy'nin kızı Prenses Heleni'yim. Sizin yavuklunuz olan şu zat dahi benim akrabamdandır. Fakat siz bir namuslu tacir kızı olduğunuz hâlde bu herif kendi hanedanına hiyanet etmiş kendi vatanının bir düşmanı bir sefildir. Sizin için buna zevce olmaktan ise Hüseyinkulu Han gibi bir kahramana cariye olmak bin kat müreccahtır. Bu habisin lâyık olduğu şey cellâttır.

Der demez Hüseyinkulu Han tarafından bittasdik verilen işaret üzerine Çiçiyanof'a kılıç aşırılıp pare pare edilmiştir.

İşte cihanda fenalık edenlerin yine fenalıktan başka hiçbir ceza ümit etmemeleri lâzım geleceği hakikatını tercüman Tigran'ın ve General Lazaraf'ın ve Kalatosof'un âkibet-i hâllerine zamimeten Prens Çiçiyanof'un şu âkibet-i müdhişesi dahi teyit eyleyip Prenses Heleni tarafından vuku bulan rica üzerine kendisi ile beraber istirkak edilmiş bulunan Hayikof familyası bendegân ve hizmetkârıyla beraber Hüseyinkulu Han tarafından af ve azat edildikleri gibi Binbaşı Yosof'un zevcesi de ıtlâk olunarak, Prenses Heleni ise kemâl-i fahr ve mübâhat ile Hüseyinkulu Han'ın zînet-efzâ-yı firâş-ı izdivâcı olmuştur.

Hatime

Şu hikâyeyi bize nakleden commis voyageur Gilliom Sanc olduğu hatırlardan çıkmamıştır ya? Seyyâh-ı mumâileyh

hikâyesini bu surette rehîn-i hitâm eyledikten sonra şu hatimeyi de ilâve ederek dedi ki:

Bakû taraflarındaki petrol madenleri hakkında memur olduğum tetkikatı bade'l-ifa Almanya'ya avdetim lâzım geldikte bililtizam yine Tiflis tarafından gelip artık Prenses Meryem Çiçiyano hikâyesinin tamam bende cem ve hâsıl olmuş bulunduğu cihetle evvelâ Elizabethal karyesine gidip bizim Baba Kohen'e ve hâlâ onun yanında bulunup henüz hiçbir gün bir testi biraya isbât-ı istihkak edememiş olmak derecelerinde tembellik eyleyen Kalatosofzade'ye bu hikâye-i garîbenin bilmedikleri cihetlerini nakleylediğim gibi Peşav nahiyesine de uğrayıp Prens Danyal ve ihtiyar Tigran ile görüştüm ve hikâyeyi onlara da anlatarak tahsinlerini kazandım.

Seyyah kısmı esnâ-yı seyâhatinde görüp işittiği şeylerin hikâyesiyle müftehir ve mütelezziz olduğu gibi bu hikâyeler muhatap ve müstemilerinin istihsanını celp eyledikçe iftihar ve telezzüzleri müzdâd olur. Sizin de kemâl-i telezzüzle istimâınızı görüp memnun oldum. Umarım ki hikâyeyi kaleme aldığınız zaman bu itminan karilerinizde dahi hâsıl olur.

Ntiha

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar XII

RİKALDA
YAHUT
AMERİKA'DA VAHŞET ÂLEMİ

Hazırlayan

M. Fatih Andı

ANKARA, 2003

RİKALDA

YAHUT

AMERİKA'DA VAHŞET ÂLEMİ

Muharriri:

Ahmed Midhat

Tercümân-ı Hakîkat gazetesine dercolunduktan sonra ilk defa olarak Maarif Nezâret-i celîlesinin ruhsatıyla ayrıca kitap olarak dahi basılmıştır.

İstanbul

1307

RİKALDA

Muharririn İfadesi

İlk yazdığım roman *Letâif-i Rivâyât* sernâme-i umûmîsi altında cemeylediğim hikâyât-ı muhtasaranın birinci cüzündeki "Sû-i Zan" nâm hikâyedir. 1288 senesinde basılmış olduğuna göre demek olur ki on sekiz senedir karilerime roman yazıyorum. Ama tahdîs-i nimet sırası geldiği için şunu izah etmeliyim ki bu tarih hizmet-i tahrîre mebde-i sülûküm olmayıp bence pek mukaddes olan mebde-i mezkûr 1282 senesinde *Tuna* gazetesi muharrirliğidir. Bu hesapça yirmi dört, yirmi beş senedir din ve devletime -velev ki pek naçizane olsun- hizmet-i tahrîriyyede bulunuyorum.

Roman yazmaya ibtidâ-yı sülûkümden beri sevgili karilerimi ne kadar seyahat-i fikriyyede refakatime aldım! Kâh vatanın merkez-i mukaddes-i hilâfeti olan şehr-i cesîm-i İstanbul'da karilerimi birçok köşelere, bucaklara götürüp, kendilerine bir takım ahvâl-i garîbe temaşa ettirdim ki benimle refakatten evvel o köşeler, o bucaklar, zihinlerinin uğradığı yerler değildi. Kendilerini alaturka âlemlerde de gezdirdim, alafranga âlemlerde de eğlendirdim. Kâh beşeriyetin hiçbir zaman hiçbir yerde tahlîs-i girîbân edemediği gûnâgûn felâketleri gösterip karilerimin rikkat-i kalbiyyelerini davetle gözlerinden yaşlar akıttım. Kâh beşeriyyetin yine hiçbir zaman ve hiçbir yerde kendisini kurtaramadığı garâib-i gûnâgûnu gösterip kahkahalarla güldürdüm.

Seyahat-i fikriyyemiz payitahta da münhasır kalmadı. Zaman oldu ki sevgili karilerimi vilâyât-ı şâhânede de dolaştırdım. Hudûd-ı mukaddese-i Osmaniyyemizin haricine bile çıkarttım. Asr-ı hâzıra hasr-ı seyahat etmeyerek ömr-i beşerin maziye doğru imtidâdı demek olan tarih âlemine sokup ömürlerini bi't-tatvîl cevlângâhımızı tevsî eyledim. Kâh Süleyman Muslî'ye terfîkan karilerimizi Mezopotamya çöllerinde, Filistin vadilerinde gezdirip, İstanbul'un Rûm-ı şarkî âlemlerinde bulundurdum. Kâh Hüseyin Fellâh ile beraber Cezayir dayıları içine saldırıp kâh oldu ki Hasan Mellâh'ın seyahat-i berriyye ve bahriyyesine refik ederek Akdeniz'in

gerek derununda ve gerek sevâhilinde cevelânlar ettirdim. Bir aralık Paris'e gönderdiğim Nasûh'a kendilerini arkadaş ederek bir Osmanlı'nın kendi nokta-i nazar-ı hikmetinden onlara Paris'in habâyâ-yı sahîhasını temaşa ettirdim. Kâh seyahat meftunu bir Subhi Bey refakatiyle memâlik-i şimâliyyeye kadar gönderip acayib-i âlemi nazar-ı hikmetine arz eyledim.

Elhasıl berr-i atîkimizin eşher-i memâlikini karilerime temaşa ettirdikten maada "Lü'lü'-i Asfer" namıyla şöhretini Avrupalılar'a tanıttıran bir duhter-i muhayyel arkası sıra karilerimi Hindistan'a kadar bile sevk ederek sair mütercem romanlarımla kendilerine şu berr-i atîkin daha ne kadar acayip ve garâibini temaşa ettirdim. Hele romanlarımın hiçbirisinde öyle kupkuru masalcılıkta bulunmayarak her roman zemininin taallûk eylediği yerlere, o yerlerde sâkin insanlara dair malûmât-ı sahîha verdiğim gibi tarihe, fünûna, sanayiye, feylosofiye ait nukatın hiçbirisinde ihmalcilik etmeyip karilerimin zihinlerine delâlet-i ciddiyye ve sadıkanede bulundum.

Bu hizmet-i âcizânemden dolayı sevgili karilerimin o kadar şükranına da nail oldum ki yine bu hizmet-i âcizânemden dolayı yine sevgili karilerimden madud olmaları lâzım gelen -çünkü mutlaka âsârımı okumuşlardır- bazı zevat tarafından duçar olduğum istihfâfların ta'nların hiçbirisinden zerre kadar bile müteessir olmadım.

Böyle karilerime cihân-ı atîkin her tarafını gezdirdiğim halde cihân-ı cedîde olan Amerika kıtasına doğru henüz lâyıklıca bir sefer açmamış bulunmaklığım benim gibi seyahat-i zihniyye delili bir hizmetkâr-ı sâdık için nakîsa addedilmez mi?

Amerika'ya "Yeni Dünya" tabirinin bir başka türlüsü olmak üzere "Cihân-ı cedîd" dedimse de malûmdur ki oranın bir sınıf ahâli-i cedîdesi bulunduğu gibi bir sınıf dahi ahâli-i kadîmesi vardır. Veyahut vardı ki bunlar bizim nazarımızda insanların hâl-i medeniyyet-pîşînini mübeyyin bir kitap hükmündedirler, yahut idiler. İnsanlığın ahvâl-i atîkasıyla cedîdesi bir kıta üzerinde tesâdüm eylemiş olur da o kıta şâyân-ı seyahat görülmez mi?

Vakıa "Amerika Doktorları"ından ikisinin bir rekabet-i âşıkanesini bir de galvanoplasti meselesine mezcederek gazetelerde her gün bir mesele-i acîbesi müsâdif-i nazarları olan karilerime mecmau'l-acâyib ıtlakına şayan olan "Yeni Dünya"nın agrebü'l-garâibi sayılmaya lâyık bir vak'asını göstermişsem de böyle bir medeniyyet-i mahza âleminde ve serrişte-i esrârı halka-i fünûna bağlanmış surette olan şeyler Amerika hasâisinden addedilememek ve Avrupa cem'iyyât-ı medeniyyesinde dahi pek çok emsali bulunmak muhtemelât-ı âdiyyedendir.

Gönlüm arzu eyledi ki karilerime Amerika kıtasında vahşet-i kadîme ile medeniyyet-i cedîdenin pençe pençeye gelmiş oldukları bir hâli temaşa ettireyim. Böyle bir temaşadaki zevkin, ondan husule gelecek faydaya ve faydanın zevke nöbet nöbet galebe edeceğini düşündükçe gönlümün bu arzusu dahi büyümeye başladı. Hatta arzû-yı mezkûru bilâ-izâa-i vakit mevki-i icrâya koymak lüzumunu da tahattur eyledim. Zira Amerika kıtasında medeniyyet-i cedîdenin dâire-i ittisâının gittikçe tevsîi muhayyir-i ukûl olacak bir sûret-i serîada olup şimdilerde kıt'a-i mezkûrede bihakkın vahşî adam kalmamış denilebilmek mümkün olacağı gibi pek az bir zaman sonra bugünkü şu imkân bir vücûb-ı kat'î suretini de alacaktır. Bu sebebe mebnidir ki yukarıda bir fıkrada "Amerika'nın bir sınıf ahâlî-i kadîmesi vardır." dedikten sonra bir de "vardı" kayd-ı ihtirâzîsi ile ahâlî-i kadîme-i mezkûrenin şimdilerde yok olmaya tekarrübünü ima eyledim.

İşte bu mütalâa ve arzu üzerine "Rikalda" namıyla şu romanı yazmaya başladım ki bunun plânı epeyce eski olarak bir güzel opera zemini olmak üzere tertip edilmişken o plânın romana tahvili suretinde vücut bulmuştur. Kat'iyen ümit eylerim ki karilerim bu romanın mütalâasıyla kendilerini şimdiye kadar henüz girmemiş oldukları bir âlem-i cedîdde bularak ve hayal ve hatırlarından bile geçirmemiş bulundukları bir çok ahvâl-i acîbe görerek taab ve zahmet-i mütalâaları boşuna gitmemiş ve hem eğlenip hem istifade etmiş olacaklarını itiraf buyuracaklardır.

RİKALDA

BİRİNCİ KİTAP

"Missouri Nehri Sahilinde Bir Aztek Mabedi"

– 1 –

Karilerimiz bu sernameye bakıp da kendilerini Tuna yahut Nil nehri gibi derunundan aktığı memâlikin medâr-ı a'zam-ı umrân ve saadeti olan bir nehir kenarında ve fenn-i mimârîce nüsah-i nefîseden madud bulunan bir âlî ve müzeyyen mabed derununda bulmazlar ya?

Missouri dediğimiz nehir elyevm Amerika-i şimâlîde cemâhir-i müctemia denilen vâsi ülkenin şimâl-i garbîsi cihetinde zuhura gelerek garb-ı şimâlîden şark-ı cenûbîye doğru yılankavi mecralarla akan bir nehirdir ki binlerce kilometre mesafe tayyeyledikten sonra Mississippi nehriyle birleşerek azîm bir nehir vücuda getirirler.

Vakıa şimdilerde Missouri nehrinin sahilleri Avrupa'nın Loire ve Rhin sevahili gibi muntazam çiftlikler, köyler, kasabalarla müzeyyen ve eyâdî-i maharetle işlenir tarlalar, çayırlar, bahçeler, bağlarla mücehhez bir mamûre-i ferah-fezâ ise de hikâyemizin zaman-i güzerânı olan geçen on sekizinci asr-ı milâdî evâhirinde şimdiki mamuriyet oralar için henüz hayal ve hatırda bile tasavvur olunamazdı. Oraları adeta vahşet-âbâd yerlerden olup şimdiki ahâlî-i mütemeddineye bedel Aztek denilen kavm-i kadîmin bakıyyesi ellerinde bulunurdu.

Lâkin sevâhil-i mezkûrenin ahvâlini tasvir için "vahşet-âbâd" diye istimal eylemiş bulunduğumuz tabîr acaba kâfi midir? Acaba karilerimiz bu tabir üzerine gözlerini yumarak şu Missouri nehri sahillerinin hâl-i vahşeti neden ibaret bulunduğunu hayalleri önünde tecessüm ettirmek istedikleri zaman bu sa'ylarında ne dereceye kadar muvaffak olabilirler?

Şüphe yok ki oralarda yed-i kudret-i beşerle yapılabilecek şeylerin kâffesini mefkûd farz ederek yalnız tabiatın vücuda getirdiği ahvâlin mevcudiyetini tahayyül eylerler. Lâkin kaviyyen itikad-ı âcizânemize göre tahayyülün asıl en güç ciheti de bundan ibarettir.

Bizim bu taraflarda bazı tabii yerleri temaşa için deniz veya nehir sevâhiline, sahra veya kûhistan içine giderek: "İşte burası sırf tezyînât-ı tabiî ile müzeyyen bir yerdir." diye intihab edeceğimiz yerlerin hâl-i tabiîlerini bu tahayyülde zihnimiz için bir medâr-ı mukayese ittihaz eyleyecek isek Missouri nehrinin sahillerini asla zihnimizde bulamayacağımıza emin oluvermeliyiz. Berr-i atîkizin hangi ciheti vardır ki hâl-i tabiî-i kadîmi muhafaza eyleyebilmiş olsun? Acaba bir karış yer bulmak... Hayır, bulmak değil, tahayyül bile etmek kabil midir ki orada insanoğlunun baltası, kazması, küreği işlememiş olsun.

Şimdiki hâlde bize mümteniü'l-mürûr dağlık ve hâlî ve beyâbân ve çöl ve ormanlık görünen yerlerde birtakım kale ve hisar ve mabed ve mezar harabeleriyle birtakım da cetveller, lâğımlar, maden ocakları harabeleri buluyoruz. Bunlar vaktiyle o yerlerin karınca yuvası gibi kalabalık birer insan yuvası olduklarına delâlet etmez mi?

Şuradan Gelibolu boğazından harice çıkıp da gemimizi cenûp cihetine çevirecek olsak sol tarafımızda bir sahil görürüz ki berr ile bahrin hadd-i fâsılı olmak üzere bir silsile-i lü'lü'-esâlib deryaya dizilmiş bulunan çakıl taşları bir mahbûbe-i dilârânın inci dişlerinde tasavvur edilemeyecek letafetle uyûn-ârâ olurlar. Sahilin içerileri dümdüz bir ovadır ki yalnız mevsim-i baharda bir miktar çimenle tezeyyün ederek buraya yaz mevsiminde bakacak olsak gözümüz önünde bir çöl, bir gubâristandan başka bir şey görünmez. İşte size bir sahra-yı tabiî, öyle değil mi? Hâlbuki o sahranın altında kim bilir kaç metre derinliğinde koca bir Truva şehri medfundur ki Yunan-ı Kadîm'in en mamur, en kavî bilâd ve kılâ'ından olup en medîd bir muhasara ve en şedid bir muharebe orada vukua gelmiş olmak üzere meşhurdur.

Bundan mukaddem Musul şehrinin karşısındaki vâsi çölde haymesini rekzeden Arap hiç tahattur eyler miydi ki çadırının altında yirmi metre kadar umkda Ninova namıyla bir payitaht-ı kadîm medfundur?

Elyevm Mezopotamya çöllerinde gezerken bir intizâm-ı hendesî ile açılmış cetveller ve bunların kapıları harabesini görmekteyiz. Eğer onları görmeyecek olsak vaktiyle o çölün

yekpare bir çiftlik halinde bulunduğunu ve Dicle ve Fırat nehirlerinin suları bu çölü sulamaya sarfolunmaktan naşi senenin bir miktarında seyr-i sefâyine kabiliyetini kaybettiklerini tahayyül eyleyebilir miyiz?

Pirene ve Alp ve Kafkas gibi sıradağlar içinde bulunarak kendimizi henüz ins geçmemiş, cins geçmemiş, yılan bağırsağını sürümemiş bir vahşî yerde zannedip dururken karşımıza bir hisar harebesi, bir sur bakıyyesi gibi âsâr-ı bâhire-i insaniyye değil fakat ondan akdem ve nazar-ı sâhib-i tedkîkte ondan ehemm olmak üzere derununda bazı eşkâl-i acîbe mahkûk bir mağara veyahut ikisi ayak ve birisi sath-ı müstevî olmak üzere konulmuş üç azim taştan musalla taşı gibi bir mabed görürüz. Bunları gördüğümüz anda oradan ins geçmemiş olması ihtimali nerelerde kalır? Bu misillü âsâr-ı umrân-ı kadîmi Ural silsilesinde, Sibirya kûhistanında bile görmekteyiz ki şimdiki hâlde bi'l-külliyye vahşî olduğuna kanaat edilmek lâzım gelen bu yerlerin de vaktiyle ne derecelerde mecma'-ı nev'-i beşer ve ne mertebelerde mamur yerler olduklarını istidlâl güçleşmez.

Âbâdânî ve tenhâyî denilen şeyler sanki dünyanın her tarafında yekdiğerine halef selef olmak muktezâ-yı irâde-i ezeliyyeymiş gibi zamanına göre mecma'-ı benî beşer olan yerler bir zaman sonra tenhalanmış ve zamanına göre ahaliden hâlî bulunan mahallerine bir zaman sonra ahalisini istiâb edemez olmuştur. Evlâd-ı Nûh'un mebde-i intişârı cebel-i Cûdî civarı olduğuna göre şimdi oraları en tenha mahallerden maduddur. Asya-yı vustâ akvâmı Hazar denizinden, nehr-i Amû'dan hudûd-ı Çin'e kadar o sahârî-i vâsiaya sığamayarak birbirini teb'îd ile onlardan kalan yerlerde intiâş mecburiyetinde bulundukları zaman Avrupa kıtası bomboş olup akvâm-ı Asyaiyye Avrupa'ya doğru fürce-yâb-ı intişâr olduktan sonra şimdi oraları gayet tenha yerlerden madud olarak Avrupa ahalisi ise memleketlerine sığamamakta ve müsta'merât-ı baîdede geçinecek yer aramak mecburiyetindedirler.

Hoş Amerika kıtasının da medeniyyetgâh-ı nev'-i beşer olmakta kıdemi cihân-ı atîkden aşağı değildir ya! Bizce meselenin bu ciheti hiç olmazsa şimdilik cây-ı bahs olmayıp asıl meselemiz kıtaât-ı kadîme-i âlem üzerinde dest-i beşerdeki

kudret-i tagyîriyye ve ta'dîliyyeye duçar olmamış yer bulunamayacağı maddesinden ibaret olmakla onu ispat için şöyle çarçabuk bir cevelân-ı fikir ve nazarda bulunduk. Emelimiz ise Missouri nehri sahilinde vücudunu karilerimize haber verdiğimiz mabedin nasıl bir şey olacağını zihinlerinde bulabilmeleri için bu taraflarda müsâdif-i nazar-ı mukayeseleri olabilecek mevâki-i tabiiyyenin medâr-ı mukayese ittihâzı kabil olamayacağını anlatmaktan ibaretti.

Hakikat Missouri nehri sevahilinin geçen on sekizinci asr-ı milâdî evâhirindeki halini şimdi zihnimizde bulabilmek için seyahatnamelerde, musavver coğrafya kitaplarında münderiç olan yüzlerce resimleri ve seyyahların ve coğrafiyyûnun tasvîr-i ahvâl yollu yazdıkları yüzlerce sahifeleri kemâl-i dikkat ve itina ile mütalâa eylemek lâzım gelip bu mütalâa neticesinde ise o yerlerde tahayyül edilecek ahvâl-i tabiiyye ve vahşîyyenin insanı hayret-i hakîkiyyeye duçar etmemesi kabil olamaz.

Amerika ahalisinin dahi vaktiyle Asya'dan göçmüş olmaları onlar üzerinde icra olunan tedkîkat-ı lisâniyye ve sâireden istidlâl kılınmaktaysa da bu muhâceretin ne zaman vukubulmuş olabileceğini tahmine mübâşeret kılınıp da bu zamanın dahi Asya'daki ahalinin a'dâda vukufu henüz üçten ileriye varamadığı yani bunların lisanında bir ve iki ve üç adetlerine delâlet edecek kelimât mevcut olarak ondan yukarı a'dâda zihinleri varamadığı için lisanlarında ona dair kelimâtın da peyda olamamamış bulunduğu zaman kadar kadîm olduğunu tedkîkat-ı lisâniyyeden istidlâl eyleyince terakkiyât-i zihniyye ve kudret-i medeniyyesi bundan ibaret bulunan bir avuç halkın Amerika kıtası gibi vâsi bir memlekete hicret ve intişarı deryaya katre duhûlünden ibaret bir nisbette kalarak eğerçi ahâlî-i mezkûrenin Meksika taraflarındaki aksamı gibi bazı kısımları bi'n-nisbe temeddün ve terakki eylemişler ise de kısm-ı a'zâmının ahvâl-i ibtidâiyye-i beşeriyyedeki maişet suretiyle ormanlarda, mağaralarda perakende, perişan bir hâl-i vahşette yaşamış oldukları görülür ve bunların ahvâl-i ibtidâiyye ve tabiiyye-i mevkiiyyeyi tagyîrden aciz kalmış oldukları kolayca anlaşılır.

İşte bu hikmete mebnidir ki Amerika kıtasının medeniyet-i beşeriyyece hiç bir terakki müyesser olamayarak ahalisinin ahvâl-i ibtidâiyye-i beşeriyyede kalmış oldukları yerlerinde ahvâl-i mevkiiyye yed-i hilkat-ı Samedâniyye'den nasıl çıkmışsa o halde kalmış olduklarını tahayyül için zihnimize bir çığır açılmış olur.

Bu tahayyülün bir numunesini karilerimize arz için Avrupalılar'ın "forét vierge" yani bâkir orman dedikleri bir ormanı gözümüzün önüne getirelim ki bizde bu ormanı "balta girmedik orman" diye tabir mümkündür. Farzedelim ki ormanımız bizim mebde-i temâşâ ve tetebbuumuzda bu taraflarda gördüğümüz bazı ormanlar halindeydi. Hatta mevsim dahi yaz olduğundan ormanımız yapraklıydı. Güz mevsiminin hulûlü ile bu yapraklar hazana uğrayarak döküldüler. Ormanlarda ağaçlar altına dökülen yapraklar ne olur? Çürür! Öyle değil mi? Hatta bu çürüyen yapraklar ormanın zemini üzerinde az çok kalın bir kışr peyda eyler ki safi nebâtî gübredir. Ya bir ormanda böyle sukût-ı evrâkı mucib olan hazanların beş altı bini yekdiğerini takip eylemiş olursa ormanın zemininde peyda olması lâzım gelen kışrın kalınlığı ne dereceleri bulmuş olması iktiza eder?

Tahayyül bundan ibaret değildir. Bu henüz bir mebde'dir. Ağaçların da bir ömr-i tabiîsi vardır. Ecelleri geldikte vefat ederler. Yani kururlar. Kuruyan ağaçlar biraz zaman yerlerinde dimdik durabilirlerse de bu devam, vefat eden insanların vücutları çürüyünceye kadar şekl-i tabiîlerini muhafaza edebilmeleri gibi gayet muvakkattır. Şecer-i hâlik dahi olduğu yerde çürümeye başlar. Nihayet kendi sıkletine kendi tahammülü kalmayarak devrilir. Hatta insan vesair hayvanlar gibi ağaçlar için de ecel-i kaza vardır. Yıldırım düşer, devirir. Bora çıkar, devirir. Devrilen ağaçlar diğer birkaçının da devrilmesine sebep olur. Kezâlik insan ve hayvanlarda olduğu gibi ağaçların da yalnız bazı uzuvları dûçâr-ı kaza olabilirler. Yaprağının veyahut esmârının sıkletine ve bazı kış mevsimlerinde dalları üzerinde biriken karların tazyikine tahammül edemeyerek koca koca ağaçların büyük büyük dalları çatır çutur kırılıp indiği nevâdirden değildir.

İşte görüyoruz ki sukût eden şeyler yalnız yapraklardan ibaret olmayıp ona nisbetle daha pek çok ve pek mühim mevâdd-ı nebâtiyye dahi ormanların zeminine dökülüp yığılıyor, dolduruyor. Bunlar ise bir yandan çürüyüp gübre oluyor. O gübreler arzın kuvve-i inbâtiyyesini arttırmakla ağaçların büyüdükçe büyümelerine yardım eyliyor. Ağaçlardan maada ormanın zemininde de diken ve sarmaşık nevinden nice nebâtât-ı sâire hasıl eyliyor.

İmdi zihinlerimiz bu delâletten teyakkuz eylemiş olursa zihinlerimizde kolayca bulabiliriz ki Amerika'nın balta girmedik ormanı denilen şey ibtidâ-yı hilkatten beri birbiri üzerine dökülüp yığılan ve bir yandan çürüyen mevâdd-ı nebâtiyyenin fırtınalar hübûbundan dolayı bir de dûçâr-ı herc ü mercî olarak inişli yokuşlu dağlar gibi yığıntılar peydasıyla fevkalhad artan kuvve-i inbâtenin bu yığıntılar üzerinde üç yüz metreye kadar irtifa peyda eder ağaçlar hasıl etmesi ve bu ağaçların azim dalları birbirine girerek girift ve hemen yekpare ıtlakına şayan bir suret kesbeylemesiyle vücut bulmuşlardır. Bu sebebe mebnidir ki böyle meşcere-i bâkireyi tetebbu ve keşif gayretine düşen seyyah için ekser mahallerde yerden yürümek imkânı kalmayarak bir elinde balta olduğu halde o azim ağaçlar üzerinde daldan dala geçerek kat'-ı mesâfe mecburiyeti hasıl olmaktadır.

"Tabiî" tabirine şayan olan bir memleketin işte size yalnız ormanını hem de gayet mücmel bir surette tasvir eyledik. Bu ormanda üç yüz metreye kadar irtifaını haber verdiğimiz ağaçlardan bazıları kısmen kırılıp diğerlerinin üzerine devrilmesinden ve bunların dahi bir yandan büyüyüp yükselmesinden dolayı o azim kırıntıları yukarıya doğru kaldırıp yükselttiklerini ve ağaçların diplerinde biten yaban asması ve sarmaşık nev'inden nebatâtının ta ağaçlar tepesine kadar tırmanarak onları boğduklarını ve tilki, tavşan, kurt, ayı vesair gûnagûn hayvânât-ı vahşîyyenin kâh bu ağaçlar altında, kâh üstlerinde birbirini yemek için koşuştuklarını, kâh bir ağacın vâsi kovuğu kunduzlar gibi müctemian yaşayan bazı hayvanata memleket olduğunu vesair bu yolda bin türlü ahvâli bahse katmadık.

Hem dikkat etmelidir ki karilerimizin kuvve-i tahayyüliyyelerine havale eylediğimiz şey yalnız ormandan ibarettir. Bu ormanın Missouri nehri gibi arzının vüs'at-i vasatiyyesi iki bin metreye karîb olup umku da bu vüs'ate mütenasib olmasından dolayı bizim cihân-ı atîkde o kadar büyüğü malûm ve müşâhed olmayan bir nehir kenarında olması da başkaca bir teemmülü icab eyler. Kendi başına kalan bir nehrin acayip ve garaibi kendi başına kalan bir ormandan az mıdır? Bu nehir iki sahilinden istediği yerleri oyup, kaldırdığı toprağı diğer istediği yerlere yığmak suretiyle kâh karayı nehir ve kâh nehri kara haline tahvil eder. Kudret-i beşeriyye yok ki cetvellerle, rıhtımlarla, setlerle icrâ-yı tadîlât eylesin. Kâh olur ki ormanın bir tarafından söktüğü birkaç yüz milyon çekilik ahşabı götürüp mecrasının bir tarafına tıkayarak sularını taşırmakla hangi cihetten bir girizgâh bulursa o tarafa tahvîl-i mecrâ eyler. Bu hâlde birkaç bin dönümlük yerlerde göller peydasıyla bir yandan dahi kendisine mansab-ı lâyık bulmak için taharriyâtta devam eder gider. Nihayet aradığı ferceleri bulur ki enhâr-ı tabiiyyenin bu suretle tebdîl-i mecrâları tahavvülât-ı arziyye hususunda ne büyük tesirat îka eyleyecekleri bir fikr-i metîn ile tefekküre muhtaç kalır.

Ümit ederiz ki buraya kadar yürüttüğümüz tasvîrât mebâdî-i intişâr-ı benî beşerden beri insan evlâdının tahribatına duçar olmakta bulunan berr-i atîkle yine o zamandan beri kendi başına ve kendi hâl-i tabiîsi üzere imrâr-ı a'sâr eylemiş bulunan Amerika kıtaât-ı vahşîyyesi arasında nasıl bir fark aranmak lâzım geleceğini karilerimiz nazarında tayin eylemiştir.

Bu tasvirimiz bir tatvîl-i beyhûdedir diye muaheze edilmesin. İddia ederiz ki aklâm-ı Osmaniyye şimdiye kadar kendi karilerinin nazar-ı dikkatlerini bu fark üzerine asla celbetmemiştir. İlk defa olmak üzere bu hizmeti hâme-i âcizimiz ifa eyliyor. Tarih olsun, roman olsun, bir vak'adan bahsedileceği zaman o vak'anın mahall-i vukuu tayin ve tarif edilmezse vak'anın takdirine başka türlü bir imkân tasavvur olunamaz.

-2-

Missouri nehri kırk beş derece arz-ı şimâli ile Paris nısf-ı nehârı mebde' ittihâz edilmez üzere yüz on iki derece tûl-i garbîde Rhoches denilen dağlardan nebeân eyleyen Jefferson ve Madison ve Galatien nam üç küçük nehrin içtimaından husule gelerek büyük şelâlelere kadar şimale doğru cereyandan sonra şark cihetine tahvîl-i mecrâ ederek badehu azîm bir kavisle cenuba ve ondan sonra cenûb-ı şarkîye akarak otuz üç derece arz ve elli iki derece tûlde Mississippi nehrine karışır ki zikrolunan Mississippi nehri kendisinden daha küçük olduğu hâlde onu dünyanın en büyük nehirlerinden birisi olmak şerefine nail eyler. Missisipi'ye karıştığı yerden yani şimdiki Saint Loui şehrinden bed' ile dört bin kilometrelik bir mesafe-i azîmeye kadar adeta büyük gemilerin seyr ü seyahatlerine müsaittir.

Bu nehir gayet iri ağaçları getirmek ve bu ağaçların birtakımı nehrin yatağında saplanıp kalmak ve kenarlarını şedid akıntılar oymasından dolayı pekçok yerlerde sık sık kenarları uçmak misillü birçok ahvâli hasebiyle seyr-i sefâyini en ziyade dûçâr-ı tehlike eyleyen enhârdandır. Binaenaleyh ta asr-ı hâzır-ı milâdî evâiline yani 1806 senesine kadar nehr-i mezkûr boylu boyuna ve tamamıyla keşfedilememiş iken sene-i mezkûrede Levi ve Clark nâm kâşifler himmetiyle keşf-i tâmmı müyesser olmuştur.

Missouri'nin keşfinde vukua gelen işbu teahhur, oraların husûl-i umrânını da tehir etmesinden dolayı eğerçi mûcib-i teessüf görülebilirse de seyr-i sefâyinin güçlüğü hasebiyle yukarı taraflarına Avrupalılar'ın tekarrüb edememeleri ahâlî-i kadîmeden bir büyük kısmının oralarda bekalarını biraz daha temdîde sebep olmuştur ki işin bu ciheti hakikaten mûcib-i memnuniyyettir. Zira nehren seyahat kabil olamadığı gibi berren dahi balta girmedik ormanların mürûra mümânaatından dolayı ahâlî-i kadîme bakıyyesi eğer oralarda yakın zamanlara kadar barınamamış olsalardı Kristof Kolomb ve Améric Vespuce'un ibtidâ-yı keşiflerinden beri Avrupalılar'ın ahâlî-i kadîmeyi lâyenkatı' mahva çalışmaları hasebiyle Avrupa müdekkikleri muahharen mübaşeret eyledikleri tedkîkat-ı etnografikiyye ve filolojikiyyelerine zemin ittihaz eyleyecek kavm-i kadîm bulamayarak nazar-ı fende o kadar

mühim olan Amerika akvâm-ı kadîmesi fennen tanınmaksızın külliyen mahvolmuş bulunacaklardı.

Sâlifü'z-zikr 1806 senesinden yirmi sene kadar mukaddem bir zamanda elyevm Iowa denilen ve Amerika cemâhir-i müttefikasından birisini teşkil eyleyen hükümetin cihet-i şimâliyye ve garbiyyesi henüz Avrupalılar istilâsından masûn olarak oralarda akvâm-ı kadîme sakindi ki bunlar Aztek denilen ve Meksika taraflarının ahâlî-i mütemeddine-i kadîmesinden olan halkın bakıyyesiydiler.

Bu ahaliyi "mütemeddine-i kadîme" diye tavsif etmiş olmaklığımız şâyân-ı istiğrâb görülmemelidir. Meksika tarafları Avrupalılar canibinden keşfolunduğu zaman oralarda bir takım âsâr-ı temeddün görülmüştür ki bunlar muasırlarını öyle hayvanlar menzilesinde vahşîlikle mahkûm ettiremezler. Bunlarda cemiyetle maişet adeta ileriye giderek büyücek bir devlet suretinde teşekkül mertebesi müşahede olunduğu gibi ahvâl-i felekiyyâta dair hayli malûmat peyda olmuş ve Mısr-ı kadîmin hiyeroglif denilen eşkâl-i acîbesine manend bir nevi harf dahi icat olunup hele ziraat ve sanayi bunların ihtiyâcât-ı zamâniyyelerine kifayet eyleyebilecek derecelerde teessüs eylemiştir. Fenn-i mîmârî bunların bazı âsâr-ı metrûkelerinde görülen intizamdan itidlâl olunduğuna göre Mısır ve Yunan-ı kadîm derecesine varabilmekten pek uzak kalmışsa da cihân-ı atîkin sair birçok milletlerine müyesser olabilen dereceyi de geçmiştir. Yaptıkları mabetler ve heremler bu halkın mertebe-i medeniyyesi üzerine Avrupa müdekkiklerinin enzâr-ı tetebbuunu celbederek rengârenk boyalar, icadıyla bir dereceye kadar san'at-ı resmi bile ileriye götürmüşlerdir. Bazı meâdini işlemekte, eritmekte maharet kazanarak esliha ve edevât-ı sâirelerini öyle cihân-ı atîkin çakmak taşı devrinde görülen menzilelede bırakmak şöyle dursun pirinç ve tunç devrinden bile ileriye götürmüşlerdir.

Bu halkın şu derecelerdeki terakkisinin mebdei o kadar eski olmayıp rivâyât-ı mütevârise-i kadîmeyle beraber ele geçirilen âsâr-ı atîkadan da Avrupa müdekkiklerinin istidlâl eylediklerine göre Meksikalılar'ın ilk terakkiyatı mîlâd-ı İsâ'nın sekizinci asrında müyesser olmaya başlamış ve terakkiyata da evvel be-evvel ziraatten ibtidâr olunup bu babda

halka delâlet eyleyenler "zak" namıyla hem din ululuğunu ve hem hükümet reisliğini kendilerinde cemeyleyen adamlar olmuşlardır. Zakların hüküm sürdükleri yerler dağlık memleketler olup "âfitâb-zâde" denilen asıl prensler ise bazı vadilerde ve ovalarda halk üzerinde ferman-fermâ olurlarmış.

Milâdın on dördüncü asrında şu Meksika akvâm-ı kadîme ve mütemeddinesi bir hey'et-i müctemia teşkil ederek kendi etraf ve civarlarında kâin ve kendilerine nisbetle henüz bi'l-külliye vahşîlerden madud ahaliyi de medeniyet dairesine sokmaya teşmîr-i bâzû-yı ihtimâm eylemişlerdi ki İspanyollar ilk defa olmak üzere Amerika'nın bu taraflarına vüruda başladıkları zaman Monte Zoma nam kralları o zamanlarca hemen İspanya krallığından daha vâsi bir memlekette daha ziyade istiklâl ve şerefle hükümet eylemekte bulunmuştu. Bu halkın dinleri putperestlik olup "Taotel" dedikleri mabûd-ı a'zama heykel imal edemezler idiyseler de "Huyi Çiloposhtli" tesmiye eyledikleri ma'bûd-ı sânîyi kendi milletlerinin hâmî-i mahsûsu sayarak heykelini de yaparlar ve insan kurbanıyla bir sûret-i mahsûsada ibadetini de icra ederlerdi. Ma'bûd-ı a'zam Taotel için heykel imal edilmemesine sebep onun gözlere gözükmez ve mahlûkatından hiçbirisine benzemez bir hâlık-ı mutlak olmasından neş'et eylerdi ki mabûdlarını bir şekil ile müteşekkil ve bir suretle musavver olmaktan tenzihleri bilâhare kendilerini vahşî addederek imhalarına yürümüş bulunan Katoliklerden daha âlî bir hikmet-i dîniyye olduğu şüpheden varestedir.

İşte İspanyolların Meksika taraflarına tahattî ve intişarıyla bu yabancılardan tevahhuş eyleyen ahâlî-i kadîme yavaş yavaş şimale ve şimâl-i garbîye doğru çekilmiş oldukları gibi eğerçi bu ric'atlerini nice hûn-rîzâne muharebâtta mağlûb ola ola ve Avrupalılar elinde kırıla kırıla gayet müşkilâtlı ve ağır bir surette icra eylemişler ise de hîn-i ric'atlerinde İspanyollar'dan ders-i medeniyyet almak şöyle dursun kendi medeniyyet-i kadîmelerini de hemen bi'l-külliye kaybeyliyerek Missouri nehri vadisine kadar vardıkları zaman yeniden vahşîlik menzilesine tenezzül eylemişlerdir.

Böyle kadim Meksikalılar gibi temeddünlerinin henüz mebâdîsinde bulunan halkın yerlerinden yadırganmaları

hasebiyle müktesebât-ı medeniyyelerini bi'l-külliye kaybederek yeniden dûçâr-ı vahşet olmaları nasıl istib'âd olunabilir ki Hollanda gibi bir Avrupa memleketinden Afrika-yı garbîye elyevm "Zulu" ve "Boer" denilen memâlike hicret eyleyen medeniyyü'l-asl adamların bilâhare medeniyeti unutup dûçâr-ı vahşet olmuş bulundukları gözlerimizin önünde durmaktadır. Bunları gördükçe insanın diyeceği geliyor ki Âdem evlâdının istidâd-ı mahsûsu medeniyetten ziyade bedeviyetedir. Bir kaç karn evlâdı gayet ağır tedrîc ile terakkiyât-ı medeniyye derecatından birkaçını ancak çıkabildiği hâlde tedennîye gelince yalnız bir karn o milleti tanınmayacak menâzile tenzîl ediveriyor. Terakki denilen şey ecsâm-ı sâide ve tedennî denilen şey dahi ecsâm-ı sâkıta kavânîn-i fizîkiyyesine tabi zannolunuyor.

İşte Missouri nehrinin şimdiki Iowa hükümeti ile hükûmet-i mezkûrenin şimâl-i garbî taraflarına doğru mümted olan balta girmedik ormanlarında mesken ittihaz eyleyen Amerika vahşîleri an-asıl Meksika kıtasının ahâlî-i mütemeddinesinden iken Avrupalılar'ın tazyîkatıyla oralara gelip tekrar dûçâr-ı tevahhuş olmuşlarsa da bu hâlin kendileri üzerindeki tesiri ziraat ve sanayiden mahrumiyet gibi refâhiyyet-i beşeriyye esbabı cihetinde kalıp fikr-i diyânetleri ve kaide-i hükûmetleri ve cemiyetle teayyüş istidadları muhtel olmamıştır. Zira Amerika'nın sair taraflarında diğer birtakım vahşîler dahi görülür ki bunlarda ne diyanet, ne hükümet fikri bulunmadıktan başka cemiyetle teayyüş dahi pek nâ-tamam olup efrâd-ı cemiyyet medâr-ı maîşetten mahrûmiyyet-i kâmileleri hasebiyle o kadar hodgâm olurlar ki birisinin bulduğu bir meyveli ağacı veyahut ele geçirdiği şikârı paylaşamamak emrindeki münazaaları bizim bu taraflarda sürü sürü gezmekte bulunan kurtları andırır.

Missouri nehri sahilinde mabetlerini temaşa edeceğimiz Aztekler'de fikr-i diyânet ve usûl-i hükûmet ve kavâid-i muâşeret neden ibaret kaldığını bir sûret-i müstakille ve mahsûsada bilmeye mecburuz.

Bunlar evvelâ Taotel dedikleri mabûd-ı a'zamı hemen büsbütün ferâmûş eylemişlerdi. Zira bunlarda efkâr denilen şey gayet teng olduğundan onun nûr-ı hikmetle tenevvüründen bile

büyük bir fayda beklenememek zaruri olduğundan bir heykeli ale'd-devam gözleri önünde bulunmayan mabûd hatta mabûd-ı a'zam olmakla beraber yine ferâmûş edilivermişti. Amma bu nisyandan hasıl olan mazarratın en büyüğü şefkat ve mürüvvet denilen şeyin de mabûd-ı a'zamla beraber ferâmûş edilivermiş olması kazıyyesidir. Çünkü nev'-i beşer için Cenâb-ı Hakk'ın merhamet ve inayet ve himayet ve sıyanet gibi şan ve evsâfına ittibâ' zaruriyattan olup Aztekler bu yoldaki sıfât-ı müstahsene ile muttasıf olan mabûd-ı a'zamı ferâmûş eyledikten sonra onun evsâf-ı cemîlesiyle ittisaf vazifesini de kolaylıkla yakadan atabilmişlerdi. Kadimden beri ikinci derecede addolunan "Huyi Çiloposhtli" nam mabûdun heykelini her misafir oldukları yerlerde ya bir büyük ağaca veyahut bir münasip kayaya çizip resmediverdiklerinden ve nihayet Missouri nehri sahiline gelip yerleştiklerinde mabûd-ı mezkûrun daha muntazam heykellerini yaptıklarından onu ferâmûş etmedikten maada evsâfıyla ittisafta dahi devam eylemişlerdir ki bu evsâfın ağlebi mabûda insan kurban etmek ve binaenaleyh insan şikârına çıkmak ve insan şikârındaki muvaffakiyâtıyla iftihar eylemek gibi hûn-rîzâne şeyler olup yalnız himaye ciheti evsâf-ı cemîleden addolunabilirdi.

"Himaye" denilen şey sâhib-i kudret olan her şahsın acezeden bazılarını diğerleri tarafından dûçâr edilecekleri belâyâdan kurtarıp kendi himayesi altına almasından ibaretti. Sâlifü'z-zikr mabûd "Huyi Çiloposhtli"nin en büyük şanı da kendi kabilesini himayeden ibaret bulunduğuna göre hamileri mahmîlerini himaye etmelerine sair kavîler tarafından müdahele ve itiraz olunamayıp bu hakk-ı himayeye riayeti adeta ferâizden sayarlardı.

Hayalimizi Missouri nehrinin balta girmedik ormanlarına doğru işbu akvâm-ı vahşîyye ile beraber sevk eyledikten sonra nehr-i mezkûr sahilinde bunların mabed ittihaz eyledikleri yerde kendimizi bulmak için düşünmeliyiz ki: Ma'bed-i mezkûr ormanın dört beş dönümlük kadar bir parçasını temizlemek ve biraz da sun'-ı beşer eserini göstermek suretiyle vücuda getirilmiştir.

"Temizlik" denildiği zaman evvel be-evvel bidâyet-i hilkatten beri zemine dökülüp yığılmış kalmış olan enkaz-ı

şecereyi nehre atarak bunların altından zuhur eyleyen ve safi nebatî gübreden ibaret bulunan pamuk gibi yumuşak toprağı düzeltmekten bed' ile oradaki ağaçları sarmaşıklardan, cîrelerden ve yabanî asmalardan kurtarmak ameliyatı anlaşılıyor. Bu mahalde gösterilen sun'-ı beşer ise en büyük iki ağacın arasına iki büyük taşı ayak makamında yerleştirdikten sonra üzerine bir buçuk metre arzı ve dört metre kadar tûlü olan ve bir yüzü dümdüz bulunan azîm bir kayayı masa taşı gibi yatırmaktan ibaret bir mezbah ile bir de o civardaki azîm bir karaağacı sâkının üç dört metre irtifaında kesip nehre attıktan sonra sâkın bakıyyesini mümkün mertebe insan suretinde yonup meydana kaba saba bir heykel çıkarmaktan ibarettir.

İşte burası Aztekler'in ibadethanesidir. Aztekler burada mabûdları, hamileri olan "Huyi Çilopoştli"ye insan kurban ederek hışmından kurtulmak ve lûtfuna nail olmak için dua ederler. Zebh ettikleri kurbanların kafalarıyla kol ve bacaklarını ağaçlara mıhlarlar ki biraz zaman sonra bunların etleri dökülerek yalnız beyaz kemikleri kalır. Bu sûret-i müdhişedeki ibadet nevâdirden olmayıp yılda üç beş defa tekrar eylediğinden ve her defası için elde zebh eyleyecek kurban bulunmayacağından, mücerret kurban tedariki maksadıyla bunların kabâil-i mütecâvire üzerine hücumları eksik olmaz. Vakıa kendi evlâdını, zevcesini, babasını, karındaşını kurban etmek dahi memnu değil ise de "zak"lar bu babdaki cevazı teshîl edecek olsalar herkes mabûda yaranmak için evlât ve ihvanını kurban ede ede kabilede adam kalmayacağını düşündüklerinden mabûd nezdinde en ziyade makbule geçecek kurban ecânibden alınacak esirler olabileceğini bu halkın zihnine güzelce yerleştirmeleriyle akraba arasında vücudu lâbüd olan emniyeti muhafaza eyleyebilmişlerdir.

Zikrolunan vahşîlerin kurbanlarını nasıl zebh etmekte olduklarını ve bunun için ne yolda ayinler icra ettiklerini başkaca tarife hacet yoktur. Zira "Rikalda" namıyla tahririne başladığımız şu hikâyenin ilk medhali tamam vahşîlerin böyle bir kurban zebhiyle icrâ-yı ayîn eyledikleri güne müsadiftir ki işte bâb-ı âtîde resm-i mezkûrun sûret-i icrâsından hikâyeye ibtidâr olunur. Şöyle ki:

-3-

Ormanın birkaç dönüm mahallini temizleyip bir "Huyi Çiloposhtli" heykeli ile bir de taş mezbah inşasından ibaret bulunan bu mabedi Aztekler'in ikametgâhı zannetmemelidir. Bunların ikametgâhları ma'bed-i mezkûra yirmi beş kilometreden ziyade bir mesafede vaki kayalıktır ki kayalar derununda tabii bulunan beş altı kadar mağaraları sunî olarak yaptıkları duvarlarla göz göz bölerek vücuda getirmişlerdir.

Zikrolunan mağaları ilk tercihlerine sebep buralara vürudları zamanının kış mevsimine tesadüfü kazıyyesi olmuştur. Zira oraları kırk beş derece arz-ı şimâlîde vaki yerler olup şiddet-i şitâsı bayağı hatırı sayılacak derecede bulunmakla şedâid-i hevâiyyeye karşı barınacak mağaralarla yakacak odun ve hemen mağaralar kurbunda kaynamakta bulunan bir menbadan içecek su bulabilmeleri öyle bir cem'-i muhassenât hükmünü almıştır ki muhassenât-ı mezkûrenin böyle bir sûret-i mecmûasını her yerde bulamayacakları aşikârdır. Bir de yaz gelerek gûnâgûn yabanî kirazlar, erikler, kestaneler, mısırlar, üzümler, patatesler vesair ekle salih körpe kökler ve tatlı ve yumuşak otlar bu taraflarda mebzûl oldukları gibi karaca ve geyik ve yaban eşeği ve tavşan ve gûnâgûn beyaz güvercini ve o mahalle mahsus sair yabanî kuşlar ve bahusus orman içerisinde bunların bî-had ve bî-hesab yumurtaları, nehirdeki balıklar, mahall-i mezkûrda geçinmek kolay olacağını Aztekler'e gösterip böyle tabiatın hazır yetiştirdiği me'kûlât dururken kendileri ekin ekip hayvan besleyip uğraşmaya muhtaç olamayacakları kazıyyesi de öteden beri malûmları bulunan usûl-i ziraatla ona müteferri' olan sanayiyi büsbütün terk ve nisyan edivermelerine sebebiyet göstermiştir.

Aztekler'in ikametgâhlarıyla ibadetgâhları arası uzak olmak dîn-i câhilâneleri iktizasından ise de bu da hikmetten hâlî değildir. Zebh ettikleri kurbanların kanları ve etleri kendi kendisine çürüyüp mahvolmak lâzım geleceğinden bu taaffünden mümkün mertebe masûn olmaları böyle bir tebâüdü zaruret hükmüne koyar.

İmdi bir mevsim-i sayfın evâsıtında yani Ağustos ortalarındaydı ki Fardiç nâm-ı âfitâb-zâdenin maiyyetinde

bulunan kabile ale's-sabah ikametgâhlarından ibadetgâhlarına doğru yola düzülmüştü.

Daha kadim zamanların âfitâb-zâdeleri adeta Aztekler'in kral veya imparator hanedadını teşkil eylemekte idiyseler de İspanyollar'ın tekarrübü sebebiyle bunlar şimâl ve garb-şimâl taraflarına doğru perakende ve perişan tebaüde mecbur oldukları sırada âfitâb-zâdelerden herbiri bir aşiretin zimâm-ı riyasetini ele almış idiler. Bazı kabilelerde bu riyaset asıl âfitâb-zâdelerden olmayanlar eline geçmiş olduğu hâlde bile ünvan-ı mezkûr bir ünvân-ı riyâset olmak üzere onlara dahi verilmişti. İşte Fardiç dahi böyle an-asıl âfitâb-zâde olmadığı ve adi zorbalardan bulunduğu hâlde mücerret kabileye riyaset eylediği için o namı da igtisâb eylemiştir.

Bu kabilenin Maradangal namında bir din ulusu vardır ki "zak" namıyla öteden beri kabîle-i mezkûreye hükümdâr-ı rûhânî sıfatıyla hükümet eyleyen kadim bir hanedana mensuptur. Eski zaklar hiyeroglif hutûtunu okur ve bazı ahvâl-i felekiyyeyi hesap ve istihrac eyler oldukça alim adamlardan iken kabilesi halkının medeniyyet-i kadîmeyi kaybederek yeniden dûçâr-ı vahşet oldukları sırada zaklar dahi malûmât-ı kadîmelerini kaybederek cehl-i küllîye dalmışlardır. İşte bizim Maradangal dahi bunlardan olup Fardiç'in mebâdî-i zuhurunda kabilenin riyâset-i cismâniyyesini de kendisi ele almak için Zak Maradangal cenapları Fardiç ile epeyce itişmişse de kabile halkını kendine uydurmak mümkün olamayacağını görünce musâlahaya mecbur olmuştur.

Aztekler mine'l-kadîm bir âfitâb-zâde ile bir de zak idaresinde bulunagelirler iken bu şerefin ikisini bir adama verebilirler mi ki Fardiç veyahut Maradangal'dan yalnız birisi bilâ-iştirâk riyaset-i mutlakada bulunabilsin?

Fardiç ve Maradangal sevkiyle sâlifü'z-zikr mağaralardan kalkıp ibadethaneye doğru giden kabile halkı kadın erkek iki yüz elli kadar nüfus tahmîn olunabilirler ki aralarında çocuklar ve pek ihtiyarlar görülüp bundan dahi istidlâl olunabileceği üzere etfâl-i kabîle ihtiyarlar vesair bazı iş güç sahipleriyle beraber mağaralarda kalmıştır.

Kafile-i mezkûrenin orta yerinde uzun bir sırığa takılmış acîb ve garip bir yük dört kuvvetli adamın omuzları üzerinde

götürülüyor idi ki sırığın birer ucu ikişer adamın omuzu üzerine konulmuş bulunduğu hâlde bu dört adam bizim sırık hamalları gibi bir intizâm-ı mahsûsla ayak atıyorlardı. Sırığa takılı olan yük bir canlı adamın incecik ve yeşil yapraklı ağaç dallarından yapılmış dar ve uzun tabut gibi bir şey içine yatırılmasıyla teşekkül eylemişti ki bu yeşil tabutun baş ve ayak taraflarından ıhlamur lîkalarıyla sırığa bağlanmış olması adeta beşik gibi bir şekil peyda eylemişti. Ama derununda yatan adamın beşikte gunûde-i hâb u rahat olan tıfla teşbihi kabil olamaz. Vakıa bunun da elleri, ayakları bağlıysa da başını lâyenkatı' iki tarafa çevirip gayet meyûsâne bir tavırla herkesin yüzüne bakmakta olması ve renginin kül gibi uçmuş bulunması adamcağızın hayır için götürülmediğini pekâlâ gösterebilecek ahvâldendir.

Kafilenin geçtiği yol bundan mukaddem tasvir edilen balta girmedik orman dahilinde "patika" ıtlakına epeyce şayan olduğundan şu yol üzerinde bu kafilenin bir hayli zamandan beri gidip gelmekte olduğuna oralarda böyle bir yolun peyda olabilmiş bulunması da delâlet eyler.

Fardiç ile Maradangal kafilenin ta önünde ve zümrüdîn tabut içine yatırılan adamcağız dört hamalın omuzunda olarak kafilenin ta orta yerinde yürüdükleri hâlde hiç bir kimsenin sesi sedası çıkmayıp kafile bir sükût-ı tâm ile kat'-ı mesâfe eyliyordu.

Tâbût-ı hadrâyı götürenler sık sık değiştikleri cihetle bunları dinlendirmek için kafilenin tevakkufuna asla ihtiyaç olmadığından ve vahşîler ise yol yürümek hususunda ızhâr-ı azc edecek adamlar bulunmadığından kafile saatte yedi sekiz kilometrelik bir sür'at-i âdiye ile yol alıyordu ki mağaralardan hareketlerinin üçüncü saati nihayetinde Missouri nehri kenarındaki mabede muvasalat eylediler.

Son kurban olarak orada zebh edilen adamın kanı kurumaksızın yağmur yağmamış olduğundan mezbah üzerindeki kanlar kuruyup kemik kesilmiş oldukları gibi iri ağaçlara çakılmış bulunan kafa ve kol ve bacaklar dahi çürüyeceklerine kuruyup pastırma hâlini almışlardı. Binaenaleyh bizim gibi böyle manzaralara alışkın olmayanlar için bunlar derileri,

etleri çürüyüp safi kemik kalmış olan eczâ-yı beşeriyyeden ziyade görenleri ürkütecek şeylerden sayılabilirler.

Kabilenin zakı ile âfitâb-zâdesi kabile meyanında bir kadına hitaben:

- Kadagoz! Şu mezbahı temizlettir.

emrini verdiler. Kadagoz diğer kadınlara emr-i mezkûru tebliğ ederek onlar dahi Missouri nehrinden ağaç kavatalarla su taşıyarak ve tırnaklarıyla taşları kazıyarak mezbahı temizlemekte olsunlar, biz şu kabile halkıyla muarefemizi biraz daha ileriye götürmeye bakalım.

Fardiç dediğimiz adamın âfitâb-zâde sıfatıyla kabilenin riyaset-i cismâniyyesinde ve Maradangal dediğimiz adamın da zak sıfatıyla riyâset-i ruhâniyyesinde bulunduklarını tanımıştık. Bunların "Kadagoz" diye hitab eyledikleri kadın Fardiç'in karısıdır ki adeta şu kabilenin kraliçesi demek ise de vahşîler nezdinde nev'-i nisvânın haysiyet ve itibarı Avrupalılar nezdinde olduğu surette olmamak hasebiyle Kadagoz'un kraliçeliği yalnız Fardiç'in karısı olmasından ibaret kalarak umûr-ı hükûmette başka türlü nüfuzu görülemez.

Bu kabile içinde Fardiç ve Maradangal'dan sonra en nüfuzlu adam Rikalda'dır ki Fardiç'in oğludur. Kadınların da Kadagoz'dan sonra en nüfuzlusu, en itibarlısı Aralda'dır ki Rikalda'nın karısıdır. Maradangal'ın zevcesi geçen senen bizon denilen bir nevi yaban öküzü saydı esnasında can korkusuyla kuduran öküzün boynuzlarına hedef olarak vefat eylemiştir ki o zamandan beri Maradangal kendine münasip bir zevce bulup teehhül eyleyememiştir.

Fardiç ile karısı Kadagoz'dan, Rikalda ile karısı Aralda'dan ve bahusus kabilenin hükümdâr-ı rûhânîsi olan Maradangal'dan sonra bu kabilede Moşamol denilen adam adeta Fardiç'in veziri mesabesinde muteber bir kimsedir.

İsimlerini tanıttığımız şu adamların cisimlerini de tanıtmak lüzumu derkâr ise de insanların tenlerinde, tüylerinde renkçe bir çok farklar olması ve bu renkler gözlerde dahi medâr-ı tefrîk bulunması ve boyların, endamların birbirine uymaması hep Avrupa ahalisinin yekdiğerinden farkına medar olabildikleri hâlde Amerikalılar'ın birbirinden tefriki öyle pek de kolay olmadığını nazar-ı dikkat-i mahsûsaya almalıyız.

Amerikalılar birbirine o kadar benzerler ki Avrupalılar için bunları şahsan ba'de-şahsin tanyabilmek hakikaten güçtür. Hatta erkeklerini kadınlarından fark etmek bile müşkilât-ı sahîhadandır. Zira cezâyir-i bahr-i okyanustan Cava tarafları ahalisi gibi bu Amerikalılar'ın da erkeklerinin yüzlerinde tüy tüs pek az olduğundan ve çıkanları da sahipleri yolduklarından kadın ile erkeğin en büyük medâr-ı temyîzi olan sakal ve bıyık bunlarda yoktur.

Cümlesinin rengi bakır rengine karîb kırmızı olup, göz kuyrukları Çinliler'de olduğu gibi şakaklarına doğru çekik bulunduğundan ve burunları zenci burnuyla Tatar burunları arasında bir şekilde idüginden ve uzun boy ve iri cüsse cümlesinde görüldüğünden şekl ve sûretçe bunlar arasında pek az fark vardır. Saçları alelumûm siyah ve at kılı gibi kalın ve parlaktır. Eğer yüzlerini ve vücutlarını iğne ile döğdürüp açılan deliklere mâî ve siyah boyalar sokmak suretiyle eşkâl-i mütehâlife resmetmemiş olsalar bunların acemisi olan gözler için ne karıyı erkekten ve ne de bir şahsı diğerinden tefrike hiç imkân bulunamaz.

Başlarına bir takım kuş tüyleri ve kuş kanatları takmak cümle-i müzeyyinâttan madud bulunup saydeyledikleri hayvanatın kıllarından, yünlerinden iplik eğirerek dokudukları kaba saba şeylerle bir dereceye kadar telebbüs ederlerse de bu sûret-i telebbüs ne setr-i avrete ve ne de soğuktan ve sıcaktan muhafazaya tamamıyla hizmet eylemez.

Mağaraları içinde ekseriya çırçıplak otururlar. Oturdukları yerleri yumuşacık otlarla döşerler. Bazı sedir gibi setler yaparak üzerine ağaç çürüğü doldurup tesviye ederler ki hem düz, hem kaba birer kanepe hükmünü alırlar. Kapları kacakları ekseriyetle ağaçtan oyma olup topraktan dahi çanak ve güveç suretinde şeyler imal edebilirler.

Eskiden kalma silâhları oldukça musanna' ise de yeni yaptıkları eslihada o maharet-i san'atkârâneyi gösteremediklerinden bıçak ve balta ve kılıç ve demirden ok temrenleri ve yayları ve mızrak gibi şeyler indlerinde gayet kıymetdardır. Yeni imal eyledikleri yay ve kargıları demirden ziyade bir nevi sert ağaçtan yaparlar ki bu da demiri işlemek kendileri için mûcib-i suûbet olmasından neşet eyler.

İşte ikametgâhlarından mabedlerine doğru bir de zebh olunacak kurban ile beraber geldiklerini gördüğümüz kabile halkının hülâsa-yı ahvâli şundan ibaret olup kabîle-i mezkûre ile bu kadarcık bir muarefe peyda eyledikten sonra haber verebiliriz ki bunlardan Maradangal altmış yaşını geçmiş ve derisi buruşmaya başlamış bir ihtiyar olduğu gibi Fardiç dahi elli yaşında, bünyesi kavi bir âfitâb-zâdedir. Karısı Kadagoz kırk beşlik ve gayet sert ve mütevahhiş bir kraliçe olup oğlu Rikalda henüz yirmi dört, yirmi beş yaşında bir genç ise de o kadar tünd-rûy ve bed-hûy, sükûtî, haşin bir adamdır ki şiddetinden anası babası bile daima ürkerler. Rikalda'nın karısı Aralda kendisinden bir iki yaş daha büyükçe olup kayınvalidesi Kadagoz gibi ters suratlı, hırçın tabiatlı değilse de kabilesi halkının bu kadına isnat eyledikleri cemâl-i bâ-kemâl dahi bizce asla müsellem olamaz. Bizce kayınvalidesiyle gelin arasındaki fark Aralda'nın biraz daha mütebessim olmasından ve yüzünün derisi bir parça daha ince bulunmasından ibaret bulunup, yoksa kendi cihân-ı atîkimizin kadınları cemâlini mukayese için öteden beri çeşm-i dikkatimizi celbeylemiş olan cazibeler, ânlar bu mahlûklarda görülemez ki mukayese ve muvazenesi kabil olabilsin. Aralda vahşîler hükmünce güzel bir kadınmış der, sözünü kısa kesiveririz.

Bakılsa bu kabile halkı içinde nazar-ı dikkati en ziyade câlib olan ve şân-ı riyâsete bile Fardiç'ten ziyade lâyık görülen adam Moşamol olmalıdır. Bu adam elli, elli beş yaşında kadar vardır. Hatta elbisesini diğerleri gibi çarşafa bürünürcesine bir sûret-i kadîmede tanzim etmeyip pantolona epeyce karîb bir biçime sokmuş olduğu gibi üzerine dahi bizim saltalarla Avrupalılar'ın ceketleri arasında bir biçime koyabildiği sevbi giymiştir. Ama onun altında hiç bir şey olmayıp çıplak derisi üzerine giyivermiştir. Başına bir nevi kamıştan örülmüş sepet ile şapka arasında bir serpuş koymuştur. Bu kıyafetle Moşamol gayet gülünç bir heyet kesbeylemişse de bu hüküm işin bizcesine göredir. Missouri nehri vadisinde kıyafetlerin en muntazamı bu addolunduğundan Moşamol'a gülenler değil gıpta edenler çoktur. Reis âfitâb-zâde Fardiç bile kibirine yedirmiş olsa kendi büründüğü çarşafı bu biçime sokmasını Moşamol'dan rica eder

idiyse de Moşamol'un kıyafetine göz dikmiş olmayı nefsine yediremediği için böyle bir iltimasta bulunmamıştır.

Moşamol yalnız kıyafeti cihetiyle vahşîler meyanında temeyyüz etmeyip yüzünün nazikâne tebessümleri ve sözlerindeki mülâyimâne vaz'ları ve sedasındaki mütevazıâne nağmeleriyle de câlib-i nazar-ı dikkat olmaktadır. İnsan bunun söylediği vahşîceyi dinleyecek olsa Anadolu'nun en gubât Osmanlıcasına nisbetle İstanbul'un en nazikâne Osmanlıcasında bulunan letafete şebîh bir fark bulur. Hatta bu fark ve Moşamol'un ahvâl-i sâiresi vahşîler nezdinde de takdir edilmiş bulunduğuna mebni herkes Moşamol'a Fardiç ve Maradangal'dan sonra reis-i sâlis nazarıyla bakarak mertebesini Rikalda ile beraber tutmakta bulunmuştur.

Şimdi ibadetgâha gelen Aztek kabilesiyle muarefemizi gereği gibi ileriye götürdük ya?! Artık bunlar hakkında muhtaç olduğumuz malûmât ve tafsîlât-ı sâireden kat'-ı nazar edelim de şu ellerinde bulunan esiri mabûd Huyi Çilopoştli'ye nasıl kurban eylediklerini görelim. Zira bu kabile nezdinde zihnen vukubulacak ikametimiz esnasında daha sair pek çok acîb ve garip hâllerini müşahedeye bir çok vakit bulacağız.

-4-

Yeşil yapraklı ağaç dallarından mamul tabutu oraya geldikleri zaman yere indirmiş bulunan vahşîler kendileri de çimenler üzerine uzanarak bir hayli istirahat eyledikten sonra bu misillü umûr-ı dîniyyede riyâset-i müstakille salâhiyeti kendisinde bulunan Maradangal tarafından verilen işaret üzerine cümlesi birden ayağa kalkarak evvelâ esiri tabuttan çıkardılar. Bu adam Patariçar denilen kabilenin reisiydi ki ahîren Fardiçarlar'ın hücumuyla bi'l-mağlûbiyye yed-i esaretlerine duçar olmuştu. Buralarda her kabile kendi reislerinin namlarına mensuben yad olunurlar. Zaten bunların Asya taraflarından ve Asya'nın da hemen Tataristan içlerine doğru mümted olan memleketlerinden gelmiş bulundukları tedkîkat-ı lisâniyye netâyicinden anlaşılmış olup böyle her kabilenin kendi reisleri namıyla yad olunması dahi mevrid-i aslîleri olan Asya mahsûsâtındandır. Hazret-i Osman bin Ertuğrul'a mensup

olanlara Osmanlı ve Cengiz'e mensup olanlara Cengizli denildiği gibi Missouri nehri sevahilindeki vahşî Aztekler'den reis Fardiç'e mensup olanlara da Fardiçar ve reis Patariç'e mensup olanlara dahi Patariçar namı verirler. Yani her kabileyi böyle reisinin namıyla yad ederler. Hatta bazı kere reislerin tebeddülü esnasında kabilenin namı da tebeddül eyler.

Esiri tabutundan çıkardıktan sonra on iki kadın çift çift ayrılıp her biri birer elleriyle yekdiğerini bileklerinden tuttular ve bu suretle bir sıraya dizilerek esiri bunların bilekleri üzerine oturttular ki altı çift kadın boylu boyuna esirin altından kollarını dolaştırıp herifi kaldırmaya kifayet eylediler.

Bu suretle kol üzerine alınan esiri Huyi Çilopoştli heykelinin etrafında bir alay-ı mahsûsla dolaştırmaya başladılar ki cemaatin kâffesi kendilerine mahsus bir nağmeyle bir güfteyi teganni eyliyorlardı. Bu güfteye "manzum" demek için yalnız hecelerinin ma'dûdiyeti bir lüzûm gösterebilir ise ona diyeceğimiz yoktur. Kafiyeden aridir. Maahaza bestesinin de iktizasından dolayı beş mısra teşkil etmek lâzım gelen mezkur güfte nazmen tercüme edilmek lâzım gelirse:

Mabudumuz kan istemiş
Lâyıklı kurban istemiş
Bir muteber can istemiş
İcra için biz emrini
Bak işte bulduk birini

demek lâzım gelir. Bunların mızıkaları topu dört sadadan terekküb eyler ki bu sadalar arasında bizim mızıkalar negamâtının nisbet-i akustikiyyesini bulmak yani sadaların en pesi meselâ sol farz edilecek olsa diğer üçünü lâ ve si ve do saymak kabil olmadığı gibi bu sadaların bemollerine ve diyezlerine tatbik eylemek dahi kabil olamaz. Tabiat-ı beşeriyyenin tayin eylemiş olduğu nağmeler fizik fenninin akustik şubesi tarafından öyle bir surette zaptolunmuştur ki aralarındaki ihtizâzât-ı ma'dûde biraz artıp eksilecek yani zikrolunan nağmeler biraz tizleşip pesleşecek olsa kulaklara derhâl falso gelerek sesin bozulduğu anlaşılır. Aztekler'in dört perdelerinin ise dördü dahi birbirine nisbetle ve bizim sazlarımıza göre falso olduklarından şu güfteyi okudukları beste bizim notalarımızla yazılamayacağı gibi sazlarımızla

çalınmak dahi mümkün olamaz. Meğer ki onların falso sadalarını verebilecek sûret-i mahsûsada aheng edilmiş bir saz tehyie edile.

Maahaza Aztekler bu güftenin bestesini gerek güftenin manasından ve gerek tahsis edildiği ayinin istidlâl olunabilecek dehşete mütenasip bir surette tertip eylemişlerdi. Öyle bir suret ki güfte okunduğu zaman insanın gözü önünde bir mezbah ve onun üzerinde kesilecek bir esir bulunmasa bile bu mızıkanın hûn-rîzâne bir mızıka olduğunu rûh-ı insan hissedebilirdi.

Biçare esir alay ile Huyi Çiloposhtli sanemi etrafında dolaştırıldıktan sonra getirilip kemâl-i riâyet ve nezaketle mezbah taşı üzerine konuldu. O zaman Zak Maradangal sâlifü'z-zikr güfteyi bir kere dahi yalnız kendisi bestesiyle okuduktan sonra etrafında halka teşkil eyleyen cemaate hitaben bir tavr-ı mahsûs-ı dindârâneyle dedi ki:

- Aztekler! Ey şanlı Fardiçarlar! Kan isteyen mabûdumuza öyle liyâkatli bir kurban bulduk ki Huyi Çiloposhtli ne kadar gazaplanmış olsa, gökten ateşler yağdırıp hepimizi ihrak edecek derecelerde bize dargın bulunsa bu kurbanın takdiminden dolayı gazabı derhâl mübeddel-i neşât olarak bizi enva-ı âtıfetine müstağrak eyler. Zira kurbanımız dahi bir âfitâb-zâdedir ki dünya dünya olalı mabûda hiç bu kadar muteber bir kurban zebh edildiği yoktur. Bu kurbanı ele geçirmek için kabilemizden tamam dokuz adamımız helâk oldu.

Maradangal'ın bu dokuz adam helâkini ihtar etmesi kabile halkınca pek büyük bir tesiri mucib olduysa da bu tesir mahzûnâne olmayıp bilâkis müteşevvikane ve mütedeyyinâne bir suretteydi. Cemaatin her tarafından:

-Dokuz! Tamam dokuz!

sözleri defaatle tekrar edildi. Fardiç bir tavr-ı galibâneyle göğsünü gererek dedi ki:

- Kurbanın ehemmiyeti onu ahz ve takdim eden adamın ehemmiyetiyle muvazene edilmek lâzım gelince kat'iyyen inanmalıdır ki bugün mabûdumuza zebh eylemekte bulunduğumuz şu kurban kadar itibarlı bir kurbanı takdim şerefi insan evlâdından hiçbirisine nasip olmamıştır. Zira âfitâb-zâde Patariç'in kendisi de, kabilesi de bizden daha büyük, daha

muteberdir. İnsanın kendi nefsinden daha muteber, daha büyük bir kurban takdim etmesi beşeriyet kudretinin fevkindedir. Bir zamanlar benim âfitâb-zâdelerden olmaklığıma şüphe edenler şimdi kemâl-i insafla düşünmelidirler ki ben nezd-i mabûdda olur olmaz evlâd-ı şemsten daha makbul, daha muazzez olmasaydım mabûdumuz bir âfitâb-zâdeyi bana esir ederek onu kendisine kurban eylemek şerefiyle beni bütün nev'-i beşerden daha müşerref bir mertebe-i âlü'l-âle isâl etmezdi.

Fardiç bu sözleri söylerken Zak Maradangal'ın yüzüne baktı. Zak cenaplarının nuhâsî rengi biraz morarıp, patlıcanî mertebesini buldu. Zira evvelce dahi haber verdiğimiz vechile Fardiç'in âfitâb-zâde denilen kadîm prenslerden olmadığı beyanıyla riyasetine itiraz eden asıl kendisiydi. Binaenaleyh Fardiç bu sözleri Maradangal hakkında bir serzeniş olmak üzere söylüyordu.

Bir medenî orada bulunup da Fardiç'in bu sözleri ne kadar mağrûrâne bir tavırla söylediğine dikkat eyleseydi kahkahalarla gülmekten çatlamak derecelerine gelirdi. Zira bütün nev'-i beşerin fevkinde teşerrüf dâiyesinde bulunan bu âfitâb-zâdenin cemaati halkının yarısı işte etrafında bulunarak miktarlarıysa ancak iki yüz elli nüfusa vardığından bu şirzimeye riyasetiyle ettiği tefahhurun arasında bulunabilecek nisbet insanı kahkahalarla güldürecek derecenin öte tarafına bile geçirir. Herif biraz daha kibir ve gurûrunu tezyîd edecek olsa adeta mabûdiyet şanını kendine lâyık bularak Firavunlarla, Nemrutlarla omuz öpüşmek dâiyesine kadar kıyam edecek!..

Maamafih Fardiç'in bu iddiası bütün kabile halkı tarafından tasdik olundu. Kadın erkek herkes bir kaç defa eğilip kalkarak alâmet-i teslimiyyet demek olan bu hareketleriyle Fardiç'in sözlerini tasdik ettikleri gibi bizzat Maradangal bile:

- Öyledir kuvvetli Fardiç! Bütün âfitâb-zâdelerden daha muteber, daha müşerref olduğunuza bu kurbana muvaffakiyetiniz delâlet eder.

diye bir defa olsun eğilip doğrularak Fardiç'in hakk-ı ta'zîmini ifa eyledi. O aralık Moşamol kendi mahsûsâtından olan mütebessim tavır ve nazikâne sada ile sordu ki:

- Ey hürmetli zakımız! Ey din ulumuz Maradangal! Hatırında mıdır ki bundan bilmem ne kadar zaman evvel reisimiz Fardiç'in böyle makbul ve muteber bir kurbana muvaffak olacağını semt-i semâdan haber alarak bana tebliğ eylemiştin? Demiştin ki reisimiz kuvvetli Fardiç bu yakında bir büyük muzafferiyete nail olarak dünya kuruldu kurulalı nev'-i beşerden hiçbirisine müyesser olmamış bulunan bir kurbanla mabûdun teveccüh-i tâmmını kazanacaktır. O zaman bana söylediğin şeyi şimdi cemaate de niçin tebliğ etmiyorsun?

Maradangal nazar-ı hayretini açıp Moşamol'un yüzüne baktı. Zira Moşamol'a hiç böyle bir söz söylememiş olduğundan Moşamol bu sözü kendiliğinden uydurup söylediğini görerek muzip Moşamol'un bundan maksadı ne olabileceğini kestiremiyordu. Moşamol'un cümle-i mahsûsâtından olmak üzere şunu da şimdi haber verelim ki bu adam vaktiyle Avrupalılar'ın eline esir düşmüş bulunduğundan tûl-i müddet esarette kalarak putperestlik dinince hüsn-i itikadını gereği gibi ihlâl eylemiştir. Bazı hususî musahabetinde şu vahşîler dininin hâric ez-hikmet-i beşeriyye bir vehm-i eblehâneden ibaret bulunduğunu Maradangal'a söyleyip zak cenaplarını kızdırır idiyse de o lâtifeleri böyle umumî bir ayinde tekrar edebileceğini Maradangal hiç memûl eylemezdi. İşte bu sebebe mebni nazar-ı hayretini açıp Moşamol'un yüzüne baktıysa da Moşamol'da müstehziyane bir hâl göremeyip pek ciddî bir tavır gördüğünden kabile halkının hissiyât-ı dindârânesini ihlâl etmemiş olmak için Moşamol'un lâtifesini gerçek diye telâkki eyledi. Dedi ki:

-Evet ey Moşamol! O haberi sana vermiştim ama meydana çıkarılmayıp sır olarak hıfzedilmek için vermiştim.

Moşamol bu söz üzerine tebessümünü arttırdıysa da tebessüm denilen şey bu adam için daimî olduğundan onun tezayüdü kimsenin nazar-ı iştibâhını mucib olmadı. Sordu ki:

- Sen o haberi semt-i mabûddan ne vasıtayla almıştın? Bu gibi şeylerden kabile halkını haberdar etmelisin ki halkın şevki mütezayid olsun.

Maradangal'ın Moşamol hakkındaki iştibahı biraz daha arttıysa da işi bozmak kendi din ululuğu şanına hiç muvafık düşmeyeceğini düşündü. Bu misillü mesâilde Maradangal gibi

kâhinlerin çarçabuk hileler düşünüp, söz bulup söz altında kalmamaları lâzım geldiğinden zeki kâhin dedi ki:

-Mabudumuz Huyi Çiloposhtli bana bu haberi bir kuzgunî karga vasıtasıyla gönderdi. Karga da söğüt ağacının üzerine konmuştu. Malûm a söğüt ağacı ayn-ı hayât demektir. Bir dalını koparıp yere soksalar derhâl tutar, serîan yeşillenir.

Bu sözü işiten vahşîler mabûdlarının böyle Maradangal'a doğrudan doğruya haberler göndermesini kendileri için büyük şeref sayarak sevinedursunlar Moşamol bir sual daha irad ederek dedi ki:

-Karganın başı şark tarafına mı müteveccihti, yoksa garp tarafına mı?

Maradangal- Garp tarafına ki kuyruğunu sallayarak ağzını açarak "Gak! Gak! Gak!" diye birbiri ardından üç defa bağırınca reisimiz Fardiç için vaad eylediği muzafferiyyet-i uzmânın garp tarafında vukua geleceği bile anlaşıldı.

Maradangal'ın bu sözü üzerine Moşamol kabile halkına hitaben dedi ki:

-Görüyor musunuz arkadaşlar?! Bizim hürmetli zakımız fazıl Maradangal ne kadar alim adamdır. Bir sivrisinek vızlasa ondan o kadar ahkâm çıkarır ki şaşar da kalırsınız.

Maradangal Moşamol'un asıl maksadı inceden inceye bir istihza olduğunu anlayarak Avrupalılar nezdinde dinini, itikadını kaybeylemiş bulunan bu zevzek herife kalben pek ziyade kızdıysa da eser-i gazabını meydana çıkarmak uyamayacağından hazm-ı nefse mecbur oldu. Söz uzanmasın diye zebh-i kurbana hemen mübâşeret etmek isteyerek asıl kurban zebhiyyesi olmak üzere yeni bir ilâhiyi tegannîye başladı ve bıçağı da eline aldıysa da bu defa dahi Rikalda'nın karısı Aralda muterizâne bir söz açtığından Maradangal için yine zebhi tehire mecburiyet elverdi. Aralda dedi ki:

-Fazıl Maradangal! Sen bu kurbanı kayınpederim kuvvetli Fardiç namına takdim ediyorsun ama bunda bir büyük hata ediyorsun. Âfitâb-zâde Patariç'i asıl ele geçiren zevcim zorlu Rikalda'dır. Rikalda olmasaydı bu muharebede bizim Fardiçarlar mağlûp olurlardı da şimdi şu mezbah üzerine yatırdığımız âfitâb-zâde Patariç kayınpederim Fardiç'i kendi

mabedinin mezbahı üzerine yatırıp mabûda takdîmen zebheylerdi.

Aralda'nın bu sözüne Rikalda hiç iştirak etmediyse de zaten o zamana kadar kendi kendisine şişip durması bu zorlu kahramanda bir gazap hâli bulunduğunu gösterdiği gibi zevcesinin sözlerini tasdîkan birkaç defa baş sallaması da Aralda'nın itirazındaki ehemmiyeti gösterdi. Maradangal'ın zekâveti imdada yetişmeseydi ihtimal ki şu kurban meselesinde baba ile oğul arasında müthiş bir münazaa zuhur eylerdi. Zira sair bir kabilede bir reis-zâdenin ele geçirmiş olduğu esiri babası kurban etmeye kalkışarak reis-zâde ise buna itirazla:

-Ben aldığım esiri işte azat eyliyorum. Sen muktedirsen, git tekrar tut da kurban et.

diye esiri salıvermiş ve bundan dolayı bütün kabâil-i mütecâvire tarafından alkışlanmış olduğundan ve Rikalda ise harîs-i şân olmak hasebiyle buna gıpta eylediğinden onun da böyle bir hiss-i rekabetle mezbah üzerindeki esiri azada kalkışması muhtemelâttan idi. Ama Maradangal, Aralda'ya hitaben:

-Hakkın var ey letâfetli Aralda! Hakkın var, ama bugünkü muvaffakiyetin daha büyük şanı zevcin zorlu Rikalda'ya ait olduğunu düşünmüyorsun. Herkes bir âfitâb-zâdeyi kurban etmiş diye Fardiç'e gıpta edecekler, ama bu şerefli kurbanı oğlu Rikalda ele geçirmiş de babasına hediye etmiş denildiği zaman halk asıl Rikalda'nın muvaffakiyetine hayran olup kalacaktır. Dünyada hiçbir oğul görülmemiştir ki pederine bu kadar büyük şan kazandırmış olsun.

deyince hem Rikalda'nın, hem zevcesi Aralda'nın koltukları kabarıp kabile halkı dahi gerek babayı gerek oğulu alkışlayarak kurbanı zebhe mübaşeret edilmiştir.

-5-

Moşamol ve Aralda'nın iş arasına söz katmalarından evvelce esirin zebhine mübaşeret olunduğunu bir daha ihtar eylediğimizde zak Maradangal tarafından yeni bir kurban zebhiyyesi ilâhisinin okunmaya başlandığını dermeyan eylemiş idiysek de araya başka mesâil girdiği için bu ikinci nağmeyi tasrih eylememiştik.

Şimdi haber verelim ki bu ikinci nağme kısa kısa sekiz mısradan ibaret olup, yalnız mısraların heceleri mütenasip iseler de hiçbirinde kafiye olmadığı gibi, mana ve mefhum dahi adeta pek kahttır. Bu hâl, milel-i kadîmenin aglebinin eş'ârında vardır. En yeni ve ahvâl-i tarihiyyesi en mükemmel olarak mazbut milletlerin birisi bizim Osmanlı milleti olduğu hâlde millî ve umumî olan güftelerimiz meyanında :

"Evlerinin önü yoldur yolaktır.

Başımızda dönen çarh-ı felektir.

Ele çirkin ise, bana melektir."

tarzında şeyler yok mudur? Bu güftede mana ve mefhum o kadar bol ve mebzûl müdür? Böyle şeylerin manasızlığı asıl bunların bir lisân-ı ecnebiyyeye tercüme edildikleri zaman meydana çıkar.

Hakka'l- insaf düşünülürse zak Maradangal'ın okuduğu ikinci kurban zebhiyyesi bu kadar da manasız görülmemiştir. Zira sekiz mısraın ikişeri birleştirilerek ve manaca biraz da ıslahat icra olunarak şu:

Kabul et bizden ey mabûd bu kurbanı, bu kurbanı

Bütün kurbanlar içre hiç bulunmaz bunun akranı

Seni tebcîl için zebheyleriz binlerce insanı

Fakat onlar içinde hiç bulunmaz bunun akranı

sûret-i manzûme meydana çıkarılabilmiştir ki Maradangal her nağmesini ikişer dörder tempo uzatmak suretiyle bu zebhiyyeyi aheste aheste okuyarak her mısraı bittikçe vahşîler güftesiz, yalnız terennümden ibaret ve yörük usûlü bir ara nağmesiyle raks eyliyorlardı.

Cihanın hangi tarafında olursa olsun yani gerek mütemeddinler indinde ve gerek vahşîler nezdinde olsun insan için can pek tatlı olduğuna şüphe edilemezse de candan daha tatlı ve daha kıymetli olduğuna gerek vahşî ve gerek mütemeddin hiçbir kimsenin şüphesi olmayan bir şey dahi namus olduğu müttefekun aleyhdir. Namus hususunda vahşîlerin mütemeddinlerden aşağı kalması şöyle dursun, onlara kat kat tefevvukları bile bihakkın iddia olunabilir. Şu mukaddimeyi serdetmekten maksadımız elleri ayakları bağlı olarak mezbah

üzerine getirilmiş bulunan esir eğer can havfına duçar olmuş bulunsa hayatın lezzet ve kıymetinden dolayı mazur görüleceği derkâr iken bilâkis canı kaydında bulunmadığını ve bunu da namus muktezasından addeylediğini anlatmaktır.

Vahşîlerin bu yolda kurban eyledikleri adamlara husumet veya hakaretlerini asla hayâl ve hatıra bile getirmemelidir. Bilâkis kurbanlarına ziyadesiyle hürmet ve tazim ederler. Zira itikatlarınca bu kurban, kanı vücudundan ayrılıp çıkmak suretiyle bütün kusur ve kabâyihinden bittecrîd alelıtlak pak olduğu hâlde huzûr-ı mabûda varacak ve ona kavuşup orada kendisini bu şerefe mazhar eylemiş olanları mabûdun lûtfuna, inayetine tavsiye eyleyecektir.

Bunu kurbanın kendisi de bildiğinden mezbaha getirildiği zaman hayatı kaydında olmayarak nâil olmakta bulunduğu bu şeref-i âlem-bahâdan dolayı müftehir ve mağrur olması lâzım gelirse de şayet hasbel-insâniyye hayatını kurtarmak için zebhe mümânaat eyler, çabalanır, kendini zebh edenin elinden kurtarmaya çalışır mütalâasıyla ellerini, ayağını bağlamak mutad olmuştur.

Kable'z-zebh kurbanla edilmesi mutad olan müşâfeheye sıra geldikte Zak Maradangal din ululanına mahsus olan tavr-ı ciddîyi takınarak ve kurbana doğru biraz eğilerek:

- Ey bahtiyar! Ya kahttan ya bir müfteris hayvan pençesine duçar olmaktan veyahut mühlik bir hastalıktan vefat eyleyeceğine seni bunca günahlara sokmuş bulunan murdar kanın akıtılarak tertemiz mabûda vasıl oluyorsun. Bu bahtiyarlığın ne büyük bir bahtiyarlık olduğunu takdir eyliyorsun ya? Şu dakîka-i kübrâda dünya tama'ı seni şaşırtmıyor ya? Huzûr-ı mabûda vardığın zaman onun hışmını üzerimizden def ve izale ve lûtfunu isticlâb için sana düşen vazifeyi ifâda kusur etmeyeceksin ya?

Maradangal'ın bu suallerine esir daima birer baş işaretiyle cevâb-ı tasdîk veriyordu. Vakıa şu dakîka-ı uzmâda biçarenin asla can kaydında olmadığını iddiaya imkân tasavvur olunamazsa da, muktedir olabildiği derecelerde metanetli davranarak güya hiç can kaydında bulunmuyormuş gibi davranmaya cebr-i nefs eyliyordu. Evvelce dahi dediğimiz vechile zebh olunacak esirin böyle besâletli davranması mertlik

ve kahramanlık şanından addolunur ki bu itikad-ı garîb bir dereceye kadar bizim milel-i mütemeddinede bile mevcut değil midir? Hem böyle bâis-i cürm ü günah olan kanından tecerrüd ile mabûd-ı a'zama kavuşacak değil, irtikâb eylemiş bulunduğu cinayetten dolayı canını cehenneme ısmarlayacak olan mahkûmun bile hîn-i idamda hayat kaydında bulunmamak suretiyle gösterdiği metanet herkes tarafından mazhar-ı tahsîn ve aferin olmaz mı? Maradangal esire irad eylediği suallere esir tarafından kemâl-i metânetle cevâb-ı muvâfık alınca memnun olarak dedi ki:

- Aferin! Adi kurbanlardan bile daima almakta bulunduğum şu cevâb-ı muvâfıka senin gibi âfitâb-zâde muteber bir kurban tarafından maa-ziyâdetin muntazırdım. İntizarım boşuna çıkmadı. Emin ol ki Fardiçar kabilesi seni asla hatırdan ferâmûş etmeyecektir. İntikam yollu kafasının derisi yüzülen üserâ-yı rezîle gibi başın mağara kapısına asılmayıp, burada en yüksek ağaca mıhlanarak her ne zaman buraya gelirsek cümlemiz seni tazîmen eğilip selâmlayacağızdır. Haydi bakalım, hazır ol! Son saniye hulûl eylediğinden, ez-dil ü cân mabûda teslimiyet göster!

Maradangal bu sözü söyler söylemez elindeki kocaman bıçağa davrandığı andaydı ki nehir tarafından bir gürültü, patırtı, nara, avaze, silâh şakırtısı peyda olarak, hemen mübaşeret edilmek üzere bulunan zebh-i kurban resmini bir daha tehire sebep oldu. Hem de bu defaki tehir gayet müteheyyicâne ve mütelâşiyâne oldu. Zira bu velveleyi meydana çıkaranların Patariçarlar olduğu velvelenin geldiği tarafa atf-ı nazarla anlaşılmış idi. Bahusus ki gelen Patariçarlar dostluk tavrıyla gelmeyip, reislerini tahlîs için hücum tavrıyla geliyorlardı.

Fardiç kabilesi bu baskını görünce zebh-i kurban resmi bittabi tehir olunarak herkes filhâl silâha sarıldı. Gelenlerin kendi reislerini kurtarmak için nasıl fedakârâne cenk edecekleri tabiîyyât-ı umûrdan olarak muhtâc-ı tafsîl bulunmayıp, Fardiç kabilesi ise şayet esiri ellerinden aldıracak olsalar bütün kabâil-i mütecâvire nezdinde rezil ve bed-nâm olacaklarını bildikleri için bu rezalete duçar olmamaya çalışıyorlardı.

Uzaktan ok oka muharebeye başlanıp sapan taşları iki taraftan bârân-ı belâ gibi yağdırılıyordu. Biraz daha yakından ciritler, harbeler ve el ile taşlar atılmaya başlandı. Nihayet balta baltaya, bıçak bıçağa, kazık kazığa, topuz topuza, yumruk yumruğa, boğaz boğaza gelinerek vakıa iki taraf mübârizlerinin miktarları az idiyse de muharebenin dehşeti bizim bu taraflarda görülen muharebâtın adeta büyüceklerinde bile emsali tasavvur olunamayacak bir suret peyda eyledi.

Mübârizler top tüfenk tanelerine hedef olmuyorlar ki musâbiyetlerini müteakip helâk oluversinler. Her vahşî birkaç defa mecruhiyetle beraber kendisi gibi düşmandan bir kaçını hâl-i mecrûhiyete duçar etmeye mecâl bulabilirdi. Helâk olanların her biri canlarını gayet pahalı satıyordu. Pençe denilen şeyin silâh ittihaz edildiği bir muharebede hasmının gırtlağına sarılıp koparmak, çıkarmak derecesinde âsâr-ı şiddet gösterilir de o muharebenin dehşeti medenîler muharebâtına kıyas mı kabul eyler?

Bir buçuk saat kadar devam eyleyen bu muharebede iki taraftan sekiz on kişi maktûl ve onun iki üç misli mecruh olduğu hâlde Patariçarlar galebeden ümidi keserek nehre doğru firar eylediler. Fardiçarlar dahi bunların arkasından takibe başladılar. Düşman nehir kıyısındaki kayıklarına binip açılıncaya kadar arkalarından ok ve sapan taşı yağdırmakta devam eylediler.

Kabilenin cengâverleri muharebe eyledikleri sırada karılar düşman tarafından atılan ok ve harbeleri toplayıp muhariplere yetiştirmekte ve sapanlar için en muvafık gelecek taşları bulup getirmekteydiler. Düşmanın hîn-i ric'atinde erkekler takibe gittikleri zaman dahi kadınlar esiri muhafaza hizmetinde bulunarak, nihayet erkekler galebe şarkısı okuya okuya avdet eyledikleri zaman karılar düşman maktûllerinin kafalarını kesip sırıklar ucuna takarak ve kol ve bacaklarını kesip ellerine alarak ve bunları okunan cenk şarkısının taktiine ve usûl-i mûsikîsine tatbiken sallayarak istikballerine koştular.

Bu cenk şarkısı vahşîlerin en muntazam ve en manidar şarkılarındandır ki üç kıtasının aynıya karîb tercümesi ber-vech-i atîdir:

Döktük kanları
Yaktık canları
Aldık şanları
Kahramanlarız
Pehlivanlarız

Vardır şanımız
Yok akranımız
Çok dâstânımız
Kahramanlarız
Pehlivanlarız.

Cenktir zevkimiz
Onda şevkimiz
Yok mâ-fevkimiz.
Kahramanlarız
Pehlivanlarız.

Bu şarkının her ilk üç mısraları bizim usûl-i mûsikîce düyek yani marş usûlünde bestelenmiş olduklarından onlar okunurken vahşîler adeta muntazam hatvelerle yürürler. Nakarat makamında olan son iki mısra ise adeta bizim aksak usûlünde bestelenmiş bulunduklarından bu mısralar okundukları zaman dahi raksederler.

Rakslarında bizim zeybek oyunları gibi kâh bir diz ve kâh iki diz üzerine gelmek bulunduktan maada Garp oyunları gibi el çırpmak ve iktizasına göre yere kadar eğilip doğrulmak dahi vardır.

Fakat marş hatvesiyle yürümeleri dahi bir nevi raks suretindedir. Zira bu meşy esnasında silâhlarını bir düşman-ı mevhûma karşı istimâl ediyorlarmışcasına sallayıp bedenleriyle dahi envâ-ı harekât-ı cengâverâne icra ederler.

Zebh-i kurban resmi bu defa dahi teahhurdan halâs olduktan sonra Zak Maradangal muharebeden evvel eline almış bulunduğu bıçağı tekrar eline alarak kısa nağmelerle bir güfte

okumaya başladı ki her mısraı zebh ameliyatının bir nev'ini icraya dair olup o mısraı okudukça delâlet eyledği ameliyatı da icra eyliyordu. Hâlbuki Maradangal böyle her mısraı okuyup müteallik olduğu ameliyatı icra eyledikçe vahşîler "Uğurlu olsun ey fazıl!" kelimelerinden ibaret bulunan nakaratı tekrarla kıvıra kıvıra rakseyliyorlardı. Maradangal'ın güftesi ber-vech-i ati tercüme olunur:

Aldım bıçağı elime,
İsm-i mabûdu dilime.
Yardım şöylece sadrını,
Açtım böylece bağrını,
Çıkardım bak ciğerini,
Anlayınız değerini.
Bakın bakın, buna bakın!
Bunu şu ağaca takın.
İşte kurbanın kalbi de
Mabûdumuz kabul ede.
Kafayı kesip ayırdım,
İsm-i mabûdu çağırdım.
İşte kat' ettim kolları
Ağaca asın şunları.
Ayakları kestim dizden,
Mabûd razı olsun bizden.
Atın vücudunu nehre,
Balıklar da alsın behre.
Resm-i kurban oldu tamam,
Mabûda bizden çok selâm.

Evvelce dahi denildiği vechile bu güftenin her mısraı okundukça delâlet eylediği ameliyat Maradangal tarafından icra olunduğu gibi, kabile halkına düşen hizmetler dahi ifa olunuyordu. Yani kurbanın ciğeri ve kalbi evvelce ağaçlara çakılmış olan ağaç çivilere asıldığı gibi, başı ve kolları ve dizlerinden kesilmiş olan iki ayakları dahi böyle ağaç çivilere

saplanarak Aztek itikatlarınca bir şeye yaramayacak olan naşı nehre atılmak için cemaatçe davranılıp, şişe geçirilen kuzu gibi bir büyük sırığa geçirilmiş olan na'ş-ı mezkûr iki üç adam tarafından kaldırılıp cemaat dahi nehre doğru teveccüh eylemişti.

Bu kurbanın talii muktezası mıdır nedir, naaşı nehre götürülürken bir mani daha haylûlet etmesin mi?

Bu defaki mani ise nehir tarafından bir Avrupalı sandalı nümayan olmasından ibaretti. Avrupalılar'ın istimal eyledikleri sandallarla vahşîlerin imal eyledikleri kayıklar arasındaki fark ne kadar uzaktan olursa olsun derhâl takdir olunamaz mı? Birkaç adamın kucaklayamayacağı kadar kalın bir ağaç sakının içi oyularak vücuda getirilmiş olan hantal bir tekne ile Avrupalılar'ın muntazam ve boyalı sandalları yek nazarda tefrik olunabileceğinden maada vahşîler yelken kullanmayı hiç beceremeyerek kürekleri bile birer tahta parçasından ibaret olduğu ve bunları iskarmozsuz olarak yani suyu kepçe ile karıştırırcasına kullandıkları hâlde, gelen sandal bir Latin yelkenini epeyce şiddetli rüzgârlarla şişirmiş olduğu hâlde geliyordu.

Sandal içinde kimler bulunduğunu görmeye yelken mani oluyor idiyse de, kimler bulunduğunu görmeye ne hacet, besbelli ki Avrupalılar'ın, hem oraya tekarrüb eden Avrupalıların yalnız böyle küçük sandal ile gelmiş olmaları muhtemel bulunmayıp mutlaka bir büyük gemiyle gelmiş olacaklarını da nazar-ı dikkate alan Aztekler bu işin içinde beyaz adamlar tarafından yine bir hücuma, bir felâkete uğramak tehlikesi bulunduğunu derhâl anladıklarından ellerindeki naaşı yere bıraktıkları gibi herbiri ormanın bir tarafına çekildiler. Oradan vukuata muntazır olup, kaldılar.

Gelen sandalsa rüzgârın o süratiyle baştan kara edip yarı yerine kadar sâhil-i nehre çıktı ve bir tarafına devrildi.

-İntiha-yı kitâb-ı evvel

KİTÂB-I SÂNİ

"Miss Johnsonser"

-1-

Yelkenli sandal yelken kuvvetiyle yarıya kadar düz sahil üzerine fırlayıp bir tarafına devrildiği zaman Missouri nehri sahilindeki Aztekler mabedini teşkil eyleyen üç beş dönümlük açık ve temiz orman sahasında vahşîlerden hiç bir kimse kalmamış ve ortalık bilkülliye tenha görünmekte bulunmuş idiyse de, her ağacın arkasına gizlenmiş bulunan vahşîlerin yalnız burunlarından maada tekmil âzâ-yı bedenlerini ağacın sakı ile siperleyerek gizledikleri hâlde meydanda kalan burunlarının yukarı ucu hizasında birer tek parlak gözleri de sandala müteveccih olarak, binaenaleyh sandal bütün etraftan kendine doğru mümted olan yüzlerce eşi'a-i enzâr-ı tarassuda hedef ve mecma' olmuştu. Bu hâlde sandaldan karınca çıkacak olsa Aztekler'in enzâr-ı dûrbîni onu bile görecekler idi.

Çıka çıka sandaldan gayet genç, güzel bir kız çıkmasın mı?

Evet bir kız! Sandal derûnunda kızdan başka kimse yok! Hatta bu kızcağız o kadar perişan bir hâl ve tavırla çıkıp, o derecelerde bîm-i cân ile etrafına bakınıyor ki ahvâl-i mütedehhişâne ve hâifânesinden oraya ihtiyarıyla gelmeyip kazaen dûçar olmuş bulunduğu bile anlaşılıyor.

Şöyle etrafına sathî bir nazar gezdirmeyi müteakip kızcağız sandala dönüp onu tekrar nehre saldırıp yüzdürmek için iki güzel elleriyle küpeştesine yapışarak ve nahif vücudunun sıkletinden istifade için mini mini ayaklarını kumlar üzerine pençe basıp vücudunu nehirden tarafa imale eyleyerek sandalı kımıldatmaya çalıştıysa da kendi güzel kollarındaki kuvvetin ve nahif vücudundaki sıkletin adem-i kifâyetsizliğinden nâşi ayakları altındaki kumlar pek az sıkışıp gıcırdayabilerek, sandal ise yerinden bile kımıldanmadı.

Birkaç defa tekrar eylediği bu mesâî-i beyhûde biçare kızı

meyus etmesiyle sandalı tekrar terk ederek yine etrafına bakınmaya başladı. Bu defa hem etrafına bakıyor, hem de güya basacağı yerler ateş imişler de ayaklarını yakmasından korkuyormuş gibi havflar, ihtirazlarla eb'âd-ı mütehâlifeye doğru hatveler atıyordu. Atacağı hatveleri bir istikamet-i muayyyeneye doğru cüret-i matlûbeyle atabilmek semt-i maksûdu muayyen olanlara mahsustur. Bu kız ise hangi tarafa üç beş adım atacak olsa, güya daha ilerisi daha korkunçmuş da tebdîl-i istikamet eyleyecek olursa birkaç hatvede daha selâmetli bir noktaya varacakmış gibi hemen istikametini tebdil eyleyiveriyordu.

Dikkat olunacak ahvâldendir ki zaman gündüz olduğu hâlde kızcağız sanki bir karanlık gecedeymiş de bir hatve ilerleyecek olursa kim bilir ne gibi ecsâm-ı müz'ice yüzüne gözüne değecekmişcesine bir ihtirazla her adım attıkça kollarını ön veyahut yan taraflara doğru atarak mevâni' ve mezâhim bulunup bulunmadığını yokluyorcasına bir takım hareketler dahi gösteriyordu.

Bir an oldu ki kıcağız zaten mütedehhiş bulunan hâl ü tavrını bir kat daha havf u hirâs istilâ eyleyerek olduğu yerde buz gibi dondu kaldı. Eğer saçları bir sûret-i muntazamada taranıp büklüm büklüm bağlanmamış olsalar da hâl-i tabiîlerine terk edilmiş bulunsalardı kızcağızın bu tüyleri ürpermiş bulunduğu zamanda ihtimâl ki başındaki saçlar kamış gibi dimdik dikileceklerdi.

Bu durgunlukta birkaç saniye kaldıktan sonra avcıdan iştibahla ürküp kaçan gazâl gibi kızcağız gerisin geriye bir hareket-i serîa ile koştu. Fakat nereye kadar kaçacak? Derûnundan çıktığı sandal nihayet otuz hatve kadar bir mesafede bulunduğundan sandala kadar kaçtıysa da sandal kendisine bir melce değildir ki firarından istifade eyleyebilsin.

Sandalı tekrar muayeneye başladı. Henüz su içinde bulunan kıç tarafına gidip sıklet-i vücudunu oraya zammederse kıçın suya batmasıyla kumlar üzerindeki başın kalkabilip kalkamayacağını yokladı.

Heyhat! O nazik vücudun sıkletinden ne olur ki sandalın kıçı batıp da başı kumdan kurtulacak?

Bundan da meyus olduktan sonra sandalın baş tarafından oturmuş bulunduğu kumları güzel elleriyle eşelemeye başladı. Sanki aklınca kumu defedip yerine su getirerek peyda eyleceği mini mini bir gölle sandalı yüzdürmeye muvaffak mı olacak? Heyhat! Elleri kazmalı kürekli üç dört kuvvetli adamın bir kaç saatte yapamayacakları şeyi aciz kızcağız tırnaklarıyla mı yapabilecek?

Bundan da meyus olunca genç kız ağlamaya başladı. Hem ağlıyor, hem de tekrar ormandan tarafa yürüyordu. Evvelce gelmiş bulunduğu noktaya kadar oldukça cüretle geldi. Ondan öteye yine cüret ve cesareti kendisini bırakarak, evvelki ihtirâz-ı mütedehhişânesiyle ilerlemekte devam eyliyordu.

Gele gele evvelce vahşîlerin mezbûh Patariç cesedini sırığa takılmış olduğu hâlde bırakmış bulundukları yere geldi. Bu naaşı görür görmez iki kollarını kaldırıp iki ellerinin beşer parmaklarını açarak ve gözleri çeşm-hânelerinden fırlayarak kızcağızın peyda eylediği havf-ı küllî tavrını tarife gerçekten imkân kalmadı. Bu hâl o kadar müdhiş bir zemin teşkil eyledi ki onu olsa olsa bir ressâm-ı mâhirin fırçası tasvîr ve irâe eyleyebilir.

Genç kız bu na'ş-ı hevlnâkden ürküp kaçmak istiyor idiyse de nereye kaçacağını bilemediği gibi, böyle kafası, kolları, bacakları kesilmiş, sadrı yarılmış olan bir naaşın ne olabileceğine de akıl erdirmek merakını defedemediğinden kâh geri ve kâh ileri hareketle merakını halle çalışıyordu. Bu cehd ve cesaretle naaşın yanına gereği gibi tekarrüb ederek naaşın henüz taze olduğunu fark edince, asıl o zaman korkmaya başladı. Yerden bir değnek alıp o lâhm-pâre-i beşerin şurasına burasına dokunmakla beraber, bunu bu hâle kimler koymuş olduğunu da keşf için etrafa kemâl-i dikkat ve ehemmiyetle göz gezdiriyordu.

Naaşla beş dakika kadar iştigalden sonra besbelli ahvâl-i hevlnâkin tetâbu' ve temâdîsi ve ye's ü nevmîdînin tezâyüd ve tekemmülü kendisinde cüret peydasına başlamış olmalıdır ki evvelce görülen meskenete kıyas kabul edemeyecek derecelerde, hem de tedrîcen mütezâyid bir cüretle etrafı keşif ve tahkike koyuldu. Gele gele ta mezbaha kadar geldi. Yarım saat evvel orada zebh edilmiş bulunan kurbanın kanları eğerçi pıhtılaşmış

idiyse de henüz kurumamış bulunduğundan, burada pek yakın bir zamanda insan zebh edildiğini kızcağız mutlaka anladı.

Anlamaması nasıl kabil olur ki gözü önünde bulunan kanlı mezbahın ne hizmet için yapıldığını yolu buralara düşecek olan Avrupalılar'ın kâffesi bilecekleri gibi mezbah-ı mezkûr yanında bir de azîm put bulunduğundan orasının bir vahşîler mabed-i müdhişi olduğunu bu da ima eyliyor.

Hele kızcağız etrafındaki ağaçlara gözünü kaldırıp bakarak, bazıları bembeyaz kemikten ve bazılarının etleri, derileri kuruyup yapışmış kadîdlerden olmak üzere bir çok insan azasını görünce ve be-tahsîs yeni kesilmiş bulunan adamın taze ciğeriyle kalbi bir ağaçta sallanmakta olduğunu ve başı ve kolları ve ayakları diğer ağaçlarda mıhlı bulunduklarını müşahade edince bittedrîc mütezâyid dediğimiz cüret ve cesareti birden bire kendisini terkeyleyerek, zavallı kızcağız yine bir havf-ı mücessem kesildi gitti.

İşte sandaldan çıkıp gelen kızın buraya kadar gayet mücmel ve muhtasar olarak tasvirine çalıştığımız ahvâline ağaçlar arkalarında gizli bulunan vahşîlerin kâffesi dikkat eylemekte bulundukları gibi, hikâyenin muharriri olmak hasebiyle bunların ahvâl ve ihtisâsâtı da bize malûm olduğundan kari'lerimize haber verebiliriz ki işin mebâdisinde bu zuhurâttan vahşîlerin de duçar oldukları haşyet ve havf kızdan aşağı değildi. Bunlar bu kızın oraya kadar tek başına olarak gelmediğinden ve bu sandalın bir büyük gemiye merbut olacağından emin bulundukları için Maradangal ve Fardiç tarafından edilen işaret üzerine bir kaçı nehrin yukarı ve aşağı taraflarına doğru sahil boyunca giderek behemehâl o taraflarda olacağı derkâr bulunan Avrupa gemisini keşfe gayret eylediler. İşbu keşif hizmetine giden vahşîler avdet ederek görebildikleri yerlere kadar Avrupa gemilerinden eser olmadığı haberini getirinceye değin vahşîler kendilerini kıza asla göstermeyip kızcağızın o hâl-i dehşet-iştimâlini uzaktan uzağa ağaçlar arkasından temaşa eyliyorlardı. Hem bu temaşaları haylice mümted oldu. Zira kızın sandaldan çıkıp mezbah önüne gelmesi için ferah ferah bir çeyrek saat geçtiği gibi mezbah önünde ve Huyi Çiloposhtli heykelinin karşısında ve insan uzuvları asılı

bulunan ağaçlar dibinde kâh hâifâne ve kâh cesûrâne tedkikat ve müşahedatla geçirdiği zaman dahi yarım saati tecavüz eyledi.

O civarlarda Avrupalı gemisi bulunmadığına vahşîler kanaat hasıl edip de birbirine verdikleri işaretler üzerine birer ikişer meydana çıkmaya ve kendilerini kıza göstermeye başlayınca gelen kız asıl tehlike-i maddiyye şimdi baş gösterdiğini anlayarak, güya bu tehlikeden kurtulabilecekmiş gibi firar için şu tarafa bu tarafa baş vurmaya davrandıysa da, kendisi için en açık taraf demek olan nehir canibinden bile kadın erkek Aztekler'in vürudunu görünce her tarafını avcılar ve av köpekleri kuşatan korkak tavşan gibi olduğu yerde korkusundan mıhlandı kaldı.

Vahşîler epeyce uzacak bir mesafeden kızın etrafında bir halka teşkil ederek, birçoğu o zamana kadar hiç görmemiş ve bazıları nadiren ve o da uzaktan uzağa görmüş bulundukları şu beyaz tenli mahlûku kemâl-i taaccüble temaşaya koyulmuşlardı. Bunların şu taaccübleri o kadar kuvvetliydi ki vehleten insan bunların da kızdan havf ve ihtiraz eylemekte bulunduklarına inanmak isterdi.

Amerika'ya hicret eylemiş bulunan Avrupalılar kıta-i mezkûrenin yerli ahalisine "Po-roj" (Peaux-Rouge) yani "kızıl gûn" dedikleri gibi yerliler dahi Avrupalılar'a kendi lisanlarınca "beyaz gûn" tabir ederler. Kezalik Amerika'da bulunan Avrupalılar'ın kızıl gûnların eline esir düşecek olurlarsa ya bir fikr-i intikam veya mabûdlarına kurban kasdıyla öldürüleceklerini bilerek bunlardan pek korktukları gibi vahşîler dahi beyaz gûnların ateşli eslihasını şimşek ve yıldırım zannederek bunlardan ziyadesiyle korkarlar. Binaenaleyh şu kızcağızın etrafında halka teşkil eyleyen vahşîlerin taaccüb ve istiğrabları içinde biraz da havf u hirâs bulunduğuna şüphe etmemelidir.

Vahşîlerin beyaz gûnu temaşa için tevakkufları beş on dakika devam eyledikten sonra Fardiç'in karısı Kadagoz "Mabûdumuz kan istemiş" güftesini okumaya başlamağla kadın erkek diğer bir takım kimseler dahi mezbûreye peyrev olmuşlardı ki biçare kızcağız bu nağmenin ne demek olduğunu bilseydi asıl korktuğuna uğramış bulunduğunu hükmetmesi lâzım gelirdi.

Bazı kere insanın içinde bulunduğu tehlikenin sûret ve derece-i sahîhasını bilememesi de bir büyük nimet sayılır. Vahşîler bu nağmeyi teganniyle yavaş yavaş halkayı küçülterek kıza doğru tekarrüb eylemekte bulunsunlar, biz daha ağaçlar arkalarında gizli bulundukları zamandan beri Moşamol ile Rikalda arasında teati olunan bazı sözlerden de karilerimizi haberdar etmeliyiz ki gelen kız hakkında vukuunu karibeṇ hikâye eyleyeceğimiz muamelât için bu muhaverenin pek büyük ehemmiyeti vardır.

Rikalda ile Moşamol birbirine karib iki ağacın arkasında gizli iken beyaz kızın mezbaha kadar tekarrübü üzerine Rikalda, Moşamol'un muhtefî olduğu ağaç arkasına varıp dedi ki:

- Şimdiye kadar beyaz gûnlardan hiçbirisini görmemiştim. Meğer bunlar ne güzel heriflermiş.

Moşamol her zamanki tebessümüne faik ve biraz da müstehziyane bir tebessümle dedi ki:

- Herif mi dediṇ? Bu beyaz gûnu erkek mi zannettin? Öyleyse inandım ki şimdiye kadar hiç beyaz gûn gördüğün yoktur.

- Vay bu beyaz gûn dişi midir?

- Öyle ya! Onların erkeklerinin çeneleriyle dudakları üzerinde kıl biter. Ama bizde olduğu gibi tek tük değil! Adeta bizim başımızdaki saç nasıl sıksa onların çene ve dudak tüyleri de öyle sıktır.

Ömründe ilk defa (olmak) üzere işittiği bu sözlere Rikalda ziyadesiyle taaccüb eyledi. Dedi ki:

- Acayip! Şimdi bu beyaz gûn bir karıdır ha?

- Hatta karı da değil kızdır. Baksana ne kadar ter ü taze bir şey! Kart olsa yüzünün derileri buruşurdu.

- Gerçek Moşamol! Sen onların yanında esaretle çok vakit kalmışsın. Onların erkeklerini, dişilerini, kartlarını, gençlerini herkesten iyi anlayabilirsin. Zannıma kalırsa bu kız, beyaz gûnların yalnız dişilerinden ve gençlerinden madud olmayıp güzellerinden de madud olmalıdır. Çünkü gözüme pek mütenasip, pek lâtif görünüyor.

- Hakkın var zorlu Rikalda! Bu kız beyaz gûnların bile en güzel kızlardan addeyleyecekleri güzellerdendir.

Evet! Rikalda'nın da Moşamol'un da hakkı vardı. Gelen kız Avrupalılar'ın da en bergüzide güzellerinden maduddu. Hatta esmer güzeli olsa, saçları gözleri kara bulunsa belki de Rikalda gibi bir vahşînin o derecelerde nazar-ı hayretine çarpmayabilirdi. Zira siyah tüy, kara göz bunlarda umumidir. Gelen kızdaysa ten kağıt gibi beyaz, saçlar sırma gibi lepiska, gözler firuze gibi mavi ki bu sıfatları cami olan kızlar ekseriyetle Almanya'da ve daha çoğu İngiltere'de bulunurlar.

İşte Rikalda, Moşamol ile bu sözleri teati eyledikten sonra vahşîler meydana çıkıp da kızın etrafında çepçevre bir halka teşkil ederek yavaş yavaş da tekarrübe başladıkları esnada Rikalda gelen kız üzerine nazar-ı tedkik ve takdirini bir kat daha açarak her hâline, her şanına dikkat ede ede ilerlemekte bulunuyordu.

-2-

Vahşîler halkası gelen kıza doğru tekarrüb eyledikçe Kadagoz'un mübâşeretiyle "Mabûdumuz kan istemiş" nağmesine başladıklarını haber vermiştik. Bu nağme gelen kızın da mabûd Huyi Çiloposhtli namına kurban edilmesi için bir mukaddime-i teklif demek olduğunu Rikalda anlamasıyla ve o halkada dahi bittabi Moşamol kendi yanında bulunmasıyla gayet gazûbâne bir tavırla Moşamol'a dedi ki:

- Vay! Şimdi bunlar beyaz gûn kızını da kurban mı edecekler?

Moşamol, Rikalda'nın hâl ve şanından bu kızı kurban etmek niyetine muteriz bulunduğunu anladı. Böyle zorlu bir vahşînin itirazı yalnız lâfzî olmayıp fiiliyata kadar varacağını pekalâ takdir eden Moşamol ciddi bir tavırla Rikalda'ya dedi ki:

- Anlıyorum, anlıyorum! Kızı kurban ettirmemek istiyorsun. Hakkın da var. Ben de o fikirdeyim. Fakat koca bir kabileye karşı kolay kolay muhalefet edilemez. İşin içinde bir de Maradangal vardır ki herifin bir kuzgunî karga sadasından evâmir-i semâviyye almakta bulunduğuna bu kabile halkı inandıkça yalnız onun kuvveti hepimizin kuvvetine müsavi olabilir.

Zorlu Rikalda'nın gözlerinden nâr-ı gazab saçılmaya başladı. Dedi ki:

- Maradangal'ın şarlatanlıklarına, safsatalarına bütün kabile halkı inanır ama ben o ağızlara gelir miyim? Sen o yalanlara inanır mısın?

- İşin sencesine bencesine bakmamalıdır. Umumcasına bakmalıdır. Hem halkın bu sadeliğini, bu safvetini kızı kurban olmaktan kurtarmak hususundaki maksada muhalif ve mani zannetmemelisin. Asıl hüner böyle işlerde halkın zünûn-ı bâtılasından istifade etmektedir. Sen acele etme. İşi bana bırak.

Tamam halka kıza kadar tekarrüb eylemiş ve kızcağız hayatından ümidi münkatı olarak gözleri kararmakta bulunmuş olduğu bir zamandaydı ki Moşomol kabile halkına hitaben:

- Ey cemaat! Ben bu beyaz gûn kızının lisanını biliyorum. Müsaade eder misiniz ki kendisiyle konuşayım da buraya nereden geldiğini ve bindiği gemiyi ve arkadaşlarını nerede bıraktığını anlayalım?

Moşamol'un bu sözü üzerine herkes birbirine bakışarak kısa ve kesik sözlerle teâtî-i efkâr dahi etmeye başladığından cemaat içinde bir fısıltı, bir temevvüc peyda olmuştu. Aralda bu mahlûkun bir kız olmasına beyân-ı taaccüb ederek Kadagoz vakıa bir kadın olduğunu takdir eylemiş olsa da rengi pek sakîl, kendi pek çirkin olduğunu dermeyan eyleyince gelini Aralda bilâkis beyaz gûn kızı kendisine pek hoş göründüğünü dermeyan eyliyordu. Vahşîlerden bir takımı bu kızın bir boyayla boyanmış olmasına ihtimal vererek, diğer bir takımı da kaş ve gözlerde bu renklerin bulanabilmesi mutlaka tabii olamayacağından boya meselesine kanaat eylemekte olanlara iştirak eyliyordu. Bir aralık Kadagoz'un beyaz gûn kızını zemmetmesine cevaben kocası Fardiç'in:

- Ama artık uzun ediyorsun ya? Semadan inmiş bir melek gibi güzel olan şu mahlûka çirkin demek çirkinliği şems ve kamere isnat kadar nâbecâdır.

deyince Kadagoz olanca istiğrâd-ı hasûdânesiyle kıskanıp beyaz gûn kızını dişleriyle çiğ çiğ yiyecek olsa teşeffî-i sadr edemeyecek bir dereceyi bulmuş olduğu gibi, nasılsa Rikalda dahi bu kız hakkındaki hayretini setr ve ketmedemeyerek :

- Hakikaten yüzü testekerlek ay gibidir.

deyiverince zevcesi Aralda evvelce beyaz gûn kızını hoş görmekteyken kocasının takdiri üzerine o da kayınvalidesi gibi kıskanmış idiyse de hasedini meydana koyamayıp yalnız derunundan:

- Vay! Kocam Rikalda beyaz gûn kızını beğendi ha!

diye yüreğinin sızladığını hisseylemişti.

Bir yanda vahşîler şu meşguliyette bulunadursunlar, diğer cihette Moşamol, Zak Maradangal'dan almış bulunduğu müsaade üzerine beyaz gûn kızıyla mükâlemeye başlamıştı.

Maradangal'ın nasıl olup da bu müsaadeyi Moşamol'dan dirîg etmemiş bulunduğuna şaşmamalıdır. Moşamol o müsaadeyi isterken Maradangal'ın suratına öyle bir manidar tavırla bakmış ve delâlet edeceği hükmü yalnız Maradangal'ın anlayabileceği bir surette olarak öyle bir de tebessüm eylemişti ki zeki Zak, Moşamol'un bu teşebbüste pek mühim bir maksadı olduğunu bittakdir şayet muhalefet eyleyecek olursa zaten Zaklar din ve mezhebine itikadı bulunmayan o şeytan Moşamol'un mutlaka bir şerrine uğrayacağını hükmederek cemaatten istediği müsaadeyi bilvekâle ve bilâ-dirîg itaya mecbur olmuştu.

Maradangal gibi koca bir cemâat-i vahşîyyeyi bir takım zehâb-ı bâtıla inandırarak kendi hükmü altında bulunduran herifler ebleh ve ahmak olamazlar. Bu muvaffakiyetini kendilerine temin eyleyen şey yalnız şeytanetleridir ki cahil oldukları hâlde bile o şeytanetlerle pek ince şeylere akıl erdirebilirler. Maradangal ise bu kabil kâhinlerin en şeytanlarından birisi olmasıyla Moşamol'un istediği müsaadeyi dirîg eylemedikten maada kabile halkı meyanında peyda olan fısıltı ve temevvüc Moşamol'a verilen müsaade müddetini arttırmakta bulunduğuna da dikkatle bu müddeti bir kat daha temdid eylemek için beyaz gûnlar hakkında cemaatin açmış olduğu mühahaseye kendisi de iştirak eyledi. Dedi ki:

- Durunuz çocuklar! Bu meseleyi size ben hâlledeyim. Her mabûd kendisine yine kendi beğendiği renklerde mahlûklar yaratmıştır. En eski, en fazıl zaklardan tevarüs tarikiyle bize vasıl olmuş bulunan rivayâttandır ki dünyanın bir tarfında bir

de simsiyah mabûd bulunup kendi mahlûklarını da kendisi gibi simsiyah yaratmaktaymış. Bunu öğrenince pek kolay anlayabilmiş olursunuz ki şu beyaz gûnların mabûdları da beyazdır. Onun için kendi mahlûkatını beyaz yaratmıştır. Binaenaleyh bu kızın rengini bir boya eseridir zannetmeyiniz. İnanınız ki tabii bir renktir. Ama güzel veyahut çirkin olması bahsine gelince ben inkâr edemem ki bana adeta çirkin görünüyor. Bizim ormanlar zineti olan kırmızı rengimize nisbetle onun şu kirli renginde sanki ne letafet vardır? Hem yine zaklardan birisinden işitmiştim ki bunların böyle sımsıkı rubalar giymeleri vücutları pek kusurlu olduğundandır. Onlar vücutlarını kimseye göstermezlermiş. Keşf-i vücûddan utanırlarmış. Öyle ya? Vücutları bizim gibi kusursuz ve güzel olsa keşfinden dolayı neden utansınlar?

İşte kabile halkı beyaz gûn kızı hakkında şu mütalâalara girişerek Maradangal'ın sözleri ise bu mübahaseyi bir kat daha uzatmaya yardım eylediği esnada Moşamol diğer cihette beyaz gûn kızı ile söze girişmişti. Moşamol'un epeyce söyleyebildiği Avrupa lisanı Fransız lisanı olup hâlbuki bu gelen kız İngiliz olduğundan onun da söyleyebildiği Fransızca Moşamol'un Fransızcasına pek de bâlâter değildi.

Tevârih-şinâsân-ı âleme hafi olmadığı vechile Missouri nehrinin Mississippi nehrine karıştığı mahallere en evvel Fransızlar intişar ederek Saint Loui şehri de evvel be-evvel bunlar tarafından tesise başlanmıştır. Binaenaleyh Iowa ülkesi taraflarının ilk galipleri Fransızlar olduğundan, Moşamol dahi bunlar eline esir düşerek yanlarında geçirdiği çend sene zarfında Fransız lisanını epeyce tekellüm iktidarını peyda eylemiştir. İngilizler ise Fransızlar'dan sonra buralara intişara başlayıp, ilk teşkil eyledikleri kasaba Saint Loui'nin elli saat kadar garp cihetinde kain olarak muahharen Amerika cemâhîr-i müttefikasının İngiltere'den fekk-i râbıta-i tebaiyyetle bir devlet-i müstakille suretinde teşekkülüne en ziyade hizmeti sebk eyleyen rüesâdan Jefferson namına mensubiyetle teyzîd-i iştihâr eylemiş bulunan kasabadır. İşte sandaldan çıkıp şu vahşîler içine duçar olan güzel kız dahi bu suretle Jefferson taraflarına intişar eyleyen İngilizler'den olup mücerret Fransız

muhacirleriyle muhlûten yaşadıkları için biraz da Fransızca söylemektedir.

Moşamol evvel be-evvel kızın ölüm derecesindeki havfını def'aten izaleye yardım etmek için söze temin ve tatmin vadisinden girişerek demişti ki:

- Korkmayınız matmazel! Duçar olduğunuz tehlike böyle korkunuzdan mûcib-i helâk olacak derecelerde büyük değildir.

Zavallı kızcağız bir vahşîden böyle ümit ve intizarın bilkülliye haricinde olarak istima eylediği Fransızca'yı sanki öz babasından veyahut öz karındaşından kelimât-ı temîniyye işitiyormuşcasına bir sevinç ile bittelâkkî az kalmıştı ki Moşamol'un boynuna sarılarak yüzünden gözünden şapır şapır öpsün. Moşamol ise kızın bu derecelere varan memnuniyetini de kendi tasmîmât ve tertibâtı için muzır bulduğundan kızı sevincinden men ile de dedi ki:

- Aman matmazel! Aramızdaki dostluğu arkadaşlarıma göstermemeliyiz. Biraz metanetli olunuz. Söyleyiniz bana nereden geliyorsunuz?

Kızcağız kendini toplayıp dedi ki:

- Kansas kasabasından.

Moşamol bu Kansas kasabası nerede olduğunu bilmediğinden bunu da kızdan istizâh eyledi. Kız dedi ki:

- Buraya üç yüz yetmiş mil kadar cenûb-ı şarkî cihetinde İngilizler'in yeni tesis eyledikleri bir kasabadır.

- Oradan buraya kadar nasıl geldiniz?

- Gemi ile. Hatta biz buradan daha yukarıya bile çıkmıştık. Yukarıda sol taraftan Missouri nehrine karışan ve haritalar üzerinde New Brara diye tayin olunan nehre kadar varmıştık. Sahilden giderken koca bir dağ uçup gemimizi su ile toprak arasında defneyledi. Meğer dağın altını nehrin cereyanı oya oya koca dağın altını boşaltmış. Gemide bulunanlar kendilerini nehre attılar. Ne kadarı boğuldu, ne kadarı kurtuldu bilemem. Ben kim bilir ne suretle olmuşsa kendimi bir toprak yığıntısı üzerinde buldum. Şu sandal da yanıbaşımda su içinde olduğundan bir hâl ile hemen sıçrayıp atlayarak içine girdim. İki

gündür nehrin akıntılarıyla akıp geliyorum. Elbisemin ıslanan yerlerini kurutup mümkün mertebe tanzim eyledim. Karnım acıktıkça sevahile yanaşıp patates, kestane gibi bulabildiğim şeylerle karnımı doyuruyordum. Bu sahile dahi yine acıktığım için yanaşmıştım.

Moşamol kızı temaşa ettikçe ederek, letâfet-i hüsn ü ânına bir türlü gözleri doyamıyordu. Kız bu Fransızca'yı nerede öğrendiğini ve bu hasâil-i insaniyyeye hangi mürebbîlerin semere-i terbiyesiyle nail olduğunu sual etmesi üzerine Moşamol dedi ki:

- Burada benim ismime Moşamol derler. Bundan altı sene mukaddem Topeka taraflarında Avrupalılar ile muharebe ederek mağlûp olduk. Kabilemiz Kansas nehrini geçerek Missouri kenarlarına ric'at eyledi. Orada beyazlara bir daha mağlûp olduk. O zaman ben esir düştüm. Kabilemiz Missouri nehrini de geçip buralara doğru intişar eylemiş. Beni esir alanlar ta Saint Loui'ye kadar götürdüler. Orada Juan Mason namında bir sâhib-i mâlikâneye beni sattılar.

Kızcağız bu Juan Mason namını işitince tavrında peyda olan alâyîm-i azîme-i sürûr ve beşâşet ile dedi ki:

- Juan Mason mu? Haniya şu Mississippi nehri kenarında bir ülke kadar malikânesi olan Fransız değil mi?

- Evet! Siz o familyayı tanır mısınız?

- Tanımak ne demek.? Hâlâ pederim Johnsonser onun şürekâsındandır.

- Öyleyse bu hâl aramızdaki dostluğu bir kat daha teyit eyleyecek mevâddan sayılır. Çünkü ben o familya nezdinde inayetten âtıfetten başka bir şey görmedim. Sair üserâ meyanında türlü türlü işkencelere duçar olanlar pekçok idiyse de bunlar bana daima hilm ile, merhametle muamele eylemişlerdir. Nihayet dört sene kendilerine hizmet eyledikten sonra bir gün Mösyö Juan bana: "Adrianne ettiğin hizmetten memnunum. Ne yolda mükâfat istersen söyle. Dirîğ etmem. Hatta memleketine avdet etmek istersen ona bile müsaade veririm." demişti.

- Adrianne mi? Vay Adrianne sen misin? Orada hâlâ senin ismin yad olunmadık gün yoktur.

- Evet matmazel! Adrianne benim. Vaftiz edilerek nasrâniyeti kabul eylediğim zaman böyle tesmiye olunmuştum. Fakat ne kadar olsa zevcemle hemşirelerimi merak eylediğimden avdeti Saint Loui'de ikamete tercih eyledim. Kalktım bin belâ, bin müşkilâtla buraya kadar geldimse de, keşke gelmeseydim. Meğer diğer bir muharebede zevcemi, çocuklarımı, iki hemşiremi esir etmişler. Şu dünyada yapayalnız kalmışım. Bu makhuriyet ve meyusiyetle bir daha teehhüle heveslenmeyerek o zamandan beri tek ü tenha yaşıyorum. Şu hâl-i ye's-iştimâlde sizinle mülâkî oluşum benim için büyük tesellidir.

- Ya size tesadüf benim için az teselli midir?

- Korkmayınız matmazel! Sabrediniz âkılâne davranırsak buradan halâs müyesser olacağını ümit eyleyebiliriz. Siz her tedbiri bana bırakınız. Size ne yolda işaret verirsem o vechile hareket ediniz.

Gelen beyaz kız ile Moşamol arasındaki söz bu dereceyi bulduğu zaman diğer cihette Maradangal dahi dahil olduğu hâlde vahşîlerin beyaz gûnlara dair açmış oldukları mesele dahi hitâma resîde olmuştu. Bu beyaz gûn kızının mabûda kurban edilmesi meselesi en evvel Fardiç'in karısı Kadagoz'un hatırına gelerek "Mabûdumuz kan istiyor" nağmesiyle bunu cemaate dahi ihtar eylemiş bulunduğu gibi kocasının da bu kızı güzel bulması üzerine nâire-i hasedi kıvılcımlanmış olan o vahşî karı şu azm-i hûn-rîzânesine bir kat daha kuvvet vererek:

- Ey Moşamol! Beyaz gûn ile lâkırdıyı daha uzatacak mısın? Akşam oluyor. Huyi Çilopoştli'ye şu kendi ayağıyla gelen bayaz kurbanı da takdim edelim ki mağaralarımız uzaktır, akşamdan evvel yerimize dönebilelim.

diye bağırdığından cemaat meyanında sair birkaç kişiler dahi mezbûrenin sözünü tasdik eylemişlerdi.

Kadagoz'un bu sözlerini Moşamol işitince beyaz gûn kızına orada durup hiçbir şeyden korkmamasını tenbih ile kendisi kabile halkının yanına geldi.

-3-

Moşamol geldiği zaman Rikalda'yı validesiyle bir münazaaya başlamış buldu. Beyaz gûn kızının kurban edilmesini teklif eyleyen Kadagoz'un teklifini red ile Rikalda diyordu ki:

- Beyaz gûnu kurban edeceksin ha? Bugün zebh ettiğimiz koca bir âfitâb-zâdenin daha kanı kurumadı. Ciğeri solmadı.

Rikalda'nın zevcesi Aralda dahi güzel kızı kıskanmakta kayınvalidesinden aşağı olmadığından mezbûrenin reyini teyit eyliyordu. Diyordu ki:

- Evet! Evet! Bu kurban Huyi Çiloposhtli'nin kendi getirdiği kurbandır. Onu zebh etmeyecek olursak mabûdun bihakkın hışmına uğramış oluruz.

Kabile halkından sair birçokları da Kadagoz ve Aralda'nın teklifelerini teyide başlamasınlar mı?

Fardiç ile Maradangal hiç seslerini çıkarmıyorlardı. Bilhassa Maradangal, Moşamol gelip de ne fikir beyan edeceğini görmedikten sonra ses çıkarmamaya bir de mecburiyet hisseyliyordu. Artık anlaşıldı ya? Avrupalılar nezdinde dört beş sene esir kalarak terbiye-i nasraniyye ile şu putperestlik zünûn-ı bâtılasını bilkülliye kendisinden teb'îd eylemiş bulunan Moşamol'un şeytanet ve şerrinden korkuyordu. Bir aralık Kadagoz:

- Rikalda! Rikalda! Sen bu işte külliyen hatada bulunuyorsun. Mabudumuz bize bugün hem ikinci bir muzafferiyet daha ihsan eyledi, hem de o muzafferiyete şükrane olarak takdim etmekliğimiz lâzım gelen kurbanı da kendisi celp ve ihzar etti. Bu hakikati anlayamamak olamaz. Eğer kurbanı dirîğ edecek olursak inan ki bundan sonra bizim için hiçbir düşman üzerine galibiyet ümidi yoktur.

diye Rikalda'ya ettiği ta'n ve teşnî' zorlu vahşîyi büsbütün eser-i gazabını meydana koymak derecelerine vardırmasıyla Maradangal dahi ne yapacağını şaşırmış kalmışken Moşamol kemâl-i telâşla dedi ki:

- Susunuz! Susunuz! İşte mabûd kendi emeli neden ibaret bulunduğunu ihbar eyliyor.

Moşamol'un bu sözü üzerine herkes mabûdun haberi hangi taraftan geldiğini görmek anlamak için etrafına bakınmaya başlamıştı. Moşamol diyordu ki:

- Canım görmüyor musunuz? İşitmiyor musunuz? Aman ses çıkarmayınız? Ürkütmeyiniz.

Cemaat hâlâ Moşamol'un ne demek istediğini anlayamayarak ve fakat hiçbirisi ses çıkarmak şöyle dursun sıkıca nefes bile almaya cesaret edemeyerek acîb ve garip tavırlar ve kahkahaya şayan kaş göz işaretleriyle Moşamol'dan istîzâh-ı merâm edince ve Moşamol:

-Saksağanı! Saksağanı!

diye Huyi Çiloposlti heykelinin üst tarafındaki ağaca mutlaka kan kokusuyla gelip konmuş bulunan bir saksağanı gösterince Zak Maradangal, Moşamol'un mütalâası kızı kurtarmak olduğunu derhâl anlamıştı. Zaten Maradangal'ın kendi reyi de bu kızı öldürmemek cihetindeydi. Zira tahattur eyliyordu ki sekiz on sene mukaddem yine Aztekler'den bir kabile Avrupalılar'dan bir kaç esir alarak badehû pek külliyetli emvâl ve eşya mukabilinde bu esirleri yine Avrupalılar'a satmışlardır. Şöyle bir mübadele bu kız yüzünden kendilerine de müyesser olacağını düşündüğünden kızın muhafazasını lâzım addeyliyorduysa da kabile halkının zehabı hilâfına hareket dahi mümkün olamayacağından netîce-i hâle muntazır bulunuyordu. Ama Moşamol'dan sâlifü'z-zikr saksağan işaretini alıp da merkumun da kızı kurtarmak cihetini iltizamda bulunduğna yakîn hasıl edince vahşîlere:

- Aman durunuz! Ses çıkarmayınız! Dinleyiniz! Beni de bekleyiniz.

tenbihleriyle kendisi saksağan tarafına doğru birkaç adım attı. Saksağan ürkerek konduğu daldan kalktıysa da yiyecek ümidi ile uzağa gidemeyip biraz daha ötedeki ağaca kondu. Orada da ötmeye devam eyliyordu.

Maradangal saksağanı epeyce dinledikten sonra cemaate dönerek dedi ki:

- Ey cemaat! Nafile hiçbirinizin dediği olmayacak. İşte mabûdumuz asıl kendi maksûdunu saksağan vasıtasıyla bize

izah etti. Diyor ki o beyaz gûnlar benim cinsimden değildirler. İnsana benzemezler. Kusurludurlar. Bahusus ki bu beyaz gûn bir karıdır. Karı olduktan sonra kızıl gûn bile olsa kurban olamaz.

Maradangal'ın bu sözü filvaki mübâhaseye katiyen hitam verdi. Bütün kabile halkı saksağan vasıtasıyla mabûdun gönderdiği emre itaat edilmek lâzım geldiğini hükmeylediler. Hele Rikalda bu hâlden ziyadesiyle memnun olarak ve bu işin de asıl Moşamol himmetiyle vukua geldiğini anlayarak merkûmun yanına sokulup sûret-i mahsûsada bir de teşekkür eyledi.

Bu kızın kurban edilmeye salâhiyeti olmadığı anlaşıldıktan sonra kendisini ne yapmak lâzım geleceğine dair Kadagoz ve Fardiç ve Aralda ve Rikalda ve Moşamol ve Maradangal arasında bir söz daha açılarak kabile mûteberânından birkaçı daha iştirâk ile söz epeyce uzandı gittiyse de bir neticeye müncer olamadı. Zira Rikalda bu kızı bir kere "Himaye edeceğim." demiş olduğundan, onun hakk-ı himayesini inkâra vesîle-i imkân olamadığı gibi vakıa bu vahşîler meyanında ihtiyarlık, sakatlık veyahut adi lüzumsuzluk hasebiyle iaşesi beyhude olanların kafasına topuz darbıyla idamları da mutad idiyse de şu bulundukları mahalde şimdiki hâlde yem yiyecek mebzûl olduğundan bu idam âdetine de ittibâa yol bulunamadı. Maradangal kızı sahiplerine iade ile külliyetli hediye alınmak cihetini ihtar eyledikte Rikalda gazûbâne bir nazarla hürmetli fazılı bu ihtarından da nadim ve pişman eyledi. Nihayet yine Moşamol'un bir sözü makul görüldü. Demişti ki:

- Canım beş altı yüz nüfusun geçinebildiği bir yerde böyle bir kızdan günde iki üç meyveyi esirgeyecek değiliz a! Bu beyaz gûn kızlarının sadaları güzeldir. Âlâ raks ederler. Kendisine şarkı çağırttırırız, raks ettiririz, bir eğlencemiz olur vesselâm.

İşte velev ki muvakkaten olsun Moşamol'un bu sözü cemaat tarafından kabul olunarak mağaralara avdet için yola düzülmeye kıyam edildiyse de biçare kız zaten oraya açlık ilcâsıyla uğramış bulunduğu gibi bir iki saattir duçar olmuş bulunduğu havflar, haşyetler yorgunluğuyla da tâb u tüvânı

kesilmiş olduğundan Moşamol'dan bir miktar yiyecek istedi. Moşamol beraberlerinde bulunan kumanyadan kıza istediği kadar yedirip içirerek biraz kuvvetini toplamasına yardım eyledikten sonra gayet aheste bir reviş ile tekmil cemaat yola düzüldü.

Esnâ-yı râhda Moşamol kız ile mükâleme ve musâhabede devam eyliyordu. Pederinin ismi Johnsonser olduğu gibi kendisine de nâm-ı pedere nisbetle Miss Johnsonser denileceğini ve asıl vaftiz ismi ise Mariya olduğunu anlatıyordu ki vahşîler kızın neler söylediğini Moşamol'dan sual eyledikleri zaman Moşamol kızdan aldığı haberleri bunlara aynıyla tebliğ edecek olsa heriflerin hiçbir şey istifade edemeyeceklerini bildiğinden Miss Johnsonser'in sözlerini bittahrif:

- Zavallı kızcağız! Ne diyecek! Kendi hakkındaki ilk kasdınızı anlayamamış, bilmiyor ki, sizin için bir fena fikir peyda edebilmiş olsun. Diyor ki bu kabile halkı ne kadar merhametli adamlarmış! Ne mürüvvetli insanlarmış! Cümlesi beni kemâl-i nezâket ve beşâşetle telâkki eylediler. Yedirip içirip karnımı doyurdular. Şimdi de alıp ikametgâhlarına götürüyorlar ki beni orada misafir edecekler. İşte kızcağızın söylediği sözler bunlardır.

diye vahşîlerin mezbure hakkındaki mürüvvet istidatlarını takviye ve tezyîd eyleyecek yolda sözler söylüyordu. Ama bu tahrifâtından derhâl kızı da haberdar eyliyordu. "Ben sizin için şöyle söylüyor idim. Siz dahi onların yüzlerine beşâşetle bakarak kendilerinden mütevahhiş görünmemelisiniz." talimatını da itadan gafil kalmıyordu.

Kervanın bu akşam mağaralara avdeti sûret-i mahsûsada şâyeste-i dikkatti. Bütün kervan halkı Miss Johnsonser'i daha yakından görmek için ileride iseler gerilemek ve geride iseler ilerlemek kaydında bulunup hele Fardiç ile Rikalda kızın yanından bir türlü ayrılamıyorlardı.

Bazıları beyaz gûnların vücudu yumuşak mıdır, katı mıdır anlamak için parmağını kızın eline, ensesine, yanağına filânına bastırıp, hele bazıları beyaz gûnların kendilerine mahsus bir kokusu varsa anlamak için kızın vücuduna bastırdığı parmağı koklamaya kadar eser-i cehâlet ve vahşet gösteriyorlardı.

Moşamol'un bir sualine cevap vermek için kızcağız ne zaman ses çıkaracak olsa yanında bulan vahşîler kemâl-i ehemmiyetle kulak verip sadası nasıl olduğunu dinledikleri gibi bazıları dahi kızın ağzından kapabildikleri bir kelime Fransızca'yı bin defa tekrarla kendi lisanlarına asla benzemeyen bu lisanı mutlaka vahşîler lisanıdır diye istihzaya kadar varıyorlardı.

İşte bu suretle üç saat kadar yürüdükten sonra Fardiçar Aztekleri'nin asıl mahall-i ikametgâhlarına gelmiş oldular ki zaman-ı muvasalatlarında artık gece hulûl etmiş olduğundan ve geceleri erken yatmaksa vahşîlerin mutadı bulunduğundan her ne kadar Rikalda şu beyaz gûn kızına biraz şarkılar okutarak rakslar ettirmek istediyse de kızın yorgun ve misafir olmasından da kat'-ı nazar asıl vakit geçmiş olması ve uyku zamanının hulûl eylemiş bulunması mani addolunarak kızcağız bu zahmetten olsun halâs edilebildi.

Vahşîlerde bir familya halkının öyle ayrı ayrı hücrelerde beytûtet etmeleri mutad olmayıp familya azası kâmilen bir yuvada beytûtet eyler ve bazen bir kaç familya bir mağarada yaşar. Ancak böyle birçok adamın bir yerde beytûtet etmesi Avrupa medeniyetince meâyibden addolunduğu hâlde işbu vahşîlerce ta'yîbe lüzûm dahi yoktur. Ma'yûbiyet denilen şey onun zımnında mutasavver olan fenalık derecesinde şâyân-ı nefret olabilip, bir şeyde nefreti mûcib hüküm bulunmayacak olduktan sonra ma'yûbiyete de mahal mi kalır?

Bizce gayet meâyibden sayılan bir çok ahvâl Amerikalılar gibi vahşîler nezdinde değil a A'râb ve Ekrâd gibi bedeviler nezdinde bile meâyibden addolunmaz. Onlarda da bir çok adamın yalnız bir çadır altında yatmalarından istihyâ edilmez. Zira gerek vahşîlerde ve gerek bedevilerde uyku denilen şey insanın kendiliğinden tecerrüd eylemiş bulunduğu bir hâl-i fevkalâdedir ki uyku hâlinde bir düşman o adama kasdedemediği gibi, bir hırsız dahi malına el uzatamaz. Hatta vücudunca bazı inkişaflar vuku bulsa hiç kimse gözünü kaldırıp bakamaz. Her zamana, her mahalle göre bir edep, bir terbiye vardır ki o zamanın ve o mahallin usûl-i maîşetince insanların rahatı neyi iktiza eyliyorsa o mukteza üzerine bina edilmiştir.

Tufanı müteakip cenâb-ı Nuh'un uyku esnasında bazı cevârih-i azâsının açılabilmesi o zamanın usûl-i telebbüsüne göre mümkinâttan imişse de bakmamak lâzım gelen şeye bakmaklığın min-indillah cezâ-yı sezâsı da ebedî bir yüz karalığı ile tayin olunmuştur ki bu nokta-i nâzike ve dakîkadaki hikmetin şöyle bir âlem-i vahşet usûl-i maîşetindeki dekâyıkın muvâzenesine de medar olması gerçekten cây-ı istiğrâbdır.

Moşamol ne kadar olsa Avrupalılar usûl-i maîşetince bir genç kızın hâbgâhına tekarrüb câiz olmadığını bildiğinden mağara içinde şöyle ufarak fırın gibi derince bir mahallin beyaz gûn kızına tahsisini âfitâb-zâde Fardiç'ten iltimas ve müsaadesini istihsâl etmesiyle oraya en yumuşak otlardan naklederek Miss Johnsonser'in nazik vücudu için mümkün mertebe yumuşak bir yatak vücuda getirmişti. Kendisi de bu yatakhanenin medhali önüne uzanıp yatmıştı ki Moşamol'un beyaz gûn kızına bu suretle tekarrübü vahşîler nezdinde hiçbir sû-i mânâya delâlet etmediği hâlde Miss Johnsonser ile Moşamol nazarında bu kadarcık muhafaza imkânının ne derecelerde ehemmiyeti olacağı müstağnî-i tafsîl ve tatvîldir.

Bu gece sabaha kadar Aztekler ikametgâhınca şâyan-ı zabt ve tahrir bir gûne vak'a vukua gelmedi. Zavallı Miss Johnsonser gündüz Moşamol'a da hikâye ve ihbar eylemiş olduğu vechile iki gün iki gece koca Missouri nehrinin müthiş akıntıları, mahûf girdapları üzerinde yalnız başına bir sandalın içinde aç taksîr-i seyahat ederek nice metâib ve mezâhim ile canından bîzar olmak mertebelerini bulmuş olduğundan bu gece duçar olmuş bulunduğu şu Aztekler mağarası dahi kendisi için katiyen bir semt-i selâmet ve cây-ı refâh ve rahat değil iken yumaşak otlardan ibaret bulunan vahşîyâne yatağı içinde nimet-i hâb acilen gelip bütün kuvvâsını istilâ etmiş bulunmasıyla sabaha kadar derin ve deliksiz bir uykuya nail olmuş ve sabahleyin uykudan uyandığı zaman henüz gece midir, gündüz müdür fark olanamayacak derecelerde kendisini bir karanlık yerde bulması ziyadesiyle tevahhuşunu mucib olmuşsa da vücudunu epeyce rahatlanmış ve taab u zaafını gereği gibi zâil olmuş bulduğunu görerek Hak Teâlâ hazretlerinin şu inayet ve ihsanından da müteşekkir kalmıştır.

-4-

Aztek kabailinden işbu Fardiçar kabilesinin sakin olduğu mağaralar bundan evvel dahi görüldüğü vechile Missouri nehri sahiline yirmi beş kilometreden ziyade mesafede ve ormanın gayet lâtif bir mevkiinde kâindirler ki zemini kumsal ve düz olmasından da istidlâl edileceği üzere bir vakitler Missouri nehri oradan cereyan eylemekteymiş. Hatta böyle düz yerlerde mağaralar bulunabilmesi müsteb'ad iken oralarda bu mağaraların peyda olması da Missouri nehrinin kadim mecrası olmasından neş'et eylemiştir. Yani bu mağaraları teşkil eyleyen kayaların üzeri kim bilir ne kadar kalın bir toprak tabakasıyla mestur ve derûnu toprakla memlû iken Missouri nehri türâb-ı mezkûru yalaya yalaya alıp götürerek kayaları meydana çıkarmağla işbu mağaralar dahi vücuda gelmiştir.

Bu mağaraların ya gayet kadim olmayıp yeni şeyler oldukları veyahut eğer kadim iseler Aztek akvâm-ı kadîme-i mütemeddinesinin buralara kadar yayılamamış bulundukları mağaralar derunlarında yazı ve resim gibi mahkûkât-ı kadîme bulunmamasıyla istidlâl olunur. Zira Amerika-yı şimâlînin bazı böyle büyük mağaralarında Meksika hiyeroglif eşkâliyle bir takım dahi kaba saba resimler kesretle müşahede olunurken bu mağarada nukûş-ı mezkûreden hiç eser yoktur.

Mağaralar esasen üçtür diye hükmolunur. Zira üç medhalden gayet geniş üç mağaraya girilir ki bunlardan birbirine geçmek için yol varsa da her biri birer ufarak köyün meydân-ı umûmîsi hükmünde bulunup o meydân-ı umûmî etrafında dahi başkaca birkaç küçük mağaralar mevcuttur. Eğer bu küçük mağaraların her biri bir haneye teşbih olunmayıp da birer daire yahut oda farz edilecek olursa büyük ve geniş mağaralar dahi bu odaları hâvi olan konağın sofası veyahut divanhanesi hükmünü alır.

Üç büyük mağaradan ikisinin tavan mesabesine kaim olan kubbesinde tabii birer baca bulunduğundan bu bacalar oldukça aydınlık vermeye hizmet eyledikleri gibi teneffüse dahi yardım ederler. Ama bunları "tavan" ve "kubbe" diye tabir etmiş olduğumuza bakıp da meâbid-i cesîmenin muntazam tuğla veya taşlarla örülmüş kubbeleri veyahut âlî binaların tahta veya

bağdadî olarak yapılıp boyanmış tavanları zannetmemelidir. Yed-i hilkatten nasıl gayr-ı muntazam olarak çıkmışsa hep o surette yamru yumru şeylerdir ki bazı girintili çıkıntılı yerleri ufarak ufarak binlerce mağaracıklar teşkil eylemiş bulunduklarından kapılarla bacalardan girip çıkan milyonlarca enva-ı tuyûra mesken olmuşlardır. Aztekler bu mesâkin-i tuyûrun hangilerine dest-i teaddîyi itâle edebilirlerse oralarda buldukları yumurtaları alıp külde pişirerek yerler.

İşte Miss Johnsonser'in sabahleyin uyanıp da gündüz olup olmadığını anlayamayacak derecede kendisini bir karanlık içinde bulduğu yer burasıdır ki zulmet-i mezkûreden şikâyet değil asıl şükretmiş olsa becâdır. Zira kendisine yatak kamarası olarak tahsis kılınmış olan kovuk gayet genişce bir lahit demek olup bu mahallin dehşetini birdenbire görmüş anlamış olsaydı havfından tüyleri ürpereceği derkârdı.

Kızcağız mağaranın büyük kapısından dışarıya çıkıp da kedisini gayet lâtif bir orman derununda bulunca mağara derununda gözünü gönlünü istilâ eylemiş bulunan sıklet birdenbire bir ferah ve neşata mübeddel oldu. Şurada burada Aztek vahşîlerini gördü ki küme küme oturmuşlar musahabe eyliyorlar. Miss Johnsonser'i gören Aztekler dün doya doya temaşa edememiş bulundukları u'cûbe-i zamanı bugün daha yakından doya doya görüp mutmain olacakları için pek ziyade rûy-ı beşâşet göstermiş idiler. Ancak bir ağacın dibinde manga kurmuş olan Fardiç ve Rikalda ve Aralda ve Kadagoz'dan Aralda ve Kadagoz yeni misafiri görünce rüyada görülse hayra yorulmamak lâzım gelen bir mahlûk-ı müstekreh görmüşler gibi ikisi de kaşlarını çatıp suratlarını ekşitmişlerdi.

Kadagoz neyse ne ama Aralda şu beyaz gûn hakkında neden tebdîl-i efkâr eylemişti? Zira malûmumuzdur ki Aralda Johnsonser'i ilk gördüğü zaman şu beyaz gûn kızının kendi gözüne pek hoş göründüğünü itiraf eylemişti. Sonra kocası Rikalda bu kızı şâyân-ı istihsân bulduğu için tebdîl-i efkâr eylemiştir.

Zaten kayınvalidesi Kadagoz dahi mücerred kendi kocası Fardiç'in beyaz gûn kızını beğenmeye şayan gördüğü için kıskanmış değil miydi ya? Bu vahşî gelin ve kaynananın zavallı

Miss Johnsonser'i bu surette kıskanmaları pek tehlikeli ahvâlden idiyse de kızcağızın acemilik hasebiyle bu ahvâlden haberdar olmaması tehlike-i mezkûreden dolayı zaruri ve lâzım olan endişeye meydan bırakmıyordu.

Rikalda kızın mağaradan çıktığını görünce muktedir olabildiği kadar bir tavr-ı nezâketle yanına koşup bir şeyler söylemeye başladıysa da Miss Johnsonser vahşînin lisanını bilmiyor ki ne demek istediğini anlayabilsin. Bununla beraber herif bir sert suratla kendisini tehdit edeceğine böyle tavr-ı mülâyim ile âsâr-ı nezâket gösterdiği için memnuniyetini de ketmedemiyor.

Nihayet Rikalda iki avucunu yüzüne çarparak güya bir yerden su alıp yüz yıkadığını taklit eyleyince Miss Johnsonser herifin meramını anlayıp tavr-ı muvâfık gösterdi. Rikalda kızın önüne düşüp orman içinde yüz adım kadar mesafede vaki bir kaynağın yanına götürünce filvaki Miss Johnsonser sabah levâzımı için suya muhtaç olduğundan vahşînin bu delâletinden memnun kaldı. Kendisini orada yalnız bırakıp çekilmesini Rikalda'ya işaret eyliyor idiyse de bir türlü anlatamıyordu. Geldiği yeri ve uzakta bıraktığı arkadaşları gösterip de eliyle dahi oraya gitmesini işaret eylediği hâlde Rikalda tefehhüm-i ma'kûsla oradaki adamları çağırıyor zannederek ettiği nidalarla bir çok kimseleri oraya celbeyledi.

İnsan için dâire-i maîşetleri dahiline girdiği halkın lisanını bilmemek ne yaman müşkilâttandır. Tefhîm-i merâm için o kadar taklitler yapar ki bu sırada gayet gülünç bir hâle girerse de insan cüz'î teemmülle o aceminin şu hâli gülmekten ziyade ağlanmaya şayan olduğunu hükümde güçlük çekmez.

Rikalda'nın nidaları üzerine bir çok kimseler kaynak başına koştukları gibi Moşamol dahi koşup gelerek Miss Johnsonser'i orada bulunca ve kız ile birkaç söz teati edince meselenin neden ibaret bulunduğunu anladı. Bu gibi havâyic-i husûsîde bir kadının yalnız kalmaya muhtaç olduğunu vahşîlere anlatmaya başladıysa da o zamana kadar bu gibi ahvâl-i medeniyyeye hiç fikir sardırmamış bulunan vahşîlerin Moşamol'dan işittikleri ilk sözü kolay kolay anlayabilmeleri muhtemel midir?

Bunlar için tabii olan ahvâlin kâffesi taht-ı cevâzdadır. Bir

ahırda bağlı olan ineklerin, öküzlerin, buzağıların havâyic-i tabiiyyece yekdiğerinden bir gûne ihtirazları olamayacağı gibi vahşîlerin de bu misillü ihtirazlara lüzum hissedebilmeleri müsteb'adâttandır. Hem Aztekler bir medeniyyet-i kadîme sahibi oldukları hâlde bile böyledirler. Minelkadîm hâl-i vahşette yaşayagelen diğer bir takım vahşîler vardır ki onlarda ahvâl-i hayvâniyyenin hiç bir ciheti memnûâttan, muayyebâttan sayılmayıp haya denilen şey hatır ve hayâllerinde bile mütebâdir olmaz.

Ne dersiniz? Beyaz gûn kızının şu ihtirazı vahşîlerde beyaz gûnların vücutları gayet kusurlu ve sakat olduğuna dair mevcut bulunan zannı tahkik mertebesine isal eylemiş bulunursa şaşmaz mısınız? Bu zanna hakikat derecesinde kuvvet vermiş olduğu muhakkakâttandır. Zira Moşamol'un ihtarı üzerine vahşîler oradan çekilmiş idiyseler de cümlesi adeta bu kızdan iğrenerek çekilip gitmişlerdi. Tavr-ı istikrâh bir dereceye kadar Rikalda'da bile müşahede olunmuştu.

Miss Johnsonser billûr gibi kaynak suyuyla elini yüzünü yıkayarak saçlarını tavladı. Tarağı yok idiyse de ince uzun beş on dikeni parmakları arasına dizip ve kaynağın berrak suyunu ayna ittihaz eyleyip alâ-kadri'l-imkân tuvaletini ikmal eyledi. Vahşîlerde saçlara hizmet adeti bilkülliye meçhul olmayıp, etlerden hasıl eyledikleri yağlarla bazı bazı saçlarını yağlamak mutad olduğundan beyaz gûn kızının bu adeti kendi adetlerine müşabih olduğu için tahsin eyledilerse de böyle yıkanmak ve taranmak nev'inden şeyleri âlemden saklamakta bulunması hakkındaki taaccüblerinde yine devam eylediler.

Âlem-i vahşete duçar olduğu şu ilk gün içinde vahşîlerin her hâli Miss Johnsonser'in ve onun her hareketi vahşîlerin istiğrâb-ı fevkalâdelerini mucib olarak tarafeynin yekdiğerine lâyenkatı' nasıl şaşmakta bulunduklarını müfredât-ı cüz'iyyeye varıncaya kadar tarif eyleyecek olursak adeta ciltler doldurmaya mecbur oluruz. Zira beyaz gûn kızı nasıl taam ediyor, nasıl oturuyor kalkıyor, nasıl gülüyor söylüyor diye Miss Johnsonser'in en cüz'î harekât ve sekenâtı bile Aztekler'in kemâl-i istiğrâbla dikkat-i mahsûsalarını celbeylediği gibi bunların da her hâli her şanı kızın dikkat-i mahsûsasını celp ve fikr-i tecessüs ve tahkîkini tahrik eylediğinden biçare Moşamol bunlar arasında

tercümanlık edeceğim diye nefesini tüketiyordu.

Miss Johnsonser'in cümleden ziyade nazar-ı istiğrâbını celbeden şey o gün Kadagoz'a aşçılık hizmetini eden bir vahşî karının kuşluk taamı için pişirip ortaya koymuş bulunduğu toy kuşu olmuştu. Evvelâ bu yemek tuzsuz pişirilmiş, saniyen kuşun içi ayıklanmak şöyle dursun tüyleri bile yolunmaksızın bir kazığa saplanıp ateş üzerinde ütülenmek suretiyle dışı yakılıp içi mehmâ-emken haşlanmıştı.

Miss Johnsonser zaten manzarası hiç de iştahengiz olmayan bu taama bir kerecik elini uzatmış bulunduğuna nedametle bu civarlarda tuz bulunup bulunmadığını ve pişirilecek saydların ne hikmete mebni temizlenmediğini Moşamol'dan sual etmekle o dahi bazı dağlarda kaya tuzları bulunsa da vahşîlerin tuz istimaline alışmadıklarını ve pişirilecek hayvanatın içleri çıkarılsa ateş üzerinde dışları büsbütün yandığı hâlde içleri hiç pişmeyeceğini ve tüyleri zaten yanıp ütüleneceği cihetle onları yolmak zahmetine hacet dahi bulunmadığını anlatıyordu ki bütün olarak pişirilecek olan hayvanın karnı açılmaksızın ateş üzerine konulması vakıa pişmesine yardım edeceği bazı Arnavut dağlılarının kazıkta kuzu, koyun pişirmelerine vakıf olanlarca müsellem görülmek icap eder. Bu dağlılar pişirdikleri hayvanın karnını hiç deşmezler ve içini çıkarmaz değildirler. Hayvanın karnını temizlerler ise de kazığa geçirdikten sonra yine dikip kapattıkları gibi tulum çıkardıkları pöstekisini de tekrar üzerine geçirip ol vechile pişirirler ki kemalini bulduktan sonra pöstekiyi yırtıp kebabı meydana çıkardıkları zaman ilik gibi pişmiş olan kebabın manzarasıyla herkesin iştihasını tuğyan ettirirler. Bunların itikadına göre şişteki kuzu içinden pişmeye başlar. Karnı açık olsa kuzunun dışı yandığı hâlde içi yine çiğ kalır. Bizim kendi tecrübelerimiz dahi bunu müeyyeddir.

Ama vahşîler her şeyin hâl-i ibtidâiyyesinde bulundukları gibi san'at-i tabâhatte dahi behreleri henüz yok hükmünde bulunduğundan onların pişirdiği etlerin en musanna'ı işte bu toy tuşu iken o bile bir medenînin mazhar-i istihsânı olamamıştır. Moşamol'un anlattığına göre matbûhât-ı sâireleri parça parça etleri veyahut balıkları ateş üzerine bırakıp yarı yanmış yarı çiy bir hâle koymaktan ve yabanî patetesi ve

gûnâgûn kuş yumurtalarını küle gömmekten ibaret bulunup haşlamak nevinden hiçbir şey pişirmeyi bilmezlermiş.

Moşamol bu ahvâli Miss Johnsonser'e anlatarak toy kebabına rağbet etmeyen mezburenin birkaç patates kebabı ve bir iki kebap yumurtayla iktifa eylemekte bulunması Fardiç ve Kadagoz ve Rikalda ve Aralda'nın da meraklarını mucib olmasıyla bunlar dahi beyaz gûnların et ne olduğunu bilip bilmediklerini ve onların memleketlerinde de kuş yumurtası bulunup bulunmadığını Moşamol'dan suale başlamışlardı. Moşamol iki tarafı birbirine tanıttırmakta gerek Miss Johnsonser'in selâmeti ve gerek âfitâb-zâde nezdinde kendisinin makbuliyeti için fevâid-i kesîre tahmin eylediğinden asla üşenmek bilmeyerek sorulan suallerin kâffesine ecvibe-i lâzıme i'ta eyliyordu.

O gün sofrada edilen sohbetler meyanında beyaz gûn kızından kendi milletlerine mahsus şarkılar çağırılması ve rakslar edilmesi rica edilmiş bulunmasıyla akşam üzeri evvel avahşîler biraz çalıp çağırıp raks eyledikten sonra Miss Johnsonser dahi bu sanatlarca kendinde bulunan behrenin derecesini göstermeye mecbur oldu.

Vahşîlerin çalgısı bizdeki çifte nağraların yalnız birer tekinden ibaret olan ve kuvvetlice yapılmış bir çanak üzerine hayvan derisi gerilmek suretiyle vücuda getirilen dümbelekleri deynek ile dövmekten ibarettir ki yalnız dört sadadan ibaret bulunan nağmelerini de bundan evvel esir kurban eyledikleri sırada okudukları dualar esnasında tarif eylemiştik. Raksları türlü türlü olup en ziyade şevkâver olanları bacaklarını ve kollarını bizim Arap oyunları ve curcuna oyunları gibi eciş bücüş bir hâle koyarak suratlarını da o hâle mütenasip bir surette yumuşturmaktan ibarettir.

Buna mukabil Miss Johnsonser bülbüllere gıbta-fermâ olacak bir sada ile gayet güzel bir kaç romans okuyup da vals ve polka ve sotiz mazurka vadisinde terennümle tek başına icra eylediği bazı Avrupa raksları numunelerini de gösterince vakıa vahşîler bunun letâfet-i hakîkasına tamamıyla varmamışlar idiyse de kendi usûl-i mûsıkîlerine ve kendi rakslarına kat kat faik olduğunu teslimden bir türlü kendilerini men edememişlerdi. Hatta Rikalda demişti ki:

- Ben bu beyaz gûn kızını ne kendi milletine iade ederim, ne kurban olarak zebh ettiririm, ne elden çıkarırım! Ben bunu besleyeceğim. Sadası ormanlarda hayran kaldığımız en güzel kuşların sadasından daha güzel, tüyleri, rengi hiç bir güzel kuşta bulunamayacak kadar güzel. Böyle nadide bir mahlûku elden çıkarmak caiz midir?

Moşamol bu sözleri Miss Johnsonser'e tercüme eylediği zaman Rikalda'nın sûret-i mütalâasını pek beğenip tasdik ederek dedi ki:

- Sanki Rikalda haksız mıdır? Bizim medenîler bir güzel papağanı, kanaryayı beslemek için gümüşten, altından kafesler yaptırarak bunca hizmetlerine katlanarak külfetler ihtiyar eyliyorlar. Rikalda benim gibi papağanlara da kıyas kabul edemeyecek hoş-elhân bir kuşu ele geçirmiş olursa elbette ziyan etmeyip muhafazasına ehemmiyet verecektir. Hem Rikalda'ya söyle ki ey Moşamol! Benim hünerim yalnız böyle teganniden, rakstan da ibaret değildir. Ben onlara ne güzel yemekler pişireyim, daha ne kadar marifetler göstereyim ki şaşsınlar da kalsınlar. Onlar bana bu derecelerde hürmet ettikleri hâlde benim de onlara hizmet etmemekliğim terbiyeme sığar mı? Buralarını anlat ki şerlerinden, ziyanlarından selâmetimizi bihakkın temin etmiş olalım. Eğer buradan halâs imkânı var ise o selâmet dairesi dahilinde imkân-ı mezkûru taharri ile başımızın çaresini ararız.

Zeki Moşamol kızın bu mütalâasını pek becâ, pek müstahsen gördü. Mütâlaât-ı mezkûreden vahşîlere anlatmak lâzım gelen kısmını şerh ve tafsil ile anlattı. Hatta bu medenîler dağlardaki, ormanlardaki hayvanları kendi hanelerine alıştırarak onların türlü türlü hizmetlerinden müstefid olmakta bulundukları hâlde hazır kendi ellerine böyle terbiyeli ve marifetli bir medenî geçmiş iken onu ziyan etmek kâr-ı akıl olamayacağını ve onun hünerlerinden ve marifetlerinden istifade ederlerse akıllı sayılabileceklerini o vahşî halka tefhîm edebildi ki vahşîlerin nef' u ziyanı bu kadarcık fark edebilmeleri şimdiye kadar hatır ve hayallerinden bile geçmemiş olan bir mebde-i terakki addedilse becâdır.

-5-

Kadagoz ile Aralda ve Miss Johnsonser'i kıskanmakta bunlara iltihak eyleyen diğer birkaç kadın mabûda kurban suretiyle mi ne suretle olursa olsun mutlaka öldürmek azminde bulundukları şu beyaz gûn kızının kendi itikatlarınca böcek vızıltısından bile aşağı olan nağmeleri ve çekirge sıçrayışından fena olan rakslarıyla selâmet sırrını bayağı temine başlamış bulunmasından dolayı şiddetlerini arttıradursunlar Miss Johnsonser ikinci geceyi de mağarasında geçirdikten sonra ikinci günün sabahı şu yakınlarda bir miktar tuz bulanabilip bulunamayacağını Moşamol'dan sual ederek eğer bulunursa vahşîlere bir yemek pişireceğini dermeyan eylemişti.

Vahşîler lisanında kaya tuzuna "acı taş" denilirmiş ki mutbah levazımından olduğu malûmları değil ise de tuzu toz hâline koyarak taze yaralar üzerine ekince yarayı pişirmesinden dolayıp muâlecât-ı tıbbiyyeden addolunurmuş. Kabile kocakarılarından cerrahlık hizmetinde bulanan bir kocakarıda iki kıyyelik kadar bir kaya tuzu bulunduysa da bununla yemek pişirileceğini istihbar eylediği zaman:

- Aa! Bu zehirdir. Yaraya ekildiği zaman ne kadar yakıyor! Ağıza alındığı vakit ne kadar acıdır!

diye vermekten imtinâa başlamıştı. Mesele büyüye büyüye Kadagoz'a, Zak Maradangal'a kadar vardı. Kadagoz'un sevine sevine kocakarıya:

- Vermemezlik etme, ver ver! Beyaz gûnun meramı hepimizi zehirleyip öldürmek olduğu anlaşıldı ya? Pişireceği yemeği kendisine yedirip habisi gebertiriz.

demesi üzerine kocakarı tuzu dirîğ etmeyip Moşamol'a teslim eyledi.

Miss Johnsonser o civarda soğan bulunup bulunmadığını Moşamol'dan sual ettiği zaman:

- Vallahi matmazel! Arandıktan sonra bu ormanlarda bulunmayacak şey yoktur. Zaten sizin medenîlerin bahçelerindeki sebze ve nebatatın kâffesi vahşet âleminden gelmiş şeyler değil midir?

deyince Miss Johnsonser koca Moşamol'un bu sözünü pek ziyade tahsin eyledi ki bizce dahi müstahsen görüleceği tabîiyyâttandır. Bahçelerimizi tezyîn eyleyen ve kilerlerimizi donatan ve ahırlarımızı ve kümeslerimizi dolduran mevâlîd-i hayvâniyye ve nebâtiyyenin kâffesi âlem-i vahşetten getirilip terbiye edilmiş şeyler oldukları gibi Amerika ve Afrika ve cezâyir-i Bahr-i Okyanus müsta'merât-ı bâîdesi keşfolunalıdan beri kadimden malûm olan envâ'-ı nebatât ve hayvanat birkaç kat daha artmıştır. Hele Amerika'dan tohumları celbedilen meyve ve sebze ve çiçekler eski dünya ahâlisinin hayretlerini mucib olarak her nev'in yüzlerce çeşitleri bulunmuştur.

Moşamol vahşîler nezedinde ismi bile malûm olmayan soğanı bir iki vahşîye:

- Şöyle saz gibi içi boş ve yeşil ve ikisi üçü bir yerde yerden çıkan bir ottur ki kökü yuvarlaktır. Kökü ezilecek olsa beyaz beyaz katmer katmer olduğu görülür. Pek fena kokar. Acı bir şeydir.

diye tarif eylediği zaman vahşîler bunu anlayıp fakat böyle fena kokulu ve acı bir otun nasıl yenilebileceğine istiğrab ede ede yine arayıp bulmaya gitmekten istinkâf etmediler.

Bunlarla beraber birkaç avcı dahi sayd ve şikâra gönderildi ki vahşîlerin usulünce âlet-i sayd olarak oklardan, harbelerden maada kementler dahi götürüldü. Bu kement denilen şeyler gayet uzun ve ucu ilmekli birer ip olup evvelâ ilmeksiz ucunu bir ağaca bağladıktan sonra ilmeği eline alan vahşî ağacın arkasına saklanır. Diğerleri bizon denilen beyaz sığırı veyahut geyik ve yaban koçu gibi ürkütebildikleri hayvanların her taraftan önlerine çıka çıka yollarını keserek biçareyi kementli vahşîye doğru sevkederler. Hayvan tamam mesâfe-i matlûbeye geldiği zaman herif kemendi attığı gibi ya boğazına ya boynuzuna iliştirip taktırır. Bu hâlde ağaca bağlanıp kalmış demek olan saydı cümlesi bilhücum tepeleyerek götürürler.

Amerika'nın açıklık ve ovalık olan yerlerinde yabanî atları tutup binmeye alıştıran vahşîler işbu kenetleri at üzerinde bile istimale muktedirlerdir. Çırçıplak bir yabanî at vahşînin diz ve el kumandasıyla alabildiğine giderek, üzerindeki vahşî elinde bulunan kement ile bir devekuşunu, bir ceylanı hatta bindiği at

gibi bir yaban atını bile yakalayabilir.

Her neyse... Bugün soğan ve sayd taharrîsine gönderilen adamlar muvaffakiyyet-i kâmile ile avdet eyleyerek sayyadlar dahi semiz bir yaban koçu getirmişlerdi. Moşamol ve Miss Johnsonser dahi bunlar gelinceye kadar en yakın yerleri dolaşıp Amerika ormanlarında hemen adım başında bulunabilen patateslerden lüzûmu kadarını yerden çıkardıkları gibi bir miktar da kuru kekik ve kuru nane ve bazıları sapları üzerine kızarmış ve bazıları yeşil biber dahi bulup getirmişlerdi. Kızcağız vahşîlerin çanak nev'inden imâl eyledikleri kaba saba şeylerin bazılarını tava ve bazılarını tencere ittihaz eyleyerek semiz koçtan istihsâl eylediği yağ ile taze ve dilim dilim kesmiş olduğu patatesi mercan gibi kızartıp koyunun etleriyle dahi tadıyla tuzuyla kekik ve nane ve biber ve soğanıyla tencere kapaması nev'inden bir âlâ yemek pişirmişti ki vakıa Kadagoz böyle zehirli, acı taş ve kına kokulu ve acı otlarla pişen taamı beyaz gûn kızının kendisi yiyip helâk olmasını re'y eylediği zaman gerek Rikalda ve gerek Fardiç ihtiyaten kabul eylemiş idiyse de Miss Johnsonser'den maada kendi refiklerinden Moşamol'un dahi bu yemekleri bayıla bayıla yediklerini ve ölmekten asla ihtiraz etmediklerini görünce onlar dahi yemeye başlamışlardı.

Yalnız yemeye mi başlamışlardı ya? Hatta bunların sûret-i eklleri "bayıla bayıla" diye edilecek tavsifin de fevkine çıkmıştır. Sözün en doğrusu lâzım gelirse itiraf edilmelidir ki Miss Johnsonser'in pişirdiği et ile patates medenîlerdeki san'at-ı tabbâhiyyenin derece-i terakkîsine nisbetle hiç de bayılacak şeylerden değildir. Yalnız kız değil Moşamol bile âlem-i medeniyette o kadar enfes şeyler yemişlerdir ki onların yanında bunlar câlib-i iştihâ bile olamazlar. Fakat Moşamol'un bir iki seneden beri ve Miss Johnsonser'in üç dört günden beri ağız tadıyla yenilebilecek yemeklere hasret ve iştiyakları bu taamı bayıla bayıla yemelerini icab eylemişti.

Amma vahşîlere gelince: Bu taam kendileri için adeta mucize nev'inden bir şey hükmünü aldı. Öyle acı otlar ve acı taşlar mahlûtu olan bir taama bu kadar lezzet nereden gelir?

Bu akşam Rikalda'nın Miss Johnsonser'i takdiri dün

akşamkiye kat kat tefevvuk eyledi. Bu marifetli mahlûku elden çıkarmak şöyle dursun onun muhafazası uğrunda bütün kabile halkının fedâ-yı cân etmeleri lüzûmundan bahseyliyordu. Biçare vahşîde terakkiyât-ı zihniyyeden eser yok ki bu kızın bildiği marifetleri başkalarının da öğrenebileceklerine ihtimâl versin de o yolda bahseylesin. Gerek Rikalda ve gerek diğerleri zannediyorlar ki bu hünerler beyaz gûn kızının kendi mahsûsât-ı mucizekârânesindendir.

İlk defa olmak üzere bu nokta üzerine nazar-i hikmetlerini celbeden Moşamol oldu. Bu medenîlerde daha pek çok marifetler bulunarak, arzu eylemiş olsalar kendilerinin de o marifetleri öğrenebileceklerini anlattı.

Bu akşam vukubulan musâhabât esnasında Fardiç'in rakı imalini bilip bilmediğine dair Miss Johnsonser'e sorduğu sual mebâhisin en mühimi addolunabilir.

Malûmdur ki Avrupalılar'ın Amerika'ya idhâl eyledikleri en muzır şeylerden birisi ispirtolu müskirât olup, vahşî kısmı bir kere müskirât-ı mezkûreyi istimâle koyulursa bunları cân u dilden severek bir daha def'-i ibtilâya muktedir olamamak hasebiyle adeta helâke kadar varırlar. Hem bu düşkünlük yalnız Amerika vahşîlerine de mahsus değildir. Afrika ve Avustralya vahşîlerinde de bu hâl görülmüştür. Yer vardır ki müskirât-ı küûliyye istimâli ahâlî-i kadîmeyi bire kadar kırıp helâk etmiştir.

Eğer Miss Johnsonser bu müthiş mayi'in ahâlî-i vahşîyyeye şu derecelerde ziyanını bilseydi hiç şüphe yoktu ki rakının ne olduğunu bilmediği cevabıyla Fardiç'i iskât eylerdi. Vakıa kendisi müddet-i ömründe bir katre ispirto taktîr etmemiş olduğu cihetle rakı imâli hususunda tecrübe sahibi değil idiyse de gerek mütalâa eylediği kitaplardan ve gerek işittiği sözlerden dolayı şekerli nebatatın çürüdükten sonra inbik ile taktîri ispirto hasıl eylediği hatırında kalmış olmasıyla ve şu yerde reis Fardiç'in teveccühünü kazanmak ise kendisince bittabi mûcib-i selâmet bulunmasıyla rakı imâlini de bir tecrübe edeceğini o reis-i müdhişe vaad eyledi.

Ertesi günden itibaren Moşamol ile kolları sıvayarak topladıkları yabanî erikleri büyücek bir çömlek içinde ezip

tahammura terk eyledikleri gibi büyük bir çanağın üzerine diğer bir çanağı kapatıp etrafını çamur ile sıvayarak bir tarafına deldikleri deliğe uzunca bir kamış sokmak ve bu kamışı kaynak başında göllendirdikleri bir sudan geçirip ucunu çeşme musluğu gibi bir hâle koyarak iyi kötü bir de inbik vücuda getirmişlerdi.

Ezilen erikler tahammur edinceye kadar birkaç gün müddet Moşamol ile Miss Johnsonser vahşîlere gerek lahm ve gerek sebze ve meyvelerden birkaç türlü taam daha tabhla bu yoldaki memnuniyetlerini tezyid eyledikileri misillü nihayet erikler bi't-tahammur toprak inbik vasıtasıyla ve aheste ateş ile bir kıyye kadar erik rakısı ihracına muvaffak olup da bir akşam âfitâb-zâde Fardiç'i ve Zak Maradangal'ı ve Rikalda'yı epeyce neşelendirmek dahi müyesser olunca herifler şu pür-marifet kızdan o derecelerde memnun kaldılar ki adeta celb-i eltâfı için insanlar kurban eyledikleri Huyi Çilopoştli'den ziyade şu beyaz gûn kızını şâyân-ı perestiş bulmaya başladılar.

Kızın hâbgâhını istediği gibi tezyîn ve tefrîş suretiyle bu hizmetlerinin hakk-ı teşekkürünü ifa gayretine düştüklerinden bu işte dahi Miss Johnsonser ve Moşamol'un delâletiyle özlü çamur celbolunarak hâbgâhın delik deşik yerleri tıkanıp buralardan bir tehlikeli hayvan çıkar da kendisine ziyan îrâs eyler diye havfından huzûr-ı tâmla uyku uyuyamamaktaydı. Hâbgâhın zemini de yumuşak toprakla düzeltilip üzerine ağaç çürüğü ferş edildi ve asıl yatak mahalline kuru yosunlar ve incecik ve yumuşak otlarla ferş edilip bu tekayyüdât ile Miss Johnsonser'in de gerçekten memnuniyeti istihsâl olundu.

Vakıa bizim medeniyet âleminde insanın sevgili bir hayvanı diğer hayvanlardan ziyade şâyeste-i tekayyüd ve şâyân-i ihtimâm görüldüğünden şu Amerika vahşet âleminde Miss Johnsonser'e edilen bu riayetler dahi hizmetinden ve binaenaleyh sahipleri nezdindeki makbuliyetinden dolayı olup bunda vahşîlerin terakkiyât-ı zihniyyesine delâlet eyleyecek hiçbir şey yok idiyse de kızcağız ilk vürûd eylediği gün Huyi Çilopoştli nâm mabûda kurban edilivermek tehlikesi içinde iken şimdi o tehlikenin külliyen bertaraf olmuş bulunmasından maada muhâfaza-i selâmeti ve itmâm-i esbâb-ı emniyyeti için bu

derecelerde ihtimam dahi gösterilmesi pek büyük tahavvülâttan sayılmaz mı?

O zamana kadar kabilenin Kadagoz ve Aralda gibi en muteber ve muhterem kadınları hakkında bile bu derecelerde ihtimamlı davranılmamış olduğundan bunların ve bunlara ittiba eyleyen sâir vahşî karıların Miss Johnsonser hakkındaki hasetleri arttıkça artıyor idiyse de zeki ve sadık Moşamol bu dehşetli karıların müntakimâne hasedleri şerrinden mahmiyyesi olan kızcağızı muhafaza için akıl erdirebildiği kadar tedâbirden geri durmuyordu. Ezcümle kızın mağarası tamir ve tezyin edilmek mucib-i hased olmuş bulunduğuna göre bunların da hâbgâhlarını o surette tezyine delâlet edip Miss Johnsonser ise karıların bu hasedini usûl-i maîşetlerince bir mebde-i terakkî addederek mağaralarının tamir ve tezyinine o dahi bizzat yardım eyliyordu.

Hakikat! Hased denilen şey hased olunan zatın da temennî-i mahrûmiyetini icab eyleyeceği için pek fena, pek müthiş ise de "gıbta" tabir olunduğu vechile tesiri erbabını dahi hased eylediği adama benzemek gayretine mecbur eyleyecek olursa terakki nokta-i nazarınca gayet makbul bir tâziyâne-i teşvîk hükmünü alır. İnsan başkalarında gıpta etmediği iyilikleri kendi nefsi için de temenniyi tahattur eyleyemez. Gıpta "rekabet" ve "müsabakat" denilen şeyin üssü'l-esâsıdır ki bir cem'iyyet-i beşeriyye ister vahşî olsun ister medenî bulunsun bir kere şu gayret-i rekabet ve müsabaka ile gayretlenecek olursa şehrâh-ı terakkî bu cemiyet halkının önüne kendi kendisine açılarak o halk bu şehrâh-ı saadet üzerinde kemâl-i sür'at ve muvaffakiyetle kat'-ı menâzile başlar.

Miss Johnsonser envâr-ı maârif ve hikmetle tenvîr-i zihin ve tezyîn-i fikr etmiş bir kız olduğundan vahşî karılarının kendi hakkındaki hasetlerini Moşamol'dan istihbar eyledikçe bu haset bilâhare bâis-i terakkîleri olacağını hükm ile pek ziyade memnun oluyor idiyse de sadık Moşamol, Kadagoz ve Aralda hakkında bu hüsn-i zannı pek nâbehengâm ve pek nâbemahal bularak bu karıların şerrinden havf ve endişesini bir türlü defedemiyordu. Maahaza o da teslim eyliyordu ki Miss Johnsonser bir kere rüesânın bu dereceye kadar mazhar-ı

teveccühü olmuş bulunduktan sonra kızın ilk geldiği gün muhakkak olan tehlike gibi mehâlik katiyen bertaraf olmuştur. Hatta Kadagoz ve Aralda ve Miss Johnsonser'e hasûd olan sair karılar eser-i husûmetlerini bir hıyanet suretinde meydana koyacak olurlarsa Miss Johnsonser'i rüesânın da himayeden geri kalmayacakları sadık Moşamol nezdinde me'mûl-i kat'î hükmünü almıştır.

-İntihâ-yı kitâb-ı sânî-

ÜÇÜNCÜ KİTAP

"Vahşet – Medeniyet"

-1-

Yukarıki birinci ve ikinci kitabımızın bazı yerlerinde ve bilhassa ikinci kitabın sonlarında vermiş olduğumuz mâlûmât Amerika vahşîlerini karilerimize şu "vahşet" kelimesinden intizar edilen hükme tamamıyla mutabık bir hâlde göstermemiş olsa becâdır. Zira "vahşî" denildiği zaman hatıra öyle bir yabanî adam gelir ki bunda secâyâ-yı insâniyye ve medeniyyeden hiç bir şemme bulunmayarak behâyim-i sâireden hemen hiç farkı görünmemek lâzım gelir.

Vakıa Amerika ve Afrika ve cezâyir-i bahr-i okyanusta ebnâ-yı nev'imizden birçoklarının böyle vahşet-i külliyye hâlinde kaldıkları dahi görülmüştür ki bunların zihinleri tadâd hususunda beşten yukarıya çıkmamakta ve lisanları homurdanmak nev'inden bazı esvâttan maada öyle beşeriyetin medâr-ı a'zam-ı temyîz ve tezyîni olacak surette tekellüm edememekte bulunduğu gibi aralarında cemiyetle maişet bile olmayarak ve ateş ne idügü tanınmayarak ve fikr-i tesettür ve telebbüs henüz semtlerine uğramayarak, ormanlarda, mağaralarda akşamı nerede ederlerse ertesi gün mahall-i sâireye intikal ile mebyet-i evvele müracaatı bile düşünememektedirler. Ottan kökten, kurttan kuştan her ne ele geçirirlerse çiğ çiğ yiyip dişisi ile erkeği arasındaki münasebet, behâyim-i sâire münasebetlerinden ileriye geçememekte ve erkeklerde etfâl-i nevzâd haklarında bir muhabbet ve şefkat-i pederâne bulunmak şöyle dursun, kediler gibi bunlar dahi dişilerin âgûş-ı muhabbetlerindeki etfâli öldürürlerse hem etleriyle karınlarını doyurmuş olmak ve hem de dişiyi tekrar çiftleşmek mecburiyetine düşürmek gibi iki başlı menfaat ummaktadırlar. Bunlarda yalnız validenin etfâle bir şefkat-i mâderânesi görülüp, o da piliçlerini koruyan tavuk veyahut yavrularını

emziren kedi derecesinden öteye geçememektedir.

İşte hâlâ beşeriyetin böyle ilk hâl-i vahşetinde bulunmak üzere birçok adamların Afrika ve Amerika ve Avustralya taraflarında vücûtları görülmüş ve görülmekte bulunmuş ise de bizim Missouri nehri kenarlarında intişar ve teayyüşlerini gösterdiğimiz Aztek vahşîlerinin alâ-kadri'l-imkân çiğ pişirmekte ve bazı kendi mensucatlarıyla giyinmekte ve cemiyetle yaşayıp âfitâb-zâde olduklarını itikad eyledikleri prenslerle "zak" tabir eyledikleri din ululârının hükûmet-i cismâniyye ve rûhâniyyelerine ittibâ etmekte ve insan zebhi derecelerinde dehşetten kat'-ı nazar Huyi Çiloposhtli gibi mabûdlara muntazaman ve kendilerince mevzun ve besteli ilâhîlerle müzeyyenen arz-ı ibadet kılmakta olduklarına nazaran karilemiz "vahşet" kelimesinden intizar olunabilecek hükmü bunlarda bulamamış olurlarsa haklı görülecekleri derkârdır.

Bu hikâyemizde karilerimize Amerika'nın vahşet âlemini temaşa ettirmeyi deruhte eylemiş bulunduğumuza göre kendilerini öyle medeniyetten bilkülliye mücerret ve mahrum ve vahşet-i mutlaka hâline duçar olan adamlar nezdine dahi götürebilmek elimizdeydi. Ancak bu adamlar beyninde intizâmât-ı medeniyyeden ne kadar mahrum olurlarsa olsun en adi bir cemiyet tasavvuru bile mümkün olamayacağından oralara göndereceğimiz bir medenîyi ya ilk hamlede vahşîler yedinde paralatmak veyahut bunlarla muaşeretini farzeyleyecek olursak aralarındaki münasebeti meşhur Robinson ile Vendredi nam vahşîsi erasındaki münasebete benzetmek mecburiyetine duçar olmuş bulunurduk ki bu suretle dahi karilemize medeniyet ve vahşet arasında irâesi arzusunda bulunduğumuz münasebeti arzeyleyememiş olurduk.

Amerika kıtasının Avrupa müdekkikîn-i ulemâsını en ziyade müstefîd eylemek için tedkîkat-ı fenniyye emrinde en güzel bir zemin teşkil eyleyen yeri Meksika tarafları olup birinci ve ikinci kitaplarımızda bilmünasebe bazı kere işaret olunduğu vechile Avrupalılar'ın oralara vusûlünden evvel oralarda pek ciddî ve bayağı müterakkî bir medeniyet husule gelmiş idiyse de muahharen o medeniyyet-i mukaddemesi kendi kendisine ve neticesi Avrupalılar'ın yed-i tahrîbiyle rehîn-i inkırâz olarak

medeniyyet-i mezkûre ehli bulunan Aztekler tekrar dûçâr-ı vahşet olmuşlardır. Eğer karilerimizi Avrupalılar'ın oralara mebâdî-i vusûlü olan zamanlarda Amerika'ya bir seyâhat-i zihniyye icrasına davet eylemiş bulunsaydık Christof Colomb tercüme-i hâlinde görülmüş olduğu vechile yelkenli gemileri semadan inmiş azîm kanatlı kuşlar ve top sadalarını bunların sayhaları ve râkibleri olan beyaz insanları ebnâullah itikad eyleyen yerlilerin fevkalhad sadeliklerine Avrupalılar'ın yine fevkalhad mezâlim ve i'tisâfât ile mukabele göstermelerinden mütehassıl ahvâlden maada karilerimize hiçbir şey temaşa ettirmiş olamazdık.

İtikadımızca karilerimizi Amerika âlem-i vahşetini temaşa ettirmeye götürmek için intihab eylediğimiz zaman en münasip bir zamandır. Zira hikâyemizi bu zamandan daha sonralara isnad eylemiş olsaydık, vakıa 1838 senesinde vefat eyleyen vahşîler reisi meşhur Black Hawk'ın Amerikanlar'la vukubulan muharebatında mütemeddinleri dûçâr-ı hayret eyleyen huda'-ı harbiyyesi gibi hakikaten şâyân-ı temâşâ ve şâyeste-i tetebbu' bir hayli şeyler görebilir idiysek de o zamanlar dahi Amerikalılar'ın teceddüt suretiyle ikinci terakkilerini öyle bir mertebeye vasıl olmuş bulurduk ki bunlarda vahşîlik denilen şey bir lâfz-ı bî-ma'nâ hükmünde kalarak yoksa ahvâl-i ictimâiyyeleri bizim Urbân ve Ekrâd ahvâlinden daha pek çok ilerlemiş olduğunu görünce "vahşet" kelimesinden intizar olunan hükmü bilkülliye kaybeylediğimizden dolayı istiğrâbımız büsbütün başkalaşırdı.

Ahvâl-i cihânı tasvir demek olan coğrafya telifâtında izahât ve tafsîlât-ı mükemmelesiyle şöhret-şiâr bulunan Malte Brown nâm müellifin sâlifü'z-zikr vahşîler reisi Black Hawk'ın vefatı esnalarında ve ondan biraz sonraki Amerika ahvâline dair verdiği malûmata müracaat eyler isek şu hikâyemizi geçen on sekizinci asr-ı mîlâdî evâhirine isnâd edişimizdeki isabetimizin tayin ve tahakkukundan maada Aztek vahşîlerinin o zamana kadar merâtib-i terakkîden hangi mertebeye vasıl olmuş bulunduklarını da görerek bilâhare bu terakki hususunda bizim Miss Johnsonser gibi birçok Avrupalılar'ın delâlet ve hizmetlerini lâyıkıyla bittakdir romanımızın bu cihetten haiz olduğu ehemmiyeti daha ziyade tayin etmiş oluruz.

Coğrafya-nüvis Malte Brown, Rio Granda taraflarında yani bir yandan şimdiki Meksika ile diğer taraftan şimdiki hükûmât-ı müctemianın kısm-ı cenûb-i garbîsinden ve Mississippi nehrinin Meksika körfezine mansab olduğu mahallin şark ve garbında ve Florida şibh-i cezîresinden bed' ile Ohio nehrine doğru şimdiki Cemâhîr-i müttefika memâlikinin aksâm-ı şarkiyyesinde evvelâ İspanyollar başlayarak, İngilizler'in, Fransızlar'ın bir dereceye kadar da sûret-i perakendede Alman ve Danuaz (Danois) gibi sâir milel ve akvâm-ı Avrupaiyyenin hatve be-hatve memâliki istilâ ve isti'mâr ederek ve binaenaleyh buralarda buldukları vahşîleri istirkaka muvaffak olabildiklerinden maadasını şimale doğru sürerek nihayet bunların da bir kıt'a-i arziyyede teayyüşlerine müsaade gösterebilmek derecesinde bir eser-i merhamet-i mütemeddinâne iraesiyle "Vahşîler hükümeti" denilen hükümetin teşekkül ve meşruiyetini tanımış bulundukları zaman o hükûmet-i vahşîyâne idaresi altındaki kızıl gûnların memleketlerini ve sûret-i maîşetlerini hikâye ve tafsile girişerek diyor ki:

"Missouri nehrinin cenûb ve Arkansas nehrinin şimâl tarafında yani bu iki nehir arasında bulunan kıtanın garp tarafında otuz yedi derece arz-ı şimâlîden bed' ile şimâl ve şimâl-i garbîye doğru ittisa' edegiden araziye "Hindîler memleketi" namı verilir ki Amerika hükûmât-ı müctemiası kendi tarh ettiği medeniyeti kabul etmeyip hâl-i vahşeti ona tercih eyleyen yerli kabâilinin bakayâ-yı süyûfunu o taraflara sürüp bunların oralardaki vahşiyâne ictimaını bir cem'iyyet-i muhikka ve meşrûa olmak üzere kabul ve tasdik etmiştir."

Malte Brown'un bu kıta ahvâline dair verdiği tafsilât ve izahatı görmezden evvel hemen şimdiden haber verelim ki müellif-i mûmâ ileyhin bundan elli sene evvel vahşîler memâliki olmak üzere tayin ettiği bu yerler dahi elyevm Amerika cemâhîr-i müttefikası ülkesinin tamam vasatı addolunmakta bulunup "Kansas" denilen cumhuriyet-i hâzıra tamam o Hindîler memleketi diye tayin olunan yerde vakidir. O zamanlar Amerika cemâhîr-i müttefikasının müntehâ-yı hudûd-ı şimâl-i garbîsi otuz yedinci derece-i arzda bulunduğunu Malte Brown'un bu izahatından anladığımız hâlde şimdiki Amerika

haritalarına bakacak olursak bu hudûd-ı şimâlînin elhâletü hâzihî kırk dördüncü arz-ı şimâlîye kadar vardığı ve garb cihetinden dahi Bahr-i Muhît-i Ekber'e müntehî olmak için Kaliforniya silsile-i cibâline ittisâl peyda eylediğini görürüz. Bu hududun daha ziyade şimâl tarafı ise Kanada müsta'merâtıdır. Yani biçare vahşîler elhâletü hâzihî bilkülliye münkarız olarak Malte Brown'un haber verdiği hükûmet-i müstakille enkazı olan kızıl gûnların kâffesi şimdilerde mükemmelen mütemeddin adamlardır. İşte bunu bilelim de Malte Brown'un bundan elli sene evvelki kızıl gûnlar memleketi ahvâline ve sûret-i maîşet ve derece-i medeniyyetlerine dair verdiği malûmatı ona göre bir uyanıklıkla okuyalım ki roman okumak maksadı içinde dahil bulunan istifâde-i sahîha ciheti dahi bihakkın temin edilmiş olsun.

Malte Brown diyor ki:

"İşbu Hindîler memâlik-i müstakillesinin müntehâ-yı cenûb-ı garbîsinden Ozark silsile-i cibâli geçer. Bu noktadan garba doğru memleket hafif mütemevvic bir araziden ibarettir ki Rhochez dağlarına doğru yaklaştıkça irtifaı arta arta olaralarda sath-ı bahrden bin ve bazı yerleri bin üç yüz metre irtifa peyda eyler. Hindîler memleketinin şark ciheti gayet vâsi' ve münbit ve mahsûldar çayırlardan ibarettir ki bunlar derûnundan bir çok nehirler geçip, nehirlerin kenarları da balta girmedik ormanlarla mestûrdur. Enhâr-i mezkûre seyr-i sefâyine kabil olamayacak derecelerde sığ olup bazıları kuraklık zamanlarda büsbütün de kaybolurlar.

Bu kıt'a-i arziyyede bizon denilen yaban sığırları ile yabanî atlar ve sığın ve geyikler sürüyle gezdikleri gibi küçük boy çârpâlar dahi hadsiz hesapsız olup yabanî horozlardan bed' ile suda müteayyiş kuşlara varıncaya kadar envâ'-ı tuyûr gayet mebzûldür. Vahşîler yabanî atları tutup sayd ve şikârda kullanmak için terbiye ederler. Kıtanın kısm-ı garbîsi tenha ve çöl yerler olup bizonlar ve atlar sürüleri aglebiyetle bu çölün bazı yerlerindeki gayet vâsi' ve bereketli çayırlarda otlarlar. Kısm-ı şarkîsi ise gayet güzel bir memleket olup fevkalhad münbit ve mahsûldar vadileri ve sayd ve şikâr hayvanlarıyla mâlâmâl azîm ormanları vardır. Kısm-ı cenûbîsi sehl arazi olup havası gayet mutedil bulunduğundan şedâid-i şitâiyyeden

endişe yoktur. Vahşîlerin hayvanatı ahır ve yem ihtiyacâtından vareste olup kış mevsiminde dahi otlaklarda barınarak kendi kendilerine karınlarını doyurabilirler. Bazı yerleri dağlık ve kayalık ise de irtifaları az olup en sarp cihetleri Missouri nehri kenarları sayılır. Arazinin tabiatı ziraata pek müsait ise de bilhassa hayvan beslemeye hiç bir yerde emsali tasavvur olunamayacak derecelerde salihdir.

Bu kıtanın ahâlisi Avrupalılar'ın hâlâ "Hindî" tabir ettikleri kızıl renkli yerlilerdendir. Amerika cemâhîr-i müttefikası istilâ-yı memâlik eyledikçe müstevlîlerin önlerinden ric'at eyleyen kabâil buralara kadar çekilmişlerdir. Şıkasav ve Şoktav denilen kabileler ta Mississippi nehri ile Alabama taraflarından beri sürüle sürüle buralara kadar getirilmişlerdir. Gerek bunlar ve gerek Aztek akvâmı artık ayrı ayrı kabileler addolunmayıp cümlesi millet-i vâhide hükmünü almışlardır. Bunlarda terakkiyât-ı medeniyye epeycedir. Ahşaptan güzel haneler yaparlar. Etrafı mahfuz tarlaları, bahçeleri vardır. Mısır ve pamuk ziraatini ileriye götürmüşlerdir. Akarsulara değirmenler yaptıkları gibi kereste biçmek için hızarlar bile inşa etmişlerdir. Bunların elinde pekçok hergele ve sığır vesaire sürüleri bulunur. Koyun ve domuzları pek çoktur. Elhasıl servet-i dihkâniyyeleri Avrupalılar'a faiktir.

Hükûmetleri adeta muntazam olup kanun ve nizamları muharreren mazbuttur. Cemâhîr-i müttefika bunlara senevî bir mikdâr-ı muayyen muâvenet-i nakdiyye ita eyler. Köylerinde Nasârâ misyonerleri dahi mukîm olup neşr-i Nasrâniyyete sa'y ederler. Biraz daha şimâl taraflarında an-asıl Georgia memleketinden rıhlet eylemiş olan Krak kabilesi sakin olup, kasabalar derecesinde büyük köyler ve gayet muntazam büyük bahçeler, bağlar, çiftlikler vücuda getirmişlerdir. Gibson kalesiyle o civarda bulanan Amerika asâkir-i muhâfazasının tayinâtını kendi mahsûlât-ı arziyyelerinden ita ve fürûht ederler. Bunların da nizamları muharrer ve mazbut olup yanlarında misyonerler ikamet ederler. Hele yine Georgia tarafından gelmiş olan Cheroke vahşîleri sâir cümle vahşîlerden daha müterakki olup haneleri daha muntazam ve çiftlikleri ve hayvanat sürüleri daha zengin olduktan maada yün ve pamuk mensucatını ileriye götürmüşler ve tuz ve demir madenlerini işlemekte

bulunmuşlardır. Kendi lisanlarını yazmak için bir nevi hurûf-ı hecâ ihtira ederek kitaplar telif etmişler ve bir matbaa küşadıyla "Fonks Cheroke" namıyla bir de gazete basmaya başlamışlardır. Kanunları muayyen olup İngilizler'in rüesâsı gibi bunlarda da bazı ayân umûr-ı adliyyede bulunurlar. Ancak bunlar hâlâ ahlâk-ı vahşiyyelerini muhafaza etmektedirler. Beyazlarla bunca zamandan beri peyda eylemiş bulundukları münasebetten dolayı asıl şedâid-i kadîme-i vahşiyyelerini epeyce tadil etmişlerse de henüz hiç bir din ile mütedeyyin olmayarak kendi kadîm mabûdlarına arz-ı perestiş ile itikadları bir çok zunûn-ı bâtıladan ibarettir. Mezarlıkların etrafına insan kafa kemikleri rekzederler. Bunun için dahi definden mukaddem cenazenin başını keserler. Vücudunu toprağa defnetmeyip mastaba gibi bir şey üzerine koyarak orada çürüttükten sonra kemiklerini ahz u hıfz ederler. Sayd u şikârı pek severler. Yazın zirâat umûruyla iştigâl için köylerinde ve hanelerinde ihtiyar-ı ikamet eyleyip yaprak dökümünden sonra sayd u şikâra hasr-ı iştigâl için çadırlarını yüklenip ormanlarlara çıkarlar.

İşbu vahşîler memleketinde sâkin ahâlinin umûmu yüz bin nüfus kadar tahmin olunur ki memleketleri dört yüz bin kilometre murabbaında bulunmak hasebiyle dört kilometreye yalnız bir nefsin isabeti bu memleketi yine pek tenha gösterir."

-2-

Malte Brown'un hâl ü şânlarını bu surette tasvir eylediği ahâliye "vahşî" tabir etmeye nasıl imkân tasavvur olunabilir ki terakkinin bu derecesi mütemeddin Avrupa'nın olur olmaz köylerinde o zamana göre memûl edilemeyeceği derkârdır.

Avrupalılar için vahşet ve medeniyet arasını tahdid ve tayin eyleyen şey Hristiyanlık olup, bir kavim ne kadar vahşî olursa olsun Hristiyanlığı kabul eyledikten sonra hikmet ve diyânet hakkında zerre kadar fikr-i mahsûsu bulunmasa ve medeniyet ve diyanetin asla tecvîz etmeyeceği meâyib ve mezâlimin kâffesini mürtekib bulunsa bile onu Avrupalılar yine "sivilize" yani mütemeddin addederek Nasrâniyyet'i kabul etmedikten sonra Çin'in, Hind'in en mütemeddin halkını bile yine barbar addederler.

Asıl hükemânın mukayese ve muhakemesine göre vahşet-i sahîha bundan evvel dahi beyan eylemiş olduğumuz vechile fikr-i istînâs ve ictimâ'dan bilkülliye mahrum olarak müteferrik ve perişan bir hâlde dağlarda, ormanlarda pûyân olan yabanîlerin hâl ü şânı olup, yoksa yekdiğerinin tasallut ve taarruzundan emin ve hevâyic-i maîşet için muvanetinden mutmain ve hariçten gelecek taarruzâta karşı müdafaa için cümlesi müttehid bulunan cemiyetler terakkiyât-ı ilmiyye ve zihniyyeden ne kadar mahrum olurlar ise olsunlar yine mütemeddin sayılırlar. Bu hâlde vahşet ve daha doğrusu bedâvet ile medeniyet arasındaki farkı hangi ahâlî-yi müctemianın hangisinden daha mukaddem ve müterakki veyahut müteahhir ve mütedennî olması kazıyyesinden ibaret kalır ki, terakkiyât-ı maddiyye ve ma'neviyyesi diğerleri mertebesine varamamış bulunan halka onlar nisbetinde müterakki denilemez ise de vahşî namı dahi verilemez.

Yukarıdaki bâbda dahi demiş olduğumuz vechile Malte Brown'un tavsif eylediği vahşîler dahi şimdiki hâlde Amerika'da baki değildirler. Adeta cümlesi nasrâniyet ve medeniyet dairesinde beyaz gûnlar ile beraber müterakkî ve müteayyiştirler. Bazı kere gazeteler henüz insan ayağı girmedik menî' dağlarda ve sık ormanlarda kabâil-i kadîme-i vahşîyye bakâyâsından bazı kimselerin keşfolunduğunu yazıyorlar ise de bunların hâl-i vahşeti bizdeki Kıptîler'in göçebeliği derecesinde bir şey olup inde'l-mukayese Malte Brown'un bâlâya dercolunan tasvirine nisbetle bunlar her hâlde daha müterakkîdirler. Bizim hikâyemiz ise Malte Brown'un tasvir eylediği ahvâlden kırk elli sene daha evvelki bir zamana râci olduğundan o zamanlar Amerika vahşîleri Malte Brown'un beyan eylediği derece-i terakkîden mahrum idiler. Vakıa vahşet-i külliye menzilesinde de değil idiyseler de mertebe-i terakkîleri neden ibaret olduğunu bunların mahall-i ikametlerinden kalkarak Missouri nehri kenarındaki mabedlerine gidişi ve orada insan kurban edişi ve o sırada ellerine geçen bir İngiliz kızını da kurban etmek istedikleri hâlde içlerinden bazılarının mani oluşu ve bu sırada din ululari bulunan Zak'ın semt-i semâdan vuhûş ve tuyûr vasıtasıyla haberler alması gibi vaktiyle katiyyen itikad edilen şeylerin istihza edilişi ve sair bu

makule bir çok şeyler karilerimize göstermiş olduğu gibi kitâb-ı sânînin sonlarında bir nebzecik beyan olunduğu vechile Miss Johnsonser'in kendilerine bazı taamlar pişirip rakı taktîri suretindeki hizmetlerini vahşîlerin hüsn-i telâkkîleri dahi bu adamların hâlleri vahşet-i sahîha hâlinden pek baîd bulunarak terakki ve temeddüne istidatları da bâlâter olduğunu elbette karilerimize işrâb eylemiştir.

Hakikat terakki denilen şey, bir hâlin derece-i mevcûdesinden daha iyi olan diğer bir hâle intikâli demek olup bu intikalâta yani terakkiyata insan kısmını teşvik ve sevk eyleyen şey dahi hâl-i hazıra nisbetle hâl-i müstakbelin daha iyi olacağı ümîd-i kat'îsidir. Hatta hikmet-i terakkînin bu derecesi bir takım hayvanlarda bile görülmektedir. Bir tutam ota tamaan insanın arkasından koşup gelen kuzunun insan evlâdından ilk tevahhuşuna kıyasen bu terakkisi işte o bir tutam ota veyahut kuru üzüm, ekmek gibi verilen şeylere nailiyyet ümidi olduğu gibi bazı hayvanata türlü türlü hünerler öğretip temâşâgâh-ı umûmîlerde oynatan hünerverler dahi bu marifetleri hayvanlara talim için onları hem korkutmak hem de ümitlendirmek suretini bulmuşlardır. Korkutmak dahi bir nevi ümitlendirmek demek olup korktuğu şeyden halâsa emniyet işte o ümidi tevlîd etmez mi?

Hele insan evlâdı tedenniyât-ı zihniyyenin hangi menzilesinde bulunursa bulunsun nîk ü bedi temyîz hususundaki iktidarı hayvânât-ı sâireden bir nev'e kıyas bile kabul edemeyecek surettedir. Bir şeyin şey-i diğerden daha iyi olduğunu tecrübe-i fi'liyye ile insana isbat edip kabul ettirmek eshel olup hatta bir şeyin şey-i diğerden iyi "olduğunu" değil "olacağını" bile tecrübe-i fi'liyyeden evvel yalnız kıyas ve tahmin ile insana kabul ettirmek dahi esheldir. Zira iyiyi fenadan temyiz için nev'-i beşer bu tecrübe-i fi'liyyeye muhtaç kalıp da kıyas ve tahmine muktedir olamasaydı hayvanât-ı sâireden temyîz-i tâmmını hükmeylemek hayli güç olurdu. Nasıl olsun ki karnı aç olarak karşınızda duran bir kelbe evvelâ bir yavan ekmek gösterseniz kemâl-i minnetle elinizden kapıp yediği hâlde müteakiben bir yağlı lokma verseniz onu da daha ziyade telezzüzle yedikten sonra üçüncü defa olarak tekrar bir lokma yavan ekmek

gösterseniz bir kaç defa kokladığı hâlde tenâvülüne rağbet göstermez. Yine yağlı bir lokma intizarında bulunur. Birkaç defa tekdir ve tard ettikten sonra evvelce beğenmemiş olduğu yavan ekmeğe yine arz-ı ihtiyâc eyler. İşte sabit oldu ki hayvan bile tecrübe-i fi'liyye ve maddiyye meydanında iyiyi fenadan temyize muktedir olabilirmiş. İnsan ise meleke-i akl u fikre hayvanât-ı sâireden pek çok ziyade nail bulunduğundan kendi menfaat ve mazarratına taallûk edecek şeylerde fiilen ve maddeten tecrübeler icrasına girişilmeksizin bile temyîz-i hayr u şerre muktedir olduğu için sâir bilcümle mahlûkât u mükevvenâta faik olduğu hükmolunmuş ve bu hükmün isabeti ise filvaki insan evlâdının bütün mahlûkât u mükevvenâtı kendi hükmüne musahhar eylemiş bulunmasıyla mevki-i sübûta vardırılmıştır.

Şu mülâhazât-ı hikemiyyeyi serd ü ityândan maksadımız romanımızda şimdiye kadar vukûunu söylediğimiz bazı şeylerin değil, asıl bundan sonra vukûunu arz u ihbâr eyleyeceğimiz bir çok mevâddın dâire-i imkândan hariç olmak şöyle dursun, belki nev'-i beşerin istidâdına nisbetle mukteziyât-ı mübremeden bile bulunduğunu kabul ve hükme efkâr-ı kariîni tehyie eylemek kazıyyesidir. Zira ilk esnâ-yı vürûdunda Huyi Çiloposlti mabûdunun def'-i gazabı ve celb-i lûtfu için kurban edilivermek istenilen bu kızı iki üç gün sonra mabûd-ı merkûm Huyi Çiloposlti'den ziyade şâyân-ı perestiş bulmaya başladıklarını kitâb-ı sânînin nihayetlerinde haber verdiğimiz vahşîlerde terakkiyât-ı zihniyyeden hiç bir eser yok iken iki gün zarfında böyle tefritten ifrata varırcasına bir tahavvül müşahede olunması inanılmaktan müberra ve masal ıtlâkına şayeste ve âhiren bir hayal zannolunabileceğinden nev'-i beşerin terakki hususundaki kabiliyet ve istidadı karilerimizin nazar-ı hikmetleri önünde hazır bulunmalıdır ki romanımızın bu yoldaki nukât-ı mühimmesine karşı ezhan-i kariîn hüsn-i telâkkî ve kabûl istidadıyla mukabele etmelidir.

Hatta romanın bu cihetlerini okudukları sırada karilerimizin bir aralık vahşet âleminden yine medeniyet âlemine ircâ'-ı zihn ederek erbâb-i dânişin erbâb-ı cehle nisbetle kudret ve makbuliyetlerini muvazeneye girişmeleri dahi sadedden hariç

bir mâlâyâni addolunabilir mi? Düşünmeli değil midir ki Miss Johnsonser şu vahşîler içine duçar olduğu zaman Kadagoz ve Aralda, birisi âfitâbzade karısı ve diğeri gelini olmak hasebiyle kabilenin en muteber nisvanı oldukları ve Miss Johnsonser'i kurban ettirmek hususundaki tekliflerini kabile halkına kabul ettirmeye tekarrüb eylemiş bulundukları hâlde iki üç gün sonra Miss Johnsonser kendi itibar ve makbuliyetini bunların fevkine çıkarmış ve hemen bütün kabileyi kendi emrine tâbi ve mutî' kılmak mertebesine varmıştır? Hatta böyle Kadagoz ve Aralda gibi vahşî kadınların haset ve gazabı Miss Johnsonser misillü yed-i vahşet ve dehşetlerine düşen bir biçare yabancı için pek ziyade mûcib-i tehlike görülmek lâzım geldiği hâlde iki üç gün zarfında vahşîlere göstermiş bulunduğu kudret-i dâniş sayesinde rüesâ-yı ricâlin teveccühlerini kazanarak Kadagoz ve Aralda ve onların meslek-i hasûdânesine sâlik olan kadınların şerlerinden adeta korkmamak derecesinde bir emniyeti bile kendisi için mevcut farz etmeye başlamıştır.

"Dânâ olan tüvânâ olur" derler. Bu darb-ı mesel hemen her lisanda hükmen mevcuttur. Vahşet âleminde değil medeniyet âleminde bile birçok senelerde bir kere milyonlarca adamlar arasından bir adam peyda olur ki akl u irfanı sâir ebnâ-yı nev'ine faik olmak hasebiyle kudret ve kuvveti de böyle vahid ile milyonlar arasındaki nisbeti bulduğundan devlet ve milletinin itmâm-ı esbâb-ı saâdet ve refahına hizmeti ortaya bir teceddüd-i küllî devri çıkarır ve bu sayede asrının şükran ve minnetine nail olarak bir daha ilelebet nâm-ı meâlî-ittisâmı hemşehrilerinin yadında beka bulur.

Missouri nehri kenarında müteayyiş vahşîlere nisbetle Miss Johnsonser'in akl u irfânı işte böyle kendisini herkesin perestiş derecelerinde minnet ve muhabbetine mazhar etmeye kâfi olduğunu biçare kızcağız derpîş eyleyerek eğer şu duçar olduğu belâdan halâs müyesser olacaksa o zamana kadar kendisini cansız kansız bir mabûd heykeline kurban ettirmek tehlikesinden kurtardıktan fazla vahşîler elinde esir olarak yaşamak zilletinden de kurtarıp belki bunlar üzerinde hükümran olarak yaşamayı düşünmek ve ilk dakikasından bed' ile her umûr ve hususta ona göre davranmak tedbirini ele almıştır.

Bu kızın Moşamol ile ilk mülâkat ve mükâlemesinde Missouri nehri üzerinde İngilizler'in yeni isti'mâr eyledikleri Kansas kasabasından yola çıkarak New Brara nehrinin Missouri'ye karıştığı mevkie kadar vardıktan sonra gemileri üzerine azim bir yar yıkılarak gark edilmesiyle hemân helâke tekarrüb etmiş iken elini îsâl edebildiği bir sandala râkiben iki gün iki gece yabanî meyveler yiyerek Aztekler mabedine kadar geldiği anlaşılmıştı. Hatta bundan altı sene mukaddem Moşamol'un esir düşerek Saint Loui kasabasında Juan Mason namında bir sâhib-i mâlikâneye satıldığını hikâye etmesi üzerine kızcağız kendi babası Mister Johnsonser'in de merkûm Juan Mason'un ortaklarından olduğunu bildirdiği gibi Moşamol orada kendi ismi Adrianne olduğunu haber verince Miss Johnsonser bu isim dahi mâlikâne-i mezkûrede henüz vird-i zebân olduğun dermeyan etmişti. Nasıl vird-İ zebân olmasın ki Moşamol'un kayd-ı üsrden ıtlakı henüz iki senelik kadar bir keyfiyet olup eğer biraz daha ince eleyip sık dokuyacak olsalar bunlar belki birbirini bazı zamanlar bazı yerlerde görmüş bulunduklarını bile tahattur eyleyeceklerdi.

Miss Johnsonser'in şu tehlikeli yere sûret-i vürûdu hakkında bu kadarcık vukuf peyda edişimiz kâfi görülemez. Bu babda karilemize biraz daha izahat vermeliyiz ki şu güzel İngiliz kızının buraya sûret-i vürûdundan intikal ile buradan halâsı imkânının derecesini tayine dahi yol bulabilelim.

Saint Loui kasabası Mississippi ile Missouri nehirlerinin birleştikleri noktada tesis edilmiş bir kasaba olup kıdemce dahi o havalinin en kadim müessesât-ı medeniyyesindendir. Saint Loui'nin garp cihetinde vaki Jefferson kasabasını İngilizler tesis eder etmez Saint Loui'de bulanan Fransızlar hudûd-ı temeddün ve terakki karîben daha ziyade tevessü' edeceğini de anlayarak bir hey'et-i keşfiyyeyi Jefferson'ın daha ilerisine sevk ile elhâletü hâzihi Kansas denilen kasabanın esasını vaz' ettirmişlerdi ki bu isti'mârı teşvik eyleyen Saint Louili Fransızlar meyanında Moşamol'un efendisi olan Juan Mason dahi dahil olduğu gibi gönderilen hey'et-i keşfiyye meyanında bizim Miss Johnsonser'in pederi ve Mason'un ortağı Mister Johnsonser dahi mevcuttu.

Memâlik-i baîde ve vahşiyyede müsta'merât peydası usûl ve kavâidine vukuf peyda eylemiş bulunanlar için tafsîlât-ı zâideye hacet olmadığı vechile henüz vahşîler istilâsı altında bulunarak, binaenaleyh sahipsiz addolunan yerlere her kim daha evvel varıp kendi namıyla bayrak diker veyahut taş ve kazık gibi bir alâmet vaz' eylerse o yer o adamın mülkü addolunduğundan Saint Louili Fransızlar Jefferson kasabası tesis ve binaenaleyh etrafındaki arazi isti'mâr ve istimlâk olunmasını müteakip daha ilerisini de kendileri kapmak için Kansas'a kadar gönderdikleri hey'et-i keşfiyyeden bir müfreze de Missouri nehrinin daha üst taraflarını herkesten evvel kendileri kapmaya davranarak bir sefine tehyiesiyle yola çıkmışlardı.

Ancak o zamanlar Kansas ve havalisi bile henüz ahali ve umrandan hâli bulunduğuna göre nehrin daha üst tarafları bilkülliye vahşî yerler olacağı tarife lüzum görülemez. Missouri gibi akıntıları, anaforları, sığları filânları henüz meçhul olmaktan kat'-ı nazar feyezân zamanlarında balta girmedik ormanlardan sökülüp akıntılara tebaiyyeten aşağıya doğru inen azîm ve cesîm ağaçlardan dolayı seyr ü sefer gayet müşkil olan bir nehirde keşşâflık etmek aglebiyetle mûcib-i helâk olacağı mücerrebâttan ise de ülkeler kadar çiftliklere malik olmak hevesi insana her tehlikeyi göze aldırtacağı derkârdır.

Kansas'tan bu suretle ilerleyen sefine içinde Mister Johnsonser ve zevcesi ve kızı ile James Farah namında bir mühendis daha vardı ki Miss Johnsonser'in nişanlısı olup şu keşfiyât işlerine bir netice verilerek matlûba muvafık bir malikâne edinildiği zaman düğünleri icra olunmak mukarrer idi. Bir de Clorington namında Mister Johnsonser'in emektar bir adamı bulunup sinîn-i vefîredenberi sebkeden hidemât-ı sâdıkanesine mükâfaten keşfolunacak yerlerden bir malikâne dahi bu zata verilmek mukarrerdi. Bunlardan maada bir çok dahi kâtip ve işbaşı ve amele nev'inden adamlar bulunup hesapca en elverişli olmak üzere keşfedilecek bir mevkide bunlar karaya çıkarılarak Johnsonser ve James Farah ve Clorington namına üç malikânenin birden istimlâki bayraklar rekzi ve alâmetler vaz'ıyla ilân kılınacaktı.

Bunlar nehrin yukarılarına doğru ilerledikçe isti'mâr ve istimlâke salih bir çok araziye tesadüf eyliyorlar idiyse de daha ileriye gittikçe daha iyilerinin bulanabileceği tamaı bunlara bir yerde kararı tecvîz ettirmeyip ilerledikçe ilerleyerek New Brara nehrine kadar varmışlardı ki nehr-i mezkûr Kansas kasabasından yüz on, yüz yirmi saat kadar uzak bulunarak o zamana kadar hiç bir Avrupalı Missouri nehri üzerinde bu derecelere kadar ilerleyememişti.

Missouri nehrinin cümle-i garâibinden birisi de dâmeni hizasından cereyan eylediği bazı tepelerin dibini oya oya azîm bir yar suretine koyduktan sonra bu yarların def'aten yıkılıvermesi suretinde görülür. Miss Johnsonser'in Moşamol'a hikâye eylediği vecihle Johnsonser ve James Farah ve Clorington hey'et-i keşfiyyesinin râkib oldukları sefineyi gark eden şey dahi işte böyle yar yıkıntısı olduğundan kızcağız tam hayatından kat'-ı ümid eylediği sırada nasıl olup da kendisine tekarrüb eylediğini bilemediği bir boş sandala râkiben Aztekler mabedine kadar gelmişti ki mebde-i azîmetinde etrafını bir güzelce aranarak gerek sefineden ve gerek sefine ahalisinden nişan ve eser görebilmeye gayret eylediği hâlde hiç bir eser göremeyip nehrin akıntılarına mukabil sandalı zabtedebilmeye de iktidarı olmadığından sâika-i kader kendisini her ne tarafa sevk eyliyorsa gidip serencamını görmek için bir teslîmiyyet-i mecbûriyyeye dûçar olmuştu.

Bu hâlde akraba ve rüfekasından kurtulanlar olup olmadığı kızcağızın meçhulü bulunduktan fazla bilfarz kurtulanlar bulunarak Kansas'a avdet eylemiş olsalar bile bunlar kızın hayatından haberdar olmadıkları surette izini taharriye lüzum mu görürler?

İşte Miss. Johnsonser işin bu cihetini düşünerek kendisi için şu Aztek vahşîleri yedinden halâsa mahal olmayacak bile olsa, karib dahi olamayacağını hükm ile daha işin ibtidasında öyle etraflı bir tedbire lüzum görmüştü ki bu tedbiri semeresiyle kendisinin kâffe-i mehâlikden husûl-i emniyyeti ile bareber bir gün olup da şuradan halâsın da imkânı ümidini kat'eylememekte haklı görülecekti.

-3-

Miss Johnsonser'in şu vahşîler nezdinde te'mîn-i ikamet ve birgün için ümid-i halâs ve intizâr-ı selâmet zımnında kararlaştırmış olduğu tedâbir-i esâsiyyenin asl-ı üssü vahşîlerin lisanını öğrenmek kazıyyesi oldu.

Nezd-i erbâb-ı tedkîkde muhakkakâttandır ki insanın en ziyade korktuğu şey mechûlâttır. Bir şey mehâlikten bile olsa derece-i tehlikesi insanın malûmu bulunursa insan o şeyden asla havf etmeyebilir. Gûnagûn zehirler ile sabahtan akşama kadar iştigal eyleyen eczacının mesmûmen ölmekten asla havf etmemesi gibi. Fakat insan meçhulü olan bir meyveyi eline aldıkta hakikat-i hâlde o meyve asla muzır olmasa bile onu ağzına yaklaştırmaktan ihtiraz ve hafv eyler. Denizden korkan yolcular ahvâl-i bahri bilmedikleri için korkarak, onların hayatlarını tehlikede gördükleri sert havalarda mellâh-ı tecrübekâr "gelin havası" diye çubuğunu yakıp zevkine bakar.

Mechûlâtın mûcib-i havf olması en ziyade insanın lisanlarına vakıf olmadığı adamlar nezdinde bulunduğu zaman kendisini göstermekte olduğu pek çok tecrübe olunmuştur. Böyle bir yerde lisân-âşinâ olmayan adam etrafındaki insanların hüsn veya sû-i kasdlarını çehrelerinden, tavırlarından anlamak mecburiyetiyle nazar-ı dikkatini dört açmaya cebr-i nefs eyleyerek, bununla beraber tavırlarda dikkat edebildiği ednâ tegayyürât üzerine büyük büyük korkular geçirir.

İnsan lisanına vakıf olmadığı halktan bihakkın korktuğu gibi o halka meramını anlatamamasından dolayı onları da kendisinden ürkütür. Birbirinin lisanını anlamak müyesser olmadıktan sonra insanlar arasında husûl-i itilâf-ı tâm dahi müyesser olamaz. Avrupalılar gibi şekilde, kıyafette, âdâb-ı muâşerette herşeyde birbirine benzeyen adamlardan iki kişiyi pîşgâh-ı tedkîke alınız. Meselâ birisi İspanyol ve diğeri Rus olmak hasebiyle yekdiğerinin lisanına vakıf olamamaları bütün ahvâl-ı sâirede müşâbiehet-i tâmmeleri bulunan bu iki adamı birbirinin bilkülliye yabancısı eder. Hâlbuki birisi İngilizce mütekellim Amerikan ve diğeri bu lisana vakıf Acem olan iki zatın mülâkatlarını tasavvur ediniz ki ne şekil ve kıyafet ve ne de âdâb-ı maîşet cihetiyle birbirine kat'a benzemezler iken

yalnız meramlarını anlayabilmelerinden dolayı aralarında yabancılık eseri hemen görülemez.

Bizim Miss Johnsonser lisân-âşinâlığın vahşîlerle husûl-i itilâf emrinde temin eylediği tesirât-ı azîmiyyeye mebnî şu vahşîler lisanını imkânın son derecesi dahilinde olarak sür'at-i tahsîle mecbur olup da Moşamol'dan ders almaya başladığı zaman, aldığı dersleri yazması ve unuttukça dersleri yazdığı kuyûda müracaat etmesi vahşîler nazarında adeta ahvâl-i mûcizekârâneden addolunmuştu. Kağıt ve kalemi yok ki kuyûd-ı mezkûreyi bir defter suretinde tanzim eylesin de daima yanında bulundurarak unuttuğu şeyler için kolayca müracaat eyleyebilsin! Kızcağız Moşamol'dan öğrenebildiği şeyleri kayaların en düz yerlerine, ağaçlara, testi ve küp gibi şeylere çiziverdiğinden, bir kelimeyi unutup da bu kayıtlara müracaat eylediği zaman vahşîler beyaz gûn kızı ağaçlarla, kayalarla, çanaklarla, çömleklerle mükâleme ediyor zannına düşerek hayretlerini yenemezlerdi.

Hele bunlar bir adamın kendi lisanından başka lisanla mütekellim olabilmesini hiç hatırlarına getirmemiş olduklarından eğer Moşamol'un beyaz gûn kızı ile kendi lisanlarından başka bir lisanla tekellüm eylediğini evvelce görmemiş olsalardı Miss Johnsonser kendileriyle yavaş yavaş mükâlemeye başladığını gördükleri zaman bu harikulâde mahlûktan korkup kaçacakları derkârdı. Biz aramızdaki kedi köpek gibi mahlûkun hiç intizar ve tahattur edilmediği hâlde bizimle tekellüm ediverdilerini görecek işitecek olursak ne hâle gireriz? İşte vahşîler dahi beyaz gûn kızının kendi lisanlarıyla tekellümünü bu surette telâkki edeceklerdi. Hatta Moşamol'dan insan kısmının kendi lisanından maada lisanlarda tekellüm edebileceğini işittikleri hâlde yine Miss Johnsonser'in Aztekçe söylemesi bunları dûçâr-ı hayret eyleyiverdi.

Ama vahşîleri bundan dolayı ta'yîb edebilir miyiz? İçinde yaşadığımız cemiyyet-i medeniyyenin Rum ve Ermeni ve Yahudi gibi Müslüman ve Türk'ün gayrı âzâsı kâmilen lisanımızı tekellüm eyledikleri gibi memleketimizde bulunan ecnebilerin bile en çoğu az çok Osmanlıca tekellüm eyledikleri hâlde, Avrupa'da bulunup da intizarımız haricinde meselâ bir

İngiliz'in vehleten Osmanlıca söylediğini işitiverecek olursak bayağı istiğrâb eyleriz. İnsan için hilâf-ı intizâr vukubulan müşahedâtın kâffesi mûcib-i istiğrâb olup müşâhedât-ı vâkıa insanın intizarından ne kadar baîd ise ondan mütehassıl istiğrabın da derecesi arta arta veleh ve hayret derecelerine kadar varabilir.

Miss Johnsonser için Aztekler lisanını suhûlet ve süratle tahsil edivermeyi müsteb'ad görmemelidir. Bu vahşîlerin lisanı pek dar ve tahsili kolaydır. Zira lisan denilen şeyin vüs'ati ve suubeti o lisan erbabının terakkiyât-ı maddiyye ve maneviyyesiyle mütenasiptir. Bedâyi'-i medeniyye dediğimiz bunca icâdât ve ihtirâât insanın ahvâl-i ibtidâiyyesine nisbetle birer avârız demek olup, bunların her biri lisanlarda birer tabir ve tevsîmi icab ettirdiğinden, insanlar avârız-ı mezkûreden mücerred farz edilecek olurlarsa tabirât ve tevsîmât-ı mezkûre dahi mefkudiyetle hükmolunur. O hâlde insanların muhtaç oldukları lisan zarûriyyât-ı maîşetleri emrinde kullanacakları çend kelimeden ibaret kalır. Hatta elsine-i vahşîyyenin fiillerinde envâ-ı ezmine ve eşkâl-i tasrîf gayet az olduğu gibi tesniye ve cem' ve tezkîr gibi şeyler dahi gayet sadedirler. Bunlar terakkiyât-ı maneviyyeden mahrum oldukları cihetle hikemiyat ve edebiyat maddesi elsine-i mütemeddinede mucib oldukları tas'îbât ve müşkilâtı bu vahşî lisanlarda gösteremezler. Katolik veya Prostestanlar'dan bazı misyonerler görülmüştür ki bir kaç sene zarfında elsine-i vahşiyyenin yirmisini otuzunu öğrenivermişlerdir. Binaenaleyh elsine-i muntazamadan birisini üç beş senede tahsil edememekliğimizi nazar-ı mukayeseye getirip de Miss Johnsonser'in iki üç hafta zarfında Moşamol'un tercümanlığına hacet görmeksizin vahşîlerle tekellüme iktidar kesbetmiş bulunmasını istib'âd etmemelidir.

Miss Johnsonser vahşîler lisanını öğrenmeye sarf eylediği bu haftalar zarfında aşcılığı ve ispirto taktîrini bir kat daha ileriye götürmüş olduğu gibi vahşîler rüesâsının birkaç kadeh rakı parlatarak neşeleri mütezâyid olduğu zamanlar gayet güzel bir kontralto sadasıyla icra eylediği tegannilerin de terennümlerin de vahşîler nezdindeki makbuliyetini arttırdıkça arttırmakta bulunduğunu nazar-ı dikkat ve ehemmiyetten uzak tutmamalıdır.

Her umûr ve hususunda müsteşâr-ı hâsü'l-hâsı Moşamol olduğu gibi kâh Maradangal ve kâh Fardiç ve Rikalda ile de müzakerâta girişip şu içinde bulundukları arazi kendilerini daha güzel yaşatmaya müstaid iken böyle müzâyaka ve zaruret içinde yaşamaları mücerret bilmemezlik eseri olduğunu ve kendisince malûm olan şeyler Aztekler nezdinde de malûm olsa şimdiki sûret-i maîşetten daha ziyade refahla yaşamak mümkün olacağını anlatıyordu. Ezcümle birgün dedi ki:

- Patates ve soğan aramak için daima uzak yerlere kadar gitmek mecburiyetinde bulunuyoruz. Şunların tarlasını kendi yanımıza getirsek de canımız istediği zaman yanıbaşımızdaki tarladan bunları toplasak olmaz mı?

Vahşîler kızın bu sözden maksadı koca ormanın bir parçasını yerinden söküp kendi ikametgâhları yanına getirmektir zannıyla beyân-ı istiğrâb edince Miss Johnsonser uzun uzadıya izâh-ı merâm eylediği gibi Moşamol dahi iktiza eden cihetlerini şerh ve tafsil ederek bu sözden maksat kendi ikametgâhları civarına bir patetes ve soğan bahçesi yapmak olduğunu anlatmışlar idiyse de Zak Maradangal'dan başkası yine anlayamamıştı. Zak Maradangal:

- Evet! Bir kere kulağıma çalınmıştı ki bazı yerlerde toprağı işleyip gömdükleri otlar ve ağaçlar o yerde temelleşerek sahiplerine meyve verirlermiş. Hatta kim bilir ne kadar sene evvel bizim Aztekler dahi bu sanatı bilirlermiş.

diye keyfiyetin imkânını hükmetmesiyle diğerleri her ne kadar henüz akılları ermemiş ise de Miss Johnsonser'in delâletine ittibâ için karar vererek sivri kazıklarla bir miktar yeri bahçe hâlinde kazmaya başlamışlardı.

İyi kötü hafredebildikleri birkaç evlik yere Moşamol ile beraber ormandan soğan ve patetes getirip gömerek biraz da sulamalarını müteakip vahşîlerden bazıları bunların hemen yeşilleneceklerine muntazır olmuşlar idiyse de bu hâlde en büyük eser-i zekâveti Rikalda gösterip :

- Canım! Bütün bütün hayvan mı kesildiniz? Ormanlarda otların ağaçların nasıl yavaş yavaş büyüdüklerine hiç dikkat ettiğiniz yok mudur?

diye sabır ve intizar tasviye etmesiyle cümlesi bu tavsiyeyi kabule mecbur olarak, biraz vakit sonra ekilen şeylerin yeşermeye başladığını görünce sevinçleri hayrete karışarak şu beyaz gûn kızının beşeriyet fevkinde bir mahlûk olduğunu teslime tekarrüb eylemişlerdi.

İstihsâl-i menâfi' emrinde nev'-i beşerin mecbûl olduğu hırs ve tama' şu bahçeler inşası emrinde vahşîleri o kadar teşvik eyledi ki gerek Miss Johnsonser ve gerek Moşamol bu herifleri terbiye etmek emrinde bu hırs ve tama'larından mütevellid olan gayretin pek çok işe yarayacağını hükmeylediler. Bir yandan Rikalda ile Maradangal'a ziraatin menâfiini şerh ve izah eyliyorlardı ki söz anlamakta bu ihtiyar din ulusuyla genç reiszâde cümleden daha ziyade müstaid olup her hangi maksad olursa olsun bir kere bunların zihnine girecek olduktan sonra reis Fardiç dahi o maksadı derhâl kabûlde tereddüt eylemiyordu. Maksad-ı mezkûr bir kere şu üç vahşî nezdinde tekarrür eyledikten sonra sâir kabile halkına kadar celb-i efkâr artık ziyadesiyle kesb-i suhûlet eyliyordu.

Daha hangi şeyleri bu patates ve soğanlar gibi toprağa gömerlerse kendi yanıbaşlarında mahsûl verebileceği hakkında vahşîlerin irad eyledikleri suallere Miss Johnsonser ile Moşamol'un verdikleri cevaplar bunlarda ziraat hakkında peyda olmaya başlayan fikir ve malûmatı gittikçe tevsî eyleyerek o civarda ekle kabiliyeti bulunan ve kolayca ve tezce yetişen nebatatın hemen kâffesi nakledilmeye başlandıktan maada manzarası ve kokusu lâtif çiçekler dahi nakledilmeye başlamıştır.

Miss Johnsonser edevât-ı zer'iyyenin oraca mümkün olabilen bir surette ikmâline de muvaffak olmuştur. Bu vahşîler için demirden mamûl âlât ve edevât-ı zer'iyye inşasındaki ümitsizlik şu zeki kıza ziraat edevâtının ağaçtan imâli çaresini buldurmuş ise de ağaçta ne metanet ne de sıklet demire müsavi olamadığından kazma yapmak mümkün olamayıp bizim bahçıvanların bel dedikleri surette istimâl olunmak için kazıkların ikmâline lüzum görülmüştür.

Gayet sert ağaçlardan yapılan kazıkların yere gömülecek uçlarına birer delik delinip o deliğe birer ağaç çivi sokularak

ayak basılacak yer peyda edilmekle insanın sıklet-i vücudu kazığa tahmil edilerek yumuşakça yerleri bellemek yolu bulunduğu gibi daha sert ameliyat için bunlardan daha kuvvetli ve büyük kazıklara delinen delikler karşı karşıya delinip sokulan çivi dahi iki taraftan birer ayak basamağı teşkil etmiş ve iki adamın orta yerinde bulundurulacak olan bu kazığa ikisinden birisi sağ ve diğeri sol ayaklarıyla basmak ve yine böyle sağ ve sol elleriyle idare etmek sureti talim edilmiştir.

Hatta daha sert yerleri kazıkların yukarıdan aşağıya birden bire bırakılıp sıklet ve sukût kuvvetleriyle kazdırmak için dahi şu büyük kazıklara kırk elli okkalık taşları şekl-i matlûbda yonup delerek taktıktan sonra haçvari delikler delerek uzunca ağaç çiviler raptıyla vücuda getirilen saplardan dört adamın birden tutup kaldırması ve badehû birdenbire yere indirmesi tarîkı keşfolunmuştr.

Ziraat edevâtının esasını teşkil eyleyen şu üç boy kazıktan sonra yetişmeye başlayan nebatatın köklerini çapalamak için daha ufak kazıklar ve toprak nakli için kürekler ve mezrûât meyanında hasıl olan yabanî otları kestirmek için çakmak taşından keskiler filânlar dahi yapılıp edevât-ı zirâat bayağı yoluna konulmuştur ki bir yandan edevât-ı mezkûrenin ikmâli ve diğer taraftan bahçelerin teksîr ve tevsîi yolunda sarf edilen altı ay kadar zaman zarfında Aztekler meskeninin etraf ve havalisi bayağı insanın yüzüne gülmeye başlamıştır.

Amma bu altı ay zarfında Miss Johnsonser Aztek vahşîlerine yalnız usûl-i zirâatı talim ile iştigâl ederek başka bir şeye sarf-ı himmet etmemiştir zannolunmasın. Vahşîlerde kendisine ittibâ istidadının arttığını görünce bunların vahşet-i hâllerini bir medeniyyet-i terakkî-perestâneye tahvil için daha bir çok nev'-i ıslâhâtı tecrübeye bunları sevk eyliyordu ve her tecrübede husûle gelen netâyic vahşîlerin bu delâletlerden ümitlerini arttırmakla onlar dahi beyaz gûn kızının sevk ve idaresine ez-dil ü cân mütâvaat ve inkıyâd gösteriyorlardı.

Miss Johnsonser'in şurada daha ne gibi ıslahat ve terakkiyâta delâlet eylediğini hikâyeye başlamazdan evvel ziraat hususundaki icraatı hikâyesini ikmâl eylemiş olmak için haber verelim ki en evvel soğan gibi, mısır gibi, fasulye ve bakla gibi

en tez yetişebilecek olan şeylerin usûl-i zer'ini göstermiş olan zeki kız bunlardan iktitâf olunan semerâttan bir takımı kuruyarak kış mevsimi gibi ziraatten istifade edilemeyecek zamanlarda zahire ittihaz olunabileceği gibi gûnâgûn meyve ağaçları da bahçeye naklolunursa meyve taharrîsi için dağlara ve ormanlara gitmeye hacet kalmayacağını ve fakat bu ağaçlar öyle bir kaç mâh zarfında mahsûl vermeyip bir kaç sene sabır ve intizarla emek sarfı iktiza edeceğini dermeyan eyleyince vahşîler kızın bu vaad ve teminine de inanarak tarif ve irşadına ittibâ'la bir çok fidanlar dahi garseylemişlerdir.

Hele vahşî atları kementlerle tutup kendilerine alıştırarak ve terbiye ederek üzerlerine binmek suretine zaten vakıf bulunan Aztekler'i bir çok hayvanatı kendi meskenleri yanında cem' eylemek yolu daha kolay bir yol hükmünü almıştır. Sülün gibi bizim tuyûr-ı müteehhileden tavuk ve horozların aslı olan kuşları ve yabanî kaz ve ördekleri kementler ve tuzaklarla tutturup celbeyleyen Miss Johnsonser, bunlara türlü türlü kümesler yaptırarak ve bâdî-i emrde zaptlarına medar olmak için kanatlarını kestirerek ve tevahhuşlarına yardım etmemek için yanlarına insan tekarrübünü men ederek, elhasıl yumurtlamak emrinde kuşların ağlebinden daha sabırsız bulunan tavukları yani dişi sülünleri yumurtlatmaya muvaffak olunca ve mukaddema haber verdiğimiz altı ay nihayetinde bir kuluçka döşemek istidadının peydası üzerine bunlara civciv dahi çıkarttırınca nev'-i beşerin mahlûkat-ı sâire üzerine tefevvuk ve galebesi hakkında gerek kızın ve gerek Moşamol'un itâsından hâlî kalmadıkları vaaz ve nasihat vahşîlerin zihinlerine tamamen yerleşmekte olduğu görülüyordu. Bu gidişle Aztekler ikametgâhı meyanında kümesler, ağıllar, ahırlar dahi peyda oluyordu.

Yalnız kümesler, ağıllar, ahırlar mı ya? Hayvanat için ikametgâh inşaatı lüzumunu takdir eylemiş bulunan ve icabını icraya kıyam eyleyen Aztekler'in eşref-i hayvanât olan insanlar için öyle mağaralar derûnunda ikamet mugayir-i şeref-i insaniyyet olacağını takdir edememek veyahut bu hakikati Johnsonser kendilerine anlatamamak kabil mi olabilir?

Bunlara özlü çamurdan kerpiç kestirip duvar örmeyi ve

örülen dört duvarının üzerini ağaç ile kapayıp ve ağaç kabuklarını da kiremit makamında dizmeyi talim eyleyen Miss Johnsonser evvel be-evvel reîs-i kabile Fardiç ile zevcesi Kadagoz için iki odalı bir hane yaptırmıştı ki gündüzü gecesinden adeta farklı olmayan mağaraya nisbetle bahçelerinden güneş alınır ve etraf u eknâf temaşa edilir müferrah bir yerde oturmak ne kadar temizliği, safayı mucib olacağını takdirden Aztekler asla geri kalmamışlardı. Hanenin ikincisi Rikalda ile zevcesi Aralda için yapılmaya kıyam olundukta Rikalda Miss Johnsonser'e tekaddümü bir vechile nezaket-i vahşiyânesine yediremediğinden ikinci hanenin mutlaka Miss Johnsonser için inşası reyinde ısrar eyledi. Bu mesele adeta bir mesele-i mühimme rengini alıp nihayet Maradangal:

- Öyleyse iki haneyi birden inşaya başlayalım. Onların birisi beyaz gûn kızına ve diğeri Zorlu Rikalda ile zevcesi olan letafetli Aralda'ya mahsus olsun.

demesiyle bu reyi kabul olunarak icabının icrasına mübaşeret kılındı ve dördüncü ve beşinci hanelerin de Maradangal ile Moşamol için maan inşası yine bu kararın tetimmâtından oldu. Sâir kabile halkı dahi reislerinin ve dince din ulularının eserlerine iktifadan ayrılmadıkları hatırdan çıkarılmamalıdır.

İşte bu ameliyatın kâffesi güzel İngiliz kızının mevki-i mezkûra vürûdundan bed' ile altı yedi ay zarfında husule getirilmiş idiler. Miss Johnsonser'in vürûdundan evvel sa'y u şikârdan başka yapılacak işleri olmayan vahşîlerin o tembellik hâlleri ile şimdiki çalışkanlıkları mukayese edilecek olsa medeniyet ve vahşet denilen şeyler arasındaki fark-ı sahîh asıl bu mukayese ile meydana çıkardı. Görülürdü ki vahşet denilen şey nev'-i beşerin zihince ve vücutça betâet ve atâletinden ibaret bulunup medeniyet ise zihnen ve vücûden çalışkanlıktan ibarettir. Bir halkın mesâi-i zihniyye ve cismâniyyesi ne kadar ziyade olursa medeniyetçe mertebesi o kadar tereffü' eder. Zira her sa'y ve gayret bir semere hasıl eyleyip sa'yin, gayretin tekessürüyle semerâtın da tekessürü nev'-i beşerin esbâb-ı refâh-ı bahtiyârîsini itmam eylemiş olur.

İşte Miss Johnsonser'in buraya vusûlünden evvel bu

vahşîlerin bazı kere sayd ve şikârda ellerine bir kısmet geçiremeyerek bir iki gün aç kaldıkları ve dişlerine kestirebilecekleri ağaç kabukları ve yapraklarıyla tegaddîye çalıştıkları da vaki olurken şu altı yedi aylık mesai sayesinde dağlarda arayacakları esbâb-ı teayyüş ve tena'um kendi yanıbaşlarına gelmeye ve orada üreyip türemeye başlamıştır ki bizim medenîlerimizin bile ibret almalarına şayan olan bu hâl vahşîleri hayret-bahş-ı ukûl olacak bir surette mütenebbih ve müteyakkız eyleyerek gittikçe tezyîd-i mesâîye mecbur etmiştir.

Hakikat tekrar ederiz ki vahşet denilen şey benî beşerin melekât-ı zihniyye ve vücûdiyyesinde ataletten ve medeniyet denilen şey dahi bu ataletin çalışkanlığa tebeddülünden ibarettir. Fakat melekât-ı zihniyye ve vücûdiyyeyi mesâî-i akîme ile yormaktan hiçbir fayda hasıl olamaz. Her dinde, her mezhepte evâmirden ziyade nevâhînin çok olması işte bu mesâî-i zihniyye ve vücûdiyyeyi it'âbât-ı bîhûde ve muzırradan kurtarmak içindir. Benî beşerin maddî ve manevî mesudiyetini mucib olacak esbabın istihsali yolunda mesâî-i zihniyye ve cismâniyyede bulunmalıdır ki onların semerât ve mahsulâtıyla tereffüh ve tena'um esbâbı da tekessür eylemiş olsun. Çalışkanlık bu surette olmadıktan sonra bazı suver-i mızırrada tecelli etmeyecek bile olsa yalnız mesainin beyhudeliği bile cemiyet-i beşeriyyeyi müstehak olduğu mesudiyetten mahrum bırakabilir.

-4-

Aztekler içine düşmesi üzerinden altı yedi ay mürûruna kadar Miss Johnsonser'in muvaffak olabildiği icraatı yukarıdaki babda hikâye eyledik ise de icraat-ı mezkûrenin yalnız maddiyata münhasır kaldığına karilemiz elbette dikkat eylemiştir. Şimdi burada haber verelim ki bu zeki ve güzel kızın Aztekler'e verdiği terbiye maddiyattan da ibaret kalmamıştır. Bunların maneviyatına da hizmet eylemiştir. Şöyle ki:

Aztekler'in Huyi Çilopoştli'ye kurban takdimi gibi merâsim-i dîniyyede ve Patariçarlar ile vukubulan müsademeleri gibi harekât-ı askeriyyede kendi lisanlarının kifayet edebildiği derecelerde mevzun güfteleri yine kendi boğaz ve kulaklarının

müstaid olabildiği mertebede nağmelerle teganni eylediklerini görmüştük. Bir kavimde şiir ile müzikadan şu kadarcık bir eser bulunması bunların fıkdân-ı küllîsine nisbetle ne büyük bir terbiye-i maneviyye addolunabileceği tatvîle muhtaç mıdır?

Hatta beyaz gûn kızının kendilerine alafranga müzika ile teganni eylediği şeylerin de bu vahşîler üzerinde büyük bir tesir hasıl eylemiş olduğunu görmüştük ki bu dahi vahşîlerin şu yoldaki terbiyeleri bundan ileriye geçememek hükmüyle mahkûm olamayacağını ve bunların işi daha ilerisi için de kabiliyetleri bulunacağını elbette bize ümit ettirmişti.

Aztekler'de az çok şiir ve müzika bulunduğu gibi raks dahi bulunduğunu şurada tahattur etmeliyiz. Şiir, nefâyis ve meâlî hususunda tab'-ı beşerin tahayyülü ve müzika o hayalin tasavvutu demek olup, raks dahi yine o hayalin taharrüküdür. Biz dahi dahil olduğumuz hâlde bazı akvâmın raksı kendi icraları için kerih görmeleri pek de münasip düşemez. Zira başkalarına icra ettirip temaşasından istifâ-yı hazz eylemekte bulundukları derkâr değil midir? Temaşasından mahzûz oldukları şeyi icradan da mahzûz olurlar. Hoş yine biz dahi dahil olduğumuz hâlde bazı akvâm müzikanın bile icrasını kerih görerek tenezzül etmezler ya? Ancak icra olunan müzikayı istimâ'dan hazz-ı vefîr ile mahzûz olurlar. Gerek rakstan ve gerek müzikadan icra cihetiyle vukubulan istikrah bu kavimlerin aldıkları terbiyeden mütahassıl bir istikrahtır. Tabiat-ı beşeriyyede ise bu his ma'kûsen mevcuttur. Hayâl-i şairânenin tasavvut ve taharrükü yalnız insanların değil ihsâs-ı nâzike sahibi olan bazı hayvanatın bile huzûzât-ı mecbûlesindendir.

Bizim Miss Johnsonser Aztekler'de şiir ve müzika ve raksın şu sûret-ı vahşîyânesini olsun görmüş bulunmasından dolayı büyük büyük ümitlere düşmüştü. Bu ihsâs-ı nâzike ile mütehassis olan bir halkı şan-ı insaniyyete lâyık olan terbiyenin daha âlî tabakâtına doğru çıkartmak kabil olacağını düşünmüştü. Bâdî-i emrde bu ümit eğerçi pek zayıf idiyse de ahâli-i mezkûre nezdinde müddet-i ikameti uzadıkça bunlarda yeniden yeniye müşahade eylediği ahvâl dahi ümidini arttırmaya yardım eyliyordu.

Eğer böyle olmasaydı hemen her akşam bu vahşîlere şarkılar

çağırarak, rakslar ederek eğlendirmek cihetini ihtiyar mı ederdi? Elbette bir kolayını bulup kendisini bu zahmetlerden kurtarabilirdi ki zaten bunların terakkiyât-ı maddiyyesine ettiği hidemâtla dûçâr-ı zahmet olmakta bulunması elverip de artıyordu bile!

Evet! Hemen her akşam Miss Johnsonser Aztekler'e tegannîler ederek rakslar dahi icra eyliyordu. İlk vürûdu üzerinden iki üç ay zaman mürûrundan sonra Aztekler'i bu istimâ ve temaşaya o derecelerde alıştırdı ki herifler kendi kadîm nağmelerini ve rakslarını icra eyledikleri zaman adeta beğenemez olarak yekdiğerini susturup ve rakstan men edip:

- Nağme dinleyecek iseniz beyaz gûn kızı tegannî etsin de dinleyelim. Raks temaşa eyleyecekseniz bu kız oynasın da temaşa eyleyelim.

derlerdi. Vakıa Miss Johnsonser'in müzika ve raksta olan maharetini iktisâb edebilmek kolay olmadığı cihetle kedinin yetişemediği ciğere fena demesi nev'inden olarak bir çok Aztekler beyaz gûn kızının tegannîsini ve raksını şedîden muaheze eyliyorlar ve kendilerince yaptıkları eğlencelerde kemâl-i şevk ile yine kendi nağme ve rakslarına koyuluyorlar idiyse de Miss Johnsonser muharrik sadası ve müessir evzâı ile çağırıp oynadıkça istimâ ve temaşasına can atmak hevesini yine men eyleyemiyorlardı.

Nihayet vahşîlerin istidadını arzu eylediği derecede inbisâta getirdikten ve bahusus o zamana kadar Aztek lisanını da gereği gibi öğrenmiş bulunduktan sonra Miss Johnsonser bunlar için Aztek lisanıyla yeni bir şarkı yaparak, bir de kendilerinin becerebilecekleri bir beste tanzim ve arzu edenlere meşk ve talim eyledi. Aztekçe yapılan bu şarkının alâ-kadri'l-imkân husûle gelen tercümesi ber-vech-i âtîdir:

Hak Teâlâ vermiş bize iz'ân

Nazar-ı ibreti açsın insan

Kâinat emrimize tâbidir

Bahtiyar olmaya vardır imkân.

Bahtiyar olmaya gayret edelim.

Taş, ağaç, ot ne ki var âlemde
Hasıl etmekte refah âdemde.
Bunları hüsn-i idâre lâzım,
Tavsiyem işte budur nâmemde
Yek-fikir olmaya gayret edelim.

Vahşet içinde yaşar hayvanlar,
Yâr olur birbirine insanlar,
Vererek el ele çalışmalıyız,
Bahçeler hâlini alır ormanlar,
Yek-vücut olmaya gayret edelim.

Dikkat olunuyor ya? Vahşîler "Mabûdumuz kan istemiş" ve "Aldım bıçağı elime" tarzındaki ilâhilerine nisbetle bu adi şarkının sadeliği ile beraber hâvi olduğu hikmet ne kadar âlîdir. Bir milletin güftâr-ı edîbânesi neye dair olursa efkâr-ı hakîmânesini de o şeye doğru çeker götürür. Vakıa asıl olmakta efkâr güftâra mukaddemdir. Güftâr efkârdan hasıl olur. Ancak ortaya konulan söz efkâr-ı sâireyi kendi hükmüne doğru celb ve cezbetmekte pek büyük tesir gösterir.

Aztekler gibi vahşîlerin ümit edebilecekleri menfaat gerek maddiyatta olsun gerek maneviyatta olsun mutlaka diğerlerinin mazarratıyla kaim olabilmekteyken işte başkalarına îkâ-ı mazarrat etmeksizin mes'ûdiyyet-i bahtiyârâne husûle gelebileceğini ilk defa olmak üzere bu şarkının delâletiyle düşünmüşlerdi. Her millet nezdinde yeni çıkan şeylere rağbet ziyade olduğu gibi Aztekler'de dahi bu şarkı o kadar rağbet kazanıverdi ki Miss Johnsonser evvelemirde bunu kadından erkekten yalnız beş on kişiye meşk eylemiş olduğu üzere biraz vakit sonra herkesin ağzından bu şarkıyı işitmeye başladı. Bazı kere ormanlar içinden uzaktan uzağa hubûb-ı nesîm ile kulağına gelen sesler on yirmi vahşînin bir ağızdan bu şarkıyı okuduklarını kendisine tebşîr ederek memnuniyetini müstelzim oluyordu. Heriflerde bu hevesi görünce evvelâ istihsâl eylediği muvaffakiyetleri üzerine kadınlarının erkeklerinin sadalarını primadonna ve kontoralto, tenor ve bas gibi derecât üzerine

bittaksîm bestede dahi bazı tadilât icrasıyla şarkısını bir koro hâline koydu. İşin içine bir de armoni girmesi nağmenin letafetini arttırarak vahşîleri bir kat daha heveslendirdi. Nihayet bir gün Moşamol dedi ki:

- Miss! Fardiçarlar sizden gördükleri inayetin hakikaten minnettarıdırlar. Fakat şu nağme ile bir de raks edemedikleri için ziyadesiyle mahzun oluyorlar. Ne yaparsanız yapınız bizi biraz sıçratmanın, tepindirmenin de yolunu bulunuz.

Miss Johnsonser Moşamol'un bu iltimasını pek büyük bir memnuniyetle telâkki ederek beyitler arasına bir de ara nağmesi ilâve eyledi ki birinci beyit okunduktan sonra bu ara nağmelerini yalnız erkekler terennüm ederek kadınlar raks eyleyip ikinci beyit hitamında ise ara nağmesini yalnız kadınlar terennüm ederek erkekler raks etmek ve üçüncü beyitin hitamından sonra ise nağme-i mezkûreyi her iki takım okuyup her iki takım birlikte raks eylemek tertibiyle icraya dahi başlandı.

Şu ıslahat Aztekler'i gerçekten bahtiyar eyledi. Artık her nerede on beş yirmi kişi toplanacak olsalar:

- Beyaz gûn kızının şarkısı raksı!

diye hemen bir nağme ve raks cemiyeti tertip ediverirlerdi.

Vahşîlerde bazı tahta parçaları üzerine değnekler ile vurarak peyda olan ve sadaca yekdiğerinden tizli pesli olmalarından dolayı velev ki pek nakıs ve gayr-ı muntazam olsun bir nağme peyda eden tıngırtılar saz makamında istimâl olunurlar. Miss Johnsonser müzikanın terbiye-i fikriyyeye olan hizmetini bu ilk şarkıda tecrübe edince çiftenağra ve def nev'inden birkaç şey icadıyla bu tıngırtıyı daha mevzun bir surete koymakta asla suûbet çekmedi. Zaten çamurdan çanak çömlek yapmak sanatını da epeyce terakki ettirmiş bulunduğundan bunların üzerine birer deri gererek edevât-ı mezkûreyi vücuda getirdikten maada bir de en büyük güveç gibi bir çanağa gerdiği deri üzerine at kıllarından bükme teller rabtıyla santur veyahut kanun nev'inden bir saz yaparak kendisi çalmaya başlayınca biçare vahşîler işte bunu ancak kudret-i rubûbiyyeye menût bir hâl kıyasıyla hayretlerinden buz gibi donup kalmışlardır.

Teganni ve raks yüzünden bed' olunan terbiye-i maneviyye gittikçe ilerlemekteydi. Miss Johnsonser bunlara insaniyetin bir çok levâzım-ı mübremesini anlatarak bir familya halkı meyanında matlûb olan teâvün ve tenâsur bir kabile halkı meyanında da matlûb olmak şöyle dursun kabâil-i mütehâlife ve mütecâvire meyanında da böyle bir münasebet-i medeniyyenin vücudu vâcib olduğuna kadar da bahisler ile fikirlerini tevsî'e çalışıyor idiyse de sözün doğrusu bu yoldaki mev'izelerinin pek de hüsn-i tesirini görememekte bulunmasından ibaret kalır.

Bu adamlar havâss-ı hamseleriyle nef' ve ziyanını hissedebildikleri şeyleri pek çabuk takdir edebilmekte iseler de öyle zihin ve fikir ile bulunabilecek muhassenât ve mazarrâtı takdire istidatları hemen hiç yoktur. Zaten bundan dolayı kendilerini muaheze edebilmek nasıl haklı görülür ki bu hâl milel-i mütemeddinenin bile kâffesinde mevcuttur. Bedîhiyyât-ı evveliyyeden olmayan ve takdîr-i mâhiyyeti it'âb-ı fikre mütevakkıf bulunan nîk ü bed nice ahvâli envâr-ı medeniyyetle zihinleri tenevvür eylemiş olanlara bile anlatmak kolay mı olabiliyor? İnsanlarda bu tefehhüm iktidarı arzu olunduğu derecelerde bulunsaydı bir takım muhâlefât-ı bîhûde-i fikriyyeden ibaret yüzlerce, binlerce kitaplar milel-i mütemeddine kütüphanelerini doldururlar mıydı?

İnsan hilkaten ve cibilleten o derecelerde hodgâmdır ki kendi selâmet ve menfaat-i sahîhası emrinde benî nev'inin ve hemşehrilerinin hukuku şöyle dursun ciğerparesi evlâdının bile hukukunu feda eder. Bu hodgâmlığın en ehven mazarratı "kibir" denilen zemîmedir. Nefsini sâir ebnâ-yı cinsinden bilâhak ve lâ-lüzûm daha muazzez bulması emrinde insan evlâdına bir hakk-ı meşrû veren şey nedir? Hele bu tekebbür ve teazzüm terbiye-i medenîleri az olan milletlerde daha çok olduğu gibi bedâvet ve vahşete doğru tekarrüb eyledikçe tekebbürün mertebesi daha arttıkça artar. Onlarda riyâkârâne ve ca'lî bir surette olsun eser-i nezâket görülemeyip hatırlarından geçen şeyleri gerek lisanlarıyla söylemekten ve gerek bilfiil icra eylemekten kendilerini memnû görmek yoktur. Yalınayak çırçıplak gezen bir vahşînin elindeki oka, mızrağa, sopaya itimadı o derecelerde büyüktür ki hatırına her nasıl bir arzu

hutûr edecek olsa bu silâhı sayesinde istihsaline muktedir olduğu itikadında sabit-kademdir. Her kime tevazu ve misafirperverlik nev'inden ne yolda eser-i nezâket gösterecekse onu mutlaka bir mürüvvet-i mahsûsa eseri olarak gösterir. Mecbûriyet denilen şeyi asla hissetmemiştir. Etmeye de tekarrüb edemez. Bir vahşîyi herhangi şeye mecbur etmek istemek onun mütemmimiyyeti iddiasında bulunduğu muhtâriyyet-i mutlakasına teaddî ve taarruz göstermek demektir ki bu yolda fedâ-yı câna kadar göze aldırıp kendi üzerine tarh edilmek istenilen mecburiyeti defe uğraşır. Bu cibilletin terbiye-i medeniyye ile itidal kesbetmiş olan derecesine de işte bizim dâire-i medeniyyet dahilinde gördüğümüz ve sözlerini işittiğimiz hükemâ "ulüvv-i cenâb" tabir ederler.

Miss Johnsonser vahşîlerin zihinlerine beyne'l-beşer muktezî olan itilâf ve ittihad hükmünü pek güç sokabileceğini ve belki hiç de ilka edemeyeceğini görünce meyus oldu. Zira kendi arzusu bunları Huyi Çilopoştli mabûduna insan zebhi ve mücerret bunun için kurbanlar tedariki zımnında akvâm-ı mütecâvire ile muharebeler ihtiyarı gibi harekât-ı muhribâneden yavaş yavaş men etmekti. Hâlbuki vahşîler buralara yanaşamayıp menâfi-i maddiyyesi olan icraatta kendi emirlerini canla başla icraya hazır oldukları hâlde böyle beyne'l-beşer itilâf-ı tâmmeye dair verdikleri nasihatlere hande-i istihfâf ile mukabele eylediklerini görüyordu.

Moşamol ile işin bu cihetine dair icra eyledikleri hasbihâllerde âkıl Moşamol dahi kızın bu teşebbüsâtını tahsin ve tasvîb edemedi. Miss Johnsonser hiç olmazsa Moşamol'u olsun bu noktada kendi fikrine müşterek etmek muvaffakiyetinden de mahrum kaldığına beyân-ı teessüf etmesi üzerine Moşamol dedi ki:

- Matmazel! Böyle insanların cümlesi bir familya efrâdından imiş gibi tasavvur olunarak o familya efrâdından herkese isabet eyleyen hukuk ve vazîfeyi tanıttırabilmek bizim bu vahşîler memâlikinde değil a, sizin medenîler memâlikinde de müyesser olamamakta bulunduğuna ben bile, bu hâlimle dahi dikkat eyleyebiliyorum. Eğer dediğiniz kaide medenîler memâlikinde sizin de memnun olabileceğiniz bir sûret-i umûmîde kabul

edilmiş olsaydı mahkemelere, hapishanelere, cellâtlara filânlara lüzum kalmalı mıydı? İnsan evlâdı kendi vazifesine riayet ve ittibâ mecburiyetinden kurtulmakla beraber başkalarının hukukuna taarruz hevesine o kadar mağlûptur ki onu bu taarruzdan devam üzere men edebilmek için bir tazyîk-i dâimîye ihtiyaç vardır. O tayzîk-i mezkûrun netâyic-i ma'lûmesinden yakasını kurtarabilmek ümidine düşer düşmez her fenalığı yapmaktan asla geri kalmaz. Benî nev'ine fenalık etmeyenleri sizin medenîler memâlikinde bile fazilet erbabı adamlardan sayarlar. Benî nev'ine elinden geldiği kadar iyilik edenlerse nevâdirden addolunarak onları büyük adamlardan addile taştan pirinçten heykellerini dikerler. Siz burada şu Aztek vahşîlerini kendi kendilerini bahtiyar edecek bazı ameliyata sevk edebildiniz ya! Sizin için bu muvaffakiyet eâzım-ı muvaffakiyâttan olmak üzere kâfi görülmelidir.

Moşomul'un hakkı yok mudur? Fetanetli vahşî âlem-i medeniyyetin henüz merâkizine girmeyip Jefferson gibi Saint Loui gibi şehirlerin kenarlarında köşelerinde dolaşmış bulunduğu hâlde hakâyık-ı medeniyyete dair bu fikri peyda eylemiştir. Ya Londra gibi, Paris gibi büyük memleketlerin maîşet-i mütemeddinânesine akıl erdirip de o faziletli mütemeddinlerin on kuruş kazanacakları yerde on buçuk kazanmak için karşılarındaki adamı aldatacak ne kadar sözler söylediklerine ve bazı kimselerin iyilik gördükleri yerlere ne türlü kemlikler eyledilerine ve hevesât-ı hasîse uğrunda ne kadar fezâili ayak altına alıp, ne müthiş denâetleri irtikâbda bulunduklarına vukuf hasıl eylemiş olsaydı şu mülâhazâtını acaba daha ne yolda serdeylerdi?!

Miss Johnsonser bir hayli düşünüp taşındıktan sonra Moşamol'a esasen hak vermekle beraber dedi ki:

- Maahaza bu adamların maneviyat cihetini de ıslah için bilkülliye kat'-ı ümîd etmemelidir. Hatta bu işi yalnız bana da bırakmamalıdır. Bir yandan sen ve bir yandan kabilenin dince muktedâsı olan Zak Maradangal şu vahşîlere hissiyât-ı insâniyyeyi inbisâta götürecek vaad ve nasihatlerde bulunmalısınız.

Moşamol kızın bu reyini tasdik eyledi. Dedi ki:

- Hatta biz işin bu cihetini Zak Maradangal ile müzakere dahi eylemişizdir. Siz o kâhinin saksağan ve sığırcık gibi kuşların cıvıltısından, tayerânından manalar istihrac ederek kabile halkına da güya semt-i semâdan haberler alırmış gibi satmasından dolayı adamcağızı alçakcasına şarlatanlık ile ta'yîb.ve itham edivermemelisiniz. O pek zeki bir adamdır. Bu vahşîlerin dinleri nasıl şayeste-i temeshur bir takım evhâm ve zunûn-ı bâtıla üzerine mübtenî bulunduğunu pekalâ bilir. Fakat ne yapsın?

Bu noktada Miss Johnsonser, Moşamol'un sözünü kesti ve bir tavr-ı musaddıkâne ile dedi ki:

- Evet! Bunu ben de biliyorum. Kendisiyle buna dair söz dahi ettik. Vahşîlerden bu itikadı da kaldıracak olursa herifleri inandırmak için elinde başka bir kuvvet kalmayacağını dermeyan eyledi.

Moşamol dedi ki:

- Haydi, arzu eylediğiniz efkâr-ı medeniyyetperestâneyi bizim Fardiçarlar'a ilka ile kabul ettirebilelim. Sizin asıl arzunuz şu civarda sakin olan kabâil-i vahşiyye meyanında bir itilâf husûle getirebilmektir. Hâlbuki diğer kabâile bu fikri kim ilka edecek? Mukateleden biz ictinâb edecek olsak, onlar bizim üzerimize hücum ile bizi yine harbe mecbur edecekler. Biz onlardan aldığımız esirleri Huyi Çilopoştli mabûduna kurban etmeyip de ıtlak eyleyecek olsak onlar bizden aldıkları üserâyı kurban eylemekte devam eyleyecekler. Görüyorsunuz ya? Bize ilka etmek istediğiniz hissiyât-ı insâniyetkârâne ile bizi değil düşmanlarımızı müstefid ederek bizi ise bilâkis zararlı çıkarmaya çalışmış oluyorsunuz. İşte bu sebebe mebnidir ki bu yolda vukubulan irşâdâtınıza kabilemiz tarafından muvaffakiyet yüzü görmüyorsunuz.

Miss Johnsonser levâzım-ı medeniyyetin daha şu mebadîsini bile vahşîlere kabul ettiremeyeceğini yakînen anladıkta henüz hiç kimseye serrişte vermemiş olduğu maksad-ı aslî ve hakîkîsinin de hayyiz-i husûle gelemeyeceğini hükmeylemişti. O maksat ise yavaş yavaş şu ahâlî-i vahşiyyeye nasraniyeti kabul ettirmekten ibaretti. Vakıa işin bu cihetinden meyus olduysa da heriflerin terakkiyât-ı maddiyye ve maneviyyesine

delâletten yeis getirmedi. Bir yandan hayvanât-ı ehliyyeyi ve bahçeleri çoğaltıp, mağaraları terk eyleyen vahşîlere kerpiçten evler yaptırmakta ve telebbüs ve tezeyyünlerini bile ıslah eylemekte devam edip, diğer taraftan ise şiir ve müzika ve rakstan maada bunların zihninde istidâd-ı mantıkîyi arttırarak ufak tefek hesaplar yapmak ve kolay kolay mesâhalar icra etmek ve deniz ve kara ve nehir ve göl ne olduklarını ve ay ve güneş ve kevâkib neden ibaret bulunduklarını bilmek derecelerine doğru tevsî-i iktidâr eylemelerine yardım ediyordu.

Bu halka şu yolda vukubulan talim ve irşadından dolayı arttıkça artmakta bulunan makbuliyetini Kadagoz ile Aralda ve bunlara tabi olan diğer kadınlar çekememekte ve kızcağızın aleyhindeki hasetlerini arttırdıkça arttırmakta idiyseler de irşat ve delâletten husule gelmiş olan semerât-ı maddiyye işte meydanda bulunduğundan bunların nef'ini ve fevâidini vahşîler nazarından setredemiyorlardı ki beyaz gûn kızı hakkında gazaplarını tahrik eyleyebilsinler! Bilâkis bu günlerde "Mabûdumuz kan istemiş" şarkısını çağırarak halkı Miss Johnsonser'in kurban edilmesine teşvik eyleyecek olsalar ilk günü olduğu gibi bu teşvike ittibâ eyleyecek hemen hiç bir kimse bulunamazdı. Zaten Miss Johnsonser'in buraya vürûdu üzerinden işte yedi sekiz ay zaman mürûr eylemiş olduğu hâlde Huyi Çiloposhtli mabûduna henüz yeni bir kurban dahi takdim olunamamıştı.

Buna vakit mi vardır ki?! Bunu kim düşünebilir ki? Bir yandan toprak kazıp kirizmeler vücuda getirilerek bahçeler, tarlalar yetiştirmek ve diğer taraftan kümesler, ağıllar, ahırlar yapıp hayvanatı arttırmak gibi hizmetler tekessür eyledikçe eyledikten maada müzika ve raks dersleri dahi zavallı vahşîleri o derecelerde yormaktaydı ki Mississippi kenarındaki mabedi de mezbahı da ve oradaki Huyi Çiloposhtli heykelini de hemen hatırdan çıkarmışlardı.

Yaptıkları işlerin semerâtını bir yandan iktitâf etmekte bulunmasalardı ihtimal ki yorgunluğun bu derecesine kendileri de tahammül edemezlerdi. Ancak şu umrana sülûkden bir kaç ay sonra iktitâf-ı semerâta başlamış olmaları bunlarda ne kadar çok çalışırsak o kadar bolluk içinde yaşarız fikrini kemâl-i

metânetle tesis eylemiş bulunduğundan herkes kendi bahtiyarlığını tezyîd gayretiyle yeni duçar oldukları bu yorgunluklardan şikâyet etmiyorlardı.

Miss Johnsonser'in şu mesaisini asıl hakkıyla ve lâyıkıyla takdir eyleyen zat Moşamol olduğuna şüphe yoksa da, ne kadar olsa Moşamol esnâ-yı esâretinde vahşet ile medeniyet arasındaki farkı gereği gibi takdir eylemiş bulunduğundan şimdi güzel İngiliz kızının bu sa'y ve gayretini cümleden ziyade kendisi takdir etmeyecek olsaydı asla mazur görülemeyeceği ve kat'a afvolunamayacağı derkârdır. Moşamol'dan sonra Miss Johnsonser'i en ziyade takdir eden Rikalda olmuştur. Bu genç vahşî bir aralık Moşamol'a sormuştu ki:

- Beyaz gûn dişilerinin kâffesi bu kız gibi midir?

Moşamol bu sualin mahiyetini bihakkın takdir edemediğinden cevap verememişti. O da sormuştu ki:

- Sorduğun şey kızın gençliği, güzelliği filân mıdır?

- Hayır a canım! Biliyorum ki bu kız gençtir. Otların, ağaçların bile genci, körpesi ihtiyarından, kartından fark olunamaz mı? Anlamak istiyorum ki beyaz gûn karılarının kâffesi bu kız gibi her şeyi bilirler mi? Ellerinden her hüner, her marifet gelir mi?

- Ona şüphe mi edersin? Hem dur bakalım siz daha beyaz gûnların ne hünerini, ne marifetini gördünüz?

- Vay! Az hünerlerini, az marifetlerini mi gördük? O gelmezden evvel köstebekler gibi yer altlarında, kertenkeleler gibi kaya kovuklarında yaşamaktaydık. Kâh bol bol yiyecek bulur, kâh aç kalırdık. Bak şimdi bizi yıllarca idare edecek bolluğu daima etrafımızda hazır buluyoruz.

- Bu sizi hayran eden bolluk ve marifet beyaz gûnların en aşağı sınıfında da vardır. Onların kibarlarını görecek olsanız, malik oldukları nimetlere, servetlere, süslere, zinetlere şaşarsınız. Dil ile tarif olunur şeyler değildir ki!

- Onları kendilerine hasıl eden hep karıları mıdır?

- Hemen de onun gibi bir şeydir. Zira onlar nezdinde kadınların kadr u kıymeti pek büyüktür. Kadınlarına olan

hürmetleri ve riayetleri ne senin Aralda'ya ettiğin muameleye ne de baban Fardiç'in validen Kadagoz ile muhafaza eylediği münasebete asla mikyas olamaz. Erkekleri kendi kuvvet ve kudret-i zihniyye ve vücûdiyyeleriyle görülecek işleri görürler. Kadınları da umûr-ı beytiyyeyi idare ederler. Doğurdukları çocukları öyle bizim gibi ormanlar arasında çekirge avlasınlar da onları yiyerek büyüsünler diye yanlarından savmazlar. Kendilerinde olan her hüneri, her marifeti yavrularına daha ufacık iken öğretmeye gayret ederler. İşte bunun için de onların en akılsızı, en beceriksizi bizim en kudretlimizden daha ziyade muvaffak çıkar.

Rikalda, Moşamol'dan bu sözleri işittikçe Miss Johnsonser hakkındaki takdiratı daha ziyade artarak hürmet ve riayetini de ona göre tezyîd eyliyordu. Mümkün olabildiği kadar evkâtının en çoğunu kızın yanında ve etrafında geçirip bazı icraata dair emirlerini aldıkça temâmî-i icrasına canla başla ve kemâl-i şevk ve hâhişle gayret eyliyordu.

Zevcesi Aralda'yı hasedinden çatlatmak mertebesine getiren şey işte Rikalda'nın böyle Johnsonser tarafından aldığı her emri kemâl-i minnet ve gayretle icraya müsâraat ettiği hâlde kendi tarafından vukubulan en büyük ricaları bile asla mühimsememesi kazıyyesiydi.

Bu noktada Rikalda'nın da Aralda'nın da mazuriyetini teslim etmelidir. Rikalda zevcesinin sözüne ne ehemmiyet verebilir ki onun nazarında zevcesi kendisinden pek çok aşağı bir mahlûktur. Aralda Rikalda'nın Johnsonser'e verdiği ehemmiyetten dolayı nasıl makhûrâne bir surette haset etmez ki Johnsonser dahi kendisi gibi bir insan dişisi olduğu hâlde işte Rikalda onu erkeklere ve hatta kendi nefsine bile takdîm ve tafdîl eylemektedir.

Rikalda'nın Johnsonser hakkındaki ihtisâs ve ihtisâsı bu güzel kızı bir nevi muhasara altına sokmuş bulunduğundan yavaş yavaş babası Fardiç ile validesi Kadagoz bile Johnsonser ile münasebet ve muamelelerini teb'îd mecburiyetini hisseylemeye başlamışlardı. Bunlar kızın sözlerini tahsin edecek olsalar Rikalda:

- O şeylere sizin aklınız erer mi ki tahsin eyliyorsunuz?

Bilmediğiniz işlere karıştığınızı anlayacak olsanız büyük bir hikmet göstermiş olursunuz.

diye yollarını kestiği gibi bunlar Johnsonser'e itirazda bulunacak olsalar:

- Siz bu işleri bizim Aztekler Fardiçarlar umurundan mı zannediyorsunuz ki bu itirazlarda bulunuyorsunuz? Beyaz gûn kızının aklından üstün aklınız mı var ki işe karışıyorsunuz?

diye anasını, babasını yine tazîr eylerdi. Hele Zak Maradangal bu zorlu ve dehşetli vahşînin şu yoldaki acı sözlerine muhatap olmamak için Rikalda beyaz gûn kızının yanında bulundukça yanlarına tekarrüb etmemeye ziyadesiyle ehemmiyet verdiğinden maada Miss Johnsonser yalnız bulunduğu zamanlarda bile ta mükerreren müeekkeden kendisini çağırmayınca tekarrüb etmemeyi iltizam eylemişti.

Bu hâl Johnsonser'in oraya vürûdundan dokuz on ay sonra görülmeye başlamıştı. Vakıa Rikalda'nın varsa beyaz gûn kızı yoksa beyaz gûn kızı heveslerine kadar varması Moşamol'dan maada cümlenin ve belki karîben göreceğimiz bazı ahvâlden dolayı Moşamol'un bile canını sıkmaya başlamış idiyse de şu cemaati maddî ve manevî bahtiyar etmek hususunda güzel İngiliz kızının asla kabil-i inkâr olamayan bunca hizmet ve muvaffakiyetleri rüesâ-yı kabilede kendi aleyhinde bir hiss, bir fikir peydasına asla ihtimal vermediğinden herkes mücerret Miss Johnsonser'e minnettarlıklarından dolayı Rikalda'nın tavrıdaki tebeddülâta da ses çıkaramıyorlardı.

Aradan iki ay kadar daha zaman mürûr eyledi. Yani Miss Johnsonser'in buraya vusûlü üzerinden tam bir sene geçerek ikinci senenin de birinci ayına girilmişti. Bu esnada bir hadise-i harbiyye zuhura geldi ki ber-vech-i âtî sûret-i mahsûsada kayda şayandır.

Miss Johnsonser bu vahşîler nezdine geldiği zaman bunların mağaralarında birisi erkek, ikisi karı olmak üzere üç mahpus bulmuştu ki bunlar birkaç sene mukaddem civardaki kabâilden birisi ile vukubulan muharebede esir alınarak, erkek biraz hasta ve zayıf olduğu için kurban edilememişti. Kadınlar ise zaten pek büyük zaruret messetmeyince kurban edilemezler.

Bu esirlere edilen muamele öteden beri taht-ı terbiyeye aldıkları atlar ve beyaz gûn kızının delâletiyle kendilerine alıştırdıkları sâir hayvanlar haklarında bile reva görülemeyecek muamelâttan olmayıp, yalnız Miss Johnsonser şefkat-i insâniyetkârânesi hasebiyle bunları alâ-kadri'l-imkân himaye eylemekte ve dayaktan kurtarmakta ve bazı iyice me'kûlât ve meşrûbât itasıyla gözetmekteydi.

Patariçarlar'ın reisinin kurban edilmesi üzerinden yedi sekiz ay mürûrundan sonra bir kurban daha zebhiyle Huyi Çiloposlti mabûdunun kahrından kurtulup lûtfuna nail olmak hevesi kabile halkı meyanında teceddüt eylemişti. Miss Johnsonser'in bu ibadet-i vahşiyâneyi tecvîz edebilmesi kabil midir?

Moşamol üzerindeki olanca nüfûzunun sarfıyla şu insan zebhi resm-i vahşiyânesinin icrasını men'e gayret eyleyen şefkatli kızcağız:

- Huyi Çiloposlti mabûdunun kahrından korkmaya artık ne lüzum kaldı? Bunca zamanlardan beri size bir fenalık ettiğini göremedik. Lûtfunu isticlâba da lüzum yoktur. Zira işte hangi işe teşebbüs edecek olsak bizden muavenetini diriğ etmiyor. Her teşebbüsümüzde bizi muvaffak eyliyor. Korkulabilir ki lüzumsuz yere kurban zebhimizden dolayı size buğzeylesin.

yollu nesâyih-i müşfikaneyi Moşamol vasıtasıyla vahşîlere ilka ederek hatta Rikalda ile Fardiç'e:

- Ahîren kurban eylediğiniz esire nisbetle bu esirler lâşeydirler. Son kurbanınızdan daha itibarlı bir kurban bulmalısınız ki takdime şayan görülsün.

sözlerini bizzat kendisi söylemiş ve bunları epeyce yola da getirmiş idiyse de kabile halkı şu müthiş arzuyu arttırdıkça arttırmakta bulunmuştu.

Nihayat Miss Johnsonser bu müthiş ibadetin men'ine muktedir olamayacağını görünce bir gece herkes uyuduktan sonra esirlerin kapalı oldukları mağara kapısını açarak ve beş on gün için kifayet eyleyecek miktar yiyecek vererek üçünü birden oradan kaçırmıştı. Daha o gece Moşamol'u uykusundan uyandırıp talimât-ı lâzımeyi vermiş olduğundan ertesi sabah esirlerin mahbesi kapısı açık ve üçü de kayıp olduğu görülerek

cemaat meyanında türlü türlü itirazlar güftügûlar meydan alınca Moşamol halka:

- Canım neye itiraz ediyorsunuz? Niçin günaha giriyorsunuz? Mabûdumumz Huyi Çiloposltli bu kurbanı kabul edecek olsaydı kaçmalarına müsaade eder miydi? Muktedâmız Zak Maradangal ne gün için duruyor? Bir sivrisinek vızıltısı ile olsun esirlerin firar edeceklerini ona ihbar ile kaçırılmalarını ona ihtar etmez miydi?

demiş ve bu acîb ve garib tevil üzerine Zak Maradangal, Moşamol'un yüzüne baktığı zaman gayet manidar surette göz kısmasından zeki Moşamol'un meramını anlayarak o dahi bu sözleri teyid ve tasdik eylemişti. Demişti:

- Hürmetli Moşamol'un hakkı vardır. Mabûdumuzun emri olmadıkça hiç bir kimse hiç bir iş göremez. Bunca vakittir firarlarına yol vermemiş olduğu mahpusların bu gece kapısını açarak firarlarına yol veren mutlaka Huyi Çiloposltli'dir Esnâ-yı firârlarında onları himaye edeceğini de vaad etmiştir. Böyle bir vaad ve temin olmasa mahpuslar kapıları açık bırakıldığı hâlde bile firara cüretleri olamazdı. Kabileleri nezdine kaç günde varacaklar? Yolda ne yiyecekler? Yalnız bunu düşünecek olsanız, onların buradan firarları mabûdumuzun rızasına muvafık olduğunu anlayabilirsiniz?

Eğer Moşamol ile Maradangal bu sözler ile erbâb-ı güftügûyu teskin etmemiş olsalardı, vahşîler bölük bölük etrafa dağılarak takip ve taharriye müsâraatla biçare firarîleri elbette ele geçirebilirlerdi. Moşamol ve Zak Maradangal'ın bu sözleri halkı teskine kifayet etmekle, edilen itirazlar bertaraf edilmiş oldular.

Aradan otuz kırk gün kadar zaman mürûr eyledikten sonra bir gün Moşamol kemâl-i telâş ile Miss Johnsonser'in hanesine gelerek mühim bir hasbihâlde bulundular. Söze evvelâ Moşamol başlayarak dedi ki:

- Bu sabah ormanda dolaşıyordum. Birkaç yabancı kızıl gûnlar gördüm ki kemâl-i ihtirâzla bu taraflara tekarrüb ve ahvâlimizi tecessüs eyliyorlardı.

- Bundan ne çıkar sanki?

- Ne mi çıkar? Bundan âlâ bir baskın çıkar. Bir cenk çıkar.

Mağlûp olursak düşmân-ı galibimizin hepimizi kendi mabedlerinde kendi mabûdlarına kurban olarak zebh etmeleri çıkar.

- Acayip!

Miss Johnsonser bu kelime-i taaccübü epeyce müsteb'idâne bir tavırda söylemişti. Moşamol bu istib'âddan müteessir oldu. Dedi ki:

- Bunda taaccüb edecek bir şey yoktur matmazel! Bizim âdetimiz böyledir. Cenkten evvel düşmanın ahvâlini tefahhus eyleriz. Hem ben burada refah ve mesûdiyetimiz esbâbı tekemmül etmeye başlaması üzerine elbette kabâil-i mütecâvirenin tama'larını celbederek bir hücumlarına dûçar olacağımızı daha evvelden beri tahmin eyliyordum. Mahbesimizde mahpus bulunan esirlerin firarlarından sonra benim bu hesabım bir kat daha kuvvet bulmuştu. Gerek bunlar haber vermiş olsunlar ve gerek komşularımız kendi kendilerine haber almış bulunsunlar burada bunca esbâb-ı mesûdiyyet toplanıp yığılmış olduğu hâlde onlara tama'an bir hücum göstermeleri cibilletleri mukteziyâtındandır. Galebe ederlerse aylarca müddet yorularak sayd u şikâr eyledikleri hâlde de ellerine geçemeyecek olan bunca hayvanât ve zehâiri iğtinâm eylemiş olacaklardır. Bu ümit ve tama' hangi kabileyi olsa bizim aleyhimizde talihlerini tecrübe etmeye kalkışmalarını icap eyleyecektir.

Akvâm-ı vahşiyye nezdinde değil a akvâm-ı medeniyye nezdinde bile muharebe ve muhacemenin üssü'l-esâsı bu tama'dan ibaret değil midir? Vakıa şimdilerde kavâid-i medeniyye ve hukûk-ı beynelmilel öyle mücerred tama'-ı mezkûrla muharebe îkâ'ını men etmişse de düşünülecek olursa akdolunan muâhedâtın her hükmü altında bu tama' yine kendisini gösterir.

Âlem-i vahşette değil âlem-i medeniyyette bile esbâb-ı râhat ve refâhı yani mal ü menâli çok olanlar enzâr-ı tama'ı kendi aleyhlerinde celbederler. Bu hâl vahşîlerde maa-ziyâdetin vardır. Hem civarlarında gördükleri bir güzel ata, bir mızrağa tama'an muharebe açtıkları çok olur. Zaten muharebeyi men'e en ziyade medar olan şey milletlerin mesâî-i terakkîperverâneyi

tezyîd için sulh ve müsâlemete ihtiyaç ve mecburiyet-i sahîhalarından ibaret bulunup, vahşîlerde ise böyle bir meşguliyyet-i mesâîperverâne bulunmadığından Huyi Çilopoştli mabûduna bir kurban tedariki bile bunlar için vesîle-i harb olabilir. Eğer Miss Johnsonser şu kabile nezdine gelip de cümlesini bahtiyarlık esbâbının istihsâli meşguliyetiyle işgâl etmemiş bulunsaydı, işte vürûdu üzerinden bir sene mürûr eylediği hâlde komşulardan hiçbiri aleyhinde bunların silâh çekmemiş olmaları gibi bir sulhperverlik mümkünâttan mı görülürdü?

Bu mülâhazalar Miss Johnsonser ile Moşamol arasında cereyan eyleyen hasbihâl esnasında da dermeyan olundular. Moşamol zerre kadar dûçâr-ı iştibâh olmayarak firar eden esirler kendi kabileleri nezdine avdetle burada ne çok mal bulunduğunu haber verdikleri için kabile-i mezkûre bir baskın icrasına hazırlanmıştır, [kanaatindeydi]. Miss Johnsonser dedi ki:

- Pekâlâ! Madem ki öyledir, biz de mukabeleye hazırlanmalıyız. Gelecekleri varsa görecekleri de vardır. Fakat siz böyle tertibât-ı harbiyyede ne gibi tedbirlerde bulunursunuz bakalım?

Moşamol manidar bir surette gülerek dedi ki:

- Bizim tedbirlerimizden ne olur? Ben esaretten avdet eyleyinceye kadar zakların bu yoldaki tedâbîri büsbütün sade şeylerdi. Ben Avrupalılar'da vahşîler taarruzundan tedâfü' hususunda gördüğüm bazı tedâbîr üzerine, geceli gündüzlü beklemek için nöbetçiler tayini gibi bazı çareleri bunlara talim eylemiştim. Basacağımız kabile halkının ahvâlini tecessüs hususunda epeyce maharetimiz olduğu hâlde kendimizi bir baskından muhafaza hususunda tedâbîrimiz hemen hiç menzilesindedir. Bunun sebebi de kendimizi daima emniyet dahilinde addedecek derecelerdeki gafletimizle beraber bir de beyne'l-kabâil mürâsele ve muhabere mevcut olmaması kazıyyesidir.

Miss Johnsonser ile Moşamol şu ihtimale karşı ittihazı lâzım gelen tedâbîr müzâkeresine Rikalda'yı da davet eylediler. Evvelce dahi haber verdiğimiz vechile bu genç ve kahraman

vahşî her ne zaman Miss Johnsonser tarafından bir emir ile memur olursa fevkalhad memnun ve müftehir olduğundan bu defa dahi kendisine teveccüh eyleyen istişare şerefinden dolayı ziyadesiyle sevinmişti.

Esas-ı müzâkere mahbeslerinden firar eyleyen esirlerin buradaki mebzûliyeti kabileleri halkına ihbarlarından dolayı onlar tarafından bir baskın vukuuna intizar maddesi olarak tayin edilip buna karşı edilecek tedâbîre dair herkes bir söz söyledikten sonra nihayet Miss Johnsonser'in beyan eylediği tedbir Rikalda ile Moşamol tarafından tahsin ve takdir olundu. Miss Johnsonser eski şövalyeler hikâyelerini ve yeni romanları okumak merakında olup bunları mütâlâa ede ede bir çok ahvâl-i askeriyye hakkında bir fikr-i icmâlî peyda eylemişti. Demişti ki:

- Bir pusucu fırka teşkil edelim. O fırkayı düşman kabilenin ikametgâhı olan tarafa doğru bir günlükten ziyade mesafeye gönderelim. Fırka-i mezkûreden ileri karakolları ve keşşâflar tertip eyleyerek düşmanın bizim üzerimize doğru zaman ve sûret-i hareketinden haberdar olalım. Onlar esnâ-yı râhda bizim bir hud'a-i harbiyyemize uğrayacaklarını hatırlarına bile getirmezler. Kemâl-i gafletle pusucu fırkamızın önünden geçerlerken vehleten üzerlerine hücum ederek bir iyi hırpalayıp ric'ate mecbur edelim. Bu defalık şerlerinden bu suretle kurtulalım da badehû ikametgâhımız etrafına kerpiçten bir duvar çevirip onu müdafaa siperi ittihaz eyleriz ki böyle sizin gibi edevât-ı harbiyyeleri meyanında bizim toplara kıyas kabul edebilecek vesâit-i tahrîbiyyesi olmayan halka karşı bir toprak siper dahi en müstahkem kaleler derecesinde müdafaayı temin eyler.

Bu misillü müzâkerât-i harbiyyenin gayet hafî tutulması lüzumunu da zeki kız iki arkadaşına teslim ettirdiğinden şu esrâr-ı harbiyyeye Maradangal ile Fardiç ve sâir bir iki rüesâ vâkıf edilerek sâir kabile halkına esrâr-ı mezkûre fâş edilmedi. İkametgâhta kadınlar dahi müdafaaya yarayabileceklerinden en zeki ve cesur erkeklerden altmış kişilik bir fırka tertip olunduysa da beyaz gûn kızının rey eylediği tedbiri mevki-i icrâya koyması yine kendisine havale olundu. Zira akıllı

Maradangal demişti ki:

- Filvaki bu tebdir bir sûret-i hakîmânede mevkii-i icrâya konulacak olursa pek büyük faydası görülür. Fakat icra cihetinde zerre kadar kusur edilecek olursa kabileden ifrâz olunan bu fırkayı düşmanımız mağlûp edebildikten sonra ikinci defa olmak üzere kabilemizi de mağlûp ve perişan edeceğine şüphe etmemelidir. Kuvvetimizin ikiye inkısâmından melhûz olan tehlikeyi gayet âkılâne bir hareketle bertaraf etmelidir ki muvaffak olalım.

Miss Johnsonser din ulucası Maradangal'ın bu reyini ez-dil ü cân kabul eyledi. Hatta dedi ki:

- Şurasını bilmiş olunuz ki fırka-i müfrezemiz düşman aleyhine me'mûlüm olan galebeye nail olamaz ise, kendisini düşmana perişan da ettirmez. Cenk ede ede bu tarafa doğru muntazaman ric'at eyleyerek kabilenin kuvve-i mecmûasına yine iltihak eyler ki o hâlde dahi kuvvetimizin inkısâmı maddesinde görülen mahzur hiç de vukuua gelmemiş olur.

İşte bu müzakere ve karar üzerine fırka-i müfrezede kadın olarak yalnız Miss Johnsonser bulunduğu ve Rikalda ile Moşamol dahi maiyyetinde olduğu hâlde en genç ve kavî cengâverlerden elli beş neferle yola çıktılar ki Maradangal ve Kadagoz ikametgâhda kalıp kabile halkına kumandayı deruhde ettiler. Miss Johnsonser için piyade olarak seyahat en zahmetli şeylerden bulunmak hasebiyle fırka-i müfreze gayet ağır olarak hareket eyliyordu. Moşamol zekâvet ve süratlerine en ziyade itimat eylediği beş kişi ile beş yüz adım ileride yürüyordu ki kendisiyle beraber altıya bâliğ olan şu hey'et-i keşfiyye toplu gitmeyip ormanlık, hem de balta girmedik ormanlık olan bu yerlerin müsaadesi derecesinde yaygın olarak yürüyorlardı.

O gün akşama kadar yürüyerek geceyi ağaçlar altında geçirdiler. Hatta gece ikametinde dahi etrafa karakollar nasb ettiler ki evvelce Moşamol'un görmüş olduğu yabancılardan kendilerinin de tarassut ve tecessüs altında bulunduklarının anlaşılması bu ihtiyata lüzum gösterdikten maada Miss Johnsonser şu yoldaki tedâbîr-i askeriyyeye maiyyeti efradını mümkün mertebe alıştırmak için de buna lüzum görmüştü.

Gerek esnâ-yı râhta ve gerek o gece arkadaşlarının en ziyade

söz anlayanlarına düşman ile telâkîde ne gibi ahvâle karşı ne surette hareket eyleyeceklerini mübeyyin birçok nasihatler vermiş ve ertesi gün oradan kalkarak akşama kadar yürüdükleri esnada da bu telkinatta devam eylemiştir. Bunların iki gün zarfında kat edebildikleri mesafe vahşîlerin alelâde seyr ü meşylerine göre ancak bir günlük yol teşkil eyleyebilirdi. Miss. Johnsonser bunları daha gafil avlamak için bir gün daha yürümek reyinde bulunarak, fakat üçüncü gün öğleden sonraya kadar yürüdükten sonra tesadüf eyledikleri bir mağarayı mevki ittihazına ziyadesiyle salih bulduklarından orada ikameti tercih ettiler. O mevkiinin muhafazası için tayin olunan nöbetçilerden maada Moşamol kendi rüfekasıyla daha ilerilere sağa sola doğru yürüyüp yayılarak düşmandan eser taharrî eylediyse de hiçbir şey göremedi. Hâlbuki bunların tahminlerine göre düşman behemehâl hareket etmiş olmalıydı. Miss Johnsonser dedi ki:

- Düşman nezdinde casuslarımız bulunup da ne gün hareket edeceklerini bize haber vermeleri üzerine yola çıkmış değiliz ya. Burada elbette biraz vakit meksedeceğiz. Yiyeceğimizi de peyderpey köyümüzden celb eyleriz.

Kızın düşman nezdinde casusları olmadığına dair söylediği kelimeler Moşamol'un aklına şu düşman nezdinde casus bulundurmayı da getirerek:

- Matmazel! Müsaade ederseniz oraya kadar da giderim.

demiş ise de alalâde düşman kabilesinin sakin oldukları yerler buradan üç, belki de dört gün daha ileride bulunmak hasebiyle Miss Johnsonser bu kadar tebâüdü tecvîz etmemiştir.

Fırka-i müfreze şu mağarada tam dört gün ikamet eyledi. Bu müddet zarfında ileriye saldırdıkları keşşâflar hem epeyce sayd u şikâr ediyorlar, hem de düşman tarafından ne zuhur edeceğini gözlüyorlardı. Bir taraftan da asıl kabile ile muhabere ve mürâsele eksik olmayıp her günkü vukuât ihbar olunuyordu. Nihayet beşinci günü sabahleyin erkenden keşşâflar soluk soluğa gelip düşmanın zuhurunu haber verdiler. Geldikleri yola nazaran doğruca bu mağaraya gelecekleri anlaşıldı. Cümlenin tasvibi ile fırka-i müfreze mağaradan çıkıp düşmanın vürûd edeceği tarafa doğru birkaç yüz adım yürüdükten sonra yolun en ziyade münasip olan bir yerinde durarak sağlı sollu iki tarafa

ormanlar içine gizlendiler. Böyle mağaranın daha ilerisine varmış olmalarının sebebi şayet düşman mağaraya kadar gelir de orada insan ikametine dair alâyim ve emârât görürse şüphelenir mütâlâasıydı.

Aradan iki saat kadar mürûr eyledikten sonra düşman kafilesinin ucu iki taraflı pusunun orta yerine vasıl oldu. Pusu halkında hiç hareket, ses seda yok. Kafile ilerleye ilerleye ön ucu pusu hattının haricine çıktığı hâlde arka ucu henüz vasıl olmamıştı. Kadın erkek miktarları zaten keşşâflar tarafından iki yüz elli kadar olmak üzere haber verilmişti.

Bu tahmin üzerine kafilenin tam ortası pusu önüne geldikte evvelâ Rikalda tarafından verilen işaret ve gösterilen misal üzerine Fardiçarlar sağlı sollu pusudan sıçrayıp, harbelerle, sopalarla bir hücum gösterdiler. Düşman filhakika gaflet-i tâmme ile hareket eyliyormuş. Bu nâgeh-zuhûr hücum üzerine en çabuk bulabildikleri tedbir firardan ibaret kaldıysa da henüz pusuya vasıl olmamış bulunan kısm-ı ahîri geldikleri yere doğru kaçtıkları gibi ileriye geçmiş olan kısım dahi geriye döndüğünden Fardiçarlar, asıl pişdârlar ile cenge koyulmuşlardı. Düşman eğer basiret üzere hareket etmiş olsa da kafilenin gerisi yine ileriye doğru tahvîl-i hareket eylemiş bulunsaydı Fardiçarlar iki kuvvet arasında kalarak fena zahmet çekeceklerdi. Ancak Miss Johnsonser'in tertibiyle on beş kadar cengâver bu firarîleri takibe tayin olunup diğer kuvvet ön taraftan ric'att eyleyen düşman ile uğraştıklarından, pusu şaşkınlığı zaten bunları da yıldırmış bulunduğundan ortada sekiz on kadar maktûl bıraktıktan sonra herifler sağ ve sol taraflardan ormana dalıp can kurtarmak mecburiyetine dûçar oldular.

Sopa darabâtıyla sersemleşip yere düşenlerden altı kişi bağlanıp esir edildiği gibi, can kurtarmak için ormanlara daldıkları hâlde sıklıktan dolayı yol bulup kaçamayan dokuz kişi dahi birer birer bağlanıp esir edilmişlerdi. Bu on beş esir sımsıkı bağlı oldukları hâlde on kadar da muhafızlara teslîmen ikametgâha gönderilip Rikalda ve Moşamol bakıyye-i kuvvetle geriye doğru kaçan düşmanı biraz daha takibe başladılar. Firarîler, beraberinde olan mühimmât-ı ekliyyeyi kâmilen yolda

bırakmış oldukları gibi büyücek mızrak ve topuz gibi ağır eslihayı da ellerinden atıvermişler ki bu hâl firardaki isticâl mecburiyetlerine delâlet eyliyordu.

Şu takipde de üç düşman efradını sarmaşıklar içinde muhtefî bularak alıp bağladıktan onra düşmanın böyle on sekiz esir ve sekiz on kadar da telefât vermesini mucib olan bir mağlûbiyetten sonra hücumunu tekrar edebilmesine artık ihtimal verilemeyerek avdet olundu.

Fardiçarlar'dan bir kimsenin burnu bile kanamamıştı. Zorlu Rikalda bu müsademede bir kumandan gibi değil, bir nefer, bir kahraman gibi dövüşerek cümlenin ve bu cümle meyanında bilhassa Miss Johnsonser'in ne kadar hayret ve aferinine mazhar oldu ise beyaz gûn kızının asla tedbirini şaşırmayarak kemâl-i itidâl-i dem ile ettiği kumandanlık dahi Aztekler'i dûçâr-ı hayret eylemişti.

Evvelce sakin oldukları mağaraya geldiklerinde gerek harp yorgunluğunu çıkarmak ve gerek düşmanın avdeti ihtimaline karşı bir tedbir olmak üzere o geceyi mağarada imrâr eylediler. Hatta ertesi sabah bile yanlarındaki üç esiri de iki cengâvere terfîkan kabile ikametgâhına gönderdikten sonra yine mağarada kalıp yirmi kadar keşşâfları Moşamol'un kumandasıyla ileriye ve etrafa sevk eylediler ki bunlar müsâmedenin vukubulduğu yerden bir iki saat kadar daha etrafa tebâüd ve intişar eyledikleri hâlde düşmandan eser bulamadıkları haberini ta akşam üzeri getirmeleriyle o gece mehtabın da parlaklığından bilistifade fırka-i mezkûre kabile ikametgâhına doğru avdete kıyam eyledi.

Sabaha kadar vukubulan meşy ve hareket esnasında Moşamol'dan kat'-ı nazar bilhassa Rikalda'nın Miss Johnsonser'e söylediği minnettarâne ve müteşekkirâne sözler bitip tükenmiyorlardı. Rikalda itiraf eyliyordu ki yalnız akılca değil şecaat ve kahramanlıkça dahi beyaz gûn kızı cümlenin fevkindedir.

Zorlu vahşînin bu sözleri öyle kuru bir riyaya hamlolunacak yavan sözlerden zannolunmamalıdır. Güzel İngiliz hakkındaki senâkârâne, minnettarâne sözlerini teabbüd derecesinde bir şevk ve hayretle söyleyerek ellerini ayaklarını şapır şapır öpmek

heves ve iştiyakını da hâliyle şanıyla anlatıyor idiyse de her nasılsa âsâr-ı ihtisâsın bu derecesini ibrazdan teeddüb eyliyordu.

Zaten bir zamandan beri Miss Johnsonser bu tehlikeli vahşînin kendi hakkındaki ihtisâs ve ihtısâsını pek fevkalâde bularak kalbinden gelip geçen şeyleri de bilistidlâl epeyce dûçâr-ı endîşe olmakta iken bugünkü vak'a üzerine Rikalda'nın temellukât-ı perestişkârâneyi son dereceye kadar arttırmış bulunması zeki kızın şüphelerini tezyîd etmekle o vahşînin bu hâllerinden pek de memnun olamıyor, ürküyor, tüyleri ürperiyordu.

Sabaha kadar yol yürüdükten sonra gündüzü istirahatle geçirmek için bir su menbaı yanında oturdular. Rikalda en yumuşak otlardan derhâl kucak kucak ot toplayıp kıymetli beyaz gûn kızına bir yatak yaptı ve:

- Sen burada yat! Sefana bak! Kurttan kuştan hiçbir şeyden endişe etme. Ben seni beklerim. Gözlerimi senden ayırmam.

diye teminat dahi vermeye başladı ki bu nezaketi kabul etmemek vahşîyi meyus edeceği ve kabul eylemek ise kendisini rahatsız bırakacağı için zavallı Miss Johnsonser bir teessür-i fâci' ile dehşetli vahşînin teklifini kabul edebildi.

O gün ikindi zamana kadar kafile uyku ve istirahatle vakit geçirerek akşam serinliğinde tekrar yola düzüldüler ki Rikalda beyaz gûn kızını birkaç saat müddet kemâl-i hayretle temaşa eyledikten sonra kendisini de uyku ihtiyacı mağlûp eylediği zaman, o zamana kadar uyumuş, rahat etmiş bulunan Moşamol'u kaldırıp Miss Johnsonser'i beklettirmişti. Esnâ-yı râhta bu tedbirini vesîle-i temelluk edinerek bütün Fardiçar kabilesi bu beyaz gûn kızının kılına hata gelmemek için başlarını feda etmeye hazır bulunduğundan bed' ile o kadar teminât-ı hulûskârânede bulunuyordu ki temellukun bu derecesi Miss Johnsonser'in şüphelerini arttırarak rahatsızlığını da tezyîd eyliyordu. Hatta esnâ-yı râhta bu şüphelerinden, bu rahatsızlıklarından Moşamol'a da şikayet eyleyerek bu babda muavenetini talep eylediyse de Moşamol:

- Biliyorum matmazel! Hatta Rikalda sizin hakkınızdaki

takdîrât-ı fevkalâdesini benden ketmetmiyor. Âdeta size çıldırasıya ve tapınırcasına bir muhabbeti olduğunu söylüyor. Fakat pek rica ederim bu müthiş adamı meyus etmeyiniz. Bu vahşî tehdidini îkâ'a kadir bir canavardır.

diye zavallı kızcağıza sabır ve teennî tasviyesinden geri kalmadı.

O gece dahi sabaha kadar yürüdükten sonra kabileye pek yakın bir mevkide durup istirahat eylediler. Fardiç ile Zak Maradangal müfrezenin vürûdundan haberdar olunca bütün kabile halkını ve evvelce gelen esirleri maiyyetlerine alarak müfreze-i gâlibeyi istikbale müsâraat eylediler. Müfrezedeki cengâverler dahi bunlara o yoldaki naralar, şarkılar, rakslarla mukabeleye başladıktan maada bir aralık umûm kabile "Mabûdumuz kan istemiş" şarkısını da okumaya başladı ki bundan maksat mevcut olan esirleri mezbahta bol bol kurban etmek olacağı meydandaydı.

Miss Johnsonser'in yanında bulunan Rikalda bu vahşiyâne nümayişten beyaz gûn kızının memnun olamadığını hâl ve tavrında peyda olan alâyim-i nefretten anladı. Dedi ki:

- Güzel beyaz gûn! Bu "Mabûdumuz kan istemiş" şarkısıyla kabilenin meydana koyduğu arzudan memnun olmadın değil mi?

Miss Johnsonser, tehlikeli vahşînin bu sualden meramını anlayamadağından dolayı biraz ürktü. Dedi ki:

- Benim memnun olup olmadığımı ne soruyorsun? Sen memnunsun ya! Ona bakalım.

Kızın bu cevabı üzerine Rikalda vahşiyâne bir tebessümle:

- Bu kabile içinde sizi benim kadar takdir eden hiç bir adam olmadığına ve Moşamol bile bu takdirde benim kâ'bıma vusûl bulamadığına inansanız böyle söylemezdiniz.

deyince Miss Johnsonser'in nazar-ı dikkati açıldı. Dedi ki:

- Bu lâkırdının doğru olduğuna inanabilmekliğim için bu hûn-rîzâne nümayişlerden senin de memnun olmamış bulunduğunu görmeliyim.

- Evet! Ben de memnun olmadım. Seni memnun etmeyen

şeyler beni de memnun edemezler. Müddeâmı ispat için ister misin ki şunları da men edeyim?

Miss Johnsonser de hayret! O zamana kadar kendisine ettiği temelluklardan içi ürkmekte bulunan İngiliz kızı vahşînin bu sözünü işitir işitmez o derûnî ürküntünün birden bire mahvolduğunu hisseyledi. Bundan mütevellid bir ümit, bir memnuniyetle:

- Evet isterim! Eğer bu meselede arzuma muvafık harekette bulunacak olursan bana her zaman anlatmaya çalıştığın takdirâtın ciddî olduğuna inanırım.

demesiyle beraber Rikalda elindeki azim topuzu evvelâ babasına saniyen Maradangal'a karşı sallayarak dedi ki:

- Hayır hayır! Mabûdumuzun kan istediği yoktur. Şu anda her kim bana peyrev olarak "Hak Teâlâ bize vermiş iz'ân" şarkısını okumaz ve raksını oynamazsa Huyi Çilopoştli hakkı için ne ana tanırım, ne baba, şu topuzu kafasına indiririm.

Zorlu vahşînin bu sözü tekmil kabile halkına hayret vererek ve herkes birbirinin yüzüne bakışarak bu makûs emrin hikmetini anlamaya çalıştıkları sırada Miss Johnsonser artık ihtiyarını kaybederek müthiş vahşîyi kucaklamış ve alnından bir buse ahzıyla:

- İnandım ki beni en ziyade takdir eden senmişsin!

demişti. Bu musâfahayı gören Moşamol dahi şu hâline şaşmıştı.

Müteakiben Rikalda emrettiği şarkıyı okumaya başlayınca kendisine ilk peyrev olan Miss Johnsonser ve ikinci peyrev olan Moşamol olup müfrezedeki cengâverler dahi birer birer peyrev olmaya başladılar. Kabile halkı daha sonraları şarkıya ve raksa iştirâk eyleyerek Rikalda'nın salladığı topuz tehdidiyle zevcesi Aralda, validesi Kadagoz, babası Fardiç ve din muktedası Maradangal'a kadar umûm kabile halkı bu şarkıya ve bu raksa iştirâk eylemişlerdir ki Miss Johnsonser nazarında bu hâl terakkiyât-ı fikriyyece bir alâmet-i azîme addolunmuştur.

Beyaz gûn kızının şarkısı okunarak raksı icra edilerek ikametgâha kadar gelinmiş ise de ilk hûn-rîzâne şarkının men olunmasından dolayı Kadagoz gibi bazı gerçekten hûn-rîz mutaassıbları nâ-hoşnûd eylediğinden bunların hoşnutsuzlukları asla ketmolunmayarak apâşikâre görülmekte bulunmuştu.

Esirler kabilenin eski ikametgâhı olan mağaralardan birisine hapsolundular. Hâlbuki bunlar nezdinde asıl âdet-i kadîme iktizasınca esirlerin elleri, ayakları bağlı olduğu hâlde meydandaki kazıklara rabtı lâzım gelirdi. Bu hususta dahi âdet-i kadîmeye riayet olunmaması kabiledeki nâ-hoşnudların dilgîrliklerini arttırmaya sebep oluyordu. Bir de esirlere verilecek ilk taamı Miss Johnsonser'in bizzat hazırladığı ve bahusus taam-ı mezkûru en nefis zehâirden tehyie eylediği görülünce:

- Acayip! Biz bu esirleri buraya ziyafete mi davet eyledik. Bu kirli renkli beyaz gûn kızı düşmanlarımızla dostluk ve binaenaleyh bizimle düşmanlık mı edecek?

yollu itirazlar bilkülliye meydan almış ve hatta huysuzlukta cümleye faik olan Kadagoz:

- Biz bu herifleri böyle besleyecek olursak zehâir-i müddeharamız kifayet etmeyerek dûçâr-ı kıht oluruz.

suretinde bir de muhasibâne ve âkılâne rey irad eylemişse de Miss Johnsonser:

- Benim onlara yedirdiğim şeyi ben ve Rikalda ve Moşamol hisselerimize mahsup ediniz. Biz ot, kök yeriz. Esirlerimiz bu yemekleri yemelidirler.

diye sert bir suret ile cümleyi iskât eylemiştir.

İkinci gününden bed' ile Miss Johnsonser esirleri bahçe ve ebniye ameliyatına sevke başlayınca kabile halkı bu harekete bir mânâ veremeyerek birbirlerine beyân-ı istiğrâba başladılar. Beyaz gûn kızı ameliyata sevk eylediği esirlerin firarlarını men için herbirini bellerinden birer uzun ip ile birer kuvvetli kazığa rabt eylemişti ki ipleri kesecek âlet-i kâtı'aları bulunmadığı gibi, ipi koparmaya ve kazığı yerinden çıkarmaya da kuvvetleri kifayet edemez ve iplerin uzunluğu aralarındaki mesafelerle hesap edildiğinden biri diğerine yardım da edemezdi.

Bahusus firar ve isyan kastı gösterecek olurlarsa muhafazalarına memur olan Fardiçarlar tarafından derhâl idam olunacaklarını temin etmesiyle asıl bu tehdit ile firarları men olunmuş demekti.

Muhafızlara dahi verilen talimat iktizasınca esirlere bir fiske

vurulmaksızın ve bir kelime-i tahkîriyye ile tekdir edilmeksizin istihdama başlandılar. Miss Johnsonser ise hergün bunların yanında bulunarak herifleri birer ikişer istintak ve isticvab eyliyordu.

Netîce-i istintâktan anlaşıldı ki filvaki bunları muharebeye teşvik edenler buradan kaçan esirler olmuşlar. Fakat muharebeyi göze almalarına sebep yalnız burada peyda edilen esbâb-ı refâh ve saâdeti yağma eylemek tamamından ibaret olmayıp işin en garibi olmak üzere bunlar mahzâ beyaz gûn kızını kapıp götürmeye gelmişler.

Miss Johnsonser bu itirafâtı istimâ' eyledikçe hem şaşıyor hem memnun oluyordu. Zira esirler kendisini:

- Ona malik olan bu dünya saadetine malik olurmuş dediler. diye tavsîf eyliyordu.

Miss Johnsonser kendisine malik olan vakıa bu dünya saadetine malik olur ise de, o malikiyet işte böyle arazide, ebniyede çalışmak suretiyle temin edileceği beyanıyla esirlere bir çok nesâyıh ve vesâyâda bulunuyordu. Ancak nesâyıh-ı mezkûre bunlarda hiç bir hüsn-i tesir peyda edemediğini hâl ve tavırlarında gördüğü kayıtsızlıktan anlamakla işte buna istiğrâb eyliyordu.

Birgün esirlerle vukubulan diğer bir muhaveresi Miss Johnsonser'in bu istiğrâbını da bertaraf eyledi. Esirlerin en ileriye gelenlerden birisi demiş idi ki:

-Güzel şeyler söylüyorsun amma kime, ne faydası olacak? Bugün yarın bizi mabûdunuza kurban edecek değil misiniz?

Miss Johnsonser birden bire teyakkuz ederek dedi ki:

- Vay! Eğer mabûdumuza kurban edilmeyerek ve burada ömrünüzün sonuna kadar esaret ve mahbusiyet altında bulundurulmayarak memleketinize gidecek olsanız, bizi burada dünya saadetine nail eyleyen şu ameliyatı siz dahi icra eder miydiniz?

- Bunların nasıl yapıldıklarını bilsek elbette icra ederdik.

- Bir daha bizimle düşmanlık etmeyeceğinizi bilsem ben de size yardım eylerdim.

- Ah, sizinle kim düşmanlık edebilir? Hangi düşman sizin

üzerinize galebeye muktedir?

- Bir daha bizimle düşmanlık etmeyeceğinize beni ne ile temin edersiniz?

- Huyi Çiloposhtli mabûdu huzurunda yeminle!

Moşamol ve Maradangal ve Rikalda ile vukubulan müzakerâtından Miss Johnsonser anladı ki aynıyla insan zebhine benzeyen bir resm-i mahsûsla mabûdun mezbahında edilen yeminde bu vahşîler asla hulf etmezlermiş. Resm-i mezkûrda esirler zebhedilmek üzere mezbah üzerine yatırılıncaya kadar bundan mukaddem görmüş olduğumuz nağmeler, rakslar icra edilerek, fakat tam Zak Maradangal bıçağı vuracağı zaman:

- İşte onun ruhunu istikbale hazır bulunan mabûdumuzun kefaletiyle bundan böyle dost geçinmek için ruhunu yine teninde ibka ediyorum. Bu ruhta artık bize karşı düşmanlık edecek hissiyât-ı mülevvese kalmamıştır.

der, esiri mezbah üzerinden kaldırır.

Beyaz gûn kızının şu on sekiz esiri birden böyle bir yemine rabtederek azad etmeye kıyamı az kalmıştı ki kabile halkını ayaklandırarak birbiriyle muharebeye düşürsün! Çünkü bir seneden mütecaviz zamandan beri mabûda kurban edilmemiş bulunduğu hâlde o mabûdun eser-i lûtfuyla böyle bir sürü esir ele geçirmişken zebhedilmeyip de sebillerini tahliye eylemek mutlaka Huyi Çiloposhtli'yi gazaplandıracağından korkuyarlardı. Miss Johnsonser ile müzâkerât-ı medîdede bulunarak bunların ıtlakı mensup oldukları kabilenin tecdîd-i adâvetini bilkülliye men eyleyeceğine katiyen kani olmuş bulunan Zak Maradangal tuyûrdan ve vuhûştan nice haberler alarak bu sûret-i hareket mabûdun arzusuna muvafık olduğunu teminden maada nihayet Miss Johnsonser dahi:

-Eğer bundan dolayı mabûdunuz size buğzedecek olursa beni kurban ediniz.

diye teminata girişti kten ve bilâkis mabûd kendi haklarındaki lûtfunu, inayetini arttırdığı görülürse bir daha itirazda bulunmamaları için yemin dahi verdiğinden vukuu hemen kuvve-i karîbeye gelmiş olan fesat men olunduktan maada epeyce ümit ve gönül hoşluğu ile on sekiz nefer üserâ azad

edilmişlerdir ki o zamana kadar hiç emsâli görülmek şöyle dursun, hatırlara bile gelmemiş olan bu halâstan dolayı çıldırasıya bir sevinç ile esirlerin avdet ettikleri gün adeta bir nevi bayram hükmünü almıştır.

İşbu kitâb-ı sâlisimizde medeniyet ile vahşet arasında vukuunu arzu eylediğimiz mukayeseye yardım edebilecek vukuuatın biz pek azını hikâye eyledik. Adeta icraatın bile hemen yüzde birisini tâdâta muvaffak olamadık. Ancak Miss Johnsonser'in bu vahşîler nezdine düşmesi üzerinden on dört, on beş mâh mürûruna değin en başlıcaları şu haber vermiş olduğumuz icraat ve vukuattan ibaret olan ahvâlin cihât-ı sâire-i müteallikası ne suretten ibaret olacaklarını karilemizin tahayyül ve tasavvur etmelerine bu ihbârât-ı mücmelemizin delâlet ve kifâyet edebilecekleri derkârdır.

- İntihâ-yı kitâb-ı sâlis –

DÖRDÜNCÜ KİTAB

"Sevda"

-I-

Müsâdeme-i ahîrede düşmandan alınan on sekiz nefer esirin salıverilmesi ve "Mabûdumuz kan istemiş" şarkısıyla Aztekler'in sair kadîm şarkı ve rakslarının men olunması mesâilinde Rikalda'nın cümleye gösterdiği muhalefet olsa olsa yalnız Moşamol nezdinde ez-dil ü cân musaddak olabilip yoksa Fardiç ile Maradangal nezdinde bile asla rehîn-i istihsân olamayıp bunların Rikalda'ya muhalefet etmeleri mücerret o zorlu kahramanın böyle bir muhalefetle şiddetine dûçar olmamak içindi.

Rikalda'nın bu yoldaki hareketine açıktan açığa itiraz edenlerse validesi Kadagoz ile zevcesi Aralda olup, onlar zaten Rikalda'nın beyaz gûn kızına yavaş yavaş temelluku arttırmış bulunmasından bile türlü iştibâhât ile kuşkulanmakta bulunduklarından ve her ne zaman Miss Johnsonser'e bir mağlûbiyet ve mahkûmiyet eseri gösterecek olsa birbirine:

- Artık bu kirli renkli, sıska beyaz gûn kızının hükmünden bıktık, usandık. Dünya kurulalıdan beri muhafaza etmekte bulunduğumuz usûlümüzü, âdetimizi mahvediyor. Rikalda'yı pençesi altına almış istediği gibi oynatıyor. Bu işin sonunda daha ne gibi belâlar melhûzdur ki mabûdumuzun lûtfundan başka o mühlikelere karşı penâhımız yoktur.

diye hasbihâller eylediklerinden, nihayet böyle on sekiz esirin birden bilâ-mûcib ıtlâk ediliverdiklerini görünce artık şikâyetlerini büsbütün arttırıp Rikalda'yı doğrudan doğruya ve vicâhen muahezeye başlamışlardı.

Bu vaka üzerine kabile halkı iki fırkaya ayrıldı. Fırkaların birisi hem de küçüğü Rikalda taraftarı görünüyor idiyse de bu taraftarlık dahi mahza o tehlikeli vahşînin şerrinden havflarına mebni olup, yoksa onların bile kalpleri böyle âdât ve usûl-i kadîmenin ihlâlini tasvib edemiyordu. İkinci fırka ise Rikalda'nın aleyhinde Kadagoz ve Aralda ile müttefik olan fırka

olup kabile kadınlarının hemen kâffesi bu fırkaya iltihak eylemişlerdir.

Fırka-i mezkûre eğerçi itiraz ve muhalefeti Rikalda namına meydana koymakta ise de bunların asıl kini, nefreti beyaz gûn kızı aleyhinde bulunduğuna şüphe etmemelidir. Vahşîler nezdinde kadınların hürmeti yalnız nev'-i insanın dişisi olmalarından ibaret bulunup, binaenaleyh en büyük hürmetlere nailiyetleri de tazelikleri ve güzellikleri çağlarına mahsus bulunduğundan kabile üzerinde bir kadının hakim olmasını ne kadın ne erkek hiçbir kimse tasvip edemeyeceğinden maada çağları geçmelerinden dolayı erkeklerinden evvelki kadar hürmet ve riayet göremeyen kadınların erkekler ve hatta erkeğin aleyhine bile az çok husumetleri olacağı derkârdır. İşte bu husumet Miss Johnsonser aleyhinde cümleden ziyade kadınların haset ve adâvetlerini tahrik ederek Rikalda gibi emsalsiz bir kahramanın ve âfitab neslinden gelmiş bir reiszadenin beyaz gûn kızı gibi bir mahlûk-ı acîbe mahkûmiyetini bir türlü zihinlerine sığdıramıyorlardı.

Vahşîler nezdinde erkeklerin kadınlar hakkındaki sevdası sırf hissiyât-ı hayvâniyyeden münbais olan sûret-i maddiyyeden ibaret bulunup, her hangi kız hakkında böyle bir his ile mütehassis olan erkek vakıa o kıza bir parça ibrâz-ı temelluktan işe başlarsa da aralarındaki nazlar, niyazlar olsa olsa tavuklar ile horozların veyahut dişi ve erkek köpeklerin aralarındaki muâşaka derecesinde olabilip dişiler nazı arttıracak olurlarsa erkeklerin doğrudan doğruya taarruz ve hücumlarına dûçar oluverirler.

Vakıa şu yoldaki muamelât-ı âşıkâne ağlebiyetle ergen erkekler ve bakir kızlar ile bir de bekâr ve dul olanlar arasında cari olup müteehhil erkeklerin yine müteehhil kadınlara ne hafî ne de celî tasallutları pek de mümkün olamaz ise de bu memnûiyyet tasallut olunacak karının kocası şerrinden ihtiraza mebni olup yoksa sadakat ve iffet denilen hâllerin zevk-i manevî ve lezzet-i rûhâniyyesinden vahşîler mahrumdur. Zevcelerin vâhide münhasır olmasıyla tekessür etmesi meselesi dahi bunlarca bir kaideye, bir kanuna merbut olmayıp bir kadın kocasını ber-vech-i matlûb mutmain edemediği veyahut kocası

bir başka kıza heves eylediği hâlde zevcâtın taaddüdüne de kimse itiraz ve muhalefet edemez. Kıskançlık nev'-i beşer için hulkî ve cibillî olup, kocası başka bir kadını istifrâş eylemiş olan zevce eğer gayret-i hasûdâneye ziyadece mağlûp olursa bundan iki netice muntazır olabilir ki ikisi de birbirinden müthiştir. Ya o zevce hem kocasını hem de aldığı karıyı katl ile intikam sevdasına düşer veyahut o koca eski zevcesini baltalayıp taciz ve tasdîinden kurtulmuş olur.

Elhasıl şu âlem-i vahşette bir vahşînin zûr-ı bâzûsu hangi emelini mevki-i icrâya koymaya ne nisbette müsait ise o nisbette arzularına nail olmak için ne dînen ve ne de âdeten hiçbir mani olmayıp, bu arzular eğer başkalarının hukukuna taarruz suretinde vukua gelecek olup da mütearrız olanlar dahi tahammül edemeyerek intikama kalkışırlarsa istediği gibi harekette muhtar kalır. Çünkü ihkak-ı hakka mezun bir hey'et-i hâkime bulunmayıp herkesin kendi hakkını yine kendisi ihkak eylemesine tabîaten salâhiyet verilmiştir. Kabile reisi Fardiç ile reis-i rûhânîsi Maradangal kabilenin harp ve zebh-i kurâbîn gibi müctemian vukubulacak teşebbüsâtında riyaset eyleyebilip, yoksa efrâd arasındaki münasebete bunların da müdahaleye hakkı yoktur.

İşte Aztekler'in usûl-i maîşetleri bu suretleri gösterdiğinden beyaz gûn kızının tabh-ı taam yolunda ve bahçeler ve hayvanlar yetiştirmesi emrinde vukubulan hizmetlerinin kadri takdir olunuyor idiyse de öyle esir ıtlâkı gibi teşebbüsâtta reislerin de hakkına taarruz etmesi ve kabilenin hakkını bilkülliye pâymâl eylemesi hiçbir kimseye hoş görülemeyip, bir de Rikalda'yı pençe-i tahakkümüne alarak bu işlerde mahza onun kuvvetine istinaden cüret bulması ve Rikalda'nın dahi böyle bir müstahkar yabancıya mahkûmiyyet-i külliyye ile tahammül eylemekte bulunması, halkın nefretini arttıra arttıra nihayet şu ıtlâk-ı üserâ maddesinde mertebe-i gayeye vardırmıştır.

Ahvâlin bu sureti bulmuş olduğu günlerin birisinde Moşamol, Miss Johnsonser ile mühim bir hasbihâl ederek dedi ki:

- Miss! Sizin saadet ve selâmetinize taallûku olan bir işe dair söyleyeceğim sözler hoşunuza gitmeyecek bile olsa bunları sadakatime hamlederek darılmazsınız değil mi?

Miss Johnsonser henüz mahiyetini anlayamadığı şu mukaddimeden dolayı epeyce dûçâr-ı telâş olarak dedi ki:

- Ne demek istiyorsun Adrianne? Sen benim eski dostum, hem de baba dostu Adrianne oldukça benim sana her neden dolayı olursa olsun darılabilmekliğim kabil midir? Yoksa sen de üserâyı ıtlâk ettiğim için bana serzenişte mi bulunacaksın?

- Hayır! Bende vahşetin bu sûret-i hûnrîzânesinden eser kalmamış olduğunu elbette teslim edersiniz. Fakat söyleyeceğim sözler yine bu maddeye dairdirler. Geçen hafta vahşîlere kendi hûnrîzâne şarkılarını tegannî ve rakslarını icra ettirmeyerek kendi şarkı ve raksınızı icra ettirdiği için Rikalda'yı kucaklayıp öptüğünüzü derhatır edersiniz ya?

- Evet! Bundan ne çıkmış?

- Oo! Vakıa İngilizler memleketinde bulunsak bundan hiçbir şey çıkmaz amma bizim bu memlekette bir kadının bir erkeği kucaklayıp öpmesinden o kadar hükümler çıkar ki! Çünkü bizde öpmek, kucaklamak münhasıran erkeğin hakkıdır. Doğrudan doğruya erkeklik dahi işte bundan ibarettir. Zaten bu yoldaki mükâlemelerimizde "erkek" dediğimiz şey mânâ-yı tabîisine de delâlet eylediğinden yanlış istimâl olunur denilemezse de "kadın" ve "zevce" kelimeleri bizim lisanımızda bulunmadığından biz bu tabirleri tatbik eyledikçe pek büyük hatada bulunuyoruz. Bizde bunların mukabili olan kelime "dişi"den ibarettir. Hiç hayvanların dişisi erkeğe sataşır mı? Erkekten taarruz ve kadından tedâfü' görülecek. Bu hâlde siz Rikalda'yı kucaklayıp öpmekle onu dişi ve kendinizi erkek olarak göstermiş oldunuz.

Moşamol'dan işittiği bu sözlerin Miss Johnsonser'i ne derecelerde dûçâr-ı hayret eylediğini takdir için evvel be-evvel derhatır etmelidir ki kızcağız o gün Rikalda'yı kucaklayıp alnından öptüğü zaman ne onun erkek ve ne de kendisinin bir kadın olduğunu hayale bile getirmeksizin mücerret o tehlikeli vahşîde ilk ihtisâsât-ı insâniyet-perestâneyi görmüş ve sevinmiş bulunmasından dolayı bu suretle tahsin ve teşekkürünü ifa eylemişti. Şimdi Moşamol'dan bu hareketin büsbütün başka türlü tevil olunduğunu işitince yalnız hayrete değil bir de mahcubiyete dûçar oldu. Gül çehresi mosmor kesildi. Verecek

cevap bulamadı. Moşamol'un yüzüne bakakaldı. Moşamol dedi ki:

- O günden beri kabile halkı sizi bir başka gözle görmeye başladıkları gibi Rikalda'yı da başka gözle görerek, hele ondan sonra üserânın it'âmında, ıtlâkında gösterdiğiniz şefkatler, merhametler dahi hep böyle birer sûret-i makûse ile tevil olundular.

- Bu hâller dahi Rikalda'yı i'zâb eylediğinden şu müthiş vahşîler meyanında yegâne hamimiz olan o kuvvetten de mahrum kaldık, öyle mi?

- Hayır! Bereket versin ki öyle değil. Rikalda hâlâ dostumuz, hâlâ hamimizdir. Ancak kabile nezdinde evvelki kadar nâil-i teveccüh bir hami değildir.

- Neden? Rikalda'nın kabahati neymiş?

- Sizin nezdinizdeki mağlûbiyeti, mahkûmiyeti!.. Kabile halkının zannına göre Rikalda size âşık imiş.

Bu söz üzerine Miss Johnsonser epeyce bir sürekli kahkaha ile güldüyse de kahkahanın mânâsı Rikalda'nın aşkını istib'âd eder surette değildi. Asıl kabile halkının hükmünü istihza yolunda gülüyordu. Dedi ki:

- Rikalda'nın bana teveccühü dünkü, evvelki günkü şeylerden değildir. Altı aydan beridir ki Rikalda bana temelluk ediyor. Daha doğrusu hakkımdaki takdirâtını itirafa cüret bulması altı aydan beridir. Zannıma kalırsa bu his, bu heves kendisine daha evvel gelmiştir de epeyce ihtirazlardan sonra onu bana ikrar edebilmiştir. Ben bunu senden de ketmetmemiştim. Birkaç defa buna dair söz etmiştik.

- Evet! Hatta daha doğrusunu ve işin aslını size haber vereyim ki reis-i Patariç'i zebh ettiğimiz yani sizin nezdimize geldiğiniz gün Rikalda'nın nazar-ı hayretine çarpmıştınız. O gün sizi Huyi Çiloposlti mabûduna kurban edivermelerinden tahlîse muktedir olabilişim dahi Rikalda'nın muavenetiyle vukubulmuştur. Fakat siz bu adamın sevdasına nailiyeti kendiniz için bir şeref, bir medâr-ı necât addeyliyor musunuz?

- Şeref mi? Asla! Şimdi senin de hatırın kalacak amma insaf et ki bir mütemeddin, terbiyeli, beyaz İngiliz kızı böyle bakır

renkli, vahşî, müthiş bir Aztek'in maşûkası olmak kerahetine tahammül edebilir mi?

- Hakkınız var. Fakat sarı saçlı, sarı bıyıklı, mavi gözlü, beyaz tenli, nazik Avrupalılar'ın bulunmadığı yerde!..

- Yine mûcib-i şeref olamaz. Ama medâr-ı necât olabilmesi cihetine gelince, bu babda az çok ümitvar olabilirim. Şimdiye kadar öğrenebildiğime göre Rikalda gibi bir zorlu âfitâbzadenin benim gibi hayat ve memâtına sahip olduğu bir esire böyle yıllarca heves peyda edip de kahren ve cebren istîfâ-yı hazza kıyam etmemesi görülmüş, işitilmiş hâllerden değildir.

- Vakıa buna ben de taaccüb ediyorum.

- Madem ki sevda kendisini böyle bir mahkûmiyet altına almıştır, o sevdanın füyûzât-ı maneviyyesiyle Rikalda'nın hissiyât-ı insâniyye ve medeniyyesini bir sûret-i fevkâlâdede münbasıt edeceği ümidi de beyhude addolunamaz. Zaten işte sizin hûnrîzâne şarkılarınıza ve rakslarınıza benim insaniyetkârâne güftelerimi, bestelerimi, rakslarımı tercih etmesi ve üserâyı ıtlâk hususunda efkârımı tervîcde bulunması de bunu ispat eder.

- Bu cihette tamamıyla hakkınız vardır. Lâkin validesi Kadagoz ile dişisi Aralda, herifin sizin hakkınızdaki hevesinden dolayı ziyadesiyle kıskanarak dûçâr-ı telâş olmuşlardır. Siz burada esirken bu kadar hüküm yürüttüğünüz hâlde Rikalda'nın zevcesi olduğunuz zaman...

Miss Johnsonser hemen elini Moşamol'un ağzına götürüp sözünü kesti. Dedi ki:

- Divane mi oldun Adrianne? Hiç ben Rikalda'nın zevcesi olur muyum?

- Ben deli olmadım. Sizin de aklınızı başınıza almanızını rica ederim. Madem ki Rikalda'nın sevdası sizin üzerinizde vakidir, elbette zevcesi de olacaksınız.

- Asla!

- Mutlaka olacaksınız.

- İhtimal ki Rikalda dahi aklını bozmuş olsun.

- Vahşîlik ile akıl bozgunluğu arasında zaten uzun bir mesafe

yoktur. Rikalda gibi mağrur bir âfitâbzadenin heves ettiği bir kızdan mahrumiyete tahammül edebilmesi kabil olamaz. İşin encamında şiddet-i meyûsânesini ya sizin üzerinizde gösterir, ya kendi üzerinde!

- Beni öldürür mü?

- Yahut kendisini!

- Kendisini ne yaparsa yapsın. Bana ne?

- Sizi öldürürse etinizi de yer.

- Aman Yarab! Ne vahşet-i müstekrehe!

- Evet! Etinizi de yer. Çünkü bunu bir nevi visâl addeder. Aşkı hasebiyle kendisine pek sevgili, pek kıymettar olan vücudunuzu kurtlar, kuşlar yesin veyahut toprakta çürüsün diye terk edemez. Karnını size mezar eder.

Vakıa müthiş vahşînin kendi kendisine kıyması Miss Johnsonser nezdinde hiçbir ehemmiyet göstermeyecek mevâddan idiyse de, şiddetini kendi aleyhinde göstermesi nazar-ı dikkatini açmıştı. Havf ve dehşetinden rengi uçmuştu. Kızdaki bu tebeddüle Moşamol dikkat ederek dedi ki:

- Tehlike yalnız Rikalda tarafında da değildir. Siz zekisiniz. Her şeyin nef' ve ziyanını pek güzel hesap edebilirsiniz. Zaten sevdanıza mağlûp olan o vahşîyi her cihetle avutup idareye muktedirsiniz. Ancak Kadagoz gibi, Aralda gibi hasûdlarınızın, düşmanlarınızın şerrinden de korkmalısınız. Bunlar bütün kabileyi sizin üzerinize ayaklandırabilirler. Rikalda dahi kabilenin teveccühünü kaybeyledikten sonra sizi himaye edemez. Hakkınızdaki sadakati benim derecemdeyse belki o da sizin uğurunuzda benim ile beraber fedâ-yı cân eder.

- Ne söylüyorsun Adrianne?

- Olacak şeyleri söylüyorum.

- Sen benim uğrumda fedâ-yı cân edersin ha?

- Şüphe mi edersiniz Miss?!

- Yoksa sen de bana âşık mısın? Yoksa bu korkunç sözleri beni Rikalda'dan kıskandığın için mi söylüyorsun?

Moşamol'un tavrında fena bir tegayyür peyda oldu. Dedi ki:

- Matmazel! Sizden bu sözü hiç beklemezdim. Ben bir vahşî ile bir medenî arasındaki farkı takdir edemeyecek kadar vahşî değilsem de himayem altına almış bulunduğum melek-sîret, melek-sûret bir kızı bir insan-ı kâmili tehlikede görünce kendi hayatım kaydına düşüp onu himayeden ızhâr-ı acz eyleyecek kadar medenî olmamışımdır.

- Affedersin Adrianne! Medenîlere bu yolda hakaret etme! Benim gibi bir acizi himayede böyle fedâ-yı cân derecesine varacağın sahih ise bilmiş ol ki bu da tam şân-ı medeniyyete şâyân olan ahvâldendir.

- Öyle olsun. Fakat emin olunuz ki benim vücudum delik deşik yara içinde kalarak naaşım yere yıkılmayınca kimse sizin hayatınıza taaruz edemez.

- Teşekkür ederim. Hatta şu kahramanlığından dolayı işte seni de kucaklayıp alnından öpmeyi canım istediyse de buna da başka mânâlar verilir diye nefsimi men eyliyorum.

Moşamol'a bilâ-ihtiyar bir tebessüm geldi. Dedi ki:

- Nefsizinizi men ettiğiniz pek becâdır. Şayet bizi gören olursa beni de size âşık zannederek fesadın büyümesine sebebiyet göstermiş oluruz.

Kabile halkının kendileri aleyhinde neler söyleştiklerini uzun uzadıya hikâye eyledikten sonra Moşamol dedi ki:

- Benim en ziyade korktuğum şey Rikalda'nın anasına, babasına ve kendi sevdasını tasvib etmeyen sâir herkese karşı ızhâr-ı buğz etmesidir. Korktuğum şeyler vukua gelecek olursa şu kabilede kan gövdeyi götürerek o kadar kanlar pahasına nâil-i ikbâl olsanız bile yine vicdanen muztarip olacaksınız.

- Nâil-i ikbâl mi? Yani Rikalda anasını, babasını mahv ile zimâm-ı riyâseti kendi eline alıp beni de Kadagoz'un makamına ikame etmesi suretiyle nâil-i ikbâl olmak ha?

- İşte ben olan şeyleri de, olacak şeyleri de size arz eyledim. Benim sizin kadar akıllı olabilmekliğim kabil midir? Tehlikenin derecesini gözünüzün önüne getiriniz de bu derde ne derman bulacaksanız ona göre kararlaştırınız. Bana vereceğiniz emirlerin kâffesi canla başla icra edileceğinden de elbette eminsinizdir.

Sadık Moşamol'un şu son teminatına da ve bu yolda vukubulan nasihatlerine de müteşekkir kalan Miss Johnsonser, Moşamol kendi hanesinden gittikten sonra zavallı başçağızını iki eli arasına koyup derin derin düşünmeye başladı. Tehlike-i vâkıanın derece-i sahîhası ihtimal ki bizim nazarımızda lâyıkı vechile takdir olunamaz. Ancak Miss Johnsonser nazarında bu derece bedîhî ve âşikârdır. Öyle bir yere dûçar olmuş ki işte Moşamol'dan başka candan bir dostu bulunmayıp, âşıkı olan Rikalda'nın dostluğu bile bir şart ile meşrûttur. O şarta rıza göstermek ise kızcağızın en ziyade korktuğu, istikrâh eylediği bir hâldir. Rikalda gibi bir müthiş vahşînin zevcesi olmakla bir de pare pare edilmek arasında muhayyer bırakılıyor. Tercih lâzım gelecek olursa pare pare edilmeyi tercih daha kolay görülüyor.

Buraya geldi geleli ölümün teahhurundan zavallı kızcağızın bekleyebildiği bir menfaat varsa o da şayet anası babası, hısımı akrabası kendisini aramaya çıkarlar da şu beliyyeden kurtarabilirler ümidinden ibarettir. Hayfa ki işte bir buçuk seneye karîb bir zaman mürûr eylemiş olduğu hâlde bunlardan hiçbir eser zuhur etmemiştir. Ya sefîne garkolduğu vakit cümlesi helâk olmuşlardır veyahut içlerinde kurtulabilenler olmuşsa kendisini mağrûk zannıyla ümitlerini kesmişlerdir. Böyle olmasaydı elbette şimdiye kadar taharriye kıyam eylerlerdi de onun da bir eseri zahir olurdu.

Buradan halâs ümidi külliyen munkatı' olduktan sonra velev ki vahşî olsun, müthiş olsun, ne olursa olsun Rikalda'nın sevdasını kabul ile bakıyye-i ömrünü şuracıkta geçirmek akla daha muvafık mı geliyor?

İhtimal ki bu muvafakatı teslim edenler bulunabilsinler. Fakat Miss Johnsonser bu teslimiyete kat'â tekarrub eyleyemiyordu. Rikalda'nın elinde Aralda gibi mahkûm ve müstahkar olmayıp da her nazını kabul ettirebilecek olsa ve şu kabileye kraliçe tayin edilse bile enîs-i cânı ve şehrâh-ı hayâtta refîk-i ebedîsi böyle insan kanı koklayarak perverişyâb olmuş bir vahşî olacağını düşündükçe derûnunda hasıl olan nefret zavallı kızcağızda gaseyân hâlleri gibi fenalıkları mucib oluyordu. Moşamol'un gittiği pek isabet oldu. Zira gönlüne

biraz ferah vermek için bol bol ağlamaya meydan buldu.

Ağlamak vakıa muvakkaten mûcib-i ferah olabilir. Her çarenin katiyyen tükenmiş olduğu dakikalarda bazı şefkatli dostların verdikleri teselliler gibi! Ancak Miss Johnsonser yalnız bu ferah-ı muvakkat ile büsbütün teselli bulabilecek sade-dillerden de değildir. Dûçar olduğu felâketin gösterebileceği akıbeti düşündükçe içi ol kadar ürküyor idi ki güya her taraftan bin türlü ahvâl kendi üzerine hücum edecek imişler gibi kaçacak, sığınacak yer arıyordu.

Moşamol'un vürudu akşama karîb olup, avdeti ise adeta geceye müsadif olduğundan ve kızcağızın bu teellümü de epeyce imtidâd eylediğinden hanesinin penceresi demek olan deliklerden dışarıya bakarak lâtif bir mehtabın ormanı envâr-ı sîmîni ile bir kat daha letafetlendirmiş olduğunu görünce hâli biraz daha başkalaştı. Buraya ilk vürûdu esnasında kendi kendini teselliye medar olmak için bir sûret-i müstemiddânede yapmış olduğu beste hatırına gelerek hâlâ teessür-i derûnundan nâşi gözleri yaşlı olduğu hâlde aya baka baka aheste ve muharrik bir seda ile o besteyi okumaya başladı ki güftesi İngilizce olarak tercüme-i mümkinesi de ber-vech-i âtidir.

Bari sen git vatana söyle a mâh
Pek yabanî yere düştüm eyvâh
Bak şu vahşîlere hepsi gümrâh
Buradan kurtluşum yok âh âh
Sen bana merhamet eyle ey mâh

Git vatanda babama söyle kamer
Almış etrafımı her türlü keder
Beni kurtarmak için ver de haber
Gelsin imdadıma sevgili peder
Sen bana merhamet et bari kamer

Miss Johnsonser bu şarkıyı hemen kendi kendisinin ancak işitebileceği kadar aheste olarak okumuş idiyse de tam ikinci beytin nihayetlerine geldiğinde penceresinin altından epeyce

cângâh bir "Âh!" işitmişti. Bu sedanın ne olduğunu vehleten takdir edemeyerek binaenaleyh tegannîsini de ihlâl etmemiş iken şarkının hitamından sonra sadâ-yı mezkûrun tekerrürü sem'-i dikkatini davet eyledi.

Bu nidâ-yı teessürü ızhar eden adam eğer Moşamol değil ise ondan sonra zihinlerin evvel be-evvel bulacağı adam ancak Rikalda olabililir. Vakıa Rikalda'ydı. Vahşîler meyanında bir hazin müzikadan teessür edecek başka bir rakîku'l- kalb adam bulunmaması hasebiyle bunun Rikalda olduğu istidlâl olunmuş değil, âdeta reiszadenin sedası Miss Johnsonser'in mahfuzu, mazbutu, malûmu olduğu için ah eden adamın Rikalda olduğunu derhâl hükmeylemiştir.

Bu zuhurattan memnun mu olsun, müteellim mi? Bunu kızcağızın kendisi de tayin edemiyordu. Yalnız Rikalda'nın şu vakitte kendi penceresi altında bulunup okuduğu şeyi dinlemesinde ve fazla olarak bir de ah eylemesinde büyük bir ehemmiyet bulunduğunu takdir ile bu keyfiyeti işte o ehemmiyetle takdir eylemiştir.

Rikalda'nın orada bulunduğunu anlamış veyahut anlamamış görünmek şıklarından hangisini tercih eyleyeceği Miss Johnsonser'i epeyce düşündürdü. Yalnız bir ahdan ibaret olan sedayı işitememiş olmasındaki mazuriyetini herkes teslim edeceğinden, işitmemiş olmak ciheti kızın nazarında daha müreccah görünüyordu. Fakat bu hüküm devam edemedi. Üç beş dakika sonra pencere altındaki Rikalda:

- Miss! Miss! Kapıyı açar mısın? Seni göreceğim!

deyince artık bu hitabı da işitmemek kabil olamayacağından Miss Johnsonser Rikalda'ya ses vermek mecburiyetine dûçar oldu. Başını pencereden dışarıya çıkarıp dedi ki:

- Sen misin zorlu kahraman?

- Benim letafetli beyaz gûn!

- Bu vakit hanemin etrafında işin ne?

- Kapıyı aç da gerek bunu ve gerek sâir söyleyeceklerimi sana anlatayım.

Böyle bir teklif üzerine Miss Johnsonser için imtinaın imkânı

var mıdır? Şükretmelidir ki Rikalda bu teklifi rica yollu bir surette dermeyan edip de emir yollu ityân etmemiştir. Emredecek olsa kim mani olacak? Muhâlefet iktidarı kimde bulunacak?

Zavallı kız, teklifi kabul ile kapısını açmaya mecbur oldu.

-2-

Rikalda içeriye girer girmez ağzından çıkan ispirto kokusu Miss Johnsonser'e anlattı ki vahşîde bir de sarhoşluk dehşeti vardır.

İngiliz kızının vahşîlere öğrettiği şeyler meyanında en ziyade hoşlarına giden ihtira şu rakı taktîri meselesi olmuştur. Bunların işrete olan ibtilâlarını evvelce dahi haber vermiştik. Memâlik-i vahşiyyeye ilk rakı ithâl edenler papazlar olduğundan mıdır, yoksa vahşîler nezdinde öyle zannolunduğundan mıdır, her neden dolayı ise vahşîler kendi lisanlarınca rakıya "Papaz suyu" tabir ederler. Avrupalılar'la ahz u i'tâ. peyda eyleyen vahşîler altın tozu ve yaban atı ve bizon ve sığın gibi makbul hayvanattan birçoklarını bir miktar rakı ile mübadele eylemek derecesinde rağbetler ile bu neş'e-bahşâ mayii satın alarak daha içerilerde ve daha ziyade hâl-i vahşette bulunan diğer vahşîlerle mübadele ederler ki mübâdelât-ı mezkûre emrinde birçok üserâ istirdâdı derecesinde muvaffakiyetleri de görülür. Bizim Fardiçarlar işte bu kadar kıymetli olan şeyin ne kolay yapıldığını beyaz gûn kızından öğrenmeleriyle adeta her hanede çorba tenceresi kaynadığı gibi rakı tenceresi de kaynamaya başlamıştır.

Rikalda'nın böyle vakitsiz olarak kendi hanesinde isbât-ı vücûd etmesi Miss Johnsonser'i dûçâr-ı halecân etmeye kâfi iken vahşînin bayağı sarhoş da olması havfını, hirâsını arttırmış ise de bu korkusunu ızhar etmek öteden beri iltizam eylediği politikaya muvafık düşmeyeceğinden zahiren cüretini muhafazaya yine gayret eyledi. Evvelki sualini tekrar ederek dedi ki:

- Böyle geç vakit hanemin etrafında ne işin var kahraman?

Rikalda hem âşıkane hem mestane bir tavırla dedi ki:

- Zaten hanen etrafından başka nerede ne işim var? Hâlimi

bilmiyorsun gibi davranmakta hikmet nedir?

- Hangi hâlini? Hâline ne olmuş?

- Beyaz gûn, bilmezlikten gelme! Hem bana acı, hem şiddetimden kork!

Vahşînin hâline acımak Miss Johnsonser için pek de mümkünâttan değilse de, şiddetinden korkmak pek becâ olduğundan zavallı kızcağız daha ziyade diplomatça harekete mecbur oldu. Dedi ki:

- Şiddetinden korkmak mı? Biz seninle dost olduğumuz hâlde dost dosta ne şiddet gösterebilir ki korkayım? Ama acınmaya gelince hastalık gibi, gam keder gibi acınacak bir hâlin varsa söyle de derdine ortak olayım?

- Vardır zahir! Ah derdime ortak olacağını bilsem!.. Evet ey letafetli beyaz gûn! Hastayım. Derdim, kederim vardır, sebebi de sensin.

Bu yoldaki itirafatın herbir kelimesi Miss Johnsonser'in içini nasıl titretmekte olduğunu karilemiz düşünedursunlar da biz muhavereyi yürütmeye bakalım. Zavallı kızcağız dedi ki:

- Aman! Seni dertli etmeye ben nasıl sebep olurmuşum? Yalnız ben seni keyifli, şevkli görmekle kendimi bahtiyar bulurum.

- Sen sıtma gibi bir şeysin beyaz gûn! Ben senin yanına geldikçe vücudumu ateşler bürüyor. Sen sihir gibi bir şeysin. Senin yanında bulundukça sanki elim ayağım, ağzım dilim bağlanıyor. Ben gerçekten hastayım.

- Ee, bunun çaresi?

- Bir vakit Aralda için de ben böyle hasta olmuştum. Ama bu kadar değil! Bundan pek hafif. O zaman büyüklerin nasihatiyle Aralda'yı aldım. Karım olduktan sonra o hastalık yavaş yavaş geçti. Senden de böyle bir deva istemek ihtiyacında isem de, bilmem nedendir ki ben senden adeta korkuyorum gibi derunumda birşeyler duyuyorum. Sözümü tutmayacaksın sanıyorum da öyle bir hâl dahi beni gazaplandıracak, şiddetimi meydana koyduracak diye düşündükçe bir kat daha rahatsız oluyorum.

- Anladım. Bana âşık olduğunu anlatmak istiyorsun, değil mi?

Müthiş vahşî epeyce bir mahcubiyetle yere baktı ki bu hâli Moşamol görseydi feyz-i aşkın vahşete de galebesini bu surette göstermekte bulunmasına adeta şaşırırdı. Hatta Miss Johnsonser bile tesirin bu derecesine şaşırarak o dakikaya kadar nazar-ı nefretle görmekte bulunduğu vahşîyi biraz daha azca müstenfer görmeye başladı.

Miss Johnsonser'in Rikalda'yı böyle daha az şâyân-ı nefret gördüğü zamanlar nevâdirden değildir. Her ne zaman zorlu vahşîde hissiyât-ı insâniyetkârânenin galebesini görecek olsa, vahşîliğinden münbais olan menfûriyeti kızın nazarında bayağı azalıyordu. Hele muharebe-i ahîreden beri esirler hakkındaki etvâr-ı müşfikânesinden dolayı Rikalda'yı ehven gördüğü dakikalar gereği gibi sıklaşmıştırlar.

Şu anda Rikalda'nın tavr-ı mahcubiyeti Miss Johnsonser'in havfını tadil ve menfûriyetini tenzil ederek dedi ki:

- Sendeki bu hâli ben çoktan beri hissediyordum. Hatta senin gibi âfitâbzade, yiğit ve kahraman bir adamın benim gibi yabancı bir mahlûka heveskâr olabilmesini lâyık da bulamayarak âdeta sana acıyordum. Bugün işte seni bir kat daha acınacak hâlde gördüğümden eğer kabul edecek olursan sana biraz nasihatlar vereyim ki bu hastalıktan halâsın için şifa yerine geçerler.

- Söyle Miss söyle! Sen söyle de sözlerin benim için tekdir bile olsalar kabulüne hazırım.

- Eğer ben kendi gönlüme malik bir kadın olsaydım, senden gördüğüm muhabbetle bahtiyar olacağımı düşünerek sevinirdim. Bilmiş ol ki benim gönlüm başkasındadır.

- Ne? Başkasında mı? Moşamol'da ha?

Korkunç herif bu sözü öyle müthiş bir tavr-ı vahşiyâne ile söyledi ki Miss Johnsonser'in nefret-i dâime ve âdiyesi avdet eyleyerek yüreği de çarpmaya başladı. Bununla beraber vahşînin Moşamol hakkındaki zannı pek mudhik bir zan olduğundan Miss Johnsonser'i epeyce güldürmüştü. Dedi ki:

- Moşamol mu? Çıldırdın mı Rikalda? Sendeki gençlik ile

ondaki ihtiyarlık, sendeki âfitâbzadelik ile ondaki pespayelik mukayeseye, muvazeneye sığar hâllerden midir? Ben gönlümü memlekette bir adama vermişim. Sadakat için yemin etmişim.

Vahşînin ilk mütehevvirâne tavrı değişti. Biraz daha mülâyim bir tavırla dedi ki:

- Öyleyse iş kolay. Memleketteki adamı bir daha nerede göreceksin? Ben zannediyorum ki sende buradan kaçmak, bizden kurtulmak emeli de yoktur.

- Zaten kaçmanın imkânı da yoktur. Fakat ben zannetmek istiyordum ki şayet muavenetinizle memleketime dönmek arzusuna düşecek olursam benden dirîğ-i muâvenet edilmez!

- Oo! Sakın ha! Bunu aklına bile getirme! Hiç biz seni elimizden kaçırır mıyız?

- Demek oluyur ki benim sizden umduğum dostluk pek boş, pek beyhudeymiş.

- Bunun dostluk neresinde? Seni buradan kaçırmak bizim için en büyük bir düşmanlık sayılır. Hem lâkırdıyı neden değiştiriyoruz? Ben sana dedim ki memlekette söz verdiğin adam seni bulamayacağı gibi sen de onu bulamayacaksın.O sözün hiç hükmü yoktur.

- Bulamazsam bulamayıvereyim. Varsın o da beni bulamasın. Bizim beyaz gûnlar âdetince verilen vaadlerde ölünceye kadar sebat edilir. Bir de senin zevcen ve iki çocuğun vardır. Onların babası olmak az şeref midir?

- Vay! Zevcesi, çocukları olan adam başka bir karı alamaz mıymış?

- Almamalıdır ya! Zevcesi sağ oldukça onunla birlikte yaşamalıdır.

- Sağ oldukça mı? Ya zevcesi vefat ederse?

- O vakit iş başka! Her hâlde senin benim hakkımdaki arzun hevesin beğenilecek şeylerden değildir. Benim ne cinsim, ne rengim sana benzemez. Benden doğacak çocukların ne benim gibi beyaz, ne senin gibi kırmızı olmayıp ikisi ortasında bir şey olur ki o çocuklar da ikimizin dahi yabancısı sayılır.

- Yok yok! Öyle deme. Kim bilir ne güzel çocuklar olurlar. Sen

de güzelsin ben de. Çocuklarımız ikimizin de güzelliğini câmi olurlar. Yiğit, akıllı, çalışkan olurlar. Fardiçarlar'ı sair bütün kabilelerden üstün ederler.

- Hayır, hayır! Bu sözlerin, bu zanların hepsi yanlıştır. sen bu sevdadan vazgeç Rikalda! Sonra ziyadesiyle nâdim olursun. Bak bu kadar zamandan beri ne güzel geçindik. Seninle karındaş, kız karındaş gibiyiz. Hem benim hakkımda senin böyle hülyaların olduğu içindir ki validen Kadagoz ile zevcen Aralda beni sevmiyorlar. Benden nefret ediyorlar.

Bu söz vahşînin çehresinde yine bir çok alâmet-i gazab peyda eyledi. Dedi ki:

- Varsınlar sevmesinler. Varsınlar nefret eylesinler. Bundan sana, bana ne?

- Hatta benim hatırım için esirleri azad eylediğin günden beri sana bile huşûnet nazarıyla bakıyorlar. Yalnız onlar değil, bütün kabile ikimizin de hakkımızda fikirlerini, nazarlarını değiştirmişlerdir.

- Bunlar kimlerdir? Söyle de birer birer hepsinin kafasına topuzumu indirerek beyinlerini dağıtayım.

- Yok! Ben o yoldaki muameleyi beğenir miyim? Düşmandan aldığımız esirlere lâyık görmediğimiz muameleyi kendi kabilemiz halkına mı reva görürüm? Eğer sen beni gerçekten seviyorsan bu şiddeti göstermedikten başka, onları ıslah hususunda da bana yardım edersin. Bak ben senin zevcen olmadığım hâlde bile ikimiz hakkında da bu gibi fenalıklar vukubuluyor. Zevcen olursam kabile umûru büsbütün fesada vararak ziyadesiyle rahatsız olursun.

Zavallı Miss Johnsonser bu sözleri o kadar hâlîmâne ve hakîmâne bir tavırla söylüyordu ki görse idiniz karşısındaki adam sanki bir medenî, âkıl ve mülâhazalı insan imiş de kendisine meram anlatmak kabilmiş zanneylerdiniz. Vakıa Rikalda Miss Johnsonser'e karşı olanca istidâd-ı vahşiyânesini göstermiyordu. Çünkü henüz ümidini kesmemiş ve gazab-ı meyûsâneye dûçar olmamıştı. Kat'-ı ümîd ile öyle bir gazaba dûçar olmuş bulunsaydı ne hâllere gireceğini görürdünüz.

Bizim görmeye değil tahayyül etmeye bile muktedir

olamayacağımız netâyic-i müdhişe ise zavallı Miss Johnsonser'in gözü önünde âşikârdı. Bizim medeniyetli, terbiyeli adamlarımız bile dûçâr-ı gazab oldukları zaman ne vahşî kesiliyorlar? Önüne geleni yakıp yıkmak, vurup kırmak, bu gazaba nisbetle hiç hükmünde kalır. Alelâde muamelât ve münasebât-ı nâzikânede etvâr-ı halîmâne ve evzâ-ı mürüvvetkârâneleriyle melek zannolunabilen medenîler o tehevvür ve gazap hâlinde vahşî kesilirler ise bir de asıl vahşî olanların bu hâlde hangi mertebeyi bulacaklarını tahayyül etmelidir. İşte bizce ancak tahayyül edilebilecek olan o müthiş hâl Miss Johnsonser'in gözü önünde hakâyık-ı vâzıhadan bulunmasıyla müthiş vahşîyi öyle bir gazaba giriftar etmemek için sözlerinde hilmin, tevazuun son derecesini iltizam mecburiyetinde bulunuyordu.

Beyaz gûnun son sözü üzerine Rikalda bir tefekküre vardı. Bu tefekkür epeyce zaman mümted olup eğerçi gözleri kıza müteveccih idiyseler de bakışlarında görmek kudreti olmadığı anlaşılıyordu. Zaten bu adamların kalplerinden geçen şeyleri lisanlarıyla söyleyivermeleri safvet-i vahşiyâneleri iktizasından olmasıyla Rikalda bu tefekkürâtın neticesini Miss Johnsonser'e de tebliğ için dedi ki:

- Bendeki bu sevdanın öyle olur olmaz nasihatlar ile geçebilmesine imkân göremiyorum. Fakat birkaç haftadan beri kabile içinde senin de benim de aleyhimizde cereyan eden şeyleri bildiğimden şu fesadı büyültmemek, arttırmamak hususundaki mütâlâanı tasdik ederim. Biraz daha teennî ile hareket edelim. Amma her hâlde gönlümün hakimi sen olduğunu hatırdan çıkarmamalısın. Öyle memlekette bir beyaz gûn herifine gönlümü verdim filân diye beni red ile meyus eylememelisin. Aman Yarab! Senden meyus kalacak olursam şiddetime, gazabıma dağların bile dayanamayacağını ve o şiddetle neler yapacağımı düşünüyorum da dehşetinden kendim bile ürküyorum.

- Biliyorum kahraman biliyorum! Zûr-ı bâzûna dağların da dayanamayacaklarını biliyorum. Fakat rica ederim ki sen de benim dediklerimi unutma! Olamayacak, münasip düşmeyecek hevesler arkası sıra yalnız kendi kabilemiz nezdinde değil,

kabâil-i sâire meyanında da şanını şerefini berbat etme! Her hâlde acele etme! Etmeyelim! Beni kendinden müteneffir sanma! Kahramanlığına, büyüklüğüne hayran olduğuma inan! İhtimâl ki benim hakkımdaki arzun bilkülliye husûlü muhâl olan şeylerden de değildir. Fakat zerre kadar tedbirsizlik ve acele edip de ikimizin de şanımıza halel verecek bir muameleye kalkışacak olursan bilmiş ol ki ben ölümü tercih ederim de böyle gerek seni, gerek kendimi âleme maskara edecek ahvâli göze alamam.

Vahşî kısmı kendisinden korkanları beş paraya almayarak sözlerine de hiç ehemmiyet vermez. Kendisi de hiç bir şeyden korkmaz. İki taraf etvâr-ı mütesâviye ile mükâleme ederse işte o mükâlemenin ciddiyetine karşı eyvallah edebilir. Binaenaleyh Miss Johnsonser'in olanca cür'et-i kalbiyyesiyle cebr-i nefs ederek kemâl-i cesâret ve metânetle söyleyebildiği şu sözler Rikalda'da ber-vech-i matlûb tesir hasıl eyleyerek:

- Seni daha ziyade rahatsız etmeyeyim. Derdimi sana anlattım ya! Bu akşamlık için bu da kâfidir.

dedi, Miss Johnsonser'in hanesinden çıktı gitti.

Rikalda'nın gidişi kızcağızın üzerinden dağ kalkmışcasına bir istirahati mucip oldu. Kapısını her zamanki âdetinden daha muhkem olarak kapayıp yatağına geldiyse de bu gece içinde bulunduğu hâlin dehşetini bundan bir buçuk sene evvel ilk vürûd eylediği gecenin dehşetinden bâlâter bularak pek nâ-ümid, pek meyustu. Zira ilk vürûdu gecesi sefînesinin garkından dolayı muhakkak hükmünü alan bir ölümden kurtulmuş olduğu gibi mabedin mezbahı üzerinde yine mertebe-i tahakkuka varmış olan ikinci ölümden de kurtulup artık bir selâmet yakasını ele geçirmiş sayılırdı. Şimdi ise o selâmet yakasında bir buçuk sene geşt ü güzâr eyledikten ve bir bölük vahşîyi terbiye edeceğim diye uğraşmayı kendisine eğlence ittihaz ettikten sonra işte o selâmet yakasının da müntehasına varmış bulunuyordu ki bundan öteye atacağı bir hatve ya ölüm olacak veyahut kendisince mezardan bir farkı olmamak üzere Rikalda vahşîsinin yatağına girmek sayılacaktı.

O gece tâ-be-sabah biçare kızın gözlerine uyku girmemiş olduğuna inanmalıdır. Buradan kurtulmak için çare taharrîsi bir

hayli zaman zihnini işgâl eylemişti. Moşamol'u kandırıp onunla birlikte şuradan fekk-i râbıta-i ikâmetle bir buçuk sene mukaddem sandalıyla yanaşmış olduğu mabede kadar vardıktan sonra sandalı yüzdürerek firar tarîkını düşünmüştü. Ancak bu mütâlâa şimdiye kadar birkaç defa vârid-i hâtırı olmuş bulunup her defasında icraca imkânsızlık tahakkuk eylediği gibi şimdi de tahakkuk eylemişti.

İmkân nasıl mutasavver olabilir ki bir sandalın üç dört ay karada kalması, tahtalarının açılıp, kalafatlarının bozulması için kâfidir. Bir buçuk sene karada kalan sandalda hiçbir hayır kalmamıştır. Velev ki kalsın, Moşamol'u bu firara ırzâ edebilmek kolay mıdır? Haydi o da razı olsun. Haydi farz edelim ki yol için muhtaç oldukları erzakı peyderpey ve gizlice oraya aşırmak yolu da bulunsun. Çünkü böyle bir uzun sefer için muhtaç oldukları erzakı def'aten kaldırmak lâzım gelse bir değil elli adam bile kifayet edemez. Farz edelim ki böyle bir defada elli adamın görebileceği işi yalnız bir adam kimseye renk vermemek üzere fırsat düşüre düşüre yüz günde yüz elli günde görebilsin. Ya o nehirden mamûreye kadar vukubulacak seyahatin mehâlikini ne yapmalı? Hîn-i firârlarında takip edecekleri derkâr bulunan Fardiçarlar'ın ellerine yakayı verecek olsalar bilâ-şübhe katlolunurlar. Sandala atılıp açılabildikten sonra nehir boyunda daha birçok kabâil-i vahşiyye önlerinden geçecekler ki herbirinin ellerinden kurtulmak gerçekten birer ölüm atlatmak demektir.

Bu hesaplar bu mütâlâalar o zamana kadar defaatle kızcağızın zihninden geçerek her defasında netîce-i mütâlâat ye'se müncer olduğu gibi bu akşam dahi o neticenin aynını gösterdi. Kendi kendisine dedi ki:

- Firar yolunda göze aldırılacak mehâlike nisbetle buradaki ikamet ayn-ı selâmet addolunur.

Vakıa da öyledir. Lâkin buradaki ikametin ayn-ı selâmet olabilmesi için de Rikalda'nın teklif eylediği izdivacı..Nasıl izdivacı?.. Âdeta çiftleşmeyi kabul etmelidir.

Acaba bunun gerçekten hiç ihtimâli yok mu?

Sabaha kadar uykusuz geçirdiği bu gecede bedbaht kızcağız bu ihtimali de taharrîye başladı. Rikalda'nın kendisine daha az

vahşî, daha az müstekreh göründüğü dakikaları hatırına getirdi. Hele bu akşam itirâf-ı sevdâ etmesi âdeta bir medenî centilmene yakışabilecek sûret-i mahcûbâne ve tazimkârânede olduğunu haylice düşündü ve kendi kendisine:

- Şu vahşîyi kendime eş edecek olsam o da bana şimdiye kadar gösterdiği hürmetten, itaatten ayrılmayacak olsa acaba bu da hoşa gidecek bir maişet teşkil etmiş sayılamaz mı?

diye pek çok düşündü ve bazı cihetlerden böyle bir maîşet-i vahşiyânenin de bilâ-lüzûm ihtiyar ve tercih-i mevte nisbetle mes'ûdiyyet-i bahtiyârâne addolunabileceğini kabule yaklaştıysa da müstahsen görülüp görülemeyeceğini bilemeyeceğimiz bir gurûr-ı medeniyyetperestâne şu noktada kanâat-ı kâmile husûlüne mani oldu.

Anasından, babasından maada nişanlısı olan James Farah dahi hatırına geldiği için karşısında bir Rikalda'nın bir de nişanlısının hayallerini mevki-i mukayeseye çekerek gayet güzel ve terbiyeli bir İngiliz kibarına vermiş olduğu sözü mücerret ölüm korkusuyla geriye alıp da şöyle yarı çıplak ve ahvâl-i umûmiyyesi insanlardan ziyade hayvanata müşâbih bir adama vermiş olmasını mümkün değil şâyân-ı kabûl göremedi. Kendi kedisine dedi ki:

-Bu ayıbımı yalnız ben görecek olsam haydi kendimi mazur addederek yüzümü kızartmayabileyim. Fakat Moşamol'a ne vechile özürümü kabul ettirebilirim? Ya bir gün James Farah ile mülâkat edersem?..

Moşamol hakkındaki mütâlâası pek de becâ görülmeyebilir. Moşamol ne diye itiraz edecek ki o itirazdan da ihtiraz lâzım gelsin? Rikalda'nın ne dehşetli bir adam olduğunu kızdan ziyade Moşamol bildiğinden Johnsonser böyle bir izdivâc-ı vahşiyâneye rıza gösterecek olursa Moşamol'un itirazı değil istisvâbı daha kolay olarak ümit edilebilir.

Hatta bir zaman nasip olup da yavuklusu James Farah ile mülâkat vukuunun ihtimâli bile Miss Johnsonser'i korkutacak ahvâlden addolunmamak kabildir. Böyle vahşî illere düşmüş olmak gibi özr-i makbûl ve mecbûriyyet-i müselleme bulunmamış bile olsa âlem-i medeniyyette de kızların ilk

yavuklularına varmayıp ikincilerine, üçüncülerine varmaları nevâdirden midir?

Ancak böyle olur olmaz mazuriyetler, mecburiyetler üzerine yine tahvîl-i efkâr edebilmek her kim için mümkünattan olsa Miss Johnsonser için mümkünattan değildir. Bu kızdaki ulüvv-i cenab ve metânet-i tab' benât nev'inin hiçbirisine kıyas kabul edemeyecek derecelerde fevkalâde olduğundan bilâhare mahcubiyetini intâc eyleyecek şeylerden ise mevti intâc eyleyecek şeyleri göze aldırmak esheldir.

-3-

Rikalda'nın Miss Johnsonser hanesinden çıkıp gitmesi bu geceki vukuata hatime çekmiş değildir. Gecenin bakıyye-i vukuâtı zavallı kızcağızın sabahlara kadar bu ızdırâb-ı elîm içinde uykusuz kalmasından da ibaret değildir. Bakınız bu gece daha neler olmuştur:

Rikalda beyaz gûn kızının hanesinden çıktıktan sonra doğruca kendi hanesine gitmiş ve ıztırâb-ı derûnunu zevcesinden, çocuklarından ketm ile yatmak hazırlığına başlamıştı. Bir de kapısı kırılırcasına vurularak:

-Aralda, Aralda!

diye validesi Kadagoz'un sedası gelmesin mi? Kadagoz'un böyle gece vakti vürûdu mümkün değil hayra yorulamayacağından yalnız Aralda değil Rikalda dahi kemâl-i telâşla kapıya koşup açmışlar ve kemâl-i tehevvürle içeriye giren müthiş kocakarıdan vukuatı sormuşlardı. Kadagoz gözlerinden yıldırım yağdırmaya muktedir olsa oğlunu bir anda helâk etmeye hazır ve müheyya bulunduğunu gösterecek bir tavırla:

-Ne telâş ediyorsunuz? Âfitabzâde Rikalda'nın irtikâb eylediği rezâil-i mahcûbâneden başka vukuundan korkulacak hiçbir şey yoktur.

demesin mi? Bu söz üzerine Rikalda ile Aralda'nın hayretleri birbiriyle mukayeseye çıkmışlar gibi arttıkça artıyorlardı. Cadaloz kocakarıya ise izâh-ı merâm etmesi teklif edilmek dahi lâzım olmayıp itidâl-i şânından olmayan gevşek çenelerini

boşatmış durmadan söylüyordu. Diyordu ki:

- O mecnûnâne rezaletler bu akşam şuraya gelip validelik vazifemi ifaya lüzum gösterecek dereceyi bulmuştur da öte tarafa bile geçmiştir. Artık işimizi gücümüzü terk ettik de oğlumuz arkasından gezip dolaşıyoruz. Ne yapalım? Daha ilerisi daha fena olacağını apaşikâre görmekte bulunduğumuz felâketin önünü almaya çalışmayalım mı? Rengi ağaç kurtlarının renginden daha müstekreh, sedası zırlayıcı böceklerden daha kabih olan, hele insan evlâdına hiç benzemeyen o mahlûk-ı acîb uğruna bu derecelerde mağlûbiyeti neye hamledelim? Şeytan kızı mıdır, sihirbaz mıdır nedir? Oğlumuzun aklını, fikrini baştan almış. Ne dinimiz kaldı, ne âdetimiz! Kabilece kendi kendimizi bu pis böceğe esir etmiş bırakmışız.

Kocakarı şu sözleriyle Rikalda ve Aralda'nın muhtaç oldukları izahati vermiş oldu. Aralda anladı ki kocası beyaz gûn kızının hanesinden gelir. Rikalda anladı ki validesi kendisini takip eyliyormuş. Vakıa ikisi de gazaplandılarsa da Aralda kocası aleyhine ne kadar gazaplanacak olsa âsâr-ı gazabını ortaya koymaya kendisinde salâhiyet bulamadığından sabır ve tahammül mecburiyetinde bulunuyordu. Rikalda ise validesine mukabil kendisinde hiç bir mahcubiyet ve mağlûbiyet görmediğinden kocakarının serzenişkârâne gevezeliklerine karşı gözlerini parlattıkça parlatıyor ve soluğunu şiddetlendirdikçe şiddetlendiriyordu.

Nihayet kocakarı söze bir miktar fasıla vermesiyle Rikalda dedi ki:

- Ağaç kurdudur, pis böcektir, örümcektir, neyse nedir. Fakat sen kim oluyorsun ki benim izimi takip ederek gece vakitleri arkamdan dolaşıyorsun?

Şu vahşîlerin ahvâli ne kadar acayiptir! Zeki Rikalda'nın validesine böyle kim olduğunu sorması geveze kocakarıyı mebhût etmeye kifayet eylemişti. Verecek cevap bulamadı. Söze de yine Rikalda devam eyledi. Dedi ki:

- Bende bir şeref varsa o da Kadagoz'un oğlu olduğumdandır. Babam seninle birleşmeyip de başka bir dişi ile birleşmiş olsaydı, ben de o dişiden tevellüd eylerdim. Kendinde ne hak,

ne salâhiyet görebiliyorsun ki beni böyle ta'zire cesaret alıyorsun?

Aralda'nın tavrında peyda olan alâyim Kadagoz'a anlattı ki bu sözde kocasına hak vermektedir. Binaenaleyh hırçın karı aklınca Aralda'yı da kendi ittifakına celbetmek için dedi ki:

- Herkesten işittik ki o cılız beyaz gûn kızını istifrâş edecekmişsin. Senin karın yok mu? Kifayet etmiyor mu?

Vakıa bu fitne-perverâne söz Aralda'yı da huylandırdı. Başka bir karıyı istifrâştan kocasını menedemeyeceğini düşünmekle beraber hiç olmazsa şu kadarcık olsun bir itiraz olmak üzere dedi ki:

- Bak bunda Kadagoz'un hakkı var? Canım canım Fardiçar karıları dururken o solucan gibi beyaz gûnu ne yapacaksın? Buraya geldi geleli her âdetimizi, her usulümüzü istihzâdan başka nesi görüldü?

Rikalda kemâl-i hışımla Aralda'ya da hitâb-ı bâ-itâbını tevcîh ederek dedi ki:

- Bu yolda söz söylemek hakkını sana kim verdi? Acayip! Dünya ne kadar bozulmuş ki karılar böyle erkekler işine karışabiliyorlar?

Kadagoz:

- Dünyayı bozan asıl sensin. Huyi Çilopoştli mabûduna kurban edilmeye bile salâhiyeti görülmeyen bir mahlûku mağaranın birisine kapayıp elinden gelebilen hizmetini kamçılarla ifa ettirmek âdetini bozup Zak Maradangal'dan, âfitabzade Fardiç'ten bile üstün tutan sen değil misin?

Aralda:

- Geçen gün ettiğiniz muharebede bu kızı kendinden daha yiğit, daha tedbirli bir kumandan addetmiyor muydun?

Rikalda:

- Evet! Zak Maradangal'dan, âfitabzade Fardiç'ten daha üstün ve benden daha yiğit, daha tedbirli bir kumandan olduğu sahihtir de onun için böyle söylüyorum. Yine de söylerim.

Kadagoz:

- İnanıyorum, inanıyorum! Beyaz gûn kızını erkeklikte

kendine faik gördüğün için onu kendine koca ve kendini ona karı edeceksin değil mi?

Kadagoz bu lâkırdıları söylerken hemen onunla beraber Aralda dahi şu lâkırdıları söyledi. Dedi ki:

- Ne kadar da yakışır. Biri beyaz biri kırmızı.

Rikalda'nın gazabı son dereceye vardı. Bir yandan gözleriyle baltasını aranarak ağzıyla dahi:

- Ben de hayvanmışım ki bu karıları büsbütün susturmayıp da söyletip duruyorum.

diyerek eline baltayı geçirir geçirmez evvelâ Kadagoz'un üzerine havale etmeye davrandıysa da tetik kocakarı yanında bulunan gelini Aralda'nın koltuğu altından kapıya doğru sıvışıverince, kaldırılmış olan balta biçare Aralda'nın sol omuzu üzerine iniverdi.

Bizim dervişlerin kullandıkları teberlere müşabih olan bu müthiş âlet-i kâtıa zavallı vahşî karısının omuz kemiğini keserek kaburga kemiklerini doğrayarak ciğerleri üzerlerine doğru gömülmüş gitmişti. Aralda müthiş bir çığlık koparıp yere yıkıldı. Kadagoz ise arkasına bile bakmayıp kapıdan çıktı gitti.

Sel gibi akmakta bulunan kanı içinde istiğrak derecesine gelen Aralda'nın şu müthiş hâli Rikalda vahşîsinde cüz'ice olsun teellüm ve teessürü mucib olmayıp güya pek münasip bir hizmet görmüş itikâd-ı vahşiyânesinde bulunan Rikalda ikmâl-i mahâretle karıcığın bir de sağ omuzu hizasından gerdanına bir balta daha indirerek kafasını koparıp vücudundan ayırdı. Badehû odanın bir köşesine çekilip karının debelendiğini seyrettiği sırada kendi kendisine diyordu ki:

- Pek isabet oldu. Cayır cayır öten karılara ne yolda terbiye vermek lâzım olduğunu babam görsün o da şöyle bir erkeklik göstersin. Evet! Pek isabet oldu. Güzel beyaz gûn kızını almaklığım için herkes Aralda'yı mani gösteriyordu. Miss bile! İşte Aralda aradan çıktı. Şimdi karım yoktur. Beyaz gûn kızının da diyeceği kalmadı.

Hayır, hayır! Hûn-rîz vahşî için şuracıkta iki mani daha vardı. Onlar dahi Aralda'dan tevellüd eylemiş olan biri kız biri erkek iki çocuğu idiler. Bu hâtıra-i müdhişe üzerine:

- Tamam! Hazır işe başlamışken ikmâl edivereyim. Şunları da

aradan çıkarayım.

diye yerinden kalktı. Evvelâ çocuklardan birisini iki bacağını sol eliyle kavrayıp sayd edilmiş tavşan gibi yukarıya kaldırdıktan sonra sağ elindeki baltayı ensesine çarptığı gibi mini mini kafacığını yere düşürüverdi. Badehû diğeri hakkında da bu muamelenin aynını icra eyledi.

Rikalda bu ameliyatı nasıl bir tavırla icra eyledi biliyor musunuz? Arabasını kendisi süren bir İngiliz centilmeni hayvanlarına vurduğu kamçıyı nasıl bir tavır ve his ile vurursa ondan daha fevkalâde addolunabilecek hiç bir hâli, hiç bir tavrı yoktu.

Ne olmuş sanki! Bir karısı ile iki de ufak çocuğunu öldürüvermiş. Çocuklar hiç de hesaba konulmazlar ya! Çocuklar da kendisinin karı da! Bir adam karısına, çocuklarına birer balta vuramaz mıymış?! Öyle medeniyet dairesi dahilindeki katiller gibi kan tutmak, pişman olmak, korkmak, acımak gibi hisler bu misillü vahşîlerde nafile aranmamalıdır. Bunların biraz daha koyuca vahşî olanları artık pek de işe yaramayacak olan ihtiyarların kafasına topuz darbıyla öldürüp tahlîs ediverirler ki bizlerde kolu, bacağı kırılan koyun veyahut öküzü zebh etmek ne hüküm götürürse, bunlarda da şu tahlîs o hükmü götürür.

Bu akşam şu icraatı üzerine Rikalda'da bir nedamet görülmüşse o da keseceği adamları kapı önünde kesip de kanlarını dışarıya akıtmak yolu varken hanesi içinde keserek odasını telvîs eylemiş olmaktan ibaret kaldı. Ama bu da hiç çaresi bulunmayacak dertlerden değildir ya! Naaşları kapıdan dışarıya attıktan sonra pıhtılanmaya yüz tutan kanları da bir ağaç kürek ile kazıyıp dışarıya atarak odasını temizledikten sonra âdeta safâ-yı bâl ile yatağına yatıp horlaya horlaya uyumaktan hiç bir şey kendisini menetmedi.

Oradan kaçtıktan sonra Kadagoz bir ağacın arkasına gizlenerek bu ahvâlin kâffesini temaşa eylemişti. Kendi hanesine ve kocası nezdine gittiği zaman vukû-ı hâli hikâye eylediyse de Fardiç de öyle memûl edeceğimiz vechile bir merhamet, bir telâş zuhuru şöyle dursun:

- Karısını, çocuklarını kestiyse bana ne? Benim karımı

kesmedi ya!

deyivermişti. Hatta Kadagoz:

- İlk baltayı bana salladı ama ben nasılsa savuşup kaçabildim.

dediği zaman ona da kemâl-i istirâhat-i kalb ile bir:

- Aferin!..

diyebilerek bu vak'anın başka türlü şâyân-ı ehemmiyet cihetini görmemiştir. Görmemiştir ama buna Kadagoz dahi şaşmamıştır. Yani şöyle bir hâl o vahşîler nezdinde başka türlü bir ehemmiyet götürmezdi ki işe o derecelerde ehemmiyet verilmediği için gerek Kadagoz gerek başkaları şaşabilsinler.

Ertesi gün Maşomol epeyce geç vakit Miss Johnsonser'in hanesine geldiğinde kızın henüz uykudan uyanmamak hasebiyle kapıyı açmaması üzerine gereği gibi meraklanmıştı. Kendi kendisine:

-Sakın bu zalim vahşî kızcağıza da bir şey yapmış olmasın:

diye düşünmeye başlamıştı. O gün Rikalda dahi mutadından ziyade geç kalkıp dışarıda Moşomol'u görerek vukûât-ı âdiyeden bir vak'a nakleder gibi karısını, çocuklarını kesiverdiğini anlattığı sırada:

- İsabet oldu ya Moşamol! Artık beyaz gûn kızını almaklığım için hiç bir mani kalmamış demektir.

demesi zavallı Moşamol'un merakını defederek Miss Johnsonser'in henüz selâmette bulunduğunu temin eylemesi üzerine sadık ve merhametli adamcağız bir genişçe nefes alabilmişti. Miss Johnsonser dışarıya çıkar çıkmaz Rikalda'nın vukuatı hemen hikâye eyleyeceğini ve bahusus vahşîler tavrınca güya vukuât-ı âdiyedenmiş gibi söyleyivereceğini bildiğinden ve bu kadar müthiş bir hikâyeyi vehleten işitivermek Miss Johnsonser'e ne derecelerde tesir eyleyeceğini düşündüğünden rica yollu bir tavırla Rikalda'ya dedi ki:

- Müsaade ver de şu vak'ayı beyaz gûn kızına ben haber vereyim.

- Neden? Ben haber versem ne olur?

- Böyle şeylerin onların nezdinde ne kadar ehemmiyeti olduğunu sen bilmezsin. İhtimal ki kız korkar, ürker de bir şey

olur.

- Neden korkacak, ürkecekmiş?

- Canım! Üç nefsi birden öldürmek hoşa gidecek ahvâlden de addolunmaz ya?

- Hâlbuki geçen muharebede beyaz gûn kızı hepimizden daha yiğitti.

- Onlar öyledirler. Muharebelerde pek yiğit olurlar. Şimşekler gibi çakıp, gökler gibi gürleyen ateşli silâhların dolu taneleri gibi yağdırdıkları gülleler kurşunlar içine dalarlar ve bir çok telefâtı kendileri verip, bir çok dahi düşman kırarlar da sonra ya kendileri bir adam öldürecek olsalar veyahut öldürülmüş olduğunu görseler, merhametlerinden midir, korkaklıklarından mıdır nedir, teessürlerinden bayılmak derecelerine gelirler.

- Çok şey! Bu beyaz gûnlar ne acayip mahlûklarmış?

- İşte böyledirler. Ben yine senin menfaatin için söylüyorum. Maksadın şu kızı almak değil midir? Olabilir ki karısını, çocuklarını kesmiş, öldürmüş diye senden nefret eylesin de arzunu katiyen reddetsin.

- Gerçek mi söylüyorsun be?

- İnan ki gerçek söylüyorum. Bu kadar zamadır beraber bulunduğumuz mahlûku hâlâ tanımadın mı? Hem onlara bir şeyi zor ile kabul ettirip yaptırmak da mümkün değildir. Şöyle gönül rızasıyla her şeyi yaparlar da razı olmadıkları şeyi mümkün değil yapmazlar. Öldürsen bile faydası yoktur.

- Vakıa öyle. Bana da öyle söyledi. Pekâlâ pekâlâ. Sen haber ver. Fakat şurasını da unutma söyle ki işte Aralda ortadan kalkmış olduktan sonra artık hiç bir mani kalmadı. Çünkü o da "İşte senin karın var ya" filân diyordu.

- Sen telâş etme! Sonra işi bozarsan ben karışmam.

O gün Miss Johnsonser öğleden bir hayli sonra kalkabildi ki o gecenin hissiyât-ı elîmesinden dolayı vücudunun bütün etleri, kemikleri dökülmüş, kırılmışcasına evcâ' içinde ve âdeta hasta hâlindeydi. Yapılmış olan haneler her ne kadar mağaralara nisbetle kâşâne addine şayan idi iseler de yine açık havalarda vaktin en ziyadesini dışarıda geçirmek mecburiyeti

bulunduğundan zavallı kızcağız bahçeleri, kümesleri dolaşıp biraz gönlünü eğlendirmek için uykudan kalkar kalkmaz dışarıya çıkmıştı.

Moşamol epeyce münbasıt bir tavırla yanına sokularak dedi ki:

- Bu gece bir vak'a oldu ki bizim vahşîlik ahvâline vukûf-ı tâm hasıl etmişseniz hiç şaşmayarak belki de gülersiniz.

- Ne olmuş?

- Meselâ sizin mütemeddin memleketlerde bir kümese sansar girse de bir tavuk ile iki piliç boğsa ne yaparsınız?

- Aa! Acırız.

- Acır mısınız? Amma yaptınız ha!

- Ne taaccüb ediyorsun? Böyle bir ziyana acınmaz mı?

- Biz ise o sansar bir kadın ile iki çocuğu boğsa bile bunu hiç de acınacak ahvâlden addetmeyiz.

- Bir kadın ile iki çocuğu boğsa bile mi? Of Adrianne! Niçin beni böyle korkutuyorsun?

- Ha boğsa, ha balta ile kafalarını kesiverse!

Zaten Moşamol'un teşbihatı zavalı kızı haylice ürkütmüş iken bir de Miss Johnsonser'in benzi birden bire sararıverdi. Hakikat-i hâl hatırına mütebâdir olmuştu. Rengi uçup dudakları titreye titreye:

- Korkarım Rikalda karısı ile çocuklarını...

diye başladığı sözü zavalı Moşamol tuhaflığa bozmak için cebr-i nefs ede ede:

- Evet! Kesivermiş. Fakat ne olmuş sanki?

diye ikmâl edince biçare kızın üzerine bir fenalık gelerek gözleri karardı. Sağa sola sendelemeye başlayıp eğer Moşamol kızı kolları arasına almamış olsaydı toprak üzerine düşüvereceği derkârdı. Moşamol'un kollarındaki kuvvet Miss Johnsonser'i zaptedebilmeye tamamıyla kifayet edemediğinden adamcağız kıçı üzerine oturuvererek kızı da kucağına düşürdü ve bayılıp kendisinden geçen zavallıyı yavaşça yere yatırdıktan sonra koşup su filân getirerek yüzüne serpip ve burnu dibinde bir

parça yün yakıp ikazına gayret etmeye başladı. Uzaktan bu hâli gören Rikalda hemen koşup ne olduğunu anlamaya ve yardım etmeye davrandıysa da Moşamol'un:

- Ben sana demedim miydi? Ben o kadar etraflı söylediğim hâlde bak ne oldu? Sen söylemiş olsaydın ihtimal ki helâk olurdu. Git buradan git! Gözünü açtığı zaman seni görmesin. Sonra iş gerçekten fena olur.

demesi üzerine Rikalda beyaz gûnlarda görülen şu garabete şaşarak bir tarafa çekilip kendisini gizlemeye mecbur olmuştur.

Şüphesiz dört beş dakika kadar kendisinden bîhaber kalan Miss Johnsonser gıcır gıcır dişlerini gıcırdatıp gerinerek kıvranarak aralıkta bir ağzından:

- Vahşî! Kurt!

gibi kelimeler dahi sadır oldukça Moşamol'un merhameti müellim bir teesüre mütehavvil olarak, elinden gelse şu maktûl karı ve çocukların hemen intikamlarını almaya müsâraat derecelerini bulmaktaydı. Nihayet kızcağız büsbütün gözlerini açıp da kendisini Moşamol'un kucağında bulunca güya anasının babasının kucağında bulmuş gibi müteselliyâne bir tavırla:

- Aman beni yatağıma götür.

diyebildi. Moşamol dahi olanca kuvvetini bazuya verip hastayı yatağına götürdükten sonra:

- Merak etmeyiniz matmazel! Yanınızdan bir dakika bile bir yere ayrılmam. Korkmayınız. Zaten bu vak'a hiç de bu kadar teessüre değeri olan şeylerden değil ise de nasılsa acemiliğiniz hasebiyle size tesir eyledi.

diye teselli ve cesaret vermeye başladı ki bu sözlerin hasta üzerinde bir hüsn-i te'sîr-i serîi de görüldü.

-4-

Zorlu Rikalda'nın zevcesiyle iki çocuğunu kesmesi başka bir zamanda vukubulsaydı kabile halkı tarafından da âdeta itidâl-i dem ile telâkki olunacağı derkâr idiyse de, ortada Rikalda'nın beyaz gûn kızını almak arzusu ve o kızın iğvâsıyla bu harekete kıyam eylediği zannı bulunduğundan işte bu zandan dolayı

kabile halkı epeyce müteessir olmuştur.

Kadagoz ise Rikalda'nın kendisine de sallamış olduğu baltanın intikamını almaktan maada şayet bu zorlu herif beyaz gûn kızına daha hoş görünmek için kabilenin riyasetini de ele almak azmiyle babasını ve kendisini dahi adem diyarına göndermeye kıyam eyleyeceğini hesap ettiğinden kabile halkının Rikalda aleyhindeki teessürünü arttırarak oğlu için hiçbir taraftar bırakmamak ve herkesi kocası Fardiç'in muhabbet ve ittifakına teşvik etmek için en ziyade zûr-ı bâzû sahibi olan vahşîlerin ikametgâhını birer birer dolaşıp gerek Rikalda ve gerek beyaz gûn kızı hakkında söylemedik söz bırakmıyordu.

Bu ahvâlden Moşamol'un haberi olsaydı epeyce havf eyleyeceği derkârdı. Çünkü kabâil-i vahşiyyede ana ile baba oğul arasında bu misilü mesâilde velâdet ve mevlûdiyyetin hiç bir hükmü ve tesiri olamayıp hatta böyle bir münâfese üzerine kabile halkı iki fırka olarak yekdiğeriyle muharebeye kıyam eyledikleri zaman aldıkları üserâyı güya kabâil-i sâireden almışlar gibi mabette kurban olarak zebh eyledikleri de müşahedât-ı nâdireden değildir.

Ancak sadık Moşamol teessürât-ı vâkıasından dolayı hakikaten hastalanmış bulunan Miss Johnsonser'in yanından bir dakika bile ayrılmayıp o gün akşama kadar hizmetinde devam eylediği için dışarıda neler olduğundan haberdar olamamıştır.

Rikalda birkaç defa Miss Johnsonser'in hanesine kadar gelip içeriye kulak vermiş ve içeride musahabeye, müşafeheye dair bir ses seda olmadığını anladığı için girmeye cüret bulamamıştı. Vahşînin zihninden birbirine uymaz o kadar müthiş şeyler geçiyordu ki validesi Kadagoz'un ettiği şüphelerde mazuriyeti adeta teslim olunmak lâzım gelirdi. Fakat unutmamalıdır ki fesadın başlangıcı yine bu cadı yüzünden olmuştur. Vahşî oğlunu takip edip de bilhassa o gece ta'zîre kıyam etmemiş olaydı ihtimal ki Aralda'nın katli vukua gelmeyip iş dahi çığırından çıkmış olmazdı. Zira ondan evvelce Rikalda ile Miss Johnsonser'in muhaveresi bize göstermişti ki hazm-ı ihtiyatla hareket Rikalda'nın da kabul eylediği mukarrerâttandır.

Akşamdan sonra sular karardıkta Rikalda Miss Johnsonser'in

hanesine tekrar gelerek içeride kız ile Moşamol'un konuştuklarını da işitmesiyle ve kapıyı açık bulmasıyla ittiği gibi içeriye girdi. Miss Johnsonser'in huzurunda isbât-ı vücûd eylediği zaman hâlinde tavrında o kadar inbisat alâmetleri vardı ki güya o gün en büyük hüner göstermiş de bu hünerinden dolayı müstehak olduğu aferini almaya gelmiş zannolunurdu.

Hâlbuki Miss Johnsonser o dehşetli vahşîyi umduğu gibi telakki etmedi. Evvelâ buraya niçin geldiğini gayet sert ve cüretli bir tavırla sorarak Rikalda'nın cevabından izhâr-ı acz ile omzunu, boynunu bükmesi üzerine tavrındaki sertliği bir kat daha arttırarak dedi ki:

-Beni de mi öldürümeye geldin? Yırtıcı kurt! Öldür bari öldür de ben de zavallı Aralda gibi kurtulayım. Hem Aralda bu kadar senedir senin derdini çektikten sonra kurtulmuş olduğu hâlde bari ben o dertleri çekmeksizin kurtulup gideyim. Bir can için sana minnet mi edeceğim zannediyorsun?

Rikalda güya ettiği işin ehemmiyetsizliğini ve hatta bu işte tamamıyla isabeti de olduğunu Miss Johnsonser'e anlatmak için:

- Bir karı hiç erkeğin işine karışabilir mi? İşte terbiyesini verdim. Kesivermişsem ne olmuş? Zaten bence bir kıymeti, bir ehemmiyeti kalmamıştı ki. Onu aradan çıkardım ise sen memnun olmalısın. Artık bilâ-mani seni alacağım.

demeye başlamasın mı?

Zaten sinirleri oynamış bulunan o müteessir kızcağız için bu sözler gerçekten herçi-bâd-âbâdı göze aldırttı. Hemen avazı çıktığı kadar haykırarak dedi ki:

- Seninle edilecek izdivaçtan dolayı benim için sevinmek mümkün müdür sanıyorsun? Ben sana böyle bir ümidi ne zaman verdim? Bir felâket-i semâviyye olarak elinize esir düştümse cismimi pare pare etmek derecesinde hakk-ı vahşiyâneniz olabilsin, gönlüme nasıl hükmedebilirsiniz? Çık evimden! Yıkıl karşımdan! Karısına, çocuklarına adi hayvanlar bile merhametli olurlarken o hayvanlardan daha merhametsiz bir hûn-rîzi insan kıyafetinde olarak karşımda görmeye tahammül edemem.

Miss Johnsonser'in Aztek lisanıyla söylediği şu sözlerin

hükmünü, kuvvetini Rikalda tamamıyla anlayabiliyordu. Fakat karı kısmında böyle bir cüret bulunabileceği müddet-i ömründe hâtır u hayâlinden bile geçmemiş olduğundan beyaz gûn kızının kendisi gibi bir âfitabzadeye, bir kahramana ne cüretle bu sözleri söyleyebildiğine şaşıyordu.

Öyle ya? Beyaz gûn kızı nedir? Bir esir! Zevcesi Aralda'yı bile parça parça etmesine kimse mani olamamışken bu kızı öldürmeye kim mani olabilecek? Moşamol mu? Onun da bir yumrukluk işi var.

Gariptir ki dûçar olduğu gazap ve tehevvür ile o müthiş vahşînin Miss Johnsonser'i de Aralda'nın yanına gönderivermesine mahza kızın kemâl-i acz içinde görülen şu kemâl-i cür'eti mani oldu. Hûn-rîz vahşî bu kızda mutlaka beşeriyetin fevkinde bir kuvvet vardır da o kuvvete istinaden bu cüreti gösteriyor zan ve itikadına düşerek eser-i gazabını ortaya koyuvermekte müteredditkaldı.

Moşamol gayet müsterhimâne bir tavırla Rikalda'nın elinden tutarak ve kemâl-i ta'zîm ve hilm ile kapıdan dışarıya alarak kapı önünde:

- Ben sana demedim mi? Bunlar senin bildiğin muhlûkattan değildirler. İtidal ile hareket etmeyecek olursan o kadar müthiş hâllere sebep olursun ki sonra ne kadar nedamet etsen fayda vermez.

mukaddimesinden başlayarak Aralda ile çocuklarına kastetmesi bu medeniler nezdinde asla tahsin olunamayacak ahvâlden bulunduğunu ve Miss Johnsonser'in böyle hastalanmasına Aralda'ya acımasının sebep olduğunu filanı uzun uzadıya anlatıp kendi adet ve dinleri iktizasınca bin türlü antlar vererek güç hâl ile vahşîyi bitteskîn hanesine idae edebildi.

İçeriye girdiği zaman zavallı kızcağızın hâlini evvelkiden fena bulan Moşamol biraz da onu tekdir ile tedavi mecburiyetine düşmüştü. Dedi ki:

- Miss! Siz de uzun ediyorsunuz ya! Hasta olmasaydınız şu saatteki tehevvürünüzden, ihtiyatsızlığınızdan dolayı sizi ziyadesiyle tekdir ve tazîr eylerdim. Kendinizi ne büyük tehlikeye bıraktığınızını düşünüyor musunuz? Namus, vicdan,

merhamet, rikkat denilen şeyler bu vahşîlerde var mıdır ki Rikalda'ya meram anlatmaya çalışıyorsunuz? Birbuçuk senedir bunca külfetler ile muhafaza edebildiğiniz selâmeti bir anda bir tehlike-i muhakkakaya dûçar etmeyi ben hiç bir vakitte akıllı işi sayamam.

Miss Johnsonser ettiği işin tehlikesini bildiğinden Moşamol'un bu tekdîr-i nâsihânesini dostluğuna, sadakatına haml ederek darıldı. Fakat mutâlâat-ı mesrûdesine bilmukabele dedi ki:

- Tavr-ı halîmâne ile bahs edecek olsak, yalvarsak, yakarsak sanki vahşînin mürüvvetini kazanabilecek miydik? Böyle hissiyât-ı insâniyyeden mahrum olanların mümkün mertebe gözlerini yıldırabilmek daha nafi'dir. Tehlike cihetine gelince vakıa habisin gazabından, tehevvüründen korkmak lâzım olduğunu inkâr edemem. Ama bu korkuya mağlûp olacak olursak zavallı Aralda'nın kanlı yatağına biz girmeliyiz. Her gün acaba hangi hâlimize kızacak da bizi de baltalayacak diye ölümlere muntazır olup kalmalıyız. Zaten en büyük teveccühüne mazhar bile olmak benim için birkaç can bahasına kabûlu gayr-ı kabil olan bir vahşînin dehşetgâh-ı ebedî sayılmak lâzım gelen âgûşunda her dakika muntazır-ı memât olmaktan ise hazır şöyle canımdan benim de bîzâr olmuş bulunduğum bir dakikada onun yed-i gadriyle telef olmayı göze alarak bu cüreti göstermiştim.

Moşamol şu hamiyetkârâne sözleri adem-i tasvîbe muktedir olamadı. Dedi ki:

- Vakıa fena da olmadı. Ben Rikalda'dan böyle gazabı yutarak kuyruğunu, apışları arasına sıkıştırarak mahcûben, mağlûben çıkıp gitmeyi hiç ummazdım. Her nedense herif mutlaka bir havf ile bu mağlûbiyeti sineye çekebildi. Fakat bundan sonra intikamından da korkmalıyız.

- Elbette onun da bir çaresini buluruz Hakk Teâlâ mazlumların muînidir.

- Hay hay! Bana evvel be-evvel ve cümleden ziyade lâzım olan şey sizin sıhhatinizdir.

Hastayı yerine yatırarak o gece kendi yanından bir yere

ayrılmayacağı vaadiyle temin dahi eyledikten sonra Miss Johnsonser güya uykuya daldıysa da buna uyku demek kabil olamayıp âdeta mahmûmâne bir dalgınlık demek lâzım gelirdi. Rüyasında fena fena şeyler gördüğü o yoldaki sayıklayışlarından anlaşılmakta olup aralıkta bir uyanarak kemâl-havfla etrafına arandıkça Moşamol'un:

- Beni mi arıyorsunuz? Ben buradayım.

diye seslenmesi üzerine emniyet-i kalbiyye hasıl ederek yine gözlerini kapıyordu.

Biz bu geceyi şu suretle sabaha îsâl eyleyen Moşamol ile Miss Johnsonser den nazarımızı tahvil edelim de kabile içinde ahvâl-i sâireye bir göz gezdirelim.

Tecessüs denilen şey ahlakiyyûndan hiç birisi nezdinde tahsin edilmeyen bir madde-i ma'yûbe dirki ondan daima zarar ve ziyan görülmektedir. Ezcümle ahîren Aralda'nın maktûliyeti suretinde vukua gelen facialar dahi işte hep bu tecessüs seyyiesi olduğu henüz gözlerimizin önündedir. Lâkin velev ki nadiren olsun tecessüsün bazı menâfii de görülmektedir.

Tesadüfte de ne garabet vardır. Faydası görüldüğünü haber verdiğimiz tecessüs dahi yine Kadagoz'un sair bir kaç kocakarılarla beraber bu akşam icra eylediği tecessüstür. Şöyle ki:

Vak'a-i ahîre üzerine Kadagoz kabileden üç döt kocakarıyı daha kendisine uydurarak oğlunu bir nezâret-i dâime altına almıştı. Rikalda nereye gidiyorsa birkaç çift keskin kocakarı gözü herifi takip eyliyordu. Akşamdan sonra beyaz gûn kızının hanesine girdiğini gördükleri zaman bu kocakarılar şu ağaç kurdu, tesbih böceği, örümcek kızın başı altından çıkacak fesatları kâmilen alacakları ümit ve şevkiyle hemen kapıya kadar tekarrüb edip kulaklarını tahtaların aralıklarına yamaştırdılar.

Bir de işite işite Miss Johnsonser'in maktûle Aralda lehinde ve Rikalda'yı meyus eyleyecek sûret-i mahakkirânede söz söylediğini işitmesinler mi?

Bunların intizâr ettikleri şey ise bu suretten bilkülliye başka olmak lâzım gelmekle mesmûât-ı vâkıaları üzerine dûçâr-ı

hayret oldular. Hele beyaz gûn kızı Rikalda'yı huzurundan tard etmesiyle Moşamol ile beraber merkûm kapı önüne çıktığı zaman az kalmıştı ki kocakarılarla kucak kucağa gelsin. Zaten hane dediğimiz şeyin salonları, koridorları, sofaları, merdivenleri yok a! Rikalda kapıdan dışarıya çıkarken kocakarılar koşarak kaçsalar görüleceklerini anladıklarından hanenin sağ ve sol zaviyelerine dönerek kendilerini Moşamol ile Rikalda'ya göstermeksizin kapı önünde söyleştikleri sözleri de dinlemişlerdi.

Mesmûât-ı vâkıa bunların o zamana kadar peyda eylemiş oldukları zan ve itikadı kâmilen değiştirmeye sebep oldu. O gece Fardiç ve Zak Maradangal hazır oldukları hâlde bazı ihtiyar ve kâmil adamlar meyanında akdolunan komisyonda mesmûât-ı vâkıa hikâye edilerek Rikalda'yı Aralda'nın katline teşvik eden ve Rikalda'ya varmak arzu ve azminde bulunan beyaz gûn kızı olmak şöyle dursun bilakis Rikalda'nın bu arzusuna kız tarafından memnûât gösterildiği ve hatta Aralda'nın katlinden dolayı ta'zîr ve tekdir edildiğini ve Moşamol'un bile Rikalda ile mütttefik bulunmadığını velhasıl Rikalda'nın bu teşebbüsatta yalnız kaldığını biletraf hikâye eylediler.

Eğer Moşamol bu komisyonun müzâkerâtından haberdar olsaydı bundan da pek ziyade memnun olurdu. Zira kabile halkının kendilerini Rikalda ile müttefik zannetmesindeki tehlike elbette büyük olduğu hâlde bu zannın tashihindeki menfaatin de ne kadar büyük görüleceği muhtâc-ı tatvîl değildir.

Esnâ-yı müzâkerede Zak Maradangal demişti ki:

- Kabile içinde Rikalda'nın hiç müttefiki yoktur denilemez. Bazıları kahrından korkarak ve bazıları lûtfundan ümitvar olarak birtakım müttefikleri bulunabilir. Fakat onların kâffesi bir dakikada kendisinden dönebilecekleri cihetle bizim için tehlikeli adamlardan sayılmazlar. Bize Rikalda'dan daha ziyade tehlikeli düşman Moşamol ile bahusus o beyaz gûn kızı addolunabilirdi. Çünkü ikisinin de aklı beşeriyet fevkine çıkan akıllardan olup, bize karşı ne tedbir korsalar muvaffak olabilirlerdi. Madem ki bunlar Rikalda ile birlikte değildirler, Rikalda'nın bizim

aleyhimizde yapabileceği hiç bir fenalıktan korkmamalıyız.

Fardiç ile Kadagoz vesair bazı ihtiyarlar Maradangal'ın bu reyini tamamıyla tasvib eylemişlerdi. Fardiç dedi ki:

- Yarın erkenden Moşamol'u çağırıp onunla da görüşmeliyiz.

Mülâkattan maksat ne olacağını bazı kimselerin sual etmeleri üzerine yine Fardiç tavzîh-i merâm ederek dedi ki:

- Şayet gerek kendisi ve gerek beyaz gûn kızı bizden emin değilseler kendilerine emniyet vermek için! Zira hatırınızdan çıkarmamalısınız ki bu son vekayie gelinceye kadar Rikalda ile bunların dostlukları pek ilerideydi. Hatta beyaz gûn kızı Rikalda'yı kucaklayıp öpmemiş miydi? Bu gece beyaz gûn kızının Rikalda'yı tardetmesine sebep olan şey her neyse mutlaka şu birkaç gün zarfında vukua gelmiştir.

Maradangal dedi ki:

- Öyleyse siz o işi bana bırakınız. Ben Moşamol ile daha kolay uzlaşabilirim. Habisin bazı mertebe zevzeklikleri vardır amma her hâlde gönlü iyidir. Hatta benden sonra bu kabileye zak olabilecek adam da Moşamol'dur.

Zak cenaplarının bu sözünü şu komisyondaki vahşîlerden ziyade karilerimizin tasdik edecekleri derkârdır. Zira Maradangal'ın kuşlardan, esen rüzgârlardan, sallanan ağaçlardan, herşeyden nasıl mânâlar çıkartıp güya mabûdlar tarafından ne yolda emirler aldığını bir istihzâ-yı zarîfâne ile daima istihza eylemekte bulunmasından dolayı Moşamol ile Maradangal arasındaki münasebete Fardiçar vahşîlerinden ziyade karilerimiz vakıftırlar.

Komisyonun dahi bu müzâkere ve karar üzerine dağılmasından sonra o gece sabaha kadar hiçbir tarafta başka bir vak'a vukubulmamıştır. Zira Rikalda Miss Johnsonser'in hanesinden çıktıktan sonra kemâl-i hiddet ve gazabla doğruca kendi hanesine varmıştı ki mağdûr-ı vahşeti olan zavallı karısıyla çocuklarının naaşları o gün kabile halkı tarafından ormanın en uzak mahalline sürüklenip götürülmüşse de evvelki gece Rikalda'nın kürek dolularıyla atmış olduğu kanlar hâlâ kapı önünde bulunduğundan müthiş vahşî bunları bilâfütûr çiğneyip hanesi derununa girerek hâlâ derununda kan kokusu

bulunan odasına varıp yatağına devrilmişti.

Ertesi sabah güneş doğmazdan evvel uykudan uyanan Miss Johnsonser yatağı içinde derin derin düşünmeye başladı. Gecenin sülüsânından ziyadesine kadar Moşamol'un uyumamış olduğunu bildiği cihetle kendi yatağı dibinde bir sadık köpek gibi kıvrılıp uykuda bulunan vahşîyi uyandırmaya kıyamamıştı.

Bir iki saat kadar kendi kendisine düşünmekte bulunan Miss Johnsonser'in neler düşündüğünü izah ve tafsile hacet görülmez ya? Bu kabile nezdindeki politikasını bu kadar muğlak bir surete koymuş olduktan sonra işin bundan ilerisi için ittihâzı lâzım gelen tedâbîri düşünüyordu.

Eğer Rikalda'nın yed-i vahşetini bir zevce ve iki tıfl-ı masûm kanıyla telvîs etmemiş bulunması farz olunabilseydi zavallı Miss Johnsonser vahşîden sair esbâb-ı nefret ve istikrâhına bakmayarak âdeta izdivaca rıza göstermek mecburiyetine kadar kendisini bir çaresizlik içerisinde görüyordu. Ta'yîb olunur mu? O zamana kadar hâmî-i yagânesi Rikalda ile bir daha uzlaşmak kabil olamayınca diğer vahşîlere karşı kimin himayesinden ümitvar olabilecek?

Hayfa ki Rikalda ile uzlaşmak gayr-ı kabil olduğunu teslime de mecburiyetle zavallı Johnsonser kendi kendisine diyordu ki:

- O pençeleri kanlı kurta dest-i pâk-i izdivacımı uzatamam vesselâm. Beni de Aralda hâline koymayacağından katiyen emin bulunsam bile o insan kasabına ısınabilmek asla kabil değildir.

İşte yatağı içinde kendi kendisine ettiği tefekkürâtın neticesi de böyle ümitsizlikten başka bir şey göstermemesinden dolayı kendisini pek büyük tehlike içinde bulan kızcağız ümidgâh-ı yegânesi olan Moşamol'un merhametli yüzüne son defa olarak bir daha baktıkta adamcağızın gözleri açık olduğunu gördü. Sordu ki:

- Adrianne! Uyumuyor musun?

- Yok! Bir saatten beridir ki uyanığım. Siz uyumuyor musunuz?

- Hayır kendi kendime düşünüyordum.

- Ben de düşünüyordum.

- Ne düşünüyordun?

- Buradan firarın yolunu düşünüyordum. Siz de bunu mu düşünüyordunuz?

- Hayır! Ben firardan çoktan beri büsbütün ümidimi kesmiştim.

- Ben de pek ümitvar değilim ama zannım şu ahvâl-i ahîre üzerine bizim için firardan başka çare kalmamıştır.

Bu sözü söylemeyi müteakip Moşamol kalktı, gözlerini oğalayıp çapaklarını silerek ve kafasını beş on kere kaşıyıp birkaç kere de gerinerek sabah tuvaletini icra edip bitirmiş olduktan sonra sevgili Miss'inin yanına oturarak dedi ki:

- Evet! Firardan ben de ümidimi kesmiş idiysem de bu dehşetli vahşînin intikamından kurtulabilmek firardaki mehâlike de galebe eyleyecek bir mühlike hükmünde olduğu için şerrin ehvenini tercihe mecbur oluyorum.

Miss Johnsonser Moşamol'un bu sözü söylerken tavrında gösterdiği âsâr-ı ciddiyyete meclûb oldu. O dahi yatağı içinde vaziyetini değiştirerek daha metanetli bir suretle oturduktan sonra dedi ki:

- Firar imkânını nasıl tasavvur edebilirsin bakalım?

- Her türlü mezâhim ve metâibi sizin göze aldırabilmeniz tariki ile!

- Ben artık metâib ve mezâhime karşı bir kahraman kesilmişimdir. Bunu bilmiyor musun? Senden ziyade tahammül iddiasındayım.

- Böyle bir tahammülü sandalınızdan da memûl eder misiniz?

- Hayır! Tahminime kalırsa sandal dağılmıştır bile! O zamandan beri gidip gören olmadı ya?

- Ben bir kere o taraftan geçmiştim. Sandalın şöyle bir parça çarpılmış olduğunu gördüm.

- Öyleyse hiç bir işe yaramaz.

- Ya yerine kurumuş çam ağaçlarından bir sal yaparsam? Onun üstüne binmeye cesaretiniz var mı?

- Binmeye cesaretim var. Fakat nereye gideceğiz? Nasıl gideceğiz?

- Jefferson'a mı, yoksa Avrupalılar'ın müsta'meresi daha berilere doğru ilerlemiş olduğu için daha yakın yerlere mi, nereye ise... Avrupa müstameresi bulacağımız yere kadar gideceğiz

- Yolda ne yiyip, ne içeceğiz?

- Ben esaretten ıtlak olunduğum zaman buraya gelirken ne yaptımsa öyle hareket edeceğiz. Yani geceleri yorgunluğa bakmayarak, orman içinde tünemiş bulunan kuşları mı ele geçiririz, yumurtalarını mı buluruz, her ne gûne sayda muvaffak olursak, yırtıcı hayvanlar gibi çiğ çiğ yiyerek geçineceğiz.

Miss Johnsonser tavrında bir çok istikrah alâmeti göstererek dedi ki:

- Off Adrianne!

- Of zahir! Buradan halâs öyle kopkolay bir şey olsaydı sizi böyle bir nefy-i ebede mahkûm görmeye ben tahammül edebilir miydim? Tarîk-i firârı size ben irae ederek birlikte kaçar giderdik. Sanki buraya geldim de neye nail oldum? Medenîler nezdindeki esaret benim buradaki hürriyetimden daha bahtiyarâneydi. Hiç olmazsa Rikalda gibi bir zalim vahşînin baltasını hergün ensem üzerinde görmüyordum ya! Bana sevgili olanları bulmak ümidiyle gelmiştim. Onları bulamadığım dakikadan itibaren asıl esaret acısını burada duydum. Neyse kendi derdimle sizi müteessir etmek istemem. Hem korkmayınız. Ale'd-devam çiğ et yiyecek değiliz a! Bazı kere yaban kestanesi, yaban üzümü, yaban mısırı, patates, şalgam filân da bulup, onların çiğleri o kadar müstekreh olmadıkları için yiyebiliriz.

- Fakat sizin Huyi Çiloposhtli mabedinden Jefferson'a kadar yalnız nehrin akıntısıyla ne kadar zamanda vasıl alabileceğimizi hesap ediyor musun?

- Hah! İşte ben de sizden bunu soracaktım. Bunu ben hesap edemem. Siz ne kadar hesap ediyorsunuz bakayım?

Miss Johnsonser kafasını önüne eğerek hayli düşündükten

sonra dedi ki:

- Missisippi'nin akıntısını birbiri üzerine saatte bir mil hesap edersek, iki bin saat kadar bir zamanda Jeferson'a varabileceğimizi hesap ediyorum ki birbiri üzerine yüz gün eder.

- Yüz gün mü? Gece gündüz yürümük üzere! Öyle değil mi? Hâlbuki yiyecek taharrisi için her yirmi dört saatte beş altı ve belki sekiz on saat sayd u şikâr arkasında taharriyâta da mecbur olacağız.

- Öyleyse biz ancak bir altı ay zarfında bu mesafeyi kat edebileceğiz demektir.

Şimdi şu satırları yazarken hatırımıza yetmiş saat zarfında Şark sürat katarıyla Paris'e vusûlün imkânı kazıyyesi geldi. Lâakal bin beş yüz saatlik bir mesafedir ki şimendüferin dolaştığı hatlar üzerinden günde on saat kat'ıyla yürünmek lâzım gelse ve hergün yürünse yüz elli günde ancak katolunabilir. Terakkiyât-ı medeniyye mesâfâtı bilkülliye hükümden düşürmüştür. Bu hükümdeki kuvveti anlayabilmek için bu sabah Moşamol ile Miss Johnsonser'in bulundukları mevkide bulunmalıdır ki güzergâhlarında hiç bir mamûre bulunmamak hasebiyle altı aylık mesafeyi çiğ et yiyerek kat edebilemek ne kadar uzun olacağı bihakkın takdir olunabilsin.

Bu hesabın içinde bir veya birkaç gün av bulunamaması da vardır. Hele bu hesabın içinde bazı hayvanatı avlayım derken diğer bazılarının pençelerinde paralanmak dahi vardır.

Ama farzediniz ki erzakınızı beraber alacaksınız. Bir adam kaç günlük yiyeceğini yüklenebilir? Her zaman güzergâhınız bir Mississippi nehri olup da bir sal üzerine rükûbunuz farzedilemez ya!

İşte bunları düşünüp de Stanley gibi, Emin Paşa gibi seyyahların henüz medeniyetten mahrum olan memâlik-i vahşiyye üzerindeki seyr ü seyahatlerinde tesadüf eyleyecekleri müşkilâtı ona göre muvazene etmelidir.

Miss Johnsonser ile Moşamol arasında bu sabah şu surette cereyan eden müzakere ikisinde de bir lem'a-i ümîd uyandıramadı. Zira bu müşkilâtın içinde bir de güzergâhlarında

tesadüf eyleyecekleri kabâil-i vahşiyyenin taarruzlarından sûret-i tedâfü' meselesi vardı.

Şu kadar ki burada Rikalda'nın zevk-ı intikamı yolunda ölmektense bir tarîk-i selâmet açılır ümidi yolunda ölmek ikisince de tercih olunarak ikisi de bir kelime üzerinde ittihad eylediler ki o kelime dahi "Bakalım!.." kelimesinden ibaret oldu.

-5-

Bu sabah Miss Johnsonser ile Moşamol'un ittihad eyledikleri "Bakalım" kelimesi bazı kimselerin "Bakalıma bırakma" yolu beyân-ı şikâyet edebilecekleri kûşe-i ihmâl ve cây-ı nisyân olmayıp bu "Bakalım" icra cihetiyle bir azm ü cezm gösteren kelimeler hükmündeydi. Kızcağız dünkü ve dün akşamki teessürünü gereği gibi bertaraf eylemiş olduğundan Moşamol kabile içini şöylece bir kolaçan etmek için kızı yatağında bırakarak dışarıya çıktı. İlk uğradığı hane bittabi Rikalda'nın hanesi oldu.

Vukubulan kısaca bir muhaverede Rikalda'nın karısıyla çocuklarını kesmiş olmasından hâlâ nedamet göstermemesi cây-ı istiğrâb değil midir? Bu keyfiyetin vahşî nezdinde hiç bir ehemmiyeti olmayıp fakat dün akşam beyaz gûn kızından görmüş olduğu muâmele-i reddiyye ve tahkîriyyeden dolayı ziyadece müteessir görünüyordu. Vakıa teessüratı öyle bir sûret-i müntakimânede olmayıp:

- Ben onu himaye için anamın babamın, kavim ve kabilemin bu kadar vakitten beri itirazlarına dûçar oluyordum. Onunla izdivacıma mümânaatı kalmasın diye Aralda ile iki çocuğumu da kestim. Tamam işte karar vereceğimiz noktada beyaz gûnun cayması lâyık mıdır?

diye bir sûret-i serzenişkârânede idi ki bazı mertebe icrâ-yı tavassut ile bir musâlaha husûlünu Moşamol bayağı ümit eylemişti. Vahşînin teessürünü daha ziyade arttırmamak ve bilâkis musâlaha-i me'mûleyi istihsale mukaddime olmak üzere Miss Johnsonser'in o şiddeti hastalık mukteziyatından olduğunu ve hatta Aralda meselesinden evvel dahi hasta iken bu beyaz gûnlarca pek ehemmiyetli vukuattan madud olan o vakayı

istihbardan sonra hastalığı arttığını ve böyle hâl-i tabiîsinde bulunmayan insanlardan görülen muameleye ve işitilen sözlere ehemmiyet verilmemek iktiza edeceğini filânı beyanla, fakat Miss Johnsonser tarafından tabii bir muâmele-i tekarrüb-cûyâne vukuuna kadar kendisi hiç bir harekette bulunmayıp biraz nazlıca davranmasını ve bu beyaz gûnlara ne kadar müstağniyâne muamele edilirse o kadar tesiri olacağını anlattı.

Birkaç günden beri görüşülmemiş olmak hasebiyle Moşamol dahi Maradangal ile mülâkat arzusunda bulunup Rikalda'nın yanından çıktıktan sonra doğruca zak cenaplarının ikametgâhına doğru yürüdü ki eğer kendisi o cihete müteveccih olmasaydı zakın dün geceki müzakere ve karar üzerine kendisine haber göndereceği derkârdı. Zaten Moşamol'un Rikalda hanesine girdiğini çıktığını kendi ikmetgâhından gözetleyip görmüştü. Moşamol kendiliğinden olarak o tarafa teveccüh ettiği için Maradangal memnun oldu. Kapıyı açıp kendisine halef olmaya lâyık bulduğu zatı güler yüz ve tatlı sözle istikbal eyledi.

Bir iki günden beri kabile halkını meşgul eden ahvâle dair yekdiğere ihbâr-ı vukûât tarzında sözler teatisinden sonra bahis tamam Rikalda'nın beyaz gûn kızıyla izdivaç hevesini anasına babasına da kast derecesine vardırması ihtimalinden edilen endişeye geldikte Moşamol dedi ki:

- Hayır hayır! Bu endişeye hiç mahal yoktur. Zaten Miss Johnsonser bu yoldaki teşebbüsatta kendisini teşvik etmiyor ki bilâkis Rikalda ile izdivaca bile tekarrüb eylemiyor. O zorlu kahramanın idaresini siz bana havale ediniz.

Moşamol'un bu sözleri Maradangal'ın hoşuna giderek dedi ki:

- Zekisin Moşamol! Akıllısın, alimsin! Dün akşam kabile büyüklerine de dedim ya! Benden sonra bu kabilede zak olmaya lâyık sensin!

- Oo! Ona şüphe mi ister! Ben zak olursam mabûdlar ile muhabereyi o kadar ileriye götürürüm ki her gün bana haberler gönderip benden cevaplar almak meşguliyetiyle gece gündüz uykuyu, rahatı da kaybederler.

- Zevzekliği bırak! Ciddi söyleşelim. Bu şiddetli Rikalda'nın tehlikesinden hepimiz korkuyoruz.

- Lâtifeyi bırakıp ciddi söyleşmek lâzım gelirse, size kemâl-i ehemmiyet ve ciddiyet ile derim ki şu Miss Johnsonser'i himaye ve teyide siz dahi yardım etmelisiniz. Çünkü ben Rikalda'nın anasına babasına kastından evvel bu zavallı esire kastedebilmesinden korkuyorum.

- Esire mi? O beyaz gûn kızına esir nazarıyla bakmaya kimin hakkı vardır?

Maradangal bu sözü pek ciddi bir tavırla söyleyip Moşamol'un dikkat ve taaccübünü celbeylemişti. Ettiği dikkatten husule gelen memnuniyetini ketmedemeyen Moşamol işi takviye ve tahkim eylemek maksadıyla sordu ki:

- Esir nazarıyla bakmaya kimsenin hakkı yok mu dedin?

- Yoktur zahir! Mabûdlarımızın sözünü, emrini bilmiyor musun? Esir diye yalnız cenkte silâh be-dest olarak ahz u girift olunan erkeklere denilir. Kadın kısmı da şayet cenge girişmişse o hâlde tutulduğu zaman esir addolunur. Bu beyaz gûn kızı bizim elimizde esir addolunmak şöyle dursun âdeta misafir sayılırsa da buralarını kimse sormadığı gibi ben de şimdiye kadar söylememişimdir.

Miss Johnsonser'in esaretten misafirliğe tahvili bu mesâil meyanında ziyadesiyle işe yarayabilecek şeylerden olmasıyla Moşamol bu keyfiyeti bir ehemmiyet-i fevkalâde ile telâkki eyledi. Dedi ki:

- Öyleyse evvel be-evvel senden rica ederim ki mabûdların bu hükmüne bari sen itaat edesin. Vakit geçirmeyip beyaz gûn kızıyla görüşerek bu hükmü kendisine anlatasın.

- Hay hay! Hem anlatırım hem de ona göre kendisini himaye ederim.

- Bahusus ki bu inayetten asıl faidemend olacak yine sizsiniz. Miss Johnsonser esiriniz olmaktan ziyade misafiriniz olmak sıfatıyla size hizmet edebilir.

- Evet öyledir. Bu kızla aramızdaki dostluğu kuvvetlendirmeye sen de ne kadar hizmet edersen bizim nezdimizde senin de

memdûhiyetin, makbûliyetin o kadar artar. Çünkü işte hepimizin görmekte olduğumuz tehlike Rikalda tarafından geliyor.

- O dahi evvel be-evvel doğrudan doğruya Miss Johnsonser'i tehdit eylediğinden hepimizin de en evvel onu müdafaa ve himaye etmekliğimiz lâzım gelir. Ben bazı bazı işlerim için şuraya buraya uzaklanıp giderek kızcağızı yalnız bırakıyorum. Şimdiye kadar neyse neydi ama bundan sonra kızcağız Rikalda'dan korkusu cihetiyle bensiz ve yalnız kalmaya hiç cesaret edemeyecektir.

İşte bu müzakerede her noktaca Maradangal ile Moşamol arasında itihâd-ı efkâr husule gelerek kemâl-i memnûniyetle Maradangal'ın hanesinden çıktığı gibi sırasıyla Fardiç vesair bazı kabile büyükleri hanelerine de girip çıkarak her yerde buna karîb müzakereler ve kararlar ile sadık Moşamol ümidini, emniyetini arttırmıştı. Akşama karîb bir zamanda Miss Johnsonser'in hanesine avdet eylediği zaman Maradangal'ı orada bulmuştu ki kız ile beraber gayet beşûşâne ve dostane musahabe eyliyorlardı. Hatta bunlardan haber aldı ki Maradangal orada iken Rikalda da gelmiş ve güya arada hiçbir şey olmamış gibi hilm ve sükûn ile muamele ederek Maradangal'ı yine orada bırakıp çıkmış gitmiştir.

Akşam olup da zak cenapları dahi Miss Johnsonser'e veda ettikten sonra o günkü ahvâl ve vukuatı birbirine hikâye eyleyen Miss Johnsonser ile Moşamol talihlerinin gösterdiği yaverlikten dolayı gereği gibi memnun oldular. Moşamol dedi ki:

- Maahaza firar için düşündüğümüz şeyleri bir de mevki-i icrâya koymak tecrübesine kıyam edeceğim. Bunun için aralıkta bir kere buradan gaybûbete mecbur olacağım. Siz Maradangal'ın Fardiç'in ve hatta doğrudan doğruya Rikalda'nın bile himâye-i mütemâdiyesi altında bulunabilmeniz için hastalıkta devam etmelisiniz. Ben gaybûbetlerime vesile olmak üzere güya size ilâç taharrîsine gideceğim. Ben gittikçe onlar dahi sizi yalnız bırakmayarak geceli gündüzlü beklemelidirler.

- Gidip de ne yapacaksın?

- Bir kere şu sandalı yoklayacağım. Vakıa ondan ümit yok ya!

Bizzat tecrübe ile ümidimi külliyen kat' eyledikten sonra istediğim gibi sal bağlamak için kurumuş çam ağaçları, ıhlamur ağaçları tedarik eyleyeceğim. Bunları birbirine ağaç çivili kuşaklar ile raptedip ıhlamur kabuklarından da lika çıkartarak biraz ip yapacağım.

- Ne uzun iş!

- Uzunu kısası size ait değildir. Ben o işlerin kâffesini tamamen bitirinceye kadar çalışacak değilim. Nehir üzerine çıkabilmeye kâfi bir sal hâline koydukta sonra baki ikmalâtı yolda da becerebiliriz. Hem ben yalnız değilim Sadâkat-ı tâmmesinden emin bulunduğum bir herif ile kız karındaşını da beraber alacağım.

- Aman sakın ha! Bu sırrı şuna buna faş etme. Sonra kendi belâmızı kendimiz arttırmış oluruz.

- Siz hiç korkmayınız. Ben kimler ile işim olduğunu sizden iyi bilirim. Böyle uzun ve tehlikeli teşebbüslerde biraz kalabalıkça olmak müşkilât-ı vâkıayı tahfif eder. Ben tedarikâtı ikmal edeyim de sonra kumandayı sizin elinize teslim eylerim. Hem tedarikâtta da hiç acelemiz yoktur. Şimdiki hâlde politikamızın peyda eylemiş olduğu yeni suret bizi bir hafta evvelki derece-i emniyetimizden daha emin bir hâlde bulunduruyor. Bir hafta mukaddem yalnız Rikalda dostumuz ve bütün kabile düşmanımız sayılırken şimdi kabile dostumuz olup Rikalda dahi aşikâr dostumuz değildir.

Ertesi günden itibaren Moşamol mukarrerât-ı vâkıayı mevki-i icrâya koymaya mübaşeret eyledi. Hastanın muhafazasını Maradangal'a bittevdî' kendisi hastaya ilâç yapmak için yılan yumurtası aramaya gitti.

O gün akşama kadar Maradangal ile Miss Johnsonser birlikte oturup Aztekler'in akâid-i dîniyyesine dair mükâleme eylediler. Mütemeddin kız bu dinin nasıl akıl haricinde bir takım zünûn üzerine mübtenî olduğunu bilâ-ihtiraz zak cenaplarına söylüyor ve Maradangal dahi reddeylemiyordu. Fakat bu vahşî ahâliden şu terbiye-i diniyyeyi de nez' edecek olurlarsa vahşetleri bir kat daha artacağını ve peder valide ile evlât arasında bile münasebet ve emniyet kalmayacağını âdeta hakîmâne bir

fetanetle dermeyan eyliyordu.

Zak Maradangal teslim eyliyordu ki öyle Huyi Çiloposţtli gibi mabûdlar hayalden başka bir şey olmayıp hele bunlara insan cinsinden kurban zebhi sırf cehalet ve vahşîlik âsârındandır. Fakat ele geçirilen esirleri beslemeye kudretleri olmadığından bunları her hâlde öldürmeleri taht-ı vücûbda olduğuna göre hiç olmazsa kabile halkının terbiye-i dîniyyesi yolunda harcanmalarını yine bir işe yarar diye hükmeyliyordu. Miss Johnsonser:

- Üserâyı mutlaka öldürmeye ne mecburiyet vardır. Af ve ıtlâk dahi edemez misiniz?

dediğinde Zak Maradangal dedi ki:

- Bazı muharebelerde biz düşmandan esir aldığımız gibi düşman dahi bizden esir alır. O zaman üserâyı mübadele edebiliriz. Bir erkeğe iki kadın bedel addolunduğu gibi bazı muteber zevata iki ve üç erkek veyahut yedi sekiz kadın bedel ittihaz edildiği de vardır. Ancak yalnız bizim elimize üserâ geçip de düşman eline bizden esir düşmemiş olursa üserâyı ıtlâkımız pek beyhude olur. Böyle bir mürüvvetin kudretini düşman takdir edemez ki faydası umulsun! Bunda az çok bir fayda husûlü için kabâil arasında muhabere ve münasebet bulunmak lâzım gelip bizde ise kabâilin yekdiğeri arasında hiçbir münasebet yoktur. Ormanlarda başka kabilelerden bir adam görmek âdeta bir canavar görmekle beraberdir. Hatta geçen gün ıtlâk ettiğimiz on sekiz esir dahi bir israf demektir.

- Neden israf olsun?

- Onları öldürmüş olsaydık düşmandan on sekiz cengâver eksiltmiş olacaktık. Bizim üzerimize bir daha hücum eyledikleri zaman bu kuvvetten istifade edemeyeceklerdi.

- İşte bize bir daha silâh çekmemeleri için yemin verdirdik ya!

- Evet ama o yeminler yine kendi kabilemiz efradına verdirilir ise cidden işe yarayabilirdi veyahut bazı karabetimiz olan kabileler meyanında bir ihtilâf ve nifak zuhuru üzerine böyle yeminler verdirilirse faydası görülebilir.

- Karebetiniz olan kabileler ne demektir?

- Meselâ bir reisin iki oğlu olur. Vefatında hangisi reis olacağı hususunda ihtilâf edilir. O zaman kabile ikiye munkasım olarak her biri bir reiszâdeye ittibâ'la birbirinden ayrılıyor. İşte böyle olan kabilelere yekdiğerinin hısımı akrabası nazarıyla bakarlar ise de mürûr-ı zamanla bu karabet dahi mahvolarak sair yabancı kabileler gibi yekdiğerinden aldıkları üserâyı yine kurban olarak zebh edebilirler.

- Ne vahşiyâne muamelât!

İşte bu yoldaki mükâlemât ile akşam edilerek Moşamol dahi avdet eyledikte bütün ormanları devir ve taharrî etmiş ise de yılan yumurtası bulamadığını haber vermiş ve yılan yumurtasına bedel kertenkele yumurtası olsa işe yarayıp yaramayacağını sormuştu da Miss Johnsonser dahi hafif bir tebessümle:

- Hayır! Mutlaka yılan yumurtası olmalıdır. Maahaza bugün kendimi daha iyice bulmaktayım. Bakalım yarın sabaha kadar hiç lüzumu kalmazsa seni de bu yorgunluktan kurtarmış olurum.

demişti. Moşamol dahi iştirâk eylediği hâlde Miss Johnsonser ve Maradangal biraz daha mükâleme ve musahabe eyledikten ve hatta Moşamol'un tehyie ettiği akşam taamını da üçü birlikte yedikten sonra Maradangal kendi ikametgâhına gitti. O zaman Moşamol dedi ki:

- Sandaldan hiç hayır kalmamış. Boylu boyuna kavun gibi ayrılmış. Olsa olsa onu paralayıp işe yarayan tahtalarını salımızın üzerine döşeme ittihaz edebileceğiz. Fakat oralarda kendi kendisine kurumuş beş altı tane ıhlamur ve çam buldum. İkisi ta nehrin kıyısındadır. Boyları yirmi arşından ziyadedir. Orta yerlerinden kesersem dört büyük ağaç çıkacak! Yine epeyce yakında bulunan iki ıhlamurdan da böyle dört ağaç çıkarabilirsem salın esasını teşkil etmiş olacağız.

Bu haber Miss Johnsonser'i pek de memnun edemedi. Sevindiği bir cihet var ise o da yalnız Moşamol'un sadakat ve gayreti bu derecelere kadar götürmesi kazıyyesinden ibaretti. Yoksa sal ile firar imkânını pek de teslim edemiyordu. Ancak o sadık, gayretli Moşamol'un şu ikdâmını fütura, ye'se tahvil

etmeği de politikasına muvafık bulmadığından zâhir-i hâlde pek memnun olmuş gibi görünerek adamcağızın gayretini arttırdı.

O gün Maradangal ile aralarında cereyan eden mükâlemeyi de Moşamol'a ba'de'l-hikâye dedi ki:

- Biz bu Maradangal'ı ele alacak olsak ve diyânet-i sahîhaya dair bizde olan efkâr ve malûmâtı kendisine tebliğ eylesek umarım ki pek çok faydası olur. O suretle selâmetimizi bir kat daha temin eyleyebiliriz.

Moşamol kızın bu mütalâasını bir tahsîn-i ciddî ile telâkki edemedi. Dedi ki:

- Hayır Miss! Bundan bir fayda ummayınız. Vakıa Maradangal dahi halka telkin eylediği akâid-i vahşiyânenin sıhhatine kail değildir. Kendi şarlatanlığını kendisi de bildiği gibi bazı musâhebât-ı husûsiyyemizde bana da itiraf eyler. Lâkin Maradangal bu vahşiyâne zunûn-ı bâtılayı halktan izaleye kalkışacak olursa bilmiş olunuz ki halk kendi aleyhine kıyamla ihtimal adamcağızı katle kadar da varırlar. Bu vahşîlerde bir terbiye-i dîniyye-i sahîha alabilmek istidadı pek azdır. Bilfarz kendi dinlerini terk edecek bile olsalar ona bedel başka bir akîde-i sahîha ve sâlime peyda edemeyip büsbütün mâneviyatsız kalırlar. Selâmetimizi temine gelince, şöyle politika suretindeki teşebbüsatımız daha nâfi'dir. Bizim aklımızdan, tedbirimizden, muavenetimizden daima ümitvar bulunmalıdır.

Ertesi gün hasta henüz şifayab olamayıp yılan yumurtasına da ihtiyacı derkâr olmayla Moşamol yine bu vesile ile ormana çıktı. Hatta bugün kabile vahşîlerinden sadakatına emin olduğu adamı da yanına alarak gitmişti ki maksadı salın inşasında onun da muavenetinden istifadeydi.

O gün Miss Johnsonser'in yanında yine Maradangal ile bir de Rikalda bulunarak Rikalda'nın akşama kadar gösterdiği hilm ve tevazu Maradangal'ın bile istiğrâbını mucib oluyordu.

Moşamol'a gelince yanındaki refiki ile bareber dünden peylemiş olduğu ağaçları ne yapacağını sormasıyla herifi avutmak için:

- Birader! Hastaya yılan yumurtası lâzım. Bu tarafları aradım taradım bulamadım. Hem de su yılanı yumurtası olacak. Şu

ağaçlardan bir sal yapıp nehir boyunca akarak bir adaya yanaşmak ve aradığımı orada bulmak ümidindeyim.

demişti. Arkadaşı:

- Öyleyse bu zahmete ne ihtiyaç var? Şurada nehrin üst tarafında iki nihayet üç günlük yolda Timsahlar kabilesi var ki onlarda kayık bulunur. Gizlice gidip bir tanesini çalamaz mıyız?

deyince Moşamol'un zihnine birden bire hücum eden şeyler üzerine eli ayağı kesilip âdeta baltası yere düşüverdi. Gereği gibi düşündükten sonra dedi ki:

- Timsahlar kabilesinden büyücek bir kayık çalmayı becerebilir miyiz?

- Neden beceremeyelim?! Zaten kayıklarını beklemiyorlar ya?

-Ama onlar ta nehir kenarında sakindirler. Mutlaka bizi görürler.

- Ay karanlığını bekleriz.

- Bir de biz nehir üzerinde kayık idaresinde muktedir değiliz. Bu iş büsbütün sahil ahâlisinin işidir. Onların sayd u şikârları balıkçılığa münhasır olduğu için kayıkçılığı da becerebilirler.

- Canım akıntı aşağı kayığı buraya kadar getirmekte ne güçlük var?

- Dur öyleyse bakalım. Bu gece şunu bir iyice düşünelim de yarın çaresini buluruz.

O akşam Miss Johnsonser'in yanına avdet eyledikte Moşamol'un tavrı pek beşûş olduğu gibi mütemârız kızda da epeyce bir beşâşet görmüştü. Maradangal ile Rikalda gittikten sonra evvelâ matmazelin beşâşetindeki hikmeti sual edip de kızdan:

- Rikalda'nın hâlinden memnun oluyorum. Bugün bir terbiyeli kedi kadar halîm idi. Hakikat bu herif benim için gerçekten bir şiddetli sevdaya dûçar olmuş bulunduğuna kanaat hasıl ediyorum.

cevabını aldıktan sonra kendi memnuniyetinin sebep ve hikmetini de anlatmak için dedi ki:

- Bense sal yapmak zahmetinden kurtulduğuma seviniyorum.

Şurada üç günlük yolda Timsahlar kabilesinin kayıklar kullandığını hiç düşünememiştim. Bugün arkadaşım hatırıma getirdi. Gidip kayık çalabileceğiz.

- Vahşîlerin kayıkları kalın ağaç kütüklerinden oyma şeylerdir. Ne yelkeni vardır ne dümeni! Bunlarla uzun bir seyahat edilebilir mi?

- Her hâlde bizim yapacağımız saldan iyidir ya! Siz bize kürek çekmeyi talim edersiniz. Suyun akıntısıyla gidecek olan saldan daha ziyade yol alabiliriz.

- Bir yelken uydurmak imkânı da vardır ama ah Moşamol, bu firarın tehlikelerini buradaki ikametten daha müthiş buluyorum.

- Dehşetinden korkmayınız. Zahmetinden korkunuz. Fakat biz üç kişi bu zahmeti imkânın müsaadesi derecesinde tahfîfe gayret edeceğiz. Benim bile şurada ikamete artık tahammülüm kalmadığı hâlde nasıl olup da bu ikametten sizin hoşlandığınıza taaccüb eyliyorum.

- Hoşlanmak mı? Lâtife mi ediyorsun?

- Hayır! Pek ciddi söylüyorum. Madem ki salı yapmak zahmetinden kurtulacağız, onun için sarf edeceğimiz zamanı biraz yol nevalesi tedarikine sarf ederiz. O hâlde esnâ-yı râhta sayd u şikâr işini de epeyce azaltmış oluruz. Sizinle beraber dört kişi olacağımızdan, olur olmaz hücumlardan da endişe etmemeliyiz. Sizin icat eylediğiniz kundaklı oklar âdeta tüfek hizmeti görürler. Sahilde ikamet eden kabileler önünden geçeceğimiz zamanları gecenin karanlığına tesadüf ettiririz. Her hâlde müsâade-i imkân derecesinde ihtiyatlı davranarak tarîk-i selâmeti bulur çıkarırız.

- Evet! Ben de bunu bilkülliye muhâldir diye reddetmiyorum.

- Rikalda'nın gösterdiği hilm ve sükûna gelince ben size temin edeyim ki bu vahşîyi sevdasından vazgeçirmek kabil değildir. Şimdi ise karısı da yoktur. Bu sükûnu, bu hilmi pek muvakkat olup kabilenin şimdi kendisinden yüz çevirdiği ve yalnız kaldığı için o politikayı kullanıyor. Sizden de büsbütün kat'-ı ümîd etmiş değildir. Binaenaleyh işin ilerisinde muhakkak gördüğüm vehamete kıyasen bu firar tehlikesini ehven

buluyorum. Öyle de ölüm, böyle de ölüm olacağına göre biçare Aralda gibi şu vahşînin baltasına boyun eğmektense firar yolundaki mehâlike göğüs germek yine bir ümit sayılır.

Moşamol ile Johnsonser arasında bu mükâleme epeyce uzayıp sadık Adrianne'ın mütalâat ve mülâhazâtı hakikaten her noktada isabet gösterdiğinden Miss Johnsonser arz-ı teslîmiyyete mecbur oldu. Birkaç gün ay karanlığını beklemek için imrâr-ı vakt edilerek filvaki bugünlerde Rikalda'nın beyaz gûn kızına teklifleri teceddüt eylediği de görülmüş ve binaenaleyh firarı tercih mecburiyeti kendisini göstermeye başlamıştı.

Vakıa Rikalda henüz ihâfe ve cebir politikasını ele almayıp gerek Moşamol'a ve gerek Miss Johnsonser'in kendisine sevdasının şiddetinden ve bu sevda ile helâk olacağından filândan bahisle istirhâm ve isti'tâf tavrında bulunuyor idiyse de bu teklifleri kabul olunmamak muhakkak bulunmağla tahvîl-i muâmele edeceği zamanın baîd olmadığı da görünüyordu.

Zaten günler geçtikçe kabile halkında Aralda'nın maktûliyetinden mütevellid meselenin mucib olduğu ehemmiye ve tesir dahi azalıyordu. Bazı kimselerin ağzından:

- Reiszâdemiz bir beyaz gûn kızına mübtelâ olmuşsa ne yapalım? Midesizlik ama bu kadar ehemmiyetsiz bir şey için de koca bir arslanın helâkini mi tecvîz edelim?

tarzında sözler dahi işitilmeye başlamıştı. Binaenaleyh bu defa Timsahlar kabilesinden kayık çalmakla isti'câli rey eden Miss Johnsonser oldu. Hastalığını birden bire nüksettirerek behemehâl yılan yumurtası bulunmasına ihtiyâc-ı kat'î göstermekle hastanın doğrudan doğruya muhafazası bizzat Maradangal'a deruhde ettirilerek Moşamol Timsahlar'a müteveccihen arkadaşıyla beraber yola çıktı.

Moşamol'un gaybubetinden sonra Rikalda'nın tazyik politikasını ele alıvermesi bu firar teşebbüsünde âdeta geç bile kalındığını Miss Johnsonser'e göstermişti. Çünkü vahşî Maradangal'dan aralık buldukça kıza:

- Artık bu kalıp içinde bu can sıkılmaya başladı. Hiç olmazsa ruhumu olsun senin ruhuna kavuşturmaya mecbur olacağım.

diyordu ki böyle iki ruhu birbirine kavuşturmaktan maksat hem

kızı hem kendisini öldürmek olacağı da anlaşılıyordu.

Bir de Moşamol'un azimeti üzerinden iki gün geçtikde bir sabah erkenden Moşamol çıkagelmesin mi? Zak Maradangal Miss Johnsonser'in odasında hâlâ uyuyor idiyse de uyanık bulunması bile kız ile söyleşmesine mani olamazdı. Fransızca olarak dedi ki:

- Matmazel! Size bir devâ-yı âcil buldum.

- Aman nedir? Çabuk söyle! Zira tahmin ettiğimiz tehlikeler müstaid olabilecekleri dehşetleriyle meydana çıktılar.

– Bir ilâç, bir ilâç! Sevininiz!

- Nasıl ilâç! Çabuk söyle diyorum.

- Hatta ilâç da değil, bir hekim!

- Korkarım ormanda bir Avrupalı'ya rastgeldik?

-Hem de nasıl Avrupalı ya? Pek tanıdığınız bir adam!

- Aman Allah aşkına! Üzme çabuk söyle!

- Sevinecek şey olduktan sonra üzülecek ne var? Clorington! Baba Clorington!

- Deme Allah'ı seversen?

- Ta kendisi! Sevininiz! Sevininiz ama şimdi her zamandan ziyade ihtiyatlı davranmaya mecbur olduğumuzdan bu vahşîlere işin enini belli etmeyiniz. Na işte bakınız din muktedası efendi cenapları uyandılar.

- İntihâ-yı kitâb-ı râbi' -

BEŞİNCİ KİTAP
"James Farah"

-I-

Miss Johnsonser'in babası Mister Johnsonser'in riyaset ve sevki altında olarak Mississippi nehrinin henüz kimseye keşfi müyesser olamamış bulunan yukarı taraflarına doğru giden hey'et-i keşfiyyenin gemisi üzerine azim bir yar yıkılarak garkolduğu esnada Miss Johnsonser'in hemen mucize nevinden kendisini bir sandala atarak kurtulmuş olduğu güne tekrar avdet eyleyeceğiz.

Bu gemi elli tonluk kadar yani bizim İstanbul'da istihdam eylediğimiz Arap mavnalarının en büyüklerinden biraz daha büyük, iki direkli bir sefineydi ki gayet hafif ve biçimli yapılmış olduğu cihetle iktizasına göre yedi çift kürek koşulabilerek on dört kişinin kuvvet ve sa'yi ile epeyce yol aldırılabilir bir çekdiri hâline konulmak üzere yapılmıştı. Hatta bu misillü nehirlerde bir ihtiyâc-ı esâsî hükmünü almış olduğu üzere bunun dahi altı düz yapılmış bulunmasıyla cesâmet-i mezkûreye nisbeten gayet sığ sularda da yüzebiliyordu.

Miss Johnsonser'in muhakkak olan helâkinden kurtulmasını temin eyleyen sandal işbu geminin kıç tarafında bulunan metaforaya çekilir zevrak-ı yegâne olup yar yıkıldığı zaman sandal oraya çekilmiş ve bağlanmış bulunsaydı kızcağızın imdadına yetişemeyeceği de derkârdı. Fakat bir iki saat evvel bu sandal bazı yakın yerleri keşif ve muayeneye gönderilmiş olduğu için yelkeni de üzerinde olarak ufak bir çıma ile geminin kıçına iliştirilmiş bulunuyor idi de Miss Johnsonser dahi işte bu münasebetle sandala îsâl-i dest-i muvaffakiyyet edebilmişti.

Aztekler mabedine geldikten sonra Moşamol'a hikâye eylemiş bulunduğu vechile Miss Johnsonser bu kazadan sonra kimlerin kurtulup kimlerin kurtulamamış olduğunu görememişse de eğer sandalı akıntılara ve rüzgâra uydurarak cerîd gibi bir suretle oradan tebaüd edivermiş olmasa da

geminin garkından yarım saat sonra oraya bakmış bulunsaydı kimlerin kurtulup kimlerin kurtulmamış olduğunu görebilirdi.

Nisbet edilmek lâzım gelirse gemi halkı Miss Johnsonser'den daha ziyade bahtiyar imişler diye hükmolunabilir. Zira işte iki seneye karîb bir zamandan beri kızcağız bunların bire kadar cümlesi gark ve telef olmuşlardır diye yeis ve matem içinde iken gemi halkının bakıyyesi kendisinin garkolmayıp sandala râkib olduğunu ve akıntılara ve rüzgâra karşı sandalı idare edemeyerek aşağıya doğru alıp yürüdüğünü görmüşlerdi.

Asıl bu müşahedeye muvaffak olan da babası Mister Johnsonser'in en sadık adamı olup hatta müstakil bir malikâneye artık nâiliyet istihkakı da teslim edilmiş bulanan Clorington nâm ihtiyardı ki yar yıkıldığı zaman herkesten evvel kendini suya atarak yüze yüze bir küçük ada üzerine çıkmıştı.

Gemide mevcut bulunanlardan bir haylisi helâk olmuşlardır. Fakat hâlikînin hemen kâffesi tayfalardan olup zavallı adamlar efendilerini kurtarmak için fedâ-yı cân suretiyle helâk olmuşlardır. Asıl heyet-i keşfiyyeden Miss Johnsonser'in nişanlısı James Farah'ın biraderi mesabesinde sevdiği Polin ve onun kızkarındaşı ile bir de Mister Johnsonser'in yeğeni Robinson ve onun zevcesi garkolarak Mister Johnsonser ve James Farah ve Clorington diğer dört nefer tayfalarla beraber birer takrib kendileri sâhil-i selâmete çıkarabilmişlerdi.

Şu yedi adam birbirini bularak dertleşmeye başladıkları zaman Miss Johnsonser'in râkib olduğu sandal çoktan kaybolup gitmişti. Yalnız James Farah Clorington'un yakınında suya devrilmiş bir ağaca sarılabildiği cihetle ada üzerindeki Clorington'u gördüğü zaman ilk sual olarak:

- Aman Miss Johnsonser nerede? Miss'i gördün mü? Miss ne oldu?

diye kemâl-i halecânla sordukta Clorington'dan:

- Na işte! Miss sandala atlayıp kurtuldu. Fakat aşağıya doğru alabildiğine gidiyor.

cevabını almıştı da mülâhazalı James Farah filvaki uzaktan sandal içindeki kızı görüp tanıyarak fakat:

- Eyvah! Buna halâs mı derler? Asıl helâk olan sevgili nişanlım oldu.

diye sarılmış bulunduğu ağaç üzerinde hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı.

Edilecek taharriyat neticesinde nişanlısını bulabilmek ümidi James Farah'ı ümitvar etmemiş olsaydı sarıldığı ağacı bırakıp kedisini de garketmesi lâzım gelirdi. Çünkü bu adamın Miss Johnsonser'e olan muhabbeti öyle olur olmaz muhabbetlere kıyas kabul edemez. Kendisi an-asıl Almanyalı bir peder ile İngiltereli bir valideden tevellüd etmiş olarak, fakat on dört on beş yaşında bir çocuk olduğu hâlde anadan babadan öksüz kalıp Mister Johnsonser'in yed-i terbiyesine düşmüştü. On dokuz yirmi senedir o kapıda hizmet ederek, hatta Miss Johnsonser kendi elinde doğmuş büyümüş ve pederinden izdivaç için aldığı vaat üzerine kızı dahi istediği gibi terbiye ederek büyütmüştür. Anlaşılıyor ya, James Farah otuz dört otuz beş yaşında bir adam olup şu dünyada bahtiyarlık denilen maksad-ı gaye hakkında bütün ümitlerini de bu kız üzerine bina eylemiştir.

Clorington ile James birbirlerine yakın bir yerde düşmüş oldukları hâlde diğer arkadaşları yekdiğerinden hayli uzak yerlere düşmüşlerdi. Ezcümle Mister Johnsonser bunlara altı yüz hatveden ziyade uzak olarak asıl sahile çıkabilmiş olup, gemicilerden bir tanesi onun yanında idiyse de diğer üç gemici daha uzak yerlere düşmüşlerdi. Eğer Clorington'un olur olmaz dürbünlere tefevvuk eyleyen nazar-ı dikkati bunları birer birer görmüş bulunmasaydı ihtimal ki yekdiğerlerinden haberleri de olamayacaktı.

Beliyyenin vukuundan sonra Clorington herkese kendi ismiyle nida ederek ve fakat avazı çıktığı kadar bağırarak gemi halkının bakıyyesini birbirinin vücudundan haberdar edebilmiş ve badehû herkes yüzerek Mister Johnsonser'e kavuşmuş idiler de şu yedi adam başlarına gelen felâket üzerine orada hasbihâle başlayabilmişler idi.

Evvel be-evvel düşünecekleri, konuşacakları şey, içlerinden kimlerin vefat edip kimlerin sağ kalmış oldukları kazıyyesi olacağı derkâr değil midir? Clorington'un dikkat edebildiğine göre Polin ve hemşiresiyle Mösyö ve Madam Robinson'un hiçbir tarafta eserleri zuhur edememiş olduğu kazıyyesi olduğundan bunların helâklerinden dolayı cümlece meyus kalınmış ise de

şayet Clorington göremediği hâlde bunların da kâffesi ve hiç olmazsa bazıları birer tarafta meydana çıkar ümidi bir dereceye kadar tesliyet-bahş oluyordu.

Mevcut olan yirmi tayfadan yalnız dört tanesinin kurtulabildiği görülerek diğer on altısının muhakkakan helâk oldukları hükmedildi. Zira bunlar domuz balığı gibi yüzgeç adamlar olduklarından sağ kalmış olsalardı elbette bir taraftan eserleri zuhur'eylerdi.

Miss Johnsonser'in sandala râkiben tebaüdü bir halâs mı yoksa bir helâk mi addedilmek lâzım geleceği meselesi şu hasbihâl esnasında hâlledilemediği gibi ondan sonra da hâlledilememiştir. Zira Mister Johnsonser ile Clorington:

- Kız gayet cesurdur. Buraya kadar kateylemiş olduğumuz mecrâ-yı nehri de bizden iyi bellemiştir. Bu gidişle Kansas'a kadar varabilir.

demişler ise de James Farah bu tesliyet-âmiz sözleri kabul edemeyerek:

- Esnâ-yı râhda muhtaç olduğu erzak sandalda mevcut olsaydı hiç olmazsa açlığa tahammül ciheti temin edilmiş olurdu. Fakat bizim koca gemi ile hem de müsellâh olduğumuz hâlde önlerinden geçerken gûnâgûn taarruzlarına dûçar olmuş bulunduğumuz kabâil-i vahşiyyeden nasıl yakasını kurtarabilecek?

dedikçe kemâl-i ye's ile kendi gözlerinden yaş boşandığı gibi arkadaşlarının gözlerini de yaşartmaktaydı.

Beliyye-i garkın vukuu bir günün nısf-ı ahîri içinde yani ikindi zamanında olduğundan şu bakıyye yedi nefer felâketzedegân bu hasbihâli icra eyledikleri zaman artık akşam da olarak güneş kavuşmaya başlamıştı. Karınları da aç idiyse de gece vakti orman içinde yiyecek taharri edelim derken kendilerini hayvanât-ı vahşiyye pençe ve dendânına giriftar eylemiş olmamak için o geceyi aç geçirmek mecburiyetini cümlesi tasdik eylediler. Hatta yerde yatmakta tehlike gördüklerinden yekdiğerine yardım ederek azim bir ağacın üzerine çıkıp çatal yerlere at gibi bindikten sonra üzerlerinde bulanabilen ip gibi, kuşak gibi, uçkur gibi şeylerle mümkün mertebe vücutlarını ağaca bağlayarak selâmetlerini temin

eylemiş oldular.

Ertesi sabah erkenden Clorington diğer dört nefer gemici ile etrafı arayarak yerden bir hayli patates çıkarıp James ile Johnsonser'e de takdim ederek, çiğ patates ile epeyce karınlarını doyurdular. Badehû geminin garkolduğu tarafa doğru yürüyüp gittiler.

Geminin batması kendi hacminden beş on kat ziyade toprağın birden bire yıkılıvererek gömülmüş kalmış olması suretiyle vukua geldiği malûmdur. Hâlbuki nehrin bu cihetinde sahilin altını oya oya böyle müthiş bir yar oyuntusunu vücuda getirmiş olan şiddetli akıntı sabaha kadar bu toprak yığıntısını yalaya yalaya gereği gibi temizlemiş ve geminin direkleri zaten görünmekte olduğu gibi üzerinde biriken toprağın akıntı ile indifaından sonra iskele tarafına yaslanmış olan teknenin sancak tarafı küpeştesi bir buçuk iki karış kadar meydana çıkmıştı.

Zaten sahilden gemiye kadar toprak dolarak akıntının cereyanıyla mevâdd-ı türâbiyye gittikten sonra iri kum ve çakıl taşı nevinden olan kısmı da o kadar güzel tesviye olunmuştu ki bir gün evvelki sahilden gemiye kadar yeniden bir kara peyda olup sefinenin bir buçuk karış kadar meydana çıkan küpeştesi de en önde bir rıhtım hâlini almıştı.

Yedi arkadaş bu yeni karanın üzerine çıktıkları vakit James Farah:

- Ee arkadaşlar! İhtimale gayet karîbdir ki şu üzerine bastığımız toprak yirmi nefer arkadaşlarımızın medfeni olsun. Ruhları için son vazife-i mezhebiyye ifa edilmeksizin bu âlem-i fânîden cihân-ı ebedîye intikal eyleyen ervâh-ı rüfeka için şurada dizlerimiz üstüne gelip bir dua etmeyi teklif eylerim.

demesiyle bu teklif cümle tarafından derhâl kabul olunarak diz üstü çöken rüfeka hâlikler ruhu için lâzım gelen duayı okumuşlardı.

Küpeştenin zahire çıkmış olduğu tarafa nehrin akıntısı gayet şiddetli çarptığından bu yoldaki ahvâl-i nehre karşı erbâb-ı tecrübe ve malûmâttan olan Johnsonser ve James ve Clorington ilk muayenede anladılar ki güverte üzerindeki kum ve çakıl ve toprak mahlûtunu ellerine geçirebilecekleri edevatla bittahrik

akıntıya kaptırabilirlerse güverte biraz daha temizlenebilerek gemi derununa vusul dahi mümkün olacaktır. Bu müşahede ve hüküm üzerine evvelâ elleriyle, tırnaklarıyla toprağı karıştırıp bir yandan şu bulantıyı akıntının alıp götürmesine mukabil bittedrîc güverte yukarıya çıktıkça gayretlerini arttırıyorlardı. Badehû tente demiri, merdiven çubuğu gibi işe yarayabilecek şeyleri söküp edevât-ı hafriye makamında istimal ederek bu ameliyata vüs'at ve sürat vermeye başladılar. O gün akşama kadar çalışıp olanca kuvvetlerini sarfeyledikleri hâlde güverteden yalnız iki üç tahta eninde bir miktar yer açabildiler ki çiğ patates ile karınlarını doyurmuş bulunan bu zavallılar için ameliyatın bu derecesi büyük bir iş sayılmak lâzım gelir idiyse de bir günde görülen işe kıyasen hiç olmazsa on beş yirmi gün çalışabilmeliydi ki ambar kapağına ve kamara kaportasına kadar yalnız güvertenin nısfını temizemek mümkün olabilsin.

Vakıa bu hasbihâl o biçareleri epeyce meyus eylemişti. Ancak dûçar oldukları beliyye üzerine bundan başka hangi cihetten ümitvar olabilirlerdi ki müracaat eylesinler?

İkinci geceyi de sahilde ağaçlar üzerinde geçirdikten sonra sabahleyin erkenden yine yiyecek tedarikine çıkan Clorington bir kere gemiyi muayeneye gittikte efendisine doğru:

- Müjde müjde! Selâmet selâmet!

diye haykırmaya başladı. Gemiciler dahi bu tebşirde Clorington'a peyrev oluyorlardı. James Farah selâmetin hangi cihette olduğunu istîzâhen bağırması üzerine Clorington:

- Güverte kendi kendine temizlenmiş. Geliniz geliniz! Koşunuz!

nidasını i'lâ eyledi.

Johnsonser ile James kendilerini ağaçtan aşağıya atarcasına mütehâlikane bir isticâl ile koştular geldiler. Filvaki o gece güvertenin yarısına yakın bir kısmı nehrin akıntısıyla kendi kendisine temizlenmiş olduğunu görerek cenâb-ı Hakk'a hamd u senâ eylediler.

Büyük nehirlerin ahvâline vakıf olanlar bilirler ki akıntılar bazı kere nehrin orta yerinde bulunan koca bir kum yığıntısını

yani adayı yalaya yalaya söküp oradan kaldırırlar. Badehû bunları birçok mesafe aşağıda bir yere yığmaya başlayarak doldura doldura bir ada veyahut bir burun vücuda getirirler. Bazı kere dahi bu misillü hafriyat esnasında koca nehir kendisine yeniden bir girizgâh bularak mecrasını bilkülliye tahvil bile eder. Şu ameliyât-ı garîbe akıntının cereyanındaki şiddet ve kuvvet ve sürate göre bazı kere aylarca müddet zarfında ancak tamam olursa da bazı kere bu müddet haftalarla hesap olunur. Hatta yalnız bir gece zarfında bile nehirlerin bazı kere o kadar büyük ameliyatı müşahade olunur ki onlara nisbetle bu gece Johnsonser hey'et-i keşfiyyesi sefinesinin yarı güvertesini temizleyivermiş olması hiç nevinden kalır.

Bunların şu müşahededen mütehassıl memnuniyet ve ümitleri o kadar ziyade idi ki birkaç saatlik ameliyatla güverteyi bilkülliye tahlîsden sonra sefinede bulacakları me'kûlâtla karın doyurmayı şuraadan buradan ot kök tedarikiyle mide doldurmaya tercih edecekleri geldi. Lakin Clorington:

- Hayır, hayır! Ameliyatın o derecesi de böyle zayıf midelerle müyesser olamaz. Madem ki Cenâb-ı Hak işimizi bu kadar teshîl eyledi, ilerisi için de lûtf-ı Hak'tan ümidimizi kesmeyerek zayıf midelerimizi takviyeye gayret etmeliyiz.

dedi ve iki efendiyi gemide bırakıp kendisi beş arkadaşıyla beraber ormana daldı.

Aradan yarım saat kadar zaman ya mürur etmişti ya etmemişti ki gemicilerden birisi nefesi tıkanırcasına koşup gelerek:

- Çabuk bir ateş yakmaya bakınız, mükemmel bir sayda nail olduk.

müjdesini getirdi. Meğer gayet girift çalılıktan ibaret yuvası içinde biri erkek diğeri dişi iki karacayı birden bastırıp avlamışlar imiş. Clorington diğer arkadaşlarıyla beraber bunları kesip yüzmek ile meşgulmüş.

James Farah bu haberden dolayı ziyadesiyle memnun olarak haber getiren gemicinin de muavenetiyle kuru ağaçlar cem'etti ve kav çakmak çakarak yaktığı ateşi büyülttükçe büyültmeye

başladı. Bir saat kadar zamandan sonra kesilmiş, yüzülmüş iki karacayı büyük bir kazığa sokup iki gemicinin sırtına vermiş olan koca Clorington sevincinden şarkılar çağırarak çıkageldi. Karacalar ateş üzerine konulup kebap edilmeye başlandılar ki tuz ve biber ve baharattan başka noksanı olmayan bu kebabı bir de ekmeksiz ve şarapsız yemek mecburiyeti şu zavallı açları yine çıldırasıya sevinmekten men eylemiyordu.

Yedi kişi karacanın birisini kâmilen ekl ve bel' eyledikten sonra ikincisini de hemen yarıya yaklaştırdılar ve işte bu kuvvet-i müteceddide ile güverteyi tahlîs ameliyatını yeniden ele aldılar.

Güvertenin kurtulmuş olan kısmı üzerinde cereyan eyleyen sular vakıa bir karış kadar umkunda ancak var idiyse de akıntı o kadar şiddetliydi ki bir kürek dolusuna müsavi olabilecek toprağı bir tente demiri ile bittahrik bu akıntıya tevdi eder etmez ol miktar toprak hemen kayboluveriyordu. Bu sırada James Farah dedi ki:

- Arkadaşlar! Hazır ambar kapağı ve kamara kaportası henüz açılmamış iken böyle suyun akıntısı tarafında açmaya çalışmayalım. Zahmetin biraz ziyade olacağına bakmayarak kara tarafından toprağı kazıp kapıya vusul için yol açmaya çalışalım.

Clorington:

- Bundaki hikmet?

James:

- Gemimiz üzerine toprak birden bire yıkılmış olduğu için ihtimalden baîd değildir ki kamara kapısı hemen kapanıvererek derununa su girmemiş olsun.

Johnsonser:

- Böyle bir mucizekârâne tesadüf dahi vakıa memûldür.

James:

- Bence muhakkak gibi bir şeydir. Eğer kapılara kadar bu yoldan tekarrüb edecek olursak suların birden bire kamara ve ambar içine hücum edivermelerini men'e mümkün değil

muktedir olamayız. Hele sefine derununa filvaki henüz su girmemiş olup da kapılar açıldığı zaman gözlerimiz önünde yeniden oralara su hücumunu görecek olursak işte asıl bu felâketin mucib olacağı yeisten kendimizi kurtarmak bir vechle mümkün olamaz.

Johnsonser:

- Bu reye ittibâ'dan benim ümidim pek büyüktür. Olabilir ki kamarada henüz sağ adam bile bulunabilsin.

Mister Johnsonser'in şu son ümidi arkadaşları bir kat daha tervîh eyledi. Deminden beri suyun akıntısı cihetinden hafriyat icra eylemekte bulunduklarına cümlesi memnun oldular. Hatta suların cereyanı bu cihetteki toprağı vaktinden evvel oyup kapılardan içeriye sular hücum etmesin diye sırtlardaki bazı yelkenleri çıkarıp boylu boyunca toprağın kenarına uzatarak ve karadan getirdikleri büyük büyük taşları eteklerine koyarak tahkime bile mecbur oldular. Ondan sonra tente demirlerini küskü mesabesinde bilistimâl tamam kamara kaportası üzerini kuyu kazar gibi kazmaya başladılar ki kemâl-i gayretle akşama kadar devam eyledikleri bu ameliyatın neticesinde kaportanın tavanını meydana çıkarmaya muvaffak oldular.

Artık ön taraftaki kapıya kadar vusûlü kim bekler? Bahusus ki kendi açtıkları kuyu ile suyun cereyanı arasında toprak ancak bir arşın kalınlığında duvar gibi bir şey teşkil eylemekte bulunduğundan ve bu toprak duvar ise o akıntıya mütehammil olamayıp yıkılabilmek tehlikesini gösterdiğinden kuyuyu daha ziyade ta'mîkden ise kaportanın tavanını ellerindeki demirler ile kanırtıp sökmek cihetini tercih eylediler. Yarım saatten az bir müddet zarfında buna da muvaffak oldular ki kaportanın tavanı açıldıktan sonra derununa doğru atfeyledikleri ilk nazar sudan hiç bir esere tesadüf etmeyince ümitlerini tezyid eylediler.

En evvel Clorington kendisini bir kuyuya atarcasına sürat ve cesaretle kaportadan aşağıya atlayıverdi. İki dakika sonra da aşağıdan ses geliyordu. Diyordu ki:

- Müjde müjde! Su girmemiş.

Fakat bu tebşîri müteakip zavallı Clorington'un yekdiğiri

arkasından işitilen ah vah suretindeki sadaları kamara içinde müthiş bir müşahadesi olduğunu anlattılar.

Artık kimde sabır ve tahammül kalır. diğer arkadaşlar birbirini çiğnercesine müsâraat-ı mütehâlikâne ile içeriye atladılar. Yerde zavallı Mösyö ve Maḍam Robinson'u buldular ki karı koca birbirine sarılmış oldukları hâlde vefat eylemişler. Hatta üç günlük meyyite pek de teşbih olunamayacak bir tazelik hâlinde bulunduklarına da dikkat olunmuştur ki şu hâlde cümlenin ye'si, esefi, hayfı son dereceye varıp gözlerinden seyl-i belâ gibi yaşlar boşanmıştır.

Zavallıların naaşları henüz bilkülliye donup kalmamış bile! Hiç şüphe edilemez ki bugün varid olan hatıra dün varid olup da kamaraya bu suretle vusûle gayret eylemiş olsalardı bu zavallılar kurtarılabileceklerdi.

Bir yandan kamaranın sudan hâli ve azade olmasına sevindikleri hâlde diğer taraftan şu müşâhede-i müdhişe üzerine gözlerinden yaşlar revan olan arkadaşlar epeyce bir zaman kendilerini kaybeylemişlerdi. Şu dakikada muhtaç oldukları intibah ve teyakkuz en evvel Clorington'da vaki oldu. Dedi ki:

- Arkadaşlar! Biz burada kendimizi emniyet ve selâmet içinde bulursak müthiş bir hataya düşmüş oluruz. Nehrin akıntılarına asla emniyet caiz değildir. Ya kaportamız ile akıntı arasındaki toprak yıkılıp sular buraya hücum ediverirlerse?

Clorington'un bu sözü üzerine herkesin beti benzi uçtu. Dudakları bembeyaz kesildi. Bu mücerrib ve müdebbir adama ez-dil ü cân teşekkürler ederek şu anda yapılacak ne iş ise kumanda eylemesi Clorington'dan rica olundu.

Evet! Bu cemiyet içinde tecrübe ve tedbirinden en ziyade ümitvar olmak lâzım gelen adam Clorington'dur. Yaşça elliyi mütecaviz kıranta bir eski kurttur ki saçlarını, bıyığını değirmende değil Avrupa ile Amerika arasında ve Mississippi üzerinde icra eylediği esfâr-ı baîdede ağartmıştır. Orta boylu, gayet kavi bünyeli, çevik, cesur, bununla beraber oldukça hoşgû, sevimli bir adamdır. Binaenaleyh kamara içinde ve gerçekten bir hâl-i tehlikede bulunan arkadaşlar kumandayı Clorington'a verdikleri için ayn-ı isabet eylemişlerdir.

- 2-

İlk kumanda olmak üzere Clorington dedi ki:

- Kamara merdiveni üzerinde iki ve dışarıda açtığımız kuyu ağızında bir adam bulunmalı. İki adam dışarda ve iki adam dahi burada kalarak elimize her ne geçerse elden ele vermek suretiyle dışarıya aşırmalı.

Clorington'un kumandasına derhâl ittibâ' edildi. James ile Johnsonser'i daha ziyade selâmette bulunsunlar diye kuyunun haricine göndermişti. Kendisi bir gemici ile kamaranın içinde kalıp diğer üç gemiciyi merdivene ve kuyu ağzına dizerek kamara derununda eline her ne eşya geçerse elden ele derhâl dışarıya gönderiliyordu.

Hatta biraz sonra sular kararıp bir kuyu hükmünde olan kaporta tarafından ziya gelmemeye başladığı cihetle Clorington kamara derununda mum yakmaya mecbur oldu. Nihayet bir buçuk saate karîb bir mesaiden sonra kamara derununda her ne varsa dışarıya çıkarıldıktan sonra Mösyö ve Madam Robinson'un naaşları bile çıkarılmışlardır.

Bizim yedi arkadaşın bu geceki hâlleri bundan evvel geçirdikleri iki geceye kıyas mı kabul eder? Evvelki iki gece zarfında mütemeddin adamların muhtaç oldukları eşyadan hiçbir şeye nail olamayarak mahrumiyet-i külliyye hâlinde iken şimdi yiyecekleri, içecekleri, örtünecekleri herşeyleri olduktan maada mükemmel silâhları da vardır. Artık vuhûş ve tuyûr gibi ağaçlar üzerine çıkıp tünemeye de mecbur değildirler. Muntazam bir hey'et-i askeriyyeye mensup müfreze imişler de geceyi "bivouac"da geçiriyorlarmış hâlindeydiler. Yalnız etraf ve civarda vahşîler varsa kendi mevcudiyetlerinden onları haberdar etmiş olmamak için ateş ve mum gibi ışık peydasında ihtiyata mecbur olmuşlardır ki bu da ekseriya "bivouac" hâlinde bulunan askerî müfrezelerinde görülegelen ahvâlden değil midir?

O gece dört gemici nöbetle karakol hizmetine tayin olunarak Johnsonser ve James ve Clorington kamaradan çıkardıkları yataklarda pek güzel rahat eylediler. Binaenaleyh ertesi sabah

uykudan uyandıkları zaman kuvvetlerinin tamamen avdet ve teceddüt etmiş olduğunu görerek işin daha ilerisi için bir kat daha ümitlendiler.

İlk işleri biçare Madam ve Mösyö Robinson'un naaşlarını defnetmek oldu. Zira naaşlar o gece donduktan maada cüz'îce şişmeye de başlamıştı. Ondan sonra yine gemiye geldiler ki o gece sular biraz daha çekilmiş oldukları cihetle güverte üzerindeki topraklar dünkünden fazla yığılmış olamayıp yine dünkü hâldeydi ki bu da şu biçareler için büyük bir inayet hükmündeydi. Zira bugün ambar kapağını açmak hususunda dünkü kamara kaportası için hesap eyledileri vechile suların birden hücumu tehlikesi kalmamıştı.

Kamara kaportasından içeriye girememiş olan suların ambara hiç de giremedikleri muhakkakattan görülmekle ve bu geceki yiyip içmeleri ve rahat uyumaları da kuvvetlerini arttırmış bulunmağla biçare felekzedeler bugün daha iyi çalışarak iki üç saat zarfında ambar kapağını açabildiler ve derunundaki eşyayı da dünkü kadar isticale mecbur olmaksızın rahat rahat taşımaya başladılar. Lâkin eşyâ-yı mezkûreyi akşama kadar taşıyıp bitirmek müyesser olamadığı gibi bu iş ertesi gün bile bitirilememişti. İçlerinde en ziyade isticâl eden yalnız James Farah olup:

- Ah günler geçiyor ki biz buradayız. Sevgili Miss Johnsonser'im imdadına ne zaman yetişeceğiz?

diye Miss Johnsonser'in takibinde isticâli rey eyliyor idiyse de bu rey gayr-ı kabil-i icrâ ârâ-yı me'yûsâneden görülüp her defa tekerrür ettikçe yalnız kızcağızın babasıyla bir de sadık Clorington'un gözlerini yaşartmaktan başka hiç bir tesiri olamıyordu. Mister Johnsonser diyordu ki:

- Azizim James! Kızımın takibi için edilen ümitler beyhudedir. Onun yelken kuvvetiyle bir günde katetmiş olduğu mesafeyi biz hangi kuvvetle ne kadar zamanda katedebileceğiz?

Clorington efendisinin bu meyûsane sözünü bi't-tasdik diyordu ki:

- Sefinemizin yalnız bir sandalı vardı. Onu da matmazel aldı gitti. Biz bundan sonraki seyahatimizi ancak sal ile icra

edebileceğiz. Bunu düşünmelisiniz de her tedbirinizi de ona göre kararlaştırmalısınız.

Vakıa James Farah şu âkılâne sözleri de kabul etmeyerek:

- Sevgili nişanlım bindiği sandal ile boylu boyuna seyahat edegidecek değildir. İlk şaşkınlık ve meyusiyet ile olsa olsa akşama kadar gittikten sonra elbette bir sahile yanaşmıştır. Ya bizim yetişeceğimizi ümit ile bekler veyahut daha ileriye doğru yol çıkarabilmekten bi'l-me'yûsiyye zarurî ve mecburî bir tevakkufta bulunur.

demekten geri kalmıyor idiyse de Mister Johnsonser ile Clorington böyle medeniyet ve umrandan hâlî olan memlekette gemi ile seyahat bile müşkilât-ı azîme içinde icra olunmakta iken ba'demâ icrasına mecbur olacakları seyahat gibi mahrumiyet ve müşkilât içinde edilecek seyahatin asla isticâle gelmeyeceğini anlatıyorlardı. Gaybûbet eyleyen kız kendileri için de pek sevgili bir vücut olup ancak onu taharrî hususunda derece-i kuvveti pek de tayin olanamayan bir ümit ile isticâl edelim derken dûçar oldukları felâketin bakıyye-i makhûriyyeti olan yedi kişiyi de açıktan açığa tehlikeye dûçar etmek reva görülemeyecek rey-i sabûrânesinde bulunuyorlar idi.

Elhasıl bunlar tamam bir hafta uğraşarak geminin eşyâ-yı mevcûdesini kâmilen dışarıya çıkarabildiler. Hatta baş altında tayfalar mahalline de girerek zavallı gemicilerden dördünün naaşını da orada buldular. Eşyâ-yı mevcûdeden hiçbir şeyin ıslanmamış, bozulmamış olması bunlar için mahmedet-i azîmeye şayan bir nimet olarak tahliye-i sefîne işi bittikten sonra mükemmel bir sal yapmak ameliyatına da mübaşeret eylediler.

Ednâ mülâhaza ile malûm olur ki bunların sal inşası hakkındaki teşebbüsleri bilâhare sadık Moşamol'un Miss Johnsonser'i kaçırmak, kurtarmak için mecbur olduğu bu yoldaki ameliyata asla kıyas kabul edemez. Moşamol hiç yoktan bir sal vücuda getirmek mecburiyetinde olup, bunlarsa her şeyin mevcûdiyet ve mebzuliyeti içinde sal yapacaklardır. Gemilerinin kolonaları, serenleri, ambar kapakları, kamara kapıları vesaire muhtaç oldukları keresteyi teşkil eyleyebileceği gibi koca bir armanın ipleri, yelkenler, tenteler ve gemide mevcut marangoz edevâtı vesaire dahi hep bu ameliyatı teshil

ve ikmâl eyleyeceklerdir.

İşte bu mebzûliyet içinde başladıkları işi ancak iki hafta zarfında ikmâle muvaffak oldular ki vücuda getirmiş oldukları sal filvaki bu zahmete değerli görülecek bir inşa hükmünü aldı. Geminin bilhassa direklerinden maada ormandan kestikleri kuru ağaçlar yekdiğerine halatlarla bağlandıktan maada muhkem kuşaklamalar ve iri çivilerle dahi birbirine rabtolunduktan sonra ambar kapakları ve kapılarla küpeştelerden söktükleri tahtalarla üzeri de mükemmelen döşendi. Gemiyi çektiri hâline koyan küreklerin iskarmozları sala dahi rabtedilerek kürekler takıldı ki şu hâlde sal biraz da kürek kuvvetiyle idare olunabilecek bir şekil ve suret peyda eylediği gibi orta yerine dikilen direği bir de gabya yelkeni uyduruldu. Yelken ve tentelerin fazlası ise sal üzerinde bir çadır, bir kamara teşkiline yarayarak yağmurdan, güneşten, rüzgârdan, soğuktan hem kendilerini hem eşyâ-yı mevcûdelerini muhafaza için böyle bir sipere ihtiyaçları derkârdır.

Gariptir ki bunların üç haftadan ziyade ikametle şu ameliyât-ı cesîmiyyeyi vücuda getirdikleri yer ekseriyetle vahşîler uğrağı mahallerden iken bunlar vahşîler tarafından hiç bir hücuma dûçar olmadılar. Biz biraz düşünecek olursak bu masûniyetin sebebini buluruz. Hükmedebiliriz ki masûniyetin sebebi Fardiçarlar ile Patariçarlar'ın Miss Johnsonser mabede vasıl olacağı esnada vukua gelen son muharebeleridir.

İnşaat ve tehiyyâta hitâm verildikten sonra yedi arkadaş sala binerek kendilerini akıntı aşağıya doğru saldırdılar. Herkesin gözü sahillerdeydi. Miss Johnsonser'in râkib olduğu sandal hangi tarafta görüleceği ümidiyle bütün sahilleri karınca taharrî edilircesine aleddevam nazar-ı dikkatten geçiriliyordu. Aralıkta bir şayet kızcağız bir orman içinde muhtefî ise sadalarını işitsin de kendisini göstersin diye naralar atılıyordu. Hayfa ki bu tedâbîrden hiç semere husule gelemiyordu.

Hatta pek karanlık gecelerde yol yürümemek tedbirini bile düşünmüşlerdir. Kenarlarda sandalın görülebileceğine ihtimal kalmadıkça salı demirleyip ertesi güne intizar lüzumunu da hissetmişlerdir. Lâkin ortada sandaldan eser bulunmadıktan

sonra bu misillü tedâbîrden ne semere hasıl olabilir?

Sal ile on beş gün kadar seyahat ve sebâhatten sonra Timsahlar kabilesi mukabiline geldiler ki Moşamol'un bu kabileden kayık çalmak azmine düştüğü şuracıkta derhatır edilmelidir. Bu kabile halkına dostluk işareti olmak üzere bayraklar sallayarak sahillerine yanaşıp türlü işaretlerle aradıkları sandaldan haber sordularsa da ya meramlarını anlatamamış oldukları veyahut kabile halkı cidden sandalı görememiş bulundukları için sordukları suallere cevâb-ı şâfî alamamışlardır.

Söz sırası geldiği için ihtar edelim ki bu vahşîler nezdinde böyle bayrak sallamak suretiyle edilen istimzaçlar bir nevi muahede hükmündedirler. Bayrak sallamak dostluk teklif etmek demek olup, vahşîler eğer teklif edilen dostluğu kabul eyleyecek olurlarsa bilmukabele bayraklar sallarlar. O hâlde de yanlarına gelenlere asla adavet etmeyerek onları misafir sayarlar. Teklif olunan dostluğu kabul etmeyecek oldukları hâlde müthiş çığlıklar ile cenk naraları atarak ilân-ı husûmette bulunurlar.

Timsahlar kabilesi nezdinde mûcib-i memnuniyet olabilecek bir haber alamamaları üzerine bizim sal halkı Fardiçarlar'ın mabedi mukabiline kadar da geldiler. Eğer orada akıntı mabet cihetinde olsaydı da sal sahilden yakın geçseydi mutlaka görecekleri derkârdı. Fakat mecrâ-yı nehrin yarım saat kadar üst tarafında akıntı karşı sahile tebdîl-i cereyân eylediğinden ve sal dahi o taraftan akıp gitmeye mecbur olduğundan ve bahusus mecranın bu ciheti gayet vüs'at peyda eylediğinden Fardiçarlar mabedi önünden güpegündüz akıp gittikleri hâlde sandalı göremeyerek geçtiler gittiler.

Mister Johnsonser ve rüfekasının böyle sal ile Kansas kasabasına kadar icra eyledikleri seyahati şu hikâyemizde hakkıyla tafsil etmek mümkünattan değildir. Zira aralıkta bir rüzgârdan da istifade eyledileri ve kâh kâh sevahile yanaşıp bir ve bazen iki gün eğlendikleri ve birçok yerlerde vahşîlerle uğraştıkları hesaba katılmak üzere tamam dört buçuk ayda Kansas kasabasına vasıl olmuşlardır ki bu seyahat-i medîde ve müt'ibe erbâb-ı seyahatten hiç birisinin başlarına gelmiş ahvâlden olmadığı derkârdır.

Bunların rüzgâr kuvvetinden istifade edebilmeleri rüzgârın yalnız arkadan estiği zamanlara mahsus kalırdı. Bindikleri şey kayığa, gemiye benzemez ki yan taraflardan gelen rüzgârlar ile de istifade edilebilsin. Hele volta denilen şey bu sal için tahayyüle bile sığamayacağı derkârdır.

Bazı kere bir iki gün tevakkufa mecburiyetleri ise yiyecek tedariki için iltizâmî ve ihtiyârî taht-ı mecbûriyette bulunan tevakkuflardandır. Vakıa bunlar gemiden epeyce kumanya çıkarmışlarsa da inde'l-hesâb o kumanyanın Kansas kasabasına kadar kifayet edemeyeceği anlaşıldığı gibi esnâ-yı râhta vahşîlerin ne kadar müşkilât ve mümânaat gösterebilecekleri de tahmin kılınamadığından kumanya hususunda ne kadar ihtiyatlı bulunsalar istiksar olunamazdı. Binaenaleyh güzergâhları üzerinde sayd u şikârın mebzuliyetini ümit eyleyebilecekleri yerlere geldikçe bi't-tevakkuf bazıları sayd ile meşgul olurlar ve bazıları da çamaşır yıkamak ve kendi vücutlarını tathir etmek gibi hidemât-ı lâzıme ile iştigal ederlerdi.

İşbu tevakkuflarda bazı kere daha ziyade zaman sarfına lüzum gösteren birşey dahi keşfiyyât-ı coğrafya meselesi oluyordu. Sal ile geşt ü güzâr, gemi ile seyr ü seyahatten ziyade etraf u havaliyi muayene ve tahkike müsaade verdiği gibi bazı kere sayd u şikâr arkası sıra sahilden içerilere doğru tebaüd edildikte güzel güzel araziye tesadüf etmeleri de bunların mevaki'ini tayin ve ahvâlini tahkik ve tetkik için bittabi ziyadece zamana lüzum gösteriyordu.

Hele kabâil-i vahşiyye yanlarından mürûr eyledikçe gerek harben mürûr edilsin, gerek sulhen, daha ziyade zaman sarfına mecburiyet elveriyordu. Bunlar nezdinden sulhen mürûr edildiği zamanlar sakin oldukları yerlere dair malûmât ahzı lâzım gelip hatta vahşîlerin delâletleriyle biraz daha içerilerde kâin yerlere kadar şu küçük seyahatler de icra olunuyordu. Böyle bir sûret-i mmuslihânede muamele peyda edemedikleri vahşîlerle harbe mecbur olmaları Mister Johnsonser hey'et-i keşfiyyesinden hiçbir kimsenin burnu kanamasına bile sebep olamamıştır. Bu vahşîlerin remy âletleri ok ile sapan taşından ibaret bulunup, fakat bunlarca asıl ucu temrenli ve birçoğu zehirli oklar gayet kıymettar olduklarından, ziyadesiyle başları

sıkılmadıkça yani kendilerini muhakkak suretiyle ölüm veya esaretten kurtarmak mecburiyeti baş göstermedikçe onları atmayıp adi değnekleri kemanlara tîr ittihaz ederek atarlar. Bunlar isabet etseler bile musâblarını mecruh eyleyemezler. Bunlara nisbetle sapan taşları daha müthiş olup fakat uzacak mesafelerden isabetleri pek nadir vukubulur. Gerek oklar ve gerek sapan taşları için bunların ellerinde bulunan tüfeklerin lüzum ve mecburiyet gösterecekleri menziller ise Avrupalılar'ı esliha-i vahşiyye şerrinden daima emin bulundurur.

Sal halkı için en tehlikeli muharebeler bunların vürudlarını uzaktan görerek rükûb için kayıkları da bulunmak hasebiyle binip üzerlerine yürüyen vahşîlerle ettikleri muharebeler addolunabilirler. Zira o hâlde vahşîler kendilerini kütükten oyma kayıkları içinde siperleyerek sokuldukça sokulabilirler. Okları ve sapan taşları da âdeta menzil-i tâmından işletmeye muvaffak olabilirler. O zaman sal ahâlisi varillerden, sandıklardan peyda eylemiş oldukları siperler arkasına çekilip vahşîler üzerine oradan tüfek atmaya başlarlardı ki içlerinden birisine tane isabet edecek olsa cümlesi dûçâr-ı havf u hirâs olarak firar ediverirlerdi.

Herhangi yere uğrarlarsa kaybeyledikleri kızdan haber sormayı asla ihmal etmeyecekleri derkârdır. Hayfa ki her kimden haber soruyorlar idiyse alacakları cevâb-ı ye'si daha evvelden keşfederek gayet nevmîdâne ve meyûsâne bir tavırla cevaba muntazır oluyorlardı.

İşin en fenası Miss Johnsonser'in helâkini katiyen hükmedememeleri suretinden ibaretti. Açlıktan ve vahşîler eline dûçar olmaktan ve hatta sandalı batmaktan vesaireden dolayı kaç nevi ölüm tasavvur edilebilmekte ise zavallı kızcağızı bunların cümlesine dûçar olmuş farzediyorlar idiyse de bir mucize-i Rabbâniyye olmak üzere şayet bunca mehâlikten kurtulup bir tarafta muntazır-ı imdâd ise onu imdatsız bırakmak azim bir cinayet ve affı gayr-ı kabil bir hıyanet olacağını düşünüyorlardı. Yoksa bir yerde kızın naaşını görüvereçek olsalar vakıa mufârakat-ı ebediyyesinden dolayı pek büyük matem edecekleri derkâr idiyse de şu suretle husule gelecek olan itminan elbette bilâhare kendilerini memnun eyleyebilirdi.

Mister Johnsonser bir yandan evlât mufârakatı acısıyla müteellim oluyor idiyse de diğer taraftan şu vesileyle mecrâ-yı nehri hiçbir kimseye müyesser olamayacak sûret-i mükemmelede keşfeyledikleri için pek memnun oluyordu. Hîn-i azîmette tanzim eylemiş oldukları haritaların nerelerinde yanlış ve noksan varsa bu defaki avdette ikmal olunarak akıntıların istikametleri ve onlara nisbetle anafor mahalleri sığ sular, derin sular ve iki taraf sahildeki ormanlar, kayalar, ovalar kâh tashîhan ve kâh müceddeden işaret edildikten maada nereleri köy ittihazına salih olacakları da ayrıca işaret kılınıyordu. Bu köy mahallerini tayin ve işaret hususunda kenarlara yanaşmaktan ve içerilere doğru küçük küçük seyahatler yapmaktan istifade olunuyordu.

İşte bu suretle dört buçuk ay sal üzerinde icrâ-yı seyahatten sonra Kansas kasabasına vasıl olabildiler ki şürekâ ve ahibbâdan ilk mülâkat eyledikleri adamlara ilk sualleri Miss Johnsonser'in avdet ve muvâsalat edip etmediği kazıyyesi olduysa da aldıkları son cevâb-ı ye's cümlesinde yeniden bir bükâyı mucip oldu.

Bunların müddet-i seferleri en geniş hesapların da haricine çıktığından meğer Kansas kasabasında bunlardan da ümit kesilmişmiş.

Zaten keşfiyyât-ı nehriyyeye çıkanların kaçta kaçı muvaffak olabilirler ki akla gelen ve hiç gelmeyen türlü tehlikelerle daima taht-ı tehdîdde bulunan bu kâşiflerin avdetleri için tahmin edilen müddet geçer geçmez bu tecavüz-i tahmini hiçbir kimse o biçarelerin lehinde hayra yormazlar. Kazanın pençesi henüz yakalarına sarılmamış bile olsa herkes mutlaka bir kazaya uğramış bulunduklarını hükmederek familyaları halkına bir tesliyet ve taziyete bile mübaşeret ederler.

Bu hâl Johnsonser hey'et-i keşfiyyesi hakkında da vaki olmuştu. Tahminden pekçok ziyade zaman geçip de bunlardan bir eser-i haber zuhur etmemesi üzerine Kansas erbâb-ı isti'mârından bazıları:

- Yahu şu biçareleri aramak için bir fırka sevk etsek mi?

demeye başlamışlardı ki bu sözün asıl hükmü:

- Onların ümit eyledikleri arâzî-i cedîdeyi bizim derdest

etmekliğimiz için nevbet-i istikşâfî kendimize gelmiş diye hükmeylesek mi?

demek olacağı aşikârdır.

Hey'et-i seferiyyede zayi olan adamlara herkes bittabi acıdıktan ve hele biçare gemicilerin familyaları halkı feryad u figanlarla ciğerler dağladıktan sonra bir gün Mister Johnsonser, James Farah'a dedi ki:

- Ee evlât! Öküz öldü ortaklık ayrıldı hükmüne ittibâ' eyleyecek isek istediğinizi teehhülde serbestsiniz. Ne yapayım? Kızımın sizinle ve sizin kızımla bahtiyar olmanızı pek arzu eylemiş idiysem de Hak Teâlâ her şeyi bizim arzumuz gibi icra etmez; fiilinde muhtardır. Ancak şimdiye kadar birlikte çalışmış bulunduğumuza göre bundan sonra da birbirimizden ayrılmamayı gönlüm ziyadesiyle arzu eder. Kendinize münasip bir zevce bulup da teehhül eyleseniz, ondan sonra da...

Mister Johnsonser'in buraya kadar söylediği sözü bilâmukabele dinlemiş olan James Farah sözün en son fıkrasını işitince daha ziyade devam etmesine tahammül edemeyeceğini anlayıp gözlerinden boşanan yaşı velinimeti kayınpederi olan zata göstermemek için hemen savuşup gitmiştir.

- 3-

Bu mebde-i muhavere üzerinden iki ay kadar zaman mürûr eylediği hâlde James Farah şayet Mister Johnsonser'den böyle bir lâkırtı daha işitmekten havfla adamcağızın semtine bile uğramadı. Fakat bu müddeti beyhude geçirdi zannetmemelidir. Mister Johnsonser'in o sözü kendisine söyleyip de ağlayarak dışıraya fırladığı zaman soluğu sadık Clorington'un odasında almıştı. Adamcağızın sebeb-i bükâsını sualden bed' ile Clorington'un da ilâve eylediği fikirler, mütalâalar bunlar arasında şöyle bir muhavere teşkil eylemişti:

James:

- Ah dostum Clorington! Mister Johnsonser kendime münasip bir zevce bulmayı tavsiye ediyor. Sevgili nişanlımın vefatı üzerine Mister Johnsonser başka bir kızı kendisine öz evlât edebilir mi ki ben dahi başka bir kadını kendime zevce ittihaz edebileyim?!

Clorington:

- Vakıa hakkınız vardır dostum! Maşukanız, babanız için kız addolunacağı gibi sizin için de öz zevce addolunabilirdi. Bundan sonra intihab edebileceğimiz zevce ise âdeta üvey zevce sayılmak lâzım gelecektir ki on onbeş seneden beri tahayyülüyle dahi kendinizi bahtiyar bulduğunuz hâle hiç benzemeyecektir. Bununla beraber şu derde başka ne türlü deva düşünebilirsiniz?

- O deva sizin elinizdedir.

- Benim elimde mi? Eğer deva benim elimdeyse katiyen diriğ etmeyeceğime şüpheniz olmasın. Söyleyiniz bakayım?

- Nişanlımı aramak için bir sefer daha ihtiyar edeceğim.

- Yine yukarılara doğru mu?

- Evet! Ta Timsahlar kabilesi nezdine kadar.

- Gelirken icra etmiş olduğumuz taharriyâtı âdeta vakit geçtikten sonra icra etmiştik. Şimdiyse işin üzerinden yıl geçmiş demektir.

- Demek oluyor ki bu işte muavenetinizi benden diriğ edeceksiniz.

- Hayır azizim James! Muradım size bunu anlatmak değildir. Ben muvafakat bile edecek olsam Mister Johnsonser ne size ruhsat verir ne bana!

- Ben onan ruhsat istihsali yolunu bulurum. Kendisi gidip keşfettiğimiz mahallerin isti'mârına başlanmasını rey ediyor. Bu emrini icra için maiyetimize verilecek kuvetle gider nişanlımı da taharrî ederiz.

Namuslu Clorington bu teklif üzerine kaşlarını çatarak adem-i memnûniyet gösterir bir tavırla bir hayli düşündükten sonra dedi ki:

- Böyle bir teşebbüsü ne siz bana teklif edebilirsiniz ne de ben sizden ümit eylerim.

- Neden?

- Maiyyetimize verilecek kuvveti muhtas lehinden başka yere sarf etmek bir suistimâl sayılmaz mı?

- Neden suistimâl sayılsın? Onların bizden istedikleri şey isti'mar değil mi? İstediklerinden ziyade araziyi kendi namlarına istimlâk ve isti'mar edeceğiz. Hatta bu teşebbüste ilk

karar mucibince biz dahi kendilerinin ortağıyız. Fakat oturduğumuz yerden mülk isti'marı kabil midir? Elbette isti'mar edeceğimiz yerlerde bizzat hazır bulunacağız.

- Vakıa orası da öyle!

- İşte hem uhdemize tevdi kılınan vazifeyi ifa hem de nişanlımı taharrî yolunda sizden muavenet istersem diriğ eder misiniz?

Şu ilk muhaverede Clorington, James Farah'a va'd-ı kat'î vermediyse de redd-i kat'î cevabı da vermedi. İşin daha etrafıyla düşünülüp müzakeresine lüzum gösterdi. Sadık ve zeki Clorington bir yandan James Farah ile fırsat düşürdükçe mülâkat ve müzakere ederek, diğer taraftan efendisini de sırran bu müzakerelerden haberdar eyliyordu. Vakıa Mister Johnsonser:

- James Farah'ın kızıma göstermek istediği vefakârlık lüzumundan fazla bir kahramanlıktır. Biz yedi erkek olduğumuz hâlde bunca müşkilâtla söküp çıkarabilmiş olduğumuz yoldan kızımın salimen avdetini ümit edebilmek âdeta gülünç bir safderunluk olacağı gibi o vahşî ormanlarda bu zamana kadar bahusus James Farah'ın oraya vusûlüne değin kendisini barındırıp muhafaza edebilmesi de tasavvura, hayale bile sığmayacak masallar hükmünde kalır.

diye mukabele eylediyse de Clorington:

- Siz maksadın o cihetini yine kendi istediğiniz gibi tasavvur ve hükümde serbestsiniz. Deyiniz ki James ile ben keşfi için bunca zahmetler çekmiş olduğumuz yerleri istimlâke gideceğiz. Zaten bu suret sizce dahi emel değil midir?

yollu müdafaa gösterdiği için efendisi mülzem olmaya başlamıştır.

Birkaç hafta Clorington bir yandan ve James Farah diğer taraftan Johnsonser ile bu yoldaki muhaveratta devam eyledikten ve efendisi bu müddet zarfında Jefferson ve Saint Loui şehirlerindeki ortakları ile de muhabere ve mükâtebe eyledikten sonra nihayet Aztekler vadisine doğru hudûd-ı isti'mâriyyenin tevsii ve bu memuriyetin James Farah'a tevdii kararını tebliğ için o vefakâr adamı nezdine celbeylemiştir ki

kayıp kızından harf-i vâhid bahsetmeksizin karar-ı vâki'i ba'de't-tevdî' bunun için ne yolda tehiyyata lüzum gösteriyorsa bir lâyihaya dercetmesini emreylemiştir.

Bu memuriyetten hasıl olan şevk ve memnuniyetle doğruca Clorington nezdine gelen James Farah dedi ki:

- Aztekler memâlikinin isti'marına memur olduk. Tehiyyât-ı lâzıme için benden bir rapor istiyorlar. Oysa üç haftadan beri hazırdır. Na işte bir kere size okuyayım da kabul eylerseniz ikimiz imza eyleyerek takdim edelim.

James Farah lâyihasını kıraat ve Clorington istima eyledi ki hülâsa-i meâli isti'mâr-ı mezkûre bir iki büyük gemi ile gidilip belki böyle bir iki hatta üç dört geminin tahammül edebileceği insan ve eşyayı her sekiz tanesi birer büyük gemiye müsavi gelebilecek on altı kıta büyücek sandallara irkâb ve tahmilden ibaretti. Bu on altı sandala altışar kişiden doksan altı kürekçi irkâb eyliyordu ki bunlar vardıkları yerlerde doğrudan doğruya tarlalar temizleyip cetveller açmaya sevk olunacaklardı. Amele-i mezkûrenin sülüsü ve nihayet nısfı müteehhil olacak ve onların evlâd u ıyâli de eşyâ-yı beytiyyeleriyle beraber sandallara irkâb ve tahmil kılınacaklardı. Gerek kendisiyle Clorington ve gerek demirci, marangoz, dülger, duvarcı vesaire gibi işbaşılarından birer ikişer adam esnâ-yı râhta riyasete ait işleri görmek için işbu sandallara irkâb edileceklerdi. Sandallar ile gidecekleri yerlere vasıl olduktan sonra müteehhil takımını ilk teşkil edecekleri köye çıkarıp badehû sandalların on tanesi için yalnız ikişer kürekçi ve birer dümenciden ibaret tayfa tertibiyle bunları Kansas'a iade eyleyeceği ve Kansas'tan bunlar derûnuna yeniden takım ve tohum ve bazı hayvanât-ı ehliyye irkâbıyla tekrar iade olunacağı dahi lâyihasının cümle-i münderecâtındandı.

Clorington bu lâyihayı baştan başa istima ve fıkra be-fıkra bilcümle ahkâmını tasvib eyledikten onra sordu ki:

- Neden iki üç büyücek gemi ile yola çıkmıyoruz da böyle on altı sandal ile icrâ-yı sefer eyliyoruz?

- Birinci sebebi yine bir yar yıkılıp da altında kalırsak zayiatımız çok olmamaktır.

- Vakıa doğru bir mütalâa! Batan gemimizin halkı bir teknede müctemi' olacaklarına dört sandala münkasım bulunsalardı birisi batarsa üçü kurtulurdu.

- İkinci sebebi şu ince donanmayı öyle bir sûret-i sevk ile yürüteceğim ki buradan Aztekler vadisine kadar gerek iki taraflı sahilleri ve gerek en küçük adacıklara varıncaya kadar bütün adalar kenarlarını iğne arar gibi arayarak gideceğim.

- Evet! Eğer bu taharrîde dahi kaybımızı bulamazsak bilkülliye ümidimizi keseceğiz. Değil mi?

- Benim için ömrümün sonuna kadar kat'-ı ümîd mümkün olamazsa da sizin cümleniz için hükmün o sûret-i kat'iyyeyi almasına hiç diyeceğim kalmayacaktır.

Lâyiha müeddâsını Clorington'un da tasdik ve imza etmesi üzerine keyfiyet Mister Johnsonser ve şürekası meyanında müzakere olundu. Sûret-i mütalâa onlarca dahi mazhar-ı tasdîk olunduktan sonra levazımın tedarik ve tehyiesine mübaşeret kılındı ki Clorington zaten gayet faal bir adam olduğu hâlde James Farah tarafından edilen isticalllere hemen tahammül edemeyecek derecelerde bir sürat-i fevkalâde ile çalışarak üç dört hafta zarfında tehiyyât-ı mezkûreye hitâm verildi.

Hatta James Farah'ın lâyihasında unutulmuş olduğu hâlde biraz zamandan beri Kansas kasabasında bi'l-istihdam epeyce lisan öğrenmiş ve terbiye almış bulunan Aztek vesaire üserâsından beş altı kızıl gûnun hürriyetleri iade olunarak iktizasına göre tercümanlık hizmetlerinde istihdam için kafile-i isti'mâriyye maiyyetine verilmişti.

Bu kafile James Farah'ın lâyihası mucibince on altı değil tamam yirmi iki büyücek sandaldan müteşekkil olduğu hâlde yola çıkarıldı ki her sandal sekizden on tonilato yüke kadar ferîh fahûr mütehammil bulunduğundan her beş nihayet altısı batan gemi kadar yük almak istidadındaydı. Bu hâlde ilk hey'et-i keşfiyyenin dört misli kuvvet ile yola çıkılmış oldu ki sandalların yelken ve kürek ve ip ve lenger gibi levâzım-ı bahriyyesi ne kadar mükemmel ise hey'et-i isti'mâriyyenin eslihası, elbisesi ve kazma ve kürek vesaire misillü edevât-ı lâzımesi de o kadar mükemmeldi.

Mister Johnsonser birlikte gitmeyeceği münasebetiyle hey'et-i seferiyyenin birinci riyaseti James Farah'a tevcih olunup reis vekâleti Cloringtonʻa verildi. İlk seferde avdet eylemiş bulunan dört gemici dahi birinci ve ikincisi altışar ve üçüncü ve dördüncüsü beşer sandaldan müteşekkil olarak dört müfrezeye ayrılan sandallara kumandan tayin olundu.

Amerika kıtasında nehirler ve göller tarikiyle vukubulan sevkiyât-ı isti'mâriyye ekseriya bu vechile tertib olunurlar. Sevkiyât-ı berriyye ise eşyanın arabalara ve hayvanlara tahammülü ve insanların piyade olarak yürümeleri suretiyle vukubulur. Bazı kere ise sevkiyât-ı nehriyye yüklerin sandallara tahmili, insan ve hayvanatın sevâhilden yürütülmesi suretiyle tertip edilir. Ama sevkiyatın bu türlüsü yakın yerlere mahsus olup böyle binlerce mil mesafeler için James Farah'ın işbu tertibi tercih kılınır.

"Tercih kılınır" dediğimize bakıp da hâlâ dahi Amerika kıtasında bir mahallin yeniden isti'marı lâzım gelince erbâb-ı isti'mârın bu suretle sevk olunmakta bulunduğu anlaşılmamalıdır. Şimdilerde sevkiyât-ı nehriyyenin kâmilen vapur ile vukuu dahi Amerika terakkiyât-ı hâzırasıyla kıyas kabul ettirilebilecek ahvâlden addolunamıyor. Her hangi mahal yeniden isti'mar edilmek lâzım gelirse işte evvel be-evvel şimendüfer inşasından mübaşeret kılınır. Mühendisler yolun ilerisini bi'l-keşf şimendüferin güzergâhını tayin eyledikten sonra hey'et-i müsta'mere en evvel şimendüfer amelesi suretinde teşekkül ederek yolu yapa yapa ilerliyorlar. İsti'mar edecekleri yerlere vardıkları zaman oraya kadar demiryolunu uzatmış, ikmal etmiş bulunuyorlar. Hatta vardıkları yerlerde ebniye inşası için külfet-i ibtidâiyyeye de dûçar olmuyorlar. Gerek demirden ve gerek ağaçtan hazır yapılmış haneler, gazinolar, lokantalar, meyhaneler bulunarak bunların eczası şimendüfere irkâben naklolundukça evvelce planı tersîm edilmiş bulunan yeni köy veya kasaba mahalline birer birer kuruluvererek üç dört hafta zarfında koca bir köy ve sekiz on hafta mürûrunda âdeta bir kasaba vücuda getiriyorlar.

Elhâletü hâzihî Amerika hey'et-i müsta'meresinin gerek intikal ve muhâceret ve gerek inşaat hususunda gösterdikleri

sürat ve maharet bizim bu taraflar halkı için tasavvur ve tahayyül imkânının bile haricinde olup, hatta nakliyatta, temekkünde bu sürat, bu suhulet Avrupaca intizamları mübalâgât-ı gûnâgûn ile rivayet olunan ordularda bile bulunamıyor. Gazetelerde üç dört aylık yeni kasabaların tiyatrohaneleri ve on on iki aylık memleketlerin müzehaneleri bile peyda olduklarını görerek dûçâr-ı istiğrâb olmaktayız.

Bu hikâyemizin zamân-ı vukûunda ise kuvve-i buhâriyye denilen şey berren ve bahren insanoğlunun en faal hizmetkârı olmak sıfatını henüz takınmamıştı. Avrupa'dan Amerika'ya her sene yüzbinlercesi hicret eyleyen muhacirler deniz ve nehir ve göl kenarlarından içerilere doğru pek de tebaüd edemeyip kırk elli ve nihayet yüz kilometrelik mesafelere kadar karalar derûnlarına doğru tebaüd edildiği zamanlar dahi mebde-i azîmetleriyle menzil-i maksûdları arasındaki tarîk-ı mürâseleyi vahşîler hücumundan muhafaza için sık sık yerlerde kuleler inşası ve derûnlarına müsellah adamlar ikamesi ile taht-ı te'mîne almaya lüzum görürlerdi. Hatta bu kulelere vahşîlerin hücumu ve derûnlarında bulunanların bire kadar katli gibi vukuât-ı müdhişe dahi nevâdirden değildir.

O zamana göre bizim Mister Johnsonser'in James Farah riyasetiyle sevk eylediği bu fırka-i isti'mâriyye en mükemmel fırkalardan addedilmek lâzım gelir. Bunlar yekdiğerinden tebaüd eyleyen sandalların bayraklar veyahut el sallamak ile sûret-i muhâbereleri için lâzım gelen işaretleri tayine kadar her cihete intizam vererek ol vechile yola çıktılar.

Seferin mebâdîsinde alâ-kadri'l-imkân süratle yol kestirmekten başka bir şeye ehemmiyet vermiyorlardı. Zira Miss Johnsonser böyle mamureye yakın yerlere kadar gelmiş olsa Kansas kasabasını behemehâl haberdar eyleyeceği derkâr bulunmağla James Farah'ın asıl ehemmiyet verdiği taharrî-i gâib işine hemen burâlarda bed' edivermek lâzım gelmeyeceği derkârdır.

Böyle büyük nehirlerde akıntı yukarıya kolayca yol kestirmek için alâ-kadri'l-imkân anaforları kollaştırmaya lüzum görürler. Zira anaforlar akıntıya makûsen yukarı doğru bir cereyan demek olup vakıa bu cereyan hiçbir vechile akıntı

derecesinde süratli olamazsa da gerek rüzgâr ve gerek onun fıkdânı hâlinde kürek kuvvetiyle giden kayıkların daha ziyade süratle kat'-ı mesâfe eyleyebilmelerini temin eder.

Her anaforun müntehası bir burun olarak orada akıntıya tesadüf eylemek muhakkakât-ı tabîiyyedendir. Bizim hey'et-i seferiyye bu misillü burunlara vardıkça yedek çekmeyi mümkünattan görürlerse derhâl karaya adamlar çıkartıp ip atarak yedek çektiriyorlardı ki burnun öte tarafı yine anafor olacağından bu manevradan pek ziyade istifade eyliyorlardı. Yedek çekmek mümkün olamayan burunlarda ise olanca kuvveti küreklere vererek karşı yakaya doğru tebdîl-i istikametle aradıkları anaforu behemehâl o cihette buluyorlardı.

Büyük gemilerle seyahatten ise böyle sandallarla seyahatte ne misillü menâfi'-i zâide bulunduğunu Clorington'a anlattığı zaman eğer James Farah'ın hatırına gelmiş olsaydı merâkib-i sagîre ve hafîfenin işte böyle hem yedeğe, hem küreğe yarayarak seferde en ziyade matlûb olan sürati daha ziyade temin eyleyeceğini de meydana koyardı. Ezcümle yar altına gömülen eski gemileri kürekler takılarak bir çekdiri hâline konulduğu zaman bile akıntıdan anafora kaçmak lâzım gelen zamanlarda mesaî-i vâkıayı hükümden düşürebilirdi. O büyük gemiler tam havalarını bulmalıdırlar ki işe yarayabilsinler. Bu küçük sandalların ise iktiza ettikçe yirmi otuz kişi tarafından çekilip karaya bile alınıverecekleri derecesinde sehlü'l-isti'mâl olmaları Clorington'un da nazar-ı tahsînini celbeyliyordu.

Sal ile akıntı aşağıya doğru geldikleri zaman kaç günde ne miktar mesafe kat'eylemiş olduklarına güzelce dikkat eyleyerek haritalar üzerine işaret dahi eylemiş bulunan reisler şimdi görüyorlardı ki sekiz ve bazen on günde alabildikleri yolu akıntı yukarı gittikleri hâlde yalnız bir günde alıyorlar. Ne dinlenmek, ne çamaşır yıkamak, ne avlanmak gibi vesâilin hiç birisiyle yoldan kalmamaları dahi bunların sür'at-i seyrlerini bir kat daha temin eyleyen mevâddan idi.

Eğer Miss Johnsonser'den iz aramak mecburiyeti olmasaydı bunlar daha ziyade süratle bile kat'-ı mesâfe eyleyebilirlerdi. Ancak Kansas'tan Timsahlar kabilesine kadar olan mesafenin bir rub'unu dokuz günde kateyledikten sonra artık hangi ada, koy,

çevrinti filân görülürse güzelce tahkik için mevcut olan iki sürat sandalı sevk edildiğinden bazı kere bunlar hey'et-i umûmiyyeye yetişinceye kadar tevakkuf mecburiyeti baş gösterdiği için imkânın tamamı dairesinde yine yol alamıyorlardı.

Sürat sandalı dediğimiz şeyler kik biçiminde narin tekneler olup altışar çift kürek takılabildiğinden istikşâfât-ı serîaya lüzum görüldükçe ya Clorington, ya James bunları maiyyetine alarak giderdi. Vardıkları yerlerde etrafı taharrîden maada naralar atarak ve avcıların kullandıkları boynuz şeklindeki boruları bağırtarak her tarafa avaze-i taharrîyi îsâle çalışırlardı.

Elhasıl Kansas kasabasından hareketlerinin tamam on yenidci günü bir sahile vardılar ki lede'l-hesâb Timsahlar ile Kansas arasındaki mesafenin tamam nısfına vasıl olmuş bulunduklarını anladılar. Clorington, efendisinin kızından çoktan kat'-ı ümîd eylemiş bulunduğu cihetle reis-i evvel James'e:

- Şu mevki müsta'mere ittihazına pek ziyade salâhiyetlidir. Seyr-i âdi ile Kansas'a üç haftalık yol demektir ki mürasele dahi kolaydır.

diye oradan daha ileriye geçilmemesini rey eylemişti. Fakat James'te asıl maksat nişanlısını aramak olduğuna göre bu misillü reyleri kolay kolay kabul edebilir mi? O da Clorington'a dedi ki:

- Üç haftalık mesafe ile dört haftalık mesafenin ne farkı olabilir? Batan geminin sefer jurnali yanımızda olmalıydı da müracaat etmeliydiniz. Görürdünüz ki bu defa on yedi günde kestirdiğimiz şu yolu batan gemi ile bir buçuk aydan mütecaviz bir zamanda kestirmiştik.

- Bunu ben de inkâr etmiyorum ya!

- Hâlbuki sandallarımız şu sürat sandalları hesabında yapılmış olsaydı yine bu rüzgâr, yine bu kürek kuvvetiyle on dört günde buraya kadar gelebilirdik.

- Evet! Bunda da hakkınız var. İnşaallah himmetinizle sandallarımızı o yolda ıslaha da muvaffak oluruz. Bunların hiçbirisini inkâr etmiyorum. Fakat daha ileriye doğru gitmekte bir mânâ bulamadığımdan...

James, Clorington'un sözünü keserek dedi ki:

- Asıl ümidimiz yolun daha ilerisinde azizim Clorington, daha ilerisinde!

James'in bu sözü pek manidar bir surette söylemiş olması kıranta Clorington'un hemen canını sıkar gibi olarak dedi ki:

- Miss Johnsonser'i mutlaka bulmak ümidinde misiniz?

- Bu ümitte bulunursam şâyân-ı ta'yîb bir harekette mi bulunmuş olurum?

- Yok, ama gemimizin batması üzerinden yedi sekiz ay geçmiş olduğu hâlde...

- Azizim Clorington! Kansas kasabasından buraya kadar taharrî eylediğimiz sevahilde nişanlımın bulunmadığına kanâat-ı tâmme ile gönlüm rahat etmiştir. Yine şu yolda taharrîde devam edelim. İhtimalin yüzde doksan dokuzu kaybımızı bulamayacağımız cihetinde olduğunu inkâr etmem. Fakat hiç olmazsa yolun ilerisi için de kalbimde bu itminân-ı meyûsânenin husûlünü isterim.

Clorington arkadaşına verecek cevap bulamadı. Yine yolda devam ettiler. Tamam bir hafta daha gittiler ki yollarının bu kısmı hep düzlük, ovalık, çayırlık olup her ciheti çiftlik ittihazına salihdi. Hafta nihayetinde karşılarına çıkan orman ise bundan evvel gider ve gelirken iki defa vukubulan keşifte tayin etmiş olduğu vechile Aztekler ormanının başlangıcı olup, ta gemilerinin battığı yere kadar uzanıp gidiyordu.

Clorington eğer bir mevkide bir müsta'mere esası vaz'eylemek kendilerince namus tahtında taahhüt olunmuş vezâiften ise artık buradan ileriye geçmek caiz olmayacağını Mister James Farah'a o kadar ciddî bir tavırla anlattı ki biçare James bu teklifi de kabul etmeyecek olsa Clorington'un kendine itaat etmeyeceğini de gördüğünden teklîf-i mezkûru bir şart ile kabul eyledi.

-4-

James'in koyduğu şart malikânenin esasını vaz'eyledikten sonra yolun ilerisine doğru taharriyâtta yine devam

olunmasından ve bu taharriyâtta da Clorington'un dirîğ-i muâvenet etmemesinden ibaretti. Koca Clorington şart-ı mezkûru ez-dil ü cân kabul eyledi. Hatta dedi ki:

- Efendilerimize karşı deruhte eylediğimiz vazifenin esasını tesis eyledikten sonra bu taharrîde devamı siz kabul etmeyecek olsanız ben deruhde eyleyeceğim. Miss Johnsonser sizin maşûkanız ise benim de öz evlâdım mesabesindedir.

Bu söz James Farah'ın ziyadesiyle memnuniyet ve emniyetini mucib olduğundan kemâl-i şevk-i derûnla donanmaya "Dur!" işaretini çekerek bütün sandallar halkının def'aten karaya çıkmalarını emreyledi ve halk karaya çıkar çıkmaz mevcut eslihanın kâffesi birden havaya doğru ateş edilip ve cümlesi ittihâd-ı lisânla "Yaşasın Johnsonser ve şürekâsı!" diye bir nida edip zaten hazırlamış bulundukları geçme demirden mamûl amûdun parçalarını yekdiğerine rabt ve rekz ile üzerine dahi Saint Loui idâre-i merkeziyyesine mahsus olan bayrağı çektiler. Bunun üzerine umûm huzzâr bir daha "Yaşasın medeniyet! Yaşasın Hristiyanlık!" nidasını ayyuka çıkardılar ki işte bu suretle orasını isti'mar etmiş oldular.

Bu vechile isti'mar olunan yerler isti'mar edenlerin en meşru mülkü addolunurlar ki keyfiyyet-i mezkûre hâlâ Amerika kanunlarında "Birinci işgal edenin hakkı" namıyla hukûk-ı meşrûa ve esâsiyyeden addolunur.

James ve Clorington, Kansas'tan buraya gelinceye kadar ve hatta asıl buraya karîb olan yerlerde birkaç vahşî kabilesine tesadüf eylemişse de kabîle-i mezkûrenin ağaç köklerinden oyma sandallarını ve oklarını ve saban taşlarını daha ilk hamlede medenîlerin pişdarlık hizmetinde bulunan bir müfrezesi mağlûp ediverdiğinden ve vahşîler müfreze-i mezkûrenin gerisinde üç misli daha bulunduğunu gördüklerinden bu kuvve-i külliyye ile omuz öpüşemeyeceklerini teyakkun ile hemen gaybubeti tercih mecburiyetine düşmüşlerdi. Bununla beraber iki akıbet-endîş reis evvel be-evvel fırkalarını vahşîler hücumundan emin olabilecek bir hâle vaz' için mürtefice bir tepeye yıldız tabya şekline şebîh bir şekilde hendek kazmaya ve çıkan toprağı hendeğin iç tarafına siper suretinde yığmaya başlamışlardır ki

cümlesi el birliğiyle dört gün çalışarak hîn-i hâcette cümlesinin birden bıranabilecekleri bir melce peydasına muvaffak olmuşlardır.

Ondan sora James Farah mevcut sandalların altısına dörder kişi irkâb edip diğer altısını adamsız olarak bunlara rabt ile Kansas'a göndermiş ve Johnsonser müsta'mere-i cedîdesinin sûret-i isti'mârını mübeyyin bir de kağıt yazmıştır.

On iki sandal bu fırkadan ayrılıp gittikten sonra iki reis maiyyetleri halkının hane yapmaktan tarla açmaya kadar iştigal edecekleri hidemâtı tayin ve tertip ederek etrafta ince karakol gezmek hizmetini de ameliyât-ı yevmiyyeden yorularak istirahata muhtaç olanlara tevdie başlamışlardır ki bu ince karakollar ellerinde bulunan avcı borularını bağırtmaya başlar başlamaz kadın erkek cümlenin silâh başına koşmaları da tertibât-ı esâsiyyedendir.

Ancak daha şimdiden haber verelim ki bunlar giden sandalların avdetine kadar hiç bir gün vahşîlerle muharebeye mecbur olmamışlardır. Vakıa bir kaç defa vahşîler tekarrüb ederek ince karakolların boru avazeleri üzerine herkes silâh başına koşmuşsa da yanlarında bulunan zenciler vasıtasıyla kendilerine düşmanlık eseri göstermeyenler ile düşman değil dost olacaklarını ve bununla beraber ellerinde bulunan esliha-i nâriyyenin kudreti sayesinde hiç bir kimsenin düşmanlığından korkmayacaklarını anlatmaları üzerine vahşîlerden dostluk temin ederek savuşup gitmişlerdir.

Kansas kasabasına iade edilen on iki sandal yevm-i hareketlerinin tamam on birinci haftasında avdet edebildiler. Derûnlarına kadın erkek bir hayli isti'mârcılar irkâbından maada bir hayli de erzak, edevat, hayvanat vesaire tahmil olunmuşlardı. İki reis karındaşcasına bir ittihâd-ı efkârla işbu umûr-ı isti'mâriyyeyi tertip ederek işlere öyle bir hız verdirmekteydiler ki bu işlerde vukufu, tecrübesi olanlar şimdiye kadar hiçbir yerde bu kadar muntazam iş tertip edilmemiş olduğunu ve icraatta bu derecelerde sürat görülmemiş bulunduğunu itiraf ve teslim eyliyorlardı.

Ba'dema Kansas ile Johnsonser City yani iki müsta'mere arasında vâsıta-ı mürâsele ve muhabere olmak üzere yalnız iki

sürat sandalı istihdam olunmaya başlandı. Ağır nakliyat büyük gemilerle icra olunuyordu. Müsta'meredeki alışkın kızıl gûnlar kendi yanlarına terfik edilen bazı medenîler ile beraber kabâil-i mütecâvire nezdine gönderilip mübadele suretiyle ufak tefek ticaretlere de başlanmış ve vahşîlerden cesaret edebilenler medenîler nezdine gelip ücretle çalışmaya bile mübaşeret eylemişlerdi.

Her teşebbüsât-ı isti'mâriyyede görülmüştür ki işlerin böyle mebâdisi gayet kolay gider. Çünkü vahşîler Avrupalılar'ın o süslü kıyafetleri altında ne yaman entrikalar sakladıklarını bilmeyerek ilk safvet-i hâlleriyle bunların düşmanlıklarından korkulmak lâzım geleceği gibi dostluklarına da tamamıyla emniyet gösterilmek iktiza eyleyen adamlar olduklarını ümide düşerler. Aradan bir kaç sene geçmelidir ki Avrupalılar zapt eyledikleri yerlerde kendilerini güzelce yerleştirip temelleştirsinler de asıl yerliler aleyhinde müstaid oldukları mezalimi meydana çıkarıp biçare yerliler dahi bunların ne yaman düşmanlar olduklarını anlayabilsinler.

Bu misillü ilk isti'mar olunan mahallere Avrupalılar'ın getirdikleri eşya, yiyecek ve içecek ve takıp takıştırılacak şeyler olduklarından vahşîlerin karısı erkeği bunlara tama'an ya ellerinde bulunan emtiayı verip alırlar ki onlar dahi bazı kıymetli kuş tüyleri ve hayvanat kabuk ve boynuzları ve altın tozu gibi şeyler olurlar veyahut eşyâ-yı mezkûreyi hizmet-i vücûdiyyeleriyle mübadele ederler. Yaban atları, bizon ve yaban koyunları vesair türlü sayd u şikâr eyledikleri vuhûş dahi vahşîlerin Avrupalılar'la mübadele eyledikleri emtiadan maduttur.

James ile Clorington bir taraftan müsta'mere işlerini bu suretle tanzim ve tesrî' eyledikleri gibi diğer cihetten nehrin biraz daha yukarılarına doğru sandallar sevkiyle Miss Johnsonser'in izini tahkik ve taharrî hususunda da gaflet göstermemişlerdir. Hatta bi't-tedrîc münasebet peyda eyledikleri kızıl gûnlara aradıkları kızın evsafını ve ne zaman, nerede gemileri batıp kızın nasıl bir sandal ile tebaüd eylediğini filânı anlatarak kabâil-i mütecâvire nezdinde böyle bir beyaz gûn kızı mevcudiyetini haber verebilirlerse ne derecelerde

mükâfata nail olacaklarını tefhim ettiklerinden vahşîler tarafından berren dahi icrâ-yı tedkîk ve taharrîde kusur edilmiyor idiyse de taharriyât-ı vâkıa aleddevam semeresiz kaldıkça zavallı James Farah'ın ye'si mütezâyid olarak doğrudan doğruya kendi eser-i fetâneti demek olan Johnsonser müsta'meresinin cümleyi hayrette bırakacak süratle terakkisinden mütehassıl sürûr u şâdisini de kaybeliyordu.

Bunların müsta'mere esasını vaz'etmeleri üzerinden altı ay mürurunda o mevkiin hâli âdeta bilkülliye tebeddül ederek insandan umrandan hâli olan mahall-i mezkûre kerpiçten, ahşaptan bina olunmuş yüzden mütecaviz hane ve bir mektep ve bir Protestan kilisesi ve misafir ve bekârlar için ufarak üç otel ve bir hayli kahvehane ve meyhane ve dükkân vücuda gelmişti ki bu mahalle artık çiftlik ve köy ıtlakı caiz olamıyordu. "Johnsonser kasabası" denilip bu sözün muhtasarı olmak üzere kendi aralarında yalnız "city" yani kasabasa deniliyordu.

Köylere değilse de çiftliklere gelince bunlar city'ye yarım saatten bir buçuk saat mesafeye kadar nehrin üst ve alt taraflarına doğru başkaca tesis olunmaya başlamıştı ki herbiri de kendi müessisleri namıyla yad olunuyorlardı. Ancak Clorington ile James Farah'a dahi birer vâsi' arazi temlîki cümle-i mukarrerâttan iken ikisi de henüz kendi hisse-i arazîlerini tefrîk ve tayine bile lüzum görmemişlerdir. Clorington gayet tok gözlü ve efendisine muhabbet ve sadakati fevkalâde bir adam olduğu için bu işte teahhur etmekte bulunup James Farah ise sevgili nişanlısından bir haber alamadıktan sonra kendi namına malikâne tesisi şöyle dursun, belki city'de ve Kansas ve Jefferson'da bile ikamet edemeyerek Saint Loui şehrine kadar başını alıp gitmek ve orada bile gönlünü eğlendiremezse ya Amerika'nın sair taraflarına veyahut Avrupa'ya kadar çekilmek mecbûriyet-i kalbiyyesinde bulunuyordu.

Hatta Kansas'tan Johnsonser ve şürekâsı tarafından gelen mektuplarda lâyenkatı' kendi malikânelerinin de harita üzerinde mevâkii tayin olunarak inşa ve tamirine mübaşeret kılınması mütemadiyen emrolunduğu hâlde iki reisin bu emirlere ittibaları görülmemesi hasebiyle sürat sandallarının bir defa Kansas'tan avdetlerinde Mister Johnsonser ile şürekâ ve

memûrîn ve ketebesinden bazı kimseler çıkagelmişlerdi. Bunlar altı ay zarfında yapılan işleri ez-dil ü cân tahsin ile beraber kendileri namına yapılacak olan malikânelerin adem-i inşâsından dolayı muahezeye kalkıştıklarında James Farah:

- Bana müsaade verip de nehrin yukarılarına doğru nişanlımı bir daha arattırmazsanız benim için buralarda temekkün kabil olamayacaktır.

cevabını verdiği gibi Clorington dahi:

- Sözün doğrusunu isterseniz efendimin kızını taharrî hususunda muavenet edeceğimi Mister James Farah'a vaad etmiş bulunduğumdan bu vaadi ifa etmeyince kendi namıma bir çöp bile dikmemek mecburiyetindeyim.

cevabıyla James Farah'ın sözünü teyid eylemiştir.

Çend gün sonra bu mesele tekraren ve cidden mevki-i müzâkereye konuldukça James Farah:

- İşte Johnsonser City tesis etmiş demek olduğundan benim için inayet buyurulacak malikânenin daha yukarılarda tesisi bütün hey'et-i isti'mâriyyenin menfaatine de muvafıktır. Bu zamana kadar size etmiş bulunduğumuz hizmetin mükâfatını verecekseniz Clorington ile yerimize başkalarını tayin ederek bizi daha yukarılara sevk ediniz. Hem derûnumuzda bir ukde hükmünü alan taharrîmizi ikmal edelim, hem de daha ilerilerde münasip bir mahalle kendi namımıza malikâneler tesisi ile Johnsonser City için ileri karakol hizmetini vücuda getirmiş olalım.

dediğinden ve Clorington dahi arkadaşının bu emel ve ifadesini teyid ettiğinden Johnsonser ve şürekâsı muhâlefette daha ziyade sebat edemeyerek mesullerini is'âf eylemişlerdir.

Mevcut sandallardan sekizi ile iki sürat sandalı bu hizmete tayin olunduklarından Clorington ile James bu sandallara irkâb edecekleri adamları o zamana kadar cesaretlerinden, sadakatlerinden tamamıyla emniyet ve ümit peyda eylemiş oldukları zevattan intihab eylediler. Eslihaları, mühimmatları, kumanyaları herşeyleri mükemmel olarak, sanadallara binilip yola çıktılar ki bunların gaybubetinden sonra da Johnsonser ve şürekâsı yeni city için başka müdürler tayin eyleyerek Kansas kasabasına avdet etmişlerdir.

James Farah'ın bademâ nişanlısını istediği gibi taharrî.imkânını ele geçirmiş bulunmasından dolayı ne derecelerde memnun ve neşeli olduğunu tafsile lüzum göremeyiz. Taharriyatta o kadar dikkatli davranıyordu ki âdeta başvurmadık hiç bir nokta bırakmıyordu. Hayfa ki bu derecelerde dikkat ve ihtimam ile beraber Azteklerin Huyi Çiloposlti mabedi önünden geçtiği zaman sahilde bir yan üzerine devrilmiş olan sandalı kimse görememiştir. Vakıa sandalın buraya vürudundan beri nehir sahilin bu cihetini epeyce doldurup suların da azlığı zamanına müsadif bulunduğundan sandal yirmi otuz adım kadar karada kalmış idiyse de bu hâl oradan geçenler için mâni-i rü'yet olamazdı. Fakat ekseriya görülmüş olduğu vechile meselâ gözlüğünü kemâl-i tehâlükle taharrî eyleyen adamın matlûbu olan gözlük burnu üzerinde bulunduğu veyahut bir dolap içinden veya masa üzerinden taharrî eylediği şey gözleri önünde durduğu hâlde insanın bu kadar bedahate karşı gafletle davrandığı gibi bunlar dahi Huyi Çiloposlti mabedi kenarından yani sandalın karşısından geçtikleri hâlde işte bu derecelerde tehâlükle aradıkları şeyin ta karşısında bulunduklarından tamamıyla gafil olarak geçip gitmişlerdi.

Zavallı James Farah o gidişle Timsahlar kabilesi nezdine kadar varmıştır ki eğer Kansas'tan Johnsonser City'ye değin gelmiş olduğu surette kat'-ı mesâfe eylemiş bulunsaydı bu yolu on günde ve nihayet iki hafta zarfında kat edebilirdi. Taharriyatta ihtimam edeceğim diye şu seferde tamam altı hafta imrar eylemiş olduğu hâlde matlûbundan yine bir eser peyda edemediğine o kadar meyus olmuştur ki eğerçi zahir-i hâlde bu ye'sini Clorington'dan ketmeyliyor idiyse de hakikat-i hâlde kafasına bir kurşun sıkarak terk-i dağdağa-i âlem etmeyi de düşünmeye başlamıştır.

Bazı kere en semli şeylerin en müthiş dertlere deva oldukları gibi bu defa James Farah'ın şu müthiş kararı kalb-i meyûsu için bir deva hükmünü almıştır ki eğer bu karar olmasıydı hâl-i ye's ile ihtimal iki mecnûnâne bir isti'câlde de bulunabilirdi. Ancak karâr-ı vâki üzerine kendi kendisine:

- Ben artık dirilerden addolunmam, emvattan addolunurum.

Binaenaleyh son dakikama kadar edeceğim teşebbüse ne Clorington ne de sair bir kimse mümânaat edemezler. Nev'-i beşerin takdîsen ittibâ eylediği kavânîn-i medeniyyenin benim üzerimde hiçbir hükmü, kuvveti kalmamıştır. Bu azm ü cezmimdeki katiyyete nazaran şu havaliyi karış karış aramaklığıma her kim muhalefet ederse Johnsonser City'ye avdette muhtar olup, ben ise tabancamın kurşunundan aradığım hâlâs-ı küllîyi hayvanât-ı vahşiyye pençe ve dendânında bulmaktan da ihtiraz etmeksizin şuralardan tebaüd etmeyeceğim.

demitir ki bademâ taharriyâtını da bu sözden anlaşılacak surete koymuştur.

Clorington, arkadaşı James'i şöyle bir azm ü cezmde bulunduğunu teferrüs etmemiş değildir. Fakat teferrüsünü meyus adamcağıza anlatacak olsa korkulan neticeyi isti'cal eylemiş olacağı mütalâasıyla hiç anlamamış gibi davranıyordu. Yalnız James'in hiç bir rey ve arzusuna muhalefette bulunmayıp bilakis James:

- Şuraya da bir uğrayalım.

dedikçe Clorington derhâl muvafakattan maada:

- Yalnız oraya değil, daha şuraya ve şuraya da baş vuralım.

diye arkadaşının emelleri dairesini tevsîe kadar da varıyordu.

- 5-

Gemilerinin battığı yerden sal inşasıyla Kansas kasabasına hîn-i avdetlerinde Timsahlar kabilesi önünden mürûr eylerken kabîle-i merkûmeye bayraklar sallayıp dostluk işareti vermeleriyle kabilenin dahi dostluğu kabul eylemiş bulunduğu beyan olunmuştu. Bu defa Timsahlar kabilesi beyaz gûnların evvelkinden ziyade kuvvetle avdetlerini görünce bayraklar sallayarak dostluk teklifinde beyazlara tekaddüm eylediler. Şimdiye değin hiçbir yerde dostluğun evvel be-evvel vahşîler tarafından teklif edilmesi vaki olmadığından Clorington ile James Farah Timsahlar'ın işbu işaretlerine emniyet hususunda müteredditt kaldılar. Zira huda'-ı harbiyye icrasınca vahşîler medenîlerden aşağı kalmayıp bazı kere böyle dostluğu kendileri

teklif ettikleri hâlde inanıp kabul edenlere def'aten husûmet edivermeleri nevadirden değildir ki bunu da ekseriya kendilerinden evvelce fenalık görmüş oldukları kabilelere yapmaları mutaddır. Ancak bu sefer kendi yanlarında tercümanlık hizmetini ifa edecek bir iki kızıl gûn dahi bulunduğundan kendileri de bayraklar sallayarak sahile tekarrüb eyledikleri zaman Timsahlar:

- Geçen sene aradığınız beyaz gûn mahlûkundan haber isterseniz geliniz!

diye haykırmaya başlayınca artık ne Clorington, ne James Farah'ın tereddüdü, havfı kalmayıp verilecek haber mutlaka Miss Johnsonser'e dair olacaktır ümîd-i tâmmıyla sahile yaklaştılar.

Bu Timsahlar eğerçi vahşette Aztekler'in sair kabâilinden değil idiyseler de sahilde oturup balıkçılık ile müteayyiş olduklarından öyle Fardiçarlar gibi kabâil-i sâire ile münasebetleri büsbütün münkatı' ve uzlet-nişîn şeyler değildiler. Kendileri tuttukları balıkları içerilerde sakin ahâliye verip onlardan dahi sayd eyledikleri hayvanatı almak suretiyle bazı mertebe mübâdelâtta bulunduklarından beynelbeşer mübâdele ve münasebet lüzumunu bir parçacık olsun anlamışlardı.

James Farah ile Clorington sahile çıkarak Timsahlar'ın rüesâ ve muteberânını yanlarına davetle me'kûlât ve meşrubât-ı muntazamalarından yedirip içirdikten sonra tercümanları vasıtasıyla ber-vech-i âti muhavereye başladılar. Dediler ki:

- Evet! Biz bu defa dahi bizim gibi beyaz gûnlardan bir kız için geldik. Geçen sene vürûdmuzda ona dair sizden bir haber alamamıştık. Demek oluyor ki şimdi haberiniz vardır. Öyle mi?

- Evet evet! Geçen sene haberimiz yoktu. Şimdi vardır. Fardiçarlar'da bir beyaz gûn türemiş. Ama dişi midir, erkek midir bilemeyiz. Şu değnek yok mu, onu toprağa gömdüğü gibi bir de bakıyorsunuz ki meyveleri üstünde bir ağaç olmuş.

- Acayip! Bu ne mucizekârâne muvaffakiyet!

- Evet! Bu mahlûk için daha neler söylüyorlar ki inanılacak şeylerden değildir. Meselâ etrafdaki kuşlara bir kere ses verdi mi

hiç birisi kendisinden kaçmayıp hepsi etrafına toplanıveriyorlarmış. "Yumurtalarınızı bırakınız" diye emretti mi hemen hepsi yumurtalarını bırakıveriyorlarmış. Hatta bir inek, bir keçi, bir geyik hangi hayvan olursa olsun bu mahlûk tarafından çağrıldıkta kendi kendilerine gidip apışlarını açıveriyorlarmış. O da şakır şakır sütlerini sağıyormuş.

James Farah ile Clorington birbirinin yüzüne bakarak vahşîlerin mucize hikâye edercesine söyledikleri sözlerin mâhiyet-i hakîkîlerini tayin eyliyorlardı ki o da Miss Johnsonser'in dûçar olmuş bulunduğu kabile nezdinde bahçeler ve hayvanlar yetiştirerek bunların meyvelerini, yumurtalarını, sütlerini istihsalden ibaret olduğu o medenîlerce mevâdd-ı bedîhiyyedendi. Vahşîler ise hikâye-i mütehayyirânelerinde devamla diyorlardı ki:

- Fardiçarlar'a öyle yuvalar yaptırmış ki kunduzlar bile o kadar mükemmel yuva yapamazlar. Çürük çarık meyvelerden papaz suyu çıkarıp Fardiçarlar'ı sarhoş ederek eğlendiriyormuş. En güzel kuşlardan iyi ötüp teganniler eyliyor ve pire gibi sıçrayıp horalar tepiyormuş.

- Öyleyse demek olacak ki Fardiçarlar bu mahlûkun kadrini, kıymetini anlayarak kendisine ona göre muhabbet eyliyorlar.

- Sorar mısınız?! Biz bunu ilk işittiğimiz zaman inanamamıştık. Çünkü ilk haber Fardiçarlar elinde esir iken kaçıp kurtulmuş bulunan üç kızıl gûn tarafından verilmişti. Bu firarîler Tırtıllar kabilesine mensup bir oymak ahâlisinden olup şu mahlûk-ı acîbin haberini kendi kabilelerine getirdikleri zaman kabile halkı Fardiçarlar üzerine hücum ederek o beyaz gûn mahlûkunu kapmaya davranmışlar. Fakat ne dersiniz, beyaz gûn bunların kasdını rüzgârdan mı haber almış, güneşten mi haber almış, her kimden haber almışsa evvelce öğrenerek üç dört günlük yol yürüyüp maiyyetindeki cengâverlerle beraber bir ormana gizlenmişler. Tamam düşmanları oraya gelir gelmez vehleten cenge bulaşıp kırk elli tanesini öldürmüşler ve yetmiş seksen tanesini de bağlayıp esir eylemişler.

Kari'lerimiz vak'anın asl-ı sahîhini bildikleri cihetle Timsahlar'ın hikâyesinde ne kadar mübalâğalar olduğunu görüyorlardır. Fakat bu mübalâğa ve hatta yalanlardan dolayı o

vahşîlerin ta'yîbini mürüvvetlerine muvafık bulabilirler mi ki, bizim memâlik-i mütemeddinede bile şu yoldaki hikâyât hiçbir vakitte mübalâğadan masûn kalamaz. Meselâ bir ordu kumandanı kendi ordusundan vukubulan mecruh ve maktullerin miktarını onda bire indirerek ve düşman tarafına verdirdiği zayiatı on misli büyüterek jurnal eylediği gibi vukuata bîtaraf olanlar bile ya ifraten ya tefriten nakil ve hikâye-ı vukûatla hakikati bilkülliye zayi ederler.

James Farah ile Clorington ise hikâyenin bir tavr-ı muciz-perestâne ve mübalâğa-perdâzâne ile irad olunmasına da ehemmiyet vermiyorlardı. Onlarca matlûb olan şey yalnız Miss Johnsonser'in muvcudiyetinden haber almak kazıyyesi olup bu emele nail olduklarından dolayı çıldırasıya seviniyorlardı.

Amerika'nın bu taraflarına kendilerinden evvel medenîlerden hiç bir kimse gelmemiş olduğunu muhakkaken bildikleri cihetle şu beyaz gûn mahlûkunun Miss Johnsonser'den başka bir kimse olabilmesine ihtimâl var mıdır? Varsa bile yine kendi fırkalarından olarak buraya düşmüş bir adam olacağı derkârdır. Binaenaleyh her hâlde şu Fardiçarlar üzerine yürümeyi katiyyen kararlaştırmak ile beraber bu hareket-i berriyye için lâzım gelen tehiyyâtın ikmali ve Timsahlar'dan iktiza eyleyen kılavuzların tedariki için orada bir kaç gün ikamete mecbur olacaklarını da nazar-ı dikkate aldılar.

O akşam Timsahlar'la medenîlerin tertip ettikleri ziyâfet-i müştereke pek tuhaf oldu. Bunlar tutmuş oldukları balıklarla içeriki kabâilden almış bulundukları bazı taze saydları ateş üstünde yakıp yarı kömür hâline getirmeye başlayınca medenîler bu taamın kâbil-i ekl olamayacağını görerek vahşîleri o iştigalden men eylediler. Yeniden tedarik olunan balık ve luhûmu kendileri pişirip sofraya bir miktar da rakı ve şarap ilâvesiyle müştereken taam ettiler ki esnâ-yı taamda kızıl gûnlar:

- Evet evet! İşte Fardiçarlar nezdindeki beyaz gûn dahi böyle yemek pişiriyormuş. Yemeye türlü türlü zehirli şeyler koyuyormuş ama onun eline geçen zehir bile acılığını tatlılığa tahvil eyliyormuş.

diye hep Fardiçarlar nezdindeki mahlûk-ı acîbin garâibini

hikâyede bulunuyorlardı.

O geceyi sabaha kadar istirahatle imrar eylediler ki en büyük medâr-ı istirahatleri dahi gayet kuvvetli bir mukaddime-i ümîd husûle gelmiş olması kazıyyesiydi.

Ertesi sabah içerilerden gelen bazı vahşîler Fardiçarlar nezdindeki beyaz gûn kızına dair en son ve en mühim bazı malûmat daha getirdiler. Dediler ki:

- Tırtıllar'dan Fardiçarlar nezdinde esir olanları meğer zebh ve kurban etmemişler. Beyaz gûn mahlûku bunlara türlü mucizeler öğretmiş. En sonra da yiyeceklerini içeceklerini verip memleketlerine göndermiş. Artık hiç bir kimsenin şüphesi kalmıyor ki bu mahlûk beşeriyyetin fevkinde bir mahlûk-ı semâvîdir.

Vahşîler için harpte alınan üserâyı mutlaka zebh etmekten başka bir muamele malûm olmadığından bu defaki üserâ-yı harbiyyenin böyle yiyecekleri, içecekleri verilerek memleketlerine gönderilmelerini inanmaya gayr-ı sâlih misallerden olarak telâkki etmek isteyenler çok bulunmuşlarsa da diğer bazıları beyaz gûn mahlûkunun bundan daha acîb ve garip ahvâli görülmüş olduğu hâlde bu muamelenin inanılmayacak hiç bir yeri olamadığı beyanıyla getirilen haberin sıhhatine kanaat getiriyorlardı. James Farah ve Clorington ise medenîler nezdinde üserâ-yı harbiyyeye edilecek muamele bundan ibaret bulunduğunu hikâye ile beraber:

- Vakıa esirlerin iade edilmesi bademâ iki kabile arasında dostluğun takarrürü maksadıyla vukubularak bu dostluktan ümitvar olamadıkları zamanlar medenîler dahi üserâyı iade etmezlerse de öyle zebh ve kurban eylemek gibi gaddarlıklarda dahi bulunmayarak onları işlerinde hizmetkâr gibi kullanırlar. Arkalarına elbise giydirip karınlarını doyururlar. Âdeta kendi familyaları azasından imişler gibi muamele ederler.

izahatini de verdikleri zaman vahşîler hiç inananılamayacak bir hikâye istimâ' eylercesine hayret-i tâmme ile mukabelede bulunmuşlardır.

Eğer tercümanlık hizmetinde kullanılan kızıl gûnlar medenîler nezdinde bulunan üserânın ednâ kusur ve

kabahatleri üzerine ne kadar kamçılar yiyerek ne yolda mücâzât ettiklerini de anlatmış olsalardı ihtimal ki müstemi'leri olan vahşîler bu yoldaki muameleyi istib'âd etmeyerek hikâyenin cihât-ı sâiresini de daha kolay inananmaya şayan bulurlardı. Ancak vahşîlerin lisanı zaten pek mahdut olup meramlarının kısm-ı a'zamını kendileri de kaş, göz ve el ve ayak işaretleriyle anlatmakta bulunduklarından zavallı tercümanlar hikâyenin o cihetlerini de açacak olurlarsa efendilerinden şikâyet eylemiş olarak bilâhare cezalarına dûçar olacaklarını bildikleri için ahvâl-i mezkûreyi hiç de meydana koymamışlardır.

Miss Johnsonser'e dair bu ikinci haberin vürudu James ile Clorington'u teşebbüsât-ı lâzımesinde isti'cale mecbur eylediyse de iltizam olunan isti'cal Miss Johnsonser'in bir tehlikede bulunması hasebiyle bir an evvel kurtulması mecburiyetinden neşet etmeyip bilâkis böyle ilân-ı harb akd-i sulh ve ıtlâk-ı üserâya iktidar derecesinde bulunan matmazelin hiçbir gûne tehlike içinde bulunmadığı bunların nazarlarında mertebe-i tahakkuka varmıştır. İsti'callerine sebep ise işte bir buçuk senedir hemen kat'-ı ümîd derecesine varmış bulundukları gâibi tam ele geçirmeye tekarrüb eylediklerinde vukuu tabii bulunan sabırsızlıktan ibarettir.

James Farah'a kalmış olsaydı maiyyetindeki fırka-i seferiyyeyi beraber almaya da lüzum görmeksizin hemen Timsahlar kabilesinden önüne bir kılavuz katıp yola çıkıverecekti. Fakat Clorington:

- Acele etmeyelim arkadaş! Tamam mesaimizin neticesini ele almaya tekarrüb eylediğimiz dadikada tıflâne bir isti'cal ile işi bozacak olursak sonraki kederimiz, ye'simiz bir akçe etmez.

diye teennî reyinden ayrılmadığı için James Farah dahi istediği kadar acûlâne harekete meydan bulamıyordu.

James'in de meçhulü olmadığı hâlde bilhassa Clorington pekâlâ biliyordu ki şu vahşîler nezdinde beyazlardan birisi her ne tedbir ile olursa olsun selâmetini temin eyleyebilmekte o kadar müşkilât çekmediği hâlde onlar elinden yakayı kurtarmak lâzım gelince hiç hatır ve hayale gelmeyen nice tehlikeler mâni-i halâs olurlar. Hâl-i vahşetten ehliyet hâline nakledilen bazı hayvanat haklarında bizim medenîlerin dahi yaptıkları gibi!

Meselâ güzel bir karacayı hanenize alıştırmışsınız, eliniz ile ekmek, üzüm, şeker filân vererek besliyorsunuz. Güzel gözlerini ve temiz burnunun ucunu öperek incecik bacaklarını ve lâtif gerdanını okşayarak ziyadesiyle seviyorsunuz. Bu güzel hayvan bir aralık sizden tevahhuş edecek olsa ve nazarınızda firar edeceği de tahakkuk eylese takibinde kusur eder misiniz? Onu tekrar ele geçirebilmek için sarfına başladığınız mesainin semeresiz kaldığını görünce gayretiniz artar. Bir aralık hiddetlenmeye başlarsınız. Hayvanın kaçacağı taraftan ürküp sizin istediğiniz tarafa tahvîl-i hareket etmesi için taş filân atmaya başlarsınız. Nihayet büsbütün elinizden kaçıracağınızı aklınız kestiği zaman yanınızda tüfek varsa atıp vurursunuz ki yanınızda tüfek bulunmayıp da kıyaklığın bu derecesini fiilen icra etmiş olmasanız bile bilkuvve olsun göze aldırmış bulunmaklığınız işte o pek sevgili karaca hakkındaki dostluğunuzun derhâl düşmanlığa tahavvülünü isbat eyler.

Medenîlerde olan bu cibillet vahşîlerde neden bulunmasın? Clorington bunu bildiği cihetle arkadaşı James Farah'a demişti ki:

- Fardiçarlar üzerine vukubulacak hareketimiz âdeta bir müfreze-i harbiyyenin hareketi gibi olmalıdır. Sandalları bu vahşîlerin yed-i muhafazalarında emanet bırakarak olanca kuvvetimizle hareket etmeliyiz. Bütün esliha ve mühimmatımızla kaldırabileceğimiz kadar kumanyayı da beraber almalıyız. Bununla beraber yanımıza alacağımız kılavuzlarla daima yolumuzun ilerisini yoklayarak Fardiçarlar nezdine öyle bir surette tekarrüb etmeliyiz ki vürudumuzu yalnız Miss Johnsonser haber almalı da ne yolda hareket etmekliğimiz lâzım geleceğini bize o tarif etmeli. Böyle kemâl-i ihtimâm ve mahâret-i müdebbirâne ile sokulmayacak olursak korkarım ki tahlîsine geldiğimiz kız için asıl biz kendimiz baş belâsı olmayalım.

James Farah bu âkılâne mülâhazaya zaten itiraz edememiş olduğu gibi Timsahlar nezdinde görülecek tedarik ve tehyie işlerinin ikmâli için üç dört gün ikamet edilip de bu müddet zarfında da reis Fardiç ve oğlu Rikalda'nın ne kadar cerî ve cesur kahramanlar olduklarını ve bundan bir buçuk sene

mukaddem Patariç namında askeri çok, şöhreti ziyade bir reisi muharebede mağlûp ederek Huyi Çiloposlti mezbahında kurban dahi eylemiş olduklarını ve bu kabilenin zak'ı bulunan Maradangal'ın gayet âkil ve âlim bir adam olduğunu öğrendikçe filvaki teennî-i hakîmâne ve müdebbirâne ile hareket lüzumuna kailiyetini James Farah kat kat tezyid ve teyid eyliyordu.

Kari'lerimiz teyakkuz ve zekâvetleri hasebiyle elbette düşünürler, hükmederler ki Fardiçarlar nezdinde vukubulan bir şeyin haberi böyle Timsahlar kabilesi gibi birkaç günlük mesafeye def'aten vasıl olamaz. O memâlik-i vahşiyyede mürâselât nevâdirden olduğu için bu misillü vukuat üzerinden haftalar geçtiği hâlde keyfiyet iki günlük mesafelere kadar bile aksedemez. Binaenaleyh James Farah ve Clorington, Miss Johnsonser'in üserâyı ıtlâk etmiş olduğu haberini aldıkları zaman öte tarafta Rikalda karısını, çocuklarını da keserek zavallı Miss Johnsonser'in en büyük âlâm ve ızdıraba dûçar olduğu zamana müsadif olmuştu.

Dört gün zarfında fırka-i nehriyyeyi bir müfreze-i berriyye hâline koyduktan yani herkesin arkalarına alacakları yükler için torbalar dikilip bunlara vaz'olunacak eşyanın yerleştirilmesi ve Timsahlar'dan sandalların muhafazasına dair vaat ve yemin alınarak lüzumu kadar kılavuz dahi istihsal olunması gibi işler görülüp bitirildikten sonra müfreze-i berriyye yora düzüldü ki Clorington, en ziyade mazhar-ı emniyet ve itimadı olan iki İngiliz gemici ile iki de kızıl gûn kılavuzunu maiyyetine alarak pişdarlık hizmetini deruhde eylemişti. İlk günü sâhil-i nehirden dört kilometre kadar yol aldıktan sonra ormanın bir münasip mevkiinde geceyi geçirmeye mecbur oldular. Ertesi gün şafakla beraber tekrar yola düzülerek vakt-i zuhra kadar yürüdükten sonra kuşluk taamı için elverişli bir su başında mola eylediler.

Clorington pişdarlık vazifesi hasebiyle altı yedi adım kadar müfrezenin ilerisinde oturmuştu. İki beyaz ve iki kırmızı arkadaşlarıyla tamam ekmek yemeye başlamıştı. Bir de üç dört yüz adım mesafede insan hayâli gibi hayâl kımıldamasın mı?

Clorington, arkadaşlarına sükût ile beraber yere yatmaları işaretini verdi. Beşi birden yere yattılar. Clorington'un gözü o hayâlin kımıldandığı noktadan ayrılmıyordu.

Clorington, Moşamol'u yakaladığı gibi derhâl James Farah'ın nezdine götürdü. Orada sadık vahşînin daha etraflı istintakına mübaşeret olundu. Kızın nerede ve ne hâlde bulunduğu sualine Moşamol ecvibe-i mufassala vererek hatta Rikalda'nın kendisine alâkasından dolayı pek de selâmet-i kat'iyye içinde addolunamaycağını bile anlattı. Nihayet Clorington ile James'in:

- Öyleyse kendisini vahşîler elinden nasıl kurtaracağız? Bize asıl bu hizmette delâlet etmelisin.

demeleri üzerine Moşamol:

- Onu ben de kestiremem. Ortada Rikalda gibi bir belâ olmasa ve Miss Johnsonser bundan iki buçuk üç ay evvelki hâlinde bulunsaydı şuradan önünüze düştüğüm gibi sizi doğruca kabilemiz ikametgâhına götürebilirdim. Lâkin şimdiki hâlde matmazelin mevki ve hâlinde epeyce müşkilât olduğundan evvelâ vürûdunuz kendisine haber verilerek reyi, mütalâası istihsal edilmeksizin kabile semtine tekarrüb edilmemek lâzım geleceğini ihtar eylerim.

dedi ki Clorington zaten bu fikirde bulunması hasebiyle Moşamol'un gerek sadakatine ve gerek zekâvetine işte bu sözden dolayı teslimiyyet-i tâmme ile emniyet gösterdi.

Fardiçarlar'ın ikametgâhı ile Timsahlar'ın ikametgâhı arası üç günlük kadar yol olup bunun bir günlükten ziyadecesini müfreze halkı oraya kadar kateylemiş ve iki günlük kadarını da o gece sabaha ve sabahtan bu zamana kadar Moşamol almıştı. Burada bir dakika daha tevakkuf edilmeyerek ileriye mi varılmak, yoksa Adrianne dahi birlikte bulunmak üzere bu akşam şurada mı kalınıp dinlenmek lâzım geleceği müzakeresine nakl-i kelâm edilince Moşamol dedi ki:

- Siz isterseniz kılavuzlarınızın delâletiyle ikametgâhımıza doğru ağır ağır geliniz. İsterseniz burada oturup istirahat eyleyiniz. Fakat ben bir dakika bile zaman feda edemem. Bugün akşama ve bu gece sabaha kadar koşarak bu müjdeyi matmazele îsâl etmeliyim.

James ile Clorington, sadık Adrianne'ın bu reyini tahsin eyleyerek yol nevalesi olmak üzere kendisine yarım but söğüşü ve bir şişe dahi konyak verdiklerinden ve müfrezenin kuşluğu

bakıyyesiyle Moşamol zaten de karnını doyurmuş bulunduğundan hemen olanca kuvvetini bacaklarına vererek geldiği semte doğru kayboldu gitti.

On sekiz saat mütemadiyen yol yürümüş bulunan Moşamol'un yine on sekiz saat mütemadiyen yol yürümesine lüzum gösteren şu avdetindeki zahmeti dil ve kalemle tarif olunabilir mi? Otuz altı saati hep koşarak geçirmek değil uykusuzluk şartıyla sükûn ve rahat hâlinde bile imrar kabil olamaz. Fakat sadık vahşî eğer biraz uyku kestirmek için bir ağaç kovuğuna veyahut taş arasına filâna girecek olsa sekiz on saat ve belki daha ziyade uyumaksızın uyanacağını bildiğinden ve götürmekte bulunduğu müjdeyi bir dakika evvel mahalline îsâl eylemekteki ehemmiyet-i hârikulâdeyi zihininde hayâlinde bir kat daha büyülttüğünden aralıkta bir konyak şişesini çektikçe kuvvetini tezyid eyliyor ve o kuvvetle yine yolunda devam edebiliyordu.

Bu yoldaki tahammüller bizim medenîlerin zihinleri kabul edecek şeylerden değildir. Meğer ki Mısır'daki ve çöldeki Arap sâîlerinin yirimi dört saat mütemadiyen yol yürüyebilmek hususundaki tahammülleri zaten malûmumuz bulunsun da o tahammülün Aztek vahşîlerinde böyle biraz daha ziyadecesi bulunduğunu zihinlerimiz kabul eyleyebilsin.

Bundan evvelki dördüncü kitabımızın nihayetinde haber verildiği üzere sadık ve gayretli Moşamol sabahleyin Miss Johnsonser'in hanesine vardığı zaman o gece kızcağızı bizzat beklememiş olan Maradangal henüz uykudaydı. Clorington ile vukubulan mülâkatını Miss Johnsonser'e nasıl bir sûret-i latîfede anlatmış olduğu da hatırımızdadır ya! Böyle bir dakika-i mühimmede zaten eser-i telâş göstermek politikalarına muvafık olmayacağı gibi Moşamol'un fevkalhad yorgunluğu da sözü uzatmaya mani olduğundan fırka-i tahlîsiyyenin vürudunu şöyle muhtasarca tebşîr ve ihbar eyledikten sonra hemen kendi hanesine çekilip yorgunluğunu def için yatağına can atmıştır.

-İntihâ-yı kitâb-ı hâmis-

ALTINCI KİTAP
"Vefâ"
-1-

James Farah ile Clorington, sadık Moşamol ile mülâkat eyledikleri yerde bililtizam o gün akşama kadar oturdular. O gece yola düzülüp müfreyezi üç dört saat daha yürüttükten sonra bir güzel su başı bularak orada dahi konak verdiler. Hatta ertesi sabah müfrezeyi bu su başından kımıldatmayıp Mister James Farah müfreze başında kaldığı hâlde Clorington yalnız mazhar-ı itimâdı olan iki gemici ve Timsahlar kabilesinden aldığı kılavuzlarla Fardiçarlar ikametgâhına doğru ilerledi.

Gayet aheste-reviş ile o gün akşama kadar yolda devam eyledi ki her münasip yere geldikçe oturup birkaçar çeyrek saat dinleniyordu. Moşamol kendilerinden ayrılıyor iken söz edilmiş olduğu vechile Moşamol tarafından vukubulacak zuhuratı istikbal için bu vechile ilerliyordu.

Vakıa akşama kadar Moşamol'dan hiçbir şey zuhur etmediyse de geçtikleri yerlerde ne Fardiçarlar'dan ne de kabâil-i sâireden hiçbir kimseye, hiçbir esere tesadüf etmediklerinden Clorington bu hâli gayet muvafık bulduğu gibi akşam vardığı yerden geriye gönderdiği bir Timsahlar vahşîsi ile James Farah'a vahşînin vusûlünü müteakib yola çıkmasını ve kendi olduğu mahalle kadar gelmesini ve kendisini orada bulamayacak olursa bi't-tevakkuf göndereceği habere muntazır kalmasını yazmıştı.

Clorington o geceyi bu mahalde sabaha îsâl ederek şafak ile beraber ileriye doğru harekete başladı. Kılavuzlarının verdiği haberlere göre Fardiçarlar ikametgâhına artık gereği ile yaklaşmışlardı. Hatta oralarda ormanın şurasında burasında bir çok kesilmiş ve kütüğü bırakılmış, dalları bir tarafa yığılmış ağaçlara tesadüf eyliyordu ki bunlar mahall-i mezkûrede insanların baltaları sık sık işlemiş bulunduğuna delâlet eyliyordu.

O gün güneş doğuncaya kadar yürüdükten sonra yanlarında bulunan kılavuzlar şöyle bir buçuk iki saatlik bir mesafeyi gösterip:

- Fardiçarlar! Fardiçarlar! Rikalda! Maradangal!

demeye başladılar ki Clorington ile yanındaki gemiciler bunların işaret ettikleri tarafa gözlerinin olanca kuvvetiyle baktıkları hâlde bir şey göremediklerinden vahşîlerin sözlerinden münfehim olan mânânın adem-i sıhhatini hükmedecekleri geldi. Bir de Clorington uzun gemici dürbününü karabina ile nişan alırcasına etrafa tevcih ve tarassut eyledikte filvaki yekdiğerinden ayrı ve en çoğu bir kattan ibaret ve yalnız birkaç iki katlı yirmi otuz kadar kerpiç haneden müteşekkil bir köy gördü ki buraya kadar vukubulan seyahatlerinde vahşî kabailinden hiçbirisinin şu kadar muntazam enbiye inşa eyledikleri görülmemiş bulunmak hasebiyle bu eser-i terakki Miss Johnsonser'in semere-i delâleti olduğunu anlayarak arkadaşı olan gemicilere de ihtar ve Miss Johnsonser'in köyünü temaşa için dürbününü onlara da ita eyledi.

Artık Moşamol'un vürûduna kadar buradan öteye geçilmemek katiyen lâzım gelmekle arkadaşları köyü istedikleri gibi temaşadan maada dürbünü yanlarındaki vahşîlere de vererek onlara da temaşa ettirmişti. Gariptir ki medenîlerin dürbün ile ancak görebildikleri mesafedeki eşyayı vahşîler çıplak göz ile pekâlâ gördükleri hâlde dürbün ile hiç bir şey görememekteydiler. Mutlaka gözlerinde bu terbiye olmadığı için görememekte olmaları muhtemeldir.

Clorington bir aralık yanındaki gemiciler ile vahşîleri ellişer yüzer adım fasıla ile avcı dağıtır gibi kendisinden bi't-teb'îd etrafa gözcü koydu ki şayet Moşamol kendi bulunduğu noktadan uzacak bir mahalden geçip de kendilerini göremeyecek olursa gözcüler onu görsünler de çağırsınlar diye!

Fakat buna hacet kalmadı. Vahşî gözündeki kuvvetin derecesini anladık ya? Moşamol ise yalnız gözce değil zihince, ferasetce dahi en kuvvetli vahşîlerden olmasıyla o gün öğleden sonra vehleten Clorington'un karşısına çıkıverdi.

- Vay Moşamol! Nereden çıktın? Burada olduğumu nereden gördün?

- İki bin beş yüz adım kadar yerden.

- Aferin be! Hakikaten sizin gözleriniz göz değil dürbündür.

- Ormanın sıklığı mani olmasa daha uzak yerden bile görebilirim. Hani ya arkadaşlarınız nerede?

- Arkadaşları ne yapacaksın? Ne haber getirdin bakalım? Arkadaşlarımı yani burada olanları seni gözlesinler diye gözcüye dağıttım. Müfreze ise hemen şu dakikalarda gelip çatacağını tahmin edebilirim.

Moşamol etrafına baktı. Geri tarafta bazı adamlar görerek dedi ki:

- Şurada sekiz on kişi görüyorum. Acaba gözcüleriniz onlar mıdır?

- Hayır! Gözcülerim sekiz on kişi değildirler. Hem geride de olmayıp sağda soldadırlar. İhtimal ki o gördüklerin müfreze pişdarlarıdır.

Bunun üzerine ikisi birden ayağa kalkıp Clorington dürbün ile ve Moşamol çıplak gözleriyle geriden gelenleri muayeneye başladılar. Bu defa dürbün çıplak göze tefevvuk eyledi. Gelenleri Moşamol'dan evvel Clorington keşfedip tanıyarak dedi ki:

- Ta kendileri! Haydi koş, Mister James Farah'ı bul da buraya doğru delâlet ederek al getir.

Moşamol müfrezeye doğru koşup gitti. Clorington'un sağa sola göndermiş olduğu gözcüler dahi müfrezenin vürûdunu görmüş bulunduklarından Clorington'un bulunduğu noktaya doğru tekarrüb eylediler. Yarım saat sonra cümlesi ictima ederek James Farah ve Moşamol ve Clorington bir konferans akdiyle müzakareye başladılar. Moşamol dedi ki:

- Biraz ziyadece sokulmuşsanız da ziyanı yok diyebiliriz.

James Farah –Matmazelden ne haber getirdin? Onu söyle bakalım? Ne hâldedir.

Moşamol –Bunu tarife hacet var mı ya? Âdeta sevincinden çıldırmak hâlinde.

Clorington –Bize ne talimat getirdin?

Moşamol –Ha, işte asıl işin bu cihetini konuşmalıyız. Getirdiğim talimattan evvel şunu bilmelisiniz ki buraya vürûdunuz en münasip bir vakit ve saatte vukubulmuştur. Zira Fardiç ile Rikalda dargın iken...

James Farah –Fardiç kimdir? Rikalda kimdir? Biz onları bilir miyiz ki böyle söylüyorsun?

Moşamol –Ha, gerçek söylüyorsunuz. Fardiç kabilesimizin reisi ve Rikalda onun oğludur. Baba oğul dargındı da dün barışmaları müzakeresine hitam verilerek bugün barışacaklardır. Bu sevinçli vak'adan dolayı da bu akşam matmazel kendilerine bir ziyafet verecektir. O ziyafette cümlesini sarhoş edeceğinden biz oraya vardığımız zaman bütün kabileyi mest bulacağız.

Bu suretten cümlesi memnun kaldılar. Hatta Moşamol baba ile oğulun neden dolayı birbirine darıldıklarını da hikâye eyledi. Yani Rikalda'nın matmazele olan aşkından dolayı kendi karısıyla çocuklarını nasıl kestiğini ve başka zamanlarda olsa bu misillü vahşî cinayetlere o kadar ehemmiyet verilmezse de bir zamandan beri yine Miss Johnsonser'in terbiyesi semeresiyle Fardiçarlar vahşîleri epeyce ilerlediklerinden Rikada'nın bu cinayeti ve bahsusus babasının da tehlikede kalması keyfiyeti kabile halkını ne derecelerde müteessir ettiğini ve hep matmazelin tedâbîri semeresiyle ve din ulucaları bulunan Zak Maradangal'ın inzımâm-ı muâvenetiyle baba oğul arasında vukua gelen barışıklığın kabile halkını ne derecelerde sevindirdiğini etrafıyla anlattı.

Rikalda'nın matmazele âşık olması kazıyyesi Mister James Farah'ı ne derecelerde telâşa düşüreceği derkârdır. Hatta matmazelin bu zavallı nişanlısı Rikalda'nın sevdası dahi iktitâf edilmiştir ihtimaliyle pek büyük bir ıztıraba düşüp bu şüphesini hall için:

- Vay! Demek oluyor ki biçare Miss o dehşetli vahşînin müstefreşesi olmuştur. İhtimal ki yarısı vahşî yarısı medenî olmak üzere bir de melez çocuk doğurmuş veyahut henüz hâmil bulunmuştur.

demişse de Moşamol bu mütelâşiyâne ve müştebihâne söze derhâl sürekli bir kahkaha ile mukabele ederek cevaben dahi:

- Böyle bir şeye nasıl ihtimal verebilirsiniz? Hem matmazeli hem beni o kadar müthiş ve haksız bir surette itham eyliyorsunuz ki zannızının butlânı sabit olduğu zaman mahcup kalacaksınız.

deyince Mister James Farah bu mahcubiyeti canına minnet addedercesine memnuniyet ve itminanını bir türlü setredememiştir.

Gerek bu hikâyeler ve gerek bir buçuk seneden beri Miss Johnsonser'in orada yaptığı işlerin nakil ve rivayeti hitam bulduktan sonra Moşamol dedi ki:

- Biz bugün akşama kadar buradayız. Zaten ikametgâhımız buraya en aheste yürüyüş ile ancak iki saat imtidat edebilecek bir mesafededir. Güneşin gurûbundan bir saat sonra biz köy kenarına kadar varacağız. Müfreze orada ihtifâ edecek. Ben köye varıp matmazelin işi ne dereceye getirmiş olduğunu göreceğim. Eğer kabile halkı ber-vech-i matlûb sarhoş edilmişse matmazelin edeceği tarif vechile gelip size haber vereceğim.

James Farah –Ya matmazel onları neyle sarhoş edecektir?

Moşamol –Demincekten beri size ne anlattık ya? Matmazel burada bize her şeyi öğretti. Rakının en âlâsını biz çekiyoruz. İbtidaları erik gibi, elma gibi meyveleri çürütüp çekiyorduk, şimdilerde ise üzüm cübresinden rakı çekip âlâ şeker ile anason ile bir de güzel terbiye ediyoruz ki...

Clorington –Şeker ile mi? Şekeri nerede buluyorsunuz?

Moşamol –Kendimiz yapıyoruz. Fakat şekerimiz sizin bildiğiniz gibi kelle veyahut kelle kırığı toz şeker suretinde şeyler değildir. Üzüm, erik vesair şekerli meyveleri ziyadece öldürüp ezerek suyunu çıkardıktan sonra bu suyu kaynata kaynata koyultuyoruz. Bal gibi bir şey oluyor. Biz de bu balı şeker makamında istimal eyliyoruz.

James Farah –Vallahi çok şey! Siz âdeta medenîleşmiş gitmişsiniz.

- Hakikat öyle. Yani bizdeki bahtiyarlık esbabı sizin memâlik-i

mütemeddine köylülerine müyesser olamayacak derecelerde mükemmeldir.

Bu suretle açılan söz akşama kadar uzandı gitti. Moşamol Miss Johnsonser'in delâletiyle vahşîlerin peyda eylemiş oldukları terakkiyatı daha mükemmel ve daha etraflı anlatarak Clorington ile James Farah öteden beri kendi içlerinde bulunsalar ne kadar malûmât peyda edebilecekler idiyse malûmâtın o derecesini tamamıyla peyda eylediler.

Bu suretle gelen vukuf Mister James Farah'ta mucib olduğu bahtiyarlığın en büyüğü nişanlısı olan Miss Johnsonser'in bir vahşîye müstefreşe olmak felâketi gibi düşüncesi bile aklını çilesinden çıkaracak derecelerde dehşeti bittabi münker olamayan felâketten hâlâs-ı tâmmına emniyet-i kat'iyye peyda eylemesi kazıyyesi olmuştu.

İnsan ne acayiptir! Aradıkları kızdan henüz eser bulamadıkları zaman vefat eylediği ve ihtimali varsa defnolunmuş bulunduğu yeri keşfedebilmek dahi kendileri için muvaffakiyet-i azîme sayılmayacak mıydı? Buna nisbetle kızcağızı ber-hayat olarak ele geçirmek fevka'l-me'mûl bir bahtiyarlık hükmünü almayacak mıydı? Bunlara nisbetle ve def'i kudret-i beşeriyyenin fevkine çıkacak bir mecburiyetle âdeta lâ-şey hükmünde addolunması lâzım gelen istifraş meselesi Mister James Farah'ın zihnini perişan eylediği zaman eğer bu muvaffakiyeti, bu nimeti düşünmüş olsaydı kendi kendisine mahcup bile kalması lâzım gelirdi.

Maahaza adamcağız bunu düşünmemiş değildir. Düşünmüştür. Düşündüğü içindir ki kendisini bahtiyarlığın mertebe-i gâyesinde bulup neşesini şetaretini hiçbir şey tahdid edememeye başlamıştır.

Hayır hayır! O neşeyi, şetareti bir şey tahdid eylemiştir. O ise kızın henüz halâs-ı küllî ile tahlîsi husule gelememiş olması kazıyyesidir. Şu anda kız ile aralarında yalnız çend saatlik bir mesafe vardır diye farz ve hükmolunamaz. O mesafenin nihayetinde daha ne kadar mevâni' ve mezâhim ve müşkilât memûldür ki bunlar muvaffakiyet-i kat'iyyeyi büyük bir şüphe ve tehlike altında tasavvur ettirebilirler.

Miss Johnsonser'in bulunduğu hâl-i esâret İtalyan ve İspanyol haydutları gibi medenîler nezdinde bile olsa tamam tahlîs-i küllî dakikasında bir dâne-i intikâm bir hançer-i gaddar ile zavallı kızcağızı hayatından mahrum etmek tehlikesini bile mucib olabileceği düşünülmemeli midir? O ise vahşîler elindedir. Arada bir de Rikalda ve onun dahi vahşiyâne ve mecnûnâne sevdası vardır. Binaenaleyh muvaffakiyyet-i tâmmenin husûlü dakikasına değil ümîd-i tâm hiç bir kimsenin kalbinde yer tutamaz.

İşte bu düşünceler Mister James Farah'ın şevkini şetaretini gereği gibi tahdit eyleyerek aralıkta bir o kadar yeis ve keder emvacına garkeyliyordu ki vücudu bir anda buzlar içinde iken diğer anda ateşler içinde kalıyordu.

Clorington'un hâlini de Mister James Farah'ın hâlinden daha iyi zannetmemelidir. "Deniz aygırı" diye tavsife seza olan bu tecrübekâr ihtiyar tahlîsine geldiği kızın bir vahşî tarafından istifrâşında ne gibi ehemmiyet tasavvur olunabileceğini hatırına bile getirmeyip, hatta elhâletü hâzihî kızın berhayat bulunmasını da hesaba katmayıp belki onu sağ ve salim ele geçirdikten sonra mamûreye kadar îsâl dahi etmeyince her tehlike bertaraf olarak iş bitirilmiş sayılamayacağını düşünüyordu. İşi böyle düşündüğü için eğerçi Miss Johnsonser'in müddet-i esâreti zarfında vahşîleri şöyle terbiye ettiğine ve bu kadar işler gördüğüne dair Moşamol'un hikâyâtını dinliyor idiyse de asıl zihni hep bu müşkilâtın mukayese ve muhakemesiyle meşgûl olduğundan kendi tarafından bir sözle dahi bu muhavereye iştirak etmiyordu.

Elhasıl akşam oldu. Moşamol dedi ki:

- İşte güneş battı. Şimdi yavaş yavaş yola düzülürsek karanlık tamamıyla etrafı ihata eylediği zaman köye vasıl olabiliriz.

Clorington –Pek de yavaş yavaş değil. Dürbünle gördüğüm yerin mesafesini doğruca tahmin eylebilmişsem hızlıca yürümek şartıyla daha bir buçuk iki saatte ancak varabiliriz.

Moşamol –Öyledir.

Mister James Farah –Öyleyse daha ziyade vakit kaybetmeye

gelmez. Hemen yola çıkalım.

Cümlesi birden "Çıkalım" kelimesini ittihâd-ı lisânla tekrar ederek ayağa kalktılar. Clorington'un tertibi vechile kendisi Moşamol ile pişdarlık suretinde ilerleyecek ve Mister James Farah merkezde bulunarak önden arkadan vukubulacak zuhurata göre hareket eyleyecek ve Clorington'un mazhar-ı itimâdı olan iki gemici ise dümdarlıkta bulunacaktır. Hatta vahşîler nezdinde icra olunan bu misillü harekâtta en büyük müşkilât ve ehemmiyet dümdarlıkta olduğunu nazar-ı dikkate almalıdır. Çünkü hile ve hud'a-i harbiyyede vahşîler medenîlere bin kat faik olarak ekseriya pişdarların baskın icrâsı için taharrî eyledikleri düşman arkadan hücum edivererek müthiş perişanlıkları ika eder.

Bizim müfrezenin şu son kıyamıyla Fardiçarlar köyüne doğru tekarrübü hakikaten şâyân-ı temâşâ sevkiyâttan addolunabilir. Yolları muayyen olmayan bir memleket-i vahşiyyede en büyük kılavuzları olan Moşamol'un semt-i matlûba doğru yol bulup çıkarmak için kâh sağa kâh sola bükülmesi birer birer yekdiğerinin arkasından yürüyen müfreze hattına azim bir ejder sureti tasvir ettirmekteydi. Öyle bir ejder ki kıvrım kıvrım meşy ve hareketi gayet sakitânedir. Yalnız ayakları altına isabet eden kuru dalların kırılıp çatırdamasından başka ses edilmez. Bu çıtırtı ise onu istima edenlerin yüreklerinde bir havf ve haşyet eseri hasıl etmekten geri kalmaz.

Hatt-ı müfrezeye ejder dedik. Fakat öyle müdekkik, mütehassis bir ejderdir ki başından kuyruğuna kadar her noktası dikkatli kulaklarla, ihtimamlı gözlerle mücehhez olduğundan hangi taraftan bir hayâl belirse, bir çıtırtı peyda olsa derhâl görülüp işitilecektir ve o anda da o tarafa saldırılacaktır.

Bu kadar mütebassırâne, mütekayyidâne hareketle yüyüye yürüye köye gereği gibi tekarrüb eylediklerinde köy meydanı addolunan vâsice bir yere ateşler yakıldığını gördükleri gibi biraz daha tekarrüb eylediklerinde neşeli sesler ve muntazam nağmeler dahi kulaklarına vürud etmeye başladı. Negamâtın intizamı Clorington'un da, James Farah'ın da hayretlerini mucib oluyordu. Zira vahşîlerde değil a olur olmaz medenî köylülerde

bile bu kadar ahenkli negamât ümit olunamayacağından bunun da Miss Johnsonser'in cümle-i muvaffakiyyetinden olduğunu düşünüyorlardı. Moşamol yavaşça Clorington'un kulağına dedi ki:

- Neşeleri pek yolunda. Şu en dik tenor sedasına dikkat ediyor musunuz? Zorlu Rikalda'nın sedasıdır. Ne kadar âşıkâne teganni ediyor.

Clorington –Ber-vech-i matlûb sarhoş olmuşlar mı dersin?

Moşamol- İş epeyce yoluna girmiş. Fakat siz burada durunuz. Tekmil arkadaşlar hep burada biriksinler. Ben köye gideyim. Matmazelden alacağım talimatla buraya avdet edeceğim zamana kadar sakın ha yerinizden kımıldanmayınız. Sonra iş yapmak değil a yapılmış işi bile bozarız.

Clorington –Tabii! Sen bizim tarafımızdan emin ol! Haydi Allah muvaffakiyet versin.

- 2-

Clorington ile Moşamol bu sözleri teati edinceye kadar ejdere teşbih ettiğimiz hatt-ı müfreze hakikaten bir hayye-i azîmenin kafasını merkez ittihaz ederek kangallanıp çöreklenmesi gibi gele gele Clorington etrafında ictima eylemişti. Daha dümdarların vürudundan evvel Moşamol köye doğru tebaüd eylediği gibi müfrezenin kâffe-i efrâdı Clorington'un bulunduğu noktaya toplandığı zaman onun tarafından verilen işaret üzerine cümlesi olduğu yere çöküp oturmuştu.

Biz gelelim Moşamol'a:

Sadık rehber köye vardığı zaman köy halkının zevkini, şevkini pek fevkalâde buldu. Raks halkası teşekkül ederek ser-sübha-i rakkâsân dahi Rikalda olmak üzere harıl harıl raks ediliyor idi. Fardiç ile karısı ve Maradangal ve Miss Johnsonser bu tarabgâhın en muteber yerinde oturarak icra olunan âhenkleri, raksları temaşa ile beraber baba ile oğul arasında akdedilmiş bulunan musalâhadan dolayı memnûnâne sözler ve bu musalâha ve ittihadı gittikçe takviye ve teyid eyleyecek temenniler teati eyliyorlardı. Kabilenin en genç ve güzel kadınları rakı testileriyle kadeh makamında kullanılmak için

yapılmış bulunan fincan kadar mini mini çanakları ellerine alarak kâh hânendegâna ve kâh rakkâsâna rakı tevzî ediyorlardı. Cümlenin sarhoşluğu ise mertebe-i kemâle epeyce yaklaşmıştı.

Bu esnada Moşamol ortaya çıkıverince mecliste bir temevvüc husule geldi. "Moşamol! Moşamol!" sözleri her ağızdan bir anda defaatle işitildi. Hele Rikalda:

- Gel benim en büyük, en sadık dostum Moşamol! Benim zihnimin çobanı sensin. Sen olmasan benim divaneliklerim dünyanın altını üstüne getirir.

diye Moşamol'u alkış vadisinde naralar attıkça şiddet-i âşıkânesi hasebiyle bu naraların dehşeti de artarak sanki göğsü yarılıp ciğerleri dışarıya dökülecek zannolunurdu.

Moşamol cemiyetin ve o meyanda bilhassa Rikalda'nın bu neşesine tamamıyla iştirâk için gayet mütebassırane davranmayı vacip gördü. Binaenaleyh o da:

- Yaşa zorlu Rikalda yaşa! Reisimiz Fardiç senin gibi bir oğula nailiyetinden dolayı iftihar etsin. Sen de öyle bir babanın oğlu olduğun için iftihar et. Hele hepimiz sizin gibi iki âfitabzâdeye nailiyetimizden dolayı zaten müftehiriz.

sözlerini tiyatro sahne-i temâşâsında ibraz eylediği hünerleri bütün müstemi'lere alkışlatan bir oyuncuda bile pek de görülemeyecek etvâr-ı hünermendâne ile dermeyan edince bütün kabile halkının def'aten birer başka türlü kelimâtla na'razen oldukları işitildi ki bu avazelerin kâffesi Moşamol'u tasdik için i'lâ olunuyorlardı.

Öte tarafta James Farah ile Clorington vahşîler cemiyetindeki bu cûş u hûruştan işin hakikatini tamamıyla anlamışlardı. Maahaza oradaki mevcudiyetlerini vahşîlere sezdirmemek için sükûn ve sükûta riayetlerini azaltmıyorlardı.

Rikalda'nın teklifi üzerine Moşamol'a da bir çanak rakı sunuldu. Vakıa bu gece görülecek işlerin ehemmiyetine nazaran kendisi için sarhoşluğun katiyen caiz olamayacağını Moşamol bilir idiyse de o tehlikeli vahşîye karşı tereddüt göstermek hiç işine gelmediğinden çanağı alıp içtiği gibi müteakiben tekrar doldurup Rikalda'ya sundu. Rikalda:

- Moşamol'u seven birer dolu çanak içsin. İşte ben içiyorum.

diye haykırmasıyla herkes sakilerin başına üşüşürek ve mestâne ve vahşiyâne sözlerle hep Moşamol'u alkışlayarak bir çanak daha içtiler.

Bu sarhoşluk yalnız meydanda dönüp dolaşıp nağmeler, rakslarla dünyayı sarsan halka mahsustu zannolunmasın. Fardiç ile karısı Kadagoz dahi gereği gibi sarhoş olarak, hatta Zak Maradangal bile işret merakı olmadığı hâlde birkaç çanak içmeye mecbur olmuştu. O tehlikeli mayiden ağzına katre koymayan yalnız Miss Johnsonser idi.

Gariptir ki bu kızın şuraya gelmesi üzerinden yıllar geçtiği ve bu kabîle-i vahşiyyeyi bu derecelerde terakkîye sevk için hayret-fermâ-yı ukûl olacak hizmetleri görüldüğü hâlde Kadagoz denilen vahşî cadı zavallı kızcağızın ilk vürudunda peyda etmiş bulunduğu kin ve gazabı hâlâ tab'ından defedememiştir. Aralda gibi kendisi dahi Rikalda'nın sâtûr-ı gazabına feda olmak ve belki baba oğul ve hata bütün kabile halkı meyanında bir mukatele vukua gelmek mertebe-i tahakkukta iken bu tehlikelerin kâffesini Miss Johnsonser'in bertaraf etmesi ve işte bu geceki şu cümbüş onun sayesinde husûle gelmesi bile Kadagoz'u müteşeffî edemeyip bilâkis Miss Johnsonser'in bu yoldaki hüsn-i muvaffakiyyeti biçare aleyhindeki şiddetini artırmaya hizmet eyliyordu.

Ayık oldukça bu kin ve gazabını setre cebr-i nefs eyleyebiliyordu. Ama bu geceki sarhoşluğu hâlinde ona dahi muktedir olamayarak gözlerinden ateş fırlatırcasına enzâr-ı husûmetiyle kızcağızı ihrâka istidadını gösterdiği gibi bazı kinayeli sözleriyle dahi ağzından yıldırımlar çıksa o zavallı üzerine sevk edeceğini apaşikâre gösteriyordu.

Miss Johnsonser bu hâlleri bilmiyor denilebilir mi? Bu kadının şerrinden hiçbir dakika, hiçbir an kendini tamamıyla emin göremiyor idiyse de ne yapsın. Bu vahşîler elinde temîn-i selâmet için iltizâm eylediği politika katiyen sabır ve tahammülü icap ediyor.

Evet! Artık bu sabrın, bu tahammülün de sonu gelmiştir. İşte kendini tahlîse gelen fırka köy kenarında duruyor. Ancak asıl sabır, asıl tahammül işte şu dakikada lâzımdır. Bu hakikat Miss Johnsonser'in nazar-ı hikmetinde mertebe-i bedâhatte

bulunduğu için Kadagoz'a şüphe verecek zerre kadar hâl ve hareket ve tavr-ı mişvârda bulunmuyor.

Moşamol'un rakı içtiğini görmek Miss Johnsonser'in ziyadesiyle canını sıktığı cihetle bir aralık onu bu gece içkiden men edercesine olsun bir ihtiyatsızlığa davranmıştı. Hatta Moşamol'u böyle bir ihtar için yanına bile çağırmıştı. Zeki vahşî bu çağrılıştan maksat ne olduğunu anlayıp gelir gelmez:

- Biliyorum beyaz gûn, biliyorum! Geçen bir cümbüşümüzde rakının beni ziyadesiyle hasta etmesi üzerine bu gece içkiden men etmek için çağırdığını biliyorum. Fakat nafile men etme. Bu gecede içki içmezsem başka hangi gece içeceğim? Nafile hiç zevkini bozma.

demiş ve bu sözü söylerken Miss Johnsonser'den başka kimsenin göremeyeceği, anlayamayacağı bazı kaş göz işaretleriyle bakıyye-i merâmını da anlatmış olduğundan bu ihtar kızın aklını başına almasına sebep olarak o ihtiyatsızlıktan da vazgeçmiştir.

Ayş u nûş, cûş u hurûş bir saat kadar daha devam eyledi. Ancak meclisin neşesi gittikçe tavsamaktaydı. İçkiye tahammülü az olan vahşîlerden bir takımı şuraya buraya köpek gibi kıvrılıp sızmışlardı. Diğer bir takımı ise oturdukları yerde kendilerini zabta mecalleri kalmayarak bir hareket-i gayr-ı muntazama ile sallanmakta ve gözleri kapanmakta yani onlar dahi zıbaracakları yeri ve vaziyeti araştırmaktaydılar.

İşrete en ziyade tahammülü olanlar ve bunlar meyanında bilhassa Rikalda henüz ayakta, hâla bağırıp çağırarak teganniler, rakslar icra eylemekteydi. Moşamol'a rakı içirmek ısrarı da devam hâlinde bulunup o da bayağı sarhoşluğa tekarrüb eyliyordu ki Moşamol'un bu hâli biçare Miss Johnsonser'in içinden kanlar gitmesine sebep oluyordu. Nihayet yarım saate kadar daha devamdan sonra en evvel Zak Maradangal ve müteakiben Kadagoz ile Fardiç hanelerine çekilerek Rikalda dahi yıkıla yıkıla kendi hanesi yolunu tuttu.

O zaman Miss Johnsonser, Moşamol'un yanına gelip Fransızca söylediği hâlde güya bir kimse işitir, anlar havfıyla gayet aheste ve fakat müteessirâne bir seda ile dedi ki:

- Ne yaptın zavallı dostum?! Senin içkiye tahammülün var

mıdır? İşte sen onlardan ziyade sarhoş oldun.

Moşamol gerçekten mestâne bir tavırla dedi ki:

- Hakkınız var matmazel! Kusur ettim, ama bu kusuru etmeyecek olsaydım daha büyüklerini irtikâba mecbur olurdum. Ama düşündüm ki ben göreceğim işleri görüp bitirmişimdir. Şurada dört adım mesafede bulunan James ile Clorington'u sizinle mülâkat ettirdikten sonra istediğiniz gibi harekette muhtar kalırsınız. Bende artık idâre-i efkâra tahammül kalmaması sizi teşebbüsünüzden men edemez.

Miss Johnsonser lâtif sarhoşa biraz güldü ve:

- Haydi şimdi evimize gidelim.

diye Moşamol'u koluna takıp kendi ikametgâhına doğru yürüttü.

Kapıdan içeriye girdilerse de oturmak, rahat etmek için değil! Cemiyetin bakıyyesi de ya oldukları yerde sızsınlar yahut yerli yerine çekilsinler diye böyle aradan çekilmeye lüzum gördüler.

Vakıa bunlar çekildikleri zaman gürültünün son bakıyyesi beş on dakika daha devamla badehû ortalığı bir sükût istilâ etmeye başladı. Bunlar kapının iç tarafında şu hâle dikkat ediyorlar, seviniyorlardı. Nihayet Miss Johnsonser, Moşamol'a:

- Haydi şimdi beni gelenlerin yanına götür.

demesiyle yine kol kola verip müfrezenin muhtefî ve muntazır olduğu yere kadar geldiler.

Miss Johnsonser ve James Farah ve peder-i sânî makamında bulunan Clorington şu ilk mülâkatta sevinç gözyaşlarını tebessümlere, kahkahalara katarak sarmaş dolaş olmaları bir ressâm-ı mâhir tarafından tersim ve tasvire şayan değil midir? Cümlesinin ağzından bir nefeste birçok sözler çıkıyor ama hiç birisi diğerinin dediklerini anlamadıklarından mıdır nedir hiç birinin sözü diğerine cevap olmuyor. Tatlı ve lâtif bir hercümerç ki değme gitsin.

Değmedik gitti. Hatta bu hâl yarım saat kadar devam etti. Onun nihayetinde eğer iş James Farah'ın arzu ve reyine kalsaydı hemen Miss Johnsonser'i aldıkları gibi Timsahlar kabilesi nezdindeki sandallarına doğru yola revan oluvermeleri lâzım

gelirdi. Lâkin Miss Johnsonser o bahtiyarâne ve muzafferâne tebessümler ile nişanlısına dedi ki:

- Yok, centilmen! Burada kumanda sizde değildir. Buranın kraliçesi benim! Başvekilim de Senyor Adrianne Moşamol'dur. Kendisini nazar-ı hürmet ve taziminize tavsiye ederim. Siz ise bizim hem misafirimiz hem taht-ı hükmümüzde tebaamızsınız. Bizim tarafımızdan alacağınız evâmire ittiba mecburiyetindesiniz.

Hayatından bile kat'-ı ümîd eylemiş olduğu cânânından bu sözleri istima' eylemek Mister James Farah'ı ne derecelerde bahtiyar eder? İşte bahtiyarlığın o derecesini gösteren bir tavr-ı beşûşâne ile kızın elini öperek inkiyâd ve itaatten ayrılmayacağını vaad ve temin eyledi. Bunun üzerine Miss Johnsonser, Clorington'a sordu ki:

- Esnâ-yı seferde itaatsizlik eden tayfalarınıza ne yapıyorsunuz?

Clorington:

– Bizde itaatsizlik edecek tayfa yoktur ki.

- Şayet olsa?

- Hapse atarız.

- Serkeşlik etse? Silâha davranacak olsa?

- Bileklerine yahut parmaklarına kelepçeyi vurduğumuz gibi....

- O güzel bileziklerden, o güzel yüzüklerden yanınızda ne kadar vardır?

- Vahşî kadınlarına gerçekten bilezik yüzük diye hediye mi edeceksiniz?

- Hayır erkeklerine hediye edeceğim.

- Vallahi matmazel teessüf ederim ki öyle şeylerden biz de hiç yoktur.

- Bu kadar tedariksizsiniz ha?

diye Matmazel Johnsonser epeyce müteessifâne bir tavır gösterdiyse de sadık Clorington'u mahzun etmemek için derhâl tavrını tebdil eyledi. Cümlesi arkasından gelmesini emir ve

işaretle köy içine doğru yürüdü girdi. Orada Clorington ile Moşamol'a dedi ki:

- Dostum Moşamol lüzumu kadar ip bulacak. Dostum Clorington dahi en işgüzar adamlarından birkaçını yanına alarak yalnız Zak Maradangal'dan başka Fardiçarlar'da ne kadar erkek varsa birer birer cümlesinin ellerini bağlatacak. İşte halkın pek azı hanelerinde ve en çoğu meydanın şurasında burasındadır.

Miss Johnsonser'in verdiği bu emri hüsn-i ifâ için Clorington mazhar-ı itimâdı olan mahud iki gemiciyi de yanına alıp Moşamol'un arkasına düştü. Kız dahi bunların hangi tarafa girip, ne suretle hareket eylediklerine gecenin karanlığından kat'-ı nazar yine dikkat eyliyordu. Beş on dakika sonra Moşamol ve rüfekasının reis Fardiç'in hanesinden çıktıklarını gördü. Müfrezesiyle beraber derhâl hâne-i mezkûrun kapısına kadar yürüdü. Moşamol:

- Siz yalnız erkekleri bağlayalım dediniz ama ben o cadaloz karıyı da bağladım. Hem bakınız ne kadar silâh buldumsa alıp çıkardım.

dedikten sonra Miss Johnsonser bu iki mütalâanın ikisini de tasvip ederek müfreze efradından birisiyle Timsahlar vahşîlerinden de birini oraya nöbetçi koydu ve talimat olarak:

- İçeridekilerin uyandıklarını ve kendilerini çözüp kurtarmaya çalıştıklarını gördüğünüz zaman halâs için bu sa'yin abes olduğunu ve nasiplerine razı olmayacaklar olurlarsa derhâl idam edileceklerini ihtar eyleyiniz.

dedikten sonra oradan çekilip bağlayıcıları Rikalda'nın hanesine gönderdi. Gerek orada ve gerek sair hanelerde hep bu yolda muamele edip meydanın şurasında burasında sızıp kalmış bulunan vanşileri de bağladıktan sonra birbirine yakınca bulunanları incitmeksizin kaldırıp hep bir yere cem' ile her takıma da nöbetçiler vazettirdi.

İşte kabile cengâverlerini ahz u girift işi bu suretle hitam bulduktan sonra James Farah ve Clorington ve Moşamol ve sair beş altı kadar bakıyye-i efrâd ile kendi hanesine gelip:

- Onların uykudan uyanmaları için lâakal beş altı saat ister.

Siz dahi şuralara yerleşerek biraz istirahat ediniz. Çünkü yorgunsunuz.

dedi ki James Farah isti'calinden naşi eğerçi:

- Biz yorulmadık. Şuradan çıkıp sandallarımıza doğru gitsek fena olmaz.

mütalâasını serdeylediyse de Miss Johnsonser:

- Ben size demedim mi ki emir benden itaat sizdendir?

deyince James Farah sesini kestiği gibi Cloringtон ile Moşamol:

- Matmazelin reyi sâibtir. Hepimizde yorgunluk vardır. Mister James Farah cenaplarında bile! Fakat onun kalbinde başka bir kuvve-i teşvîkiyye bulunduğu için böyle isti'câl eyliyor.

tarzında lâtifelerle cümlesi birer tarafa uzanıp biraz sonra da uykuya daldılar.

Yalnız Miss Johnsonser uyanık kalmıştı. Zira kendisinde yorgunluk olmadığı gibi artık husûle gelmiş demek olan halâsından dolayı memnûniyyet-i fevkalâdesi hasebiyle bermutad yatağına girmiş bile olsa gözlerine uyku giremeyeceği derkârdı.

Mevsim gecelerin kısalığı mevsimi olmasıyla biraz sonra sabah oldu. Ortalık aydınlanıp güneş dahi doğdu. Fakat dışarıdan hiç ses seda işitilmemesi henüz kimsenin uykudan uyanmamış olduğunu ispat eyliyordu. Bununla beraber Miss Johnsonser her tarafı gezip ahvâli görmek merakına düştü. James Farah'ın belindeki ikişer ateşli iki tabancasını mahfazalarıyla kayışıyla beraber çıkarıp kendi beline takarak yalnız başına odadan dışarı çıktı.

Her nereye nöbetçi ikame eylemişse hiç birisi uyumayıp vazifelerini kemâl-i ihtimâmla icra eylemekte olduklarını görerek kelimât-ı tahsîniyye ile cümlesini tatyîb eyledi. Vahşîlerin erkeklerinden değil karılarından bile hiçbirisi henüz uyanmamıştı. Kendisi âheste-reviş ile Zak Maradangal'ın hanesine doğru yürüdü ki yalnız o din ulucası ihtiyar bağlanmamıştı.

Zak cenaplarının kapısı önünde yarım saatten ziyade vakit

geçirdiği hâlde kabile halkının hiç birisinde hâlâ eser-i teyakkuz görülmediğinden bu sükûn ve sükût, bu tenhâî Miss Johnsonser'in canını sıktı. Artık buradaki eyyâm-ı ikametinin sonu demek olan şu günde Zak cenaplarını rahatsız edeceğinden de endişeyi bertaraf ederek kapısını çaldı. Üçüncü defa dakkında içerinden Maradangal'ın sesi işitilerek:

- Kimdir o? Benden ne isteniliyor?

dediği anlaşılmayla Miss Johnsonser:

- Ey hürmetli zak! Ey faziletli din ulusu! Sizi rahatsız eyledğimi af buyurunuz da biraz dışarıya çıkınız.

deyince zaten dört duvar ile bir sakfdan ibaret bulunan haneciğin içinde peyda olan hafif patırtılar ihtiyarın dışarıya çıkmak için tedarike başladığını anlattılar.

Beş on dakika sonra Zak Maradangal dışarıya çıkıp güzel beyaz gûn kızından hiçbir zaman dirîğ etmemiş olduğu mütebessimâne tavırla ne istediğini, ne hikmete mebni geldiğini sordu. Kız dedi ki:

- Faziletli zak! Bugün Huyi Çiloposţtli mabedine kurban olarak zebh edeceğimiz bir çok esirim olduğundan bu vazifeyi ifaya hazırlanmanızı ricaya geldim.

Böyle bir sözün Maradangal'ı dûçâr-ı istiğrâb eyleyeceği tafsile muhtaç mıdır? Beyaz gûn kızının her ne yapmak isterse muktedir olabileceğine kanâat-ı kâmilesi olan zak cenapları:

- Acaba bu gece bir tarafa hücum ederek esirler mi ahz eylediniz?

sualini bilâ-ihtiyar irad etmekle beraber:

- Hayır hayır! Ümit edemem. Siz cenkte aldığınız esirleri de kurban etmeyip salıveriyorsunuz. Mutlaka lâtife ediyorsunuz değil mi?

cevabını da kendisi verdi. Miss Johnsonser dedi ki:

- Hiçbir tarafa hücum etmeksizin bu gece bir sürü esir yakaladım. Cümlesinin ellerini bağladım.

- Onlar kimler oluyorlarmış?

- Fardiçarlar! Bütün erkekleri ve kadınlardan yalnız şerefen

li-nefsihâ letafetli Kadagoz bağlanmışlardır. İnanmazsanız işte meydana bakınız. Bağlı esirlerin muhafazaları da lüzumundan ziyade nöbetçilere havale olunmuştur.

Zak Maradangal köy meydanına doğru kuvve-i rü'yeti olur olmaz dürbünlere faik olan gözlerini çevirdi. Vukubulan ilk müşahedesi üzerine rengi sapsarı, dudakları bembayaz olarak titremeye, kekelemeye başladı. Miss Johnsonser'in hâl ve tavrında lâtifeye delâlet edebilecek hiç bir eser göremediğinden bu işte pek müthiş bir ciddiyet olduğunu anladı. Hemen istizaha girişti.

Miss Johnsonser bu keyfiyeti bir mukaddime-i münasibe ile Zak Maradangal cenaplarına hikâyeye başlayıp, hikâyeye devam eyledikçe zakın hayreti, havfı da müzdâd oluyordu. Nihayet gele gele kendisini tahlîse gelen heyet-i müfrezenin köy kenarına kadar vasıl olarak badehû sadık Moşamol'un bundan mütevellid neşesiyle cemaat içine girdiğini ve rakının kuvvetiyle herkes sızdırıldıktan sonra birer birer kolları bağlandığını hikâye ederken az kalmıştı ki korkusundan zakın dudağı yarılarak kan boşalsın.

Miss Johnsonser hikâyesini bitirdikten sonra zakın ne cevap vereceğini, ne yolda mukabele edeceğini anlamak için biraz beklediyse de herifin söz söylemeye değil, nefes almaya mecali kalmadığını görünce sözde yine kendisi devam etti. Dedi ki:

- Ey faziletli zak! Kurtlardan kuşlardan bazıları şu günlerde hiçbir vızıltı, cıvıltı peydasıyla Fardiçarlar'ın başına gelecek olan felâketi Huyi Çiloposhtli tarafından size ihbar etmediler mi?

Bu sözleri söylerken Miss Johnsonser'in burun delikleri, göz kuyrukları etrafında belli belirsiz alâim-i tebessüm nümâyân olduğundan zavallı ihtiyar zak bir parçacık ümitvârâne bir nefes alabildi. Hatta tab'en pek de tamamıyla müstaid olmadığı hâlde tebessüme cebr-i nefs ederek dedi ki:

– Canım! Sizde mi Moşamol gibi bizim zavallı itikad-ı vahşiyânemizle istihza ediyorsunuz? Şu âlem-i vahşette bizim de muktedir olabildiğimiz diyanet ve hikmet bundan ibarettir.

- Ben de başka bir muhalif söz söylemedim ya. En mutekid bir Fardiçar gibi sordum. Şu felâketi gerçek semt-i semâdan

haber almadınız mıydı?

- Canım o haberi bize kim verecek?

- Kargalar! Saksağanlar! Cırcır böcekleri! Çok!

- Onların hiç bir haber verecekleri yoktur.

- Öyle ama kabilenin itikadını bozmaya gelmez. Siz yine kırlangıçtan mı olur, çaylaktan mı olur, kimdense bu haberi almış olunuz. Çünkü zavallıların kâffesi Huyi Çilopoştli'ye kurban edileceklerinden...

Zak Maradangal'da sabır ve tâkat kalmadı. Kemâl-i telâşla sordu ki:

- Gerçek bunları zebh edecek misiniz?

- Ona ne şüphe! Kendilerine son hizmetim olmak üzere bunca emrâz-ı nefsâniyyeye, bunca günahlara sebep olan o vesvâs kanlarını akıtıp nezd-i mabûda pâk ve bîgünâh olarak gönderilmelerini arzu ediyorum!

- Bunlara nasıl kıyabileceksiniz? Siz onların dostu olmasaydınız...

- Daha iyi ya işte! Siz bir vazifenizde demiş olduğunuz sözü unutuyor musuzun? Dost eliyle kurban edilmek, düşman eliyle kurban edilmekten daha faziletli olduğunu söylememiş miydiniz?

- Siz o söylediklerime ne bakıyorsunuz?

- Ben bakarım bakmam orası lâzım değil. Siz asıl o zavallıları düşününüz. Madem ki katlolunacaklardır, bari itikadlarını muhafaza ederek bir ümit ile katlolunsunlar.

Bu "katlolunsunlar" ve "katlolunacaklardır" sözleri tekerrür eyledikçe Zak Maradangal'ın aklı başından gidiyordu. Bu defa dahi o korkunç sözün tekerrürü üzerine bir kucak sakallı din ulucası zak cenapları hemen kızın ayaklarına kapanarak âdeta gözyaşları dökercesine bir tazarru ile kabilesini kurtarmak için rica ve niyaza başladı. Miss Johnsonser bu ricaları kabule hiç de müstaid görünmüyordu. Diyordu ki:

- Yaa zak efendi! Bu merhameti yalnız kendi kabileniz için mi etmelisiniz? Kabâil-i sâire için dahi böyle merhametli davranmamak mı lâzım gelir? Hepsi insan değil mi? Şâyân-ı

merhâmet görülmemeli midir? Siz arzu etseniz bu hayvan gibi vahşîleri terbiye eyleyemez misiniz? Fakat kendi şanınız, kendi menfaatiniz yabancıların kanıyla tekemmül edecek oldukça merhamet lüzumunu hatıra bile getirmezsiniz. Bakınız size son teklifimi irad edeyim. Şu belimdeki masura gibi demirleri görüyor musunuz? Bunun her deliği içinde bir yıldırım vardır. Bir kere şimşek gibi çakıp bir de gök gibi gürlemeyi müteakip o yıldırım insanın bir tarafından deler diğer tarafından çıkar gider. Bugünkü günde şu kuvvet benim elimde... Yalnız benim değil! Şu gördüğünüz adamlarımın cümlesinin elinde mevcut olduğu hâlde ben Fardiçarlar'ın ellerini bağlatmamış bile olsam yine korkmam. İşte sizin ellerinizi zaklığınıza hürmeten bağlatmadığım hâlde tek başıma karşı karşıya sizden hiç korkum olmaksızın son teklifi de dermeyân ediyorum. Bugün ya Fardiçar erkeklerinin kâffesini kendi elinizle Huyi Çiloposhtli mabûduna kurban edeceksiniz yahut kendi canınızdan vazgeçeceksiniz. Zaten bu yaşa gelmişsiniz, dört günlük ömrünüz kalmış. Kabilenizin, hemşehrilerinizin selâmeti için o dört günlük pîrâne ve miskînâne hayatı feda ederseniz nazarımda yine bir meziyet izhar ve ibraz eylemiş olursunuz. Yok eğer iki teklifin ikisini de kabul etmezseniz cümlenizi ben geberteceğim. Hele şu elimdeki yıldırımın kuvvetini şu kapı üzerinde tecrübe edelim.

diye elindeki tabancanın bir tekini Zak Maradangal'ın kapısına doğru ateş ettiği gibi ân-ı vâhidde intifası, iltihabı takib eyleyen bir ateşin yine o anda kulakların zarını patlatan gürültüsü Zak Maradangal'ın ödünü koparmaya kifayet eylediği gibi bir de içinden çıkan kurşun kapıyı bir taraftan öte tarafa kadar delip çıkmış olduğu görülünce düzenbaz din ulucasının büsbütün çıldırıvermesine ramak dahi kalmamıştır.

- 3-

Miss Johnsonser'in patlattığı tabanca sedası müfreze-i tahlîsiyye efradından üserâ üzerine nöbetçi konulanları birdenbire hurûşa getirerek ne olduğunu ve bu silâhın kimler tarafından, niçin patlatıldığını anlamak için cümlesi müteheyyicâne bir surette harekete geldiler. Hatta Miss

Johnsonser'in hanesinde uyumakta bulunanlar dahi birden bire uyanıp dışarıya fırladılar.

Yalnız bunları değil, silâh sedası mahmur hâlinde bulunan vahşîlerden de bir çoğunu uyandırmıştı. Mazmazel Johnsonser'in tabancayı atmaktan asıl emeli de işte bunları uyandırmaktı.

Uyanan vahşîler elleri bağlı olduğunu fark eder etmez uyku sersemliği ile bileklerini iplere kestircesine büküp kıvırıp izhâr-ı alâim-i gazab ve hiddet etmeye başladılar ise de başları ucunda dikili olan elleri tüfekli ve belleri tabancalı nöbetçiler kumandanları tarafından aldıkları emir mucibince bunlara hâl-i esâretlerini bi'l-ihtar o ilk gazaplarını hayrete tahvil eyliyorlardı.

Yalnız Rikalda'nın bulunduğu hane tarafında gürültü büyüyüp, eğer Matmazel Johnsonser hemen o tarafa koşmamış olsaydı o zorlu vahşîyi gözlemeye memur olan nöbetçi bir kurşun ile herifi yere sereceği derkârdı. Zira Rikalda dahi uykudan uyanıp ellerinin bağlanmış olduğunu anlar anlamaz kemâl-i tehevvürle kapısından dışarıya fırlayıp karşısında beyaz gûn nev'inden olan nöbetçiyi görmesiyle beraber iki elleriyle teşkil eylediği yumrukları hemen adamcağızın göğsüne havale ederek muvazenesini kaybettirmiş ve herifi yere sermeyi müteakip tepelemeye başlamıştı. Miss Johnsonser bu arbede üzerine yetişmesiyle:

- Ne yapıyorsun Rikalda? Kendi canına kıydırmak mı istiyorsun?

diye haykırdıkta Rikalda hemen o sevgili beyaz gûn kızının bile üzerine saldırırcasına bir hırçınlıkla:

– Sihirbaz mısın nesin? Bu ifrit nev'inden beyaz gûnları nereden buldun? Ellerimi nasıl bağlattın?

diye haykırmaya başladı. Miss Johnsonser:

- Hiddet ve tehevvürü bırakır isen seni hakikat-i hâlden haberdar ederim. Böyle serkeşlikte devam eylediğin surette şu elimdeki yıldırım ile bir anda canını alırım.

diye tabancayı çıkarmıştı. Oraya kadar kız ile Zak Maradangal dahi gelmiş olduğundan ve bu sihirbaz kızın elindeki yıldımın

ne belâlı şey olduğunu iki dakika evvel tecrübe eylemiş bulunduğundan hemen Rikalda'nın boynuna sarılırcasına bir tavr–ı mütelâşiyâne ile yanına sokulup:

- Aman Rikalda! İş öyle zora muhâlefete gelmez. Onun elindeki yıldırım gökten düşen yıldırımdan daha dehşetli olduğunu şimdi gözlerim ile gördüm. Aman hilm! Tevazu!

diye nasihat vermeye müsaraat ettiğinden Rikalda alıklaşmışcasına bir tavırla buz gibi dondu kaldı.

İşin bu dereceyi bulduğu dakikada karı erkek bütün kabile halkı uyanıp ayaklanmış ve karıların bazıları erkeklerini çözmeye davrandıkça nöbetçiler ve Timsahlar kabilesinden gelen vahşîler tarafından menolunmakta bulunmuştu. Miss Johnsonser, Moşamol ile Maradangal'a:

- Siz şunları iskât ve teskin ediniz. Ben de şu Fardiç ile Kadagoz'a meram anlatayım.

dedi ki filvaki bunlar dahi haneleri derûnunda uyanıp ellerinin bağlı olduklarını görmeleri üzerine gayet mütehevvirâne bir surette kıyametleri koparıyorlardı.

Miss Johnsonser bunların hanesine vardığı zaman Kadagoz hâl-i gazab ve tavr-ı mehîbinden bilkülliye korkulmak lâzım gelen bir cadaloz kesilmiş olduğu hâlde o zamana kadar nefretsiz hiçbir kere yüzüne bakmamış olduğu kızı görür görmez üzerine sıçrayıp da dişleriyle tırnaklarıyla yüzünü gözünü yırtmaya davrandıysa da Miss Johnsonser:

- Acele etme letafetli Kadagoz! Dün akşama kadar hüküm senin idiyse de bu sabahtan beri hüküm benim oldu. Acele etmek ki başının belâsını isti'câl etmeyesin. Dışarıya çık, gör ki bütün kabile sizin gibi bağlanmıştır.

dedi. Bu sözün hükmünü Kadagoz'dan evvel kocası Fardiç anlayarak dışarıya çıktı. Karısı da arkasından gelmekle her ikisi bütün kabile halkını bağlanmış görünce ayakları suya erdi.

Miss Johnsonser tarafından verilen emir üzerine eli bağlı erkeklerin cümlesini bir yere ve bağlı olmayan kadınları başka bir yere toplamaya başladılar. Bu sırada gerek Rikalda ve gerek Fardiç ve Kadagoz kemâl-i hayretle Moşamol ve Maradangal'ın etrafını alarak şu dûçar oldukları belânın sûret-i vukûuna ve

derece-i dehşetine dair bin türlü istizahlarda, bin türlü suallerde bulunuyorlardı. Maradangal ile Moşamol dahi akılları erdiği kadar bunlara cevap veriyorlardı. Her hâlde anlaşıldı ki beyaz gûn kızı ne yapmışsa yapmış, nasıl tedbir kurmuş ise kurmuş, ta kendi memleketinden getirdiği bir fırka cengâverân ile şöyle bir gece baskını yaparak işte cümlesini bağlatıp taht-ı esârete almıştır.

Reis ve reiszâde ile bilhassa Kadagoz Moşamol'a etmedikleri lânet bırakmayarak bu hıyanette o kancık herifin mutlaka dahli olduğunu yüzüne vuruyorlardı. Moşamol ise güya bu lânetler kendi namına okunmayıp kendisi bundan bilkülliye müstesna ve baîd imiş gibi hemşehrilerine hep sabır ve sükûn tavsiye eyliyordu.

Elhasıl her kafadan bir söz çıkarak kimse kimseyi dinlemeyerek ve dûçar olmuş bulundukları belânın derece-i sahîhası hiçbirisi tarafından bihakkın anlaşılamayarak elleri bağlı erkekler bir tarafa ve elleri çözük kadınları diğer tarafa ayrıldıktan ve her iki tarafın sağları sollarına efrâd-ı müsellâha ikame edildikten sonra Miss Johnsonser yanına Zak Maradangal ve Moşamol'u dahi alıp orta yerlerine girdi. Dedi ki:

- Ey Fardiçarlar! Bu kadar zamandır aranızda bulundum. Size bunca hizmetler ettim. Nihayet bu hizmetlerime mükâfaten beni memleketime iade eylemesini, ezcümle bana en ziyade muhib görünen Rikalda'dan istirham eylediğim hâlde ettiğim rica kabul olunmayarak ilelebed bu esarette kalacağımı bana anlatmıştı. Bundan maada benim ettiğim iyiliklere karşı gayet çirkin bir kemlik olmak üzere Rikalda beni kendisine zevce etmek küstahlığına kadar da kalkışmıştı. Bîgünah karısıyla çocuklarını güya bana yaranmak için bir sûret-i gaddârânede öldürmüştü. Şu hâlleri görmekliğim üzerine nezdinize ilk vürûd ettiğim gün Kadagoz ve sâirenin arzusu vechile Huyi Çiloposhtli mabûduna kurban olarak zebh edilmemiş bulunduğuma da nâdim oldum. Bu kadar sene az çok emniyetle imrâr-ı vakt eylediğim şu yerlerde bademâ kendimi emin göremeyerek herçi-bâd-âbâd firara kadar göze kestirdim. Mesafenin uzaklığı ve yolların tehlikesi hasebiyle bunun da mümkün olamayacağını anladığım zaman artık canımdan bîzar olmak mertebesinde

duçâr-ı fütûr olmuştum. Meğer Hakk subhânehû ve teâlâ hazretleri beni şu âlâm ve ekdârdan kurtarmak için merhamet-i ilâhiyyesine lâyık görmüş. İşte kocam olacak nişanlım Mister James Farah ile beni kucağında büyütmüş olan lalam sadık Clorington bir ince donanma ve bir müfreze-i müsellâha ile buraya kadar gelmiştir. Şimdi siz cümleniz benim esirimsiniz. Esirler hakkında ne muamele edileceğini de din ulucanız Zak Maradangal'a havale eyliyorum. Sözün bundan aşağısı onundur, o söylesin.

Beyaz gûn kızının bu nutkunu dinleyenlerden herbiri onun hakkında ne his ve mütalâada idiyseler o hislerini anlatacak etvâr ve evzâ' göstererek dinliyorlardı. Meselâ Kadagoz'un suratına bakanlar kalbinden "Ah seni gidi sümüklüböcek renkli müstekreh beyaz gûn seni! Toprağımıza ayak basar basmaz seni Huyi Çiloposlti'ye kurban etmediğimiz için başımıza bunca felâketler geldi." hükmü geçtiğini derhâl anlayabilirlerdi.

- Bizce en ziyade şâyeste-i ehemmiyet Rikalda olacaktır değil mi?

Miss Johnsonser bu sözleri söylerken Rikalda'nın yüzüne bakanlar dahi hâl ü tavrından beyaz gûn kızının her sözünü ezdil ü cân tasdik ve hatta tahsin hâlinde bulunduğunu derhâl anlarlardı.

Kız sözünü bitirdikten sonra söz sırası Zak Maradangal'a geldiyse de söylemesi lâzım gelen şeyleri söylemeye cesaret edebilir mi ya? Davranıp davranıp, yutkunup yutkunup yine bir şey söyleyemiyor. Nihayet Miss Johnsonser elini tabancasına sürünce faziletli din ulucasının aklı başından giderek ve daha doğrusu aklını başına alarak söze davrandı. Dedi ki:

- Söyleyeceğim söyleyeceğim! Ne yapayım söylemek vazifemdir. Hem sözü uzatmaya lüzum da görmeyeceğim. Üserâ-yı harbiye hakkında edilecek muamele herkesin malûmudur. Şu eli ayağı bağlı erkeklerin kâmilen beyaz gûnlar mabûduna kurban edileceklerinden ibarettir. Hatta pek arzu ederse kadınları da kurban edemez mi?

Zak Maradangal'ın bu sözü üzerine cümlesinin benzi uçtu. Kızıl renkleri âdeta maviye tahavvül eyledi. Hepsinin ve

bilhassa Kadagoz'un nutku tutulduğu cihetle kimse bir söz söyleyemiyordu. Bu cüret nihayet Rikalda'da görüldü. Dedi ki:

- Madem ki seni kurtarmaya bir ordu gelmiş, her hâlde sen bizi bırakıp gideceksin değil mi? Madem ki bizden müfarakat ve müba'adet eyliyorsun, karı erkek cümlemizi bire kadar mezbahda zebh etmek lâzımdır. Rica ederim en evvel beni kessinler.

Kendi zûr-ı bâzûsu fevkinde kudret ve kuvvet mevcut olabileceğini tasavvuruna bile sığıdıramayan bu zorlu kahraman vahşî şu sözü öyle bir tavr-ı teslimiyyet-i âşıkane ile söyledi ki Miss Johnsonser'in de Moşamol'un da yüreği acıdı. Bunlar birbirinin yüzlerine bakıştılar. Fakat hiç bir kelime teati etmediler. Rikalda'ya da hiç bir cevap vermediler. Bir iki dakika mümted olan bu sükûttan sonra Miss Johnsonser:

- Öyleyse haydi mezbaha!

demesiyle Timsahlar vahşîleri rehber olmak üzere öne düşüp Fardiçarlar bunların arkasından ve fırka-i tahlîsiyye dahi en geriden yola düzüldüler.

Birkaç dakika müddet zarfında her ağızdan bir lâkırdı çıkarak velvele ve gürültü arttıkça artıyor ve karıların kâffesinin ve erkeklerin ise bazıların gözlerinden yaş revan oluyoru. O birkaç dakikadan sonra bunlar umumiyetle Huyi Çiloposhtli ilâhisini okumaya başladılar ki müeddâsı hep kana, kurbana dair olmakla ne kadar vahşiyâne bir tarzda olsa yine medlûlü olan vak'a-i müdhişeyi müstemi'lerine ihsas eylemekteydi.

Matmazel Johnsonser, Mister James Farah ile Clorington'a bu şarkının mahiyetini anlatmaktan bed' ile vahşîlerin kendi mabûdlarına zebh ve takdîm-i kurban ayinlerini de tarife başladı. Bahusus bu tarifâtını bir medenîyi hayrette bırakacak surette tezyîn eylediği için korkularından, teessürlerinden o iki erkek tir tir titriyorlardı.

Bir aralık Miss Johnsonser, Moşamol'un kulağına bir şey söyleyip o da müteakiben Timsahlar vahşîlerinden ikisinin kulaklarına bir şeyler tebliğ eylemesi üzerine bu vahşîler tabanları yağlayıp ileriye doğru koştular gittiler, kayboldular.

Kafile Mississippi kenarındaki mabedlerine doğru

ilerlemekte devam eyliyordu. Lâkin Miss Johnsonser'in yevm-i vürûdunda gördüğümüz surette değil! Yani Huyi Çiloposlti mabûduna zebh edilecek kurban ağaç dallarından ve yapraklarından mamûl bir tabut içine mevzûan heriflerin sırtında olarak götürülmüyordu. Bilâkis sürüsüyle giden şu vahşîlerin kâffesi bir kurban sürüsü imiş de zebh olunmaya sevk ediliyormuş gibi bir sûret-i müdhişe ile yolda devam olunuyordu.

Bir hayli mesafe katedildikten sonra kafilenin ön tarafından iki tane yaban öküzü peyda olarak kalabalıktan bi"t-tevahhuş kaçmak istedikleri hâlde yol kafile ile meşgul olmaktan ve her baş vurdukları taraflarda karşılarına iktihâmı gayrı kabil sık çalılar çıkmaktan nâşi hayvancağızlar bir hâl-i tereddüde dûçar olmuşlardı.

Miss Johnsonser'in verdiği emir ve işaret üzerine bu iki sayda on on beş tüfek birden atıldı. Tüfeklerin patırtıları vahşîlerin ödlerini koparmak mertebesinde ürküntülerini mucib olmaktan kat'-ı nazar her isabet eden kurşunlardan hayvanların ân-ı vâhidde cansız olarak yere serildiklerini görünce her patlayan kurşunun filvaki birer yıldırım olduğuna şüpheleri kalmayan kadın erkek vahşîler için bugünü görmekten ise hiç de dünyaya gelmemiş olmayı tercih etmek lâzım gelmişti.

Hele bu müşahedenin en büyük tesiri Rikalda üzerinde vaki olmuştu. Böyle yıldırımlarla mücehhez ve müsellâh bir kuvvet elde olunca bütün dünyayı mağlup ederek kim bilir ne kadar bin adamı Huyi Çiloposlti mabûduna kurban eylemek imkânını işte apaşikâre görüyordu.

Verilen emir üzerine gemiciler bu şikârları yüzmeksizin yalnız içlerini çıkartıp dörder parçaya ayırdıktan sonra her parçasını birer kazığa geçirip her kazığı da ikişer Fardiçar'ın omuzuna yerleştirdiler.

Bu ameliyat ancak on dakika kadar kafileyi yolundan alıkoyabilmişti. Badehû tekrar yolda devam edildi.

Bunların yürüyüşleriyle o gün vakt-i zuhrdan sonra kafile Mississippi kenarındaki mezbaha vasıl oldu. Bu mezbahdaki Huyi Çiloposlti heykeli olmak üzere az çok yonulmuş, traş

edilmiş bulunan sanem ile sinîn-i vefîreden beri burada zebh edilmiş bulunan kurbanların kemikleri filânları fırka-i müfrezeyi teşkil eden Avrupalılar'ın hayretlerini mucip oluyordu. Miss Johnsonser ise şu mezbah üzerinde kuruyup kemik kesilmiş olan kanlar kendi yevm-i vürûdunda kurban edilen reis Patariç'in kanları olduğunu arkadaşlarına bilhikâye hayretlerini arttırıyordu. Oraya vürûdlarında Rikalda bir aralık üserâ-yı sâireden ayrılıp Miss Johnsonser'in yanına sokuldu ve gayet mahzûnâne ve âşıkane enzar ve etvarla söze başlayarak dedi ki:

- Güzel beyaz gûn! Zevcem olarak beni bahtiyar eylemedinse de şu mezbahda beni kendi mabûduna kurban etmek suretiyle nail eylediğin bahtiyarlığın da minnettarıyım. Çünkü dinimiz iktizasınca dost eliyle kurban olmaktaki fazilet hiç bir şeye kıyas edilemez. Lâkin köyümüzde benim hakkımda söylemiş olduğun sözler hiç dostane değildiler. Pek hasmâneydiler. Bense zannediyordum ki birlikte imrâr eylediğimiz zamanların hiçbirisinde ben sizi böyle kendime düşman edecek hiçbir muamelede bulunmadım. Rica ederim dilber beyaz gûn! Ne kadar kusurlarım olmuşsa evvelce bana onların cezasını çektir. Artık hiç kabahatim kalmasın. Benimle barış! Ta ki ondan sonra beni tam sûret-i dostânede kurban edesin de âlem-i semâvâtta buluştuğumuz zaman aramızda bir husumet ve adâvet kalmayarak oradaki ebedî hayatımızı dostluk ile imrar edebilelim.

Saf-derûn vahşî bu sözleri öyle bir safvet-i kâmile ile söyledi ki Miss Johnsonser müteessir olduğu gibi hülâsasını arkadaşlarına tercüme eylediği zaman onların bile kalplerinde rikkat hasıl oldu. Fakat Miss Johnsonser bu teessüründen Rikalda'ya renk göstermedi. Ketm-i teessür için olanca kuvvetiyle cebr-i nefs eyledi. Dedi ki:

- Zorlu Rikalda! Köyde söylediğim sözler hasmâne değildiler. Yalnız bir hikâye-i hâlden ibarettiler. Buraya geldim geleli Fardiçarlar'ın hiçbirisinden öyle husumet tutacak, kin bağlayacak muamele görmedim. Hele senden bilhassa hürmet ve riayet gördüm. Eğer korktuğun şey semâvât âleminde adâvet-i ebediyye meselesiyse hiç korkma. Bu itirafların senin

için mûcib-i itminân ve emniyet olabilmelidirler.

Şu teminat Rikalda'yı ziyadesiyle bahtiyar eyledi. Lisanının müsaadesi derecesinde teşekkürden sonra sordu ki:

- Zevcesi olacağın beyaz gûn şu yüzü kıllı, sarı herif midir?

Matmazel Johnsonser güldü. Dedi ki:

- Evet! Odur. Güzel buldun mu?

- Hiç de güzel değildir. Porsuğa benzer bir herif.

- Benim cinsimdendir. Benim cinsimin erkekleri yüzünde kıllar böyle çok biter.

- Ne çirkin şey! Bak bizim yüzümüz kayagan taşı gibi dümdüz!

- Evet, siz de kendi cinsinizden kadınlarla izdivaç etmelisiniz.

- Ah dilber beyaz gûn! Söyleyecek daha çok sözlerim var. Ama lüzumu kalmadı. Neyse! Tekrar ederim ki sizin tarafınızdan kurban edilmek dahi benim için bir bahtiyarlıktır. İşte ne zaman mübaşeret edeceksiniz?

- Her cins insanların bu gibi işlerde başka âdetleri vardır, değil mi? Biz kurbanlarımızı vakt-ı seherde zebh ederiz. Onun için bu geceyi burada geçireceğiz.

- Öyleyse yarın sabaha kadar bizim ellerimizi çözmez misiniz. Zira bu ipler canımızı acıtıyorlar.

- Yok! Zak Maradangal'ın dediği sözleri bellememiş misiniz? Kurban kısmının ellerini ayaklarını bağlarlar ki zebh ameliyatına muhalefet ve mümânaat eyleyip de mabûda karşı ma'sıyette bulunmuş olmasınlar diye!

– Yok yok! Öyle değil. Dost eliyle sûret-i muhibbânede zebh olunacak kurbanlar bu muhâlefet ve ma'sıyette bulunmazlar.

- Nasıl emin olalım?

- Söz veririz, yemin ederiz.

Zavallı Rikalda'nın bu sözleri hep hulûs-ı tâm ile söylendikleri besbelli, apaşikârdı. Bununla beraber Miss Johnsonser emniyet hususunda ziyadesiyle müteredditt bulunuyordu. Zak Maradangal ve Moşamol ile ve badehû

Mister James Farah ile müzakereye girişerek netice-i müzâkerede gece yatılacağı zamana kadar üserânın kâffesinin elleri çözülmesine ve fakat tüfekçilerden nısfının hâzır-silâh bulunmasına ve içlerinden hangisi muhalefet veya firar edecek olurlarsa derhâl vurulmasına karar verildi ki bu suretle helâk olacaklar büsbütün murdar olmuş sayılacakları için gereği gibi mûcib-i emniyet olabileceği anlaşıldı.

Bu karar Zak Maradangal tarafından vahşîlere tenbih olundu. Fakat tüfeklerin tesiri öyle bir surette anlatıldı ki firar kasdına düşecek olanlar ne kadar kaçarlarsa kaçsınlar arkalarından atılacak kurşunlar behemehâl onları bulup öldüreceğine kimsenin şüphesi kalmadı. Binaenaleyh bilcümle üserânın kolları çözülüp, fakat mabedin etrafına da tüfekliler dizilerek o huduttan harice kimsenin hatve-endâz olabilmesine mecal bırakılmadı.

- 4 -

Fardiçarlar beyninde Huyi Çiloposhtli namına kurban olarak zebh edilmeleri işinin yarınki günün vakt-i seherine kalmış olduğu havadisi münteşir olunca ne kadar olsa on dört on beş saat daha hayatlarının mümted olacağı kazıyyesi cümlesini memnun eyledi. Daha buraya gelirken Matmazel Johnsonser yapacağı işleri zihninde hesap ederek verdiği emirleri ona göre vermiş bulunmak hasebiyle müfreze efradından bir takımına o akşamlık yiyeceği erzakı köyden yükletip getirmişti. Yolda bi't-tesadüf vurulan iki yaban sığırı dahi burada derhâl temizlenip parça parça kesilerek uzun uzun şişlere dizilmiş ve orman kebabı suretinde çevrilmeye başlanmıştı. Bir yandan şu tedarikât icra olunduğu sırada diğer tarafta Miss Johnsonser, Clorington ve Mister James Farah ve Moşamol ile işin ilerisi için uzun uzadıya müzakerât icrasıyla meşgul oluyorlardı. Rikalda ednâ vesile düştükçe matmazelin yanına sokulup hiç olmazsa:

. - Dilber beyaz gûn! Böyle olur olmaz vesilelerle yanına sokulmakta bulunduğumu affet. Birkaç saatten ibaret kalmış bulunan ömrümde seni kaç defa veyahut kaç dakika daha ziyade görebilirsem o kadar müstefid olacağımı hesap eyliyorum.

diye itirâf-ı kusûr yolunda olsun birkaç söz söyleyerek fakat her söylediği sözler safvet-i kâmilesi âsârından görülmekle Miss Johnsonser'in hassas kalbine o kadar rikkat veriyordu ki Rikalda'yı en ziyade beğendiği demler işte şu dakikalar olduğunu mürüvvetli kızcağız kalben ve vicdanen itirafa mecbur oluyordu.

Malûm a, karısını ve çocuklarını öldürdüğü zamana gelinceye kadar Miss Johnsonser'in Rikalda'yı beğendiği zamanlar nevadirden değildi. Hatta böyle saf-derûn, sadık, salim bir vahşî ile bi'l-izdivac tekmil müddet-i hayatı şu rekâbet-i ebediyye ile geçirmek imkân ve adem-i imkânı bile bir aralık matmazelin zihnine mütebâdir olmuştu. Garip değil midir ki bunca senedir hasretini çektiği, gayretini güttüğü, sadakatinden ayrılmadığı nişanlısı şimdi gelip kendisine kavuşmuş iken şu dakikalarda Matmazel Johnsonser'in gönlü sâir her zamandan ziyade Rikalda'ya acımaya başlasın?

Vakıa şâyân-ı istiğrâbdır amma ölüm dedikleri şeyi bir akçeye almak derecelerinde fütursuzluğu hâl u tavr-ı kahramânîsine pek güzel yakıştırdıktan maada bir son musâlaha ile sûret-i dostânede kendi tarafından kurban edilmeyi cana minnet sayan ve semâvât âlem-i ebedîsinde bir dostî-i câvidi bu mezbûhiyetin cümle-i müstelzimâtından addeden öyle bir kahraman bu kadar halîmâne teslimiyeti bu derecelerde kahramanâne mesudiyeti beklenilmeyecek, sevilmeyecek ahvâlden de addolunamaz.

O akşam gurûb-ı şemsden sonra Matmazel Johnsonser birlikte celbetmiş olduğu rakıyı Fardiçarlar'a dağıtmaya başlayıp şu son akşamı da bir sohbet-i vedâkârâne ile imrar etmelerini emreyledi. Asla şüphe edilemeyeceği vechile bu emre ilk eser-i ittibâı Rikalda gösterdi. Fakat dedi ki:

- Bunca senelerden beri bunca muzafferiyât-ı harbiyyesiyle şöhret-şiâr olup şu mezbahta yüzlerce kurban zebh eden kabilemiz yarın bire kadar zebh olunarak artık nam u şânı ortadan kalkacaktır. Binaenaleyh bu gece bizim için pek mühim, pek mukaddes bir gecedir. Bu geceyi kalplerimizde asla renciş olmaksızın imrar etmeliyiz. Fakat bunun için de kabileye bu gece edilecek riyaset bana tevdi olunmalıdır. Riyâset-i mezkûre

dahi yalnız bu gecenin eğlencesini benim tertip etmekliğimden ibaret kalacaktır. Eğer şu arzuma muvafakat edilmeyecek olursa korkarım ki bu gecenin hürmet ve kudsiyetini cümleden evvel ve herkesten ziyade ben ihlâl edeyim! Yarın temiz temiz mezbah taşı üzerine akacak olan kanların bir çoğu bu akşam murdar murdar topraklar üzerine akabilmesi ihtimalinden endişe ederim.

Zorlu Rikalda şu sözleri din ulucası Zak Maradangal ile babası Fardiç'e hitap ediyormuşcasına bir tavırla söylediyse de Miss Johnsonser bunlara cevap için mecal bırakmayarak Rikalda'nın önüne çıkıp dedi ki:

- Sen bu teklifi bana etmelisin. Ey zorlu Rikalda! Şu dakikada zimâm-ı hükûmet benim elimdedir. Ben her ne emredersem o olur. Hele dediğin gibi bu gece vukubulacak eğlenceleri tertipten ibaret bir riyaseti sana tevcih edecek olan benim.

- Teşekkürler ederim dilber beyaz gûn! Ama bana tevdi edeceğin riyasete sen kendin dahi tabi olacaksın. Zaten o riyaseti ben yalnız bu maksat için arzu ve istida ediyorum.

- Pekâlâ! Arzu ettiğin riyaseti sana tevcih eyledim. Temin ederim ki ben dahi bu riyasetine ittibâ mecburiyetinde bulunacağım.

Kızın bu sözü üzerine Rikalda o kadar sevindi ki tarif kabul edemez. Bu sırada tamam sakiler dahi ilk çanakları takdim eylemişlerdi. Rikalda onu yuvarladıktan sonra dedi ki:

- Ey Fardiçarlar! Dinleyiniz. Ey beyaz gûnlar! Siz de dinleyiniz. Moşamol emirlerimi size tercüme ve tefhim eylesin. Bu gece bizim kızıl gûnlar nağmelerinden hiçbirisi icra olunmayacak. bizim raksların hiç bir hatvesi oynanmayacak. Hep beyaz gûnlar nağmesi okunup hep beyaz gûnlar raksı icra olunacak. Bunu bilmiş olunuz da daha şimdiden ona göre davranınız.

Miss Johnsonser zorlu vahşînin bu ilk emrini nişanlısı James Farah'a ve Clorington'a ba'de't–tercüme dedi ki:

- Bundan Rikalda'nın meramını anlayabildiniz mi? Bu vahşîcesine bir nezaketle bana yaranmak içindir.

Hâlbuki Miss Johnsonser'in de Rikalda'nın meramını bihakkın anlayamamış olduğu yine Rikalda tarafından izâh-ı

merâm için Zak Maradangal'a söylenen birkaç sözden müstebân olmuştur. Koca âşık, koca kahraman kendi din ulucasına demiştir ki:

- Anladın mı fazileli zak! Senin kuşlar tayerânından, hayvanlar avazzesinden istihrâc-ı mânâ edercesine bize inandırmak istediğin hayâlâta itikadım olmadığını ve ez-dil ü can şu dilber beyaz gûnun itikadına, terbiyesine hayran bulunduğumu sana evvel dahi bir kere söylemiştim. Bari ömrümde bir gececik olsun, ömrümün son gecesi olsun, şu beyaz gûnlar âlemince zaman geçirmek istiyorum. Bir gecelik saadet ve bahtiyarlık benim için kâfidir.

Vahşînin kadirşinâsâne, mütemeddinâne hatta âşıkane olan hiss ü güftârda böyle yükseldikçe yükselmesi Miss Johnsonser'in kendi lehindeki temayülât-ı kadirşinâsânesini de arttırdıkça arttırıyordu.

Rikalda bir rica ve istirham tavrıyla Matmazel Johnsonser'e dedi ki:

- Dilber beyaz gûn! Hani ya sen kendi şarkını bize okutmak için inceli kalınlı sedalar erbabını küme küme dizerek bir de kumanda veriyordun. Rica ederim bizi yine öyle tertip et.

Miss Johnsonser, vahşînin ricasını maa't-teşekkür kabul ederek kadınlardan erkeklerden ma'lûmu'l-envâ' perdelere münkasım sedalar erbabını ayırıp okunacak şarkının ahengi muktezasınca tertip ettikten sonra verdiği kumanda üzerine vahşîler "Hak teâlâ bize vermiş iz'ân" şarkısını okumaya başladılar.

Bu teganniyi o kadar güzel icra ediyorlardı ki zaten bestenin de güzelliği bu hüsn-i icrâya munzam olmağla müzikadan pek ziyade anlayan Mister James Farah âdeta hayran oldu. Hele bu şarkının üçüncü beyti olan şu:

Vahşet içinde yaşar hayvanlar
Yar olur birbirine insanlar
Vererek elele çalışmalıyız
Bahçeler hâlini alır ormanlar
Yekvücud olmaya gayret edelim.

beytini okudukları zaman James Farah kendini zaptedemeyerek nişanlısına dedi ki:

- Matmazel! Siz yarın bu biçareleri gerçekten katliam edecek misiniz? O hareket-i vahşiyâne kendi sözlerinize muhalif düşer. Demek olur ki buraları bahçeler hâline sokmak değil, insan selhhanesi hâline sokacaksınız. İnsanları yekvücut etmek değil dü-pâre eyleceksiniz.

Miss Johnsonser nişanlısına hiçbir cevap vermedi. Zaten cevap vermeye de meydan kalmadı ya. Zira Rikalda şarkı biter bitmez kızdan bir rica daha eylemişti. Demişti ki:

- Dilber beyaz gûn! Hani ya bir gün pek yanık bir şey okuyordun. Hem okuyor hem ağlıyordun. Onların ne olduğunu sana sormuştum da bizim gibi vahşîler içinde bulunarak anandan babandan imda gelemediği için ağladığını söylemiştin. Şu güzel şeyi bir okusan da dinlesek! İşte anandan, babandan imda gelmiş olduğu cihetle artık okurken ağlamazsın da.

James Farah, Rikalda'nın istediği şey nişanlısı tarafından yapılmış bir tazarru, bir teellüm olacağını anlayarak şunu okuması için o da ricaya iştirâk eyledi. Nazik kız ricanın tekerrürüne hacet bırakmayarak "Bari sen git vatana söyle a mâh" beste-i mutazarrıânesini okudu ki güya bu gece onu okumakla ağlamaya mecbur olmayacağı tahmin olunmuşken bilâkis kendisi hüngür hüngür ağladığı gibi her dinleyen ve anlayanları da ağlattı.

Koca vahşî bu gece deruhte eyledği riyaseti ne güzel ifa etti. Evvelce dahi haber vermiş olduğu vechile bu gece hep Miss Johnsonser'in tanzim ve talim etmiş olduğu nağmeler okunup rakslar icra edildiği gibi gerek ibtidâ-yı vürûdunda, gerek ondan sonra düşen münasebetler esnasında Miss Johnsonser kendilerine hangi şarkıları okuyup, hangi raksları icra eylemişse cümlesini birer birer tekrar ettirdi.

Müsamerenin neticesinde et'ıme-i mevcûdeyi de kıhttan kurtulmuşcasına kemâl-i iştihâ ile yiyerek artık yatmak zamanı hulûl eyledikte en evvel Rikalda bileklerini birbiri üzerine koyup Miss Johnsonser'in karşısına gelerek:

- İşte ey dilber beyaz gûn! Riyasetim hitam buldu. Emret de ellerimi bağlasınlar.

deyince bu kadar safdilâne vefakârlık Matmazel Johnsonser'e pek ziyade tesir ederek derûnundan doğru kabarıp gelen göz yaşlarını zapt için pek ziyade müteelimâne bir cebr-i nefse mecbur oldu.

Verdiği emir üzerine Rikalda'nın elleri tekrar bağlandı. Sair vahşîlerin de hiçbirisi ellerini tekrar bağlatmakta zerre kadar eser-i muhâlefet göstermediler. Yalnız Miss Johnsonser, Kadagoz'un elleri bağlanmamasını emretmiş olduğu hâlde hırçın cadaloz bu mürüvveti kabule tenezzül etmedi. Bilâkis gayet kindârâne bir tavırla:

- Bağlasınlar bağlasınlar! Müstekreh renkli bir mahlûkun merhametine ihtiyacım yoktur.

deyip çağırdığı bir gemiciye cebrî gibi bir surette ellerini bağlattı.

Askerce "bivouac" denilen ve herkesin kırda durduğu yerde yatıvermesinden ibaret bulunan usûl ile geceyi kırda geçirmek bu halkın zaten mutadlarıdır. James Farah ve Clorington maiyyetindeki Avrupalılar dahi bu hâle alışkındırlar. Yalnız Matmazel Johnsonser alışkın olmayıp onun bu misillü havâyicini düşünmek ve icabını icra etmek zahmetini de kimseye bırakmadığından bir aralık ağaç dallarından salaşvari bir adamlık bir kulübe yapıp kuru yosun ve otlarla tefriş eylemişti. Herkes yattıktan sonra Miss Johnsonser dahi işte bu yatak kamarasına çekildi ve sadık Moşamol gerçekten sadık ve muhafız bir köpek gibi kamaranın ta kapısı önüne büzülüp hizmet-i muhâfazayı yine deruhte etti.

Müfrezenin kumandanı bulunan Clorington dün geceyi uykusuz geçirmiş olanların kâffesini silâhları koynunda olmak üzere bu gece uykuya yatırıp, dün gece kendisi ile beraber Miss Johnsonser'in odasında uyumuş bulunan beş altı neferi nöbetçilik hizmetine tayin eylemişti. Bir saat sonra şu müthiş Huyi Çilopoştli mabedinde ses seda kesilip yalnız bazı kimselerin horultusundan ve şurada burada yanan ateşlerin harıltısından başka ses işitilmez oldu.

Bu hâb u istirâhat dört beş saat kadar devam eyledikten sonra uyanık bulunanlar meyanında çoğaldıkça çoğalıp, yükseldikçe yükselmeye başlayan bazı lâkırdılar en evvel Miss

Johnsonser'in sem'-i dikkatini davet eylediler. Gözünü açıp etrafına baktıkta Avrupalı kıyafetinde birçok adamlar gördü. Derhâl Moşamol'u uyandırıp tahkîk-i keyfiyyete gönderdi. Moşamol avdetinde:

- Timsahlar nezdindeki filo gelmiş. Ondan çıkan tayfalar bize iltihak etmişler.

cevabını getirince Miss Johnsonser epeyce istiğrab ederek:

- Demek oluyor ki dün gönderdiğimiz vahşîler hemen akşamdan sonraca oraya varmışlar da sandallar dahi bu gece sabaha kadar buraya gelebilmişler. Öyleyse bu süratlerinden dolayı o vahşîleri mükâfatlandırmayı unutma.

dedi ve artık tekrar uykuya varmayı tecvîz edemeyerek yatak kamarasından çıkıp orada o hâlde mümkün olabilen sabah tuvaletini icra eyledi.

Bu zaman şafak yeri henüz ağarmakta ve gerek vahşîler ve gerek medenîler tatlı tatlı uyumakta bulunduğundan Matmazel Johnsonser bunların hiçbirisini şu lezzet-i hâbdan mahrum etmeyi tecvîz eylemeyerek gerek yeni gelenlere ve gerek nöbetçilere asla ses seda çıkarmamalarını tenbih etti. Kendisi de Huyi Çiloposltli heykeli karşısındaki mezbahın yanına oturup derin bir tefekküre vardı.

Şu hikâyenin ibtidasından intihasına kadar tasvir olunan vekayi' nazar-ı hikmette cem' edilecek olursa Matmazel Johnsonser'in bu seher vaktinde şu dehşetli mabedin kanlı pişgâhında dalıp gittiği tefekkürâtın ne kadar derin olduğu derhâl anlaşılır. Bundan mukaddem birgün bir kazadan mucize suretinde tahlîs-i cân eyleyerek şuraya gelmiş ve her tarafını vahşîler sararak kendisi de şu kaya üzerinde zebh edilmek mertebe-i tahakkuka varmıştı. O gün kimsesizdi. Bugün etrafında bir kuvve-i kâfiye-i müsellâha bulunuyor. Bugün meydanın sâhib-kırânı kendisidir. O gün meydanın mazlûm-ı sânisi kendisiydi. O gün buraya ihtiyarı haricinde olarak ufacık bir sandal ile rüzgâr ve akıntılar tarafından atılıvermişti. Bugünse bir filo-yı nehriyye donanmasıyla ve kemâl-i muzafferiyetle şuradan çıkıp gidiyor. İşte ilk sâik-i felâketi olan sandal sahilin kumları üzerine devrilip çürümüş yatıyor. Sanki

bir vahşî hayvan naaşıdır ki derisi, etleri çürümüş de kaburga kemikleri görünüyor gibi onun da tahtalarının en çoğu çürüyerek yalnız kaburgaları görünüyor.

İyi ama o gün ile bugün arasındaki bir fark-ı azîm dahi acaba yerini bulacak mı? Medenîlere lâyık merhamet ve kadınlara şayeste rikkat ile muttasıf olan bu güzel kız gerçekten şu kabile halkını seyf-i intikamdan geçirecek mi?

Hiç öyle şey mi olur?

Fardiçarları umûmen kendi kanlı mabûdlarına kurban edebilmek bir kaç esbaba mebni olabilir ki bunların birisi şu kanlı perestişe gerçekten itikad etmek, ikincisi o vahşîler aleyhinde ya ceza ya intikam lüzumunu hükmeylemektir. Bunun birincisi Miss Johnsonser için hatır ve hayâle sığmaz. İkincisi de hiç şüphe yoktur ki mürüvvet-i mahsûsasına münasip düşmez. Maahaza kızı o mürüvvetten mütecerrit addedelim. Ceza denilen şey ya terhîbi mucib olmalıdır ya ıslâh-ı nefsi! İntikam dahi onun îkaı düşmanı dilhûn etmelidir. Hâlbuki bunlar için bir dost eliyle mabûda kurban edilmek işte bir hayır, bir şeref addolunuyor.

Bu mütalâalar Miss Johnsonser'in hatırında yer tutmuşlardı. Filvaki asıl mukarrerât-ı zihniyyesinden hiç kimseye renk ve malûmât vermiyor idiyse de şimdiye kadar vahşîleri umûmen kurban edeceğini sûret-i kat'iyyede dermeyan etmesi bilâhare bunlar hakkındaki affını eğer mümkün olabilir ise kendilerine daha kıymettar göstermek maksadına mübtenî idi.

- 5 -

Matmazel Johnsonser işte bu tefekkürât-ı amîkaya dalmış olduğu hâlde sabah olup ortalık açıldı. Güneş doğdu. Epeyce yükseldi bile! Eli bağlı vahşîlerden en evvel Rikalda uyanıp vakt-i seherde zebh edilmeleri mukarrer iken güneş doğup bu kadar yükselmiş olduğunu görünce hemen yerinden fırladı. "Beyaz gûn kızı! Beyaz gûn kızı!" diye etrafını aranarak mezbah yanında Miss Johnsonser'i hâl-i tefekkürde görünce yanına koşup dedi ki:

- Niçin geç kaldın? Uykudan mı uyanamadın? Vakt-i seherde

diyordun! Bak gün ortası olmuş.

Kendisini hâl-i istiğraktan bîdâr eden şu sözler Miss Johnsonser'e bir sûret-i acîbede tesir eylediler. Safdil vahşîye:

- Evet evet geç kaldık. Haydi siz toplanınız da işe başlayalım.

dediyse de hâli tavrı bu sözün ciddiyetini tekzip eyliyordu. Ama Rikalda bunun farkına varamadı. Dedi ki:

- Senden bir şey daha rica edeceğim. O da bizi Fardiçarlar dini ayini mucibince kurban etmeyip kendi dininiz ayininiz mucibince kurban ettirmekten ibarettir. Zak Maradangal işe karışmasın. Onun nağmelerinden hiçbirisi okunmasın. Ben seni sevdim. Senin dininde zebh olunmak, kurban edilmek isterim.

Az kalmıştı ki Matmazel Johnsonser kemâl-i hayretle bir çığlık koparıp:

- Sus bre vahşî, sus! Benim dinimde her ne vesile ile olursa olsun binâullahı hedm etmeye cevaz gösterilebilir mi?

diye haykırsın! Ancak işin encamında bir daha metânet-i kalbiyye eseri göstermek için cebr-i nefs eyledi. Rikalda'nın bu ricasını da bi'l-kabul evvelki emrini tekrar etti.

Şu emrin tekerrüründen sonra vahşînin ne kadar şevk u şetâretle arkadaşlarını topladığı görülmüş olsaydı bunlar kurban olunacaklar değil başka birisini kurban edecekler zannolurdu. Cümlesi Rikalda'da görülen fütursuzlukla mezbah etrafında toplandılar. Karıları çolukları çocukları da bunların etrafını ihata edip kâffesi ne surette zebh edileceklerine muntazır kaldılar.

Miss Johnsonser bunların karşısına geçerek dedi ki:

- Fardiçarlar! Benim dinim mucibince kurban edilmeyi arzu ettiniz. Sizce bu mezbûhiyet âdeta halâs-ı ebedî addolunurdu değil mi? Bizce halâs-ı ebedî fedâ-yı cânla değil fedâ-yı kîn ve intikamladır. Halâs-ı ebedîye nail olur ol âdem ki kendi nefsi için tecvîz etmediği fenalıkları kendi benî nev'i için hiç feda etmez. Benî nev'ine iyilik yapmaya muktedir iken fenalık yapanın ne olacağını da size tarif edemem. Fakat benî nev'ine fenalık yapmaya muktedir iken iyilik yapanın halâs-ı ebedîye nail olacağını temin ederim. Hâlâs-ı ebedî isterseniz ne

kendinizi zebh ettiriniz, ne de kimseyi zebh eyleyiniz. Bunun ikisi de sizin için halâs değil ukûbettir. Bundan evvel bize taarruz eden düşmandan aldığımız esirleri size kurban ettirmeyen benim gibi bir medenî bunca zamandır beraberlerinde yiyip içerek imrâr-ı eyyâm eylediği arkadaşlarını kendi eliyle zebh ettirebilir mi? Bu kasaplığı, bu cellâtlığı bizden beklemeyiniz. Bizce tahlîs pek büyük şeydir. İşte bugün size o büyüklüğü de gösteriyorum. Hiç biriniz zebh olunmayacaksınız. Muktedâ-yı dininiz Zak Maradangal bu akâid-i vahşiyyenin ne kadar boş bir hayâl olduğunu benden daha âlâ bilir. Onu size de öğretecektir. Eğer öğretmez de sizi o kadim hun-rîzliğinizde ibkaya çalışır ise şu bedduanın hükmüne dûçar olması için derim ki o da Hak teâlânın seyf-i intikamıyla mezbûh olsun. İşte ben bugün size veda ederek memleketime gidiyorum. Deyiniz ki beni şu mevkiden istikbal etmiş olduğunuz gibi yine bu mevkiye kadar teşyi eylemişsiniz.

Miss Johnsonser bu sözleri söyledikten sonra kendi askerine bir de

- Çözünüz şunların ellerini!

kumandasını verdi. Sandallardan çıkan tayfalarla asâkirin miktarı çoğalmış olduğundan hemen bir anda cümlesinin elleri çözüldü.

Kız sâhil-i nehre doğru yürümeye başladıkta bütün kuvve-i mevcûdesi arkasından yürüyerek hâlbuki bütün kabîle-i vahşiyye dahi arkalarından yürümeye başladılar. Hele Rikalda müfreze efradı arasından çıkışarak, sokularak ta matmazelin yanına kadar yaklaşıp âdeta hatvelerini çiğnercesine arkasından yürüyordu.

Tamam sâhil-i nehre varıp da vahşîler medenîlerin rengârenk bayraklar ile donatılmış olan merâkib-i nehriyyesini gördükleri zaman cümleten hayrette kalmışlardı. Miss Johnsonser vahşî arkadaşlarına yine evvelki makalesi vadisinde biraz nush u pend icra eyledikten sonra artık sandallara rükûb zamanı gelmiş olduğundan her ne kadar bunlar baş tarafları karaya oturmak mertebesinde tekarrüb eylemişler idiyse de oralarda iskele olmadığından sahil ile sandallar arasında dizden yukarıya derinlikte sekiz on arşın bir mesafe kalmıştı. Bu hâlde sandala

binmek için gemicilerin arkalarına binmek lâzım geliyordu.

Tamam Miss Johnsonser bir gemicinin arkasına sıçrar sıçramaz Rikalda dahi üstünce başınca ıslanmaktan ihtiraz edecek bir şey olmadığı cihetle kızı hâmil olan gemiciyi takiben yürüyüvermesin mi?

Hatta Rikalda'nın sandala girmesi Miss Johnsonser'den evvel vaki oldu. Herkesin bu vahşîye bakışı: "Acaba ne yapacak?" yollu bir sûret-i istifhamkârânedeydi. Bu istifhamı Miss Johnsonser doğrudan doğruya irad dahi eyledi. Sordu ki:

- Sen nereye gidiyorsun zorlu Rikalda?

Rikalda bilâ-tereddüt cevap verdi ki:

- Sen nereye gidiyorsan ben de oraya!

Bu sözü istima edenlerin umûmunda bir hayret! Hatta Matmazel Johnsonser'de bile!

Vahşînin bu yoldaki sözlerini lâtifeye, riyaya hamletmek kabil değildir ki haiz olduğu hüküm tahfif edilebilsin. Herifin tavrındaki ciddiyet bile buna manidir. Maahaza Matmazel Johnsonser, Rikalda'ya meram anlatabilmek ümidiyle dedi ki:

- Hayır Rikalda hayır! Sana bu zahmeti vermek istemem. Sen yine burada kal.

- Zahmet mi? Nasıl zahmet? Size vereceğim zahmet mi? Bana bir iyilik daha ediniz de o zahmete katlanınız.

- Yok a canım! Sana burada kalmalısın diyorum.

- Burada mı kalmalıyım? Sen gittikten sonra benim burada ne işim kalır ki, kalayım?

- Memleketin, kabilen değil mi? Ben gidiyorum ki nişanlım ile teehhül edeyim diye!

- Madem ki benimle teehhül etmediniz ve etmeyeceksiniz kimin ile teehhül ederseniz ediniz, o bana ait değildir. Fakat benim memleketim, kabilem, vatanım hep sensin. Sen olmayınca benim için dünya bile yoktur.

Gördünüz mü bir kere belânın püsküllüsünü? Fakat buna belâ mı demeli? Vefa mı demeli? Bunun asıl lâyık olduğu tabir "vefa" olacağına hiç şüphe etmemeli.

Belâ ise de vefa ise de Miss Johnsonser onu kendi üzerinden atmak mecburiyetinde bulunuyordu. Binaenaleyh dedi ki:

- Rikalda! Ben buradan yalnız Moşamol'u birlikte götüreceğim. Zira o benim familyamın eski hizmetkârlarındandır. Adı da Adrianne'dır. Ondan başka hiçbir kimseyi götürmeyeceğim.

Zeki vahşî güya her sözün cevabını evvelce kararlaştırıp ezberlemiş gibi bilâ-tereddüt ve lâ-teahhur dedi ki:

- Moşamol da gidecek ha? Öyleyse burada kimse kalmayacak! Madem ki Moşamol gidecek ben niçin gidemeyeceğim? Moşamol sizin eski hizmetkârınız ise ben dahi yeni hizmetkârınız olup hizmetinizde eskiyeceğim. Moşamol'un adı Adrianne olmuşsa benim de adım ne isterseniz o olur. Ben bilirim beyaz gûnlar bizi alırlar. Hizmetlerinde kullanırlar. Hani ya sen yaban keçilerini, yaban tavuklarını bizim evlerimizde alıştırmadın mı? Beyaz gûnlar bizi de yaban adamı sayarlar, hizmetlerine alıştırırlar. İşte ben dahi öyle olacağım.

- Hayır! Ben seni kabul etmem.

- Niçin?

- Sebebini söyleyemem.

- Ben sebebini biliyorum. Korkacaksın ki senden yahut kocan olacak porsuk suratlı heriften intikam almayım, bir fenalık yapmayım diye! Fakat ben yemin edeceğim, inandıracağım ki size hiçbir fenalık yapmayacağım. Yalnız dilber beyaz gûn kızı neredeyse zorlu Rikalda dahi orada olacak.

- Ee, ben seni mutlaka istemezsem ne yapacaksın?

- Mutlaka istememek olamaz. Ya beni burada zebh etmeli yahut beraber götürmeli.

Herif bu sözleri o kadar tabii bir tavırla söylüyordu ki kendisinde bundan başka bir söz, bir fikir ve emel bulunamayacağı hususunda kat'a şüphe bırakmıyordu. Miss Johnsonser âdeta sıkılmaya başladı. Lâkin vahşîyi ikna kabil olamadıktan sonra sıkılmanın faydası olabilir mi?

Kız ile Rikalda arasında başlayan şu muhavereye biraz sonra Moşamol ve Maradangal ve Fardiç dahi iştirâk eylediler. Zorlu

vahşînin arzusu kâbil-i icrâ olmadığını anlatmak için her biri aklına gelen edille ve berâhîni irad ve ityânda kusur etmediler. Ancak hiçbirisi Rikalda'ya meram anlatmaya muktedir olamadı. Hakları yok ki muktedir olabilsinler. Herif işte sözün en kısasını, en sağlamını söylüyor. "Ya beni öldürmeli yahut bebarber alıp götürmeli" diyor. Artık bu kadar sağlam söz öyle olur olmaz kurt masallarıyla reddolunabilir mi?

Moşamol bu meselenin hâlli için Miss Johnsonser ile hususî bir hasbihâlde dahi bulundu. Avrupalılar'ın hizmetinde bu kadar vahşîler bulunduğu hâlde bir de Rikalda bulunuvermesinde bir beis olmayacağını anlatmak istedi.

Eğer Rikalda alelâde bir vahşî olsaydı vakıa bu söze diyecek bulunmazdı. Ancak herif bir âfitabzâde, bir mağrur ve bunların cümlesinden fazla olmak üzere bir de Miss Johnsonser'e âşık olduğu hâlde kendisine emniyet edilip de hizmete alınmak nasıl kabil olabilir? Artık Moşamol işi yoksa bu vahşîlerin verdikleri sözlerdeki sebatından ve ahitlerindeki vefadan filân bahsededursun. Zaten Rikalda, Zak Maradangal'ın mezheb ve ayinine itikadsızlığını merreten ba'de uhrâ ortaya koymuş bulunmakla öyle hulûs-ı tâm sahibi bir vahşî olmadığını da göstermiştir.

Bu muhakemâtın hiçbirisine diyecek yok idiyse de Rikalda'yı iknada ihtimal yok. Zaten biçare Rikalda kimseyi tehdit dahi etmiyor. Yalnız yalvarıyor. Ancak yalvarıp yakarması fayda vermediğini ve vermeyeceğini katiyen anladıktan sona Matmazel Johnsonser'e dedi ki:

- Dilber beyaz gûn! Siz hem beni kendiniz ile birlikte götürmeyeceksiniz, hem de burada öldürmeyeceksiniz öyle değil mi?

- Tabiidir ki bunların ikisine de muktedir olamam.

- Öyleyse muktedir olduğunuz ve olacağınız bir üçüncü suret daha vardır. O da siz buradan giderken ben kendimi nehre atıp boğulduğum zaman benim canım size kurban olduğunu kabûl etmenizden ibarettir. Bunu kabûlde sizin için bir güçlük yoktur ya? Nasıl? Bunu kabûlde gerçekten bir güçlük yoktur, öyle değil mi? Bir adamın intiharına sebebiyet gösterip de onu da

vicdanına kabûl ettirivermekten daha sade, daha kolay ne olabilir ki?

Zavallı Miss Johnsonser örs ile çekiç arasında kalmaya da kıyas kabûl edemeyecek bir müşkül hâle dûçar oldu. Halâs-ı küllîye nail olmuş bulunmak hükmüyle memnun ve müteşekkir olacağı şu anda dûçar olmuş bulunduğu müşkilâtın derece-i müdhişesini muvazene ile üzüm üzüm üzülüyordu. İşin içinde ciddiyyet-i kat'iyye bulunmasaydı Rikalda'nın teklifâtını bir ham zevzekliğe hamlederek bu zevzek herifi defedebilirdi. Lâkin bu işi zevzekliğe hamletmek Rikalda'nın katline cevaz göstermekle beraber olduğunu gerek Miss Johnsonser ve gerek Moşamol hatta Zak Maradangal, Fardiç ve Kadagoz bile muhakkakattan olmak üzere hükmeyliyorlardı.

Rikalda'da ise hiç fütur yok. Hiç şiddet yok. Âdeta teessür bile yok.

Hani ya o zorlu vahşî nerede? O dehşetli herif? Bir karısı ile iki çocuğunu tavuk kesmekten daha adi bir surette ve daha ziyade itidâl-ı dem ile kesiveren yabani nerede?

Karşısında yıldırımlarla müsellâh bir kuvve-i harbiyye görmüş. O kuvve-i harbiyyeye kuvvetle mukavemetten aczini anlamış. İtiraf etmiş. Teslim olmuş. Fakat karşısında aşk denilir bir kuvvet daha var ki ona meram anlatmak, yıldırımlara meram anlatmaktan daha güç. Çünkü fizik fenninin sâye-i terakkiyâtında bir siper-i sâika icâd olunmuş ama psikoloji fenninin sâye-i terakkiyâtında henüz bir siper-i sevdâ icat olunamadığı gibi bundan sonra da icat olunabileceği hakkında hiç bir ümit yok!

Mister James Farah ve Clorington ile Moşamol ve Matmazel Johnsonser arasında hususî bir konferans akdolunarak şu mesele bir de sûret-i husûsiyyede mevki-i müzâkereye çekildi. Moşamol'dan maada herkes aklına geleni söyledi. Söylenen sözlerin hiçbirisi biçare Rikalda'nın lehinde olmayıp, kâffesi aleyhindeydi. Müşaverenin netâyici öyle sûret gösterdi ki herif ister intihar etsin, ister etmesin, kuvve-i cebriyye ile sandaldan çıkarılıp karada bırakılmak ve fora yelken nehre açılmak lâzım geleceği bu netâyicden anlaşıldı. O zaman Moşamol dedi ki:

görmüş, temeddün etmiş olduğu cihetle medenîler mamûresine avdetini müteakip yine terbiye-i medeniyyesini ele almıştı. Hâlbuki etvâr ve mişvâr-ı edîbânede Rikalda dahi ondan aşağı kalmıyordu.

Şimdi Rikalda'nın ismi Alphonse olmuştu. Zira Amerika'da intişar eyleyen Avrupalılar'ın en ziyade cehd ve ihtimam eyledikleri şey münasebet peyda eyledikleri yerlileri vaftiz ederek Nasraniyet'e sokmaktır. Yalnız Amerika'da değil Afrika ve Hindistan ve Çin taraflarında da bu kaideye riayetkârdırlar. Yerliler Nasraniyet'i kabûl etmedikçe ne kadar terbiye görürlerse görsünler, ne kadar terakki ederlerse etsinler, hep vahşî addolunarak hiç terbiye ve terakki eseri göstermeyen bir vahşî ise vaftizi kabûl eylediği anda mütemeddin addolunur.

Demek oluyor ki bizim vahşî Rikalda artık bir mütemeddin Alphonse olmuştur. Ama temeddünü yalnız vaftizi kabûlden ibaret kalmıştır zannolunmasın.

Tahattur etmelidir ki bu adam Matmazel Johnsonser'e âşık olmuştu. Hem öyle bir sevdâ-yı tâm ki emsali hiçbir mütemeddin kalbe yol bulup girememiş olduğu iddia edilse kolaylıkla reddolunamaz. Fakat bu sevdâ-yı tâmmın istilâ eylediği kalp ve ruh ve cisim o feyz-i mukaddesten tamamıyla hüsn-i tefeyyüz istidadını haiz bulunmadığından mebâdîsinde hâl-i vahşet feyz-i aşka da galip görünüyordu.

Rikalda'nın beyaz gûn kızına taaşşuku pek çok erbâb-ı aşkın makûsunu zan ve hatta iddia eyledikleri vechile tama'-ı visâl ile husûle gelmiş bir sevdâ-yı şehvânî olmayıp iki ruhun yekdiğeriyle barışmasından, tanışmasından husûle gelmiş bir sevdâ-yı ruhânhi olduğunu ihtar eylersek bu aşkın safiyetini tarif eylemiş oluruz.

Evet! Rikalda Matmazel Johnsonser ile izdivacı arzu ve iltimas dahi eylemişti. Hatta kız bunu kabûl eylemiş bulunsaydı karı koca dahi olacaklardı. Bir iyi karı koca olup olamayacaklarını ve yekdiğerini mesut ve bahtiyar edebilip edemeyeceklerini hüküm için edille ve berâhîn taharrîsine hacet yoktur. Biz asıl işin şu cihetini iltizam edeceğiz. Diyeceğiz ki Rikalda'nın asıl mütahassis olduğu arzu Miss Johnsonser ile bir izdivâc-ı cismâniyyeden ziyade bir izdivâc-ı ruhâniyyeyi iltizam

eyliyor idiyse de adamcağızda böyle inceden inceye tedkîk-i nefs ile ifhâm-ı merâm iktidarı yoktu. Yoksa kendisi kızıl gûn ve Miss Johnsonser beyaz gûn olduğu ve kendisi vahşî, kız mütemeddin bulunduğu ve bahusus kendi memleketlerinin âdâb-ı vahşiyânesine göre kendisi bir âfitabzâde ve kız esir menzilesinde kaldığı hâlde bu izdivâc-ı cismânînin hiç bir münasebeti olamayacağını o da pekâlâ biliyordu.

Dikkat etmelidir ki fırka-ı tahlîsiyyenin köylerine vüruduyla artık beyaz gûn kızıyla izdivaç imkânı bilkülliye muhale tahavvül eyledikten sonra o tehlikeli vahşî intikam suretinde hiçbir harekete tasaddi etmemiştir. Medenîlerin ellerinde bulunan yıldırımlardan mı yılmıştır? Böyle bir yılgınlık olsa olsa ölüm korkusuyla hasıl olacaktır değil mi? Hâlbuki işte sûret-i dostânede zebh ile kurban edilmeyi yalnız Rikalda'nın değil bütün kabile halkının âdeta şeref addeylediklerini gördük. Sûret-i hasmânede ölümden de Rikalda'nın endişesi olamayacağını ve hatta mahbûb-ı cânıyla birlikte avdetine müsaade gösterilmemiş olsaydı mutlaka intihar edeceğini burada tekrarına hacet olmayan kazâyâ-yı bedîhiyyeden addeyleriz.

Visâl-i cismânî muhâl hükmünü aldıktan sonra bir visâl-i rûhâni ile mahbûbe-i rûhundan mehcur kalmamak Rikalda'yı bahtiyar etmeye kâfi görünüp, medenîler mamûresine vusûlden sonra işte bu muhabbet-i sâfiyye-i kalbiyye ile mahbûbesine o derecelerde itaat ve hürmet ile muameleyi iltizam eylemiştir ki zavallı kahramanın vahşiyâne ve âşıkâne intikamından gereği gibi endişe edildiği hâlde pek az bir zaman içinde bu endişeler bertaraf olduktan fazla gerek Mister James Farah ve gerek zevcesi Moşamol'dan ziyade Rikalda'nın dostu olmuşlar ve binaenaleyh familya halkının kâffesi bu adamın muhabbetinden, sadakatinden bir sûret-i mutlakada emin kalmışlardı.

Rikalda'nın Miss Johnsonser hakkındaki ihtisasını öyle muhabbet ve itaat gibi kelimelerle bihakkın tarif etmiş olamayız. Bu kelimelerin hükmünü meydana çıkarmak için haber vermeliyiz ki hanımını hoşnut etmek için kendini bir yüksek kuleden aşağıya atıp helâk etmek lâzım gelse Rikalda

fedakârlığın bu derecesinden de bir an tereddüt etmezdi. Lâkin hanımının nazar-ı hoşnûdîsini celbedecek şey bu yoldaki fedakarlıklar olmayıp belki terbiye-i medeniyyeyi ahzda göstereceği sürat olduğunu anladığından Rikalda bu cihete nasb-ı nefes-i ihtimam eylemiştir.

Böyle olmasıydı iki sene zarfında Fransızca'yı epeyce fesahatle söylemek ve epeyce suhûletle okuyup yazmak ve levâzım-ı medeniyyenin hemen her cihetine akıl erdirip âdeta medenîleşmek kabil olabilir miydi?

Evet işte Rikalda şu müddet zarfında sâfiyyet-i asliyye-i vahşiyyesini bir de ilim ve vukûf ve terbiye-i medeniyye ile tezyîn eyleyerek min-cihetin olur olmaz medenîlere bile tercihi lâzım gelecek bir adam olmuştu. Zira medenîlerden bazıları vardır ki nâil olduğu taallüm ve terbiye, dışını pek güzel tezyin eylemiş oldukları hâlde nice emrâz-ı nefsâniyye ile onun içini telvîs eylemiştir. Bunların yine kendi benî nev'lerine karşı irtikâb eyledikleri fezâyih, vahşîlerin hasbe'l-cehâle irtikâb eyledikleri kabâyihten eşna'dır. Şekâvet ne olduğunu pekâlâ bildiği hâlde beş on kuruşa tama'en benî nev'inin canına kasteden bir medenî Huyi Çiloposlti mabûduna yaranıp kahrından kurtulmak ve lûtfunu kazanmak için insan kurban eden vahşîye kıyas mı kabûl eder?

Misters James Farah'ın çocuk doğurmasından işbu üçüncü günü akşamına kadar gelen giden misafirlere delâlet ve izzet ü ikrâm hususundaki hizmetlerini cümlenin mazhar-ı takdir ve tahsini olacak surette ba'de'l-îfâ akşam familya halkı sofradan evvel lohusanın odasında içtima eyledikleri zaman Alphonse Rikalda ile Adrianne Moşamol bir tavr-ı tazîmkârâne ile familya halkının huzuruna girerek umûma söz söyleyenlerin yaptıkları gibi her tarafı selâmladılar. Rikalda dedi ki:

- Madamlar! Mösyöler! İki senedir şu hanede ettiğimiz hizmet bizim için hizmetkârlık değil âdeta bahtiyarlık hükmünde telâkki olunmuştur. Ömrümüzün sonuna kadar da bu bahtiyarlıktan mahrum olmamamızı dahi arzu eylerdik. Fakat sizce dahi şâyân-ı takdîs olacağına iştibah edemediğimiz bir vazife, vatana avdet için bu akşam hayır duanızla beraber müsaadenizi istirhama bizi mecbur eyliyor.

Şu mukaddime familya halkının nazar-ı dikkatini açıp sem'-i ehemmiyetini ikaz eyledi. Herkes sözün alt tarafını işitip anlamaya muntazır kaldı. Yine Rikalda sözde devamla dedi ki:

- Pederim Fardiç ahiren bir müsademede Patariçarlar eline esir düşüp onların mezbahı üzerinde Huyi Çiloposlti'ye kurban edilmiş.

Burada Moşamol dahi söze karışarak şunu ilâve edip dedi ki:

- Yani dört beş sene evvel onların reisi Patariç bizim mabedimiz mezbahında Huyi Çiloposlti'ye nasıl kurban edilmişse bu şeref (!) reisimiz Fardiç cenaplarına da müyesser olmuş.

Moşamol'un bu sözü, cümleyi hatta Rikalda'yı bile güldürdü. Yine Rikalda sözünde devamla dedi ki:

- Bundan beş gün mukaddem memleketimizden buraya kadar gelen iki erkek, bir kadın, Zak Maradangal tarafından bizi davet eylediler.

Misters James Farah:

- Moşamol'u da mı davet eylediler?

Rikalda:

- Evet madam! Maradangal haber göndermiş ki ben gidip kabilenin makam-ı riyâsetini işgâl edeyim. Moşamol dahi benimle beraber gidip zaklık hizmetinde Maradangal'a halef olsun. Zira kendisi pek ihtiyar olup kabile halkına meram anlatamamaya başladığından...

Burada Moşamol, Rikalda'nın sözünü kesti. Dedi ki:

- Yani kendilerine vermiş olduğunuz terbiye ve hikmet muktezasınca artık Zak Maradangal'ın saksağanlar cıvıltısına, kargalar kığıltısına verdiği mânâlara kulak asmamaya başladıklarından...

Rikalda:

- Evet! Kabilemiz halkını akl-ı beşerin kabul edebileceği hikmet-i sahîha ile terbiye ve zabt u rabt altına ithal için dahi Moşamol'u davet eylediklerinden ikimiz de gidip şu kadar mühim ve mukaddes bir vazifeyi ifa için buradaki bahtiyarlığımızı fedaya mecbur olduk.

Moşamol –Hanımımız selâmetle kurtuluncaya kadar bu istizânı tehir eylemiştik.

Rikalda –Fakat yarın Clorington müsta'meresine sandallar gideceğinden bunlara râkiben oraya kadar gidelim diyoruz.

Moşamol –Ondan öteye de zati ne kadar yol kalıyor? Hatta bizi davete gelen Fardiçarlar dahi Clorington müsta'meresine kadar karadan gelip orada Baba Clorington'u bulmuşlar ve onun inayetiyle sandallara binerek buraya kadar gelmişlerdir.

Bu iki sadık kızıl gûnun şu suretle vukubulan istizânları familya halkı üzerinde tesirden hâli kalmamış olduğu muhtâc-ı tafsîl değildir. Lâkin gösterdikleri sebep dahi o kadar makul ve mühim ve mukaddestir ki burada familya nezdinde hizmetlerinden istifade munkatı' olmasın diye biçarelerin istidalarını is'âf etmemek dahi muvâfık-ı insâf görülmez.

Bilhassa Misters James Farah böyle nimet-i medeniyyeti Fardiçarlar'a tamim için vukubulan bir teşebbüsü ziyadesiyle takdir eyledi. İstedikleri ruhsatın ita olunacağını hemen o anda Rikalda ile Moşamol'a tebliğ ettikten maada yarın o iki erkek ve bir kadından ibaret bulunan Fardiçarlar heyet-i meb'ûsesini de kendi huzuruna getirmelerini emreyledi.

Ber-mûcib-i emr ertesi gün heyet-i mezkûre dahi familya halkının huzuruna takdim olunduklarında Madam James Farah hâl-i vahşetin şân-ı insaniyyete yakışmayacağına ve insanların şerefi, saadeti, huzur ve rahatı hep medeniyetle husûl-pezîr olacağına ve Rikalda ve Moşamol'un almış oldukları terbiye yalnız Fardiçarlar'ı değil bütün Aztekler'i medeniyet dairesine sokmak için kifayet edeceğine vesaireye dair gayet hakîmâne ve insaniyetkârâne ve medeniyet-perestâne bir makale iradıyla şu yeni reis ve zaklarının kabile halkına vukubulacak vesâyâsını kendilerinin de tervîc etmeleri lüzumunu anlattı.

Hatta bugün Clorington müsta'meresine müteveccihen hareket edecek olan sandalların azimetleri yarına tehir olunarak bir kısmı Fardiçarlar'a ve bir kısmı dahi Timsahlar'a götürülmek üzere mükemmel hedâyâ tertibine müsaraat kılındı. Hedâyâ-yı mezkûre top top Amerikan bezleri ve boyalı ve allı güllü basmalar ve akmişe-i sâre ile yüzük, bilezik, gerdanlık, küpe

gibi birçok da müzeyyenâttan ve gûnâgûn likörler ve iksirler ve konyaklar ile dolu şişelerden ibaretti ki cümlesi tamam bir büyücek sandal yükü teşkil eylemişti.

Bunlardan maada Rikalda ile Moşamol teşebbüsât-ı vâkıalarında teyide medar olmak için elli tüfek ve elli çift tabanca ve bunlara bir hayli müddet kifayet eyleyecek kadar mühimmât-ı nâriye dahi bi'l-i'tâ bunların cihet-i istimâli hususunda Misters James Farah yeni âfitabzâde ile yeni zaka dedi ki:

- Bu eslihayı size vermekten maksadım kabâil-i mütecâvireye bol bol hücum ediniz de alacağınız üserâyı Huyi Çiloposhtli mabûdunun mezbahı üzerinde kurban ediniz diye olmadığını tafsile hacet var mıdır?

Rikalda ve Moşamol:

- Asla!

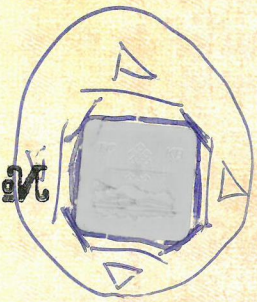
Misters:

- Bunların size en büyük hizmeti aleyhinizde vukubulacak taarruzata karşı müdafaa için olacağını zinhar hatırdan çıkarmamalısınız.

Cümle-i hedâyâdan olmak ve Clorington müsta'meresinde pîr-i merkûm tarafından ita ve teslim edilmek üzere kazma, kürek, bel, çapa, balta, keser, burgu, destere envaından birçok şeylerin itası ve Rikalda ve avânesinin ta Huyi Çiloposhtli mabedine kadar sandallarla îsâli ve sandal kullanabilmek iktidarını dermeyanla bir hatta iki sandal isteyecek olurlarsa onların da dirîğ edilmemesini Baba Clorington'a hitaben yazılan mektuba derceylediler.

İşte yeni âfitabzâdeyi ve yeni zakı bu kadar mükemmel hediyelerle mutayyiben, memnunen vatanlarına iade ettiler ki şu inayet ve ihsan Mississippi nehrinin o taraflarına doğru intişâr-ı medeniyyeti âsân eylemiş olduğu da başkaca mütalâaya şayandır.

- İntiha -

ISBN 975-16-1618-2

9 789751 616180

Fiyatı: 13.000.000 TL.-